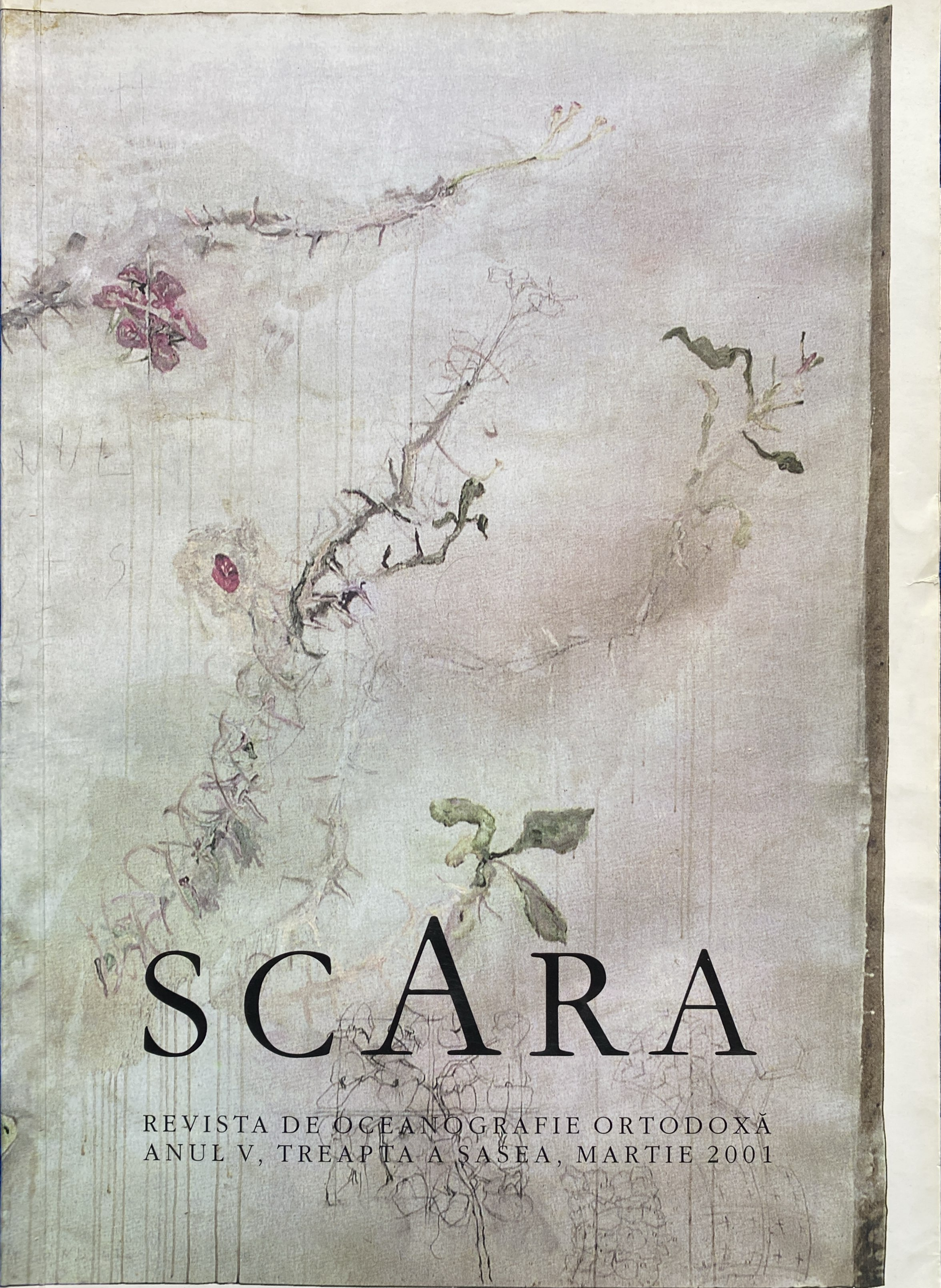

SCARA

REVISTA DE OCEANOGRAFIE ORTODOXĂ
ANUL V, TREAPTA A ŞASEA, MARTIE 2001

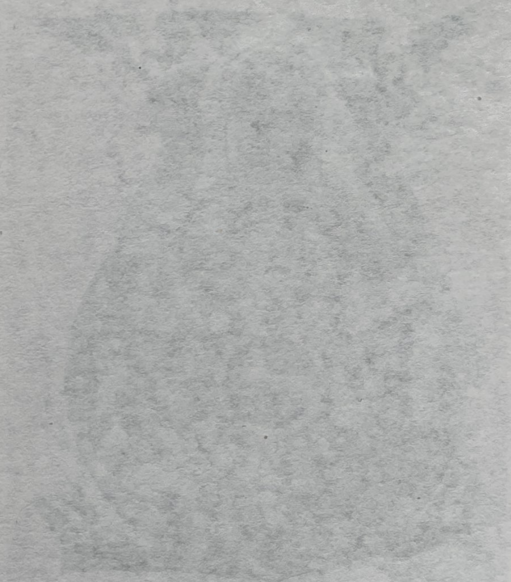

SCARA

REVISTA DE OCEANOGRAFIE ORTODOXĂ
ANUL V, TREAPTA A ŞASEA, MARTIE 2001

Prea Fericite Părinte Patriarh Teoctist, Înalt Prea Sfinţiţi şi Prea Sfinţiţi Părinţi, Sfinţiile şi Cuvioşiile voastre, Părinţi nepreţuiţi, Bătrâni ai neamului românesc, binecuvântaţi lucrarea începută acum, Treapta a Şasea a revistei Scara. Credeţi-ne, iertaţi-ne şi ne îndreptaţi acolo unde, din neştiinţă - şi nu din rea voinţă - am greşit! Această încercare s-a făcut cu gândul - temător - şi cu dorinţa de a ieşi în întâmpinarea misiunii Neamului românesc.

Totul în Hristos!

Scara - revista de oceanografie ortodoxă
apare cu binecuvântarea Sfântului Sinod
al Bisericii Ortodoxe Române

DESPRE POMENIREA MORȚII
Cea de-a șasea treaptă a scării duhovnicești a Sfântului Ioan, în traducerea părintelui Dumitru Stăniloae

Oricărui cuvânt îi premerge un gând. Plânsului și tânguirii îi premerge pomenirea morții și a greșelilor. Pentru aceea se pun acestea la acest loc în cuvântul nostru. Aducerea aminte de moarte este o moarte de fiecare zi. Aducerea aminte de moarte e un suspin de fiecare ceas.

Frica de moarte este o însușire a firii, intrată în ea prin neascultare. Iar tremurarea de moarte este semnul păcatelor nepocăite. Hristos are frică de moarte, dar nu tremură, ca să arate limpede însușirile celor două firi. Precum pâinea e cea mai de trebuință dintre toate mâncările, așa aducerea aminte de moarte e cea mai de trebuință dintre toate lucrările de curățire de patimi. aducerea aminte de moarte

Celor aflători în mijlocul (obștii), aducerea aminte de moarte le pricinuiește osteneli, împliniri de ascultări, necinstiri. Celor din afară de zgomote, le pricinuiește lepădarea grijilor, rugăciunea neîncetată și păzirea minții. Acestora pomenirea morții le este și maică și fiică[1].

Precum cositorul se deosebește de argint, chiar dacă la vedere se aseamănă, așa pentru cei ce au darul deosebirii, frica firească de moarte se deosebește în chip vădit de cea potrivnică firii.

Semnul adevărat al celor ce-și aduc aminte de moarte întru simțirea inimii este despătimirea de bună voie de toată zidirea și părăsirea desăvârșită a voii lor. Cel ce o așteaptă pe fiecare în această zi e om cercat. Cel ce o dorește în fiecare ceas-sfânt.

Nu toată poftirea morții e bună. Căci sunt unii care, greșind neîncetat din forța deprinderii, o doresc pe aceasta cu smerenie. Și sunt iarăși alții care nu vor să se pocăiască și aceștia o cer din deznădejde. Și sunt alții care nu au frică de moarte, deoarece se socotesc pe ei nepătimași, din mândrie. În sfârșit, sunt unii care cer plecarea lor de aici prin lucrarea Duhului Sfânt.

Unii dintre bine-credincioși se întreabă cu nedumerire: pentru ce, dacă pomenirea morții ne face atâta bine, Domnul ne-a ascuns cunoașterea ei de mai înainte? Ei nu știu că Dumnezeu ne lucrează prin aceasta în chip minunat mântuirea noastră. Căci nimenea, dacă ar cunoaște mai dinainte moartea sa, nu ar veni îndată la botez sau la viața cea călugărească, ci și-ar petrece toate zilele în fărădelegi și s-ar năpusti spre botez și spre pocăință numai în ceasul ieșirii. Dar, dobândind calitatea păcatului din obișnuință îndelungată cu el, ar rămâne cu totul neîndreptat[2]. frica de moarte

Plângând, să nu primești niciodată pe câinele acela care îți strecoară gândul că Dumnezeu e iubitor de oameni. Căci scopul lui este să alunge de la tine plânsul și frica neînfricată[3]. Acest gând îți este bun numai când te vezi pe tine târât în adâncă deznădejde[4].

---

[1] *Gândul la moarte, zice, pe cei de sub ascultare îi face iubitori de osteneli și-i ajută să aibă plăcere de necinstire; pe cei din liniștire îi face fără griji și să se ocupe pururea numai cu rugăciunea.*
Alta: *Celor din mijlocul lumii, care viețuiesc în nepăsare și nu după Dumnezeu, gândul la moarte le pricinuiește dureri și osteneli zadarnice, îndeletniciri sau cuvinte nefolositoare și flecăreli prostești, dulceața necinstirii, îndulcirea cu necinstirile; iar celor din afara zgomotelor, lepădarea grijilor, rugăciunea și păzirea minții, căci lucrarea acestora e păzirea poruncilor lui Hristos și întoarcerea la El.* Celor ce viețuiesc în lume fără să schimbe viața, gândul la moarte le dă sentimentul că ostenelile și convorbirile lor sunt zadarnice, că necinstirile de care au parte sunt adevărate necinstiri. Dimpotrivă, celor ce-și schimbă viața, ostenelile le sunt dulci, iar necinstirile nu le sunt necinstiri. Scărarul folosește foarte des paradoxul care rezultă din optica diferită cu care e privită viața: fie ca satisfăcându-se cu cele trecătoare și lumești, fie căutând cele veșnice și duhovnicești. Există astfel o cinstire necinstită pentru cel ce o aduce și pentru cel ce o primește, când e adusă din lingușeală celui ce o caută pentru slava deșartă; și o necinstire cinstitoare când, de exemplu, e adusă de cel lipsit de vicleșug, celui bun până la naivitate. La fel există o plăcere neplăcută a trupului, care e o plăcere a sufletului.

[2] ποιωδεις τη κικια - primind calitatea păcatului. Ființa întreagă a omului dobândește prin felul său de viață o anumită calitate, un anumit miros, bun sau rău. Păcatul sau binele nu stă într-un colț al ființei noastre, ci așa cum o picătură de petrol dă apei întregi dintr-un vas ceva din calitatea ei, așa și păcatul sau binele modifică într-un sens sau altul întreaga fire a noastră. Iar calitatea curată sau îmbunătățită a firii are un caracter dinamic. Ea îndeamnă pe om la bine sau la rău și le face cu ușurință pe acestea. Efortul de a readuce la calitatea bună firea înrăutățită trebuie să lupte cu pornirea ei de a săvârși răul.

[3] Frica pentru trup, neînfricată pentru sufletul care crede în Dumnezeu. Frică și așteptare bucuroasă pentru bunătățile de după moarte.

[4] Să nu te bizui pe gândul că Dumnezeu este iubitor de oameni, ca prin el să slăbești pocăința. El să-ți fie de ajutor numai când ești în primejdie de a deznădăjdui.

Cel ce voieşte să ţină pururea în sine pomenirea morţii şi a judecăţii lui Dumnezeu, dar s-a predat pe sine grijilor şi împrăştierilor lumeşti, este asemenea celui ce înoată, dar voieşte să-şi ciocnească palmele.[5]

frica neînfricată de Dumnezeu

Pomenirea conştientă a morţii depărtează mâncarea. Iar mâncarea înlăturată cu smerenie, depărtează patimile. Lipsa de durere a inimii învârtoşează mintea[6]. Iar mulţimea bucatelor usucă izvoarele[7]. Setea şi privegherea aduc zdrobirea inimii. Iar din inima zdrobită ţâşnesc apele (lacrimile)[8].

Cele spuse sunt aspre celor lacomi de mâncare şi de necrezut celor trândavi. Dar bărbatul făptuitor le va cerca prin râvna lui. Şi cel ce le-a cunoscut prin cercare va zâmbi gândindu-se la ele. Dar cel ce caută încă să le cunoască e mai trist.[9] Precum părinţii spun că iubirea desăvârşită nu poate cădea, aşa spun eu că simţirea desăvârşită a morţii este lipsită de frică.

Multe sânt lucrările minţii făptuitoare. Amintesc dintre acestea: gândul la dragostea lui Dumnezeu, pomenirea lui Dumnezeu, aducerea aminte de Împărăţia cerurilor, aducerea aminte de râvna mucenicilor, aducerea aminte de Dumnezeu care este de faţă, potrivit cu cel ce a spus: ***Văzut-am înaintea mea pe Domnul*** (Ps. 15, 8) aducerea aminte de sfintele Puteri înţelegătoare, aducerea aminte de moarte, de răspuns, de hotărâre, de pedepsire. Începem cu cele mari şi sfârşim cu cele ce nu trebuie uitate.

Mi-a povestit odată un călugăr egiptean că *după împlinirea pomenirii morţii întru simţirea inimii, voind odată, mânat de nevoie, să mângâi puţin lucrul, am fost împiedicat de pomenirea aceasta, ca de un judecător; şi ce e minunat e că, deşi am voit, n-am putut să mai scap de ea*[10]. Un alt oarecare, locuind aci, în aşa zisa Thola, îşi ieşea de multe ori, din pricina acestui gând (al morţii), din sine. Şi aflat de fraţi de parcă era leşinat, sau cuprins de epilepsie, era dus de ei aproape fără răsuflare.

Isichie Horevitul

Nu voi tăcea să-ţi fac cunoscută şi povestită despre Isichie Horevitul[11]. Acesta petrecea totdeauna într-o totală lenevie, neavând nici o grijă de sufletul său. Îmbolnăvindu-se odată cu trupul până la marginea vieţii, încât părea că peste un ceas va muri, dar venindu-şi iarăşi în fire, ne rugă pe toţi să plecăm îndată. Zidind apoi uşa chiliei, a rămas înăuntru doisprezece ani fără să mai iasă vreodată la vreo vorbă cu cineva. Nu mai gusta nimic altceva, decât pâine şi apă. Şedea numai acolo, cu mintea ţintă (în extaz) la cele ce văzuse în această ieşire (în extaz). Era atât de adunat cu mintea în sine, că nu şi-a mai schimbat niciodată acest fel de vieţuire, fiind pururea ieşit din sine şi vărsând lacrimi fierbinţi în tăcere[12]. Dar când era să se săvârşească, deschizând uşa am intrat înăuntru. Şi rugându-l mult, numai atâta am auzit de la el: *Iertaţi-mă! Nimenea, de va avea pomenirea morţii, nu va putea să păcătuiască vreodată.* Iar noi ne-am minunat văzând pe cel odinioară atât de nepăsător, preschimbat atât de repede cu o schimbare şi prefacere fericită. Şi înmormântându-l cu cuvioşie în cimitirul apropiat al castrului, după un număr de zile căutând sfintele lui rămăşiţe, nu le-am aflat. Domnul a încredinţat în felul acesta despre pocăinţa lui plină de grijă şi vrednică de laudă, pe toţi cei ce voiesc să se îndrepte după o lenevire îndelungată.

Precum unii socotesc nemărginit adâncul (abisul), căci îl numesc loc fără fund, aşa gândul morţii e nesfârşit atât în curăţia, cât şi în lucrarea lui. Iar ceea ce am spus e întărit de amintitul cuvios. Unii ca aceştia, adăugând neîncetat frica la frică, nu se odihnesc până nu se va topi şi însăşi puterea oaselor[13].

---

[5] Aşa, în ed. 1970 (προτειν) În P.G.: *Să-şi ţină mâinile* (κρατειν).

[6] Inima care nu e îndurerată de păcate face şi mintea învârtoşată, adică ia omului sensibilitatea înţelegerii stării sale. Cunoaşterea de sine a omului e deci o chestie de simţire. Un om nesimţit nu poate cunoaşte cu adevărat. Scolia din P.G. accentuând legătura intimă dintre minte şi inimă, prezintă urmările ce le are păcatul pentru minte şi inimă în mod alternativ ca fiind aceleaşi: *Uitarea poruncilor dumnezeieşti şi abaterea voinţei libere face inima învârtoşată şi mintea neîndurerată; sau invers: mintea învârtoşată şi inima neîndurerată.*

[7] Mulţimea bucatelor usucă izvoarele lacrimilor, adică simţirea inimii şi a minţii. Băutura multă luată din exterior usucă izvoarele dinăuntru ale lacrimilor. Cine bea mult nu mai plânge mult.

[8] Nu se va teme adică de împuţinarea bucatelor, de sete, de durerea inimii etc.

[9] Cele grele celorlalţi le sunt, celor ce le deprind de bună voie, pricini de bucurie şi de veselie. Câştigând prin cercare o uşurinţă faţă de ele, ajung şi la o sporire în desăvârşire. Dar cei încă nedesăvârşiţi se îndeletnicesc cu ele, cu osteneală, dacă se îndeletnicesc peste tot.

[10] Numitul egiptean avea atât de întipărită pomenirea morţii că, deşi silit de foame de mai multe zile, n-a putut să alunge pomenirea morţii din sine, măcar că voia, ci mai degrabă a alungat ea foamea.

[11] Vieţuitor pe Horeb, loc de pustnici la poalele muntelui Sinai; Thola, localitate pe Horeb.

[12] Era pe de o parte *cu mintea adunată în sine* (σύννους) pe de alta, *ieşit din mintea sa*. Numai cel adunat în sine vede dincolo de sine (şi, se înţelege, dincolo de lume), adică se află în extaz. Minunea celor de dincolo de minte se vede numai prin mintea adunată în ea însăşi, pentru că prin ea sunt transparente şi pentru că infinitatea lor seamănă cu indefinitul minţii şi în legătură cu el.

[13] *Precum, zice, adâncul mării e nemăsurat şi necuprins, aşa şi sfârşitul curăţiei e de ne-ajuns, adică nu are sfârşit în cei ce au pomenirea morţii în simţirea inimii. Căci e cu neputinţă ca omul smerit, având pomenirea neîncetată a morţii, să spună în chip fariseic, că a ajuns la sfârşitul*

Să ne încredinţăm că, pe lângă toate bunătăţile, şi acesta este un dar al lui Dumnezeu[14]. Pentru că altfel, cum se explică faptul că, chiar venind la morminte, unii rămân fără lacrimi şi învârtoşaţi, dar pe de altă parte chiar aflându-ne departe de această vedere, de mai multe ori suntem străpunşi la inimă?[15]

Cel ce a murit tuturor, şi-a adus aminte de moarte[16]. Dar cel ce e încă legat de ele, nu încetează de a lucra el însuşi împotriva sa. Nu voi să încredinţezi pe toţi despre iubirea ta faţă de ei. Ci cere lui Dumnezeu să le-o arate El însuşi aceasta în chip negrăit. Iar de nu, nu-ţi va ajunge timpul şi pentru legături (pentru relaţii) şi pentru străpungere.[17]

aceasta a fost a şasea treaptă

Nu te amăgi, lucrătorule fără minte, că poţi să înlocuieşti timpul (pierdut) cu alt timp. Căci nu va ajunge ziua să împlineşti datoria ei faţă de Stăpânul.[18] Nu e cu putinţă, zice cineva, nu e cu putinţă a străbate ziua de faţă cu bună credincioşie, de nu va fi socotită ca cea din urmă a întregii vieţi[19]. E de mirare cu adevărat cum au rostit acest cuvânt elinii. Căci socotesc şi ei că e propriu filosofiei să cugete la moarte.[20]

Aceasta a fost **a şasea treaptă**. Cel ce se va sui pe ea nu va păcătui niciodată, dacă e adevărat ce s-a spus: ***Adu-ţi aminte de cele de pe urmă ale tale şi în veac nu vei păcătui*** (Înţ. Sir. 7,38).

---

curăţiei, adică " am ajuns desăvârşit în curăţie". Cel ce ar spune aceasta nu ar fi smerit. Deci s-ar întâmpla ceva ciudat: de cel ce ar îndrăzni să spună aceasta nu s-ar atinge nepătimirea nici cu vârful degetelor. Căci slava deşartă e cea mai cumplită patimă. Dar de cel smerit se atinge până la săturare, dar datorită smereniei socoteşte că-i lipseşte. Deci în amândoi, adică atât în cel smerit, cât şi în cel stăpânit de slava deşartă, curăţia e necuprinsă. Cel mândru nu o cuprinde din pricina mândriei, cel smerit simte mereu că mai are şi de fapt mereu mai are de înaintat în smerenie. Pe cât de neajunsă este infinitatea lui Dumnezeu, pe atât de neajuns este hotarul smereniei, deci şi sentimentul nedeplinătăţii curăţiei. Iar gândul morţii, întreţinând smerenia întreţine şi sentimentul nedeplinătăţii curăţiei. El consideră nesfârşitul omului ca un nesfârşit al înaintării, datorită faptului că înaintarea are ca ţintă să cuprindă pe Dumnezeu cel nesfârşit. De aici urmează că nesfârşirile acestea sunt ale persoanei şi nu ale lucrului, obiectului, substanţei. Curăţia înseamnă putinţa unei infinităţi în înaintarea persoanei, smerenia la fel, bunătatea la fel, iubirea la fel, înţelegerea la fel, tăcerea care adânceşte la fel. Dacă n-ar fi persoana, n-ar exista infinitatea adevărată şi putinţa înaintării în ea. Mai bine zis, dacă n-ar fi persoana infinită a lui Dumnezeu spre care tinde la infinit persoana umană, n-ar exista un infinit adevărat.

Pe de altă parte, perspectiva infinităţii veşnic noi a curăţiei, a iubirii, se deschide pentru cineva după ce s-a plictisit, s-a obosit de monotonia pe care o poate oferi alipirea exclusivă la lume, alipire care pare să aibă şi ea o infinitate, dar o infinitate în monotonia repetiţiei şi deci o infinitate aparentă, o infinitate care la un moment dat devine leşinată, împreună cu setea după ea care se satură de a tot acapara acelaşi fel de lucruri care nu oferă nimic nou, nimic care să-i satisfacă setea de infinitate adevărată a spiritului, care să-i satisfacă setea de adevărul care stă în infinitatea adevărată. Adevărata infinitate a lumii crapă la un moment dat pentru spiritul săturat de ea şi prin această crăpătură ţâşneşte din ascunzimea sa adevărata infinitate, cea a ordinii Duhului. Aspiraţia de înaintare în ea e ajutată de dorul ei şi de frica continuă de a rămâne înlănţuit prin patimi în monotonia acestei lumi.

[14] Adică şi pomenirea morţii cu simţirea inimii şi deci cu lacrimi este un dar al lui Dumnezeu. Şi este un dar al lui Dumnezeu şi faptul de ni se deschide perspectiva infinităţii prin gândul la moarte, care îi deschide spiritului orizontul veşnic şi infinit, potrivit lui.

[15] Suntem străpunşi la inimă şi plângem, pentru că s-a străpuns în faţa noastră zidul care ne închidea în infinitatea aparentă şi monotonă a alipirii pătimaşe la lume.

[16] Cei care au descoperit lipsa de atracţie şi falsa plinătate a tuturor celor din lume au descoperit infinitatea ce-i aşteaptă după despărţirea de ele prin moarte.

[17] A adeveri prin cuvinte iubirea faţă de toţi e lucru greu şi de respins. A o adeveri prin fapte e lesne şi mai uşor celui ce se sârguieşte să înfăptuiască virtutea. Şi ascultă cum: a venit cineva să mă înjure sau să mă şi bată. Dacă îi spun că deşi aş putea să mă apăr, nu mă apăr, ci dimpotrivă, cad în genunchi, îl rog, îl sărut, îi dăruiesc cele ce pot, e vădit tuturor că fac aceasta din dragoste. Iar aceasta am făcut-o prin fapte. Căci, cum s-ar face prin cuvinte? Căci dacă rugându-mă tuturor le voi spune că-i iubesc, voi apărea ca un linguşitor şi ca unul ce caut să plac oamenilor, ca unul ce se îndeletniceşte cu o virtute prefăcută şi ca unul ce vânez prin aceasta slava deşartă. Deci părintele îndeamnă să nu ne silim să arătăm iubirea prin cuvinte, ci prin fapte, iar iubirea faţă de Dumnezeu, prin amândouă şi mai mult prin cuvinte. Căci semnul iubirii faţă de El este rugăciunea neîncetată. Astfel vom înfăptui amândouă virtuţile. Căci, dacă te sârguieşti să împlineşti iubirea faţă de oameni numai prin cuvinte, nu ţi-ar ajunge nici tot timpul vieţii pentru legături şi umilinţă .

[18] Suprema valorificare a timpului e condiţionată de înţelegerea fiecărei zile ca stând la uşa vieţii de dincolo, a eshatologicului. *Carpe diem* (= foloseşte intens ziua), dar nu în sensul lui Horaţiu - ca fiind ultima ce ne poate aduce o plăcere trecătoare, ci ca fiind ultima ce ne poate asigura viaţa eternă. Deci cu mai multă intensitate foloseşte creştinul fiecare clipă.

[19] Timpul e un dar al lui Dumnezeu, dar şi o datorie de a-l umple cu fapte date Domnului, cu sârguinţa de a ne desăvârşi. Nu trebuie să pierdem nici o clipă. Chiar dacă-l folosim întreg, nu ne ajunge să împlinim toată datoria ce ne e dată odată cu el. E o puternică afirmare a valorii timpului, contrar lui Origen. Gândul continuu la moarte nu înseamnă nefolosirea timpului, ci dimpotrivă, buna lui folosire intensă.

[20] Platon, *Phaedon* II, 1.

DESPRE POLITICĂ ŞI POLITICIANISM

Acum mai bine de un secol, Eminescu trasa linia de demarcaţie între două categorii de indivizi care aveau ca "meserie" conducerea statului, politica. Astfel există o categorie alcătuită din *politicieni* şi alta din *oameni politici*. Deşi pentru noi mai puţin vizibilă, diferenţa între aceste două categorii este aceea că, spre deosebire de oamenii politici, politicienii îşi folosesc poziţia socială, obţinută prin practicarea politicii, în interes personal.

În general noi înţelegem acelaşi lucru prin cei doi termeni, cu observaţia că "cei care fac politica" sunt, de obicei, răi dar că există - trebuie să existe – şi unii buni. Chiar dacă nu la alegerile acestea...

Fără îndoială că nu-i lucru uşor să îi deosebim pe politicieni de oamenii politici pe viu. Şi asta tocmai pentru motivele de mai sus. Teamă mi-e că vorbind despre omul politic voi deveni bătaia de joc a cititorilor fiindcă, trebuie să spun din capul locului, responsabilitatea stării de fapt şi de drept actuale a ţării noastre este consecinţa indiferenţei şi ignoranţei electoratului, adică a cititorilor, adică a domniilor voastre.

Omul politic

Premiza de la care pornesc este aceea că politica nu este o meserie. Poate fi privită ca o supra-meserie, dacă vrem cu tot dinadinsul să facem o apropiere între cele două cuvinte.

Politica este însă precumpănitor o preocupare, cu expresie publică activă, care are ca obiect împlinirea aspiraţiilor poporului din care face parte cel ce o practică. Abilitatea omului politic stă în găsirea modalităţilor de punere în practică a acestor aspiraţii, folosind întregul bagaj de experienţă propriu pentru neamul din care se trage. În continuare vom numi om politic pe acela care răspunde acestor prime caractere, opunându-l celui care are o altă definiţie adică politicianului – cu alte cuvinte vom folosi distincţia făcută de Mihai Eminescu.

Omul politic îşi asumă părtăşia la conducerea unui stat. În faţa cui trebuie să răspundă omul politic? În faţa a tot ce s-a întâmplat până în momentul prezent cu poporul său. Cu alte cuvinte un conducător de stat sau un conducător de guvern trebuie să răspundă şi pentru faptele conducătorilor de stat şi de guvern dinaintea lor – şi de aici vine greutatea actului de conducere a cetăţii. În plan absolut orice conducător poartă o răspundere aparte în faţa lui Dumnezeu.

În vreme ce politicianul răspunde în faţa populaţiei – adică a cetăţenilor statului – de îndeplinirea promisiunilor făcute în campania electorală (indiferent dacă ceea promite este bun sau nociv pentru ...)

Întreg sistemul este construit în aşa fel încât accesul la cârma statului – respectiv a istoriei – îi este cu mult mai lesnicios politicianului, adică celui care promite lucruri plăcute – fie că le respectă, fie că nu – decât omului politic, cu alte cuvinte celui care promite lucruri necesare – de multe ori cu totul neplăcute. Pe scurt, politicianul este acela care promite ceea ce populaţia vrea să i se promită, fără să-i pese vreun moment dacă ceea ce aşteaptă "lumea" de la el este într-adevăr bun pentru neamul din care face parte. Astfel, în primul rând se pune problema conţinutului promisiunilor şi doar apoi respectarea lor.

Revenind: sistemul care ia în faţa lui Dumnezeu şi în faţa istoriei un judecător fără identitate – electoratul format din populaţia statului - care votează pe ascuns – am numit votul "secret" – creează integral premizele dezvoltării clasei politicienilor şi face ca omul politic să fie prezent în conducerea statului din ce în ce mai rar.

Omul politic are în tot ceea ce face sentimentul apartenenţei la neamul său – cu alte cuvinte la limba, tradiţia şi credinţa care definesc neamul său. De aici preocuparea sa principală este aceea de a crea în plan administrativ şi legislativ un cadru în care limba, tradiţia şi credinţa să călăuzească şi să sprijine continuarea drumului poporului său în istorie şi a neamului său spre Dumnezeu.

Politicianul nu crede o iotă din cele spuse mai sus: nici despre cultura, tradiţia şi credinţa că ar fi mai importante decât oricare altele – asta în cazul "fericit" în care crede că aceste cuvinte au acoperire în realitate. Fireşte că în general, nici o cultură nu este mai bună decât celelalte; dar aici nu e vorba de

general, raportarea nu se face din plan neutru, ci e vorba despre credința, tradiția și cultura unui anumit popor, care în mod firesc sunt cele mai importante pentru poporul respectiv. Un popor are o singură credință, o singură cultură, o singură tradiție, o singură istorie – tot așa cum orice om are doar doi părinți, orice ar crede el despre naștere. Credința are ea însăși un caracter absolut – acesta este și motivul pentru care se luptă cu atâta îndârjire împotriva ei prin relativizare. O singură credință definește un popor – cu toate acestea se înțelege mult mai ușor faptul că românii au o singură istorie decât că doar ortodoxia este definitorie pentru români. Acest din urmă lucru nu lezează pe nimeni și nimic - și dacă ar face-o nu e vina ortodoxiei. E ca și cum faptul că eu am o anumită femeie mamă ar fi o ofensă la adresa celorlalte femei. Nici eu și nici mama nu sûntem de vină dacă problema se pune în felul acesta. Însă felul în care sunt văzute lucrurile are un anumit tâlc și consecințe devastatoare pentru noi.

Omul politic este călăuză, adică acela care știe drumul în istorie și știe că va da seama atât în istorie cât și deasupra ei.

Politicianul își face un traseu după vorbele mulțimii. Dacă mulțimea vrea în porumb atunci politicianul promite și - dacă nu e prea mare efortul – o duce direct în mijlocul lanului. El nu trebuie să răspundă decât în fața mulțimii de îndeplinirea promisiunilor sale.

***Dreapta politică* și valorile la care se raportează aceasta**

În mod firesc, mai departe vom încerca un mic discurs asupra politicii în general și a politicii din România în special. Deși această încercare a noastră ar putea să pară prea curajoasă și în același timp temerară ne încumetăm să o facem, tocmai pentru că racordul la realitatea politică românească actuală ne ajută în mare măsură.

În general se consideră că în politică ar fi două direcții - poziții - categorice și categoriale și o poziție mediană, oscilantă. Astfel vorbim despre dreapta politică, stânga politică și de politica apropiată de centru - de aici centru-dreapta, centru-stânga, centru, ș.a.m.d. La ce ne raportăm însă când facem aceste delimitări, iată un subiect foarte puțin și confuz discutat în lumea politică actuală. Acesta este și motivul care a dus la categorisiri de-a dreptul hilare: partide de centru stânga - care se autodefinesc ca atare - sunt considerate partide de dreapta, partide prin definiție de stânga - dar nu de stânga socialistă sau cum e denumită astăzi social-democrația - sunt din nou considerate de dreapta; ce să mai vorbim de partidele care au ca doctrină și ideologie codul penal și care la rândul lor sunt catalogate a fi tot de dreapta. Poate cel mai necesar lucru, pentru a evita aceste confuzii ar fi o descriere a dreptei: atât a valorilor la care aceasta se raportează cât și a modului de raportare.

Astfel, principial trebuie spus din start că orice doctrină politică, orice ideologie politică nu apare din vid și nu se suprapune pur și simplu peste oricare realitate socială și culturală. Fără îndoială există legături - sau ar trebui să existe - între doctrinele politice și realitatea spirituală, istorică, culturală și civică a unui popor.

Un popor este definit, cum spuneam mai sus, de câteva constante care formează fundamentul lui - sigur că de-aici apare "crunta învinuire" de fundamentalism, care este ridicolă tocmai prin aceea că nu există construcție solidă pe pământ care să reziste fără un fundament - sau fără o bază - foarte bine stabilit. Astfel, pentru români ceea ce stă mărturie de *ființarea* acestui popor sunt istoria, cultura și credința românilor. Am lăsat la urmă credința nu pentru că ar fi cel mai puțin importantă ci pentru că ea necesită o discuție separată, pe care o vom face revenind. Așadar, politica în spațiul românesc trebuie cu necesitate să se raporteze la aceste valori.

Cum se raportează în România politica ultimilor ani la acestea?

În primul rând prin distrugerea perspectivei istorice, prin crearea unui învățământ în care această preocupare este pusă sub semnul îndoielii, prin modificarea și lăsarea la îndemâna tuturor nepregătiților a istoriei naționale - n-are rost să detaliem discuția despre manualele de istorie, care sunt o rușine națională - preluând și promovând interpretări mistificatoare ale personalităților și momentelor cruciale din istoria românilor, fabricate de regimul comunist, despre care nu trebuie vorbit la capitolul politică ci la cel al infracționalității.

Cât privește ceea ce se înțelege îndeobște prin cultură, lucrurile stau cu mult mai grav. Valorile culturale interzise în timpul regimului comunist au rămas în continuare în umbră - de cealaltă parte vedem cu

stupoare cum non-valorile vremii de care vorbim sunt promovate în continuare, cum vechea gardă a kominternului, revigorată şi întinerită a reluat ştafeta direcţionării culturii româneşti oficiale; totodată cum figuri sfinte ale culturii româneşti sunt bătaia de joc a anonimilor cu nume încâlcite, în reviste sprijinite financiar de statul român, cum vocile boschetilor bucureşteni devin vocile culturii naţionale, cum expresia durerilor noastre este luată în râs considerându-se că nici nu există. Pe teren cultural lucrurile sunt flagrante, foarte uşor de verificat, foarte uşor de vădit - fii foştilor kominternişti sunt cei care formează clasa culturală românească, cei recunoscuţi de străinătate - ca şi cum legitimitatea culturală ar avea nevoie de recunoaşterea personală a străinătăţii. O cultură are expresii care depăşesc cadrul naţional participând prin acestea la marea cultură, la cultura universală. Aceasta este verificare şi recunoaşterea pe care trebuie să o caute cultura românească şi nu recunoaşterea personală a unor domni de către alţi domni drept analişti politici de geniu, drept scriitori de mărime "europeană". În Europa şi scarlatina este europeană nu numai Shakespeare, doar că scarlatina este recunoscută printr-un certificat medical câtă vreme Shakespeare îşi este sieşi certificat de autenticitate şi valoare. În cultură nu există certificate de bună purtare care să ateste valoarea autentică. Există însă recompense pentru servilism politic european, ceea ce e cu totul altceva.

Despre modul de raportare al politicii româneşti la ortodoxie - credinţa românilor - vom spune doar câteva cuvinte. Cea mai mare ispită cu care din păcate ne luptăm din ce în ce mai puţin este democratizarea credinţei noastre ortodoxe. Suntem în plin "dialog ecumenic", prin aceasta înţelegând un fel de târg privitor la dogma ortodoxă şi nicidecum o încercare de înţelegere şi recunoaştere reciprocă. E cred inutil să spunem că nu poate exista nici un astfel de dialog, fiindcă e evident că el ar însemna încălcarea principiului de bază al ortodoxiei anume dogma. Statul român are, fireşte, prin clasa politică actuală - prin asta înţelegând clasa politică din ultimii zece ani -, o poziţie caraghioasă faţă de Biserică: pe de-o parte practică în toate segmentele legislativului şi executivului un ateism fără echivoc, pe de altă parte nu există om politic care să nu fi afirmat public cât de creştini sunt românii - fireşte şi el personal - şi cât de importantă este această instituţie numită Biserica ortodoxă "pentru noi". Cred că iar ating un punct comun în politica vremii când spun că această ultimă poziţie a oamenilor politici vine tocmai din faptul că sondajele sociologice au arătat că românii - pe limba lor electoratul - au încrederea cea mai mare în această instituţie, ceea ce le dictează imediat captarea acestui electorat. Din păcate electoratul în discuţie nu-şi pune problema încercării creştinismului oamenilor politici prin actele lor. Cum poate fi creştin ortodox un parlament - membrii unui parlament - care votează o lege împotriva învăţăturii ortodoxe? Cum pot fi creştin-ortodocşi - adică în dreapta credinţă - cei ale căror interese la nivel de stat sunt atee? Iată numai două din întrebările la care ar trebui să-şi răspundă onoratul electorat, atunci când îşi ia "destinul istoric" în mâinele-i democratice - fie-mi iertată îndrăzneala. Totodată, iată doar două întrebări pe care nimeni nu şi le pune, lucru simptomatic pentru distinsul nostru electorat...Cât priveşte faptul că ortodoxia nu este singura credinţă trebuie nu numai să ne îndoim, noi ca ortodocşi, ci trebuie să fugim şi de gând, fiindcă asta ar însemna sfârşitul mântuirii noastre. Motivele pentru care se întâmplă ceea ce se întâmplă sunt multiple - iar noi nu le vom discuta aici.

Deşi am spus mai sus că orice putere politică trebuie să se raporteze la valorile neamului său, fără îndoială că nu ne refeream la o raportare ca cea de mai sus. De altfel , în rândurile de mai sus n-am făcut altceva decât să definim stânga politică, care are ca expresie individuală politicianul de care am pomenit în primele rânduri. Observaţi cum se potrivesc trăsăturile politicianului cu cele ale omului de stânga. E chiar o identificare.

Aşa credem că se verifică şi se identifică poziţia politică - şi nu prin afirmarea apartenenţei la una dintre poziţiile politice. Nu-i de-ajuns să afirmi că eşti de dreapta ca să şi fii.

Oprim aici consideraţiile despre omul politic şi politicianism. Pe parcursul revistei vă veţi mai întâlni cu acest subiect, dealtfel foarte important.

Despre revista pe care o aveţi în faţă acum mai trebuie un singur lucru adăugat: *Treapta a Şasea* se vrea o treaptă autentică, suitoare. Ca şi celelalte trepte, ea trebuie parcursă plecând de la premiza că fiecare text îşi are rostul şi locul lui între coperţile ei.

Pe măsură ce înaintăm, cu fiecare treaptă, tot mai mulţi cititori ne întreabă despre programul *Scării*. Iată de ce reluăm mai jos editorialul programatic din *Treapta Întâi* a *Scării*, apărută în aprilie 1997.

DESPRE SCARA - REVISTA DE OCEANOGRAFIE ORTODOXĂ

în care se arată ce urmărește această publicație și de ce poartă numele *Scara*; totodată se mai explică subtitlul *de oceanografie ortodoxă* și fiecare dintre capitolele revistei pe care ați deschis-o

La ce bun o „altă" revistă? De unde vine și cât de îndreptățit este actul de a ne asuma puterea și dreptul de a „vorbi lumii", fie și printr-o revistă, sau mai ales printr-o revistă. Cine, cui și spre folosul cui vorbește? Este acesta momentul pentru apariția unei reviste, alta decât cele nu se știe câte publicații? Ce altceva se vede prin fereastra deschisă de paginile revistei *Scara,* altceva față de toate variantele sufletești și intelectuale pe care ni le propune cu atâta generozitate și abundență mass-media? Mai există posibilitatea de a spune ceva ce nu a fost spus? Este aceasta intenția noastră, de a spune ceva nou? Este ceva ce *trebuie spus,* sau vorbim a „artă" și a „filosofie"? Cum s-ar putea interpreta politic ceea ce facem noi? Sau poate o revistă ca aceasta este apoliticul însuși?

De obicei, un început, o dată în afirmarea unei ordini, înseamnă și negarea alteia. Care este ordinea pe care o afirmăm? Negăm ceva? De ce se numește *Scara* o revistă care, după cât se știe, nu se urcă, ci se citește? Și de ce „de oceanografie ortodoxă"?

Problema care vântură lumea continuă să fie aceeași de multă vreme (de două mii de ani) deși, după împrejurări, cunoaște aspecte diferite sau alte forme de expresie. Problema „fără leac", care doare într-adevăr, se construiește in jurul morții sau, altfel spus - și în felul acesta deschide perspectiva unei opoziții, - în jurul nemuririi noastre (a fiecăruia dintre noi). Într-o pornire simplificatoare - și nu simplistă - lumea ar putea fi împărțita în *cei ce cred în moarte* (chiar dacă nu aceasta este formula), temându-se de ea ca de sfârșitul a tot și a toate și cheltuind întreaga energie pentru a o ține cât mai mult timp și cât mai departe, ca pe un implacabil sfârșit; și *cei care cred in nemurire,* în viață, în existența „altceva"-ului individualizat în mod precis în Dumnezeu. Opoziția termenilor e banală, ascunde însă în spatele ei întreaga „poveste". Moartea opusă nemuririi. Efortul de a ocoli (pe cât posibil) moartea, opus efortului de a obține nemurirea (viața veșnică), înțelegând și valorificând moartea. În aparență, dihotomia aceasta însăși, tensionată, fremătătoare, și având ca punct maxim fiecare individ, duce la soluție. În aparență! Pentru că, de fapt, soluția se obține doar într-un singur fel, pe un singur drum - nu toate drumurile duc spre nemurire, cum nu toate aleile parcurilor duc pașii trecătorilor spre Damasc (părere foarte răspândită în vremurile noastre). Soluția e unică. Iată dificultatea!

Așadar, la anul 1997, întrebarea este aceeași ca acum două mii de ani: ne lăsăm morții sau valorificăm Cerul în chip mântuitor (arătat nouă de Hristos Mântuitorul Însuși) devenind prin aceasta nemuritori?. (Cum putem - dacă putem - lua drumul Damascului?)

Poate modul cel mai propriu de a „spune ceva", în lumea modernă, este televiziunea sau radio-ul și, într-o mai mică măsură, publicațiile cotidiene, în general relatările de tip „fapt divers". Nicidecum o revistă și, din păcate, nicidecum dacă ai de spus anumite lucruri. Fiindcă sunt lucruri de spus. Pe de o parte, întrebările ce ne frământă sunt incomode, nu sunt de pus: dacă le-am rosti doar, ar suna amenințător sau, mai mult chiar, ultimativ; ar fi și inutil: răspunsurile de multă vreme se identifică cu un soi degenerat de justificări. Pe de altă parte, semnul sub care stăm se referă la puterea noastră de înțelegere, a fiecăruia dintre noi, ca locuri și momente în univers, un univers anume, particular definit. Semnul sub care stăm nu este - nu doar - al istoriei.

Știm totul. Tot ce s-a petrecut. știm totul și trebuie să se știe că știm totul.

Spunem: trebuie să practicăm, din acest moment, preliminar, un fel de „exercițiu de uitare". La propriu și foarte brutal. Până ieri, trebuie uitat totul! S-a adunat atâta neputință, atâta falsitate, atâta impostură, atâta deznădejde, încât singura cale, soluția cea mai fertilă, este *uitarea.* Trebuie să uităm. Ca și cum am fi știut; ca și cum n-am fi în nici un fel implicați - în nici un fel - altfel vom ajunge să ne urâm unii pe alții sau, mai rău, să nu ne mai putem iubi, practicând indiferența. Altfel, dreapta judecată ne-ar lua prea mult timp - și nu noi suntem cei ce trebuie să judece. Prea multă ură s-ar naște, ispitindu-ne și pierzându-ne sufletele. Uitare asumată. (Cei slabi se pot consola cu faptul că totul a fost greșit. Totul!)

E iarăși începutul. Suntem cu necesitate după anul 1. Suntem, așadar, în lumea „modernă", pentru că Hristos S-a născut. Sunt prea multe lucruri care se cer știute, care nu mai au răbdare în rafturi, care se cer distrugător știute.

Ele nu trebuiesc știute, ele trebuiesc uitate.

Exercițiul de uitare pleacă de la realitatea că lucrurile care trebuiesc știute „în mod existențial" sunt ridicol de puține. Despre iertare spunem: nu noi putem ierta - căci nu noi suntem în drept de a ierta toate răutățile pământului făcute moșilor noștri. Ei înșiși pot ierta și mai presus de ei Dumnezeu. Nu noi suntem chemați la iertare.

Uitarea. Nu uitarea lașa, ci uitarea atotbinefăcătoare, uitarea care a lăsat și lasă multă lume să doarmă (fiindcă lumea poate), uitarea care împiedică pierzania; uitarea ca unică forma de a construi. Nu uitarea proastă, nu ignorarea - uitarea care nu se leagă în mod complice de îngăduință. Uitarea fecundă, uitarea fertilă, uitarea necesară oricărui început, fiindcă de aici trebuie să înceapă.

Într-un cunoscut articol, publicat in 1934 în revista *Criterion,* și intitulat *Generație,* Mircea Vulcănescu explica înțelesurile proprii folosirii cuvântului „generație" în diferite contexte, trasând într-un fel câteva linii în descrierea conceptului denumit de acest cuvânt. Iar problema aceasta a „generației" i-a preocupat cu deosebire pe reprezentanții generației dintre cele două războaie mondiale. Vulcănescu analizează conceptul de generație din punctul de vedere biologic, economic, istoric și așa mai departe.

Dar înțelesul cel mai important, pe care Mircea Vulcănescu î1 ocolește în studiul din *Criterion,* este acela al contextului mistic sau, poate mai bine, al contextului religios. Raportarea generației, cu alte cuvinte, la punctele esențiale descrierii conceptului: Dumnezeu și neamul. Generația se leagă în chip fundamental de funcția neamului în istorie, aceea de a părăsi terenul specific istoriei și a escalada Cerul in căutarea drumului stabilit de Dumnezeu în istorie, spre Dumnezeu. Sensul generației atinge oarecum notele specificate de biologic, economic și psihologie. Nu se oprește însă aici. Generația nu înseamnă leat, deși implică într-o oarecare măsură ideea unei vârste apropiate pentru membrii ei. 0 generație se definește - repetăm - în raport cu valorile eterne ale poporului în care se ivește: Dumnezeu și neamul. Poporul este actualizarea în istorie a neamului. Poporul nu se confundă (sau ar trebui să nu se confunde) cu populația unei țări. Astfel, România are, actualmente, o populație de 22 de milioane de cetățeni români și un popor alcătuit din totalitatea trăitorilor tradiției românești ortodoxe în acest moment. Sunt, astfel, termeni cu totul diferiți - folosirea lor perversă face unul din obiectele carnavalului la care suntem siliți să asistăm.

Neamul este alcătuit din diferitele ipostaze ale poporului: morții (moșii și strămoșii neamului, cel care au alcătuit la rândul lor poporul românesc, constituindu-se, pe rând, în generații) și viii (poporul activ). *Neamul* este cel care obligă *poporul* (actant al istoriei) să ia hotărâri în momentele sale cruciale, în virtutea unei misiuni care i-a fost data în veac de divinitate, iar mai departe, poporul acționează prin *generație.* Generația este, într-un fel, momentul de limpezime al unui popor, momentul în care, părăsind istoria, poporul însuși se apropie, și apropie implicit neamul, cu încă un pas de Dumnezeu. Generația este clipa[1] de claritate, de înțelegere a destinului aparținând unui popor în interiorul neamului sau.

Formularea sau afirmarea acestui drum se numește *mesianism.* Funcția principală a unei generații în înțelesul pe care l-am afirmat, este aceea a mesianismului. Neamul așteaptă ca, în partea sa din istorie (în poporul său) să apară generațiile care să-l apropie mai mult de divinitate. Astfel ca discursul unei generații, descrierea drumului ce trebuie urmat de întreg poporul pentru a îndeplini datoria neamului, este discursul mesianic.

Înainte de a ne pune întrebarea daca suntem sau dacă putem fi noi o generație, va trebui să ne întrebăm care a fost ultima generație? Generația de care trebuie să ne legăm, cuprinzând între noi și ea un hău, steril sub toate formele, este generația interbelică. Ne trebuie conștiința actului pe care î1 săvârșim: stabilirea identității generației trecute și, mai apoi, ștergerea din istoria noastră a ultimei jumătăți de secol. Din nou, ștergem totul.

Putem fi o generație. Trebuie să fim o generație, și asta până se mai poate. Aproape orice leat ar fi putut fi o generație, ar fi putut trăi. Noi, toți cei vii, trebuie să fim o generație și să descoperim „scara", drumul spre nemurire. Din câți sunt astăzi sub cumpăna vremurilor trebuie să facem cât mai mulți nemuritori, pentru nemurirea și viața veșnică a neamului românesc.

Revista Scara vrea să fie un martor al vremurilor noastre, al revigorării neamului românesc și, totodată, un calendar al sfârșitului de mileniu.

*

---

[1] Definim generația în principal în legătură cu timpul, pentru a pune accent pe ocolirea timpului, pe ieșirea din timp.

Ce anume propunem? Care este programul unei astfel de reviste? Este el programul unei generații? Cine și în ce fel poate garanta veridicitatea unui astfel de program? Nu cumva e ridicol că punem problema în felul acesta? Poate e un semn de intoleranță să vrem să rămânem așa cum *suntem*? Sau poate ar trebui să devenim alții? Alții să fie la alții.

Preocuparea revistei *Scara* va fi de a construi un mod de a vedea și a înțelege viața cotidiană. Încercarea constă în a arăta în lumina ortodoxiei lumea ce ne înconjoară. Fiindcă tot ce ne înconjoară poate fi văzut și trebuie văzut. Scopul revistei este de a face conștientă de propria existență și de misiunea ce o așteaptă o generație. Pe de o parte, programul revistei poate fi compus (sau se poate înțelege ca fiind compus) din mărturii (literare, științifice, ș.c.l.) ale existenței noastre. Pe de altă parte, obiectul revistei *Scara* poate fi expus ca: definirea sau descrierea omului în diferite ipostaze, în multele-i temerarele sale încercări de a-și rezolva sensul existenței, de a-și înțelege problemele de viață și de moarte, care-l împresoară și-l cuprind ca un ocean.

Modalitatea tehnică de realizare a acestui demers va diferi: *Scara* nu este numaidecât o revistă culturală, ci am numi-o, cu precădere, într-un fel încă puțin înțeles, o *revistă de oceanografie ortodoxă* (astfel încât poezia, eseul antropologia sunt tot atâtea mijloace de persuasiune). Altfel spus, o revistă care oferă sprijin în rezolvarea creștin-ortodoxă a problemelor reale care frământă lumea românească la sfârșitul mileniului al doilea.

Înțelegem prin *oceanografie ortodoxă* o preocupare permanentă, vitală, pentru înțelegerea lumii înconjurătoare, de la aspectele ei cotidiene, prozaice și până la gesturile complexe, tainice, religioase; în același timp, o luare de poziție, o valorificare a lumii din perspectivă ortodoxă. Nu am anunțat-o ca pe o știință, nu temându-ne de rigoarea impusă de disciplinele științifice, ci pentru că dorim ca oceanografia ortodoxă să fie un mod de a aprecia tot ceea ce ne conține și, pe de altă parte, o înlesnire a accesului la înțelesurile lumii românești ortodoxe, nu ca la un fișier bibliografic, ci ca la o părtășie la viață, ca un răspuns la permanenta provocare a transcendentului în imediat. Aceasta presupune existența apriorică a unui fel ortodox de a vedea lumea. Astfel, oceanografia ortodoxă înseamnă recepționarea spiritului vremii prin folosirea unei grile hermeneutice și totodată, dar mai întâi, încercarea de a crea una. Nu cu valoare constatativ-descriptivă vom promova această perspectivă, ci cu conștiința și cu puterea dată de experiența participării la „lume" a fiecăruia dintre noi și cu dorința de a cunoaște această lume. Nu cateheză, ci efortul de a simți nemijlocit semnificațiile lumii ce ne înconjoară și ne conține ca un ocean, de a ne aduce la Viață. Din această perspectivă se lasă interpretate toate fragmentele lumii cotidiene, de la gestul sportiv până la performarea pseudo-culturii (ca forma proprie de expresie a lumii moderne).

Ceea ce propunem noi prin această perspectivă este mai mult decât un joc și cu totul altceva decât participarea intelectualistă la descifrarea unei lumi. Intelectualismul, din punctul nostru de vedere, este lovit de nulitate, atâta timp cât nu este fundamentat pe sau dublat de o motivație care să-i facă să evadeze din cotidian, să depășească mundanul. Or, gratuitatea în orice act o vedem ca fiind principial nocivă și, în cea mai mare parte, vinovată de sterilitatea spirituală a cotidianului, de incoerența sau, mai mult, de nebunia lumii moderne. Nu este câtuși de puțin o poziție belicoasă; tot ceea ce urmărim se referă în mod direct la viața noastră și ne implică, în calitate de parte constitutivă a lumii la a cărei împlinire am fost chemați.

Important pentru oricare act public (și revista, ca orice altă publicație este, în mod elementar, un act public) este raportarea acestuia la reversul suprafeței publice: raportarea la politic.

Un gest, oricare ar fi el, o dată încadrat și valorificat ca act public, devine act politic. Trebuie să atragem astfel atenția dintru bun început că revista *Scara* nu este apolitică. Ar fi o contradicție în termeni dacă am situa în afara vieții cetății, în afara „politicii", acțiuni definite prin caracterul lor social. Încercând să înlăturăm confuzia, vom aborda problema politică din două perspective: mai întâi ne vom preocupa de aspectul principial al politicii; mai apoi vom avea în vedere politica practicată astăzi (cu care ne aflam într-un raport oarecare de participare), cu intenția de a evidenția caracterul iterativ al multora dintre actele „spontane" la care participăm (altfel spus, caracterul de lege față de ceea ce ne este prezentat ca întâmplător). Din acest punct de vedere, vom încerca să descifrăm politica zilei.

Iată ceea ce nu vom face: nu vom susține un anumit partid, nici propagandistic, nici principial - acest lucru nu exclude posibilitatea ca anumite puncte de vedere ce ne aparțin să coincidă cu cele ale unui partid politic, oricare ar fi acesta. Pe scurt, ni se pare important să afirmăm, în măsura în care le putem recunoaște, principiile care stau la baza actualei vieți politice.

Politic, de ani de zile, românii sunt ciungi: nu mai au decât o mână, stânga. Mănâncă, scriu, se închină cu stânga. Până și dreapta judecată o fac tot cu stânga. Stânga încearcă, la noi, să devină dreapta. Cum să fie stânga dreaptă?

Oceanografie: nu e în nici un caz nejustificată reticența și suspiciunea față de un asemenea cuvânt; mai întâi pentru că nu puține sunt aberațiile sau bolile lumii contemporane, nu puține sunt „ereziile". Neplăcerea, dată, de cele mai multe ori, chiar de teamă față de anumite cuvinte, este hotărâtoare, face orice explicație inutilă. Oceanografia, după dicționare, este știința care se ocupă cu studiul oceanului din perspectivă zoologică, botanică, fizică și chimică. Mircea Eliade a folosit, în volumul *Oceanografie,* un alt înțeles al acestui termen: „Încercarea aceasta de a privi viața de toate zilele a sufletului, de a dezlega iarăși, cu seriozitate, problemele simple - pe care nu le mai ia nimeni în seamă pentru că sunt prea mari sau prea simple - o numesc *oceanografie".*

Încercând să facem un pas mai departe, am definit oceanografia în sintagma folosită în subtitlul revistei, aceea de *oceanografie ortodoxă,* într-un mod asumat incomplet, eliptic, înțelesul acestei sintagme urmând să se împlinească în sensurile articolelor sale.

Materialul cuprins în revistă a fost împărțit, mai mult cu valoare operativă, în patru capitole, ce descriu tot atâtea poziții ale omului în raport cu Dumnezeu: de la performarea actului ritual în/sub asistență divină până la trăirea conștientă a divinității. Faptul esențial în ceea ce privește definirea fiecărui capitol este cuprins în titlul sau, toate cele patru titluri făcând, explicit ori subînțeles, referire la relația omului cu timpul, la felul în care știe să fie deasupra vremurilor și nu apăsat de ele, sau la modul în care știe să dea timpului valența atemporalității.

Capitolele *Timpul omului* și *Omul creștin,* sunt cele în care omul se afla pe verticală, ca pe o scară ce urcă (în cel dintâi caz, nu spre o țintă bine definită, ba poate chiar fără să urce; în cel de-al doilea având un țel inconfundabil, cert și nesfârșit): în primul caz, omul se află în urcușul pe o verticală oarbă, în al doilea verticala e una limpede, căreia i se disting cu claritate și începutul și sfârșitul și chiar și atunci când nu va fi vorba de un urcuș, aceste două capitole sunt cele în care orice situare pe orizontala vieții mai mult sau mai puțin obișnuite va fi una în care nici un punct de pe orizontală nu este văzut vreodată altfel decât ca punctul de intersecție cu câte o dreaptă verticală.

Tot așa cum în celelalte capitole vom vedea rătăcirile pe orizontală ale omului. Adică, pe de o parte, în *Omul cultural,* încercările de a exorciza, de a înțelege, de a se opune la, de a descrie, de a șterge, de a suporta etc., prin spiritual, acțiunile socialului, coroborate, uneori, cu încercarea de a-l părăsi cu totul și de a urma calea unică a spiritualului, iar alteori cu încercarea de a spiritualiza socialul, adică de a verticaliza orizontala; iar, pe de altă parte, pentru capitolul *Veacul,* am înțeles că cercetăm diferite segmente ale orizontalei așa cum se prezintă ea *astăzi,* la noi și aiurea. Nu va fi însă prezent aici, într-un loc privilegiat, segmentul cultural, ci mai ales cel științific, al mediei, al economiei, legislației, și, pe scurt și în linii voit mari, ceea ce se înțelege acum prin noțiunea de „politică", adeseori în opoziție cu ceea ce ar trebui să se înțeleagă și cu ceea ce înțelegeau cei care încă îi mai cunoșteau înțelesul.

Toate aceste capitole vor cuprinde descrieri ale unor gesturi, obiecte, fenomene, din lume (lumea modernă, a cărei modernitate s-a preschimbat de multă vreme în post-modernitate) *din perspectiva oceanografiei ortodoxe.* Între al doilea și al treilea capitol, cu alte cuvinte la mijlocul ei, se află o scrisoare (prima scrisoare) scrisă de pe poziția cuiva așezat la mijloc, adică de-a lungul unei frontiere. E o scrisoare adresată unei entități cu o existență abstractă pentru noi, cei situați de veacuri la „porțile Orientului", dar devenită extrem de concretă prin modul în care acționează (nu întotdeauna benefic și niciodată justificat) asupra noastră. Ne adresăm ei cu apelativul simptomatic *Dragă Occidentule.*

Revista pe care o țineți în mână este dublă, pentru că ultimele ei pagini *(Cuvântul de folos)* conțin încă o dată revista (așa cum soluția unei probleme conține și ipoteza ei). Cei care nu au vreme să citească prima revistă, cea de vreo patru sute de pagini și ceva, pot citi numai versiunea scurtă.

Scara este, și nu e deloc greu de observat, o revistă care se spune pe sine într-o manieră ușor diferită decât cea în care o fac, de multă vreme, publicațiile de orice fel. Dar nu din dorința de a fi, cu orice preț, diferită, ci din încercarea de a strânge legătura dintre text, referentul său și receptor. Metoda aleasă a fost cea de a îmbina titluri din care nelipsit este cuvântul inițial *despre* (pentru a marca dorința de a desemna întotdeauna cât mai exact și definitoriu aria cercetării și sistemul de referință al *spunerii)* și subtitluri în care, ca în cărțile medievale (pentru a veni în sprijinul cititorului), sunt indicate de la bun început cuprinsul și finalitatea scrierii.

Pesemne că ar trebui spuse mult mai multe lucruri. Lucruri dumiritoare. Ar fi însă inutil, atâta timp cât acest articol are funcția de a introduce, de a atrage atenția asupra a ceea ce urmează, și nu de a-și fi propria urmare. Este un prolog ce va fi imediat urmat de câteva acte și interludii, un prolog care deschide, tot așa cum cuvântul de folos ce încheie revista îi este și epilog. Prologul și, implicit, textul de față, e un fel de a saluta și de a se prezenta: *Scara - revistă de oceanografie ortodoxă* apare acum.

VEACUL

UNDE-S NEBUNII?

Unde-s nebunii, unde ni-s nebunii?
E, Doamne, lumea plină de cuminţi,
E plin pământul de martiri şi sfinţi
Atinşi de filoxera-nţelepciunii.

Tăcută-i gloata de-nţelepţi ca sfinxul
În faţa lumii şi-a nemărginirii
Şi-ascultător de rânduiala firii,
Cu un plăvan în jug trudeşte insul.

Scâncesc cuminţii-n chingile durerii
Şi, sângerând din răni adânci blândeţe,
Lângă neveste mor de bătrâneţe,
Necutezând să tragă spada vrerii.

Boleşte omenirea ca o juncă
Şi nimeni nu-i ca să-i sloboadă sânge;
S-a-mpotmolit istoria şi plânge
Ca prora-nfiptă într-un colţ de stâncă.

Nu se mai nasc nebuni care s-o mâne
Cu bâta de la spate ca pe-o vită,
Acestui veac să-i pună dinamită
Şi evu-nţelepciunii să-l dărâme.

O! Doamne, unde-s Don Quijoţii?
E lumea plină de-alde Sancho Panza
Ce nu-ndrăznesc să mânuiască lancea,
Ci scutieri cuminţi se vor cu toţii.

Unde-s nebunii? Unde-s Machedonii
Să tragă spada şi să taie nodul?
Tânjeşte după glorie norodul
Şi nu-s Cezari să-l treacă Rubiconii…

Sloboade, Doamne-n lume nebunia,
S-o răvăşească şi să o răstoarne,
Ca un berbec să ia pământu-n coarne
Şi-acestui veac să-i surpe temelia.

Demostene Andronescu

POLITICA, DRUMUL SPRE IAD?

în care Mircea Gherboveț încearcă să delimiteze politica iadului de iadul politicii, spre o mai corectă înțelegere a rosturilor noastre în *valea plângerii*

politica înseamnă putere, iar puterea înseamnă acțiune

Este, așa cum pare să creadă tot mai multă lume, morala incompatibilă cu politica? Dar ce înseamnă morala: morala creștină, morala atee? Ambele, în mare, predică, impun, facerea binelui în locul răului, a cinstei în locul necinstei. Marea diferență între ele ar fi scopul urmărit: mântuirea personală, în primul caz; buna conviețuire, în ultimul caz. Deci o evitare, în cazul moralei atee - tot mai prezentă în lume - a neplăcerilor, de tipul: *Ce ție nu-ți place, altuia nu face!* O astfel de viziune, care presupune, implicit, o comportare corectă doar pentru a aștepta și de la alții același tratament, seamănă cu o pereche comodă de papuci de casă. În general ea poate fi cu succes aplicată și stând în iatac, în vârful patului, liniștit că muzica este dată încet, nu deranjezi vecinii, ei nu te deranjează pe tine și lumea este frumoasă pentru că cinstea ta te protejează de neplăceri și inconfort.

Cu o astfel de morală, politica este incompatibilă, pentru că politica înseamnă putere, iar puterea înseamnă acțiune, decizie, alegere între mai multe căi, aparent la fel de incomode pentru cel care trebuie să le parcurgă, cu diferența că de alegerea ta depind un număr mare de oameni. La prima vedere, populația așteaptă un astfel de comportament moral de la conducători, atunci când propune o politică morală: o corectitudine absolută față de fiecare persoană în parte și față de toți, în același timp. Ca să fiu mai bine înțeles, voi da un exemplu meschin: omul din București, fără casă, fără serviciu, care acuză primarul că *el nu are casă și primarul sau fostul lui coleg de uzină are*. Morala populară cere ca primarul să renunțe, eventual, la casă, și s-o dea *nevoiașului*, care nu are nici casă și nici șanse să-și cumpere. Pare neverosimil, dar lucrurile sunt percepute, în mare, cam așa. Muncitorii de la o fabrică nerentabilă înjură guvernantul dacă aceasta se închide, considerând că este grija guvernantului să-i asigure un alt loc de muncă *similar*.

În peisajul românesc, mai toți iau partea muncitorului, mai de ochii lumii, mai în serios. Acest lucru este explicat și prin lipsa acută de legitimitate a guvernanților față de popor. Vom elimina această premisă, momentan.

Presupunând că cel de la putere este cinstit, moral, poate desființa respectiva fabrică pentru că este, în fapt, subvenționată de un număr mare de contribuabili într-un mod inutil; sau este obligat să o mențină în funcție, pentru că, luând de la mai mulți câte puțin, plătește un număr de salariați care se fac că muncesc și-și prezervă cu asta un oarecare confort psihic, greu de găsit în ipostaza de șomer?

Care este atitudinea morală, în acest caz, care este hotărârea corectă și eficientă, în același timp? Acestea sunt situațiile, chiar dacă variază infinit, în care este judecată morala politicianului. Nu cred că nenumăratele cazuri de corupție intră automat în judecata cetățeanului; în majoritatea acestor cazuri, corupția este descoperită ulterior sau este presupusă automat, atunci când explicațiile furnizate ca și cauză a deciziei luate nu satisfac pe cel afectat de ele.

Dacă decizia nu-mi convine, dacă mă atinge pe mine personal dăunându-mi, înseamnă automat că cel care a luat-o e corupt sau incorect. Și nu mă gândesc aici la situația de azi, *când lucrurile chiar așa stau*, ci la nemulțumirile pe care le crea un domnitor, oricare, chiar și Sfântul Ștefan cel Mare, când mai scurta de-un cap pe unii dregători.

Or, în exercițiul puterii, judecata machiavelică este inevitabilă, rămânând de discutat doar justețea scopului care poate scuza - sau nu - mijloacele pe care le alegi. Nu este vorba de cinism, ci de dreaptă judecată. A căuta binele celor mai mulți, în mod real, ca și urmările pe termen lung, nu este populism, ci dreaptă

judecată. Adevărata misiune a celui de la putere este binele celor mai mulţi dintre cei care îl împuternicesc. Pentru cei mai puţini există alte debuşeuri de satisfacere a nevoilor decât batjocorirea majorităţii.

În funcţie de aceste lucruri îşi poarte ordona morala practică cel de la putere. Cât priveşte morala creştină, acesta este un lucru în care trăieşti, dacă trăieşti, permanent, ea îţi coordonează implicit acţiunile, dar ea nu-ţi poate da soluţii practice pentru fiecare caz în parte, decât dacă deţii acele soluţii deja, printr-un îndelung practicat exerciţiu al trăirii creştine. Un exerciţiu susţinut, nu neapărat de tip monastic, îţi creează o anumită percepţie a lumii care te împiedică, cel puţin, să fii ticălos. Ea nu te poate împiedica să greşeşti, pentru că nu te transformă în supraom, dar îţi va sugera de fiecare dată o cale care să te ajute să-ţi păstrezi echilibrul interior, puritatea.

Morala care s-ar putea cere unui politician i-ar impune o sinceritate desăvârşită faţă de el însuşi, în primul rând, pentru că astăzi mulţi se păcălesc spunându-şi sieşi: *n-am avut încotro, dacă n-o făceam eu o făcea altul!* încercând astfel să-şi justifice acţiunile pe care chiar el le percepe ca incorecte. Pentru că aici vom discuta doar despre un tip de politician relativ onest, cel care este luat de curent, cel care se străduieşte să fie corect, pentru că este imposibil ca acest tip să nu existe. Nu vom vorbi despre escroc, preponderent totuşi, despre cinicul care nu şi-a propus nici un moment să facă altceva decât să-şi facă *jocurile*. Nu vom vorbi despre mentalitatea liberală, deci.

Vom admite însă, că, la un anumit nivel, orice gest şi orice decizie are o cu totul altă greutate, că, de la un anumit grad de putere, insul nu-şi mai aparţine în aceeaşi măsură. Nu vom spune că este imposibil să păstrezi o rectitudine morală, dar în orice caz, îţi va fi mult mai greu, pentru că nu mai discuţi doar de persoana ta, pentru că nu se mai pune doar problema de a-ţi impune ţie un mod de viaţă, o anumită grilă de valori, ci de a acţiona asupra unui număr extrem de mare de oameni, ceea ce modifică ameţitor perspectiva.

Am amintit, în treacăt, despre raportul existent între morala creştină şi cea atee: este o diferenţă ameţitoare între rosturile fiecăreia şi, cu toate acestea, ele nu se exclud, nu-şi sunt adversare, ci doar se subsumează, în cele mai multe cazuri una alteia. Diferenţa este făcută şi din aceea că, pe când morala atee poate duce la erori, fiind antropocentristă şi punând deasupra doar justiţia omenească, cea de-a doua nu poate duce la erori, fiind subordonată chiar Creatorului, în logica Lui neexistând erori.

Omul politic, deci, nu poate să fie „cinstit şi onest” în cadrul moralei atee şi eficient, în acelaşi timp. Poate părea paradoxal, dar morala divină este mai puţin restrictivă, într-un anume sens, fiind bazată pe iubire. Era Ştefan cel Mare şi Sfânt un om cinstit? Onest? Avem o mare îndoială. Dar a fost eficient în ordinea divină şi pur, ceea ce a făcut să poată fi primit în rândul sfinţilor.

morala divină este mai puţin restrictivă, fiind bazată pe iubire

Oare s-au dus acele vremuri? Ne mai pot oare învăţa ceva, într-un veac ce pare a-şi fi pierdut complet măsura şi simţul valorii? Depinde ce suntem dispuşi să înţelegem. Am putea înţelege că omul politic are responsabilităţi individuale şi responsabilităţi colective. Adică el nu va putea să se menţină într-o carcasă a cinstei dacă aceasta dăunează scopului său politic, *pentru care a fost ales, sau numit, în funcţie*. Cine vrea să-şi salveze sufletul, prin zăvorârea într-un turn al cinstei neimplicate, nu are voie să intre în politică. Intrând şi neîndeplinindu-şi menirea este mai mârşav decât dacă şi-ar încălca anumite principii morale pentru a-şi îndeplini funcţia ce-o ocupă. Un „om onest” într-o funcţie care cere sacrificiul de sine pentru ţară este un găinar, un impostor. Politica adevărată cere, într-un mod pervers, o sacrificare a eu-lui, deci şi o asumare a unui risc de periclitare a raporturilor clasice cu divinul, *în slujba neamului* şi *Ad Majorem Dei Gloriam*.

o drapare în „interesul naţional” a unor interese personale

Simplificând, asta înseamnă că o nerespectare a unor principii morale în beneficiul celorlalţi este uneori necesară, iar nerespectarea aceloraşi principii în folosul propriu este inacceptabilă.

Invers, şi este cazul cel mai frecvent, o drapare în „interesul naţional” a unor interese personale este condamnabilă, la fel cum şi o tendinţă de a nu-ţi risca confortul sub scuza unei moralităţi, oricare ar fi ea, este

incompatibilă cu un om politic necesar unui stat.

Omul politic, deci, trebuie să fie moral în măsura în care este şi eficient şi poate să-şi îndeplinească funcţiunea. Orice altă percepţie a fenomenului politic este o impostură. Putem admite că acest gen de poziţie în raport cu divinul poate repugna unui anumit tip de om. Acela nu este chemat pentru politică şi nu este nici o nenorocire, nici pentru el, nici pentru politică. Dar reprezintă o imoralitate şi inadaptarea la funcţie, sub indiferent ce motive. Atâta timp cât este nevoie ca cineva să conducă, cât este nevoie ca cineva să îndeplinească această funcţie, acela care alege această cale trebuie să fie adaptat funcţiei, altminteri este la fel de imoral cu cel care fură şi omoară.

în viaţă şi în politică, calea dreaptă nu este o cărare luminoasă

Carenţele unui om politic pot să fie şi o prea mare grijă de a nu se „murdări", în aceeaşi măsură bălăceala într-o mocirlă care nu este, totuşi, inerentă politicii. În viaţă şi în politică, calea dreaptă nu este o cărare luminoasă, plăcut umbrită şi frumos mirositoare, altminteri nu ne-am găsi în *valea plângerii*, ci în rai, iar Domnul nu a vrut să fie aşa!

Nu vrem să se înţeleagă de aici că duşmănim oamenii morali, departe de noi acest gând, dar nu putem ignora faptul că impostura are mai multe faţete. Toată lumea este de acord că actuala noastră politică este mârşavă, dar se greşeşte în transformarea acestei mârşăvii într-un implacabil destin al politicii, aceasta ducând la două consecinţe: îndepărtarea de politică a oamenilor valoroşi, pe de-o parte, şi intrarea în politică doar a oamenilor pentru care abjecţia este un mod de viaţă, pe de altă parte. Mai mult chiar, până şi cei care intră cu sufletul curat o fac cu un soi de resemnare bolândă, cu senzaţia că odată pasul făcut, orice le este permis pentru că, nu-i aşa: *odată intrat în horă...*

pe cei călduţi Domnul nu-i iubeşte şi istoria nu şi-i aminteşte

Pentru aceştia din urmă, nu puţini, marele păcat este intrarea în politică, restul este implicit şi nu mai contează. Pentru aceştia, aceste rânduri.

Cu riscul de a obosi cititorul vom repeta: noi nu cerem nimănui să îşi asume această grea sarcină, după cum nu recomandăm nimănui să stea de-o parte. Tot ceea ce dorim este o lămurire a confuziei dintre morală şi politică, o înţelegere a rosturilor omului politic, rosturi ce nu pot fi judecate cu un cântar strâmb şi nici cu invidia meschină a neputinciosului, a ratatului ce se consideră cinstit doar pentru că nu a avut niciodată de unde să fure. Corectitudinea unui om este direct proporţională cu rolul pe care îl joacă în timpul vieţii. Nu este un om cinstit cel care n-a făcut nici rău nici bine, cel care, în general, n-a făcut nimic. Or, de obicei, veninul neputinciosului dictează „moralitatea" unei epoci.

Este profund imoral, în orice plan, să profiţi de o funcţie înaltă în stat pentru a te îmbogăţi prin ruinarea unei ţări, dar este la fel de profund imoral să te consideri cinstit doar pentru că n-ai fost în măsură să te poţi îmbogăţi.

Un om politic ideal nu este chibiţul de bodegă, ci un om care *practică* politica în folosul neamului său, greşind de multe ori, dar nu în folosul său.

În România contemporană există două feluri de politicieni: cei care *practică* politica, de cele mai multe execrabil şi cei care *comentează* politica. Cei dintâi *par* mai imorali decât cei din urmă, dar diferenţele nu sunt aşa de mari. Doar cei care practică exerciţiul politic pot fi mari oameni politici, aşa cum pot fi şi mari nemernici, cei care comentează nu sunt decât nişte neisprăviţi, aflaţi la adăpost de orice greşeală majoră, dar în acelaşi timp şi de orice destin măreţ. Norocul îi ajută pe cei îndrăzneţi; cei care se ascund în spatele unor astenice pălăvrăgeli moralizante sunt cei călduţi, pe care Domnul nu-i iubeşte şi istoria nu şi-i aminteşte.

Nu există, cred, ocupaţii în folosul comunităţii imorale în sine. Cu gândul la Dumnezeu şi cu conştiinţa nimicniciei personale în faţa drumului pe care Dumnezeu l-a pus în faţa fiecăruia, politica poate fi cununa de spini a fiecăruia dintre noi, poate fi proba pe care trebuie s-o dăm pentru a binemerita mântuirea, la fel de bine cum poate fi şi numele pus ratării acestei mântuiri.

Totul, însă, stă la îndemâna noastră, nimic nefiind prestabilit, noi fiind cei care putem ieşi în întâmpinarea Harului pe care Iubirea Lui îl pogoară spre noi.

DESPRE HOMO EUROPÆUS ÎNTRE ONTOLOGIE ŞI IDEOLOGIE

unde Răzvan Codrescu arată că europenitatea sau europenismul nu reprezintă o afacere conjuncturală şi nu se întemeiază pe vreun decret ideologic, *homo europæus* fiind o realitate ontologică şi istorică, iar nu un produs aleatoriu al democraţiei moderne sau al umorilor contemporane

A **fi european.** Unde începe şi unde se termină Europa? Ce este ea dincolo de convenţia geografică? Ce înseamnă a fi european? Este europeanul *născut* sau *făcut*? Este calitatea de european ceva ce se poate pierde sau dobândi conjunctural?

În lumea românească există un fel de *complex* al Europei: ne-am vrea europeni şi ne e teamă că nu suntem; am vrea să ne "integrăm" în Europa şi ne e teamă că nu vom fi primiţi...

Este astăzi curentă reducţia *europenismului* la *occidentalism*. Pretenţia Occidentului modern de a deţine monopolul europenismului nu este lipsită de motivaţii: ea reprezintă, pe de o parte, expresia unor interese imediate (politice, economice, strategice) şi, pe de altă parte, expresia unor orgolii istorice (inclusiv de natură confesională). Mai anevoie de înţeles este uşurinţa cu care noi, *răsăritenii*, primim, ca pe o fatalitate, această viziune exclusivistă ce, dincolo de umilinţele prezentului, ne pune între paranteze întregul trecut.

În realitate, etnic şi lingvistic, Europa este lumea indo-europeană cuprinsă geografic între Marea Neagră şi Oceanul Altlantic (pe axa est-vest) şi între Marea Nordului şi Marea Mediterană (pe axa nord-sud), cu unele variaţii geo-politice spre sud-est (dar nu mai departe de Urali şi de Asia Mică). Cultural, Europa este rezultatul sintezei istorice dintre diferitele straturi arhaice indo-europene şi tradiţia dominantă greco-latină de mai târziu. Religios, ea poartă pecetea creştinismului – unificator, dar nu uniformizator. Franţa, bunăoară, este europeană, dincolo de orice conjuncturi ulterioare, prin rădăcinile sale *ariene*, prin sinteza galo-romană şi prin creştinism. România este, structural vorbind, la fel de europeană, prin aceleaşi rădăcini *ariene*, prin sinteza traco-romană şi prin ortodoxie. Faptul că Franţa şi România aparţin şi geografic spaţiului continental este până la urmă aspectul cel mai puţin relevant. În orice caz, nimic nu ne îndreptăţeşte, istoric vorbind, să o considerăm pe una *mai europeană* decât cealaltă. Că destinul Franţei este mult mai împlinit, aceasta este o altă discuţie.

adevăratul europenism se defineşte istoric, lingvistic şi spiritual, iar nu geografic, politic sau economic

Există, prin urmare, trei note distinctive ale europenităţii: *originea etno-lingvistică "ariană" (îndepărtata rudenie de sânge şi limbă); moştenirea Antichităţii greco-latine (rudenia culturală); tradiţia Evului Mediu creştin (rudenia moral-religioasă).*

Spaţiul geografic poate fi variabil, iar denumirea lui arbitrară. Condiţiile politico-economice pot varia şi ele, până la divergenţă. Adevăratul europenism se defineşte istoric, lingvistic şi spiritual, iar nu geografic, politic sau economic.[1]

Trebuie admise mai multe feluri de a fi european. Europa este unitate în diversitate. Europenismul nu este monopolul nimănui, ci numitorul comun al unor entităţi naţionale şi confesionale istoriceşte consolidate[2]. Iar dacă astăzi Occidentul este *la cârma* Europei, nu-i mai puţin adevărat

---

[1] Desigur, Tradiţia nu *mântuieşte* de la sine: e nevoie ca prezentul să se ridice *creator* la înălţimea ei. Pe de altă parte, nu se poate eluda Tradiţia sub presiunea unui prezent destructurat: soarele nu-i mai puţin real la vreme de eclipsă...

[2] În ce priveşte enclavele fino-ugrice (maghiarii, finlandezii, estonienii), ele sunt *europene*, dincolo de conjunctura geografică, prin *înfiere* cultural-religioasă. Altminteri, în pofida oricărei ideologii *umanitariste*, cine nu aparţine etno-lingvistic spaţiului european, iar în plus refuză şi tradiţia cultural-religioasă a Europei, cum este îndeobşte cazul aluviunilor semitice (evrei, dar şi arabi), acela nu poate fi european decât în mod *contractual*, indiferent de vechimea spiţei sale pe

că la originile lui medievale stă Orientul bizantin – matca originară a întregii creştinătăţi – de la care apusenii post-carolingieni *au reînvăţat lecţia culturii* (dar şi a elementarei civilizaţii) cu mult înainte de *explozia* renascentistă. Vreme de aproape o mie de ani, apuseanul a fost *barbar*. Astăzi *barbar* este răsăriteanul. Centrul de cultură şi civilizaţie se mută, dar Europa rămâne, salvată tocmai de acest dinamism intern. Au existat, de-a lungul istoriei, ceasuri ale Răsăritului şi ceasuri ale Apusului. Dar veşnicia nu se măsoară cu ceasul. Iar în ea ne întâlnim cu toţii, ***fiecare în rândul cetei sale*** (I Cor. 15, 23), dinaintea Aceluiaşi Dumnezeu.

parodia de europenizare este o nouă formă de obedienţă

În căutarea Europei pierdute. Privită în principiu, aspiraţia noastră spre Europa este fără îndoială legitimă. Etnic, lingvistic, cultural şi religios, noi corespundem definiţiei diacronice a oricărui popor al vechiului continent: prin urmare, e firesc să vrem să devenim ceea ce suntem, adică se ne împlinim destinul istoric în liniile de forţă rânduite de Dumnezeu.

Privită însă în fapt, aspiraţia noastră spre Europa are în ea ceva vicios, de natura unei sincronii aberante: europenismului real şi organic îi ia locul, în imediat, un europenism ideologic şi propagandistic, în care ne recunoaştem mai greu, sau nu ne recunoaştem deloc. În anumite privinţe, în mod paradoxal, *a intra în Europa*, astăzi, pare să echivaleze cu o dez-europenizare conjuncturală. E ca un fel de aberaţie ontologică: *fenomenul* european se vrea emancipat de *esenţa* europeană!

Parodia de *europenizare* în care lumea românească s-a angajat de mai mulţi ani, mai ales prin anumite cercuri intelectuale dominante (în frunte cu *Grupul pentru Dialog Social*), pare să implice, printre altele, un fel de frondă permanentă faţă de valorile Tradiţiei, fie că este vorba de tradiţia naţională (în mod fatal pătrunsă de duhul Ortodoxiei), fie că este vorba de tradiţia mai generală a Europei creştine (căreia îi aparţinem cu diferenţa noastră specifică). Avem de-a face, dincolo de expresia unor convingeri politice sau spirituale, cu o nouă formă de obedienţă conjuncturală, intelectualul român fiind nărăvit, de o jumătate de veac încoace, să se con-formeze *liniei* ideologice impuse de puternicii zilei. Dacă *Europa* ne vrea antitradiţionalişti, atunci noi suntem gata să ne spălăm creierii şi să exaltăm propagandistic *valorile îngăduite*, în limba de lemn a noului internaţionalism democratic (ce a luat şi la noi, mutatis mutandis, locul vechiului internaţionalism proletar)!

renunţând la Tradiţie, renunţăm chiar la autenticul nostru fond european

În realitate, renunţând la Tradiţie, noi renunţăm chiar la autenticul nostru fond european, căci europenismul, privit în legitimitatea lui diacronică, nu ţine atât de ordinea materială a civilizaţiei sau de conjuncturile economico-politice (cum consideră neomarxismul camuflat de azi, pe urmele marxismului făţiş de ieri), ci de o venerabilă comunitate etno-lingvistico-spirituală, ale cărei diferenţieri lăuntrice nu rup unitatea esenţială, ci o exprimă mai pregnant în diversitatea concretului[3]. Renegându-şi tradiţiile şi absolutizându-şi conjuncturile, Europa însăşi (identificată abuziv cu Occidentul contemporan) tinde să se dez-europenizeze treptat, devenind o simplă etichetă arbitrară pentru o lume care îşi pierde galopant identitatea şi temeiurile[4]. În mod paradoxal, se întâmplă uneori ca noi, *barbarii* conservatori din Răsărit, să fim, în multe privinţe, mai europeni decât cei ce se cred – şi se proclamă zgomotos – patronii sau garanţii europenismului propagandistic! Oricât ar părea de ciudat, o veche creaţie folclorică românească este, în principiu, mult mai aproape de esenţa europenismului autentic decât o mie de discursuri mediatice ale Occidentului actual! *Reacţionarul* Eminescu este infinit mai european decât un palavragiu *emancipat* din tagma lui Bernard Pivot...

---

bătrânul continent; drepturile sale *civile* ar trebui delimitate de drepturile sale *morale*, cel puţin în circumstanţele care vizează destinul istoric şi spiritual al lumii europene.

[3] Aici poate fi evocată formula colportată cândva de un Nichifor Crainic (în *Rasă şi religiune*, una dintre cele mai categorice critici ale nazismului făcute de pe poziţiile dreptei creştine): *Pacea Europei înseamnă: pământ naţional şi cer comun.*

[4] În *Scrisoare către un intelectual din Occident*, Constantin Noica (astăzi exilat propagandistic în *leprozeria* autorilor *protocronişti*) risca următoarea definiţie patetică a declinului occidental postbelic: *Voi îi lăsaţi pe oameni să trăiască unul lângă altul ca şi cum ar fi unul fără altul; şi, ajutaţi fiind de o tehnică prin care am reuşit nu atât să ajungem undeva, cât să plecăm mai repede de oriunde, (...) voi favorizaţi o lume în care surâsul fad, politeţea şi salutul amabil (...) dau singura măsură a societăţii noastre civilizate – societatea lui bye-bye (the Bye-Bye Society)*

Adevărata Europă, aşa cum am văzut, nu este atât un spaţiu geografic, nici un conglomerat politic, economic sau militar, cât suma ideală a trecutului milenar al unor neamuri indo-europene, moştenitoare ale tradiţiei greco-latine (în ordinea culturală) şi ale tradiţiei creştine (în ordinea religioasă). Astfel că noi doar ne iluzionăm că am fi în căutarea Europei pierdute, în care am avea să ne (re)integrăm; această Europă nu este de găsit astăzi nici în Occident, nici altundeva pe *orizontala proastă* a istoriei contemporane; ea se află mai degrabă înlăuntrul nostru, sau pe *verticala* Tradiţiei legitimante. Dacă Europa este adevăratul *obiect* al năzuinţelor româneşti ale momentului, atunci s-ar cuveni s-o redescoperim esenţial în străfundurile fiinţei/memoriei noastre sau în uriaşa ei zestre culturală, acolo unde stă ascunsă de agresiunile suficienţei contemporane, de toate iconoclasmele dizolvante ale unei lumi care, după vorba lui Saint-Exupéry, *a pierdut esenţialul şi ignoră ceea ce a pierdut*...

Prin urmare, când strigăm după Europa, precum oltenii la prune târzii, nu Europa o tânjim de fapt, ci accesul conjunctural la o *ordine mondială* nivelatoare, de sorginte masonică (redimensionarea contemporană a dezideratului iluministo-romantico-revoluţionar al *Statelor Unite ale Europei*), ale cărei slugi depersonalizate ne visăm în chip nevertebrat. Mitizăm din mers o falsă Europă (mai degrabă *iudaizată* şi *americanizată*), pentru a ne satisface tentaţiile imediate şi pentru a ne ascunde (de ochii lumii, dar şi de noi înşine) propriile abdicări şi inconsistenţe, toată mizeria unei istorii în faţa căreia ne-am resemnat, se pare, cu condiţia de milogi pe la uşile altora...

a pierdut esenţialul şi ignoră ceea ce a pierdut...

Fără Dumnezeu şi fără Tradiţie, Europa nu există[5]. Există doar *Vavilonul* vremurilor de pe urmă (căruia i se poate da orice alt nume), ridicat pe ruinele acelei Europe ai cărei avortoni suntem cu toţii, de la Răsărit până la Apus.

Urgenţa noastră ar trebui să fie – dacă năzuim o salvare esenţială, iar nu doar o biată soluţie accidentală – întoarcerea la Dumnezeu, pe calea binecuvântată a unei Tradiţii reînviate şi reasumate în mod responsabil şi creator. De-L vom căuta pe Dumnezeu şi dreptatea Lui, precum stă scris, toate celelalte ni se vor adăuga nouă... Inclusiv *Europa*, cu apusa ei maiestate.

[5] Nae Ionescu, în articolul *Înspre realităţile noastre*, observa în acest sens (iar ultima jumătate de secol nu-i contrazice, ci-i întăreşte spusele): "Europa nu (mai) există. Nu (mai) există unitate spirituală. Ceea ce numim noi astăzi spirit european este o atitudine precumpănitor anglo-saxonă, aş zice chiar specific anglo-saxonă, care nu izbuteşte a încadra decât nord-vestul Europei, lăsând în afara acestei structuri spirituale într-o bună măsură sudul şi întru totul sud-estul şi estul continentului. De altfel, această structură nici nu defineşte spiritul european ca atare; ea însemnează pur şi simplu o preponderenţă istorică pe o anumită perioadă: cea care începe cu Renaşterea". În ce ne priveşte, el adaugă: "Cam de la 1840 până astăzi, noi nu am făcut decât să ne întrebăm *ce zice* «Europa» şi ne-am forţat să ne potrivim pasul după «ea». Aproape un veac de când un popor tânăr şi sănătos face politica eroilor lui Caragiale, fără să se întrebe un singur moment *ce este* această Europă şi *dacă în adevăr ea există*..."

DESPRE SOCIETATEA DESCHISĂ ŞI PRIETENII EI
în care Roland Hoffman Negulescu vădeşte faptul că filosoful politic amator Karl Popper nu este în nici un caz infailibil, deşi *idioţii utili* şi *comisarii ideologici* de azi decretează aceasta; totodată ne arată câtă valoare poate avea trecerea pragului celei mai apropiate biserici

Despre conceptul de *societate deschisă*. În filosofia politică a ultimului deceniu şi, implicit, în practica politică se regăseşte conceptul de *societate deschisă* (*open society*)[1], care fusese deja abordat de filosoful politic amator K.R.Popper[2] în controversata lucrare *Societatea deschisă şi duşmanii ei* (*The Open Society and Its Enemies*). Trecut din cărţile de teorie politică în programele diferitelor partide politice sau *grupări civice*, atât vest cât şi est-europene (mai ales după mişcările sociale de la sfârşitul anilor ´80), acest concept a devenit o axiomă în ştiinţele sociale moderne, prin axiomă neînţelegând vechea accepţiune aristotelică de propoziţie evident adevărată, certă, necesară şi nedemonstrabilă, ci noul sens, epistemologic, de adevăr ipotetic, relativ la un sistem teoretic determinat, luat ca punct de plecare în derivarea şi interpretarea altor propoziţii.

Popper nu propune modelul unei *societăţi deschise* pe post de panaceu universal, ci crede că, în comparaţie cu *societatea tribală*, dominată de magie şi tabuuri, de *închidere* şi comportament de turmă, este de preferat acest tip de societate permisivă ale cărei graniţe sunt fluide şi deschise la orice experiment social. În timp ce Popper rămâne în domeniul teoriei, care, ca orice teorie, poate să-l facă pe omul modern să viseze cu ochii deschişi, atât *triştii epigoni* (aşa-numiţii idioţi utili), cât şi urmaşii serioşi (noii comisari ideologici) s-au apucat precum sectanţii să facă prozeliţi pentru a strânge mâna de lucru în vederea construirii noii societăţi.[3] Popper afirma, însă, la sfârşitul pledoariei pentru ruperea de societatea patriarhală închisă, că *trebuie să mergem înainte spre necunoscut, spre incert şi nesigur, folosindu-ne raţiunea, atâta câtă avem, pentru a planifica realizarea atât a securităţii cât şi a libertăţii* (vol. 1, pag. 227). Aşadar, simpla desprindere de *tribalism* sau cu alte cuvinte de naţionalism (ceea ce ar implica în primul rând dispariţia instantanee a conştiinţei naţionale) nu asigură automat instaurarea *societăţii deschise*, amănunt pe care epigonii par să-l fi trecut cu vederea.

Pentru desprinderea de *societatea tribală* sau despre cum în sânul Creaţiei nu trebuie să domnească armonia. Acceptând că civilizaţia occidentală îşi are rădăcinile la greci, Popper analizează în lucrarea sa (vol. 1, cap. 10) trecerea acestora de la tribalism la umanitarism, în speţă la *societatea deschisă*. Descrierea societăţii arhaice, rigidă şi lipsită de *distincţia între regularităţile cutumiare sau convenţionale ale vieţii sociale şi regularităţile descoperite în*

---

[1] Pe lângă conceptul de *societate deschisă* se mai foloseşte sintagma *societate permisivă* (*permissive society*) sau, într-o accepţiune mai largă, conceptul de *societate civilă* (*civil society*)

[2] Spunem amator pentru că Popper a fost apreciat în primul rând ca epistemolog, el aducând o contribuţie majoră la avântul filosofiei ştiinţei în secolul XX. Prin publicarea lucrării *Societatea deschisă şi duşmanii ei*, carte care iese din tiparele clasice ale filosofiei politice şi ale filosofiei istoriei, Popper a reuşit să provoace un scandal de proporţii în rândurile platoniştilor şi hegelienilor, dar şi marxiştilor, cu toate că prin formaţia din tinereţe era un marxist îmbrăcat însă în haine conservatoare. Deşi ideile avansate în această lucrare alcătuită din două volume *Vraja lui Platon* şi *Epoca marilor profeţii: Hegel şi Marx* sunt în parte eronate, conceptul de *societate deschisă* precum şi *nominalizarea* duşmanilor ei au făcut carieră mai ales în practica politica a anilor ´90.

[3] Atât *idioţii utili* cât şi *comisarii ideologici* pot fi întâlniţi în România anului 2000 răspândiţi pe la tot felul de grupuri de dialog, de ligi care apără tot felul de drepturi, care nu interesează mai pe nimeni sau de redacţii ale unor fiţuici care se întrec care mai de care în a arăta vulgului ignorant calea către înaltele culmi ale democraţiei. Desigur, această invazie de *intelectuali europenişti* are şi partea ei bună, căci dialogul şi polemica pot fi constructive. Atunci când se încadrează în limitele constituţionalităţii şi ale bunului-simţ.

natură (pag.197), ne dezvăluie o *societate închisă* îmbibată de credinţa în supranatural, credinţă care este de fapt un fel de *raţionalizare a fricii de a schimba o rutină - frica ce se întâlneşte la copiii de vârstă foarte mică.* (idem) În această societate arhaică şi extrem-conservatoare, singurele schimbări ar fi revirimentele religioase sau introducerea unor noi tabuuri magice care, de fapt reglementează toate aspectele vieţii *nelăsând multe fisuri în ea* (pag. 198).

Toate acestea, crede Popper, se petrec în defavoarea unei *încercări raţionale de ameliorare a condiţiilor sociale* (pag. 197). El opune două tipuri de societate - cea închisă, *magică, tribală sau colectivistă* şi cea deschisă, în care *indivizii se confruntă cu decizii personale* (pag. 198) şi pledează pentru cea de-a doua; spuneam însă, mai sus, că această societate luată ca o axiomă în sens epistemologic poate constitui un punct de plecare pentru alte derivări. Şi într-adevăr Popper, deşi pare a fi optimist în problema făuririi acestui tip de societate, vorbeşte după cum am văzut şi despre *mergerea spre necunoscut, spre incert şi nesigur*.

Aceasta ar putea însemna că depăşirea stării tribale[4] şi mişcarea către *societatea deschisă,* în care *oamenii se străduiesc să urce pe scara socială şi să ia locurile altora* (pag. 199) ar putea da naştere unei societăţi-hibrid în care, pe lângă permisivitatea aproape anarhică, să funcţioneze principiul *homo homini lupus*, iar comunităţile (de rudenie, de religie, de neam) şi ordinile lor să dispară, în locul lor apărând o uriaşă pseudo-comunitate amorfă, ce s-ar supune unei ordini unice emanată de cineva care se va *îngriji raţional de ameliorarea condiţiilor sociale*. În aceste societăţi, legătura aproape organică dintre oameni, comuniunea acestora cu natura şi legătura cu zeii, nu mai au ce căuta. Solidaritatea aceea originară şi organică trebuie să dispară. *Comunitatea tribală (iar ulterior cetatea) este locul unde membrii tribului se simt în siguranţă. Înconjuraţi de duşmani şi de forţe magice periculoase sau chiar ostile*[5]*, ei simt comunitatea tribală cum simte copilul familia sa şi căminul părintesc, în care el deţine un rol bine precizat; rol pe care îl cunoaşte bine şi îl joacă bine* (pag. 202).

Odată cu dezvoltarea comunicaţiilor maritime şi cu comerţul începe declinul *societăţii închise*. *Economizarea* vieţii cotidiene, contactul cu alte neamuri, ucid comunitatea arhaică grecească şi, în general, tribalismele. Apare *angoasa civilizaţiei.* (idem) Trecerea la *societatea deschisă,* scrie Popper, aduce schimbări sociale (de exemplu lupta de clasă) pe care trebuie să le suportăm chiar dacă aduc suferinţă. *Este preţul pe care trebuie să-l plătim pentru faptul de a fi oameni.* (idem)

Acest tip de umanism, străin de ideea de om ca încununare a unui proces unic în istorie - Creaţia, presupune separarea de celelalte segmente ale acesteia, ruperea de semen prin abstractizarea extremă a comunităţii şi îndepărtarea de Supranatural, adică de Dumnezeu, sub pretextul depăşirii atitudinii magico-primitive. Procesul acesta este ireversibil, *pentru cei ce au gustat din pomul cunoaşterii, paradisul e pierdut* (pag. 227). Întoarcerea la eroismul tribalist ar conduce la *Inchiziţie, la Poliţie Politică şi la un banditism romanticizat.* Întoarcerea la natură ar însemna *revenirea la animalitate* (idem). Întoarcerea la copilărie nu poate aduce (conform sensului hristic) mântuirea, ci starea de turmă. Dacă vrem să rămânem oameni, conchide Popper, nu putem urma decât o singură cale, calea spre societatea deschisă.

Noul tribalism. În ciuda atâtor revoluţii şi mişcări sociale *progresiste* şi spre neliniştea celor care credeau că drumul către *societatea deschisă* este descongestionat de tribalisme şi de misticisme, iată că secolul XX a adus o renaştere a ideii de *societate închisă*, de comunitate indestructibilă. Eşecul *Ligii Naţiunilor* şi reîntoarcerea la *eroismul tribalist* au zgâlţâit şubredul

[4] în aceasta stare "societatea închisă" seamănă cu o *cireadă sau cu un trib prin faptul de a fi o unitate semi-organică ai cărei membri sunt ţinuţi laolaltă prin legături semi-biologice - de rudenie, convieţuire, participare la eforturi comune, primejdii comune, la bucurii şi necazuri comune* şi deasemenea constituie *un grup concret de indivizi concreţi, legaţi între ei nu doar prin relaţii sociale abstracte cum sunt diviziunea muncii şi schimbul de mărfuri, ci prin relaţii fizice concrete cum sunt atingerea, adulmecarea şi vederea.*(vol.1, pag.199)

[5] Aici recunoaştem deja clasica acuză ce se aduce celor ce au o conştiinţă de neam bine înrădăcinată cum că ar gândi în şabloanele în care gândea şi omul primitiv şi anume demonizarea celui străin de comunitatea sa ori identificarea duşmanului cu spiritele rele. Desigur, analogia este simplistă, iar explicarea unui fenomen politic presupune mult mai mult efort.

eşafodaj al democraţiilor apusene şi al grupurilor de interese ce aveau drept mască activităţile filantropice. S-a demonstrat că tradiţionala comunitate familială, legăturile bazate pe religie ori amprenta etnicităţii nu pot dispărea nici prin teroarea dezlănţuită de revoluţiile egalitarist-progresiste, nici prin educarea paşnică a mai multor generaţii succesive în sensul *societăţii permisive*. Renaşterea ideilor comunitariste nu ar trebui să surprindă pe nimeni; mai ales după căderea comunismului în estul Europei, acesta a fost un proces firesc, avându-i ca actori principali pe cei ce n-au renunţat la *tribalism* (ca să folosim termenul preferat al lui Popper), adică nu şi-au tăiat legăturile cu natura, cu membrii comunităţii reale-religioase (opusă comunităţii abstracte) şi cu Dumnezeu.

În lucrarea sa de căpătâi – *Sein und Zeit* - M. Heidegger afirma că *fiinţarea umană primitivă se exprimă adesea mai direct printr-o deschidere mai originară în fenomene* (§13). Suntem de părere că aparenta simplitate arhaică ne poate conduce la o mai bună înţelegere a fenomenului uman şi ca atare la găsirea unei soluţii de supravieţuire şi de convieţuire a comunităţilor omeneşti. Heidegger este conştient că omul din vechime reuşea o deschidere mai apropiată de esenţa lucrurilor şi fenomenelor. Omul *societăţii închise* se *deschidea* la anumite momente (în timpul ritualurilor sacre) către transcendent şi odată cu el se deschidea pentru o clipă şi societatea lui. Atât cât era nevoie.

Duşmanii *societăţii deschise.* Marele jurist german C. Schmitt, preocupat de raportul prieten-duşman, scria în lucrarea *Ex captivitate salus*: *Cine este de fapt duşmanul meu?... Pe cine pot să identific drept duşman al meu? Evident, doar pe cel care mă poate pune sub semnul întrebării. Şi cine mă poate pune în realitate sub semnul întrebării? Doar eu însumi. Sau fratele meu... Adam şi Eva au avut doi fii, Cain şi Abel. Aşa începe istoria umanităţii... Aceasta este sursa dialectică a duşmăniei care ţine istoria universală în mişcare, istorie care încă nu a luat sfârşit* (pag. 89-90). Duşmanul *societăţii deschise* ar putea fi acela ce o poate pune sub semnul întrebării prin exemplul chiar al existenţei proprii şi al existenţei comunităţii din care face parte. Este vorba de existenţa reală (nu abstractă); de cea care se află în armonie cu întreaga Creaţie. Aceasta este existenţa omului care iubeşte şi care, fiind conştient de funcţia mântuitoare a iubirii, se deschide firesc spre Creaţie, fără ajutorul tehnicilor sociale create în laboratoare. Şi cum dragostea se poate experimenta doar în comunitate, numai în comunitate se va şterge vechea duşmănie dialectică, iar frica de *tribalism*, de naţionalism, angoasa în faţa comunităţilor *fără fisură* va dispărea. Prin urmare, cel ce poate iubi şi îşi poate împărtăşi dragostea în cadrul comunităţii concrete, întărind-o, este mai mult ca sigur duşmanul abstractei *societăţi deschise*.

Prietenii *societăţii deschise.* Conform principiului unităţii speţei umane, prietenii societăţii deschise sunt fraţi cu duşmanii ei. Însă, pentru că deosebirea dintre prieten şi duşman este o parte a căderii în păcat a Creaţiei (W.Stapel - *Der christliche Staatsmann. Eine Theologie des Nationalismus*, pag. 170-171), despărţirea şi vrajba sunt atât de accentuate încât de multe ori se repetă chiar crima primordială a lui Cain. Prietenii de care vorbim, spre deosebire de duşmanii acestei societăţi, sunt oameni năpăstuiţi. Deşi fac parte din marea comunitate planetară, nu au reuşit să se integreze cu adevărat în micile comunităţi. Familiile le sunt dezorganizate sau nu există deloc. Unii au obiceiuri sexuale bizare ori de-a dreptul nenaturale şi, de aceea, una din preocupările de bază ale societăţii deschise este ocrotirea drepturilor propriilor adepţi. Alţii sunt atei sau liberi-cugetători ori chiar adepţi ai unui cult satanic, însă mai mult din motive de orgoliu - cică prin aceasta ar avea acces la cunoaşterea luciferică şi deci la putere. Mai există unii care nu au rezistat şi la bine şi la rău în sânul neamului lor şi, *dându-şi demisia*, au devenit cetăţeni ai lumii.

Cum ştim foarte bine, şi în România sunt destui prieteni ai *societăţii deschise*, care nu au reuşit să se integreze în nici un tip de comunitate. Aceşti ciudaţi semeni ai noştri mai au o şansă de însănătoşire căci ei sunt afectaţi de o boală des întâlnită în societăţile care s-au *deschis* mai rapid ca România. Boala aceasta apare când capacitatea de a iubi scade. Însă, din fericire pentru ei, iubire se găseşte din plin la cea mai apropiată biserică. Rămâne doar să-i treacă pragul...

ÎNTRE POSTINDUSTRIALISM IDILIC ŞI MONDIALIZARE CONSPIRATIVĂ

în care Bogdan Baltazar arată două modalităţi antagonice de raportare la sistemul social actual şi consecinţele ce decurg din fiecare

Ce se întâmplă, de fapt, cu lumea noastră, despre care avem tot mai mult impresia că, în ultimul secol, a intrat într-un soi de vârtej, un vârtej care devine tot mai vertiginos în mişcarea sa destructivă, sau aparent destructivă? Există, în acest moment, două teorii consacrate, care explică în moduri complet diferite această situaţie - limită: teoria postindustrialismului şi teoria mondializării semiconspirative. Vom încerca, în aceste rânduri, să punem faţă în faţă argumentele celor două grupări, care exprimă aceste două curente de idei. Vom încerca să discernem unde începe şi unde se termină veridicitatea acestor teorii, cât este real şi cât absurd la cele două categorii de comentatori, în care cea mai mare parte se contestă reciproc, aruncându-şi fără reţinere cele mai grave acuze posibile. Evident, pentru a face o analiză amănunţită a speţelor existente ar trebui să scriem o carte întreagă. Ne vom mărgini aici la un excurs rapid şi, prin urmare, incomplet, al acestui subiect despre care s-au scris biblioteci întregi.

Profetul postindustrialismului

Părintele postindustrialismului este futurologul american Alvin Toffler, sfetnic de taină al preşedinţilor americani, cel puţin de la Ronald Reagan încoace. Fost consilier strategic al boardului AT&T în anii '60-70, a scris pentru compania naţională americană de telefoane un studiu notoriu, numit *Corporaţia Adaptabilă*, pe care politicienii şi managerii români ar trebui să-l citească atenţi şi să-l folosească, atunci când previzionează viitoarea dezvoltare a României, în secolul care începe la 1 ianuarie 2001. Credem, însă, că scrierile lui Alvin Toffler trebuie citite cu prudenţă, atunci când autorul elucubrează asupra unei lumi viitoare roz, cu lapte şi miere curgând pe străzi şi state idilice cu graniţe moi şi permeabile convieţuind paşnic într-o confrerie universală greu de imaginat în lumea reală.

Democraţia comunitaristă şi ultimul om

Omul care a fetişizat la maxim meritele şi posibilităţile a ceea ce el numeşte *democraţia liberală* şi *economia liberală* este Francis Fukuyama, fost director adjunct la echipa de planificare politică a Departamentului de Stat al SUA, în prezent consultant rezident la Rand Corporation, în Washington DC, membru al Consiliului pentru Relaţii Externe. În *Sfârşitul istoriei şi ultimul om*, Fukuyama susţine că viitorul omenirii aparţine *democraţiilor liberale* şi *economiei liberale*, care în anii ce urmează vor ajunge să câştige teren, rând pe rând, în toate statele lumii. Atunci când am scris pentru prima oară în acest paragraf noţiunile democraţie liberală şi economie liberală între ghilimele, ne-am referit la conceptul vest-european de dreaptă politică (după cum se ştie, în America noţiunea de liberalism înseamnă stânga politică). Despre ce se întâmplă azi în lumea capitalului, noi susţinem că s-a abătut, cu mai bine de un secol în urmă, de la veritabilul liberalism şi a eşuat într-un comunitarism foarte periculos. Economistul american de origine română Gheorghe Zaman, de exemplu, susţine că acest fapt reprezintă unul dintre cele mai mari eşecuri ale capitalismului în acest secol şi că, practic, adepţii comunitarismului au frânat mult dezvoltarea naturală a omenirii.

Al Patrulea Val sau *Babilonul*

Ciudat este că ideea aceasta fixă a comunităţii, care este mai importantă decât individul, revine la doi dintre continuatorii lui Toffler, care au scris o carte simptomatică pentru acest gen de gândire: *Al Patrulea Val*. Herman Bryant Maynard jr. este în comitetul director al unei instituţii numite Academia Afacerilor Mondiale, Ekanului Mondial şi Centrul Internaţional pentru Design Organizatoric. A lucrat 22 de ani la Du Pont. Susan E. Mehrteas este preşedintele board-ului Potlatch Group Inc., o organizaţie de cercetare specializată în analiza tendinţelor de afaceri înrudite cu evoluţia globală şi schimbarea socială. Iată cum văd aceşti autori corporaţia viitorului, pe care o consideră cea mai importantă instituţie a lumii de mâine:

1. Structură: comunitate; 2. Poziţia controlului şi a autorităţii: Rolul administraţiei - inexistent; 3. Atmosfera: Libertate de auto-expresie pentru toţi, deschidere şi acceptare, egalitate, flexibilitate, învăţătură în tot timpul vieţii. Probabil că aşa arăta Babilonul, după ce Dumnezeu a amestecat limbile pământului. Acesta este un model posibil al anarhiei! Iar toată această hălămuşteală se prefigurează în numele centrării pe comunitate, în care individul este un simplu servitor. Pericolele acestui model de gândire sunt covârşitoare. Mentalitatea creştină pune în

prim - plan persoana, aflată într-un permanent dialog cu Dumnezeu, care este Unul. Liberalismul, preocupându-se exclusiv de chestiunile lumii laice, pune în prim - plan individul căruia îi dă libertatea să se regăsească în credinţa creştină, în iubirea de Dumnezeu. Comunitarismul îl degradează pe individ din drepturile sale fundamentale. Când comunitatea va decide să i se închine spre exemplu, lui Lucifer, să adopte ritul Paladin, individul, servant al comunităţii, va trebui să se supună şi să îşi renege pe Dumnezeul său.

Mondializarea comunitaristă

În chestiunea mondialităţii comunitarismului (numit liberalism) democratic şi a drepturilor omului, Alvin Toffler este mai circumspect decât Francis Fukuyama. Toffler susţine că mediul urban va deveni tot mai postindustrializat (dacă ne este permis acest barbarism) şi oraşele se vor constitui în metropolis-uri cu o influenţă economică şi politică uneori mai mare ca a statelor. Alături de teroriştii avuţi şi statele (considerate de acest analist) teroriste, Toffler susţine că trilaterala SUA - Europa Unită - Japonia şi, separat, aceste conurbaţii, vor deveni gladiatorii lumii globale roz de mâine. Pe de altă parte, în viziunea acestui autor, postindustrialismul (Al Treilea Val), industrialismul (Al Doilea Val) şi feudalismul (Primul Val) vor continua să coexiste şi să se confrunte, într-o simbioză-antibioză elastică şi modulatorie - fenomen care pare a se petrece, într-un fel, chiar în aceste momente pe care le trăim azi.

Computerele sunt arme

James Adams este analist de probleme militare şi servicii secrete pentru *Sunday Times*. Acest ziarist dezvoltă şi detaliază temele dezbătute, de exemplu, de Toffler, în *Război şi Antirăzboi*, într-o carte numită în original *The Next World War, Computers are The Weapons & The Front Line Is Everywere*. Dacă traducem mot-à-mot numele acestei cărţi, care exprimă starea de spirit a oficialităţilor americane (în primul rând), obsedate de faptul că pierd controlul mecanismului pe care ei l-au pus la punct cu obsecviozitate, nu mai este nevoie să spunem nimic în plus. Să notăm, totuşi că întreaga carte vorbeşte despre următorul război mondial ca despre o certitudine, ca despre un fapt imuabil asupra căruia nu ar trebui să ne îndoim, ci doar să-i determinăm coordonatele spaţio-temporale şi armele cu care se va purta.

Lumi în coliziune

Samuel P. Huntington este autorul celei mai pesimiste dintre aceste teorii non-conspirative (ca să folosim un termen care va reveni ulterior), care dă şi numele unei celebre cărţi pe care a publicat-o: *Ciocnirea Civilizaţiilor*. Huntington spune că democraţiile liberale, în tendinţa lor benefică de a acapara întreaga planetă sub aripa lor proteguitoare ca reprezentante ale unui anumit tip de civilizaţie, se ciocnesc de un alt tip de civilizaţie, mai înapoiat. Acest concept nu este în fond o noutate. De-a lungul ultimului secol, de când intelectualii europeni au descoperit civilizaţia orientală, s-au scris foarte multe tomuri pe această temă. Românul Anton Dumitriu spune că lumea este într-un permanent balans între cele două tipuri de civilizaţie - cea eleată sau orientală şi cea heracleitică sau occidentală şi că aceasta este şi frumuseţea chestiunii în speţă. Din acest mixtum-compozitum de experienţe culturale, sociale, economice şi politice rezultă frumuseţea lumii în care trăim. Dimpotrivă, Huntington susţine că civilizaţiile acestea distincte sunt ireconciliabile. Ele se ciocnesc şi nici una din ele nu poate să o domine pe cealaltă.

Îngrijorător pentru România este că, în timp ce noi am fost educaţi că frumuseţea eposului românesc este dată de îngemănarea dintre eleat şi heracleitic, Huntington trasează linia unde se ciocnesc cele două tipuri de civilizaţie pe Carpaţii româneşti: Huntington consideră Transilvania catolică şi filooccidentală şi Ţara Românească, Dobrogea şi Moldova Occidentală ortodoxe şi filoorientale. Pe bună dreptate unii comentatori consideră această carte un atentat la siguranţa naţională a României.

Conspiraţie versus paranoia conspiraţiei

Să facem trecerea spre teoriile conspirativiste prin intermediul politologului american Daniel Pipes, specialist în problematica Orientului Apropiat şi Mijlociu. Imediat după Revoluţie, Pipes a publicat o analiză asupra situaţiei din această regiune a globului în revista românească *Meridian*, editată în America de Dorin Tudoran. Daniel Pipes se dovedeşte aici un fin cunoscător al jocurilor politice din Bazinul Mării Negre şi Mediteranei şi din lumea post sovietică şi musulmană. Daniel Pipes a publicat în 1998 o carte numită *Conspiracy* şi tradusă în româneşte *Paranoia Conspiraţiei*. Adică aceia care vorbesc despre existenţa unei conspiraţii mondiale pentru adjudecarea hegemoniei asupra lumii sunt paranoici, iar pe teoreticienii acestui curent Pipes îi numeşte *autori conspirativişti*. În viziunea autorului, aceştia sunt *farsori* şi *pseudo-gânditori*. Datoria analistului este să se îndoiască şi să analizeze. Iată ce afirmă Daniel Pipes: Cu unele excepţii neobişnuite, teoreticienii (de dreapta - n.n.) conspiraţiei sunt capete rase, neonazişti şi alţi mocofani care dau glas unor idei vicioase despre evrei şi unor

concepţii demente despre societăţile secrete. Multora le lipseşte o calificare, n-au prea trecut prin şcoală şi au ocupaţii umile.(...)Totuşi aceşti oameni se pronunţă asupra istoriei, teologiei, finanţelor şi asupra altor subiecte complexe pe care prea puţini le înţeleg. Chiar şi cei cu o pregătire mai temeinică, cum ar fi un chimist, un preot, rareori au vreo cunoaştere la prima mână asupra subiectelor pe care le aleg.

Capete rase, neonazişti şi alţi mocofani

Evident că lui Mihai Eminescu îi lipsea o calificare. În schimb, istoria literaturii române i-a dat un calificativ clar: cel mai mare poet al românilor. După ce câtiva ani a pierdut vremea prin Volkspark şi pe Ringstrasse, urmând cursurile Universităţii din Viena, a revenit în ţară, unde a fost ziarist la *Timpul*. Scrierile sale jurnalistice sunt considerate o piatră de hotar şi un exemplu demn de urmat de către oricine are această vocaţie.

Trecem prin nişte zile în adevăr foarte grele şi trebuie în sfârşit să ne dăm seama că aceasta este plata, foarte scumpă poate, a greşelilor şi rătăcirilor noastre politice săvârşite de treizeci de ani încoace. De la mişcarea din 48 şi până astăzi naţiunea românească, pe tărâmul politic, n-a făcut alta decât a se lepăda sistematic de orice tradiţie, a răsturna orice autoritate, a arunca departe orice s-ar fi putut numi original în viaţa ei naţională (...). Articolele lui Eminescu din *Timpul* sunt punctate permanent, aproape obsesiv, de *cestiunea evreiască*, cu argumentele tipice ziaristului anchetator modern. Trecând peste numele său răsunător, Eminescu nu poate fi catalogat drept tributar vreunei *concepţii vicioase despre evrei*.

Iată un alt român, care se pronunţă împotriva mondialiştilor din masoneria sionistă şi care evident că nu a făcut şcoală prea multă - dr. N.C. Paulescu:

În 1776, evreul Adam Weishaupt crea în Bavaria, adică afară din Franţa, o sectă de franc-masoni numiţi Iluminaţi, care-şi propuneau, între alte scopuri, să distrugă catolicismul, adică creştinismul. (...) Nu există nici o mişcare, zisă populară, de la 1787 la 1795, care să fi fost în realitate populară. Toate au fost hotărâte, organizate, determinate în amănunte de către şefii unei societăţi secrete, Franc-Masoneria, care au lucrat în acelaşi timp şi mod, făcând să se execute peste tot aceeaşi lozincă. (...) "A declara pe cineva suspect", "a declara patria în pericol" etc. şi până la faimoasa deviză republicană "Libertate, Egalitate, Fraternitate", sunt nişte expresii pur masonice.

Precizăm că Paulescu scria aceste lucruri la începutul secolului XX. De atunci şi până în prezent, nenumăraţi "mocofani" ca el au susţinut acelaşi sau aproape acelaşi lucru. Un asemenea exemplu de om care se pronunţă *asupra unor subiecte complexe pe care prea puţin le înţelege* este Petre Ţuţea: *Pe parcurs au luat-o în stăpânire* (n.n.: pe Francmasonerie) *evreii. Au transformat-o în unealtă de stăpânire iudaică. (...) Francmasoneria doreşte puterea cu lozinci democratice. Nu sunt religioşi. Au o singură religie: propria lor doctrină. Pe duşmani îi anulează social.* (n.n.: probabil de aceea conspirativiştii *tind să trăiască în locuri îndepărtate şi să aibă puţine legături cu instituţiile importante*, cum spune Pipes) *Au o structură supranaţională. Deci sunt anti-naturali.*

Cu aceste exemple ocazionate de acuzaţiile pipesiene, credem că am lămurit chestiunea în speţă şi putem trece mai departe.

Aberaţii

În viziunea lui Daniel Pipes, tot ce s-a scris, mai ales de la Revoluţia franceză până în prezent, despre conspiraţia sionist-masonică, cu excepţia a două cărţi pe care nu le numeşte, sunt aberaţii. Sunt, în schimb, conspiraţii certe cea nazistă şi cea sovietică, despre care autorul afirmă că au urmărit cucerirea puterii mondiale. Nu există şi nu va exista vreodată un guvern secret mondial, manipulat din umbră de aşa zişii *bancheri internaţionali* (Casele Rockeffeler, Rotschild, Harriman, Carnegie), de sionism şi de francmasonerie. Între aceste trei componente legăturile sunt absolut întâmplătoare şi cine îndrăzneşte să contrazică această axiomă este catalogat drept paranoic. *Protocoalele Înţelepţilor Sionului* sunt o ficţiune construită de Ohrana ţaristă, la ordinul lui Racikovski, şeful oficinei din Paris, iar testamentul ţarului Petru I este şi el un fals dubios. Pe această linie, Karl Marx nu se numea şi Mordechai şi nu avea legături cu "biserica" satanistă, iar poemele sale inspirate de legăturile sale cu Ritul Paladin au fost dictate de inspiraţia bolnăvicioasă a unui tânăr visător.

Totuşi, ne permitem să notăm că, în atari condiţii, este de neînţeles, dacă *Protocoalele...* sunt un fals, cum de ţarul Nicolae al II-lea îi citea ţarinei seara, înainte de culcare, din această carte scrisă chiar de serviciul său secret? Era acesta dezinformat de Ohrana? Dacă da, de ce îi intoxica Ohrana pe Ramanovi? Suntem convinşi că există în acest moment în lume zece oameni de ştiinţă reputaţi şi recunoscuţi, fiecare gata să scrie un tom gros care să argumenteze pe acest subiect. Dar nu prin inversarea cauzei cu efectul se scrie adevărul istoric.

Este la fel de greu de înţeles cum de un fals testament a fost urmat secole întregi de un stat, în politica sa externă, indiferent de regimul politic instituit într-o anumită perioadă istorică, aşa cum se întâmplă şi în prezent şi se va întâmpla şi în viitor. Tot de inversarea cauzei cu efectul

ține și teoria lui Pipes, preluată de la alți autori, conform căreia unele falsuri convenabile au fost preluate și transformate în ideologii convenabile.

New Lies for Old

Ne permitem să semnalăm una dintre interpretările superficiale pipesiene ale politicii sovieticilor în timpul Războiului Rece:

Așa de adânc s-a infiltrat conspirativismul în viața rusă încât chiar și anticomuniștii l-au adoptat. Anatoli Golițîn, un agent KGB care a dezertat în 1961, a povestit despre un plan elaborat în joacă la o conferință la Moscova în mai 1959 pe care KGB-ul l-a dezvoltat într-un complot de "dezinformare strategică" ce solicita crearea unei aparențe de slăbiciune pentru a închide ochii Occidentului și prin aceasta să se realizeze vechiul obiectiv sovietic de putere mondială. Într-o carte din 1984, Golițîn și-a prezentat teza după care Moscova crea intenționat iluzia că are o serie întreagă de probleme, cum ar fi conflictele cu Iugoslavia, cu Albania și cu China, **independența României** (s.n.), Primăvara de la Praga, sindicatul muncitoresc polonez Solidaritatea, lupta de putere în cadrul partidelor comuniste, destalinizarea, slăbiciunea economică și mișcarea dizidenților.

Că Golițîn este anticomunist, acesta e un fapt discutabil. De fapt, autorul este obligat să țină cont de unul dintre puținii autori *conspirativiști* americani *de dreapta*, despre care nu are încotro și trebuie să recunoască faptul că este un intelectual respectabil - senatorul republican Pat Robertson, fost candidat la Președinția S.U.A. În cartea sa *The New World Order*, Pat Robertson citează pe larg un fragment din cartea lui Anatoli Golițîn, *New Lies for Old*, în care rusul relua ceea ce a adus la cunoștința CIA încă din 1970 - faptul că pentru Europa de Est KGB-ul pregătește o *perestroika* - termen consacrat prima dată de Stalin - perioadă istorică excepțională prin *glasnost*-ul său - termen folosit prima dată de Lenin. În această perioadă extraordinară, statele din Europa Estică și Centrală vor avea impresia că au scăpat de cizma rusă, iar la Kremlin tot acest teatru va fi orchestrat de un fruntaș provenit din rândurile KGB-ului. Golițîn are așa de multă dreptate, KGB-ul a fost într-așa de mare măsură în spatele evenimentelor din 1989 - 1990, că perestroika și glasnostul au fost coordonate de doi oameni ai KGB-ului : Gorbaciov și Șevarnadze.

Cât despre alegațiile lui Pipes, în realitate rusul spunea că Moscova *plănuia* orchestrarea unei false independențe *din partea regimurilor din România, Cehoslovacia și Polonia*. Valabilitatea independenței lui Tito este recunoscută. L fel stă cazul cu răcirea relațiilor dintre Mao și Stali Întotdeauna aproape, China comunistă a avut o agend diferită de cea a URSS. Este absurdă explicarea Primăver de la Praga printr-o conspirație KGB. Dubcek, Havel ceilalți disidenți cehoslovaci au stat în pușcărie până 1989. Despre Solidarnosc, ca și despre Carta '77 di Cehoslovacia, se poate spune că mai curând a fo stipendiată de Occident prin intermediul Vaticanului, dec de către URSS. În schimb, KGB-ul a urmărit și a reușit s i creeze lui Ceaușescu, cu ocazia anului '68, o imagin internațională de lider comunist independent, de pe urm căreia Nicolae Ceaușescu a profitat copios, rămânând putere mai bine de 20 de ani. După ce succesiune Cernenko - Andropov - Gorbaciov s-a oprit, când apele s au limpezit la Kremlin, Ceaușescu a mai supraviețuit cinc ani.

Ipoteze de lucru

Ce trebuia să înțelegem din aceste confuzii? Ipoteza unu în realitate Daniel Pipes cunoaște perfect situația di această parte a lumii și are motivele sale să falsific realitatea. Combate teza lui Robertson privind controlu perfect coordonat al masoneriei sioniste asupr momentului 1989, nereferindu-se la acesta, dar atacând chestiune colaterală oarecum și diagnosticând finalment paranoia. Este logic: atunci când încerci să construiești teză falsă trebuie să începi prin a falsifica datele de intrar ale tezei adevărate care o contrazice. Rezultă, la celălal capăt al falsului, imaginea unei lumi ireale, care s îndreaptă, mai greu sau mai ușor, mai repede sau ma încet, spre un postindustrialism cu nuanțe trandafirii, und cavaleri cu gulere albe să confruntă, cu flori la butonieră într-o scrimă elegantă în care floretele au bumbi d siguranță, să nu cumva să se rănească…

Ipoteza de lucru doi spune că autorul american cunoaș superficial situația din această zonă a lumii. Concepți înrudită cu aceea conform căreia americanii - în primu rând - și occidentalii în general nu înțeleg cu adevărat ce s petrece de fapt în țările fostului Pact de la Varșovia. D aici și politica aceasta, uneori destructivă, pe care o duc î zonă.

Evident, America și Europa Occidentală par a ști perfec prin intermediul net-urilor hi-tech, ce se întâmplă la n (ceea ce sprijină ipoteza 1), totuși nu dau semne a înțelege foarte clar mentalitatea amestecată, elea heracleitică și, prin urmare, cum reacționăm exact su pulsiunile unor macrostimuli geopolitici (ceea ce sprijin ipoteza 2). Faptul că ipoteza 1, pentru elucidarea sa, necesitat mai multe cuvinte și o argumentație mai ampl

vine în sprijinul ipotezei contrare. Faptul că Daniel Pipes este în contradicție flagrantă cu principiul deontologic al obiectivității întru *audiatur et altera pars* și ține fățiș partea teoreticienilor non-conspirativiști, întărește ipoteza 2.

Dumnezeu, Jahve, Lucifer și conspirativismul intelectualizat

Ultimul autor al unei teorii unificatoare conspirativiste - așa cum o numește Pipes, vădit cu accente peiorative, de care noi am dori să golim acest termen, pe care îl folosim pur și simplu pentru a simplifica din construcția frazei - este cel care spune despre sine să este german și că se ascunde sub pseudonimul Jan Van Helsing. Coincidență sau nu, prescurtarea numelui celebrului doctor vânător de vampiri din romanul *Dracula* de Bram Stoker, JVH, seamănă foarte mult cu felul în care este numit adesea Dumnezeul evreilor, Jahwe: JHWH. Dacă adaptăm la scrierea în română, sau mai bine spus adaptată la limba română, este Jahve, deci JHVH. Poate cea mai gravă afirmație cu implicații teologice pe care o face autorul este că studiul Bibliei i-a relevat discrepanța dintre învățătura transmisă de Vechiul Testament și respectiv de Noul Testament. Acest lucru și predicile lui Iisus Hristos sunt pentru JVH un motiv îndeajuns de puternic să afirme că Jahve, Dumnezeul evreilor, este chiar Lucifer, că în vechime, în timpurile Genezei, Judecătorilor, Regilor ș.a.m.d., poporul evreu ar fi făcut un jurământ de credință și supunere cu acest Jahve-Lucifer. Helsing leagă această speculație interesantă și periculoasă de toate relele din lume, văzând creștinismul și iudaismul pe poziții ireconciliabile.

Spre comparație, Pat Robertson consideră că lucrarea antichristică este făcută din afara sistemului religios creștin-iudaic, de către biserica satanistă, mișcarea New-Age și Islamism - Budism. Pe de altă parte, *Protocoalele de la Toronto*, făcute cunoscute lumii de ziaristul canadian Serge Monaste, merg pe versiunea Helsing.

Conținutul conspirativist care face substanța primelor cărți JVH este realizat în descendență directă din lecția predată, după Revoluția Franceză, de francezul de Barruel, germanul Stark și englezul Robison. În mare, conținutul acestei lecții, preluate apoi de continuatorii celor trei, enunță același concept, pe care noi l-am prefigurat anterior prin citatele din N.C. Paulescu și Petre Țuțea. Pentru secolul XX, Helsing explică în amănunt, cu date concrete verificabile și verificate (care sunt confirmate și detaliate suplimentar de Pat Robertson în *New World Order*), cum alianța secretă dintre marii bancheri și masoneria sionistă a pus la cale primul război mondial pentru a nimici monarhiile europene, al doilea război ca prim pas spre supremația mondială, care urmează să fie desăvârșită în acești ani pe care noi îi trăim, printr-un nou război mondial, azi mai aproape de noi decât ne imaginăm.

Ceea ce susține puternic back-ground-ul conspirativist al acestor lucrări scrise de autori ca Helsing, Robertson, de Barruel, Stark, Robinson, Serge Monaste, Milton William Cooper ș.a. este cantitatea extraordinară de date concrete care sunt oferite. Confruntați cu acestea, autori precum Daniel Pipes, care neagă conspirativismul, în loc să contracareze acest fluviu de date exacte, neagă pur și simplu existența lor, clasându-i pe autorii lor drept mocofani și paranoici. De aici, credibilitatea crescută a primilor și lipsa de facto a argumentelor celor din urmă, ca Pipes.

Scăderi valorice

Totuși, la cel puțin doi dintre autorii la care ne-am referit există, în textura scriiturii, scăderii de nivel valoric greu de trecut cu vederea. Acestea dau impresia că scrierile lor au fost realizate, de fapt, de comitete redacționale eterogene, cu autori prodigioși și submediocri la un loc. La Pat Robertson, de exemplu, argumentația religioasă este dominată de acel tipic americănesc de propagandă religioasă pro-creștină, care lezează pudoarea noastră creștină românească legată de tradițiile ortodoxiei.

La Helsing, în finalul fiecărui volum apare un fel de îndreptar cu *ce să facem în caz de*, prin care transpar multe convingeri new-age-iste de calitate îndoielnică, combinate cu sfatul ca noi, oamenii, să stăm și să așteptăm ca *extratereștrii cei buni* să ne salveze la momentul potrivit, în vreme ce noi ne rugăm lui Dumnezeu, pasivi.

Germanii lumii arabe

Însă ceea ce deranjează cel mai mult este că pe unele porțiuni JVH - sau comitetul respectiv de autori, se dovedește adept al unui fel de neonazism bine ponderat combinat cu teorii absurde. Una dintre acestea este că irakienii ar fi *germanii lumii arabe*: *Dintre așa-numitele state industrializate* - spune Helsing - , *Irakul este cel care a atins cel mai înalt grad de cultură și instruire. Îndeosebi gradul de cultură este mai ridicat decât cel al multor țări est - europene și al unor largi pături de populație din SUA.* ***Sistemul social este exemplar, etica muncii este de nivel central - european. Irakul este așadar o țară care tinde să devină un factor de forță de loc neglijabil chiar și din punct de vedere economic. Și toate acestea într-un sistem social cvasi - "fascist"***. În asemenea momente ale cărții sale, JVH seamănă cu Corneliu Vadim Tudor. Pe de altă parte, cu limbajul tipic analistului politic, Daniel Pipes

se angajează, în *Conspiracy*, pe un teren periculos, de parcă nu ar avea încotro şi ar fi obligat să o facă. El îşi riscă reputaţia recunoscută, aruncând, cu scriitura sa pragmatică, un noian de inexactităţi, greşeli şi afirmaţii puerile. Să-l credem atunci? Noi, personal, nu putem.

Ochii deschişi, capul în nori şi picioarele pe pământ

Am fi foarte fericiţi să apară un analist realmente obiectiv care să demonstreze meticulos, cu documente şi mărturii, fondul fals al teoriilor conspirativiste, referitoare la sionism şi masonerie, pentru că atunci ne-am convinge că lumea în care trăim este la fel de murdară cum pare a fi, nu de o mie de ori mai ticăloasă. În asemenea condiţii, în car nici o sursă contemporană conspirativistă nu are decât cel mult o credibilitate limitată, nu ne rămâne decât să aşteptăm, să vedem ce se întâmplă în continuare, să înţelegem din aceasta dacă vreuna dintre variante - pos industrialism sau mondializare semiconspirativă - se verifică în timp şi, dacă este posibil şi e cazul, la momentu respectiv să ne comportăm ca nişte creştini şi ca nişte fiinţ care gândesc, nu ca o masă de manevră manevră, aşa cum de prea multe ori în Istoria Omului s-a întâmplat .

BIBLIOGRAFIE

*JAMES ADAMS, *The Next World War, Computers are The Weapons & The Front Line Is Everywere*
*RADU COMĂNESCU ŞI EMILIAN M. DOBRESCU, *Istoria Franc-Masoneriei*
*ANTON DUMITRIU, *Culturi eleate şi Culturi heracleitice*
*MIRCEA ELIADE, *Istoria ideilor şi credinţelor religioase*
*MIHAI EMINESCU, *Publicistica*
*FRANCIS FUKUYAMA, *Sfârşitul istoriei şi ultimul om*
*ROGER GARAUDY, *Miturile fondatoare ale politicii israeliene*
*JAN VAN HELSING,*Organizaţiile secrete şi puterea lor în secolul XX, vol. 1-4*
*SAMUEL P. HUNTINGTON, *Ciocnirea civilizaţiilor*
*BRIAN LANCASTER, *Iudaism*
*H.B. MAYNARD ŞI S.E. MEHRTENS, *Al patrulea val*
*SERGE MONASTE, *Protocoalele de la Toronto*
*HORIA NESTORESCU - *BĂLCEŞTI, Ordinul Masonic Român*
*DANIEL PIPES, *Conspiracy*
*PAT ROBERTSON, *The New World Order*
*ALVIN TOFFLER, *Şocul viitorului*
*ALVIN TOFFLER, *Al treilea val*
*ALVIN TOFFLER, *Puterea în mişcare*
*ALVIN TOFFLER, *Război şi Antirăzboi*
*ALVIN TOFFLER, *Corporaţia adaptabilă*
*FRANCK ZÜCKMANTEL, *Conspiraţia tăcerii*
*BRUNO WURTZ, *New Age*

DESPRE CÂTEVA ISPITE CONTEMPORANE

unde Petre Goleşteanu arată că stafia lui Marx bântuie nu numai Europa ci şi America, urmărind un singur scop: alungarea lui Hristos din viaţa popoarelor; totodată autorul ne atrage atenţia asupra pericolelor cu care ne întâlnim în fiece zi

Pe umărul stâng. Este relativ uşor de demonstrat, folosind exemple din cotidian, că marxismul nu numai că nu a murit, dar trăieşte chiar o epocă de înflorire, alimentat fiind nu doar de succesul guvernelor socialiste din Europa si SUA, ci mai curând de alungarea creştinismului, la capătul unui lung proces, din întreaga viaţă socială, politică şi artistică a ţărilor occidentale. Şi este evident că această expulzare a lui Hristos stă la baza succesului politic mai sus amintit.

Aşadar, *mass-media* internaţională în loc să prezinte cu obiectivitate evenimentele (şi unde comentariul, şi el obiectiv, nu trebuie să lipsească) va prefera neutralitatea, adică ne-implicarea, ce o pune astfel în pielea unui nou Pilat din Pont, şi mai hidos, ce îşi spală mâinile zilnic, precum cel personificat, în plus frecându-şi şi palmele cu satisfacţie. Spre exemplu, undeva în Kosovo, mai mulţi copii înarmaţi cu răngi şi ciocane stând căţăraţi pe ruinele unei biserici încearcă să distrugă crucile sculptate în basorelief şi orice a mai rămas simbol creştin, înainte de demolarea prin dinamitare. Această muncă voluntară, voioasă, răzbunătoare şi "purificatoare" se desfăşura sub privirile încurajatoare ale părinţilor şi reporterilor din toată lumea. Acesta este probabil unul din exemplele cele mai teribile ce ilustrează apostazia contemporană. Bisericile şi mănăstirile, monumentele şi casele devin "simbolurile opresiunii", astfel că numai distruse din temelii se poate reinstaura... pacea. Iar ochiul internaţional (reportericesc) înregistrează "neutru" cum nişte copii distrug şi murdăresc Biserica lui Dumnezeu... Ei, copiii... mass-media

În ţările din Lumea Nouă, adolescenţii, tinerii sunt "instruiţi" de către stat pentru a părăsi familia şi a deveni independenţi, liberi de orice aşa-zise constrângeri, pe drumul personal al căutării unui destin închipuit. Un mic conflict în familie poate provoca o adevărată dramă, pentru că elevii sunt învăţaţi la şcoală că drepturile lor trec înaintea familiei. Prin urmare, o simplă declaraţie a tânărului (ce nici nu trebuie dovedită!) că a primit o palmă de la părinţi (ori a fost cumva înjurat, ameninţat cu bătaia, etc.) poate atrage după sine o foarte severă admonestare a părinţilor (iar Poliţia le întocmeşte dosar), iar pentru elev un spaţiu pentru locuit şi ajutor în bani din partea statului. "Bătaia este ruptă din rai" nu reprezintă o justificare pentru bătaie, decât în sensul unei pedepse spre îndreptare, izvorâtă din dragoste, iar aplicarea ei poate să nu se întâmple vreodată într-o familie unde fiecare îşi cunoaşte locul dat de Dumnezeu. În schimb o lege ce încurajează fuga tinerilor de acasă, profitând de violenţele ce, regretabil, se întâmplă, este o lege care pulverizează şi aşa slăbita coeziune a familiei din această mult prea "busy" civilizaţie.[1] familia

Fascinaţia intelectualului occidental pentru marxism este atât de mare, încât îi este imposibil să abdice chiar şi cu puţin de la această "credinţă". S-ar putea exclama: nu se poate, dar este vorba de capitalism, de ceea ce am visat tot timpul, de Lumea Liberă! Într-adevăr, această lume a devenit liberă de orice: raţiunea şi logica fiind singurele metode de cunoaştere acceptate, obiectivizarea valorilor devine valoare în sine. Şcolile şi universităţile sunt adevărate fabrici producătoare de minţi îndoctrinate şi suflete otrăvite de această religie a diavolului. Probabil românului de acasă nu îi sunt străine modurile de desfăşurare a lecţiilor şi cursurilor: este vorba de libertatea materiei de a subjuga spiritul, de a constrânge fluviul de energie al tinerei generaţii să curgă numai în direcţia unor false împliniri. Tinerii trebuie (sunt constrânşi indirect) să producă idei (sau concepte, sisteme, opere artistice, etc.) contestatare cu orice preţ. În discuţiile "libere" sub îndrumarea lectorului, la seminar (tutorial), subiectele controversate sunt ocolite cu dexteritate. Dacă doreşti să-ţi exprimi un punct de vedere deosebit de al celorlalţi (în sensul nealinierii la contestarea obligatorie), eşti întors pe toate feţele şi privit cu suspiciune. Toţi ceilalţi devin brusc mai rezervaţi şi poţi fi şcolile

[1] Într-o secvenţă din celebrul film *Killing Fields*, un tovarăş "învăţător" cambogian demonstrează mult mai tinerilor săi co-naţionali, una din esenţele comunismului (devotamentul faţă de partid, de fapt alienarea individului prin ştergerea trecutului său) desenând pe tablă trei siluete umane: mama, tata şi între ei, copilul: apoi plin de elan revoluţionar, taie cu creta mâinile părinţilor, deoarece fiul lor aparţine numai societăţii comuniste.

întrebat: dar tu nu eşti socialist? Poţi răspunde: nu, n-am cum să fiu socialist sau comunist, cel puţin după experienţa pe care am trăit-o într-o ţară comunistă... Numai din acest moment vei fi înţeles şi ceilalţi vor răsufla uşuraţi şi vor înţelege "aprehensiunea" ta faţă de comunism ("bietul om a trăit într-o dictatură, şi de aceea...") Ideologia comunistă nu este văzută ca o manifestare a răului absolut, pentru că în primul rând, perspectiva căutată este cea ateistă.[2] Ateii nu pot vedea ceva rău în comunism, ci doar excese ce se întâmplă, nu-i aşa, şi cu alte ideologii/ sisteme atunci când sunt "puse în practică".

La suprafaţă, ateismul şi comunismul diferă prin aspectele la care se referă (viaţa spirituală şi respectiv viaţa politică), dar în realitate au aceeaşi origine satanică, izvorând apoi unul din celălalt, întreţinându-şi arderea puturoasă şi excitând până la "genialitate" minţile celor lepădaţi.[3]

politica

Abordând subiectul din punct de vedere strict politic, percepţia individuală asupra comunismului variază în funcţie de cultura, inteligenţa şi în primul rând credinţa fiecăruia. Într-o discuţie cu un fost refugiat vietnamez, acesta îşi exprimă bucuria şi fericirea că este în Occident, unde se construieşte "adevăratul comunism", pentru că poţi să-ţi cumperi repede o casă, o maşină, etc., şi nu acolo, în ţara lui de baştină, unde comunismul a eşuat. Vietnamezul a înţeles perfect direcţia înspre îndestularea materială a societăţii contemporane, pe care nu anumit-o întâmplător comunism, în ciuda existenţei diverselor grupări politice numite Partidul Liberal, Partidul Laburist, Partidul Democrat, etc.

Omul de rând poate avea acces la tehnologia contemporană (sau prin tehnologie, la informaţie) din orice colţ al lumii. Este această tehnologie neutră sub aspect politic? Să vedem ce ne spune dicţionarul digital al companiei Microsoft. Acesta (Microsoft Office 97) indică drept sinonime ale cuvântului *anti-comunist*, următoarele: *rasist, fascist, nazist, naţionalist* - cuvinte de mare ocară în democraţia absolută a acestui sfârşit de secol. Inutil de adăugat că de acum înainte toată lumea este împinsă să crească în umbra înţelesurilor *newspeak*, ce deja re-evaluează (şi schimbă) trecutul istoric. Deci făcând abstracţie de o obligatorie nuanţare a sensurilor cuvintelor "sinonime" de mai sus, în *dictatura democraţiei* un anticomunist nu îşi are locul! Aşadar, milioane de oameni ce au supravieţuit ororilor marxiste, edificaţi şi asupra sensului diavolesc al acestei ideologii, sunt excluşi din *acest sistem* democratic contemporan. Numitul dicţionar electronic este la îndemâna a sute de milioane de familii din lumea zis civilizată, ce îşi

---

[2] Pentru a sublinia rolul şcolii atât în propagarea ateismului (egala oportunitate?), cât şi în inocularea anormalului drept normal, un bun exemplu este prezenţa unui subiect universitar intitulat *Guys & Gays: Dolls & Dykes* (Context Curriculum 069), ce oferă spre discuţie savantă, imagini ale sodomiştilor în cinematografie, pentru că "falsa" noastră înţelegere a perversiunii trebuie schimbată printr-un efort cultural.

[3] *Despre inteligenţa comuniştilor: Comuniştii uzează de un alt tip de inteligenţă decât inteligenţa omului normal. Aceeaşi inteligenţă, inteligenţa aceluiaşi om, se diversifică şi se ascute, după natura relaţiei spirituale ce o întreţine eul său. Avem mai întâi tipul comun de inteligenţă, pe care o folosim în viaţa de toate zilele. Cu această inteligenţă operăm în 90% din cazuri. Dar dacă eul nostru se ataşează puterilor răului, dacă intră conştient şi lucid sub obedienţa lui Lucifer, atunci şi inteligenţa noastră suferă un salt calitativ. Nu mai e aceeaşi inteligenţă, ci devine o inteligenţă superioară aceleia pe care o posedăm în stare normală. Inteligenţa noastră capătă reflexe luciferice, de la stăpânul căruia i-am încredinţat destinul vieţii noastre. Comuniştii sunt închinătorii şi aliaţii lui Satan. Ca urmare inteligenţa lor s-a rafinat, a devenit mai adâncă, mai pătrunzătoare decât a omului normal. Ei operează de pe un alt plan de existentă, superior imensei majorităţi a omenirii. Ei sunt nişte posedaţi şi orice om posedat dispune de un arsenal imens şi variat de mijloace pentru a-şi impune voinţa. Ce este de făcut atunci? Pentru a birui pe comunişti pentru a scăpa din cursele lor, să devenim şi noi ca ei, să ne achiziţionăm şi noi acest tip de inteligenţă pervertită dispuşi la orice crimă şi infamie? Nicidecum. Un creştin nu poate întrebuinţa decât mijloace loiale şi corecte. Chiar faţă de comunişti. Dar atunci cum ne apărăm de ei? Dacă rămânem în cadrul inteligenţei ordinare, suntem pierduţi. Înfrângerea noastră este inevitabilă, pentru că aceştia acţionează de pe un plan de existenţă superior nouă. Nu, nu putem rămâne nici în această stare de inferioritate intelectuală. Spre norocul şi mântuirea noastră, dispunem de un antidot, care anulează şi depăşeşte inteligenţa perfidă a comuniştilor. Există şi al treilea tip de inteligenţă inaccesibilă comuniştilor: inteligenţa de natură divină. Hristos ne-a sfătuit să fim* ***blânzi ca porumbeii şi înţelepţi ca şerpii****. Ne sfătuieşte să avem o inteligenţă care să egaleze cel puţin inteligenţa şarpelui, dar suavizată, purificată prin blândeţea dragostei creştine. Acest tip de inteligenţă, care îşi are rădăcinile în dragostea creştină, nu are rival în omenire. Când ne înfruntăm cu comuniştii având inteligenţa conectată cu Natura Divină, instantaneu câştigăm superioritate faţă de adversar. Toate atacurile lor, toate cursele lor, toate manevrele lor cad neputincioase în faţa ecranului inteligenţei noastre, când este iluminată de Spiritul Divin. Bineînţeles că pentru a dobândi acest grad de perfecţiune intelectuală trebuie să ne supunem mai întâi unei băi purificatoare interioare. Trebuie să ne eliberăm de interese şi egoisme, pentru a servi numai Adevărului. Trebuie să începem o viaţă nouă, bazată pe ideea de sacrificiu. Nu trăim pentru noi, pentru poftele noastre, pentru gloria noastră, ci pentru a servi lumea din care facem parte, cu valorile ei, cu credinţa ei, cu dragostea ei.* (Horia Sima, *Ce este comunismul?*, Editura Dacia, Madrid, 1972)

cresc copiii în aceeaşi învăţătură ruptă de Dumnezeu. Chiar dacă dicţionarele-cărţi încă se mai tipăresc, cine să le mai răsfoiască? Şi chiar dacă le răsfoieşte cineva, ce audienţă mai poate avea o altă "variantă" ce pune în încurcătură pe cea cvasi-oficială? "Răsfoind" acelaşi dicţionar al Microsoft-ului, se mai pot observa şi alte cuvinte şi expresii (ce reflectă conflictul, încă actual, între ideologii) ce sunt cu mare grijă golite de sensul lor. Astfel că *dictatura fascistă* (ori *nazistă, autoritară*, etc.) echivalează cu *dictatura ţaristă* ori poate fi o *monarhie absolută*, dar nu şi o *dictatură... comunistă*.

În mod clar, majoritatea australienilor resping religia în forma sa tradiţională.[4] *Bisericile se închid, transformate fiind în restaurante sau teatre. Centrele comerciale stau deschise în timpul Paştilor. Donaţiile în bani către spitale ori mărşăluitul pe străzi sunt formele de manifestare religioasă ale prezentului. Fotbalul este recunoscut de mult timp drept cea mai mare pasiune a Melbourne-ului, iar Ziua Marii Finale este ritualul cel mai solemt şi cea mai mare sărbătoare. Ziua de Crăciun este ziua de mers la plajă, ori cel mult ziua în care membrii familiei se adună.* Iată cum se prezintă la zi, situaţia "pe teren" într-o societate superindustrializată, în viziunea autoarei Ruth Rosenberg în articolul intitulat *Cealaltă reconciliere: aceea dintre Evrei şi Creştini* (*The Age*, 8 iunie 2000), şi care pe parcursul articolului, nu îşi reţine satisfacţia de a afla starea de lucruri descrisă mai sus. Dar aşa ceva s-a mai întâmplat în istorie, de-a lungul a zeci de ani, în Rusia bolşevică, când aproape 50.000 de biserici şi mănăstiri au fost distruse ori transformate în depozite agricole ori săli de bal. (*Revelations from the Russian Archives*, http://lcweb.loc.gov/exhibits/archives/anti.html)

Deci, nimic nou sub soare? Întrebarea este retorică, iar răspunsul se re-găseşte în titlul acestor rânduri. Şoapta otrăvită ce vine din stânga face pe cei "sensibili" la astfel de vorbe ale Trufaşului, să-şi încleşteze pumnul şi să lovească năuci în tot ce este sfânt, ca apoi să motiveze aceasta în numele libertăţii. Este libertatea celui care mereu neagă existenţa lui Dumnezeu, şi care a pierdut prima partidă, atunci când Dumnezeu S-a Întrupat, şi o va pierde şi pe a doua, care va fi şi ultima. Până atunci se zbate într-o lungă agonie ce pentru mulţi pare un triumf al materiei asupra Spiritului, aparenţă ce-şi are originea tot într-un spirit, care stă chircit şi hâd pe câte-un umăr stâng. Ba al lui Marx sau Lenin, ori al lui Clinton sau Blair.

Ispite contemporane. Pare surprinzător la prima vedere, dar oamenii devin întotdeauna "uniţi" când caută satisfacerea nevoilor lor materiale. Iar cu cât sunt mai pofticioşi (ochii văd, inima cere!), cu atât mai mult prinţul imperiului material îi adună mai repede şi mai eficace, pentru că lui i se închină de fapt; se uită de adevărata importanţă a materiei ce vine numai din exemplul Întrupării. Ordonarea a tot ce se percepe prin simţuri este dată numai de credinţa în Fiul Lui Dumnezeu. Credinţă ce ierarhizează tot acest aparent haos. Atât timp cât bunăstarea materială nu este supusă dorinţei de împlinire spirituală (mântuirea) pe calea descrisă de Biserică, întru slava lui Dumnezeu Cel în Treime slăvit, această împlinire materială este inutilă, sau chiar spre osândă. Deci numai în Biserică (în sensul larg al comunităţii creştine) oamenii pot fi cu adevărat împreună.

Acolo unde progresul şi îndestularea au depăşit cu mult saţietatea şi lumea caută noi senzaţii, tot o "unire" spirituală (închinare Dezunitorului!), chiar mai evidentă, are loc atunci când se umplu stadioanele cu ocazia întrecerilor sportive, spectacolelor muzicale, etc. Filme şi show-uri de tot felul creează o tot mai mare unire culturală; graniţele statelor şi vârsta consumatorilor nu mai sunt de mult relevante pentru stabilirea unei ierarhii a gustului "cultural". Sunt de cele mai multe ori opţiuni determinate ocult de stimuli rafinaţi în eprubete şi retorte luciferice.

Omul, fiinţă creatoare, îşi vinde talentul (talantul!) pe mai nimic. Tot ce este valoare pământească se va transforma în praf şi pulbere. Relaţiile interumane se strică, pentru că spiritul ce le animă este potrivnic lui Dumnezeu şi atunci creativitatea umană găseşte soluţii rele problemelor de tot felul, având şi pretenţia infailibilităţii. În zona socialului, spre exemplu, adevăratele sărbători se transformă în simulacre cu urmări "terapeutice", cum ar fi "Crăciun în August". Bieţii bătrâni, majoritatea locuind în azile în grija statului, sunt ajutaţi să dea efectiv în mintea copiilor, împinşi fiind să se distreze *acum*, pentru că, (se sugerează) unii dintre ei nu vor mai prinde luna Decembrie. Despre Naşterea Mântuitorului nici nu se mai aminteşte...

---

[4] Cântatul colindelor de Crăciun, în şcolile de stat din ţările superdezvoltate este interzis prin lege, pentru a nu leza "alte religii".

Una din căile cele mai sigure prin care tot "poporul" este înrobit satisfacerii plăcerilor de moment este *reclama comercială*. În spatele acestui tip de "prezentare" a unor produse, se găseşte concepţia conform căreia oamenii sunt proşti (intelectual) şi pot fi păcăliţi uşor prin excitarea simţurilor. Dar în apărarea sa, omul nu are nevoie decât de puţină credinţă - cât un bob de muştar! Reclama, această făcătură inteligentă, plină de umor, şi de cele mai multe ori de o agresivitate căreia îţi vine greu să te sustragi, a contribuit la crearea unui arhetip uman ce se poate caracteriza prin reacţii umorale şi excesiv emoţionale la stimulii oferiţi în cantităţi bine dozate.

reclama comercială

În general, reclama comercială pune mult accentul pe mişcarea în aer liber, pe naturaleţea cu care gesticulează tinerii, în primul rând. Avântul, mişcarea largă a personajelor dintr-o reclamă pentru firma de confecţii "Just Jeans" (Australia), spre exemplu, au însă şi un mesaj subliminal: cele două perechi înfăţişate în câte două imagini separate, sunt de acelaşi sex. Doi bărbaţi tineri, efeminaţi (în ciuda feţelor nebărbierite, la modă) par a se ţine de mână, "zburdând" într-un cadru natural, la fel ca şi cele două tinere femei, "surprinse" într-o hârjoneală la limita eroticului. Toate aceste lucruri nu sunt remarcate imediat în acest fel, ci sunt simţite drept ceva firesc şi total nevinovat. Nu sunt reţinute decât gesturile largi ale tinerilor, fără să găseşti ca nepotrivită o anumită alăturare. Pentru *că totul este aşa de natural*! Desigur că în lumea strălucitoare şi excesiv de comercială, unde perversiunea nu numai că nu este interzisă, ci chiar încurajată, exemplul de mai sus pare nesemnificativ. În realitate ceea ce se vinde nu este doar o pereche de blugi, ci şi "stilul" de viaţă în care "trebuie" să crească noi generaţii. Şi aceşti tineri se pot trezi, încetul cu încetul, îngroşând rândurile celor ce cu "mândrie" demonstrează în parade ale sodomiştilor, în marile oraşe ale lumii.

spectacol/ show/ sport

Astfel este marea "paradă" anuală din Sydney (similară cu cele din New-York, Roma, Amsterdam, etc.), unde pederaşti de ambele genuri petrec şi demonstrează, mândri de ceea ce sunt, sub privirile entuziaste a jumătate de milion de oameni!!! Evenimentul este numit chiar o sărbătoare a familiei! Actori, politicieni, poliţişti, grupuri etnice (de remarcat grupul de Evrei, având fiecare pe piept câte o stea roz în şase colţuri!) - toţi mândri de a fi diferiţi şi în sfârşit acceptaţi de societatea devenită atât de tolerantă... Este foarte greu de explicat unui obişnuit al acestui tip de spectacol (şi sunt milioane!), că de fapt este vorba despre unul dintre cele mai mari păcate ce îşi are originea într-o posedare diavolească.

În simbolistica secolului XX, aşa-numita flacără olimpică şi-a găsit un loc special. Privit cu nostalgie, încredere, speranţă, dragoste, etc., etc., acest lămpaş nu luminează ci indică o direcţie (sportivă?) şi este purtat cu afectare leninistă, sub aplauzele umanităţii euforizate. Flacăra olimpică este chiar spiritul (!) Jocurilor, este 'căldura' ce ne înalţă sufletul spre mai bine ("citius, altius, fortius"). Cu alte cuvinte, să privim cu sufletul la gură (!) cum sportivii, altfel oameni având calităţi remarcabile, îşi îmbunătăţesc recordurile. Şi iată 'trăirea' prin reprezentanţi care, astfel fiind investiţi, au şi puterea de a polariza întreaga 'energie' de care mai dispun privitorii. Chiar mai mult: are loc o adevărată închinare demonului cu multe picioare şi mâini, numit convenţional Sport. Această formidabilă deplasare a milioane de oameni către centrele acestui spectacol, şi concomitent 'adunarea' în faţa televizoarelor a miliarde de bărbaţi, femei şi copii, de pe tot globul, provoacă poate cea mai mare izolare, din istorie, a individului faţă de comunitate şi a tuturor faţă de Dumnezeu.

Alte "expresii" contemporane de inducere a falsului unui public larg se dovedesc a fi chiar ştirile (emisiunile de ştiri) şi filmul documentar. Tehnic, metodele sunt diferite dar scopul este acelaşi: îndepărtarea ultimelor rămăşiţe de manifestare creştină rămase intacte în sufletul omului. Mass-media mondialistă produce la comandă documentare, conform orwelianului "cine stăpâneşte prezentul, este stăpânul trecutului şi al viitorului". Tehnica este foarte bine pusă la punct. Iată câteva aspecte caracteristice filmului documentar contemporan, ce se pot observa cu uşurinţă:

1. Documentarele sunt gândite ca nişte filme "artistice", ce trebuie să creeze tensiuni, emoţii, satisfacţii senzitive şi intelectuale, etc. şi apoi să aibă un "happy end" (În replică, multe filme artistice sunt "aranjate" să pară documente de epocă, substituindu-se astfel realităţii istorice în imaginaţia populară)
2. Neutralitatea şi obiectivitatea autorului este declamată la început, ca apoi documentele, evenimentele teoriile în cauză să fie analizate unilateral.
3. Alăturarea (imagistic) de evenimente sau discursuri ce au avut loc la mare distanţă în timp sau spaţiu sunt puse împreună după reguli ce sfidează logica, dar folosesc intenţiilor prezentului.

4. Falsa interpretare a simbolurilor şi gesturilor (dacă există o secvenţă dintr-un documentar/ film al vremii, ce corespunde intenţiilor prezentului, acea secvenţă va fi izolată şi scoasă din context, pusă în noul context şi apoi repetată obsesiv şi cu alte diferite ocazii)
5. Evenimentele/ datele ce ar contrazice mersul lin al analizei sunt pur şi simplu eliminate.
6. Introducerea unui anume fond sonor pentru imagini de arhivă, astfel ca imaginile să pară ridicole şi caricaturale. Astfel imaginea unui personaj istoric (oricare ar fi acela) ce trebuie "înfierat", este acompaniată de sunete stridente ori grave, pentru a sublinia astfel ironia obligatorie sau chiar batjocura (ca într-un desen animat la care trebuie să râdem în hohote). filmul documentar
7. Vocea comentatorului va suna convingător, iar întrebările retorice par întotdeauna a căuta alternative, dar în final concluzionează ferm asupra acelui unic punct de vedere permis
8. Punerea în scenă a unor scurte episoade istorice, unde actori profesionişti "întrupează" adevăratele personaje, pentru...o mai bună înţelegere a evenimentelor.

În 1995, odată cu experienţele atomice franceze din Mururoa, diverse canale de televiziune australiene au pornit o companie împotriva a tot ce era francez: orice subiect era tratat sub imperiul tensiunilor internaţionale existente la acea oră. Astfel că până şi istorisirile de groază ce reprezintă adeseori ştirile zilei, au fost contaminate de această relaţie: un adolescent francez este acuzat de a fi un membru al unei organizaţii neo-naziste, pentru că numai aşa s-ar explica crimele săvârşite (şi-a asasinat jumătate din familie). Iar dovada în sprijinul afirmaţiilor redactorilor de ştiri era dormitorul tânărului, tapetat cu afişe, unde fotografia lui Hitler apare în prim plan. Dar cauza reală (aflată dintr-un buletin de ştiri al canalului TV France International), ce a declanşat abominabila faptă, a fost interdicţia relaţiei incestuoase pe care o avea tânărul cu sora sa... Iată cum manipularea se bazează în acest caz pe o sumă de informaţii ce sunt asamblate după nevoia de moment, îngroşându-se anumite detalii în dauna altora. În definitiv, dincolo de sărirea peste acest "detaliu" (păcatul strigător la cer al incestului), redactorii nu văd că acolo pe pereţi erau şi "Rambo" şi "Terminator" şi alte personaje ... distractive şi (tragic!) modele de urmat. Cum de altfel sunt atârnate pe pereţii universităţilor lumii portretele "inteligheţiei" marxiste, de la Troţky şi Lenin, până la Jean-Paul Sartre şi Naom Chomsky - autori ... obligatorii în studierea istoriei, filosofiei şi "politichiei" contemporane. ştirile

În acest prezent dramatic, unde vedem cum ascensiunea stângii politice în România şi în întreaga lume nu are o replică pe măsură, singura speranţă (ca din totdeauna) rămâne Credinţa. Credinţa în Înviere. Pentru că *Ţelul final nu este viaţa. Ci Învierea. Învierea neamurilor în numele Mântuitorului Iisus Hristos. Creaţia, cultura, nu-i decât un mijloc, nu un scop, cum s-a crezut, pentru a obţine această înviere. Este rodul talantului, pe care Dumnezeu l-a sădit în neamul nostru, de care trebuie să răspundem. Va veni o vreme când toate neamurile pământului vor învia, cu toţi morţii şi cu toţi regii şi împăraţii lor. Având fiecare neam locul său înaintea tronului lui Dumnezeu. Acest moment final, "învierea din morţi", este ţelul cel mai înalt şi mai sublim către care se poate înălţa un neam.* (Corneliu Zelea Codreanu)

Popoarele acestei lumi sunt mult chinuite - atât cei care au, cât şi cei lipsiţi se găsesc în conflict unii cu alţii. Pentru că inimile şi le-au lipit de cele trecătoare şi sunt continuu stimulaţi să-şi dorească lucruri poleite ce îi îmbracă cum şi-au imaginat că sunt îmbrăcaţi zeii. Iar ca metodă de analiză pentru starea deosebită de "înălţare" de care suferă omul, i s-a dat "inteligenta" armă a psihanalizei, ce devine şi panaceu universal. Dar deşi se face o psihanalizare a întregii societăţi contemporane, ridicând la rang de ştiinţă interpretarea gesturilor umane cele mai banale, se uită sau se ocolesc manifestările ce ar evidenţia eşecul antropocentrismului. Se poate observa că orice persoană, indiferent de rasă, religie, vârstă ori gen, atunci când vorbeşte despre sine şi gesticulează, duce arătătorul/ mâna spre cutia toracică. Eu, aici sunt eu unde îmi este inima. Nu ne îndreptăm gestul către tâmplă ori frunte, ci către piept, indiferent că spunem "eu am dreptate!" ori "pe mine nu mă păcăleşti". Da, atunci când vorbim de suflet, de propriul nostru suflet, vorbim de fapt şi de Dumnezeu Creatorul sufletelor, pe Care ar trebui să-L căutăm tot timpul... Iată gestul care ne poate salva, şi care scapă celor care-l vor interzis! Şi se mai poate spune: nu există obiectivitate în vreun caz, ori care ar fi acela. Într-adevăr nu este, pentru că unităţile de măsură sunt omeneşti. Dar dacă L-am reaşeza pe Dumnezeu în centrul preocupărilor noastre, adică în inimi? Pentru că numai astfel întăriţi, vom putea crea cu mintea şi braţele noastre nu doar pentru istorie, 'făcături' uşor de dărâmat, ci direcţii pentru viitor venite dintr-un prezent viu, la fel de viu precum trecutul, mereu prezent prin Învăţătura Bisericii şi a martirilor Ei.

DESPRE NEW AGE: O PSEUDO-RELIGIE MONDIALĂ
în care părintele Dan Bădulescu arată că *new age* înseamnă o nouă descriere a lui antihrist şi este în cel mai bun caz un ghiveci spiritual sincretist cu fragmente dintr-o religiozitate păgână

New age, *era nouă*, ne este tot mai insistent propovăduită de noii ***prooroci mincinoşi*** (Matei XXIV, 11; Marcu XIII, 6) apăruţi mai întâi în spaţiul denumit astăzi *euro-atlantic*, cu alte cuvinte SUA şi Europa de nord-vest anglo-saxonă, stăpânii lumeşti temporari ai acestui veac. Pentru că se cheamă *nouă* presupunem desigur că trebuie să ia locul celei vechi în virtutea evoluţiei dialectice de tip hegelian optimist, spre progresul Spiritului lumii.

Erele la care se referă aceşti prooroci de sorginte ocultă francmasonică şi teosofică se delimitează după criteriile astrologice potrivit cărora soarele parcurge în chip regresiv timp de aproximativ 2160 de ani un sector celest din cele 12 numite zodii. Acest parcurs are consecinţe majore ce determină schimbări cu un caracter evolutiv ciclic în mentalitatea, cultura şi chiar spiritualitatea omenirii. În momentul de faţă suntem martorii trecerii de la *era Peştilor* la cea a *Vărsătorului* sub semnul căruia se va instala noua eră. Se poate constata cum procesul de precesie (mişcare astronomică inversă) devine o utopie de tip dublu milenarist (2000 de ani de fericire în Vărsător). În filmul muzical (operă rock) hippy al anilor '60 *Hair* (Broadway 1968) una din temele cheie este piesa programatică *The Age of Aquarius*:

sorginte ocultă franc-masonică şi teosofică

Când Luna va fi în casa a şasea / Şi Jupiter aliniat cu Marte / Atunci pacea va călăuzi planetele / Şi dragostea va mâna stelele / Sunt zorii erei Vărsătorului.[1]

Iar în alt loc: *Armonie, justiţie şi claritate / Simpatie, lumină şi adevăr / Nimeni nu va pune căluş libertăţii / Nimeni nu va îngreuia spiritul / Mistica ne va da cunoaştere / Omul va învăţa din nou să gândească / Datorită Vărsătorului, Vărsătorului.*

Din punct de vedere astronomic observaţiile astrologilor *new age* suferă de grave fisuri ce fac să apară o multitudine de cronologii diferite cu privire la momentul acestei treceri. Ceea ce ne interesează pe noi în acest studiu sunt însă implicaţiile teologice prezente în aceste concepţii şi efectul lor asupra credinţei şi învăţăturii creştine. Căci, departe de a fi o simplă aberaţie astronomică şi măruntă superstiţie, mişcarea *new age* se conturează ca *un adversar periculos al creştinismului* la scară mondială!

un adversar periculos al creştinis-mului la scară

Era Peştilor a fost identificată forţat cu era creştină, plecând de la binecunoscutul semn întrebuinţat alături de cruce de vechii creştini, semn preluat din anagrama *ΙΧΘΥΟΣ* (Ιησους Χριστος Θεου Υιος Σωτηρ). Adepţii *new age* presupun că această eră, la sfârşitul său, va antrena totodată şi dispariţia creştinismului, în orice caz cel tradiţional aşa cum îl propovăduieşte cea *una, sfântă, catolicească (καθολικη) şi apostolească Biserică.* Este uşor de presupus ce se prevede a apărea în locul erei creştine, în viziune *necreştină*.

Binecunoscuta frază a lui André Malraux, mult prea des abordată în mass-media, din punct de vedere al teologiei ortodoxe poate fi considerată o butadă de efect, cu valoare cultural-sociologică, dar în fond e o *pseudo-profeţie* (asemeni celor ale lui Nostradamus) ce nu lămureşte nimic serios din punct de vedere duhovnicesc. Ceva adevăr este totuşi conţinut aici, şi anume faptul că ne aşteaptă o reinstaurare a atitudinii religioase ce a fost zdruncinată în secolele XIX-XX prin secularizare şi descreştinare în masă, marea apostazie pe care am şi trăit-o din plin. Ceea ce se

[1] *When the moon is in the seventh house/ And Jupiter aligns with Mars/ Then peace will guide the planets/ And love will guide the stars/ This is the dawning of the Age of Aquarius.*

propune este însă o *re-păgânizare* a omenirii, şi anume sub forma unei religii mondiale unitare d tip păgân sincretist. Acest avertisment foarte serios a fost lansat mai întâi de acei care a întâmpinat nemijlocit fenomenul la faţa locului. Din SUA s-au ridicat vocile din zon *fundamentalistă*, urmând apoi reacţiile luterane şi romano-catolice. Vom cita ca exemple numel lui Constance Cumbey, Caryl Matrisciana şi Dave Hunt, reprezentanţi ai neoprotestantismulu evanghelic harismatic, Lothar Gassmann şi Holger Nilsson, ai luteranismului, cardinalul Godfrie Danneels, reprezentant al romano-catolicismului. Toţi aceştia (şi desigur încă mulţi alţii) sun unanimi în a semnala pericolul unei religii mondiale instaurată de un guvern mondial, ambel fiind încununarea acţiunii de secole a lojilor francmasonice. Aceste loji sunt înfăţişate ca nişt înaintemergători ai lui Antihrist, lucru ce nu poate fi cu nimic exagerat dacă avem în veder *adevăratele* proorocii ale Sfintei Scripturi[2]. În cartea apologetului suedez Holger Nilsson: *Ne age banar väg för antikrist* (New age pregăteşte cărările antihristului) se află capitolul intitulat *nouă religie mondială*[3]; cardinalul Danneels ne vorbeşte despre *O „religie” la dimensiunil universului întreg*[4]; cunoscutul autor catolic Jean Vernette, vicarul general al diocezei d Montauban, tratează subiectul: *Il ritorno del Cristo, il "New age" e la nuova religione mondiale*[5]

pericolul unei religii mondiale instaurată de un guvern mondial

Reacţia ortodoxă a fost mai târzie şi vine în primul rând tot din spaţiul *fierbinte* american, de l ieromonahul Serafim Rose, care atrage atenţia asupra proiectatei *religii a viitorului*[6]. Aflat î misiune ortodoxă în Occident ca paroh al parohiei ortodoxe române din Roma, ieromonahu doctorand Iuvenalie Ionaşcu a scris pe această temă articole pertinente în paginile *Telegraful român* de la Sibiu[7]. Pe coperta a patra a revistei *Gazeta de vest*[8] stă scris cu litere de o şchioapă *„New age: noua eră care vrea să schimbe creştinismul cu păgânismul!”*. În concluzie constatăm că acest pericol este real şi iminent, el trebuie luat în serios şi întâmpinat cum se cuvine acestui fe de ispite (*πιρασμον*, încercare, probă, test, experienţă) ce se profilează cu tot mai multă pregnanţ şi la orizontul nostru.

Definiţiile mai noi ale religiilor au în vedere anumite trăsături care pot fi aplicate unui numă restrâns de credinţe, crezuri şi concepţii aşa numite religioase, din trecutul nu prea îndepărta Astfel, termenul de religie a fost aplicat creştinismului, iudaismului şi islamului, pe deplin, şi cu anumită condescendenţă hinduismului, budismului şi şintoismului. Aceste definiţii şi catalogă sunt rezultatul abordării ştiinţifice (*religionwissenshaft*) începută în secolul trecut de Max Mülle În ce ne priveşte, vom căuta să tratăm această temă din perspectiva teologiei creştine ortodox perspectivă care diferă în puncte esenţiale de abordările ştiinţifice, sociologice, filosofice, istori sau psihologice. Nu interesează aici nici perspectiva culturală, mult răspândită de altfel în medii intelectuale. Aceasta nu înseamnă desigur renunţarea la criteriile respective, ci includerea lor î contextul ecleziologic.

calea religiei versus calea magiei

Din cele peste 100 de definiţii şi accepţiuni ale noţiunii de religie vom reţine aspectul de *re-lați re-legare, re-luarea* comuniunii omului cu Creatorul său. Astăzi este acceptat aproape unanimitate faptul că oamenii, din cele mai vechi timpuri şi din toate spaţiile geografice, au simţ imperios prezenţa divinităţii ca fiind altceva decât omul şi dincolo de natura văzută. Fie adoptăm terminologia lui R. Otto – *numinosul* –, fie că nu, primul sentiment în faţa divinului oamenilor căzuţi în urma păcatului strămoşesc din harul comuniunii cu Dumnezeu a fost, desigu teama: ***Am auzit glasul Tău în rai şi m-am temut, căci sunt gol şi m-am ascuns*** (Facerea III, 10 Aşa mărturiseşte, potrivit revelaţiei divine a Sfintei Scripturi, protopărintele nostru Adam, cel ca vorbise fără teamă până atunci cu Dumnezeu. De aici însă drumurile se despart: partea c *dreaptă* alege calea religiei, venerarea Fiinţei supreme cu teama sfântă (***începutul înţelepciu este frica de Dumnezeu***); *cei de-a stânga* aleg calea magiei, adică năzuinţa de a putea controla

---

[2] Vezi şi Διμιτριου Κ. Σκαπτσιουνη, *Profeţii despre Antihrist* Atena 1991
[3] Holger Nilsson, *New age banar väg för antikrist* Evangelipress 1992, p. 30
[4] Cardinalul Gotfried Danneels *Cristos sau Vărsătorul?* Bucureşti 1992, p. 13
[5] Jean Vernette *Il New age*, Pauline 1992, p. 64
[6] Ieromonah Serafim Rose *Ortodoxia şi religia viitorului* Chişinău 1995, p. 231
[7] În numerele 29-32/97 p. 5; 7-10/98 p. 3 şi 11-12/98 p. 2
[8] Numărul 30 (94), febr. 1994

manipula forţele supranaturale şi chiar supraomeneşti, în scopuri personale de dobândire a dominaţiei asupra naturii şi a semenilor. Am relatat aceste lucruri prea bine cunoscute cu scopul de a face o distincţie esenţială, recunoscută de altfel în zona teologică, dar amestecată în câmpul culturii şi ştiinţei profane (secularizate): anume, distincţia clară între vrăjitorie, magie şi religie[9].

Astfel, aserţiuni ca *sentimentul magico-religios* devin inoperante în acest context. Dacă însă vrem să continuăm a căuta zone comune magiei vom afla ocultismul, ezoterismul, divinaţia, vrăjitoria şi spiritismul. În Sfânta Scriptură şi în Sfânta Tradiţie, cu un cuvânt *în Biserică,* distincţia enunţată era făcută cu tărie şi claritate, fără confuzie, echivoc sau amestecare. Începând însă cu secolul *luminilor* francmasonice, al XVIII-lea, critica raţionalistă a pus la stâlpul infamiei amestecând laolaltă fără discernământ (dreapta judecată *διακρισις*) creştinătatea, religia, mistica, superstiţia, magia, divinaţia etc., instalând în locul lor societatea secularizată, fenomen ale cărui urmări le suportăm şi astăzi pe plan global. Lojile masoneriei de stânga au impus după 1848 ateismul în diferitele lui variante, marxiştii s-au desprins dând naştere aripii radicale a comuniştilor, ce a fost continuată în secolul nostru de Lenin, Stalin şi ceilalţi, cu consecinţe prea bine cunoscute pentru a mai zăbovi asupra lor.

creştinătatea este sfârşitul tuturor religiilor

Religia era o componentă principală a societăţilor precreştine. ***Nu am venit să stric Legea, ci s-o împlinesc***, a zis şi a făcut Mântuitorul explicit, dar de aici decurge implicit şi: *Nu am venit să stric religia mozaică, nici să întemeiez o religie nouă.* Hristos este şi plinirea Legii, dar şi *plinirea tuturor religiilor. Creştinismul nu era o nouă religie ci o cotitură în istoria lumii, apariţia Domnului în luptă cu cel ce Îi uzurpase autoritatea*[10]. *Creştinătatea este, orice s-ar spune, într-un sens mai profund,* sfârşitul tuturor religiilor... *De fapt, nicăieri în Noul Testament, creştinătatea nu este prezentată ca un cult, ca o religie. Religia este necesară acolo unde există un zid de separare între Dumnezeu şi om. Dar Hristos, care este atât Dumnezeu cât şi om, a dărâmat zidul dintre Dumnezeu şi om.* El a inaugurat o nouă viaţă (subl. n.), *nu o nouă religie.*[11] În acest sens putem afirma cu îndreptăţire că trăirea creştină se opune celei *religioase*, caracteristică perioadei pre-creştine. Suntem cu totul de acord cu părintele Al. Schmemann în faptul că este vorba de o gravă degradare a socoti creştinismul ca *una* din religiile lumii, sau una din marile religii ale lumii (H. von Glasenapp), trecută în dicţionarul religiilor la litera „c" (Eliade-Culianu)[12]. Nu este mai îndreptăţită nici încadrarea creştinismului la religii monoteiste, alături de iudaism şi islam, cum afirmă de exemplu Papa Paul al VI-lea: *Evreii, mahomedanii şi creştinii sunt trei expresii ale aceluiaşi monoteism...*[13]. Dimpotrivă, aşa cum afirmă Sfinţii Părinţi ai răsăritului, creştinismul este la egală distanţă atât de mono- cât şi de poli-teism[14]. Cele trei *mari religii* au mai fost grăbit încadrate la *religiile cărţii*, termen folosit în imperiul otoman cu referire la statutul special al creştinilor şi al iudeilor, statut ce-i deosebea de celelalte religii şi credinţe din imperiu. Dar creştinismul este locul unde ***Cuvântul trup S-a făcut***, iar Sfânta Scriptură este doar o componentă, excepţională e adevărat, dar nu exclusivă, a revelaţiei divine desăvârşite de Mântuitorul Hristos.

religiile cărţii

între Sfântul Duh şi spiritele căzute

În acest domeniu ne atrag atenţia lucrările unor specialişti europeni în istoria religiilor trecuţi la sufism sau cel puţin abordând fenomenul din perspectiva sufistă: René Guénon, Fritjof Schuon şi Henri Corbin. Din punctul lor de vedere, la nivelul exoteric apar incompatibilităţi dogmatice ireconciliabile, ce sunt doar de suprafaţă şi urmează unor conjuncturi culturale sau politice. La

---

[9] **Vrăjitoria**, termen desemnând principalele mijloace prin care s-a considerat că oamenii au manipulat magicul, adică să provoace schimbări prin propria voinţă, folosind mijloace supranaturale. Magia trebuie separată de religie, în care oamenii sunt total dependenţi de zeitatea căreia îi aparţin, pentru a li se îndeplini dorinţele, şi de asemenea să fie deosebită şi de farmece, în care puterea supranaturală este dobândită printr-un proces de studiu, ce presupune cărţi, şi ucenicie la un maestru. Vrăjitoria a fost privită pe de o parte ca o putere înnăscută, şi pe de altă parte ca un lucru lăsat moştenire, prin tradiţie mai mult sau mai puţin nescrisă. cf. *Encarta Encyclopedia 98*

[10] Al. Schmemann *Historical road of eastern orthodoxy* New York 1977, p. 35

[11] Idem, *For the Life of the World,* New York 1988, p.19

[12] Eliade, Culianu, *Dicţionar al religiilor,* Humanitas 1992

[13] *La Croix*, aug. 11, 1970

[14] Henry Corbin, *Paradoxul monoteismului,* Apostrof 1997, p. 10.

nivelul inițiatului sufist (ne referim aici la mistica islamică a secolului XX, şi nu la perioada medievală a lui Ibn-Arabi), în planul ezoteric, există *o unitate transcendentă a religiilor*, cel puţin a celor trei religii *abraamice* sau monoteiste.[15] Nici această categorie nu rezistă, deoarece iudaismul actual şi islamul nu sunt nicidecum o continuare organică a credinţei lui Avraam, ci dimpotrivă constituie abateri grave de la aceasta. Originea lor rămâne exclusiv în spaţiul ereditar semit (la evrei) şi semito-hamit la arabi (Agar egipteanca cf. Facere XVI, 1, iar la Facere X, 6 pentru fiii lui Ham… Miţraim, adică Egiptul). În această privinţă nu ar trebui acceptată această categorisire a istoriei religiilor (Ioan VIII, 39-40): ***Dac-aţi fi fiii lui Avraam, aţi face faptele lui Avraam.*** (vezi şi Matei III, 9). *Faptele* de care vorbeşte aici Iisus Hristos sunt faptele credinţei, deci este vorba de a fi urmaş al lui Avraam după credinţă, **în duh**, nu după ereditate biologică. De altfel chiar şi din acest punct de vedere Scriptura prooroceşte: ***vei fi tată a mulţime de popoare...*** (Facere XVII, 4-6), ceea ce contează fiind însă continuitatea duhovnicească.

Atitudinea religioasă, atât de naturală omului şi societăţii, a fost contestată nu numai de pe poziţiile creştinismului, ci şi de pe ale copilului său degenerat, *secularismul* de tip iluminist al Occidentului secolului al XVIII-lea. Astfel, în viziunea specialistului suedez în istoria religiilor Nathan Söderblom, în religie *sacrul* e mai esenţial ca Dumnezeu, religia fiind nu numai re-legarea omului cu Dumnezeu, ci şi cu orice este considerat a fi sacru. Această trăsătură specifică secularizării duce la consecinţa logică (deşi aberantă) că, prin extensie, pot fi şi religii atee. Nu se poate accepta aşa ceva, deoarece conceptul de religie se diluează extrem, putând astfel include orice manifestări, cum ar fi, să zicem, fotbalul. Se observă evident confuzia făcută între religie ca relaţie cu divinul şi manifestarea psihologică a sentimentului religios. Împotriva abordării antropologico-psihologice a religiei vom adopta punctul clasic de vedere, după care o religie trebuie să conţină *sine qua non* următoarele elemente:

reperele religiei veritabile

1) Relaţia omului cu o Fiinţă divină infinit superioară, adorarea ei şi căutarea unei mântuiri. Potrivit etimologiilor de filieră latină ale lui Cicero şi Lactanţiu, fie că e vorba de *re-ligere* sau de *re-legare*, recunoaştem acea legătură, acea re-laţie ce se doreşte a se restabili între omul-creatură şi Fiinţa Supremă, indiferent cum ar fi aceasta reprezentată (în chip teist personalist, mono- sau politeist, henoteist sau kathenoteist[16]). Sensul acestei relaţii este dat de aspiraţia general umană de salvare din condiţia actuală, percepută a fi o *cădere* şi dorinţa de *mântuire*, de întoarcere la starea cea dintâi. Această dorinţă presupune şi nădejdea (ελπις), care, alături de credinţă (πιστις) şi dragoste (αγαπη), alcătuiesc cele trei virtuţi teologice, cea de-a treia virtute, dragostea, fiind cu adevărat caracteristică *doar* creştinismului.

2) Credinţa în divinitate şi într-o lume de „dincolo". Aici intervin categoriile exprimate în filosofie prin transcendent şi imanent. Omul are conştiinţa că dincolo de lumea *văzută* se mai află şi alte lumi, desigur populate cu fiinţe supra - şi sub-naturale. Fiinţa Supremă nu Îşi are sălaşul în această lume fizică, iar legătura omului cu Ea (în cazul cel mai înalt *unirea*, ενοσις) se va face în **acea lume**.

3) Existenţa unui cult organizat ce cuprinde rugăciune, sacrificii (jertfe), a unei clase sacerdotale ce operează sacrificiile la altar şi conduce rugăciunea de obşte, şi a distincţiei între *sacru* şi *profan*. Cultul este un element de nelipsit în orice religie. Dacă acceptăm faptul că sentimentul religios primordial este teama de Dumnezeu, urmează în mod coerent acţiunea de *îmbunare* a divinităţii de către oameni prin intermediul rugăciunilor şi jertfelor (sacrificiilor, ofrandelor). Prin aceasta se recunoaşte explicit atotputernicia divinităţii şi dependenţa omului faţă de ea. În cartea Facerea IV, 4-5 este descrisă apariţia primelor jertfe: ***După un timp, Cain a adus jertfă lui Dumnezeu din roadele pământului. Şi a adus şi Abel din cele întâi-născute ale oilor sale şi din grăsimea lor.*** Jertfele pot fi de mai multe feluri: vegetale, animale, pietre şi metal

---

[15] Vezi Frithjof Schuon, *Despre unitatea transcendentă a religiilor*, Humanitas 1994, cap. „Aspectul ternar al monoteismului"

[16] *henoteism*: adorarea unui zeu suprem fără negarea existenţei altor zeităţi subordonate; *kathenoteism*: literalmente credinţa momentană într-un singur zeu. (termenii de dicţionar sunt adaptaţi după *Merriam-Webster Dictionary* 1994)

prețioase, ba chiar și oameni. Menționăm aici că în cazul canibalismului avem de a face cu un act cultic (ritual), ce nu are o justificare trofică, deoarece nu constituie pur și simplu o hrană, ci este urmarea credinței deviate după care, prin asimilarea directă trupească se pot moșteni calitățile celui consumat. În acest caz avem o religie decăzută la starea de magie. În mod general, existența jertfelor reclamă existența unui altar, de obicei din piatră și situat pe o înălțime sau într-un loc deosebit. Cu timpul, jertfele și rugăciunile, într-un cuvânt cultul, a început să fie oficiat de anumiți oameni special aleși din rândurile obștii, alcătuindu-se astfel o clasă sacerdotală, preoții, ce s-au ordonat mai târziu în chip ierarhic (desigur în cadrul religios superior).

Prin cult și sentiment religios, oamenii au putut face distincția între sacru și profan, delimitându-și astfel acțiunile. Aici, desigur, s-ar putea aduce obiecția că, în vremurile străvechi, această distincție nu exista și că toate acțiunile omenești erau desfășurate în zona sacrului. Dar la această obiecție se răspunde prin aceea că în această situație ideală jertfele, cultul și religia nu-și mai au rostul enunțat. Este punctul de vedere vehiculat în ultima vreme mai ales de către antropologii orientați spre viața idilică a indienilor nord-americani, ce trăiau în "perfectă" armonie cu natura, cu Mama Pământ, armonie tulburată de agresiunea și imixtiunea brutală a omului alb creștin. Acest caz tipic de neo-rousseauism nu se poate susține în fața necesității evidente a cultului cu distincțiile între sacru și profan. Chiar și în cadrul magiei, cercul magic de protecție față de duhurile rele arată clar o delimitare spațială, a sacrului și a profanului.

Mântuitorul nu este un simplu prooroc

4) Existența unui locaș sacru (templu), a unor locuri sacre cu eventuale pelerinaje și perioade sacre de timp. Cultul, așa cum l-am descris mai sus, are nevoie în faza cristalizată de un cadru deosebit de desfășurare. Altarele erau la început sub cerul liber, pe dealuri sau în pădure, dar cu timpul s-a ivit și necesitatea plasării lor interioare din nevoia mai clară de delimitare a spațiului sacru. Așa au apărut corturi și colibe sfinte, culminând cu construcțiile mai ample de piatră, templele. De altfel chiar termenul profan vine din grecescul *προφανω*, ce s-ar traduce *în fața (înaintea) templului*. Arhitectura deosebită din punct de vedere tehnic și artistic (în grecește artă = *τεχνη*) ne introduce în domeniul artei sacre. Aici intră muzica, imnurile, imaginile, sculptura și obiectele de cult. Momentul apariției cultului sub forma de slujbă religioasă este relatat în cartea Facerea IV, 26: ***Atunci au început oamenii a chema numele Domnului Dumnezeu …***

Delimitarea sacrului de profan nu este numai o operație omenească. Aceasta capătă o mult mai mare autoritate atunci când se face prin intervenție supranaturală. Este cazul așa numitelor *cratofanii* (manifestarea forței divine) și chiar *teofanii*, în care locurile capătă un caracter unic și pot deveni loc periodic de pelerinaj.

Desigur că nu numai coordonata spațială se supune delimitării sacru-profan, ci și cealaltă dimensiune esențială a cosmosului fizic: timpul. Chiar dacă el este conceput ciclic și nu liniar, măsurătoarea și ritmul astronomic sunt completate de periodizarea calendaristică cu distincția sacru-profan. În acest fel cultul capătă un contur tot mai deplin, desfășurându-se după o rânduială precisă, un tipic cu anumite rugăciuni, anumite jertfe, în anumite locuri și în anumite perioade.

5) Revelații naturale sau supranaturale făcute de clarvăzători, de prooroci, o structură mai mult sau mai puțin dogmatică a doctrinei, consemnată în cărți sacre, fiind prezentă totodată și o tradiție orală. O religie în adevăratul sens al cuvântului nu se poate întemeia la întâmplare, spontan și de către oricine. Este adevărat faptul că revelația naturală - descoperirea lui Dumnezeu din contemplarea și observarea fenomenelor naturii - este deschisă mai mult sau mai puțin tuturor oamenilor. Dar pentru expunerea unui mesaj coerent care să ducă mai departe la structurarea unei învățături (doctrine) este nevoie de revelații deosebite primite de aleși, clar-văzători, prooroci, șamani, oameni cu vocație specială ce comunică obștii aceste mesaje și învățături. În cazul cel mai înalt ei devin întemeietori de religii, precum au fost Buddha, Zoroastru, Mani, Moise, Mahomed și alții. Mesajele menționate sunt comunicate oral și se transmit spre însușire și spre păstrare fie pe cale orală, fie prin cărți sacre adunate într-un canon. Are loc astfel închegarea unei doctrine revelate, ce își revendică o autoritate supraomenească, și are un caracter mai degrabă conservator, în unele cazuri chiar dogmatic, devenind cu timpul normă și tradiție.

Atragem atenția că în rândul acestor întemeietori s-a obişnuit a se trece şi numele lui Iisus Hristos, ceea ce constituie în fond o gravă eroare. Aşa cum am arătat mai sus, Mântuitorul *nu* este un simplu prooroc, nici întemeietor de religie, ci este Însuşi Fiul lui Dumnezeu, Dumnezeu-Omul, Cel ce *a împlinit* religiile şi l-a unit pe om cu Dumnezeu, mai întâi în persoana Sa cea cu două naturi (divino-umană), urmând ca omul să continue acest proces de îndumnezeire (θεοσις).

6) Caracter vădit social, comunitar, presupunând existența unui cod moral închegat. Astăzi se vehiculează conceptul de religie privată sau individuală, ca fiind caracteristic perioadei postmoderniste. Unii oameni, întrebați fiind asupra credinței lor, afirmă: *Cred, dar în felul meu.* Acesta este un principiu al statului laic secularizat ce *tolerează* credința şi garantează constituțional libertatea religioasă şi de conştiință, însă în mod tacit caută pe cât posibil să alunge cultul din viața publică izolându-l în sfera privată. Ori se constată în mod evident că religia are, spre deosebire de magie, un caracter social, ea fiind îmbrățişată de membrii unei comunități umane şi practicată în grup. Cazurile speciale de pustnici şi sihaştri nu fac decât să confirme această regulă.

Caracterul comunitar al cultului religios implică totodată şi aplicarea în viața practică de zi cu zi a învățăturii (doctrinei) şi anume morala. Codul moral cu prescripțiile sale precise se bazează pe legea morală naturală înscrisă în inimile tuturor oamenilor: ***Ceea ce arată fapta legii scrisă în inimile lor, prin mărturia conştiinței lor şi prin judecățile lor, care îi învinovățesc sau îi şi apără.*** (Ep. Romani II,15). De aici vin criteriile binelui şi răului, codurile de onoare, tabuurile religioase. Desigur aceste legi pot fi scrise sau nescrise, important este că ele există şi trebuiesc respectate de toți.

La o primă evaluare a acestor criterii observăm că religia care a corespuns la cel mai înalt nivel acestor criterii a fost religia mozaică a Vechiului Testament. Celelalte *mari religii* suferă în anumite privințe diferite imperfecțiuni şi scăderi ce elimină mai mult sau mai puțin conținutul termenului *religie*. Astfel, *hinduismul* se prezintă ca un conglomerat religios ce nu poate oferi un corp dogmatic unitar, un cult sau o morală unanimă. *Budismul*, cel puțin în versiunea originală, se prezintă ca a fi o religie atee, Ființa divină fiind un concept pe care Buddha a evitat consecvent să-l clarifice. Este adevărat că în dezvoltarea ulterioară, petrecută mai ales în Indochina (în țara de origine, India, budiştii numără aproximativ 1% din populație!), Buddha este venerat în temple ca un zeu. *Monahismul budist* a existat de la bun început şi joacă până astăzi un rol decisiv, dar despre o clasă sacerdotală ce aduce jertfe la altar cu greu poate fi vorba. La fel se prezintă lucrurile în cea mai recentă mare religie mondială, *Islamul*, unde absența preoților, a jertfelor şi altarului ridică serioase semne de întrebare. Am menționat desigur marile religii contemporane. Cercetătorul suedez în sociologia religiilor Olav Hammar[17] face o analiză "apofatică" a mişcării arătându-ne ceea ce, după opinia sa *nu este* new age:

- Mai întâi de toate new age *nu este o religie „privată" pentru acasă, ci una socială.*

concepția secularist iluministă

Observația de mai sus nu-şi are sens decât în cadrul concepției secularist-iluministe, prezentă în special în SUA, după care religia, sau credința în general, aparține domeniului privat, domeniul public, statul şi societatea, declarându-se neutrale din punct de vedere religios şi *laice* din punct de vedere confesional. Iată cum termenul bisericesc *λαος* capătă un sens cu totul diferit de cel inițial, acela de *poporul lui Dumnezeu,* devenind poporul secularizat de tip francmasonic, adică *poporul fără Dumnezeu* (şi chiar împotriva Lui!). Astfel biserica trebuie separată de stat, nu mai există în această viziune nici *biserica de stat* protestantă, nici *biserica stat* romano-catolică şi se anulează şi *vulturul bicefal bizantin*, simfonia ortodoxă a trupului cu două capete: Biserica şi Statul. Separația de care am vorbit a fost precedată de o separație în chiar sânul Bisericii, şi anume cea între ierarhie (clerul sacramental, sacerdoțiul) şi credincioşi, între cler şi popor, *κλῆρος* şi *λαος*. De aceea şi astăzi în mod curent prin Biserică se înțelege *clerul*, iar prin societate (instituția, mentalitatea) *laică* se înțelege o grupare secularizată quasi atee. Conform punctului (6) de mai sus religia are însă în mod *obligatoriu* o componentă comunitară, socială.

[17] Olav Hammar, *På spaning efter helheten,* W&W 1997.

- Nu este ocultismul secolului al XIX-lea.

Ocultismul şi ezoterismul secolului trecut pot fi considerate izvoare, gestaţii hibernale ale fenomenului ce va ieşi la lumină peste 100 de ani. Prin desfăşurarea publică *la arătare*, se pierde caracterul arcan, de iniţiere elitistă. Fenomenul se exteriorizează, se vulgarizează, şi, potrivit lui René Guénon[18], se depreciază catastrofal. *New-age* are ca elemente comune cu *spiritualismul* secolelor XVII-XIX: spiritele, ocultismul, maeştrii spirituali, societăţile ezoterice, lumile paralele, evoluţia spirituală, puterile supranaturale, filosofii şi concepţiile orientale. De altfel, trebuie menţionat că două din credinţele de temelie ale new age, karma şi reîncarnarea, sunt luate din *teosofia* occidentală, nu direct din hinduism sau budism.

Să observăm acum succint cum se prezintă mişcarea *new age* în raport cu criteriile mai sus menţionate.

1. Relaţia omului cu o Fiinţă divină superioară, adorarea Acesteia şi căutarea unei mântuiri. În această privinţă lucrurile se prezintă destul de confuz, deoarece trebuie să ţinem seama de orientarea iniţială a adepţilor *new age*. Cel mai răspândit şi tipic concept *new age* în această privinţă este *holismul* (engl. *whole*, grecescul *το ολον*) de inspiraţie hinduistă. Cunoaştem însă că astfel se cade în monismul panteist, acest tot unitar fiind străbătut de o *energie* care uneşte, energie ce este oarecum un dumnezeu imanent, deosebit de Dumnezeul creştin. Autorul *new age* -ist J. B. Priestley se referă la religie ca *la existenţa reintegrată în totalitatea monistă a holosului universal, refăcând sistemul şi totalitatea unei paradigme*[19]. Alice Bailey (1880-1949) descrie la rândul ei religia *new age* ca fiind *exprimabilă printr-o punte, prin curcubeu, antakharana,*[20] *sub deviza "totalitate" şi "iniţiere"*.[21] Remarcăm astfel simbolul cheie al mişcării, *curcubeul*, dar nu cu semnificaţia revelată din Facere cap. IX, ci cu o interpretare ezoterică bazată pe tradiţii orientale păgâne. La Nathan Söderblom întâlnim conceptul de religiozitate mistică. Acesta este caracterizat prin monism, unirea cu Absolutul, individualism, ezoterism, toleranţă, toate fiind binecunoscute trăsături ale religiozităţii de tip *new age* care au influenţat probabil pe teologul protestant.

Dumnezeu în *new age* este fie impersonal, fie o energie, creaţia este o manifestare, iar toate celelalte concepte: karma, reîncarnarea, ciclurile – aparţin în speţă filosofiei indiene. În această privinţă cercetătorii neo-protestanţi americani David K. Clark şi Norman Geisler au avut o contribuţie deosebită la examinarea adevărurilor propuse de *new age* şi în special a elementului de panteism din concepţiile respective[22]. Aceşti autori sunt de părere că, în general, creştinii şi-au apărat cu succes credinţa împotriva ateismului epicurean, dar că sunt dezarmaţi în faţa panteismului stoic. După părerea acestora, panteismul ar fi reprezentat de idea că Dumnezeu nu este o persoană ci toată realitatea, adică toate legile, forţele şi manifestările unui univers auto-existent.

mântuirea prin ecologie şi drog

Cei doi americani susţin că dimensiunile religioase ale *new age* nu pot fi apărate. Din punctul de vedere al *new age*-rilor, numinosul este înlăturat, respingându-se din capul locului fie şi ideea de *frică de Dumnezeu*. O energie omniprezentă nu poate fi temută şi adorată, divinitatea, ba chiar şi omul în *new age* pierzând caracterul de *persoană* - o altă caracteristică a religiozităţii orientale. Fiinţa divină infinit superioară se evaporă în acest fel, iar mântuirea capătă în consecinţă alte dimensiuni. Fundamentul în *new age* se regăseşte în mântuirea de tip hinduist. Văzută ca iluminare şi realizare - intuitivă la început - a unităţii pan-cosmice între Brahman şi Atman, revelaţia devine: *tat twam asi* - „tu eşti acela”, destrămarea iluziei (*maya*), ce acoperea adevărul. Drept urmare mântuirea capătă aici o conotaţie gnosticistă, nefiind însă şi unica. În sensul de

[18] René Guénon, *Domnia cantităţii şi semnele vremurilor*, Humanitas 1995.
[19] J. B. Priestley, *Literature and Western Man*, 1990 cf. Bruno Würtz în *New Age*, Timişoara 1992, p.23.
[20] din sanscrită *antar* (lăuntric) şi *karana* (organ de simţ).
[21] B. Würtz, *New age* p. 131.
[22] David K. Clark şi Norman L. Geisler, *A Christian critics of Pantheism*, Grand Rapids 1990 Baker Book House, recenzent: Rev. Richard L. Dowhower All Saints Lutheran Church Bowie, Maryland. Clark predă la Bethel Theological Seminary iar Geisler este decan la Center for Christian Schoolarship al Universităţii Liberty.

salvare (engl. *save*, franc. *sauver*), mântuirea e văzută prin ecologie, prin terapie, alimentaţi naturistă, termenul extrapolându-se apoi chiar şi asupra animalelor, într-o viziune practică terestră. Această mântuire, aşa cum o descrie de pildă Alice Bailey, este de fapt o *automântuire* cu forţele proprii prin trezirea unor puteri supraomeneşti ce se găsesc latent în om, trezire ce se realizează prin diferite tehnici de meditaţie de tip oriental, sau terapii alternative de sorginte psihologică transpersonală ce modifică funcţiunile creierului (lucru ce se obţine uneori şi prin folosirea drogurilor de tip LSD sau *ecstasy*). Această cale a fost propovăduită mai ales de către psihologii Alpert şi Timothy Leary (m.1996): *Ei* (Leary şi Alpert) *au ales această carte sfântă (Cartea morţilor tibetană), deoarece socoteau că LSD era un "sacrament chimic" care ar putea declanşa trăiri spirituale... Leary şi Alpert voiau să lege imprevizibila escapadă LSD cu un sistem de gândire asemănător ramurilor oculte ale catolicismului şi islamului... Leary l-a întâlnit pe Aldous Huxley* (un alt favorit al lui John Lennon) *în 1960 şi a fost frapat de profeţia acestuia că drogul va face experienţele oculte accesibile maselor şi va declanşa o trăire religioasă ce va fi revoluţie*[23].

drogurile sunt religia secolului XX

Într-o altă lucrare pe aceeaşi temă, intitulată *The Politics of Extasy*, se afirmă că drogurile sunt religia secolului XX. Printre efectele acestor practici nesănătoase putem cita una din cele mai obişnuite *stări modificate* obţinute prin LSD: pierderea personalităţii. Cel în cauză nu-şi mai percepe eul ca o entitate proprie, ci se pierde în ceea ce Jung numea *conştiinţa oceanică*: senzaţia că totul e una, iar conştiinţa individuală e o iluzie.

Potrivit adepţilor *new age*, mântuirea creştină din era Peştilor şi-a ratat rezultatele şi menirea drept care este de aşteptat o mult mai mare eficienţă de la era Vărsătorului, aceasta fiind varianta astrologică a utopiilor milenariste. De la sine înţeles este că în acest sistem optimist Judecata de apoi, raiul şi iadul nu au nici un loc, eventual (deoarece nu este acceptată nici doctrina păcatului originar) fiind acceptată apocatastaza. Pentru că în creştinism scopul ultim al mântuirii este îndumnezeirea, unirea cu Dumnezeu *θεοσις*, vedem că diferenţa faţă de new-age este dată de dualismul Creator-creaţie cu discontinuitate de natură, unire liberă de persoane după definiţia Calcedonului - *fără amestecarea firilor (ασυνκιτος), fără schimbarea lor (ατρεπτος)* - desigur cu nu şi în modul ipostatic al lui Iisus Hristos.

era Peştilor

În acest punct trebuie să facem următoarea observaţie importantă. Analiza de mai sus trebuie pusă în relaţie cu un anumit tip de *new-age*, cel *mărturisit şi afirmat deschis*. Căci alături şi în paralel cu acesta s-au dezvoltat o serie de religii neo-păgâne ce tind într-adevăr să aibă într-o măsură aproape completă datele necesare. Avem în vedere cultele neoceltice, druizii şi Wicca, unde putem întâlni zeităţi ale naturii, uneori politeism chiar, căci se adoră zeiţe ca Gaia, Demeter, Shing-Moo, Cybele, Astarte, Isis, Diana, Frigga etc.

era Vărsătorului

Despre planul mondial Wicca se vorbeşte şi în lucrarea lui Robert D. Doyle, *Witches an Witchcraft*. *Wicca* este un termen paleo-englez ce înseamnă *vrăjitor*. Rădăcinile indo-europene al cuvântului *wic* sau *weik* duc la noţiunea de *a se apleca, a se îndoi, a se întoarce, a se suci*. Ai putem face o referire la termenul bisericesc latin *curbatus*[24], pe care Martin Luther l-a descris bună dreptate ca desemnând *orice* aplecare (îndoire, curbare) spre cele materiale, nu numai sensul sexual, cel folosit îndeobşte. Wicca sau cultul vrăjitoresc contemporan se bazează pe cărţi din anii '20 ale scriitoarei americane Margaret Murray, continuată de englezii Gerald Bosse Gardiner (1884-1964), Alex Sanders (1926-1988) şi Aleister Crowley. Acesta a scris în anii cărţile *Witchcraft Today* şi *The Book of Shadows* în care a creat o religie numită *Thelema*. Aces ramuri enunţate mai sus *nu* se revendică a face parte din *new age*, ba chiar în anumi circumstanţe se delimitează deschis de mişcare. Motivul (cel puţin cel declarat) ar fi tocm absenţa elementelor propriu-zis religioase. S-ar mai putea ca *new age*, aşa cum a fost descr datorită carenţelor respective, să nu corespundă unor persoane, mai ales femei, dotate cu

---

[23] J. McDonald: The Beatles - Inspelningar och 60-talet - A Revolution in the Head Bo Eneby förlag 1995, 157.

[24] ce a dat la noi *curvar*, termen vechi cronicăresc

sensibilitate religioasă pentru rit şi cult, fie ea şi de tip păgân, moştenire a trecutului creştin. Se ştie că prin creştinarea treptată a popoarelor europene componenta păgână din străfundul sufletelor acestora n-a fost niciodată extirpată din rădăcină. Acest fenomen este pus printre alţii de părintele lector Vasile Vlad, pe seama unor carenţe misionare ale Bisericii apusene, tributară teologiei Fericitului Augustin. Prin demarcaţia natural-supranatural, *frâul de aur* supraadăugat al Bisericii pus etniilor barbare germanice, nu a fost asimilat natural prin metabolismul enipostazierii.[25] Chiar Mântuitorul a arătat în parabola grâului şi neghinei cum se va petrece acest fenomen, evoluţia sa şi finalitatea eshatologică. Această *neghină*, păgânismul, creşte astăzi cu o vitalitate impresionantă înlăturând din calea sa *pleava* credinţei creştine căldicele şi secularizate, lipsită de orice vlagă, ce a caracterizat spaţiul european în ultimele două secole. Vom analiza aşadar în continuare, când vom vorbi despre elementele religiei în *new age*, şi situaţia din cadrul cultelor de tip *wicca*. Aici se adoră Marea Zeiţă şi Zeul cornut (identificat uneori cu Pan, alteori cu însuşi satana). Diferitele grupări de tip *wicca* nu au o învăţătură omogenă sau un cult stabil, drept care vom întâlni oarecari variaţiuni în funcţie de sursa de inspiraţie folosită. Astfel, în *wicca* se mai întâlnesc numele de zeiţă Aradia şi Cerriwen, în timp ce în druidism se preferă numele Mireasa. S-a mers până într-acolo încât unele grupuri au refuzat s-o numească pe *Ea*, spunându-i simplu *Zeiţa* sau *Cea-al-cărei-nume-nu-poate-fi-rostit*[26], parodie evidentă a interdicţiei veterotestamentare. Neo-păgânismul este mult îmbrăţişat de femei, iar în cea mai dezvoltată ţară a lumii, SUA, teologia feministă este susţinută în mod deosebit de o personalitate marcantă în domeniu, Zsuzsana Budapest, auto-intitulată vrăjitoare într-o ramură a societăţii *wicca*, adoratoare a *Zeiţei-mamă*, şi care exclude bărbaţii din societate.

se adoră Marea Zeiţă şi Zeul cornut

neo păgânismul este îmbrăţişat de femei

Ajunşi în acest moment, putem trece succint la apropierea de o altă ramură specifică a neo-păgânismului contemporan: satanismul. Publicistul român stabilit în SUA Traian Golea ne informează într-un material apologetic ce dezvăluie pericolele new age: *Tot lui Satana-Lucifer i se închină adepţii "religiei pământului", cum îşi zic cei ce cred şi practică vrăjitoria, înregimentaţi într-o multitudine de "biserici": Biserica Wiccan Nouă, Păgânii pentru Pace, Copiii Pământului Verde, Biserica Copacului Rowan, Biserica Întregii Lumi, Oul Verde, Universitatea Pomilor, Alianţa Femeilor, Centrul pentru Resursele Comunităţii, Seminarul Seax-Wicca, Convenţia Zeiţei, Biserica Georgiană, Biserica Izvorului etern, Druizii Reformaţi şi ne-reformaţi, Fundaţia pentru Studiile Şamanilor. Un astfel de adept al vrăjitoriei, Matthew Fox, a reuşit să convingă sute de preoţi şi călugăriţe catolice să i se alăture în credinţa lui panteistă grupaţi în culte ca de exemplu: Colegiul Sfintelor Nume, Centrul pentru Spiritualitatea în jurul Creaţiei şi Prietenii Spiritualităţii Creaţiei... există şi sinagogi ale Noii Ere, ca Makom Ohr Shalom din Woodland Hills, California, care se roagă şi Mumei Pământului (Mother Earth) alături de Yehova*[27].

evanghelia new age

2. Credinţa în divinitate şi într-o lume de „dincolo"

În concepţia noii paradigme holistice (aici în sensul de mai sus al monismului panteist) nu mai există o distincţie clară între om şi divinitate, între Creator şi creaţie, între imanent şi transcendent. Mântuitorul a spus că împărăţia Sa nu e din lumea aceasta. Dar noii *evanghelişti* nu se sfiesc să aducă revelaţiile lor în totală contradicţie cu Sfânta Scriptură ca şi când nici n-ar fi auzit avertismentul Sfântului Apostol Pavel: ***Mă mir că aşa degrabă treceţi de la cel ce v-a chemat pe voi, prin harul lui Hristos, la altă Evanghelie. Care nu este alta, decât că sunt unii care vă tulbură şi voiesc să schimbe Evanghelia lui Hristos. Dar chiar dacă noi sau un înger din cer v-ar vesti altă Evanghelie decât aceea pe care v-am vestit-o - să fie anatema!*** (Gal. I, 6-8). În „evanghelia new age" Hristos are doar numele în comun cu Domnul şi Dumnezeul creştinilor. El este considerat a fi un avatar, un maestru, un iniţiat sau întemeietor de religii ca

hristosul colectiv este entitatea supremă

[25] În revista *Teologia*, Nr. 1, ianuarie-martie 1997, Arad .
[26] Cf. Enciclopedia CD *Encarta 98*.
[27] Toate acestea şi încă multe altele sunt încadrate astăzi în termenul sociologiei religiilor ca NRM (New Religious Movements). Astfel lor li se conferă în occident un statut „legal" de coexistenţă cu celelalte „denominaţiuni" şi culte acceptate de stat. Întrucât asupra statului nostru se fac presiuni de aliniere a legislaţiei la standardele euro-atlantice, tragem şi noi un serios semnal de alarmă asupra acestui pericol ce se anunţă la orizont cu consecinţe foarte grave pentru viaţa duhovnicească.

Moise, Hermes, Zaratustra, Manu, Ram, Budha şi alţii, ce apare ciclic spre a duce mai departe progresul spiritual al lumii. Acest *Avatar* este aşteptat de mai multe religii sub numele de *Maitreya* (budism), *Krishna* (hinduism), *Messia* (iudaism), Imamul *Madhi* (islamul sunit), *Bodhisattva*... În acest context putem aminti şi de *apostolul apocaliptic* Peter Lemesurier care ameninţă omenirea, că, dacă refuză să accepte un fel de nou Mesia, un nou arhetip, nu vor face, şi înţelege, parte din el. Numai cei ce-l acceptă vor plămădi Noul Om, Al doilea Adam sau Finalul Mesia, restul inevitabil, nu va avea aşadar accesul în jinduitul regat... Toţi cei ce vor pătrunde în Noul Regat vor fi, prin definiţie, parteneri la conducere... *hristosul colectiv* fiind *entitatea supremă*. În acelaşi fel conglăsuieşte Alice Bailey, care a primit pe căi mediumnice de la spiritele *Koothumi* şi *Djawl* (sic!) *Kuhl* „revelaţiile" de tip nou şi care explică foarte binevoitor că, atunci când conştiinţa care este "hristos" (cel colectiv new age) a fost deşteptată în toţi oamenii, abia atunci va trebui să dobândim pacea pe pământ şi bunăvoirea între semeni, că expresia divinităţii noastre va pune capăt urii dezlănţuite asupra pământului şi va zdrobi toate zidurile despărţitoare care separă pe om de om, grup de grup, naţiune de naţiune, religie de religie.

în locul rugăciunii se practică meditaţia de tip oriental

3. Un cult organizat ce cuprinde rugăciune, sacrificii (jertfe), o clasă sacerdotală ce operează sacrificiile la altar şi conduce rugăciunea de obşte, o distincţie între *sacru* şi *profan*, o artă sacră

Aici lucrurile se prezintă mai simplu. Mişcarea propriu-zisă *new age* nu prezintă, nici cel puţin în stadiu de embrion vreun cult specific, un ritual şi celelalte elemente ale punctului (3). În locul rugăciunii este prezentă meditaţia de tip oriental sub diferite forme: meditaţie transcendentală, meditaţii de tip yoga, zen, rozicruciene, antroposofice ş.a.m.d. Meditaţia se deosebeşte de rugăciune prin faptul că în vreme ce aceasta din urmă este dialogul omului cu Fiinţa supremă, meditaţia rămâne în ultimă instanţă un *monolog* al omului cu sinele său ce nu-l poate lega pe om de ceva superior lui. Sesizând această carenţă şi importanţa majoră a rugăciunii, Alice Bailey a alcătuit aşa numita *Marea Invocaţie* ce preia atribuţiunile rugăciunii *Tatăl nostru* pentru creştinism. *Nu trece zi fără ca însuşi Cristos să nu o recite*[28]. Stilul compunerii arată fără tăgadă sorgintea teosofică, simbioza de elemente creştine şi ocultism francmasonic.

simbioza de elemente creştine şi ocultism masonic

Din punct de vedere al ritualurilor, *new age* nu se prezintă deloc satisfăcător. Omul modern este refractar ideii de rit, pentru omul occidental secularizat această noţiune a devenit cu timpul un termen cu încărcare negativă, gesturi fără sens, ambalaje goale. De aceea mişcarea *new age* nu arată vreo dorinţă de a trece la un ritual consacrat, chiar consacrarea şi instituţionalizarea fiind termeni oarecum anti-*new age*.

omul modern este refractar ideii de rit

O altă caracteristică a vieţii adepţilor *new age* este *ambianţa muzicală adiacentă*. Noua religiozitate impune o exprimare muzicală foarte modernă, industrializată, făcând uz de materialele şi metodele cele mai noi ale domeniului. Atributele acestei muzici sunt faptul că este meditativă, fără contur, de atmosferă mistică, magnetizantă. Ca şi *scrierile sacre* ale mişcării, se pretinde ca fiind fără autor, dictată de anumite *entităţi divine* din lumea spiritelor, nescrisă de mână omenească[29]. Aceste producţii artistice sunt în general caracterizate de specialişti ca fiind din domeniul kitsch-ului sau foarte aproape de acesta. Părerea adepţilor mişcării este că muzica

ambianţă muzicală adecvată

[28] Alice Bailey, *La grande invocation*, Bonne Volonté Mondiale, Genève p. 7-8:

Din izvorul de Lumină al cugetului lui Dumnezeu/Lumina se va revărsa în cugetul oamenilor/Lumina coborî pe pământ.

Din izvorul de Iubire al inimii lui Dumnezeu/Iubirea se va revărsa în inimile oamenilor/Iar Cristos se putea reîntoarce pe pământ.

Din centrul în care s-a născut voia lui Dumnezeu/Planul călăuzeşte slaba voire a oamenilor/Planul pe care cunosc înţelepţii.

Din centrul pe care îl numim neamul omenesc/Înmugureşte planul Iubirii şi al Luminii/Şi se poate închide poarta locaşului răului

Lumina, Iubirea şi Puterea vor restaura/Planul pe pământ.

[29] Unele din aceste lucrări ca de exemplu: *Pharaoh, Spirit of Tibet, Medicine Woman, Drifting in a Calm Bay, Spirit of the Rain Forest, The Underwater World of Dolphins and Whales Misteries, Edge of Dreams* sunt bine cunoscute adepţilor mişcării.

specifică este o armă împotriva stresului şi a încordării, iar o altă muzică fără caracteristicile respective are o *încărcătură negativă*. Muzica aceasta mai este folosită şi ca suport pentru diverse *terapii* şi *meditaţii*, sau ca ghid în fanteziile *visării cu ochii deschişi* (*day dreaming*) practicate de tineri pentru a-şi exersa puterile viitoare. Unul din *compozitorii* recunoscuţi totuşi în cadrul mişcării, se pronunţă asupra lui Bach ca fiind cel ce pune bazele muzicii stresante, încordate, fiind în acelaşi timp convins că inspiraţia de sorginte asiatică este mult mai benefică, deoarece în culturile asiatice s-a păstrat ceea ce s-a pierdut în occident: spiritul.

4. Locaş sacru (templu), locuri sacre cu eventuale pelerinaje (geografie sacră) şi perioade sacre

Specific mişcării, în occident, sunt atelierele de lucru (*workshop*), cursurile de *dezvoltare personală* sau educaţia pe internet, care dobândesc anumite caracteristici în cadrul unor societăţi secularizate deja. Interesul spontan al individului pentru cele sfinte fiind general uman, aceste mici *şcoli* devin un fel de locuri sacre pentru cei ce le caută. Dar statutul de loc sau obiect sacru a fost atins de anumite categorii renumite în mişcarea *new age*. Astfel, obiectele sacre devin cristalele care se folosesc la anumite terapii ca instrumente medicale sau amulete, anumite simboluri ca de exemplu micile bijuterii cu semne zodiacale, alte simboluri preluate din diferitele culte sau chiar mici obiecte investite direct de posesor cu o semnificaţie conştientizată doar de el însuşi (fetişuri).

ecologism

Aşa numitele locuri sacre ale mişcării pot fi considerate şi locurile de pelerinaj de la Findhorn din Anglia unde deşi nu s-au realizat chiar minuni, după cum s-ar fi dorit, (în domeniul agriculturii alternative) s-a ajuns totuşi la crearea unei şcoli în acest sens. Alte locuri de pelerinaj cu o aură oarecare de loc sacru pot fi considerate Sedona în SUA unde se crede că există o fereastră deschisă spre cer, loc de aterizare a OZN-urilor şi al unor *spirale energetice* sau diferitele *ashramuri*, domenii ale unor secte care pretind că dăruiesc puteri deosebite celor ce se află în interiorul acestora. În ţara noastră, o încercare de a *sacraliza* în acest fel un anumit loc s-a făcut în legătură cu platoul Bucegilor, presupus loc de existenţă al altarelor păgâne din Dacia: *Or, vom vedea că acestea sunt bine cunoscute adepţilor mişcării, "vortex", acest Polus geticus, această "reprezentare" a Polului, există în România în Carpaţi (Munţii Riphei), pe Muntele "Omul", care este încă numit de popor "Osia Lumii", "Buricul Pământului"*[30]. După alte surse de aceeaşi factură,[31] muntele sfânt al dacilor *Kogaion* este identificat cu Ceahlăul.

vegetarianism

Adepţii *new age* sunt implicaţi şi în mişcarea ecologică, având ca bază de plecare concepţia monist-panteistă. Pământul întreg este sacru. El nu trebuie agresat, iar energia divină care este un fluid universal, sacralizează totul, inclusiv omul şi animalele. Dar cu toate acestea, anumite animale, şi anume delfinii şi rudele acestora, balenele, au ajuns la un statut deosebit în concepţia *new age*. Delfinii au o poziţie aparte deoarece aceştia comunică prin *canalizare* cu oamenii, fiind de multe ori socotiţi încarnarea unor entităţi de *dincolo*. Se poate considera în acest sens, că prin aceste pretenţii, mişcarea *new age* pune bazele creării de noi *mituri*, legende, care, în perspectivă istorică, ar putea umbri pe cele deja existente.

5. Revelaţii naturale sau supranaturale făcute de clar-văzători, de „prooroci", o structură mai mult sau mai puţin dogmatică a doctrinei consemnată în cărţi sacre, dar totodată fiind prezentă şi o tradiţie orală

Alături de aceste scrieri, există în mişcarea *new age* o serie de *mesaje* sacre, răspândite sub formă de mijloace audio, rezultatul aşa numitelor *canalizări*[32] şi care accentuează aceleaşi caracteristici ale atitudinii de *new age*: redescoperirea sacralităţii universale, exaltarea stării de pietate, redobândirea facultăţilor paranormale, acordarea de semnificaţii spirituale unor anumite întâmplări, încrederea în sine, nelimitarea energiei uman-universale, neutralizarea *răului* prin exerciţii spirituale, etc.

---

[30] V. Lovinescu, *Dacia hiperboreeană*, Rosmarin 1994, p. 21.

[31] P. Coruţ, I. Ţugui, C. Negureanu, dar şi alţii înaintea lor.

[32] *Channeling* (engl.) = canalizare, dicteu automat sau scriere în transă, termen contemporan ce înlocuieşte mai vechiul „medium" al spiritismului secolului XIX.

entitatea Iisus

Scrierea care a dobândit deja statutul de scriere sacră este *Cursul Miracolelor*, care, cu toate că s-ar dori cât mai repede parcursă de cititorii din diverse locuri ale lumii, nu poate fi tradusă în mod oficial decât după o perioadă de *acomodare* de un an, timp în care se învață și se studiază temeinic, traducătorul dobândind astfel o anumită stare de spirit. În cadrul mișcării există multe scrieri de specialitate, biblioteci sau librării cu produse de interes specific, dar nu toate au dobândit *sacralitate*. *Cursul miracolelor* pretinde că nu are autor uman, ci este o carte inspirată de către entitatea Isus, *posesoare* a acesteia fiind psiholoaga americană Judith Skutch, cei cărora li s-a *dictat* textul fiind de fapt alte persoane. Bineînțeles că literatura *new age* este mult mai abundentă și mai dezvoltată, bazându-se pe scrieri și surse mult mai vechi, fiecare din ele pretinzându-se a fi foarte importantă, însă noi ne-am limitat doar la aceste două tipuri de scrieri care sunt specifice pentru mișcare în general.

6. Caracter vădit social, comunitar, deci existența unui cod moral închegat.
În spiritul acestor caracteristici, mișcarea de *new age* s-a impus în fața adepților săi cei mai interesați cu un nou stil de viață. Stilul de viață *new age* este condus de mai mulți factori, dintre care cel mai răspândit este *vegetarianismul și naturismul*. În istoria civilizației creștine a vestului, traumatizat de felurite proteste religioase, întâlnim pentru prima dată o atitudine vegetariană în anul 1809 la un grup religios autointitulat *Bible Christian Church* din Anglia, nerecunoscut de statul englez. Aceștia au adoptat regimul vegetarian din considerente spirituale și nu din simple motive de sănătate. Bineînțeles, stilul vegetarian este deja cunoscut în istorie ca fiind propriu credințelor asiatice, de unde se presupune a fi fost inspirat. Medicina *ayur-vedică* recomandă vegetarianismul, de asemenea *macrobiotica* propovăduiește același lucru, în diferite stadii de curățire interioară și exterioară, în diferite boli sau pentru rezolvarea diferitelor probleme. În Occident există multe mișcări de grup ale vegetarienilor[33] care, pe lângă faptul că fac o propagandă specifică a dietei culinare pe diferite stadii, se dedau chiar și la violente proteste ilegale, ca de exemplu atacarea armată a abatoarelor sau a fabricilor de mezeluri, eliberarea animalelor din crescătorii.

Pe lângă aceasta, adepții *new age* încearcă să-și elaboreze un cod moral-etic specific, insistând asupra ecologiei și feminismului. Aleister Crowley a stabilit în *The Book of Law* legea *morală* a satanismului: *Singura lege este ca să faci tot ceea ce ai chef*. În 1966, Anton Szandor la Vey[34], întemeietorul bisericii sataniste din San Francisco, a formulat în *The Satanic Bible* și cea de-a doua regulă: *Fă-le celorlalți ceea ce-ți fac ei ție.*

O altă caracteristică a mișcării este dominația femeilor. Deși mișcarea feministă la început nu a avut propriu-zis de a face cu *new age*-ul, acestea s-au întâlnit în cele din urmă, datorită unor trăsături comune, cea mai importantă fiind protestul împotriva instituțiilor sociale bine stabilite deja, împotriva ordinii tradiționale. Este demnă de reținut remarca potrivit căreia *feminismul* apare în mediile protestante unde au fost neglijate *feminitatea*, sensibilitatea, afectivitatea familială etc.

S-a constatat faptul că *new age*-ul este dominat de femei dezaxate, dereglate, divorțate, lesbiene ș.a., dar poate mai puțin evident este că se urmărește chiar *promovarea* femeilor, acestea fiind de obicei vehiculul ideal de răspândire a subculturii religioase ignorante și superstițioase. În SUA sau în alte țări din Europa, interesul pentru fenomene limită, pentru paranormal, pentru ghicit, trans, zodiac, senzațional, este crescut în rândul femeilor. O reprezentantă interesantă a feminismului în *new-age* este feminista Clarissa Pinkola Estès, stabilită în Suedia, autoarea cărții *Kvinnor som slår följe med vargar* (Femei care se alătură lupilor). Orientările feministe din *new age* au monopolul unor domenii exclusive cum ar fi tarotul, astrologia, terapia cu cristale. În general, în mișcarea feministă există două curente deosebite și principale care se mențin și în cadrul *new age*-ului: primul prezintă *femeia ca pe un bărbat*, ca pe o ființă asexuată care nu prezintă vreo deosebire naturală față de acesta, care concurează cu bărbatul în aceleași condiții impuse de bărbați și care câștigă întotdeauna. Al doilea curent prezintă *femeia ca pe un dat natural*, mult superioară bărbatului și care nu dorește să devină bărbat pentru a-și demonstra superioritatea.

Cu tot respectul datorat femeilor, trebuie constatat că la baza atât teoretică, cât și cea practică a *new-age*-ului, se află rătăcirile duhovnicești tipice strămoașei Eva: mândria, curiozitatea (în cazul

[33] Există și noțiunea de *vegan* = strict vegetarian, fără „pogorământul catolic" ouă și lactate.
[34] Anagramă pentru Levy a mozaicului maghiaro-american.

de față ghicit în tarot, astrologie, *i-qing* etc.) și neascultarea (feminismul). Astfel se explică resuscitarea ocultismului, spiritismului, vrăjitoriei,[35] neo-păgânismului *wicca* și al cultelor naturiste politeiste și panteiste, a terapiilor *complementare* sprijinite pe concepții orientale sau în cel mai bun caz sincretiste, paralele cu învățătura Bisericii. La eventuala obiecție ce ar susține prezența masivă a bărbaților la vârful mișcării, răspunsul este următorul:

feminismul

1) Este întru totul adevărat că bărbații domină în eșaloanele superioare. Dar asta se datorează capacității acestora de organizare și conducere, uneori ei sunt acei *lideri carismatici* din fruntea sectelor sau a unor noi curente și terapii, maeștri și învățători spirituali (guru), lideri de opinie, etc. Acestea sunt date și realități pe care nu le pot contesta nici cele mai înfocate feministe *prigonite de societatea patriarhală.*

2) Pe de altă parte acești bărbați au ajuns ceea ce au ajuns într-o mare măsură datorită *femeilor* de care au fost educați: mame, bunici, mătuși, învățătoare, soții, amante. Aceasta nu îi absolvă desigur în totalitate, fenomenul rămâne în picioare. Dovadă de nezdruncinat sunt cazurile Adam-Eva, Samson-Dalila, Răzvan-Vidra, Lady Macbeth, Chopin-G. Sand , J. Lennon-Yoko Ono, ca să nu citām decât exemple arhi-cunoscute.

Dar tot atât de adevărat este și faptul că *așa cum printr-o femeie (Eva) a venit moartea, printr-alta (Fecioara Maria) a venit mântuirea.* În natura gingașă a sufletului feminin există suficiente disponibilități de a redresa erorile de mai sus, exemple fiindu-ne alături de Maica Domnului sfinte mame ca: Antusa, Emilia, Nona, Monica, Macrina și celelalte, mame de Sfinți Părinți, ce i-au crescut de mici în duhul și evlavia creștină. Deci, precum acelea, se poate aștepta și astăzi ca să existe femei capabile de a îndrepta această situație îngrijorătoare.

Numeroși cercetători au subliniat caracterul eclectic al mișcării, acel *disembedding*, respectiv libera conectare a noțiunilor care de fapt nu au nimic în comun, dar care farmecă mințile autodidacților semidocți. Astfel, un concept dintr-o cultură este desprins din aceasta și se cuplează la cu totul altceva din altă cultură, un exemplu de remarcat fiind conceptul de *yoga universală* (pan yoginism) avansat de Osho și adoptat la noi de Mario Vasilescu și Gregorian Bivolaru: *Yoga nu este o religie. Yoga nu este hindusă sau musulmană. Yoga este o știință universală, la fel ca matematica, fizica sau chimia. Cum fizica nu este creștină chiar dacă aproape toate legile fizicii au fost descoperite de creștini, la fel Yoga nu este hindusă,* susțin aceștia, *chiar dacă ea a fost descoperită de hinduși*[36]. *Yoga este o știință pură a transformării ființei umane astfel că un mahomedan poate fi yoghin, un budist poate fi yoghin, un creștin poate fi yoghin*[37].

Dacă înțelegem prin religie sensul extins de relație a omului cu *sacrul*, atunci tot rămân descoperite următoarele elemente esențiale ale religiei: sacrificiul, sacerdoțiul, rugăciunea, cultul, aspectul comunitar (instituția) și cel moral-etic. Aceste elemente de bază sunt rezolvate mai mult sau mai puțin în cadrul cultelor neopăgâne (inclusiv sataniste) menționate mai sus.

Să reținem și faptul că unele dintre ele au contestat în repetate rânduri apartenența lor la mișcare. În această privință părerile pot fi împărțite, însă în ceea ce ne privește ne menținem părerea exprimată în titlu și anume aceea că *new age*-ul nu poate fi decât - cel mult - o pseudo-religie. Mișcarea se prezintă ca fiind mai degrabă o pan-psihologie transpersonală, în cadrul căreia putem detecta în hățișul acestui *ghiveci spiritual* sincretist urmele unei religiozități de tip neo-păgân.

---

[35] Resimțite din plin și la noi prin activitatea prodigioasă a etniei romilor, încurajată iresponsabil pe canalele mass-media: presă, Tv (vezi Tv Prima cu *Dosarele Y* și chiar *Credo* de pe canalul TVR 2).

[36] Acestă argumentație de sofism neo-hinduist tipică lui Osho (Bagwan Rajneesh) este o capcană în care pică însuși autorul ei. Cele arătate demonstrează de fapt tocmai contrariul: fizicienii au descoperit legile datorită *tocmai* formației lor creștine (scolastic experimentale de tip Cartezius-Bacon), asemenea și hindușii au ajuns la yoga datorită unei filosofii specifice!

[37] *Yoga Magazin*, nr. 7 coperta 4.

DESPRE RECLAMĂ ÎN SOCIETATEA DE CONSUM
în care Andrei Boambeş arată că unul din stâlpii societăţii contemporane este producţia de idoli

Societatea occidentală contemporană este una *de consum*. Ce înseamnă, în fond, aceasta? Înseamnă că toată munca de creaţie, în orice domeniu, are un singur scop: consumul produselor şi serviciilor respective. Aceasta implică faptul că, într-o astfel de societate, hotărâtoare pentru stabilirea direcţiei de mers este interacţiunea a două forţe: cererea şi oferta. Aceste două forţe se întâlnesc într-un spaţiu, concret sau virtual, denumit *piaţă*. În concluzie, se poate spune că orice activitate care are drept scop a oferi ceva, un produs finit de orice natură, trebuie să pornească, în conceperea şi realizarea acestui produs, de la finalitate: dorinţa consumatorului. Corifeii acestui tip de societate susţin că ea a reuşit să creeze *consumatorul rege*, care, în deplină cunoştinţă de cauză (pentru că are acces la o varietate de surse de informaţie, cum n-a mai existat în istorie), alege oferta care i se potriveşte cel mai bine.

Când am spus că orice domeniu intră în acest joc al cererii şi ofertei, nu am exagerat absolut deloc. Există în Occident o *piaţă a religiilor*, o *piaţă a opţiunilor sexuale* etc., pe lângă pieţele mai obişnuite, ale automobilului, cosmeticelor, imobilelor ş.a.m.d. Cine sunt actorii acestor pieţe? Pe de o parte, ofertanţii, iar pe de altă parte, consumatorii. Între ofertanţi, pe de o parte, ca şi între consumatori, pe de alta, există concurenţă. Ne interesează, acum, în mod deosebit, concurenţa dintre ofertanţi şi armele folosite de aceştia în această luptă.

O armă de care se folosesc ofertanţii este etalarea calităţilor pe care produsul lor le are şi al ascendentului faţă de produsul similar al concurenţei. De exemplu, un negustor de maşini laudă consumul redus şi performanţele de securitate ale maşinii, iar un politician programul său de dezvoltare economică, enumerând motivele pentru care acesta este mai bun decât al contracandidatului său. În utilizarea acestei arme există posibilităţi de înşelăciune, în sensul că ofertantul poate exagera unele calităţi şi ascunde unele defecte, mizând pe ignoranţa interlocutorului său. Aceste posibilităţi de înşelăciune sunt însă relativ reduse.

Există, însă, şi o altă armă pe care *războinicii pieţelor* o folosesc. Este vorba despre publicitate. Publicitatea este, de fapt, un arsenal. Ea cuprinde reclamele de orice fel: audio-vizuale, din presa scrisă, de pe panourile de pe blocuri sau alte locaţii, de pe bannere (steagurile de pe marile artere de circulaţie), cele pe diferite suporturi, instalate cu ocazia diverselor evenimente sociale, culturale, sportive, diferite activităţi conexe care sporesc prestigiul etc.

Teoretic, publicitatea este, aşa cum intuieşte majoritatea cititorilor, un ansamblu de metode prin care se aduce la cunoştinţa publicului faptul că cineva oferă ceva, precum şi caracteristicile acelui *ceva*. Sunt cazuri în care definiţia este respectată: anunţurile de la mica publicitate din ziare, de exemplu. Acolo se spune foarte clar şi pe scurt (chiar dacă mai apar înflorituri de stil): vând/cumpăr un anume lucru, cu anume caracteristici, la cutare preţ. Mesajul este structurat logic, îl invită pe cel care îl receptează să facă comparaţii, deducţii, să tragă concluzii.

reclama de mare clasă se adresează în special nivelului perceptiv senzorial

Nu acelaşi lucru este valabil pentru publicitatea efectuată de marile corporaţii (aici intră nu numai cele din domeniul economic, dar şi cele din politică, social etc.). Dacă tipul de mesaj despre care am vorbit până acum este unul care se adresează raţiunii, cel al reclamelor din ultima categorie se adresează în mare măsură nu nivelului nostru cognitiv, ci celui perceptiv-senzorial. O dovadă care poate fi adusă imediat în sprijinul acestei afirmaţii este legată de comportamentul copiilor de până într-un an vis-à-vis de aceste reclame. Toţi copiii de respectiva vârstă, pe care-i cunosc, reacţionează prompt la apariţia momentului publicitar: în

clipa în care încep să se difuzeze primele reclame, lasă totul şi se uită vrăjiţi în ecran, deşi fuseseră până atunci perfect indiferenţi la televizorul care funcţiona de mult timp.

Voi încerca să analizez mai adânc natura şi scopul acestor tehnici de convingere. În acest scop, voi lua un caz reprezentativ de mesaj publicitar din România de astăzi şi voi analiza felul lui, urmând ca apoi să trag concluziile. Este vorba despre un clip al unui operator de telefonie mobilă, posesor al unei binecunoscute mărci. Respectivul clip face parte din *campania de imagine*. Să încep prin a-l prezenta.

Totul se derulează pe o muzică ritmată, dar neagresivă. Apare întâi o stradă dintr-un mare oraş, pe care circulă oameni fericiţi, zâmbitori, cu pas avântat, cu chef de viaţă. Apoi, doi oameni de afaceri tineri, îmbrăcaţi în costume impecabile, discută foarte degajaţi. Unul din ei ciocăneşte într-un mic ecran portabil şi apare acolo familia lui: soţia şi copiii, râzând, radiind fericire. În următorul cadru, nişte copii aleargă lipsiţi de grijă pe o pajişte într-un parc jucându-se cu un câine mare, zglobiu şi cu ochii blânzi. În final, apare numele mărcii împreună cu mesajul: *Viitorul sună bine*, totul pe un fond verde (culoarea de marcă).

Cred, acum, că dumneavoastră v-aţi dat seama la ce clip mă refer, în ciuda lipsei de putere a cuvintelor de a prezenta astfel de producţii. Voi încerca, acum, să descopăr, împreună cu dvs., ce mesaj transmite clipul? În primul rând, o stare de bine, de bucurie. Totul concurează la obţinerea acesteia: muzica, acţiunile şi figurile personajelor, mişcările încetinite. Se creează o atmosferă magică, de basm. Telespectatorul o trăieşte câteva zeci de secunde, după care brusc, apare scris punctul către care trebuie să-şi canalizeze recunoştinţa: numele de marcă al produsului. Nu numai atât, însă. El recepţionează şi mesajul: *Viitorul sună bine*, iar conexiunea este făcută: acestea sunt doar câteva imagini din viitorul pe care firma ni-l pregăteşte. Putem fi liniştiţi şi încrezători: ei au grijă de noi.

Dar care-i, de fapt, problema? Păi, se pare că am uitat ce semnifică, de fapt, numele care apare în reclamă: este vorba despre un produs complex al unei firme care scoate profit din vânzarea lui. În ce constă acest produs? Este un pachet de variante care satisfac o anumită necesitate. Şi anume nevoia unui om care circulă mai mult sau mai puţin, de a putea fi contactat şi de a putea contacta pe cât mai multă lume, în orice moment. Pentru a-şi satisface această nevoie, se pare tot mai presantă în condiţiile vieţii agitate pe care o trăim, acea persoană plăteşte un preţ. În asta constă toată relaţia unui consumator cu produsul menţionat. Punct!

Atunci, de ce dă firma atâţia bani (între 3500 şi 5000 $ pe 30 secunde de emisie, la ore de maximă audienţă), ca să facă un clip care nu transmite nici un mesaj practic, ceva de natură să faciliteze accesul consumatorului la produsul său? De pildă: *Aveţi acum mai multe minute, la acelaşi preţ*, sau: *Acum vă taxăm la doar 30 secunde* etc. Plăteşte această corporaţie, care are resursele să angajeze cei mai buni psihologi, aceşti bani din prostie, sau fără nici un scop? Cred că orice om normal ar răspunde *nu* la această întrebare. Atunci, care este scopul acestor imagini de basm? Nu cumva transmiterea următorului mesaj: *Nădăjduiţi în produsul nostru, credeţi în el şi totul va fi bine?*

ni se cere să credem şi să nădăjduim într-un produs banal

Păi, în acest caz, se cam joacă cu sufletele noastre! Cum poate o societate comercială (fie ea şi corporaţie multinaţională), o organizaţie cu un scop atât de prozaic (acela de a face bani vânzând un produs), să ne propună aşa ceva? Căci, de fapt, nu ne propune altceva decât un *idol*! Nu vă aminteşte cu nimic de sectarii care umblă pe străzi şi prin parcuri, propunând oricui vrea sau nu să-i asculte, să creadă în zeul lor, căci *le va schimba viaţa*? Firma despre care vorbim ne cere să ne mobilizăm măcar o parte din resursele de credinţă şi nădejde pe care le avem, în direcţia unui biet produs, care satisface o nevoie (destul de marginală, să recunoaştem). Ce-ar fi dacă şi cârnăţarul din colţul străzii ne-ar invita să nădăjduim în salamul lui, care ne va face viitorul luminos? Nu mă pot abţine să nu întreb: cum rămâne cu adevărul sintagmei *consumatorul rege*, despre care vorbeam mai înainte, în condiţiile în care acest consumator e de fapt programat şi manipulat să cumpere un produs nu pentru calităţile sale, ci pentru că a văzut un basm de 20 secunde la televizor?

Dar poate că mă pripesc cu concluzia şi exagerez! Poate că asta-i concluzia pe care am tras-o eu. Poate alţii au văzut cu totul altceva la acel clip. Este posibil, deşi mă îndoiesc! Să-i dăm cuvântul doamnei Michele Gaudette, vicepreşedinte pentru marketing şi vânzări la corporaţia în discuţie: *Nu vindem un produs, ci un stil de viaţă* (revista *Capital* nr. 36, 7 septembrie 2000).

Iată că, printr-un reprezentant de frunte, o voce autorizată a companiei, aflăm ce se doreşte: să acceptăm, să *credem* într-un set de valori (căci ce altceva este un stil de viaţă?). Nu încep să se lege lucrurile? Dacă mai amintim şi de o colecţie vestimentară pe care ei au lansat-o (care avea un stil MTV-istic, deci un mesaj cultural ferm conturat), ne apare în faţa ochilor întreg tabloul. Pentru că nu a fost vorba de o sursă alternativă de profit, ci, după cum tot doamna Gaudette spune: *...a făcut parte din strategia de început a companiei. Am dorit să impunem o anumită imagine pe piaţă* (am citat din aceeaşi sursă ca şi mai înainte). Păi, cum vine asta: deschizi nişte magazine cu haine (care, lucru semnificativ, merg în pierdere), ca să vinzi mai multe abonamente de telefonie mobilă? Ce legătură are una cu alta? Cei mai mulţi dintre economişti, precum şi o mare parte din cititorii care lucrează în publicitate, indiferent de formaţia lor intelectuală, citind frământările mele, ar fi nedumeriţi: oare unde vrea să ajungă? Nu se predau la toate cursurile de marketing aceste tehnici? Crede că a descoperit el acum roata? Le-aş răspunde: tocmai aici e problema! Toate suporturile de informaţie ale societăţii de consum contemporane, prezintă aceste lucruri ca fiind normale. Ce poate fi mai normal decât dorinţa puternică a unui ofertant de a-şi vinde produsul şi decât consecinţa acesteia, alegerea celei mai bune metode de a-l convinge pe cumpărător?

o societate care consideră această activitate ca ţinând de normalitate poate fi oricum, numai creştină nu

Ei bine, pentru un om sau pentru o societate care se ghidează după ordinea lucrurilor în Hristos, nu există nimic mai anormal! Să mă explic. Învăţătura de credinţă a Bisericii ne transmite că există o anumită ierarhie în creaţie. În ceea ce priveşte nevoile şi grijile materiale, Biserica ne învaţă să le dăm exact atenţia cuvenită: ele există, trebuie să le avem în vedere, dar trebuie să ştim că există lucruri mult mai importante decât ele. Când Mântuitorul spune: ***Nu numai cu pâine va trăi omul, ci cu tot cuvântul care iese din gura lui Dumnezeu.*** El nu are în vedere numai pâinea propriu-zisă. Se referă, în acelaşi timp, la toate bunurile de consum. Prin aceasta, ne ajută să ne raportam corect la realitate, să punem orice lucru care ne înconjoară la locul său. Orice răsturnare a acestei ierarhii are consecinţe negative majore asupra echilibrului duhovnicesc al oricăruia dintre noi: ***Căci ce-i va folosi omului de va dobândi lumea întreagă dacă va pierde sufletul său?*** Or, orice mesaj publicitar de genul celui în discuţie, tocmai asta urmăreşte: să ne facă să aşezăm produsul respectiv undeva mai sus decât este locul lui. Păi, dacă este aşa, nu înseamnă că un astfel de clip publicitar este o ispită? Şi încă una dintre cele mai grave, o invitaţie de *a ne crea idoli*! Mântuitorul este foarte clar în problema responsabilităţii pentru apariţia ispitei: ***Cu neputinţă este să nu vină smintelile, dar vai aceluia prin care ele vin. Mai de folos i-ar fi dacă i s-ar lega de gât o piatră de moară şi ar fi aruncat în mare, decât să smintească pe unul din aceştia mici.*** Iar ispititorul, care, după cum am văzut, poartă cea mai mare parte a vinei, este, în cazul nostru, firma în discuţie, care ştie exact ce face şi plăteşte şi bani grei pentru asta! Or, o societate care consideră această activitate ca ţinând de normalitate, poate fi oricum, numai creştină nu.

Dat fiind că acest gen de publicitate este unul din stâlpii societăţii de consum (putând fi întâlnit nu numai în domeniul comercial, dar şi în cel politic), putem concluziona că societatea în care trăim este chiar anticreştină. Nu-mi fac iluzii că trag în premieră această concluzie. Au tras-o alţii mult mai înduhovniciţi, mai inteligenţi şi mai informaţi decât mine, cu destul timp în urmă, când încă tabloul respectivei societăţi nu era aşa de bine conturat ca acum. Au descoperit acest lucru pornind de la multe alte aspecte ale lumii în care trăim. Nu sper decât că dumneavoastră, cititorii prezentului articol, aţi reuşit, în ciuda cuvintelor mele poate nu prea bine alese, să vă întregiţi imaginea pe care o aveaţi despre lumea contemporană.

DESPRE **EURO** ŞI ȚĂRILE DIN EUROPA[1]

în care părintele Gheorghe Calciu Dumitreasa arată că dorințelor unioniste europene ale oligarhiei transnaționale statele mici le pot răspunde constructiv şi cu demnitate

În timp ce România, prin guvernanții ei, este gata să-și vândă nu numai suveranitatea, da şi teritoriul şi bogățiile şi fiii, alte țări, mult mai mici decât țara noastră, își menți demnitatea și caracterul de independență față de Europa Unită şi de *euro*, o afacer masonică de distrugere a independenței naționale a popoarelor europene pentru a l subordona unor cercuri politice profitoare. În prezent, finanțele lumii fiind în mâna uno grupuri de bogați de origine europeană şi evreiască, aceştia consideră că a sosit pentru e timpul de a subordona popoarele din punct de vedere politic şi cultural prin introducere monedei comune Europei şi prin extirparea tradiției culturale naționale, înlocuind-o cu o subcultură internațională, ca un drog de consum, omorând demnitatea, libertatea şi credinț creştină. Ei pun pe primul loc drepturile minorităților sexuale, a deviaților de orice fel, a to felul de secte spre descompunerea creştinismului, izgonind din societățile național subordonate lor orice principiu, orice adevărată demnitate, orice ataşament la valor spirituale care nu se subsumează subculturii lor create în laboratoarele subterane al concernelor politice şi financiare.

Danemarca a spus un NU hotărât la referendumul privind adoptarea monedei *euro* Participarea electoratului a fost masivă, 90%, iar rezultatul referendumului a fost net: 53% împotriva adoptării, 47% pentru. Fireşte că Europa Unită îşi are agenții ei infiltrați în toat națiunile, agenți de influență, care vor urma să ocupe posturi de conducere în țările integrat spre a schimba guvernul național într-unul subordonat centrului internaționalist.

Conducătoarea campaniei anti-*euro* este o femeie – Pia Kjaersgaard – care nu se teme s afirme că batălia câştigată nu este una economică împotriva monedei *euro*, ci una politic împotriva integrării europene a Danemarcei. *A existat un tren expres către Statele Unite al Europei,* afirmă Pia. *Poporul danez a pus frâna pe tren.*

Aceeaşi părere are şi ministrul finanțelor, Mogens, mare susținător al integrării europene Danemarcei: *Nu poți da poporul danez de o parte. Există o animozitate generală împotri birocrației Europei Unite... Ceea ce am văzut astăzi a fost un vot politic, nu unul economic*

Ceea ce este curios este faptul că grupul anti-euro se constituie dintr-o alianță dreapt stânga. (Bine înțeles, stânga daneză nu are nimic de a face cu stânga românească). L Kjaersgaard este liderul Partidului Naționalist al Poporului Danez. Ce oroare trebuie să f pentru intelectualii internaționalişti, pentru ziariştii şi politicienii români, să audă că m există un partid naționalist în Danemarca şi în alte state europene, care se opune integrăr masonice a lumii vechi, în timp ce ei, în România, stau în genunchi implorând sclav pregătită de organizațiile mondialiste şi strigă cu disperare împotriva celor care apă demnitatea națională şi credința, numindu-i fundamentalişti.

Danezii se tem de o explozie a imigrației în țara lor, în cazul integrării care înseamnă singură piață, o singură monedă, o singură legislație politică şi o singură legislație juridic Între aceste principii nu mai există nici un loc pentru specificul Danemarcei, al României al altor țări mici.

Primul ministru danez Poul Nyrup Rasmusen declară că este nefericit cu rezultatul votul dar respectă voința poporului său. Deoarece el presupune că refuzul primit de *euro*

---

[1] Comentariu elaborat pe baza articolului *Votanții Danezi resping moneda euro*, Washington Post, 29 Sept. 2000 p.A1 şi A25

supăra Europa Unită care va încerca să devalorizeze coroana daneză, ca sancțiune, primul ministru declară: *Suntem deplin pregătiți să apărăm moneda daneză și, dacă va fi nevoie, vom interveni pentru a-i păstra valoarea.*

Faceți diferența între limbajul folosit de conducătorii politici ai Danemarcei, vorbind despre poporul care a votat împotriva lor, şi limbajul servil față de orice tratat internațional folosit de "demnitarii" români, de la Preşedinte la cel din urmă "reprezentant", în situații mai puțin conflictuale cu organizațiile politice şi financiare înrobitoare.

Acest vot se repetă pentru a doua oară. În 1992, poporul danez a respins Tratatul Maastricht de integrare europeană. Refuzul din 1992 (atenție, români!) a obligat Franța, Germania şi alte state majore din Europa să acorde anumite concesii tuturor viitorilor membri, dându-le mai multe drepturi politice, economice şi mai multă autonomie, în general. Un stat mic, chiar foarte mic din Europa, a schimbat raportul Europei Unite față de partenerii majori şi minori.

Pentru pedeapsa indemnității noastre, Dumnezeu a pus la conducerea României oameni fără suflet, fără dragoste de țară, fără credință, urmărind numai avantaje personale pe spinarea poporului, promovând o corupție fără egal în țara noastră şi scufundând tot mai mult poporul în deznădejde, foame, necinste şi servilism față de un Occident corupt de dorința de putere şi de ideea unei deznaționalizări generale, spre a putea conduce fără opoziție popoarele amorfe.

Români, căutați-vă originea şi demnitatea inițială. Dumnezeu aşteaptă revenirea voastră la creştinismul adevărat, care apără neamul, hotarele şi Biserica de distrugerile demonice.

DESPRE UN HOLOCAUST IMAGINAR

în care Ion Coja, în numele Ligii pentru combaterea anti-românismului, se adresează autorităților statului și opiniei publice referitor la autenticitatea holocaustului evreilor din România

Ne adresăm înaltelor foruri politice, morale, religioase și academice din întreaga lume, capabile să ia atitudine și să exprime un punct de vedere documentat și argumentat asupra unui subiect extrem de important pentru poporul român: acuzația potrivit căreia România a fost părtașă la holocaustul antievreiesc din anii 1940-1945. Sunt avansate cifre care urcă până la 800.000 (*opt sute de mii!*) în legătură cu numărul evreilor care și-au pierdut viața în aceste condiții, ca victime ale unui genocid, ale unui holocaust provocat și organizat de autoritățile românești. În mod deosebit, incintele memoriale de la Tel Aviv și Washington fac mențiune despre această cumplită hecatombă, răspândind în conștiința omenirii faima tristă a acestui carnagiu care s-ar fi petrecut pe teritoriul României, sau din pricina autorităților românești.

> țara noastră a reprezentat pentru sute de mii de evrei o oază de liniște și pace

Ne vedem puși în situația de a semnala și sublinia faptul că dovezile invocate în sprijinul acestei acuzații sunt extrem de precare și de neconvingătoare în raport cu gravitatea acuzațiilor.

> ar trebui o judecată publică asupra chestiunii holocaustului evreilor din România

De asemenea, se cunoaște bine faptul că, dimpotrivă, foarte multe personalități, inclusiv de naționalitate evreiască, printre care și reputați istorici, au semnalat situația de excepție de care au avut parte evreii în România anilor `40, când țara noastră a reprezentat pentru sute de mii de evrei *o oază de liniște și pace* (Malcolm Randolph)... Însuși W. Filderman, președinte al Uniunii Evreilor din România în perioada 1940-1945, declara în 1946 că *în nici o țară dominată de naziști, n-a supraviețuit o așa de mare proporție a populației evreiești.* Această concluzie a fost reluată în cadrul Congresului Institutului Internațional de Statistică, Stockholm, 8-15 august 1957, în comunicarea intitulată *Regional Development of the Jewish Population in Romania.*

Noi, semnatarii documentului de față, contestăm în modul cel mai solemn și mai categoric existența unui holocaust anti-evreiesc produs vreodată în România și cerem din partea celor care susțin contrariul să își facă publice temeiurile, argumentele și dovezile, întreg probatoriul valabil și acceptabil sub aspect juridic și științific, punându-l la dispoziția opiniei publice internaționale.

Nu excludem deloc eventualitatea ca, prin contestarea ideii de holocaust și genocid anti-evreiesc în România, noi să ne situăm, fără voia și fără știința noastră, pe o poziție greșită, înșelându-ne, așadar, asupra celor petrecute în anii 1940-1945. De aceea, noi cerem o judecată publică și internațională asupra chestiunii și nu ne erijăm în postura închipuită de unici deținători ai adevărului. Ne adresăm celor ce dețin documente și argumente, fie *pro*, fie *contra* ideii de holocaust în România, rugându-i să le publice *in extenso* ori să le pună la dispoziția celor interesați, a publicului larg îndeosebi.

Ne adresăm celor care au formulat acuzația de holocaust în România, invitându-i respectuos și colegial să publice documentele pe care se întemeiază această acuzație atât de gravă, de cutremurătoare. Dacă însă aceste dovezi au fost deja publicate și au stârnit în timp contestații și contra-argumente față de ideea de holocaust în România, rugăm ca odată cu republicarea documentelor holocaustului să se precizeze și motivele pentru care contestațiile și obiecțiile de până acum au fost respinse, astfel încât să mențină acuzația de holocaust, de genocid anti-evreiesc în România.

Ne adresăm celor care nu au nici un amestec direct în această dispută, dar care își pot spune părerea, în principiu, asupra gravității acuzației de holocaust și asupra necesității ca o asemenea

Există o disproporție frapantă între dimensiunile apocaliptice ale holocaustului din România și numărul extrem de mic al persoanelor din România care au fost până azi acuzate, incriminate și pedepsite pentru crime împotriva umanității, împotriva populației evreiești. În momentul de față încă mai sunt în viață destul de multe persoane care cunosc ori au luat parte la acele evenimente din anii `40-`44. Nu e târziu să fie identificate și trase la răspundere persoanele care au participat la desfășurarea holocaustului, fie și ca simplu executant. În acest sens, noi, semnatarii documentului de față, ne exprimăm în mod solemn convingerea că *pentru crima de genocid, de holocaust, nu poate exista nici prescripție și nici circumstanțe atenuante; de aceea ne declarăm totala disponibilitate de a sprijini orice acțiune sau activitate având drept scop identificarea și pedepsirea celor vinovați de producerea în România a unui holocaust anti-evreiesc sau anti-țigănesc.* Dacă un astfel de holocaust s-a produs într-adevăr, înseamnă că încă mai sunt în viață numeroase persoane care au participat, într-un fel sau altul, la acțiunile criminale din anii `40-`44. Aceste persoane se cuvine să fie identificate și pedepsite pentru abominabila lor faptă!

Avem însă o nedumerire: *de ce până acum organizațiile și instituțiile care se ocupă pe plan mondial de identificarea vinovaților de holocaust și genocid antievreiesc nu au deschis nici o anchetă asupra holocaustului din România?* Nici o cercetare serioasă, temeinică din punct de vedere juridic, științific și istoric, care să dea de urma celor care au asasinat 800 000 de evrei! Nu putem consemna pe acest subiect, al holocaustului din România, nici măcar o anchetă gazetărească!

Din păcate, acest dezinteres total față de dovezile și probele producerii holocaustului nu-i împiedică pe unii, persoane și instituții, să deplângă mai departe sutele de mii de victime ale unui holocaust imaginar, nedovedit și neînregistrat în analele istoriei propriu-zise.

În mod specific semnalăm situația în care se află membrii Mișcării Legionare, formațiune politică aflată la guvernarea României în perioada 6 septembrie 1940-20 ianuarie 1941, în sarcina căreia sunt puse o sumedenie de victime, fiind în mod curent acuzată de pogromuri și genocid antisemit. La sfârșitul celui de-al doilea război mondial, după cum se știe, forțele aliate au organizat un tribunal internațional, cel de la Nürnberg, care a cercetat toate crimele împotriva umanității comise în anii celui de-al doilea război mondial. Cu acel prilej a fost anchetată și Mișcarea Legionară, dar procurorii înaltei instanțe internaționale nu au putut reține nici o vină, nici o crimă de genocid pe seama legionarilor. Cu toate acestea, sub efectul propagandei comuniste, acuzațiile de genocid la adresa Mișcării Legionare din România nu au încetat nici o clipă. Nici măcar după căderea comunismului, ceea ce ar putea constitui o dovadă în plus că acesta, comunismul, este departe de a-și fi dat sfârșitul.

Mișcarea Legionară din România a fost prima formațiune politică din lume care a avut în programul ei politic și în strategia sa, ca principal obiectiv, lupta împotriva comunismului, considerând că *triumful mișcării comuniste în România ar însemna desființarea Monarhiei, desființarea Bisericii, desființarea Familiei, desființarea proprietății individuale și desființarea libertății.*

Mereu acuzată de crimele cele mai oribile, Mișcarea Legionară pretinde a fi victima unei vaste manipulări a opiniei publice, a unei diversiuni mediatice care a încercat, până acum cu un succes total, să arunce pe umerii legionarilor povara unei vinovății fără pereche în istorie. În ultimii ani, însă, în apărarea Mișcării Legionare s-au adus probe și argumente tot mai convingătoare care confirmă în mod strălucit verdictul de la Nürnberg. Semnatarii documentului de față susțin și aprobă cererea cu care ni se alătură reprezentanții Mișcării Legionare, de a se pune la dispoziția tuturor instanțelor internaționale, a persoanelor doritoare și interesate de aflarea adevărului istoric, pentru a da toate lămuririle și explicațiile legate de activitatea acestei formațiuni politice în anii `40-`44, legate de activitatea fiecărui membru, fiind gata să răspundă în fața justiției pentru aceste fapte, conform principiului *crima de genocid nu se prescrie*!

Nu putem decât să promovăm și să susținem în fața opiniei publice internaționale dorința compatrioților noștri legionari de a se face

la Nürnberg procurorii înaltei instanțe internațional nu au putut reține nici o vină, nici o crimă de genocid pe seama Mișcării legionare

conform principiului *crima de genocid nu se prescrie*!

Nu putem decât să promovăm şi să susţinem în faţa opiniei publice internaţionale dorinţa compatrioţilor noştri legionari de a se face definitiv lumină şi dreptate în privinţa activităţii lor, a ideologiei şi a practicii lor politice. Citâm în acest sens un paradox: deşi mii şi zeci de mii de legionari au cunoscut rigorile şi suferinţele temniţelor, condamnaţi la ani grei de închisoare în perioada 1941-1964, deşi pe seama legionarilor sunt puse mii de victime din rândul evreilor din România, până azi *nici un legionar nu a fost acuzat şi inculpat pentru uciderea unui evreu!* Nici măcar după 23 august 1944, când în structurile puterii politice din România au ajuns numeroşi comunişti evrei!

până astăzi nimeni nu a putut stabili nici măcar pentru un singur român legionar implicarea în acţiuni antievreieşti criminale

De aceea considerăm că încă nu este prea târziu pentru a afla adevărul despre vinovăţia legionară faţă de evreii din România şi din lumea întreagă. Susţinem cu tărie ca legionarii vinovaţi de violenţe şi atrocităţi antievreieşti, de crime, să plătească potrivit legii penale indiferent de vârsta celor vinovaţi. În mod special solicităm intervenţia instituţiilor pe care evreimea mondială le-a creat pentru identificarea tuturor persoanelor care s-au făcut vinovate de crime împotriva evreilor. Suntem în situaţia de a consemna ca pe un lucru greu de înţeles faptul că până azi aceste instituţii şi organizaţii cu vocaţie justiţiară nu au putut stabili nici măcar pentru un singur român legionar implicarea în acţiuni antievreieşti criminale! Cu toate acestea, asupra legionarilor şi, implicit, a românilor, se menţine aceeaşi presiune mediatică, produsă prin insistenţa cu care este reluată la nesfârşit acuzaţia de genocid şi de holocaust antievreiesc în România.

au fost mulţi evrei din alte ţări europene (Franţa, Ungaria, Polonia, Uniunea Sovietică) care s-au refugiat în România pentru a-şi salva viaţa

Ne adresăm în mod deosebit muzeelor-memorial ale holocaustului din Tel-Aviv şi Washington pentru a le face cunoscut că au datoria morală de a prezenta publicului internaţional, specialiştilor jurişti şi istorici, documentele doveditoare pe baza cărora au stabilit că în România anilor '40 s-a comis un genocid apocaliptic, un holocaust!

Cunoaştem bine că în România acelor ani a existat o legislaţie cu caracter discriminator faţă de evrei, dar acea legislaţie antisemită, impusă României de contextul internaţional, nu a împins niciodată discriminarea până la crimă, la genocid. Dimpotrivă, potrivit acelei legislaţii, care interzicea evreilor accesul în structurile combatante ale Armatei Române, zeci de mii de evrei au fost salvaţi de la moarte neparticipând la un război care pe români i-a costat viaţa a aproape un milion de oameni în floarea vârstei.

De asemenea, ştim că au existat lagăre de deportare pentru evrei, dar numai pentru evreii care se făcuseră vinovaţi de colaborarea cu inamicul, de organizarea în spatele frontului a diverse acţiuni şi activităţi de sabotaj, soldate cu moartea a mii de soldaţi şi ofiţeri români. Aplicarea legii marţiale în asemenea cazuri, chiar şi a unor represalii oricât de sângeroase, nu constituie act de genocid, de persecuţie rasială.

Acei evrei nefericiţi au fost sub incidenţa legii penale, împinsă uneori până la pedeapsa capitală, dar nu pentru că erau evrei, ci pentru că erau agenţi ai Uniunii Sovietice, ai bolşevismului, cu care România s-a aflat în conflict politic şi militar până în august 1944. În aceeaşi perioadă, pentru opţiunile lor politice au suferit, alături de evrei, şi numeroşi români care, după caz, au fost deportaţi, încarceraţi sau chiar condamnaţi la moarte. Nu pentru că erau români, ci pentru că erau trădători de ţară. Astfel de trădători de ţară s-au găsit, din păcate, foarte mulţi, şi printre evreii din provinciile de Răsărit ale României, Basarabia şi Bucovina.

În acest context, merită să luăm aminte faptul c au fost mulţi evrei din alte ţări europene (Franţa, Ungaria, Polonia, Cehoslovacia, Uniunea Sovietică) care, riscându-şi viaţa, s-au refugiat în România pentru a-şi salva viaţa, ameninţaţi în ţara pe care o părăseau. Au fost şi evrei. n puţini, care au părăsit România în acei ani. A părăsit-o cu acordul şi chiar cu sprijinul autorităţilor româneşti şi toţi au plecat în aceeaşi direcţie: Palestina. Chiar şi evreii aflaţi în lagăre de deportare erau liberi să plece în Palestina sa în alte ţări! Un asemenea regim de deportare n era în nici un caz un regim de exterminare.

În aprecierea evenimentelor, situaţiilor faptelor care ar putea face obiectul acuzaţiei d *pogrom, genocid sau holocaust*, noi credem c nu greşim dacă luăm în considerare numai ace

aliate, nu s-a găsit nici un act care să poată evidenția intenția, politica sau dorința autorităților românești de exterminare fizică a evreilor sau a țiganilor.

În momentul de față, însă, cea mai mare parte a arhivei militare românești din anii războiului se află în Rusia, capturată după semnarea armistițiului dintre România și Rusia, în septembrie 1944. Cu aceste precizări vrem să preîntâmpinăm obiecția incorectă și neserioasă precum că autoritățile românești de ieri și de azi ar bloca accesul la arhive, împiedicând aflarea și documentarea adevărului.

Semnatarii documentului de față țin să precizeze, în încheiere, că nu au nici o legătură cu acele persoane și opinii care contestă integral producerea holocaustului antievreiesc din anii celui de-al doilea război mondial. Competența noastră, oricum relativă, nu depășește frontierele neamului românesc și ale istoriei României. Dar ne vom permite să atragem atenția asupra modului ușuratec, neserios în care sunt avansate cifrele și însăși ideea unui holocaust în România, cifre și idee ușor de contestat, deoarece nu se sprijină pe nici o dovadă!

Această joacă cu cifrele și cu acuzațiile cele mai înfricoșătoare devine vinovată față de evreii nevinovați care într-adevăr au suferit de pe urma unei politici rasiale, intolerante, de genocid. Au suferit cam peste tot în Europa acelor ani, dar nu și în România. Din respect pentru suferința lor, atât de reală, noi nu dorim să intrăm în polemică pe tema holocaustului, ci ne interesează numai purul adevăr, indiferent care ar fi acela, cu privire la felul în care s-au purtat evreii în România anilor 1940-1944 și felul în care românii au răspuns solicitărilor istoriei în perioada amintită. Căci, așa cum ne-au rămas mărturiile unor evrei demni de toată încrederea, în acei ani România și poporul român au avut un comportament care face onoare demnității umane.

cifrele și însăși ideea unui holocaust în România nu se sprijin pe nici o dovadă

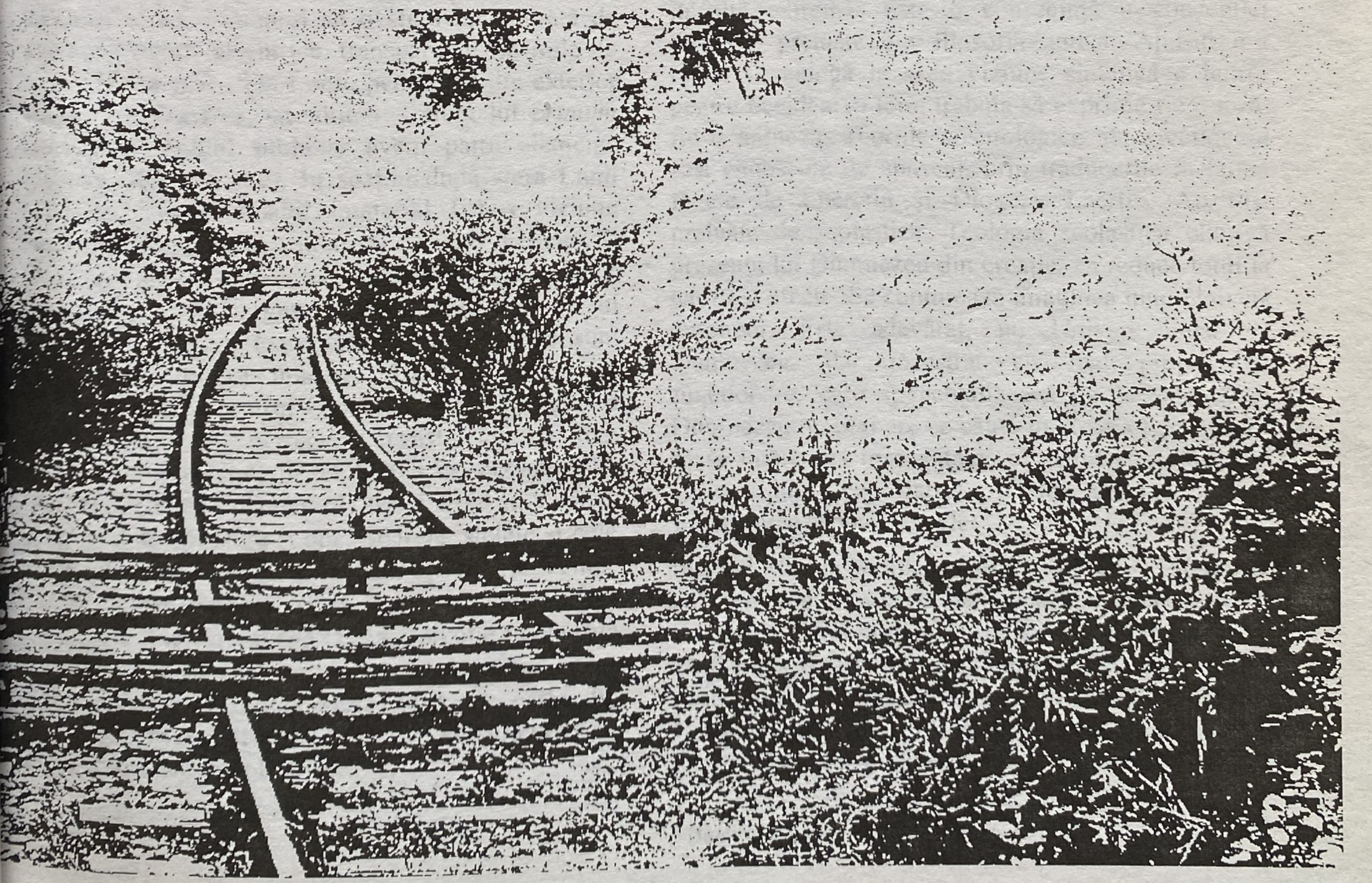

DESPRE TIMP ŞI SPAŢIU ÎN FIZICĂ ŞI TEOLOGIE

în care Adrian Lemeni arată că, după ce şi-a ajustat concepţiile şi sistemele filosofice după ultimele mode şi descoperiri ale ştiinţei, omul contemporan se întoarce din nou către lume ca spre creaţia lui Dumnezeu

Timpul şi spaţiul în fizica clasică şi teologia scolastică. Atât teologia Evului Mediu (mai ales cea apuseană) cât şi concepţia cosmologică din cadrul fizicii au fost influenţate de filosofia antică (în special de filosofia lui Platon şi Aristotel). Platon considera că Universul este sub forma unei sfere, mişcările din el fiind circulare şi făcându-se cu viteză constantă. Platon are o viziune idealistă. El dă un primat formei asupra conţinutului. Dacă pentru atomişti atomul era realitatea fundamentală a lumii, pentru Platon figurile geometrice dădeau consistenţă atomului. Un atom de fapt era actualizarea unei figuri geometrice. Geometria simboliza lumea perfectă a ideilor şi prin aceasta orice figură geometrică era prototipul din lumea inteligibilă a realităţii elementare din lumea sensibilă, aparentă (Universul văzut).

Aristotel vedea Pământul ca o sferă înconjurată de alte nouă sfere concentrice, transparente, ca foile de ceapă. Prima ar fi sfera Lunii, penultima din exterior – sfera stelelor fixe, iar ultima – sfera lui *primum movens*. În spaţiul sublunar avem patru elemente (pământ, apă, aer, foc). În spaţiul după sfera Lunii avem un element imuabil, imaterial. Este o viziune care împacă părerea atomistă a lui Leucip şi Democrit, în care Universul era un produs al forţelor dinamice într-o curgere eternă, cu cea a lui Parmenide, în care toate schimbările vizibile sunt iluzii ale simţurilor noastre. Aristotel credea că Pământul este în centrul Universului şi că mişcarea circulară este cea perfectă. Această idee a fost elaborată şi dezvoltată de Ptolemeu în secolul al II-lea după Hristos. Pământul era fix şi în centru, înconjurat de opt sfere (Luna, Soarele, stelele şi cele cinci planete cunoscute atunci: Mercur, Venus, Marte, Jupiter, Saturn). Sfera exterioară era formată din stelele fixe care aveau aceeaşi poziţie unele faţă de altele, dar care se roteau împreună. Ceea ce se găsea dincolo de ultima sferă nu făcea parte din Universul observabil al omenirii. Universul era văzut ca un mecanism cu roţi uriaşe.

Biserica romano-catolică a preluat această concepţie. De fapt, lumea apuseană, după un prim mileniu în care accentul s-a pus pe teologie, în al doilea mileniu s-a îndreptat spre ştiinţă. La sfârşitul primului mileniu oamenii aşteptau cu înfrigurare a doua venire a lui Hristos. Dezamăgit că până atunci lucrurile nu s-au întâmplat aşa: *...omul întreg s-a smucit şi s-a rupt de lumea nevăzută în care crescuse, întorcându-se de la ea şi îndrumându-şi privirile către ceea ce socotise până atunci a fi fost o deşertăciune a deşertăciunilor... Omul s-a hotărât să renunţe la bucuriile incomparabile ale paradisului ceresc, pentru a căuta cu perseverenţă prin toate mijloacele iscusite ale minţii, ale ştiinţei, pe cele din viaţa aceasta.*[1]

Iată că omul Apusului va abdica de la cele nevăzute, pentru a se dedica văzutului. Dintr-o extremă se trece în altă extremă. Este o consecinţă a concepţiei dualiste, preluate din filosofia antică. Apusul n-a reuşit să ajungă la acea viziune sintetică a lumii: pentru occidentali totul trebuia să exprime fie o teză, fie o antiteză. Teoriile cosmologice ale grecilor au fost cunoscute de apuseni, prin traducerile în latină făcute de Lucreţiu şi Diogene Laerţiu. Au fost preluate de scolastică. Teologia scolastică elimină prezenţa lui Dumnezeu din creaţie, ea reduce totul la cauză şi efecte. Se conturează imaginea unui Univers autonom. Este adevărat, un Univers creat de Dumnezeu, dar înzestrat cu legi proprii de funcţionare, care se actualizează de la sine. Deci Dumnezeu nu mai are ce căuta în creaţia Lui! Începe să se întărească mentalitatea că omul este stăpân al Universului, pe care-l poate conduce către satisfacerea scopurilor sale.

În Evul Mediu, Nicolaus Cusanus (1401 – 1464) este cel care are o poziţie heliocentrică, dând astfel o lovitură viziunii ptolemaice despre Univers. El spune că Pământul şi celelalte corpuri cereşti se învârt în jurul propriilor axe, efectuând şi mişcări de revoluţie. Cusanus proclamă infinitatea Universului. Astfel, pentru prima dată, Pământului ar fi trebuit să i se dea

---

[1] Dumitru Popescu, *Teologie şi cultură*, p. 98

o importanță relativă şi nu una absolută în cadrul Universului. Dar această relativitate, în loc să-l facă pe om să se conştientizeze ca o existență raportată permanent la Dumnezeu, va avea un rol contrar.

Universul era presupus ca o sferă (sfera reprezenta simbolul geometric al perfecțiunii). Dar dacă Universul este infinit, la limita care tinde spre infinit circumferința coincide cu tangenta. Iar în cercul infinit mic (limita tinde spre zero) circumferința coincide cu diametrul. Acestea sunt afirmate de Nicolaus Cusanus în *De docta ignorantia* (1410). Conform principiului enunțat de el: *coincidentia opositorum*, noțiunile de *drept* şi *curb* la limită coincid (atât la o limită care tinde spre infinit, cât şi la limita care tinde spre zero). *Dumnezeu este văzut acum ca o sferă al cărei centru este pretutindeni şi circumferința nicăieri.*[2]

Pe de o parte concepția lui Cusanus reduce importanța poziției Pământului în Univers, dar pe de altă parte contribuie la accentuarea absenței lui Dumnezeu din creație. Cum se explică aceasta? De ce omul, care îşi dă seama acum de relativitatea spațiului în care trăieşte, în loc să se îndrepte mai mult spre Dumnezeu, el se îndepărtează? Dacă omul de acum îşi imaginează Universul ca fiind infinit, de ce Dumnezeu nu-şi mai are locul în acest infinit? Pentru a înțelege mai bine această situație e nevoie să ne plasăm puțin în contextul istoric. Apusul era atunci în căutarea unor teritorii, pentru extinderea influenței sale politice. Şi Biserica Romano – Catolică contribuie la această expansiune. În această perioadă are loc sinodul unionist de la Florența – Ferrara (1437). Catolicii vor cu orice preț să-şi impună confesiunea şi în Imperiul bizantin. După cruciadele organizate de ei, puterea Imperiului bizantin a slăbit. Să ne amintim doar de tristul eveniment pentru întreaga creştinătate constituit de cucerirea Constantinopolului de către cruciați, într-o zi deosebită pentru creştini: Vinerea Mare. De fapt cruciadele n-au fost decât expresii concrete ale expansionismului apusean.

Suntem în perioada prerenascentistă, premergătoare marilor descoperiri geografice făcute de Amerigo Vespucci şi Cristofor Columb. Apuseanul simte nevoia să-şi mărească spațiul în care să domine. Inclusiv pentru Biserica romano-catolică prezența lui Dumnezeu în creație era destul de stânjenitoare. Papa trebuia să-l înlocuiască în mod absolut pe Hristos. În acest context apare ideea aceasta despre posibilitatea infinității Universului. Această viziune cosmologică va fi folosită în mod favorabil pentru întărirea unei mentalități existente. În loc ca această concepție să relativizeze poziția omului în Cosmos, i-o absolutizează şi mai mult. De ce? Pentru că un infinit nu mai poate accepta prezența altui infinit. Din moment ce Universul este infinit, Dumnezeu cel infinit nu mai are ce căuta în acest infinit al spațiului. Dumnezeu a proiectat şi a creat acest infinit, dar i-a conferit legi proprii de autoguvernare. Rațiunea infinită a lui Dumnezeu este separată de legile după care Universul se conduce. Apare astfel această mentalitate în care *Universul se conduce*, nu mai avem de-a face cu un Univers care *este condus*. Foarte importantă mi se pare această mutație, această schimbare de diateză. În cazul diatezei pasive este implicată prezența subiectului care acționează asupra obiectului. Subiectul este Dumnezeu care acționează asupra Universului. Prin formularea *Universul este condus* nu trebuie să înțelegem o raportare exterioară între Dumnezeu şi cosmos, ci doar că nu există separare între Creator şi creație. Nu avem de-a face cu un Creator care-şi părăseşte creația. Lumea este plină de Dumnezeu, chiar după ce Dumnezeu a adus la existență din nimic această lume. În cazul diatezei reflexive centrul se mută în obiectul însuşi. Obiectul nu mai are nevoie de Dumnezeu. El se autoconduce după legile cu care Dumnezeu l-a înzestrat inițial. În acest fel omul se simte mai în largul lui, crezându-se un stăpân al Universului, pus chiar de Dumnezeu încă tot de la începutul creației. Nu s-a înțeles că această conducere sau stăpânire înseamnă de fapt responsabilitatea omului pentru cosmosul în care a fost pus. De acum demersul ştiinței va fi acela prin care să se caute, să se descopere legile după care Universul se conduce, aceste legi fiind independente de prezența lui Dumnezeu în creație. Omul de ştiință se va osteni să descopere, eventual să inventeze aceste legi autonome, nu să le recunoască drept legități ale lui Dumnezeu, ca expresii ale rațiunilor din creație, recapitulate în Logosul Creator (***...printr-Însul toate s-au făcut.***). Se pun astfel bazele viitorului antropocentrism. Centrul se mută de la Dumnezeu la om. Omul de ştiință va simți Universul în care trăieşte ca un imens laborator căruia el este chemat să-i descifreze tainele. De savantul va căuta să facă acest lucru prin el însuşi, nu prin raportare la Dumnezeu!

Mă opresc din nou la observația anterioară, din domeniul gramaticii, referitoare la consecințele asupra mentalității rezultate din distincția dintre diateze. Limbile antice nu posedau diateza reflexivă (limbile sacre). De exemplu, latina nu deține diate

---

[2] Alexandre Koyre, *De la lumea închisă la universul infinit*, p. 19

reflexivă. În majoritatea situaţiilor, în traducerile din latină în limbile moderne, diateza pasivă se traducea prin diateza reflexivă. Anticul nu putea să separe acţiunea subiectului de obiect. Între subiect şi obiect exista o strânsă interrelaţionalitate. De exemplu avem propoziţia la diateza activă: *Dumnezeu conduce Universul. Dumnezeu* este subiectul, iar *Universul* este complementul de agent (obiectul care suferă acţiunea din partea subiectului). La diateza pasivă avem: *Universul este condus de Dumnezeu.* Subiectul este acum *Universul*, iar complementul de agent *Dumnezeu*. Dar esenţial este că există o strânsă legătură între subiect şi obiect. În primul caz subiectul acţionează asupra obiectului, în al doilea caz subiectul suferă a acţiune din partea obiectului. Anticul avea o percepţie foarte clară despre realitate, văzând o strânsă legătură între subiect şi obiect. Nici subiectul, nici obiectul nu se puteau singulariza. Diateza reflexivă din limbile moderne constituie expresia unui nou tip de mentalitate. Reciproc, limbajul va influenţa gândirea omului modern. Acum putem traduce fie: *Universul se conduce de către Dumnezeu*, fie *Universul se conduce*, complementul de agent având un rol implicit, subînţeles. El poate să fie sau să nu fie. Astfel diateza reflexivă este o diateză a echivocului care lasă posibilitatea mai multor interpretări. Prin folosirea primei traduceri *Universul se conduce*, în care complementul de agent este subînţeles, omul modern este mult mai predispus să admită existenţa unei autonomii a Universului. În această perioadă a istoriei omul modern îşi face o părere distinctă despre Univers, faţă de cea a omului antic. În opera lui Cusanus se simte suflul Renaşterii. El nu mai prezintă nici cosmosul antic, dar nici universul înţeles prin prisma modernilor.

Nicolae Copernic este cel care dă o lovitură de graţie concepţiei ptolemaice despre Univers. Ideile lui sunt cuprinse în *Cartea Revoluţiilor Sferelor Cereşti* pe care autorul a apucat s-o vadă doar în ziua morţii lui, cu puţin timp înainte să moară. Universul prezentat de Copernic este unul descentralizat, este deschis spre infinit. Totuşi el nu afirmă explicit infinitatea Universului, spunând doar că lumea este incomensurabilă. Noţiunile de nemărginire sau de infinitate pe care le implica sistemul copernican erau obligate să devoreze spaţiul rezervat lui Dumnezeu pe hărţile astronomilor medievali… De acum înainte, continuum-ul spaţiu-spirit va fi înlocuit de continuum-ul spaţiu-timp. Aceasta însemna, printre altele, şi sfârşitul intimităţii dintre om şi Dumnezeu. *Homo sapiens a trăit într-un univers învăluit de divinitate ca un foetus în uter; acum omul a fost expulzat de acolo.*[3]

Ce înseamnă de fapt această trecere de la *spaţiu-spirit* la *spaţiu-timp*? Până acum spaţiul nu însemna pentru om un teren neutru. El era legat de spirit, în sensul că spaţiul era pătruns de o anumită sacralitate a divinităţii. Şi mai mult decât atât, prin spaţiu omul putea să progreseze spiritual, să ajungă să se împărtăşească din spiritualitatea divină. Dar acum timpul ia locul spiritului. Adică Universul nu mai are dimensiune spirituală, ci el este o entitate autosuficientă în ea însăşi, caracterizată de *spaţiu-timp*. Se pun bazele unei concepţii fizice fundamentate pe geometria lui Euclid. Începem să avem de-a face cu un univers cvadridimensional, caracterizat de un spaţiu tridimensional şi o altă dimensiune (a patra): timpul. În această concepţie nu numai că avem o eliminare progresivă a elementului spiritual din Cosmos, dar sunt separate şi cele două realităţi care caracterizează Universul: spaţiul şi timpul. Avem un spaţiu autonom de timp. Nu numai că spaţiul şi timpul încep să se desacralizeze, dar aceste realităţi sunt privite acum în mod separat. Întâlnim acum o lume care-şi trăieşte istoria într-un spaţiu autonom, într-o trecere ireversibilă a timpului. Progresul istoric va fi privit acum ca o înaintare într-un timp care să-i permită omului o descifrare (a se înţelege o eliminare a tainicului) şi mai incisivă a spaţiului înconjurător. Însăşi istoria este autonomizată. Evenimentele istorice sunt considerate doar ca acţiuni pur omeneşti. Lumea este descentralizată din raportul ei firesc cu Dumnezeu.

Concepţia lui Copernic a contribuit la întărirea viziunii omogenităţii Universului. În secolul al XVII-lea această viziune a facilitat fuziunea dintre teologie şi fizică. S-a ajuns până aproape la identificarea argumentelor teologice cu cele fizice. Descartes va matematiza excesiv fizica. În acest demers el va ajunge la o soluţie unilaterală, conferindu-i materiei o singură calitate: întinderea. La fel, spaţiul nu semnifică decât o simplă întindere. Nu mai avem de-a face cu un spaţiu calificat, ci cu o domnie a cantităţii în detrimentul calităţii. La Descartes, spaţializarea lumii înseamnă de fapt şi pierderea sensului autentic al spaţiului, dar şi o diminuare a ineditului lumii. El consideră corpurile ca *res extensae*. Ele nu mai au nici un fel de raţionalitate intrinsecă, sunt lipsite de simboluri. Mai mult, avem de-a face cu o concepţie dualistă atunci când raportăm *res extensae* cu *res cogito*. Raţiunea devine un atribut exclusiv al omului.

[3] Arthur Koetsler, *Lunaticii*, p. 17

Dar acest raționalism exacerbat va duce tocmai la eliminarea rațiunii autentice.

Fizica lui Descartes va influența și teologia, acesta întărind concepția deistă din teologia scolastică. Prin faptul că spațiul este conceput ca o întindere neutră, iar lucrurile creației ca simple forme care umplu această întindere, se ridică bariere între transcendent și imanent. Spațiul și timpul din lumea imanentă în care trăim nu mai au implicații în viața duhovnicească, care include aspirația omului spre transcendent. Sunt create atât bariere temporale între veșnicia din transcendență și timpul imanent, cât și bariere spațiale între *lumea de dincolo* și *lumea de aici*. Aceste bariere vor influența teologia scolastică, dându-i un caracter static. Ea va fi lipsită de perspectiva transfigurării. Cosmosul cartezian, în această perspectivă unilaterală, este *redus la singura dimensiune ontologică a întinderii, în întregime desfășurat dinaintea noastră, partes extra partes, mecanică demontabilă și demontată, fără rest și fără mistere, fără interioritate, limita sa fiind pretutindeni și centrul nicăieri*[4] Tocmai definiția dată în care se afirmă că *centrul este nicăieri* redă o imagine răsturnată asupra spațiului față de aceea a omului religios. Dacă în viziunea tradiționalistă asupra spațiului, omul simțea adânc nevoia de a se situa spațial în centru (această poziție conferindu-i o plenitudine existențială), în noua perspectivă ne confruntăm cu absența centrului Universului. Această perspectivă redă o imagine dezolantă a unui om dezorientat în spațiu, dezorientarea resimțindu-se și pe plan existențial.

Galileo Galilei va elabora o învățătură despre spațiu și timp care va duce la un univers lipsit de fond semantic, la distrugerea mitocosmosului. Galileo Galilei, prin matematizarea relațiilor referitoare la spațiu și timp, erodează concepția simbolică din cadrul cosmologiei. De ce aceasta? Pentru că Galilei nu folosește matematicile decât ca un limbaj intermediar, pur profan, prin care traduce lumea fizică. El nu atribuie matematicii o simbolistică intrinsecă, cum a făcut-o, de exemplu, Kepler. Deși în teoriile lui a folosit intens matematicile, Kepler o face considerând matematica în sine nu doar un simplu instrument, ci având și ea o bogăție semantică. Tocmai de aceasta, studiind cosmosul, matematicianul Curții Imperiale va ajunge să afirme în cartea *Armonia lucrurilor*: *O, Tată al luminii! Tu, ce prin lumină aprinzi în noi aspirații după lumina grației Tale pentru ca să ne aduci la lumina măririi! Iată acum Îți mulțumesc Ție, Făcătorul și Stăpânul meu, că Tu m-ai desfătat prin creațiunea Ta, că mult m-a fermecat opera mâinilor Tale*[5].

Deși și-a început demersul într-o manieră aristotelică, Galilei tocmai prin preocuparea lui de matematizare sfârșește prin a fi adeptul lui Platon. El afirmă cu orgoliu, sub influența platonismului, în *Discorsi et dimostrationi* că *...voi promova o știință cu totul nouă asupra unei probleme foarte vechi...și voi demonstra ceva ce nimeni n-a mai demonstrat până acum și anume că mișcarea corpurilor în cădere se supune legilor numerelor.*[6] Cum se explică aceasta? Galilei, după experiențele efectuate asupra corpurilor aflate în cădere liberă (arunca pietre cu mase diferite din turnul Pisei și le măsura timpii de cădere), ajunge la concluzia că acești timpi sunt independenți de masele corpurilor, considerate punctiforme.

Prin faptul că el consideră independent timpul de masa corpurilor punctiforme, se face o separație între timp și creație. Materia nu mai interacționează cu timpul. Legile mișcării sunt independente de masele corpurilor. Materia în substanța ei intimă este anulată și totodată separată de continuum-ul spațiu-timp în cadrul căruia există.

Isaac Newton va fi acela care va fundamenta fizica clasică în lucrarea *Principiile matematice ale filosofiei naturale* (1687). Pentru fizica lui Newton, timpul și spațiul sunt mărimi absolute. Nu numai că sunt absolutizate, dar sunt considerate ca realități independente una de alta. Newton vorbește de un timp absolut, exprimabil matematic și care curge uniform, fără nici o legătură cu nimic exterior. Conceptul fizic de spațiu la Newton poartă o triplă semnificație, considerându-l ca fiind omogen, absolut și infinit. Timpul este considerat absolut pentru a nu se afecta caracterul relației cauză-efect. Dacă relația dintre două evenimente petrecute într-un interval de timp ar avea caracter relativ, la fel s-ar întâmpla și cu relația cauză-efect. Newton vorbește de spațiu absolut pentru că el avea credința existenței unui punct în spațiu care să fie repaus absolut. E vorba de așa numitul eter.

La Newton concepțiile fizice despre spațiu și timp au avut la bază concepțiile filosofice. El se detașează de Descartes, care vedea spațiul doar ca o simplă întindere. Jean Pierre Lonchamp în lucrarea *Science et croyance* mărturisește că: *...l'espace infini est incree, il en fait un atribut divin. L'espace devient*

[4] Jean Borella, *Criza simbolismului religios*, p.74

[5] Ion Vlăducă, *Elemente de apologie creștină*, p. 180

[6] Ibidem, p. 182

le cadre de la presence et de l'action divine (sensorium Dei), d'un Dieu omnipresent.[7]

Newton vede în gravitație acțiunea lui Dumnezeu în lume. Nu el este cel care oferă o concepție mecanicistă, ci cei care i-au urmat folosindu-se de rezultatele cercetărilor sale științifice. Foarte important este să nu confundăm mecanica cu mecanicismul. Newton a pus bazele mecanicii în fizică, prin principiile dinamicii și legea atracției gravitaționale. Dar el n-a avut o viziune mecanicistă asupra lumii. Această concepție a fost dezvoltată de cei care au trăit după el. Pentru Newton, Dumnezeu este prezent în lume. Dumnezeul lui Newton nu este perceput nici în sens panteist, nici filosofic. Isaac Newton credea în Dumnezeul Sfintei Scripturi: *Această ființă infinită guvernează totul, nu ca suflet al lumii, ci ca Domn al tuturor lucrurilor... El este omniprezent nu numai virtual, ci și substanțial, deoarece nu se poate acționa în absență.*[8]

Între Leibniz și Newton a existat o dispută în epocă, rămasă celebră. Mai întâi se știe de disputa lor în ceea ce privește paternitatea calculului infinitezimal. Acum se știe că Newton l-a descoperit mai devreme, dar cel care a publicat primul elemente despre acest calcul a fost Leibniz. Gottfried Leibniz prin formația lui era cartezian. Implicit înseamnă că era un adept al deismului. Leibniz îl atacă pe Newton de materialism voalat. Atacul este făcut printr-o scrisoare adresată prințesei de Walles, în noiembrie 1715. Răspunsul nu este dat de Newton, care detesta orice polemică, ci de doctorul Samuel Clarke, elev al lui Newton, care a tradus în latină *Optica*. În scrisoare se subliniază: *Ideea celor ce susțin că lumea este o mașină uriașă, care se mișcă fără intervenția lui Dumnezeu, așa cum un orologiu continuă să funcționeze fără ajutorul ceasornicarului, această idee, spun, introduce materialismul și fatalitatea; și sub pretextul de a face din Dumnezeu o Intelligentia Supramundana, ea tinde efectiv să izgonească din lume providența și stăpânirea lui Dumnezeu.*[9]

Deci e limpede că nu Newton este acela care a introdus concepția mașinistă despre Univers, care afirmă că Dumnezeu nu mai are nici un rol în funcționarea Universului.

Renașterea, apoi Iluminismul, va facilita dezvoltarea mentalității antropocentrice. Omul este măsura tuturor lucrurilor (este reînviată afirmația lui Protagoras). Omul va crede că-și va putea explica totul pe baza cunoștințelor sale. În predicțiile sale el va elimina actul credinței. Rațiunea umană este autonomizată, fiind descentralizată din Rațiunea divină. În prezicerile fenomenelor fizice, omul nu mai presupune necesară credința. De exemplu, faptul că soarele a răsărit în fiecare zi în trecut, nu ne dă dreptul de a prezice că soarele va răsări și în viitor. Asta doar dacă admitem principiul că orice fenomen petrecut în trecut, în condiții identice se va repeta în viitor. Dar acest lucru nu este logic. El implică credința. Noi prin credință admitem această situație. La fel se întâmplă cu orice supoziție dintr-un domeniu al științei pe care o presupunem ca fiind adevărată. De exemplu, axioma lui Euclid (printr-un punct exterior unei drepte se poate duce o singură paralelă la acea dreaptă) este acceptată prin credință. Această realitate o admite până și David Hume, un filosof care nu se opune logicii. Avem aici aspectul de încredere al științei. Știm foarte bine că și urmașii evreilor Îl invocau pe Dumnezeu ca fiind ***Dumnezeul părinților noștri; Dumnezeul lui Avraam, al lui Isaac și al lui Iacov***. Evreii au avut încredere în Avraam, Isaac, Iacov, tocmai de aceea ei au primit și credința în Dumnezeul Cel viu. La fel s-a întâmplat și în creștinism. Actul credinței are și această dimensiune pe orizontală. Foarte mulți oameni L-au primit pe Hristos ca Dumnezeu tocmai pentru că au fost impresionați de oamenii care aveau credința creștină. De exemplu, mulți dintre păgâni nu știau nimic despre Hristos, dar prin modelul de viață al martirilor, al sfinților, L-au primit pe Hristos ca Dumnezeu. Să ne amintim de Nestor, tânărul care l-a învins pe Lie (ucigătorul de creștini în arenele romane, pe vremea împăratului Dioclețian). Nestor are încredere în Sfântul Dimitrie. El nu-l cunoaște pe Hristos, atâta doar că crede cu toată puterea lui în Sfântul Dimitrie. Mergând înainte de luptă la Sfântul Dimitrie, el cere binecuvântare de la sfânt ca să-l învingă pe Lie. Apoi, înainte de luptă, el strigă cu credință: *Dumnezeul lui Dimitrie, ajută-mă!* Și, într-adevăr, cu ajutorul lui Dumnezeu celui viu îl învinge pe Lie.

Dar iată că Renașterea și Iluminismul nu mai transmută această încredere umană de pe orizontală într-o credință pe verticală, în Dumnezeu. Omul este văzut ca stăpân într-un Univers infinit al materiei. În lucrările *Forță și materie* a lui Büchner și *Omul mașină* a lui La Mettrie se postula veșnicia mișcării și a materiei.

Lagrange generalizează legile lui Newton. Prin mecanica analitică a acestuia o cauză este legată de un efect printr-o conexiune rigidă. O astfel de

---

[7] Jean Pierre Lonchamp, *Science et croyance*, p.120
[8] Alexandre Koyre, Op. cit., p.56
[9] Ibidem, p.183

legătură exterioară l-a influențat pe matematicianul și fizicianul Pierre Simone de Laplace să elaboreze o întreagă concepție deterministă, cunoscută sub denumirea de determinism dinamic. Conform acestei concepții Universul este constituit dintr-o mulțime de puncte materiale, între care există interacțiuni instantanee la distanță. În această viziune mecanicistă nu interesează natura acestor interacțiuni, ci doar efectul de deplasare a particulelor în Univers. Laplace, bazându-se pe astfel de considerații, afirmă că cineva care cunoaște la un moment dat pozițiile și impulsurile tuturor particulelor din Univers ar putea să prevadă cu precizie absolută toate evenimentele ulterioare cosmice, fizice, chimice și chiar destinul istoric al omenirii. Laplace și-a elaborat această teorie în lucrarea *Système du monde*. Întrebat de Napoleon unde este prezent Dumnezeu în tratatul lui, Laplace răspunde că nu are nevoie de ipoteza Dumnezeu pentru a-și explica lumea. Astfel întreg universul este un mecanism uriaș, care odată pornit își mișcă toate rotițele fără greșeală.

Continuumul spațiu-timp în contextul rezultatelor actuale ale fizicii. Referințe teologice răsăritene asupra spațiului și timpului. Noțiunile de timp absolut și spațiu absolut încep să fie puse sub semnul întrebării în momentul dezvoltării teoretice în fizică și matematică. Mai întâi aparatul matematic este revoluționat prin apariția matematicilor neeuclidiene. Geometria lui Euclid se bazează pe axioma conform căreia printr-un punct exterior unei drepte se poate duce o singură paralelă la acea dreaptă.

În 1829 este publicat primul sistem de geometrie neeuclidiană care îi aparține savantului rus N. Lobacevski. El a publicat lucrarea cu titlul *Despre bazele geometriei*. Janoş Bolyai își va expune și el cercetările sale în lucrarea publicată în limba latină: *Apendice la încercare de inițiere a tineretului...în elementele matematicii pure*. B. Riemann ridică problema pe o treaptă mai înaltă publicând în 1868 *Despre ipotezele care stau la baza geometriei*.

Aceste geometrii neeuclidiene constituiau cadre mult mai adecvate pentru ca teoriile fizice să exprime realitatea materială. Se vor crea și spații diferite decât cele euclidiene, care vor contribui la apariția viitoarelor spații Minkovski și Hilbert, utilizate în teoria relativității.

Faraday și Oersted, prin experiențele lor, vor eroda concepția mecanicistă asupra lumii. Fizicianul scoțian, James Clark Maxwell a construit prima teorie de câmp și anume cea a câmpului electromagnetic. Era evidențiată în acest fel existența unui realități nemecanice. În această nouă concepție energetică asupra universului nu avem de-a face doar cu mișcarea materiei ci și cu mișcarea unei stări a materiei. Definind energia ca o funcție de stare, putem spune că pentru prima dată este evidențiată mișcarea unei realități nemateriale și care se propagă străbătând totuși materia. Fizica se apropie, prin metode specifice, de ceea ce se descoperise Sfântului Grigore Palama și altor Părinți în chip desăvârșit: existența energiilor necreate ale lui Dumnezeu ce pătrund și susțin Creația.

Am arătat în capitolul anterior că Newton credea în existența unui punct în spațiu care se află în repaus absolut. Sistemul de referință absolut a fost numit de mecaniciști eter. Față de eter corpurile se deplasează cu o anumită viteză. Inventarea eterului ca o substanță foarte fină, imponderabilă, era o expresie a limitelor fizicii mecaniciste. Mai târziu concepția asupra eterului a evoluat, fiind considerat ca un corp solid, elastic. Sunt cunoscute în acest sens încercările lui Fresnel de a deduce proprietățile luminoase din cele ale eterului, încercări continuate în direcții diferite de Navier, Cauchz, Poisson, Green și Neumann. Spre deosebire de fizica lui Newton, unde în afara corpurilor spațiul era gol, în teoriile acestora spațiul dintre corpuri și interiorul lor este umplut cu eter. A existat apoi ipoteza eterului în repaus, a eterului total antrenat de mișcarea corpurilor, a eterului parțial antrenat de această mișcare.

Inițial s-a presupus că viteza luminii este infinită (lumina se transmite instantaneu), dar apoi s-a demonstrat că viteza luminii este limitată: c=300.000 km/sec. Prin încercarea de a determina care este viteza cu care se mișcă Pământul față de eter, într-un experiment făcut la Chicago în 1882 de A. Michaelson, urmând întocmai principiile fizicii newtoniene, s-a dat o puternică lovitură acestor concepții. Fizica, prin urmare, trebuia să-și definească un nou sistem de referință. Acest lucru îl afirmă pentru prima dată Ludwig Lange în lucrarea *Evoluția istorică a noțiunii de mișcare*.

Totuși, pentru menținerea ipotezei existenței eterului, fizicieni ca Fitzgerald și Lorentz au lansat ipoteza că orice corp care se deplasează cu viteza V față de eter suferă o contracție în sensul că dimensiunile paralele cu direcția mișcării se micșorează. Aceste dimensiuni sunt înmulțite cu un factor subunitar. Acest factor este introdus și în măsurarea timpului.

Pe baza acestor ipoteze, Lorentz a găsit relațiile de calcul ale lungimilor şi intervalelor de timp în sistemele în mişcare şi a arătat că aceste relații păstrează invariant ecuațiile câmpului electromagnetic. Rezultatele lui Lorentz au fost confirmate de Larmor (1900) şi Poincare (1905). În acest fel sunt înlocuite relațiile de transformare ale lui Galilei. Relațiile de transformare ale lui Galileo Galilei se referă la valabilitatea ecuațiilor mişcării în sistemele de referință inerțiale. Lorentz a modificat aceste transformări în speranța menținerii utopiei eterului.

Consecințele teoriei lui Lorentz sunt remarcabile. Un subiect va observa mereu aceleaşi procese indiferent dacă sistemul său de referință este în repaus față de eter sau în mişcare rectilinie şi uniformă. Această concluzie echivalează practic cu anularea eterului ca sistem de referință aflat în repaus absolut.

Metodele lui Lorentz şi Poincare necesitau un grad mare de intuiție care depăşea deducționismul cartezian. Această intuiție reflectă o şi mai puternică participare la fenomenul respectiv, o asumare şi o mai intensă trăire a lui. Mărturiseşte Poincare: *Nici în demonstrație, logica nu este totul. Adevăratul raționament matematic este o veritabilă inducție, diferită în multe privințe de inducția fizică, dar procedând ca şi aceasta, de la particular la general. Toate eforturile care au fost făcute pentru a răsturna această ordine şi a readuce inducția matematică la regulile logicii n-au ajuns decât la insuccese, rău disimulate de întrebuințarea unui limbaj inaccesibil profanului.*[10]

Dar Lorentz, Poincare şi alți fizicieni până la Einstein nu au înțeles profunzimea transformărilor făcute, care impuneau o nouă concepție asupra lumii fizice. Aceasta trebuia să se bazeze pe redefinirea noțiunilor de spațiu şi timp. Lucrul acesta l-a făcut Einstein în lucrarea sa *Asupra electrodinamicii corpurilor în mişcare*, apărută în 1905, în care a pus bazele teoriei relativității restrânse. Considerațiile lui Minkovski asupra teoriei lui Einstein, prin care se pun bazele universului cvadridimensional, sunt expuse în conferințele acestuia *Principiul relativității* (1907) şi *Spațiul şi timpul* (1909) constituind momente de desăvârşire ale concepției unitare asupra continuumului spațiu-timp în fizica relativistă.

În teoria relativității restrânse (1905) se evidenția caracterul relativ al spațiului şi timpului şi legătura spațiu-timp, dezvoltându-se o întreagă concepție pe baza continuumului cvadridimensional amintit. Se puteau alege diferite drumuri între evenimentele ce aveau loc în spațiu-timp, însă cadrul spațio-temporal în sine rămânea acelaşi. Şi această viziune se schimbă în 1915, odată cu elaborarea teoriei relativității generalizate. Einstein a avut ideea de a afirma că gravitația nu este o simplă forță între celelalte forțe care acționează asupra cadrului fix al spațiu-timpului. El a considerat gravitația ca o distorsiune a spațiu-timpului, produsă de masa şi energia conținute în acest cadru. Se evidențiază nu numai legătura dintre spațiu şi timp, dar şi a continuumului spațio-temporal cu materia, cu energia, cu cosmosul. Spațiul şi timpul nu mai reprezintă, ca în fizica lui Galilei sau Newton, două realități independente, abstracte, detaşate de lume şi viață. *Descoperirea lui Einstein a schimbat complet modul în care gândim despre spațiu şi timp. Ele nu mai constituie cadrul pasiv în care au loc evenimentele. Nu mai putem concepe spațiul şi timpul ca pe nişte entități veşnice, neafectate de ceea ce se întâmplă în univers. Acum ele devin cantități dinamice care influențează şi sunt influențate la rândul lor de evenimentele care se petrec în spațiu-timp.*[11]

... În teoria generală a relativității, spațiul şi timpul sunt mărimi dinamice: atunci când un corp se mişcă, sau o forță acționează, aceasta afectează curbarea spațiului şi a timpului şi la rândul său structura spațiu-timpului afectează modul în care corpurile se mişcă, forțele acționează. Spațiul şi timpul nu numai că afectează, dar sunt şi afectate de orice se întâmplă în Univers. Exact aşa cum nu se poate vorbi de evenimentele din Univers fără noțiuni de spațiu şi timp, tot aşa în relativitatea generalizată nu are sens să se vorbească despre spațiu şi timp în afara Universului.[12]

S-a vorbit şi s-a scris mult despre presupusul experiment de la Philadelphia, în care Einstein ar fi avut un rol decisiv. Se credea că omul descoperise cheia de control asupra spațiului şi timpului. Deşi e un episod controversat, voi prezenta totuşi câteva date despre aşa-numitul experiment de la Philadelphia şi despre implicațiile lui asupra concepției despre spațiu şi timp. *Philadelphia Experiment* realizat în toamna anului 1943, presupus a fi fost organizat de specialiştii Marinei americane, a făcut să se vorbească şi să se speculeze pe marginea evenimentelor care se presupune că s-au derulat. Experimentul, desfăşurat sub supravegherea lui

[10] Henri Poincare, *Ştiință şi metodă*, p.195

[11] Stephen Hawking, *Visul lui Einstein*, p.82

[12] Stephen Hawking, *Scurtă istorie a timpului*, p.53

Einstein, s-a făcut în condiții strict secrete, ținând cont că lumea se afla în plină conflagrație mondială.

În portul din Philadelphia, asupra distrugătorului USS Eldrige-173 cu o capacitate de 1240 t, staționat într-un anumit loc, s-a acționat cu un puternic câmp electromagnetic. Role imense au fost montate pe vasele apropiate. Prin producerea unui câmp magnetic rotitor foarte puternic s-a constatat ceva uluitor: distrugătorul de marină a fost învăluit într-un fel de nor verzui, apoi în ceva ca într-un fel de ceață, pentru ca să dispară definitiv din raza vizuală a observatorilor care urmăreau experimentul. În aceleaşi momente s-a constatat apariția subită a navei respective în portul Norfolk. Acest port se află la o distanță de peste 400 km de Philadelphia. A urmat reapariția vasului în portul din Philadelphia după câteva momente. Această revenire a fost la fel de subită ca dispariția.

Câmpurile magnetice au fost concentrate într-un volum aproape sferic cu un diametru de ≅ 200 m. Echipajul aflat în acest sferoid a suferit urmări grave. Cei aflați în interiorul sferoidului puternic magnetizat şi apoi demagnetizat mărturisesc că în acel interval de timp au suferit un fel de *îngheț*, n-au mai putut vorbi şi n-au mai perceput mediul înconjurător în mod real. Unii din marinarii respectivi se ridicau, dispăreau în aer şi reapăreau. Unul din ei a ieşit prin zidul casei (sub ochii soției şi a copiilor) pentru a dispărea pentru totdeauna. Alții fie au murit, fie au avut tulburări psihice foarte grave.

Experimentul la timpul respectiv a fost efectuat în condiții de strict secret, aşa cum am mai precizat. Dar ziarele din Philadelphia din acele zile au redat fenomene foarte ciudate (dispariția şi reapariția unor marinari) din localul *Gin Mill*. S-a discutat, s-a scris şi s-a speculat mult pe marginea celor întâmplate. Aceste lucruri n-au fost confirmate niciodată în mod oficial.

Bineînțeles se poate specula enorm şi de multe ori exagerat asupra timpului. Nu am vrea aici să ne hazardăm în astfel de speculații. Cert este că teoria relativității demonstrează matematic şi s-a confirmat experimental că timpul nu trece la fel pentru toată lumea. Depinde de condițiile în care se află observatorul care măsoară trecerea timpului. De exemplu pentru cineva aflat într-o rachetă cu o anumită viteză v față de Pământ timpul trece mai *încet*. Astfel, dacă mijloacele tehnice existente astăzi ar face posibilă construirea unei rachete care să se deplaseze cu o viteză apropiată de cea a luminii, pentru un astronaut care s-ar deplasa cu această rachetă câteva zile, reîntorcându-se pe Pământ ar constata că au trecut de fapt câteva zeci de ani tereştri. E posibil ca el să nu mai găsească pe nimeni în viață, dintre cei care au trăit în momentul plecării lui de pe Pământ. O experiență foarte comună şi simplă pe care o poate încerca oricine o propune Einstein. El a observat că deplasându-se pe jos, trecând prin fața unui orologiu dintr-un turn el observă mişcarea acelor indicatoare ale ceasornicului într-un anumit ritm. Trecând apoi cu tramvaiul prin fața aceluiaşi orologiu, el observă că acele ceasornicului se mişcă într-un ritm mai lent. Deci timpul are altă dimensiune pentru observatorul din tramvai. Bineînțeles că această diferență este destul de greu sesizabilă, pentru că viteza tramvaiului este destul de redusă. Însă dacă am avea posibilitatea de a ne afla într-un mijloc cu o viteză foarte mare (de exemplu, care să tindă spre viteza luminii) diferența de timp percepută de un observator aflat într-un asemenea mijloc ar fi semnificativă.

Pe plan auditiv am putea face o analogie cu efectul Doppler. S-a demonstrat că undele sonore emise de un corp aflat în viteză față de noi au lungimi de undă diferite, în funcție de sensul deplasării (dacă respectivul corp se îndepărtează sau se apropie de noi). De exemplu un tren care se apropie de noi are un şuierat mai ascuțit (unda sonoră emisă de el are lungime de undă mai mică, respectiv frecvență mai ridicată). Cunoaştem relația de inver proporționalitate între lungimea de undă λ şi frecvența unei unde sonore ν: $\nu = \frac{1}{\lambda}$). Apoi un tre care se îndepărtează de noi are un şuierat ma *înăbuşit*, mai *stins* (unda sonoră emisă de el ar lungime de undă mai mare, respectiv frecvență ma scăzută). Deci noi auzim anumite sunete şi în funcți de viteza corpurilor care emit acele sunete, raporta față de noi. La fel este şi cu perceperea timpului. No percepem timpul într-un anumit mod, în funcție d viteza noastră față de respectivul sistem de referință.

Aceste considerații au substrat ştiințific şi au fo clarificate şi adâncite în cadrul teoriei relativită restrânse elaborate de Albert Einstein. Deci nu se m poate vorbi de un timp neutru, absolut, indiferent d sistemul de referință la care ne raportăm. Caracter absolut al timpului nu mai este de actualitate. Ac timp aprioric al lui Kant, care preexistă oricăr experiențe externe şi interne, acel timp al ştiinței filosofiei din secolul al XVIII-lea aparține domeniul trecutului.

Determinismul aplicat asupra spaţiului şi timpului a fost depăşit de fizica relativistă. Odată cu descoperirea principiului de nedeterminare al lui Heisenberg şi a fizicii cuantice s-a ajuns la o viziune tot mai dinamică referitoare la timp, la spaţiu, la cosmos. Mecanica cuantică va fi aplicată nu doar asupra microparticulelor în mişcare, ci inclusiv asupra structurii spaţiului şi a timpului.

Fizicianul american Richard Feynman a devenit cunoscut în 1949 pentru lucrarea sa despre teoria cuantică a luminii. El a primit premiul Nobel în 1965 împreună cu un alt american, Julian Schwinger, şi cu fizicianul japonez Shinichiro Tomonaga. Feynman a introdus conceptul de sumă a istoriilor. Astfel un sistem fizic nu are o singură istorie în spaţiu-timp ci există posibilitatea mai multora. Acest concept deschide o perspectivă fantastică interrelaţionării, libertăţii existente în microstructura materiei. Dar nu e cazul în studiul de faţă să detaliem aspecte deosebit de spectaculoase ce ţin de microfizică şi implicaţiile lor pe plan teologic şi filosofic. Totuşi e interesant de precizat că acest concept de sumă a istoriilor se poate aplica şi în cazul structurii continuumului spaţiu-timp. Nu se ştie exact cum se va calcula această sumă a istoriilor spaţiu-timpului, dar se ştie sigur că e mai uşor să se efectueze aceste calcule în aşa numitul timp imaginar. Acest timp imaginar este diferit de timpul real, pe care îl cunoaştem noi, dar nu este separat de el. Timpul imaginar este un timp virtual, potenţial care poate fi actualizat în timp real.

Existenţa acestui timp imaginar arată că istoria cosmosului nu este una univocă, ci una din multele posibile. Astfel este posibilă corelaţia între istoria cosmosului şi istoria umanităţii. Omul nu poate fi separat de cosmos, istoria lui împletindu-se cu cea a universului. Destinul omului este indisolubil legat de destinul cosmosului. Mai mult decât atât, conceptul de timp imaginar ne ajută să surprindem libertatea creaţiei (prezenţa lui Dumnezeu în lume) care se actualizează într-o adâncă şi fină corelare cu libertatea omului. Este o perspectivă cu implicaţii asemănătoare cu cele existente în teologia ortodoxă.

Timpul imaginar reliefează dinamica istoriei, ne ajută să ne formăm o viziune fenomenologică asupra desfăşurării istoriei. Concepţia fizică despre timpul imaginar îl ajută pe om să-şi conştientizeze responsabilitatea de a-şi asuma rolul de *preot al creaţiei* (în viziunea patristică). Regăsim implicaţii ce ţin de dinamica vieţii duhovniceşti. Stephen Hawking, fizician contemporan, declară: *Timpul imaginar este deja un loc comun pentru literatura ştiinţifico-fantastică. Dar timpul imaginar este mai mult decât literatură sau truc matematic. El este ceva care dă forma Universului în care trăim.*[13]

Existenţa timpului imaginar şi considerarea lui ca a patra dimensiune în Universul cvadridimensional alături de spaţiu, conferă o viziune *eshatologică* asupra creaţiei. Rene Guenon afirmă: *...ceea ce joacă rolul celei de-a patra coordonate nu este timpul, ci ceea ce matematicile numesc timpul imaginar; iar această expresie care nu reprezintă decât o particularitate a limbajului ce provine din întrebuinţarea unei notaţii absolut convenţionale, capătă aici o semnificaţie destul de neprevăzută. Într-adevăr, a spune că timpul trebuie să devină imaginar pentru a fi asimilat celei de-a patra dimensiuni a spaţiului, nu este altceva, în fond, decât a afirma că pentru aceasta el trebuie să înceteze a exista ca atare, altfel spus transformarea timpului în spaţiu nu e propriu-zis realizabilă decât la sfârşitul lumii.*[14]

Caracterul calitativ al spaţiului şi al timpului este reliefat în actualitate şi de teoriile morfologice (teoriile care descriu în măsura posibilităţilor apariţia, menţinerea şi dispariţia formelor într-o mulţime de domenii).

Din multitudinea teoriilor morfologice vom exemplifica două: teoria catastrofelor şi teoria fractalilor. Teoria catastrofelor aparţine matematicianului Rene Thom. El va debuta cu această denumire a teoriei sale într-un articol din 1966: *Une theorie dynamique de la morphogenese*. Teoria oferă o metodă generală de studiu a schimbărilor discontinue, a salturilor calitative. Termenul de catastrofă nu are înţelesul său cotidian. Din punct de vedere matematic o catastrofă apare atunci când o variaţie continuă a cauzelor produce o variaţie discontinuă a efectelor. Este contrazis în acest fel principiul: *cauza egalează efectul* (Thoma d'Aquino) sau principiul enunţat de Leibnitz: *Cauza şi efectul depind până în detaliu de cea mai mică circumstanţă, cu toate că orice efect depinde de o infinitate de cauze şi cu toate că orice cauză are o infinitate de efecte.*[15]

Teoria fractalilor, fundamentată de Mandelbroat, începând din 1975, contrazice viziunea simplificatoare a lui Galilei, care reducea spaţiul la o sumă de figuri geometrice regulate. Această teorie se bazează pe geometriile neeuclidiene, foloseşte

[13] Idem, *Visul lui Einstein*, p.91

[14] Rene Guenon, *Domnia cantităţii şi semnele vremurilor* p.166

[15] Alain Boutot, *Inventarea formelor*, p.23

concepte elaborate de matematicieni ca Peano, Cantor, Lebesgue, Hausdorf.

Teoriile amintite evidențiază aspectele calitative ale spațiului și timpului. În acest fel se favorizează revenirea la concepția omului religios asupra acestor coordonate. Rene Guenon mărturisește: *Spațiul ca și timpul, definesc existența corporală, dar aceste condiții sunt diferite de materie sau mai degrabă de cantitate, deși se combină evident cu aceasta; ele sunt mai puțin substanțiale, deci mai apropiate de esență, și într-adevăr acest lucru implică existența în ele a unui aspect calitativ.*[16]

Un alt aspect care apropie teoria formelor de viziunea tradițională a omului îl constituie ciclicitatea timpului. Omul religios are o concepție ciclică asupra timpului. Teoria structurilor disipative (din cadrul teoriilor morfologice) redescoperă un timp care evidențiază realitatea schimbărilor și care are un caracter ciclic. Nu avem ca în fizica clasică un timp care concepe evoluția ca pe o succesiune de stări eterogene. Trecerea de la o stare la alta este continuă, timpul nu mai înseamnă repetarea indefinită a aceluiași lucru, ci este sinonim cu creația.

Reprezentarea ciclică stabilește în mod precis o corespondență între fazele unui ciclu temporal și direcțiile spațiului; e deajuns, ca să ne convingem, să considerăm un exemplu luat dintre cele mai simple și mai imediat accesibile, acela al ciclului anual, care joacă, așa cum se știe, un rol foarte important în simbolismul tradițional, și în care cele patru anotimpuri sunt puse în corespondență respectiv cu cele patru puncte cardinale.[17]

Nu îmi propun în cadrul de față să fac o analiză a *timpului* ca și concept analizat de diferite filosofii, religii sau științe. Dar vom face câteva observații pe marginea acestui timp relativ proclamat de teoria relativității. Este foarte clar că nici măcar nu ne propunem să insinuăm cumva că Einstein sau alți savanți ar fi făcut într-un fel sau altul vreo legătură între timpul relativ și considerațiile pe care le vom face. Dar acest timp relativ ne îndeamnă în mod implicit la un anumit tip de considerații.

Am văzut în primul capitol că omul arhaic avea o anumită reprezentare a timpului. Pentru acest om timpul nu însemna o înșiruire monotonă, indiferentă a clipelor. Timpul nu se constituie într-o succesiune de momente lipsite de semnificație. Timpul era văzut în dimensiunea sacră. Omul arhaic avea această viziune religioasă, spirituală asupra lumii ca întreg. Timpul făcea parte din existența lui. E firesc atunci ca acest timp să fie unul sacru. Omul își reprezenta timpul ca o manifestare a sacrului. Deci e fals să credem că pentru omul religios exista un timp sacru și un timp profan. Nu exista această distincție. Exista un timp sacru în cadrul căruia existau anumite discontinuități, în sensul că erau anumite momente care erau încărcate de sacru într-un mod mai deosebit decât altele. Deci timpul nu este omogen, nediferențiat. El prezintă anumite singularități. Acestea sunt date pentru omul religios de sărbători. Într-un asemenea context al sărbătorii timpul este și mai mult sfințit decât timpul cotidian. Dar e foarte interesantă reversibilitatea sărbătorilor în viața omului religios. Anul liturgic, de exemplu pentru un creștin, ne pune în față anumite perioade liturgice. Fiecare perioadă liturgică (fie că e vorba de Octoih, Triod sau Penticostar) e caracterizată de anumite evenimente centrale din viața Mântuitorului. Aceste evenimente dau un duh specific, o anumită stare perioadei liturgice. Și anul calendaristic, prin succesiunea lunilor care formează anumite anotimpuri, prezintă un timp ciclic. Deci pentru omul arhaic timpul este ciclic. Chiar dacă timpul este ireversibil el se desfășoară într-un cadru ciclic. Această percepere a unui timp ciclic îl ajută pe om să-și păstreze tradiția. El revine mereu într-un timp caracterizat de anumite obiceiuri. Creștinismul nu anulează o anumită realitate, ci o transfigurează. De fapt acesta este sensul autentic al abordării unei probleme. Când ne confruntăm cu o problemă rezolvarea nu constă în a o respinge, a ne preface că ea nu există. A o rezolva înseamnă a ne-o asuma și a ne strădui s-o depășim. Cu alte cuvinte, nu e vorba de anulare, ci de depășire într-un sens superior. Ideea aceasta a ciclicității timpului ne este pusă în față de fizica actuală.

Se știe că modelul acceptat astăzi de știință pentru formarea Universului este așa numitul *big bang*. Dar pentru noi, cei care trăim astăzi într-un anumit spațiu și timp, e foarte greu să ne închipuim acest *big bang*. De multe ori traducem acest termen prin *marea explozie*. Englezii, mai aproape de o reprezentare adecvată a acelei stări inițiale, propun formula *marele pocnet*. Ideea de explozie înțeleasă de omul de astăzi nu redă corect ceea ce se presupune că a fost atunci la începutul timpului. Noi percepem de obicei explozia într-un sens obișnuit: adică o explozie a materiei într-un anumit spațiu vid. Dar nu a fost deloc așa. Big bang-ul arată de fapt nu numai o explozie a materiei, ci și o explozie a timpului și spațiului. Adică nu a explodat materia într-un spațiu vid,

[16] Rene Guenon, op.cit., p.41
[17] Ibidem, p.46

asistăm efectiv la o creare a spaţiului şi timpului, simultan cu extinderea materiei în timp şi spaţiu. De aceea putem vorbi de o apariţie a lumii odată cu timpul, nu în timp. Ştiinţa cu posibilităţile de astăzi a realizat un scenariu în sens invers săgeţii timpului până la timpul $t = 10^{-43}$ s, numit *zidul lui Planck*. Dincolo de acest timp nu se poate şti ce a fost. În acea singularitate iniţială ştiinţa nu va putea şti niciodată ce a fost, pentru că în momentul absolut originar (t = 0), practic nu exista spaţiu, timp, materie. Nu exista decât *nimicul*. Dar acest *nimic* nu trebuie înţeles ca un principiu existent prin el însuşi. Bineînţeles că se poate vorbi foarte mult şi variat despre acest *nimic*. Se pot elabora diverse teorii ale *nimicului*. Interesant este că anumiţi savanţi, prin calculele lor, propun existenţa unui univers reversibil, care să presupună un timp reversibil. Ei prezic un moment în care se va declanşa aşa zisa *big crunch* (marea implozie). S-a demonstrat experimental că universul actual este în expansiune (deplasarea spre roşu în spectrul culorilor a undelor emise de galaxiile îndepărtate). S-au făcut laborioase calcule prin care se arată că la un anumit moment galaxiile îşi vor încetini vitezele unele faţă de altele, urmând apoi să se apropie, în cele din urmă ciocnindu-se şi având loc acea *big crunch*. Universul se va distruge. Apoi va avea loc un alt *big bang*, urmat de altă *big crunch*. Ciclul se va repeta la infinit. Această concepţie proclamă ca atare existenţa timpului reversibil. În plan filosofic şi religios, credem că această concepţie este tributară religiilor orientale. Mulţi fizicieni au aderat la aceste religii (Fritjof Capra o mărturiseşte explicit în lucrarea lui *Taofizica*) şi s-au lăsat influenţaţi în cercetările lor de asemenea concepţii.

Dacă am accepta timpul ireversibil, acele prelucrări ale ştiinţei care prezic marea implozie a Universului ar însemna că proclamă de fapt un sfârşit al Universului. Apropierile dintre galaxii şi toate celelalte fenomene sunt fenomene inverse acelora care s-au petrecut înaintea momentului de repaus al galaxiilor. Deşi ele au această simetrie inversă, nu înseamnă că şi timpul trebuie să fie simetric, adică să admită o reversibilitate, ci înseamnă că aceste fenomene se desfăşoară într-o simetrie inversă faţă de cele anterioare lor, dar în aceeaşi direcţie a timpului.

Cred că importantă nu este reversibilitatea sau ireversibilitatea timpului, esenţială este ciclicitatea lui! Un om nu poate experimenta în viaţa lui dacă timpul este reversibil sau ireversibil, dar el experimentează ciclicitatea lui. Timpul prezentat de teoria relativităţii ne readuce în memorie, ne trimite la timpul înţeles de omul arhaic. Pentru acest om, timpul nu trecea în mod identic, el era perceput în mod diferit în funcţie de comportamentul omului. Filosofia şi ştiinţa modernă s-a îndepărtat de această viziune. Pentru omul modern, timpul nu prezintă discontinuităţi, el este o succesiune echidistantă, neutră, a clipelor. Acest om se va lăsa tot mai mult dominat de o viziune pragmatică asupra lumii. Pentru el ştiinţa înseamnă o sporire a pragmatismului, o creştere a posibilităţilor tehnice şi tehnologice. Acest lucru reiese foarte clar din afirmaţia făcută de pozitivistul din secolul trecut, Auguste Comte: *...a şti e a prevedea, iar a prevedea e a putea*. Ştiinţa este redusă la determinism. Acest determinism este unul atotputernic care dă posibilitatea de a realiza multiple mijloace materiale. Transferarea concepţiei deterministe în planul moralei (*totul îmi este permis* – personajele lui Dostoievski) va avea consecinţe catastrofale pentru omenire.

Absenţa conştiinţei unui timp ciclic în va face pe acest om să fie predispus mai uşor la a abdica de la tradiţie. Un om care percepe timpul ca o desfăşurare liniară a clipelor, va trăi într-un prezent fals. Pentru că nu ne putem imagina un prezent autentic, separat de trecut şi de viitor. La fel un viitor prezis de un astfel de om nu poate fi decât unul iluzoriu. Această situaţie poate fi analizată în istorie sub diverse nuanţe. Asistăm în istorie la anumite revoluţii sau mişcări care răstoarnă valori consacrate, tradiţionale, pentru a impune altele, dărâmate la rândul lor şi aşa mai departe. Este un demers menit să relativizeze totul. Omul contemporan trăieşte astăzi drama unor astfel de timpuri. Pentru el nu mai există valori de referinţă, incontestabile, de neînlocuit. Totul este atacabil şi înlocuibil. Omul de azi crede că a fi liber înseamnă a face orice, a dispune oricum de sine, de semeni şi de cosmos.

El nu recunoaşte sensul încorporat în timp. El deturnează sensul autentic pentru a-i da un sens iluzoriu şi în cele din urmă autodistrugător. Sensul adevărat al timpului este cel pe care i l-a conferit Dumnezeu dintru început: să fie un cadru în care omul să actualizeze şi să înainteze în comuniunea veşnică, eternă cu Dumnezeu. Aici regăsim acea taină a creştinismului de a transfigura o realitate dată, despre care am vorbit anterior. Menirea noastră ca oameni este aceea de a regăsi (nu de a inventa!) sensul timpului dat de Dumnezeu. În veşnicia lui Dumnezeu este presupusă posibilitatea existenţei timpului, dar a unui timp în care să se concretizeze un răspuns liber din partea omului la chemarea de iubire din veşnicie a lui Dumnezeu.

Cred că în această perspectivă trebuie înțelese cuvintele rostite de Ecclesiastul: ***...Vreme este să te naşti şi vreme să mori; ...vreme este să rănești și vreme să tămăduieşti; ...vreme este să plângi şi vreme să râzi; ...vreme este să iubeşti şi vreme să urăşti...*** (Ecclesiastul 2, 1 – 8). Aceste cuvinte nu ar trebui înțelese în sensul că omul ar dispune de timp şi că are vreme să facă de toate: să se nască, să plângă, să râdă, să iubească etc. Omul nu dispune de timp, el trăieşte în timp şi are menirea să regăsească sensul încorporat în timp. Expresia *vreme este* nu înseamnă că omul *are* vreme. Este diferența fundamentală între *a fi* şi *a avea*. Omul nu are timp, el este în timp. Şi dacă el este în timp va fi capabil să actualizeze la momente diferite sensurile puse de Dumnezeu în timp. În acest fel el se află într-o mişcare care converge spre Dumnezeu. În această perspectivă omul trăieşte timpul ca o înaintare spre veşnicie.

Cum ne-am explica altfel că marii trăitori creştini au timp de toate? Ni se pare că ei au mult mai mult timp decât oamenii obişnuiți. Dar de fapt ei nu au timp mai mult, ei sunt în timp. Oamenii duhovniceşti au regăsit rostul firesc dat de Dumnezeu timpului. Aceşti oameni au identificat voia lui Dumnezeu în timp şi atunci ei înfăptuiesc ceea ce îi împlineşte. Aceşti oameni trăiesc adierea veşniciei încă de aici, ei actualizează timpul prefăcându-l în eternitate. Aşa trebuie să înțelegem acele cuvinte din Apocalipsa 10, 6 ***...timp nu va mai fi***. Nu e vorba de o anulare a timpului, ci de o transfigurare a lui în eternitate. Acum omul a ajuns la o asemenea comuniune cu Dumnezeu încât nu mai poate să cadă din această stare, în timp. De-acum înainte şi pentru toată veşnicia omul va înainta în mod continuu, dar nu monoton într-o comuniune tot mai adâncă cu Dumnezeu.

Ecclesiastul mărturiseşte explicit rostul timpului, câteva versete mai departe după ce enunță vremea tuturor lucrurilor. Astfel el spune: ***Toate le-a făcut Dumnezeu frumoase şi la timpul lor; El a pus în inima lor veşnicia, dar fără ca omul să poată înțelege lucrarea pe care o face Dumnezeu, de la început până la sfârşit.*** Deci fiecare lucru are un rost al său, un timp al său. Dar Dumnezeu a pus dintru început în firea lucrurilor veşnicia ca stare potențială, care urma să fie actualizată în timp. Însă omul cu cunoaşterea lui discursivă nu a avut acea percepere totală a timpului. El nu poate depăşi o viziune secvențială despre timp. Pe când la Dumnezeu nu este timp, este doar veşnicie! E nevoie să ne ostenim pentru a înțelege fiecare clipă ca o şansă de sporire a noastră în comuniune cu Dumnezeu. Timpul ne este dat, este un dar pe care l-am primit, nu îl avem noi. Având această reprezentare asupra timpului viața noastră poate fi înțeleasă în mod fundamental altfel. Înțelegând şi trăind timpul ca pe un dar de la Dumnezeu, avem şansa de a-l transfigura în veşnicie. Dar vom reuşi acest lucru numai prin raportare la Dumnezeu, nu prin noi înşine. Este foarte sugestiv că oamenii duhovniceşti şi în general un om ancorat în tradiție, în mod cotidian, nu folosesc expresia *am timp*. Ei spun *dacă dă Dumnezeu*, *dacă îmi ajută Dumnezeu*. Aceşti oameni fac anumite lucruri nu dacă au timp, ci dacă Dumnezeu le îngăduie, dacă îi ajută. Adică ei fac acele lucruri doar dacă se înscriu în voia lui Dumnezeu şi omul trăieşte cu conştiința că le îndeplineşte nu cu puterile lui proprii, ci prin raportare permanentă la Dumnezeu.

Valorificarea timpului trebuie înțeleasă într-un sens superior, nu pragmatic. Aşa ne vom bucura de sensurile luminoase ale existenței, date de trăirea timpului. De fapt a câştiga timp nu înseamnă a obține cât mai mulți bani. A câştiga timp înseamnă a câştiga viață! Aşa vom înțelege cuvintele biblice ***răscumpărând vremea***. Viața în unele situații înseamnă a îndura timpul, alteori a acționa asupra lui. Acest lucru se observă în numeroase rituri şi mituri. Există un raport între timpul grăbit (condensat, concentrat) şi timpul real.

Fie că se grăbeşte încolțirea bobului de grâu (*grâu din iesle* de Crăciun – în sudul Franței); fie amânarea unui termen fatal cu ajutorul unei poveşti interminabile a unui martir vegetal, ambele situații reflectă realitatea că timpul înseamnă viață. Foarte plastic găsim exprimări în tradițiile româneşti – ciclul grâului din *Pluguşorul* – e vorba aici de adevăratul ciclu al pâinii. În tradiția românească există o povestire: *Povestea pâinii*. Se relatează cum o petrecere de nuntă este tulburată de venirea unui balaur. Colacul de nuntă, stând pe masă, în mijlocul invitaților, ia cuvântul şi îşi povesteşte ciclul existenței sale. (un răbdător martiriu). Apoi îi strigă balaurului: *Şi pe toate le-am răbdat! Rabdă şi tu...*

Dar pentru a ajunge la o asemenea măsură e nevoie de trăirea vieții ca o continuă rugăciune. Timpul înseamnă viață, dar viața este dată de prezența rugăciunii. Rugăciunea ne devine un mod de viață. Aşa putem înțelege cuvintele Sfântului Apostol Pavel care ne îndeamnă să ne rugăm fie cu vreme, fie fără vreme şi apoi ne spune explicit: ***Rugați-vă neîncetat***. Sfântul Apostol Pavel foloseşte cuvântul *vreme* întocmai ca Ecclesiastul. Vremea înseamnă împlinire

[18] Marianne Mesnil, *Etnologul între şarpe şi balaur*, p. 123

a unui rost dat. Aici este vorba de rugăciune. Nu trebuie să ne rugăm doar la anumite momente prevăzute, ci va trebui să ne dăm toată silința pentru a transfigura viața noastră (vremea în care trăim) într-o rugăciune continuă.

Concepția teologiei răsăritene despre timp și spațiu este una de o dinamică extraordinară, cu adânci implicații în viziunea asupra lumii, asupra modului concret de a fi. Diferența dintre veșnicie și timp asigură existența acestei perspective dinamice. Prin distincția enunțată se poate evidenția deosebirea dintre ființa lui Dumnezeu și lucrările Lui. Veșnicia o raportăm la existența lui Dumnezeu în Sine (El există ca Dumnezeu al iubirii din veșnicie până în veșnicie). Timpul îl raportăm la lumea noastră, dar această distincție ne pune în vedere taina creației. Teologia răsăriteană vorbește de *creatio ex nihilo*. Momentul *de început* în care creația este adusă la existență înfățișează intersecția eternității cu timpul. Dar lumea a fost chemată spre transfigurare, spre îndumnezeire. Această realitate o putem observa și din perspectiva înveșnicirii timpului, concepție specifică omului religios.

Distincția între firea creată și necreată asigură împlinirea vocației creației: aceea de transfigurare. Există o libertate a creației; cea autentică duce la împlinirea vocației. Libertatea sinucigașă duce la o separare față de Dumnezeu. Foarte interesant este că deși lumea a fost făcută din nimic și în timp, ea va rămâne în veșnicie, indiferent de opțiunea ei. *Creaturile au libertatea sinuciderii ontologice, însă ele nu se pot aneantiza, nu se pot elibera de existență. Creatura este indestructibilă în esența sa și în formele sale constitutive și ea nu se va aneantiza niciodată... Prin fiat-ul creator lumea este chemată invariabil la existență, pentru totdeauna.*[19]

Nimicul nu trebuie înțeles ca un principiu de sine stătător. În caz contrar am avea o concepție dualistă despre lume, în care Dumnezeu și nimicul ar fi cei doi factori care contribuie la apariția lumii. Nimicul constituie mediul în care Dumnezeu Își revarsă dragostea, aducând la existență creația. În teoriile fizicii actuale sunt multe concepții care trimit la *creatio ex nihilo*. În lucrarea *The Anthropic Cosmological Principle* a lui John D. Barow și Frank Tipler se precizează: *A number of quantum gravity models of creation ex nihilo of the entire Universe, including space and time, have been constructed. The idea common to all of them is that the Universe is envisaged as originating out of a point in the past. The best known model of quantum creation ex nihilo is due to Hartle and Hawking.*[20]

Deși timpul nu e identic cu veșnicia, el nu e într-un raport antagonist cu veșnicia. Veșnicia poartă în interioritatea ei posibilitatea timpului, dar și timpul e susceptibil de a fi transfigurat în eternitate. Această perspectivă dinamică exprimă posibilitatea comuniunii infinite a lui Dumnezeu cu întreaga creație, posibilitatea existenței unui răspuns liber din partea creației care să fie actualizat prin comuniunea veșnică cu Dumnezeu. Timpul nu este o desfășurare a eternității, el este intervalul în care lumea, în frunte cu omul – coroana creației – răspunde dragostei infinite a lui Dumnezeu în dialogul absolut al iubirii. *Dumnezeu se dăruiește întreg creaturii temporale pentru că ea e făcută pentru veșnicie. Prin această dăruire Dumnezeu primește în Sine pentru vecie conținutul ce se câștigă în timp, și creatura deschizându-se în momentul temporal prin răspunsul ei sau prin dăruirea ei lui Dumnezeu, se umple de eternitatea Lui sau își vede conținutul ei temporal umplut de eternitate.*[21]

Deci timpul îl putem vedea ca un interval între chemarea lui Dumnezeu și răspunsul nostru, astfel încât trebuie asumat cu o responsabilitate maximă în care constă de altfel și dimensiunea autentică a libertății. Timpul implică libertatea creației. Fiecare dintre noi avem ocazia în cadrul temporal în care trăim să ne asumăm starea de jertfelnicie, prin dăruirea de sine eternizând timpul. Numai în această stare putem spune că nu pierdem timpul, că nu-l anulăm ci îl transfigurăm în eternitate. *Trăirea în timp e trăire din harul lui Dumnezeu sau moarte și obținere a vieții, mereu din mâna lui Dumnezeu. Dar numai întrucât așteptarea morții pentru tine însuți înseamnă a accepta să trăiești în Dumnezeu, această moarte aduce adevărata viață. Altfel mori fără să vrei față de fiecare clipă, fără să obții viața.*[22]

Sfântul Maxim Mărturisitorul prezintă eonul ca virtualitate în cadrul veșniciei, fără să se confunde cu ea. Eonul e rațiunea din veșnicie a timpului, legată de raționalitatea cosmosului. Aceeași perspectivă duhovnicească o regăsim în teologia ortodoxă și în ceea ce privește spațiul. Dumnezeul treimic e mai presus de spațiu, dar e prezent în spațiul lumii în care

[19] 19. George Florovsky, *Ideea de creație în filosofia creștină*, Teologie și viață, Rev. Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, nr. 1-4, 1998, p.30

[20] John D. Barow, Frank I. Tipler, *The Anthropic Cosmological Principle*, p.443

[21] Dumitru Stăniloae, *Sfânta Treime și creația lumii din nimic în timp*, Rev. Mitropoliei Olteniei, nr.2, 1987, p.23

[22] Idem, *Teologia dogmatică ortodoxă*, vol I, p.132

trăim. Spațiul este perceput de teologia răsăriteană ca mediul în care este actualizată comuniunea dintre Dumnezeu şi creație. Întocmai ca timpul, spațiul semnifică un interval care este dat pentru a fi depăşit prin realizarea unei comuniuni cu Dumnezeu, între noi înşine şi cu cosmosul.

Spațiul nu e un teren neutru al unui Univers rece. El poartă amprenta subiectivității oamenilor care trăiesc în spațiul respectiv. De exemplu spațiul în care eram obişnuiți cu o anumită persoană, ne face simțită prezența persoanei respective chiar dacă ea lipseşte fizic. Prin aceasta conştientizăm că: *...spațiul nu e făcut pentru a fi de sine. Lipsa oricărei persoane din el îl face oarecum lipsit de viață, mort. El nu conține sensul deplin în sine sau numai pentru eu-l izolat. El este ambianța unei alte persoane, în relația cu mine. E făcut să se umple pentru plinătatea comunicării, pentru a fi contextul, mediul comuniunii, locul de întâlnire şi de relație interpersonală, mediul relevării reciproce, împlinindu-şi rostul deplin într-o transfigurare şi copleşire a lui de către comuniunea interpersonală.*[23]

Teologia răsăriteană a avut mereu această perspectivă dinamică a transfigurării. Putem spune chiar că taina creştinismului este transfigurarea creației. Poate tocmai de aceea, pentru ortodocşi este emblematică sărbătoarea Schimbării la față. Nu numai Mântuitorul s-a împărtăşit atunci de lumina necreată ci întreaga creație de pe Muntele Taborului. Universul fizic al spațiului şi timpului nu va înceta niciodată să existe. ***Am ajuns la cunoştința că tot ce face Dumnezeu dăinuieşte în veci*** (Ecclesiastul 3,14) Dar acest cosmos cuprins în coordonatele sale spațio-temporale va fi transfigurat. Şi aceasta se va face copleşind şi depăşind spațiul şi timpul prin iubire. Nu vom ajunge la acea stare de iubire desăvârşită printr-o anulare exterioară a spațiului şi a timpului. Chiar dacă trăim într-o epocă a vitezei, nu avem cum depăşi cele două coordonate printr-o creştere a vitezei exterioare. O vom face doar în contextul asumării lor şi după ce vom fi epuizat toate sensurile încorporate de ele, în perspectiva transfigurării lor.

Concepția amintită reclamă necesitatea trăirii duhovniceşti, paradoxale, care să depăşească logica exclusivistă a dualului. În fața unei asemenea perspective, chiar şi ştiința la cotele ei cele mai înalte îşi recunoaşte limitele. O exprimă şi unul dintre reprezentanții de vârf ai ştiinței actuale, Hubert Reeves, director de cercetări la *Centre National de la Recherche Scientifique* în Franța: *Nu numai ignoranța noastră în materie de fizică ne împiedică să ne întoarcem la origini. Există de asemenea limite ale limbajului însuşi. Aceste limite sunt cele ale metodei ştiințifice şi ale logicii tocmai pentru că folosesc acest limbaj..... Pe acest teren cosmologia este îndeosebi defavorizată. Mai ales atunci când ajunge la probleme de finitudine şi de limite ale Universului în spațiu şi timp.... Odată recunoscută ignoranța noastră, ea devine adevăratul punct de plecare al cosmologiei. Există ceva. Există realitatea. Prin conştiința noastră percepem existența a ceva mai degrabă decât nimic. Or, această conştiință nu se află în afara Universului, ci face parte din el. În prezent începem să ne dăm seama de bogăția relațiilor între conştiință şi datele observației.*[24]

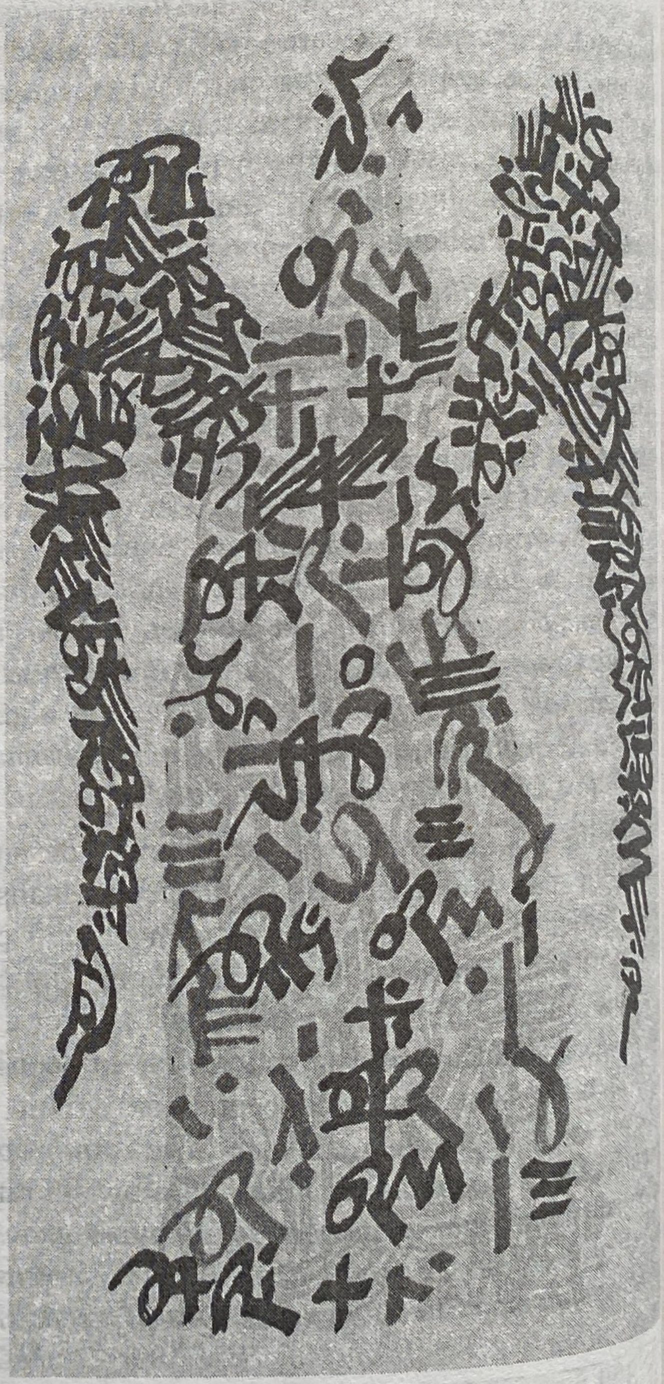

[23] Ibidem, p.143

[24] Hubert Reeves, *Răbdare în necazuri*, p.50

PENTRU O APOBETICĂ A COMUNICĂRII UMANE

în care Dan Ioan Mureşan ne arată de ce există *Homo communicans* şi care este finalitatea acestei condiţii sine qua non a existenţei noastre ca fiinţe omeneşti

Omul este o fiinţă care comunică. O asemenea propoziţie în era Internetului poate să pară de domeniul banalităţii, dar avem în acest fenomen uimitor o motivaţie în plus să ne interogăm asupra esenţei înseşi a comunicării umane. Psihologia fetală a relevat că fiinţa omenească, deja din pragul embrionar, receptează comunicarea duioasă a mamei care-i vorbeşte şi care-i simte şi-i poate interpreta reacţiile. Omul împarte un universal biologic cu întreg regnul animal – reproducerea sexuală – dar are ca o caracteristică proprie dependenţa prelungită a descendenţilor săi de ocrotirea şi sprijinul părinţilor. Omul are de parcurs de la naştere etape de dezvoltare pe care animalele le străbat deja în stare embrionară. Primii ani ai vieţii sale sunt de o plasticitate remarcabilă, dar şi de o dezolantă vulnerabilitate şi lipsă de putere de adaptare. Este perioada de inserare a noii fiinţe în sânul culturii umane. Este inimaginabilă, în aceste condiţii, o perioadă pre-culturală a lui *Homo sapiens*: scenariile evoluţioniste nu fac decât să ocolească această veritabilă problemă. O comunitate a-culturală de hominizi, dată fiind slăbiciunea fizică a speciei noastre, nu ar fi putut să supravieţuiască. Cultura este "instinctul" de supravieţuire care, din punct de vedere genetic, îi lipseşte omului. Prin educaţie, omul se formează ca un caracter, ca membru al comunităţii morale în mijlocul căreia s-a născut: sufletul său înfloreşte prin dialogul continuu pe care îl poartă cu părinţii şi cu fraţii săi, cu rudele şi cu prietenii, cu sufletul marilor autori exprimat în operele lor literare, artistice, muzicale, cu cercuri concentrice de subiecţi a căror rază sporeşte pe parcursul unei vieţi întregi. Prin instrucţie, omul devine un specialist, aflat în discuţie necontenită cu autorităţile, tehnicile şi descoperirile din domeniul său de activitate.

Omul este o fiinţă care comunică

Sociologul român Traian Brăileanu a construit un întreg sistem de analiză şi înţelegere a genezei şi evoluţiei comunităţilor omeneşti pornind de la acest proces de continuu discipolat în care se află membrii lor în raport cu cultura, pe care el îl numeşte *proces dialectic*. Există, bineînţeles, fenomene grave de distorsiune ale acestui neîntrerupt dialog între fiinţele umane, care în ultimul timp au făcut obiectul unei insistente cercetări din partea lui René Girard, al cărui *proces mimetic* nu este decât inversarea procesului dialectic. O sudare a celor două direcţii de investigare, obiectiv la care ne-am angajat noi înşine, poate să ofere un model complet de înţelegere a modalităţilor în care se desfăşoară comunicarea umană, cu desfăşurarea şi maladiile ei. Demersul Brăileanu – Girard, completând cercetările şcolii de la Palo Alto ale discipolilor lui Gregory Bateson, se inserează astfel pe direcţia unei *pragmatici* a comunicării umane. În mod complementar, metafizica şi ştiinţele cogniţiei, cu condiţia să nu cadă în capcanele tehnomorfismului materialist, pot să lămurească *semantica* comunicării umane, prin investigarea intelectului şi a condiţiilor transcendentale de posibilitate ale intelecţiei. Răspunsul de comun consens, pe care îl dau diferitele direcţii ale acestui domeniu de maxime divergenţe hermeneutice, este că trăsătura distinctivă şi ireductibilă a cunoaşterii umane care se comunică prin semne este caracterul său *non-ontologic*. Omul nu este stăpânit de experienţă, ci domină experienţa de la înălţimea intelectului, prin intermediul simbolurilor. El poate înţelege realitatea pentru că prin ceva el se ridică deasupra ei. Deşi ca fiinţă biologică el se amestecă existenţial cu natura, aidoma oricărui alt animal, ca fiinţă intelectuală el scapă ordinii ei deterministe şi o poate interoga şi cerceta. Iată fundamentul însuşi al filosofiei şi al ştiinţei. Ele sunt de neconceput în afara comunităţii comunicative a omenirii.

pragmatica comunicării umane

semantica comunicării umane

Insistăm asupra acestui imperativ vital al comunicării, obiectul unor ştiinţe din ce în ce mai sofisticate, pentru a ne întreba: de ce există *Homo communicans*? Care este finalitatea acestei condiţii *sine qua non* a existenţei noastre ca fiinţe omeneşti?

Ştiinţa secolului XX a dat trei răspunsuri la acest semn de întrebare: o negaţie, un paliativ şi o afirmaţie.

Curentul majoritar de orientare materialistă, originar în mecanicismul secolului XVII, în iluminismul secolului XVIII şi în darwinismul secolului XIX, a avansat răspunsul hazardului şi al necesităţii. Dominată de premisa naturalismului (continuumul nostru spaţiu-timp este singura şi întreaga realitate, în afara ei nu există nimic), această direcţie a încercat zadarnic să reducă universul, viaţa şi conştiinţa la o explicaţie reducţionistă. În permanenţă, realitatea rebelă refuză să se supună corsetului unui determinism absolut al cauzelor naturale. Nu vom insista acum asupra acestui dosar, ci doar vom aduce în faţă răspunsul dat imperativului uman al comunicării. În cartea sa paradigmatică, Jacques Monod descrie imaginea dezolantă a omului aflat pentru prima oară, în urma revelaţiei darwiniste, în contemplarea singurătăţii sale cosmice, într-un univers tern, cu rezonanţă de cavou, fără sens şi absurd. Nevoii de comunicare a omului nu îi răspunde nimeni, strigătele sale sunt zadarnice, deoarece de acum înainte el ştie că va dispărea, ca atâtea alte specii. Trebuie să remarcăm prezumţiozitatea afirmaţiilor liricului biolog francez. El încearcă să ne convingă în mod raţional de absurditatea raţiunii umane înseşi! Problema, după cum a remarcat Jean Borella, este că dacă Monod ar avea dreptate, atunci afirmaţiile sale nu sunt mai puţin absurde, mai exact ele nu ar fi putut să fie rostite. El nu poate revendica un statut de transcendenţă al raţiunii sale, dincolo de absurda lume pe care o descrie. Faptul însuşi al existenţei frumoasei, dar tristei sale cărţi ne convinge că, din fericire, el nu are dreptate. Motivele ştiinţifice pentru care teoria pe care o reprezintă cu virtuozitate vor fi date în vileag mai departe, dar aici nu putem decât să ne minunăm de îndoielnica sa filosofie şi de răspunsul care eludează prin lipsă de obiect capacitatea comunicativă a omului.

Realitatea refuză să se supună corsetului unui determinism absolut al cauzelor naturale

Un răspuns diferit în formă, dar identic în conţinut, este dat de o orientare de avangardă a ştiinţei de orientare naturalistă. Reprezentată la nivel de excelenţă de Carl Sagan, ea nu poate accepta futilitatea absolută a însuşirii comunicative a omului. Omul nu poate fi singur, este de un egoism absolut să pretindă că ar fi singura fiinţă inteligentă dintr-un univers atât de uriaş şi de vechi. Pe baza unor procese naturaliste similare celor de pe Terra, evoluţia, această Mare Zeiţă a modernităţii, a putut foarte bine să conducă la apariţia de creaturi inteligente în alte galaxii, cu care trebuie să intrăm în contact. Nu există nimic mai îndepărtat de istoriile cu omuleţi verzi decât seriosul program de cercetare pus în mişcare de Sagan, *The Search for Extraterrestrial Intelligence* (SETI), care a reuşit să convingă guvernul american să aloce sute de milioane de dolari pentru utilizarea unor radiotelescoape gigantice, urechi aflate în permanentă ascultare a undelor hertziene care, venite din toate direcţiile universului, inundă Terra. Un serios filtru ştiinţific a fost elaborat, care să permită discriminarea indubitabilă între zgomote şi mesaje produse de cauze inteligente. Nu există putinţă de confuzie între cele două categorii, dar uriaşa cantitate de date receptate, înregistrate şi analizate de aproape trei decenii de continuă muncă nu au putut aloca unor cauze inteligente decât capodoperele de umor negru ale unor farsori... umani. La mesajele pe care noi le trimitem în Cosmos nu a răspuns nimeni până acum. Filmul *Contacts,* realizat de soţia regretatului Sagan, în care savantul, interpretat de Jodie Foster, demonstrează prezenţa unui model inteligent în cadrul unor zgomote receptate, rămâne deocamdată pură ficţiune izvorâtă din nevoia irepresibilă a omului de a-i răspunde cineva de acolo, din cosmos.

Această orientare a ştiinţei spre studierea teoretică a mesajelor şi a inteligenţei nu a rămas însă fără consecinţe extrem de pozitive pentru cunoaştere. Într-adevăr, nu putem folosi prejudecăţi în cercetare, trebuie investigate toate alternativele posibile. Poate direcţia în care avansează SETI nu este rodnică, dar nu în mod obligatoriu, deoarece ne putem aştepta oricând la surprize. Dar metodologia de investigare a cauzelor inteligente, pe care a prilejuit-o acest program, este poate chiar mai importantă decât rezultatele sale concrete.

Noua epistemologie a fost aplicată la cercetarea informaţiei de o altă direcţie de avangardă a ştiinţei contemporane, organizată în Mişcarea pentru Studiul Proiectului Inteligent (*Intelligent Design Movement*). Este din ce în ce mai evident că, alături de materie şi energie, obiectele

predilecție ale direcției materialiste în știință, informația joacă rolul de a treia cantitate fundamentală a lumii, ireductibilă la primele două. Informația cosmologică este reprezentată de setul legilor fundamentale ale funcționării materiei și energiei în Cosmos (ex. Legea gravitației), de constantele fizice și de cei peste o sută de parametri cosmici care sunt reglați cu precizie infinitezimală, astfel încât viața să fie posibilă în univers. Dacă un singur factor dintre aceștia ar fi câtuși de puțin modificat, nu doar că existența vieții, dar și cea a universului însuși, ar fi imposibilă. Explicațiile naturaliste ale finului acord al sistemelor cosmologice nu pot fi decât nesatisfăcătoare, deoarece cauzele iraționale nu pot fundamenta raționalitatea realității. Informația biologică (codul genetic înmagazinat pe suportul fizico-chimic al sistemului ADN - proteine) este de o complexitate și mai uluitoare. Cantități uriașe de informație, necesare specificării fiecărei proteine care alcătuiește sistemele biologice, sunt concentrate tri-dimensional pe o infrastructură materială de domeniul infinitului mic. ADN-ul specifică proteinele, transmițând un mesaj formulat într-un limbaj alcătuit din patru baze (A, C, T, G, acidul uracil), proteinele reproduc ADN-ul prin alt mesaj transmis într-un limbaj de douăzeci de aminoacizi. Cele două limbaje sunt riguros similare limbajului uman, ele transmit mesaje de lungimi amețitoare (cel al genomului uman poate fi tipărit în 3000 de volume!), în durate temporale de câteva minute și cu o precizie perfectă. Deși ele constituie două limbaje diferite, traducerea reciprocă se face instantaneu. În plus, deoarece dubla elice genetică produce proteine, care la rândul lor construiesc moleculele de A.D.N., acest sistem formează o complexitate ireductibilă: el nu putea să apară treptat, prin pași evolutivi, ci dintr-o dată, cu toate elementele în stare de funcționare. Acest sistem are toate caracteristicile unui produs al unei cauze inteligente.

Informația complexă și specificată, marcă inconfundabilă a inteligenței, este veriga structurală lipsă a evoluției, singura care poate în mod efectiv inversa ponderea dizolvatoare a legii entropiei. Ignorarea ei lămurește toate insuficiențele vechilor teorii evoluționiste: mecanismele propuse de vechea biologie (variabilitate, mutații, macro-mutații, selecție naturală, izolare genetică etc.) nu puteau să explice decât micro-evoluția intraspecifică, nicidecum macro-evoluția de la o specie la alta. Ele rămân valabile în clarificarea diversității biologice, dar nu pot să dea seama de originea însăși a vieții și a speciilor. În afara acțiunii unei cauze inteligente, informația biologică rămâne marea necunoscută și nedreptățită a științei.

Teoria Mesajului Cosmo-biotic

Trei savanți teoreticieni ai *Proiectului Inteligent* (Walter J. ReMine, Werner Gitt și Hugh Ross) au încercat să privească dintr-o nouă perspectivă informația cosmologică și biologică. Ei au avut intuiția de a vedea un mesaj tocmai în aceste urme omniprezente ale unei cauze inteligente și de a-i aplica metoda SETI, atât de pertinentă, dar orientată atâta vreme spre analizarea unor zgomote lipsite de orice indiciu de raționalitate. Nimeni, nici cei ce nu sunt de acord cu implicațiile demersului lor, nu pot să-i conteste pertinența științifică. Unificarea teoriilor lor convergente se poate numi *Teoria Mesajului Cosmo-biotic*. Noua formă pe care aceasta o ia poate fi următoarea:

Cosmosul și viața au fost proiectate în mod rezonabil pentru conservare și, respectiv, supraviețuire, astfel încât să comunice un mesaj care ne informează asupra originii informației cosmologice și biologice. Mesajul cosmo-biotic spune următoarele:

1. Cosmosul și viața sunt produsele unui singur Proiectant transcendent al continuum-ului nostru cvadri-dimensional.

2. Cosmosul și viața au fost proiectate în mod intențional astfel încât să reziste tuturor celorlalte interpretări posibile ale originii lor.

Predicțiile directe ale acestei teorii sunt :

a. Structura și caracteristicile universului și formelor lui de viață contrazic ideea unei origini naturaliste.

b. Dovezile împotriva existenței eterne a cosmosului (susținută de teoriile stării stabile și a universului oscilator), precum și cele în favoarea unui mesaj intențional, ideea panteismului și

a tuturor credințelor înrudite care se bazează pe noțiunile unui trecut veșnic și unei forțe divine impersonale.
c. Particularitățile mesajului (aplicabilitatea legilor fizice descoperite pe Terra la scara întregului univers, universaliile biologice, de ex. A.D.N.-ul, inserarea perfectă a vieții în cosmos conceptualizată sub forma Principiului Antropic etc.) contrazic ideea unor creatori multipli și independenți.

Nu stă în intenția noastră să demonstrăm adevărul acestei teorii. Este sarcina pe care și-o asumă în Occident un număr din ce în ce mai larg de savanți de primă mărime. Nu putem decât să o remarcăm ca fiind teoria creaționistă de cea mai largă respirație, care depășește definitiv reziduurile de mecanicism în care se mai complăceau unii adepți ai acestei orientări. În același timp, această teorie satisface căutarea unei explicații a funcției comunicative umane. Universul nu mai este surd și mut, el răspunde interogării științei umane izvorâtă din perfecționarea continuă a funcției cognitive și comunicative a omului. Dar el se mărturisește a nu fi realitatea ultimă, ci un simbol, un mesaj. Aidoma hârtiei care poartă pe albele ei aripi urmele materiale ale unei gândiri, materia cosmosului nu servește decât unui mesaj al cărui sens se face din ce mai evident. Iar omul este destinatarul acestei scrisori. Minții umane îi revine misiunea de a o descifra, întocmai cum odinioară a făcut-o cu hieroglifele sau cu liniarul B al limbii grecești.

Avem posibilitatea să conferim în sfârșit un sens și un scop comunicării umane. După cum am observat la început, comunicarea și intelectul nu se dezvoltă decât în sânul unei comunități omenești: ele sunt cadoul unui act de generozitate care obligă la un respect față de comunitatea care a învățat noua ființă abecedarul omeniei. Dar ea nu se odihnește în sine ci aleargă în permanență spre căutarea unui scop. Treptat, orice scop se dovedește a nu fi decât mijloc pentru un alt scop care îl depășește. La sfârșitul secolului XIX, un filosof american, Charles Sanders Peirce, a studiat condițiile transcendentale ale logicii cercetării, dar le-a adăugat și un *Principiu social*. Deoarece raționalitatea nu se poate naște decât într-o comunitate nelimitată de ființe cu care putem comunica, ea trebuie să se bazeze pe identificarea interesului propriu cu interesul respectivei comunități, implicând *iubirea* pentru acea comunitate, *credința* în posibilitatea de a face din interesul ei supremul interes, și a *speranței* în perpetuarea nelimitată a activității spirituale. Desigur, acest principiu ar fi inoperant în universul trist al non-sensului cu care ne îmbie Jacques Monod. Deoarece el depinde de existența unui scop suprem (*Unicul rău moral constă în a nu avea un scop ultim*, spune C. S. Peirce). Contemplând acest scop ultim, care să satisfacă definitiv setea de comunicare a ființei umane, părintele semioticii îl concepea ca formarea de-a lungul istoriei a unei *comunități nelimitate* a oamenilor uniți întru Binele ultim: *Raționalitatea concretă*.

apobetica
comunicării
umane

Un nou aspect trebuie așadar luat în considerare în analiza comunicării umane, alături de semantică și pragmatică. Werner Gitt, autorul *Teoriei unificate a informației*, l-a definit ca aspectul *apobetic* (din grecescul *apobeinon* = rezultat, concluzie, scop), care cercetează problema scopurilor comunicării umane. Fără un asemenea nivel, nici o știință a comunicației nu poate fi completă. Dar pentru a evita regresia la infinit a ierarhiei mijloacelor și scopurilor, o asemenea apobetică trebuie să nu ignore problema scopului ultim. Ajungem astfel la necesitatea revenirii la etică, știința generală a scopurilor umane. Apobetica este o apob-*etică*. Etica devine în epoca relativismului total al post-modernității, de o actualitate mai proaspătă ca oricând.

Dacă mesajul cosmo-biotic este adresat omului de către o Rațiune transcendentă, trebuie să ne așteptăm ca el să nu fie decât prima propoziție a unui dialog în care se așteaptă ca omul să fie parte activă. Iar pentru că oamenii au atâtea dificultăți în a-l înțelege și a-i accepta implicațiile, Rațiunea supremă are chiar și posibilitatea să devină concretă, după formularea lui Peirce, pentru a ne revela și restul mesajului, *teo-antropic*, care să fie înscris nu doar pe *matricea* universului, ci și pe lemnul unei cruci și în sufletele oamenilor. Și, după înviere, acest Logos să se lase pipăit de un necredincios, pentru ca acum toți să putem striga: *ESTE*!

DESPRE ÎNVĂȚĂMINTELE UNUI VEAC DE EVOLUȚIONISM ȘI O ALTERNATIVĂ PENTRU MILENIUL TREI

unde Emil Silvestru, președintele *Fundației române pentru cercetarea creației*, ne spune că socialul, politicul, economicul, culturalul, ba chiar și religiosul – toate sunt adânc pătrunse sau chiar definite de ideea evoluționistă; totodată că noi românii trebuie să avem curajul de a ne privi slăbiciunile în față, dacă vrem să înțelegem de ce suntem atât de departe de împlinirea aspirațiilor noastre

O **scurtă istorie**. Atunci când André Malraux, probabil sub influența devastatoare a ororilor celor două conflagrații ale secolului XX, profețea că *secolul al XXI-lea va fi religios sau nu va fi deloc*, o făcea în deplină cunoștință de cauză. Căci tocmai în iubita lui Franță, a cărei cultură a și păstorit-o vreme de 10 ani, începuse, cu aproape două secole înaintea lui, lunga și zbuciumata fugă a omului de Dumnezeu. Iluminiștii francezi au fost aceia care au îndemnat poporul – din umbră sau prin ridiculizare fățișă – să se proclame liber de constrângerile religiei, reiterând într-o formă revoluționară spusa lui Protagoras conform căreia *Omul este măsura tuturor lucrurilor*. Și pentru a pecetlui această decizie, populația Parisului a ales o obscură dansatoare de cabaret – Madmoiselle Candeille – pe care a purtat-o în triumf până la catedrala Notre-Dame, unde a fost încoronată drept *Zeiță a Rațiunii*. După ce s-a închinat ceremonios zeiței pe jumătate nude tronând pe altar, mulțimea a ars în mod solemn Biblia în piața din fața catedralei, declarând că de atunci înainte Rațiunea și numai Rațiunea avea să conducă Franța. Și pornind de atunci și de acolo, aceste idei au început să cutreiere lumea. A trebuit însă să treacă mai bine de o jumătate de secol pentru ca ideile Revoluției franceze să-și găsească un suport dogmatic solid. Or, nu era cu putință ca acesta să vină tot din Franța, care-și epuizase deja elanul creator sub lama ghilotinei și prin marea stepă rusă.

Anglia a fost aceea care a făcut pasul decisiv. Dar l-a făcut așa cum îi șade bine, adică… englezește. Ideile revoluționare franceze nu au izbutit să penetreze în mod imediat și direct societatea engleză, aflată în plin elan spiritual creștin, ca urmare a marii renașteri metodiste. În plus, sprijinul francez acordat Revoluției americane a creat în imperiu un puternic resentiment împotriva ideilor revoluționare de orice fel.

Și totuși, Anglia ascundea o grupare de oameni – o elită intelectuală – ce pregătea în tihnă diseminarea ideilor socialiste franceze. Societatea Lunară din Birmingham, activă între 1764 și 1800, a avut neîndoios o influență capitală. Trăgându-și numele de la faptul că membrii ei se întâlneau o dată pe lună, la luna plină, această societate – care s-a transformat mai târziu în Societatea Regală – a avut un rol decisiv în implementarea Revoluției Industriale, dar și în sădirea ideilor socialiste. Considerându-se "negutători de lumină" – sintagmă împrumutată din utopia *New Atlantis* a lui Francis Bacon – avea ca membri personalități precum Erasmus Darwin – bunicul lui Charles Darwin – John Wilkinson, constructor de tunuri, James Watt, creatorul motorului cu aburi, industriașul Matthew Boulton, chimistul Joseph Priestley și Benjamin Franklin – corespondent în coloniile americane. Toți au fost în mod explicit partizanii Revoluției americane din 1776 și susținători fervenți ai Revoluției franceze 13 ani mai târziu. Benjamin Franklin a fost un adevărat navetist între idealiștii francezi și englezi. Erasmus Darwin a fost un susținător activ al ideilor iacobine. Un alt membru, Richard Edgeworth, a colaborat cu Rousseau la scrierea unei cărți despre educația copiilor. Fiul lui James Watt a fost denunțat în Camera Comunelor ca agent francez. Joseph Priestley a fost un susținător viguros al Adunării Naționale Franceze, organizând chiar o serbare de aniversare a 2 ani de la căderea Bastiliei. Înfuriată de acest afront, comunitatea creștină în care locuia Priestley, a dat foc casei în care se ținea serbarea și l-a forțat pe chimist să plece în exil în America.

Era evident pentru membrii Societății Lunare că ideile revoluționare nu puteau fi pur și simplu implantate în Anglia. De aceea au ales calea ocolită de a submina temeliile creștinismului prin știință, conștienți fiind de caracterul eminamente empiric al anglo-saxonilor și implicit de tăria argumentelor științifice pentru aceștia. Trebuiau însă găsite și propagate repede câteva idei concrete. Prima și cea mai iconoclastă idee a venit din partea unui avocat pasionat de geologie, pe nume Charles Lyell. Născut

în 1797, anul în care părintele geologiei moderne, scoţianul James Hutton murea, Lyell s-a inspirat copios din lucrarea acestuia intitulată *Theory of the Earth*, în care se propunea pentru prima dată o cronologie extinsă a pământului, care nu făcea apel la evenimente supranaturale. Ideea lui Lyell, cunoscută astăzi sub denumirea de *principiul actualismului* (*uniformitarianism*, în engleză) susţine în esenţă că procesele geoformante de astăzi sunt identice cu cele din trecut şi se desfăşoară cu o viteză similară. Aceasta implica faptul că pământul ar avea o vârstă de ordinul zecilor de milioane de ani şi că viaţa a avut la dispoziţie durate imense de timp. Această nouă viziune avea să stimuleze ideile pe care prietenul apropiat al lui Lyell, Charles Darwin le pritocea în liniştita şi bogata sa rezidenţă numită Down House. Căci de atât avea nevoie atunci Darwin – de un timp suficient de lung pentru ca un animal să sufere o schimbare pe care să o transmită prin *pangenele* din sângele său (aşa credea atunci Darwin) urmaşilor săi care la rândul lor vor amplifica schimbarea şi o vor transmite mai departe. Şi aşa, din milion în milion de an, un peşte putea ajunge într-o bună zi filosof şi nişte molecule oameni… În definitiv, Charles Darwin relua ideile bunicului său Erasmus, publicate în 1794 în voluminoasa sa *Zoönomia*, carte în care anticipa până şi conceptul de "selecţie naturală".

Lumea noastră cea evoluţionistă. Unde se găseşte azi ideea lui Darwin? Ei bine, la temelia întregii omeniri! Căci socialul, politicul, economicul, culturalul, ba chiar şi religiosul – toate sunt adânc pătrunse sau chiar definite de această idee. Ni se spune că societatea a evoluat de la comuna primitivă la post-modern sau "sfârşitul istoriei" (după Fukuyama), că politica a evoluat de la conservatorism la neoliberalism, că economia a evoluat de la agricultura primitivă la computerizare, că de la picturile rupestre la post-modernism s-a produs o evoluţie uluitoare (deşi Picasso a suspinat la ieşirea din peştera Lascaux: *Noi nu am inventat nimic!*). Şi pentru că şi specia umană a evoluat, nu era cu putinţă ca toţi oamenii să fie pe aceeaşi treaptă a evoluţiei. Urma logic de aici că cei primitivi trebuiau să dispară – şi asta şi fac din clipa în care ideea lui Darwin a văzut lumina tiparului, în 1859. Din ce în ce mai eficient, mai gospodăreşte. Şi pentru că neoliberalismul este în vârful piramidei evoluţiei politice, trebuie, nu-i aşa, să accelereze dezintegrarea oricărei alternative (primitive, se înţelege), cu adepţii ei cu tot. Şi cum poate să facă asta mai bine decât cu bombe inteligente şi militari docili şi eficienţi? Şi, dacă robotul este mai eficient decât muncitorul uman, ce nevoie mai este de acesta din urmă? Este deci nu numai logic, dar şi moral şi mai ales progresist să-i forţezi pe toţi să se robotizeze sau să renunţe la acele ramuri economice care nu pot fi robotizate... Şi dacă cele 5 simţuri nu mai sunt suficiente pentru a percepe arta ajunsă pe culmile evoluţiei, trebuie musai să-ţi îndopi organismul cu te miri ce substanţă care să-ţi exacerbeze "simţirea artistică". Şi toate acestea numai pentru că evoluţia înseamnă "progres": de la simplu la complex, de la primitiv la sofisticat, de la ceilalţi la noi!!

Unul dintre cele mai inechivoce exemple de fundătură sângeroasă întemeiată pe raţiunea umană îl reprezintă "rasismul ştiinţific". Consider că un scurt istoric al acestui monstru născut din insomnia raţiunii este necesar şi foarte revelator. Pornind de la imensa colecţie de cranii a lui Samuel George Morton (1799-1851) şi cărţile acestuia (*Crania Americana* şi *Crania Aegyptiaca*), ideea că nivelul de inteligenţă este funcţie de volumul şi forma craniului a devenit un "fapt ştiinţific" în secolul al 19-lea. Acesta a fost cu siguranţă întărit de publicarea în 1859 a cărţii lui Charles Darwin, al cărei titlu complet este semnificativ: *Asupra originii speciilor pe căile selecţiei naturale sau conservarea* ***raselor favorizate*** *în lupta pentru viaţă* (sublinierea noastră). Francis Galton (1822-1911), văr primar cu Darwin, reluând conceptul de *rasă favorizată*, a devenit avocatul fervent al raselor umane şi claselor sociale favorizate. În ajutorul lui a venit medicul francez Paul Broca, creatorul conceptului de coeficient de inteligenţă (*Intelligence Quotient*), iar la moartea englezului, stindardul a fost preluat de psihologul american Henry Goddard (1866-1957), cu finanţarea substanţială a Fundaţiei Rockefeller. Goddard a reluat antica idee spartană a eliminării celor slabi, sub forma eugeniei. Ideile americanului au avut susţinători puternici şi în Anglia, printre aceştia numărându-se – inevitabil, nu-i aşa? – Leonard Darwin (fiul lui Charles) şi Winston Churchill. Un coleg al lui Godddard, Madison Grant, a publicat în 1916 *The Passing of the Great Race* (Efemeritatea Marii Rase), carte ce l-a impresionat profund pe Hitler. Grant propune în această carte o explicaţie a eşecului germanilor în Primul Război Mondial: atâţi de mulţi din masivii războinici blonzi ai rasei germanice au pierit în Războiul de 30 de Ani (1618-1648) încât la debutul Marelui Război naţiunea germană era încă sărăcită în fondul ei etnic pur... Continuând şi amplificând ideile lui Goddard, un alt coleg de generaţie al său – Harry Laughlin – a publicat, la începutul anilor '20, o carte în care furniza o listă "completă" a celor "socialmente inadecvaţi", pentru care recomanda sterilizarea sau

eugenia. Dar în America aceste idei nu au putut fi aplicate. În Germania însă – profund desacralizată de marele traumatism post-belic – sterilizarea celor indezirabili a început să fie aplicată încă din 1927. Iar odată cu venirea la putere a lui Hitler, în 1933, a devenit politică de stat. De altfel, este astăzi un lucru știut că întreaga "viziune biologică" din *Mein Kampf* este în întregime inspirată din darwinism. Iată dar că, departe de a fi o idee ariană, rasismul științific își are sorgintea în "lumea bună" anglo-americană! Și pentru că această lume este conservatoare și perseverentă, sumbrul experiment german a fost considerat doar o "eroare". Temelia darwinistă nu a fost pusă sub semnul întrebării. În consecință, un nou experiment – de data aceasta la scară mondială – se desfășoară sub ochii noștri și pe banii noștri!

Filosofia U.N.E.S.C.O. – Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură – era și este clară încă din 1949, atunci când Sir Julian Huxley (nepotul "buldogului lui Darwin" – Thomas Huxley) a redactat Manifestul U.N.E.S.C.O. Iată un eșantion: *Unificarea tradițiilor într-un singur rezervor comun de experiență, conștiență și motivație este o necesitate à priori pentru progresul viitor al evoluției umane. În acest sens, deși unificarea politică într-un fel sau altul de guvern mondial va fi necesară pentru atingerea acestui nivel, unificarea în lucrurile minții nu este numai necesară, ea poate chiar deschide calea spre alte tipuri de unificare. Câtă vreme copilul respiră aerul otrăvit al naționalismului, educația în spirit mondialist nu poate produce decât rezultate precare. Așa cum am subliniat, deseori familia este cea care infectează mintea copilului cu naționalism extrem. Școala trebuie de aceea să utilizeze căile descrise anterior pentru a combate atitudinea familială.*

Este semnificativ faptul că acest manifest a fost accesibil publicului larg numai după 30 de ani de la redactarea lui, atunci când O.N.U. și U.N.E.S.C.O. erau definitiv instalate în politica mondială.

De la Darwin încoace, am încercat o mulțime de sisteme de referință alternative unui Creator, începând cu noi înșine și terminând cu *timpul Planck* (10^{-43}s de la explozia inițială generatoare a universului, moment în care cele patru forțe fundamentale s-au separat). Am încercat să definim constante universale, spre a descoperi azi, când tehnologia a ajuns la un nivel foarte avansat, că nici măcar viteza luminii nu mai este constantă! A fost suficient un foraj ultraadânc pentru ca întreg modelul structurii interne a planetei să fie pus sub semnul întrebării. Și niște microscopice aureole pleocroice în granite primare pentru ca întreg eșafodajul datărilor radiometrice – zise "absolute" – să înceapă a tremura amenințător. A fost suficient să schimbăm spectrul radiației investigate prin telescoape spațiale, pentru ca imaginea noastră despre univers, pe care o credeam coerentă și rațională să fie spulberată. Odată ajunsă la nivel molecular – acolo unde se credea că se găsește secretul evoluției pe verticală – biologia dă din colț în colț, încercând cu disperare să identifice acest secret ce se transformă pe zi ce trece într-o himeră. În ansamblul său, *establishment*-ul științific este pus sub semnul întrebării, și asta pentru că se încăpățânează să nu-și recunoască neputința în fața chestiunii originilor.

Toate acestea fiind zise, cred că Malraux a profețit cu adevărat. El a înțeles prea bine (și poate că avusese acces la Manifestul U.N.E.S.C.O.!) că cei 100 de ani de fundamentare evoluționistă a lumii o vor aduce în cele din urmă pe muchia prăpastiei. Întoarcerea evoluționistă de acolo nu este posibilă, așa că numai acea latură a umanității care nu a fost atât de letal afectată de evoluționism – adică *sentimentul religios* – mai oferă o șansă.

Se poate altfel? Din fericire, există azi o cale de întoarcere *și* pentru știință. Ea se numește *Teoria Modernă a Proiectului (Designului) Inteligent* (TEMPI). Propusă de A. E. Wilder-Smith, Charles Thaxton și William Dembski; aceasta pleacă de la teoria informației, teoria probabilităților, științele cogniției și termodinamică, fiind vârful de lance al științei moderne, șansa ei de a păși în mileniul al treilea într-un spirit nou, profund uman (nu umanist!). William Dembski a publicat o carte intitulată *Deducția Proiectului – eliminarea întâmplării prin probabilități reduse*. Pornind de la principiul elaborat de matematicianul francez Emile Borel, conform căruia *Fenomenele cu probabilități foarte mici de producere nu se produc*, Dembski spune: *Evenimentele specifice cu probabilitate mică de producere, nu se produc la întâmplare, ci sunt cauzate de o sursă inteligentă.* Rămânând cu desăvârșire în cadrul paradigmei științifice, fără a face apel la transcendent în demersul său, TEMPI se mulțumește să elaboreze un instrument științific riguros și ușor adaptabil oricărei ramuri științifice. Utilizarea lui nu face decât să aducă omul de știință onest în fața Adevărului: EXISTĂ UN *DESIGNER* INTELIGENT AL UNIVERSULUI. Când și cum se raportează omul de știință la acest *Designer*, aceasta este o chestiune care ține numai și numai de conștiința și personalitatea sa.

Văzut de mulţi ca o încercare de a apăra Biblia prin ştiinţă, deşi un leu nu are nevoie de apărare, *creaţionismul ştiinţific* este doar o schimbare fundamentală de paradigmă ştiinţifică. El urmăreşte în ultimă instanţă să ofere adevărul despre ştiinţa evoluţionistă, să scoată la lumină caracterul eminamente religios al acesteia. O religie desacralizată şi malefică. În definitiv, ştiinţa nu ar trebui să fie decât un instrument al cunoaşterii! Şi, oricât de mult s-ar strădui, ea nu va putea oferi mai mult decât răspunsul la una dintre întrebările fundamentale: *Cum s-au făcut şi funcţionează toate?* Dar cealaltă întrebare, cea mai mare: *De ce şi pentru ce s-au făcut toate?*, nu-şi va găsi niciodată răspunsul în ştiinţă.

Şi noi românii? Noi românii trebuie să avem curajul de a ne privi slăbiciunile în faţă, dacă vrem să înţelegem de ce suntem atât de departe de împlinirea aspiraţiilor noastre. Dacă vom continua să ne amăgim cu surse exclusiv externe ale nenorocirilor noastre, vom fi condamnaţi la dispariţie într-o lume ce s-a pornit pe calea globalizării năucitoare şi uniformizante.

Nu am nici pregătirea şi nici dorinţa de a mă avânta în analiza surselor spirituale şi "organice" ale slăbiciunilor noastre, deşi tentaţia este mare. Mă mulţumesc a afirma că fără o schimbare fundamentală a spiritualităţii româneşti, o trecere de la fatalism şi resemnare la ***o mireasmă de la viaţă spre viaţă*** în Hristos (*II Corinteni* 2:16), mileniul al treilea va fi mai sărac cu o naţiune – românii.

Convinşi fiind că nu mai este timp de pierdut şi că situaţia actuală a României este în cea mai mare parte datorată românilor şi implicit educaţiei pe care au primit-o, ne-am constituit într-un grup de iniţiativă pentru înfiinţarea FUNDAŢIEI NAŢIONALE PENTRU CERCETAREA CREAŢIEI. Gândită ca o asociere liberă de orice prejudecăţi ştiinţifice sau religioase a unor oameni doritori să afle Adevărul, înţeles ca plan al *Designerului* Suprem pentru omenire, dorim de asemenea să elaborăm, cât mai repede şi profesional posibil, o alternativă creaţionistă a educaţiei. Credem cu fermitate că un elev şi mai departe un student, căruia i s-au predat atât alternativa evoluţionistă, cât şi cea creaţionistă a cunoaşterii, este nu numai mai bine informat, dar poate avea o putere superioară de discernământ. Or discernământul, deplina conştiinţă a propriei responsabilităţi şi limitări sunt esenţiale omului adevărat. Căci dacă este convins că strămoşul său este o maimuţă, iar viitorul său mormântul, omul nu se simte responsabil nici măcar pentru sine, iar singura limită pe care o acceptă este cea a saturaţiei instinctelor sale. Priviţi bine în jurul dumneavoastră! Nu acesta este spiritul lumii în care trăim? Alternativa există, rămâne doar să o acceptăm. Dacă Biserica îşi va conjuga eforturile privind renaşterea morală şi spirituală a tineretului acestei ţări cu cele ale alternativei educaţionale creaţioniste, putem spera, cred, să apucăm ziua în care o nouă generaţie, cu valori ferme şi idealuri ce trec dincolo de instincte şi desconsiderarea trecutului, va avea curajul să trăiască după voia Ziditorului, adică aşa cum i-a fost menirea.

Toate celelalte alternative s-au dovedit neviabile, ba mai mult, distructive, căci, deşi lumea refuză să o recunoască, sursa lor ultimă nu este omul, ci Înşelătorul. Aşa cum spunea cineva, cea mai mare realizare a diavolului este că ne-a făcut să credem că nu există... Şi să nu uităm cuvintele lui Goethe: *Cea mai mare fericire a omului care gândeşte este să cerceteze ceea ce poate fi cercetat şi să respecte ceea ce este de necuprins*

DESPRE ALIMENTAȚIE, ENTROPIE ŞI POST

în care Florea Tiberian arată că postul înseamnă pentru raționalist hrană puțină și deficitară în anumiți compuşi, dar *celui ce crede* postul îi asigură toate cele necesare trupeşte şi sufleteşte

Alături de capacitatea de reproducere, metabolismul constituie o caracteristică definitorie a organismelor vii. Prevenind o confuzie destul de frecventă, trebuie să atragem atenția că nu substanțele extrase din alimentație şi preluate de corpul biologic - unde suferă o serie de transformări – constituie sursa vieții. Ştiințele naturii fac distincție între fluxul de energie, orientată unidirecțional, şi materia care parcurge un perpetuu circuit, animată de aceasta. Evident că schimburile se desfăşoară după o anumită ordine, au loc în baza unui program care exprimă complexitatea informațională a sistemului, după cum va reieşi mai jos.

Uimitor este că formele superioare de energie naturală îşi au originea în regnurile inferioare. Astfel, cea mai eficientă formă de energie, lumina primită şi preluată de plantele verzi şi de bacteriile fotosintetizante, provine de la un corp neînsuflețit, Soarele (la urma urmei o piatră încinsă prin acreați). Energia luminoasă este convertită de plante în energie chimică, este preluată cu pierderi de regnul animal, o parte din ea este stocată tot în legături chimice, însă o cantitate însemnată este cheltuită tot pentru mişcare, menținerea temperaturii corpului şi celelalte procese metabolice, adică se transformă în energie mecanică şi căldură, care în cele din urmă se risipeşte în mediu[1]. Astfel, cu cât urcăm pe scara regnurilor, cu atât energia fizică în virtutea căreia funcționează este degradată, în schimb reprezentanții lui sunt tot mai dotați sub aspectul inteligenței, din ce în ce mai capabili să opereze cu informații, sau – în cazul omului – cu energii spirituale. Animalul nu ar putea supraviețui dacă, grație inteligenței cu care este investit, nu şi-ar eficientiza activitatea în vederea prelucrării repetate de noi „porții" de energie acumulată chimic în plante sau animale, deci în alte nivele trofice. Pare ciudat, dar animalele şi omul nu dispun, ca umila plantă, de un „convertizor" pentru energia luminoasă, ceea ce face ca preluarea ei directă să fie ineficientă şi insuficientă necesităților proprii.

Această situație paradoxală este ea singură de ajuns pentru a demola tezele evoluționiste şi materialiste. Într-adevăr, de unde inteligența organismelor superioare, dacă energia care le parvine se degradează entropic pe măsură ce migrează spre vârful piramidei trofice? De unde complexitatea structurii lor anatomice? Înseamnă că eficiența acestor organisme (care devine o necesitate pentru supraviețuire) are o sursă de natură fundamental diferită.

de unde inteligența organismelor superioare, dacă energia care le parvine se degradează entropic pe măsură ce migrează spre vârful piramidei trofice?

Reflectând asupra semnificației hrănirii la organismele vii, Erwin Schrödinger, cunoscutul fizician atomist, sesizând că metabolism înseamnă schimb, formula următorul raționament: *dar este absurd ca schimbul de materie să fie esențial. Orice atom concret de azot, oxigen, sulf, etc. este la fel de bun ca toți ceilalți (...). Într-un organism matur conținutul de energie este la fel de staționar ca şi conținutul de materie. Întrucât orice calorie valorează tot atât cât orice altă calorie, nu vedem la ce ar putea ajuta simplul schimb de materie. Prin urmare, ce este acel prețios ceva din mâncarea noastră care ne păzeşte de moarte?* Şi răspunde: *organismul se hrăneşte cu entropie negativă*[2] extrasă din mediu, absoarbe ordine, care pentru organismul viu înseamnă structura bine stabilită a compuşilor organici (cf. cp. cit., pag. 96). După folosire, materia din care

---

[1] Pe de altă parte, studiul cuanticii biocenozelor arată că atomii din moleculele celulelor vegetale funcționează ca donatori de electroni, față de atomii din moleculele celulei animale, care sunt acceptori. (v. Bogdan Stugren, *Ecologie generală*. Ed. Didactică şi pedagogică, Buc., 1975). La acest nivel, ingerarea hranei constă în smulgerea electronilor de pe orbitele atomice ale celor dintâi de către atomii moleculelor celulei animale, mult mai slab încărcate. Astfel, se poate vorbi de o adevărată cascadă de energie ce curge *spre vârful* unui lanț trofic. Semnificația acestei stări de lucruri este că formele de viață superioare (citeşte: complexe) sunt special adaptate pentru a folosi energiile de pe nivelele cosmice inferioare.

[2] *Ce este viața? Spirit şi materie*. Ed. Politică, Buc., 1980, p.93.

sunt alcătuiți este restituită mediului într-o formă degradată, dar nu complet, deoarece plantele o mai pot folosi[3].

Un coleg al fizicianului austriac i-a ridicat însă următoarea obiecție: de ce trebuie să ne hrănim cu materia ordonată a compușilor organici și nu cu cărbuni sau cu diamante pisate? Sau putem întreba și noi, de ce nu stăm pe o plită încinsă când ne e foame și avem nevoie de energie?

> în alimentația organismelor vii esențială este materia configurată informațional

E limpede că energia primită sub această formă este inutilizabilă, ba mai mult, de la o anumită intensitate ar afecta ordinea propriilor noastre țesuturi. E drept că ne simțim mai vioi când razele Soarelui ne luminează și ne încălzesc, dar un Soare prea fierbinte și o expunere prea îndelungată ne-ar provoca insolație, arsuri, poate chiar un cancer al pielii, sau orbire dacă l-am privi mai mult. Prin urmare, înainte de cantitatea de energie, contează forma din care este ea preluată din mediu. Faptul că organismul nu poate utiliza energia decât numai de o anumită calitate, conduce la ideea unui fel de convertizor funcționând numai cu tipuri compatibile de energie, pe care o prelucrează după un program preexistent. Acest program nu mai e însă luat din mediu, ci face parte din zestrea de inteligență a speciei. Deci nu materia *ca materie* este esențială în alimentația organismelor vii, ci materia configurată informațional, *materia signata*. Am putea spune că misterul alimentului rezidă în forța a vitalizantă semnelor, în principiul activ încapsulat în ele.

> viața contrazice a doua lege a termo dinamicii

Să mai zăbovim încă puțin asupra structurii material energetice a hranei. Cele două componente, convertizorul de energie și programul după care se desfășoară mecanismul bazal, sunt proprii oricărui organism viu, după cum se arată în lucrarea lui Henry Morris, *Creaționismul științific*[4]. Viața, având proprietatea de a extrage *entropia negativă* din substanțe, contrazice a doua lege a termodinamicii. Într-adevăr, trecerea seminței la stadiul de copac, al foetusului la cel de organism adult, dovedesc o creștere a ordinii, în loc de o descreștere, după cum stipulează această lege. Autoorganizarea se observă în cadrul tuturor proceselor vieții aflate pe panta ascendentă dominată de asimilație, ca și în succesiunea naturală a ecosistemelor, dar și în vindecarea unei răni bunăoară.

Programul după care se desfășoară ea este structurat ca sistem informațional în molecula de ADN a fiecărei specii și chiar viețăți în parte. *Dispozitivul* de conversie a energiei este clorofila în cazul plantelor, întreținând fotosinteza, iar în cazul regnului animal, complexul asimilator (digestie, respirație, circulație) care *transformă hrana într-o structură a trupului* (op. cit., p.45).

Din acest motiv noi nu ingerăm substanțele și energiile în formă brută, ci preferăm hrana vie, pentru asimilarea căreia suntem adaptați. Și aceasta în primul rând pentru că ea concentrează în legături chimice complexe o gamă aproape completă de substanțe trebuincioase. Așa se explică și următorul fapt: cu cât regnul din care alegem substanțele utile ocupă o treaptă mai joasă în ierarhia naturii, cu atât cantitățile de materie brută extrase din el pentru alcătuirea unei mese sunt mai mici. De pildă, un meniu complet poate fi preparat numai din carnea unui animal (pasăre, porc, oaie, vită, pește etc.) din care putem consuma fără grijă o porție care să ne sature. Desigur, la următoarea masă vom fi tentați să înlocuim tipul de carne consumată: în loc de mușchi vom prefera, să zicem, măruntaie. Trecând la regnul vegetal, care ne oferă nutrienții mai ales sub forma hidraților de carbon, constatăm că ne putem sătura cu o cantitate oarecare dintr-un singur soi de fruct sau legumă, totuși vom simți și nevoia altora (mai ales dacă am depus un efort și suntem foarte înfometați) dar, mai degrabă, vom prefera să le combinăm într-un singur fel de mâncare, laolaltă cu bucăți de carne. Însă în acest preparat nu vom intenționa să amestecăm aproape de loc substanțe brute de origine minerală, poate cu excepția unui praf de sare; nu punem în oala de mâncare nici cărbune pisat, nici floare de sulf, nici pilitură de fier sau îngrășăminte chimice.

[3] Reiese clar de ce excrementul nu poate fi aliment, darămite să conțină proprietăți curative, cum pretind apostolii urinoterapiei: din cauza entropiei reziduurilor. Cum poate să fie nutritiv, cu atât mai mult remediu terapeutic, un produs din care organismul a extras ceea ce îi era necesar? Numai în situația în care am dispune de o capacitate de conversie totală a substanțelor, suplinind sărăcia nutritivă printr-o maximizare a eficienței energetice, ar fi posibil. Însă, în acest caz, nu văd pentru care motiv am recurge la un produs de dezasimilare (a cărui slabă valoare nutritivă ar trebui suplinită prin cantitate), în loc să ne hrănim cu aer curat, bunăoară.

[4] Societatea misionară română, 1992.

Acest dozaj extrem de precis al substanțelor arată că există o structură optimă a hranei utile organismului. Cultivarea unei arte a gătitului, întrucâtva asemănătoare celei chimice, denotă că ea este cerută chiar de *alchimistul* din interiorul nostru – sistemul de conversie a energiei de care am vorbit. Faptul că o porție de hrană trebuie să conțină o gamă completă de compuşi indică necesitatea realizării unei sinteze, care la nivel biologic înseamnă însuşi corpul ca atare, în întregul său. Proporția unitară a variatelor substanțe dintr-o rație de hrană se regăseşte la nivelul individului în diversitatea ființei lui biologice, ca şi în mediul cosmic din care sunt absorbite. Sângele, de pildă, are aproape aceeaşi compoziție cu a apei oceanului planetar. Totalizarea armonioasă a compuşilor se datorează unicului program care dirijează continuu edificarea acestei sinteze, astfel că şi în cazul unei alimentații dezechilibrate ea se păstrează.

Totuşi, în condițiile acceptării restricțiilor alimentare potrivit prescripțiilor creştine, se renunță tocmai la principiul complexității hranei. Alimentele consumate nu mai acoperă un spectru cât de cât complet al tipurilor de substanțe nutritive şi al elementelor chimice. Şi care categorie alimentară este recomandată de către toate marile religii să fie supusă restricției în timpul posturilor? Este vorba de produsele de origine animală, adică, aşa cum am arătat, *chiar acea categorie de alimente care prezintă pentru hrana omului atât avantajul concentrării unei largi palete de compuşi utili, cât şi a formei lor optime – energie stocată chimic – pentru a fi acceptată cu uşurință de organismul uman.* Se ştie, de altfel, că proteinele animale sunt mult mai uşor de asimilat decât cele vegetale.

Care să fie rostul acestei recomandări, ştiind că postul propune nu atât un model de hrănire, un regim alimentar, cât punerea la încercare a puterii de stăpânire, de înfrânare în fața unor instincte naturale cum este foamea? Şi, mai ales, în fața poftei sau a patimii care, cum o definea Nicolae Paulescu: *...nu e altceva decât căutarea exclusivă a plăcerii ce rezultă din satisfacerea unei trebuințe instinctive deviate...*[5] Este limpede că, departe de a urmări subminarea organismului, postul pune de fapt la încercare capacitatea lui de a funcționa nu cu energiile naturale luate din substanțe, ci cu energii de origine spirituală, cu calități sufleteşti precum voința, puterea de concentrare care ordonează şi simplifică activitatea şi necesitățile fiziologice. De aceea, postul propriu-zis este însoțit întotdeauna şi nu poate fi despărțit de rugăciune, chemată să asigure îndestularea spiritului cu ordinea suprafirească ce energizează şi trupul – dovadă viața atâtor asceți.

postul propune nu atât un model de hrănire, un regim alimentar, cât punerea la încercare a puterii de stăpânire, de înfrânare în fața unor instincte naturale cum este foamea

În această perspectivă, principiul respectării unui regim alimentar echilibrat devine de importanță secundară, sau chiar caduc. Puțini dintre noi ştim - iar majoritatea oamenilor de ştiință nu au acordat importanța şi semnificația pe care ar fi meritat-o - faptul că pentru fiecare substanță nutritivă pe care o ia din mediu, o ființă viețuitoare este capabilă să secrete o diastază specifică, pentru a o face dializabilă (absorbibilă)[6]. Rezultă că, cel puțin teoretic, *orice* substanță poate servi drept hrană. Iar dacă prin hrana materială, trupească, ne situăm în continuitate cu întregul cosmic, sensul profund al postirii constă în restabilirea legăturii cu Unitatea şi Legea lui de organizare – Dumnezeu. Prin post ne verificăm trainicia ancorării în transcendent. Acum se vădeşte că omul nu este *ceea ce mănâncă*, aşa cum susțin concepțiile materialiste. Dovada cea mai bună că această conexiune şi reintegrare s-a realizat este experimentarea acelui stadiu în care nu mai simțim foamea şi setea. Cuvântul lui Dumnezeu ține şi de foame şi de sete, sau, cu răspunsul dat ispititorului în pustie: ***nu numai cu pâine se hrăneşte omul, ci cu tot Cuvântul lui Dumnezeu.*** Când accezi la modul de a fi al *ideii*, al *spiritului*, nu mai ai nevoie, nu mai duci lipsă de hrană perisabilă, căci nu mai trăieşti (=devii), ci *eşti*.

postul propriu-zis este însoțit întotdeauna şi nu poate fi despărțit de rugăciune

Apar acum alte pericole, în special în fazele incipiente. *Rarefierea* substanței pământeşti destrupează şi eliberează înainte de toate părțile rele ale făpturii noastre (pentru că sunt consubstanțiale ființei căzute). Procesul reprezintă un fel de obiectivare a duhurilor malefice, până atunci strunite, fixate în carne, deoarece le erau satisfăcute poftele. Primele încercări de rezistență, de dominare a ispitelor,

omul nu este ceea ce mănâncă

[5] Nicolae C. Paulescu, *Fiziologie filosofică* I. Instincte, patimi şi conflicte. Remedii morale, Ed. Anastasia, Buc., p. 183.

[6] Nicolae C. Paulescu, *Finalitatea în biologie*, lecție inclusă în *Noțiunile de "Suflet" şi "Dumnezeu" în fiziologie*, Ed. Anastasia, Buc., 1999, p. 44.

le redau adevărata lor fire (pentru că în carne ele erau deghizate), sub forma unor impulsii mânioase și spăimântătoare ce încearcă să ne facă a renunța. Separația, desprinderea de ele, le arată așa cum sunt de fapt: duhuri *aeriene*, lipsite de realitate proprie, amenințate cu extincția, și tocmai de aceea căutând prin orice mijloace (ispită, dorință, durere, sperietură) să-și reia locul în trup, parazitându-l. Puterea rugăciunii face ca pe măsură ce duhurile rele sunt alungate, harurile dumnezeiești pogorâtoare să le înlocuiască și deci să schimbe efectiv condiția psiho-fizică prin neștiute și infinitezimale transmutații.

nemurirea

Să recapitulăm. Încorporarea ordinii, a *entropiei negative* de către organism, nu numai că împiedică destructurarea și moartea acestuia, dar oferă putința dezvoltării lui complete și a reproducerii. Totuși, capacitatea se pierde odată cu moartea, dacă nu cumva disfuncția ei îi determină sfârșitul. Abilitatea de a extrage ordinea (și) din resursele materiale, indică tocmai imposibilitatea ca ea însăși să constituie un apanaj al materiei. Dacă ne întrebăm ce semnificație au procesele sintetizării substanțelor utile de către organismul viu, nu găsim altă finalitate decât aceea a menținerii propriei sinteze și unități funcționale, a perpetuării macrosintezei anatomo-psiho-fiziologice. Că aceasta atârnă însă de unitatea supremă, cea a spiritului, o dovedește *permanența planului general al organismului, a programului după care funcționează (codifica[t] și transmis ereditar, ca moștenire originară)* în pofida variatelor substanțe care se perindă prin el, și a regenerării periodice a celulelor din țesuturi.

Palierul material se caracterizează pr[in] multiplicitate, cel spiritual, prin unitat[e]. Pierderea – odată cu moartea – a acest[ei] înzestrări, a acestui dar grație căruia via[ța] răstoarnă un neîndurător principiu cosmic, ar[e] drept cauză orientarea către materialitate, căre[ia] i se atribuie în mod greșit capacitatea d[e] sintetizare a compușilor și de întreținere a organismului ca entitate, când, de fapt, aceast[a] este funcție spirituală. Atașându-se abuziv d[e] acest pol, eul îi împărtășește în cele din urm[ă] destinul, desfăcându-se ca orice conglomerat d[in] care a dispărut forța coezivă.

Dacă am avea – cine știe? - tăria de a ne păstr[a] ca parte integrantă a unității spiritului, nu am pierde nici puterea de a menține viața concretă a corpului fizic, însă numai în măsura în car[e] acesta îngăduie o transfigurare, *schimbarea la față* a propriei naturi.

Nemurirea ne va fi dăruită atunci când ne vom deschide fără crispare pentru a primi flux[ul] negrăitei lumini dumnezeiești, ca o ambroz[ie] cerească, așa cum florile își desfac corola și își întind antenele pentru a o capta pe cea creată.

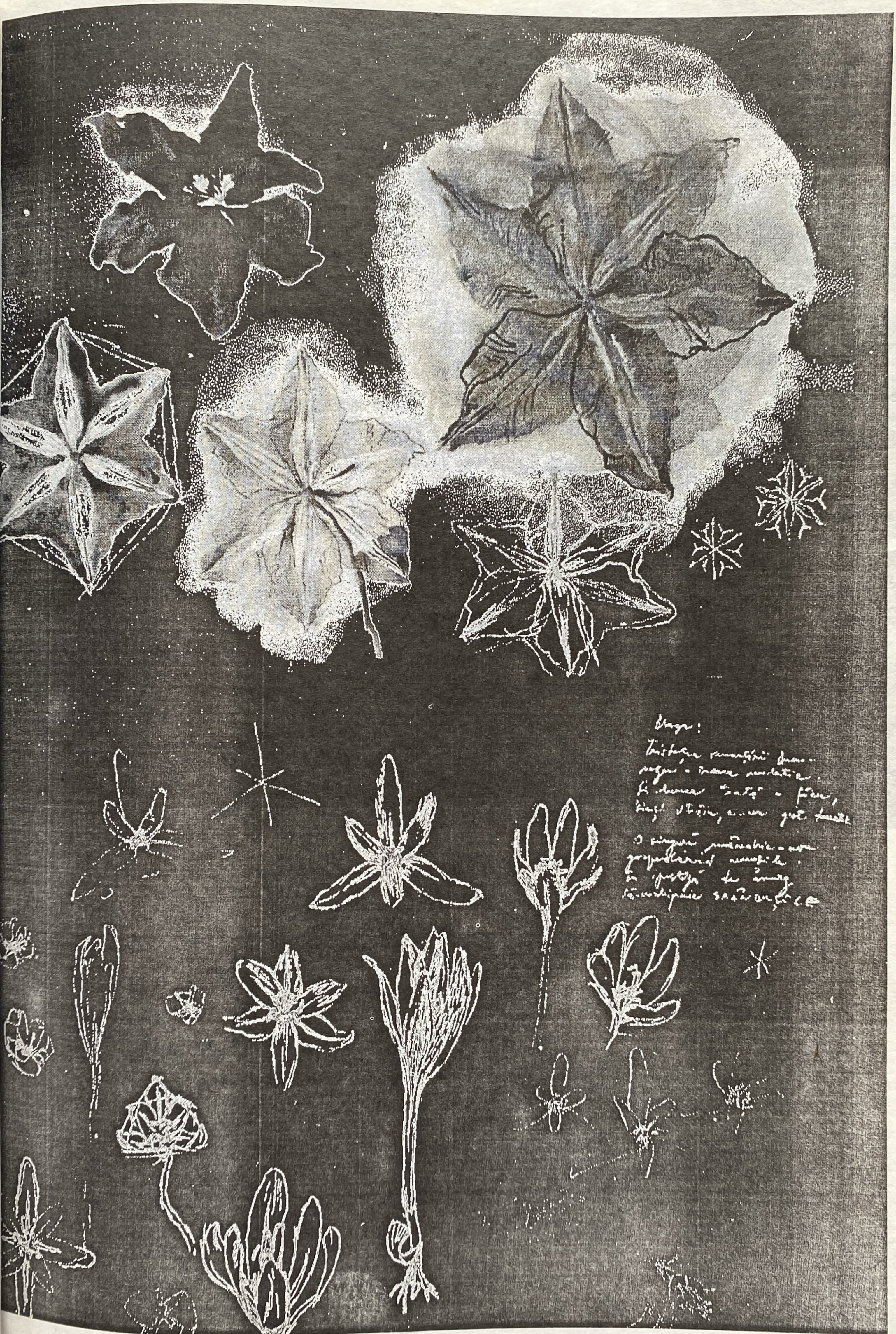

OΛΛW
CULTURAL

Ştiu că în ziua de azi mai toată lumea este grăbită şi cărţile cele mai groase ale Sfinţilor Părinţi stau uitate şi rar cine le mai citeşte. Aşa este duhul veacului, aşa sunt ocupaţiile oamenilor, aşa este războiul cel nevăzut…

Sfântul Ioan Iacob Hozevitul

Infernul, I, 32. Din zorii zilei şi până la [illegible]căderea nopţii, un leopard,
către s[illegible]itul veacului al XII-lea, vedea nişte
tăbliţ[illegible]mn, nişte drugi verticali de fier, chip-
-uri de [illegible]baţi şi femei care nu erau nicioda-
-tă aceleaşi, un zid gros şi, poate, un şanţ de
piatră a[illegible]perit cu frunze uscate. Nu ştia, nu
putea şti [illegible]ă jinduieşte iubire şi cruzime şi
aprinsă [illegible]ntă de a sfâşia şi vântul care a-
-duce cu el [illegible] de cerb, însă ceva înlăuntr-
-ul lui sim[illegible] că s[illegible] înăbuşă şi că se răzvr-
-ăteşte şi [illegible] Du[illegible] îi glăsui în-
-tr-un [illegible] temniţă
aceast[illegible] care eu ştiu
să te pr[illegible] număr de ori
şi apoi s[illegible]
[illegible]
locul [illegible] pre[illegible] poem
captivitatea [illegible] da[illegible]
cuvânt. Dum[illegible]zeu în vis, ilumină grosolan[illegible]
fiarei, şi aceasta înţelese pr[illegible]nile şi îşi ina-
[illegible]inţă destinul, dar nu găsi înlăuntrul ei, când
[illegible] trezi, decât o întun[illegible]olă resemnare, o cu-
-[illegible]oasă ignoranţă, [illegible] m[illegible]sul lumii este
[illegible] complex pentru [illegible] naiv[illegible]ea unei fiare.
[illegible] Dante îşi trăia
[illegible]nejustificat, la fel
[illegible] umui vis,
de sigur [illegible] al vieţii
Dumnezeu [illegible] în sfâr-
-şit al mu[illegible]
-şit cine [illegible] amărăci-
-unile so[illegible] Tradiţia povesteşte că,
la deşteptare, simţi că a primit şi a pierd-
-ut un lucru infinit, ceva ce nu putea recu-
-pera, şi nici măcar întrezări, căci mersul
lumii este prea complex pentru naivitatea
unui om. (Traducerea [illegible]. H.; Jorge Luis Borges)

POVESTEA UNEI TRAUME: CARTEA ROMÂNEASCĂ POSTBELICĂ

în care Mihai Ungheanu ne arată că povestea României postbelice este şi povestea cărţilor ei distruse, mucegăite, macerate, arse sau păstrate cu evlavie în colţuri ascunse, neatinse de viforul vremilor

La puţină vreme după ce vechile bariere dintre Est şi Vest au fost desfiinţate, a apărut şi aserţiunea după care vremea istoriei a trecut, pentru că istoria *s-a sfârşit.* Un japonez, Fukuyama, a tipărit chiar un eseu despre *Sfârşitul istoriei.* Cu alte cuvinte, istoria s-a terminat, nimeni nu mai are nevoie de istorie. Dar s-a sfârşit într-adevăr istoria? Cine are nevoie de această aserţiune? Cui îi este frică de istorie? La zece ani după prezicerea că istoria s-a sfârşit, evenimente diverse din lumea largă ne arată că istoria este departe de a se fi sfârşit. Nu demult, asupra Iugoslaviei micşorate s-au năpustit stoluri de avioane occidentale, lansând neobosit bombe peste bombe. Vechile tensiuni, vechile confruntări, vechile conflicte din Asia Mică ating şi ele cote alarmante. Istoria nu s-a sfârşit, deci. O clasificare grăbită, întemeiată pe o optică orbită de tehnologie, a confundat dispariţia unuia dintre cele două mari centre gigantice de putere de până mai ieri, drept *sfârşitul istoriei.* Chiar aşa de ar fi, n-am avea de-a face decât cu începutul unei alte istorii. Dar, istorie! Pentru că *sfârşitul istoriei* de care ni se vorbeşte nu e tot una cu instaurarea unei lumi fără conflicte, o lume paradisiacă. Istoria înseamnă, cum ne atrăgea atenţia N. Iorga, manifestarea răului în lume. Istoria este lupta dintre bine şi rău, iar dispariţia fostului lagăr comunist nu înseamnă deloc dispariţia răului din lume. El continuă să existe, iar existenţa lui înseamnă istorie. Omenirea nu poate înceta să vorbească despre răul care o mistuie, adică nu poate renunţa la istorie. Istoria înseamnă de fapt memoria celor rele faţă de cele bune. Interesul pentru dispariţia istoriei tinde să facă să dispară memoria care separă binele de rău. Vocile care ne tot învaţă că nu mai are importanţă ce a fost ieri, că trebuie să ne uităm doar înainte, se tem, de fapt, de istorie. Istoria e o poveste în care se conservă faptul bun, dar şi cel rău. Cine se teme astăzi de istoria românilor? De ce nu e bine să ne ştim *povestea?* De ce ne trebuie să o modificăm?

Povestea cărţii este povestea societăţii. Dacă vrem să o ştim ajungem să cunoaştem şi oamenii care acompaniază cărţile, din apropiere sau din depărtare. Panait Istrati ne-a lăsat în volumul *In lumea Mediteranei* o istorioară scurtă: *Cine e autorul lui Hamlet?* plină de viaţă şi foarte instructivă. Rătăcit în lumea orientală, undeva în Damasc, între oameni trăind de azi pe mâine, eroul povestirii este obsedat de o întrebare: *Cine este autorul lui Hamlet?* O pune tuturor celor întâlniţi, în micul şi declasatul cerc de cunoştinţe pe care-l frecventează. Dar nici farmacistul, nici tinichigiul, nici ofiţerul, nici altcineva dintre obişnuiţii cafenelei nu ştie cine este Hamlet. Din om în om, bântuit de nevoia de a şti cine a fost autorul celebrei piese, eroul lui Panait Istrati întreabă mereu, la întâmplare, cine a fost dramaturgul. Nimeni nu ştie! Memoria culturală s-a pierdut. S-a pierdut pentru că, în mediul traversat de povestitor şi de eroii săi, pierdută era cartea! Într-un târziu, un concetăţean, evreu din Moldova, care dădea un fel de reprezentaţii de circ, îi spune cu năduf numele, crezând că cel din faţa lui e un excentric. Căutarea s-a încheiat. Cel fără memorie culturală s-a întâlnit cu cel în care memoria culturală nu murise. Panait Istrati ne-a arătat cât de vie poate fi o carte şi ce înseamnă memoria culturală.

Evenimentele din decembrie 1989 din România, şi prelungirea lor în replici ale acestui cutremur, au dus la un surprinzător hiatus cultural. O serie de valori au fost înlăturate rapid, altele au fost maltratate, altele frecventate de-a valma. În orice caz, noul ciclu de libertate al culturii şi cărţii româneşti s-a soldat cu rezultate puţin previzibile. Românii au lepădat, în 1989, tot ceea ce ţinea de o disciplină greu de suportat, dar interesant este că, odată cu scurtarea săptămânii de lucru, s-au despărţit şi de anume preocupări culturale. Într-o societate unde cartea avusese parte de interdicţii, fenomenul invers ar fi fost mult mai firesc să urmeze. Este drept că, un an — doi, cartea s-a bucurat de atenţie. Edituri prompte, edituri pirat, s-au grăbit să tipărească o sumă de cărţi scoase din circuit şi proprietarii lor, de obicei neliteraţi, s-au îmbogăţit din acest înfloritor comerţ, dar febra s-a stins. Presiunile unei vieţi foarte solicitante, scăderea puterii de cumpărare a leului şi creşterea preţurilor a dus bănoasa industrie a cărţii la împuţinare. Cartea românească îşi are povestea ei pentru că şi-a avut interdicţia ei. Povestea cărţii româneşti scrisă după 1989 devine inevitabil povestea unei interdicţii.

Din toamna lui 1944, România a intrat într-un regim de ocupaţie militară şi politică fără precedent. Trupe ruseşti, greoaie, abuzive, insuportabile, urâte, mai fuseseră în România de-a lungul ultimelor secole. În intenţia de a ocupa şi anexa pământurile româneşti de la est şi sud de Carpaţi, imperiul moscovit invadase de mai multe ori ţările

românești. Deși aduseseră, prin ofițerii lor, și o spumă de civilizație, amintirea acestor ocupații a rămas și dureroasă, datorită maltratărilor cumplite. Ca ocupanți, rușii aveau ce aveau cu cuvântul scris, cu cartea, fiind părinții unor interdicții, ai unor cenzuri necruțătoare. Biografiile lui Ion Heliade Rădulescu și Mihail Kogălniceanu vorbesc despre strivitoarea cenzură. Ocupanții cenzurau informația culturală și erau vădit interesați să elimine din circulație semnele unei identități naționale latine care nu consunau deloc cu teoria unei origini slave a românului, preferată de funcționarii țarului. Dealtfel, atât Ion Heliade Rădulescu, cât și Mihail Kogălniceanu au avut parte, după războiul al doilea mondial, de o cenzură atentă, fiind practic scoși din circuit și marginalizați, când ocupația Moscovei s-a reinstaurat în România. Povestea cărții ca poveste a unei interdicții are și ea o vechime pentru că nu începe doar din toamna lui 1944 și a perioadei de ocupații care i-a urmat, ci mai de mult.

În memoria generațiilor care trăiau simultan după 1944 în România, stăruiau amintirile unor evenimente culturale, spectaculoase și firești. După primul război mondial apăruse romanul *Ion* și conștiința generală că avem un roman, iar autorul lui, Liviu Rebreanu, devenise o figură de referință. Nicolae Iorga continua să-și țină uimitoarele-i cursuri de istorie universală și românească, tipărind zeci de titluri anual. Cafeneaua de la *Capșa* era locul unui spectacol al personalităților de excepție. Circula din mână în mână revista *Gândirea,* care propunea un stil românesc al artei, al poeziei, al gândirii. Nichifor Crainic era un om de rezonanță. La Cluj apăruse un profesor de filosofie nou și atractiv, Lucian Blaga, care tipărise mai multe volume de versuri și mai multe drame, începând, după aceea, și un sistem filosofic. Al doilea volum al trilogiei culturii, *Spațiul Mioritic,* a devenit popular. Intelectualii cu pregătire filosofică îi preferau *Eonul dogmatic.* Manuscrisele eminesciene erau din nou cercetate, iar un universitar cu instinct de explorator tipărea un șir de cinci volume despre *Opera lui Eminescu* antumă și postumă. Paul Zarifopol scotea o ediție respectabilă din opera lui Caragiale, continuat de Șerban Cioculescu. Apărea sentimentul clasicității. Un poet cu stil inimitabil scria pamflete distrugătoare și tipărea o revistă cât palma: *Bilete de papagal.* Când și-a tipărit, la 47 de ani, volumul de versuri *Cuvinte potrivite* a fost o mare explozie și o mare revelație: apăruse un nou Eminescu. Literatura își avea cercul ei specific de existență - unde se întâlneau, în primul rând, scriitorii, artiștii, universitarii, gazetarii - dar și o rezonanță mai largă, fiind și un spectacol al vremii, într-o Românie cu hotare întinse. Intrarea unor scriitori în Academie (Lucian Blaga, Liviu Rebreanu, Nichifor Crainic) devenea eveniment cu rezonanță. Romanul românesc își începuse o viață nouă, își atrăgea cititorii și menținea interesul pentru omul scrisului. Apăruse, după războiul prim mondial, și o altă generație de scriitori. Un profesor de filosofie și de teologie, care știa să trateze cele mai complicate noțiuni și probleme filosofice în modul cel mai șocant și mai familiar, fără a le coborî de pe soclu, aprinsese mințile unei lumi tinere, atrasă de orizonturi noi. Era Nae Ionescu, cel mort atât de devreme. Mai tânăr decât el, Mircea Eliade își începuse cursurile de indianistică și tipărea romane îndrăznețe, străbătut de alte probleme decât cele îndătinate. Mihail Sebastian, discipol al lui Nae Ionescu, ceruse profesorului său o prefață pentru propriul roman, *De două mii de ani* ..., închinat mentalității și dramei evreiești și o așezase în fruntea cărții, deși prefața era, în fond, umilitoare. Cartea a produs un interes imens și a declanșat polemici mistuitoare.

Cultura și literatura română trăiau la mare tensiune, iar evenimentele ei depășeau strâmtul cerc al câtorva interesați. Un alt tânăr al aceleiași generații gândea că România este înapoiată și provincială și cerea *schimbarea la față,* printr-un efort de smulgere din tradiție, din anonimat, din minorat, din mediocritate socială și politică. Se numea Emil Cioran. După război, cursurile lui George Călinescu de istoria literaturii române (de literatură comparată, am zice astăzi) duceau mai departe tradiția unor amfiteatre asaltate (ca la N. Iorga și N. Ionescu) de un public care depășea mediul studențesc. Fără această recuperare de imagine, (sigur incompletă) nu vom înțelege ce s-a petrecut cu cartea românească după război.

Datorită convenției de armistițiu dintre România și U.R.S.S. s-a trecut la o purificare a bibliotecilor, sub motiv că tot ce a fost publicație nazistă trebuie eliminat. Practic, tematica volumelor eliminate a fost mult mai vastă. O listă de cărți, în limba română și în limbi străine, aflate în circulație în România, a fost interzisă. Un volum intitulat *Publicații interzise* arată opt mii de titluri. Dar ele cuprindeau și clasici români și cărți glorioase în perioada interbelică din România. Ieșeau din circuit, spre exemplu, cărțile lui Nicolae Iorga, la fel cele ale lui Lucian Blaga, cărțile lui Nichifor Crainic, cele ale lui Octavian Goga, cele ale generației Eliade, Cioran, și multe altele. Volumele erau scoase din bibliotecile publice, din depozite, din anticariate, din biblioteci particulare, pentru a fi distruse, de obicei arse. În cel mai fericit caz, ele erau sigilate și depozitate în spațiile nefrecventate ale unor mari biblioteci.

O mare parte a culturii române a fost arestată. Consecințele au fost de o amploare extraordinară, încă neînțeleasă. Deținătorii de cărți interzise au ajuns în închisoare. O carte interzisă, care circulase pe la mai mulți cititori, devenea obiect delict și era cauză de proces și condamnare. Studentul Ion Diaconu a fost arestat în 1960 pentru că citise o carte anticomunistă la modă atunci. Texte și melodii fredonate sau cântate, după ce ele fuseseră

prohibite, deveneau şi ele capete de acuzare şi asigurau ani buni de puşcărie politică celor imprudenţi sau încăpăţânaţi. A fost un adevărat război cu cărţile şi cu oamenii legaţi de ele. Un război care a lăsat victime şi urme grele, un război în care iubitorii de carte erau expuşi din capul locului.

Au existat, în acest holocaust general al culturii şi cărţii româneşti, în ciuda aspectului aparent haotic, ordine şi metodă. Au fost urmărite şi îngropate adânc mai ales cărţile şi conştiinţele care vădeau o conduită naţională. Istoriceşte vorbind, tot ceea ce se referea, de pildă, la consecinţele nefaste ale raporturilor românilor cu imperiul ţarist era cenzurat. La fel, erau eliminate toate lucrările de istorie care reprezentau fără fard relaţiile ungaro-române, bulgaro-române. Un punct special l-au oferit temele evreo-române, scoase şi ele din circuit, fie că se vorbea obiectiv, fie că se vorbea tendenţios despre cele două părţi aflate în relaţie. O întreagă literatură de concepţie, închinată tradiţiei româneşti, a fost prohibită. E vorba de revista *Gândirea,* de pildă, de colaboratorii ei. Generaţia Vianu, Blaga, Călinescu, Camil Petrescu şi-a avut problemele ei de acest fel. Generaţia următoare, păstorită de Nae Ionescu, cu Mircea Eliade, cu Emil Cioran, cu Vintilă Horia, cu Ernest Bernea, C. Noica, dr. Papadima şi alţii a fost urmărită în mod special, fiind satanizată complet şi eliminată din cultura oficială a României ocupate. Mai mult de trei decenii, despre membrii acestei generaţii, aflată fie în exilul occidental, fie în declasare programată, fie în închisori, nu s-a putut vorbi. Aruncaţi de-a valma în rândurile unei extreme drepte, falsificată şi diabolizată brutal, membrii acestei generaţii au revenit foarte greu şi destul de târziu în circuitul public românesc, nu fără accidente semnificative, unii doar după 1989.

Povestea României postbelice este şi povestea cărţilor ei distruse, mucegăite, macerate, arse sau păstrate cu evlavie în colţuri ascunse, neatinse de viforul vremilor. A dăinuit însă şi amintirea evenimentelor culturale şi literare interbelice, după cum au dăinuit şi cărţile. Dar au fost împiedicate să-şi joace rolul firesc în osmoza continuă a culturii române. Ceea ce echivalează cu o crimă la fel de mare precum cea de la Katin.

Felul în care a funcţionat memoria privind acest trecut cultural rămâne o problemă nevralgică. Este incontestabil că în societatea românească a funcţionat, chiar în timpul opresiunii, o memorie culturală vie, dar este şi mai important de ştiut, de văzut, cum a funcţionat ea la elitele intelectuale, cât de multă importanţă le-au acordat elitele. Cine caută să afle câte cărţi au fost interzise, câţi autori au fost reprimaţi, câţi au fost pedepsiţi în mod fatal, câţi oameni sau în ce feluri au avut de suportat consecinţe grele pentru că au venit în atingere cu aceste cărţi, îşi poate da seama de amploarea chestiunii. A fost mai mult decât depozitarea unui mare număr de cărţi, precum cărămizile, în subsoluri, în condiţii improprii, unde s-au distrus. A fost mai mult decât actul propriu-zis al macerării dirijate, al arderii, cum s-a întâmplat de multe ori. Pentru că nu e vorba doar de cărţi, ci şi de cei care le-au scris, de cei cărora li se adresau, de circulaţia lor liberă în toate mâinile posibile.

Atacul la carte este atacul la o fiinţă vie. Un program sistematic s-a pus în aplicare în România. Cine vrea să înţeleagă comunismul, ţintele şi efectele lui, cine vrea să-i facă procesul, are de mers în această direcţie, a cărţii interzise, arestate, cartea corp delict, cartea ca instrument al unui diavol politic, cartea care trebuie distrusă, arsă. Prin parte se vede întregul.

Holocaust înseamnă ardere, ardere completă, ardere de ofrandă religioasă, aşa cum ne arată istoria religioasă a Asiei mici. Holocaustul culturii şi literaturii române înseamnă o ardere completă, ca ofrandă pe altarul unei religii; aşa cum într-un război religios prizonierii sunt sacrificaţi în numele credinţei învingătorului, şi în războiul politic dus de comunism, în Europa şi în alte părţi ale lumii, s-au practicat sacrificii rituale. Pe un loc important, pentru vandalizatori, s-a aflat *cartea duşmanului,* cartea malefică. Acest sacrificiu s-a desfăşurat cu atâta tenacitate, cu atâta metodă în România postbelică, încât eticheta inflamată, denunţătoare, pusă atunci, îşi are şi astăzi efectele ei exclusiviste, chiar în mediile unde persoanele s-ar cuveni - prin profesie, pregătire - să fie avertizate şi să nu accepte acest sumbru joc al istoriei.

Tema religiei, tematica cărţilor religioase, cere o minimă insistenţă, deşi ea s-ar cuveni să fie, de multe ori, tema centrală a unei poveşti a cărţii româneşti. Cartea românească a început ca tipăritură bisericească, carte creştină, iar spiritul religios a străbătut şi opere mari ale literaturii române moderne. Mentalitatea pe care o dezvăluie opera de istorie a lui N. Iorga este, fără dubiu, creştin ortodoxă. Condamnarea totală a *Gândirii,* în pofida pleiadei de mari şi inspiraţi scriitori pe care i-a găzduit, vine tocmai din respingerea ideii creştine, care a constituit miza revistei şi punctul de raportare central pentru mai toţi colaboratorii ei. Respingerea şi „satanizarea" lui Nae Ionescu, compromiterea lui pe orice cale, continuată şi după ciclul comunist al culturii române, vine din spiritul religios, creştin al demersului său. Un savant de talia lui Simion Mehedinţi a fost şi el interzis, iar pe lângă motivele strict politice (viziunea acestuia asupra geopoliticii şi culturilor europene) un motiv cardinal l-a dat componenta creştină a scrierilor lui. Venind după război, în literatura care trebuia să fie realist socialistă, sovietizantă - şi n-a fost niciodată integral - exemplul poeziei lui Ioan Alexandru, membru grăitor al generaţiei N. Labiş, dă şi el seamă în acelaşi sens. Atât timp cât poetul bea lapte din *şiştar*, tânărul ardelean e un poet admisibil. Energia lui fără

spiritualitate, chiar dacă amenințătoare, era acceptată cu toată deschiderea ei modernistă, recte expresionistă. Din momentul în care, însă, poetul Ioan Alexandru s-a adresat universului spiritual creştin, de când a început să scrie despre *vămile pustiei*, de când şi-a luat ca model şi îndemn imnele bizantine, încărcate de duh ortodox, poetul a devenit suspect, indezirabil, criticabil, şi pus în cele din urmă la zidul intoleranței specifice; talentul lui era recunoscut doar atunci când hoinărea departe de cele sfinte, de Maica Domnului şi de Iisus Hristos. Odată cu intrarea poetului sub cerul plin de harul mărturisit al credinței în Iisus, Ioan Alexandru n-a mai avut brusc talent, devenind destul de repede o persoană demnă de dispreț şi (ca o culme a declasării!) un poet asimilabil extremei drepte. În tabla de valori a culturii comuniste, instalată după război în România, tradiția, naționalismul, creştinismul şi extrema dreaptă au fost pentru ideologii culturii partinice comuniste semnele groazei, ale desfrâului ideologic, ale pericolului, o maladie care se cere reprimată cu orice mijloace.

Înțelegerea holocaustului culturii române nu ține doar de fixarea operației strict administrative de blocare a vieții bibliotecilor şi a circulației cărții. Operația a fost mult mai amplă, mai complicată şi ne dezvăluie la analiză o concepție, un program, o metodă, o selecție de executanți. Redusă la elementele principale, operația se reduce la a scoate din circuit valorile naționale specifice şi înlocuirea lor cu alte valori, internaționale, supranaționale, în vederea creării unui context psiho-intelectual nou, favorabil unei construcții sociale, politice, spirituale "noi". Este vorba, pe scurt, de *omul nou*, visat de constructorii comunismului internațional: un om fără frâne de mentalitate tradițională, capabil să se adapteze oricărei comenzi venite de la laboratorul ingineriei socio-politice a kominternului. Asemănarea cu operațiile de ştergere a memoriei culturale, care se practică astăzi în Europa de est, cu certitudine în România, după ce s-au practicat şi în anii '50, este vizibilă şi indiscutabilă. Scopul este clădirea unei patrii internaționale, pe deasupra statelor naționale. A dispărut utopia comunistă a statului proletar în extensiune, dar cealaltă utopie: a statului unic, mondial, care să dizolve toate națiunile şi naționalitățile într-o singură mare națiune, întinsă pe tot globul pământesc, este cea care domină cele mai importante procese economice şi politice dinaintea mileniului trei. România s-a confruntat cu o ştergere de memorie identitară în ultimii 50 de ani ai mileniului II, continuată în acelaşi ciclu de o a doua, apărută în 1989, foarte asemănătoare cu prima. Cu cât aceste procese vor fi identificate şi cunoscute, cu atât trăirea lor va fi mai lucidă şi mai eficientă. Națiunile bine constituite resping, de obicei, internaționalizările, iar cultura şi literatura română, între 1944-1989, a reacționat inevitabil holocaustului la care a fost supusă. Ea a reacționat cel puțin prin atitudinea față de manualele alternative de istoria românilor, în acelaşi sens şi după 1989, pe o direcție care-i este proprie. Câteva exemple ne vor apropia de ceea ce numim metaforic *holocaustul culturii române* postbelice. El are precedente semnificative.

După primul război mondial, în 1944, odată cu încercarea Moscovei de a ne răpi Basarabia printr-o falsă revoluție, lumea literară românească a fost surprinsă de un fenomen literar insolit: un scriitor român, până atunci necunoscut, cucerea publicul din Franța cu un roman de inspirație româno-levantină, *Chira-Chiralina*, şi publicul de limbă franceză din întreaga lume. Se numea Panait Istrati, era din Brăila, fusese socialist în tinerețe şi ajunsese, ca vagabond internațional, pe pământ francez. „Naşii" occidentali ai acestui scriitor român au fost scriitori de stânga din Franța: Romain Roland şi Henri Barbusse, ambii prezentându-l elogios cititorilor din întreaga lume. Panait Istrati se asociază acestei lumi şi ideologiei ei, tipăreşte la editurile ei mai multe romane, fiind comentat favorabil tot acolo, dar stârneşte reacții de dezaprobare, când, după o vizită în URSS, dă la lumină, tot în Franța, o carte care dezvăluie Occidentului aspectul brutal şi terorist al lumii sovietice, prezentat idilic până atunci de literații stângii. Urmează un declin rapid al interesului pentru Panait Istrati în cercurile intelectualiste care-l cultivaseră, şi chiar dezvăluiri drastice, de aspect moral şi politic. Panait Istrati, căruia îi stăteau odată deschise uşile presei şi editurilor franceze, se vede obligat să renunțe la cariera lui occidentală şi se întoarce în România, unde ajunge în cercurile presei de dreapta, pe care până atunci o combătuse. Omul moare bolnav, denigrat şi singur, asasinii lui morali fiind cei care-l ridicaseră pe soclul unei glorii literare condiționate. Pentru a nu lăsa loc considerațiilor improvizate, trebuie spus că Panait Istrati este un scriitor autentic, de o mare sensibilitate a trăirilor. Proza lui se poate citi şi astăzi cu satisfacție. N-a fost o invenție de sezon, dar a fost tratat ca atare. Cazul lui Panait Istrati scoate la suprafață, examinat în toate componentele lui, ce este un succes literar, cum se fabrică şi cum poate fi pulverizat. Este, desigur, nevoie de un scriitor, de o operă, de cititori, dar între aceştia şi opera scrisă stau instituții multiple, de care, din păcate, sociologia literară nu se interesează suficient. Publicațiile din Franța care găsiseră în umanitarismul şi talentul lui Panait Istrati un excelent suport pentru propria lui ideologie, erau de stânga, în mod teoretic, dar şi într-un mod foarte concret. A existat şi un substanțial ajutor bănesc (ajutorul roşu introdus de Uniunea Sovietică în Occident pentru susținerea imaginii morale şi ideale a statului sovietic destinat să asigure fericirea omenirii.

Publicațiile şi personalitățile care l-au susținut pe Panait Istrati au fost expresia acestei structuri internaționale

propagandei moscovite. Toate mişcările de stânga ale mişcării intelectualiste şi lumii politice occidentale au fost în strânsă legătură cu oamenii Moscovei. Intră aici şi "fronturile populare" şi participarea stângii la războiul civil spaniol. Este o latură a vieţii intelectuale occidentale care abia la sfârşitul mileniului iese la iveală, fără a fi evaluată la adevărată ei importanţă. Mitul comunismului susţinut de occidentali şi cu bani buni veniţi din răsărit a făcut mult rău ţărilor din Estul Europei. În chestiunea revoluţiei de la Tatar Bunar, o afacere politică a Moscovei, care dorea alipirea Basarabiei, Henri Barbusse a fost de partea Moscovei. Ştim astăzi că Barbusse a fost agent plătit al acestui centru al kominternului. Atacul lui odios la adresa lui Panait Istrati, după ce acesta a tipărit *Spre o altă lumină*, carte critică faţă de URSS, se explică astfel. La fel de duri cu Panait Istrati au fost şi gazetarii de stânga din România, (de la *Cuvântul Liber, Manifest, Reporter*, etc.), care l-au pus la zid conform intereselor Moscovei. Toate acestea evidenţiază un eveniment extra-literar, din care rezultă că ascensiunea uimitoare a lui Panait Istrati, ca şi declinul său, provin de la instituţii culturale cu infrastructură politică. Scriitorul a fost supus, după cartea antisovietică, unei *morţi civile* şi lăsat de izbelişte în România, în seama bolii şi a morţii. În spatele ascensiunii mai multor scriitori occidentali, mai prudenţi decât Panait Istrati, stă acelaşi mecanism. Sunt câteva cărţi interesante pe această temă (care au început să apară cam prin 1985), în care găsim informaţii extrem de incitante despre felul în care Moscova a modelat şi chiar a plătit evoluţia unor conştiinţe occidentale. Dacă la Bucureşti o literatură realist-socialistă a apărut abia în 1944, sub protecţia tancurilor sovietice, în Franţa ea a existat încă înaintea războiului, militând la fel de aprig precum literatura sovietică pentru *omul nou*, omul sovietic. În acest context, larg şi real, problemele literaturii postbelice se cuvine să fie puse în termenii lor veritabili, şi nu după aprecieri şi etichetări de conjunctură.

Cazul lui Panait Istrati luminează foarte bine ceea ce s-a petrecut după război în România, unde opera lui a fost interzisă, până în 1964, când o monografie a lui Alexandru Oprea a declanşat retipărirea lui la Bucureşti şi a dat prilejul unei resuscitări şi relansări a operei lui peste hotare. Tot Alexandru Oprea a dezvăluit dosarul de la Siguranţa Română al lui Panait Istrati, scoţând în relief condiţia de *urmărit* a scriitorului şi nu de *colaborator* al Siguranţei Statului. Pentru occidentali, dosarul a dat garanţia că adevăratul Panait Istrati nu era cel acuzat de Henri Barbusse şi alţi gazetari ai kominternului, fie aceştia din Franţa, fie din România, sau chiar din Polonia. Panait Istrati nu era un haiduc al Siguranţei, nu era un antidemocrat, nu era un antisemit, ceea ce a şi determinat reabilitarea lui, ca un soljeniţean, înainte de Soljeniţîn.

Povestea cărţii, în România postbelică, îşi are hermeneutica ei. Ea cunoaşte mai multe etape, mai multe metode, mai multe tratamente ale literaturii scriitorilor. Întotdeauna s-a desfăşurat pe un fond de interdicţie sau de cenzură, făţişă sau mascată. Succesul *literaturii noi*, care s-a încercat pe căi oficiale în România, depindea hotărâtor de ocuparea instituţiilor culturale de către oamenii partidului, de înlăturarea scriitorilor români, prestigioşi şi simbolici pentru cultura naţională, de înlocuirea lor cu autori capabili să execute *comenzi sociale*. Din 1944, însă, Partidul Comunist devenea centrul vital al literaturii, iar Societatea Scriitorilor Români (SSR), devenea Societatea Scriitorilor din România (SSDR), apoi USAZ, apoi, Uniunea Scriitorilor, care a rămas şi după 1989, sfidând transformările necesare. Extrem de importante pentru condiţionarea vieţii culturale şi literaturii rămâneau ziarele şi revistele, catedrele universitare şi editurile. Toate au fost luate sub controlul partidului şi statului. Foştii ocupanţi legitimi au fost îndepărtaţi prin acuzaţii politice, unii epuraţi, unii arestaţi, alţii condamnaţi şi aşa mai departe. Pentru cultura socialistă, comunistă, problema instituţiilor şi a conducerii unice de partid a fost capitală. Articolul lui Lenin despre conducerea de către partidul comunist a literaturii şi culturii, devenea evanghelia comisarilor ideologici din România.

Decisivă pentru apariţia literaturii române postbelice a fost reducerea la tăcere a unor mari poeţi şi prozatori, a unor dramaturgi şi gazetari, a unor profesori universitari şi introducerea în locul acestora a unor autori noi, cu literatura lor de comandă. A-l scoate din scenă pe Arghezi sau pe Blaga era esenţial. În prezenţa lor nu puteau înflori poemele lui Dan Deşliu, Eugen Frunză, Eugen Jebeleanu, Maria Banuş. În prezenţa lui Arghezi sau Voiculescu nu putea fi întronat ca model un poet ca Alexandru Toma. În locul istoricului Gheorghe Brătianu, care a fost închis, a apărut Mihai Roller. Operaţia a început încă din 1944 când, printr-o cenzură post-apariţie a gazetelor existente (aşa cum îşi aminteşte Saşa Pană, într-o carte de memorii) publicaţiile nonconformiste erau interzise. Aşa a dispărut *Gazeta de Transilvania*, de la Braşov, cel mai vechi ziar românesc în acel moment. S-au făcut liste de epurare a scriitorilor, de eliminare a lor din societatea scriitorilor, din catedre, de la reviste şi de la edituri. După ce vechiul corp profesional a fost înlăturat, s-au adus în loc oamenii partidului. Pe acest set de instituţii, înţesate cu adepţi ai partidului, a apărut literatura realismului socialist şi premiile de stat, a apărut o nouă istoriografie română. Operaţia a fost foarte brutală. Scoaterea în afara literaturii a unor mari personalităţi se făcea prin campanii de presă, în care, de regulă, erau antrenaţi şi studenţii celor acuzaţi, campanii susţinute de ideologii partidului, comisarii politici ai momentului. Aceştia erau: Miron Radu

Paraschivescu, Sorin Toma, I. Popper, Nestor Ignat, I. Vitner, Paul Cornea, Ov. S. Crohmălniceanu, Traian Şelmarû, Mihai Novicov, Nicolae Moraru şi mulţi alţii. Aceştia ocupau în acelaşi timp locuri şi în redacţii şi la Universitate, având rolul principal în revizuirea corpului cultural, literar şi artistic. Stalin a murit în 1953, dar operaţia a continuat după aceea. Acesta este semnul că nu stalinismul (o etichetă comodă!) era cauza, ci sistemul. Primul manual de literatură, glorificând scriitori de duzină drept mari scriitori, datează din 1955! Dacă Tudor Arghezi a fost readus în literatură cu opera lui politică, în 1955, Lucian Blaga a murit totuşi semianonim, ca bibliotecar la Cluj, iar G. Călinescu nu s-a mai putut întoarce niciodată, cu adevărat, la catedra de unde fusese, practic, alungat de o echipă de tineri comunişti ameninţători, în frunte cu I. Vitner şi cu Paul Cornea.

În 1960, părăseşte ţara fugind, prin Berlinul de Est, în Occident, unul dintre politrucii literaturii române, scriitor de o distincţie intelectuală remarcabilă şi de un talent superior, Petru Dumitriu, după ce lăsase în literatura română, pe lângă câteva cărţi ratate, şi alte câteva cărţi de proză, de o remarcabilă calitate. Această plecare bruscă, dezertare politică majoră, schimbă ceva în climatul literaturii române. S-a încercat atunci readucerea în literatură a lui Lucian Blaga, care a refuzat, de vreme ce sistemul lui filosofic era interzis. S-a aplicat un tratament mai atent lui G. Călinescu, fără a-i fi dată satisfacţia revenirii la şefia catedrei de literatură română, la Universitatea din Bucureşti. În 1980, conflictul politic chino-rus deschide posibilitatea unei noi politici a Partidului Comunist din România faţă de Moscova. Apar scenetele antiruse. S-a desfiinţat editura Cartea Rusă, a fost desfiinţat Institutul Maxim Gorki, limba rusă fost eliminată din şcoală ca limbă obligatorie, iar limbile străine încep să-şi facă loc în programele învăţământului românesc. În 1964, partidul comunist din România intră în polemică deschisă cu partidul comunist bolşevic, proclamând iniţiativa unei linii proprii de dezvoltare, avansând şi o polemică economică, pe tema noilor hărţi interstatale propuse de Valev în lagărul socialist. Proiectul Valev afecta integritatea statului român. Simultan este tipărit Karl Marx, cu *Însemnări despre români,* însemnări care condamnau ţarismul cotropitor, vorbind de fapt despre pierderea Basarabiei. Era o promisiune de resurecţie culturală, iar intelectualitatea începea să respire altfel, sperând în eliminarea proletcultiştilor. Eliberarea deţinuţilor politici, între 1962 — 1964, a fost încă o dovadă a noii etape, mai puţin represive, în care intra România. Printre deţinuţi se aflau şi unii scriitori, dar nu toţi vor avea cale liberă. Dacă Ion Caraion intră treptat în viaţa literară, de pildă, după cum şi Ştefan Augustin Doinaş, nu acelaşi lucru s-a întâmplat cu Nichifor Crainic, ţinut în permanentă carantină. Acelaşi tratament i s-a aplicat şi lui Radu Gyr. Libertatea sperată a fost dozată de la caz la caz. Povestea cărţii rămâne legată de aceste evenimente. Începuse să apară din opera lui Lucian Blaga, mai ales poeziile şi teatrul. Filosofia blagiană rămâne sub embargo. Mutilate, cultura şi literatura română merg totuşi înainte. Rămân în continuare arestate cărţile de concepţie, cărţile de filozofie, de sociologie, de teologie, cărţile de psihologie, plus o întreagă direcţie eseistică. Mircea Eliade era în continuare tratat ca un rebut moral, iar Emil Cioran drept un legionar incurabil. Despre *Roza Vânturilor* de Nae Ionescu nici nu se putea pomeni; la fel despre eseurile lui Nichifor Crainic. În 1968, datorită lui D. Ghişe, înalt activist de partid, se tipăreşte *Spaţiul mioritic* de Lucian Blaga. Gestul a rămas izolat şi a produs o reacţie represivă.

Imaginea generală era aceea a unei directive oficiale, neorganice şi neacceptată de suflarea intelectuală şi mijlocie a ţării. Împotriva direcţiei oficiale se produc mereu reacţii, unele importante, care indică o stare de opoziţie. Apariţia romanului *Bietul Ioanide* de G. Călinescu (1953) a echivalat cu un cutremur. Eroul, un arhitect, construia o biserică şi nu hale de uzină. Cartea, deşi o capodoperă, a fost interzisă, condamnată brutal, iar în ripostă, ideologii partidului au clădit teoria *romantismului revoluţionar*, un întreg curent oficial de comandă, potrivnic ideilor cărţii lui G. Călinescu. O altă carte producătoare de scandal politic a fost *Groapa* (1957), unde autorul, Eugen Barbu, elogia spiritul de independenţă anarhică al unei lumi de declasaţi, la antipodul comenzii de partid, care cerea muncitori conştienţi. Autorii unor astfel de cărţi suportau carantine, cenzuri speciale, tratamente critice represive. Un moment norocos l-a constituit romanul *Moromeţii*, în care cititorii percepeau notele unui realism de tradiţie Rebreanu. Alt moment de speranţă a fost poezia lui Nicoale Labiş, talent precoce şi răsunător, care se întorcea la temele sadoveniene, cântând pe *Cozma Răcoare*, *Mioriţa*, *Meşterul Manole* şi închinând dragoste poezii autentice, într-o vreme când lirismului i se cerea să cânte *Tovarăşul Meu*. Era o reînnoire, de la care se aştepta foarte mult. Dar Nicolae Labiş a murit brusc şi suspect după izbucnirea rebeliunii anticomuniste ungare (1956), retezând multe elanuri. Anii următori, generaţia Labiş, urmaşii acestuia: Nichita Stănescu, Ioan Alexandru, Marin Sorescu, Gheorghe Tomozei, Ion Gheorghe, Gheorghe Pituţ, Adrian Păunescu, Ana Blandiana, Ion Lăncrăjan, Paul Anghel, Ştefan Bănulescu, Fănuş Neagu, Ion Băieşu şi alţii, produc o explozie literară, în care se recunosc stilurile literaturii române interbelice. Principala preocupare a generaţiei Labiş şi rolul membrilor de seamă pe care i-a avut a fost legată de recuperarea valorilor şi stilului literar interbelic. Nichita Stănescu a tipărit o *Carte de recitire*, Marin Sorescu a dat eseuri despre literatura

română precedentă, într-un stil liber, Ion Gheorghe s-a adresat folclorului vechi, cu motive arhetipale, Ioan Alexandru a introdus modelul imnelor bizantine: Paul Anghel a tipărit o serie de remarcabile eseuri, în buna tradiție interbelică, pe teme literare și artistice mai puțin abordate: *Arhiva sentimentală*. Dan Zamfirescu s-a întors la *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie*, Ștefan Bănulescu a redescoperit proza cu orizonturi fantastice. Fănuș Neagu se înscrie în tradiția prozei de pitoresc a lui Panait Istrati sau Mateiu Caragiale, intrând în polemică cu cei care complotaseră împotriva literaturii române. Ținta era Ștefan Voicu, care resuscitase argumentele antiargheziene ale lui Sorin Toma într-un articol din *Manuscriptum* (1983). Rolul generației Labiș a fost, în primul rând, unul cultural, care precumpănește marile ei calități literare. *Labișienii* sunt autorii *podului aerian* cu literatura marilor mize și stiluri din perioada anterioară, literatura care mai stătea în anii '70 - '80 sub interdicții vechi.

Ceea ce s-a întâmplat, după 1965, într-un climat de relativă libertate, rămâne foarte instructiv. Vechii comisari ideologici trimit în față combatanți mai puțin uzați, dar de aceeași factură (Ileana Vrancea, Zigu Ornea), care fac, în paralel, două operații ideologice importante. Prima autoare încearcă o de culpabilizare a celor vinovați de holocaustul cultural, însoțind această acțiune de culpabilizare a altora, care fuseseră victime ale holocaustului; așa se face că nu mai sunt vinovați de dezastrul culturii române: I. Vitner, N. Moraru, Sorin Toma, Ov. S. Crohmălniceanu, Dan Deșliu și alții ca ei, ci G. Călinescu, de pildă. În același timp, tinerii generației Labiș, care încercau recuperarea (limitată!) a trecutului cultural erau acuzați de tendința de extremă dreaptă. Zigu Ornea continua, tenace, munca de istorie politică, deghizată sub haina istoriei literare, prin analiza curentelor literare românești, conform unei vechi politici dogmatice. Din această prezentare de curente de idei, tipică gândirii kominterniste, tot ceea ce era conservativ, tradiționalist în cultură, devine automat înapoiat, reacționar, de dreapta. In acest fel, bilanțul propus de monografiile politice semnate de Z. Ornea, aduce în față socialismul gherist, ca singur fapt demn de laudă, urmat într-o oarecare măsură de poporanism, mai ales când acesta este legat de socialism, și condamnă toate celelalte poziții, începând cu Junimismul, cu sămănătorismul, cu tradiționalismul interbelic. Z. Ornea a fost preocupat să evidențieze componenta de dreapta a culturii române, falsificând datele tabloului istoric. Ceea ce a tipărit, în acest sens, după 1989, confirmă concluzia. După 1989 se repetă anumite negații dogmatice, ca în anii '50. Nu generația Labiș a ieșit la orizont, după 1989, cum ar fi fost firesc, ci vechea linie dogmatică. Ea a fost, de altfel, proprie și mișcării din decembrie 1989, dacă urmărim figurile promovate (S. Brucan, D. Deșliu).

Cele două linii de construcție ideologică dogmatică, de tip kominternist, Ileana Vrancea, Z. Ornea, au fost dublate și de o a treia, paralelă și înrudită în esență. Este vorba de literatura cercurilor și publicațiilor studențești. Publicațiile centrelor universitare au fost extrem de politizate - vezi titlul: *Convingeri Comuniste*, pe de o parte, iar pe de altă parte, membrii cercurilor literare studențești au fost îndreptați către noutăți de tehnică, de modernizare a expresiei, pe linia unei racordări la Europa, orientare care a însemnat, totodată, o desprindere de modelele și de tradiția internă. Cercurile literare studențești recuză experiența generației Labiș, ca gest și literatură și frecvent, chiar modele literare vechi, impozante, precum Eminescu sau Arghezi. Labiș a fost părăsit cu tam-tam, ca o mostră de literatură caducă. Cazurile în care o revistă studențească să se fi implicat în combaterea dogmatismului sunt rare, precum revista *Echinox*, de la Cluj, care a publicat memoriul lui Lucian Blaga contra unei infamii a lui M. Beniuc. O altă excepție rămâne serialul lui I. Cristoiu dintr-o revistă studențească bucureșteană, unde se analizează unele cazuri de interdicție literară postbelică. Este partea lacunară a activității cercurilor literare studențești, care adoptând un postmodernism exterior, s-a ridicat și împotriva unei tradiții literare și artistice interne, pe care n-o prețuia sau n-o cunoștea. Postmoderniștii se întâlnesc cu linia dogmatică resuscitată de Ileana Vrancea și Z. Ornea. Nu întâmplător între negatorii postdecembriști ai lui M. Eminescu se găsesc în postura de vehemenți contestatari și câțiva literați tineri, postmoderniști, alături de Z. Ornea.

Ceea ce ar fi salvat noua grupare tânără (care și-a zis postmodernistă!) de sterilitate, ar fi fost contactarea și preluarea unei componente de temelie a literaturii și spiritului românesc: ideea creștină, pe care generația Labiș, din motive de cenzură, n-a putut-o incorpora. Or, postmodernismul, ca însoțitor al societății postindustriale, consumeriste, nu a avut programatic cum să facă loc acestei deschideri spirituale.

Despiritualizarea literaturii române postbelice constituie una din cele mai mari victorii ale programului dogmatic și ateist aplicat culturii române. Tematica și lexicul religios au fost vigilent eliminate din noul corp al literaturii române. Poeziile atât de spiritualizate ale unui Vasile Voiculescu, din ultima sa fază lirică, au fost și ele prohibite, apărând foarte târziu, într-un climat de idei prevalent artistic, frigid la orice tentativă de adâncire a sensurilor religioase. Anterior, încercarea lui Ion Alexandru de a merge pe urmele poeziei de inspirație religioasă, promovată de *Gândirea*, fusese primită cu rezerve și chiar batjocorită. Acesta fiind climatul, este explicabil de ce generația nouă, mereu amatoare de noutate

şi modernism, a mers înainte ignorând componenta creştină a culturii şi literaturii române. Mentalitatea generaţiei uasecerizate şi atrase de ireverenţă, în sens larg, se poate descifra într-o piesă de teatru: *Evangheliştii* (1994), autoare A. Mungiu, care pare inspirată direct din volumul *Călăuza ateismului*, sau din prelucrările brigăzilor ateiste de altă dată. Generaţiile lucrează însă în compensaţie. Ceea ce n-a putut înfăptui generaţia Labiş, din pricini de cenzură, şi-a asumat, în schimb, generaţia următoare, postdecembristă, care s-a întors la mizele irefutabile ale existenţei româneşti: la religia ortodoxă şi la gânditorii care s-au inspirat din ea. A.S.C.O.R.-ul întruchipează în mod vizibil, organizat, o tendinţă mai generală a tineretului din România şi chiar a societăţii româneşti. Este un fapt de recuperare a identităţii, care abia după lichidarea unor condiţionări represive se înfăţişează articulat spiritului public. Fiecare generaţie îşi are mesajul său, care devine cu atât mai preţios cu cât se aşează în succesiune misiunilor de generaţie.

După 1989, mai mulţi lideri inventaţi peste noapte s-au străduit să convingă pe toată lumea că românii n-au avut istorie după 1944, că n-au avut economie, n-au avut industrie, n-au avut cultură şi nici demnitate. În realitate istoria a existat, iar *povestea* trebuie spusă. Este o *poveste* care contrazice ecranările folosite după 1989 pentru a intoxica lumea cu imagini şi etichete false. A existat o cultură de ocupaţie, factor suprapus peste cea tradiţională, interzisă în diverse feluri. Autorii acestei false culturi au intrat cu vremea în conflict cu realităţile pe care le opresaseră. Este limpede că unii sunt cei care l-au lichidat pe Tudor Arghezi, decretând o *moarte civilă* împotriva *poetului naţional* postbelic, şi alţii sunt cei care l-au readus pe acesta în viaţa culturii şi literaturii române, fără a-i schimba o iotă din poeziile reeditate. Aceste două linii politice, existente în cadrul aceluiaşi partid, au acţionat adesea divergent, de-a lungul a peste treizeci de ani. Ambele erau direcţii de lucru ale partidului comunist, urmărind în linii mari aceleaşi ţeluri, dar diferind ca optică şi uneori ca metodă. Echipa care l-a restituit pe Tudor Arghezi a făcut-o pentru a se legitima astfel, cu ajutorul unui scriitor reprezentativ. Ceilalţi, antiarghezienii, considerau că o astfel de legitimitate este inutilă, iar valorile naţionale, aşişderea. Energiile creatoare ale fostei direcţii naţionale în cultură s-au folosit de aceste contradicţii. Linia dură îndreptată împotriva culturii române a reinstituit ori de câte ori a putut, după 1965, vechiul stereotip de evaluare a literaturii române. Încercările cele mai evidente de întoarcere la linia rigidă a anilor '50, ne-o arată reeditările ostentative, din revista *Cuvântul liber* (1983) şi *Era nouă* (1987), ca şi alte încercări de a reinstitui respingerile dogmatice anterioare. Sunt indicii numeroase în acest sens. Dar după 1989, mai ales către anul 2000, au apărut suficiente mărturii care să ateste tipul de dinamism descris. Este necesară, desigur, şi o sinteză sistematică, fără componente emoţionale, care să scoată la lumină fluid şi convingător pentru toată lumea "povestea" cărţii româneşti şi a uriaşei drame pe care o reprezintă, ca un receptacol al marii traume trăite după război. Fără istorie nu există vindecare.

Bibliografie selectivă

1. xxx - *Publicaţii interzise*, Buc. 1988
2. Alexandru Oprea - *Panait Istrati*, EPLA, 1964
3. Ion Lăncrajan - *Caloianul*, I - II, Ed. Albatros, 1975
4. Radu Cosaşu - *Supravieţuiri*, Ed. C.R., 1970
5. Marin Preda - *Viaţa ca o pradă*, Ed. C.R., 1977
6. Ion Bălu - *Viaţa lui G. Călinescu*, 1977
7. xxx - *L-am cunoscut pe Tudor Arghezi*, Ed. Eminescu, 1981
8. Mihai Ungheanu - *Exactitatea admiraţiei*, Ed. C.R., 1985
9. Achim Mihu - *Maestru şi iedera*, Ed. Dacia, 1988
10. Fănuş Neagu - *A doua carte cu prieteni*, Ed. Sport Turism, 1988
11. J. Popper - *In culisele Europei Libere*, Ed. V.E., 1993
12. Mihai Ungheanu - *Scriitorii de la miezul nopţii*, Ed. Porto - franco, 1995
13. Ana Seiejan - *Trădarea intelectualilor*, Ed. Transpress, 1995 şi următoarele
14. Mihai Ungheanu - *Panait Istrati şi komintemul*, Ed. Porto-franco, 1995
15. Marin Nitescu - *Sub zodia proletcultismului*. Ed. Humanitas, 1995
16. xxx - *Procesul "tovarăşului Camil"*, Ed. Apostrof, Cluj, 1998
17. Pavel Ţugui - *Amurgul demiurgilor*, Arghezi, Blaga, Călinescu, Ed. Floarea Darurilor, 1998
18. Vasile Mocanu - *Cazarma scriitorilor*, 1999
19. Mihai Ungheanu - *Holocaustul culturii române*, Ed. D.B.H., 1999
20. Ilie Bădescu şi Mihai Ungheanu - *Enciclopedia valorilor reprimate*, Ed. Pro-Humanitate, 2000.

DESPRE ÎNCEPUTURILE NEAMULUI CA TEOLOGIE

în care părintele Mihai-Andrei Aldea propune o altă înţelegere a formării poporului român, arătând că romanizarea populaţiilor traco-ilire s-a făcut prin creştinarea lor

Mai mulţi autori s-au ocupat de-a lungul timpului de ceea ce s-ar putea numi Teologia istoriei[1]. Dar, cu toate că unul dintre ei şi-a denumit chiar aşa opera[2], în realitate nu a existat o încercare adevărată de elaborare a unei teorii a Teologiei Istoriei. O asemenea elaborare cere în primul rând cunoaşterea şi *trăirea* - de câte ori nu se uită acest aspect - Revelaţiei, aşa cum ea se găseşte doar în Ortodoxie.

Desigur, nu este acesta locul umplerii acestui gol, nici subsemnatul cel care ar putea realiza o astfel de operă grandioasă. Dar unele repere tot trebuie trasate, măcar pentru a evita exprimări de genul: *omul este singura fiinţă istorică*[3].

Chiar dacă unii sunt de altă părere, Sfânta Scriptură este o carte istorică. Ba chiar, dacă înţelegem Istoria în sensul ei originar, de ceea ce merită reţinut, este *cartea istorică* prin excelenţă, arhetip pentru orice alte realizări în domeniu, paradigmă absolută. Acest lucru se poate verifica relativ uşor, prin cercetarea literaturii patristice şi mai ales a celei din perioada apostolică. Se va putea astfel constata că toate scrierile ce au ca subiect evenimente mai noi sau mai vechi sunt realizate cu mare grijă în acelaşi duh în care trăieşte şi Scriptura. De aceea, orice încercare de studiu în domeniul *teologiei istoriei* trebuie să aibă la bază exemplul biblic. Aşa cum s-a precizat deja, în scurtul studiu introductiv al prezentei lucrări nu se pot selecta decât unele repere ale Teologiei Istorice. Este totuşi un avantaj faţă de situaţia unui vid total.

Sfânta Scriptură este şi o carte istorică

Primul element ce trebuie reţinut este cel al realităţii cadrului istoric Dumnezeire-creaţie. Întreaga istorie este bazată pe interacţiunea dintre activitatea din interiorul lumii create şi legile şi intervenţiile divine. Legile sunt cele prin care este ordonată lumea de Cel ce este Dumnezeul ordinii; unele dintre ele pot fi încălcate, în special de fiinţele extraordinare care sunt îngerii şi oamenii, dar nu fără consecinţe inevitabile, prevăzute de alte legi. Intervenţiile dumnezeieşti nu sunt în principiu obligatorii, căci Dumnezeu nu este condiţionat de nimic. Dar în practică ele sunt inevitabile, deoarece Dumnezeu nu a creat lumea spre a o abandona, ci spre a avea cu ea o relaţie deosebită, numită de obicei *proniere*.

Studierea Teologiei istoriei înseamnă tocmai studierea pronierii şi a legilor pe care se bazează existenţa lumii. Importanţa unor astfel de studii nu este deloc mică, atât din punct de vedere apologetic, dar şi dogmatic, moral etc. Am putea da ca exemplu textul: ***Atunci a zis Dumnezeu către Avraam: « Să ştii bine că urmaşii tăi vor pribegi în pământ străin, unde vor fi robiţi şi apăsaţi patru sute de ani; dar pe neamul acela, căruia ei vor fi robi, îl voi judeca Eu şi după aceea ei vor ieşi să vină aici, cu avere multă [...] Ei însă se vor întoarce aici, în al patrulea veac de oameni, căci nu s-a umplut încă măsura nelegiuirilor Amoreilor.»*** (Fac. 15.13-16). Avem aici preştiinţa dumnezeiască, ce interesează în mod deosebit atât Dogmatica şi Apologetica - chiar şi Morala - dar şi, fireşte, Teologia istoriei. Avem de asemenea exemplul relaţiei speciale între un popor ca întreg şi ordinea morală a lumii. Avem exemplul pronierii şi milei divine, atât faţă de urmaşii lui Avraam cât şi faţă de amorei. Şi astfel de informaţii deosebit de importante pentru înţelegerea realităţii în care trăim se

neamurile, entităţi bine definite

[1] În scrierile Părinţilor Apostolici se găsesc elemente de Teologia Istoriei, fireşte nu sistematizate. Aşa sunt I Cor. şi cap.17 din II Cor. a Sfântului Clement Romanul, *Păstorul lui Herma* etc.
[2] Marrou, *Teologia istoriei*, Iaşi, 1995. Desigur, această critică nu anulează unele "bucăţele" de adevăr prinse în lucrare. Mai mult, trebuie subliniat că în Occident există o preocupare activă pentru dovedirea şi analizarea implicării lui Dumnezeu în istorie, ca o reacţie la deismul şi ateismul ce îl distrug. Un exemplu recent este lucrarea Dumnezeu şi ştiinţa, realizată de Jean Guitton, Grişka şi Igor Bogdanov.
[3] Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, p.7.

găsesc peste tot în Sfânta Scriptură, multe fiind deja explicate de către Sfinții Părinți; lipsește aici însă munca de sinteza necesară adunării textelor patristice din domeniu, iar dincolo efortul special de selecție și sistematizare a pasajelor încă nevalorificate din unghiul Teologiei istoriei (ceea ce poate constitui un larg câmp de lucru pentru Exegetică și Patrologie).

Pentru această lucrare ne vom opri pe moment la observarea existenței popoarelor ca entități bine definite, cu responsabilitate morală. Această existență se arată nu doar în pasajul citat mai sus, ci în întreaga Scriptură, prin atitudinea lui Dumnezeu față de poporul ales și față de toate popoarele menționate în Istoria sfântă a mântuirii. Este un lucru ce ne interesează în mod deosebit, deoarece implică o nouă atitudine față de istoria neamului nostru.

Privind istoria neamului din acest punct de vedere, realizăm adevărata importanță a unor aspecte altfel minimalizate ori, din contra, maximizate. Trăirea duhovnicească a unor oameni sfinți, fie ei din popor sau nu, capătă o nouă semnificație în lumina Scripturii, fie și rezumându-ne la dialogul dintre Dumnezeu și Avraam dinainte de distrugerea Sodomei și Gomorei, sau la cererea lui Lot de cruțare a unei mici cetăți în care se refugiază (Fac.18.16-33 și 19.15-22). De asemenea, anumite obiceiuri ori tradiții străine creștinismului, privite cu îngăduință și chiar plăcere de unii istorici și de mai toți etnologii, apar altfel dacă ne raportăm la răspunderea pe care o are un neam ce se vrea creștin.

Dumnezeu a făcut dintr-un sânge tot neamul omenesc

Un alt reper teologic ce trebuie obligatoriu recuperat este cel al rostului, al motivației existenței unui popor. De vreme ce neamurile există prin voia lui Dumnezeu și vor exista în veci - Apocalipsa 21.26; 22.2 - este limpede că apariția fiecăruia corespunde unui sau unor țeluri cunoscute de Dumnezeu și care, măcar parțial, pot fi detectate de Teologia istoriei. Cunoașterea acestor țeluri este absolut necesară pentru orice om care dorește să își înțeleagă rostul său, dar și fiecărui neam care vrea să își împlinească menirea. Deosebirile între rosturile pentru care a fost creat un popor și imaginea pe care acesta o are despre ele pot provoca greșeli ireparabile și chiar distrugerea acelui popor.

Alt aspect deseori uitat, însă deosebit de important mai ales sub aspect practic, este cel al legăturii dintre oameni, mai ales considerați comunitar, și restul lumii create, chiar excluzând pe îngeri. Vedem astfel, în Vechiul Testament, cum poporul evreu, depărtat de Dumnezeu, se desfată de bogățiile naturale ale Canaanului pentru ca, dintr-o dată, prin puterea lui Dumnezeu, să fie lipsiți de aceste bogății. Pustiirile, ca și belșugul, nu sunt deci rezultatul unor forțe oarbe, mecanice și indiferente, ci al legilor morale ce stabilesc relațiile în triunghiul Dumnezeire - oameni - restul creației.

Tot aici trebuie subliniat și acel aspect al vieții naționale care este din păcate uitat de mulți așa-ziși patrioți: deși ereditatea contează, nu ea este factorul primordial în stabilirea apartenenței naționale. ***Dumnezeu a făcut dintr-un sânge tot neamul omenesc*** (F.A. 7,26), iar urmașii lui Avraam sunt cei care fac faptele lui Avraam și au aceeași credință cu el (Ioan 8.39; Rom. 2.28-29, 4.11-12 etc.). Se poate observa de aici - ca și din studiile științifice existente[4] - că factorul determinant din punct de vedere național este cel spiritual și nu cel biologic.

Formarea Românilor

Apariția Neamului Românesc nu a fost un eveniment întâmplător. Ea nu a însemnat nici apariția unui vas al mâniei lui Dumnezeu, sau al unuia de rușine. Modul cu totul unic în care a apărut Neamul Românesc lămurește o parte din scopurile înalte pentru care Dumnezeu l-a chemat la existență. Acest mod unic de naștere va fi descris în paginile care urmează, și se va încerca, în final, găsirea rosturilor existenței Neamului Românesc.

Importanța înțelegerii felului în care s-a format Neamul Românesc se vede clar din rândurile de mai sus. A înțelege pentru ce există poporul de care prin voia lui Dumnezeu aparții înseamnă a-ți clarifica o mare parte din rostul existenței tale individuale. Tainele nedeslușite ale sufletului - tulburări, nemulțumiri, chemări ascunse etc. - au de multe ori la origine prăpastia dintre ființa neamului și ceea ce se pretinde că ar fi ea.

---

[4] *** *Rasismul în fața științei*, București, 1982, în totalitate; este o culegere de studii științifice de valoare ce atestă validitatea punctului de vedere creștin - pentru cei ce au nevoie de o astfel de validare - în ceea ce privește raportul dintre spiritual și biologic în definirea raselor, națiunilor și în general a grupurilor umane, în ceea ce privește originea comună, unică a oamenilor; firește, conține și anumite afirmații propagandistice deplasate.

Într-adevăr, cum ar putea presupune cineva că Dumnezeu, făcându-te să apari într-un anume popor, zămislit cu anume scop, nu te-ar şi dota într-un mod mai special, astfel încât să poţi lucra şi tu pentru împlinirea celor bune în poporul tău? Se poate afirma aici, fără dubiu, că multe din greşelile făcute de neamul nostru, mai ales în ultimele secole, se datorează distanţei gigantice dintre realitate şi teoriile pseudo-istorice propagate de felurite instituţii şi persoane. Tot din cauza acestei ruperi de realitate a apărut şi fenomenul de înstrăinare faţă de neam pe care îl putem constata, tot mai amplificat, de mai multe generaţii. Autorii *iniţiali* ai teoriilor false sus amintite nu sunt, aşa cum s-ar putea crede, inocenţi savanţi de buna credinţă, dar lipsiţi de informaţii, nici teoriile lor simple erori. Realizarea primelor teorii false a fost un act conştient, voit, având scopuri precise. Se poate vedea acest lucru cercetând izvorul lor. În cazul autorilor pro-ungari acest lucru se vede cu claritate, motiv pentru care ele au putut fi mai uşor evitate; totuşi nu s-a putut evita de fiecare dată când li s-a răspuns căderea în anumite exagerări. O poziţie mai specială o ocupă însă *Şcoala Ardeleană*. Izvoarele ei se află la Vatican. De aceea falsurile constatate aici capătă o semnificaţie specială. Ne referim în special la poziţia unică în Imperiul Roman pe care, după afirmaţiile întemeietorilor *Şcolii Ardelene*, o ocupa Dacia[5]. Ea apare ca singura provincie în care a avut loc exterminarea populaţiei autohtone şi totodată ca singura în care s-au colonizat numai cetăţeni ai Romei. Dacă veneau din altă sursă aceste afirmaţii puteau părea simple erori. Dar ele au ca izvor Vaticanul, depozitarul unor informaţii clare în acest domeniu. Columna Traiană, document în imagini, atestă supravieţuirea populaţiei dacice, fiind astfel cel mai evident document[6]. Dar şi fără aceasta, biblioteca Vaticanului putea furniza informaţiile obiective necesare. Corespondenţa dintre ţarul român Ioniţă şi Vatican[7] atestă cunoaşterea de către acesta din urmă a originii unice a românilor, indiferent că ei erau în Dacia, Macedonia sau alte foste provincii romane. De aceea nu se putea în nici un caz lansa ipoteza, absurdă ştiinţific din toate punctele de vedere, a exterminării dacilor şi colonizării cu locuitori ai Romei. Desigur, se pune întrebarea: ce scop a urmărit Vaticanul prin lansarea acestui fals?

Dezrădăcinarea. Odată separaţi de adevărata lor istorie, odată convinşi că ei sunt, ereditar, fii ai Romei, românii ar fi putut fi mult mai uşor convertiţi la romano-catolicism şi păstraţi sub controlul Romei. De asemenea, prin divizarea realizată între românii din Dacia şi cei din alte provincii s-ar fi slăbit puterea unui neam prea mare pentru a fi controlat. Primul scop a fost parţial atins, al doilea în întregime. Iniţiatorii *Şcolii Ardelene* au făcut astfel un rău imens, practic ireparabil, ca dovadă că nu a putut fi îndreptat ulterior nici de istoricii mai realişti ai acestei *Şcoli*. Un rezultat similar l-au obţinut în sudul României - luată în sensul său real - clericii şi călugării greci. Aceştia au născocit termenul de vlaho-elini, nemaiîntâlnit până atunci, şi au convins pe mulţi dintre românii macedoneni, epiroţi etc. că ar fi de origine ... grecească! Astfel prelucraţi românii grecizaţi au devenit cei mai mari duşmani ai naţiei lor, cum se întâmplă de altfel cu toţi renegaţii care nu revin la adevăr[8].

De aceea, privind lucrurile în singura perspectivă validă, cea ortodoxă, este evident că regăsirea adevărului privind formarea Neamului Românesc şi redarea lui Neamului sunt lucruri de o deosebită

---

[5] Romul Munteanu, *Şcoala Ardeleană*, Bucureşti, 1997, p.19-20, dar şi 12-14 ş.a.; tot aici se pot vedea eforturile ineficiente ale unor urmaşi de corectare a gravelor falsuri introduse anterior. Pentru efectele avute a se vedea prezentarea, de fapt nu doar laudativă, ci şi absurdă, făcută de dl. Rădulescu-Motru în *Etnicul românesc. Naţionalismul* , Bucureşti, 1996, p.42-46, d-sa fiind de altfel perfect convins de formarea Neamului Românesc exclusiv în Dacia (p.68, de pildă); fără a mai insista asupra elementelor din respectivele pagini care conduc spre izvoarele străine ce au lansat din timpuri, e drept, mai vechi, această teorie, să subliniem atât iresponsabilitatea şi netemeinicia credinţei în lipsa de conştiinţă latină a Poporului, cât şi absurditatea de a crede că un popor atât de vechi ca Neamul Românesc poate a nu avea conştiinţă naţională sau, şi mai grav, că aceasta ar putea fi "îmbunătăţită". Pentru alte "originalităţi" ale d-sale a se vedea eleganta combatere făcută de pr. Dumitru Stăniloae în *Iarăşi Ortodoxie şi Românism* , din volumul *Ortodoxie şi Românism* , de acelaşi autor, editată de Asociaţia Românilor din Bucovina de Nord (1992 ?), p.70-86 şi lucrările indicate în articolul respectiv de autor; merită studiat şi studiul *Ortodoxie şi latinitate* , op. cit. , p.87-101, pentru a observa caracterul antiteologic şi antinaţional al uniatismului interbelic.
A se vedea pentru problema conştiinţei naţionale lucrarea dl.-ui Iscru, *Formarea naţiunii române*, Bucureşti, 1995, iar pentru cea a conştiinţei latine cea a dl-ui Armbruster, *Romanitatea Românilor*, Bucureşti, 1993.

[6] Radu Vulpe, *Cel mai original document al Romei - Columna Traiană*, «M.i.» VII(1973), nr.5(74), p.60-67; Paul MacKendrick, *Pietrele dacilor vorbesc*, Bucureşti, 1978, p.63-75; Constantin şi Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor*, 1, Ed.Ş.E., Bucureşti, 1975, p.78

[7] Adolf Armbruster, op. cit.

[8] *** *Românii de la sud de Dunăre*, Bucureşti 1997, p.142-43, 144-145, 166-169, 184, 193-197, 202-204, 206-208 etc;

importanță. Fără exagerare, de recăpătarea conștiinței adevăratei noastre origini depinde existența noastră ca neam.

Cadrul apariției Neamului Românesc

Au fost lansate de-a lungul vremurilor o mulțime de ipoteze și teorii privind formarea românilor. După cei mai mulți alogeni din sudul Dunării românii au apărut în teritoriile lor din nordul acestui fluviu. După cei mai mulți alogeni din miazănoaptea Dunării românii ar fi sosit din sudul acesteia. Deoarece nu avem informații despre oameni amfibie în vechiul Danubius, iar românii sunt prezenți din cele mai vechi timpuri și la nord și la sud de Dunăre, o concluzie se impune: indiferent ce ar dori unii sau alții, românii nu au fost niciodată migratori și s-au format în toată această zonă în care se află și astăzi. Silviu Dragomir afirmă că românii sunt urmașii traco-ilirilor romanizați[9]. Același lucru este afirmat și de istorici ca Nicolae Iorga[10] și Theodor Capidan[11]. Dar istorici români de prestigiu, ca de exemplu Dinu și Constantin Giurescu afirmă o origine *daco-romană* a românilor[12]. Informațiile pe care însă le prezintă chiar ei dovedesc labilitatea acestei teorii. Nu se poate explica de ce în Dacia Romană, dintr-un amestec de daci, traci sudici, iliri și traco-iliri romanizați s-au putut forma români, iar în alte provincii cu aceeași compoziție etnică, nu[13]. Fără a intra în dispute ce nu fac obiectul prezentei lucrări menționăm că singura teorie ce se susține științific este cea a formării românilor din traco-ilirii romanizați. Cu o precizare: romanizați prin creștinism.

Se impune aici o lămurire mai largă. Limba tracilor era pentru ei o limbă sfântă; cultura lor era o cultură mistică, esoterică și aproape total orală. Sfințenia limbii era pentru traci un element atât de important încât nu renunțau la ea nici sub presiunea civilizației grecești, nici în urma îndelungatului stagiu militar roman. Singura putere care a reușit să le schimbe limba a fost creștinismul. De aceea se poate afirma fără nici o îndoială că romanizarea strămoșilor noștri s-a realizat prin creștinarea lor. Și dacă sintagma *poporul român este singurul popor născut creștin* e evident eronată - creștini au fost de la apariția lor ca popoare și spaniolii, portughezii, francezii etc. - în schimb este profund adevărat faptul că, pe cât știm, poporul român este singurul popor născut în și prin Biserică.

În această formă, nașterea Poporului Român apare pentru prima oară la Pr. Dumitru Stăniloae[14], iar actul de naștere al Neamului Românesc îl constituie textul din F.A. 16.8-40[15]. În acesta se arată activitatea Sfântului Apostol Pavel în colonia romană *Filipi*, aflată în unul dintre cele mai puternice ținuturi tracice din Macedonia. Neamul românesc a prins a se zămisli din astfel de puncte de viețuire creștinească înființate de apostoli și ucenicii lor în spațiul traco-ilir. Momentul a fost același mai pentru toți traco-ilirii, căci încă din acei ani minunați ai începutului Bisericii propovăduitorii au ajuns în majoritatea zonelor traco-ilire europene. Sfântul Apostol Pavel a predicat nu doar în Asia Mică, Grecia, Italia sau Orientul Apropiat, ci și în Macedonia - cum am mai arătat - în Tesalia și în Iliria,

---

[9] Silviu Dragomir, *Românii din nordul Pen. Balcanice în Evul Mediu* , Ed. Ac.R.P.R., București, 1959, p.5

[10] Nicolae Iorga, *Istoria romanilor* , II, București, 1935, în special p.108, dar si 17-19 ș.a.

[11] Th. Capidan, *Macedoromânii. Etnografie. Istorie. Limbă*, Fundația regală pentru literatură și artă, București, 1942, p.130-131 ș.u. (aproximativ până la p.147, dar și în alte locuri din lucrarea citată, se poate urmări opinia autorului în această privință, cu citarea izvoarelor și lucrărilor folosite și comentarii de valoare; la p.143 afirmă că în epoca de după părăsirea parțială a Daciei sub Aurelian, limba latină a răsunat din Carpați până la Pind și de la țărmurile Adriaticii până la Egee" și continuă în p.143... admițând romanizarea întregii zone).

[12] De exemplu în *Românii în secolul migrațiilor*, apărut în «BOR»5-6/1975, p.729-745, dl. Constantin C. Giurescu vorbește despre românii din Dacia Pontică, Dobrogea, ca fiind urmași ai populației romanice locale, "alcătuită din geți, bessi, crobyzi și tirizi romanizați" ; dacă din acest amestec de traci sudici și geți romanizați s-au putut forma români, de ce nu s-au format și în alte zone de amestec, așa cum a fost de altfel întreaga Peninsulă Balcanică? De asemenea în *Istoria românilor*, vol.I, domnii Constantin și Dinu Giurescu observă numărul mare de dalmați din Apuseni (lucru de altfel valabil și pentru Banat, cu mult înainte de cucerirea romană), trupele dacice din Panonia și alte regiuni balcanice etc. Este probabil ca această contradicție între faptele prezentate și concluziile trase să provină din imperativele vremii de dictat în care s-au realizat lucrările.

Ar fi poate cazul să menționăm că importanța elementului ilir în formarea Românilor este dovedită de fenomene lingvistice incontestabile, ca cele prezentate de Ovid Densușianu în lucrarea sa *Istoria limbii romîne*, vol. I, București, 1961, desigur fără a lua în seamă comentariile istorice pripite în care se aventurează d-sa.

[13] Pr. Dumitru Stăniloae, *«Besii» în mânăstirile din Orient* , «BOR», XCIV(1976), Nr.5-6, p. 587-589 .

[14] Ibidem

[15] F.A. 16.8-40.

Sfântul Apostol Andrei a vestit Evanghelia şi în Dobrogea, Câmpia Română şi sudul Moldovei şi Ucrainei de azi, Sfântul Apostol Tit a predicat şi în Dalmaţia ş.a.m.d.[16] Predica s-a făcut peste tot în latina populară, cunoscută atât evreilor din Palestina - de care aparţinea Sf. Ap. Andrei - cât şi tuturor locuitorilor din oraşele Imperiului Roman. Latina era limba filipenilor, şi de ea s-a slujit printre ei Sfântul Pavel, ca şi de cetăţenia sa romană. În Iliria sau Dalmaţia limba internaţională era de asemenea latina. De la începutul secolului sub dominaţie romană Dobrogea adoptase latina în administraţie şi viaţa publică, chiar dacă elina era încă limba "culţilor". De altfel influenţa romană în Dacia se făcuse de mult simţită; denarul roman - ca să dăm un singur exemplu - fusese adoptat şi perfect copiat când între Donaris şi hotarele Imperiului erau încă cca. 200 km. Mai mult, dacă limba grecească avea, la fel cu celta sau germana, unii cunoscători în zonă, ea, la fel cu celelalte limbi alogene, nu se bucura însă de răspândirea deosebită a latinei, de statutul unanim acceptat al acesteia de *lingua franca*.

Revenind, trebuie să subliniem alte două aspecte ale acestor momente de început ale neamului. Astfel, trebuie înţeles faptul că adoptarea creştinismului de către iliro-traci nu a fost, oricât ne-ar fi plăcut să fie aşa, un fenomen rapid. El a avut loc în timp îndelungat, printr-un proces complex de trăire şi vestire a Evangheliei. Astfel, în sec.IV-V, Sfântul Niceta de Remesiana desfăşura încă o misiune de creştinare a tracilor păgâni, creştinare ce însemna totodată şi romanizarea lor[17]. Dar, şi acesta este al doilea aspect important, centrele protoromâneşti ce existau deja sau apăreau, unite între ele prin fraternitatea şi ierarhia creştină, aveau o stabilitate deosebit de mare. Membrii lor nu mai erau iliro-tracii păgâni dornici de lupte şi aventuri, ci iliro-tracii creştinaţi şi romanizaţi, cetăţeni de nădejde ai Imperiului, oameni legaţi de pământul pe care trebuiau să-l sfinţească prin viaţa lor. S-a derivat din *pagus* cuvântul *păgân*, şi s-a dedus greşit că viaţa creştină a pătruns în mediul rural foarte greu şi foarte târziu. Că şi în mediul rural a pătruns greu creştinismul este adevărat. Dar se uită atât faptul că diferenţa dintre oraş şi sat nu era pe atunci chiar aşa de mare - exceptând cele câteva oraşe ... de excepţie - cât şi că mai exista un termen pentru localităţile rurale: *fossatum*! Or, tocmai din acest cuvânt, ce desemna satele întărite,[18] sunt originari termenii ce definesc în limba română aşezarea rurală şi membrii ei: *sat* şi respectiv *sătean*! Explicaţia este una singură, conformă cu toate dovezile arheologice, istorice şi lingvistice cunoscute: opoziţia fiinţială între satele întărite ale sedentarilor protoromâni creştini, apărători sau nostalgici ai Imperiului, şi pagusurile păgânilor migratori, localităţi neîntărite, ridicate pentru un timp şi nu pentru totdeauna. Avem astfel, păstrată în limba naţională, cea mai autentică, imaginea comunităţilor stabile protoromâne. Stabilitatea lor, rezistenţa lor în faţa migraţiilor, s-au datorat Bisericii si puterii dumnezeieşti ce lucra prin aceasta.

De altfel, în limba română există o serie de aspecte unice apărute în urma acestei situaţii. Părintele Petroniu de la Athos dădea ca exemplu numele cele mai răspândite date de ruşi, greci şi români Fecioarei Maria. Astfel, în vreme ce primii o numesc în general *Bogorodiţa*, Născătoare de Dumnezeu, iar grecii *Panaghia*, Prea Sfânta, românii folosesc numele de *Maica Domnului*, care include în el şi fecioria şi calitatea de mamă a lui Dumnezeu, precum şi - trebuie adăugat - adevărata înfăţişare a puterii şi sfinţeniei Preacuratei. Acest nume este o sinteză milenară a conştiinţei ortodoxe despre cea care s-a învrednicit a naşte pe Dumnezeu întrupat. La aceeaşi concluzie conduce şi termenul de *nevoinţă* folosit pentru ostenelile mântuitoare ale vieţii călugăreşti, în comparaţie cu sportivul *askisis*, tipic spaţiului elenistic marcat de psihologia veche, ante-creştină[19].

Fireşte, nu trebuie să neglijăm nici importanţa armatei romane în cadrul procesului de formare a poporului român. Chiar din punctul de vedere al vieţii creştine funcţia armatei nu a fost de mică însemnătate. E cazul să amintim că Sfântul Ioan Botezătorul nu a cerut militarilor să renunţe la

---

[16] Pr. prof. dr. Ioan Rămureanu, *Istoria bisericească universală* , Bucureşti 1992, p.30-35, 41-43 (au vestit Evanghelia în spaţiile traco-ilire europene Sf. Ap. Andrei, Sf. Ap. Şi Ev. Luca, Sf. Ap. Sila / Silvan, Sf. Ap. Tit, Sf. Ap. Pavel).

[17] Asistent Ştefan C. Alexe, Sfântul Niceta de Remesiana şi ecumenicitatea patristică din secolele IV şi V, Bucureşti 1969, p.24.

[18] T. Capidan, *Limbă şi cultură*, Bucureşti, 1943, p.149; M. Petrescu-Dâmboviţa, *Cetăţi medievale de pământ pe teritoriul României* , «M.i.», XII(1978), nr.9(138), p.28-32.

[19] pr. Constantin Coman, *Ortodoxia sub presiunea istoriei* , Bucureşti, 1995, p.211-212; tot aici se dă şi pilda unor obiceiuri româneşti ce dovedesc adâncimea pătrunderii creştinismului în sufletul acestui popor.

meseria armelor (Lc. 3,14) şi nu a cerut aceasta nici Sfântul Petru, atunci când l-a botezat pe Corneliu şi casa acestuia (F.A. cap.10). De aceea în armată au existat mulţi creştini, chiar de la începuturile propovăduirii apostolice, mai ales că şi Ortodoxia este potrivită cu spiritul militar-cavaleresc, luat în sensul cel mai curat al cuvântului.

Sfinţii militari[20] au dovedit cu prisosinţă acest lucru. Ei au dat în Romania un nou sens vieţii militare; armata şi soldatul roman au devenit imaginea apărătorului. Apărător în faţa duşmanului, dar şi a păgânilor. Dublul sens s-a datorat atât faptului că toţi migratorii erau păgâni cât şi faptului că persecuţiile, singurele atacuri *de stat* asupra armatei, au fost organizate de împăraţii păgâni, de obicei şi cei mai *ghinionişti* - de fapt bătuţi de Dumnezeu - în ceea ce priveşte situaţia economică. În plus a existat un fenomen de mare importanţă etnogenetică: asimilarea veteranilor. Atât autohtonii întorşi din zări îndepărtate după cei 20-25 de ani de armată, cât şi veteranii din trupele din Romania stabiliţi aici în calitate de coloni au participat esenţial la etnogeneză. Aceste două fenomene, ca şi influenţa generală a coloniilor şi taberelor militare din România au dat încă o caracteristică personală neamului românesc: aceea de popor războinic defensiv, apărător prin definiţie nu doar al unui pământ străbun, ci al unui întreg spaţiu creştin.

spiritul militar-cavaleresc al Ortodoxiei

Au existat o serie de centre de romanizare. Aşa a fost zona celebrei Via Egnatia ce făcea legătura între coasta adriatică a Epirului şi Constantinopol (iniţial drumul viza legătura cu Asia Mică). Aşa a fost coasta Dalmaţiei, apreciată de romani pentru frumuseţea ei[21]. Aşa au fost fiecare din comunităţile creştine apărute în Filipi, Salona (românescul Sărună[22], gr. Tesaloniki) şi în alte zone (în Sciţia Mică, Dalmaţia, Iliria etc.).

Consider necesară explicarea unor termeni pe care i-am folosit şi îi voi mai folosi. *Protoromân* este un termen întrebuinţat aici pentru acei strămoşi traco-iliri care, prin aderenţa la o serie de valori specifice - cum sunt creştinismul, viaţa militar-defensivă etc. - s-au distanţat de restul romanităţii, devenind baza unui nou popor, Poporul Român. Existenţa protoromânilor poate fi situată aproximativ între anii 40-313 ai erei creştine, adică între începerea răspândirii creştinismului în lumea latină şi victoria partidei creştine din cadrul traco-ilirilor romanizaţi. După această dată putem vorbi despre existenţa neamului românesc în forma sa iniţială, primitivă (v. *străromânii*).

---

[20] Sfinţii: Achindin din Nicomidia, ostaş, +20 apr. 303; Adrian din Nicomidia, general, +26 aug. 303-305; Adrian, fiul împăratului traco-roman Probus, +26 aug.; Aglaie, împreună cu **cei treizeci şi nouă de ostaşi mucenici** din Sevastia Armeniei, +9 martie 320; Agapie, ostaş, +3 nov. în vremea împăratului Decie; Anatolie stratilatul, +23 aprilie 303; Andrei stratilatul, +19 aug. 303-305 şi **cei două mii cinci sute nouăzeci şi trei de ostaşi** împreună cu dânsul; Andrei din Mesopotamia, ostaş, +18 mai 250; Anichit din Nicomidia, ofiţer, +12 aug. 305; Antonin din Nicomidia, ostaş, +20 apr. 303; Attic, împreună cu Agapie mai sus amintit şi cu Evdoxie, Carterie, Istrucarie, Pactobie, Nictopolion şi **alţi douăzeci** şi unu **de ostaşi martiri**, +3nov. cca.320; Azi, făcătorul de minuni, ostaş, +19 nov. 303-305; Calistrat din Cartagena, ostaş, +27 sept. 304; Chelsie din Egipt, fiu de guvernator, +8 ian. 303; Chesarie din Nicomidia, ostaş, +20 apr. 303; Chindeas / Cândea din Durostorum (sudul Dobrogei), ostaş, 20 nov. 303; Chiriac, fratele Sf. Orentie, ostaş, +25 iunie 303-305; Chiril din Durostorum, ostaş, +20 nov. 303; Ciprian din Italia, fiu de guvernator, 10 mai 310; Claudie tribunul din Roma, +19 mart. 283; Cleonic din Amasia (Pont), ostaş, răstignit, 3 mart. 304; Codrat, ostaş, +4 martie 274; Codrat, sluj. împ., +21 apr. 303; Constantin din Efes, ofiţer, +4 aug. 250; Cristofor din Nicomidia, ostaş, +20 apr. 303; Dada din Durostorum, ostaş, +28 apr. 286; Dasie din Durostorum, ostaş, +20 nov. 303; Dimitrie izvorâtorul de mir, guvern. Sărunei, +26 oct. 303; Dorotei din Nicomidia, dreg. împ., +28 dec. 278; Elefterie cubicularul, +4 aug. 304; Elefterie cubicularul, +15 dec., sec. III; Emilian din Durostorum, ostaş, 18 iulie 362; Eudoxie, ostaş, +3 nov., sec. III; Evcarpion din Nicomidia, ostaş, +18 mai 300; Evdoxie, dreg. împ., 6 sept. 303; Eventie din Antiohia Siriei, ostaş, 9 oct., sec. IV; Evsignie din Antiohia Siriei, ostaş, +5 aug. 362; Exacustodian din Efes, ofiţer, +4 aug. 250; Farmachie din Anatolia, ostaş, +25 iunie 303-305; Faust, ostaş, +12 iulie 303-305; Firm din Anatolia, ostaş, +25 iun. 303-305; Gheorghe din Capadocia 23 apr. 303; Gordie din Cesareea Capadochiei, ofiţer, +3 ian. 314; Ieraclie ostaşul, +22 oct., sec. III; Ipolit din Roma, ostaş, +10 aug. 258; Isidor din Chios, ostaş, +14 mai 251; Isihie singliticul, general, +2martie303-305; Istucarie, ostaş, +3nov., sec. III; Iust din Roma, ostaş, +14iul., sec. IV; cei 200 de ostaşi mucenici - cu Hristofor mucenicul - , +9 mai 250 ş.a.m.d.(a se vedea Anexa V.4).

[21] Constantin Papanace, *Geneza şi evoluţia conştiinţei naţionale la macedo-români* , Ed. Brumar, 1995, p. 68-69.

[22] A se vedea pentru acest vechi toponim românesc, precum şi pentru altele ce dovedesc definitiv continuitatea românească şi în sudul Dunării, Cicerone Poghirc, *Romanizarea lingvistică şi culturală în Balcani. Supravieţuiri şi evoluţie* , în *** *Aromânii Istorie. Limbă. Destin*, Bucureşti 1996, în general la p. 13-49, referitor la subiect la p.39-41; de asemenea şi Th. Capidan, *Limbă şi cultură*, Bucureşti, 1943, p. 161-163 şi planşa Nr.2 (între p.-le 164 şi 165).

Romania este vechiul nume al Imperiului Roman de Răsărit, statul străromânilor (v.); este *strămoşul* numelui România.

România este un cuvânt folosit în această lucrare nu cu sensul de *stat românesc* ori de *Republica România*, ci în cel iniţial, autentic, de Patrie originară, de spaţiu de formare a poporului român.

Străromânii sunt românii cei mai vechi, din primele secole de existenţă a neamului românesc în forma sa propriu-zisă (cca. 313-602).

Împăraţii traco-iliri şi străromâni

Primul împărat de certă origine tracică este *Maximin Tracul* (235-238). Acesta fusese păstor în regiunea sa natală, Moesia, şi fusese ridicat tot mai sus de Sever Alexandru (222-235) datorită capacităţii sale militare şi aspectului său impunător: avea 2,40m înălţime şi era deosebit de voinic. Vorbea latina cu accent tracic. Atins de bolile sufleteşti ce caracterizează de obicei pe deţinătorii puterii ajunsese, de exemplu, să îşi colecteze sudoarea, consuma 18 kg carne şi 27 de litri de vin pe zi etc[23]. Mai mult, ridicarea sa pe tron a făcut-o prin asasinarea binefăcătorului său ![24]

Tot prin crimă urcă pe tron şi *Decie* (C. Messius Decius), în 249, fiind şi el de origine traco-iliră[25]. Domneşte până în 251. Urmează: *Marcus Acilius Aureolus* (267-268) şi el de origine umilă, ca majoritatea imensă a împăraţilor traco-iliri, *Marcus Aurelius Valerius Claudius* (268-270), *Aurelian* - Lucius Domitianus Aurelianus - (270-275), *Probus* - M. Aurelius Probus - (272-282) din Sirmium[26], *Marcus Aurelius Carus* (282-283), *Aurelius Valerius Diocletianus* (284-305), *Valerius Maximianus Herculis* (286-305), *Constantius Chlorus* (293-306), tatăl Sfântului Constantin cel Mare, *Caius Galerius Valerius Maximianus* (305-311), *Galerius Valerius Maximinus Daia* (305-313), *Flavius Valerius Severus* (305-307), *Valerius Licinianus Licinius* (308-324), *Domitius Alexander* (308-328), *Flavius Iulius Crispus* (317-328), *Sfântul Împărat Constantin Cel Mare*, fiul lui Constantius Chlorus şi al sfintei Elena - dacă de origine - (Flavius Valerius Constantinus Magnus; 305-337), *Constantinus II* (317-340), împărat arian, prigonitor al Bisericii, *Dalmatius*, nepotul Sfântului Constantin cel Mare, proclamat august între 335-337, *Hannibalius*, de asemenea nepot al Sf. Constantin cel Mare, august 335-337 (ambii au fost respinşi de armată după moartea Sf. Constantin cel Mare); *Constans*, împărat ortodox (333-350), *Vetranius* (350), *Constantius* II, împărat arian (337-361), *Constantinus Galus* (351-354), *Nepotianus* (350), Flavius Claudius Iulianus, păgân şi mare persecutor al creştinilor, supranumit *Iulian Apostatul* (361-363), *Flavius Iovianus*, împărat ortodox (363-364), *Flavius Valentinianus I* (364-375), *Flavius Valens* (364-378), arian, *Gratianus* (367-383), împărat al Apusului, ortodox, *Flavius Valentinianus II* (375-392), *Flavius Constantius III* (417-421), *Valentinian III* (425-455), *Marcianus* (450-457), *Leon I Thrax (Tracul)* (457-477), *Leon II* (456-474), *Vitalianus* (513-515), *Anastasius* (491-518), *Iustin I* (518-527), *Iustinian I* (527-565), *Flavius Iustinianus II* (565-578), *Tiberius* (578-582), *Focas* (602-610), ultimul împărat al Imperiului Roman de Răsărit, care Imperiu va fi transformat de Heraclius în Imperiu elinesc (cunoscut ca Imperiul Bizantin).

Imperiul Roman cunoaşte în secolul III un declin tot mai accentuat. Unii istorici au pus acest declin pe seama invaziilor venite în special din Răsărit. Neamurile migratorilor, lovind val după val, au sfărâmat

---

[23] Paul MacKendrick, op. cit. , p.125.
[24] ILD, p.45.
[25] Ibidem .
[26] Pr. prof. Ioan Rămureanu, *Sfântul Irineu, episcop de Sirmium* , «ST», XXVII(1975), nr.3-4, p.204; pentru lista prezentată am folosit mai multe lucrări din care, în afară celor deja citate, menţionez: Ion Coja, *Transilvania Invincibile Argumentum*, Bucureşti, 1990, p.60-62; G. D. Iscru, *Traco-geto-dacii, naţiunea matcă în spaţiul carpato-danubiano-balcanic*, Bucureşti, 1998, p. 201-202; Mircea Păcurariu, *Listele cronologice ale ierarhilor Bisericii Ortodoxe Române*, «BOR», XCIII(1975), p.322-356; Liviu Mărghitan, *Traianus Decius*, restaurator al Daciei , «M.i.», VIII(1974), nr.12(93), p.55; P.I. David, *Coincidenţe şi relaţii generale (indirecte) între Anglia şi Daco-Romania* (sec. III-XIII) ,«BOR», XCIII(1975),p.746-784 şi *Religia traco-dacă şi celto-britanică. Studiu comparativ* , «BOR», XCIII(1975), p.389-408; Ioan I. Rămureanu, *Creştinismul în provinciile romane dunărene ale Ilíricului la sfârşitul secolului IV. Sinodul de la Sirmium din 378 si sinodul de laAcvileea din 381*, «ST», XVI(1964), nr.7-8, p.408-450; Ion Barnea, *Stindardul dacilor pe Arcul de triumf al lui Galerius* , «M.i.», XII (1978), nr.1 (130), p.11-15; *** *Românii de la sud de Dunăre*, editată de Arhivele Naţionale, Bucureşti, 1997; *** *Fontes Historiae Daco-Romanae* , II, Ed. Ac. R.S.R., Bucureşti, 1970, cu o *Introducere* de prof. Gh. Ştefan.

în timp puterea imperială. Acesta este însă o observaţie empirică şi părtinitoare, ce exclude nu doar aspecte secundare ale problemei, ci chiar şi pe Dumnezeu, realitatea absolută.

Prima vină pentru această decădere o constituie voinţa îndreptată spre rău a cetăţenilor romani. Hedonismul ajunge în această epocă la apogeu, la fel şi ura faţă de creştini. Prigoana acestor oameni ai lui Dumnezeu şi complacerea în cele mai josnice păcate aduce după sine şi pedeapsa divină. Invaziile migratorilor sunt consecinţa, nu cauza decadenţei romane, aşa cum stăpânirea filistenilor s-a impus evreilor datorită decăderii lor morale şi nu invers. Trebuie observat însă un fapt semnificativ: această epocă, numită şi a anarhiei militare, este deschisă de un traco-roman (Maximin Tracul) şi continuată de alţi împăraţi sau candidaţi la tron de aceeaşi origine traco-ilira.

Referindu-se la situaţia Germaniei cucerite de Imperiul Roman, Th. Mommsen spune: *Ca întotdeauna în asemenea situaţii, în fiecare canton se formă o partidă a docililor partizani ai Romei şi una naţională, care pregătea răscoala în secret.*[27] Acelaşi lucru s-a întâmplat şi cu traco-ilirii. Spre exemplu, la începuturi, populaţiile traco-ilire din Panonia şi Iliria au opus Romei o rezistenţă îndârjită, reeditată atunci când impozitele sau alte obligaţii deveneau supărătoare.[28] În contrast, Tracia a jucat cu predominanţă rolul de aliat fidel al romanilor, chiar în contra celorlalţi traci. Aceeaşi luptă între tabere naţionale opuse ca aceea dintre taberele naţionale ale galilor, germanilor sau altor neamuri a avut însă în cazul iliro-tracilor o influenţă hotărâtoare, definitorie, asupra istoriei Imperiului. Numeroşi şi capabili ei au ajuns să ocupe funcţii importante în armată şi administraţie, poziţii pe care le-au folosit în interesul propriu pentru clarificarea conflictelor dintre tabere, antrenând după ei tot Imperiul.

Este de observat că acest fenomen începe a se manifesta destul de târziu faţă de primele contacte traco sau iliro-romane. Se dovedeşte astfel că romanizarea - cea care a declanşat aceste lupte - s-a manifestat mai târziu decât se crede de obicei, ceea ce necesită găsirea unui alt factor de latinizare decât cele valabile până la începutul sec. I d.Hr. Acesta este creştinismul.

Primul împărat din seria traco-ilira, *Maximin Tracul*, de o mândrie bolnavă, datorată probabil nu doar vigorii sale aproape incredibile ci şi conştientizării trufaşe a caracterului excepţional al ascensiunii sale sociale, a fost unul dintre cei mai aprigi prigonitori ai creştinilor. El a poruncit de la început uciderea *conducătorilor Bisericii* [episcopi, preoţi, diaconi] *vinovaţi de învăţătura cea după Evanghelie* (Eusebiu, Ist. Bis., VI,28).

Primul edict general împotriva creştinilor aparţine lui *Decie* (249-251). Amintirea acestuia este tristă, dată fiind înverşunarea cu care atât el cât şi oamenii săi au prigonit Biserica. *Aurelian* (270-275) a început spre sfârşitul domniei o mare persecuţie anti-creştină. Ştiută fiind originea lui se pune întrebarea ce legătură este între retragerea trupelor din Dacia nord-dunăreană şi această persecuţie? Să fi încercat Aurelian eliminarea creştinismului din Dacia nordică prin intermediul păgânilor migratori? Să se fi temut de numărul mare al creştinilor de la Dunăre ? Că nu avea o justificare reală această retragere se vede din aceea că după circa trei decenii, fără ca situaţia militară să se schimbe semnificativ, *Sf. Constantin cel Mare* va recupera în mare parte Dacia Romană. Stârneşte mirarea şi mai mult faptul că, după câte se pare, Aurelian nu a retras de fapt trupele decât din actuala Transilvanie, provinciile numite astăzi Banat şi Oltenia nefiind deloc abandonate[29]. Ori bogăţia în aur şi alte averi subpământene a Transilvaniei făcea mai mult decât justificată menţinerea ei. Şi cu toate acestea nu numai că de-a lungul timpului Transilvania a fost relativ puţin vizată de invazii - îndreptate în general spre sudul Dunării - dar a şi fost în mod de necrezut părăsită de trupele romane[30]. Singura

---

[27] Theodor Mommsen, *Istoria Romană*, vol. IV, Ed. Enciclopedică, Bucureşti, 1991, p.30.
[28] ibidem, p.21-22, 28-29, 96 ş.u.
[29] *** *Cetăţi dacice în Oltenia*, «M.i.», VIII(1974), nr. 12(93),p.45; Titu Georgescu, Craiova - 1750 ani , «M.i.», IX(1975), nr.9(102), p.13-14;Petrescu-Dâmboviţa, op. cit., loc. cit.; Rădună Dumitru, *Divinităţile adorate în Oltenia în timpul stăpânirii romane* , «ST», XVIII(1966), nr.7-8, p.450-469; pr. prof. Ioan Rămureanu, *Creştinismul în provinciile romane dunărene ale Iliricului la sfârşitul secolului IV. Sinodul de la Sirmium din 378 si sinodul de la Acvileea din 381* , «ST», XVI (1964), nr.7-8, p.408-450 etc. Este cazul să arătăm însă şi faptul că nu doar Transilvania avea atunci mine de aur, ele existând şi în Banat la Berzobis, Bocşa, Tibiscum, Turnu Ruieni, Borlova, Bolvaşniţa şi Vîrciorova, iar în nordul Olteniei de astăzi la Uricani şi Petroşani, cf. *** *Atlas pentru istoria României*, Bucureşti, 1983, pl.24.
[30] Este cazul să tratăm aici absurda ipoteză a hiatusului de populaţie din Transilvania. Prezenţa dacilor liberi la nordul Daciei Superior (fie şi privită ca sumă a Daciei Apulensis şi a Daciei Porolissensis) a fost permanent resimţită de Imperiu, mai ales

explicaţie pe care o pot găsi ţinând cont de toate aceste elemente este aceea a Transilvaniei centru al creştinismului nord-dunărean[31].

Transilvania, centru al creştinismului nord-dunărean

După cum spune un celebru cunoscător al istoriei bisericeşti: *sub împăraţii Diocleţian (284-305), Galeriu (293-305), Maximian Hercule (286-305) şi Constanţiu Chlor (293-306), Biserica a suferit cea mai grea persecuţie. Aceşti împăraţi, în frunte cu Diocleţian, au dat contra creştinilor patru edicte de persecuţie, trei în 303 şi al patrulea în ianuarie-februarie 304, prin care decretau dărâmarea locaşurilor de cult creştine, interzicerea adunărilor creştine, arderea cărţilor sfinte şi a arhivelor creştine, pedepsirea aspră a clericilor şi creştinilor care nu apostaziau de la credinţa în Hristos. În 298, Galeriu a procedat la o «curăţire» a soldaţilor creştini din armată*[32]. Mai departe autorul citat oferă o largă listă de martiri[33], atât din acel an cât şi din următorii ani ai persecuţiilor. Este de asemenea cunoscută atitudinea lui *Licinius*, care după un început promiţător în 313 decade la statutul de persecutor al creştinilor, mai ales din cauza unor ambiţii personale, pierzând în final totul[34].

Nu încercăm aici realizarea unei relatări amănunţite a situaţiei din Imperiul Roman în timpul dinastiei păgâne traco-ilire (dacă poate fi numită dinastie). Acesta este scopul altor lucrări, cu caracter mai general. Dorim să arătăm aici doar interacţiunea dintre gesturile acestor *zeloţi* iliro-traci şi dublul fenomen al formării românilor şi apariţiei Imperiului Roman de Răsărit. Şi, într-adevăr, efectul pe care ei l-au avut asupra istoriei este considerabil, atât luând în considerare poziţia lor de împăraţi cât şi laturile specifice pe care ei le-au dat acesteia.

trupele tracice

Un prim element al puterii acestor împăraţi îl constituie trupele tracice. Fiind în număr de peste 200.000 de soldaţi, militarii traci formau o forţă extraordinară... însă doar la nivel teoretic, ori doar pentru duşmanii externi. Aflaţi în diferite părţi ale Imperiului, împărţiţi între ei prin religii şi păreri politice, confirmând prin toată atitudinea lor apartenenţa la neamul lor cel dezbinat, tracii de sub arme erau o putere mult mai mică decât ar fi putut fi, cel puţin din punct de vedere politic. Totuşi împăraţii traco-romani s-au folosit de aceste trupe în mare măsură, iar rezultatele n-au fost deloc neglijabile, fie şi considerând doar succesele lui Galerius[35].

A doua latură a forţei specifice pe care o posedau e importanţa elementului iliro-tracic în Imperiu. Acesta se întindea din zona Veneţiei şi din Noricum până departe în Răsărit. În afara importanţei militare ei erau şi o însemnată putere economică şi culturală. Puterea economică a Daciei, atât de mult dezvoltată sub conducerea înţeleaptă a diferiţilor regi şi mai ales a lui Decebal, trebuia să fi sporit mult sub organizata stăpânire romană. Totodată se dezvoltaseră şi regiuni cu o economie latentă - dacă o putem numi astfel - ca cele din Ilia şi Pind, dezavantajate iniţial de marea fărâmiţare geografică şi statală. Traco-ilirii aveau o largă arie de activitate. Din Iliria în Dacia se întindeau o sumedenie de mine şi de ape aurifere ce erau exploatate de Imperiu. Alături de mine se găseau în mod firesc centre meşteşugăreşti, atât pentru prelucrarea metalelor cât şi conexe - ceramică, zidărie, producerea cărbunilor, dulgherie etc. Şi probabil nici nu mai este cazul să prezentăm activităţile agro-pastorale şi

---

începând cu anul 117. Ei erau în legătură continuă cu dacii ocupaţi, ba chiar cu autorităţile romane, astfel încât după retragerea trupelor romane sosirea lor în Transilvania era de neevitat. Un hiatus este aşadar complet exclus, chiar dacă cineva ar fi atât de puţin cunoscător al oamenilor şi al istoriei încât să îşi poată imagina că autorităţile romane ar fi exterminat pe toţi dacii din Dacia Romană, că i-ar fi putut sili pe toţi colonii de rând să se retragă odată cu trupele şi că dacii liberi şi goţii ar fi permis aşa ceva. Desigur, nu am mai citat aici milioanele de alte mărturii - istorice, arheologice, lingvistice etc. - ale continuităţii, meritând a fi consultate, printre altele, şi următoarele titluri: Ion Coja, Transilvania Invincibile Argumentum, Bucureşti, 1990; Adolf Armbruster, Romanitatea Românilor, Bucureşti, 1993; Gheorghe Guler, Etnogeneza şi continuitatea românilor în vatra străbună, Ed. Sagittarius, Bucureşti, 1997; Nicolae Iorga, Istoria Românilor,II, Bucureşti, 1935; Constantin C. Şi Dinu C. Giurescu, Istoria Românilor, I, Bucureşti, 1975; Traian Dumitrescu - Transilvania - Pământ strămoşesc multimilenar , vol. I, Ed. Carpatică, Cluj-Napoca, 1996; Ion Clopoţel - Originile, dezvoltarea şi desăvârşirea limbii române literare , Ed. Did. Ped., Bucureşti, 1972 etc., etc., etc.

31 De mare importanţă pentru lămurirea acestei probleme sunt săpăturile arheologice menite să descopere noi aspecte ale vieţii urbane de după retragerea aureliană, până când această viaţă urbană dispare sub loviturile barbarilor.

32 PR. Ioan Rămureanu, *Istoria bisericească ...*, p.61-62.

33 Ibidem, p.62-63.

34 Ibidem, p.98-99; Emilian Popescu, op. cit., p.34 şi 40.

35 Ion Barnea, *Stindardul dacilor pe Arcul de triumf al lui Galerius* , «M.i.», XII (1978), nr.1 (130), p.11.

conexe, în care iliro-tracii totdeauna excelaseră. Şi totuşi, această imensă forţă economică n-a fost folosită, nici protejată corespunzător de atacurile externe.

La fel s-a întâmplat şi cu domeniul cultural. Se uită când se tratează acest teritoriu de influenţa enormă pe care cultura traco-iliră a avut-o asupra grecilor şi astfel, implicit, asupra romanilor. Câţi se gândesc, de exemplu, la influenţa pe care originea şi instrucţia tracică a avut-o asupra unor personalităţi ca filosoful *Anistene*, maestrul celebrului Diogene, sau *Menandros*, *Miltiade*, *Temistocles*, *Kimon*, *Tucidide* etc.[36]? Câţi îşi amintesc de faptul că atât *Orfeu* cât şi *Dionisos*, cu opusa lor mistică şi mitologie, ca şi alţi zei adoptaţi de greci şi apoi de romani, au izvorât de la traci? Sau de avansata cultură a geţilor de care aminteşte Iordanes? Nu este locul aici a trata despre multele laturi ale culturii tracice, fie şi de ne-am limita la opera lui Mircea Eliade *De la Zamolxis la Genghis-Han*, sau la altele similare. Este însă o realitate incontestabilă ştiinţific faptul că traco-ilirii au avut o cultură cel puţin la fel de avansată ca şi cea grecească, sortită însă să rămână în umbră. Şi aceasta nu doar din cauza caracterului ei ezoteric, ci şi dezinteresului pe care militarii traco-iliri ajunşi pe tronul Romei l-au avut faţă de cultură.

ceea ce uimeşte este atitudinea lor ostilă faţă de creştinism

Nu se poate nega faptul că toţi împăraţii citaţi mai sus au fost ostaşi viteji şi este de remarcat că aproape totdeauna ascensiunea lor a fost realizată pe linie militară. Nu li se poate nega în general nici dragostea de neam, fie ea şi într-o formă alterată. Dar ceea ce uimeşte este atitudinea lor absurd-ostilă faţă de creştinism, asemănătoare cu a zeloţilor din vremea vieţii pământene a Mântuitorului. De ce oare nu au încercat să obţină un creştinism de limbă tracică[37]? De ce au fost oare atât de obtuzi încât să nu înţeleagă puterea pe care ar fi adus-o neamului lor creştinismul? Poziţia lor este cel puţin ciudată. Deşi duşmani ai Romei, nu aveau curajul să se desprindă de ea, nici cultural, nici religios, nici administrativ. Poate că originea lor umilă, şocul inerent unei ascensiuni sociale atât de rapide şi strălucitoare, lipsa de clarviziune, să fi fost unele din elementele ce au dus la comportarea lor atât de iraţională. Ceea ce rămâne de necontestat este însă rezultatul purtării lor. Loviturile pe care le-a suferit armata din partea unor astfel de conducători s-au adăugat loviturilor primite de aceasta din partea inamicilor aduşi de Dumnezeu ca pedeapsă pentru prigonirea ucenicilor Săi. Alte lovituri le-a suferit administraţia, precum şi alte domenii ale vieţii publice ale Imperiului sfâşiat de o permanentă şi absurdă luptă internă. Dacă adăugăm aici şi hedonismul promovat de familiile aristocrate care, tot mai puţin implicate în conducere de aceşti împăraţi autoritari, aveau prea mult timp liber, prea mulţi bani şi prea puţină morală şi responsabilitate, hedonism atât de atrăgător pentru majoritatea păgânilor şi atât de greu de controlat în situaţia conflictuală internă a Imperiului, avem o imagine despre haosul care tindea să cuprindă cel mai mare stat al vremii. Şi nu am tratat aici nici un detaliu mai subtil al războiului nevăzut purtat de Satana şi îngerii lui împotriva oamenilor, război pe care un cercetător mai înduhovnicit l-ar putea analiza pentru a evidenţia metodele folosite de cei răi pentru amăgirea celor slabi şi atacarea Bisericii.

Protoromânii şi Străromânii în această perioadă

Formarea unui popor este un proces continuu, aşa cum şi existenţa unui om este un proces dinamic şi continuu. Din anumite puncte de vedere cineva poate spune *nu mai sunt acelaşi om* deşi din alte puncte de vedere este evident că este tot el însuşi. La fel şi popoarele. Atâta vreme cât nu sunt schimbate, anumite caracteristici esenţiale pot apărea mereu înnoite. Dar odată cu schimbarea acelor elemente fundamentale - totdeauna spirituale - apare un popor nou.

Fenomenul romanizării nu este pentru secolul III o noutate, aşa cum nu era nici pentru secolul I. Dar în această perioadă se desăvârşeşte un proces amplu şi profund ce separă cea mai mare parte din iliro-tracii romanizaţi de restul romanităţii: formarea poporului român. Secolul al III-lea al erei creştine surprinde tocmai această trecere. Multele comunităţi protoromâne, răspândite din vestul Asiei Mici până în Noricum, din insulele dalmate în posesiunile romane din Crimeea şi Sciţia Mare (nordul Mării

[36] Constantin Papanace, *Geneza şi evoluţia conştiinţei naţionale la macedo-români*, Ed. Brumar, 1995, p.47-48.

[37] Pretinsul caracter tracic al "limbii besse" - a se vedea de ex. Ovid Densuşianu, *Istoria limbii române*, vol. I, Bucureşti 1961, p.27 - trebuie înţeles de fapt ca o exprimare tipic analogă a cronicarilor vremii, aflaţi în faţa unui idiom nou - protoromâna - a se vedea de ex. pr. Dumitru Stăniloae, *Besii în* ... .

Negre) şi din Moreea sau Peloponez în cei mai nordici Carpaţi, ajung să formeze un tot unitar, un întreg: neamul românesc. Uniţi nu doar printr-o limbă comună, o dezvoltare specifică a limbii latine, ci şi printr-o religie comună, printr-o viaţă religioasă comună, printr-o conştiinţă comună asupra rolului propriei existenţe, printr-un specific naţional, protoromânii sunt adunaţi acum într-un organism spiritual şi material unic. Desigur, nu se poate fixa o dată a acestei treceri de la comunităţile apropiate spiritual şi material la întregul închegat care este un popor. Dar limita până la care s-a putut efectua această închegare nu poate trece mult de epoca retragerii aureliene (270-275).

Importanţa retragerii aureliene este destul de mare pentru neamul românesc. Separaţi administrativ de Imperiul Roman şi lipsiţi rapid de o viaţă urbană propriu-zisă, protoromânii din Transilvania, Crişana, Moldova, Galiţia şi Slovacia de mai târziu trec din procesul de extindere naţională de până atunci la cel de conservare, de supravieţuire. De ce? Din cauza imposibilităţii existenţei unei ierarhii bisericeşti superioare, din cauza permanentei conlocuiri cu păgânii şi a pierderilor provocate de-a lungul timpului de aceştia. De fapt, nu procesele fizice de extindere au încetat. Păstorii români, de exemplu, ajungeau în continuare în mlaştinile Pripetului şi la poalele Caucazului. De asemenea este inevitabil ca în continuare entuziaşti creştini români să încerce convertirea nu doar a păgânilor ce veneau la ei ci şi a altora de la distanţă. Dar nu mai aveau, nici unii, nici ceilalţi, sprijinul ierarhic, organic necesar, care să le menţină identitatea şi erau, încet dar inevitabil, asimilaţi.

Avem astfel o primă divizare artificială a Românilor. Pe de-o parte sunt cei din Imperiul Roman, întinşi din Dacia Malvensis şi Câmpia Română în Creta şi Asia Mică. Ei suferă în această perioadă o serie de persecuţii religioase, în realitate cu efecte exact contrare celor vizate de prigonitori, datorate printre altele chiar originii comune a împăraţilor păgâni. Alte suferinţe datorate acestora sunt de ordin material, legate de proasta politică internă şi externă promovată de aceiaşi împăraţi. Dar cea mai mare asuprire o vor suferi mai târziu de la - încă de atunci - fanaticii elenişti (a se vedea pentru aceasta lucrarea lui Constantin Papanace, *Geneza şi evoluţia conştiinţei naţionale la macedoromâni*, Bucureşti, 1995, care, exceptând mai slaba înţelegere a laturii creştine naţionale, este cea mai bună lucrare în domeniu). De altfel subiectul a fost tratat în lucrarea de faţă.

Pe de altă parte sunt românii care până la retragerea aureliană aveau parte şi de asupririle materiale ale administraţiei, dar şi de "prietenoasele" invazii ale dacilor liberi şi ale altor "musafiri" dornici de jaf. Pentru ei retragerea a fost un fenomen foarte important şi efectul avut asupra lor se va extinde în timp şi asupra celorlalţi români. Desigur, au fost destui care s-au bucurat de plecarea administraţiei, dar mult mai puţini care să se bucure de plecarea armatei. Această apărare cade acum şi, pentru multă, foarte multă vreme, singurele apărări în faţa silniciilor rămân fie mobilizarea *civilă*, fie retragerea la codru[38].

În aceste condiţii, în care nu mai puteau exista aşezări urbane, nu mai puteau exista nici episcopi locali[39]. De aceea, pentru toate hirotoniile trebuia menţinută legătura cu episcopii ortodocşi din sud. Din Noricum în Chersonez episcopii oraşelor de frontieră aveau această misiune suplimentară, de a asigura existenţa ierarhiei religioase pentru românii de dincolo de graniţă. Şi trebuie subliniat că, pe măsură ce Imperiul trecea la defensivă în Sciţia Mare sau Dacia Nordică, singurul sprijin pentru românii din câmpiile Niprului, Azovului şi Nistrului îl constituia Biserica, alături de tradiţia istorică tot mai mitologizată (desigur, nu excludem aici întărirea etnică realizată prin elementele pastorale venite din Chersonez ori Carpaţi, de fugarii romanofoni şi de sclavii pe care migratorii îi aduceau din acele zone; nu o excludem, dar nici nu o includem, deoarece această întărire nu poate avea efectul dorit fără existenţa unor instituţii superioare, aşa cum sunt Biserica şi tradiţia populară).

---

[38] C-tin C. Giurescu în *Românii...* , p.737-739 face cuvenita şi prea mult aşteptata rectificare a erorii istorice conţinute de expresia - şi teoria - "retragerea la munte", înlocuindu-o cu adevărul istoric al "retragerii la codru". Ţin să subliniez aici că şi dacă migratorii nu au masacrat pe autohtoni nicăieri, aceasta nu înseamnă că aceştia o duceau idilic sub o stăpânire ce punea un impozit oficial de 50% - după IRD, p.42 - şi că memoria lor care, ca a tuturor oamenilor, idealiza trecutul nu privea cu nostalgie spre vremurile stabilităţii. Această realitate psihologică nu are nimic în comun cu delirul ipotezelor imigraţioniste.

[39] *Pidalionul* sau *Cârma Bisericii* , Bucureşti, 1993, p.86.

Păstorirea venită din sud, alăturată prestigiului imperial și relațiilor comerciale, a asigurat nu doar unitatea națională, ci și un specific al dezvoltării spirituale. Acesta se va difuza la românii din sud, mai ales atunci când și ei se vor găsi în situații similare, în urma unor invazii mai violente.

S-ar părea - e timpul să observăm aceasta - că data limită a *protoromânismului* ar fi 271, nu 313. Dar trebuie să subliniem că, în măsura în care am valorificat corect datele istorice, ni se pare puțin probabil ca neamul românesc să fi avut aceeași soartă fără ceea ce s-a întâmplat la începutul secolului IV. Fără victoria străromânilor în Imperiul Roman, fără schimbarea de regim de care a avut parte Ortodoxia din acel moment, este puțin probabil că străromânii din nord s-ar fi putut menține ca popor latin, ca români. Este mai sigur că s-ar fi întâmplat ca în Mesopotamia sau Siria unde creștinii, mereu împuținați de persecuții, dar mereu prezenți, și-au pierdut limba sau - în cel mai bun caz - ca în Egipt, unde limba băștinașă a rămas doar ca limbă de cult, fără a fi folosită în mod liber - ca slavona în Rusia, Ucraina, Serbia etc.

Întorcându-ne la problema vieții proto/stră-românilor în secolul III să remarcăm în primul rând existența elementului românesc extra-statal încă dinainte de 271. Existența lui se baza pe aceleași elemente ce permiseseră infiltrarea latinismului în Dacia nord-dunăreană înainte de cuceririle romane în zonă: prestigiul militar al Imperiului, negustorii și religia. Viața protoromânilor de aici pare să nu fi fost mult mai ușoară decât sub stăpânirea romană dată fiind atitudinea agresivă a dacilor liberi față de Imperiu[40]. Dar e sigur totuși că ostilitatea față de ei nu a atins la dacii păgâni aceeași intensitate ca la cei din sud, care erau apăsați de felurite complexe și de procesul de romanizare mai intens. Mai mult, odată aliați cu migratorii și deveniți în mare parte ei înșiși migratori, dacii liberi aveau nevoie de populația sedentară, pașnică și productivă, pe care o constituiau creștinii. În acest fel ea se bucura de o anumită autonomie și ocrotire pe care o va întâlni ulterior și la alte popoare, atitudine care nu însemna însă nici pe departe ceva mai mult decât efectul un interes economic și social.

În sud, în Imperiul Roman, situația era cea general cunoscută, cu specificul deja menționat. Oamenii de rând aveau o situație grea, care se agrava pe măsură ce ajungeau la putere tot mai mulți împărați traco-iliri păgâni. Aceștia erau o plagă atât prin persecuțiile absurde - al căror scop propagandistic declarat avea efecte distructive asupra moralei - cât și prin întregul sistem de viață impus statului și cetățenilor acestuia. *Antinomici ideii de Imperiu Roman*[41] ei erau de fapt antinomici și ideii de stat în general, ca majoritatea tracilor, fie că această atitudine o conștientizau sau nu. Viața lor era războiul, iar pacea era clipa desfătărilor între două războaie. Pentru unii pacea nici măcar atât nu era. Acești împărați erau, oricât ar părea de ciudat, niște dezrădăcinați. Neamul lor atât de tolerat de Dumnezeu cu toate păcatele lui ajunsese la o limită; pocăința și întoarcerea spre cer erau singura șansă de salvare. Ei ar fi trebuit, dacă voiau să își salveze neamul, să propage ori să sprijine propagarea creștinismului de limbă tracă. În loc de aceasta căutau salvarea în tot felul de surogate care nu i-au scutit de dispariția neamului pe care îl iubeau cu atâta nepricepere. Purtau războaie, dar fără matura chibzuință de care ar fi trebuit să dea dovadă conducătorii unui stat atât de evoluat. Pierderile erau mari, și nu doar pentru armată, ci pentru întregul Imperiu prost apărat.

Ceea ce era misiunea lor fusese acum preluat de Biserică. Ea devine astfel în cel mai intim sens al cuvântului *Maica Neamului Românesc.*

Viața proto și stră-românilor are acum, ca întotdeauna, o mare varietate de aspecte practice. De la păstorii din Dalmația, Alpi, Pind, Hem, Carpați sau Chersonez la crescătorii de cai din Panonia, Moesia sau Sciția Mare, de la minerii din Carpați la agricultorii din Tesalia, Sciția Mică ș.a.m.d., de la olari la soldați și de la episcopi la argintari ei ocupă o varietate de domenii de activitate, formând bazele unui neam mult mai dezvoltat decât se cunoaște în general. Această varietate se menține și la românii de dincolo de hotarele Imperiului, dar în proporții diferite față de celelalte zone românești.

---

[40] Dacă primele invazii ale dacilor liberi au loc în 117 ele continuă însă, de foarte multe ori, în cadrul unor alianțe cu alte triburi, până în 381, deci vreme de 254 de ani - cu adevărat, nu se poate spune că dacii liberi iubeau Imperiul Roman, chiar dacă îl admirau.

[41] Ion Coja, op. cit., p.61 (și 62); desigur, trebuie precizat că această "antinomie" se referă la atitudinea față de romanitatea Imperiului și nu la cea față de Imperiu ca instituție; în acest fel ei, fără să își dea seama, erau deja separați de neamul lor, ostili prin definiție oricărei orânduiri statale mai cuprinzătoare.

Romania, sau Imperiul Roman cu capitala la Bizanț

Biserica devine Maica Neamului Românesc

Constantin cel Mare, Sfântul Constantin cel Mare, a fost şi rămâne una dintre cele mai mari personalităţi ale Istoriei. Etnic şi spiritual a fost străromân în cel mai clasic sens al cuvântului. Sau, cu alte cuvinte, el este primul – şi probabil cel mai mare – domnitor român[42].

Crescut pentru a sluji şi - posibilitatea nu se excludea niciodată în marile familii - pentru a conduce Imperiul Roman, cu multiple legături tracice - atât de sânge cât şi spirituale - convertit la Ortodoxie, dar păstrând în permanenţă o linie diplomatică necesară, totuşi fără a se depărta de Dumnezeu, sinteză a geniului diplomatic şi organizatoric roman şi a entuziasmului şi misticismului traco-ilir, Sfântul Constantin cel Mare rămâne o pildă de neegalat în toată istoria civilizaţiei creştine. (Tocmai de aceea este şi ponegrit şi antipatizat de cei ce se opun lui Dumnezeu).

El s-a născut la Niş şi a crescut în complexul mediu al traco-romanilor şi protoromânilor aflaţi la putere în Imperiu. Ca sugestiv exemplu al sus-amintitei complexităţi este faptul că a trebuit, atunci când tatăl avid de putere şi-a abandonat soţia - pe Sfânta Elena - să se obişnuiască a trăi între mama vitregă, fiică a lui Maximianus Hercules (deci tot traco-romană) şi mama sa adevărată. Este de mirare cum, în aceste condiţii vitrege, a izbutit să devină creştin, şi încă unul de asemenea impresionantă dimensiune spirituală.

Desigur, nu trebuie să idealizăm în stil pietist imaginea Sfântului Constantin. Drumul său către Hristos a fost, ca la aproape absolut toţi oamenii, un drum lung şi greu în care ispitele au fost multe. El a fost multă vreme influenţat de religia tatălui său - pe care probabil, dincolo de nedreptatea făcută mamei sale, l-a iubit şi admirat. Dar în final nu doar a acceptat creştinismul, ci s-a făcut şi propovăduitor al acestuia în tot Imperiul. Şi este cazul să subliniem faptul că a fost *propovăduitor al creştinismului, nu persecutor al altor religii*. El nu a impus credinţa sa nimănui, chiar dacă şi-a susţinut-o pe a sa şi s-a străduit să creeze armonie între feluritele religii din Imperiu. Introducerea elementelor creştine a făcut-o treptat şi cu multă diplomaţie, evitând tulburările, pe care le considera primejdioase pentru Imperiu[43]. Acest lucru dovedeşte de altfel şi realitatea şi vechimea adeziunii sale la creştinism.

În acelaşi timp însă a avut grijă şi să îşi îndeplinească îndatoririle creştineşti personale. Să nu uităm că mult admirata biserică Sf. Petru din Roma i se datorează, ca şi cea din Lateran, ca şi Biserica Sfântului Mormânt (a Învierii) din Ierusalim, cea a Naşterii Domnului din Bethleem şi cea a Înălţării de pe Muntele Măslinilor. Tot el a ridicat şi alte locaşuri sfinte la Cirta (Numidia), Nicomedia şi Antiohia şi le-a înzestrat cu mari averi. Alte biserici deosebit de frumoase a ridicat în Bizanţ, cea mai vestită fiind biserica Sfinţilor Apostoli[44].

Dar ceea ce conferă domniei sale o semnificaţie care este superioară pentru noi, românii, celei general creştine, este acel act uimitor al mutării capitalei de la Roma la Bizanţul tracic. Mutarea capitalei are o semnificaţie aparte. Constantin cel Mare nu a fost singurul împărat ce ar fi avut nevoie de un post de conducere mai bine plasat decât Roma. Mai mult, au fost împăraţi care, prin aşezarea preferenţială într-o anumită localitate, fie ea Săruna (Salonic), Sirmium sau alta, au transformat respectiva localitate într-un fel de capitală personală[45]. Gesturile acestea erau totuşi extrem de limitate, neavând un caracter oficial şi fiind puţin durabile. Constantin a fost singurul care a îndrăznit să facă acest gest incredibil: să mute capitala Imperiului *Roman* de la *Roma* în alt oraş al Imperiului. Roma era Oraşul, era Capitala; toate drumurile duceau la Roma. Cum să o înlocuieşti? Cu ce?

Nimeni n-ar fi îndrăznit, pentru nici un motiv militar sau administrativ, să facă o astfel de mişcare. Dar motivaţiile lui Constantin cel Mare au fost mai profunde decât un simplu calcul militar sau

[42] Din punct de vedere etnic se înscrie în marile familii traco-romane ale Imperiului, marcând însă trecerea clasei superioare traco-romane la creştinism; el adună astfel, luând în considerare şi aspectul militar al vieţii sale, toate elementele de bază ale Neamului Românesc. Pentru viaţa şi spiritualitatea sa a se vedea şi studiul diac. P.I. David, *Coincidenţe şi relaţii generale (indirecte) între Anglia şi Dacoromania* (sec. III-XIII), «BOR», XCII(1975), nr.5-6, p.746-784.

[43] Ca exemplu se poate studia modul introducerii simbolurilor creştine pe monezi, în *Curs de istoria şi spiritualitatea Bizanţului*, de prof. Emilian Popescu, Bucureşti, 1996, xerografiat, p.33.

[44] Ibidem, p.35.

[45] Th. Mommsen, op. cit., p.101; Pr. prof. Ioan Rămureanu, *Sfântul Irineu, episcop de Sirmium* , «ST», XXVII(1975), nr.3-4, p.204.

administrativ. Roma era păgână. Constantin cel Mare era creştin. Avea nevoie de o Capitală creştină, nu de una păgână. Centrul de greutate al creştinismului *de limba latină* se afla în acea vreme în ceea ce mai târziu s-a numit Dioceza Traciei. La răsărit, dincolo de Marea Marmara, elementul romano-tracic era mai slab. Acolo începea amestecul de orientalism şi elenism - ce furnizase Romei atâtea surse de rătăcire şi delir - a se impune peste traco-romani şi creştinism. Că s-a dorit o capitală creştină este evident din multe puncte de vedere. În lipsa trupului, ridicat la cer, al Maicii Domnului s-a ridicat Biserica Sfinţilor Apostoli, unde s-a încercat adunarea moaştelor Sfinţilor Apostoli. Năzuinţa spre un Centru Creştin, spre o *Capitală a Creştinilor* este evidentă. S-au făcut de asemenea eforturi de a se aduce relicve ale Maicii Domnului şi alte relicve sfinte. S-a încercat ridicarea prestigiului Bizanţului tracic, dându-i-se numele celui ce era pentru păgâni Pontifex Maximus, pentru creştini un sfânt în viaţă, un apărător al credinţei, şi pentru toţi laolaltă un apărător al Patriei, un comandant extraordinar. Constantin.

romanitatea Românilor

Pentru neamul românesc şi pentru acea latură spirituală care este *romanitatea Românilor*, mutarea capitalei la Bizanţ este deosebit de importantă. Din acest moment apare Romania, *Terra Romanorum*. Din acest moment *Vechea Romă*, ostilă şi străină, este înlocuită de *Noua Romă*, simbol al tuturor aspiraţiilor religioase, sociale şi economice ale Românilor. Bizanţul post-bizantin detectat de Nicolae Iorga îşi are sursele în această schimbare. Romania avea o nouă Romă, Constantinopole, una care nu mai era duşman ci aliat, părinte, ocrotitor. Cel care cunoaşte mentalitatea românească privitoare la părinţi - orice ţi-ar greşi sunt ai tăi - înţelege de ce, chiar în timpul unor împăraţi nepotriviţi, românii au privit spre Bizanţ cu mândrie. Trebuie însă subliniat că a fost iniţial un oraş mai mult românesc decât latin - păgânesc - sau grecesc - idem - iar efectul său asupra spiritualităţii româneşti a fost profund. Şi aceasta nu doar în formele până acum cunoscute, relativ târzii. Este locul să reamintim totuşi un element vital pentru înţelegerea romanităţii noastre: *centrul spre care străromânii îşi îndreptau privirile nu era Roma, ci Noua Romă, Constantinopole (Ţarigrad)*. Romanitatea românească a fost legată astfel întâi de Biserică şi Ţară (Romania / România), iar apoi de Constantinopole şi regalitatea pe care o reprezenta. S-a evitat astfel efectul pe care l-ar fi putut avea mai apoi erorile Romei şi influenţa pe care aceasta ar fi putut-o avea prin Mitropolia Sărunei, subordonată ei atunci când s-a reorganizat Biserica[46] şi, depăşind iar limitele lucrării într-un fel, deznaţionalizarea provocată de Roma în Dalmaţia secolelor X-XI, de exemplu.

Decăderea stopată de Constantin cel Mare a reînceput, din nefericire, sub urmaşii săi. Lipsit de atât de fina şi necesara dreaptă judecată a tatălui său, Constantinus II se va amesteca în probleme ce îl depăşeau cu mult competenţa. Chiar înainte de a rămâne singurul stăpân al Romaniei (Imperiul Roman cu capitala la Bizanţ)[47], urmaşul vrednicului Constantin cel Mare se arată nevrednic de părintele său, nu doar apostaziind de la Ortodoxie în favoarea arianismului, dar şi încercând să-l impună pe acesta creştinilor.

Urmaşul său, duşman al său şi antihrist, este Iulian Apostatul, nepot de frate al lui Constantin cel Mare. Acest rătăcit a încercat să restaureze păgânismul şi să distrugă Biserica. Orbirea sa a fost atât de adâncă încât a încercat să restaureze chiar şi cultul iudaic în defavoarea celui creştin, iar când Dumnezeu i-a distrus toată strădania nu s-a pocăit[48].

Simbolică pentru situaţia neamului românesc este confruntarea dintre împăratul Valens (368-374), tot un rătăcit, şi Sfântul episcop al Tomisului, Betranion. Împăratul, aflat din raţiuni militare - luptele cu goţii - în Dobrogea, a încercat să-l convingă pe Sfântul episcop, în plină slujbă, să se alăture arianismului. Se baza, desigur, nu doar pe argumentele teologice, ci şi pe prestanţa sa şi a suitei sale imperiale, precum şi pe forţa trupelor din zonă. Însă, după un răspuns documentat şi categoric, Betranion iese din biserică urmat de toţi credincioşii şi îşi continuă slujba în alt sfânt locaş, refuzând

---

46 Şi poate ar trebui să atragem atenţia asupra faptului că această subordonare anulează basmele privind grecismul Macedoniei sau al altor provincii balcanice din acea vreme, dovedind că limba poporului – implicit, pentru acea vreme, şi a Bisericii – era, măcar o variantă a latinei vulgare (a se face comparaţie cu structura Imperiului, de obicei fidel imitată de Biserică, sau cu situaţia Bisericii din Cipru).

47 ILD, p.47; Emilian Popescu, op. cit., p.46-47.

48 Emilian Popescu, op. cit., p.50-51.

astfel unirea rugăciunii sale cu a ereticilor. Tot oraşul se adună de partea sa, astfel încât Valens trebuie să se limiteze la a-l exila. Tulburările stârnite silesc însă pe împărat să se plece în faţa episcopului iubit de popor şi să-l readucă în scaun. Românii uniţi îl învinseseră pe împăratul decăzut[49].

Deşi se consideră de obicei că epoca Romaniei / Imperiului Roman de Răsărit începe cu anul 395 considerăm că este nepotrivit ca o excepţie - unitatea Apusului şi Răsăritului sub Teodosie I cel Mare - să fie tratată ca regulă. Bazele divizării Imperiului fuseseră puse încă în perioada împăraţilor păgâni traco-iliri, iar Sfântul Constantin cel Mare a consfinţit această situaţie încă în timpul domniei sale, atât prin mutarea capitalei cât şi prin felul în care şi-a asociat fiii la domnie. Mai este cazul să spunem că divizarea etnică dintre latinii apuseni şi românii din zona Dunării şi Asiei Mici a favorizat această separaţie. Şi pentru că momentul în care străromânii ajung la putere este momentul victoriei Bisericii, 313, credem că acesta, ori cel mai târziu 325, sunt anii de la care putem vorbi cu adevărat de apariţia Imperiului Roman de Răsărit (Romaniei).

În Imperiu ierarhia bisericească era asigurată, ceea ce nu se putea spune despre cea din teritoriile controlate de migratori. Mai mult, distrugerile îndreptate asupra oraşelor făceau practic imposibilă existenţa episcopilor care, prin canon apostolic, erau legaţi de acestea. De aceea privirile creştinilor din nordul Imperiului se îndreptau spre acesta, aşteptând de la fraţii din sud ajutorul duhovnicesc atât de necesar. Şi această aşteptare nu era nemotivată. De-a lungul Dunării, din Noricum în Sciţia, se găseau numeroase centre episcopale. O listă a episcopilor din Panonia Inferior, Moesia Superior, cele două Dacii - Ripensis şi Mediterranea - Dardania, Moesia Inferior şi Sciţia Mică a fost realizată în 1975 de părintele Mircea Păcurariu[50]. Completată de listele pentru Iliria, Panonia Superior, Noricum, Epir, Macedonia, Thracia, Chersonez etc., ar putea ajuta la formarea unei imagini nu doar asupra unităţii românilor sud şi nord dunăreni, ci şi asupra vechii istorii bisericeşti a neamului românesc.

Întrebarea care se pune este: în ce măsură exista o unitate a românilor din zonele aflate sub administraţie romană şi cei din zonele aflate sub influenţa Imperiului? Într-adevăr, până când, nu de prea mult timp, popoarele alogene balcanice, de la neogreci la croaţi, au început a-şi dezvolta cultura naţională şi a o impune şi românilor de pe teritoriul lor, limba română avea un aspect deosebit de unitar[51]. Or, explicarea unităţii lingvistice a unui neam atât de întins a creat multe dileme şi polemici. O sinteză mai apropiată - şi cu mare autoritate în epocă - a realizat Ovid Densuşianu în a sa *Istorie a limbii române*, vol. I, Bucureşti, 1961. Domnia sa a trecut în revistă pe autorii "legali" în acea vreme, ocupându-se cei drept în mod special de lingvişti. A arătat izvoarele cercetărilor privind originea limbii române de la cronicari la Haşdeu şi Aron Densuşianu, de la Miklosich la Goston Paris, fiecare prezentat cu poziţia lui, într-un stil critic similar celui folosit de domnul I. Russu în *Etnogeneza românilor* (Fondul autohton traco-dacic şi componenta latino- romanică), Ed. Şt. Enc., Bucureşti, 1981. Soluţia domnului O. Densuşianu pare a fi la un moment dat *formarea românilor în sudul Dunării*, în acele provincii considerate de d-sa romanizate. Am spus "pare a fi", deoarece silit chiar de faptele domeniului său de specialitate - lingvistica - O. Densuşianu recunoaşte totuşi că romanica (străromâna) *avea în evul mediu ramificaţii până în Carpaţi*[52]. *Ramificaţii*, însă de mare influenţă! Este aici o contradicţie datorată unor fapte de limbă pe care domnia sa nu le poate explica altfel. Nu le poate explica deoarece nu ia în considerare propriile limite din domeniul istoriei. De fapt aici alunecă în aceeaşi greşeală pe care, în domeniul lingvisticii, i-o face lui Haşdeu[53], respectiv aventurarea pripită pe teritoriul ipotezelor. Astăzi, când descoperirile arheologice trimit pretinşii savanţi imigraţionişti în grupul şovinist de care de fapt aparţin, ideile domnului O. Densuşianu par cu atât mai evident

49 Ibidem, p.51.
50 Pr. prof. Mircea Păcurariu, *Listele cronologice ale ierarhilor Bisericii Ortodoxe Române*, «BOR», XCIII, 1975, nr.3-4, p.322-355, la p.-le 323-324.
51 Principalele diviziuni ale unei limbi sunt dialectele. Ori în sec. XVIII, după un mileniu şi jumătate de existenţă, românii vorbeau doar patru dialecte. Mai mult, după cum arată cele mai vechi lucrări macedoromâne păstrate, acest dialect era atunci şi mai unitar, şi mai apropiat de dacoromână decât astăzi. Acest lucru este firesc dacă luăm în considerare atât râvna naţionalistă ce a însufleţit pe mai toţi conducătorii popoarelor alogene şi la nepăsarea, incompetenţa sau laşitatea ce i-a caracterizat pe mai toţi conducătorii românilor (există excepţii, dar care nu schimbă regula, nici finalul - eventual îl amână).
52 Ovid Densuşianu, *Istoria limbii române*, vol. I, Bucureşti 1961, p.200.
53 Ibidem, p.12-13.

deplasate. Dar, revenind, trebuie să subliniem că d-sa a pornit de pe terenul unor fapte de limbă incontestabile, ce atestau un pronunţat caracter sudic al limbii române. În realitate, adevărul este mult mai simplu decât şi-l imaginase[54].

Poporul român s-a format atât în Romania balcanică, din Noricum în Bitinia, cât şi în Romania nordică, de la izvoarele Oderului la ţărmurile Azovului; singura diferenţă este că românii din nord, inferiori atunci celor sudici atât pe plan economic şi social cât şi organizatoric, militar etc, au fost mai mult influenţaţi decât au influenţat în raporturile lor cu românii sudici.

În acest fel se explică faptele de limbă observate de d-sa: prin polul de formare a limbii române, pol aflat în partea sudică a României, iar nu prin deplasări de populaţie nedovedite de absolut nici o sursă, fie ea documentară sau arheologică. Astfel apar lucrurile atunci când sunt luate în calcul toate aspectele palpabil transmise nouă, inclusiv cele privind existenţa unor teritorii care erau de dependenţă romană în chip real, deşi teoretic, oficial, erau separate de Imperiu.

Concluzii

Imperiul Roman cu capitala la Constantinopole apare prin urmare ca o evadare în faţa haosului unei lumi păgâne, ca o nouă creaţie a Imperiului Roman. Şi noul întemeietor încearcă să pună alt popor la baza noului stat, poporul român de care el aparţinea.

Revenind la elementele de Teologia istoriei prezentate la începutul lucrării să remarcăm că întregirea imaginii privind formarea românilor cu noile elemente are o influenţă deosebită asupra înţelegerii rosturilor naţionale - şi implicit şi personale. Rolul pe care Românii ar fi trebuit să îl joace în Romania, Imperiul Roman de Răsărit, primul stat românesc, rolul pe care de fapt l-au jucat, consecinţele atitudinii lor, toate aceste lucruri de mare importanţă pentru noi apar într-o nouă lumină.

Putem începe prin a ne referi la caracterul creştin-militar al românilor, remarcat deja. Traco-ilirii au fost războinici. Păstrând respectul cuvenit strămoşilor putem spune, oarecum eufemistic, că erau exagerat de războinici. Pe de altă parte, nici romanii nu erau altceva decât o naţiune de războinici, având însă un caracter ordonat foarte deosebit atât de cel tracic cât şi de cel numit actualmente "latin". Creştinismul este de asemenea o religie luptătoare. Dar traco-ilirii luptau doar pentru plăcerea de a lupta - fără ca prin aceasta să negăm luptele lor defensive, iar romanii pentru a impune pacea şi ordinea romană. Altfel spus, şi unii şi ceilalţi luptau pentru lucruri pământeşti şi trecătoare, adică pentru himere. În schimb lupta creştină are cu totul alt caracter: ***lupta noastră nu este împotriva trupului şi a sângelui, ci împotriva începătoriilor, împotriva stăpâniilor, împotriva stăpânitorilor întunericului acestui veac, împotriva duhurilor răutăţii, care sunt în văzduhuri.*** (Ef. 6.12). În acest fel creştinarea traco-ilirilor a avut un efect deosebit asupra caracterului lor războinic. Acesta nu a dispărut în esenţă. Dar aşa cum mânia ni s-a dat ca să ne mâniem împotriva păcatului şi astfel să-l putem învinge şi evita[55] tot astfel şi caracterul războinic este, în creştinism, folosit pentru lupta duhovnicească. La protoromâni a apărut însă şi un aspect specific, dat de cadrul apariţiei lor, acela al luptei defensive cu arma în mâini.

În acest context trebuie văzut caracterul militar dat de Dumnezeu poporului român încă de la început. Pe de-o parte ca mijloc de luptă duhovnicească, iar pe de alta ca misiune de apărare a altora, a celor care nu se pot apăra. Imaginea legendară a lui Traian păstrată în România, în comparaţie cu anularea ei la traco-geţi, se datorează tocmai sensului nou pe care l-au câştigat strămoşii noştri mai ales începând cu acest împărat: acela de *apărători*. Apărători ai Imperiului Roman, apoi ai Imperiului bizantin şi ai Ortodoxiei şi ai unor fărâme din marea Românie - ţări şi moşii intrate în legendă - străjeri rămaşi de veghe secol după secol atunci când ceea ce păziseră nici nu mai exista, trecându-şi mereu grija asupra altor obiective, românii constituie, poate, poporul cel mai fidel misiunii sale militare. În toată conştiinţa populară românească nu există ideea de cucerire ca principiu pozitiv, ci doar ideile de recucerire sau, cu alte cuvinte, de eliberare şi de apărare.

---

[54] Ibidem, p.12.

[55] Sfântul Ioan Casian, *Scrieri alese* , PSB 57, Bucureşti, 1990, p.215.

Această apărare a avut un caracter nu doar spiritual, ci şi direct militar. Pentru această caracteristică a Românilor Dumnezeu a permis strămoşilor noştri să păstreze, de exemplu, căluşul. Acesta nu era un simplu dans popular, ci o formă de organizare şi instruire militară[56]. Organizarea, paralelă cu cea statală oficială, în voievodate - organizaţii militare în primul rând, şi abia ulterior juridice şi economice - s-a menţinut până la sfârşitul secolului trecut, începutul secolului XX. Reapariţia periodică a unor forme de înglobare a întregii populaţii masculine în forţele armate naţionale, cu toate presiunile contrare venite din exterior, se datorează aceluiaşi spirit românesc ce influenţează până la urmă pe cei ce rămân mai mult la conducere. Această caracteristică a fost subliniată, şi în studiile privindu-i pe românii sud-dunăreni, de o mulţime de autori români şi străini[57].

Toate aceste elemente observate de noi sunt de o importanţă fundamentală pentru înţelegerea rosturilor Neamului Românesc. Dar, desigur, pentru concluzii esenţiale mai este mult de cercetat şi de cernut. Sperăm că cineva o va face. Şi poate va fi şi luat în seamă. Nu ignorat în ceea ce va descoperi, aşa cum s-a făcut cu Iorga, Silviu Dragomir, Capidan, părintele Dumitru Stăniloae ş.a.m.d. Dacă vrem să ne ridicăm, totuşi, fruntea.

Neamul Românesc

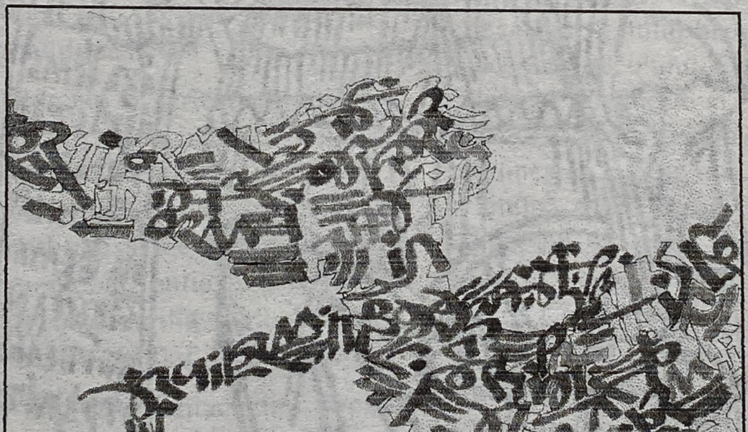

[56] Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, Ed. Tineretului, Bucureşti, 1961, p.170-171.

[57] A se vedea subiectul în special la Constantin Papanace, op. cit., care îl tratează dacă nu în întregime, apoi măcar într-o măsură prea mare pentru a permite selecţii, Vasile Tega, op. cit., cu acelaşi comentariu, *** *Istoria militară a poporului român, I , Ed. Militară, Bucureşti*, 1984 etc.

АРХАГГЛЬ
МИХАИЛЬ

DESPRE IOAN VI CANTACUZINO: ÎMPĂRAT, ISTORIC, MONAH
în care părintele Marin Cojoc ne vorbeşte despre întâlnirea în persoana conducătorului a dimensiunii duhovniceşti cu datoriile sale lumeşti

Cercetând istoria Bizanţului, descoperim că o parte din împăraţii acestui imperiu de odinioară, pe lângă preocupări politice, au avut şi preocupări teologice, istorice, literare, memorialistice, etc. Printre aceşti împăraţi cu preocupări multiple, la loc de frunte se numără împăratul, istoricul şi monahul Ioan VI Cantacuzino, care a făcut obiectul unor cercetări ample în istoriografia trecută şi modernă. În ceea ce priveşte izvoarele istorice, textul *Istoriei* sale s-a aflat în mai multe manuscrise, întregi sau fragmentare, începând chiar din secolul al XIV-lea sau în anumite ediţii tipărite. Cele mai recente editări ale *Istoriei* lui Ioan Cantacuzino aparţin lui Georgios Faturos şi Tilman Krischer, publicate în limba germană. În cadrul cercetărilor istorice s-a simţit nevoia unor cât mai complete lucrări cu privire la Ioan Cantacuzino (1296 – 1383), despre originea, activitatea sa de început, realizările sale ca mare domestic, domnia sa (1347 – 1354) şi timpul care a urmat după aceea.

În acest sens i-au fost dedicate o serie de studii şi monografii. Şirul acestora începe cu lucrarea lui V. Parisot care a adus interesante informaţii în lumina cercetărilor de la jumătatea secolului trecut, cu privire la viaţa, faptele politice şi genealogia casei Cantacuzinilor. O interesantă contribuţie cu privire la legătura lui Cantacuzino cu familia Paleologilor (Andronic II şi III) este aceea a lui T. J. Florinskij.

Cu privire la activitatea lui Ioan Cantacuzino după retragerea la mănăstire, este de menţionat contribuţia lui L. Politis. De menţionat de asemenea şi studiile de filologie istorică dedicate de J. Draseke scrierilor lui Cantacuzino în raport cu alte izvoare contemporane. Interesant de urmărit şi lucrarea lui L. Maksimovic cu privire la rolul politic al lui Ioan Cantacuzino după abdicarea sa şi de asemenea lucrarea lui D. M. Nicol, despre genealogia Cantacuzinilor Tot o asemenea lucrare de genealogie şi de cercetare semantică aparţine lui D. A. Zakythenos. Monografii despre Ioan Cantacuzino au mai pregătit S. Kourousis si G. Weiss. O lucrare interesantă cu privire la primele măsuri ale lui Cantacuzino o dată cu urcarea sa pe tron aparţine lui V. Laurent. O altă lucrare, sub semnătura lui J. Meyendorff, scoate în evidenţă câteva din gândurile "ecumeniste" ale acestui împărat. Un alt cercetător de renume, H. Hunger, într-un studiu documentat, scoate în evidenţă un aspect din activitatea de legislator a acestui împărat al Bizanţului. Alt cercetător, E. Voordeckers, a editat din scrierile teologice ale fostului împărat Ioan VI Cantacuzino şi, de asemenea, s-a ocupat într-un studiu de şederea acestuia la Mistra. În afară de aceste studii şi articole, informaţii preţioase cu privire la viaţa şi opera împăratului sus numit, cât şi ample informaţii bibliografice, aflăm din lucrările generale de istorie şi literatură bizantină, ca acelea ale lui K. Krumbacher, Gy. Moravicsik, M. E. Collonna, H. Hunger, G. Weiss.

În ţara noastră, persoana şi opera lui Ioan Cantacuzino s-au bucurat de mai puţin interes. De menţionat, totuşi, câteva lucrări dedicate, începând cu cele în manuscris. O anumită atenţie faţă de persoana şi opera împăratului bizantin o găsim la N. Iorga, pe la începutul secolului. Fragmente din opera sa au fost traduse în româneşte şi publicate în 1975 în colecţia *Fontes Historiae Daco-romaniae*. În ceea ce priveşte atitudinea sa faţă de mişcarea isihastă, ea a fost pusă în lumină de Pr. Prof. D. Stăniloae, în studiul său dedicat lui Grigorie Palama. De asemenea numele său este amintit în încercările de genealogie ale familiei Cantacuzinilor în Ţările Române.

Viaţa şi opera în general

Alături de *Istoria* lui Nichifor Gregoras, care prezintă de asemenea evenimente contemporane, memoriile împăratului monah Ioan Cantacuzino sînt un izvor de primă mână, ce oferă un bogat izvor informaţional, redând evenimente însemnate cu un rafinat simţ apologetic al străduniilor sale de lupta cu "casa Paleologilor". În general, lucrarea sa memorialistică scoate în evidenţă următoarele aspecte:

1. Bogate informaţii despre anumite evenimente din războaiele civile dintre anii 1328 -1354.
2. Prezentare critică a mişcărilor populare în oraşele bizantine.
3. Descrieri ale celor mai importante evenimente de război pe toate fronturile: în Balcani, cu turcii, cu italienii, cu oraşele maritime.

4. Informații prețioase cu privire la viața și concepția păturilor sus-puse bizantine (în acest sens se compară cu Nichifor Bryennios și Ana Comnena).
5. Importante evaluări cu privire la viața economică și socială: numărul celor din "suita regală", averea împăratului, prădarea albanezilor (II 32), Dialoguri cu anumite personalități - interesant cel cu legatul papal Paul, în 1367, în care, în ciuda tonului conciliant, se arăta înăsprirea fronturilor.
6. Importante dezbateri religioase în cadrul ortodoxiei bizantine, la loc de frunte înscriindu-se mișcarea isihastă la triumful căreia Ioan Cantacuzino a jucat un rol deosebit.

Familia Cantacuzinilor se numără printre marile familii ale aristocrației feudale bizantine târzii. Ioan Cantacuzino era înrudit după mamă cu familia Paleologilor, tatăl său a îndeplinit printre alte funcții pe aceea de arhon de Peloponez. De la unchiul său din familia Anghelilor, un mare "stratopedarh", el a primit o bună instrucție militară. Prin soția sa Irina, care i-a dăruit trei fii: Matei, Manuel, Andronic și trei fiice, era încuscrit cu familia Asăneștilor.

Proprietar al mai multor terenuri și așezăminte, și cu un bogat șeptel, el a avut astfel un suport economic puternic care l-a ajutat în ascensiunea sa socială. Tot în acest sens, el a încheiat în 1320 o alianță cu aristocrații Theodor Synadenos și Syrgiannes, catalogată de unii istorici ai Bizantinului ca un adevărat "triumvirat". În războiul dintre Andronic II și unchiul său Andronic III, Ioan Cantacuzino, care era în vremea aceea "mare domestic", s-a pus în alianță cu tânărul Paleolog, alianță la care s-a adăugat mai apoi și Syrgiannes. După victoria lui Andronic III (1328), el a devenit cel mai apropiat colaborator și om de încredere al tânărului împărat. În această calitate, el a reușit prin mare rafinament să-l aducă pe scaunul patriarhal pe Ioan Calecas (1334) fără să bănuiască în el pe înverșunatul adversar de mai târziu, care după moartea lui Andronic III (15 iunie 1341) îi va face o opoziție evidentă. Tot în această perioadă a început și lupta ascunsă din partea împărătesei văduve Ana de Savoia. În oct. 1341 Ioan Cantacuzino e silit de adversari să se retragă la Dydimoteichos, în timp ce mama sa și soția fiului său Matei erau întemnițate. La 26 octombrie 1341 Cantacuzino era încoronat împărat la Dydimoteichos cu gândul totuși de a da întâietate reginei și tânărului împărat minor Ioan V Paleologul.

Urmare acestui act, a izbucnit războiul civil, la început cu urmări nefavorabile pentru Cantacuzino, ceea ce l-a determinat să se refugieze la sârbi. Datorită ajutorului tesalienilor și mai ales prin apariția emirului turc Umur în vara anului 1343 el a reușit să se redreseze și să pornească ofensiva, devastând mai multe orașe. Căderea adversarului său Apocaucos (1346) a dus, printre altele, la schimbarea de mentalitate la cei mai importanți partizani ai reginei, ca spre exemplu aceea a comandantului flotei, Fazzaloti. În această situație, are loc în cele din urmă marșul către Constantinopol (februarie 1343) și instalarea pe tronul imperial.

În ceea ce privește activitatea sa culturală, el se remarcă în primul rând prin lucrările sale memorialistice cunoscute sub titlul de *Istorii*, în patru cărți, care se ocupă cu evenimentele dintre anii 1320 -1356, într-o anumită privință până în anul 1362. În prima dintre cărți el imaginează o corespondență între el și Nil, identificat cu arhiepiscopul de Tesalonic Nil Cabasila, care-l îndeamnă pe monahul Christodul, (pseudonimul lui Ioan Cantacuzino), să-și scrie memoriile. Cartea I se ocupă cu lupta dintre Andronic II și Andronic III. Cartea a doua cu domnia lui Andronic III. Cartea a treia tratează evenimentele de la moartea lui Andronic III și până la marșul și intrarea lui Ioan Cantacuzino în Constantinopol în 1347. Cartea a IV-a se ocupă cu domnia lui Cantacuzino, abdicarea sa și anii care au urmat.

Cărțile I, II și IV au în mod asemănător cam aceeași proporție, cartea a III-a, însă, este dublă în lungime față de celelalte. Lucrarea se remarcă printr-un stil și o descriere aparte, fiind bine chibzuită, de asemenea prin cuvântări lungi orale, unele dintre ele fiind izolate din punct de vedere al conținutului, numărul acestora fiind foarte mare. Așa de exemplu, după sinodul din 1351, autorul încearcă să prezinte toate evenimentele, în detalii, în acest fel. Nichifor Gregoras, contemporanul său, dimpotrivă, atașează toate cărțile cu discuții teologice lucrării sale istorice. Discrepanța în descrierea ultimilor 30 de ani lasă să se întrevadă asemănarea cu opera unui refractar. S-a observat și o anumită diferență a orânduirii textelor de sfârșit din cartea a IV-a în manuscrise. Ca timp de alcătuire a *Memoriilor* se consideră prima decadă după abdicarea sa. Nu este acceptat faptul că s-ar fi apucat de elaborarea lor înainte de acest eveniment, în schimb, în liniștea relativă a mănăstirii el avea prilejul, după căderea sa, să-i dea lucrării vieții sale un aspect de apologie a celor înfăptuite și o analiză a evenimentelor. Ca *terminus ad quem* al alcătuirii poate fi luat anul 1369, anul de început al Cod. Lauren 99 care conține și *Memoriile* sale. Astfel, ex-împăratul se folosește de liniștea mănăstirii nu pentru copiatul de manuscrise, cum se credea odinioară pe

baza unor confuzii, ci pentru a-şi depăna amintirile pentru posteritate.

Lucrarea istorică a lui Ioan Cantacuzino stă, împreună cu cea a lui Nichifor Gregoras, ca unul dintre cele mai importante izvoare de istorie bizantină din prima jumătate a sec. al XIV-lea. Ambele lucrări se completează reciproc, fără întrerupere, în această privinţă şi în altele în relatarea evenimentelor. Monahul scriitor Christodul îl aminteşte pe Gregoras în câteva rânduri, fără a-l numi, în momentul când pune întrebarea cu privire la iubirea de adevăr şi informaţia concurenţilor săi.

În legătură cu sinodul din iulie 1361, Cantacuzino duce o ascuţită polemică împotriva lui Gregoras, care mai întâi dezvinovăţise măsurile regimului său contra neascultătorilor antipalamiţi. De altfel, se cunoaşte o permanentă polemică şi o corespondenţă agitatoare a lui Gregoras cu străinătatea (Trapezunt şi Cipru). Cantacuzino îl caracterizează ca "defăimătorul", arma sa verbală favorită. În ceea ce priveşte izvoarele *Memoriilor* sale, se poate invoca în primul rând experienţa proprie; astfel începând de la 1320, el nu numai că observă aceste evenimente, dar le şi trăieşte continuu. Se consideră că pe baza prieteniei sale strânse cu Andronic III lui i-au fost accesibile, în războiul civil, multe documente relevante, hrisoave, scrisori. La 1342, Ioan Cantacuzino aduce scrisoarea locuitorilor din Dydimotichos lui Alexios Apocaucos (II 278, 15, 281) şi de asemenea chrisobulul, cu aşezarea lui Ioan Anghelos ca guvernator de Tesalia.

De remarcat că memoriile lui Ioan Cantacuzino au împrumutat unele documente sau scrisori pe care le-a inserat direct; aşa este, spre exemplu, documentul deosebit de valoros pe care îl redă cuvânt cu cuvânt - este vorba de o scrisoare a sultanului Nasrredin Hassan, comparată uneori cu unele scrisori ale sultanului către principii din apus, dintre care unele din secolul 15-16 se mai păstrează. Mulţimea informaţiilor lasă să se creadă că el ar fi ţinut un anumit jurnal pe care l-a folosit mai apoi. Aceasta rezultă mai întâi din mărturiile cronologice care arată, alături de ani şi numărul indictionului, adesea şi luna şi ziua, de asemenea oferă informaţii destul de amănunţite despre trupe şi despre numărul vaselor de război, numărul celor căzuţi şi răniţi, uneori exemplificând numai acolo unde Gregoras dă numărul exact al vaselor . De asemenea numărul celor căzuţi şi al celor răniţi lasă posibilitatea să ne gândim la anumite comunicate de război. Sunt şi locuri unde lasă de dorit în ceea ce priveşte numărul celor morţi în luptă din partea bizantinilor în raport cu cel al turcilor, şi acest lucru se explică prin caracterul apologetic al lucrării.

Ioan Cantacuzino ca împărat

După încoronarea de la Dydimoteichos din 1341, asigurat de victoria sa prin ajutorul turcilor, Ioan Cantacuzino s-a încoronat pentru a doua oară la Adrianopole, la 21 mai 1346. Prin această încoronare solemnă, la care asista patriarhul de la Ierusalim se marca legalitatea acestui *pronunciamento* de la Dydimoteichos prin care începe războiul civil în 1341. Teritoriul Anei de Savoia era limitat la capitală şi împrejurimile sale; ambiţioasa femeie nu abandona însă lupta şi făcea eforturi deosebite pentru a recruta trupe străine. Astfel, în vara anului 1346, au sosit 6000 de selgiucizi din emiratul lui Saroukhan, dar aceştia în loc să meargă împotriva lui Cantacuzino, au devastat prin Bulgaria şi împrejurimile Constantinopolului - provocând momente de tensiune. În acest timp, împărăteasa era preocupată de mişcările isihaste şi de depunerea din treaptă a patriarhului Ioan Calecas, la 2 februarie 1347. Ieşit din tensiunea creată, Palama lucra pentru Ioan Cantacuzino, împreună cu prietenul său Isidor, promovat patriarh. La 3 februarie 1347 Constantinopolul a deschis porţile lui Ioan Cantacuzino, garnizoana oraşului trecând de partea sa. Împărăteasa cedează, iar Cantacuzino este recunoscut suveran. El conduce imperiul timp de şapte ani, având asociat la conducere pe Ioan V Paleologul, căruia i-a dat în căsătorie pe fiica sa Elena. La 17 mai 1347 a avut loc o nouă ceremonie a încoronării, de această dată Ioan Cantacuzino primind coroana imperială din mâinile patriarhului de Constantinopol, căpătând prin aceasta valoare juridică deplină şi incontestabilă.

Ioan Cantacuzino a luat într-o oarecare măsură locul defunctului Andronic III; el a fost considerat ca fratele "spiritual" al acestuia şi ca "tată comun" al lui Ioan Paleologul şi al propriilor săi fii şi, în acelaşi timp, conducătorul casei regale. Victoria lui Ioan Cantacuzino a pus capăt pentru câtva timp războiului civil, totuşi zeloţii se menţineau în Tesalonic, şi refuzau să-l recunoască pe Cantacuzino. Ei nu recunoşteau nici un ordin venit de la Constantinopol, dar căderea lor era o problemă de timp. Aceştia refuzau să predea oraşul lui Cantacuzino şi negociau cu suveranul sârb Ştefan Duşan. Dominaţia lor a sfârşit în 1350, când Andrei Paleologul s-a refugiat la sârbi; în acest timp guvernatorul Alexios Metochites a trimis un apel către Ioan Cantacuzino.

La sfârşitul anului, Ioan Cantacuzino şi-a făcut intrarea în oraşul lui Constantin, însoţit de Ioan Paleologul, timp în care Grigore Palama, numit mitropolit de Tesalonic şi fiind împiedicat de zeloţi să-şi ocupe scaunul, reuşeşte, odată cu instalarea noului împărat, să ajungă în oraşul de reşedinţă, oraşul Sf. Dimitrie. Prin atitudinea sa politică şi religioasă, Ioan Cantacuzino VI se remarcă printre altele ca un simbol al gândirii bizantine ortodoxe, conservatoare.

Din punctul de vedere al ciocnirilor armate, interesant de observat că cel mai mare câştig din războiul civil nu l-a avut nici una dintre părţi, ci regele Serbiei, Ştefan Duşan. Cu excepţia Tesalonicului, el a pus sub sceptrul său întreaga Macedonie până la râul Nestos, iar mai târziu, după atacuri repetate şi Surresul, la 25 septembrie 1345.

Puţin timp după ce Duşan a primit demnitatea imperială, şi-a numit teritoriul "Imperiul sârbilor şi al grecilor", prin acestea se înţelegea o substituire a vechiului imperiu bizantin. În duminica Paştelui, de 16 aprilie 1346, patriarhul nou creat al Serbiei a dus la încoronarea solemnă la Skopje. Neobţinînd consimţământul Constantinopolului, actul încoronării s-a desfăşurat în prezenţa patriarhului de Târnovo, a arhiepiscopului autocefal de Ohrida şi a reprezentanţilor mănăstirilor de la Athos. Liniştea statornicită în acest moment în războiul civil din Bizanţ nu a afectat avansul sârbilor chiar în primii ani de domnie a lui Ioan Cantacuzino. Astfel, Ştefan Duşan a început cucerirea Albaniei, Epirului, apoi s-a îndreptat către Etolia, Acarnania şi, în final, a pus mâna pe Thesalia. După căderea Tesalonicului, însă, Ioan Cantacuzino a reînceput cucerirea Macedoniei, dar multe oraşe au recăzut în mâinile lui Duşan. Imperiul său era jumătate grecesc. Duşan, în calitatea sa de *împărat al sârbilor şi al grecilor*, a păstrat în administrarea sa partea meridională, iar partea septemtrională a lăsat-o fiului său Ştefan Uros. Suveranul sârb se numea în acest timp: *fere totius imperii romani dominus.* Atenţia sa se îndrepta către Constantinopol, dar pentru acesta îi trebuia o flotă care-i lipsea în acest moment, căci toate demersurile sale către Veneţia au rămas fără răspuns. În 1346 genovezii au recucerit Chiosul, care va fi bază militară navală până în sec. al XVI-lea.

Flota bizantină era în ruină, după marile încercări sub Andronic III şi mai ales din timpul războaielor civile. Slăbiciunea imperiului, pe uscat, era în favoarea turcilor şi sârbilor, iar pe mare în favoarea genovezilor şi veneţienilor. Teritoriul bizantin se reducea acum la Thracia şi la insulele din nordul Mării Egee, la Tesalonic, izolat de cuceririle lui Duşan şi la posesiunile din Peloponez. După războaiele civile, imperiul era ruinat economic şi financiar, bandele turceşti şi sârbeşti năvăleau adesea, transformând teritoriul într-un deşert.

Comerţul bizantin era ruinat, în timp ce veniturile genovezilor din Galata se ridicau anual la 200.000 de hiperperi, Constantinopolului revenindu-i anual doar 30.000. La începutul războiului civil, împărăteasa Ana de Savoia, din lipsă de fonduri, puse în joc chiar bijuteriile coroanei imperiale, obţinând de la veneţieni suma de 30.000 de ducaţi.

La toate aceste lipsuri, în anul 1348 s-a adăugat o ciumă care a semănat moarte în capitală şi în imperiu. Interesant de observat că, în această perioadă, autoritatea imperială se transformă într-un regim familial al casei de domnie, imperiul nu mai putea, aproape, să fie condus dintr-un singur centru şi în această situaţie critică venirea lui Ioan Cantacuzino a marcat transformarea acestei suveranităţi colective de dinastie, într-un adevărat sistem politic. Poate şi în sensul celor subliniate mai sus, dar şi pentru a câştiga poziţii puternice în imperiu, el a transformat teritoriul bizantin al Moreei într-un despotat autonom pe care l-a încredinţat fiului său Manuel.

Fiul său Matei a primit de asemenea un teritoriu în Tracia occidentală, un teritoriu ce mergea de la Chrisopolis la Dydimoteichos. Prin acest sistem se urmărea în acelaşi timp să se menţină coeziunea internă, instituindu-se astfel o puternică forţă familială. Sistemul acesta al lui Cantacuzino, cunoscut şi anterior, va fi utilizat şi în epocile următoare de casa Paleologilor. În politica externă, Ioan Cantacuzino a încercat să rămână pe aceeaşi linie de continuitate. Marele domestic al lui Andronic III, uzurpatorul din timpul războiului civil şi, în sfârşit, suveranul avea o deschidere politică exterioară, cu predilecţie, pentru turci şi aversiune pentru genovezi, care câştigau 87% din veniturile de pe Bosfor, deţinând o flotă puternică. Dându-şi seama că lipsa unei flote este cauza multor pierderi, Ioan Cantacuzino încearcă, apelând la proprietatea privată, să construiască această flotă, dar abia s-au putut aduna 50.000 de hyperperi. Pentru a opri încasările exagerate ale genovezilor, a impus tarife vamale mai avantajoase spre a atrage vasele de import în portul bizantin şi a-l evita pe cel genovez din Galata.

Atinşi de această măsură, genovezii au ripostat armat şi flota bizantină a fost pusă la grea încercare în primăvara anului 1349, încât toate eforturile de a scăpa de tutela maritimă genoveză au fost zadarnice.

Mai târziu, însă, Constantinopolul a scăpat de această povară, în mod indirect, datorită unui nou război izbucnit între genovezi şi veneţieni. Genovezii voiau să controleze comerţul pe Marea Neagră şi, în acest sens, au încercat să bareze trecerea vaselor străine şi au confiscat în 1350 la Caffa mai multe vase veneţiene care se sustrăgeau controlului. Veneţia a apelat la Petru IV de Aragon şi la Ioan Cantacuzino care, mai întâi, a evitat să se decidă, dar a sfârşit prin a se uni cu veneţienii. La 13 februarie 1352, a avut loc o mare bătălie pe Bosfor între flota genoveză şi cea veneţiană şi aragoneză, la care s-a adăugat o escadră de 14 nave bizantine, trimise de Ioan Cantacuzino în ajutorul veneţienilor. Lupta s-a prelungit în noapte fără a fi decisivă, dar până la urmă conflictul s-a încheiat prin pacea din 1355. Replierea puterii veneţiano-aragoneze, după bătălia de pe Bosfor, l-a pus pe Ioan Cantacuzino într-o situaţie delicată, ceea ce l-a determinat să facă pace cu genovezii încheind în acelaşi timp o alianţă cu Orchan. Acest lucru i-a determinat pe genovezi să încheie, la rândul lor, un acord cu Ioan V, oferindu-i tânărului Paleolog 20.000 de ducaţi în schimbul insulei Tenedos.

În această situaţie critică, sârbii se ridică şi ei contra lui Ioan Cantacuzino, Bizanţul fiind din nou în faţa unui război civil. În jurul împăratului legitim, Ioan V, s-au adunat acum toţi adversarii lui Ioan Cantacuzino, dar, printr-o manevră diplomatică, Ioan Cantacuzino a încercat să aplaneze conflictul - în acest sens fiul său Matei Cantacuzino care stăpânea în Rodopi, a renunţat în favoarea împăratului, primind o stăpânire în jurul Adrianopolului, dar lucrurile au dus, în această situaţie, la tensiune între Paleologi şi Matei Cantacuzino, culminând cu invazia în anul 1362 a lui Ioan V în teritoriul cumnatului său. Ioan Cantacuzino, ajutat de turci, a restabilit situaţia, după care a urmat un jaf în Adrianopol şi în împrejurimi din partea necreştinilor. Ioan V Paleologul a apelat la rândul său la bulgari şi sârbi şi a primit de la Ştefan Duşan 4000 de cavalerişti. Datorită intervenţiei lui Orkhan, care a trimis prietenului său Ioan Cantacuzino o trupă de 10.000 de oameni, în frunte cu fiul său Soliman, conflictul s-a accentuat. Trupele numeroase ale turcilor şi-au copleşit adversarii, bulgari şi sârbi, care s-au retras. Dacă până în acest moment Ioan Cantacuzino a căutat să salveze legitimitatea principatului, în ciuda unei lupte de 10 ani cu casa Paleologilor, în acest moment cheie a căutat să-l îndepărteze pe împăratul legitim, proclamându-l pe fiul său Matei ca împărat, în anul 1353. La început Matei nu a avut titlul definit; el avea o demnitate *care era mai ridicată decât cea a despotului şi urma imediat după cea de împărat.*

Acest rang intermediar între împărat şi despot fusese ocupat pentru prima oară de fiul lui Mihail VIII, Constantin Paleologul. Mai întâi Matei a fost ridicat la rangul de coimperator şi moştenitor al tatălui său, în timp ce numele lui Ioan V Paleologul era interzis a fi pomenit la sărbătorile naţionale şi la rugăciunile din biserică. Ioan Cantacuzino a trecut şi peste cuvântul patriarhului Calecas, pe care l-a depus într-un sinod, fiind ales în locul lui Filotei. În 1354 Matei a primit din mâinile împăratului şi ale noului patriarh coroana imperială în biserica din Vlaherne. Triumful casei de Cantacuzino nu a fost de lungă durată, căci opoziţia devenea din ce în ce mai puternică, iar turcii chemaţi în ajutor în disputele dintre Ioan Cantacuzino şi casa Paleologilor erau un cuţit cu două tăişuri care a dus în cele din urmă la instalarea lor pe pământul european. Din 1352, ei s-au implantat în fortăreaţa Tzynpe, aproape de Galiopoli. Şi în martie 1354, în urma unui cutremur de pământ, Soliman, fiul lui Orkhan, a cucerit Galipoli. Ioan Cantacuzino a încercat să apeleze la prietenii lui Orkhan spre a retroceda oraşul, care pentru turci era un punct strategic puternic spre Tracia, dar fără reuşită. În această situaţie, însăşi capitala era pusă în pericol direct.

În timp ce Ioan V a apelat la genovezi, vechii prieteni ai lui Ioan Cantacuzino, asigurându-şi ajutorul lor, un corsar genovez - Francesco Gatilusio, care avea două galere, a promis că îl va ajuta în recăpătarea tronului. În schimbul ajutorului, Ioan al V -lea a promis mâna surorii sale Maria, şi ca moştenire insula Lesbos, cea mai mare şi cea mai importantă dintre insulele care mai rămăseseră în posesia imperiului. Pericolul s-a apropiat încetul cu încetul şi, în noiembrie 1354 susţinătorii lui Ioan V intră în Constantinopol, Ioan Cantacuzino fiind nevoit să abdice şi să se retragă în mănăstire, unde va trăi 30 de ani, până la 15 iunie 1383. Căderea lui Ioan Cantacuzino nu a însemnat însă sfârşitul rolului istoric al casei Cantacuzino, căci "împăratul" Matei Cantacuzino s-a menţinut încă câtva timp în regiunea Rodopi, apoi înfrânt de către sârbi, a căzut în puterea lui Ioan V şi a fost pus în situaţia de a renunţa la drepturile sale de suveran (în 1357). În schimb, toate încercările lui Ioan V de a-l disloca pe celălalt fiu, Manuel, care guverna Moreea, nu au avut nici un succes, acesta stăpânind-o până în 1380. Posesiunile bizantine din Peloponez au avut în acest timp ca guvernator pe Matei care, după căderea sa, se retrăsese aici stăpânind până în 1382. În acest

timp de decădere singur imperiul de la Moreea rezistă cu forţă expansiunii turcilor.

Ioan VI Cantacuzino şi problema isihasmului

Războiul civil zguduise considerabil imperiul bizantin. La mişcările zeloţilor care au urmat s-a adăugat, în această perioadă, o mişcare religioasă dintre cele mai importante ale epocii târzii bizantine - este vorba de disputa isihastă. De mult timp se dădea în Bizanţ numele de isihaşti călugărilor care se retrăgeau în linişte spre a se ruga şi a se dedica unei vieţi ascetice deosebite.

Originile mai aparte ale acestei practici provin de la un mare trăitor din sec. al XI-lea, Sfântul Simeon, mare teolog. Prin originile sale imediate, isihasmul bizantin se leagă însă de Sfântul Grigore Sinaitul, care a parcurs provinciile bizantine în anii 30 ai secolul al XIV-lea, practica acestuia găsind un puternic ecou în mănăstirile bizantine, în special la muntele Athos. Isihaştii, având ca ideal vederea lumii necreate, pentru a ajunge la aceasta, se retrăgeau în locuri izolate, pustii şi acolo, într-o poziţie specială, cu ochii către piept, rosteau neîncetat rugăciunea inimii: *Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte-mă*, în acelaşi timp controlându-şi respiraţia. Împotriva practicii isihaste s-a angajat un călugăr, Varlaam Calaabritul, spirit orgolios, venit la Constantinopol mai mult pentru dispută ştiinţifică, pe care a şi avut-o cu enciclopedul Nichifor Gregoras, în 1331, dar logica raţionalistă, impregnată de filosofia lui Aristotel, nu a prins ecou în mediul bizantin, drept care şi-a îndreptat atacul contra monahilor isihaşti de la Athos, cu care a început o puternică dispută. El a avut de înfruntat, însă, pe un mare apărător al teologiei ortodoxe şi al practicii isihaste, pe Grigore Palama. A început o dispută aprinsă, Varlaam combătând posibilitatea vederii luminii taborice, căci nu se poate percepe aceasta deoarece Dumnezeu este invizibil, spunea el. La aceasta Palama răspunde făcând distincţie între substanţa divină transcendentală şi energiile divine care operează în lume şi se manifestă în umanitate. Isihasmul nu a reuşit să se impună decât după o îndelungă perioadă, deoarece chiar unii dintre reprezentanţii de seamă ai Bisericii opuneau rezistenţă acestei practici. Din 1335, de când datează primele scrieri ale lui Palama către Varlaam, începe propriu-zis disputa oficială, această dispută rămânând, se pare, necunoscută mai mult timp cercurilor de la curte. Varlaam a scris prin 1337 trei tratate contra isihaştilor. Palama a răspuns prin 1338 acestor lucrări, fără să numească pe autorul lor, cu trei tratate corespunzătoare. În această situaţie, Varlaam a dat o nouă formă tratatelor, care au ajuns din nou în mâna lui Palama şi acesta i-a răspuns din nou în 1339, moment în care Varlaam era dus la Avignon ca sol al împăratului, care se presupune că era în ajunul plecării.

În cursul călătoriei de întoarcere de la Avignon, la oprirea în Italia probabil, îndemnat de catalanii de acolo, Varlaam a alcătuit un al treilea rând de tratate contra isihaştilor, numindu-le de aceasta dată *Contra Masalienilor*. Palama, preconizând că lucrările vor ajunge la sinod, a plecat împreună cu Isidor din Tesalonic la Athos, unde a pregătit Tomosul aghoritic, care a fost semnat de căpeteniile monahismului atonit şi aprobat de episcopul de Ierisos, Iacob, în martie 1341.

În aceasta perioadă, nu se ştie în ce măsură, Ioan Cantacuzino a fost influenţat de practica isihastă. Interesant este însă că adepţii lui Varlaam aparţineau păturii nobiliare bizantine, care în acest timp îi era favorabilă lui Ioan Cantacuzino. Totuşi, împotriva obiecţiilor care i se aduceau de unii nobili, Cantacuzino se apăra afirmând în această perioadă: *nimeni nu poate susţine că eu cunosc concepţia lui Palama, căci mie îmi sunt necunoscute unele părţi, însă dacă va trebui să spun adevărul mai degrabă de acela mă voi lega.* În acest timp, sub influenţa lui Akindin, patriarhul îşi schimbă atitudinea faţă de Palama. Interesant de observat că Akindin este de fapt cel care mai întâi a influenţat multe persoane în sprijinul isihasmului, chiar el fiind cel care trimite scrisoarea de chemare a lui Palama din Tesalonic la Constantinopol la începutul anului 1341. Ambele partide fiind continuu în capitală, isihaştii au cerut o intervenţie a sinodului pentru că disputa nu mai înceta, fiind angrenate mai multe grupuri.

La 11 iunie 1341 s-a întrunit un sinod pentru a decide în această privinţă dând dreptate lui Palama şi isihaştilor. În acest timp Varlaam, după mărturia lui Cantacuzino făcută în 1370, cere acestuia un sfat la care Cantacuzino îl îndeamnă să-i lase în pace pe monahi. În ceea ce priveşte sinodul, se crede că Ioan Cantacuzino a jucat în culise unul din rolurile importante. Disputa lui Varlaam cu monahii de la Athos i se părea de acum penibilă şi de aceea din acest moment nu a mai încercat să frâneze pe filosofi în căutarea adevărului. Varlaam, întors de la Tesalonic, a avut mai multe întâlniri cu Palama, dintre care una chiar în faţa guvernatorului, ajungându-se la o oarecare înţelegere. Curând după aceea însă, el publică tratatele *Contra Masalienilor*, ceea ce a creat o nouă tensiune. Palama a promis lui Akindin, care îl chemase la Constantinopol, că va

veni pentru eventuale lămuriri în primăvara anului 1341, când va pleca şi împăratul din Tesalonic la Constantinopol. Se pare, însă, că nu a mai aşteptat plecarea împăratului ci, luând cu sine pe Isidor şi pe Marcu, au venit la Constantinopol. Aici fiind mulţi câştigaţi pentru Varlaam, Palama a trebuit să facă eforturi pe lângă arhierei pentru a-i convinge de adevărul celor susţinute de el. Pentru că disputa nu înceta, după cum s-a arătat, s-a întrunit sinodul de la 11 iunie 1341 dând dreptate isihaştilor. La această decizie, Varlaam a trebuit să-şi ceară iertare pentru a nu fi condamnat, după care a plecat în Occident. În intenţia de a nu incita spiritele, sinodul nu a dat nici un tomos. La 3 zile după şedinţa sinodului a murit Andronic III Paleologul. După acest eveniment, isihaştii au început să fie atacaţi de akindini, motiv pentru care ei sunt nevoiţi să ceară convocarea unui al doilea sinod, la care patriarhul a trebuit să emită un tomos. El pretinde însă că a dat această hotărâre numai silit de Cantacuzino, ocrotitorul împăratului minor Ioan V Paleologul. La acest sinod au fost dezaprobaţi Akindin şi acoliţii săi. Ioan Cantacuzino însuşi a luat atitudine împotriva lui Akindin. De altfel aceasta este şi atitudinea patriarhului Calecas: *Atunci însă el ne-a constrâns să redactăm o scrisoare pentru monahi şi imediat să o întocmim. Acest document conţinea problema celor două puncte şi nimic altceva.* Palama arată, în combaterea Tomosului lui Calecas, că acesta după sinodul din august a fost semnat de patriarh. În ceea ce priveşte Tomosul, John Meyendorff interpreta unele locuri în sensul unei presiuni a lui Cantacuzino, dar această presiune se referă la publicarea documentului, şi nu cu privire la conţinut. Pe de altă parte, cercetătorii consideră că ar fi de neînţeles ca puternicul "mare domestic" să pregătească publicarea fără a avea şi o influenţă asupra conţinutului acestui document, căci chiar interiorul ar respira "şiretenia diplomatică a omului de stat". În raport cu aceste afirmaţii credem că Ioan Cantacuzino avea şi formaţia teologică necesară, cum o vor dovedi scrierile de mai târziu şi interesul politic de a sprijini pe isihaşti în acest moment cheie.

Cu alte cuvinte, Ioan Cantacuzino voia cu orice preţ, prin publicarea Tomosului, să îmbunătăţească situaţia palamismului. Mai întâi au semnat şase episcopi, cum spune Atanasie de Cizic, apoi însuşi patriarhul a fost nevoit să cedeze acestui Tomos, deşi după afirmaţia lui Ioan Cantacuzino, la sinodul din august nu a fost chemat. Cantacuzino este cel care a prezidat sinodul în locul împăratului. Este sub semnul întrebării faptul că patriarhul cunoştea însemnătatea politică a procesului, cum arăta el însuşi în 1345, apoi el nu a negat absenţa sa la sinod, pe care Meyendorff o indică cu dreptate. Disputa care a început acum s-a transformat în luptă politică între patriarh şi Ioan Cantacuzino în lupta sa pentru tron. După descrierea lui Cantacuzino, patriarhul se comporta, după moartea împăratului, ca un veritabil nobil bizantin. El a format o ετατιρεια σνγχλτιχων, o grupă de susţinători a cărei mărime şi compunere ne-au rămas necunoscute. Între timp, patriarhul s-a mutat în palatul imperial; el a trebuit în timpul absenţei marelui domestic din capitală să-şi întărească planurile sale politice şi, în al doilea rând, să-şi apropie cât mai mulţi adepţi. La sfârşitul lui septembrie şi începutul lui octombrie, împărăteasa văduvă Ana de Savoia, susţinută de marele duce Apocaucos şi de patriarhul Ioan Calecas, a demis pe Ioan Cantacuzino din postul de regent, acesta trebuind să părăsească Constantinopolul şi să-şi stabilească la Dydimoteichos, în Tracia, centrul operaţiilor sale militare contra împărătesei şi a lui Ioan Paleologul. Akindin şi cei din jurul său, sprijiniţi puternic de patriarhul Calecas, prezintă pe isihaşti ca susţinători ai lui Cantacuzino. Însă, abia la sfârşitul lui septembrie, când Cantacuzino a părăsit capitala, a putut Calecas şi σνγνωμδσια sa, împreună cu Apocaucos, să se îndrepte împotriva susţinătorilor săi; Palama e aruncat în închisoare în primăvara anului 1343 şi e lăsat acolo până în 1347. În toamna anului 1345, împărăteasa, realizând faptul că poporul şi monahismul sunt de partea lui Palama, renunţă la susţinerea patriarhului şi a lui Akindin, a cărui hirotonie este declarată ilegală de senat. Toate indiciile converg spre aceea că schimbarea de situaţie a avut loc deci la sfârşitul lui septembrie, când Ioan Cantacuzino a părăsit capitala. Pretutindeni s-a arătat neputinţa patriarhului în lunile decisive dintre mijlocul lui iunie şi sfârşitul lui septembrie 1341. Este clar, în acelaşi timp, că Ioan Cantacuzino s-a folosit cu regularitate de cearta religioasă pentru realizarea scopului său politic.

De remarcat că nu s-au mai înregistrat dispute după ce Varlaam, după Sinodul din iunie, a părăsit capitala, când au început de fapt să fie distruse şi scrierile provocate de dispută. De subliniat că disputa palamită a avut un rol deosebit în ceea ce priveşte mişcările politice interne. După plecarea lui Ioan Cantacuzino, la sfârşitul lui septembrie, influenţa lui politică scade în capitală, aici rămâne Palama pe care îl ajutase împotriva lui Akindin cu o mică ceată de credincioşi. Cât de mic era acest grup îl arată o observaţie importantă a lui Palama într-o scrisoare către monahii din muntele Athos, scrisoare care,

împreună cu scrisoarea lui Filotei, este în acelaşi timp un izvor principal pentru procedeele şi atitudinea conducătorilor isihaşti. La începutul războiului civil, numai cu 16 susţinători, Palama a reuşit să reziste în iarna anului 1342 în Sf. Sofia, unde el a rămas ca la două luni. După ce Palama a fost aruncat în închisoare, monahii din Athos au scris patriarhului, împărătesei şi autorităţilor cerându-le să-l elibereze. În noiembrie 1341, patriarhul le răspunde, justificând întemniţarea lui Palama datorită uneltirilor dogmatice şi învinuirilor politice. Patriarhul îndeamnă şi pe împărăteasă să le răspundă, învinovăţindu-l pe Palama de o pretinsă alianţă cu Cantacuzino. Palama, la rândul său, a scris mai multe scrisori către diferite persoane, încercând să se apere cât mai temeinic. De remarcat că în această perioadă, într-una din scrisorile sale către monahii de la Athos şi către Filotei, Palama se dovedeşte foarte precaut, el pledând pentru pace împotriva distrugătorului război civil şi nu se observă din aceasta o atitudine pro Cantacuzino, deşi acesta din urmă arată, în istoria sa, că Palama s-a lăudat, după obţinerea victoriei, cu protecţia lui care a trebuit adesea să-i ia apărarea împotriva *calomniatorilor*. Din primăvara anului 1343 Palama a început totuşi să lucreze, ca şi vechiul său prieten Isidor, care era deja un foarte energic partizan al lui Cantacuzino, dar Isidor, chiar în anul absenţei lui Ioan Cantacuzino din capitală, a fost numai episcop de Monembasia, fără să poată să-şi ia locul până în 1344. De asemenea, patriarhul Lazăr de Ierusalim era bănuit de a fi în partida Cantacuzinilor, deşi încerca să explice că nu i-a dat nici un sprijin. De menţionat de asemenea că înainte ca împăratul Ioan VI Cantacuzino să ia oraşul în vara anului 1346 când se găsea în Selimbria – îl aflăm pe Nicolae de Monembasia în împrejurimi şi în această perioadă pregătea poporul pentru venirea lui Ioan. În acest timp libertatea de acţiune a palamiţilor era destul de limitată, lucru pentru care Palama a ridicat mari plângeri, dar atitudinea guvernului era evidentă de a stopa activitatea palamiţilor, care putea să slujească mult lui Ioan Cantacuzino la luarea oraşului în războiul civil şi să contrabalanseze situaţia. Atitudinea politică a monahilor în războiul civil, în favoarea lui Cantacuzino, s-a manifestat mai întâi în societatea de la Athos din martie 1342, cum atestă în scris împăratul-monah în istoria sa.

Opoziţia organizată pe care patriarhul Calecas o formase prin acea 'Εταιρεια σνγχλτιχων' nu a fost îndeajuns de puternică pentru a opune rezistenţă "marelui domestic". În acest timp de tensiune, când Cantacuzino stătea pregătit, el i-a chemat pe genovezii din Galata în ajutor. Împărăteasa Ana şi patriarhul stăteau în aşteptarea trupelor străine pe care le căutau încă din toamna anului 1346. Dându-şi seama de pericolul palamit, la 2 februarie 1347, împărăteasa a convocat ierarhii la un sinod solemn. Acesta a depus pe Calecas din patriarhat, l-a condamnat pe Akindin şi a reafirmat învăţătura lui Palama. Înainte ca tomosul să fie semnat, Cantacuzino a reuşit să intre în oraş prin poarta lăsată deschisă de ostaşii generalului împărătesei, Fakeolatos. Devenit împărat, Cantacuzino eliberează pe Palama şi pe cei şase ierarhi. Prietenul lui Palama, Isidor, este ales patriarh, iar acesta ocupă scaunele vacante cu apropiaţi de-ai lui Palama şi chiar pe Grigorie Palama îl numeşte mitropolit al Tesalonicului, a doua capitală a Imperiului. Amănuntele cu privire la condamnarea patriarhului Ioan Calecas, înainte de intrarea lui în capitală la 2 februarie 1347, au rămas neclare, în această privinţă Cantacuzino, în lucrarea sa istorică este slab informat sau trece în mod intenţionat peste amănuntele respective.

În acest timp de schimbare politică, se formează o nouă *Heteria* împotriva regimului lui Ioan Cantacuzino, mai ales după alegerea noului patriarh. Conducătorul grupării era Matei al Efesului; el s-a unit cu susţinătorii lui Akindin şi au atras şi alţi episcopi. Aceştia luptă insistent împotriva lui Palama şi Isidor, cum arată documentul din 22 aprilie 1350. Un an mai târziu acelaşi Matei al Efesului luptă alături de Gregoras contra lui Palama. De acum atitudinea ostilă faţă de deosebirea ce o făcea Palama între fiinţa şi energiile lui Dumnezeu a fost adoptată, după ieşirea lui Varlaam şi Akindin din luptă, cu deosebită vigilenţă de filozoful Nichifor Gregoras, care se bizuia pe prietenia lui Cantacuzino. El i-a cerut lui Cantacuzino să convoace un sinod pentru a elucida această problemă, căci, văzând agitaţia akindiştilor şi calomniile răspândite de aceştia că el ar susţine o erezie, s-a hotărât să convoace acest sinod pentru a dovedi că învăţătura palamită este învăţătura Bisericii. Sinodul a fost convocat pe data de 27 mai 1351 într-o sală a palatului Vlaherne, la care a participat şi împăratul. Palamiţii au biruit, iar în august acelaşi an s-a redactat Tomosul sinodal, iar lui Gregoras i s-a prescris domiciliu forţat în mănăstirea Chora. Tomosul din 1351 este, ca şi Tomosul din 1347, nu numai o hotărâre dogmatică, ci şi document de stat al gloriei împăratului Ioan Cantacuzino, cum observa cu dreptate Meyendorff. Din scrierea anonimului din Cod. Vat. III, partea a IV-a, aflăm că Ioan Cantacuzino a susţinut înainte de

спсение твое
бавитель
ты гй неза

sinod că antipalamiţii îl urau şi voiau să-l răstoarne. Cod Vat. 2335 arată că Ioan Cantacuzino a convocat sinodul din 1351 pentru a atrage δνμος de partea sa. După sinod Grigore Palama pleacă la Tesalonic, dar împăratul Ioan V Paleologul nu l-a primit în cetate pentru că îl socotea omul socrului său Ioan Cantacuzino cu care era în conflict. În aceste împrejurări Palama pleacă la Athos şi abia peste trei luni, cu cei doi împăraţi împăcându-se, el a putut să-şi ocupe scaunul. La sfârşitul anului 1352 sau începutul lui 1353 Ioan Paleologul l-a trimis la Constantinopol pentru mijlocirea împăcării cu Ioan Cantacuzino cu care ajunsese din nou în conflict. Pe drum e capturat de turci; abia după un an de detenţie e eliberat. Venind la Constantinopol, a găsit ca împărat pe Ioan V Paleologul, care, biruitor în lupta cu Cantacuzino, l-a obligat pe acesta să intre în mănăstire ca monah sub numele de Ioasaf. Gregoras a fost eliberat în acest moment şi a început să insiste pe lângă împăratul Ioan Paleologul să înlăture din Biserică ideile lui Palama, dar acesta, influenţat de soţia sa Elena, fiica lui Cantacuzino, nu a acceptat. Victoria isihasmului, această "reformă" care nu a ieşit din cadrul ortodoxiei, a marcat profund viaţa religioasă şi chiar politică în acest mijloc de secol XIV, învăţătura şi practica isihastă a rămas normativă pentru ortodoxie, mai mult, Grigore Palama a fost canonizat la puţin timp după moartea sa, 13 noiembrie 1355.

Ioan Cantacuzino istoric şi monah

Înainte de a vorbi de fostul împărat Ioan Cantacuzino ca istoric, trebuie mai întâi să trasăm, în câteva cuvinte, momentul eliberării sale, apoi cadrul monastic în care el şi-a redactat scrierile memorialist-istorice. Conform cercetărilor, cel mai documentat eveniment din viaţa lui Ioan VI Cantacuzino este momentul abdicării sale. Motivele abdicării au fost analizate în mod critic în secolul trecut de V. Parisot. Împrejurările sociale şi politice au făcut obiectul unui studiu al lui E. Frances, care vede în ridicarea bizantinilor în favoarea lui Ioan V Paleologul, la 1351, o mişcare onestă, certificată de Cantacuzino însuşi ca *ultimul triumf al maselor din Constantinopol împotriva aristocraţiei feudale sprijinite de turci.* Momentul abdicării sale a fost tot atât de surprinzător ca şi momentul intrării sale în Constantinopol la 1347 ca Împărat. Ioan V Paleologul venea pe mare de la Tenedos la Constantinopol, într-o noapte, la sfârşitul anului 1354, făcând o intrare bruscă în oraş cu ajutorul lui Francesco Gatilusio. Pentru început s-au dat câteva lupte în stradă, dar poporul i-a sărit în ajutor tânărului Paleolog. După trei zile, Cantacuzino asediat în fortăreaţa Vlaherne a cedat, punând capăt luptei. A avut loc o înţelegere în care cei doi împăraţi au căzut de acord să domnească împreună, după câteva zile însă, invitat să vină la palat, Cantacuzino a renunţat şi a intrat în monahism cu numele de Ioasaf. Aceste două sublinieri ale evenimentelor sunt de acord cu cele două referinţe ale lui Nichifor Gregoras scrise înainte de 1370. Afirmaţia lui Cantacuzino că abdicarea sa a fost un act voluntar a fost tratată de unii istorici ca un act de ipocrizie, căci el afirmă că *a ales momentul potrivit ca să abdice.*

Deşi s-a făcut această afirmaţie, de neîncredere, din partea unor cercetători, este demnă de luat în seamă totuşi afirmaţia patriarhului Filotei, care scotea în evidenţă dorinţa lui Ioan VI Cantacuzino de a deveni monah. Alături de aceste afirmaţii, credem că Ioan Cantacuzino, având şi o formaţie teologică sedimentată în timpul anilor şi nenumăratelor experienţe, putea nutri acest gând pentru monahism şi înainte de abdicarea sa, iar momentul revenirii lui Ioan V nu a fost cauza, ci o cumpănă, un prilej nimerit pentru a-şi petrece restul vieţii în mănăstire. Dacă Nichifor Gregoras, contemporanul său, se ridica împotriva sa, considerându-l drept: *Nenorocirea Bisericii şi campionul fervent al tuturor ticăloşiilor*, credem că aceasta nu reflectă obiectivitate strictă, ci mai degrabă scoate în evidenţă subiectivismul său alături de bigotismul său religios şi inconstanţa sa, cum s-a dovedit în cazul mişcării isihaste. Mai mult de două săptămâni după înfrângerea din 21 noiembrie 1354, Ioan V şi Ioan VI au condus în calitate de coimperatori (σνμβασιλενοντες). Aceasta a fost până în 10 decembrie, când Cantacuzino şi-a anunţat intenţia de a părăsi viaţa laică şi a se retrage în mănăstire, mai întâi la Perivleptos şi apoi la Athos. Toate autorităţile au fost de acord în acest moment ca el să devină monah. Cu privire la locul corect al retragerii, el însuşi arăta, ca şi Gregoras şi autorul cronicii scurte de la Vatican, că mai întâi a fost în mănăstirea Sf. Gheorghe de la Mangana, în Constantinopol şi că el şi-a luat numele de Ioasaf, după o oprire fără durată precisă în mănăstirea Charsianes din Constantinopol. Numai istoricul Chalkokondyles afirmă greşit că împăratul a devenit monah sub numele de Matei. Cantacuzino însuşi vorbeşte de dorinţa sa de a părăsi capitala pentru mănăstirea Vatoped de la muntele Athos, în iarna anului 1364-1365, şi că el a fost constrâns să facă aceasta de Ioan V Paleologul, dar nu există nici o evidenţa că Ioan Cantacuzino s-a retras mai timpuriu la Vatoped, cum afirmă Dukas şi mai târziu Du

Cange. Potrivit cercetărilor acestora, nu a fost altceva decât un mit generat de dorința monahilor de la Athos și de confuziile de nume. În acest sens se poate aduce argumentul că împăratul monah Ioan Ioasaf Cantacuzino a fost confundat cu împăratul monah Ioan Ioasaf Uroş, care se ştie că a trăit câtva timp la Vatoped. De altfel mai multe manuscrise de la Vatoped, care poartă semnătura lui Ioasaf, au fost desemnate a fi ale lui Ioan VI Cantacuzino.

Aşadar, locul retragerii împăratului, în 1354, a fost, fără îndoială, mănăstirea Mangana, el trăind aici până în 1357, dar în acelaşi timp, după cum s-a afirmat, a trecut și prin mănăstirea Charsianiților, unde Ioan Charsianitul sau monahul Iob, fondatorul mănăstirii, a fost în mod evident un sprijinitor al lui Cantacuzino. Mănăstirea Charsianita era chiar urmărită de mulțimea oraşului în zilele când Ioan V a intrat în oraş, ceea ce scoate în evidență nepopularitatea sa, datorita atitudinii pro-cantacuzine. Patriarhul Matei, care de asemenea fusese stareţul mănăstirii Charsianites, îşi aminteşte, prin 1390, cum mănăstirea fusese înzestrată de Cantacuzino. Istoricul Ducas afirmă un lucru care pare verosimil, acela că împăratul s-ar fi retras la Perivleptos, la un moment dat. De remarcat că numele corect al mănăstirii Charsianites pare să fi fost Nea Perivleptos. Se afirmă, de asemenea, potrivit cercetărilor istorice, că abdicarea lui Ioan VI în favoarea vieții monastice pare să nu fie întru totul sfârşitul activității sale în probleme de stat. Titlul de basileus i-a fost dat mult timp după anul 1354 şi a fost folosit chiar de el în raporturile cu anumite persoane, ca spre exemplu cu legatul papal cu care a intrat în corespondență.

Ca istoric, după cum s-a arătat în notițele de introducere, Ioan Cantacuzino şi-a redactat lucrarea după retragerea sa în 1354 şi în acelaşi timp cu Nichifor Gregoras. Textul grecesc al Istoriei a fost tipărit cu o introducere latină, în trei volume, în aşa numitul *Corpus historiae bizantinae*, Paris, 1645, şi o asemenea copie ar fi existat şi în biblioteca stolnicului Constantin Cantacuzino. Ca istoric, el a fost cercetat, analizat, suspectat şi acuzat uneori chiar, la începutul cercetărilor de bizantologie, începând cu Du Cange, Gibbon şi alții. Scepticismul acestora cu privire la Cantacuzino s-a dovedit şi mai acut la un alt cercetător. Este vorba de englezul George Finlay. Dimpotrivă, din punctul de vedere al autorului, care scrie, ca şi Iulius Caesar, dare de seamă pentru posteritate, el pretinde a căuta tot mereu adevărul (αληθετα) cum afirmă în atâtea locuri. S-a afirmat că această iubire de adevăr va fi valabilă numai pentru detalii, în timp ce întregul ar fi numai o încercare de inducere în eroare. Supunând opera lui Cantacuzino unui examen critic atent, ajungem la concluzia că orice autor de memorii politice este, până la un anumit grad, în mod inevitabil părtinitor, aceasta fiind valabil şi pentru Ioan Cantacuzino. Cu toate acestea, trebuie sa recunoaştem că o mare parte din Istoria sa este scrisă în mod obiectiv. Interesant de observat că autorul scrie despre sine la persoana a III-a, care credem că este o metodă de a întări în cititor impresia de obiectivitate. Acestei părtiniri îi aparține şi arta tăcerii care este demonstrată destul de bine de Cantacuzino. Astfel, el nu povesteşte nimic de extravaganțele tânărului Paleolog. De asemenea nu dă nici un detaliu cu privire la tăcerea lui Syrgiannes şi a poziției triste a lui Andronicos. Tot astfel el trece sub tăcere luarea Niceii şi Nicomidiei de către turci, motiv care este lesne de înțeles.

Împotriva reproşurilor aruncate de adversarii săi, respectiv încercările lui ilegitime de a lua coroana imperială, ca şi strangularea Bizanțului de către turci, la chemarea sa, el aduce tot mereu scuze şi asigură că aceste reproşuri nu sunt făcute cu dreptate. Referitor la reproşul că în timpul războiului civil ar fi chemat trupe străine in țară, Cantacuzino se apără, repetând mereu absoluta sa iubire de pace şi faptul că a fost silit la luptă de adversarii săi. El arată motivul acestor invidii, ca şi al calomniilor, arătând că aceasta se datorează războiului civil dintre Cantacuzino si partida Paleologilor. De altfel, împăratul Ioan VI Cantacuzino începe un Chrisalvi-Logos pentru Ioan Anghelos cu un blestem pentru invidie. De remarcat însă că, de foarte multe ori, Cantacuzino nu foloseşte asemenea surse necesare.

Cu toate că lucrarea sa istorică are caracterul unor memorii, cititorul primeşte o privelişte clară cu privire la situația istorică, politică, internă şi externă, a regimului bizantin, respectiv a ambelor partide din războiul civil, despre evenimentele cu turcii şi cu sârbii, despre discrepanța dintre pretențiile tradiționale ale bizantinilor şi cele ale urmaşilor lor, despre clasa conducătoare şi realitatea amară a celor de jos, despre marea pustiire a țării, ruinarea economiei şi a finanțelor.

În întregime, memoriile oferă un tablou variat din Bizanț, o parte din începutul prăbuşirii sale. De asemenea se pot găsi informații utile despre condițiile sociale de viață la care autorul însuşi, aristocrat şi lider al partidului, dă informații vrând-nevrând. Astfel, el scrie că, la izbucnirea flăcării războiului civil în 1311, în cele mai multe oraşe s-au constituit două partide, cei mai distinşi şi cei mai puternici erau de partea lui Cantacuzino, poporul din *revoluție* şi cu

cei lipsiți de mijloace erau de partea reginei. Mai târziu, peste 12 ani, la sfârşitul războiului civil dintre Cantacuzino şi Ioan V, se schimbase situația; poporul era pretutindeni de partea tânărului Paleolog şi lupta cu susținătorii lui Cantacuzino. Pentru încadrarea socială a persoanelor în acțiune există, în memorii, interesante exemple. Dintre grupele sociale, el acorda o atenție deosebită soldaților, care, consideră el, trebuie să fie susținuți cu mijloace oferite de civili pentru bunul mers al societății. Cu privire la țărani, cunoaşte lipsa lor de vederi şi se resemnează.

Pe de altă parte, Ioan Cantacuzino, ca bizantin, cunoscător al tradițiilor, trăieşte chiar într-o înțelegere apreciată a ideologiei de împărat cu toate formele sale de apariție. El pune preț pe întâietatea concepției imperiale bizantine. Demn de amintit în Memoriile sale este ceremonialul încoronării în perioada Bizanțului târziu, pe care el îl descrie, cu prilejul încoronării lui Andronic III în 1325, cu exactitate şi cu detalii. În repetate rânduri el revine la amănunte cu privire la ceremonii şi în special cu privire la diferite forme de salut către împărat. Ca şi alți scriitori bizantini de istorie, care intercalează cuvântări directe în lucrările lor, la fel procedează şi Ioan Cantacuzino, dar el îi întrece pe toți ceilalți prin cantitatea lor, mai ales a celor din a doua parte a lucrării. Autorul se ocupă în special de cuvântări proprii, planurile şi cuvântările sale fiind aşezate într-un oarecare fel. Cantacuzino nu se limitează numai la atât ci, în multe locuri cheie de descrieri, lasă propria persoană să vorbească şi oferă toate posibilele explicații pregătirii militare şi politice. Sunt prezentate de asemenea metode de gândire sau chiar puncte de vedere politice şi foarte multe amănunte personale despre tot ce a gândit autorul însuşi în evenimentele timpului. Unele cuvântări ale lui Ioan Cantacuzino servesc în mod firesc la clarificarea punctelor sale de vedere politice şi motivațiilor sale. De asemenea, Andronic III primeşte adesea în *Memorii* posibilitatea de a-şi expune punctele sale de vedere politice, ca şi unii demnitari turci. Uneori lasă să vorbească *într-un glas* colectivități întregi. De remarcat o altă particularitate de prezentare a unor cuvântări. In *Istoria* sa autorului îi place să lase cuvântările să înceapă în mod indirect cu apostrofarea partenerului. *Memoriile* lui Cantacuzino au un număr interesant de scene, unele dintre ele împrumutate din autori clasici ca Tucidide, cum este spre exemplu momentul desfăşurării ciumei. De observat că ceea ce remarcam ca artă portretistică la alți istorici, aceasta lipseşte lui Ioan Cantacuzino, deşi uneori se mai întrezăresc trăsături particulare şi descrierea unor persoane, ca spre exemplu Alexis, Apocaucos, ca şi caracterizarea fiicei sale Elena. Ca şi alți istorici şi memorialişti, şi Cantacuzino este tributar uneori modelelor antice şi acest lucru nu-l tăgăduieşte, dar el de multe ori evită cuvântările banale şi bombastice, aceasta amintind de procesul şcolilor retorice. Multe modalități stilistice şi de limbaj sunt de remarcat în *Istoria* lui Ioan Cantacuzino. Acuzația lui Nichifor Gregoras, privindu-l pe ex-Împăratul şi preopinentul său, de incultură parțială, nu a fost împărtăşită de critica istorică. De remarcat că în opera lui Cantacuzino exemplele mitologice şi istorice apar numai ocazional. Se întâlneşte la Cantacuzino predilecția aceea a scriitorilor bizantini privitoare la conducerea poporului prin previziune divină şi intervenția lui Dumnezeu prin pronia Sa pe care uneori, ca şi Procopius din Caesarea, o înlocuieşte cu termenul δειον.

Ioan VI Cantacuzino şi despotatul dobrogean

Afirmarea în acest timp de adânci frământări interne în istoria Bizanțului a statului dobrogean - fără Țara Cavarnei - în politica sud-est europeană în deceniul frământat al sec. al XIV-lea, a fost rezultatul unei evoluții interne ascendente, capabile să creeze temeiul acțiunii externe.

Izvorul principal pentru acele vremuri în această privință este lucrarea istorică a călugărului Ioasaf, ex-Împăratul Ioan VI Cantacuzino, care dezvăluie aspecte interesante din Țara Cavarnei. În anii patruzeci ai sec. al XIV-lea domnea aici arhontele Balica, formula Împăratului dovedindu-se asemănătoare cu aceea din *Gesta Hungarorum*, referitoare la ducele de Transilvania Gelu: *...un oarecare român Gelu...* (Gelu quidam Blacus), pentru a-i indica numele şi titlul cârmuitorului țării din colțul maritim al ținuturilor carpato-danubiano-pontice. Atât localitatea de reşedință a acestui despotat, Țara Carvonei, cât şi numele stăpânitorului acestei Țări, Balica, au dat naştere la discuții largi. Împăratul istoric Ioan Cantacuzino arată că în momentul în care împărăteasa Ana de Savoia a văzut că din întreg imperiul n-a mai rămas decât cu oraşul lui Constantin, toate celelalte trecând de partea lui Cantacuzino, a trimis o solie la un oarecare Balica, cârmuitor al Carvonei, cerându-i ajutor. Acesta a primit bine solia şi a trimis în ajutor împărătesei pe frații săi Teodor şi Dobrotiță, în fruntea a o mie de oameni aleşi, care, trecând prin oraşele de pe țărmul Pontului, le-au convins să se îndepărteze de împărat (adică de Ioan Cantacuzino) şi să treacă de partea împărătesei.

Ana de Savoia i-a primit cu multă bunăvoință și cinste și, pentru o legătură mai trainică, a căsătorit-o pe fiica marelui duce Apocaucos cu Dobrotiță, făcându-l pe el strateg al armatei romeilor. Acesta, cu oastea sa și cu cea a romeilor, a plecat asupra Selimvrei, în vreme ce împăratul se găsea la Dydimotichos. Phakrases, protospătarul lăsat de împărat în Selimvria, avându-i de partea sa și pe selimvrieni, s-a ciocnit în luptă cu oștenii lui Dobrotiță și i-a învins, căci acesta nu cunoștea locurile și i-a condus greșit pe ai săi. Au fost luați mulți prizonieri, chiar și Dobrotiță era să fie prins. După acea înfrângere, Dobrotiță a rămas în Bizanț, căci avea soție dintre romei, și s-a bucurat de cinstea cuvenită din partea împărătesei, în timp ce fratele său Teodor s-a întors acasă împreună cu puțina oaste rămasă.

În iunie 1340 același istoric-monah Ioan Cantacuzino relatează că împăratul de altădată Ioan VI, ducând cu sine și pe ginerele său Ioan V Paleologul, a pornit cu oastea împotriva Midiei, cetate aflată pe țărmul Pontului, care rămăsese în mâinile lui Dobrotici ce prăda împrejurimile. Lăsându-l pe fiul său Manuel în Bizanț și punând în fruntea flotei pe protostrategul Phakeolatos și alături de el avându-l pe tânărul împărat, l-a silit pe Dobrotici să cadă la înțelegere. În schimbul Midiei primea cu titlul de feudă din partea noului împărat, Ioan VI Cantacuzino vechile posesiuni de-a lungul litoralului pontic, fiind socotit după mărturia aceluiași istoric printre romeii cei mai de vază. În calitatea sa de proniator, Dobrotici făcea parte din grupul care cuprindea reprezentanți ai aristocrației, senatori și chiar membri ai dinastiei, care primeau feude ca răsplată pentru serviciile aduse. În urma titlului de despot, care împiedica recunoașterea vreunei legături de vasalitate, Dobrotici a devenit un feud care s-a înrudit cu familia imperială după 1371 în urma căsătoriei fiicei sale cu Mihail Paleologul, fiul lui Ioan V, astfel s-a încadrat în sistemul de guvernare al lui Ioan VI Cantacuzino, al cărui caracter feudal a fost recunoscut de istorici. În cadrul procesului de feudalizare accelerată a statului bizantin, despoția lui Dobrotici face parte din aceiași categorie cu cea formată în munții Rodope de boierinul bulgar Momcilo, numit despot de împărăteasa Ana de Savoia și sebastocrator de Ioan Cantacuzino. După informațiile pe care le avem, despotatul lui Dobrotici se întindea de-a lungul litoralului apusean al Mării Negre până la Anchialos și Mesemvria, cuprindea Dobrogea meridională cu vechea cetate Caliacra care mai târziu, după retragerea de la Varna, a devenit mai predilect pentru o guvernare.

Un alt aspect relevant al istoriei lui Ioan VI Cantacuzino în legătură cu populația românească constituie interesantele lui informații cu privire la vlahii din sudul Dunării. Este interesant de menționat faptul că el nu oferă numai informații în acest sens, ci chiar el este desemnat într-o scrisoare din 30 octombrie 1349, de fapt o scrisoare de răspuns a sultanului Egiptului Malik Mașir Hasan, în care îl numește pe Ioan VI Cantacuzino, printre altele, și *împărat al vlahilor*. De asemenea Cantacuzino vorbește despre vlahii care locuiesc în munții Rodope și de o regiune întinsă din împărăția bizantina numită Vlachia, plină de cetăți întărite, având pe Ioan Anghelos prefect al lor în anul 1342.

Analizând până aici viața și opera lui Ioan Cantacuzino ne dăm seama de marea complexitate a personalității sale. Implicat în marile evenimente din prima și chiar din a doua jumătate a sec. XIV-lea, el a marcat aceste evenimente și le-a dat o orientare nouă, într-un spirit de adevărată *revoluție bizantină*, în momentul în care începuse scăderea vizibilă a supremației Imperiului de pe Bosfor. Provenind dintr-o familie cu tradiție în cadrul sistemului feudal bizantin, el a urcat pe scara demnităților prin meritele sale proprii și, în același timp, prin marea sa putere economică, s-a remarcat în special ca mare domestic în timpul lui Andronic III, după moartea căruia, printr-un concurs de împrejurări nu fortuite ci marcate a ajuns coimperator, alături de Ioan V minor și de mama acestuia, Ana de Savoia. Perioadă de mai mulți ani, fățiș sau mai puțin fățiș, a antrenat războiul civil din cadrul imperiului, ce a generat atâtea mutații în cadrul societății și tradițiilor bizantine. După cum am văzut, s-a remarcat în mod evident ca un împărat autoritar cu un deosebit simț politic deși cu unele scăderi, dacă luăm în considerare chemarea în ajutor a turcilor, care băteau continuu la porțile Europei.

În timpul acesta, al luptelor civile, nu a fost absent nici de la luptele religioase, în speță isihasmul, după cum am văzut, la a cărui victorie a contribuit dându-și seama de ortodoxia acestor practici atât de încetățenite în lumea monastică. Retras din viața politică la mănăstire, ex-împăratul Ioan VI Cantacuzino a întreținut de aici continuu viața politică, dovedind încă o dată spiritul său viu, politic, lăsând, în același timp, posterității o lucrare de dimensiune, cu unele scăpări inerente oricărei lucrări memorialistice, de importanță deosebită pentru viața politică și religioasă a acelor vremuri.

DESPRE ORIGINEA BASARABILOR
în care Petru Demetrescu Popescu arată autohtonia întemeietorului Valahiei

Pe lângă expresia îndeobşte cunoscută *historia magistra vitae*, într-o formulă cât se poate de laconică, istoria este *ştiinţa adevărului*. Sau ar trebui să fie. Nu pare aşadar de mirare faptul că problemele originii neamului nostru şi ale constituirii statelor medievale româneşti de sine stătătoare să fi angajat pe istoricii noştri cei mai importanţi într-o dezbatere de întindere în timp şi pe o vastă problematică. Dar tentaţia sau seducţia cercetării n-a putut ignora sau ocoli nici originea conducătorilor pe care i-au avut românii din cele două mari state româneşti surori, Muntenia şi Moldova, constituiţi în familii dinastice: Basarabii şi Muşatinii. Monarhi pe care Mihai Eminescu îi aşează pe drept într-un distih de permanentă referinţă:

Rămâneţi în umbră sfântă Basarabi şi voi Muşatini,
Descălecători de ţară, dătători de legi şi datini!

Dar mai întâi despre originea Basarabilor; pentru că nenorocul sau poate destinul românilor a fost acela de a avea, în decursul desfăşurării spectaculoase a istoriei naţionale, nu numai "conducători de ţară", adică autohtoni, ci şi de alte etnii. Odată cu expansiunea maghiară dinspre pusta Panoniei şi formarea unui voievodat transilvan, voievozii (ducii) au fost în majoritatea cazurilor de origine maghiară. Iar "Principatul" Transilvaniei din secolul XVI aduce treptat în scenă expansiunea habsburgică, şi, ca urmare, principi şi guvernatori imperiali. Muntenia şi Moldova "primesc" în frunte, în veacul fanariot, şirul familiilor greceşti (nu sunt excluse şi cele autohtone), de regulă din Fanarul constantinopolitan. Târziu, în epoca modernă şi contemporană, regatul României (1881 - 1947) va fi reprezentat la tron de dinastia prusacă Hohenzollern.

Câtuşi de puţină xenofobie! Dar, atenţie la expresia oferită de Nicolae Iorga: *Orice popor îşi merită conducătorii*. Sensul ei este fie optimativ, fie peiorativ. Depinde de interpretare. Oricum, un sens, cel mai vrednic de adoptat, ar fi acela că poporul român, harnic şi priceput la vreme de pace şi viteaz în luptă (după tradiţia orală, dar şi cultă - *habemus documenta*) a meritat să aibă conducători corespunzând virtuţilor lui înnăscute. Este drept, s-au auzit şi voci care propagau ideea că unii domni şi voievozi români, de alte origini decât cea autohtonă, s-au dovedit prin faptele lor de seamă puse în slujba afirmării poporului de la Dunăre şi Carpaţi *mai români decât românii*. Este adevărat, dar atenţie la locul şi timpul în care putem plasa şi lăuda faptele acestora pentru a nu exagera, dar nici a nu atinge obiectivitatea istorică.

Într-un astfel de context istoric, problema originii Basarabilor - ca şi deopotrivă a Muşatinilor - constituie o chestiune prioritară şi de însemnătate naţională. De aceea a fost viu disputată în istoriografie. Părerile, oricât de diferite, se concentrează, totuşi, în două direcţii principale: cea a autohtoniei Basarabilor (origine naţională), teză îmbrăţişată de majoritatea istoricilor; şi cea a originii lor străine, din afara teritoriului românesc, mai cu seamă a originii lor sud-dunărene. În legătură cu această ultimă discuţie, devin necesare două precizări. Prima se referă la pericolul de a cădea pe concluziile tezei imigraţioniste a lui Roesler şi a tuturor adepţilor ei de până astăzi. Se ştie că miezul acestei teze (care a fost cu deplin temei *doborâtă* şi pe cale de fi înlăturată definitiv din orice lucrare ştiinţifică, obiectivă) susţinea în diferite feluri formarea poporului român la sud de Dunăre, undeva în Balcani, şi reîntoarcerea lui în teritoriul de la nord de Dunăre după câteva secole de istorie sud-dunăreană.[1] A doua precizare vine în sprijinul argumentaţiei istoriografiei române şi are la bază numeroase cercetări efectuate în ultimele decenii şi care plasează etnogeneza românească într-un spaţiu mult mai larg, atât la nord, cât şi la sud de Dunăre, proces istoric îndelungat ce are atâtea liante cu marea migraţie indo-europeană, apoi cu lumea tracică din Balcani, cu procesul romanizării pe scară mare a

---

[1] Nicolae Stoicescu, *Continuitatea românilor, Privire istoriografică. Istoricul problemei. Dovezile continuităţii.* Ed. Şt.şi Encicl., Buc. 1980 Sunt prezentate aproape toate lucrările predecesorilor şi concluziile acestora în problemă, dar mai cu seamă dovezile continuităţii poporului român în spaţiul carpato-dunărean.

unor popoare ("Sigiliul Romei"), cu influențele slave etc.

Devine clar faptul că etnogeneza românească, cu sumedenia de implicații (istorice, geografice, arheologice, epigrafice, numismatice, demografice, lingvistice, etnografice, folclorice, onomastice, religioase), reprezentând problema fundamentală a istoriei naționale, este necesar a fi pusă în legătură tot mai mult nu cu tezele imigraționiste (respinse ca nefondate și având imperativ tendențios) ci pe linia cercetărilor, mai ales a celor mai recente, care privesc procesul istoric într-un spațiu mai larg petrecut atât la nord cât și la sud de Dunăre, cu toate implicațiile pe care le-a avut acest unic proces. Problema etnogenezei românești (din care derivă organic și structural subiectul nostru) trebuie abordată științific și nu politic. Ea face parte dintr-un proces continental, integrat unor ample asemănări etnico-lingvistice desfășurate în Europa în primul mileniu al erei creștine.

Marele istoric G.I. Brătianu sesizează acest proces general în cuvintele: *Ar fi însă la fel de greșit dacă am separa istoria unei provincii de a celorlalte, dacă din diversele manifestări locale de viață, pe care administratorii le respectau, n-am ține seama de marea unitate a imperiului ce se întindea de la marea Britanie până la marginea golfului Persic. În Dacia romană lucrurile se prezintă la fel ca și în celelalte provincii din imperiu; ea nu prezintă o excepție nici pe plan propriu-zis politic și administrativ, nici din punct de vedere economic sau social și cu atât mai puțin în privința manifestărilor de viață religioasă și artistică; cel mult... anumite trăsături sunt mai pronunțate aici decât în altă parte*[2].

Ținând seamă de procesul istoric general, dar și de particularitățile locale, teoria lui Roesler își pierde valabilitatea de la sine. Se autodevorează, ca și Catoblepas, animalul din romanul cu același titlu de Cezar Petrescu, simbol al unei societăți care se autodevora. Teoria roesleriană este un Catoblepas, își autodevorează argumentele din care s-a nutrit atâta vreme, piere în fața realității istorice care se impune tot mai mult. Nu înseamnă că trebuie să renunțăm a o combate de câte ori o reîntâlnim din partea celor care nu renunță a o promova. Dar semnifică faptul esențial că prezența elementelor latine și în continuitate de secole a celor românești, la sud de Dunăre, nu înseamnă nicicum că românii s-ar fi format ca popor acolo ci, dimpotrivă, aici, pe teritoriul său de baștină, pe care nu l-a părăsit niciodată. În dezbaterile istoriografice de peste un secol, o urmărire atentă și logică a evoluției lor poate fi ușurată dacă pornim de la tradiția *descălecatului*, o altă problemă cheie a istoriografiei românești de la pragurile întemeierii de state independente la români.

B.P. Hașdeu, dorind să clarifice aspectele legate de tradiția *descălecatului*, a construit o cronică a Basarabilor mai bogată ca tradiția însăși. În privința numelui, este de părere că acesta vine de la urmașii unei caste nobiliare din Dacia numiți Sarabi. Aceasta ar fi dăinuit în anii stăpânirii romane (106-271) în *Dacia Felix* și după retragerea aureliană ar fi continuat să exercite conducerea în Oltenia și Hațeg. În procesul desăvârșirii etnogenezei românești și cristalizării primelor stătulețe medievale, ei și-ar fi extins treptat stăpânirea asupra teritoriului de la răsărit de Olt, dând naștere statului Țara Românească. Hașdeu merge însă și mai departe cu argumentația, presupunând că din Basarabii olteni, deveniți apoi, după întemeiere și munteni, s-ar fi desprins două ramuri care ar fi emigrat spre Moldova: una s-a așezat întâi în Maramureș și ar fi trecut apoi în Moldova, numindu-se Bogdăneștii, alta a trecut din Muntenia în Moldova, Mușatinii.[3]

D. Onciul nu este de acord cu aceste ipoteze pe care le formulează Hașdeu, caracterizându-le drept "derivații istorice", în primul rând pentru că nu sunt dovedite documentar, cât și pentru faptul că nici o familie domnitoare sau nobilă din Europa nu merge cu descendența mai departe de cruciade (sec. XI). Totuși "teoria sarabă" a lui Hașdeu este valoroasă în fondul ei. Susținând întemeierea Țării Românești de către Basarabi, respinge *descălecatul*. La fel, găsind leagănul primelor formațiuni politice în Oltenia și Hațeg, pe locurile vechilor Sarmisegetuza dacă și Ulpia Traiană Augusta Dacica, afirmă încă o dată marele adevăr al continuității și vechimii tradițiilor autohtone. Este și o încercare de a demonstra unitatea poporului nostru, chiar pe plan dinastic. Conform acestei teorii, principalele noastre dinastii medievale, Basarabii, Bogdăneștii

[2] Gh.I.Brătianu, *O enigmă și un miracol istoric: poporul român*, ediție Stelian Brezeanu, Buc. 1988, p.116-117.

[3] Vezi B.P.Hașdeu, *Basarabii. Cine? De unde? De când?*, Buc. 1984, p.4 și urm.

şi Muşatinii sunt de fapt derivaţi dintr-o singură mare familie, au acelaşi arbore genealogic.

D. Onciul, la rândul său se face adeptul teoriei lui Tomaschek, cea a admigrării.[4] Tomaschek afirma că Basarabii sunt urmaşi ai unuia din triburile trace din Peninsula Balcanică, bessii. Aceştia au fost romanizaţi ca toate celelalte triburi tracice sud-dunărene şi aveau capitala la Bassapara, în munţii Rodope. Prin secolul al VII-lea, bessii ar fi trecut în nordul Dunării, contribuind la prosperarea elementului romanic de aici[5]. Mai târziu, D. Onciul a renunţat la teoria admigrării şi s-a raliat tezei privind autohtonia Basarabilor.

Considerentele de mai sus privesc *originea etnică* a Basarabilor. Cât priveşte numele de Basarab, ele este, după părerea lui N. Iorga, de origine cumană, dovedind legăturile dintre români şi cumani din vremea când aceştia s-au stabilit prin teritoriile patriei noastre.[6] O contribuţie însemnată o aduce geograful Ion Conea. În lucrarea *Basarabii din Argeş*[7] oferă un bogat tablou al lucrărilor şi părerilor mai puţin cunoscute în legătură cu originea numelui de *Basarab* şi cu răspândirea lui geografică. Exemplele oferite de autor vizează existenţa acestui nume, mai întâi în afara hotarelor ţării. Numele este urmărit apoi pe teritoriul ţării noastre, însoţit de o hartă a României cu zonele lui de răspândire. Prin aceasta autorul caută să lămurească şi să-şi răspundă *dacă numele de Basarab a pornit de pe teritoriul românesc spre a se întinde şi în afară de el sau, dimpotrivă, el îşi va fi având originea aiurea, dincolo de limitele acestui teritoriu, înlăuntrul căruia el ar fi numai oaspete*[8]. Ion Conea admite originea cumană a numelui propusă de N. Iorga, dar îi consideră autohtoni pe cei care şi-au luat numele de Basarabi şi le găseşte vatra acolo unde şi numele este mai răspândit. Astfel încât notează: *...deşi numele de Basarab poate fi de îndepărtată obârşie orientală cumană sau de altă natură, esenţial este că vatra numelui de Băsărabă pe pământul românesc este în Haţeg şi Hunedoara*[9].

[4] Teorie care susţinea reîntoarcerea din sudul Dunării a unei populaţii româneşti în perioada 679 - 895, adică de la aşezarea bulgarilor până la venirea maghiarilor.

[5] D.Onciul, *Scrieri istorice*, 1, ediţie critică îngrijită de A. Sacerdoţeanu, Buc. 1968, p. 391

[6] Vezi N.Iorga, *Originea numelui Băsărabă*, în "Revista istorică", V, 1919, p.138

[7] I.Conea, *Basarabii din Argeş, despre originea lor teritorială şi etnică*, Extras din *Rânduiala*, anul I, nr.2, Buc. 1935

[8] Idem, p.7

[9] Ibidem, p.16

A deosebi originea numelui de a oamenilor care l-au adoptat constituie o problemă esenţială. Cu atât mai mult cu cât istoricul maghiar A. Veress nota: *La sfârşitul veacului al XIII - lea, familia Basarabilor, cu o mână de oameni războinici veniţi de pe plaiurile dintre Prut şi Siret, pe care au locuit cine ştie câte secole laolaltă cu cumanii, au cucerit poporul român aflat pe şesul Dunării, alcătuind acolo un stat*[10].

Conform acestei opinii, Întemeietorului i s-ar găsi o altă origine şi o nouă direcţie de descălecare. Respingând o astfel de interpretare, precizarea distincţiei dintre originea numelui şi cea etnică devine cu atât mai necesară. Pentru că numele Basarabilor, peceneg sau cuman, nu implică şi originea pecenegă sau cumană a acestei familii ci *el poate fi numai rezultatul influenţei fireşti a vecinătăţii şi a alianţei acestui neam de năvălitori asiatici cu românii de la Dunăre, o mărturie a legăturilor noastre cu neamurile turco-tătare*[11]. O opinie asemănătoare prezintă P.P. Panaitescu. Acesta arată că *numele Basarab era un nume propriu, de botez, pesemne împrumutat de la cumani, ceea ce nu înseamnă că purtătorii lor erau chiar cumani, precum numele slave Vladislav, Mircea, Dan, nu înseamnă că avem de-a face cu domnitori de neam slavon*[12].

Constantin C. Giurescu vine cu o altă precizare: *Faptul că întemeietorul Ţării Româneşti ar purta un nume cuman n-ar avea nimic extraordinar. În acest domeniu, al numelor de persoane, constatăm în toate timpurile şi în toate ţările influenţe străine foarte puternice. Relaţiile cu stăpânitorii (şi doar pecenegii şi cumanii au stat la noi, după cum am spus, peste trei sute de ani), moda, care n-a lipsit nici atunci, pot foarte bine explica alegerea unui asemenea nume străin. Ceea ce nu scade întru nimic românismul lui Basarabă, nici însemnătatea faptelor lui*[13].

Aşadar, de oriunde ar veni numele de Basarab, de la cumani sau din alt izvor, faptul nu poate distruge autohtonia Basarabilor. Adoptând această denumire, Basarabii au schimbat de fapt şi numele străin într-unul românesc. Astăzi, când zicem

[10] A. Veress, *Originea stemelor Ţărilor Române*, în *Revista Istorică Română*, 1, 1931, p.230 - 231

[11] Gh.I. Brătianu, *În jurul originei stemelor Principatelor Române*, în *Revista Istorică Română*, 1, 1931 p.238 - 239

[12] P.P. Panaitescu, *Mircea cel Bătrân*, Casa Şcoalelor, Buc. 1944, p. 40

[13] Constantin C. Giurescu, *Istoria Românilor*, I, Buc. 1935, p.286

Basarabi ne gândim la voievozii românilor şi nu la numele de origine cumană. Se ştie că, deşi populaţia autohtonă a plătit tribut cumanilor, "stăpânitorii" au sfârşit prin a fi asimilaţi. Or, asimilarea presupune dominanţa celor mulţi şi puternici. Românii, convieţuind cu cumanii, i-au asimilat pe aceştia. În lexicul nostru au intrat câteva cuvinte de origine cumană şi pecenegă (adică turanică): Bărăgan şi Burnaz, Teleorman, Caracal, Caraiman, Covurlui, Vaslui, Călmăţui, Desnăţui; iar pentru problema noastră, cuvinte ca Tâncabă (de aici numele satului Tâncăbeşti), Toxabă, Carabă (nume frecvent de familie în satul Clipiceşti, jud. Vrancea), Basarabă. În cazul lui *Basarabă* care va desemna numele Întemeietorului Ţării Româneşti, el ar însemna în vechea turcă *părinte cuceritor* sau *părinte stăpânitor*.

Cât priveşte denumirea de Basarab, ea nu este atestată documentar la noi înainte de Întemeietor. Termenul îl întâlnim folosit în 1324 într-un act în care Carol Robert îl numeşte pe Basarab *voievodul nostru Transalpin*. Multă vreme s-a susţinut existenţa denumirii înainte de Întemeiere şi deci de Întemeietor. Se folosea ca exemplu şi argument acel Bezeremban întâlnit în cronica persană a lui Fazel Alah Raşid ad-Din. Cronicarul persan îl aminteşte pe Bezeremban ca luptând cu tătarii la 1241, în ţara numită Ilaut. Haşdeu[14] şi D. Onciul[15] consideră că Bezeremban este numele compus din două cuvinte: Basarab şi Banul. Deci personajul ar fi făcut parte din Banii Basarabi adeveriţi pe timpul invaziei tătarilor. Potrivit acestei teorii, Basarab Întemeietorul nu este altul decât urmaşul lui Bezeremban. Cât priveşte ţara unde s-au dat lupte, Ilaut, a fost identificată de unii cu Aluta (Ţara Oltului sau Făgăraşului) sau cu Oltenia[16] Ultimele cercetări au elucidat şi această problemă. Mai întâi că Basarab nu a fost nume de familie, ci numele sau supranumele adoptat de primul domn muntean. Astfel încât, dacă la 1241 ar fi existat un conducător de formaţiune social - politică cu acest nume, *Diploma Ioaniţilor* de la 1247 ar fi trebuit să-l pomenească. După cum se ştie însă, în *Diplomă* nu este menţionat un conducător cu acest nume, deoarece nu exista. În schimb cronicarul persan aminteşte de luptele tătarilor cu Miselav (Seneslau), voievodul pomenit în *Diplomă*[17]. Privitor la primii Bani ai Olteniei, aceştia nu au fost Basarabi, ci Craioveşti, iar marii Bani au existat abia la sfârşitul secolului al XV - lea[18]. De altfel, A. Decei a dovedit netemeinicia vechilor identificări ale lui Bezeremban[19], arătând că acesta este în realitate castelanul Brzeze (Bresk) din Sandomir, iar Ilaut - ţinutul Liovului. Astfel încât ştirea din 1241 nu priveşte istoria românilor.[20]

Aşadar, înainte de Basarab nu putem vorbi de atestarea documentară a acestui nume în cuprinsul Ţării Româneşti. Cât priveşte numele de botez al Întemeietorului, era Ivanco. Întemeind statul Ţara Românească, Basarab I a pus şi bazele unei dinastii - cea a Basarabilor. *Personalitatea lui Basarab a fost aşa de puternică* - spune profesorul Constantin C. Giurescu - *opera îndeplinită de el aşa de mare, încât numele lui personal a ajuns să fie acela al familiei, al dinastiei, dându-se tuturor membrilor ei, aşa cum la Roma, după Cezar, împăraţii îşi adăugau acest nume glorios, devenit titlu, al înaintaşului lor. Fiindcă Basarab sau, în forma exactă, Basarabă este un nume personal, întocmai de pildă ca şi Gheorghe, Ion sau Constantin*[21].

Interesant de ştiut este însă un fapt: urmaşii direcţi ai Întemeietorului - şi apoi şi cei care au urmat acestora - nu şi-au adăugat la numele lor de botez pe cel de Basarab, deoarece el se presupunea.[22]

---

[14] Vezi B.P. Haşdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae Dicţionarul limbii istorice şi poporane a românilor*, ediţie îngrijită de Grigore Brâcuşi, vol. 3, Negru-Vodă (1230-1380), Ed. Minerva, Buc. 1976, p.670

[15] D. Onciul, *Scrieri Istorice* I, ediţie critică îngrijită de A.Sacerdoţeanu, Buc.1968, p.352 - 389, 608

[16] Vezi N. Stoicescu, Op.cit., p.161

[17] vezi A. Decei, *L'invasion des tatars de 1241-1242 dans nos regions selon Djami ot - Tevarikh de Fazel Ollah Rasid*, din *Revue de Recherche Historique*, 1973, nr. p.103-111

[18] Vezi Ştefan Ştefănescu, *Bănia în Ţara Românească*, Buc. 1965, p.99 - 102

[19] De pildă T. Hotnog şi I.C. Filiti socoteau că Bezeremban ar fi fost Zeberen - ban (banul maghiar de Severin) pe unde ar fi trecut cu tătarii (vezi T. Hotnog şi *Bezeremban din cronica persană a lui Fazel - Ullah Raschid - Studiu istorico-filologic*, Iaşi, 1919; idem *O lămurire despre Basarab ban sau Severin ban* (*Arhiva*, 33/1926, nr.2, p.131 - 134), cf. N.Stoicescu, op. cit., ibidem

[20] Vezi A. Decei, op. cit. Ibidem, în l. română în *Relaţii româno - orientale*, Buc. 1978, p. 193 - 208

[21] Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria Românilor, 1. Din cele mai vechi timpuri până la întemeierea statelor româneşti*, Ed. Ştiinţifică, Buc. 1974, p.277

[22] În hrisoavele de domnie emise din cancelaria lor, în titlu apare domnitorul cu numele de botez. De pildă: Io Nicolae Alexandru voievod şi adaugă "fiul marelui Basarab". Îşi dau numele familiei domnitoare însă, unii din cei care proveneau din rândurile familiilor boiereşti şi se înrudeau cu Basarabii. Ei devin domni

Numele Întemeietorului este, aşadar, şi cel al dinastiei. Dar nu numai atât. Întemeietor de stat, uneori în documente apare numele lui Basarab pentru a desemna teritoriul pe care se întemeiase statul şi asupra căruia domnea.

De altfel teritoriul de la sud de Carpaţi a avut cele mai multe denumiri: Transalpina, Ţara Românească, Ţara Muntenească (Muntenia), Ungro-Vlahia (Vlahia de lângă Ungaria), Valacchia Mazor (Valahia Mare), Cara - Vlahia (Vlahia Neagră), Ţara de la Istru (nume dat de cronicarul bizantin Laonic Chalcocondil). Şi, la problema noastră, în documente sud - slave din prima jumătate a sec. XIV apare denumirea de *Basarabia* sau *Ţara lui Basarab*. Fiind contemporane lui Basarab, aceste documente au valoare mult mai mare decât cele din secolul XVI.

De la sfârşitul secolului al XIV - lea şi până în secolul al XVI - lea, când cronicarii moldoveni vor începe să folosească termenul de Ţara Muntenească, în Moldova s-a întrebuinţat de asemenea, pentru desemnarea teritoriului sud-carpatin, denumirea de *Basarabia*. Sau, în diverse variante: Ţara Basarabilor, Ţara Basarabească. Părăsit în documente, numele de Basarabia a rămas pentru a desemna partea de lângă gurile Dunării, care a fost stăpânită de Basarabi şi care a trecut apoi la Moldova. În 1812, prin raptul teritorial săvârşit de Imperiul ţarist la pacea de la Bucureşti, când întreg teritoriul dintre Prut şi Nistru a fost răpit românilor, termenul de *Basarabia* a fost extins asupra întregului teritoriu dintre Prut şi Nistru.[23]

Dacă înainte de Basarab nu putem vorbi de atestarea documentară a acestui nume în cuprinsul Ţării Româneşti, în schimb după el, în secolele ce urmează, numele capătă o mare răspândire. De la nobilii - care aşa cum este şi firesc l-au luat ca semn de nobleţe - el pătrunde treptat în popor.

Numeroase acte atestă acest nume, care depăşeşte limitele Carpaţilor, fiind întâlnit în întreg teritoriul românesc. Este uimitor însă cum numele purtat de Întemeietor, *Basarab*, capătă diferite forme de exprimare, mai apropiate sau mai îndepărtate de original. În documentele străine este firesc să apară schimbat, deoarece poartă amprenta structurii limbii respective. Dar chiar numele întâlnit în diferite regiuni ale patriei noastre apare altfel. În 1341 este menţionat, în regiunea Târnavelor *Egidius, filius Iohannis Bazarab de Bezermen - Zanchal* (Sâncel); în 1358, doi cnezi *Bozorad* în Craşova; în 1360, *Bazarab Longus* în Haţeg; în 1389 cneazul *Bessarab* în Râuşor Haţeg; în 1447, preotul *Ioan Basarabă* din Vaideei; în 1450 *Basarab*, deţinător de posesiuni în regiunea Telciu - Năsăud; în 1956 o doamnă *Băsărăzboaie*, în părţile muntoase ale Argeşului etc.

Observă că numele acestea sunt purtate de elemente din rândurile nobilimii sau, în orice caz, de oameni cu dare de mână, cu poziţie socială înaltă. Dar în secolul al XVII - lea numeroşi iobagi din Făgăraş purtau numele de *Basasab*. În 1745 este întâlnit un *Iosif Basarab*, în Cugir (Hunedoara); în 1814 *Mihai Băsărab*, cioban la turmă. În acest din urmă caz, observăm că la 100 de ani de la stingerea lui Constantin Brâncoveanu, care ca domn se va numi şi el *Basarab*, numele îşi continua drumul şi circulaţia lui printre români.

În onomastica actuală, numele este destul de frecvent: *Basarab, Băsărabă, Băsărăboiu*, sau forma cea mai modernă, *Basarabescu*. În toponimie sunt numeroase exemple: satul *Basarabă* (aproape de Zalău), satul *Băsărăbeasa* (în regiunea Hunedoara), muntele *Basarabă* (la hotarul dintre Maramureş şi Năsăud), *Câmpia Basarab* (Vâlcea), iazul *Basarab* (Botoşani), dealul *Băsărăboaia* (Botoşani) etc. Nu mai vorbim de faptul că numele de Basarab este atribuit unor instituţii (licee, cămine culturale, gări). De asemenea, şosele şi străzi.

El a intrat astfel în conştiinţa poporului pentru a fi păstrat în memoria pământului românesc.

Basarabi patronimi, cum au fost cei trei mari patronimi: Neagoe (Basarab), Matei (Basarab), Constantin Brâncoveanu (Basarab), vezi amplul studiu Petru Demetrescu Popescu *Basarabii*, colecţia *Memoria pământului românesc*, Ed. Albatros, Buc. 1989, p.43 - 44

[23] vezi amplul studiu Petru Demetrescu Popescu, cu explicaţia sursei fiecăreia din denumirile citate în text, în op. cit. P.18 - 22; idem, *Basarabii*, colecţia *Columna*, Ed. Universitas, Chişinău, 1992, ed. a II - a, loc. cit.

DESPRE IMNOGRAFIA BIZANTINĂ ŞI CÂNTĂRILE RELIGIOASE TRADIŢIONALE DIN MARAMUREŞ

în care Ileana Băcescu arată că muzica religioasă din Maramureş este o parte a creaţiei folclorice de care va trebui să ţinem seama ca fenomen

Pentru contextul de care nu pot fi separate cântările pe care le cercetăm, este foarte important de studiat locul lor în cadrul imnografiei, al creaţiei poetice religioase în mijlocul căreia se manifestă. O comparaţie între imnografia bizantină şi cântările religioase din Maramureş ar putea să pară, la prima vedere, nejustificată.

Ar trebui să comparăm o vastă literatură de autor care se exprimă în forme fixe, intrate în cultul oficial al Bisericii, cu o literatură populară sau semi-cultă, intrată în circuitul folcloric, negată, în mare parte, cel puţin ca valoare, şi de Biserică şi de folclorişti. Cu toate acestea, unul din punctele care ar uni cele două specii este faptul că fiecare se întemeiază pe Scriptură şi pe tradiţie (canonică sau populară), intrând în circulaţia orală şi fiind purtătoarele unei spiritualităţi distincte, originale, mai ales în zona Transilvaniei.

Evreii, în cultul lor divin, aveau anumite melodii pentru psalmi. Moise rânduise ca preoţii să cânte din trâmbiţe la aducerea jertfelor.[1] Culmea înfloririi muzicii ebraice s-a înregistrat în vremea lui David, care a pus patru mii de leviţi să cânte la templu, din gură şi din instrumente.[2]

Sunt cunoscute, de asemeni, imnuri necanonice ale evreilor din comunităţile de la Qumran, datate din secolul I î.Hs., care slăveau dumnezeirea şi erau cântate regulat, ziua şi noaptea, de aceste comunităţi. În ele sunt prezente şi profeţiile mesianice, autorul fiind considerat "învăţător" al grupului.[3] În cadrul cultului, evreii aveau o muzică instrumentală foarte zgomotoasă, însoţită de jocul femeilor şi al fecioarelor. *Poezia ebraică este esenţialmente religioasă şi transcendentă ca obiect, procedee, execuţie. Ea îl cântă pe Dumnezeu inspiratorul şi eroul poetului, căci El îşi doreşte slăvirea şi nu i-o dă altuia.*[4]

În creştinism, lucrurile nu stau însă la fel. Când această nouă religie s-a răspândit în Asia Mică şi în unele părţi europene dominate atunci de cultura greacă, Biserica a introdus ca una dintre acomodările la spiritul noii religii cântarea vocală grecească.

În Biserica primară, toţi creştinii cântau pe o melodie simplă, de felul celei folosite la citirea Apostolului sau Evangheliei azi, psalmi sau imnuri întocmite de ei.[5] Începând cu epoca lui Constantin cel Mare, când creştinismul intră în legalitate după Edictul de la Milan (313), dispare cântarea simplă şi apare una meşteşugită. Drept urmare, se instituie clasa cântăreţilor.[6] Desigur că şi creaţia poetică s-a diversificat în forme de expresie care trebuiau să răspundă trebuinţelor sufleteşti ale noilor creştini. Arma şi forma de luptă a sinoadelor era speculaţia teologică, dar cel care putea prinde şi mintea şi fondul afectiv al credincioşilor era imnul, care trebuia să exprime precis o idee dogmatică. Prima formă de manifestare a imnografiei oficiale a fost **troparul**. Cu el începe evoluţia speciilor imnografiei bizantine.[7] Troparul este, de fapt, o stofă singuratică sau o bucată de proză poetică ce se cântă. Pentru veacul al V-lea, el reprezintă strofa imnografică închegată pe baza unei aclamaţii, invocaţii ori exclamaţii religioase, sau a unei formule deja consacrate chiar în cultul neoficial.

Pornind de la semnificaţia latinescului *modulus* (modulaţia imnului şi imnul) în Evul Mediu cuvântul tropar, care desemna melodia pe care era cântat un imn, începe a desemna imnul însuşi. Aceste cântări, avându-şi originea în bisericile "din lume" şi fiind considerate, la început, "sminteală" pentru călugării din pustia Egiptului, se răspândesc în sens invers propagării rânduielii Ceasurilor (adunări de psalmi şi scurte rugăciuni, întocmite pentru a fi rostite în diferite momente ale zilei, pentru a respecta porunca Apostolului de a ne ruga neîncetat) şi a celor şapte laude (cântări de laudă - psalmi - a lui Dumnezeu care se rostesc la slujba Utreniei), din lume către mânăstire.[8]

Versetul biblic oferă, la început, cadrul pentru consacrarea liturgică a troparului. Adăugat întâi, scurt şi timid, la rugăciunea biblică, el se încetăţeneşte apoi în cult, constituind matricea dezvoltării viitoarei imnografii a bisericii creştine, care va fi consacrată pe baza autorităţii bisericeşti şi a renumelui autorilor, a influenţei catehetice pe

---

[1] Numeri X, 10
[2] Badea Cireşanu, *Tezaurul*..., vol. II
[3] Pr. Prof. Vl. Prelipceanu, *Colecţia*...
[4] Badea Cireşanu, *Tezaurul*...

[5] Tertulian, *Apologeticus*, cap. XXXIX
[6] Canonul 15 al Sinodului de la Laodiceea. *Constituţiile apostolice* Libr. III, cap. XI, Novela a III-a a lui Justinian, canonul IV al sinodului trulan.
[7] Pr. P. Vintilescu, *Despre poezia*...
[8] Pr. P. Vintilescu, *Despre poezia*...

care o au imnele asupra mulțimii.[9]

Troparele primare au rămas, în cea mai mare parte, în liturghie, sub titlul *apolitichia* sau *stihire*. Mai târziu, legile ritmice ale izosilabiei şi omotoniei au fost aplicate mai multor stihire şi s-au transformat în tipuri sau *irmoi* de tropare noi. Celelalte, cele mai multe, au rămas în stare de *idiomelă*, păstrându-şi melodia. Aceste idiomele au luat în cult un loc determinat. Şi cum de la an la an s-au introdus în cultul Bisericii greceşti noi sărbători, melozii însărcinați de episcopi cu aceste treburi liturgice au vrut să observe analogia oficiilor vechi şi au compus idiomele, aşa cum compuneau condace şi canoane. De aceea există autori de idiomele în toate perioadele imnografiei.[10]

Idiomelele nu sunt în mod necesar monostrofice. Adeseori se succed mai multe tropare, indiferent de ritm, dar urmând aceeaşi gândire şi formând un singur poem. Această formă simplă, elementară, a fost prima manifestare a imnografiei.

La sfârşitul secolului al V-lea, liturghia grecească se compunea din psalmi şi cântări scripturistice, din unele formule deja vechi, poate chiar apostolice, şi din tropare adăugate de personaje aproape contemporane. Aceste tropare erau simple perioade de proză destinate a caracteriza sărbătoarea zilei şi a rupe, printr-o cântare mai cadențată, monotonia psalmodiei.[11]

După un secol regăsim troparul acceptat, avându-şi un loc distinct în liturghie. Acum el se putea deja utiliza ca tip regulat tradițional. Muzica, modulația, îi erau acceptate şi cunoscute. Urma numai adăugarea altor cuvinte conforme cu modelul şi cântate pe aceeaşi melodie. Nu se ştie în ce moment şi de către cine troparul a fost transformat în *irmos*.[12]

Altă specie reprezentativă pentru imnografia bizantină este **condacul** sau poemul imnografic. Noul gen liric apare în condițiile impuse de înmulțirea sărbătorilor Bisericii, a comemorării sau celebrării evenimentelor din viața Sfintei Fecioare Maria, Apostolilor, sfinților, mucenicilor, mărturisitorilor şi cuvioşilor care s-au jertfit între timp. Imnul câştigă teren în serviciul divin după fixarea doctrinei ortodoxiei de către sinoade şi în condițiile noilor cerințe psihologice ale creştinilor, a căror Biserică, ce se răspândise şi la alte popoare decât evreii, avea de înfruntat multiple dispute hristologice. Imnul se dezvoltă în perioade mai lungi, expunând mai pe larg faptele Evangheliei şi laudele sfinților, ajungând la cântări de câteva zeci de strofe.[13]

În imnografie, condacul, care se pare că a avut altă denumire înainte de secolul al IX-lea, denumeşte genul

[9] Idem
[10] Idem
[11] Paul Edmond Bouvy, *Etude*...
[12] Idem
[13] Idem

poetic cult din literatura bizantină a secolului al VI-lea şi de după aceea, mai ales din secolele al IX-lea şi al X-lea. Astăzi, în Minee şi Triod, condacul desemnează proodele sau antistrofele din fruntea cântărilor sau poemelor lui Roman Melodul.

Ca structură, condacul avea 18-24 de strofe (tropare), de 20-30 sau chiar mai multe versuri, al căror număr de silabe şi accente coincidea cu cel al primei strofe (irmos). După fiecare strofă sau tropar se cânta un refren, înaintea irmosului, deci în afara acrostihului fiind o strofă liberă care avea comun cu restul imnului glasul (nu şi melodia) şi refrenul.[14]

Izvoarele dogmatice ale condacului se regăsesc în predica bizantină a sec. al V-lea, mai „poetică”, aflată în opoziție cu cea veche, apreciată ca fiind mai „didactică”.

Mai pe larg decât condacul descrie caracterul sărbătorii **icosul** (de la gr. *Ikos* - casă, locuință; cuvântul ebraic casă însemna şi poezie, cântare). În vechime, icosul desemna strofa poemului care urma după proodă, adică irmosul. În Evul Mediu, sensul era al desemnării strofelor imnelor anacreontice profane, fără a se preciza dacă influența vine de la acestea sau de la cele creştine. Principalii autori de condace şi icoase, cunoscute în literatura de specialitate până azi, sunt Roman Melodul, Patriarhul Serghie, Anastasie, Chiriac, Dometius.

Canonul poetic sau imnografic (gr. Kanon - regulă, normă), ca formă nouă de dezvoltare a poemului, odei sau cântării imnografice de la începutul secolului al III-lea, este definit drept un complex de poeme sau ode, fiecare tratând episoade diferite ale aceleiaşi teme, care se epuizează în canon. Fiecare odă sau cântare a canonului are mai multe strofe (tropare), dintre care prima este irmosul, restul strofelor având acelaşi număr de silabe şi accente ca şi el. **Irmosul** stabileşte unitatea şi legătura în canon, fiind păstrat până astăzi, dar numai ca indiciu al melodiei troparelor următoare.[15]

În forma sa clasică, **canonul** era alcătuit din nouă ode, cântări, poeme sau pesne, prin adaptarea la cele nouă cântări biblice utilizate în cult: cele două cântări triumfale ale lui Moise[16], cântarea de laudă a Anei, mama proorocului Samuil[17], cântarea proorocului Avacum[18], cântarea lui Isaia[19], cântarea lui Iona[20], cântarea celor trei tineri în cuptorul de foc[21] şi cântarea lui Zaharia, tatăl

[14] Idem
[15] Pr. P. Vintilescu, op. cit.
[16] Exod, XV, 1- 19; Deuteronom XXXII, 1-34
[17] I Regi, II, 1—10
[18] Avacum, III, 1-13
[19] Isaia, XXVI, 9-17
[20] Iona II, 3-10
[21] Daniel, III, 24-90

Sfântului Ioan Botezătorul (Luca I, 68-79), la care s-a adăugat cântarea Sfintei Fecioare (Luca I, 46-54).[22]

În veacul al V-lea şi al VI-lea nu se poate vorbi de canon. Cel mult veacul al VII-lea a putut cunoaşte triodele, canonul imnografic fiind realizarea secolului al VIII-lea, când se cristalizează forma care rămâne normativă pentru mai târziu. O realizare amplă şi completă a canonului se găseşte la Sfântul Andrei Criteanul. Cei care-i dau o formă desăvârşită, rămasă până astăzi în cărţile de cult, sunt sfinţii Ioan Damaschinul şi Cosma Ierusalimiteanul (melodul sau monahul, cum mai este cunoscut), care nu creează o formă nouă de imn bisericesc, ci îşi toarnă inspiraţia în forme deja practicate, făcând din canon o formă aproape obligatorie, consacrată prin autoritatea autorilor.[23]

În veacul al VIII-lea, poezia bisericească a ajuns să-şi definească complet caracterul, genurile atingând perfecţiunea, consacrarea lor liturgică nemaifiind contestată. Biruinţa asupra iconoclasmului care semnifica, de fapt, o restatornicire a ortodoxiei, este un nou prilej de jubilare, care a dat noi imnuri ce protestau împotriva iconoclasmului, a ereziei în general. În secolul al IX-lea şi după aceea, fiecare sărbătoare îşi are unul, chiar mai multe canoane, pentru a se găsi întrebuinţare liturgică imnografiei bogate. Centrul imnografiei se deplasează de la Ierusalim (mânăstirea Sfântul Sava) către Constantinopol, cu mânăstirea studiţilor care, în secolul al IX-lea, face o strălucită şcoală imnografică, reprezentată de Teodor Studitul († 826), Iosif Studitul (†către 830), Sfântul Nicolae Mărturisitorul (Idem).

Sursele la care se alimentează Constantinopolul vin de la imnografii din Siria, patria vechilor imnuri şi din Italia de Sud (Sicilia), unde mulţi călugări se retrăseseră în urma persecuţiilor iconoclaste. Printre autorii de imnuri se aflau şi femei, dintre care o amintim pe talentata călugăriţă Cassia (Icassia).

Marcu al Idruntului dă, la sfârşitul secolului al IX-lea, în cadrul îndrumărilor de tipic, o regulă de folosire a imnelor în caz de coincidenţă în aceeaşi zi, semn că toate sărbătorile fuseseră prevăzute cu imnologia lor. Începând din această perioadă se poate socoti epuizat genul imnografic, pentru că temele pe care le putea oferi inspiraţiei anul bisericesc se puteau considera terminate. Totuşi, în secolul al X-lea, imnografi ca împăratul Ioan Înţeleptul, Constantin Porfirogenetul (913-959), Simeon Metafrastul (†970) şi Cristofor Protasieritul scriu o serie nouă de imnuri. În epocă se încheie strângerea lor din serviciul divin public în colecţii cu autoritate generală şi oficială bisericească, făcând posibilă explicarea pe larg, chiar în veacul al XI-lea. S-a întâmplat ca şi după constituirea Octoihului, Triodului şi Mineelor să se mai admită, prin consens comun, inserarea altor imnuri în aceste cărţi canonice.[24]

După scrierile celor care devin maeştri, Ioan Damaschinul şi Cosma Melodul, poezia bisericească de mai târziu apare ca o operă de imitaţie. Dacă la început legătura dintre text şi melodie era atât de puternică, ambele fiind create de o singură persoană, numită melod, în secolele al IX-lea - al X-lea această interrelaţie slăbeşte, autorii numindu-se imnografi. Creatorii de imnuri care au urmat secolului al VIII-lea foloseau melodiile înaintaşilor pentru versurile lor, ceea ce, în timpul vechiului lirism grecesc, ar fi fost considerat plagiat pentru un poet. Astfel, datorită autorităţii vechilor imne, creaţia imnografilor noi se bucura de o primire bună, nesuspectată. Pe de altă parte, dat fiind numărul mare de sărbători şi de imnuri cu teme diferite, varietatea melodică i-ar fi încurcat nu numai pe cântăreţi, cărora le-ar fi trebuit mult timp pentru pregătirea cântărilor de la slujbele zilnice, ci şi pe credincioşii care trebuiau să le înveţe. S-a recurs, deci, la ritmuri simple, populare, uneori chiar melozii mai vechi revenind asupra creaţiei lor anterioare. Noua imnografie foloseşte şi ritmurile consacrate şi strofe ale vechilor melozi drept irmoase, intrând în uz denumirile de idiomele, automele, prosomii, pentru a se diferenţia bucăţile celor două categorii de poeţi bisericeşti.[25]

Actuala imnografie bisericească prezintă şi ea un tablou al speciilor cântate, după cum urmează[26]:
1. Specii care îşi împrumută numele de la întinderea lor:
- *Stihul* (grec, linie, rând) este un verset scurt din psalmi şi alte cărţi ale Sfintei Scripturi, cântat repede, care serveşte ca introducere la o cântare mai lungă.
- *Stihira* (grec. - ceea ce este compus din linii, din stihuri) este o cântare precedată adesea de stihuri şi făcută de imnografii creştini ca să înlocuiască stihurile din Vechiul Testament.
Tipologie:
a) de la *vecernie* - după psalmul 140;
b) de la *stihoavnă* - legate de evenimentul zilei;
c) de la *utrenie* - laude.
- *Condacul* este o cântare scurtă care rezumă esenţa sărbătorii sau lauda sfântului.
- *Icosul* este o cântare mai lungă în care se desfăşoară pe larg cele zise în condac.
2. Cântări care îşi derivă numele de la conţinut:
- ale *Învierii* - imnuri duminicale ce au ca obiect Învierea. Această numire o poartă şi alte cântări - troparele Învierii, canoanele Învierii, sedelnele Învierii, etc.
- ale *Crucii* - imnuri tratând despre patimile, crucea, răstignirea Domnului; li se mai zice şi tropare ale crucii.

[22] Idem
[23] Idem
[24] Idem
[25] Idem
[26] cf. Badea Cireşanu, *Tezaurul*...

- ale *Născătoarei de Dumnezeu* - laude privitoare la Sfânta Fecioară;
- *Dogmaticele* - sunt laude ale Născătoarei, conținând dogme care stau în legătură cu persoana lui Iisus şi cele două firi ale Lui; sunt alcătuite de Ioan Damaschin;
- Cântările *treimice* (triadicalele) din Octoih - conțin preamărirea Sfintei Treimi; se cântă duminica dimineața;
- *Exapostelariile* (trimiterile) - imnele duminicilor din Octoih ce se cântă după canon şi țin locul luminândelor din zilele săptămânii; se cheamă astfel pentru că în ele se vorbeşte de făgăduința Domnului de a-L trimite pe Sfântul Duh apostolilor;
- *Luminândele* - svetilnele - cântări de la utrenie, după canon, în zilele săptămânii; conțin rugămintea pentru iluminarea de sus cu harul Sfântului Duh;
- *Cântările pentru adormiți* - cântate numai sâmbăta.

3. Specii care se intitulează după întocmirea, măsura şi forma cântării lor
- *Canonul* - o cântare întinsă, compusă după o anumită regulă, din împreunarea câtorva ode scrise cu o singură măsură; cuprinde nouă ode, după numărul celor nouă cete îngereşti, dar poate fi alcătuit şi din 2, 3 sau 4 ode. Primul tropar se numeşte irmos, iar un anumit irmos de la sfârşitul fiecărei ode - catavasie.
- *Asemănândele* (prosomiile, idiomelele) - modele de cântări din Minee sau Octoih, ale fiecăruia din cele opt glasuri, după care se cântă alte imne.
- *Antifoanele* - imnuri care se cântă de ambele străni, pe rând.

Tipologie.
a) antifoanele *catismelor* sau stihurile lor de la Slavă...;
b) antifoanele *treptelor* de la utrenia de duminică;
c) antifoanele *liturghiei* de după ectenia mare;
d) antifoanele celor douăsprezece praznice împărăteşti.

4. Specii cu numele de la locurile Sfintei Scripturi cu care se uneşte cântarea lor
- *Binecuvântările* - tropare precedate de versetul 12 al Psalmului 118 - Bine eşti cuvântat, Doamne …
- *Polieleul* - cântarea Psalmilor 134 şi 135;
- *Fericirile*.

Specii cu numele de la timpul în care se cântă
- *Lucernalele* sau luminariile - cântări de la partea întâia a vecerniei când preoții se roagă lui Dumnezeu, care locuieşte în lumină, ca să reverse strălucirea Sa în sufletul credincioşilor; se cheamă în acest fel pentru că atunci este timpul când se aprind luminile în casa Domnului;
- *Chinonicul* - stihul care se cântă în timpul împărtăşirii preoților;
- *Prochimenul* - stihul biblic ce se aşează înaintea citirii din Sfânta Scriptură a Apostolului, Evangheliilor, Parimiilor; este diferit de prochimenele sărbătorilor mari şi acelea de la vecerniile duminicilor Postului Mare;

6. Specii care arată poziția şi respectul celor ce se roagă în timpul cântării
- *Acatistul* - cântarea în vremea căreia credincioşii stau în genunchi;
- *Ipacoi* - cântarea de la privegherea de duminică, miezonoptică şi utrenie înainte de antifoane şi citirea Evangheliei;
- *Sedelnele* (şezândele) - imnuri la a căror cântare se şedea jos; se cântă la utrenie după catisme, după polieleu şi la a treia odă a canonului;
- *Doxologia* (imnul martirului Atinogen) - se cântă solemn, la sfârşitul utreniei, în zilele de duminici şi sărbători (doxologia mare), iar în rest se citeşte (doxologia mică).

Melozii au căutat întotdeauna corespondențele izosilabice şi omotonice de la un cuvânt la altul. Dar această simetrie minuțioasă nu era oricând posibilă. Ea făcea ornamentul şi luxul ritmurilor tonice, dar nu era pentru ele o condiție necesară şi constantă. Cum regula izosilabiei se aplica numai propozițiilor incidente, nu şi cuvintelor, picioarele tonice puteau trece liber de la un cuvânt la altul, cu condiția ca orice compensație odată făcută, să se regăsească la sfârşitul incidentei, acelaşi număr de silabe şi aceleaşi accente.[27]

Imnografii, interpreți oficiali ai rugăciunii publice, se conformau strict limbii contemporanilor lor. Însă pentru a marca ritmul, s-a menținut o punctuație care pare a contraria sensul. Un membru ritmic este definit de întinderea sa silabică şi dispoziția accentelor. Orice propoziție incidentă se poate descompune în picioare tonice de două sau trei silabe. Ritmul tonic al imnografiei este binar sau ternar, niciodată cuaternar. Melodul pretinde titlul de poet, dar cântă; scrie în proză, dar observă legile ritmice, iar troparele care îi compun cântările sunt între ele la fel de asemănătoare prin ritm, ca strofele şi antistrofele din vechime.

Melodul este, deci, independent de metrica ştiințifică,[28] păstrându-şi toată libertatea de a recurge exclusiv la procedeele ritmice cele mai simple şi mai accesibile pentru urechea contemporanilor săi. Dintre aceste procedee populare menționăm în primul rând asonanța şi rima. Principiul cantitativ i se aplică fiecărei silabe, dându-i valoare absolută şi invariabilă.[29]

În noile cântări ale melozilor, esența ritmului stă numai în corespondențele izosilabice şi omotonice ale irmosului cu troparele. Idiomelele şi, în general, toate strofele, considerate în izolarea lor, nu ar prezenta astfel nici o armonie sensibilă, dacă ținem cont de această lege fundamentală. Melozii au căutat, deci, să stabilească şi corespondențe imediate între incidentele unui tropar. Aceste

[27] Idem
[28] Idem
[29] Idem

corespondențe interioare ale strofelor pot fi numai omotonice. Omotonia, la finalul incidentelor, face apel la omofonie.[30]

În acele vremuri Liturghia era supusă unei legislații severe, iar sinodul de la Laodiceea interzisese demult orice compoziție liturgică anonimă sau a autorilor incompetenți. În acest context, acrostihul era semnul exterior al unei origini legitime și când cântăreții sfinți pronunțau succesiv inițialele așteptate, pontificele, clerul și chiar poporul, care-și aminteau de la un an la altul toate frazele unui ciclu liturgic, își recunoșteau melozii preferați și devansau textul prin rugăciunea interioară.[31]

Această grijă a cântăreților pentru forma cântărilor este explicabilă, deoarece ele intrau în cultul divin public, urmând a fi reprezentative pentru biserica dreptmăritoare, așa cum au rămas până azi. De aici și grija pentru corectitudinea dogmatică și pentru frumusețea stilului și a expresiei, care urmau a fi în armonie cu celelalte laturi ale artei creștine - iconografie, arhitectură, chiar ritualul cultului.

În ceea ce privește cântările culese de noi din Maramureș, situația este cu totul alta, dacă nu chiar opusă celei prezentate anterior. Vom vedea cât de greu este să se stabilească un criteriu de clasificare, dată fiind circulația cântărilor în popor și în cultul oficial, fără vreo rânduială precisă sau stabilă. Pe lângă aceasta, nici chiar în mediul lor de utilizare ele nu cunosc o tipologie gândită după unul sau mai multe criterii.

Caracteristic acestor cântări este circulația lor folclorică. De aceea, în ce privește regulile formale (măsură, ritm, rimă, melodie) avem de a face cu două tipuri de creatori: pe de o parte, creatorii propriu-ziși, iar pe de alta, performerii.

În cazul cântărilor studiate, la nivelul autorilor se regăsește o oarecare preocupare pentru rimă și estetica exprimării. În general, rima este împerecheată sau încrucișată. Deși creatorii încearcă să evite banalitatea în acest domeniu, totuși nu se identifică efecte formale speciale, neîntâlnindu-se nici măcar figuri fonetice de genul aliterației. Avem de a face cu un discurs poetic tradițional, logic, lipsit de figurile poeticii moderne (onirism, discontinuitate sintactică sau logică, etc.), ca și de preocupările pentru formă ale vechilor melozi. Puținele figuri stilistice întâlnite (epitete, comparații, metafore) sunt cele obișnuite textelor religioase din sfera canonică sau apocrifă, fără originalitate; aceasta se regăsește numai în organizarea materialului, în "construirea discursului", am spune.

Procedeele formale, de orice tip ar fi ele, nu constituie o preocupare distinctă, un scop în sine, al creatorilor acestor cântări. Ele sunt făcute pentru a fi înțelese de toată lumea, cu scopul de a decoda poporului mesajul și tâlcul Scripturii și al învățăturii Bisericii. De aceea nici sfera lor semantică nu iese din categoria cuvintelor celor mai frecvent întrebuințate de comunitate. Pe de altă parte, am spune că ele constituie o marcă ideologică a grupurilor pe care le reprezintă și care se consideră a fi niște creștini mai îmbunătățiți, cu o misiune specială între ceilalți. Preocuparea autorilor și a interpreților cade deci mai puțin asupra formei textului, cât asupra mesajului.

Și totuși, cum am văzut, preocupările estetice nu lipsesc. În comunitățile studiate există pretenția de a considera aceste cântări drept o literatură aparte, sau măcar egală cu cea populară, din pricina frumuseții formei lor textuale și muzicale, sau superioară acesteia datorită "sacralității" textelor. Acesta este însă și un obiectiv programatic, întrucât forma este făcută ca să atragă, iar conținutul să catehizeze și să convingă.

Alt aspect demn de luat în seamă ar fi al locului cântării imnelor. Pe vremea Sfântului Efrem, arienii cântau la răscrucile de drumuri, alții în adunări publice sau private, iar ortodocșii în cadrul adunărilor lor, în biserici.

Cântările noastre se cântă acum în biserici la chinonic sau la sfârșitul slujbei, când credincioșii sunt miruiți, la hramuri (la Sfânta Maria Mare, la mânăstirea Moisei se renunță la rânduiala Ceasurilor în favoarea acestor cântări), în adunări particulare. Acesta este, însă, numai uzul tradițional, căci cântăreții profesioniști de muzică populară din Ardeal (Valeria Peter Predescu, Elisabeta Ticuța, Dumitru Sopon ș.a.) le-au preluat, cântându-le la radio, televiziune sau pe casete de interpret.

Ajunse în alte medii decât cel tradițional, cântările își mențin neschimbate versurile, chiar și pronunția dialectală. Interesant este însă ce se întâmplă la nivelul melodiei. Interpreții de muzică populară, dacă nu o modifică în esență, cel puțin o cizelează, o armonizează, o apropie de tipare folclorice consacrate, dându-i o formă mai elaborată ("de autor", i-am zice), care nu există în comunitățile tradiționale.

Pentru monahii din pustia Egiptului, rugăciunea, evlavia și întreaga rânduială liturgică era în psalmi. Avii din mânăstiri îi învățau Psaltirea pe începători, iar aceștia trebuiau să o cunoască în întregime și să mediteze neîncetat la sensurile ei. Pentru acești oameni care erau în comuniune de rugăciune cu îngerii și îi vorbeau lui Dumnezeu doar în limba inspirată de El, nu existau cuvinte omenești și melodii pământești în care să te poți ruga.[32]

Avva Isaac recomanda rugăciunea scurtă și deasă pentru a

[30] Idem
[31] Idem
[32] *Patericul sinaitic*...

evita răpirea inimii de duhurile viclene. Avva Nil din Ancira (sec. IV) spune că troparul, cântare de bucurie, este nepotrivit pentru monahii care s-au retras din lume ca să-şi plângă păcatele Un monah din Capadocia, învăţat demult cu cântarea troparelor introduse de Sfântul Vasile, vine la pustiul Nitriei unde este oprit să le cânte de către bătrânul său. Egumenul mânăstirii, la care reclamă acest lucru, îi explică: În ce priveşte cântarea troparelor şi canoanelor şi folosirea modulaţiilor muzicale, acestea sunt pentru preoţii din lume, ca să adune oamenii în biserici; dar pentru monahi, care trăiesc departe de lume, astfel de lucruri nu sunt de folos, ci aduc mai mult necaz.[33] Avva Pamvo deplânge chiar vremea când în biserici se vor introduce tropare şi se va cânta lumeşte.

Această primă reacţie a monahilor este determinată de faptul că ei considerau că acest gen de cântare seamănă cu riturile vechiului păgânism - folosirea muzicii profane şi cântarea modulată; faptul s-a dovedit, însă, inofensiv în practică. După această primă reacţie, chiar monahii se vor situa, cu zel, în fruntea cetelor de cântăreţi.

Nu lipsesc nici astăzi reacţiile la cântarea religioasă populară, de tipul celei amintite. Unii clerici o resping pe motivul că ar putea fi poartă de intrare a ereziilor, că se adoptă melodii care sunt departe de psalmodie, lumeşti (vals, romanţă, melodii populare), în fine, că este o activitate în afara Bisericii, mirenească, folclorică.

Cu toate că în cercurile teologice elitiste aceste păreri se mai menţin încă, cercetările noastre de teren dovedesc faptul că la foarte multe biserici şi mânăstiri din Ardeal şi chiar Moldova şi Muntenia, pentru a nu mai vorbi de Banat, unde mişcarea Oastea Domnului are o activitate mai intensă decât în rest, contribuind la o mai mare răspândire a acestui fel de cântare, chinonicul este înlocuit de o priceasnă, iar la sfârşitul slujbelor, la miruirea credincioşilor, se interpretează pricesne. Ba chiar există şi moduri organizate de a învăţa aceste pricesne, în Ardeal şi chiar în mânăstirile şi bisericile unde sunt cântăreţi şcoliţi în muzica bizantină (de exemplu, la biserica Sfântul Mina din Bucureşti, lunea după-amiază se învaţă cântarea pricesnelor, sub denumirea de cântări creştine, de către credincioşii prezenţi atunci în biserică, cu concursul preoţilor).

Opinia cercetătorilor muzicii bisericeşti este că în muzica noastră populară există structuri asemănătoare cu cele bizantine. De aceea cântăreţii mai sus numiţi adaptează melodia populară, făcând-o să sune psaltic, ori chiar o prelucrează pentru coruri bărbăteşti sau mixte, cum este cazul, de exemplu, al călugărilor de la schitul Crasna, sau chiar al profesorilor de muzică psaltică ai Facultăţii de teologie din Bucureşti. Putem vorbi, deci, de intrarea acestor cântări în cultul divin oficial, de adoptarea lor de către acest mediu, de o selecţie şi apariţia unor noi compoziţii ale clericilor, ceea ce face din această cântare o specie vie, mobilă, modernă am spune, chiar o adaptare a ortodoxiei la cerinţele sociale şi duhovniceşti ale creştinilor de azi.

Se ştie că unul dintre impulsurile date creaţiei imnografice de la începutul creştinismului au fost ereziile, care doreau să atragă oamenii la învăţătura lor şi prin frumuseţea imnografiei.

În comunităţile de care ne ocupăm este vorba tot de o reacţie a ortodoxiei, pe de o parte (în comunităţile contemporane) la propaganda cultelor neoprotestante, iar pe de alta (mai ales în trecut) la Uniaţie. Însăşi mişcarea Oastea Domnului, principalul mediu în care s-au compus cântările, s-a înfiinţat ca reacţie la greco-catolicism, mare parte din activitatea mişcării constând în adunări şi cântarea de imne.

Precum se ştie, imnografia creştină, în comunităţile eretice, a degenerat, deoarece principala funcţie a sa este de a-i arăta omului calea cea adevărată către Dumnezeu, iar cântările aparţinând ereziilor sunt non valori dogmatice, cu toate că pot avea valoare estetică, pot suna frumos, melodios. Acest pericol al degenerării cântărilor există şi în actualele comunităţi, provenind din: apariţia cântării ca reacţie la propaganda neoprotestantă şi la tendinţele de catolicizare prin biserica unită, deci punerea accentului mai mult pe partea ideologică, pe apartenenţa ei la un anumit grup religios şi neglijarea aspectului duhovnicesc; utilizarea cântărilor în cadrul unor adunări particulare care, scăpate de sub supravegherea şi îndrumarea clerului, sunt porţi de pătrundere a ereziilor, mai ales pentru faptul că contactele dintre ortodocşi şi eterodocşi sunt dese, prin locuirea în acelaşi sat, înrudire, etc.; utilizarea cântării în locul rugăciunii din cărţile consacrate, mai ales atunci când este vorba de adunări particulare, de unde şi scopul estetic predominând asupra celui mistic, în unele cazuri.

Dacă până acum am ţinut să precizăm câteva chestiuni teoretice privitoare la cântare, ne propunem să continuăm şirul acestor probleme care ne sunt de folos în cadrul paralelei noastre.

Pentru creatorul de muzică bisericească se pune problema studierii şi cunoaşterii psihicului omenesc, cu infinitele sale forme de manifestare, căruia să i se poată adresa şi pe care să-l influenţeze. Simpla exprimare senzitiv-sonoră, fără o reflectare în lumea afectivă a auditorului, anihilează efectul scontat chiar de autor.[34]

Pe lângă o construcţie inteligentă şi exprimare sinceră, creatorului i se cere utilizarea unor imagini artistice de mare forţă şi convingere, cuprinderea în stări emoţionale grăitoare a lumii infinite de idei, trăiri, sentimente

[33] Idem

[34] V. Giuleanu, *Tratat*...

omeneşti.[35] Se cere, de asemeni, cunoaşterea tradiţiei muzicii bisericeşti şi naţionale, ca şi noţiuni teoretice de istoria muzicii bizantine şi teologie.

În cazul cântărilor religioase, dacă autorul textului este uneori cunoscut, despre autorul muzicii comunitatea nu ştie nimic. Se pare că acesta este aceeaşi persoană cu autorul textului în unele cazuri, sau melodia îi aparţine interpretului, el putând utiliza una sau alta dintre melodiile cunoscute care se potrivesc textului pe care îl are de interpretat.

Interpretului i se cere, în muzica cultă, deci şi bisericească, cunoaşterea în adâncime şi pătrunderea psiho-emoţională a operei pe care o are de interpretat, veridicitatea exprimării conţinutului emoţional, intervenţia activă în redarea operei, manifestarea concepţiei şi a modului propriu de a înţelege muzica interpretată, fără rabat de la partitură, lucrul inteligent şi conştient. În plus, cântăreţului bisericesc i se cere o cântare domoală, dulce, lină, fără a fi stridentă, deoarece cântarea este mai întâi rugăciune şi după aceea artă.[36]

Interpretului cântărilor i se cere din partea comunităţii voce şi auz muzical, apoi credinţă, dragoste faţă de cântare şi de Dumnezeu. Înţelegerea acestor factori de către indivizi şi comunitate este, însă, subiectivă; prin credinţă se înţelege o credinţă oarecum oarbă, deasupra înţelegerii raţionale, iar prin dragoste, un fel de zel misionar şi ruperea de lume pentru a-I sluji lui Dumnezeu.

O interpretare frumoasă, făcută cu talent şi suflet este mult apreciată, cel care o realizează fiind considerat de comunitate ca om înzestrat cu har de la Dumnezeu, făcând parte din ceata cântăreţilor cei împreună cu îngerii. Opinia trăitorilor creştini este relativ alta. Încă de la începutul introducerii troparelor în Biserică s-a condamnat cântarea care se aseamănă artei profane, sinoadele dând indicaţii în vederea interpretării cu bună cuviinţă a cântărilor bisericeşti (fără a sili firea spre răcnire - canonul 15 al sinodului de la Laodiceea - fără a-ţi modula şi trupul după ondulaţiile vocii, fără a gesticula ca în teatrele romane, etc.).

Cântarea religioasă trebuie să fie în primul rând rugăciune, făcută după toate regulile care ar face-o bine primită înaintea lui Dumnezeu, şi numai după aceea artă, pentru ca prin frumuseţea şi cuviinţa ei să înalţe sufletul omenesc înspre frumuseţea dumnezeiască. Mulţi care interpretează cântările culese de noi în comunitatea tradiţională încearcă să ajungă la starea duhovnicească în care să le fie bine-primită cântarea înaintea lui Dumnezeu. Ei duc o viaţă simplă, chiar de sărăcie, curată (văduvie), cinstită, frecventând adeseori (mai ales în duminici şi sărbători) biserica. Îşi cresc pruncii în credinţă şi cinste, învăţându-i să păzească, înainte de toate, legea lui Dumnezeu şi fiind conştienţi că părinţii sunt cei care vor da socoteală înaintea lui Dumnezeu de greşelile copiilor. Îngrijesc de gospodărie şi de rugăciune. Fac milostenie, după putere, cu cei străini călători, cu monahii, bisericile, cu credinţa că prin acestea şi Dumnezeu îi va milui cu cele ce le sunt de folos vieţii, cu iertarea păcatelor şi cu ajutorul copiilor lor. Ei consideră cântarea ca pe o slujbă specială adusă lui Dumnezeu, pentru care lasă cele ale gospodăriei şi ale lumii. O consideră ca pe un fel de jertfă şi o practică însufleţiţi de o iubire aprinsă pentru Dumnezeu.

Interpreţii consideră apoi cântarea ca făcând parte din misionarismul creştin, alături de ajutorarea aproapelui şi propovăduirea cuvântului lui Dumnezeu (mai ales cuvântul Scripturii şi învăţăturii unor părinţi trăitori pe la mânăstirile la care au fost în pelerinaj, ori ale căror cărţi le-au citit). Ei consideră cântarea ca pe o chemare a lui Dumnezeu şi, nu în ultimul rând, ca pe un talant pe care au datoria de a-l înmulţi. Cântarea înseamnă pentru ei şi un mod de a te ruga atât pentru cei credincioşi, cât şi pentru cei care, prin faptele lor, s-au depărtat de la credinţă, pentru lumea întreagă, pentru care suntem cu toţii datori să ne rugăm.

Ca mod de cântare este acceptată însă adesea cântarea tare, "răcnită", cu inflexiuni care pun în evidenţă mai mult vocea cântăreţului şi mai puţin vorbele, lipsind astfel nu numai dulceaţa cântării, ci şi starea prielnică rugăciunii. Nu la fel se pune problema şi cazul cântăreţilor profesionişti de muzică populară. Aceştia transformă cântarea în artă, o prelucrează, dar rămân cu credinţa că slăvesc pe Dumnezeu, prin darul cântării care li s-a dat. Pentru interpreţii-monahi, pricesnele au, mai ales, funcţie catehetică şi liturgică, înlocuind chinonicul.

În cazul comunităţilor monahale feminine, discutarea problemei se apropie mai mult de cazul interpretului din comunitatea tradiţională, căci unele maici provin din mediul în care se cântă aceste cântări, deci le cântă în virtutea moştenirii lor prin tradiţie, neavând nici pregătirea teologică şi nici instrucţia muzicală care să le permită armonizarea sau prelucrarea; de aceea ele menţin modul de interpretare şi concepţia tradiţională despre cântări şi interpretarea lor.

În Bizanţ s-a creat un teren prielnic pentru artele timpului. Cântecul bizantin este un amestec de procedee de origine greco-romană, ebraică, arabo-siriană şi a diferitelor straturi ale muzicii laice, populare, de orice factură. Muzica bizantină este răspândită într-un spaţiu destul de larg: din Peninsula Balcanică până în inima Europei (fosta Iugoslavie). Orientul Apropiat, Africa de Nord, toată Rusia, până în Asia Centrală. În contact cu arta muzicală a atâtor popoare, cea bizantină cunoaşte evoluţii foarte variate, complexe, care fac imposibilă o privire stilistică generală

[35] Idem
[36] V. Giuleanu, *Tratat*...şi *Canoanele Bisericii*...

cuprinzătoare asupra tuturor mijloacelor întrebuințate, mai ales pentru arta de la periferia ariei de răspândire. Cele mai mari dificultăți se înregistrează mai ales după 1453, când mijloacele originale resimt influențele și manierele din zona turco-arabă și persană, ce pun greu în cumpănă autenticitatea și puritatea stilistică. Totuşi muzica bizantină și-a păstrat liniile stilistice fundamentale prin acele ipostaze și forme structurale care aparțin organic trunchiului său, cu rădăcini în Bizanț.[37]

După cum am amintit anterior, cântările din Maramureş conțin în cea mai mare parte melodii populare din Ardeal, melodii de vals și romanțe, cu variațiile pe care le-am menționat, de la o categorie de interpreți la alta. Despre influențele pe care le-a suferit cântarea religioasă din Maramureş, ar fi multe de spus. Prima și cea mai importantă este cea folclorică, resimțită mai mult la nivel muzical, chiar și în cazul cântării canonice. La nivel formal și prozodic, aceasta influență este mai puțin resimțită.

La nivelul textului, influențele sunt mai multe și mai complexe. Între ele distingem câteva mari categorii:
- *ale textelor apocrife și legendelor populare religioase*, manifestate în formulări, expunerea temei, tratarea subiectului, completarea datelor oferite de Scriptură cu date din apocrife, folclor și, mai rar, Sfânta Tradiție;
- ale *catolicismului*, mai ales în cântările închinate Maicii Domnului și în unele cântări în a căror formă originală se găsesc sau nu menționate denumiri catolice, precum Sfântul Spirit, Fecioara Maică, etc.;
- ale grupării *Oastea Domnului* în cadrul căreia au și apărut unele cântări – concepția despre crucea suferinței, pocăință, zelul misionar, rugăciune;
- ale grupărilor *neoprotestante*, resimțite mai mult în melodie, dar și la nivelul textului: obsesia pocăinței, a pedepsei divine pentru păcate, concepția despre Parusie.

Cântarea veche bizantină nu era uniformă. Ea diferea de la o biserică la alta, de la o localitate la alta, atât ca notație, cât și ca interpretare. Actuala cântare bisericească beneficiază de o notație simplificată și o relativă uniformitate, dobândite în urma reformei muzicii psaltice din secolul al XVIII-lea de la Constantinopol. Cântarea bizantină actuală este organizată în opt moduri (glasuri), patru autentice și patru plagale (lăturaşe). În subsidiar există moduri complementare, fără autonomie structurală, depinzând de modurile din care derivă.

În cazul cântărilor maramureşene nu am întâlnit notații muzicale în caietele de cântări ale femeilor, nici în culegerile publicate până în prezent, ci doar transcrieri ocazionale ale cercetătorilor. Denumirea de "glas" circulă în comunitățile studiate de noi, dar el nu are semnificația termenului din muzica bizantină, nici nu implică o tipologie a cântărilor ca acolo. În cazul nostru, glas înseamnă o melodie sau alta dintre cele cunoscute, care se potriveşte la măsura și ritmul versurilor ce urmează a fi cântate. Termenul, chiar în înțelesul acesta, este necunoscut multora dintre cântăreți, fiind întâlnit doar în vocabularul câtorva dirijoare al corurilor bisericeşti. Variantele melodice diferă în funcție de: satul și biserica în care se cântă, interpret, momentul interpretării, context.

Muzica bizantină cunoaşte existența mai multor scări (octaviante, infraoctaviante și supraoctaviante), și mai multor genuri melodice - diatonic (glas 1, 4 + 5, 8), cromatic (glas 2+6, muştar, mixte cromatico-diatonice), enarmonic (glas 3+7 + unele cântări din 5).[38]

Din punct de vedere al ritmurilor, întâlnim în actuala muzică bizantină:[39] *irmologică* (grabnică) - vie, concisă, pentru fiecare silabă din text fiind creat un sunet; *stihirarică* ("zăbavnică", cum o numeşte A. Pann) - mişcare mijlocie, moderată, de expresie calmă, liniştită, domoală, permițând cântarea mai multor sunete pe aceeaşi silabă, cu posibilitatea dezvoltării melodiilor de gen ornamental; *papadică* - mişcare foarte largă, rară, preluată cu ornamentări excesive, pe o silabă putându-se desfăşura o melodie întreagă.

Comunitatea care interpretează pricesnele nu cunoaşte aceste noțiuni teoretice, singura normă de interpretare a cântărilor constituind-o tradiția orală, familială sau comunitară. Remarcăm, de asemeni, că lipsesc, la unii interpreți, bogatele ornamentații din muzica bizantină, cântarea înscriindu-se în stilul celei folclorice româneşti sau al cântărilor neoprotestante.

Modulația are ca scop colorarea cât mai variată a versului melodic și evitarea monotoniei. Este prezentă mai mult în cântările stihirarice și papadice, presupunând fantezie, improvizație, inventivitatea psalților și imnozilor. Se realizează prin treceri în moduri diferite ca gen (diatonic, cromatic, enarmonic) sau în modurile lor complementare (muştar, nisabur, hisar)[40].

În cântările religioase din Maramureş modulația este și ea prezentă și foarte apreciată de comunitate. Ea se realizează în funcție de posibilitățile vocale ale fiecărui interpret și de fantezia fiecăruia, ducând adeseori până la schimbarea melodiei de la un interpret la altul.

Repetarea, numită și imitație, constă în reluarea figurilor melodice, care dă muzicii bizantine un caracter oral tradițional. El face parte din estetica artelor orientale, desenele melodice realizând prin repetare o anumită simetrie, care se găseşte în elementele artelor plastice

[37] diac. as. Nicu Moldoveanu, *Izvoare...*

[38] V. Giuleanu, Op. cit., N. Lungu, M. Croitoru, *Gramatica...*
[39] Idem
[40] V. Giuleanu, Op. cit.

regionale şi asigurând melodiei legătura dintre părţile componente. În muzica bizantină se realizează reeditarea unor arhetipuri melodice în texte liturgice diferite, independent de conţinutul literar al cântărilor. Există o repetare strictă şi alta liberă a unei figuri melodice. Întrebuinţată doar pe orizontală, figura oferă posibilităţi reduse, dând construcţii monotone.[41] Tiparele melodice se pot reedita pe plan general, de unde rezultă gruparea cântărilor în opt moduri, sau particular în fiecare cântare.

În cazul cântărilor religioase din Maramureş, nefiind vorba, practic, de o artă riguroasă a interpretării, nu există nici o repetare de motive sau structuri melodice, deşi se poate vorbi, la un mod foarte general, de un stil propriu acestor cântări, influenţat mai mult de melodica populară. Repetarea, în cazul pricesnelor, se realizează prin reluarea unei structuri melodice de-a lungul a zeci de strofe uneori. Al doilea nivel la care se poate vorbi de repetare (de data aceasta atât la nivel muzical, cât şi literar), este cel al refrenului, repetat mereu, chiar de două ori, după fiecare strofă. De aici decurge o lungire a cântării (practic dublarea sau triplarea numărului de strofe, prin repetiţia de fiecare dată a refrenului) şi o monotonie, dorită de interpreţi, care pentru *outsider*-ul neobişnuit cu acest stil ar putea să pară plictisitoare. Scopurile acestei repetări sunt multiple.

În primul rând, se cuvine să luăm în considerare scopul mnemotehnic, propriu oricărui fapt de folclor literar, pentru a asigura circulaţia şi transmiterea în cadrul grupului. Refrenele sunt mult mai bine cunoscute şi cântate decât strofele propriu-zise ale cântărilor. Există obiceiul de a adapta unele texte la un anumit refren. Uneori, versurile propriu-zise ale cântării prezintă o importanţă atât de mică, încât este necesar să fie citite pe rând de conducător cu voce tare, înaintea grupului, înainte de a fi cântate.

În afară de a fi mnemotehnic, refrenul mai are încă un rol foarte bine determinat: exprimă ideea de bază a cântării, sentimentele de durere sau de bucurie ale comunităţii, cântarea propriu-zisă nefiind decât un suport pentru refrenul care sintetizează dorinţa de rugăciune a grupului.

Celelalte scopuri ale repetării ţin de ritualul interpretării. În cazul cântecelor de procesiune, cântate, de obicei, în timpul deplasării grupurilor către mănăstire, sau la înconjurul bisericii, repetarea însoţeşte, practic, paşii oamenilor spre biserică, dând ritm mişcării parcă desenând drumul ascendent spre Dumnezeu al acestor grupuri. Mişcarea melodiei este aceeaşi cu mişcarea fizică a grupului.

Repetarea are, însă şi un sens mai profund. Scopul principal, menirea cântării nu este cea estetică. Ea este rugăciune sau slujbă adusă lui Dumnezeu. Repetarea unei structuri melodice pe o întindere uneori foarte mare, prin monotonia şi forma fixă, duce la lipsa de grijă a interpreţilor pentru calitatea melodiei, uneori chiar la ignorarea aspectului estetic, artistic al melodiei şi implicit, a caracteristicilor individuale ale vocii interpreţilor.

Lipsa nevoii de a acorda atenţie melodiei transferă interesul interpreţilor către text. El este cel care contează. El este rugăciunea propriu-zisă, melodia fiind numai haina frumoasă în care această rugăciune este înălţată către Dumnezeu. Prin lipsa de grijă faţă de tehnica muzicală şi prin repetarea unei structuri melodice şi a refrenului chiar de zeci de ori, performerii realizează o interpretare "perfectă", al cărei suport este repetarea, dobândind în acelaşi timp o concentrare la rugăciune, o stare sufletească deosebită ce se înalţă, odată cu înălţarea acordurilor melodice, către Dumnezeu. Dintr-un procedeu formal, repetarea se transformă în cazul cântărilor studiate, în procedeul de bază al interpretării, care aduce la atingerea scopului celui mai nobil al cântării - îndreptarea ei către Dumnezeu; acest procedeu se transformă într-un model de pregătire spirituală pentru rugăciune.

Procesul variaţional pleacă de la linia de bază, dându-i alte înfăţişări prin: schimbarea direcţiei liniei, a ornamentelor, a desenelor ritmice şi structurilor intonaţionale în care se reunesc elemente esenţiale din formula de bază, trecerea în câmpuri modale diferite, rar variaţii de ritmică. Şi în cântarea studiată de noi se întâlneşte schimbarea direcţie liniilor şi a structurilor intonaţionale, ca şi variaţii ritmice, mai ales la trecerea dinspre strofă spre refren şi invers.[42]

Improvizaţia este un procedeu componistic utilizat în muzica bizantină datorită oralităţii şi naturii solistice a actului interpretativ folosită. Este folosită mai mult în genurile mai libere (papadice). Se desfăşoară un cadru modal precis (respectă formulele cadenţiale şi finale ale unui mod). A generat forme melodice bogate şi ornamentale.[43]

În cazul cântărilor noastre, improvizaţia este un procedeu destul de mult utilizat, având însă alt mecanism decât în melodica bizantină. În cazul nostru nu sunt respectate anumite tipare melodice ca în muzica bisericească, ci se improvizează după bunul plac al performerului. Improvizaţia poate viza întreaga melodie, în cazul în care interpretul, necunoscând melodia pe care se cântă de obicei acea cântare, sau vrând să-i dea un aer de noutate, îi ataşează o melodie improvizată de el, sau poate privi doar o parte a melodiei, în funcţie de disponibilităţile vocale ale performerului, de preferinţele sale muzicale sau de context (o interpretare mai aleasă, mai artistică, va face interpretulul în cazul prezenţei altor grupuri din sate sau de

[41] Idem

[42] V. Giuleanu, Op. cit.

[43] Idem

credințe diferite, ca și în fața străinilor pentru a demonstra frumusețea tradiției locului și talentul său interpretativ). Ca și în muzica bizantină și în cântare putem vorbi de o competență a performerului, chiar de o specializare a sa. În cazul muzicii bizantine, acestea se dobândesc prin învățarea într-o școală de muzică sau pe lângă un protopsalt, într-o catedră.

În ce privește cântările noastre, competența se certifică de comunitate prin apartenența încă din copilărie la grupul de cântăreți. Această competență nu ține numai de corectitudinea executării cântării, ci și de integrarea cântărețului în comunitatea creștină a satului. Totuși, în cazul unei înzestrări vocale excepționale, comunitatea uită, pentru moment, de celelalte cerințe. Cântările se învață în familie, în cadrul pregătirii pentru procesiunile la Adormirea Maicii Domnului, în adunările particulare și la biserică. Deci improvizația nu este exclusă, însă ea merge numai până la o anumită limită; cântarea trebuie să fie recunoscută de *insideri* ca bun al comunității respective, aparținând tradiției locului. Noutatea este primită privită uneori circumspect, dar este admisă destul de repede, mai ales atunci când este în concordanță cu cerințele estetice ale comunității. Se întâlnesc, în cazurile studiate, două tendințe contradictorii, la fel de puternice: pe de o parte relativa încremenire într-o formă (text și melodie) fixă a cântării, iar pe de altă parte, marea receptivitate la nou, care exprimă dorința integrării grupurilor în societatea modernă și în creștinism românesc în ansamblu.

Centonizarea este compunerea unei cântări cu ajutorul unor fragmente melodice din alte cântări preexistente. Psalții foloseau texte muzicale vechi în țesătură melodică nouă.[44] Și în cazul nostru există posibilitatea de a realiza o melodie din combinarea a două-trei alte melodii cunoscute. Aceasta o face și omul din popor dar mai ales diecii bisericești care au cunoștințe muzicale.

Isonul este acompanierea melodiei de a doua voce, prin sunet prelung și discret pe vocala *a*; se numește ison pentru permanența prezență pe firul cântării. A fost destinat, inițial, să mențină cântarea primei voci purtătoare a melodiei la intonația exactă față de „bază" și în atmosfera modală cerută de cântare, sau pentru a readuce la aceste condiții dacă vocea respectivă s-ar fi depărtat. Cu timpul, devine pedală armonică a muzicii bizantine care, mânuită cu bun gust și simț estetic, dă un plus de expresivitate cântărilor.[45]

Reguli[46]: Se poartă pe unul dintre sunetele principale ale melodiei cum ar basul (tonica) modului, uneori pe dominantă. Nu suportă ison începutul melodiei în registre joase și finalurile, unde vocea urmează firului melodiei. Se alege o nuanță adecvată ca să nu acopere melodia, ci să o scoată în relief, însoțind-o discret și marcându-i din loc în loc modulațiile. Este foarte adecvat în cântări stihirarice și papadice și este contraindicat în recitative și în cântările irmologice.

În cântările noastre nu poate fi vorba de o astfel de tehnică ce presupune cunoștințe muzicale temeinice. Totuși, în comunitățile studiate există și interpretări ale pricesnelor pe două sau trei voci, în cadrul corurilor bisericești. Însă datorită lipsei de instrucție muzicală a dirijorilor, cântarea se realizează mai mult "la octavă", fără a ține cont de regulile muzicii bisericești și după ureche, aceste prelucrări fiind făcute de dirijoarea corului și, mai rar, de preot.

În cadrul serviciului divin există și astăzi așa numitul parlando-rubatto, care denumește o melodie foarte simplă, mai mult vorbită, după care se intonează un text. Acest ritm se constituie ca structură din formule cu durate aflate în relații nemăsurabile, cu augmentări și diminuări neproporționale, cu accelerări și răriri ale valorilor ritmice, fiind propriu mai mult interpretării solistice.[47] În biserici astăzi este auzit mai mult la citirea Evangheliei și Apostolului. Acest ritm, așa cum este cunoscut în cultul oficial, nu apare în cadrul ritualurilor interpretării cântărilor; nu apare nici chiar recitativul, care în cultul oficial are rolul de a pregăti părțile și secțiunile de tipul „arioso" și presupune un anumit ritm de citire și o intonație specifică. Găsim însă pasaje de recitare, pe care le numim parlando. Atunci când grupul de cântăreți este mai mare, iar aceștia nu cunosc textul pe de rost, nici nu dispun de texte scrise, conducătorul recită întâi fiecare strofă înainte de a fi cântată, cu scopul de a le-o reaminti membrilor grupului.

Efectul acestei citiri ni se pare însă mai mare. Cel care citește subliniază ideile, imprimând textului citit propria-i trăire și accentuându-i caracterul liric pe de o parte și cel de rugăciune, pe de alta. Această citire îl pune în evidență pe conducătorul grupului care pare că reunește în glasul său cântarea întregului grup, ce va urma să interpreteze, după recitarea sa. Prin aceste pasaje, cântările se apropie mai mult de stilul rugăciunii clasice, care este vorbită, însemnând un dialog personal, intim, tainic și direct cu Dumnezeu. Acest tip de recitare este folosit la procesiunile de la Adormirea Maicii Domnului și în adunările particulare, acolo unde sunt îndeplinite condițiile arătate mai sus. În acest context (de sărbătoare și „cu public") recitarea devine un mod de „a se da în spectacol" a grupurilor, de a-și marca mai mult identitatea.

44 Idem
45 Idem
46 după V. Giuleanu, op. cit.
47 Idem

DESPRE ICOANA MAICII DOMNULUI

în care Emanuela Munteanu ne prezintă, din perspectiva istoricului de artă și a creștinului, diferitele tipuri de icoane ale Maicii Domnului și felurita cinstire ce li s-a adus și li se aduce

Subiectele de iconografie marială au fost tratate până în prezent de două categorii de autori: teologi și istorici de artă. Cei care se apropie de iconografia marială dinspre teologie tind să accentueze problemele referitoare la subtilitățile de dogmă, făcând din lucrarea respectivă un prilej de descriere lirico mistică a diferitelor tipuri iconografice mariale și a semnificațiilor lor dogmatice. Pe de altă parte istoricii de artă urmăresc o clasificare cât mai exactă a tipurilor mariale, adoptând ca principal scop sistematizarea tipurilor iconografice, descrierea acestora și a variantelor, stabilirea extinderii temporale a unui tip, clasificarea relațiilor care există între un tip iconografic și diferitele denumiri sub care apare. Această viziune, deși riguroasă din punct de vedere științific (sau poate tocmai pentru că urmărește să fie foarte riguroasă din punct de vedere științific) pierde uneori din vedere un aspect esențial și anume legătura strânsă care există între orice imagine religioasă și sentimentul religios care a generat-o și de aici, implicit, legătura între variația în timp a sentimentului religios și variația în interiorul tipurilor imaginilor religioase.[1]

Pentru a înțelege mai bine acest aspect trebuie să distingem trei nivele în interiorul creștinismului: Primul nivel este acela al mesajului originar, transcendent, uneori greu inteligibil, contrazicând tot ceea ce este trecător-uman în noi. Este domeniul inefabil al cunoașterii mistice prin experiență directă.

Al doilea nivel este acela al ideologiei religioase, cuprinzând dogma și cultul, realizând o mișcare lentă de deviere de la mesajul originar pe care urmărește să-l conducă spre inteligibilitate și umanizare. Aici ar trebui să se afle rădăcinile artei bizantine, întrucât ea este oarecum parte a cultului și este fundamentată dogmatic. În mod real însă arta bizantină preia de la acest nivel numai *scheletul* structurii sale intrinsece, ideea primă a anumitor tipuri iconografice, precum și caracterul de stabilitate, fixitate (uneori se spune *rigiditate*) rezultat din respectarea canoanelor stabilite de sinoadele ecumenice. Am putea spune că de acest nivel ține tot ceea ce este constant, aproape neschimbat în arta bizantină de la începuturi și până la ultimele ramificații post-bizantine.

Al treilea nivel este cel al religiozității, al sensibilității religioase a maselor. Actul devoțional propriu zis preia selectiv părți din dogmă și le exaltă rând pe rând, adaptând religia la spiritul epocii. Marea masă a credincioșilor nu a cunoscut niciodată subtilitățile dogmei și nici nu s-a interesat de ele, a făcut din iubirea de Dumnezeu o chestiune personală, uneori pasională până la distrugere și erezie. Este aici partea cea mai fluctuantă a creștinismului, povestea oglindirii chipului lui Dumnezeu în apele tulburate ale istoriei. Din punct de vedere al religiozității, nici o epocă a creștinismului nu seamănă cu alta, fiecare popor și fiecare timp are modul său particular de a-l concepe și iubi pe Dumnezeu și de a trăi comuniunea cu el. La acest nivel se află rădăcinile artei bizantine în forma sa concretă, vie, fluctuând discret dar inconfundabil, aici se află mecanismele selecției anumitor tipuri iconografice preferate sau dimpotrivă ignorate în diferite circumstanțe spațio-temporale.

Pentru studiul religiozității istoricul are la dispoziție arta, literatura religioasă, toate sursele scrise în care apar mențiuni referitoare la Dumnezeu (acte de danie, pisanii, inscripții, elementele de cult

[1] Prin variațiile formelor iconografice putem să urmărim șerpuirile ("les cheminements") propriei noastre credințe, în timp ce raportându-ne la modelele mai vechi suntem plasați în fața a ceea ce este credința dintotdeauna (E.Sendler - *Les icones byzantines de la Mère de Dieu*, Tours 1992, p.10). Evident, în studiul religiozității apare o problemă insolubilă pentru majoritatea epocilor și spațiilor geografice: religiozitatea. Ea are nuanțe diferite pentru diferite niveluri sociale și nu vom avea niciodată suficientă documentație pentru a distinge net fiecare nivel în parte. Există totuși, de obicei, pentru fiecare perioadă, o dominantă care străbate cu mai multă sau mai puțină intensitate toate nivelele sociale și care merită să fie studiată. Există, spre exemplu, perioade dominate distinct de ideea apocaliptică și această idee tinde să modeleze într-un anumit fel întreaga religiozitate a epocii respective. Evident, ideea de apocalipsă este un aspect al religiei creștine, dar preeminența pe care această idee o dobândește la un moment dat este un aspect al religiozității perioadei respective.

particulare pentru anumite zone şi perioade). Deasemenea, o sursă importată pentru studiul religiozităţii, dar cu mari inconveniente ţinând de lipsa reperelor temporale, poate fi prezenţa personajelor sfinte în folclor[2].

Ne-am oprit tocmai la pietatea marială deoarece ea dă tonul relaţiei între divin şi uman. Între adorarea lui Iisus Hristos şi cultul sfinţilor, cultul marial este veriga de legătură: nu la fel de ancorată în transcendent precum adorarea lui Iisus Hristos, dar nici la fel de apropiată de uman precum cultul unui sfânt[3]. În plus, în Occident, problema marială este, în perioada secolelor XVI-XVII, un aspect important al disputei între catolicism şi Reformă.

Din pictura bizantină, icoanele reflectă cel mai bine fluctuaţiile religiozităţii, pictura murală fiind mult mai dependentă de canon. Iată cum descria Manolis Chatzidakis[4] impactul icoanei asupra religiozităţii: *Trebuie să fi trăit un timp printre călugării de la muntele Athos pentru a înţelege cât de mult icoana rămâne încă o valoare puternică şi vie. Icoana vorbeşte, se supără, impune pedepse, se amestecă în disputele dintre călugări, într-un cuvânt ea are raporturi directe cu fiecare individ al comunităţii.*

Istoriografia de artă referitoare la iconografia marială distinge mai multe tipuri iconografice; stabilirea tipurilor precum şi clasificarea şi interpretarea acestora comportă uşoare diferenţe de la un autor la altul. Pentru simpla descriere a tipurilor iconografice, fără problematizări legate de geneză, evoluţie, filiaţii, denumiri, vom folosi în continuare lucrarea lui L.Réau despre iconografia artei creştine[5] care în tomul II, 3 abordează problema iconografiei mariale. Réau distinge patru categorii de tipuri iconografice: Fecioara Majestăţii, Fecioara Tandreţii, Fecioara Patimilor, Fecioara Protectoare[6].

Fecioara Majestăţii cuprinde următoarele tipuri de reprezentări:

Platytera, care poartă pe piept Pruncul, este reprezentarea ideii dogmatice că Sfânta Fecioară are pieptul mai larg decât Empireul pentru a-l cuprinde pe Dumnezeu întrupat.

Vlaherniotissa este reprezentată în picioare, cu braţele întinse, asemeni tipului de orantă din catacombe, de care se diferenţiază prin faptul că poartă pe piept un medalion cu Iisus Emanuel. Tipul este curent în icoanele ruseşti desemnate cu numele *Znamenie,* dar lipseşte aproape total în Occident. În secolul XIV este transformat în *Fecioara Protectoare* (*Vierge de Miséricorde*), acordând adăpost sub faldurile mantiei celor aflaţi în nevoi şi necazuri.

Panaghia Hodighitria este reprezentată în picioare cu Pruncul binecuvântând, susţinut pe braţul stâng. Este tipul adoptat de majoritatea madonelor gotice şi semnifică prin nume *Cea care arată drumul*.

Panaghia Nicopeea (*Cea care dă victoria*) este reprezentată în picioare sau aşezată, în atitudine hieratică, riguros frontală, prezentând cu ambele mâini Pruncul. Atitudinea şi gestul se regăsesc în Occident în tipul *Vierge de Majesté*.

În tipurile *Fecioarei Tandreţii*, Bizanţul precedă Sienna în crearea unei Sfinte Fecioare umane, materne, care dă sânul Pruncului, mângâindu-l şi jucându-se cu El.

Panaghia Galaktotrophoussa este tipul Sfintei Fecioare alăptând, care apare în arta rusă sub numele *Mlekopitatelnila,* iar în arta italiană *Madonna del Latte*. **Eleusa** sau **Glykophilousa** reprezintă pe Sfânta Fecioară cu obrazul lipit de obrazul Pruncului printr-un gest de tandreţe[7].

Panaghia Strasnaia (*Fecioara Patimilor*) este pandantul lui *Mater Dolorosa* din iconografia occidentală şi reprezintă presentimentul Patimilor simbolizate de îngerii purtând crucea şi suliţa, prezenţi în bust în colţurile de sus ale icoanei.

Bizanţul creează de asemenea înaintea Occidentului tipul Sfintei Fecioare mediatoare în intercesiune pentru mântuirea oamenilor (*Fecioara Protectoare*). Tema protecţiei a cunoscut o atât de mare răspândire

---

[2] Pentru prezenţa Maicii Domnului în folclorul românesc vezi Simion Florea Marian - *Legendele Maicii Domnului*; Bucureşti 1904.

[3] L.Réau remarca faptul că pe măsură ce se avansează în Evul Mediu, cultul marial ("mariolatria") progresează din ce în ce tinzând să diminueze cultul Fiului şi al celorlalte persoane ale Treimii (L.Réau - *Iconographie de l'art chrétien*; tom II, vol., II., p.66). Însuşi acest fenomen este un aspect al religiozităţii şi nu al religiei propriu-zise, deşi el este justificat dogmatic. Preferinţa pentru unul sau altul din personajele sfinte este un aspect al fluctuaţiei sensibilităţii religioase a maselor. Nu putem să nu remarcăm în acest context că Dumnezeu Tatăl nu a generat niciodată un cult şi o adoraţie specială în afara Liturghiei, şi aceasta tocmai datorită caracterului său transcendent, greu inteligibil.

[4] M.Chatzidakis, *L'icone byzantine*; în Studies in Byzantine Art and Arheologie, XVI, p.12, London 1972.

[5] Louis Réau - *L'iconographie de l'art chretien*, tom II, vol.II.

[6] Ibidem, p.72-74

[7] Ibidem, p.113.

în Rusia încât ea este cunoscută în iconografia bizantină nu prin numele grecesc *skepe* sau *episkepis*, ci prin traducerea rusă: *Pokrov*. Tipul a apărut la Constantinopol în biserica Blachernelor care poseda acoperământul Sfintei Fecioare. O învăţătură foarte populară spune că Sfânta Fecioară înconjurată de îngeri şi sfinţi a apărut în această biserică în faţa Sfântului Andrei, desfăşurând acoperământul său protector. Palladium al cetăţii, Acoperământul Sfintei Fecioare era venerat ca fiind cel mai sigur adăpost (*Skepe*) al trupului şi sufletului. Pocrovul face pandant tipului occidental *Fecioara Protectoare* (*Vierge Tutelaire*), care adăposteşte credincioşii sub mantia sa. În icoanele ruseşti Sfântul Acoperământ este ţinut fie de Sfânta Fecioară, fie de doi îngeri. Tot în cadrul tipului *Sfintei Fecioare Protectoare,* Réau menţionează prezenţa Maicii Domnului în tema Deisis[8].

Primele încercări notabile de sistematizare a materialului iconografic referitor la Sfânta Fecioară au fost întreprinse la începutul secolului XX de Kondakov şi Lichacev[9]. Prin amploarea informaţiei, lucrările lor se menţin încă în actualitate în ciuda celor aproape optzeci de ani trecuţi de la întocmirea lor şi a modificării viziunii asupra unora din probleme abordate, ca urmare a cercetărilor ulterioare. Kondakov sistematizează lucrarea *Iconografia Maicii Domnului* în funcţie de criterii cronologice şi spaţiale, studiind în tomul I iconografia Sfintei Fecioare, începând cu pictura catacombelor romane şi cu basoreliefurile sarcofagelor şi terminând cu tipurile iconografice greco-orientale şi bizantine ale Sfintei Fecioare în Occident în secolele VII-IX. Tomul II este consacrat în cea mai mare parte tipurilor iconografice fundamentale ale Sfintei Fecioare: Blacherniotissa, Nicopeea, Kiriotissa, Hodighitria, Eleusa, Chalkopratissa. Autorul consacră de asemenea un capitol studiului cultului icoanelor făcătoare de minuni din Constantinopol.

Un aspect controversat al istoriografiei iconografiei mariale este acela al genezei tipului **Eleusa** şi al

---

[8] Vloberg preferă o altă clasificare, introducând în *tipul de majestate:* Kyriotessa, Nicopeea, Sfânta Fecioară mai slăvită decât sfinţii, iar în tipul *de intercesiune:* Blachernitissa, Hagiosotirissa - Desis, Sfânta Fecioară cu mâinile ridicate în dreptul pieptului. Vloberg semnalează, de asemenea, ca *tipuri secundare:* Sfânta Fecioară izvor de viaţă, Pokrovul, Sfânta Fecioară cu trei mâini (**Tricherousa**). (M. Vlorberg, *Les types iconographiques de Ia Mere de Dieu dans l'art byzantine*; in Maria tom II, p.403-445).

[9] Pentru Kondakov, Lichatcev vezi bibliografia în Ivan Bentchen *Bibliographie der Gottersmutterikonen.*

raporturilor acestuia cu **Hodighitria**. Kondakov[10] consideră că tipul Hodighitria a apărut în Palestina sau Egipt în perioada preiustiniană şi a devenit general răspândit în secolul VI. Tradiţia atribuie prima icoană de acest tip Sfântului Luca[11]. Numele tipului este legat de acela al unui sanctuar. O primă biserică ce purta acest nume este construită în secolul V de împărăteasa Pulcheria[12]. Cronicarii vorbesc de asemenea de un celebru sanctuar şi de o mânăstire a Hodighitriei construite de Mihai al III-lea (842-867) numită *Biserica conducătorilor,* deoarece conducătorii de armată, înainte de a pleca la luptă, veneau să se roage în faţa icoanei ce purta acest nume[13]. Cinstirea Hodighitrei a atins culmea sub domnia Paleologilor. Constantin Porfirogenetul, în *Cartea ceremoniilor,* ne dă o imagine a acestui cult: în fiecare Marţi[14] Hodighitria era adorată în mod special, iar la începutul lunii Mariei (august) împăratul însuşi prezida ceremoniile. În 1350, Ştefan din Novgorod descrie astfel procesiunea: *Această imagine bogat ornamentată a Hodighitriei cântăreşte mai multe quintale. Surprinzător! Trei oameni o pun pe umerii unui singur om şi el merge cu uşurinţă prin harul lui Dumnezeu!*[15] Variaţiile în interiorul tipului Hodighitria sunt relativ reduse, ele referindu-se în special la pendularea între reprezentarea întregului corp şi reprezentarea până la jumătatea corpului[16].

Studiind problema apelativelor[17] asociate diferitelor tipuri iconografice, A. Grabar[18] sesizează faptul că există două categorii: apelativele care însoţesc în mod constant acelaşi tip iconografic (Hodighitria, Blacherniotissa, Hagiosotirissa, Pelagonitissa) şi

---

[10] Kondakov, *Iconografia Bogomateri*; St.Petersbourg, vol.II, p.192.

[11] Vezi M.Vloberg, op.cit.

[12] Egon Sendler, op.cit.,p.91.

[13] Kondakov, op.cit., p.192.

[14] Marte - Ziua lui Marte; alegerea zilei nu este fără legătură cu o reminiscenţă păgână a ideii de război (Marte); cultul Hodighitriei păstrează până în epoca Paleogilor ceva din semnificaţia originară de îndrumare în luptă (Hodighitria corespunde din acest punct de vedere sintagmei *Arhistrategă nebiruită a oştilor creştineşti* din Acatistul Sfântului Acoperământ (icosul 3).

[15] E.Sendler, op.cit., p.94.

[16] Kondakov discută pe larg evoluţia diferitelor stadii ale tipului, considerând că acesta trece treptat de la reprezentarea întregului corp la reprezentarea până la jumătatea corpului. O analiză atentă, cu exemple, a evoluţiei tipului găsim şi în Lazarev *Studies in the iconography of the Virgin*; în The Art Bulletin, XII, 1938, p.29-65, cap. IV Hodighitria. O variantă interesantă este Hodighitria reprezentată cu întregul corp (full figure) pe tron.

[17] Pentru apelativele Sfintei Fecioare vezi Louis Petit *Bibliographie des acolouthies greques*, Bruxelles, 1926.

[18] Andrè Grabar, *L'art paleochrétien et l'art byzantine*; London 1979 , XI, p.170.

apelativele care însoţesc tipuri iconografice diverse (Eleusa, Peribleptos-*Frumoasă*, Elpis Ton Apelpismenon-*Nădejdea deznădăjduiţilor*, Boetos-*Cea care ajută* etc.[19]). Grabar emite ipoteza că, în cadrul celei de a doua categorii, nu este vorba de ignorarea regulei care asociază un apelativ unui anumit tip iconografic, ci pur şi simplu calificativele nu desemnează în acest caz icoanele (imaginile), ci persoana Sfintei Fecioare; ea este *plină de milă*, *frumoasă* etc. În acest caz nimic nu împiedică folosirea de tipuri iconografice diferite pentru acelaşi apelativ, întrucât oricare ar fi tipul reprezentării, Sfânta Fecioară este mereu ea însăşi, dotată cu toate virtuţile care îi sunt atribuite[20]. Ca urmare a acestui fapt, A. Grabar consideră necesară o rectificare terminologică, înlocuind apelativele *Eleusa* sau *Umilenie* prin sintagma *Vierge de Tendresse*[21]. Motivul iconografic al tandreţii apare încă în primele secole ale erei noastre, dar fără o conotaţie religioasă anume. Pe monedele romane apar reprezentări ale Împărătesei ţinând în braţe un prunc pe care îl mângâie, semnificând virtuţile materne şi operele de binefacere[22]. Imagini asemănătoare apar pe stele funerare romane şi în catacombe.[23]

La începutul secolului, Kondakov[24] considera Eleusa drept o *variantă* a Hodighitriei, rezultată din tendinţa de "înfrumuseţare" a acesteia. El remarca faptul că orice tip iconografic este precedat de un concept; deşi conceptul de *compasiune* referitor la Sfânta Fecioară a apărut încă de la începutul creştinismului, tipul iconografic s-a răspândit pregnant abia începând cu secolele XII-XIII.

O altă ipoteză referitoare la geneza tipului Eleusa este emisă tot la începutul secolului de Lichacev[25]. Acesta considera că tipul Eleusa nu are un prototip bizantin, ci a fost creat de pictura italiană şi franceză şi a fost dus în Bizanţ în epoca Paleologilor, iar în Rusia a fost introdus prin filieră bizantino-balcanică. Cercetările ulterioare, favorizate printre altele şi de restaurarea icoanei Sfintei Fecioare din Vladimir,[26] au infirmat definitiv această ipoteză, întrucât au evidenţiat existenţa a numeroase icoane bizantine de acest tip din secolele XI-XII, deci anterioare avântului artei italiene[27].

Odată stabilită originea bizantină a tipului Eleusa, următoarea problemă care a atras atenţia cercetătorilor a fost aceea a evoluţiei în interiorul acestui tip. Igor Grabar[28] consideră că tipul evoluează de la un prototip al Sfintei Fecioare pe tron, reprezentată întreagă, către tipul de reprezentare până la jumătatea corpului, aşa cum apare în icoana din Vladimir, evoluţie datorată unei fragmentări a prototipului. I. Grabar presupune deasemenea că a exista o evoluţie de la o fază timpurie în care Sfânta Fecioară nu face decât să sprijine Pruncul cu braţul drept, în timp ce cu braţul stâng atinge veşmântul Pruncului (ex.: Sfânta Fecioară de la mânăstirea Tolga), spre o fază târzie, în care braţul drept al Sfintei Fecioare coboară treptat astfel încât Pruncul este efectiv aşezat pe acesta, iar mâna stângă a Sfintei Fecioare schiţează un gest de rugăciune[29].

Reluând problema genezei şi evoluţiei tipului Eleusa, V. Lazarev[30] îl consideră derivat din Hodighitria, prin apropierea capetelor Sfintei Feçioare şi Pruncului. Lazarev atacă ipoteza lui I. Grabar conform căreia prototipul era o Sfântă Fecioară pe tron reprezentată întreagă, schiţând următoarea evoluţie în timp: Hodighitria în picioare - Eleusa în picioare - Eleusa reprezentată până la jumătatea corpului, Eleusa cu Pruncul aşezat (ultima variantă).

Dacă studiile lui I. Grabar şi V. Lazarev au un caracter poate prea mecanicist, privind forma ca pe un organism în sine, rupt de ambianţa culturală şi spirituală a epocii, A. Grabar[31] urmăreşte în schimb să descifreze şi contextul de semnificaţii care a generat şi a susţinut diferitele tipuri iconografice. El remarcă faptul că trebuie stabilit în primul rând raportul între imaginile realiste ale unei mame mângâindu-şi copilul pe care îl ţine în braţe - imagini existente în Antichitatea târzie - şi imaginile medievale ale Sfintei Fecioare care folosesc o

[19] A.Grabar, op.cit., IX, p.12, evidenţiază următoarele apelative ce însoţesc tipul *Vierge de Tendresse* în icoanele greceşti: a) *Gorgoepikos* (ajutor instantaneu - "prompt secours"); b) *Episkepis* (protecţie); c) *Elpis ton anelpismenon* (speranţa celor disperaţi). Hodighitria, Blacherniotissa.
[20] A.Grabar, op.cit., XI, p.172.
[21] Ibidem, IX, p.l.
[22] Ibidem, IX, p.6.
[23] Ibidem.
[24] Kondakov, op.cit., vol.II, p.211.
[25] *L'importance historique de la peinture des icones italo-greques*, St.Petesburg, 1911, apud Igor Grabar *Sur les origines et l'evolution du type iconographique de la Vierge Eleousa*, în Melanges, Charles Diehal, Paris 1930, vol. II, p.29.
[26] Pentru rezultatele curăţirii icoanei Sfintei Fecioare din Vladimir vezi spre ex. I.Grabar op.cit.
[27] A.Grabar, op.cit., IX, p.6.
[28] I. Grabar, op.cit., p.41.
[29] Ibidem.
[30] Victor Lazarev, op.cit., p.29.
[31] A.Grabar, op.cit., IX, X, XI.

iconografie asemănătoare[32]. Este necesar, deasemenea, să se înțeleagă care sunt temele religioase cărora le corespund aceste imagini ale tandreței și cum se încadrează ele în evlavia bizantină[33]. O altă observație este aceea că aceste imagini au un substrat diferit de imaginile narative și hagiografice, nefiind menite să facă cunoscute personaje și evenimente ale istoriei mântuirii, ci să fie contemplate și să primească rugăciunile[34] credincioșilor .

Reluând problema semnificațiilor diferitelor tipuri iconografice ale Sfintei Fecioare în studiul *Remarques sur l'iconographie byzantine de la Vierge,*[35] A. Grabar accentuează foarte mult aspectul de intercesiune (mijlocire), considerând *Fecioara Tandreții* ca *Theotokos* în rugăciune și introducând în același tip de intercesiune toate imaginile Fecioarei Orante[36]. El consideră chiar că tipul Hodighitria nu evită tema intercesiunii, ci o tratează într-o modalitate mai discretă, gestul pe care îl face de obicei Sfânta Fecioară cu mâna dreaptă însemnând *adorație – rugăciune*[37]. Imaginile care nu implică ideea de intercesiune ar fi, în acest caz, imaginile frontale de tipul Nicopeea, care semnifică dogma Întrupării.

O modalitate interesantă de clasificare a tipurilor iconografice ale Sfintei Fecioare întâlnim în lucrarea lui Egon Sendler, *Les icones byzantines de la Mère de Dieu*[38]. Autorul, de formație teologică, reușește să surprindă foarte bine anumite aspecte ținând de semnificația spirituală a diferitelor reprezentări, compensând prin finețea observației neajunsurile care puteau apărea datorită unui aparat critic nu foarte extins. E.Sendler remarcă existența a trei tipuri de reprezentări: tipurile teologice, tipurile liturgice și tipurile simbolice.

În cadrul tipurilor teologice, E. Sendler studiază Hodighitria, Kyriotissa, Blacherniotissa, Eleusa.

Kyriotissa este imaginea Maicii Domnului în Majestate, legată de adorația magilor în primele secole creștine. Sfânta Fecioară este reprezentată tronând, cu Pruncul în brațe, binecuvântând într-o atitudine perfect frontală[39]. Originile acestui tip se găsesc în pictura catacombelor.

[32] Ibidem, X, p.5.
[33] Ibidem.
[34] Ibidem, IX, p.5.
[35] Ibidem, XI.
[36] Ibidem, XI, p.173.
[37] Ibidem, IX, p.174.
[38] E.Sendler, op.cit.
[39] Ibidem, p.83.

E. Sendler consideră ca variante ale tipului Kyriotissa tipurile Sfintei Fecioare cu îngeri (reprezentată tronând) și Sfânta Fecioară alăptând. Autorul definește acest din urmă tip nu ca o manifestare a folclorului, așa cum există tendința să fie considerat, ci ca expresie a unui concept teologic precis: Întruparea[40]. Fiul lui Dumnezeu a devenit om, s-a întrupat din Maria Fecioara și a fost hrănit de ea ca orice copil[41]. Tipul exprimă astfel dogma maternității divine.

Tipul Kyriotissa este legat de ambianța spirituală creată de sinodul III ecumenic de la Efes, exaltând maternitatea divină a Mariei. Sfânta Fecioară nu este numai mama fericită a unui copil, ci este *Tronul Înțelepciunii* purtându-l pe Dumnezeu întrupat[42].

Tipul **Blacherniotissa** își datorează numele bisericii în care se presupune că s-a aflat prototipul. Cu toate acestea, nu se cunoaște întradevăr tipul iconografic al icoanei Sfintei Fecioare din biserica Blachernelor. Se presupune că este vorba de o orantă (Maica Domnului în rugăciune), bust sau în picioare, cu Pruncul pe piept, în disc sau medalion[43]. Tipul orantă este întâlnit încă în catacombe. Formula completă, cu Pruncul în medalion, simbolizează taina necuprinsă ascunsă în sânul fecioresc, *pieptul mai vast decât cerurile* sau, așa cum spunea Sfântul Epifanie, *pieptul mai vast decât empireul, mai sublim decât cele șapte cercuri ale cerului. Tu ești al optulea [cer].*[44] La sinodul de la Efes Sfântul Chiril din Alexandria celebra pe Născătoarea de Dumnezeu, al cărei *sân imaculat a purtat Imensul și Incomprehensibilul*[45]. Aceeași idee este exprimată în liturghia Sfântului Vasile astfel: *Inima ta a devenit tronul Său și sânul tău a crescut devenind mai spațios decât cerul*[46]. În acest context este evident că semnificația tipului este în primul rând una teologică - făcând puțin neadecvată clasificarea sa în tipul de intercesiune, de către M. Vloberg[47].

Studiind originile tipului **Eleusa**, E. Sendler admite posibilitatea ca el să fi fost creat, ca și celelalte, în secolele VI-VII, în ciuda lipsei unor astfel de exemplare care să fi ajuns până la noi. El remarcă totuși că se pune întrebarea dacă lipsa de informații asupra tipului Eleusa pentru această perioadă nu se

[40] Ibidem, p.86.
[41] Ibidem.
[42] M. Vloberg, op.cit., p.406.
[43] Ibidem, p.413.
[44] Ibidem.
[45] Ibidem, p.415.
[46] Ibidem.
[47] Ibidem.

datorează pur şi simplu spiritualităţii epocii: vârsta de aur a lui Iustinian I avea un ideal religios care punea accent pe maiestatea şi măreţia lui Dumnezeu, iar acest spirit se exprima foarte bine în Blacherniotissa şi Hodighitria. Stilul era monumental şi mai puţin potrivit să exprime aspectul intim al revelaţiei[48]. În ce priveşte redescoperirea gestului lipirii obrazului în secolul XII, Sendler remarcă apariţia acestuia în două scene legate de Patimi: Învierea şi Plângerea[49], ceea ce îl duce la concluzia că icoanele lui Hristos şi ale Maicii Domnului sunt inspirate, în secolul XII, din Patimi. Faptul că pe spatele icoanei *Fecioarei din Vladimir* este pictat un altar cu o cruce cu simbolurile patimilor şi inscripţia *IS-HS Nika* (Iisus Hristos victorios), pare să fie un argument în favoarea ipotezei că tema tandreţei joacă un rol în liturghia Patimilor.

Legătura între motivul tandreţei şi al Patimilor apare uneori evidentă în textele epocii. În *Omiliile* lui Simeon Metaphrast, călugăr la Hodegon, întâlnim următoarea formulare: *Odinioară îmi scufundam buzele în buzele tale mai dulci decât mierea şi mai proaspete decât roua. Copil, Tu ai dormit deseori pe pieptul meu şi acum tu eşti culcat în braţele mele, mort.*[50]

În cadrul *tipurilor simbolice*, E. Sendler studiază Sfânta Fecioară alăptând, Sfânta Fecioară izvor de viaţă, Rugul în flăcări, Pelagonitissa, Chalkopratia, Hagiosotirissa, Nikopeea. Kondakov afirmă că Sfânta Fecioară alăptând lipseşte din arta bizantină şi că ea apare abia în arta post bizantină sub influenţa occidentală. Afirmaţia sa este contrazisă ulterior de istoricii din următoarea generaţie: Lichacev, O. Wulff, G. Millet, A. Grabar, care consideră că tipul era foarte bine cunoscut în Bizanţ. Originile tipului se află în arta coptă[51]. Dacă în arta Renaşterii italiene motivul, aflat în mare vogă, este tratat cu un senzualism ce sfidează uneori caracterul religios al temei, în arta bizantină el se remarcă, dimpotrivă, prin puternica stilizare, grafism, caracterul plat. Încă în secolul VIII Papa Grigore al doilea într-o scrisoare către Leon Isaurianul (717-741), menţionează că printre icoanele venerate se găseşte şi o reprezentare a *Sfintei Fecioare care ţine în braţe Pruncul şi îl hrăneşte cu lapte*[52]. Spre deosebire de Bizanţ, în ţările Orientului creştin tema este destul de frecventă şi apare de asemenea pentru alte personaje[53] (Sfânta Ana alăptând pe Sfânta Fecioară). Într-o miniatură armeană în vignetă apare Sfânta Fecioară oferindu-şi sânii apostolilor Petru şi Pavel, motivul pierzând astfel semnificaţia originară şi dobândind valenţe simbolice. Încă de la început, în Bizanţ şi în Orientul grec, numele Sfintei era legat de ideea vindecărilor miraculoase şi a ajutorului în caz de boală[54]. În secolul VI Sfântul Efrem Sirul spune: *Te slăvesc, Maică a tuturor (...) izvor al harului şi al mântuirii pentru toţi*[55]. În secolul V exista o biserică ridicată de împărăteasa Pulcheria deasupra unui izvor miraculos în apropierea Porţii de Aur la Constantinopol.

La sărbătoarea Înălţării aici se realizau slujbe la care participa însuşi împăratul[56]. Constantin Porfirogenetul, în *Cartea ceremoniilor*, spune: *O, fluviu în care curge viaţă fără sfârşit, izvor sfânt, noi, creştinii, te-am găsit, mamă prea sfântă a lui Dumnezeu. Te venerăm ca Theotokos şi te implorăm: acoperă-ne până la sfârşit, o, maica noastră, izvor de viaţă, cu aripile protecţiei tale*[57]. Pelerinii ruşi la Constantinopol, în secolele XIV-XV, povestesc că se duceau la *pigi* ("izvor" în limba greacă) pentru a o adora pe Sfânta Fecioară, a bea apă sfântă şi a se spăla.

Tipul iconografic **Rugul în flăcări** era la origini o icoană reprezentând locul consacrat prin apariţia lui Dumnezeu în faţa lui Moise. Cea mai veche icoană de acest tip provine de la Sinai, secolul XII, şi îl reprezintă pe Moise pe muntele Horeb[58]. Începând cu secolul V, Sfinţii Părinţi interpretează rugul arzând ca o prefigurare a Sfintei Fecioare, a întrupării din fecioară a lui Hristos. Tipul rus apare în arta postbizantină în secolul XVI şi este total geometrizat. Sfânta Fecioară, reprezentată în centru, în aureolă, este înconjurată de simboluri. Compoziţia este asemănătoare unei stele în opt colţuri[59] (opt fiind cifra perfecţiunii divine) suprapuse pe o floare. Tipul corespunde unei întregi categorii de icoane de la sfârşitul Evului Mediu care

[48] E.Sendler, op.cit., p.132.
[49] Ibidem, p.134.
[50] D.I.Pallas, *Passion und Bestattung Chnosh*; Miscell Byz. Monacensia, II, 1965, p.167, apud E.Sendler, op.cit., p.136.
[51] E.Sendler, op.cit., p.165.

[52] D.V.Ainalov, *Les monuments byzantines de l'Athos*, St.Petesburg, 1899, p.75, apud E.Sendler, op.cit., p.165.
53 Ibidem
[54] E.Sendler, op.cit., p.167.
[55] Maternodaran, 6289, folio 141 şi 226, apud E.Sendler, op.cit., p.167.
[56] E.Sendler, op.cit, p.169.
[57] Ibidem.
[58] Ibidem.
[59] Ibidem, p.175.

sunt mai degrabă tratate de teologie, pline de simboluri şi alegorii[60]. Aceste icoane, în loc să facă prezent un personaj, fac să apară printr-o serie de semne ideile conţinutului dogmatic. Ele nu au drept scop să creeze un dialog în rugăciune, ci să aprofundeze cunoştinţa adevărurilor mai degrabă abstracte şi greu de conciliat ca fecioria şi maternitatea divină[61].

Tipul **Pelagonitissa**[62] este unul din tipurile cele mai uimitoare, căci se îndepărtează mult de concepţia solemnă a Fecioarelor bizantine. Pruncul se întoarce cu o mişcare bruscă, cu capul răsturnat pe spate, cu obrazul lipit de cel al Sfintei Fecioare. Tema este larg răspândită în Evul Mediu. Istoricii actuali văd în ea o variantă a tipului de tandreţe, deoarece reflectă ca nici un altul aspectul unei spiritualităţi afective şi emoţionale.

Primele exemplare care ne-au parvenit datează de la sfârşitul secolului XII[63]. În privinţa originilor sale există mai multe ipoteze. Kondakov şi Lichacev îl consideră de origine din Italia, unde era larg răspândit în secolul XIV. Ph. Schweinfurt îl derivă din arta gotică. Dimpotrivă C. Weigelt, A. Grabar, N. Beliaev îl consideră de origine bizantină, preluat în arta italiană. A.Grabar îl leagă de tipul Sfintei Fecioare alăptând, care apare în secolele VII-X în Egipt. Denumirea sa are origine toponimică, Pelagonia fiind o regiune din Macedonia. În replicile ruseşti apare şi sub denumirea *Moldovskaia*.

Primele icoane de acest gen provin din Siria şi Armenia, ceea ce ar putea susţine ipoteza originii sale din Orientul Apropiat. Motivul nu a găsit o mare rezonanţă la Constantinopol, dar a fost primit cu entuziasm în Macedonia şi în ţările slave[64].

În secolul XII, în Constantinopol se impune un curent care înlocuieşte stilul monumental bizantin cu motive mai umane, ce ţin de o sporită afectivitate. În *Răstigniri* trupul lui Iisus apare şerpuit, iar Sfânta Fecioară leşinată în braţele femeilor care o înconjoară, toate acestea evidenţiind tendinţa de expresivitate care favorizează un stil mai narativ şi mai deschis spre formule emoţionale de genul celei din tipul Pelagonitissa. În orice caz denumirea *Jocul Pruncului* contrastează cu expresia foarte gravă a chipurilor care face din acest tip mai degrabă o prefigurare a Patimilor decât o expresie ludică.

Tipul **Chalkopratia** (Hagiosotirissa) derivă dintr-un prototip aflat în biserica omonimă, construită în secolul V şi unde se cinstea Sfântul brâu al Sfintei Fecioare. Sfântul Ghermanos definea astfel puterea spirituală a acestei relicve: *O, nobilă centură, tu înconjori oraşul tău şi îi aperi porţile de duşmanii care îi dau târcoale neîncetat*[65]. Tipul o reprezintă pe Sfânta Fecioară, uşor întoarsă spre stânga, cu trupul uşor înclinat, ca şi cum ar purta o greutate, aceea a suferinţelor şi păcatelor lumii. Mâna dreaptă întinsă în faţă şi mâna stângă ridicată arată că este vorba de un tip de intercesiune. Uneori ţine în mână un sul cu cuvintele rugăciunii sale. Tipul este frecvent în iconografia rusă şi greacă. Înainte de secolul VIII pare să fi fost desprinsă din grupul Deisis[66].

Tipul **Nikopeea** este o expresie a divinităţii victorioase asupra forţelor răului şi, în acelaşi timp, prin extensie, este expresia oricărei victorii obţinută prin sprijinul divin. În *Cartea ceremoniilor* a lui Constantin al VII-lea Porfirogenetul întâlnim următoarea formulare într-un imn de laudă (secolul VIII): *Izvor de viaţă (...), Fecioară şi Maică a lui Dumnezeu Logosul divin, conduci armatele singură, alături de suveranii încoronaţi, căci prin tine ei primesc scutul de porfir invincibil*[67]. Afirmaţia *conduci armata împreună cu regii* se găseşte deja la Nicetas Khoniatos în legătură cu Nicopeea[68]. Tipul o reprezintă pe Sfânta Fecioară aşezată pe tron, ţinând pe genunchi un scut cu imaginea lui Iisus Emanuel. Uneori în locul scutului apare o aureolă de lumină[69].

Egon Sendler studiază în cadrul tipurilor liturgice *Laudă Maicii Domnului*, *De tine se bucură toată făptura*, *Cuvine-se cu adevărat să te fericim*[70].

[60] Ibidem, p.177.
[61] Ibidem.
[62] Pentru Pelagonitissa vezi şi N.Beljaev *L'image de la Ste. Verge Pelagorlitissa*, in Byzantoslavica, II, 1930, p.386-394; Victor Lazarev *Virgin with the Playing Child*, in op.cit.; Hadermann Misguish Pelagonitissa et Kardiotrisa: varlautes extremes du type Vierge de Tendresse, in Byzantion Wetteren; Actes du Colloque intenational sur l'art des icones en Crete et dans les iles apres Byzance, nov. 1982, no.l, p.9-16.
[63] E.Sendler, op.cit., p.179.
[64] Ibidem.
[65] M.Jugie, *L'eglise Chalkopratia et le culte de la ceinture de la Vierge in Constantinople*, în Les Echos de l'Orient, tom XVI, p.311, apud E.Sendler, op.cit., p.161.
[66] E.Sendler, op.cit., p.162.
[67] Apud, E.Sendler, p.156.
[68] Ibidem.
[69] Ibidem.
[70] Ibidem, p.185-212, tipurile liturgice sunt specifice sec. XV-XVII şi cuprind icoane cu caracter liturgic foarte explicit. Uneori o icoană urmăreşte prin detalii iconografice un imn liturgic.

Reforma spirituală a lui Iosif din Volokolamsk, confirmată de sinodul din 1503 de la Moscova, pune bazele unei vieți liturgice foarte riguroase, care a marcat profund evoluția ulterioară a Bisericii Ortodoxe Ruse. În iconografie, ea determină preferința pentru teme liturgice, cu simbolistică dogmatică bogată, transformând icoanele în adevărate tratate teologice. Se acordă mare atenție perfecțiunii execuției şi elementului decorativ care generează uneori compoziții geometrice precum *De tine se bucură toată făptura*, una din ultimele capodopere ale perioadei clasice a iconografiei ruseşti.

Tipul *Cuvine-se cu adevărat să te fericim* ilustrează un imn din liturghia Sfântului Ioan Gură de Aur: *Cuvine-se cu adevărat să te fericim, Născătoare de Dumnezeu, cea pururea fericită şi prea nevinovată şi Maica Domnului nostru. Ceea ce eşti mai cinstită decât heruvimii şi mai mărită, fără de asemănare, decât serafimii, care fără stricăciune pe Dumnezeu Cuvântul ai născut, pe tine, cea cu adevărat Născătoare de Dumnezeu, te mărim.* Primele icoane care ilustrează acest imn datează din secolul XVI şi provin una din Rusia şi una din Grecia[71]. Tipul *Axion Estin* ilustrează acest imn în patru scene reprezentând fiecare un fragment al imnului[72].

a) *Cuvine-se cu adevărat să te fericim* reprezintă Sfânta Fecioară pe tron cu Pruncul pe genunchi, în spate cor de îngeri într-o mare aureolă, jos David şi Solomon, profeți, femei încoronate (regine).

b) *Prea fericită şi neprihănită* reprezintă Sfânta Fecioară orantă, în picioare, cu Iisus Prunc în medalion pe piept, iar jos adunarea apostolilor conduşi de Sfinții Petru şi Pavel.

c) *Ceea ce eşti mai cinstită decât heruvimii...* reprezintă Sfânta Fecioară în picioare, cu Pruncul în brațe, în stea cu opt colțuri (*Rugul arzând* în varianta rusească), înconjurată de coruri îngereşti.

d) *Te slăvim...* reprezintă Sfânta Fecioară pe tron, în mandorlă, pe cercul exterior busturile Sfinților Părinți, la picioarele tronului mulțime, patriarhi, călugări.

Tipul *Laudă Maicii Domnului* (*Pokhvala Bogomateri*) reprezintă Sfânta Fecioară pe tron, încojurată de profeți care prezintă un sul cu textul profeției. Într-o variantă profeții sunt plasați pe marginile icoanei, în bust. În acest caz icoana poartă numele *Profeții te-au vestit înainte*. Tema Sfintei Fecioare în mijlocul profeților apare încă în secolul XII pe o icoană de la Muntele Sinai şi reflectă deci o veche tradiție. În secolul XIV tipul se dezvoltă în Serbia[73].

Ideea adorării Pruncului pe genunchii Maicii Domnului, care a stat la baza tipului *Soborul Maicii Domnului*[74], devine treptat o adorare a Sfintei Fecioare. Tipul reprezintă în centru Maica Domnului cu Pruncul, în dreapta-magii, în stânga-păstorii, sus-cor de îngeri, ce exprimă ideea că la darurile magilor se adaugă darurile întregului Univers.

Din punct de vedere al religiozității există o strânsă legătură între icoane şi textele folosite în mod curent în rugăciune. Atât rugăciunile cât şi stabilirea tipurilor iconografice îşi au sorgintea de obicei la un nivel instituționalizat (țin de instituția Bisericii şi deci au raportări dogmatice bine controlate) după care, prin priza pe care o au în rândul maselor, se încadrează într-o anumită nuanță de religiozitate, declanşând o anumită rezonanță spirituală a comunității. Trebuie înțeles prin aceasta că există o diferență între studiile teologice, dogmatice (şi care țin strict de ceea ce am numit *religie*) şi canoanele de rugăciune, rugăciuni curente, acatiste, paraclise, care sunt (ca şi icoanele) acea parte a religiei aflată în permanent contact cu masele populare, generând astfel dominanta a ceea ce am numit *religiozitate (evlavie)*.

Din acest punct de vedere considerăm utilă o definire a câtorva din tipurile iconografice ale Sfintei Fecioare cu Pruncul prin intermediul atributelor Sfintei Fecioare, aşa cum apar ele în Acatiste[75].

Eleusa *(Îndurătoarea): Bucură-te, iertare a multor greşiți* (Bv. Ic.7)*; Bucură-te, dragostea care biruieşte toată dorirea; Ceea ce eşti una Maică a milostivirii* (M.D.Ic. 2)*; Ceea ce cu rugăciunile tale degrabă potoleşti mânia lui Dumnezeu cea cu dreptate pornită împotriva noastră* (Sf.Ac.Ic.2)*; Ceea ce te înduri de cei dispreţuiți şi lepădați* (Sf.Ac.Ic.l2)*; Ceea ce ridici din groapa pierzaniei pe cei deznădăjduiți* (Sf.Ac.Ic.l2).

Scenele sunt bogate în personaje reflectând celebrările oficiului liturgic.

[71] Ibidem

[72] Ibidem

[73] Ibidem

[74] Ibidem

[75] Vom folosi pentru aceasta Acatistul Bunei Vestiri (notat Bv.), Acatistul Maicii Domnului - Bucuria tuturor celor necăjiți (notat M.D.), Acatistul Sfântului Acoperământ (notat Sf. Ac.), Acatist al Adormirii Maicii Domnului (notat Ad.); am notat de asemenea cu *Ic* - Icosul.

Pentru a înțelege în profunzime semnificația Sfintei Fecioare Îndurătoarea trebuie să sesizăm polaritatea îndurare-îndrumare (*Îndrumătoarea*-**Hodighitria**) ca fiind, cele două modalități ale drumului către Dumnezeu. *Îndrumătoarea* este cea care arată calea, dă înțelepciune, luminează mintea, făcând-o aptă să cunoască, să discearnă drumul strâmt care duce la Dumnezeu. *Îndurătoarea* este cea care, atunci când calea a fost pierdută, porunca a fost încălcată, intervine prin iubire şi har suspendând pedeapsa şi dând o nouă posibilitate de apropiere de Cale. Între ele două se află un aspect mai puțin cunoscut al Sfintei Fecioare, dar care este indispensabil pentru a face legătura între îndrumare şi îndurare: capacitatea de a distruge răul şi, implicit, uneori de a purifica prin suferință, pregătind o nouă revărsare a harului.

Iată cum este definit în Acatiste acest aspect distrugător-purificator: *Ceea ce prin necazuri curățești păcatele noastre* (M.D.Ic.2); *Ceea ce prin întristări vindeci neputințele noastre cele sufleteşti şi trupeşti* (M.D.Ic.2); *Spaima cea grozavă a puterilor celor întunecate ale iadului* (Sf.Ac.Ic.l); *Ceea ce îngrozeşti pe vrăjmaşi ca un tunet* (Bv.Ic.l l).

Acest aspect purificator al Sfintei Fecioare se află la jumătatea drumului între îndrumare şi îndurare, căci uneori se manifestă ca *necaz şi înstristare*, corectând (*îndrumând*) prin suferință drumul greşit al păcătoşilor, iar alteori se manifestă ca distrugere a *vrăjmaşilor*, suspendând (prin *îndurare*) patimile şi ispitele. În ultimă instanță *îndrumarea* şi *îndurarea* reprezintă cele două modalități specifice Vechiului Testament şi respectiv Noului Testament.

Expresia iconografică a aspectului de *îndrumare* manifestat de Sfânta Fecioară este **Hodighitria**. Deşi, aşa cum am arătat, inițial tipul avea o semnificație mai degrabă militară, treptat el adună întregul complex de semnificații de care tocmai am vorbit.

Iată cum este definită în Acatiste Sfânta Fecioară Îndrumătoarea: *Arhistrategă nebiruită a oştilor creştineşti* (Sf.Ac.Ic.3); *Ajutătoarea neadormită a căpeteniilor de oraşe* (Sf.Ac.Ic.3); *Oglindă sfântă a dreptății pentru judecătorii nemitarnici* (Sf.Ac.Ic.3); *Povățuitoarea [îndrumătoarea] monahilor care neîncetat slujesc lucrarea lui Dumnezeu* (Sf.Ac.Ic.4); *Ceea ce în ceasul nedumeririlor ne pui în minte gândul cel bun* (Sf.Ac.Ic.6); *Povățuitoarea care pe noi ne aduci în patria cerească* (M.D.Ic.8); *Îndreptarea şi povățuirea celor rătăciți* (M.D.Ic.4) *Sălaşul înțelepciunii lui Dumnezeu* (Bv.Ic.9)

a) **Blacherniotissa:**
Bucură-te că porți pe Cel ce poartă toate (Bv.Ic.l); *Bucură-te încăperea lui Dumnezeu celui neîncăput* (Bv.Ic.8); *Bucură-te, lăcaşul lui Dumnezeu - Cuvântul* (Bv.Ic.l2); *Încăperea preacurată a lui Dumnezeu, a Fiului Celui fără de ani* (Sf.Ac.Ic.1).

Este evident din aceste definiții că, aşa cum arătam mai sus, Blacherniotissa are mai puțin rol de intercesiune în sensul strict, aşa cum apare în Deisis spre exemplu, şi este asociată mai mult cu semnificația teologică a tainei Întrupării, a sălăşluirii necuprinsului în finit, şi a puterii rezultate din aceasta. Blacherniotissa semnifică mai degrabă izbăvirea prin intermediul forței rezultate din sălăşluirea lui Dumnezeu pe pământ (prin Întrupare) decât iertarea obținută prin intercesiunea (uneori chiar oratorică) a Sfintei Fecioare.

b) **Hagiosotirissa**
Ceea ce cu rugăciunile tale degrabă potoleşti mânia lui Dumnezeu (Sf.Ac.Ic.2); *Îmblânzirea Judecătorului Celui drept* (Bv.Ic.7); *Apărătoare a celor ce se căiesc înaintea lui Dumnezeu pentru păcatele lor* (M.D.Ic.I).

c) **Galaktotrofousa**
Bucură-te, hrana cea în loc de mană (Bv.Ic.6); *Cea dintru care curge miere şi lapte* (Bv.Ic.6); *Pomul cel cu luminoasă roadă din care se hrănesc credincioşii* (Bv.Ic.7; M.D.Ic.6); *Hrănitoarea cea nevăzută a celor sărmani* (Sf.Ac.Ic.l0); *Ceea ce ne scapi din foametea duhovnicească şi trupească hrănindu-ne cu pâinea vieții* (Sf.Ac.Ic.9; Bv.Ic.l l).

Toate aceste formulări vin în sprijinul ipotezei lui Egon Sendler referitoare la semnificația spirituală a tipului. Tipul *Sfânta Fecioară alăptând* întâlneşte astfel acea formulare din *Tatăl nostru*: *Pâinea noastră cea spre ființă dă-ne-o nouă astăzi* şi sugerează *hrănirea spirituală*, inspirația divină (tipul întâlneşte dealtfel simbolul universal al laptelui şi alăptării - vezi spre exemplu Jean Chevalier - *Dictionaire des symboles*).

d) Tipul *Fecioara tandreții* este însoțit de următoarele apelative pe care le găsim de asemenea enunțate sau explicate în Acatiste:
Gorgoepikos - *Grabnică ajutătoare a celor ce sunt în nevoi şi necazuri* (M.D.Ic.2, Ic.4); *Grabnică ajutătoare a celor obosiți de mâhnire şi de întristare* (Sf.Ac.Ic.5).

Tot în categoria de *ajutor instantaneu* ar putea fi considerată şi intervenția sa în cazul catastrofelor naturale: *Ceea ce păzeşte oraşele şi satele de*

cutremurul pământului (Sf.Ac.Ic.9); *Ceea ce cu mână tare ne izbăveşti din revărsarea apelor* (Sf.Ac.Ic.9); *Ceea ce cu roua rugăciunilor tale ne izbăveşti de arderea focului* (Sf.Ac.Ic.9).

Peribleptos (Frumoasa): *psaltire şi alăută preafrumoasă* (Ad.Ic.5); *cea împodobită cu frumuseţea tuturor virtuţilor* (Ad.Ic.7); *Cea dintâi înfrumuseţare a sfintelor lăcaşuri şi altare* (Sf.Ac.Ic.3); *Frumuseţea din dreapta Domnului care înfrumuseţezi pe toţi cei ce în ceruri te fericesc pe tine* (Ad.Ic.12).

Ca şi Hodighitria, acest aspect pare să fi fost legat iniţial de victoria militară. Într-unul din cele mai celebre imnuri, *Strategei protectoare*, se spune: *Te slăvim, tunet, semănând groază între vrăjmaşi; te slăvim pe tine prin care sunt ridicate trofeele de război, pe tine prin care sunt doborâţi vrăjmaşii...*

În Ţara Românească, în ultimele trei secole, icoanele Maicii Domnului sunt barometrul unei spiritualităţi ce trece treptat de la sobrietatea unei viziuni mistice şi transcendente, caracterizate de importanţa efortului uman în iconomia divină a mântuirii, la o viziune tentată din ce în ce să umanizeze divinitatea transferându-i în acelaşi timp mare parte din sarcina proprie. Această trecere este observabilă în întreg Orientul creştin, înscriindu-se într-un proces complex, care cuprinde pe de o parte avântul preocupărilor intelectuale într-o Europă tinzînd spre Iluminism, iar pe de altă parte pierderea simţului transcendentului inerentă unei perioade în care omul este din ce în ce mai convins de puterea raţiunii sale de a controla universul realului. În acest context ia naştere ceea ce am putea numi o *religiozitate bolnavă* în care speranţa (nădejdea, virtute creştină) este inseparabil amestecată cu îndoiala (acea capacitate dubitativă specifică intelectualului cartezian şi care, infuzând treptat în toate mediile sociale, a devenit caracteristica fundamentală a omului secolului nostru). Îndoindu-se de Dumnezeu şi de sine însuşi, omul continuă totuşi să spere nedefinit într-o salvare pentru care nu mai are puterea să lupte pentru că se îndoieşte de ea. Secolul XVIII a pierdut în spirit ceea ce a câştigat în gândire întrucât a *strivit corola de minuni a lumii.*

DESPRE DESTINUL ISTORIC AL ROMÂNILOR DIN DREAPTA DUNĂRII ÎN SECOLUL XX

în care Gheorghe Zbuchea arată lupta îndârjită pentru supravieţuire naţională a românilor sud-dunăreni

În urmă cu peste un veac, în paginile ziarului *Timpul* din 25 mai 1879, Mihai Eminescu constata că: *Nu e popor megieş care să nu aibă români sub jugul său: sârbi, bulgari, greci, turci, unguri, muscali, nemţi, fiecare are, unii milioane, alţii sute de mii de suflete, din acest popor osândit de Dumnezeu spre nefericire şi sabie...* Tot acolo, Eminescu considera că strămoşii românilor au fost *din marea unitate etnică a tracilor romanizaţi care ocupau în veacul de mijloc aproape întreg teritoriul Peninsulei Balcanice, începând de sub zidurile Constantinopolului, ale Atenei şi ale Triestului, şi ajungând până la Istru spre miazănoapte şi răsărit, şi până în şesurile Tisei, spre apus.*

Se poate constata azi că, într-o măsură mai mare sau mai mică, la toate punctele cardinale, mai aproape sau mai departe, România este o ţară înconjurată de români. Se cuvine aşadar a se vorbi mai degrabă de o istorie a românilor şi nu de una a României. În jurul frontierelor de astăzi ale statului român trăiesc o serie de români care au fost şi sunt acolo autohtoni, deci *oameni ai pământului*. Între aceştia se înscriu şi cei din dreapta Dunării, existenţi într-un număr mai mare sau mai mic înspre sud, în Bulgaria, Grecia, Albania şi în toate ţările rezultate din destrămarea fostei federaţii iugoslave, din valea Vardarului şi până în Peninsula Istria şi apropierea Triestului. Aceşti conaţionali ai noştri sunt cunoscuţi în general astăzi cu diverse denumiri, fie date de populaţiile majoritare în rândurile cărora trăiesc, fie decurgând din denumirea şi trăsăturile graiurilor pe care le-au vorbit şi le vorbesc. Astfel, înspre sud de Dunăre, din imediata apropiere a fluviului şi până departe în inima Greciei continentale, mai înregistrăm încă vorbitori ai celor patru dialecte ce alcătuiesc laolaltă, conform părerii imensei majorităţi a învăţaţilor, limba română.

În spaţiul sud dunărean românii au fost şi sunt autohtoni. Încă din evul mediu, şi apoi în vremurile moderne, a apărut ideea şi apoi teoria ştiinţifică că ei sunt descendenţii romanităţii orientale şi că în acest fel au fost şi sunt parte a poporului român, a cărui arie de etnogeneză şi de viaţă a fost mult mai întinsă decât cea cuprinsă între hotarele statului naţional de astăzi. Mare parte a lumii savante: istorici, lingvişti, etnografi (exceptând pe unii din ţările balcanice, din motive lesne de înţeles, şi mai nou pe unii aromâni din zonă sau din diasporă) au susţinut şi susţin că aromânii, denumiţi între altele în spaţiul balcanic şi vlahi, termen străin pus în circulaţie şi folosit de slavi, bizantini, turci etc., au fost şi sunt o ramură a poporului român, iar idiomul folosit de ei un dialect al limbii române.

România este o ţară înconjurată de români

În spaţiul balcanic prezenţa elementului românesc, alături de alte etnii, a fost atestată de diverse izvoare din zonă sau din afară încă din jurul anului 1000, atunci când în general acolo s-au încheiat diversele etnogeneze. Masa românilor balcanici trăitori în vremurile medievale şi moderne, cu descendenţi până în zilele noastre, a continuat neîntrerupt romanitatea orientală. În ultimele secole ale mileniului I se vorbea o limbă comună, relativ unitară, pe un mare spaţiu. Într-o epocă istorică greu de precizat, şi ca atare controversată, această limbă comună s-a diferenţiat apărând în acest fel dialectele istorice ale limbii române: daco-român, aromân, meglenoromân şi istroromân. Aceste dialecte şi-au avut apoi în timpurile medievale şi moderne propria lor existenţă şi evoluţie, fără a-şi modifica trăsăturile caracteristice fundamentale, fără a deveni la rândul lor limbi distincte, chiar dacă cu timpul unele diferenţieri au devenit tot mai pronunţate. Ulterior aceşti români balcanici nu au rămas în afara fenomenului de migraţii interne specific acestui spaţiu, ceea ce a făcut ca tabloul etno-demografic al vremurilor mai noi să fie diferit de cel al vremurilor de odinioară. Se ştie astfel că de-a lungul multor veacuri, mai cu seamă în vremea turcocraţiei, a avut loc o deplasare şi deci o extindere a elementului sârbesc dinspre sud spre Dunăre şi Sava. O extensie a albanezilor s-a petrecut din apropierea

în spaţiul sud dunărean românii au fost şi sunt autohtoni

Mării Adriatice înspre interiorul Peninsulei Balcanice. În spaţiul balcanic s-au amestecat tot mai mult, mai ales în anumite zone, precum cea a Macedoniei istorice, diferitele populaţii, apărând adevărate mozaicuri etnice.

mozaicuri etnice

Totodată acest amestec a favorizat, datorită şi disproporţiei numerice, asimilarea unor populaţii ca proces continuu, respectiv schimbarea compoziţiei etnice. Românii balcanici nu au putut rămâne în afara unui asemenea proces, care pentru ei a avut efecte negative mult mai pronunţate, în raport cu alte etnii balcanice, întrucât proporţional numărul lor s-a restrâns continuu, iar ariile de locuire au devenit şi ele din ce în ce mai reduse, mai izolate, fără legături continue.

păstoritul

Existenţa românismului balcanic în spaţiul sud-dunărean a avut o serie de trăsături proprii pe multiple planuri. Înglobaţi, dar nu înghiţiţi în masa slavă sau grecească din zonele respective, aceşti români nu au reuşit să-şi creeze o viaţă statală proprie, ceea ce în perspectivă istorică a avut însemnate consecinţe negative. Asupra lor s-au perindat o serie de stăpâniri politice străine, precum cea bizantină, sârbească, otomană etc. pentru a ajunge apoi între graniţele diferitelor state naţionale moderne ce s-au creat în zonă, după dispariţia parţială sau totală a unor mai vechi forme politice imperiale.

agricultura

Astfel, la începuturile epocii moderne, urmaşii romanităţii orientale erau împrăştiaţi în grupuri mai mari sau mai mici în întregul spaţiu balcanic, împărţindu-se în mai multe grupuri. Cei mai numeroşi şi cei mai activi dintre ei erau aromânii, avându-şi ca principală arie de existenţă zona Macedoniei istorice, a Albaniei, Epirului, Thesaliei şi munţilor Pind.

armele

Încă de timpuriu, din ce în ce mai mulţi, aromânii "roiseră", voit sau nu, spre alte spaţii balcanice, în Bulgaria, în Croaţia, Istria etc., precum şi mai departe, din Orientul Apropiat spre ţărmurile nord-pontice, câmpia Dunării de mijloc, Veneţia şi mai departe, spre occident, urmând apoi a-şi crea comunităţi şi peste ape, din America până în Australia.

În perioada turcocraţiei a continuat modul de viaţă tradiţional multisecular al românilor balcanici. În cele mai multe zone, mai ales în părţile central-sudice, comunităţile româneşti, cele ale aromânilor în special, şi-au păstrat încă caracterul patriarhal, precumpănitor pastoral, nelipsind însă şi o angrenare din ce în ce mai pronunţată în realităţile societăţii urbane în contextul mutaţiilor ce începeau a se face simţite şi în lumea balcanică. Păstoritul a fost, până inclusiv în secolul trecut, o dimensiune stabilă şi statornică a vieţii româneşti, favorizată între altele de condiţiile mediului geografic muntos în cea mai mare parte, precum şi de lipsa unor frontiere statale închise care să împiedice deplasările lor în zonă. Această îndeletnicire a şi permis ca de-a lungul mai multor veacuri înţelesul etnic al termenului de vlah să fie dublat de un înţeles tehnic, acela de păstor. Agricultura în diverse forme a fost omniprezentă în viaţa majorităţii românilor balcanici, mai ales în acele zone unde păstoritul nu era o ocupaţie principală. Zone mai importante în care agricultura era practicată pe o scară mai largă au fost Valea Timocului şi a Moravei, ţinuturile din jurul oraşului Niş, părţile centrale ale Croaţiei etc. Încă în secolele XIII-XIV în actele sârbeşti e consemnată claca lor la arat şi secerat, la cositul fânului şi lucrarea viilor, precum şi obligaţii în produse agricole. Tot din aceeaşi perioadă izvoarele consemnează însemnate cantităţi de grâu exportate din Marea Vlahie. O mărturie a vechimii şi continuităţii îndeletnicirilor agricole la românii balcanici o poate constitui şi păstrarea unei bogate terminologii de origine latină, inclusiv a unor elemente ce au dispărut în spaţiul nord-dunărean, unde agricultura a fost principala ocupaţie.

O parte din românii balcanici au îmbrăţişat meseria armelor. Rolul lor ca factor militar poate fi urmărit de-a lungul veacurilor de la bizantini şi turci până la imperiali şi grecii moderni. Astfel au intrat în componentele unor realităţi militare extrem de diversificate, devenind voinuci, pronoiari, armartoli, uskoci etc. Erau vestite şi căutate produse ale economiei lor, precum săbii, iatagane, junghere, apoi paftale, obiecte de podoabă sau bisericeşti. Încă din secolul al XII-lea produsele făurite de românii balcanici au devenit cunoscute şi căutate departe de locurile lor de baştină, mai întâi la Constantinopol sau Veneţia şi apoi din Egipt până în Franţa sau Rusia. La începutul epocii moderne, în satele lor s-a răspândit cultura gogoşilor de mătase şi prelucrarea acesteia. Diversificarea îndeletnicirilor meşteşugăreşti, ca şi implicarea tot mai pronunţată în activităţile comerciale au dus la implicarea lor în viaţa oraşelor şi târgurilor existente, precum Bitolia, Ianina, Arta, Castoria, Ohrida, precum şi la

transformarea unor sate proprii în târguri şi oraşe, precum Moscopole, Călăreţi, Siracu, Gramoştea, Clisura, Cruşova, Meţova etc. Între aceste centre urbane, în cursul veacului al XVIII-lea, cel mai important şi implicit cel mai cunoscut a fost Moscopole.

Începând din secolul trecut, treptat, în spaţiul sud-est european s-au modificat realităţile politico-statale pe măsura declinului şi apoi dispariţiei imperiului otoman (ulterior şi a celui habsburgic). Ca urmare a acţiunilor naţionale au apărut state precum Serbia, Grecia, Muntenegru, care au înglobat în teritoriul lor şi populaţie românească. Cu ocazia războaielor balcanice din anii 1912-1913 stăpânirea otomană în spaţiul sud-est european a dispărut practic, iar aromânii au fost cuprinşi în principal în hotarele statelor Grecia, Bulgaria, Albania şi Serbia (Iugoslavia după 1918). În paralel cu crearea noilor realităţi statale, această parte a continentului european a intrat şi ea, cu întârziere, într-un proces de modernizare ce s-a făcut simţit în toate planurile existenţei oamenilor, deci şi a românilor. Încă de la începutul veacului păstoritul, prin sistemul transhumanţei, ca îndeletnicire importantă a aromânilor, a primit o serie de lovituri, ajungându-se treptat practic la dispariţia sa. Frontierele stabilite nu o dată artificial, în funcţie de jocuri de interese şi înţelegeri oculte, au rupt legăturile absolut necesare între locurile de păşunat şi de trăit ale aromânilor din timpul verii, respectiv al iernii, aflate de acum în state diferite. Veacuri de-a rândul aromânii fuseseră proprietarii locurilor de păşunat şi a altor întinse terenuri. Statele moderne, spre deosebire de bizantini sau de turci, nu le-au mai garantat astfel de posesiuni, ei fiind supuşi unor exproprieri masive, ce au lovit în egală măsură în îndeletniciri şi în standardul lor de viaţă. Statele moderne, mai ales în secolul nostru, au promovat o amplă acţiune de colonizare în zonele locuite de aromâni. Exemplul cel mai semnificativ, fără a fi singurul, l-a constituit fără îndoială stabilirea în Macedonia grecească a sutelor de mii de refugiaţi greci din Asia Mică, ceea ce a şi determinat între altele plecarea a zeci de mii de aromâni în emigraţie, respectiv stabilirea multora dintre ei în Cadrilater, cu ajutorul statului român, până în 1940, când vitregia vremurilor i-a silit să plece într-o nouă emigrare. Multă vreme românii balcanici fuseseră vestiţi pentru calitatea lor de meşteşugari, produsele lor artizanale fiind prezente nu numai în spaţiul balcanic, ci şi în întregul bazin mediteranean şi mai departe. Fenomenul industrializării şi al producţiei de fabrică a lovit iremediabil şi această îndeletnicire tradiţională. Într-o perioadă în care mijloacele moderne de circulaţie lipseau în spaţiul sud-est european, aromânilor le revenise rolul important de vehiculare a bunurilor de tot felul în întreaga arie balcanică, îndeletnicire care de asemenea avea să dispară treptat, inexorabil. Târziu în raport cu părţile occidentale fenomenul urbanizării a cuprins şi ţările balcanice.

statele moderne

Tot mai mulţi aromâni din motive evidente şi-au abandonat satele şi cătunele lor, îndreptându-se spre aşezările urbane şi stabilindu-se între oameni aparţinând altor neamuri. A fost această restrângere continuă a comunităţilor rurale până la dispariţie una dintre cele mai importante şi în acelaşi timp mai tragice modificări existenţiale în viaţa românilor balcanici în plan naţional. În aşezările lor rurale, de regulă, aromânii alcătuiau comunităţi închise, endogame, ceea ce a constituit un factor esenţial în păstrarea sentimentului identităţii proprii, a tradiţiilor de tot felul şi mai cu seamă a limbii învăţate din pruncie şi transmisă din generaţie în generaţie, mai ales de către femeile care, în cele mai multe cazuri, nici nu cunoşteau altă formă de exprimare, spre deosebire de bărbaţi care, în marea majoritate a cazurilor, erau poligloţi. Stabilirea în mediul urban a distrus astfel de realităţi şi legături tradiţionale, a contribuit la adâncirea fenomenului înstrăinării şi deci al pierderii identităţii româneşti. La aceasta a mai contribuit şi un alt factor, respectiv politica de desnaţionalizare şi de asimilare promovată de toate statele din zonă, cu toate mijloacele pe care le aveau şi le au la dispoziţie. Şcoala, armata, administraţia, biserica au fost factori în statele-naţiune din zonă ce au contribuit şi contribuie la deromânizare. S-a adăugat într-o măsură crescândă şi media, respectiv presa, radioul, televiziunea, cu rol din ce în ce mai important, pe aceeaşi direcţie a asimilării.

dispariţia modului tradiţional de viaţă

Evident că astfel de realităţi precum cele enumerate, precum şi altele, ce ameninţau însăşi existenţa românismului balcanic, nu puteau lăsa indiferentă masa românească din spaţiul balcanic şi nici societatea românească şi elita politică de la nord de Dunăre. Încă spre sfârşitul domniei lui Alexandru Ioan Cuza începuse cea de a doua

renaştere naţională a românilor balcanici, acţiune care avea să continue şi în primele decenii ale veacului XX. Laolaltă, în acei ani, au acţionat atât românii originari din sudul Dunării, cât şi cei de la nord de Dunăre, fie în locurile lor de baştină, fie în statul român, pe care-l denumeau atunci şi mai târziu ţară. Încă de la început au fost urmărite mai multe obiective în plan şcolar, bisericesc, politic. Decenii în şir a rămas valabilă ideea programatică exprimată de Dimitrie Bolintineanu: *Nu este ideea noastră de a-i uni cu noi, căci suntem depărtaţi de dânşii. Nu este ideea noastră de a-i ajuta să opereze răsculări. Cugetul nostru este ca acest popor să aibă conştiinţa naţionalităţii sale... ceea ce credem noi că toţi aceşti români ar trebui să facă este de a-şi păstra cu sânţenie limba şi datinile române, oricare ar fi soarta ce viitorul le păstrează.*

a doua renaştere naţională a românilor balcanici

şcoala

În acest context, după 1900, a continuat şi s-a amplificat procesul de creare a unui învăţământ propriu românesc. Astfel, în ajunul primului război mondial, în spaţiul aromânesc funcţionau 118 şcoli primare, precum şi 4 şcoli secundare. Toate acestea fuseseră create în principal în vremea turcocraţiei, ele fiind finanţate, în ceea ce priveşte construcţiile, dotarea, salariile cadrelor didactice, de către guvernul României şi de către propriile comunităţi româneşti din locurile de baştină. Prin angajamente oficiale semnate cu ocazia conferinţei de pace de la Bucureşti din august 1913, guvernele grec, sârb, bulgar se angajaseră să permită funcţionarea pe mai departe a reţelei şcolare româneşti.

licenţiaţi "analfabeţi"

Primul război mondial, urmând războaielor balcanice, a lovit puternic reţeaua şcolară românească din spaţiul balcanic, care a intrat într-un proces de declin şi apoi de dispariţie. Astfel, în Serbia şi apoi în Iugoslavia interbelică, învăţământul în limba maternă pentru aromâni nu a existat (a existat doar o reţea şcolară în Banatul sârbesc pentru românii de acolo, nu însă pentru aromâni sau timoceni). În Albania interbelică au funcţionat cu intermitenţe între 3-7 şcoli româneşti, având de fapt un regim juridic de tolerare. În Bulgaria a funcţionat doar o şcoală primară, la Djumaia în Macedonia, căreia i s-a adăugat apoi un liceu românesc la Sofia, evident mult prea puţin pentru marele număr de români trăitori în spaţiul dintre Dunăre şi Carpaţi. Oarecum paradoxal tocmai în spaţiul grecesc au continuat să funcţioneze, deşi în continuă diminuare, un număr de şcoli româneşti, ultimele fiind închise abia la încheierea celui de-al doilea război mondial, în condiţiile începutului războiului rece şi ale conflictului dintre autorităţile comuniste de la Bucureşti şi cele regale de la Atena. Existenţa unui învăţământ propriu pentru aromâni în spaţiul statal grecesc a fost fără îndoială o realitate ce ar fi putut avea efecte benefice pentru sutele de mii de aromâni trăitori sub autoritatea Atenei. A intervenit însă o reglementare juridică plină de consecinţe negative pentru aromâni. Astfel actele de studii ale absolvenţilor şcolilor româneşti, inclusiv ale absolvenţilor cu bacalaureat ai învăţământului secundar de la Salonic, nu aveau valabilitate în faţa autorităţilor greceşti, ce-i considerau pe astfel de absolvenţi drept "analfabeţi". Aceasta a generat o dublă realitate. Tot mai mulţi aromâni au urmat şcolile cu limbă de predare greacă şi în care li se făcea masiv, în toate formele posibile, propagandă în sensul că vlahii erau şi sunt greci şi nu aveau şi nu au nimic comun cu românii. Astfel a crescut foarte mult numărul grecomanilor, ce a devenit cu timpul covârşitor şi în destule părţi unanim.

O altă consecinţă negativă a constituit-o faptul că un număr crescând de absolvenţi ai şcolilor româneşti, de regulă elementele cele mai capabile şi mai dotate, s-au îndreptat spre instituţiile de învăţământ superior din România, pe care le-au absolvit nu o dată cu brio şi apoi s-au stabilit în România Mare, departe de locurile unde se născuseră. Astfel, în mare măsură, românii din Balcani au fost lipsiţi de o elită culturală şi politică ce ar fi putut să aibă un rol important în frânarea fenomenului înstrăinării. De altfel acest proces al plecării spre alte zări a aromânilor nu era nou, căci nici viaţa lor nu a fost ferită de lovituri care i-au pus mereu pe drumuri. Dacă după prăbuşirea Moscopolei diaspora aromânească se orientase mai cu seamă spre spaţiul central european, spre Viena, Budapesta, spre ţările române etc., în jurul anului 1900 diaspora aromânească cuprinde treptat arii tot mai întinse. Încă din ultimul deceniu al secolului trecut, în diverse părţi ale SUA, de la Detroit până la Saint Louis sunt menţionaţi aromâni, ca şi istroromâni, ce se considerau de altfel aceiaşi cu fraţi de-ai lor din Transilvania, Bucovina, Basarabia sau Vechiul Regat. În primele decenii ale secolului XX, în

SUA şi Canada au fiinţat nu mai puţin de 27 de societăţi ale aromânilor (cu sau fără alţi români) cu caracter de întrajutorare, cultural, bisericesc. Cea mai veche dintre ele, cu existenţă până în zilele noastre, este *Societatea Fârşerotul*, fondată în anul 1903. Ulterior aromânii s-au împrăştiat în diferite ţări occidentale, precum Franţa, Anglia, Germania şi pe alte continente, ajungând la importante comunităţi în Australia şi chiar Noua Zeelandă.

Evident că o analiză a situaţiei românităţii balcanice în general, a aromânilor în special, la începutul secolului XX, trebuie a avea ca punct de plecare pe de o parte situaţia statistică şi repartiţia geografică a elementelor latinofone de acolo, iar pe de altă parte imaginea, deci aprecierea apartenenţei etnice pe care ei înşişi şi alţii o aveau despre o realitate categoric diferită de celelalte etnii ce alcătuiau mozaicul atât de pestriţ de popoare şi de limbi din spaţiul sud-est european. Vorbitorii idiomurilor latine în diverse ipostaze, fie dialectale, fie regionale sau chiar locale, la nivelul unor comunităţi rurale fuseseră denumiţi dealungul veacurilor în cele mai diverse moduri de către cei cu care intraseră în contact şi în mijlocul cărora trăiau. Cea mai răspândită denumire era categoric cea de vlahi, respectiv valahi, cărora li se adăugau destule altele precum: cuţovlahi, morovlahi, ţânţari, ciobani, machedoni etc. păstrând în tradiţie amintirea Romei imperiale ce le lăsase drept moştenire limba. Ei înşişi se denumeau statornic cu termenul de armâni sau derivate ale acestuia, aşa cum cei mai dinspre nord se denumeau romeri.

În spaţiul balcanic, în cursul secolului al XIX-lea, fiecare dintre popoarele ce urmăreau atunci crearea de state naţionale, ca primă etapă în împlinirea unor planuri de extindere bazate nu o dată pe himere imperiale ale trecutului (Imperiul Bizantin, Ţaratul bulgar, Imperiul lui Ştefan Duşan), au căutat să folosească, adeseori prin falsificări nu o dată grosolane, statistica demografică drept argument şi instrument în realizarea unor aspiraţii politice mai mult sau mai puţin lăudabile. În astfel de condiţii problema situaţiei statistice a elementului românesc din Peninsula Balcanică este extrem de dificil de abordat, neputându-se ajunge acum, probabil niciodată, la încheieri sigure.

Multă vreme, în cadrul Imperiului otoman, consemnarea în documentele oficiale a populaţiilor s-a făcut exclusiv pe baza criteriului religios, respectiv al apartenenţei la o comunitate recunoscută oficial de către sultan. În astfel de condiţii, în spaţiul otoman românii apăreau între ortodocşii subordonaţi Patriarhiei ecumenice. O dată cu naşterea şi amplificarea mişcării naţionale greceşti, s-a ajuns la confundarea întregii mase de ortodocşi cu grecii, ignorându-se în acest fel caracterul etnic distinct al unor ortodocşi ce erau fie români, fie bulgari sau sârbi etc. Despre numărul românilor de peste Dunăre au făcut menţiuni o serie de călători străini diplomaţi, militari, publicişti etc. Ei proveneau fie din spaţiul balcanic, fie din alte părţi ale Europei.

societatea Fârşerotul

Există mai multe statistici alcătuite, de exemplu, în perioada războiului din 1877-1878 cu privire la Macedonia istorică. Statistica rusă din 1877 consemna existenţa în sangeacul Monastir a unui număr de 187.800 români, respectiv cca. 25% din populaţia ce trăia acolo. Pentru sangeacurile Salonic, Monastir, Seres şi Drama o statistică oficială turcă din 1878 consemna pentru sangeacul Monastir 15.843 români. Într-o statistică publicată la Belgrad în 1889 se considera că în Macedonia trăiau 74.375 români. Statistica bulgară alcătuită în anul 1900 consemna în Macedonia 80.717 români, respectiv 77.626 creştini şi 3.500 musulmani. Patru ani mai târziu, francezul G. Routier aprecia că în Macedonia şi vechea Serbie trăiau 183.000 români, cifră apropiată de cea dată în statistica oficială turcă din anul 1905, conform căreia românii alcătuiau cca., 6% din totalul populaţiei. Într-o statistică germană din 1906 în Turcia europeană erau consemnaţi 56.000 români. În 1918, cehul V. Sis credea că în Macedonia trăiau 58.000 de români, iar la New York se aprecia că numărul românilor din Macedonia, în 1916, se ridica la 63.895. Delegaţia bulgară la conferinţa de pace de la Paris din anii 1919-1920, aprecia că în Macedonia istorică trăiau 79.401 români.

statistici ce nu spun nimic

Aşadar, înaintea primului război mondial, pentru Macedonia numărul românilor a fost apreciat de greci între 12.000 şi 600.000, de către bulgari şi sârbi între câteva mii şi peste 100.000. La începutul secolului XIX Pouqueville credea că în spaţiul grecesc trăiau 74.000 de români. Ubicini aprecia numărul românilor din Turcia la 400.000 în 1853, pentru ca 6 ani mai târziu E. Poujade să ridice numărul lor la 800.000, cifră

reţinută şi de E. Picot în 1874. În anul 1895 G. Weigan credea că în spaţiul balcanic trăiau 373.000 de români, respectiv 163.000 în Turcia şi Grecia, 150.000 în Serbia, 60.000 în Bulgaria. Un bun cunoscător al realităţilor balcanice, col. L.Lamouche credea că în anul 1899 în Turcia trăiau 500-600.000 români, cărora li se adăugau 145.000 de români în Serbia şi 60.000 în Bulgaria.

Cifre diferite au dat şi românii. Dimitrie Bolintineanu credea că în spaţiul sudic al Peninsulei Balcanice trăiau 1.200.000 români. În lucrarea sa memorialistică I. Neniţescu aprecia numărul românilor la 863.000. În 1906 V. Diamandi credea că în Turcia europeană trăiau 721.000 de români, în Grecia 200.000, în Serbia 150.000 şi în Bulgaria 110.000. În 1913 Constantin Noe, secretar al Societăţii de cultură macedoromâne din Bucureşti, credea că în Macedonia trăiau 350.000 de români. In anul 1919 delegaţia românilor balcanici, condusă de G. Murnu, aprecia la Paris că în spaţiul Macedoniei istorice trăiau cca. 480.000 de români, cărora li se adăugau încă 120.000 de conaţionali împrăştiaţi în alte zone ale celor 4 state. În perioada interbelică, în diversele statistici ale statelor balcanice apăreau şi românii, cel mai adesea în număr mult diminuat faţă de realitate. Astfel, de exemplu, recensământul oficial din Grecia, din 1928, înregistra un număr de 19.703 români, iar recensământul din Bulgaria din 1934 - 16.405 români. În recensământul oficial din Iugoslavia din 1921 erau înregistraţi 229.398 români, respectiv 74.090 în Banatul sârbesc, 10.550 în Macedonia şi 141.279 în Craina (ulterior aceştia dispărând cu totul din statistici, conform concepţiei existente mai de mult, dar şi astăzi, că vlahii din Timoc nu sunt români, ci sârbi). Autorităţile de la Bucureşti sau unii oameni din ţară implicaţi în problemele balcanice, precum Victor Papacostea, V. Stoica, G. Murnu, considerau că în spaţiul balcanic trăiau între 300.000 şi 1.000.000 de aromâni, mai multe mii de istroromâni şi meglenoromâni, 500.000 de timoceni etc.

atac asupra identităţii naţionale româneşti

Situaţia statistică este tot aşa de complexă şi după al doilea război mondial. În statistica oficială a Macedoniei sunt menţionaţi mai puţin de 10.000 de vlahi, deci aromâni. Aproape aceeaşi este situaţia în ultima statistică oficială bulgară, care înregistrează 7.650 vlahi şi 5.159 aromâni. Unele aprecieri recente se referă la existenţa în lume a cca. 1,5 milioane aromâni şi a unui număr apropiat de timoceni. Evident că astfel de date statistice nu pot fi controlate.

Pare destul de curioasă şi următoarea realitate. Practic în toate ţările sud-est europene există forme de asociere ale românilor, uneori chiar mai multe aflate în dispute pe probleme majore sau minore. După câte ştim nici una dintre aceste societăţi sau asociaţii ale aromânilor, vlahilor etc. nu a făcut în mod independent prin eforturi proprii o acţiune de identificare şi de recenzare corectă a tuturor celor de descendenţă aromânească, fie că ei astăzi sunt sau nu vorbitori ai idiomului aromân, au sau nu conştiinţa distinctă a propriei lor identităţi etnice.

Legat de problema apartenenţei etnice se cuvine a adăuga şi alte aspecte. Încă din secolul trecut, cu o insistenţă din ce în ce mai mare în acest veac, o serie de reprezentanţi ai cercurilor culturale şi politice din spaţiul balcanic au încercat şi încearcă să conteste însăşi identitatea naţională distinctă a neamului românesc din Balcani şi a limbii sale. Astfel multă vreme s-a încercat, se încearcă şi acum, să se demonstreze că în veacurile trecute termenul de vlah – vlahi ar fi desemnat fie balcanici de tot felul ce se îndeletniceau în exclusivitate cu păstoritul, fie oameni ce aveau un statut juridic aparte, cu alte cuvinte se contesta etnikonul în favoarea unei categorii socio-profesionale. Astfel a fost contestată vlahilor calitatea lor de etnie distinctă şi diferită în raport cu celelalte popoare mai vechi sau mai noi din Peninsula Balcanică.

În subsidiar, unii reprezentanţi ai ideologiilor naţionaliste din Balcani au contestat, atunci când au admis romanitatea vlahilor, legătura lor de înrudire, respectiv unitatea lor cu fraţii din spaţiul nord-dunărean. S-a încercat astfel mai întâi în mediile otomane (ale Junilor Turci), apoi în mediile balcanice, acreditarea ideii existenţei a două popoare romanice distincte, români şi aromâni, respectiv vorbitori a două limbi neolatine distincte. În condiţii istorice complexe deosebite, după al doilea război mondial, o astfel de idee a fost îmbrăţişată şi de un număr de aromâni aflaţi în locurile lor de baştină şi în diasporă. În sprijinul acestei teze se invocă adeseori rezoluţia 1333 adoptată de către Parlamentul Europei în 1997, pe baza raportului prezentat de deputatul catalan De Puech.

Menționăm imediat că atât în raport cât și în rezoluție se vorbește în mod clar doar de o minoritate cultural-lingvistică.

În veacul XX marea masă a aromânilor, în primul rând vârfurile lor, mai cu seamă intelectualii, s-au considerat în calitatea lor de aromâni ca parte integrantă a neamului românesc, respectiv componenta sudică a românismului. Considerau de asemenea că ei vorbeau un dialect al limbii române pe care îl foloseau în mod frecvent alături de ceea ce era și este limba literară. Din acest punct de vedere în veacul XX continua o tradiție ce începuse încă din vremea primei renașteri, cu Ucuta, Roja, Boiagi, și continuase apoi cu toți reprezentanții celei de-a doua renașteri naționale, în plină manifestare prin activitatea și opera lui C.Belimace, G.Murnu, N.Batzaria, T.Capidan, familia Papahagi și mulți alții. Toți aceștia au continuat și au afirmat cu tărie mai vechea idee a unității de neam și de limbă. Situație care poate fi constatată și astăzi de exemplu la cei mai mulți dintre aromânii trăitori în actualul stat românesc.

Nu trebuie ignorate nici alte realități de concepție și de acțiune ale unor aromâni în ținuturile lor de baștină sau în diasporă. La fel ca și în veacurile anterioare, mulți aromâni trăiau în mijlocul unor etnii majoritare distincte în raport cu ei. Mulți și-au desăvârșit educația în școlile majoritarilor și au făcut cariere de tot felul în statele acestor majoritari. Nu puțini au sfârșit prin a se considera din punct de vedere etnic ca aparținând acestor majoritari. Evident că la aceasta au putut contribui nu o dată și eforturile încununate de succes ale unor propagande străine. Este evident că o serie de descendenți ai familiilor aromâne s-au considerat în statele în care trăiau fie greci, fie sârbi, fie bulgari etc. Într-un anume fel, debutul a fost făcut în perioada luptelor de eliberare și a începuturilor statului grec, când au apărut așa-numiții grecomani, adică vlahi care s-au considerat (și se consideră destui și astăzi) componenți ai etniei grecești, vorbind un idiom romanic. Astfel, numeroase personalități din cele mai diverse domenii ale vieții Greciei au fost vlahi la origine, precum Rigas Velestinis, G.Averov, M.Tosița, I.Coleti, S.Sina, S.Lambros și mulți alții. Un inventar sumar al oamenilor de seamă din istoria Serbiei, având origine armânească, menționează nu mai puțin de 112 savanți de tot felul, 64 de scriitori și artiști, 35 de politicieni între care 8 șefi de guvern, 56 de însemnați oameni de afaceri etc. Oarecum asemănătoare este situația și în cazurile Bulgariei, României și chiar Albaniei.

Lupta națională a românilor din Peninsula Balcanică, desfășurată cel mai adesea cu sprijinul autorităților de la București, s-a dus pe trei planuri: învățământ primar și secundar în limba națională, organizare bisericească proprie (inclusiv recunoașterea unui episcop sau mitropolit) cu oficierea cultului în românește și, nu în cele din urmă, reprezentare proporțională pe baze etnice în organismele locale și regionale. Românii balcanici, împrăștiați și deci minoritari, au urmărit obținerea unor drepturi naționale elementare în cadrul structurilor politice existente, nepropunându-și o afirmare statală proprie care nici nu ar fi fost posibilă.

asimilări forțate sau voluntare

În anul 1905, în viața aromânismului dintre granițele Imperiului otoman a intervenit o schimbare majoră. Ca urmare a eforturilor conjugate ale propriilor lor reprezentanți din zonă, ca și ale autorităților bucureștene, la 9 mai 1905, sultanul a emis o iradea prin care era recunoscută naționalitatea aromână. Printr-un adevărat document constituțional se garanta școala, biserica și autoconducerea locală. Se crea, în acest mod, baza legală ce ar fi trebuit să asigure locuitorilor de origine aromânească din Imperiul otoman o situație națională care să le permită cultivarea lor în limba proprie, perpetuarea individualității lor etnice și participarea pe această bază la întreaga viață a statului ai cărui cetățeni erau. Într-un fel se deschidea calea spre un regim mai bun decât cel pe care-l aveau atunci îndepărtații lor frați din Transilvania și mai ales din Basarabia.

1905 - recunoaștere națională

În perioada imediat următoare aplicarea efectivă a unor reglementări extrem de favorabile a întâmpinat numeroase piedici, făcându-se deci parțial. Dincolo de inerentele slăbiciuni ale aparatului de stat otoman, gata de prăbușire, incapabil de a asigura o guvernare eficientă, la aceasta au contribuit și alți factori, deloc neglijabili, ce țineau de popoarele și statele din zonă și, în primul rând, de împotrivirea Patriarhiei ecumenice și a autorităților de la Atena. De altfel, această ultimă realitate a și determinat o tensionare continuă a condițiilor de viață a aromânilor din zonă, ce au suferit mult, generalizându-se jafurile, distrugerile,

asasinatele. După unele calcule incomplete, în acei ani au căzut din rândurile aromânilor peste 400 de victime, în special institutori, preoţi, oameni bogaţi şi influenţi. Au fost date focului şi distruse şcoli, biserici, numeroase gospodării. Totodată s-a ajuns la ruperea relaţiilor diplomatice dintre Bucureşti şi Atena.

În vara anului 1908 a avut loc în statul otoman o mişcare revoluţionară ai cărei iniţiatori şi conducători au fost *Junii Turci*. Mişcarea acestora, încă de la începuturile ei, se bucurase de sprijin din partea aromânilor, atât din Regat cât şi de la sud de Dunăre. Între membrii mişcării, cu o compoziţie eteroclită din punct de vedere etnic, se aflau şi o serie de aromâni, mai cu seamă în cadrul nucleului cu rol determinant de la Salonic. Această participare fusese generată de idealurile programatice iniţiale ale unei mişcări ce-şi propunea salvarea statului otoman prin reformarea acestuia în numele principiilor şi libertăţilor general democratice, inclusiv în ceea ce priveşte complexa problematică a naţionalităţilor.

congresele naţionale

Pentru fruntaşii de atunci ai aromânilor, ca şi pentru sprijinitorii lor la Bucureşti, s-a pus problema unor opţiuni de maximă însemnătate. Majoritatea acestora au ajuns la concluzia că soluţionarea pozitivă, durabilă a problemei lor naţionale era legată de soarta Imperiului otoman mai mult decât de statele naţionale balcanice ce aveau să-i succeadă acestuia. Aceste state manifestaseră deja atitudini discriminatorii, deznaţionalizatoare faţă de minorităţi, provocând astfel îngrijorarea legitimă a elementului aromânesc din Balcani. Axându-se pe ideea menţinerii, prin modernizare şi democratizare, a lumii politice otomane, aromânii au participat nemijlocit la întreaga viaţă publică ce s-a desfăşurat la Constantinopol şi în alte părţi până la războaiele balcanice inclusiv. Au avut reprezentanţi în Parlamentul turc, în unele instituţii guvernamentale. Nicolae Batzaria a îndeplinit timp de 8 ani funcţia de senator şi a fost totodată un exponent de bază al partidului *Uniune şi Progres* al Junilor turci în parlamentul otoman, iar în timpul crizei balcanice, în 1913, a avut şi funcţia de ministru, în această calitate punându-şi semnătura pe tratatul de la Londra care lichida multiseculara stăpânire otomană în cea mai mare parte a Peninsulei Balcanice. Perioada de după victoria revoluţiei Junilor Turci până la războaiele balcanice reprezintă într-un fel, pe plan politic, o adevărată *epocă de aur* pentru românismul din inima Peninsulei Balcanice.

Noul climat a dat posibilitatea organizării primelor, de fapt singurelor, congrese naţionale ale aromânilor şi rolul preponderent a revenit corpului didactic ce reprezenta, atunci şi acolo, partea cea mai activă şi conştientă a aromânismului. Acestea au avut loc în anii 1909-1910 dezbătând probleme şcolare, culturale, politice, neavând însă o finalizare legislativă. A urmat apoi perioada războaielor balcanice. Cea mai mare parte a ţinuturilor de baştină ale aromânilor au devenit teatru de operaţiuni militare, fiind lovite de distrugeri, jafuri şi omoruri. În noile condiţii istorice aromânii au sperat într-o soluţie fie a unui stat macedonean plurietnic, fie a unui stat confederativ albano-român. În acest sens o delegaţie aromână condusă de George Murnu a făcut, fără rezultat, un lung periplu în capitalele marilor puteri. În final, cu ocazia conferinţei de pace de la Bucureşti, conducătorii delegaţiilor Serbiei, Greciei şi Bulgariei au semnat scrisori prin care angajau forurile conducătoare ale statelor respective în recunoaşterea şi sprijinirea în plan cultural şi bisericesc a aromânilor. Nici unul dintre guvernele respective nu şi-a respectat obligaţiile asumate.

Oarecum asemănător a fost modul de abordare a problemei românismului balcanic în condiţiile terminării primei conflagraţii mondiale, în timpul lucrărilor Conferinţei de pace de la Paris, ce-şi propusese a da Europei o nouă organizare, bazată în mare măsură, cel puţin declarativ, pe principiul drepturilor naţionalităţilor, respectiv a autodeterminării popoarelor. Din nou sub conducerea lui George Murnu, în numele aceleiaşi Societăţi de Cultură Macedoromână, percepută atunci ca un organ conducător al tuturor românilor din spaţiul balcanic, o delegaţie cerea pe malurile Senei satisfacerea unor deziderate româneşti în Balcani, în fond identice cu cele solicitate prin capitalele europene în 1913. Şi în 1919-1920, ca şi în 1913, eforturile delegaţiei aromâne nu au fost sprijinite efectiv de către autorităţile române, şi mai cu seamă nu au reuşit să capteze în nici un fel atenţia şi bunăvoinţa marilor puteri care luau de altfel, în ultimă instanţă, deciziile. În textul tratatului de la Sevres a fost cuprinsă o vagă formulare despre o autonomie românească în

Pind, ce nu a devenit realitate pentru că respectivul tratat nu a fost pus niciodată în aplicare, iar în tratatul de la Lausanne ce-l înlocuia românii nu mai erau pomeniţi. Nu s-a realizat atunci nici ideea unei Macedonii plurietnice, nici ideea unei comunităţi statale româno-albaneze şi cu atât mai mult nici ideea unei statalităţi proprii româneşti, aşa cum existase o tentativă de scurtă durată în vara anului 1917, urmată de o alta, cu acelaşi rezultat negativ, în prima parte a anului 1941.

Realităţile politice şi naţionale româneşti în spaţiul balcanic la începutul veacului pot fi privite şi sub un alt aspect. În Turcia europeană, dispărută în 1912, în special în zona Macedoniei istorice, fuseseră desfăşurate mai multe decenii propagande ale statelor naţionale avându-şi capitalele la Atena, Belgrad, Sofia şi Bucureşti. Propaganda statelor sud-dunărene în Macedonia urmărise prin cele mai diverse mijloace, inclusiv cele violente, dobândirea Macedoniei în totalitate sau în cea mai mare parte. Statul român se afla la sute de kilometri depărtare de micile şi împrăştiatele comunităţi româneşti de la sud de Munţii Balcani. Anexarea unor teritorii de acolo nu a fost dorită de cercurile bucureştene şi nici nu ar fi fost posibilă. În fapt guvernul român în zonă a fost singurul care a urmărit în mod consecvent şi exclusiv scopuri culturale şi umanitare, respectiv păstrarea şi cultivarea identităţii naţionale a românilor de acolo, în cadrul statelor naţionale a căror cetăţeni loiali au fost îndemnaţi a fi. O astfel de acţiune românească, din păcate, a fost şi este încă denigrată şi falsificată, subliniindu-se continuu ideea unei politici a Bucureştiului de *românizare* forţată, nedorită a unor populaţii din Balcani. Dacă astfel de opinii şi atitudini sunt explicabile din partea cercurilor naţionaliste, nu o dată şoviniste, din capitalele balcanice, ele sunt mult mai puţin de înţeles şi mai ales de acceptat din partea unor aromâni din zonă şi din afară, mai ales din partea celor care într-un fel sau altul se consideră exponenţi şi lideri de opinie ai aromânilor. Din acest punct de vedere atitudinea autorităţilor guvernante de la Bucureşti a fost consecventă de la Cuza Vodă până în ultima vreme, când implicarea în diverse forme a guvernului României, prin Departamentul pentru relaţii cu românii de peste hotare, a avut în vedere mereu aceleaşi scopuri ale păstrării identităţii naţionale, mai cu seamă prin şcoală, biserică, media.

Până la conferinţa de pace de la Paris, Societatea de Cultură Macedoromână a acţionat în mod efectiv ca un organ reprezentativ şi coordonator pentru românii din spaţiul balcanic. Tot atunci, alături de aromâni, în jurul anului 1900, au început şi primele acţiuni revendicative sau de altă natură în legătură cu istroromânii, pe de o parte, şi timocenii, pe de altă parte. În mai multe rânduri înainte şi după 1900 fruntaşi din satele istroromânilor s-au adresat dietei provinciale pentru a se aproba deschiderea unor şcoli în care să se înveţe în limba maternă românească. Astfel de demersuri au fost sprijinite de deputaţi italieni însă majoritatea croată a împiedicat în diverse feluri materializarea pozitivă a unor asemenea deziderate. Abia la sfârşitul primului război mondial, cu sprijinul guvernului de la Bucureşti şi prin bunăvoinţa guvernului italian, Andrei Glavina, apostolul istroromânilor, a reuşit să deschidă o şcoală românească care a funcţionat doar câţiva ani, până la moartea, în anul 1925, a iniţiatorului şi directorului ei. De atunci şi până astăzi nu au mai existat la istroromâni forme organizate de instruire, după cum au fost lipsiţi şi de mijloace proprii de informare şi chiar, cu puţine excepţii în perioada interbelică, de orice fel de tipărituri în dialect. Astfel, între toţi românii balcanici, procesul de alienare pare a fi cel mai avansat la ei, astfel că nu este exclus ca nu peste multă vreme istoria să consemneze moartea ultimului vorbitor de istroromână aşa cum în 1898 se înregistra decesul ultimului vorbitor, în insula Veglia, a limbii dalmate.

lupta pentru statalitate

Tot la începutul veacului, după anul 1907, au început acţiunile naţionale şi ale timocenilor, mai întâi din Serbia şi apoi din Bulgaria. În vremea războaielor balcanice, apoi la sfârşitul primului război mondial şi din nou în primăvara-vara anului 1941, cu ocazia primei destrămări a Jugoslaviei, reprezentanţi ai românilor de acolo, inclusiv a două comitete naţionale constituite, au cerut unirea zonei timocene cu România. În vara anului 1941, în peste 60 de sate din valea Timocului s-au desfăşurat adunări populare încheiate cu decizii semnate în acest fel, decizii asemănătoare credinţionalelor prezentate la Alba Iulia la 1 decembrie 1918. Nici autorităţile de la Bucureşti, nici factorii responsabili ai Europei de atunci nu au sprijinit astfel de demersuri. Aceiaşi români timoceni au încercat în anii 1944-1945 să obţină de la noile autorităţi iugoslave, în frunte cu mareşalul Tito, recunoaşterea lor ca minoritate

doar România nu a avut interese teritoriale în Macedonia

națională și un regim specific acesteia. Acțiunea a eșuat atunci, nerecunoscându-li-se calitatea de români, situație care practic din punctul de vedere al autorităților belgrădene durează până astăzi.

Timocul vrea unirea

Putem considera că la sfârșitul primului război mondial se înregistra eșecul unui întreg program politic de afirmare a identității proprii a românilor în spațiul balcanic. În deceniile următoare, în ritmuri diferite, cu intensitate variabilă, a continuat amplificându-se fenomenul de asimilare și desnaționalizare, de diminuare drastică a potențialului uman și spiritual al descendenților romanității orientale din dreapta Dunării.

Schimbările intervenite în zonă o dată cu terminarea celui de-al doilea război mondial nu au contribuit la ameliorarea situației, dimpotrivă. Desigur că instaurarea regimurilor totalitare comuniste și a cortinei de fier ca simbol al războiului rece și-a avut rolul în evoluțiile respective. Practic regimurile comuniste de la Tirana sau Sofia nu recunoșteau în nici un fel pe acești români autohtoni ca minoritate ce trebuia să se bucure de drepturi și garanții conform standardelor internaționale. Practic aceeași era situația și în Jugoslavia, unde vlahii apăreau din când în când în statistici. În numele principiului neamestecului în treburile interne, dar și din alte considerente mai mult sau mai puțin valabile, autoritățile comuniste de la București au încetat complet să se preocupe, chiar și formal, de românii balcanici, chiar destulă vreme, practic, s-a interzis a se vorbi despre ei, absolutizându-se de exemplu teza falsificatoare în fond a formării exclusive a poporului și limbii române în spațiul nord danubian.

regimurile totalitare comuniste

Situația nu a fost în esență diferită în ceea ce privește problema aromânilor nici în Grecia, devenită parte a lumii libere, membră a Uniunii Europene și a NATO. Împotriva conducătorilor naționali ai aromânilor au fost luate măsuri de prigonire, uneori aspre până la pedeapsa cu moartea. A fost lichidată rețeaua școlară românească. S-a intensificat prin toate mijloacele propaganda antiromânească și răspândirea ideii că aromânii erau și sunt greci vorbitori ai unui idiom latin. Unele manifestări românești, inclusiv de formare a unor asociații, au fost permise exclusiv în domeniu cultural, folcloric, cu condiția afirmării explicite a apartenenței la etnia grecească.

În astfel de condiții era normal ca unele acțiuni pe linia mișcării naționale să existe în afara spațiului de baștină al românilor balcanici, sau în afara statului român. O serie de exponenți ai intelectualității românești balcanice au simțit nevoia de a atrage atenția opiniei publice și cercurilor conducătoare asupra existenței latinității sud-dunărene și a dorinței acesteia de a-și păstra identitatea în plan național, lingvistic etc. Astfel de acțiuni s-au desfășurat multă vreme sporadic, ca rezultat al unor inițiative particulare.

Un rol de seamă în această direcție l-a avut în primii ani postbelici Constantin Papanace, care a fost și un fruntaș de seamă al mișcării legionare, dar care și-a consacrat ultimele decenii de existență mai ales problemei aromânești despre care a și alcătuit un număr însemnat de valoroase lucrări. El a alcătuit o serie de memorii în problema aromânească, ce au fost adresate secretarului general al ONU, congreselor FUEV, regelui Mihai aflat în exil, diverșilor fruntași politici din Europa etc. În esență Constantin Papanace cerea ca românilor balcanici să li se aplice drepturile prevăzute în normele internaționale și în carta ONU pentru minoritățile etnice. În scopuri tactice, având în vedere și dezinteresul complet, ostilitatea chiar a autorităților de la București, precum și atitudinea negativă față de București existentă în capitalele balcanice, în diversele memorii cu caracter oficial Constantin Papanace adoptă o anumită poziție de ambiguitate, vorbind despre românii balcanici, în speță despre aromâni, atât ca parte a românismului în general, cât și ca despre o etnie balcanică distinctă cu propria sa limbă. Se impune imediat a se preciza că în lucrările sale de analiză și investigație științifică, unele având dimensiuni de sute de pagini, Constantin Papanace a afirmat statornic, cu dovezi concludente, apartenența românilor balcanici la unul și același popor, locuind întregul spațiu sud-est european de o parte și de alta a Dunării. Pe termen scurt, practic, eforturile lui Papanace nu au avut rezultatele scontate. Românii balcanici erau prezenți doar într-un număr restrâns de studii și cercetări ale lingviștilor, etnografilor, istoricilor.

Au apărut, de exemplu, în România, prin grija lui H.Cândroveanu și Chira Manțu, antologii ale literaturii aromâne populare și culte. După 1978, prin eforturile succcesive ale unor cărturari, problema aromânească a început să fie prezentă la diverse reuniuni și organisme precum ONU,

Parlamentul Europei, conferinţele OSCE, congresele FUEV etc. Între iniţiatorii unor astfel de acţiuni s-au remarcat A.Ciufecu, V.Barba, I.Perifan şi alţii. După 1980 au început să se desfăşoare periodic, în SUA şi în Germania, congrese internaţionale consacrate în mod special problemelor aromâneşti. Evenimentele tumultuoase legate de prăbuşirea regimurilor comuniste în anii 1989-1990 şi începutul democratizării şi europenizării statelor sud-est europene reprezintă un moment important în istoria aromânilor în cadrul a ceea ce putem deja denumi cea de a treia renaştere naţională.

În toate ţările din zonă, într-o formă sau alta, problema aromânească/românească este prezentă în cele mai diverse forme. În unele state, Macedonia fiind un exemplu ilustrativ, li s-a acordat o recunoaştere prin legea fundamentală. În toate ţările balcanice au apărut forme proprii de asociere şi organizare, uneori mai multe, aflate nu o dată în conflict şi dispută, ceea ce de altfel pe ansamblu nu serveşte cauzei naţionale. În fiecare din ţările din zonă au început să apară una sau mai multe publicaţii periodice cu conţinut politic, cultural, istoric. În programele de radio şi televiziune, sporadic la început, apoi prin emisiuni permanente, aromânii au început a fi tot mai prezenţi. Au fost făcute şi primele tentative, prea puţine însă, din iniţiativă neguvernamentală, de introducere în sistemul educaţional a graiului propriu. În ultimul deceniu au fost tipărite peste 100 de volume în grai aromânesc pe probleme aromâneşti, au apărut câteva dicţionare etc. Ca rezultat al acţiunii cumulate a militanţilor naţionali ai aromânilor din mai multe ţări problema a fost dezbătută în o serie de foruri internaţionale, ajungându-se la elaborarea şi aprobarea în urmă cu trei ani a unei recomandări (nr. 1333/1997) prin care parlamentul Europei cerea tuturor statelor să asigure drepturi corespunzătoare comunităţilor aromâne.

Problemele evoluţiei situaţiei romanităţii balcanice în ultimul deceniu, precum şi în perspectivă, sunt complexe. Au acţionat şi acţionează factori din cei mai diverşi. A continuat şi continuă ideea mai veche, corectă întru totul în opinia noastră, a identităţii de neam şi de limbă între toate ramurile românismului de o parte şi de alta a Dunării. Nu poate fi însă ignorată nici realitatea că atât în spaţiul ţărilor balcanice, adică în locurile de baştină, cât şi în diaspora aromânească, există un număr de oameni care cred că aromânii şi limba lor au o strânsă legătură de rudenie cu românii şi limba lor, fără însă a se identifica cu aceştia, alcătuind astfel două popoare separate. Pentru mulţi o asemenea concepţie, pe care o propagă şi o sprijină în fel şi chip, ar avea un rol esenţial în acţiunea viitoare în planul naţional. În sprijinul unei asemenea idei se aduc diverse argumente, adeseori lipsite de temei, conjecturale, şi se iniţiază diverse acţiuni, precum generalizarea unui nou alfabet, a cărui "calitate" esenţială ar fi deosebirea cât mai mare faţă de cel românesc. Fără a se nega buna credinţă şi dreptul la opinie al adepţilor unei asemenea teorii, trebuie observat că cei mai mulţi dintre ei provin din afara cercului specialiştilor cu pregătire istorică, lingvistică etc. Desigur că problema ca atare a identităţii / nonidentităţii vorbitorilor latinofoni din dreapta şi din stânga Dunării poate fi oricând discutată ca subiect de interes ştiinţific în rândurile specialiştilor, care în marea lor majoritate astăzi consideră că există doar un popor român cu mai multe ramuri componente.

Dincolo de toate acestea însă agitarea problemei romanităţii balcanice, demersurile făcute pentru aceştia în domeniul şcolii, bisericii, mediei, în reprezentare şi participare în instituţii politice şi culturale ale statelor din zonă, se pot constitui în premisă şi garanţie a continuităţii unei realităţi etnico lingvistice care de peste 1000 de ani e parte componentă şi îmbogăţitoare a lumii europene în care trăim şi pe care ne-o dorim.

Orientare bibliografică

Esenţialul documentelor invocate, precum şi o bibliografie sumară există în S.Brezeanu, G.Zbuchea, *Românii de la sud de Dunăre. Documente*, Bucureşti, 1997. Problemele de bază ale veacului nostru au fost abordate în lucrarea G.Zbuchea, *O istorie a românilor din Peninsula Balcanică (secolele XVIII – XX)*, Bucureşti, 1999, unde sunt şi notele ştiinţifice necesare. Dintre lucrările recente mai amintim N.S.Tanaşoca, *Afirmare şi alienare în istoria romanităţii balcanice*, în *Sud-estul şi contextul european. Buletin II*, Bucureşti, 1994; Matilda Caragiu Marioţeanu, *Un dodecalog al aromânilor*, Constanţa, 1996; Neagu Djuvara (coord.), *Aromânii. Istorie, Limbă. Destin*, Bucureşti, 1996; G.Caragiani, *Studii aromâne*, Bucureşti, 2000. Probleme actuale ale vieţii românismului balcanic pot fi întâlnite şi în numeroasele periodice, mai ales ale aromânilor, între care menţionăm *Deşteptarea aromânilor*, *Dimândarea*, *Bana armânească*, *Zborlu a nostru*, *Fenix*, *Perenitatea vlahilor în Balcani*, *Grailu Armânescu*, *Timpul – Vreme*, *Vorba noastră* etc.

DESPRE STAREA ACTUALĂ ŞI PERSPECTIVELE ROMANITĂŢII SUD-DUNĂRENE

în care Petar Atanasov arată cum accelerarea stingerii neamului românesc din Sudul Dunării coincide cu respingerea de către mulţi aromâni a unităţii naţionale şi lingvistice cu fraţii daco-români

Dacă excludem *dalmata*, care a dispărut pe la sfârşitul secolului al XIX-lea, romanitatea sud-dunăreană astăzi, mai este reprezentată prin istroromână, meglenoromână, ambele pe cale de dispariţie, şi de aromâna care, datorită faptului că este vorbită de un număr mai mare de oameni, se menţine ceva mai bine, dar nici ea nu este scutită de pericolul *stingerii* într-un viitor mai îndepărtat, ca să folosesc termenul lui T. Papahagi din prefaţa cunoscutului *Dicţionar aromân.*

Cât priveşte istroromâna putem spune că numărul vorbitorilor acestui dialect este, după o anchetă făcută de Radu Flora în 1962, de 1140 de vorbitori, iar după August Kovacec, care a făcut anchete aproximativ în aceeaşi perioadă, între 1250-1500 vorbitori. Astăzi, după patru decenii, acest număr este cu siguranţă înjumătăţit, fapt pe care ni-l dovedeşte cazul meglenoromânei, despre care voi vorbi mai jos.

Aromâna. Din aceste trei idiomuri, cel mai bine, atât din punct de vedere numeric cât şi prin răspândirea ei, este reprezentată aromâna, vorbindu-se în toate statele balcanice, fără însă să cunoaştem, măcar aproximativ, numărul de vorbitori ai acestui idiom. După *Elir* (1989), numărul aromânilor din Balcani ar fi în jurul a 500.000. După cum am menţionat, ei trăiesc pe un spaţiu foarte mare care se întinde de la Marea Neagră până la Marea Adriatică în Albania şi de la Timişoara şi Belgrad până la Atena. Un spaţiu atât de mare pentru o populaţie atât de mică nu e în favoarea ei, ba chiar este una din cauzele pentru dispariţia aromânei. Aromânii au un bogat trecut cultural. Primele texte scrise datează de la începutul secolului al XVIII-lea, în greacă sau în aromână, în perioada când Moscopole devine cel mai mare centru economic, cultural şi spiritual al Balcanilor. Distrugerea Moscopolei provoacă împrăştierea aromânilor, în special a familiilor înstărite, în marile centre ale Europei ca: Belgrad, Bucureşti, Viena, Veneţia, Budapesta, etc. Atât prin acest exod cât şi prin legăturile comerciale ale comercianţilor aromâni, a fost favorizat contactul lor cu daco-românii şi, sub influenţa *şcolii ardelene* de orientare latinistă, şi aromânii încep să scrie cu caractere latine. Emigraţia aromână din România descoperă asemănările frapante între aromână şi dacoromână şi, în rândurile coloniei aromâne din Bucureşti, interesul pentru organizarea unui învăţământ în româneşte pentru aromâni şi meglenoromâni creşte din zi în zi. Aşa se ajunge la înfiinţarea primei şcoli româneşti în Peninsula Balcanică, în comuna Târnova, în 1864, de către Dimitrie Athanasescu. Urmează apoi înfiinţarea şi a celorlalte şcoli în limba română, ajungând la vreo 113 şcoli primare şi la 6 şcoli secundare, dintre care şi două licee de elită: *Liceul din Bitolia* şi *şcoala comercială din Salonic*. Acţiunea românească în Balcani, după Capidan, a contribuit nu numai la trezirea conştiinţei naţionale la aromâni şi la meglenoromâni ci, la cei dintâi, şi la apariţia unei literaturi dialectale. Iar Tache Papahagi declară că liceul din Bitolia, unde şi el însuşi a învăţat, a fost o pepinieră şi un focar de cultură pentru renaşterea aromânilor. În perioada interbelică aceste şcoli au fost desfiinţate (în Iugoslavia imediat după primul război mondial), aşa că aromânii şi meglenoromânii au fost nevoiţi să înveţe în limbile naţionale ale statelor balcanice nou create, situaţie care durează până astăzi.

Am menţionat părerile lui Capidan şi ale lui Tache Papahagi, care au fost, de fapt, şi părerile tuturor intelectualilor aromâni din perioada respectivă, cu privire la rolul pe care l-au avut şcolile româneşti la trezirea conştiinţei naţionale a acestor populaţii. În ultimele două decenii, însă, o parte dintre intelectualii aromâni, care în general nu sunt lingvişti, susţinuţi de marea majoritate a aromânilor, au calificat învăţământul în româneşte de pe vremuri ca o catastrofă pentru aromâni, o asimilare şi o deznaţionalizare din partea românilor (propagandă românească). Ei afirmă că aromânii sunt un popor aparte, cu o cultură aparte, care n-au nimic comun cu românii. Din diferite motive, afirmă că aromânii sunt de fapt greci romanizaţi.

Nouă nu ne rămâne decât să ne punem întrebarea: oare Capidan şi Papahagi au fost atât de miopi de n-au văzut bine lucrurile, susţinând o asemenea pacoste care s-a abătut asupra aromânilor? Eu personal am constatat că în Macedonia nici un aromân care a făcut şcoala românească nu şi-a pierdut limba maternă, dar asimilarea familiilor lor a luat proporţii nemaivăzute din momentul când ei au început să se cultive în limbile popoarelor din statele respective. N-aş vrea să las impresia că susţin teza unui învăţământ în dacoromână pentru aromâni. Eu sunt meglenoromân şi sunt poate şi mai mult îngrijorat decât dumneavoastră văzând sub ochii mei cum dispare meglenoromâna, dar nici aromâna nu va fi scutită de această soartă şi caut să găsesc calea optimă pentru menţinerea acestor idiomuri cât se poate mai mult. Să trec la prezentarea situaţiei meglenoromânei din zilele noastre.

Meglenoromâna. În timpul Imperiului Otoman, meglenoromâna a reprezentat o enclavă lingvistică compactă constituită din următoarele comune: Lumniţa, Cupa, Oşin, Birislav, Lundin, Nănti, Ţărnareca şi Uma. Prin stabilirea graniţei de stat între Grecia şi regatul Iugoslav, după primul război mondial, comuna Uma a rămas în Iugoslavia, iar celelalte în Grecia. În anii '40 -'50, toţi locuitorii acestei comune s-au mutat la Gevgelija. O parte din meglenoromâni au emigrat în anii '20 în România (Cerna), iar cei din comuna Nănti, islamizaţi pe la 1759, au plecat în Turcia, cam în aceeaşi perioadă când s-a procedat la schimbul de populaţie între Grecia şi Turcia. Cu privire la numărul lor, Weigand dă cifra de 14 400, iar Capidan 14 770 de suflete. Din anchetele făcute de mine la meglenoromâni, acum două decenii, reiese că numărul lor este de 5213 suflete. Jumătate din ei nu mai vorbesc graiul matern (este vorba de copii).

Meglenoromâna din Grecia este puternic influenţată de limba greacă ca şi cea din Macedonia de limba slavo-macedoneană. Până la primul război mondial, atâta timp cât meglenoromâna era o insulă lingvistică compactă, cuvintele greceşti se numărau pe degete. Cele slave erau mult mai numeroase deoarece comunele înconjurătoare erau slave. Stabilirea graniţei între Grecia şi Iugoslavia a produs o ruptură în rândul populaţiei meglenoromâne. Şcolile româneşti nu mai existau. Cei din Grecia erau nevoiţi să înveţe greaca, iar cei din Iugoslavia limba sârbă până la al doilea război, iar după război limba slavo-macedoneană. Prin exodul lor către oraşe (Boiniţa, Săbutsca, Salonic - în Grecia şi Gevgelija, Negotino, Veles, Scopje - în Macedonia), modul lor de viaţă s-a schimbat radical. Meglenoromânii vin în contact direct cu grecii şi slavo-macedonenii, încheie căsătorii cu ei, la serviciu vorbesc limbile respective, limbi oficiale ale statelor, limbi de cultură. Idiomul matern este vorbit acasă, în familie, dacă nu este vreun intrus, iar posibilităţile de exprimare ale idiomului matern nu merg pas la pas cu cunoştinţele asimilate de către individ în cultivarea lui în limbile greacă şi slavo-macedoneană. El începe să introducă cuvinte străine, construcţii şi întregi unităţi frazeologice străine în limba lui maternă. După modelul străin calchiază şi introduce noi categorii gramaticale. Acesta este cazul istroromânei şi al meglenoromânei. Voi încerca mai jos să ilustrez această situaţie.

Mulţi termeni referitori la casă şi obiectele din ea sunt de origine slavă-macedoneană în meglenoromâna vorbită în Macedonia. Iată numai câtiva dintre ei: *zgradă* "clădire", *vlez* "intrare", *cupatilo* "baie", *vodovod* "instalaţie de apă", *pegal* "fier de călcat", *şporit* "aragaz", *prahosmucalcă* "aspirator", *peralnă* "maşină de spălat rufe", etc. Toate aceste cuvinte au corespondentul lor grecesc în meglenoromâna vorbită în Grecia şi corespondentul lor românesc, desigur adaptat în spiritul meglenoromânei vorbite în România. Se pune întrebarea: ce este mai bine să spunem - *peglă*, *şideo*, sau *her di călcat*; *strujă*, *rovma* sau *curent electric*. Vă las dumneavoastră să trageţi concluzia.

Părăsind păstoritul, meglenoromânii se ocupă astăzi cu agricultura, în special cu cultivarea: roşiilor, ardeilor, viţei de vie şi tutunului. Terminologia cu privire la aceste activităţi este slavo-macedoneană. Dăm numai câteva exemple: *odrină* "vie înaltă", *gajbă* "ladă", *otcup* "achiziţie", *blăgajnic* "casier", *prva clasa*, *ftora clasa* "clasa întâi, a doua", *hemisko* "îngrăşăminte chimice", etc. La fel se înlocuiesc termenii turceşti (cu care au plecat meglenoromânii în România) ca: *văcăt*, *ăsker*, *ăpsăna*, *gunlue*, *irbap*, *mirikep*, *pămpur*, *silimet* etc, cu cuvintele slavo-macedonene corespunzătoare: *vreami*, *vujnic*, *zatfur*, *nevniţă*, *itru*, *măstil*, *voz*, *spas*.

Ceea ce este şi mai tragic este faptul că mulţi termeni de origine latină din fondul principal al lexicului meglenoromân sunt înlocuiţi, în special de către tinerii vorbitori, cu termeni slavo-macedoneni: *mardină*, *direptu*, *ziniri*, *ver*, *cuscru*, *lunia*, *marţa*, *nercur*, *joi*, *vini*, *duminică*, sunt înlocuiţi cu *craj*,

pravu, *'zet*, *bărced*, *sfat*, *punidelnic*, *ftornic*, *sreda*, *citfrătoc*, *pitoc*, *nidela*.

Construcţiile ca: *ăn-ţi faţi* "mi se pare", *ăn-ţi bea* "mi-e sete", *ăn-ţi mancă* "mi-e foame", *ăn-ţi doarmi* "mi-e somn", *ăn-ţi putoarnă* "îmi vine să vomit", *si ţâni ăn mari* "îşi dă aere, importanţă", *ăntru doi an* "acum doi ani", *nu im tri iuva* "suntem nimica totul", *istu ăn ţi caţă* "îmi este egal", "nu schimbă nimic", *ţista om nu si trazi* "acest om este insuportabil", sunt calchiate după slavo-macedoneană: *mi se cini*, *mi se pie*, *mi se jade*, *mi se spie*, *mi se povraka*, *se drzi na golemo*, *pred dve godini*, *ne sme za nikado*, *isto mi se faka*, *ovoj covek ne se tegli*.

O particularitate a meglenoromânei (şi a istroromânei) este posibilitatea exprimării aspectului verbal cu mijloace morfologice, după modelul slavo-macedonenei (respectiv croatei pentru istroromână). În meglenoromână deosebim două aspecte verbale: imperfectiv şi perfectiv. Opoziţia dintre imperfectiv şi perfectiv este, de cele mai multe ori, marcată prin prefix verbal la forma perfectivă şi prin absenţa lui la cea imperfectivă. Cele mai des folosite prefixe sunt: -*du*, -*iz*, -*nă*, -*u*, -*ub*, -*ud*, -*pu*, -*pud*, -*pri*, -*pru*, -*răs* şi altele. Prefixele pot schimba şi sensul lexical al verbelor, ceea ce se întâmplă de mai multe ori, de exemplu: *viz u* "văzu", *si pruvizu* "a crăpat de ziuă", *si toarnă* "se întoarce", *ăl-ţi putoarnă* "îi vine să vomite", *căţari* "a prinde", *zăcăţari* "a începe", "a se înstări", "a deveni bogat", *ducăţari* "a prinde cu totul", *pricăţari* "a prinde a doua oară", "a cuprinde cu ambele mâini", *năcăţari* "a se încumeta", "a lua un angajament". Iată şi câteva exemple prin care este marcată opoziţia imperfectiv-perfectiv: *mancu*, *mănancu* "mănânc" - *mi nămancu* "mă satur", *dorm* "dorm" - *zădorm* "adorm", *săpari* "a săpa" - *dusăpari* "a termina de săpat", *tălari* "a tăia" - *dutălari* "a termina de tăiat", etc. După cum am menţionat mai sus, situaţia este identică şi în istroromână, iar în ceea ce priveşte împrumutul de cuvinte noi şi aromâna urmează acelaşi exemplu, cu deosebirea că apar atâtea variante de aromână au câte state sunt locuite şi de aromâni. Dacă pentru aromânul din Macedonia o *adeverinţă* este ună *potvrdă*, pentru cel din Grecia este ună *apodiksi*, iar pentru cel din Albania este ună *vertetimi*.

Totuşi trebuie să precizăm că o limbă nu dispare din cauza împrumutului masiv de cuvinte din alte limbi. Ea îşi schimbă doar fizionomia. Dispariţia unei limbi survine când ea este abandonată de vorbitorii ei, aşa cum este cazul cu istroromâna şi meglenoromâna. Acum o lună de zile am fost în satele meglenoromâne din Grecia. La cafenele toţi bărbaţii în vârstă vorbesc greaca. La întrebarea mea dacă ştiu "vlăşeşte" îmi răspund că da, dar mai uşor le este să vorbească greceşte. Copiii, de la vârsta de doi ani, se duc la grădiniţa fără plată unde învaţă greaca. Părinţii şi bunicii sunt obligaţi acasă să vorbească greceşte. Abandonând graiul matern, el se stinge.

Acum revin la problema a ce se poate face ca aceste idiomuri să nu piară. După cum am menţionat mai sus, aromânii au lansat formula *sauve qui peut*, adică ei se declară un popor aparte, cu o limbă şi o tradiţie aparte, încercând să se îndepărteze cât mai mult de dacoromâni, iar meglenoromânii, treaba lor, să se descurce! S-au creat asociaţii, grupuri folclorice, în Macedonia chiar s-au introdus nişte ore facultative în şcoli pentru cei mici şi nişte emisiuni la radio şi la televiziune. Despre calitatea acestor emisiuni n-aş vrea să vorbesc. Interesul pentru învăţământul facultativ descreşte. *Liga armânilor dit Machidunie*, în zece ani, n-a reuşit să facă măcar un recensământ intern (uşor de făcut prin corespondenţă) pentru populaţia aromânească din Macedonia, care la ultimul recensământ oficial de abia a atins cifra de 8467 de suflete. Dacă în trecut aveau frică să se declare ca aromâni, acuma motivul este cu totul altul: le e ruşine să se declare, fiind bine încadraţi în viaţa social-economică şi apoi, ce să facă în viaţă cu limba aromânească, care nu e o limbă de stat? La ce le poate servi această limbă care nu este o limbă de cultură şi în care nu se pot instrui? Aceasta este judecata aromânului de astăzi care a văzut lumea printr-un filtru străin de cultură, el, care acum 80 - 120 de ani, rivaliza cu toate popoarele balcanice. Disensiunile între ei au dus la crearea câtorva asociaţii care se duşmănesc.

În condiţiile în care trăiesc astăzi aromânii şi meglenoromânii n-au şanse să se menţină. Cunosc nenumărate familii din Skopje, chiar vecinii mei şi alţii din cartier, ai căror copii nu mai vorbesc aromâna. După generaţia mea, cea mai mare parte dintre aromâni nu va mai vorbi aromâneşte. Învăţământul facultativ (2 ore pe săptămână) este o iluzie amarnică. Dacă vrem să ne păstrăm limba maternă trebuie să o vorbim în familie şi nu la aceste ore facultative. Instruirea este însă o altă problemă. Despre asta putem discuta dacă s-a procedat bine sau nu. După mine, cred că drumul care s-a ales a fost greşit. Eu sunt profesor de franceză la Catedra de limbi romanice din Skopje, unde există şi un lectorat de limba română (curs trienal). Cursurile de limba

română sunt frecventate de macedoneni, de turci, de mulți albanezi și foarte rar de vreun aromân. Limba română se învață atât ca limbă romanică, cât și ca limba balcanică. Ideea mea a fost că posedarea limbii române pentru studierea și cercetarea aromânei este de primă necesitate. Toate materialele lingvistice sunt scrise în românește. De nenumărate ori am stat de vorbă cu mai mulți aromâni de la Ligă, la cererea lor și le-am spus să creăm o catedră de limba română cu profil special și anume - pe lângă *română*, o bună parte din învățământ să fie consacrat *aromânei* și *meglenoromânei*. Acest profil îl cere specificul Macedoniei, diferit de cel al Franței, Italiei, etc. Astfel de catedre ar putea fi create și în Albania unde sunt aromâni. Cu Grecia lucrurile sunt mai complicate. În patru ani un aromân învață bine româna (ca să se poată servi de literatura de specialitate), învață științific aromâna. După facultate se poate înscrie la studii postuniversitare, făcând masterat și doctorat în aromână.

Astăzi de soarta aromânilor și a meglenoromânilor nu se interesează nici italienii, nici francezii, nici spaniolii și nici portughezii ca popoare latine. Singura țară, în ciuda unui antiromânism pronunțat din partea aromânilor, care le dă niște ajutoare, este România. Această țară acordă burse pentru ca tineri aromâni să facă studii superioare în România. La fel ajută și *Liga aromânilor* din Skopje cu materiale: ordinatoare, mașină de fotocopiat, hârtie pentru editarea ziarului *Fenix* și publicarea unor cărți, etc. Am avut ocazia, în calitate de traducător, să fac parte din delegațiile macedonene care s-au întâlnit cu delegații române, să asist la convorbirile oficiale dintre omologii respectivi. Atât fostul ministru de externe T. Meleșcanu, cât și primul ministru Isărescu și președintele Constantinescu au subliniat faptul că România este interesată pentru menținerea acestei populații în Macedonia, cerând să fie asigurate drepturile care li se cuvin.

Limba română este o limbă de cultură. Un român trebuie s-o cunoască din multe motive. În primul rând tot ce s-a scris științific despre aromână și meglenoromână este scris în română. Studierea dialectelor române din sudul Dunării presupune cunoașterea istoriei limbii române, cu toate transformările care au avut loc de la latina vulgară până în zilele noastre, unde aromâna și meglenoromâna reprezintă niște faze mai arhaice. În al doilea rând, româna este o limbă care posedă o literatură bogată în toate domeniile științei - prin care ne putem documenta ușor despre tot ce avem nevoie. Desigur că ar fi mai bine să-i citim și să-i înțelegem pe Nae Ionescu, Mircea Vulcănescu, Anton Dumitriu, Mircea Eliade, etc. în românește decât în limba greacă, albaneză, bulgară sau macedoneană.

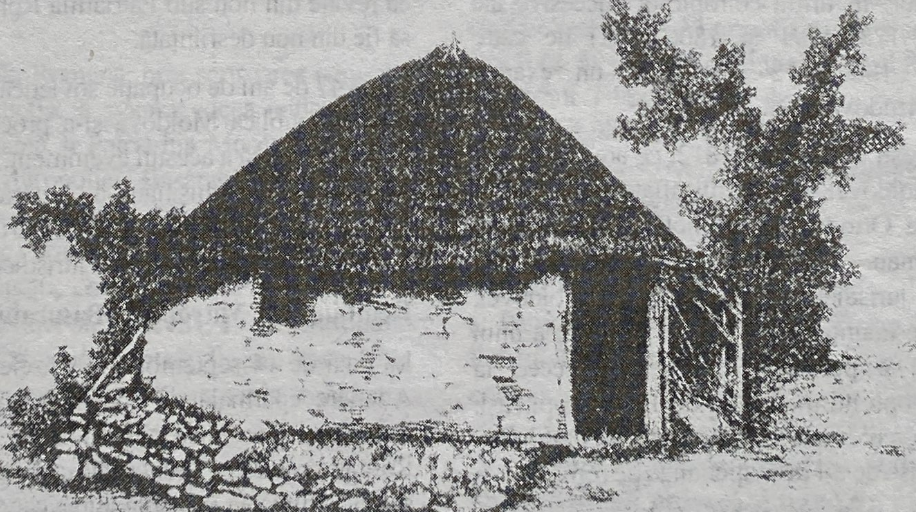

DESPRE BISERICA ROMÂNEASCĂ DIN BASARABIA

în care Eleodor Ghenoiu face istoricul unei lupte naționale și duhovnicești ce se desfășoară sub ochii noștri indiferenți, care nu mai găsesc vreme să privească și spre răsărit, spre frații uitați, ci doar spre apus, pentru săturarea pântecelui

Pentru poporul român de pretutindeni... Domnului să ne rugăm!
(din Liturghia Sfântului Ioan Gură de Aur)

Scurt istoric al continuității prezenței românești. Pe pământul românesc aflat între Prut și Nistru avem cunoștință de o bogată și înfloritoare viață creștină, desfășurându-se de-a lungul secolelor IV-XIV, cu un număr important de comunități, preoți și episcopi ortodocși, ce s-au aflat sub jurisdicția Patriarhiei de Constantinopol.

Din 1359, odată cu întemeierea Țării Moldovei ca stat independent, ce cuprindea teritoriul situat între Carpați, Dunărea de Jos, Nistru și Marea Neagră, istoria vieții bisericești de pe aceste meleaguri este o dovadă vie a permanenței și unității creștinismului românesc.

În 1401, Patriarhia Ecumenică din Constantinopol recunoaște pe Iosif I Mușat ca mitropolit canonic al întregii Țări a Moldovei, avându-și reședința la Suceava. În 1564 reședința mitropolitană se mută de la Suceava la Iași. În perioada 1546-1595 se întemeiază la Brăila Mitropolia Proilavei, ce cuprindea Cetatea Albă, Bugeacul, Ismailul, Căușanii, Hotinul și Dubăsarii din Transnistria. Mitropolia ființează până la pacea de la Adrianopol (1829), ultimul episcop cunoscut având numele de Antim.

În 1598 Aron Vodă întemeiază Episcopia de Huși, care avea jurisdicție și asupra ținuturilor din stânga Prutului: Cahul, Tighina, Lăpușna, Orhei, Soroca, trei mari târguri și alte 40 de sate românești ce se aflau între Nistru și Bug. Aceste teritorii rămân sub jurisdicția episcopiei până în 1812, când turcii cedează Basarabia rușilor. În urma cotropirilor succesive ale Moldovei (1769-1774, 1787-1791 și 1806-1812) de către armatele rusești, între 1806-1812 ia naștere un exarhat dependent de Biserica Ortodoxă Rusă.

După pacea de la București din 16 mai 1812, ce are ca urmare ruperea din teritoriul Moldovei a porțiunii aflate între Prut și Nistru, în 1813 Biserica Ortodoxă Rusă hotărăște înființarea unei eparhii la Chișinău, cuprinzând teritoriile anexate, rupându-se astfel spațiul jurisdicțional al Mitropoliei Moldovei, înființată cu patru secole înainte. După scurta păstorire a unui ierarh român, urmează o perioadă în care se succed la conducerea acestei episcopii nu mai puțin de 12 episcopi ruși, care nu vorbeau limba credincioșilor pe care îi păstoreau, impuși cu misiunea precisă de a-i deznaționaliza pe români.

Între Tratatul de pace de la Paris (1856) și Congresul de la Berlin (1878), cele trei județe din Sudul Basarabiei – Cahul, Ismail și Bolgrad – s-au aflat sub jurisdicția Episcopiei Dunării de Jos, după 1878 ele fiind trecute din nou sub Biserica Rusă.

Sfatul Țării hotărăște la 27 martie 1918 Unirea cu Patria-Mamă, iar Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române deleagă pe Prea Sfințitul episcop Nicodim Munteanu al Hușilor (viitorul Patriarh al României) spre a conduce Arhiepiscopia Chișinăului și Hotinului, rămasă fără chiriarh, până la alegerea titularului.

La 21 februarie 1920 Congresul general al Bisericii basarabene, întrunit la Chișinău, a ales pe arhiereul Gurie Botoșăneanul, vicarul Mitropoliei Moldovei și a Sucevei, ca arhiepiscop al acestei arhiepiscopii, care a fost confirmat în această demnitate de către Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române și prin Înalt Decret Regal. În 1922, Sfântul Sinod al B.O.R. a înființat două eparhii noi în Basarabia: Episcopia Hotinului, cu județele Hotin, Bălți și Soroca, cu reședința la Bălți și Episcopia Cetății Albe – Ismail, cu județele Cetatea Albă, Ismail și Cahul, având reședința la Cetatea Albă.

La cererea clerului și credincioșilor, în 1923 Arhiepiscopia Chișinăului este ridicată la rang de mitropolie, purtând numele de Mitropolia Basarabiei, cele două eparhii nou înființate devenind sufragane ale acesteia, iar în 1928 arhiepiscopul Gurie Grosu este ridicat la rangul de mitropolit.

În iunie 1940, ca urmare a pactului Ribbentrop-Molotov, Basarabia, Bucovina de Nord și Ținutul Herței sunt invadate și anexate de Uniunea Sovietică. Mitropolia Basarabiei este desființată și întreg teritoriul ei ajunge sub jurisdicția Patriarhiei Moscovei. Pentru o scurtă perioadă de timp (între 1941-1944), ea revine din nou sub Patriarhia Română, pentru ca după 1944 să fie din nou desființată.

După 47 de ani de ocupație sovietică și sovietizare, la 27 august 1991 Republica Moldova și-a proclamat independența. Ca o urmare firească a acestui eveniment, în 1992 adunarea eparhială constituită la Chișinău a hotărât reactivarea Mitropoliei Basarabiei și începerea demersurilor de unire a sufletului românesc prin reintrarea sub jurisdicția Patriarhiei Române.

Reînființarea Mitropoliei Basarabiei – 1992

La data de 14 septembrie 1992, clerici și mireni reuniți într-o Adunare eparhială de constituire, prezidată de P.S. Episcop Petru din Republica Moldova, au trimis Bisericii Ortodoxe Române cerere ca vechea Mitropolie Ortodoxă a Basarabiei să-și reia activitatea sub oblăduirea canonică a Sf. Sinod al B.O.R..

În ședințele Sfântului Sinod al B.O.R. din 24 septembrie, 27 noiembrie și 19 decembrie 1992 (potrivit înaltului temei 10/1992), Patriarhia Română, bazându-se pe legitimitatea istorică și duhovnicească a acestui demers, binecuvintează

reactivarea Mitropoliei Basarabiei (de stil vechi) din Republica Moldova, ca mitropolie autonomă sub oblăduirea sa canonică. Reactivarea Mitropoliei Basarabiei a fost adusă la cunoştinţa tuturor Întâistătătorilor Bisericilor Ortodoxe surori în luna ianuarie 1993, precum şi conducerii Republicii Moldova prin scrisorile trimise de către P.F. Părinte Patriarh Teoctist Preşedintelui Republicii Moldova, d-l Mircea Snegur (20.12.1992) şi Primului Ministru Andrei Sangheli (17.05.1993).

Sanctitatea Sa, Patriarhul Alexei al II-lea al Moscovei, trimite, în data de 24.12.1992, către Patriarhia Română o scrisoare în care susţine că reactivarea Mitropoliei Basarabiei de către Biserica noastră este o ingerinţă anticanonică în problemele interne ale Bisericii Ortodoxe din Republica Moldova. În ciuda puternicei opoziţii, atât din partea autorităţilor statale cât şi din partea Bisericii Ruse, Mitropolia Basarabiei şi-a reluat activitatea pastorală, sub jurisdicţia canonică legitimă a Bisericii Mame, Biserica Ortodoxă Română.

În ziua de 3 octombrie 1995, P.S. Episcop Petru, până la această dată locţiitor de Mitropolit al Basarabiei, a convocat în incinta Bisericii Sf. Nicolae din Chişinău adunarea eparhială. Aceasta s-a transformat în colegiu electoral pentru alegerea titularului scaunului vacant de mitropolit pentru Mitropolia Autonomă a Basarabiei. În urma votului secret, P.S. Petru este confirmat în unanimitate în funcţia de Mitropolit al Basarabiei. Totodată, Consiliul Eparhial al Mitropoliei Basarabiei a solicitat Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române jurisdicţia asupra comunităţilor româneşti de pe teritoriul întregii foste Uniuni Sovietice, denumirea Eparhiei devenind Mitropolia Basarabiei şi Exarhatul Plaiurilor, cerere aprobată de hotărârea Sfântului Sinod al B.O.R. din 24 octombrie 1995.

Dialogul cu Patriahia Moscovei privind recunoaşterea Mitropoliei Basarabiei

Reînfiinţarea Mitropoliei Basarabiei a avut ca urmare un intens dialog între Patriarhia Română, Patriarhia Moscovei şi autorităţile Republicii Moldova, în legătură cu situaţia actuală a mitropoliei, dialog ce a fost în permanenta atenţie a Sf. Sinod al Bisericii noastre, încă de la reactivarea acestei eparhii, în decembrie 1992.

În 30 aprilie 1995, Patriarhia Română, prin scrisoarea adresată de P.F. Părinte Patriarh Teoctist, a avansat ideea iniţierii unui dialog între Patriarhia Română şi Patriarhia Moscovei, pentru reglementarea statutului Mitropoliei Basarabiei, aflată sub jurisdicţia Bisericii Ortodoxe Române. Ca urmare, abia la 9 februarie 1997 a avut loc prima întâlnire semioficială, la Geneva, a celor două delegaţii, conduse de Î.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei şi Bucovinei şi, respectiv, Î.P.S. Mitropolit Kiril de Smolensk şi Kaliningrad. Întrucât fiecare parte şi-a susţinut punctul de vedere propriu, s-a ajuns la concluzia continuării discuţiilor, cu prilejul celei de a II-a Adunări Ecumenice Europene de la Graz, Austria (iunie 1997).

Având în vedere că, pe de o parte, delegaţia română a susţinut coexistenţa, reconcilierea şi cooperarea celor două mitropolii, iar, pe de altă parte, delegaţia rusă s-a pronunţat în favoarea reducerii importanţei Mitropoliei Basarabiei, prin acordarea unui statut de metoc sau reprezentanţă a Patriarhiei Române în Republica Moldova, s-a convenit reluarea discuţiilor cu o altă ocazie.

Patriarhia Moscovei a propus ca în locul Mitropoliei Basarabiei să funcţioneze o reprezentanţă a Patriarhiei Române, cu statut de exarhie, iar denumirea de *Mitropolia Basarabiei* să fie păstrată doar formal în dipticele noastre. În şedinţa sa din februarie 1998, Sfântul Sinod al Bisericii noastre a considerat necesar să prezinte poziţia B.O.R., pe care Î.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei şi Bucovinei să o susţină în discuţiile ce urmau să aibă loc la Roma cu Patriarhia Moscovei, pe tema Mitropoliei Basarabiei.
În acest context, se făceau următoarele consideraţii:

- Dacă Patriarhia Moscovei doreşte o singură structură ortodoxă românească în Republica Moldova, această eparhie nu trebuie neapărat să fie sub jurisdicţia Bisericii Ortodoxe Ruse. Este mult mai normal ca ea să aparţină jurisdicţional Bisericii Ortodoxe Române, deoarece credincioşii ei, în majoritate, sunt de etnie şi vorbitori de limbă română;
- Dacă se pune problema unei reprezentanţe sau metoc al Patriarhiei Române, se cuvine ca Mitropolia condusă de Î.P.S Vladimir să aibă acelaşi statut, întrucât funcţionează într-un Stat independent.

S-a subliniat faptul că, prin conţinutul său, scrisoarea primită de la Î.P.S Mitropolit Kiril reprezenta un regres în dialogul dintre delegaţii celor două Patriarhii. Mai mult, poziţia expusă în scrisoare exprima punctul de vedere al Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse, care reitera principiul conform căruia *într-un singur loc poate fi un singur episcop*. Este interesant de menţionat că, deşi există o situaţie similară în Estonia, în acest caz Patriarhia Moscovei a acceptat existenţa a două unităţi bisericeşti ortodoxe, fiecare cu jurisdicţie diferită.

S-a considerat că reducerea Mitropoliei Basarabiei la statutul de exarhie, condusă de un protopop, dependentă de Mitropolia Moldovei şi Bucovinei, ar echivala cu desfiinţarea propriu-zisă a Mitropoliei. De aceea, s-a apreciat că dialogul trebuie să se desfăşoare în duhul adevărului istoric şi în dreptate. În ceea ce priveşte existenţa în Republica Moldova a unui exarhat al Patriarhiei Române, acest lucru depindea de poziţia clerului şi a credincioşilor din Mitropolia Basarabiei. A fost remarcat şi faptul că, în 1917, chiar Întâistătătorul Bisericii Ortodoxe Ruse, Patriarhul Tihon, vorbea despre consultarea credincioşilor, în cazul stabilirii jurisdicţiei canonice. În viziunea actuală a Patriarhiei Moscovei, existenţa Mitropoliei Basarabiei nu este socotită ca o reparaţie istorică, ci ca o invazie în spaţiul ei canonic.

O nouă întâlnire a Comisiei de dialog dintre Patriarhia Română şi Patriarhia Moscovei s-a desfăşurat la 15 ianuarie 1999, în Palatul Republicii din Chişinău. Cele două delegaţii au fost compuse din: Î.P.S. Mitropoliţi Daniel al Moldovei şi Bucovinei şi Nestor al Olteniei şi Dl. Vlad Cubreacov, membru al Adunării Naţionale Bisericeşti a Patriarhiei Române (din partea Bisericii noastre) şi respectiv Î.P.S. Mitropoliţi Kiril de Smolensk şi Kaliningrad şi Vladimir al Chişinăului şi al întregii Moldove, împreună cu Dl. Gheorghe Armaşu (din partea Patriarhiei Moscovei).

De subliniat interesul arătat de Dl. Lucinschi, Preşedintele Republicii Moldova, sub al cărui patronaj s-a desfăşurat dialogul, ceea ce a creat un climat favorabil clerului şi credincioşilor Mitropoliei Basarabiei. Din atitudinea reprezentanţilor Patriarhiei Moscovei s-a observat că doreau ca parohiile româneşti dependente de Mitropolia Basarabiei să se constituie în Uniunea/Asociaţia Parohiilor Româneşti din Republica Moldova şi nu ca o Mitropolie a Patriarhiei Române, tendinţă faţă de care delegaţia Bisericii noastre a protestat. Din delegaţia Patriarhiei Moscovei la discuţiile purtate la Chişinău au făcu parte şi Î.P.S. Mitropolit Vladimir, care, prin semnătura pe care a pus-o pe documentul final, s-a angajat la respectarea principiilor de respect reciproc stabilite în cadrul dialogului. S-a subliniat în discuţiile de la Chişinău că, chiar şi în cazul în care Basarabia s-ar uni cu România, structurile bisericeşti dependente de Patriarhia Moscovei ar fi păstrate.

De remarcat şi faptul că, în ultima vreme, sub presiunea Curţii Europene a Drepturilor Omului de la Strasbourg, unde se desfăşoară actualmente procesul dintre Mitropolia Basarabiei şi Guvernul Republicii Moldova, având ca obiect recunoaşterea de către Stat a structurii bisericeşti aflată sub jurisdicţia Patriarhiei Române, oficialităţile moldoveneşti au manifestat o poziţie deşi neclară, totuşi mai deschisă.

Începând cu 8 octombrie 1992, Mitropolia Basarabiei a solicitat oficial, de nenumărate ori, recunoaşterea sa de către Guvernul Republicii Moldova. Cele 10 cereri au fost tratate cu refuz de Guvernele Andrei Sangheli, Ion Ciubuc, Ion Sturza şi Dumitru Braghiş. Mitropolia Basarabiei şi-a utilizat dreptul legal de apărare în justiţia naţională, atacând deciziile Cabinetului de la Chişinău. Începând cu 12 septembrie 1995 s-a desfăşurat procesul între membrii Consiliului eparhial al Mitropoliei Basarabiei şi Guvern. Mitropolia Basarabiei a depus o nouă cerere în justiţie, la 4 iunie 1997, de această dată la Curtea de Apel a Republicii Moldova, singura abilitată prin lege să examineze, în prima treaptă, cauzele intentate contra Guvernului. După examinarea dosarului, Colegiul Civil al Curţii de Apel a pronunţat, la 19 august 1997, o hotărâre prin care a recunoscut ca fiind întemeiate plângerile Mitropoliei Basarabiei, iar Guvernul Republicii Moldova a fost obligat să examineze şi să aprobe Statutul pentru organizarea şi funcţionarea Mitropoliei Basarabiei.

La 1 septembrie 1997, Guvernul Republicii Moldova a atacat în procedură de recurs hotărârea Curţii de Apel din 19 august 1997. Curtea Supremă de Justiţie a Republicii Moldova a reexaminat cauza pe fond şi la 9 decembrie 1997 a pronunţat o decizie definitivă şi irevocabilă, prin care a casat hotărârea Curţii de Apel şi a adoptat o nouă hotărâre prin care a respins cerinţele Mitropoliei Basarabiei sub pretextul *caracterului neîntemeiat şi nelegal al plângerii.*

Dat fiind că Republica Moldova a aderat la Consiliul Europei şi a ratificat Convenţia Europeană a Drepturilor Omului şi Libertăţilor fundamentale şi a acceptat jurisdicţia Curţii Europene de la Strasbourg, Mitropolia Basarabiei s-a văzut nevoită să apeleze şi la justiţia internaţională. Astfel, o petiţie a Mitropoliei Basarabiei a fost prezentată Curţii la 3 iunie 1998, când aceasta a fost înregistrată cu titlu provizoriu. După o primă examinare, Curtea Europeană a decis reţinerea Petiţiei Mitropoliei Basarabiei, pe care a înregistrat-o cu titlu definitiv la 26 ianuarie 1999, deschizând dosarul nr. 45701/99 intitulat *Mitropolia Basarabiei şi Exarhatul Plaiurilor şi 12 alţii contra Republicii Moldova.*

La 24 ianuarie 2000, Procuratura Generală a Republicii Moldova a examinat, în procedură specială, chestiunea recunoaşterii Mitropoliei Basarabiei ca entitate bisericească distinctă şi a constatat oficial că în cazul Mitropoliei Basarabiei, Guvernul Republicii Moldova se face vinovat de violarea mai multor prevederi ale Constituţiei şi legilor naţionale, precum şi ale celor cuprinse în art. 18 al Declaraţiei Universale a Drepturilor Omului şi în art. 10, 11 şi 13 din Convenţia Europeană a Drepturilor Omului, documente la care Republica Moldova a aderat.

După toate probabilităţile, o decizie definitivă de admisibilitate va fi pronunţată de Curtea Europeană până la finele anului 2000, când Guvernului Republicii Moldova i se va oferi pentru ultima oară posibilitatea soluţionării amiabile a cazului într-un termen convenit prevăzut de Curte. În ciuda declaraţiilor recente ale preşedintelui Comisiei de politică externă a Parlamentului de la Chişinău, în favoarea unirii dintre Mitropolia Basarabiei şi Mitropolia Chişinăului sub jurisdicţia Patriarhiei Române, Guvernul Republicii Moldova nu este deschis către unire, iar de-a lungul ultimilor ani a supus la nenumărate presiuni preoţii şi credincioşii aparţinând acesteia din urmă.

Cazuri de persecuţie, acţiuni violente şi pedepse aplicate preoţilor şi credincioşilor Mitropoliei Basarabiei

Din momentul în care demersurile de reînfiinţare a Mitropoliei Basarabiei au fost iniţiate şi până în zilele noastre, fără întrerupere clericii şi credincioşii ei au fost supuşi presiunilor, abuzurilor şi violenţelor din partea autorităţilor "moldoveneşti" şi a clericilor Mitropoliei Chişinăului şi Moldovei. Iată câteva cazuri grave:

24.12.1992 – prin Decretul cu nr. 313 al Mitropolitului Chişinăului şi Moldovei, Î.P.S. Vladimir Cantarean, Prot. Gheorghe Eşanu a fost oprit de a sluji cele sfinte şi eliberat din funcţia de paroh al bisericii „Sfântului Nicolae" din localitatea Făleşti, pentru faptul că a revenit la Mitropolia Basarabiei.

1993 – a fost făcută o tentativă de a ocupa cu forţa biserica din parohia Climăuţi, Donduşeni.

23.06.1993 – Î.P.S. Vladimir se adresează cu scrisori tendenţioase şi dezinformatoare către prim-ministrul Republicii Moldova, Dl. Andrei Sangheli şi ministrul de Interne Constantin Antoci, în care cere organelor executive să fie luate măsuri împotriva ierarhului şi preoţilor Mitropoliei Basarabiei.

19.07.1993 – Prim-viceministrul Republicii Moldova Victor Catan, răspunde la cererea Î.P.S. Vladimir şi dă dispoziţie tuturor comisarilor secţiilor de poliţie să ia măsuri corespunzătoare cu cei care au trecut de sub jurisdicţia Patriarhiei Moscovei sub oblăduirea Mitropoliei Basarabiei.

22.09.1993 – în jurul orei 11, mănăstirea Veveriţa, Ungheni, a fost ocupată şi devastată de o bandă din 45 indivizi, dintre care

15 erau preoți din Eparhia Chişinăului, înarmați cu hârlețe, bâte, lopeți şi topoare. Polițiştii înarmați le asigurau paza. Acest act de huliganism a fost organizat şi regizat de *blagocinul* (protopopul) raionului Ungheni, Prot. Ioan Porcescu. Tot el, în septembrie 1992, a participat activ la devastarea Episcopiei din Bălți şi alungarea P.S. Episcop Petru Păduraru. Acest preot a ordonat mulțimii înarmate care îl însoțea devastarea mănăstirii Veverița. Astfel, au fost alungați din această mănăstire toți călugării şi credincioşii Mitropoliei Basarabiei.

15.05.1994 – după trei ore de confruntări cu credincioşii din localitatea Hânceşti, un mare grup de indivizi agitați şi preoți de la diferite parohii din Episcopia Tighinei au reuşit să ocupe biserica *Sfinților Arhangheli* cu forța. În fruntea acestui grup de preoți invadatori era Episcopul Tighinei, Vichentie Moraru şi Gheorghe Armaşu, Directorul Serviciului de Stat pentru problemele cultelor pe lângă Guvernul Republicii Moldova.

XI.1994 – preotul Teodor Botezat, parohul bisericii din satul Sărbova, Conița, a fost arestat de poliție în gara Drochia, în timp ce mergea să viziteze un bolnav pe patul de moarte. Condus la postul de poliție, preotului T. Botezat a fost amenințat, interzicându-i-se să mai viziteze bolnavii la domiciliu.

22.XI.1994 – asupra parohiei Cania, Cantemir şi în special asupra preotului paroh Vasile Burduja, se exercită presiuni şi se proferează amenințări din partea conducerii raionale, pe motivul apartenenței la Mitropolia Basarabiei. În acest scop Comitetul Executiv Raional a expediat tuturor primarilor din raion o circulară prin care se arată că Mitropolia Basarabiei activează ilegal şi urmează ca toate comunitățile ei din raion să suporte presiuni din partea autorităților pentru a trece sub jurisdicția Patriarhiei Moscovei. Ministerul Muncii şi Protecției Sociale al Republicii Moldova îl obligă pe preotul Vasile Burduja să părăsească Republica Moldova în 72 de ore, iar în caz de nesupunere este amenințat cu expulzarea forțată. Prescripția este semnată de prim-viceministrul Mihailov Eugenia.

25.XI.1994 – conform unei decizii a Comisiei administrative a Primăriei Făleşti, părintele Gheorghe Eşanu, parohul bisericii *Sfântul Nicolae* din localitate, a fost amendat cu trei salarii minime pe motiv că aparține de Mitropolia Basarabiei şi nu acceptă jurisdicția Patriarhiei Moscovei.

XII.1994 – la cererea Directorului Serviciului de Stat pentru Problemele Cultelor, Gheorghe Armaşu, primăria municipiului Chişinău amenință enoriaşii parohiei *Sfinții Apostoli Petru şi Pavel* din localitate că va interzice în scurt timp construcția bisericii parohiale.

8.XII.1994 – Prot. Vasile Petrache, parohul bisericii *Sf. Nicolae* din Chişinău, adresându-se la Eparhia Chişinăului pentru a i se perfecta actele necesare pentru primirea pensiei conform legislației, a fost refuzat în mod categoric, primind la 16.03.1993 răspunsul scris de la Î.P.S Vladimir şi astfel este lăsat fără mijloace de existență numai din cauza aderării la Mitropolia Basarabiei. Astfel de cazuri nu sunt singulare, mulți preoți din Mitropolia Basarabiei împlinind vârsta pensionării şi fiind confruntați cu aceeaşi problemă.

27.10.1996 – Duminică, la ora 4 dimineața, de ziua Sfintei Cuvioase Parascheva, ocrotitoarea întregii Moldove, 15 preoți din Eparhia Chişinăului (patriarhia Moscovei), au rupt lacătele de la biserica *Sf. Nicolae* din localitatea Făleşti şi au năvălit în sfântul locaş ce aparține Mitropoliei Basarabiei. La aceasta au participat şi 20 de studenți de la Academia Teologică din Chişinău, care împreună cu preoții nepoftiți s-au închis în biserică şi au început să slujească. Părintele paroh Prot. Gheorghe Eşanu a venit în grabă la biserică, dar a fost scos afară cu forța şi bătut în mod barbar, fiind aruncat de pe treptele bisericii.

12.02.1998 – lângă propria casă, la ora 20.00, Prot. Gheorghe Veleşcu, paroh în satul Mărinici - Nisporeni, a fost atacat, fiind bătut şi amenințat cu moartea.

Octombrie 1999 – parohia Sf. Nicolae din Chişinău a fost ocupată abuziv de către Pr. Vasile Borşevschi, care a trecut necanonic de la Mitropolia Basarabiei la Mitropolia Chişinăului şi care, cu concursul poliției, a interzis accesul credincioşilor Mitropoliei Basarabiei în biserică.

Parohiile din Sudul Basarabiei istorice

În Sudul Basarabiei istorice, cele trei județe care au intrat în componența Ucrainei – Cahul, Ismail şi Bolgrad - Mitropolia Basarabiei a reuşit, cu mari greutăți, înființarea a 3 parohii, la Anadol şi Frecăței, păstorite de părintele Nicolae Asargiu şi la Hagi-Curda, păstorită de părintele Anatol Cristea. Aceşti vrednici preoți şi patrioți români au fost supuşi unor presiuni de neimaginat din partea statului ucrainian, care i-a acuzat de spionaj în favoarea României pentru simplu fapt că slujeau în limba strămoşească. Părintele Asargiu a fost arestat de către autoritățile ucrainiene şi a fost expulzat din Ucraina, cu interdicția de a mai intra în această țară 5 ani.

Societatea Culturală *Dunărea şi Marea* a românilor din Sudul Basarabiei a înaintat Guvernului României şi Patriarhiei Române în 1998 un apel pentru salvarea comunităților româneşti viețuind pe aceste meleaguri, supuse deznaționalizării forțate, apel care cuprinde situația a 24 de localități din Basarabia istorică în care se vorbeşte şi se studiază în şcoli în limba română şi care păstrează biserici româneşti:

Raionul **Reni**:

1. **Anadol** (Dolinckoie) - fără biserică. Distrusă de sovietici în 1982. Redeschis un paraclis în 1994. Canonic subordonată Mitropoliei Autonome a Basarabiei, preot-paroh – Nicolae Asargiu
2. **Frecăței** (Limanscoe) - biserica distrusă (dinamitată) în 1982. Redeschis un paraclis pe 7.X.1997. Subordonată Mitropoliei Basarabiei, preot-paroh (provizoriu) acelaşi Nicolae Asargiu (distanța între parohii – 8 km).
3. **Cartal** (Orlovka) - biserica repusă în funcțiune în 1989. În perioada sovietică a fost pângărită. A fost depozit, în 1989 este reamenajată (pictura murală acoperită cu vopsea) pentru Muzeul Satului, dar nu reuşeşte să aibă această menire, fiind la câteva luni readusă la condiția ei de biserică. În 1995, comunitatea face cerere de aderare la Mitropolia Basarabiei. Lipsa preotului i-a determinat să ceară subordonarea față de Mitropolia Odesei şi Ismailului (Patriarhia Rusă). Preot-paroh din cadrul Mitropoliei Chişinăului şi a Moldovei, angajat prin

contract de Mitropolia Odesei. (Există o conlucrare în acest sens între cele 2 Mitropolii ale Bisericii Ruse). Slujbele se țin în limba română.
4. **Satu-Nou** (Novoselckoe) - este singura biserică sătească din raion, care a activat, inclusiv în perioada sovietică. Aparține de Mitropolia Odesei, inclusiv preotul. Slujbele - în română.
5. **Barta** (Plavni) - biserică reactivată. În perioada sovietică a fost devastată cu tentativă de incendiere. A fost salvată de creștini, dar n-a activat decât după 1990. Subordonată Mitropoliei Odesei, slujbele – în română.
6. **Reni** - 3 biserici, inclusiv catedrala orășenească. În anii de dictatură comunistă a funcționat doar biserica de la cimitir. În anii de la urmă – redeschisă și catedrala, care a avut de suferit mai mult în exterior. Ambele locașuri subordonate Mitropoliei Odesei. Oficierile – în rusă, la catedrală parțial în română (preotul – de origine găgăuz). Cea de-a treia biserică, cea mai frumoasă, lăsată în continuare pradă ploilor și vânturilor – biserica Sf. Constantin și Elena.

Raionul **Ismail**:
7. **Babele** (Oziornoe) - biserica a activat fără întrerupere. Subordonată Mitropoliei Odesei, preot găgăuz, predică în română și rusă. Babele este satul natal al Mareșalului Averescu.
8. **Edec-Burnu** (Utkonosovka) - biserică reactivată, după o reparație capitală. Pe timpul U.R.S.S., ca și majoritatea, devastată și închisă. Administrată de Odesa. Preot – prin contract cu Mitropolia Chișinăului și a Moldovei - oficiază în limba română.
9. **Hagi – Curda** (Kamîșiovka) - fără biserică. Distrusă de sovietici la sfârșitul anilor '70. Pe locul ei ridicat monument sătenilor căzuți în cel de-al II-lea război mondial. În 1995 redeschis un paraclis. Subordonată canonic Mitropoliei Basarabiei. Preot-paroh Anatol Cristea.
10. **Pocroavele Noi** (Novaia Pokrovka) - biserică lăsată în paragină, care se degradează. Fără preot.
11. **Ismail** - 4 biserici, inclusiv catedrala. Subordonate Mitropoliei Odesei, cu un protopopiat, reprezentat de părintele Nicolae, bulgar de origine, trecut de 60 de ani. Cunoaște româna, oficiază parțial în română la catedrală.

Raionul **Chilia**
12. **Dumitrești** (Dmitrievka) - biserică în funcțiune. Reactivată, aparține Mitropoliei Odesei, inclusiv preotul. Oficierea slujbelor – în română.
13. **Chitai** (Cervonăi Iar) - biserica distrusă definitiv. Pe locul ei s-a construit un monument al sătenilor căzuți în cel de-al II-lea război mondial (caz similar celui de la Hagi-Curda), fără comunitate, fără preot.
14. **Ciamașir** (Prioziornoe) - biserica a activat permanent, subordonată Mitropoliei Odesei. Slujbele – în română.
15. **Furmanca** (Furmanovka) - biserică reactivată, aparține Mitropolia Odesei, oficierile în rusă și română (populație mixtă).
16. **Chilia** - 2 biserici ortodoxe, subordonate Odesei. Mai există și a treia – rusă de rit vechi. Una din cele 2 ortodoxe este vechea biserică, ctitorie a lui Vasile Lupu, situată în *mahalaua moldovenească* a Chiliei. În 1991 se reactivează comunitatea și este reamenajată pentru oficierea slujbelor clopotnița bisericii (o construcție alăturată ei în secolul XIX, multietajată cu un spațiu de vreo 12 m pătrați la sol). Biserica ca atare a avut de suferit mult în anii '80. A fost devastată, distrusă pictura, cavourile etc. Biserica prezintă interes și ca monument de istorie și cultură, singurul de felul lui în stânga Dunării de Jos. Este administrată de Mitropolia Odesei. Parțial, se slujește în limba română.

Raionul **Tatar-Bunar**
17. **Borisăuca** (Borisovka) - biserică activă. Aparține Mitropoliei Odesei, inclusiv preotul. Slujbele – în română. Tot la Borisăuca, în preajmă, pe malul ghiolului Sasâc, a fost redeschisă mânăstirea de maici, singura din cele 3 care au existat în Sudul Basarabiei antebelice. Limba de administrare – rusa.
18. **Eschipolos** (Glubokoe) - biserică reactivată, Mitropolia Odesei, inclusiv preotul. Predicile în rusă și română (populație mixtă).

Raionul **Tatutin**:
19. **Cioara-Murza** (Nadrecinoe) - Biserică reactivată. Administrată de Mitropolia Odesei. Preot al aceleiași Mitropolii, oficiază în română.

Raionul **Sarata**:
20. **Satu-Nou** (Novoselița) - biserica a funcționat fără întrerupere. Aparține Mitropoliei Odesei, inclusiv preotul. Predicile – în română.
21. **Frumușica Veche** (Staroselie) – biserică reactivată, Mitropolia Odesei, predicile în română.
22. **Mangiu** (Meniailovka) - situație similară
23. **Furatu** (Furatovka) - nu avem date (este un cătun)

Raionul **Cetatea Albă**:
24. **Văduleni** (Krutoiarovka) - biserică administrată de Odesa, oficierile în română.

Raionul **Bolgrad**:
- nu mai există nici o localitate cu populație compact românească.

Aceste informații de dată recentă despre situația bisericii românești din Basarabia, ne lasă un gust amar. Deși se mai slujește sau măcar se predică în limba română, sentimentul spiritual și național al românilor scade, atâta timp cât nu vor fi uniți într-o biserică ținând canonic, după cum este firesc, de Patriarhia Română. Nevoiți să ne alegem judecători străini de neam și neortodocși de credință poate chiar necreștini, de pe la Strasburg, ne luptăm cu niște români ortodocși ce se comportă precum niște slugi ce preferă să fie conducători ai unei gubernii așa-zis independente, decât cetățeni onești ai României întregite măcar duhovnicește.

UNITE
INDIVISIBILITE
DE LA
REPUBLIQUE
VIVE LA MONTAGNE

DESPRE ANARHIA DEMOCRATICĂ - 1848
în care Florin Stuparu arată începuturile României moderne, o bună ocazie de a ne înțelege prezentul

Fiii *fărădelegii, tiranii* demonizați, sunt reprezentați de monarhi și aristocrați. Ura împotriva lor nu era justificată de excesul de putere, de eventualele abuzuri, ci de componenta mistică a autorității ce le era conferită prin mandat divin. (În fond, un monarh dispunea, după reformele iluministe, de mai puțină putere efectivă decât un președinte de republică sau unul de cameră parlamentară. Ludovic al XVI-lea, de exemplu, a păcătuit prin exces de democratism și și-a plătit slăbiciunea cu capul.)

Monarhia creștină, care a zidit împărăția lui Hristos pe pământ și a ținut-o timp de aproape 17 veacuri, nu este lucrare omenească, ci dumnezeiască!

Monarhul se află, într-un fel, în același raport față de societate, cum e Creatorul față de lume; persoana lui încarnează principiul spiritual ordonator, așa cum o face și preotul în comunitatea credincioșilor, bărbatul în cuplu și tatăl în familie. Împotriva acestui principiu se constituie revolta modernității, fie că ea se numește republicanism, democrație, ateism, feminism, *iuvenocrație* etc. Toate aceste *ism*-e sunt fețele aceleiași contestări. Mișcarea republicană, de exemplu, este corelată cu aceea feministă și cu sectarismul satanic: *New-Age*-ul este matriarhal, prevestește veacul feminității. (De exemplu, din spirit de *toleranță* democratică, americanii se închină acum unei *Holly Mother*).

Cultul tinereții, al *junimii*, este expresia cea mai evidentă a încercării de abolire a ordinii spirituale. Revoluția e a tinerilor (tot mai tineri, conduși însă de *maeștri* în vârstă), ridicați împotriva Tatălui și a substituților Lui: preotul, tatăl de familie, bătrânul. (Omul descris de teoria lui Freud există, ca și acela al darwiniștilor. *Omul materialismului e fiul maimuței, deși nici un savant n-a văzut maimuță născând om.*(CRA18) Este omul modern, care vrea să-și ucidă *tatăl*. Modernitatea este cea mai acută insurecție filială împotriva lui Iahveh.

Moralismul iudeo-protestant fundamentează teoria egalitară a statului revoluționar contractualist și *sfințește* insurecția anarhică, punând-o sub semnul sacrei *rațiuni omenești*: *Acum a venit vremea ca morala ce se învață în biserici în numele lui Hristos să intre în adunările oamenilor, care cârmuiesc și fac legi. Dacă această morală este în inima noastră, s-o arătăm, să ne ținem toți după frăție.*(BALII/127) *Peste legile omenești noi recunoaștem și adorăm o lege sfântă, morală, absolută: dreptatea (la justice). Acest atribut sublim al ființei nemărginite, această stea strălucitoare, care se reflectează în rația omenească (la raison humaine), luminează și povățuiește omenirea în calea binelui. A căuta realizarea ei în soțietate spre a învinge răul și a aduce binele, asta e misia omenirei pe pământ.*(BALII/157)

În afara poziției atee, antimonarhismul, oricum ridicol, al 48-ismului românesc, ar fi de neînțeles. Beizadelele principatelor, bieți administratori ai Porții, supuși ai Regulamentului Organic gubernial, dispuși la orice reforme și chiar la rolul de *președinți* aleși, nu au nici pe departe alură autocratică și nu justifică diatribele sanchiloților bahluieni și dâmbovițeni: *Dar! Să cadă, căci ceasul sfintei dreptăți a sunat! Căci Dumnezeu însuși a hotărât osânda lui Michail Sturza, pentru ca el să slujească de pildă tiranilor! Să cadă fiara încoronată, care suge sângele cel mai bun al țării!* (ACT I/459)

Dar, chiar dacă nu mai sunt nici măcar umbra basileilor creștini, domnii regulamentari reprezintă totuși *funcția* de conducere mistică, supraordonată, căreia i se subordonează întreaga ierarhie statală, *aristocrația*. Revoluția neagă tocmai principiul ierarhic și de aceea discursurile prefigurează o *dies irae* în care cosmosul social va fi incendiat pentru ca dreptatea egalitară a haosului să triumfe.

Aristocrația propriu-zisă era necunoscută în țările românești, și istoricii revoluționari știau asta și o afirmau în anumite contexte. În altele însă, atunci când sacrele interese ale momentului o cereau, *boierii* se transformau în demoni *aristocrați* și erau înfierați cu sfântă mânie *ciocoiască* de inspirație creștină, turnată în forme iudeo-protestante:

Aristocraților! / Toate funcțiile cele mari și până la Director de tribunal să se ocupe numai de mădulările acestor neamuri, și de bieții ciocoi, ale căror drepturi sunt de a vă izgoni pe voi, fiindcă a lor e țara și al lor e dreptul etc.(ACTI/454) /
Vai vouă! și vai copiilor voștri!

Spuneți-ne, cruzilor, cum îndrăzniți a mai purta, după atâtea crime, pe buze, binele patriei și fraternitatea, voi, cari sunteți răii răilor! nelegiuiții nelegiuiților! voi, creaturile tartarului! voi, demonii din adâncurile iadului! voi, pe ale căror buze zace otravă din care Satana a alcătuit păcatul zavistiei! voi, cari sunteți mașinele infernale ale tartarului! voi, pe ale cărora frunte Satana și-a pus temeliile negrei sale împărății? Cutremurați-vă! și iarăși zic, cutremurați-vă! căci puțin încă și ora răzbunării va bate. Amar vouă atunci tiranilor! Amar vouă! să piară atunci, dintre noi, ticăloasa voastră ființă, cum piere fumul, și să topească sămânța voastră, cum se topește ceara în fața focului! Atunci veți vedea ce pot frații ciocoi în turbare, când vine timpul să-și răzbune asupra veneticilor, în țara lor, și asupra asupritorilor lor.(M. K. și N.I. în ACTI/456)

Revoluția este acea mișcare socială aberantă, care atribuie unei clase cu funcție speculativă, funcția improprie de conducere. Mentalitatea modernă nu înțelege caracterul funcțional al oricărei forme de organizare, și de aceea umanismul este, încă o dată, un cancer care confundă rolul diverselor celule specializate, ducând la neant social generalizat. (Ceea ce nu înseamnă că lumea este neguvernată. Anarhia este programată și bine temperată de o castă conducătoare ce s-a retras în spatele scenei pe care se reprezintă comedia democratică. Adevărata putere a devenit *ocultă* în toate sensurile, fiind *anonimă* și având surse *magice*. Dacă imperiul creștin fundat de Constantin cel Mare și perpetuat până în secolul nostru de Sfânta Rusie a avut origini extraumane, în mod analog, *imperiul răului* construit prin revoluție este de asemenea o lucrare supranaturală, *inspirată și condusă din văzduh de puterile întunericului*.)

De la început, din 1789, s-a ajuns la ultimele consecințe ale acestei teorii metastazice. Inițial, revoluția a fost făcută prin intermediul marilor cămătari, comercianți și industriași iudei, care dispuneau de putere financiară și conduceau de fapt, indirect, regatul. Ei nu înțelegeau de ce nu pot accede efectiv la puterea politică deținută de o nobilime care renunțase să mai guverneze, lăsând afacerile în mâna *ciocoilor* alogeni. După lovitura de stat burgheză, nu a trecut mult și, urmând riguros principiile constituționale, *poporul* a ridicat și el pretenții la domnie, ajungându-se la conflictul deschis între frații girondini și sanchiloți, *neînțelegere* rezolvată cu tunurile într-un târziu de artileristul Bonaparte.

Opoziția de suprafață dintre *liberalism* (revoluția burgheză) și *comunism* (revoluția sanchilotă, proletară), este una de accent, care în primul caz este pus pe *libertate*, iar în al doilea, pe *egalitate*. Punctul în discuție este acela referitor la statutul proprietății, cele două tendințe neînțelegându-se cu privire la caracterul moral al economiei. Pentru liberali, proprietatea e *sacră*, pentru comuniști e încărcată de *miasmă*, de păcat. Abia contemporaneitatea noastră cea mai recentă, prin dezvoltarea industriei supraabundenței sintetice a eliminat principiul în litigiu, aducând concordia între toate sectele revoluționare. Până de curând însă istoria internă a revoluției apare ca o continuă *polemică* a celor două tendințe, în care fiecare capătă ciclic câștig de cauză. (Singurul loc unde revoluția a apărut ca un marș ordonat, armonioasă, a fost Statele Unite.)

Așadar, primul pas era zdrobirea *oarbei tiranii*, adică subminarea definitivă a principiului ordonator al societății, care se opunea *libertății*:

Libertatea o grăbesce!
Iată-ți stărui pe hotar,
Scoală, scoală și sdrobesce,
Despotismul arbitrar.(ACT I215)

Ce presupune această *libertate*? Guvernământ republican-democratic, așadar conducători aleși prin vot universal de către *poporul* care a preluat (teoretic, demagogic), suveranitatea monarhică. În cadrele revoluționare, *poporul* desemnează *masele*, adică *populația*, organizată în afara ierarhiei și modelată, (dresată), conform ideologiei dominante a momentului. *Omul-masă* este o creație ideologică, el transcende categoriile sociale, poate fi găsit în oricare dintre acestea și cu precădere în afara lor, printre marginali, care încep să apară masiv în secolul XIX, odată cu industrializarea.

În țările românești, revoluția era aproape imposibilă, pentru că masele lipseau cu desăvârșire. De aceea, transformarea României a și mers atât de greu. Societatea noastră avea o structură simplă și compactă, determinată de caracterul ei rural: marii proprietari și țăranii.

Evident, revoluția nu pune problema în acești termeni și se referă constant la *popor* identificat cu *națiunea*, ca la o asociație compusă din categoriile considerate la un moment dat *productive*. La început aceștia sunt *burghezii* comersanți și funcționari (*ciocoii*), la care se adaugă, abuziv, propagandistic, țărănimea copleșitor majoritară: *Cum se putea, în sfânta noastră înfocare, să nu scuturăm de pe cerbicele noastre un jug rușinător, dacă cele trei milioane de țărani, frați ai noștri, cari ne dau pâne, gemeau de sărăcie și ticăloșie și întindeau mânile către noi cu rugăciuni de umilință, ca să le dăm și lor drepturi, căci sunt oameni, căci sunt români și creștini, căci sunt frații noștri de același sânge?*(ACTI/575) ().

binecuvântaţi săteni, fraţi ai lui Christos, munca voastră, pânea şi vinul se prefac în trupul şi sângele Domnului; voi sunteţi fiii cerului, fiii păcii şi ai tăriei; voi sunteţi hrănitorii noştri; voi aţi plâns şi vă veţi bucura; voi aţi însetoşat de dreptate şi vă veţi răcori; pe voi v-a fericit Mântuitorul lumii. (ACTI499) Mai târziu, *poporul* va fi compus din *muncitori* şi *ţărani săraci*.

Încercări de comunizare apar încă din prima fază, prin mişcări ultra-radicale ce proclamă suveranitatea unui proletariat inventat din nimic de o propagandă care calchiază texte celebre (v. citatul din Syeiens din *SCARA IV*): *Ce sunt meseriaşii? (Broşură) Gândul acestei scrieri este lesne de înţeles. Avem trei întrebări a deslega. Ce sunt meseriaşii? Tot. Ce au fost ei până acum? Nimic. Ce cer ei astăzi? A fi ceva. Cap. I. Meseriaşii sunt naţia întreagă. Industria agricolă, industria manufacturieră, industria comercială, industria intelectuală. Acestea sunt ramurile care ţin şi cresc o soţietate. Aceste lucrări cine le face? Meseriaşii.*(ACTI/460)

În realitate, la noi, masele nu există încă şi ele vor trebui create, tocmai de statul revoluţionar ajuns la putere. Deocamdată, ele se compun din alogeni (judei, bulgari, ţigani, greci şi armeni) şi corcituri, din mahalagii şi *mitici*, din populaţia cu statut incert a puţinelor noastre târguri dintre care cele mai mari erau cele două capitale. *Ioan Brătianu se înflăcăra pentru violente scene de stradă, pentru procesiuni şi discursuri pe Câmpia Libertăţii şi pentru o ridicare a marii mase a* poporului *împotriva* despoţilor.(IOR1/609) *Brătianu avea cei mai mulţi partizani în capitală. Aici erau inculţii locuitori ai mahalalelor, uşor de întărâtat, nemulţumiţii şi vânătorii de funcţii şi studenţii care, însufleţiţi de idealul aprins al unei libertăţi rău înţelese, erau aţâţaţi sistematic de o presă fără frâu. Tovarăşul său de idei, Rosetti, dispunea de cel mai citit ziar din ţară, "Românul" care, după împrejurări, era zilnic un clişeu cât se poate de exact al dispoziţiei politice dominante la Paris.*(IOR1/661)

Oricum, *mitocanii* nu reprezentau ţara şi revoluţia burgheză s-a făcut în numele ţăranilor, nu numai fără ei, dar şi împotriva lor, pentru că ei *nu voiau nici libertate, nici egalitate, nici constituţie, nici republică: toate acestea li se păreau închipuirile unor rătăciţi.*(IOR1/609)

Aceşti rurali înrădăcinaţi în tradiţia autocratică nu puteau fi conduşi de un *preşedinte*. De aceea, regimul plebeian, de *tiranie a maselor* este nevoit să accepte compromisul unei republici parlamentare conduse de un surogat de monarh *ales de popor* şi acceptat de ţărani. Astfel, revoluţionarii antimonarhişti vor putea să-şi instituie dictatura în numele *regelui*, aşa cum îşi duceau campaniile anticreştine în numele Domnului.

Falsificarea istoriei

Secolul revoluţiilor este şi secolul istorismului. Numai că istoriografia revoluţionară nu este interesată de originile neamului românesc, cum pretinde, ci de fabricarea probelor originilor *primordiale* ale revoluţiei, prezentată ca motor al existenţei sociale. Ca şi în Franţa, noua Romă păgână, şi la noi, ficţionalizarea istoriei merge în direcţia latinizării.

Am arătat în prima parte a studiului nostru semnificaţia anticreştină a acestui racord cu antichitatea. Istoricii noştri nu fac decât să reproducă mecanic teoria socialist-iluministă a *evului întunecat* creştin, elipsă *barbară* în istoria *civilizaţiei*: *Barbarii, aşezându-se pe ruinele împărăţiei romane, îşi puseră legile şi obiceiurile lor în locul instituţiilor romane. Civilizaţia se stinsese, şi acum nu se mai vedea nici urma acelor arte şi ştiinţe în care stătuse slava Greciei şi puterea Romei. Arta şi instituţiile ostăşeşti, care dintr-un sat mic făcuseră pe Roma capitala universului, periseră şi ele cu celelalte în mijlocul întunericului neştiinţei, ce ca o manta de plumb apăsa Europa. Cărţile care ar fi putut lumina lumea erau în mânele popilor şi interesul lor era ca lumea să fie în întunerec.*(BALI/49)

De asemenea, explicam în treacăt că *romanizarea* României moderne răspundea exigenţelor *clubului latin*, ale gintei *alese*, îndreptăţite să conducă lumea *barbară* către *binefacerile civilizaţiei occidentale*: *Civilizarea numai gintea latină a suflatu-o ş-a răspânditu-o asupra omenirii. Toate celelalte ginte au lucrat ş-au dobândit pentru ele numai; numai gintea latină s-a revărsat asupra omenirii ca fluviile pentru fecundarea omenirii, a civilizării.*(ROS/153)

În această colosală acţiune, ţările româneşti trebuiau să-şi câştige locul de avangardă luptătoare a imperiului francmasonic al *luminii* împotriva puterilor nordice ale *răului*: *Singuri românii cunosc iţele moscovite, singuri ei pot propaga ideile franceze în Orient, şi câştigându-i cauzele şi spiritele, să dea Franţei influenţa aceea pe care trebuie s-o aibă ca să învingă pe Rusia şi să îndeplinească misiunea ei cea mare în Orient. Dacă românii din principate ar îndeplini menirea lor, şi dacă din altă parte ar purcede la înaintarea ţării lor cu ajutorul moral al Franţei şi al Italiei, ar putea atunci, cu uşurinţă să silească pe unguri să părăsească ideea lor asiatică, şi formând atunci o adevărată confederaţie a Dunării, să facă pe Austria să cază în câteva zile. România legând astfel Franţa cu Orientul, şi întinzând*

mâna peste Italia, ar contribui prin aceasta să constituie acea formidabilă putere a rasei latine care, cu Spania și Portugalia unite, ar putea învinge panslavismul și pangermanismul.(ROS/72)

Ascendența dacică era în aceste condiții cu totul neconvenabilă și de aceea strămoșii *barbari* sunt *exterminați* fără ezitare pentru a ne purifica genealogia și a fi demni de calitatea de *fii ai acelora care aveau misia d-a domni lumea*(ROS/327): *Adusă de marele Traian în Dacia după nimicirea locuitorilor ei, favorizată de împărații următori, colonia romană ajunse într-o stare foarte înfloritoare.*(BALIII/14)

Revoluția își caută *alibiul* într-un pretins *socialism* roman: *Când Traian întemeie colonia romană în Dacia, pământul se împărți în părți egale la coloniști, dupe obiceiul comun la romani, în colonizare. Dar peste puțin, acele două rele mari care mistuia împărăția romană și îi pricinui căderea, robia și proprietatea cea mare, se introduseră și în Dacia.*(BALII/135)

Republica egalitară *tradițională* s-ar fi perpetuat, deși în forme tot mai degradate: *Statul nostru a fost totdeauna un fel de republică, căci slujbele de la pârcălab până la domn, mai tot prin alegere se da; dar această republică era foarte proastă și rea din două pricini. Întâia, că era aristocratică, adecă că puterea statului era în mâna boerilor numai, și poporul mai nici un drept n-avea. Al doilea, că boerii încredința cârmuirea țării pe viață sau pe o seamă de ani unui om ce îl chema domn și stăpânitor al țării și carele, zicând că domnește din mila lui Dumnezeu se unea și el cu boerii de jăfuia, tiraniza și robea pe bietul popor. Astfel boeria și domnia aduse peirea țării.*(BALII/129)

În cele din urmă, după o îndelungată luptă de clasă, democrația va fi fost înfrântă, instaurându-se *tirania* religioasă și aristocratică, iar mai apoi, *burgheză*: *Idealul ce românii goniră în organizația lor era egalitatea în drepturi și în stare. Dar în această organizare era vițiuri izvorâte din ideile feodale ale timpului și care fu pricina zdrobirii acestii constituții. În această republică războinică se afla, deși slabe la început, elemente soțiale, monarhic, aristocratic și democratic.*(BALIII/16*) Astfel se stinse egalitatea străbună de drepturi și de stări în țările noastre și se formă acea monstruozitate soțială ca o țară întreagă să robească la vro câteva individe. Astfel această țară de egalitate se împărți în caste și ca în vechiul Egipet, casta popilor și a războinicilor robi casta muncitorilor.*(BALII/139) (Ce spuneam într-un capitol anterior, când pomeneam de repartiția funcțională tripartită a societății? Raționalismul nu poate concepe decât sisteme aflate în permanent conflict interior. Potrivit acestei gândiri strâmbe, *oratores* (*popii*), *bellatores* (*aristocrații războinici*) și *laboratores* (*casta muncitorilor*) nu reprezintă funcții specializate ale unui organism viu, aflate în relații de interdependență, ci armate care își dispută spațiul vital. Felul acesta de a vedea lucrurile, generalizat astăzi, reflectă un adevăr: despărțită de Dumnezeu, ființa omenească își pierde unitatea, coeziunea interioară, funcțiile care o alcătuiau se separă și se războiesc între ele. Trup, minte, inimă, fiecare vrea să fie preeminentă și să domine conștiința. Omul căzut de la Dumnezeu creează o lume după chipul și asemănarea sa, în care ura de aproapele are rol de *motor al istoriei.*)

Astfel, întregul ev mediu românesc, următor unei fanteziste *libertăți, egalități și fraternități* originare, apare ca o recădere în *sălbăticie*, inadmisibilă pentru urmașii lui Traian: *Aceasta nu se poate, o astfel de nedreptate nu se poate sprijini decât într-un popor barbar și România a declarat că nu mai vrea să se numere între popoarele barbare.* (BALII/28)

Prin apelul la *vârsta de aur* a democrației, la antichitatea precreștină, revoluția își creează imaginea unei *restaurații* (!) *a vechilor și primitivelor instituții ale țării.*(prezentarea făcută de Bălcescu constituției Vladimirescului, în BALII/144).

Ce visează măscăricii? Revoluționarii nu sunt numai *profeți* și *apostoli*, ei se văd în rolul de *preoți războinici*, adică *regi*, conducând *poporul* spre victorii ideologice, dar și militare. (Mantia albă, de Mihai Viteazu, a lui Heliade-Rădulescu e o excentricitate semnificativă.)

Dumnezeul meu politic, declară Bălcescu, *este puterea, este Iehovah, Dumnezeul armatelor.*(BALIV/160) (În 1877-78 frontispiciul ziarului *Răsboiul* va înfățișa mâna lui Iehova aruncând dintre nori fulgerele pedepsei divine.) Printr-un *artificiu* istoriografic ce ocolește Noul Testament, Dumnezeul strămoșilor noștri devine tot Iehova și *părinții noștri, credincioși sublimi îngenunchiau pe câmpul bătăliilor, cerând îndurare de la Dumnezeul armatelor, laurile biruinței sau cununa martirilor.*(BALIII/19)

Amintirea gloriei imperiale romane și credința în Iehova alimentează *naționalismul* revoluționar de inspirație sionist-talmudică, ce își propune ca țintă finală, după *revoluția soțială*, unirea tuturor *fiilor lui Traian*, investiți cu o funcție civilizatoare: *Chiar în acele vremi furtunoase și nenorocite ale invaziei barbarilor, romanii Daciei nu uitară că au o misie în omenire.*(BALIII/13) *Ce, fiindcă ne tragem din acel glorios popor, stăpân al lumei, care*

întemeie cea mai minunată şi mai colosală unitate cunoscută în cartea istoriei omenirei, fi-vom noi osândiţi a trăi alături frate cu frate în veci strein unul de altul? I(BALIII/211) *Străbunii noştri romani din Italia erau Domni a tot puternici în toată lumea, popoarele se plecau cu umilinţă înaintea lor, împăraţii pământului îşi puneau coroanele jos şi se închinau numelui lor, şi se putea ca strănepoţii unor atât de mari oameni să mai geamă sub sarcina suferinţelor şi a durerilor, dacă odată ei toţi erau uniţi într-o voinţă?*(ACTI/575)

Cea mai gravă consecinţă a latinismului este că el a alimentat *teoria lipsei unui fond autohton*, aceasta permiţând adoptarea oricărei *forme* străine, justificând chiar *necesitatea* imitării unui mod de a fi care, cu timpul, ar fi dus la constituirea unei identităţi a poporului român! Această aberaţie istorică, logică şi ontologică îşi va găsi expresia deplină în scrierile '48-istului întârziat Eugen Lovinescu. Părerea lui era că popor *de nobilă viţă latină, deci, am fost plantaţi aici într-o "poziţie geografică", în nişte "condiţii istorice" şi în mediul unei "religii" "cu totul potrivnice structurii noastre intime". Din aceste pricini n-am creat nimic, n-am însemnat nimic; fireşte până la 1848. Care ar fi soluţia integrală, după doctrina d-lui Lovinescu? S-o rupem cu acest exil în Orient, să părăsim acest pământ al României, potrivnic nouă (în viziunea latinistă a d-lui Lovinescu fiecare român e un Ovidiu proscris, care se doreşte din nou la Roma, sau un sionist galiţian care se doreşte la Tel-Aviv) să ne lepădăm de istorie, deci de strămoşi, şi să ne lepădăm de ortodoxism, deci de suflet, pentru a ne muta undeva, în pământul clasic al latinităţii. Oh, ce frumos vis! Dar chiar d. Lovinescu a observat să soluţia aceasta e oarecum absurdă. Şi atunci a recurs la alta mai modestă: rămânem tot aici la Carpaţi şi Pontul Euxin, dar facem tabula rasa peste tot ce a fost istorie, credinţă şi cultură românească, proclamăm revoluţia şi, îmbrăţişând legea inspiraţiei, începem o viaţă nouă, europeană, adică latină după modelul Parisului. 1848 e nunta poporului român revoluţionar cu latinitatea. De atunci datează destinul nostru: imitaţia integrală!* (Nechifor Crainic în CRA/152)

Exterminarea lingvistică

Dumneavoastră ştiţi, domnilor, că limba mai mult decât religia şi orice alt este fundamentul naţionalităţilor.
BĂLCESCU

Fabricarea mitului romanităţii nu este opera exclusivă a 48-ismului. Dacă *clasicismul* de la 1789 e o amplificare a aceluia al renaşterii italiene, latinismul 48-ismului este varianta dilatată a *renaşterii* româneşti din secolul XVII - XVIII cu Miron Costin şi Cantemir, şi a iluminiştilor Şcolii Ardelene. Aceştia din urmă nu fundamentează numai falsul istoric, exterminându-i pe daci (în *Începuturi ale românilor în Dacia* a lui Maior), ci şi pe acela filologic, deschizând calea exterminării lingvistice, prin penibile fabricate ce îşi menţin *prestigiul* până în zilele noastre. *Ceea ce surprinde şi întristează în aceste producte nu este eroarea în sine dar este eroarea judecăţii noastre de astăzi asupra lor, este lauda şi suficienţa cu care se privesc de inteligenţele române ca adevărate fapte de ştiinţă valabilă, este orbirea de a nu vedea că zidirea naţionalităţii române nu se poate aşeza pe un fundament în mijlocul căruia zace neadevărul.*(Titu Maiorescu în MAI/166)

Latinismul Şcolii ardelene este justificat îndeobşte ca un *exces* patriotic, ca o reacţie împotriva teoriilor care ne contestau drepturile istorice în Ardeal. Explicaţia aceasta este, ea însăşi, vicioasă. În primul rând, pentru că nu dovedeşti adevărul printr-un neadevăr, chiar bine intenţionat. Cum spune tot Maiorescu: *Dacă străinii ştiu astăzi şi recunosc că noi suntem de viţă latină, meritul este nu al nostru, ci al filologilor Dietz, Raynaurd, Fuchs, Miclosich, Max Muller şi alţii, cari nu prin iluzii pretenţioase, ci prin legile solide ale ştiinţei au dovedit latinitatea esenţială a limbii române. Iar cărţi de natura "Testamentului critic" şi a "Lexiconului de la Buda" nu puteau decât să împiedice adevărul, producând neîncredere în contra unei teze care avea trebuinţă de argumente aşa de greşite pentru a fi susţinută.*(MAI/167)

Teoria purităţii etnice şi lingvistice latine este fundamental contraproductivă în polemica externă şi distructivă în interior pentru că neagă *autohtonia*. Nu îţi aperi drepturile teritoriale afirmându-ţi statutul de colonist şi nici nu te mândreşti cu asta.

În realitate, latinismul ardelean reprezintă expresia ideologiei *luminilor* cu dublă sursă: Viena, de o parte, şi Roma catolică de cealaltă parte. Conştiinţa *romană* a ardelenilor fusese intens cultivată după uniaţie prin propaganda catolică ce îşi atinsese în sfârşit ţinta: convertirea *schismaticilor răsăriteni*, în zadar încercată atâtea sute de ani de către unguri, *organul înarmat al Papei.*(IOR) *Romanizarea* limbii române este parte a acestui program de sfărâmare a unităţii spirituale, de alienare a celei mai pure provincii româneşti, despărţită de *ţară* la 1700 prin bariere mult mai ermetice decât acelea politice. Limba *nu* este *mai mult decât religia fundamentul naţionalităţilor*. Dar limba, religia, originea etnică, apartenenţa la un teritoriu formează un *întreg*, şi orice intervenţie arbitrară asupra unuia dintre elemente duce la negarea principiului identităţii.

Epurarea limbii române de elementele slave *parazite* urmărea ştergerea istoriei noastre creştine de către ereticii *latini*, catolici. *Antislavismul* acesta aberant, aversiunea faţă de un lexic de mult asimilat pe căi naturale, şi înlocuirea lui cu un prefabricat este una dintre feţele agresiunii universaliste antiortodoxe, fie ea catolice, iluministe sau 48-iste. *Direcţia falsă odată croită prin cele trei opere de la începutul culturei noastre moderne (Începuturile..., Lexiconul...şi Testamentul...), inteligenţa română a înaintat cu uşurinţă pe calea deschisă.*(MAI/167) Din *progres* în progres, falsul, impostura şi ignoranţa capătă, în cadrele statului revoluţionar, caracter *normativ*: *În 1866 se întemeie de către ministrul instrucţiei, C.A. Rosetti, o societate care trebuia să se ocupe cu limba şi să stabilească o ortografie oficială. Printre diferitele curente care se arătară, învinse cel ultra-latinist al lui Laurian; lui i se încredinţă redactarea dicţionarului îndreptar care decretă pur şi simplu o limbă artificială.* (IOR1/654)

Romanizarea propriu-zisă a fost dublată de ceea ce s-a numit direcţia *italienizantă*, în care a excelat Heliade, la care se adaugă, inutil să mai amintim, curentul franţuzit, cel al *noii Rome*, care, triumfătoare, va ataşa definitiv principatele la francofonie.

America Europei

Văzând că nu pot să fac nimic cu miniştrii noştri, am deschis în '59 o subscripţie în ziarul meu, după titlul: *Subscripţie naţională pentru ridicarea unui monument în onoarea tuturor străinilor cari au apărat cauza naţională.* (C.A. ROSETTI)

Scopul declarat al 48-iştilor este acela de crea din nimic un *stat românesc*, o *naţiune* (pentru ei, sferele celor două noţiuni se întrepătrund), eliberarea de sub suzeranitatea, din ce în ce mai mult doar nominală, a Turciei şi, mai ales, de protectoratul rusesc şi întregirea în perimetrul teritorial al *Daciei*.

Aceasta e versiunea impusă de propaganda revoluţionară, perpetuată de istoriografie şi consfinţită autoritar de "tradiţia" şcolară, ele însele "realizări" ale revoluţiei.

De fapt, aşa cum am tot spus, *naţionalismul* a fost, pentru o perioadă, formula de organizare a statului supranaţional *umanist*, *naţionalism* cu semnificaţie vidă în contextul secolului XIX, dar capabil de a mobiliza haotic micile popoare-satelit ale imperiilor creştine în agonie. Acestor ţări li se creează de la centrul de comandă parizian o aparenţă de instituţii, neapărat *democratice*, *guverne în exil* şi li se induce orgoliul de a se afla în marea alianţă a popoarelor ce luptă pentru *libertate*, *independenţă* şi *suveranitate*. Cuvinte care nu înseamnă nimic şi nici nu trebuie să însemne, pentru că altfel şi-ar pierde puterea *magică*.

Guvernele acestea *naţionale* se constituie într-o vastă reţea conspirativă *internaţională*: *Aceea ce mă sileşte a merge la Londra mai mult este treaba cealaltă. Mai cu seamă că Mazzini va merge acolo în curând. Apoi socot că trebue a ne înţelege cu dânsul şi cu Ledru Rollin, cum şi cu oarecare nemţi radicali şi a întocmi o mare solidaritate revoluţionară în toată Europa. Eu la Londra am cunoscut pe Louis Blanc mult, dar pe Ledru nu, fiindcă trăia prea retirat.*(BALIV/204) *Am scris să întreb dacă Mazzini a sosit acolo* (la Londra). *Cred că cu dânsul, cu Ledru Rollin, cu Manin, pe care l-am cunoscut mai dăunăzi aci, şi alţii, de fiecare naţie câte unu, să facem un comitet revoluţionar european* (condus mai târziu de D. Brătianu), *conservând totodată comitetul Europei Orientale. Mi-am închipuit un şir de comitete supuse unul altuia, începând gradat: 1) de la judeţe, 2) la cele cinci ţeri române, 3) unul central la Paris pentru toată românimea; şi apoi acele două pentru chestiile internaţionale şi europene. Ar trebui să arzi acele scrisori ale mele, care vorbesc de comitetul de la Londra* (Felix Gotlieb, alias Bălcescu, în BALIV/213).

Comitete ce au misiunea de a pregăti *incendiul* final al *republicii universale: Hotărâsem să nu mor până ce voi vedea Republica Universală.*(Rosetti, în ROS/237)

O primă încercare se făcuse în 1848-49, când *brigăzile internaţionale*, mobilizate de comitete, înscenaseră repetiţia primului război mondial şi reorganizarea *raţională* a Europei unite. Atunci, *Moldovalahia* nu putuse participa la *războiul sfânt* împotriva crucii, cu toate eforturile pe care le-au făcut comisarii europeni Bălcescu, Bolliac etc. de a alcătui în Ungaria o *legioană* română. Voluntari ardeleni nu ar fi lipsit, numai că aceştia, *ţărani reacţionari* cum erau, *ignoranţi*, au ales să lupte, comandaţi de Avram Iancu, de partea *despoţilor* şi împotriva *fraţilor* unguri.

Este o situaţie pe care *naţionaliştii* nu contenesc să o deplângă: *Încai măcar de am avea şi noi acum o reprezentaţie, de ar fâlfâi măcar un singur stindard român pe aceste câmpuri de bătae, unde se hotărăşte soarta libertăţii în Europa.*(Bălcescu, în BALIV/131) *Ah! Dacă eram un guvern de români, gloria aceasta d-a scăpa lumea de robie n-ar fi avut-o ungurii, ci noi; sau, uniţi cu ungurii, am fi fost siguri să luăm Viena şi să proclamăm Republica; când acum tremurăm şi aşteptăm să putem aduna fărâmiturile ospăţului unguresc* (Rosetti, în ROS/237).

După o închipuită victorie în Austria, *legioana* ar fi urmat să acționeze în Principate. *Astfel, pe lângă aceea că ne mergea și nouă numele, că nu ne temem d-a ne lupta pentru libertate, puteam a ne crea o oștire cu care la vreme să facem ceva în țeară la noi.*(BALIV/131)

Condusă de generalul ungur Bem (comandantul trupelor revoluționare maghiare, în război cu Avram Iancu!), *armata de eliberare* trebuia să instaureze noul regim, cu același general în chip de *rege democrat: Am mai însărcinat pe Bolliac să-i zică cu meșteșug (generalului Bem) că noi l-am numi bucuros de domn sau rege al nostru.*(BALIV/154) *La întâmplare, când Bem va intra în Valahia Mare, apoi voi acolo trebue să veniți, în Valahia Mare cu Negri ca să-l puneți în capul trebilor.*(Bălcescu către Ion Ghica în BALIV/164)

Odată puterea preluată, opera de fundare a statului *național* modern putea să înceapă, așa cum fusese proiectat în întâlnirile din Ungaria și Anglia: *Eu* (spune Bălcescu) *voi căuta pe lângă Bem și guvernul maghiar, către care sunt bine recomandat de la Constantinopol, să fac orice voi putea atât în favorul românilor d-aci, cât și în favorul țărilor noastre.*(BALIV/131*) Chestia română, în general, am câștigat-o deplin de la unguri; Klapka, care e bine văzut în Londra, are idei foarte largi. Socot că va publica o broșură, asupra cum ar trebui a se organiza Europa Orientală.* (BALIV/200)

Am întocmit la Londra un comitet în care vor fi câte trei reprezentanți de aceste șase nații: români, unguri, poloni, ruși, bohemi și moravi, slavii sudului. Ținta este o confederație democratică a tuturor, mijloace revoluționare, acord, unitate și solidaritate în mișcare. Acest comitet e secret.(BALIV/199)

Acordul este greu de realizat, datorită opoziției lui Kossuth față de proiectata autonomie a Ardealului*: Aici ideea că Ungaria nu poate trăi decât prin confederația românilor din Transilvania și a slavilor, este foarte mult răspândită. Dar guvernul* (revoluționar maghiar) *nu vrea încă aceasta, dar zice mult că vor face confederația cu Valahia Mare și Valahia Mică, cu Moldova și cu Lehia.*(BALIV/138) *Am auzit că Bem a pus pe sigilul său Hungariea, Poloniea și Româniea unite.*(BALIV/131)

Varianta *românească* a lui "Felix Gotlieb" (pe care Eminescu o va atribui greșit lui Brătianu) arăta în felul următor: *Îți voi trimite un proiect de confederație, ce voi să fac, pe aceste baze: 1. Trei naționalități deosebite cu teritoriul și administrația lor: unguri, români și iugoslavi. 2. În privința despărțirii teritoriului, se va socoti majoritatea locuitorilor județului sau a comitatului. Minoritatea, de va fi mare, va dobândi garanții naționale de limbă, de religie și de administrație comunală, iar va fi lipită de teritoriul majorității. Statul federal se va numi* Staturile Unite ale Dunării *și vor coprinde, afară de tot rigatul Ungariei, Bucovina, Moldova, Valahia, Serbiea și Basarabiea, când om lua-o.*(BALIV/216) *3. Adunarea centrală federală de 150 deputați, câte 50 de fiecare din trei naționalități. Se va aduna în tot anul în capitala fiecărei naționalități pe rând. Ea va hotărî și limba discuțiilor sale (franțozască și nemțească sau alta)* (BALIV/217) *Klapka propune o dietă federală, în care discuțiile să se facă în limbele nemțească și franțozește, pentru înlesnirea tutulor, aceste limbi fiind cele mai generale în acele locuri. Eu aș fi de opinie a substitua limba latină, foarte întinsă în Polonia și Ungariea, și care ar fi favoritoare nouă, deși necunoscută. Fii foarte discret (Ion Ghica), căci te împușc.*(BALIV/200)

Așadar, idealul patriotic al 48-iștilor este statul maghiaro-slav, de limbă germano-franceză sau, ca o concesie făcută federaților catolici, de limbă latină!

Ideea va fi părut ciudată și unora dintre *frații* mai puțin inițiați, cărora trebuie să li se explice de două ori teoria naționalismului internaționalist*: Vin de la adunarea căuzașilor, unde i-am făcut să înțeleagă trebuința d-a nu fi ultraromâni separatiști, și că noi trebue să profesăm respectul naționalităților și egalitatea lor și federația cu ungurii și iugoslavii.*(BALIV/251)

Argumentele sunt preluate din așa numita teorie a *dreptului natural*, care fundamentează întreaga revoluție. În disputa dintre români și unguri se vede ușor că *patriotismul* antiautohtonist al dreptului natural le dă câștig de cauză celor din urmă, la fel ca și purismul latinist de care am vorbit: *Că acest drept natural e pe deasupra oricărui drept istoric, de vreme ce pământul e al oamenilor, iar nu oamenii ai pământului. Problemul de dezlegat în Ardeal era și este nu cum vor face românii, ungurii, sașii și săcui ca să rămâie numai ei singuri într-acea țară și să gonească pe celelalte popoare, ci, proclamând dreptul comun sau egalitatea pentru individe și naționalități, să caute mijlocul de a armoniza împreună, alcătuind un stat federativ.*(BALIII/212)

O propunere mai modestă, dar mai interesantă decât aceea a lui Bălcescu, enunță în 1856 Rosetti, care sugerează constituirea unui stat bi-național, mai *precis româno-iudeu*. Argumentele folosite de el pentru a demonstra unitatea de destin a celor două popoare *alese* și neapărata trebuință ca *frații israeliteni* să refuze drepturile individuale câștigate prin Alianța israelită universală și să formeze un *corp de națiune*, sunt halucinante, dar nicidecum ridicole, având în vedere istoria viitoare a

românilor, la care ne vom referi. Citez dintr-un articol al lui Rosetti: *D-aceea dar, mi se pare că-n acest minut, când din ameţeala luptei se pot isca multe neînţelegeri, îmi va fi iertat a face în coloanele acestui jurnal* ("Steaua Dunării", omonimul Lojei francmasonice) *un apel către rumâni şi israeliţi. Ceea ce văz, cu cea mai deplină durere, este ciocnirea ce se făcu din nenorocire între rumâni şi israeliţi, şi pe care voiesc a o curma interpuind inima mea între amândouă părţile.*(ROS/326) *Lupta iscată între rumâni şi israeliţi nu poate folosi decât inimicilor naţiei rumâne şi israelite. Cei cari au suferit împreună se cuvine, mai cu seamă în asemenea împrejurări critice, nu a se lovi unii pe alţii, ci din contra, a se susţine. Astfel şi numai astfel poate veni fericirea şi salvarea comună. Deşi în ochii unora este o mare osebire între israeliţi şi rumâni, cei cari se uită-n fundul istoriei vor vedea că sunt două ginte mari înaintea lui Dumnezeu. Căci dacă cei dintâi sunt fiii celui care luptă cu Domnul, işol (demon, adversar, duşman) şi fur-aleşi spre a conduce populii la conchista cerurilor, ceilalţi suntem fiii celora carii avură misia d-a domni lumea. "Tu mundum regere memento." Când dar fiii Romii şi fiii Ierusalimului pot fi d-opotrivă mândri de originea lor, alianţa este lesne de făcut. Cei d-opotrivă se pot iubi şi uni cu mai multă lesnire. Deci seculii ne făcură fraţi, fraţi prin misie, fraţi prin suferinţe. Fiecare trebuie să simţă trebuinţa acestii prescripţii a iubirii, căci toţi am fost sclavi pe pământul şărbiei. Ţara rumânilor este astăzi într-un minut de căpetenie. Cei carii speră a ei trunchiere şi pândesc cu lăcomire minutul împărţirei se-ncearcă şi se vor sili a dezbina pe locuitorii ei. Aceste suferinţe ale românilor, la noi ca şi pretutindenea, nu le-au produs israeliţii. Ele sunt urmarea neapărată a năvălirei streinilor ş-a perderii idealului nostru. Ceea ce se cuvine a constata este că, la '48, când rumânii munteni rupseră un minut jugul strein, rumânii şi israeliţii se uniră şi deschiseră împreună inimile lor la speranţa unui viitor fericit pentru toţi. Dar adevărul, dreptatea şi fericirea israeliţilor mă sileşte a spune că Constituţia de la 1848 era vătămătoare lor. Fraţii noştri israeliţi nu trebuie să ţinte la dobândirea unei libertăţi civile acordate lor ca la nişte fii ai României, ci la dobândirea drepturilor legitime ca corp de naţie. Ce privelişte mai sublimă şi unică decât a cestor doi populi trăind seculi întregi numai pe temelia nestrămutată a legii? Israil pe Decalog, Roma pe cele 12 table. Ce privelişte mai sfântă, admirată de lumea întreagă, decât rumânii de la Dunăre păstrând viaţa şi credinţa lor printre năvăliri secularii, precum şi israeliţii printre izgoniri şi chinuri de tot felul?*(ROS/328) *Să rumpem dar cu toţii pâinea înfrăţirei, şi pentru aceasta sfârşesc zicând israeliţilor: rămâneţi credincioşi naţiei voastre. Primiţi de la noi ospitalitatea, libertatea şi tot ce dorim şi noi a găsi pe pământ strein, unde suntem emigraţi. Drepturile noastre să fie negreşit ş-ale voastre pe cât cere dreptatea. Dar şi voi nu uitaţi că pentru ca să vă putem da libertatea, trebuie mai întâi s-avem noi înşine, că pentru a dovedi că voiţi frăţia, trebuie să ne ajutaţi, şi mai cu seamă astăzi, cu inima, cu mintea, cu punga şi la trebuinţă cu braţul vostru. Nu uitaţi asemenea voi mai cu seamă cei de curând şi pe furiş veniţi, că-n ziua ce veţi deveni instrument activ sau pasiv chiar al inimicilor noştri, dreptatea cere a vă lepăda din sânul nostru, mai cu seamă în Moldavia unde numărul vostru cel nou (...)*(ROS/330)

Puterea *magică* a discursului ideologic revoluţionar, care nu contenea să-i uluiască pe Eminescu şi pe Caragiale, a fost (este) atât de nemăsurată încât a reuşit să dizolve realitatea, să paralizeze judecata obiectivă, până în zilele noastre, şi se pare că definitiv.

Căci, acţiunea pe care o tot numim *constituirea României moderne, a statului naţional unitar român*, se referă la crearea *coloniei carpato-danubiano-pontice*, identificată convenţional prin indicele ROMANIA. Procesul este similar aceluia recent al creării statelor africane sau asiatice, în rândul cărora figurăm, pe deplin justificat, ca membri ai comunităţii francofone.

Toate *victoriile* istoriei noastre, de la 1848 încoace, sunt sarcini îndeplinite din programul noului imperiu: unirea din '59, războiul de independenţă, războiul şi unirea din '918, al doilea război mondial etc., până la restaurarea socialist-liberală din 1989.

Unirea principatelor dunărene a fost hotărâtă în urma războiului Crimeii (1853-1856), ca o mişcare strategică urmărind oprirea ofensivei ruseşti ce confirma promisiunile ţarului din 1848.

Una dintre cauzele războiului, etapă a nesfârşitei, până în 1918, lupte dintre imperiul pravoslavnic şi cel antihristic, a fost tocmai dorinţa de stăpânire a Ţărilor Româneşti, ocupate în 1853 de ruşi, care pretindeau dreptul de protecţie a tuturor creştinilor din Balcani. *Românii îşi puneau nădejdea în Napoleon al III-lea, în război cu Rusia. După război, în conferinţa de la Viena, se tratã întâi asupra organizaţiei viitoare a Principatelor dunărene, a ţărilor de compensaţie. Anglia fu pentru unirea ambelor ţări româneşti. Napoleon voia să înlocuiască vechile state prin noi creaţii politice pe baze naţionale. Pentru Napoleon era o datorie să înfiinţeze la Dunăre bariere veşnice faţă de preponderenţa rusească.*(IOR1/626)

Ca şi la 1849 în Transilvania, românii nu răspund nici acum apelului revoluţionar şi nu formează *legioane* de voluntari, spre disperarea căuzaşilor: *Franţa, care primea cei 10 000 de soldaţi ai Piemontului, nu ar fi refuzat pe cei 40 000 pe cari România ar fi putut să-i dea pentru acest război care trebuia să hotărască de viaţa sau de moartea naţionalităţii noastre. Din acel moment România ar fi avut o armată a ei, ar fi fost o naţiune; ar fi constituit în realitate acea barieră pe care Napoleon declara în faţa camerilor franceze că o constituie pe Dunăre, şi ar fi redobândit existenţa ei proprie, dreptul de a dispune de ea însăşi. Din nefericire, ea nu făcu nimic.*(ROS/70) *Puterile occidentale au trebuinţă a avea pe Dunăre o naţie, iar nu un regat fără putere.*(ROS/219) *Dar suntem o naţiune şi atunci trebuie să ne manifestăm, să lucrăm şi să dăm satisfacţie intereselor materiale şi morale ale popoarelor şi ale guvernelor de la care cerem ocrotire şi prietenie, sau nu suntem o naţiune şi atunci nu trebuie să ne pierdem timpul şi banii şi să ne jucăm de-a naţionalitatea.*(ROS/71) *S-a zis că românii n-au luptat nici măcar o zi pentru a lor naţionalitate şi că prin urmare, Dunărea trebuie dată în paza unei alte naţiuni care s-o poată păzi cu puşca.*(ROS/346) *Trebuie prin urmare să ne aşteptăm, că în prima zi, dacă prilejul va veni, împăratul francezilor şi chiar regele Italiei să ne sacrifice fără şovăire cutărei sau cutărei compensaţii morale sau materiale pe care le-ar oferi-o Austria sau chiar Ungaria.*(ROS/70)

Instituţia medievală a vasalităţii presupunea un contract între parteneri principial egali, având îndatoriri reciproce şi deplina libertate a vasalului de a stabili o altă alianţă, mai avantajoasă pentru el. (Schimbarea suzeranului în momentele critice a fost un joc practicat cu multă artă de români.) Raporturile suveran vasal nu aduceau nici o atingere suveranităţii interne.

Colonia are un cu totul alt statut, nefiind nici independentă în politica externă, nici liberă în aceea internă. Continua decădere a României de la condiţia de vasalitate, până la aceea de provincie imperială şi colonie a început odată cu Regulamentul guvernatorului Kiseleff, şi s-a adâncit cu fiecare nouă constituţie impusă de suzeranul imperial. Aşa, *sub stăruitoarea influenţă a împăratului francez Congresul de pace de la Paris (1856) hotărî că viitoarea constituţie a Principatelor trebuia să atârne de dorinţele pe care le va arăta însăşi populaţia.*(IOR1/625) Bineînţeles că nu *populaţia* avea să decidă. *Divanurile ce se vor aduna împreună cu comisarii europeni, vor hotărî tot. Se va face acum cum s-a făcut la 1830, adică un nou Regulament care va fi constituţia viitoare a ţărilor. Ai văzut că Congresul a statuat că Divanul trebuie compus astfel încât să reprezinte toate clasele sociale.*(ROS/316)

Cu toată presiunea propagandistică a comitetelor unioniste, divanurile refuză unirea şi, implicit, constituţia revoluţionară, e drept că pe fondul neînţelegerilor dintre puteri. *De vom judeca însă cu sânge rece, vom vedea pipăit că vina este a noastră numai. Este învederat, precum o vedem în protocoale, că Napoleon a propus a decreta Unirea Principatelor şi ştim că turcul şi neamţul au zis că Principatele nu voiesc unirea. Ce dar putea să facă Napoleon? S-o decrete? Congresul ia Turciei Principatele şi ridică pe Dunăre un Regat care poate deveni fatal imperiului otoman şi Austriei, când mai cu seamă Principatele nu vor?*(ROS/218)

Nu a fost însă decât o scurtă amânare. În 1858 *o nouă conferinţă, compusă din reprezentanţii puterilor semnatare, avea să asculte aceste dorinţe, să le ia în consideraţie şi să dăruiască protejatului ei, poporul "moldovalah" renăscut, o nouă constituţie în numele Europei.* (IOR1/626) Constituţia impusă atunci a fost atât de aberant de nepotrivită, de *modernă*, încât, câţiva ani mai târziu, provoacă reacţia lui Cuza, care cere îngăduinţa să restrângă întrucâtva excesul de sacre libertăţi, care transformaseră ţara într-un haos republican, (21 de guverne de la 1859 până la 1863): *În faţa mea*, se plânge Cuza lui Negri, *se ridică o coaliţie care, mulţumită lacunelor codurilor noastre legislative, poate înfrunta nepedepsit autoritatea. Mult mai îndrăzneţi, mai activi decât partidul pretendenţilor, dispunând de majoritatea gazetelor, încurajaţi de comitete republicane din afară ale căror instrumente mărturisite sunt, ultra-liberalii conduc mişcarea şi antrenează după ei pe aliaţii lor imprudenţi.* (CUZ/531)

Aşa vorbeşte carbonarul Cuza şi unii dintre *tutorii* săi sunt de acord că o *colonie* ar trebui guvernată altfel: *Domnul ambasador al Angliei mi-a spus că el ne sfătuieşte să cerem deschis fie o dictatură, fie o nouă constituţie. A adăugat că Anglia, deşi ţară constituţională, dă, totuşi, coloniilor sale cu totul alte constituţii decât a sa şi potrivite cu statul în care se află aceste colonii mai spunându-mi că există chiar o cenzură a presei, care altminteri ar deveni o armă primejdioasă în mâinile oamenilor, care ar folosi-o cu ignoranţă şi cu patimă.*(Negri către Cuza, în CUZ/334)

Iniţiativele îi vor fi fatale *trădătorului* (vorba lui Rosetti, deşi obedientul domnitor democratic nu trădase *cauza*, ci încerca doar să-şi elimine rivalii şi să-şi consolideze, naiv, poziţia personală). Urmare a intrigilor *clicii*, (cum numea Bălcescu triada compusă din Rosetti şi fraţii Brătianu)

Napoleon nu-l mai simpatiza pe Cuza. Ce-a urmat după aceea a fost numai o repetare a evenimentelor din București din 1848 și ceea ce făcuse Cuza însuși după exemplul Franței imperiale. Lovitura de stat fusese făcută în înțelegere cu unele cercuri ale Curții din Paris.(IOR1/648) *De aceea se convocă o conferință la Paris, care trebuia să hotărască încă o dată soarta țării.* (IOR1/647),

Câștig de cauză avură *ultraliberalii*, adică cei mai sincronizați vremurilor, care nu oboseau să afirme și să lucreze necondiționat la consolidarea României ca *pașalâc* al Franței *mesianice: Cestiunea noastră se propagă în toate părțile. Napoleon crezu că vom putea să-i dăm ceea ce-i cântarăm prin toate instrumentele în curs de 3-4 ani, adică o Francie de 10 milioane la Dunăre, care la un războl cu Austria și la o-mpărțire a Turciei să-i poată da o oaste de 200 000 de soldați, comandată de generalii lui.*(ROS/346)

Tot ce cer *ctitorii statului național român* este să li se recunoască statutul de francezi, adică de *copii divini ai luminii* și să fie lăsați ca în această calitate să apere granițele hiperboreene ale imperiului: *Francia s-a ridicat și Europa întreagă s-a ridicat la vocea ei. Libertatea s-a ivit din sânul Franciii, ca zeii lui Homer din înălțimile Olimpului, și a făcut ocolul lumei. Piciorul ei s-a pus pe pământul nostru, pe acel sol român a cărui limbă, a cărui origină le-ai studiat* (Michelet), *unde numele vostru, cărțile voastre, ideile voastre ridică atâtea simpatii.*

Piciorul ei s-a pus și iată că pământul s-a cutremurat, un fior a străbătut de pe marginile râurilor sale, până în vârful munților, fără turburări, fără zguduiri, fără sfâșieri, fără ca sângele să fi curs, ca prin farmec. Opera întunericului a reintrat în umbră, opera de lumină și divină s-a arătat oamenilor. "Lux fiat et lux facta est." Toată nădejdea noastră este în a doua noastră patrie. Și aceasta este adevăr. Tot românul are două patrii. Mai întâi pământul pe care s-a născut, apoi Francia.(ROS/370) *Francia ne-a crescut, ne-a instruit; scânteia care a strălucit asupra țării noastre am luat-o din focarul ei. Mai amintește Franciei că suntem fiii săi, că am combătut pentru ea pe baricade. Adaugă că ceea ce am făcut, l-am făcut după exemplul ei că suntem ante-garda ei în partea Rusiei.*(ROS/371)

Termenul de *colonie*, folosit pentru a desemna un stat care în toate documentele figurează ca *independent, liber, suveran și național* este inacceptabil pentru oricine, admis, eventual, doar ca o metaforă (o metaforă a ce?). Or, este vorba de sensul cel mai propriu al cuvântului, adică de popularea unui teritoriu vacant, sau *considerat astfel în mod simbolic*. Continentul american, de exemplu, nu era deșert de oameni și imensele șesuri necultivate aveau totuși un proprietar, vânătorul indian, care trăia de pe urma bizonilor ierbivori, doar că el nu era considerat decât un semi-om. La fel în Africa, Asia, Australia, și oriunde a ajuns omul occidental.

În aceeași situație se află și aborigenii din Europa orientală, printre care moldovalahii. Ei sunt ignorați ca oameni în toată puterea cuvântului de revoluționarii care, indiferent de originea lor etnică, sunt recrutați dintre cei care au o mentalitate de coloniști, de desperados *cuceritori ai unei lumi noi*. (Nouă pentru ei, pentru că nu o cunosc.) Așa se explică *latinismul*, insistența cu care vorbesc de *colonia lui Traian*. Așa se explică elucubrațiile unui Rosetti, pentru care românii sunt un popor de exilați. Așa se explică xenofilia prostituantă, pe care o moștenim și noi, străinii români ai vremurilor acestea, xenofilie a unor oameni care lucrează împotriva tradiției tocmai pentru că ei înșiși nu pot concepe ideea de patrie și de istorie, considerându-se generație spontanee: *Dar cum o să ți se pară, când ți-oi spune că sunt piste 3 luni de când nu mă pot vindeca de dorința ce am d-a studia 3, 4 ani ș-a scrie... ghici...? Istoria ovreilor, revoluționară și literară, 2 volume. Ce ai cu ovreii, o să-mi zici? Așa îmi zic și eu și nu pot găsi alt nimic decât că-mi sunt dragi.*(ROS109).

Colonia înseamnă în principal două lucruri: un teritoriu de exploatare a resurselor primare și a acelora ale unor indivizi aflați în afara standardelor de *umanitate* impuse de puterea cuceritoare, la care se adaugă o piață de desfacere a produselor secundare fabricate de omul *superior*; în al doilea rând, colonia este spațiul de evacuare a deșeurilor sociale ce nu mai pot fi absorbite, acea populație infracțională, sau cel puțin parazitară, antisocială, generată pe o scară tot mai mare de civilizația modernă. Secolul XIX este epoca în care încep marile mișcări de populații, datorate tocmai noilor condiții create de revoluție.

Când numărul acestor *oameni de prisos* atinge pragul critic, ei sunt expulzați sau lăsați să emigreze într-o *țară a nimănui*, lipsită de instituții statale solide, loc *viran* în afara civilizației.

Răscruce a continentului, spațiul românesc era locul ideal de amplasare a rezervorului colector a tot ceea ce Europa nu mai putea mistui. De asemenea, România era locul ideal pentru colonizare, datorită materiilor prime neatinse, a drumului comercial dunărean, a unei piețe de desfacere a subproduselor industriale. Într-adevăr, ea merita să fie o *națiune*: *Englejilor trebuie să le vorbești comerciu, mine,*

păduri, căi ferate, petrol, canalizările râurilor, debuşeul cel mai mare al industriei şi comerciului englez, Dunărea la dispoziţiunea comerciului şi industriei al naţiunei celei libere. Cea mai mare Californie, o Americă în Europa pentru industria şi comerciul englez. Toată lumea a înţeles-o, o cere. Noi ca deputaţi ne-am muncit să deschidem această cale. Ca membri la sfat, îndată ce am început să propagăm a da îndată oraşul acesta în întreprinderi pe 95 ani ne-a casat etc., etc. Bogăţiile sunt mari şi noi am voit să le dăm englejilor (şi francejilor). Noi am fost, să le zici, cu Franţa, fiindcă ea ne susţinea; şi Englitera pentru că nu ştia, ne combătea. Dar suntem cu Englitera, căci ea este libertatea, ea este industria cea mare, şi perim din cauză că comorile noastre sunt îngropate etc., etc.(ROS/380)

Numai noi putem face confederaţiunea. Acesta este un adevăr. Fă-l cunoscut, dezvoltă-l, propagă-l şi în Francia şi în Englitera. Times *scria acum un an că să cază Austria şi să dea Dunărea până la Marea Neagră maghiarilor, căci ei o vor deschide-o comerciului şi industriei engleze. Nu se poate. Numai noi putem împăca totul, şi numai, zău, noi, şi prin noi comerciul şi industria engleză (franceză) pot avea această Californie, aceste Indii ale Europei etc., etc.*(ROS/381)

Astfel, cel mai unitar popor european, care a putut absorbi şocurile invaziei triburilor zise *barbare*, devine victima invaziei imparabile a singurilor barbari din istorie, aceia produşi de societatea modernă. Un alt vehicul al acesteia a fost aproape continua ocupare a Principatelor de către armatele ruseşti, austriece şi otomane, însoţite în campanii de armata *corbilor* iudei, a speculanţilor de război, de *cei ce adună aur din bălţile de sânge* (Eminescu).

Aceşti nomazi nu au un statut precizat în cadrele sociale, nu numai etnic, dar nici funcţional. *Funcţia* pe care o îndeplinesc, este una negativă, parazitarea prin diverse mijloace speculative, sub sau cel mult la limita infracţionalităţii, tot mai mult lărgite prin *liberalizarea* legislaţiei.

Nu este vorba, aşa cum se spune, de o clasă *comercială*, ci de una eminamente exploatatoare, nu doar neproductivă, ci distructivă social, economic, spiritual şi *biologic*, prin exploatarea viciului, dacă ar fi să ne gândim doar la industria de alcool sintetic, prin care ţărănimea română a fost nu numai slăbită economic, dar şi fizic, printr-un proces istoric similar aceluia al sclavizării şi decimării aborigenilor americani şi africani, neobişnuiţi cu alcoolurile distilate, mai ales cu acelea preparate cu adaos de acid sulfuric.

Neavând nici un statut legal, nici un drept legitim într-un spaţiu care îi acceptase totuşi, revoluţia le creează un stat în care toate criteriile sunt răsturnate, *funcţia* parazitară acuzând funcţia de conducere, atât cât mai era reprezentată, de *exploatare* a funcţiei *productive* şi pretinzând în numele acesteia accesul la putere. Toată teoria *democraţiei* moderne, a *egalităţii*, nu reprezintă decât efortul ideologic de legitimare a acestei acţiuni împotriva firii, care transformă categoriile sociale reale, funcţionale, în categoria abstractă de *cetăţean*.

În accepţiune modernă, *cetăţean* înseamnă *soldat al revoluţiei*, iar revoluţia ca atare este expresia armată a invaziei noilor migratori, pregătită printr-un lung război ideologic: *Cetăţeni în general, preoţi, boeri, ostaşi, neguţători, meseriaşi de orice treaptă, de orice religie, ce vă aflaţi în capitală şi prin oraşe, greci, sârbi, bulgari, germani, armeni, israeliţi, armaţi-vă spre a ţine buna orânduială şi a ajuta la fapta cea mare. Patria noastră e şi a voastră. Vouă vă place a şede într-însa şi ea vă primeşte. De azi înainte o masă avem cu toţii, un ospăţ de frăţie ni se întinde, aceleaşi drepturi vom avea cu toţii.*(ACTI/499) *Dreptate Frăţie. Cetăţeni, de ce v'aţi tras în casele voastre? De ce mâna voastră cea tare şi tânără a lăsat puşca biruinţei? Români, până ce câmpul bătăliei nu se curăţă de toţi vrăjmaşii, chiar şi de trupurile lor, şi până ce iarba şi florile nu cresc pe dânsul, soldatul nu trebuie să lase arma.*

Tineri români, negustori virtuoşi, fraţi israeliteni, soldaţi tari şi puternici ai gardei naţionale, sculaţi, deşteptaţi în voi patriotismul, aş putea zice chiar şi eroismul şi păziţi iarăşi oraşul precum l-aţi păzit atunci... (*Proclamaţiune* a lui Rosetti, în ACT I/LII)

Se cere: *În numele Moldovei, a omenirei şi a lui Dumnezeu!* (de V. Alecsandri - Broşură) *formarea grabnică a unei garde cetăţene prin toate târgurile ţării, alcătuită atât din Români cât şi din străini proprietari.*(ACTI/426)

În timp ce organizează *gărzile patriotice*, armata sanchiloţilor *apostoli* ai libertăţii demobilizează armata naţională: *Ofiţeri români! Camarazii voştri din Europa v-au dat exemplu. Europa luminată e cu ochii deschişi asupra voastră.*(ACT/I497) *Iar dacă capii voştri vă vor comanda asupra fraţilor voştri, n-aveţi să ascultaţi decât glasul poporului suveran; frângeţi-vă săbiile înaintea oricărui comande vărsătoare de sânge. Nişte asemenea comandanţi vor fi insuflaţi de duhul lui Satan.*(ACTI/498),

Patrioţii de la '48 îşi doreau un jacobinism sângeros, cu Bălcescu în chip de Saint-Just (*Faceţi mai curând*

judecată arestuiţilor. Cercetaţi şi ispitiţi ca să se afle toţi complotiştii şi arestuiţi-i. Acum avem mijloace de a ne scăpa de toţi reacţionarii. Trebuie ca judecata să fie cât mai expeditivă. O comisie ostăşească ar fi fost de trebuinţă. În împregiurări grele şi estraordinare trebuie măsuri estraordinare. Nu faceţi poezie şi sentimentalism, ci dreptate straşnică.(BALIV/74) *Socot că acum vom putea începe o mişcare română. De nu alt ceva, măcar o grozavă răzbunare în contra ciocoilor.*(BALIV/167)) sau cu un Brătianu robespierrian: *Brătianul* (Dumitru) *e un maniac furios care nu pricepe nici locul unde se află, nici poziţia politică şi morală a poporului şi a ţării noastre. Aşa el ne scriea mereu din Ungariea ca să jefuim bisericile şi să dăm foc oraşelor, p-atunci pe când poporul nostru nu era deloc revoluţionat şi nu voia deloc a se bate.*(BALIV/109) (Bălcescu nu are nimic împotriva iniţiativelor ca atare, ci a momentului rău ales.)

Dacă din fiorosul plan a ieşit un vodevil alecsandrinian, vina nu e a complotiştilor, ci a ţăranilor, care nu au înţeles să se *revoluţioneze*, aşa cum nu o vor face nici în timpul primului război, când au oprit revoluţia comunistă aproape victorioasă în Moldova.

Spuneam că toate victoriile noastre naţionale, de 150 de ani încoace, au făcut parte dintr-o istorie *programată*, în care am fost, antrenaţi fără a ni se cere părerea, rolul nostru fiind doar acela de a lupta şi a muri pentru cauze străine, fiind excluşi, după fiecare război câştigat de la tratativele de încheiere a păcii. Iluziile compensatorii, morale şi teritoriale, cu care am fost *dăruiţi* au avut un preţ, acelaşi de fiecare dată: obligaţia de a acorda drepturi depline imigranţilor clandestini. Istoria constituţiilor noastre este istoria lărgirii acestor drepturi, pentru ca în 1923 România să fie o ţară mai *democratică* decât Statele Unite, având *cea mai modernă constituţie din Europa.*

Astfel, în 1856, *printre alte puncte ale constituţiei, Divanurile discutară şi stabilirea situaţiei legale a străinilor. Mai ales asupra acestui punct se ajunse la discuţii violente.*(IOR1/628)

Câţiva ani mai târziu, prin 1864, nu se mai discută doar despre dreptul de azil al celor veniţi *pe furiş*, ci dreptul lor de proprietate, într-o ţară care, în tristele vremuri ale atotputerniciei otomane, putea să impună suzeranului interdicţia de a avea pământ şi de a construi pe teritoriul său: *Legea asupra dreptului de proprietate acordat străinilor a făcut aici o impresie proastă, din pricina restricţiilor sale, şi în primul rând pentru că nu sunt socotiţi apţi a fi proprietari decât proprietarii domiciliaţi la noi. La ambasada Franţei mai ales s-a socotit că exceptarea evreilor nu este nici ea echitabilă şi că va avea un efect neplăcut în Franţa. Am şi primit o scrisoare de la preşedintele Comitetului central din Turcia al Alianţei israelite universale a cărei copie o aveţi alăturat.*(Negri către Cuza, în CUZ/371).

Acesta era preţul recunoaşterii unirii, pe care Cuza, deşi declară că: *Singura mea datorie este să mă gândesc la reorganizarea ţării potrivit principiilor Convenţiei de la 1858.*(CUZ/438) încearcă să nu-l plătească, gândindu-se chiar la rezistenţa armată: *Pentru a ne păzi bine graniţele şi ca să supraveghem şi mai bine aglomerările de străini, sunt dispus să măresc numărul trupelor noastre.*(CUZ/438)

Recunoaşterea independenţei a fost de asemenea condiţionată de abrogarea unui anumit articol din constituţie, care prevedea îngrădiri necredincioşilor. *Lupta* dusă în jurul *articolului 7*, s-a încheiat abia în 1923, după un alt război câştigat, în urma căruia am pierdut orice drept de a ne proteja în interior.

Tot după *victoria* din 1877, care ne-a adus, pe lângă slăbirea suveranităţii interne, şi pierderea sudului Basarabiei, este luată în calcul posibilitatea colonizării provinciei de compensaţie Dobrogea, cu cetăţeni *austrieci*.

BIBLIOGRAFIE

ACT I - *Anul 1848 în Principatele Româneşti. Acte şi documente publicate cu ajutorul comitetului pentru rădicarea monumentului lui Ioan C. Brătianu, Tomul I - 821-1848,* Bucureşti, Institutul de Arte Grafice "Carol Gobl", 1902.

BAL I - *Bălcescu Nicolae, Opere complete, vol. I,* Bucureşti, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică.

BAL II - *Bălcescu Nicolae, Opere complete, vol. II,* Bucureşti, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică.

BAL III - *Bălcescu Nicolae, Opere complete, vol. III,* Bucureşti, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică.

BAL IV - *Bălcescu Nicolae, Opere complete, vol. IV,* Bucureşti, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică.

IOR I - *Iorga Nicolae, Istoria poporului românesc,* Ed. Ştiinţifică şi Pedagogică, 1984.

IOR II - *Iorga Nicolae, Studii asupra evului mediu românesc,* Ed. Ştiinţifică şi Pedagogică, 1984.

ROS - Rosseti, C.A., *Corespondenţă*, Minerva, 1980.

CUZ - Cuza, C.A., *Corespondenţă*, Ed. Academiei 1978

Document

DESPRE COMPOSESORATELE DE PĂDURE DIN JUDEȚELE COVASNA ȘI HARGHITA

unde se va vedea originea și însemnătatea composesoratelor de pădure și ce vor să însemne astăzi pentru românii din Harghita și Covasna

Primele composesorate au fost înființate ca o formă de *folosință comună* a membrilor regimentelor secuiești de graniță înființate de Maria Tereza, proprietatea rămânând a statului. Dreptul de folosință asupra pădurilor s-a transformat în drept de proprietate numai între anii 1870-1880, printr-un abuz de putere, în detrimentul statului, în perioada când politica de maghiarizare a Transilvaniei căpătase formele de cea mai mare intensitate. Atunci, suprafețele de pădure folosite în comun de foștii grăniceri și urmașii lor au fost intabulate în cadastru, respectiv în cărțile funciare, deși aceștia aveau numai dreptul de folosință asupra pădurii și nu cel de proprietate.

Românii nu au fost primiți în aceste composesorate, decât în număr restrâns, doar în câteva localități. Proprietatea composesorală secuiască a fost un mijloc eficient de deznaționalizare a românilor care au fost obligați să devină maghiari pentru a putea face parte din obștea composesorală.

O altă categorie de composesorate au fost înființate după Dualismul Austro-ungar, cu scopul vădit de a-i ajuta pe secui. Composesoratele secuiești, atât cele de origine grănicerească cât și cele create ulterior, au fost și sunt în detrimentul românilor din județele Covasna și Harghita.

Considerații istorice, economice și juridice pertinente, devenite după apariția legii 1/2000 de mare actualitate, a făcut magistratul Ovidiu Creangă în publicația *Țara Bârsei* din iulie-august 1932 și Gheorghe Popa-Lisseanu în lucrarea *Date privitoare la maghiarizarea românilor*, apărută în 1937.

Din monitorizarea presei locale rezultă multiplele și complexele implicații și consecințe ale reînființării composesoratelor. Deputații UDMR au actualizat vechiul slogan *Ardealul este al celor cărora le aparține pământul* conform căruia *Ținutul secuiesc este al celor cărora aparține pământul. Nu trebuie lăsat statului nimic sau eventual doar câteva procente*, susțin parlamentarii UDMR din zonă.

De menționat că pădurile din județul Harghita, de la granița cu județele Neamț și Bacău au făcut obiectul unei dispute prelungite între Moldova, respectiv Principatele Unite și Imperiul Austro-Ungar, iar cele din Zona Buzăului Ardelean au fost proprietatea grofilor maghiari.

Redăm selectiv câteva din aprecierile referitoare la composesorate și aplicarea legii nr.1 din presa de limbă maghiară din județul Covasna. Composesoratele nu constituie doar o sursă de venituri, ci una de autoapărare colectivă, cetate de apărare a spiritului unitar. Miza este uriașă pentru că redobândirea noilor pământuri și păduri poate fi hotărâtoare pentru un timp mai îndelungat pentru soarta comunității maghiare din România. Acțiunea reprezintă un pas uriaș, înainte din perspectiva autodeterminării; o problemă cheie a menținerii și consolidării maghiarimii din Transilvania. Din 150.000 hectare pădure existente în județul Covasna, aproape toată suprafața a fost revendicată. La fel s-a revendicat și în județele Harghita și Mureș. Este meritul domnului Secretar de Stat Pete Istvan faptul că se va restitui integral proprietatea composesoratului indiferent de numărul solicitărilor. Vor beneficia și cetățeni români care trăiesc în străinătate sau care au dublă cetățenie. Pentru a-i ajuta pe aceștia, UDMR a deschis în 28 ianuarie la Budapesta un birou unde până în 23 februarie s-au prezentat 1200 de persoane. Pentru cei din țară UDMR a editat un îndreptar la legea Lupu în 3000 de exemplare.

UDMR are o activitate enormă în elaborarea și aplicarea acestei legi, apreciată drept *cel mai mare rezultat din sfera economică al activității de 10 ani a Uniunii.* Există un uriaș aparat care s-a pus în mișcare: grupuri parlamentate, biserici, angajați, organizații de specialitate. S-a reactualizat expresia istoricului maghiar Moricz Miclos care a spus: *destinul Transilvaniei este pământul.*

Problematica reconstituirii fostelor composesorate reprezintă unul din cele mai intens mediatizate subiecte în acest an. Presa de limbă maghiară din zonă - cu precădere cotidianul local *Haromszek* - se implică din ce în ce mai mult în susținerea demersurilor liderilor UDMR, vizând urgentarea aplicării Legii pentru reconstituirea dreptului de proprietate asupra terenurilor agricole și forestiere,

solicitate potrivit prevederilor Legii fondului funciar nr. 18/1991 şi ale Legii nr. 169/1997.

Intrarea în vigoare a Legii funciare este considerată un eveniment deosebit pentru comunitatea maghiară din România, un succes pe care - aşa cum subliniază în materialele de referinţă - formaţiunea reprezentativă a acesteia l-a putut repurta doar în condiţiile participării la guvernare şi pentru care a luptat încă din 1996, de la începutul mandatului. Principalul aspect este legat de faptul că acest act normativ permite restituirea fără nici un fel de restricţii a pădurilor aflate în composesorat, care constituie cea mai extinsă formă de proprietate din Secuime.

Conform unor interpretări abuzive ale legii din partea unor lideri UDMR, fostele composesorate trebuie reînfiinţate, existând posibilitatea restabilirii situaţiei proprietăţilor din 1948. Potrivit evaluării liderilor UDMR, această comunitate are acum posibilitatea de a-şi recăpăta 90-95% din drepturi. În realitate - subliniază Simó Erzsebet în articolul semnat în *Haromszek* / 25.01.2000 - acest procent este relativ, deoarece actuala lege restabileşte într-o oarecare măsură doar stările de după Trianon, adică din 1921, când s-a încheiat prima mare etapă de jefuire a maghiarimii. În conformitate cu datele furnizate, fostele proprietăţi comunitare maghiare din Trei Scaune sunt evaluate la aproximativ 33.000 ha. Se apreciază că deşi proprietăţile care urmează să fie restabilite prin aplicarea acestei legi reprezintă doar un crâmpei din patrimoniul de odinioară, pentru maghiari acest lucru este extrem de important, având în vedere perspectivele pe care le deschide şi anume, posibilitatea unei propăşiri reale din punct de vedere economic.

Miza este uriaşă - afirmă Benko Levente *(Haromszek 2/15.02.2000), pentru că redobândirea noilor pământuri şi păduri poate fi hotărâtoare pentru un timp mai îndelungat pentru soarta comunităţii maghiare din România.*

În materialele de presă pe această tematică se accentuează asupra necesităţii urgentării aplicării noii legi (măsurarea terenurilor şi pădurilor, eliberarea certificatelor de proprietate), argumentele invocate fiind următoarele:

- terenurile nerevendicate până la data de 12 martie vor intra definitiv în proprietatea statului;
- posibilitatea revenirii PDSR la guvernare şi punerii în aplicare a ameninţărilor privind modificarea legii.

Este invocată forţa de coeziune a fostelor composesorate şi rolul lor în funcţionarea autoguvernării. În cazul în care punerea în posesie a foştilor proprietari va fi analizată până la data alegerilor generale, va fi aproape imposibil să li se ia maghiarilor un drept, o proprietate redobândită.

Între argumentele invocate în favoarea susţinerii necesităţii reconstruirii composesoratelor figurează şi restabilirea, pe această cale, a democraţiei locale care guverna activitatea acestor forme de proprietate în perioada anterioară. Se subliniază de asemenea rolul extraordinar pe care l-au avut aceste composesorate în viaţa culturală, economică şi religioasă a comunităţii.

În intervalul menţionat s-au organizat numeroase consfătuiri, adunări săteşti, cu participarea liderilor UDMR din zonă, ocazie cu care s-au formulat cele mai importante sarcini în vederea reconstituirii composesoratelor:

- stabilirea patrimoniului acestora;
- înfiinţarea şi înregistrarea cât mai urgentă a noilor composesorate.

În numeroase localităţi din judeţ s-au organizat şedinţe de reconstituire a composesoratelor - Valea Zălanului, Aita Seacă, Comolău, Bătanii Mici, Aninoasa, Bita, Saciova, Estelnic, Covasna, Lisnău, Lisnău-Vale, Vârghiş, Sânziene. În cadrul acestora s-a adoptat regulamentul de bază şi, prin vot, a fost ales Consiliul de conducere al composesoratului.

Se accentuează asupra faptului că aceste composesorate trebuie să slujească interesele şi binele comunităţii, funcţionând în baza principiului democraţiei. Astfel, referitor la transferarea dreptului de proprietate, se stipulează că pădurile nu se pot vinde persoanelor din afara composesoratului, doar membrii composesoratului având calitatea de cumpărător. În cazul în care nu se găseşte un cumpărător, terenul este cumpărat de composesorat, din venitul anual, şi împărţit între membri în funcţie de suprafaţa deţinută de fiecare în parte.

Sunt reguli în baza cărora funcţionau fostele composesorate şi care vor fi reluate pentru ca nici unul dintre urmaşii îndreptăţiţi să nu-şi poată vinde pădurea primului ofertant - se subliniază în materialele de presă.

Sunt reguli stricte privind suprafaţa maximă pe care o poate deţine o persoană fizică, pentru ca nici unul dintre membrii composesoratului să nu poată ajunge să deţină o putere mare şi să conducă după bunul plac, hotărâtoare fiind voinţa comunităţii.

Document

Aşa cum rezultă din aceste materiale, se încearcă elaborarea unor programe, în baza cărora composesoratele, conform tradiţiilor locale, să formeze asociaţii de exploatare sau de prelucrare a lemnului, pentru valorificarea acestuia ca produs finit, evitându-se astfel vânzarea la preţuri derizorii. De asemenea se vor elabora programe pentru valorificarea păşunilor, pentru ca şi creşterea şi îngrijirea animalelor să fie preluate de composesorat, căci şi în trecut aceste sarcini reveneau comunităţii. După cum se arată în unele materiale, se mizează pe sprijinul statului ungar în acest sens.

Materialele mai sus prezentate sunt puternic angajate afectiv, având grave accente antiromâneşti, scopul principal fiind mobilizarea etnicilor maghiari, ca aceştia să manifeste simţ de răspundere, solidaritate şi curaj în privinţa reconstituirii dreptului de proprietate pentru a-şi revendica întreaga avere furată de statul român. Aserţiuni de genul *aici, statul* (se subînţelege român) *nu a deţinut niciodată măcar un copac* revin în mod obsesiv.

Unele materiale semnalează presupuse abuzuri din partea administratorilor statului ai suprafeţelor forestiere (ocoale silvice). În acest sens reţine atenţia atitudinea instigatoare a primarului localităţii Belin, Vajda Denes, care dezvăluie în paginile cotidianului *Haromszek* jafurile nemiloase care au loc în întregul judeţ Covasna şi anume: defrişările în cantităţi industriale care se fac de către ocoalele silvice, în numele statului şi care, după părerea sa, contravin art. 35. alin. 2 al Legii funciare. El adresează pe această cale un apel tuturor colegilor primari pentru a acţiona împreună şi apăra interesele locuitorilor, pentru a se termina odată cu prădarea pădurilor şi vânzarea lor străinilor, ameninţând: dacă nu se va putea rezolva nimic pe calea tratativelor, vom acţiona pe calea nesupunerii civice şi dacă trebuie, ne vom apăra cu forţa moştenirea (...)

Reţin atenţia tonurile ameninţătoare din unele materiale ca de exemplu: *Oricine va veni în locul celor de acum* (n.n. adică al actualilor guvernanţi) *va trebui să respecte proprietatea particulară! Aceasta este sfântă şi inviolabilă! Cei ce se vor atinge de ea vor fi îndepărtaţi în mod ruşinos din Europa, mai mult chiar nu va mai rămâne urmă de ei pe tot globul pământesc. A fost a noastră şi va fi a noastră!*

Aşa cum reiese din aspectele relevate, se conturează posibili factori de risc la adresa siguranţei naţionale prin crearea unor surse de instabilitate socială:

- pe fondul unor eventuale conflicte între localităţi care îşi dispută proprietatea asupra composesoratelor (din datele difuzate în presa locală între localităţile Zagon şi Întorsura Buzăului, Ojdula, Breţcu şi Ghelinţa, din judeţul Covasna şi comuna Tulnici din judeţul Vrancea, între Dobolii de Jos, Podu Olt şi Dobrlău, Chichiş şi comunele din jur, Târgu Secuiesc şi Sânzâieni şi altele);
- prin incitări din partea unor autorităţi administrative locale la acţiuni de nesupunere civică vizând obstrucţionarea activităţii ocoalelor silvice, înainte de punerea în posesie a persoanelor îndreptăţite să primească în proprietate terenuri forestiere, care, conform legii, trebuie să se facă după crearea în teritoriu a structurilor de control şi de aplicare a regimului silvic şi numai după promulgarea legilor privind contravenţiile silvice, regimul silvic şi administrarea fondului forestier proprietate privată şi de stat, precum şi a statutului personalului silvic (conform art. 35 alin.1);
- o posibilă consecinţă a aplicării legii 1/2000 în spiritul urmărit de liderii etnicilor maghiari ar fi readucerea în actualitate a unor grave inechităţi în sensul că populaţia română va fi exclusă de la aceste forme asociative de proprietate, constituite exclusiv după criteriul etnic. Acest fapt poate afecta climatul interetnic din zonă.

Prin acţiuni de genul celor menţionate se urmăreşte limitarea, mai mult decât atât, excluderea oricăror competenţe ale statului român în zonă. Edificator în acest sens este interviul acordat publicaţiei *Europai-Ido* nr. 4, de Tamas Sandor, jurist, deputat UDMR de Covasna, în care se subliniază:

Noi considerăm că trebuie să se pună odată capăt situaţiei în care alţii să ne administreze (sau să ne distrugă) bunurile, sub ochii noştri. Consider că ceea ce putem obţine acum este maximum posibil în actuala conjunctură politică. Acest lucru nu înseamnă însă că renunţăm la celelalte revendicări.

Acelaşi lider UDMR este citat într-un alt material, cu ocazia consfătuirilor pe tema legii funciare, la care a participat, când l-a citat pe un istoric maghiar care spunea că *Ardealul este al acelora, în proprietatea cărora se află pământul!* (*Haromszek*/15.02.2000).

Ipoteza unei eventuale eludări a prevederilor legii este susţinută şi de poziţia exprimată de liderii UDMR - între care parlamentarii UDMR Birtalan Akos şi Tamas Sandor - în cadrul informărilor făcute cu ocazia recentelor deplasări făcute în judeţ, conform căreia trebuie înfiinţate composesoratele, fără a mai aştepta instrucţiuni din partea Guvernului sau a Prefecturii.

“CUM SĂ MAGHIARIZĂM NUMELE DE FAMILIE”

este un document în care Simon Telkes, preşedintele *Societăţii centrale de maghiarizare a numelui* în anul 1898, indică la nivel instituţional şi particular, modalitatea de maghiarizare a numelor româneşti, ale cărei consecinţe le trăim şi acum

I. Numele maghiar. Aşa cum, prin botez, creştinul devine membru al comunităţii creştine, tot aşa, prin maghiarizarea numelui de familie, prin botez naţional, cel cu nume străin este primit în societatea maghiară, în rândurile adevăraţilor fii ai naţiunii. Acest botez, acest crez este, din punctul de vedere social şi naţional, mult mai important decât botezul religios, care nu dă decât un prenume şi aduce adepţi numai religiei, pe când maghiarizarea numelui de familie îl face maghiar şi astfel ne măreşte încrederea reciprocă şi ne face egali întraolaltă, maghiarizarea numelui având, prin urmare, un mare rol etic în consolidarea şi unificarea naţiunii noastre.

S-ar putea spune că numele maghiar reprezintă *crezul politic.* Sentimentele maghiare ale celui ce poartă nume unguresc nu pot fi puse la îndoială, deoarece, dacă cineva nu vrea să fie maghiar, află destule modalităţi ca să-şi schimbe numele.

Mulţi spun: *Numele nu contează, sunt mai bun ungur cu numele meu străin decât alţii!* Ei flecăresc şi noi trebuie să-i credem pe cuvânt. Dar de ce nu o demonstrează deschis, de ce nu o dovedesc prin fapte? De ce ne scot ochii afirmând că tatăl şi bunicul lor şi-au purtat numele cu demnitate? Oricum, ei au fost nemţi, slovaci etc. şi s-au mulţumit cu starea şi cu numele lor.

Cu totul alta este situaţia noii generaţii, ce se declară cu mândrie maghiară, şi totuşi îşi mai păstrează numele cu care strămoşul slovac sau german s-a fălit, respingând bănuiala de a trece drept maghiar. Această generaţie ar trebui să renunţe la tradiţia conservatoare, să nu se lase urmărită de limitata prejudecată feudală şi să se ridice la înălţimea la care numai geniul naţional se poate ridica, adică să rupă cu obiceiurile învechite şi să nu se preocupe de prejudecăţi, demonstrând elocvent sentimentele maghiare.

Nu numai nobleţea, ci şi numele obligă. Cel ce poartă nume maghiar nu-şi repudiază niciodată sentimentele maghiare şi nici nu-şi minimalizează obligaţiile faţă de naţiune şi patrie, nu contează că este maghiar, deoarece numele său l-ar dezminţi.

Maghiarizarea numelui este un jurământ de credinţă, o angajare patriotică. Maghiarizarea numelui întâmpină două principale dificultăţi: *tradiţia* şi *prejudecăţile.* Cu prima putem termina repede, întrucât ruperea verigilor naţionale nu produce decât neplăceri neînsemnate şi, faţă de gravitatea problemei, nu poate fi luată în seamă. Cu prejudecăţile însă avem de dus lupte mai grele decât cu comodele obiceiuri burgheze. Prejudecăţile, de obicei, sunt adânc înrădăcinate în cercurile conservatoare ale nobililor, care îşi păzesc cu străşnicie numele aristocratic.

Unii dintre aceştia îşi descarcă mânia prin izbucniri necontrolate, când, întâmplător, un cetăţean de origine obscură îndrăzneşte să-şi ia un nume cu rezonanţă similară. În schimb, uită că orice cetăţean poate să-şi câştige o faimă, dând strălucire şi glorie numelui său. Aşadar, nimic nu-l poate împiedica pe omul de rând să-şi obţină doritul nume. În acest chip nu încearcă a încuraja pe nimeni spre a-şi alege nume vestite, dar socotim că văicărelile pe această temă sunt lipsite de demnitate.

Unii domni, temându-se să nu se compromită numele istorice prin maghiarizare, devin pur şi simplu prăpăstioşi. De pildă, se jură că ar fi citit în ziare o ştire despre arestarea de către poliţie *la Szigetvár, a hoţului de buzunare Zrinyi Miklós.* E posibil ca ziarele să fi transmis o astfel de ştire poliţistă. S-ar putea întâmpla să fie o glumă de prost gust, dar regele ridică statuie eroului de la Szigetvár, ceea ce dovedeşte clar că ştirea poliţistă nu a vătămat cu nimic memoria numelui glorios.

Document

Ar fi păcat să ne împiedicăm în astfel de nimicuri. În ultimul timp, ori de câte ori am citit nume istorice (nemaghiarizate) în dosarele tribunalelor, le-am trecut pe ordinea de zi fără ezitare, deoarece şi purtătorii acestor nume istorice sunt oameni ca toţi oamenii. Falsele motive nu vor bloca - şi în această privinţă suntem absolut liniştiţi - avântul liber luat de procesul maghiarizării numelui.

Aşa cum numele ne ajută să ne deosebim unii de alţii, tot aşa el trădează naţionalitatea. Aici însă se află punctul nevralgic al Ungurilor. În literatura, ştiinţa şi arta noastră unele nume de vază au rezonanţă străină şi deseori nu sunt considerate ca maghiare, ceea ce reprezintă o însemnată pierdere de prestigiu al culturii noastre în străinătate. Din acest motiv străinătatea ia cunoştinţă de noi atât de greu şi atât de lent. Cu câţiva ani în urmă, presa şi opinia publică au primit cu mare bucurie şi au felicitat ideea maghiarizării numelor, fără să caute pricină şi să se nelinişteaască de viitorul şi consecinţele acestei acţiuni. Astăzi, când mare parte de nume au fost maghiarizate, când campania a luat un avânt apreciabil, apar *falşii profeţi*, care se vaită frângându-şi mâinile: *Ce-o să iasă din toată harababura asta? Ce se va alege din numele Zrinyi, Hunyadi?* Ca şi cum aceste nume ar avea nevoie să fie apărate.

Bizuindu-ne pe sentimentul naţional maghiar, recunoscut la timp de cel mai şovin împărat din Occident, credem că cei şovăielnici şi de rea credinţă se vor convinge că maghiarizarea numelui va realiza o consolidare unică şi monolită a societăţii maghiare, în locul actualei societăţi pestriţe.

II. Cum maghiarizăm numele de familie

Alegerea noului nume trebuie să corespundă celui mai rafinat gust lingvistic: să fie impecabil maghiar şi să nu lezeze interesele nimănui. Noul nume să fie scurt, cu sonoritate plăcută, ungurească, frumos şi lesne de pronunţat chiar şi pentru un străin. Se vor evita numele strălucite şi de rezonanţă istorică, în toate cazurile posibile. Numele nou să fie uşor de recunoscut de orişicine şi, de la prima rostire, să se vadă că este unguresc. Numele aiurite, care nu înseamnă nici lae, nici bălaie, să fie evitate. Pentru a înlătura confuziile, nu se recomandă frecventele nume maghiare, ca: Kis (Micu), Nagy (Mare), Fehér (Albu), Fekete (Negru), Kovács (Fieraru), Molnár (Moraru), Szabór (Croitoru), Varga (Cismaru) etc., precum şi numele de botez lesne de tradus şi de schimbat. În ultimă analiză, fiecare face cum îl taie capul, dar dacă ţine să ia nume vechi, să cumpănească mult, pentru a nu căşuna necazuri familiarilor în viaţă. Dealtfel, bunul simţ impune, de pildă, să nu fie adoptate nume ca Batthyány, Hunyadi, Rákóczi, Széchenyi etc., nici nume de naţiuni, nici nume nobiliare, ca Bánfi, Vajdafi, Abaffi, Ostaffi etc. Mulţi cred că un *y* la coada unui nume poartă o semnificaţie nobiliară, dar se înşeală, deoarece acesta poate să arate doar că avem de-a face cu un nume mai vechi. De altfel, nobilimea din judeţele din partea Ardealului socoteşte corectă scrierea numelui cu *i*. Cei care doresc să-şi maghiarizeze numele recurgând la scrierea de modă veche dau dovadă de imaginaţie bolnăvicioasă. La alegerea noului nume recomandăm să se ţină seama de următoarele elemente:

1. De locul naşterii, al comunei, al pustei, al câmpiei, al ogorului, al hanului, al uzinei sau, în general, de toponime, la care, prin adăugarea literei i, se va obţine un ireproşabil nume maghiar, ca: Aradi, Békési, Csabai, Diószegi, Erdi, Füredi, Gömöri, Haraszti, Ipolyi, Jánosi, Karczagi, Lendvai, Monori, Némedi, Oroszi, Perháti, Romhányi, Selmeczi, Turi, Vári, Zágori etc. Dealtfel, toponimia noastră conţine un mare depozit de nume originale de localităţi cu pronunţarea maghiară atât de bună, încât folosirea lor la alegerea noilor nume este tuturor recomandată cu căldură.

2. Meseriaşul sau neguţătorul va proceda în mod corect dacă, pur şi simplu, se va numi după meseria sa. Astfel de nume pot fi: Acs (Dulgheru), Asztalos (Tâmplaru), Bányász (Minieru), Cserpes (Ţiglaru), Csipkés (Brodeza), Dobos (Toboşaru), Dudás (Gornistu), Ernyös (Umbrelaru), Erszényes (Poşetaru), Faragó (Strungaru), Festö (Boiangiu), Gelencsér (Căldăraru), Gyertyás (Lumânăraru), Hojós (Corăbieru), Halász (Pescaru), Into (Paznicu), Ihász (Văcaru), Juhász (Ciobanu), Jogász (Juristu), Kömives (Zidaru), Kalapos (Pălărieru), Lakatos (Lăcătuşu), Lantos (Lăutaru), Mester (Meşteru), Mészáros (Măcelaru), Nierges (Curelaru), Nyro... (Tundeoaie), Oltó (Grădinaru), Ostoros (Cel ce mână caii cu biciul la poştalioane sau în pustă), Posztós (Postăvaru), Puskás (Puşcaşu), Révész (Pilotul), Rajtos (Franjuri), Sütö (Brutar), Szitás (Sitaru), Timár (Tăbăcaru), Udvaros (Curteanu), Utas (Drumeţu), Vadász (Vânătoru), Vedres (Tinichigiu), Boltos (Băcanu), Csaplár (Barmanu), Itczés (Cârciumaru), Kalmár (Negustoru), Köblös (Burduhosu), Linsztes (Moraru), Pénzes (Bogătaşu), Szatócs (Prăvăliaş), Szattyános (Pielaru), Töszér, Tárnok (Magazioneru) etc.

3. Intelectualii pot să-şi ia numele după preocupările lor: Pap (Preotu), Kántor (Cantor, Crâsnic, Dascălu), Tanitó (Învăţătoru), Iré (Scriitoru), Katona (Cătana), Tiszt (Ofiţeru), Hadnagy (Locotenentu), Bajnok (Campionu), Csatlós (Premilitaru), Fegyveres (Armurieru), Harczos (Luptătoru), Hajdu (Haiduc), Kardhordó (Scutieru), Lándzsár (Lăncieru), Poroszló (Jandarmu), Puttantyos (culegător de vie), Pánczélos (cavaler în zale, Panţâru), Toborzó (Arcanu), Vivó (Scrimeuru), Várnagy (comandant de cetate, Hatmanu), Várör (paznic de cetate), Vezér (Căpetenie), Zászlós (Stegaru), Szoldos (Lefegiu) etc.

4. Îndeletnicirile străbune, pescuitul, vânătoarea, silvicultura, etc., muncile câmpului, ale pădurii, grădinăritul etc. pot furniza un mare număr de nume cu o bună pronunţare maghiară. Astfel: Szántó (Plugaru), Vetö (Semănătoru), Arató (Secerătoru), Kaszas (Cosaşu), Gulyás (Văcaru), Kertész (Grădinaru), Cserkész (Cercetaşu), Erdész (Păduraru), Gazda (Gazdă), Ör (Paznicu), Csösz (Jitaru, Gornicu), Majoros (Moşier), Szemzö (alegător de seminţe), Szedö (Culegător), Cséplö (Batozaru), Hajtó (Gonaciu), Kenyeres (Brutaru), Sajtos (Brânzaru) etc.

5. Cei ce doresc să păstreze amintirea naţionalităţii strămoşilor, pentru nepoţii de mai târziu, pot recurge la nume ca: Avar (Avar), Najos (Bavarez), Bolgár (Bulgaru), Cserkesz (Cerchez), Dalmát (Dalmaţianu), Horvát (Croatu), Hún (Hun), Görög (Grecu), Jasz (neam din regiunea Tisei), Kún (Cuman, neam aşezat între Dunăre şi Tisa), Labancz (tagmă militară), Magyar (Maghiar), Német (Neamu), Lengyel (Leahu), Orosz (Rusu), Örmény (Armeanu), Oláh (Valah, Român), Palócs, Szász (Sas), Székely (Secuiu), Tatár (Tătaru), Tót (Slovacu) etc.

6. Blondul poate să ia numele de Blond, cel brunet de Brun, cel ce se crede drăguţ, poate să ia numele de Drăguţ, cel plăcut, numele de Plăcut, nobilul de Nobil, fericitul de Fericit. Astfel unii îşi pot lua numele de Aranyos (om de aur), Buzgó (Harnicu), Bánó (Întristatu), Csöndes (Liniştitu), Csinos (Elegantu), Dicsó (Gloriosu), Elmét (Glumeţu), Jámbor (Blându), Takaros (Cumpătatu), Termetes (Voinicu) etc., alţii pot să-şi aleagă numele de Beszédes (Vorbăreţu), Vig (Veselu), Virág (Florea), Barák (Prietenar), Ifju (Junele), Oreg (Moşu), Os (Străbunu), Derék (om de nădejde), Dolgos (Harnicu), Fürge (Dibaciu), Jö (Bunu), Jeles (cel foarte bun), Heves (Pripitu), Vitéz (Viteazu) etc.

7. Oricine poate să se adreseze celor trei regnuri ale naturii, după cum urmează: Csóka (Cioară), Farkas (Lupu), Fürj (Potârniche), Hallö (Corbu), Sas (Vultur), Sólyom (Şoimu), Rigó (Privighetoare), Róka (Vulpe), Szarvas (Cerbu), Buza (Grâu), Arpa (Orz), Rózsa (Secara), Fenyö (Bradu), Aczél (Oţelu), Arany (Aurel), Réz (Arămaru), Vas (Fier) etc.

8. Numele se obţine după ziua de naştere, după anotimp, după munţi, după văi, după ape, după lacuri, după epoci etc. De pildă Szerda (miercuri), Péntek (vineri), Tavasz (primăvară), Nyár (vară), Eszaki (de nord), Déli (de sud, miazăzi), Harmat (rouă), Szél (vânt), Kárpáti (din Carpaţi), Vágvölgyi (din Valea Vagului), Tisza (Tisa), Balaton, Maros (Mureş), Körös (Criş) etc.

9. Nimeni nu va fi potrivnic dacă cineva îşi va lua numele de Elsö (primul), Harmös (tretie, al treilea), Négyes (al patrulea) etc. sau ceva asemănător.

10. Numele devine maghiar dacă se adaugă substantivelor sufixul *s*, *as*, *es*, *ös*, sau verbelor litera *ó*, *ö*, cu ajutorul cărora se alcătuiesc nume noi. Astfel verbul kérni (a cere, a ruga) devine Kérö (petiţionar, solicitator), de la mérni (a măsura) se ajunge la Mérnö (măsurător), védeni (a apăra) dă Védö (apărător), döntöni (a hotărî) devine Döntö (cel ce hotărăşte) sau Aczélos (oţelar), Boros (podgorean), Cserjés (tufăriş), Dinnyés (bostănar), Egres (agriş), Füves (pajişte), Fenyves (brădet), Gyökeres (rădăcinos), Hegyes (vârf), Ijász, Járatos (umblăreţul, uliţarnicul), Kardos (cel ce poartă sabie), Lombo (arbore secular), Madarász (păsărar), Nótás (cântăreţ), Párto (părtinitor), Peres (pârâtor), Rendes (cumsecade), Sodros (şuvoi), Szabados (om liber), Tölgyes (stejar), Tüskés (spin), Ugrós (săritor), Vermes (pivnicer), Zajos (zgomotos) etc.

11. Onomastica ungurească se poate reînnoi dacă, prin traducerea numelor existente, se obţine tonalitatea maghiară corespunzătoare. Astfel, din Schiemd derivă Kovács (fierar), din Wagner derivă Bognár (dulgher), din Drechsler derivă Esztergályos (strungar), din Schnitzer derivă Faragó (strungar), din Weber se ajunge la Takács (ţesător) etc. Tălmăcirea numelui străin să se facă în aşa fel încât să nu trezească în mintea omului senzaţia că are de-a face cu un nume tradus. Astfel de nume sunt mai rele decât originalele, deoarece nu sunt nici maghiare, nici germane. Nume ca Mayerfi, Mánffi, Keszlerffi etc. nu-s cu nimic mai bune decât Deutschi sau Ofeni etc. Mai bine Buchberger decât Könyvhegyi, căci, la auzul numelor de mai sus, ne dăm seama, fără

Document

tăgadă, că avem de-a face cu o traducere străină. Numai atunci ar fi considerat maghiar un astfel de nume, când în țară ar exista o comună cu numele Könyvhegyi. Decât să facem din Ankerschmied, Vasmacskakovácsi (făurar de ancore), sau din Ellenbogen, Könyöki (al cotului), mai bine Mayer să rămână Mayer şi Keszler, Keszler.

12. Romancierii noştri Jókai, Jósika, Eötvös, Kemény etc., poeții noştri Petőfi, Arany, Vörösmarty etc., dramaturgii noştri Katona, Szigligeti, Szigeti, Csiky, Dóczi, Rákosi, Tóth etc., istoricii noştri Horvát, Szalay, Varga etc. şi, în general, operele scriitorilor noştri reprezintă tot atâtea nume adevărate, cu o bună şi frumoasă sonoritate maghiară. Dintr-un astfel de tabel onomastic pot fi alese, cu curaj şi din belşug, nume ca Bátori, Béldi, Bárczai, Cserei, Kapuvári, Kárpáti, Madocsai, Perényi, Simonyi, Szécsi, Szentirmai, Telegdi, Ujlaki, Várdai, Zólyomi.

Nu intenționăm epuizarea modalităților corecte de maghiarizare a numelui. Am dorit doar să le amintim pe cele mai importante şi mai potrivite, recomandându-le spre a fi urmate. Gustul personal fiind variabil, nu este lesne s-o nimereşti la alegerea numelui. Nevoie ar fi de demarcat hotarul păstrării onorabile a numelor vechi. Aici hotărăşte îndeosebi bunul simț. Cel ce doreşte să ia un nume nou, face bine dacă cere părerea unei persoane de specialitate.

III. Îndrumări pentru maghiarizarea numelui

1. În cazul cel mai simplu de maghiarizare a numelui, se scoate certificatul de naştere şi actul de rezidență.

2. *Despre certificatul de naştere.* La maghiarizarea numelui se cere, fără excepție, certificatul de naştere, de botez şi de rezidență. Dacă un tată are mai mulți copii, va scoate pentru fiecare câte un certificat de naştere. Aşa-numitul certificat de familie nu poate fi folosit la maghiarizarea numelui. Este absolut necesar să se specifice volumul, pagina şi numărul de înregistrare în certificatul de naştere.

3. *Despre timbru.* Pe cerere se aplică un timbru de 50 de creițari, pentru fiecare persoană adultă, ca şi pentru întreaga familie. Dacă în familie mai există un adult, şi pentru acesta se va plăti separat 50 de creițari. Conform legii, cu o cerere se pot adresa mai mulți sau chiar o comună întreagă, dar timbrul se plăteşte pentru fiecare adult în parte. Pe extrasele din străinătate, se adaugă un timbru maghiar de 15 creițari.

4. *Cum se face o cerere de maghiarizare.* Cererea trebuie să fie scurtă, deoarece maghiarizarea numelui nu necesită justificări. Nu se îngăduie ca, pe lângă iscălitură şi adresă, să nu fie trecută în cerere meseria. În oraşele cu privilegii regale şi în localitățile cu consilii comunale, cererea se adresează consiliului. În localitățile mai mici sau mai mari cererea se adresează şi se înaintează prim-pretorului, solicitându-se autorității respective să o trimită cu referat favorabil (prin notar şi prin subprefect) Ministerului de Interne. Cel care a întocmit o astfel de cerere, înaintând-o personal autorității competente şi cerând în acelaşi timp o audiență, va scurta şi va accelera prin aceasta întregul procedeu.

5. *Rezidență şi cetățenie.* Potrivit articolului 11,a din volumul XXII, apărut în anul 1886, dreptul de rezidență se obține din localitatea unde solicitantul a stat în ultimii doi ani şi a plătit dările. Minorii se bucură fără excepție de dreptul de rezidență în localitatea de domiciliu a părinților. Străinul care timp de cinci ani a locuit în țară, chiar în localități diferite, a plătit impozit şi este înscris în registrele electorale beneficiază de cetățenie maghiară. Pe certificatul de rezidență, autoritatea se poate pronunța cu privire la comportamentul moral, procedeu prin care executarea şi rezolvarea formelor devine mai lesnicioasă şi mai simplă. Dacă cererea este făcută în scris, atunci se va aplica pe ea în mod obligatoriu un timbru de 50 de creițari. (Fő- és sz.-v. pénzügyigazg. 87.708 sz./ III.-1986).

6. Conform ordinului circular nr. 84.829 din 26 septembrie 1896 al Ministerului de Interne, persoanele în serviciul statului nu au nevoie de certificat de cetățenie. În schimb, sunt obligate să-şi dovedească calitatea cu un certificat sau o declarație prevăzută cu ştampila şefului lor. Acelaşi procedeu este valabil şi pentru învățători. Pe cerere se va menționa: Solicitantul este funcționar (învățător etc.) şi dovedeşte calitatea sa de angajat aici. Urmează data, iscălitura şi ştampila.

7. Nu se cere certificat special de moralitate. Autoritatea cercetează viața morală a cetățeanului din oficiu şi, pe baza datelor, îşi exprimă părerea.

8. *Cum se procedează cu minorii şi orfanii.* Uneori tatăl îngăduie maghiarizarea numelui fiului său, dar el însuşi nu-şi schimbă numele. În acest caz este mai simplu ca tatăl să se adreseze în numele minorului.

9. Minorii fără părinți, care își câștigă singuri existența, dovedind aceasta prin certificat, pot cere orfelinatului dovada de majorat. Dacă sunt majori, se pot adresa singuri.

10. Minorii orfani pot, de asemenea, să-și maghiarizeze numele, cu condiția ca mama, ca tutore natural, sau tutorele oficial, să-și dea asentimentul. Și în acest caz este mai potrivit ca tutorele să se adreseze mai întâi, prin cerere netimbrată, la orfelinatul respectiv, solicitând aprobarea acestuia și numai după primirea acordului și atașarea dovezii, să se treacă la cererea de maghiarizare a numelui. Procedeul se aplică la copiii vitregi, ca și la minorii nelegitimi.

11. Pentru obținerea avizului necesar la schimbarea numelui, cererea se adresează în orașe primăriei, iar la țară, capitalei de județ, adică oficiului prim-pretorului și, numai în baza avizului acestuia, Ministerul Regal de Interne va permite schimbarea numelui.

12. Femeia divorțată poate să ceară maghiarizarea numelui. La cerere, ea trebuie să atașeze hotărârea judecătoriei de gradul III, iar dacă are copii, să atașeze aprobarea orfelinatului pentru ei. Ministerul de Interne nu îngăduie văduvelor să maghiarizeze numele soțului defunct.

13. Cetățenii care trăiesc în străinătate adresează cererile lor corespunzător întocmite, prin autoritățile legale respective sau direct Ministerului Regal de Interne.

14. Locuitorii din Croația și Slovenia se bucură de toate drepturile de cetățenie și pot înainta cererea pe calea autorităților de resort sau direct Ministerului Regal de Interne.

15. *Despre nume.* Numele este la libera alegere, dar ar fi de dorit să se țină seama de legile limbii și de cele ale modestiei și esteticii etc. Se recomandă solicitarea părerii specialiștilor în această materie.

16. Ministerul Regal de Interne aprobă alegerea noului nume numai dacă se respectă normele scrierii corecte actuale. De aceea cererea de maghiarizare a numelui cu aá, oó, eö, ch, th, ts, ss, ff, y etc. îngreunează procedeul de rezolvare. Cel care își scrie numele altfel decât i-a fost aprobat de Ministerul Regal de Interne nu dovedește bună-credință și săvârșește o greșeală care poate fi pedepsită.

17. *Despre decizie.* Permisiunea de modificare a numelui se publică de Ministerul Regal de Interne în oficiosul *Budapesti Közlöny,* care comunică aprobarea către forurile competente, iar aceste foruri anunță pe solicitant și îndeplinesc formalitățile. Publicarea în *Budapesti Köslösny* are valoare de act oficial.

18. *Despre folosirea numelui.* Folosirea noului nume este îngăduită numai după publicarea în ziarul oficial. Cine îl întrebuințează înainte de asta, chiar dacă e de bună-credință, săvârșește o greșeală. După aprobare, în schimb, folosirea noului nume nu numai că este legală, ci și obligatorie.

19. *Maghiarizarea numelui cu menținerea calității nobiliare.* Cel ce ține ca prin maghiarizarea numelui să-și păstreze calitatea nobiliară, se va adresa Majestății Sale, iar dovada descendenței directe o va înainta prin Ministerul Regal de Interne. Calitatea nobiliară trebuie dovedită la Prefectură și numai pe baza unui document complet și corect formulat se poate solicita maghiarizarea numelui, chiar și în ortografia veche. Pe o asemenea cerere se aplică un timbru de 20 de creițari.

20. *Maghiarizarea numelui la soldați.* Soldații majori, în serviciu permanent, vor înainta pe cale ierarhică o cerere timbrată, la care se anexează certificatul de botez. Pentru minori, tatăl se adresează forurilor militare sau forurilor unde domiciliază. Se recomandă soldaților să-și însușească numele vitejilor maghiari.

21. Nu este nevoie să se facă dovadă specială pentru omologarea noului nume. Este suficientă prezentarea copiei hotărârii ministeriale. Nu este necesar ca noul nume să fie trecut în diplome, acte sau în cartea funciară. În asemenea cazuri, se arată decizia sau copia deciziei. Copiile de pe decizia ministerială le face biroul subprefectului sau consiliul orășenesc.

MODEL DE CERERE

Locul timbrului
de 50 de creițari

Onorat oficiu al prim-pretorului!
sau Onorat Consiliu Regal Municipal!

Document

Subsemnatul Kratochwil János, stabil în localitate, în numele său si al minorului Pál etc., în numele copiilor, roagă onoratul oficiu prim-pretorial (sau Consiliul Orăşenesc cu Privilegii Regale) să binevoiască a înainta înaltului demnitar al Ministerului Regal de Interne prezenta cerere cu trei anexe, în vederea maghiarizării numelui meu în «Katona».

Budapesta, 189...
Semnătura

Către Onoratul Serviciu al Prim-pretorului
(sau Consiliul Orăşenesc cu Privilegii Regale)

Se înaintează cererea cetăţeanului Kratochwil János, domiciliat în localitatea N., prin care se cere permisiunea ca numele lui, al minorului Pál etc. şi al copiilor, să fie maghiarizat în «Katona».

Se anexează trei bucăţi acte.
Locuieşte în N.

EXEMPLU DE CERERE PENTRU APROBAREA DATĂ DE ORFELINAT

Scutită de timbru

Onorat Orfelinat!

Subsemnatul, cu onoare, mă declar de acord ca numele fiului meu, minorul Brichta Béla, să fie maghiarizat devenind «Barát» şi rog onoratul orfelinat să acorde cuvenita aprobare.
Rog, după utilizare, a binevoi să-mi restituiţi certificatul de naştere.

Budapesta, ...
Văduva Brichta Maria
VII, Str. Vesselenyi

MODEL DE CERERE PENTRU CERTIFICATUL DE REZIDENŢĂ

Timbru de 50 de creiţari

Onorat Consiliu al Oraşului cu Privilegii Regale!
(sau Onorat Pretoriat!)

Subsemnatul Gyura István, născut în această localitate, potrivit certificatului de naştere alăturat, cu stimă solicit certificatul de rezidenţă necesar pentru maghiarizarea numelui.
Menţionez că, între timp, nu mi-am schimbat domiciliul. Aşadar conform Deciziei XXII, cap. 16, b din 1896, consider că aparţin acestei localităţi.
Totodată, rog onorata autoritate ca în certificatul de rezidenţă (de domiciliu) să menţioneze părerea sa cu privire la viaţa mea morală.
Pentru certificatul de rezidenţă anexez un timbru de 50 de creiţari, iar pentru expedierea sa pe adresa de mai jos, am onoarea să ataşez încă un timbru de 50 de creiţari, precum şi un timbru poştal de 20 de creiţari, pentru scrisoarea de expediţie.

Budapesta, ...
Cu stimă,
Gyura István
domiciliat în Budapesta, 11
str. Battyáni 24

Capitolul IV conţine o listă lungă de nume maghiarizate, din care vom reproduce fotografic câteva eşantioane revelatoare.

V. Date privind istoria maghiarizării numelui

Procesul de maghiarizare a numelor în ţara noastră este vechi. După eminentul nostru istoric Jakab Elek, sub regele Matei, un mare număr de ostaşi de naţionalitate maghiară şi-au maghiarizat numele, numai pentru a-şi dovedi credinţa faţă de rege şi ataşamentul faţă de Unguri. În acest fel, o mulţime de persoane cu sonore

nume străine, cu cetățenie maghiară, au ținut să dovedească în mod indubitabil, prin schimbarea numelui, atașamentul lor la națiunea maghiară, Bart (Barbă) devenind Szakál, Kürschner (Blănaru) Szücs, Tischler (Tâmplaru) Asztalos, Kannengiesser (Olaru) Kannagyártó, Weber (Țesătoru) Takács, Salzer (Săratu) Soós, Weiss (Albu) Feher, Schwartz (Negru) Fekete, Raw-Ravius (Flocosu) Szñorños, Goldschmidt (Auriu) Aranyos, Kraus (Dantelat) Fodor, Sattler (Stelaru) Nyerges, Scherer (Frizeru) Nyiró, Kauffmann (Comerciantu) Kalmar.

Numele de botez dăinuie de la începuturile creștinismului până în prima partea secolului al XIII-lea. În patria noastră, ca și în alte părți, societatea bogată și distinsă își lua numele după cetăți și moșii. Cetățenii și iobagii au început să folosească numele în mod deliberat abia pe la începutul secolului al XVI-lea. În secolul al XVI-lea, în scopul de a menține evidența populației, statele au impus în mod obligatoriu însușirea unui nume de familie. Dar, înainte de a se fi petrecut aceasta, societatea însăși i-a scos în relief pe cei mai distinși reprezentanți ai săi, prin adăugarea sufixului *fy* (al lui) la numele tatălui. Prin această particulă, au apărut la noi nume ca Geröfy, Pálfy, Péterfy. Același efect se obține la neamurile slave prin adăugarea lui *its* și *vits*, cu valoarea lui *fy* sau cu același înțeles; la neamurile germane, la sași, prin *sohn*, *son*, *sen*; la națiunile latine prin *i*, la spanioli și la normanzi prin *ez* și *fitz*, iar la irlandezi și scoțieni prin *Mac* și *O*. Adăugate la numele tatălui, particulele respective arată originea.

În patria noastră, folosirea numelui de familie a devenit obligatorie în secolul al XVI-lea, după cum rezultă din registrele județelor. Prima constrângere în acest sens a săvârșit-o împăratul Iosif al II-lea împotriva Evreilor care țineau cu fanatism la tradițiile lor și nu se hotărau să părăsească obiceiul a adăuga particula *ben* la numele tatălui. Prin decizia nr. 10.426 din 23 iulie 1787, s-a dispus ca, fără nici o excepție, fiecare evreu să-și ia un nume german și să-l poarte neschimbat toată viața.

În această decizie, par.1 sună astfel: *Evreii în toate provinciile trebuie să ia act de faptul că, începând cu 1 ianuarie 1788, sunt obligați să poarte nume de familie, tatăl de familie pentru familia sa, tutorele pentru orfanii săi, celibatarul pentru sine, deoarece nu se află nici sub ocrotirea tatălui, nici a tutorelui, nici în curatelă. Femeile necăsătorite vor primi numele de familie al tatălui, iar cele căsătorite al soțului. Fiecare persoană, fără deosebire, trebuie să-și ia un nume german, pe care nu-l va părăsi toată viața.*

Peste tot și în toate epocile s-a practicat, în patria noastră, schimbarea de nume. Multe familii îmbogățite și-au luat numele după moșia lor. Alții și-au luat nume slovace sau nemțești după denumirea moșiilor lor, iar cei mai mulți și-au modelat numele după pronunțarea populară. (Așa a făcut, de pildă, o ramură a familiei Rudnay din județul Nyitra, care s-a stabilit în județul Trencsén, devenind Rudnyánsky).

Împăratul Francisc, înțelegând însemnătatea evidenței numelui în domeniul instrucțiunii publice, al impozitului și al poliției, a chemat în audiență, în anul 1814, pe cancelarul Curții și i-a cerut să raporteze dacă există, iar dacă nu, să se efectueze neîntârziat această evidență a populației.

Primul ordin al împăratului Francisc, din 13 noiembrie 1814, referitor la reglementarea maghiarizării numelui, prevede cu străşnicie ca schimbarea numelui să nu poată fi făcută fără aprobarea autorităților locale și numai în baza unor motive bine întemeiate, ignorarea prezentei hotărâri atrăgând pedeapsa ce se aplică celor ce încalcă ordinele superioare și dispozițiile publice legale. Cu toate acestea, schimbări de nume fără autorizație s-au produs, după cum rezultă din scrisoarea redactată cu propria mână de împăratul Francisc, la 13 aprilie 1815: *Dragă Conte Erdödy! La 8 octombrie anul trecut am semnat o ordonanță referitoare la schimbarea abuzivă a numelui în Ungaria. Văd totuși că situația se perpetuează și repet recomandarea mea către cancelaria aulică a Ungariei, pentru a se lua măsurile necesare și a se pune capăt acestui abuz, aplicându-se măsuri legale împotriva celor ce încalcă ordinele mele. Veți da un raport amănunțit asupra măsurilor luate. Viena, 13 aprilie 1815. Franz, m.p.*

La evidența angajaților, s-a dispus, în temeiul ordonanței, ca Andorth, mare angrosist, domiciliat în această localitate, să-și schimbe numele în Andor; ca Demeter, însărcinat cu evidența, de asemenea domiciliat în această localitate, să devină Dömötör; ca Linczenpolcz, furnizorul Curții, să devină Nyilassy; ca Hollober, expeditorul Curții, să fie Hollóbér, ca Hink să devină Hinká, ca Hoffmann, lăcătuș din Pozsonyi și paznic al palatului, să se numească Hoffmányi, ca Seemann, furnizor al Curții, să fie Zemány, ca Paidl Marchegg să se transforme în Paydly, ca Buzády, cantaragiul sării din Mohács, să devină Buzádfy și König, șeful serviciului de sare din Pozsony, să se scrie Király.

Document

Pentru reglementarea schimbării numelui (adică pentru împiedicarea abuzurilor) s-au emis mai multe ordonanțe, care se păstrează în arhivele statului. Astfel, ordinele din 1815 şi 1817, referitoare la greco-catolici, prevăd că sufixele its şi vits se pot păstra, cu condiția de a fi folosite în permanență. Spre a se împiedica maghiarizarea arbitrară a numelor germane, s-a emis un ordin circular la 9 mai 1815, cu efect retroactiv, către toate autoritățile, prin care se interzice nu numai schimbarea, ci şi modificarea numelui prin adăugarea sau scoaterea unor părți de cuvânt, litere, silabe sau semne.

Primele maghiarizări masive ale numelor de familie au avut loc din martie până la finele lunii decembrie 1848 şi de la 1 iunie 1849 până la sfârşitul războiului de eliberare. În prima perioadă şi-au maghiarizat numele 526 persoane majore, iar în perioada a doua, un număr de 148 de persoane majore.

Guvernul absolutist, prin ordinul nr.3366 din 1849, s-a grăbit să anuleze legea maghiarizării numelor, dând dispoziții ca cetățenii să-şi reia vechile lor nume. Ordinul care a pus în ilegalitate schimbările de nume, dar nu a interzis posibilitatea schimbării lor în viitor, are următorul aspect:

Comunicatul nr. 43

Către guvernatorii civili şi militari ai Împăratului şi Regelui, referitor la schimbările de nume făcute cu aprobarea Ministerului de Interne Maghiar de la 15 decembrie 1849.

În cursul anilor trecuți şi în anul curent s-au săvârşit frecvente schimbări de nume, fără ca, pentru aceasta, să fi apărut o aprobare legală anterioară. S-au înregistrat cazuri când unele persoane au fost obligate, contrar voinței lor, să-şi schimbe numele.

Pentru ca această chestiune maghiară să se reglementeze, evitându-se încurcăturile în raporturile familiare, pentru asigurarea proprietății particulare, pentru a se acorda posibilitatea celor interesați de a scăpa de abuzurile la care au fost supuşi conform ordonanței emise, în acord cu Ministerul Imperial şi Regal de Interne, se ordonă, în vederea aplicării în marele Imperiu, următoarele:

Se declară nule şi neavenite directivele date de Ministerul maghiar dizolvat, cu privire la schimbările de nume făcute fără aprobare superioară. *Autoritățile sunt obligate ca, în actele oficiale, să treacă în scris adevăratul nume de familie al persoanelor în cauză.*

De aici înainte, pentru aprobarea schimbării numelui, se va face o cerere prin autoritățile de Stat către Ministerul de Interne Împărătesc şi Regal. Se vor înainta aceleaşi acte doveditoare care au fost necesare potrivit ordinelor anterioare.

Wohlgemuth,
General adjunct

Din motive lesne de înțeles, potrivit obiceiului, unii au reluat şi folosesc parțial până în prezent vechiul lor nume originar. Cei mai mulți, în schimb, încălcând ordinul, şi-au menținut, adică şi-au reluat numele maghiarizat, şi trăiesc cu el până azi. Ca să se pună capăt acestei inconstanțe, după restabilirea drepturilor noastre constituționale, Comitetul central al Societății de maghiarizare a numelui s-a adresat Ministerului Regal de Interne, spre a lămuri dacă decizia anterioară, cu privire la maghiarizarea numelui, îşi mai păstrează valabilitatea. La care, Alteța Sa Ministrul de Interne, prin ordinul nr. 105.265 din 11 noiembrie 1897, a aprobat în principiu valabilitatea maghiarizării numelor din anii 1848 / 1849, însă, de la caz la caz, partea interesată trebuie să formuleze o nouă cerere.

Răspândirea maghiarizării numelui n-a putut fi oprită prin ordonanța din 15 decembrie 1849, dată de către guvernatorii civili şi militari ai Împărăției şi Regatului şi, în 1850, împuternicitul împărătesc şi delegatul civil, prin ordinul 3724/G, articolul a, constrânge la respectarea dispozițiilor anterioare şi, în acest scop, emite un nou ordin către autoritățile judiciare ale țării, cu următorul conținut:

Înțelegând că numărul cererilor de schimbare a numelui de familie, chiar fără vreo justificare sau un temei bine determinat, creşte din zi în zi, şi ținând seama de legea nr. 2905 / G din 27 noiembrie anul anterior, sunt nevoit ca, de acum înainte, să pretind ca cererile de schimbarea numelor patronimice - pe cale de verificare de către autoritățile politice competente - să conțină răspuns la următoarele probleme: Dacă petiționarul este de origine nobiliară şi dacă există vreo familie care mai poartă acelaşi nume şi, în caz afirmativ, dacă are de obiectat ceva. Dacă schimbarea numelui are o justificare temeinică. Toate cererile care nu îndeplinesc aceste condiții se vor respinge neîntârziat.

Drept urmare acestui ordin, din 1853 până la sfârşitul anului 1859, s-au făcut numai nouă schimbări de nume şi patru maghiarizări. În 1854, jandarmul Weisz Márton, domiciliat în Buda, şi-a maghiarizat numele în Fejér (Albu); în 1857, pietrarul Goldberger Ferencz din Pesta şi-a maghiarizat numele în Hagyei (Munteanu); Oppenheim Alajos, gestionar de magazin din Pesta, domiciliat în Buda, devine Oppodi; în 1858, şi Guttmann Mihály, funcţionar la primăria din Kassa îşi schimbă numele în Bányai. În 1851, Helley Ferencz, cu domiciliul în Pozsonyi, şi-a schimbat numele din maghiară în germană, devenind Helly, şi tot atunci Szarvassy Frigyes, domiciliat în Pesta, a devenit Gans. În 1855, Boskovits Leó, negustor în Pesta, a devenit Bunger; în 1856, Graf Simon, domiciliat în Pesta, mutat la Buda, s-a transformat în Stern; în 1854, Negyelszki Lórincz din Sopron, maior pensionar, şi-a schimbat numele în Niedzielsky; în 1853, contele Pálffy Ferencz, funcţionar la Ministerul de Interne, şi-a luat numele de Lipót Daun-Pálffy; în 1854, Pfeffersamen Aron, calfă de neguţător din Pesta, a devenit Pfeffermann; în 1858, Ribaud Franczіska din Pozsonyi a devenit Flette şi tot atunci soldatul Schwartz Márkus din Kassa a devenit Tolvetzky. Amintim totodată că, în 1860, Rényi Rudolf, şeful cărţii funciare din Kassa, şi-a schimbat numele în Schreiner, iar autorităţile din Sopron l-au obligat pe Egerváry József, nume ilegal luat, să revină la vechiul său nume, Mausperger.

Pe măsura evoluţiei vieţii noastre constituţionale, începând cu anul 1861, s-a redeşteptat tendinţa de maghiarizare a numelui, iar mişcarea patriotică i-a dat un puternic imbold. 213 nume noi au fost adoptate în 1861 şi 332 de nume noi în 1862.

De la această dată, maghiarizarea numelor a devenit mai lentă şi mai greoaie. Se ştie că, până în 1850, în ţara ungurească nu exista timbru şi, după prima lege provizorie a timbrului (intrată în vigoare la 1 octombrie 1850), fiecare cerere înaintată autorităţilor s-a timbrat obligatoriu cu un timbru de 15 creiţari. Legea provizorie a timbrului a suferit modificări în 1862 şi, după articolul 43, aliniatul 1 (intrat în vigoare la 1 ianuarie 1863), valoarea timbrului pentru schimbarea numelui s-a stabilit la 5 forinţi. Prin această majorare procesul de maghiarizare a numelor a înregistrat o scădere. În anul 1863 s-a atins cifra de 130, în 1864 s-a ajuns la 83, în 1865 la 67 şi în 1866 la 72. După inventarul Ministerului de Interne, aprobările pentru schimbarea numelui date de autorităţile locale, de la 1853 la 1867, sfârşitul lunii februarie, arătau astfel: 1853-1;1854-5; 1855-1;1856-1;1857-2;1858-3;1859-0;1860-2; 1861-213; 1862-332; 1863-130; 1864-83; 1865-67; 1866-72;1867 până la sfârşitul lui februarie-21. Total = **933**.

Maghiarizările de nume cu *i* sau cu *y* s-au făcut adeseori fără gust, ca: Zabhegyi (vârful orzului), Helyettesi (al locţiitorului), Tollhoni (al lui Tollhon), Iramfi (copilul iuţelii) etc. Se întâlnesc, în schimb, şi dintre cei care au luat nume cu frumoasă rezonanţă maghiară. Astfel: Karikás (rotofeiul), Biró (jude), Bodor, Pogány (păgân), Bognár (dulgher), Pásztor (pastor, popă), Nemes (nobil), Keve (cute), Sipos (fluier), Sulyok (greoiul), Boda, Rudas (oişteanu), Kún (neam aşezat între Dunăre şi Tisa), Küzdö (luptătorul), Sass (vultur), Csengö (sonerie) etc.

Familia Trsztyenszky din Nyiregyháza, cu cei şaptesprezece membri, şi-a schimbat numele în Nádasi, iar familia Reményi, cu cei nouă membri ai săi, şi-a schimbat numele din Hoffmann. Cu privire la ocupaţii şi câştiguri, cei mai mulţi dintre noii maghiarizaţi fac parte din corpul funcţionarilor. Între aceştia numărăm subprefecţi, primari, notari principali, secretari ai prefectului, notari, judecători etc. Familia nobilă Ullmann din judeţul Bihor şi-a schimbat numele în Szitányi.

Cele 933 schimbări de nume efectuate între 1853 şi 1867, categorisite după venituri şi ocupaţii, arată astfel la sfârşitul lunii februarie: Funcţionari-151; Meseriaşi-99; Comercianţi-80; Preoţi, profesori, învăţători-75; Medici-57; Elevi-48; Avocaţi-40; Moşieri-39; Ingineri-19; Farmacişti-16; Proprietari de restaurante-15; Soldaţi-9; Alţii, probabil intelectuali-39 etc.

După desemnarea, în 1867, al celui de al doilea minister maghiar responsabil, maghiarizarea numelui a luat un nou avânt şi mulţi cetăţeni veritabili s-au grăbit să-şi exprime deschis, pe această cale, satisfacţia patriotică. De atunci, Ministerul de Interne Imperial şi Regal a pregătit, la fiecare jumătate de an, cu regularitate, o listă oficială cu privire la schimbările de nume, expediind exemplarele multiplicate la serviciul subprefecturilor judeţene şi la consiliul orăşenesc, în scopul de a ţine la zi oficiile stării civile cu schimbările de nume, spre a fi înregistrate şi a se găsi în permanenţă urma lor. După aceste publicaţii, la câte o jumătate de an, evoluţia schimbărilor de nume, de la începutul lunii martie 1867, până la sfârşitul anului a 1880, a fost

Document

următoarea: 1867 martie - 1868 sfârşitul anului - 522;1869 – 217; 1870 – 163; 1871 – 145; 187 – 134; 1873-140; 1874-139; 1875-175; 1876-152; 1877-193; 1878-191; 1879- 213; 1880-293. Total = **2.677.**

În viaţa noastră constituţională, mişcarea a luat o deosebită amploare în anii 1861 şi 1862, precum şi în anii 1867 şi 1869, încât numărul maghiarizărilor a crescut tot mai mult. Şi după această dată, cu o variaţie mai mică sau mai mare, maghiarizarea numelui a continuat, deoarece societatea şi ziarele s-au interesat mereu de acest proces, dar a lipsit mâna care, pe de o parte, să îndemne şi să ţină treaz interesul public pentru maghiarizarea numelui, iar, pe de altă parte, să ajute la realizarea practică a acestui proces.

În Szegedin (locul de naştere al autorului), unde apare ziarul (Szegedi Hiradé), autorul a făcut apel pentru întâia oară (nr. 10 din 24 ianuarie 1872) la evreime, în scopul masivei ei maghiarizări. El s-a referit la ordinul ilegal al împăratului Iosif al II-lea din 23 iulie 1787, prin care aceştia au fost forţaţi să-şi ia nume germane şi le-a atras atenţia că a sosit vremea exprimării sentimentelor maghiare, a dărâmării acelui zid al ruşinii ridicat de împărat cu de la sine putere spre a-i despărţi de concetăţeni şi de a-şi dovedi pe această cale ataşamentul ferm la naţiunea maghiară.

Acest apel a găsit un răsunet favorabil în rândul evreimii şi în presa cotidiană, dar nici de data aceasta n-a pornit o mişcare mai amplă, deoarece a lipsit un aparat executiv, angajat în îndeplinirea operaţiilor de maghiarizare a numelor. Totuşi, sământa a fost aruncată şi, privind cifrele de mai sus, putem constata că numărul numelor maghiarizate a sporit în mod lent, dar hotărâtor.

Către sfârşitul anului 1879, autorul acestui studiu a reînnodat firul uitat, iar acum, pentru trecerea la realizarea practică a maghiarizării numelor, a organizat, la 20 decembrie 1880, o întrunire la Cercul Meseriaşilor din Capitală, pe atunci aflat în fostul local al bazarului Ferenczi. Comitetul executiv ales în această şedinţă m-a însărcinat cu efectuarea lucrărilor pregătitoare în vederea înfiinţării unei societăţi de maghiarizare a numelui, precum şi cu lucrările necesare aplicării impozitului şi obţinerii autorizaţiei legale. Totodată, mi-a revenit efectuarea demersurilor necesare pentru suspendarea - adică scăderea - taxei timbrului de 5 forinţi de pe cererile pentru schimbarea numelui. La 18 aprilie 1881, după încheierea lucrărilor pregătitoare, s-a putut ţine prima şedinţă a Societăţii Centrale de Maghiarizarea Numelui, în baza Statutului aprobat la 6 aprilie 1881. Textul Statutului de bază, alcătuit din 12 paragrafe, este următorul:

Statutul societăţii centrale de maghiarizarea numelui

1. Denumirea Societăţii: Societatea Centrală de Maghiarizarea Numelui.
Sediul Societăţii: Budapesta.
Scopul: Declanşarea unei acţiuni sociale masive, în întreaga ţară, pentru maghiarizarea numelor cu accent străin şi răspândirea în provincie a acestui proces, prin crearea filialelor menite să ajute la maghiarizarea numelui.
Societatea exclude cu desăvârşire, din raza sa de acţiune, mânuirea fondurilor băneşti.

2. Poate deveni membru al Societăţii orice cetăţean major cu o viaţă onestă. Noul membru va fi admis de biroul executiv, la recomandarea unui membru al Societăţii. Calitatea de membru se pierde prin demisie, prin excluderea hotărâtă de biroul executiv sau prin deces. Contestarea la primirea unui nou membru sau la excludere se înaintează adunării generale.

3. Drepturile membrilor:
Dreptul de a participa la alegeri, dreptul de vot în adunarea generală, dreptul de a fi ales membru în comitet.

4. Fiecare membru este obligat să promoveze ţelurile societăţii, să execute hotărârile adunării generale şi să activeze cu deplină convingere patriotică. Calitatea de membru nu impune nici o obligaţie materială.

5. Conducerea Societăţii: preşedintele, locţiitorul acestuia, vicepreşedintele, secretarul, biroul executiv, secţiile de acţiune şi adunarea generală.

6. Drepturile preşedintelui, eventual ale vicepreşedintelui, se pot extinde în unele cazuri neprevăzute asupra biroului executiv sau adunării generale. Secretarul ţine scriptele şi evidenţa lor. El şi preşedintele semnează procesele verbale ale şedinţelor biroului executiv, în timp ce procesul verbal al şedinţelor adunării generale este semnat de trei membri ai acesteia.

7. Atribuţiile Comitetului executiv:

1. să ducă la îndeplinire hotărârile adunării generale,
2. să facă demersurile necesare către autoritățile de stat, către guvern, spre a înlătura piedicile ivite la maghiarizarea numelui, cu respectarea legalității,
3. să răspândească ideea prin ziare, conferințe şi muncă de lămurire de la om la om,
4. să instruiască publicul cu privire la procedeul de maghiarizare a numelui, prin ziare, tipărituri, stăruind ca noul nume să corespundă normelor limbii maghiare, în interesul maghiarizării masive a numelui,
5. să recurgă cu tenacitate la toate posibilitățile şi toate modalitățile îngăduite de lege,
6. să dispună aplicarea eficientă a concepției societății în comitetele care funcționează în anumite cercuri şi asociații,
7. să caute ca fiecare societate şi adunare generală să-şi întocmească planul de activitate şi, în sfârşit,
8. în unele aspecte ale maghiarizării numelui, să acorde, după posibilități, tot sprijinul.

8. Drepturile Adunării generale:
1. biroul executiv este obligat ca, în fiecare raport anual, să menționeze activitatea în toate ramurile şi rezultatele obținute, spre a fi luate în discuție şi a se decide asupra lor;
2. în scopul răspândirii cât mai largi a obiectivelor societății, adunarea generală va da îndrumările şi instrucțiunile necesare şi va discuta toate sugestiile, chiar dacă ele au fost doar menționate în şedință;
3. să schimbe sau, eventual, să modifice statutul;
4. să aleagă anual preşedintele, vicepreşedintele, secretarul şi pe cei doisprezece membri ai Comitetului executiv.

9. În absența preşedintelui, vicepreşedintele îi ține locul şi reprezintă societatea, iar în Comitetul executiv îl suplineşte împreună cu trei membri. În adunarea generală el poate să ia o decizie valabilă numai cu două treimi din numărul total al membrilor. El convoacă Adunarea generală o dată pe an şi Comitetul executiv cel puțin o dată pe lună.
Adunarea generală extraordinară se convoacă la hotărârea biroului executiv sau ta cererea a cincisprezece membri ai Societății. Şedința extraordinară a biroului executiv se convoacă la cererea a trei membri din birou şi preşedintele este obligat să publice convocarea în opt zile. Preşedintele poate convoca biroul executiv ori de câte ori crede de cuviință.

10. Convocările se publică în cel puțin trei ziare din Capitală, cu menționarea ordinei de zi, cu opt zile înainte. Cele ale biroului executiv, cu minimum douăzeci şi patru de ore înaintea şedinței. Dacă la Adunarea generală nu sunt prezenți suficienți membri pentru a lua hotărâri, se va publica din nou convocarea şedinței peste opt zile, dată la care, fără a se ține seama de numărul membrilor, se vor lua hotărâri asupra ordinei de zi anunțate, fapt ce se va menționa în anunțul dat publicității.
Biroul executiv fixează datele şedințelor pe întregul an şi, prin invitații speciale, poate să convoace şedințe extraordinare.

11. Societatea se dizolvă dacă nu mai rămân în ea decât cinci membri sau dacă Adunarea generală hotărăşte dizolvarea ei, cu acordul a 3/4 din numărul total de membri. Guvernul Regal Maghiar poate suspenda şi, după cercetări legale, poate chiar să interzică funcționarea Societății, dacă constată că Societatea se abate de la scopurile ei, amenință averea membrilor sau periclitează interesele statului.

12. Înainte de dizolvarea Societății sau de modificarea statutelor, se va cere aprobarea Ministerului Regal Maghiar de Interne.

Budapesta, 26 martie 1881
Arany Sándor
Secretar

Telkes Simon
preşedinte

Scutit de timbru
Înregistrat sub nr. 16.729

Văzut de ministrul de Interne Regal Maghiar,
Budapesta, 6 aprilie 1881
Locțiitor de ministru,
Prónay József
Secretar de stat

Document

Numărul mare al reprezentanților societăților convocate a dovedit interesul deosebit arătat maghiarizării numelui. Au fost reprezentate: Societatea Scriitorilor și Artiștilor, Societatea de Filologie din Budapesta, Cercul de Educație a Poporului din Budapesta, Uniunea Învățătorilor din Budapesta, Cercul Profesorilor de Desen, Federația Comercianților Maghiari, Societatea Meseriașilor Tâmplari din Pesta, Prima Unitate de Autodidacți a Calfelor și Ucenicilor Croitori, Clubul Polonezilor din Budapesta, Cercul Chelnerilor și Asociația de Ajutorare și Înmormântare a Servitorilor din instituțiile publice din Budapesta.

La această Adunare generală s-a ales primul comitet, alcătuit din: Telkes Simon, președinte, Hubenay József, vicepreședinte, Csiútkasi Fülöp, secretar și 12 membri în Comitetul executiv. Societatea și-a început activitatea prin apeluri și prin răspândirea de circulare, silindu-se să trezească prin ziare interesul pentru maghiarizarea numelui și pentru Societatea de maghiarizarea numelui. Primul apel patriotic pentru menținerea și dezvoltarea acțiunii de maghiarizare a numelui a fost adresat, la data de 5 decembrie 1881, către instituțiile legale de stat (consiliile județene și consiliile orășenești cu privilegii regale). Această însuflețită chemare a găsit un larg ecou în mai multe părți ale țării. Consiliul Municipal al Budapestei a discutat problema în 14 decembrie 1881 și, printr-un extras din procesul verbal, a anunțat Societatea noastră că Adunarea generală apreciază întru totul strădania Comitetului central al Societății de maghiarizarea numelui. Dar că această acțiune patriotică nu se poate face decât pe cale particulară, autoritățile statului neputând să întreprindă nimic pentru promovarea ei. La propunerea membrilor din comisia județeană permanentă, județul Szolnok-Doboka, avându-l ca prefect pe baronul Deszö Bánffi, actualmente prim-ministru al Ungariei, a înființat o sucursală a Societății de maghiarizarea numelui, compusă din zece membri și un președinte, îndrumându-i să ia legătura directă cu comitetul central al Societății de maghiarizarea numelui din Budapesta, potrivit extrasului din procesul verbal a ședinței extraordinare a consiliului județean din Deés (Dej). Cei din județul Lipto au comunicat, printr-un extras din procesul verbal al ședinței ordinare a consiliului, din 3 aprilie 1882, că populația județului a hotărât, cu temeinicie și înțelepciune, să dea concursul, cu tot elanul patriotic, Societății de maghiarizarea numelui. Totodată s-a angajat să răspândească, pe cât îi va sta în putință, cu ajutorul primarilor, instrucțiunile atașate și apelul referitor la maghiarizarea numelui. În sfârșit, județul Maros-Torda (Mureș-Turda), conform hotărârii din 30 decembrie 1881 a Adunării generale, a ordonat aducerea la cunoștință a regulamentului de procedură transmis de comitetul central al Societății de maghiarizarea numelui.

Adresele înaintate unităților maghiare interne și de peste hotare, către societăți, către cercurile meseriașilor și comercianților, ca și diferitelor culte bisericești etc. nu au rămas fără rezultat. Astfel, Comitetul Comunității evreiești, prin adresa nr. 1853 din 27 noiembrie 1881, anunță că a renunțat cu satisfacție la taxele ce trebuia să le perceapă de la oamenii săraci care solicită schimbarea numelui. Au sosit rapoarte din diferite colțuri ale țării. Cercul Tineretului din Szabatka anunță, prin adresa din 12 mai 1881, că a constituit un comitet de maghiarizare a numelui și că va face cunoscută ideea nu numai în oraș, ci și în întregul județ Bács-Bodrog, conlucrând la înfăptuirea ei. Un raport asemănător a sosit la 8 iunie 1881 din Szeged (Seghedin), unde, sub președinția dr. Tóth Pál, subnotarul orașului, și sub secretariatul lui Kann Antal, anunță înființarea comitetului de maghiarizarea numelui. Cei din Seghedin, recunoscând că acțiunea pornită se bucură de larg răsunet și de mare eficacitate, se grăbesc să se atașeze mișcării. A sosit la Budapesta un anunț din partea societății de binefacere *Caritas*, care, în ședința din 23 mai 1881, a hotărât să răspândească în cercul ei de influență maghiarizarea numelui. În Nagy-Kanizsa s-a constituit, la 1 octombrie 1881, societatea de maghiarizare a cărei activitate, în decursul anilor din urmă, a ajuns la cunoștința comitetului central. În Balassa-Gyarmat, s-a constituit un cerc de maghiarizarea numelui, iar secția sa literară a întocmit și a răspândit un tabel cu câteva sute de frumoase nume maghiare, în scopul de a ușura alegerea onomasticii. Cercuri de maghiarizarea numelui s-au mai constituit la Miskolos, Szegzárd, Irsán și Arad, dar acestea nu ne-au trimis rapoarte de activitate, ca celelalte. În fine, Magyarossy Gyula, fostul secretar al Societății de asigurări, prin scrisoarea din 28 octombrie 1881, anunță înființarea unei societăți de maghiarizare a numelui la Cluj (Napoca).

În 19 ianuarie 1881, o delegație de cinci membri ai Comitetului central al Societății de Maghiarizare a Numelor, conform dispozițiilor, a înaintat o cerere d-lui ministru de Finanțe, pentru suprimarea sau reducerea taxei de timbru de cinci forinți, obligatorie la maghiarizarea numelui. Această intervenție a avut drept rezultat scăderea taxei la 50 creițari, la propunerea ministrului de Finanțe și după expunerea favorabilă a deputatului

Thaly Kálmán. Decizia din tomul 26 par. 21, anul 1881, referitoare la timbru, a devenit legală şi îşi păstrează valabilitatea în prezent.

Cu ocazia dezbaterilor în Camera Deputaţilor, pe marginea acestei legi, au fost opoziţii din două părţi împotriva maghiarizării numelor. Mai mulţi deputaţi au făcut să circule o petiţie prin care se solicită o limitare a procesului de maghiarizare a numelui. Petiţia a apărut în ziare, dar n-a avut nici-un efect, deoarece mai înainte de a fi ajuns în Parlament, Societatea de maghiarizare a numelui n-a stat pur pasivă şi a luptat prin presă împotriva opozanţilor. Intervenţia a fost determinată de un funcţionar al căilor ferate, care şi-a maghiarizat numele în Bano, ceea ce a nu a impresionat în mod plăcut pe deputatul parlamentar Bánó József. Celălalt atac a venit din partea naţionalităţilor, care s-au pronunţat nu numai contra suspendării timbrului, dar şi a schimbării şi maghiarizării numelui.

Legea a intrat în vigoare la 1 mai 1881, zi în care Comitetul central de maghiarizare a numelui a înaintat, la registratura Consiliului municipal al Capitalei, 115 cereri, la Ministerul de interne 7 cereri, şi în diferite părţi ale ţării, pe calea poştală, 64 de cereri de maghiarizare a numelui. Societatea a formulat cererile şi a dat lămuririle necesare fără să perceapă vreo taxă. Celor interesaţi li s-au dat explicaţii în zilele de lucru, după masă, de la 2 până la 4, iar duminica şi în zilele de sărbătoare, înainte de masă, între 11 şi 12, la sediul Cercului Meseriaşilor din Capitală, al cărui preşedinte - de atunci şi în prezent - Rath Karoly, ni l-a pus la dispoziţie în mod gratuit.

De la această dată, maghiarizarea numelui a cunoscut o amploare deosebită, atingând cel mai ridicat procent. În 1880, cifra maximă a fost de 293, iar în 1881 s-a ridicat la 1261. Maghiarizarea intensă s-a menţinut şi în 1882, când au fost cei aprobate 1065 de cereri. După aceea, numărul a început să scadă în chip variabil, atingând cea mai joasă treaptă în 1889, când au fost aprobate 647 de cereri de maghiarizare a numelui. În schimb, în medie s-au făcut pe an între 750 şi 850 de maghiarizări.

Iată tabelul schimbărilor de nume aprobate de Ministerul de interne, de la crearea societăţii până la sfârşitul anului 1896: 1881-1.261; 1882-1.065; 1883-876; 1884-710; 1885-675; 1886-817; 1887-709; 1888-701; 1889-647; 1890-735; 1891-722; 1892-781; 1893-888; 1894-868; 1895-1.046; 1896-1.589. **Total 14.090**

Din cifrele înşiruite se observă cum, treptat, de la începuturile activităţii, Comitetul central al Societăţii de maghiarizare a numelui, până în anul sărbătoririi Mileniului, ca şi în anul precedent, când în amintirea acestei sărbători s-a declanşat o nouă campanie, numărul numelor maghiarizate a atins o deosebită amploare. Rezultă că în 1848/49 şi-au maghiarizat numele 674 persoane; între 1853-1867 şi-au maghiarizat numele 933 de persoane, iar de la 1867 la 1880 şi-au maghiarizat numele 2.677 persoane. Adică, în cei 33 de ani, s-au maghiarizat 4.248 de nume, iar de la înfiinţarea Societăţii până în 1896, timp de 16 ani, s-au înregistrat 11.090 de nume de familie, cifră care demonstrează în mod evident eficienţa şi necesitatea funcţionării Comitetului central al Societăţii de maghiarizarea numelui.

Nu lesne s-au atins aceste rezultate, deoarece au existat întotdeauna piedici în calea maghiarizării numelui. Pentru învingerea lor, Comitetul central al Societăţii de maghiarizarea numelui a luptat cu bărbăţie. La început şi mult timp după aceea, autorităţile au cerut numai extrasul de naştere. Datele referitoare la localitatea de domiciliu şi la viaţa morală se stabileau din oficiu. Situaţia n-a rămas însă neschimbată. Provocarea de dificultăţi la maghiarizarea numelui, din partea unora, a ţinut până la apariţia unui caz extrem de favorabil procesului în plină desfăşurare. Soţia unui eminent fiu al patriei, domiciliat de mai multă vreme în străinătate, a dat naştere unui copil. Oficiul stării civile din ţara respectivă a fost anunţat de maghiarizarea numelui, fapt care a iscat proteste diplomatice, guvernul ţării respective contestând Ungariei dreptul de a maghiariza numele cetăţenilor străini, născuţi în altă ţară. Spre a nu se mai ivi cazuri asemănătoare, la cererea de maghiarizarea numelui, pe lângă extrasul de naştere, se ataşează, fără excepţie, certificatul de cetăţenie.

Procurarea certificatului de cetăţenie impune greutăţi şi pretinde intervenţii, dar necesită şi cheltuieli substanţiale. Astfel, în Capitala noastră şi în multe oraşe de provincie s-a impus o taxă de timbru de 1 forint (în cele mai multe localităţi, 50 de creiţari). Şi în Capitala noastră se mai încasează câte 2 forinţi de persoană. Comitetul central al Societăţii de maghiarizarea numelui s-a adresat Ministerului de Finanţe împotriva acestei practici, dar, dureros, Ministerul de Finanţe ne-a respins intervenţia.

O altă piedică în schimbarea numelui o constituie faptul că nu orice nume nou poate fi Kis (Micu), Nagy (Mare), Szabó (Croitoru) sau Kovács (Fieraru) şi nici Fehér (Albu) sau Fekete (Negru), deoarece s-ar

produce, pe lângă confuziile existente, altele şi mai mari. Pretenţiile sunt diferite şi tendinţele la fel. Unii susţin că adevărate nume maghiare ar fi numai Hunyadi şi Rákéczi, alţii, în schimb, socotesc că dacă nu pot deveni Szenes (Cărbunaru), sau Takács (Ţesătoru), mai bine rămân la numele lor vechi. Tânărul cu obrajii îmbujoraţi de emoţie întreabă dacă ar putea fi numit Béldi sau Kárpáti (Beldeanu sau Carpat). Dar fiecare are un interes, un scop sau o idee cu privire la numele ales. Comitetul central al Societăţii de maghiarizarea numelui s-a trudit să dea în acest sens recomandări prin publicaţii, cum şi în ce chip se poate maghiariza numele mai eficient. Dar, în multe cazuri, scopul n-a fost atins. Oamenii de seamă se formalizează mai puţin, dacă cineva cere să le împrumute numele. Astfel, de pildă, Ferk Ferencs, profesor de desen din Zayugróczi, a cerut permisiunea de a-şi maghiariza numele în Tiszá, pe când *Kálaman Tiszá* era ministru de Interne. Ferk a primit aprobarea cu numărul 64.764 din 1885.

Goldmann Manó, funcţionar de mancă, s-a adresat lui *Gyulai Pál*, membru în ordinul superior, cerându-i părerea în privinţa însuşirii numelui de Gyulai, şi a primit următorul răspuns: *Stimate Domn, am primit amabila dvs scrisoare şi iată răspunsul. Împotriva dorinţei dvs de a vă schimba numele în Gyulai nu am nici un drept legal. Şi pentru că dvs totuşi aţi întrebat, fapt pe care îl iau doar ca o politeţe, vă răspund la fel. Mă bucur că tocmai numele meu de familie a fost ales şi sunt convins că, prin această înrudire de nume, am avut prilejul să fac cunoştinţă cu un om cinstit şi de nădejde. Am rămas, cu stimă, al dvs Gyulai Pál, m.p., 16 decembrie 1890.*

Iată că se poate alege un nume spre mulţumirea ambelor părţi. Şi dacă mulţi ar urma acest exemplu, s-ar preîntâmpina multe prejudecăţi şi multe amărăciuni. Niciodată un nume nu face pe nimeni mai ungur, mai bun şi mai frumos. Totuşi, de alegerea cu tact depind multe elemente, şi de aceea pripeala nu e bună. Prieteni şi binevoitori în acţiunea de maghiarizarea numelui s-au găsit de la vlădică până la opincă. Astfel, regretatul *Szende Béla*, fost ministru al Apărării, la cererea delegaţiei noastre - care l-a vizitat - nu numai că a susţinut verbal, dar a şi dat îndrumări pentru ca tipăriturile privitoare la maghiarizarea numelui să fie ataşate Buletinului oficial al Ministerului. Un vrednic propagandist al operei de maghiarizarea numelui a fost şi secretarul Ministerului Agriculturii, Bedö, care a desfăşurat o luptă intensă, prin scris şi prin fapte, în raza sa de activitate.

Mileniul a fost sărbătorit de Comitetul central al Societăţii de maghiarizarea numelui printr-o vie maghiarizare, în care scop a pornit o campanie amplă, constând în tipărirea şi difuzarea de mii de exemplare a apelului şi instrucţiunilor pentru maghiarizarea numelui, expediindu-le nu numai la aproximativ şapte sute de ziare şi reviste, ci şi directorilor de şcoli, tuturor societăţilor industriale şi financiare pe acţiuni etc. Un memoriu aparte a fost înaintat Consiliului Capitalei, în problema maghiarizării numelui funcţionarilor din Budapesta, la Ministerul de Finanţe, la păzitorii tezaurului, la Ministerul Comerţului, la Ministerul Căilor Ferate Regale, la Ministerul Poştelor şi Telegrafului Regal, ca şi la Arhivele Statului şi la Casa de Credit a funcţionarilor poştelor, la Ministerul de Interne, la Poliţia Statului, la Ministerul Învăţământului şi Cultelor, la şcolile de stat şi la corpul didactic.

Apeluri asemănătoare au fost trimise la Reuniunea maghiară a zidarilor, la înaltul prelat Cardinalul Ungariei, la toţi episcopii greco-catolici, catolici, reformaţi, unitarieni etc., adică sămânţa a fost aruncată şi aşteaptă să încolţească. Un interes deosebit l-a arătat baronul Dániel Ernó, ministrul Comerţului. Domnia sa a dat dispoziţii să fie sprijinită şi dezvoltată acţiunea de maghiarizarea numelui, conform ordinului cuprins în acest act. Ordinul, apărut în partea neoficială a ziarului Căilor Ferate Maghiare Regale nr. 7 din 16 februarie 1896, s-a adresat angajaţilor din Căile Ferate cu un apel la cei care au nume cu pronunţare străină, să-şi exprime sentimentele naţionale cu prilejul sărbătoririi Mileniului, maghiarizându-şi numele în număr cât mai mare. Pentru aceasta s-a cerut să se recurgă şi la intervenţia Comitetului central al Societăţii de maghiarizarea numelui. Apelul a găsit un larg ecou şi un mare număr de angajaţi ai căilor ferate, cu familiile lor, au cerut aprobarea ministrului de Interne pentru schimbarea numelui.

Un astfel de sprijin l-a oferit şi Lukács László, ministrul de Finanţe, care, pentru întâia oară, prin ordinul 83.042 din 7 decembrie 1895, a comunicat într-un extras tipărit *Îndrumări pentru maghiarizarea numelui*, cu menţiunea ca toţi funcţionarii financiari şi întregul personal să ia cunoştinţă pentru executare şi raportare. Ulterior, prin ordinul 2.475 din 24 septembrie 1896, a îndemnat toate autorităţile şi serviciile financiare să ia act de problema maghiarizării numelui, ocupându-se de ea voluntar, cu pasiune şi cu un adânc sentiment patriotic. Un ordin cu acelaşi conţinut a fost emis de ministrul Agriculturii, Darányi Ignácz, la 3 iulie 1896,

capitolul 1.176, arătând că nu se simte în drept pentru a exercita o presiune morală asupra nimănui. Interesul față de maghiarizarea numelui l-a dovedit Erdély Sándor, ministrul Justiției, publicând, la cererea Comitetului central, instrucțiunile privitoare la maghiarizarea numelui, în Buletinul oficial al Justiției nr. 11, pp. 378-380 din 1896. În sfârșit, Wlassics Gyula, ministrul Instrucțiunii publice și al Cultelor, prin circulara 2.980 din 28 august 1896, amintește tuturor directorilor principali din învățământ să binevoiască a sprijini efectiv acțiunea filialei de maghiarizarea numelui din circumscripția școlară, natural, fără exercitarea vreunei presiuni.

Comitetul central al Societății de maghiarizarea numelui a înaintat tuturor ministerelor, exceptându-l pe cel croato-slavon, circulara în problema maghiarizării numelui funcționarilor, angajaților și servitorilor din serviciile lor. Din acest punct de vedere, Comitetul central al Societății de maghiarizarea numelui așteaptă un rezultat mai eficace, deoarece cererile înaintate personal de către președintele societății fiecărui ministru în parte, respectiv secretarului de stat, nu numai că au atras o atenție deosebită asupra problemei, dar au deschis și o nouă perspectivă, cu sprijin mai eficient în procedura de maghiarizarea numelui, așa încât ministrul de Interne a găsit momentul potrivit pentru a trimite circulara 84.829 din 26 septembrie 1896, către toate autoritățile publice:

Spre a fi ușurate eforturile depuse de acțiunea de maghiarizarea numelor, cerem să se evite tergiversarea eliberării certificatelor de cetățenie și avizul autorităților. Măsura de față se referă la toți angajații publici. Astfel menționăm că nu se mai pretind aceste documente, cererea urmând a fi trimisă cu un referat către ministru, fără nici-o întârziere.

Locțiitorul Ministrului,
Latkóczy Imre, secretar de stat

Largi perspective se deschid operei de maghiarizare a numelui, mai cu seamă în teritoriile locuite de Unguri, unde sunt mii de Maghiari după naționalitate, nu după nume. Preoților, învățătorilor, notarilor, primarilor, în general tuturor celor care au un contact mai apropiat cu poporul li se oferă o ocazie unică pentru sprijinirea acțiunii de maghiarizarea numelui. Spre a determina îmbrățișarea cauzei noastre, Comitetul central al Societății de maghiarizarea numelui a înaintat, la 28 august 1896, următoarea scrisoare deschisă clerului pătruns de patriotism față de Ungaria:

Cunoscând cât de mult se simt obligați clericii patrioți să se țină la curent cu toate mișcările declanșate de secolul nostru, secolul progresului, și cum această mișcare este folositoare dulcei noastre patrii, să se hotărască și ei să o sprijine și să o dezvolte. Suntem siguri că clerului îi este cunoscută Societatea de maghiarizarea numelui, care funcționează la Budapesta, este la curent cu existența, apariția ideii, scopul acțiunii noastre, mijloacele de muncă de până acum, precum și cu rezultatele obținute. Neîndoindu-se de toate acestea, datoria noastră este să dezvoltăm mișcarea cu concursul și atașamentul clerului, care nu ne va face greutăți în cuprinsul frumoasei noastre patrii. Concordia res parvae crescunt.

Nefăcând parte din rândul marilor națiuni și, datorită teritoriului, neputând să mai crească în mijlocul lor, Ungaria își urmează instinctul în timp și caută să înhațe toate mijloacele legale și curate, prin care se ușurează contopirea - în mica patrie - a tuturor fiilor săi, alcătuind o unică și mare familie. Cursul contopirii a pornit fără zgomot, din fericire, și devine tot mai simplu. Împrejurările sunt favorabile, dar timpul ne așteaptă. Trebuie să stăm la pândă, să nu rămânem de căruță, dar mai ales să nu scăpăm vrabia din mână. Sunt în această țară familii de limbă maternă cu mentalitate și sentimente maghiare, dar numele lor se pronunță nemțește. Aceste nume au nevoie de un tratament. Iar tratamentul respectiv constituie marea obligație a societății. În colaborarea de față s-a angajat Societatea de maghiarizarea numelui, și din partea ei se adresează subsemnații cu prezentele rânduri, către fiecare membru al clerului din Ungaria, ca să ceară tuturora bunăvoința și aderența, cu acea încredere, cu acel sentiment părintesc, cu care un prelat e obișnuit să păstorească în rândul fiilor poporului îndrumați de dânsul. Ajutorul clerului poate face multe în maghiarizarea numelor străine. Maghiarizarea numelui nu este numai o idee patriotică, deoarece mișcarea aduce înfrățirii mai sus amintite un puternic avânt și totodată o idee etică, cunoscând că însuflețirea caldă a ideilor nobile este în raport direct cu curățenia sufletească a celor în cauză, și nu ne îndoim, și nici n-avem voie să ne îndoim, că cuvântul nostru va rămâne fără răsunet când vă cerem sprijinul.

Vor fi existând în rândul clericilor și dintre aceia care vor trebui să-i lămurească pe credincioși asupra mișcării noastre dezinteresate și asupra înaltului ei scop. Vor fi fiind dintre aceia care au nevoie de o îmbărbătare. Cei ce stau la îndoială vor trebui stimulați, iar cei ce simt nevoia îndrumărilor sau sfaturilor,

Document

să fie trimişi la noi. Suntem mândri de posibilitatea ce-o avem de a oferi servicii gratuite. Sperăm că vor exista oameni de inițiativă care, cu un bun exemplu, vor îndemna pe gură-cască să-i urmeze pe călăuzitorii lor.

Încă o dată înfrățire, stimați domni, şi încă o dată: timpul nu aşteaptă!

Pogonyii Bernát, protopopul romano-catolic din Ujhut, județul Borsod, a dat un frumos exemplu de felul cum poate fi câştigat poporul pentru masiva schimbare a numelui. În anul 1896, el a izbutit să determine mai întâi 52, apoi 27 de credincioşi să-şi maghiarizeze numele, iar în cinstea Mileniului, în cursul lunii noiembrie a aceluiaşi an, a mai reuşit să maghiarizeze numele altor 27 de credincioşi. Un rezultat analog a izbutit să obțină Societatea Unificată de Căi Ferate Arad-Cenad, care a lămurit 62 de familii de funcționari să-şi maghiarizeze numele. Un frumos rezultat s-a obținut în comuna de colonişti Szapary-Liget din județul Arad, unde, după aprobarea din 1893, şi prin strădania procurorului Ujlaky Jozsef, 40 de familii de plugari cu nume străine s-au maghiarizat. Aprobarea a fost dată de Ministerul de Interne tot în cursul anului 1896. Pădurarul Péch Dezsö, directorul şcolii de pădurari din Gárgény (Gheorghieni) Szent Imré, județul Moros-Torda (Mureş-Turda) a obținut merite deosebite prin faptul că a maghiarizat numele a 45 de familii din rândul elevilor nemaghiari, din localitatea Görgény-Uvegcsur (Gheroghieni-Sită de sticlă), între care şi 7 familii de Valahi. Primpretorul Prepeliczay Odön din Detta, județul Timiş, a desfăşurat cu mare zel acțiunea de maghiarizarea numelui în pretoratul său şi a izbutit să schimbe onomastica multor familii.

Maghiarizarea numelui desfăşurată din interes, din profit, din entuziasm sau din alte cauze reale sau imaginare urmăreşte atingerea aceluiaşi scop: în tot cazul, națiunea câştigă, deoarece persoana care şi-a maghiarizat numele a intrat prin aceasta în corpul națiunii. Fiindcă nu numai titlul nobiliar, dar şi numele obligă. Numele ne aduce mereu aminte de datoriile față de patrie, de națiune şi împiedică altă națiune să-i revendice pe ungurii cu nume străin. Într-adevăr, maghiarizarea numelui este o problemă importantă şi nimeni nu are dreptul s-o minimalizeze. Presa să-şi facă datoria, să mențină treaz şi să mărească interesul, să ațâțe focul şi să nu îngăduie ca cenuşa poporului să-l stingă. Pentru că sunt Unguri al căror nume nu este unguresc şi ei numără câteva milioane bune. Chiar dacă toți aceştia şi-ar maghiariza numele, tot vor mai rămâne destui venetici cu nume străine.

În toamna anului 1896, Comitetul central al Societății de maghiarizarea numelui a deschis, prin presa din Capitală, o nouă acțiune, făcând să apară numeroase articole de fond. Impresionat de reînvierea mişcării, cedând dorinței generale de bună-voie, la 9 noiembrie, noul primar ales al Budapestei, Haberhauer János, şi-a depus numele străin pe altarul iubirii de patrie, luându-şi numele unguresc de Halmos. Acest fapt l-a adus la cunoştința adunării generale, după alegerea sa, în timp ce-şi expunea programul. Comunicarea a stârnit un val de ovații şi de entuziasm, cum rar s-a putut vedea în sala adunărilor generale.

O altă personalitate a vieții publice, un nobil maghiar de seamă, baronul Lipthay Béla, a simțit din cuvântarea primarului importanța momentului şi, ridicându-se imediat, printr-o cuvântare străbătută de focul entuziasmului, şi-a exprimat adeziunea, apoi i-a invitat pe ceilalți funcționari ai capitalei să-i urmeze exemplul. După câteva zile, sub imboldul acestui exemplu, Engel Pál, directorul Societății maghiare de comerț, şi-a maghiarizat numele în Elek.

EPISTOLĂ ENCICLICĂ[1] A BISERICII UNA, SFINTE, CATOLICE ŞI APOSTOLICE, CĂTRE ORTODOCŞII DE PRETUTINDENI[2]

în care cei patru patriarhi ai Răsăritului dau, la anul 1848, un răspuns ferm enciclicei *Către Orientali* a Papei Pius IX şi afirmă fundamentele Ortodoxiei contra tuturor ereziilor

(Tradusă de prof. univ. Teodor M. Popescu)

Tuturor celor de pretutindeni, în Duhul Sfânt iubiţi şi doriţi fraţi ai noştri, sfinţiţi Arhierei, prea cucernicului cler din jurul lor şi tuturor ortodocşilor, fii adevăraţi ai Bisericii una, sfinte, catolice şi apostolice, îmbrăţişare frăţească în Duhul Sfânt şi toate cele bune şi de mântuire de la Dumnezeu.

Trebuia ca propovăduirea evanghelică, sfântă şi dumnezeiască a răscumpărării[3] noastre să fie vestită de către toţi aşa neschimbată şi să fie crezută în veci aşa de curată, cum a descoperit-o dumnezeieştilor şi sfinţilor Săi Ucenici Mântuitorul nostru, cel Care pentru aceasta ***S-a deşertat pe Sine luând chip de rob***[4], coborând din sânurile părinteşti şi dumnezeieşti. Şi cum aceia devenind martori văzători şi auzitori, ca nişte trâmbiţe puternice au răsunat în toată lumea (***căci în tot pământul a ieşit graiul lor şi până la marginile lumii cuvintele lor***)[5]; şi, în sfârşit, aşa neatinsă, cum ne-au predat-o de obşte atâţia şi atât de mari de Dumnezeu purtători Părinţi ai Bisericii catolice, cei de la marginile pământului, cari au repetat aceleaşi graiuri şi au învăţat până la noi în sinoade şi fiecare în parte. Dar precum odinioară în Eden, începătorul răutăţii, vrăjmaşul cel neînţelegător al mântuirii oamenilor, luând cu viclenie chip de sfetnic folositor, a făcut pe om călcător al poruncii dumnezeieşti celei cunoscute, tot astfel amăgind pe mulţi cu timpul şi în Edenul cel înţelegător, Biserica lui Dumnezeu şi făcându-i uneltele sale, amestecând veninul ereziei în izvoarele cele limpezi ale învăţăturii ortodoxe, adapă pe mulţi, ce sunt nevinovaţi dar vieţuiesc fără pază, în (pahare) aurite aşa zicând cu hristologia evanghelică, şi cari ***neluând seama mai mult la cele auzite*** (Evrei II, 1) şi ***vestite de Părinţii lor*** (Deuteronom[6], XXXII, 7) potrivit Evangheliei şi la fel pururea cu învăţătorii cei de mai înainte, nici socotind îndestulător spre mântuirea lor sufletească cuvântul cel grăit şi scris al Domnului şi autoritatea Bisericii celei de totdeauna, urmăresc nelegiuire nouă şi inovaţii, ca în îmbrăcăminte, şi desfăşoară în toate chipurile învăţătura evanghelică cea de ei stricată.

2. De acolo ereziile cele multe sfâşiate şi îngrozitoare, pe cari Biserica cea catolică, primind chiar din scutecele ei armătura lui Dumnezeu şi apucând cuţitul Duhului, ***care este cuvântul lui Dumnezeu*** (Efeseni VI, 17), a fost nevoită să le combată, şi împotriva tuturor a triumfat până azi şi va triumfa biruitoare în toţi vecii, înfăţişându-se totdeauna mai strălucită şi mai puternică după luptă.

---

[1] Traducerea pe care o dăm este literară, ceea ce o face greoaie, dar mai fidelă. Am preferat-o unei traduceri libere, şi pentru a păstra aerul bisericesc şi arhaic al enciclicei greceşti şi pentru a respecta termeni şi expresii, care, într-o traducere liberă, se pot răstălmăci. Unele neologisme sunt totuşi inevitabile.

[2] Acest titlu a displăcut, fireşte, romano-catolicilor, pentru care Biserica *una, sfântă, catolică şi apostolică* este cea romană. Un asemenea titlu, crede J. Chanterel nu arată deloc de la cine emană enciclica; episcopi şi credincioşi „ortodocşi" are Biserica romană în tot orientul (v. Rohrbacher- Chantrel, *Histoire universelle de l'Eglise catholique*, ed.9, t. XIV, Paris 1900, pag.850). Formula μία, άγία, καθολικη και αποστολικη ' Εκκλησια aparţine simbolului credinţei. Cuvântul *catolică* implică de la prima lui întrebuinţare cunoscută (Sf. Ignatie al Antiohiei, *Epitola către Smirneni VIII, 2)* noţiunea de ortodoxie (comp. *Martiriul sfântului Policarp*, adresa şi VIII, 1). Acest atribut se cuvine de aceea de drept Bisericii ortodoxe şi în nici un caz exclusiv celei romane. La Dallas şi Mansi se traduce inconsecvent fie *catholique* fie *universelle*. Dallas la pagina 29 notează: *Cuvântul Catolic însemnează literal Universal. Acest nume fiind comun Bisericii întregi înainte de secolul al IX-lea, Biserica ortodoxă de Răsărit îl păstrează.*

[3] δειον: Dallas şi Mansi traduc acest adjectiv când *divin* când *saint*.

[4] Ep. Filipeni II,7

[5] Psalm XVIII, 5 (citat şi în Ep. Romani X, 18).

[6] Dallas p. 30, necunoscând probabil cartea citată, traduce: *Second*

3. Dar din aceste erezii unele au şi dispărut cu totul, altele se duc, altele s-au veştejit, altele şi înfloresc mai mult sau mai puţin, fiind în putere până la timpul restabilirii lor, altele iarăşi reapar, ca să-şi meargă drumul lor de la naştere până la distrugere, căci fiind gânduri şi născociri nenorocite de oameni nenorociţi, trăsnite ca anatema celor şapte Sinoade ecumenice, ca şi ei se nimicesc, chiar de ar mai ţine o mie de ani. Numai Ortodoxia Bisericii catolice şi apostolice, cea însufleţită de Cuvântul Cel viu al lui Dumnezeu, ea dăinuieşte veşnic, după făgăduinţa cea nemincinoasă a Domnului: ***Porţile iadului nu o vor birui*** (Matei XVI, 18), adică gurile nelegiuiţilor şi ereticilor (cum ne tălmăcesc nouă dumnezeieştii Părinţi), oricât de grozave, oricât de uimitoare, nu vor birui dreapta învăţătură cea liniştită şi tăcută. Dar oare ***ce este că drumul celor păcătoşi merge bine?*** (Ieremia XII, 1) şi ***nelegiuiţii se semeţesc şi se înalţă ca cedrii Libanului*** (Psalm XXXVI, 45), tulburând adorarea cea liniştită a lui Dumnezeu?

Pricina acestui lucru este nespusă, şi Biserica, deşi se roagă zilnic ca să lipsească de la ea boldul acesta, acest înger al lui Satan, aude de la Domnul totdeauna: ***Destul îţi este ţie harul Meu: căci puterea mea întru slăbiciune se desăvârşeşte*** (Corinteni XII, 9). De aceea ***mai cu plăcere se laudă întru slăbiciunile sale, ca să se sălăşluiască asupra ei puterea lui Hristos***[7] şi ***pentru ca cei încercaţi să se vădească*** (Corinteni XI, 19).

4. Dintre aceste erezii răspândite – pentru judecăţi pe care le ştie Dumnezeu – pe o mare parte a pământului era cândva arianismul, iar astăzi este şi Papismul[8], dar şi acesta (ca şi acela, care a dispărut cu totul), deşi este în putere acum, nu va birui până la sfârşit, ci va trece şi va fi doborât şi va răsuna marele glas din cer: ***Doborâtu-s-a*** (Apocalipsa XII, 10).

5. Părerea cea nouă *că Duhul Sfânt purcede de la Tatăl şi de la Fiul* este potrivnică lămuririi hotărâte a Domnului nostru, dată cu grijă pentru aceasta (Ioan XV, 26): ***Care de la Tatăl purcede***, şi potrivnică mărturisirii întregii Biserici catolice, după cum este încredinţată de către cele şapte Sinoade ecumenice: ***Care de la Tatăl purcede*** (Simbolul Credinţei). I. Pentru că înlătură progresiunea cea mărturisită de Evanghelie a persoanelor dumnezeieşti ale Fericitei Treimi, progresiune dintr-o singură cauză, unică, dar diferită. II. Pentru că introduce raporturi diferite şi inegale între ipostasele cele de aceeaşi putere şi împreună mărite, şi confundarea sau amestecarea lor. III. Pentru că dovedeşte aşa zicând ca fiind imperfectă, ba chiar obscură şi greu de înţeles până la ea mărturisirea Bisericii una, sfântă, catolică şi apostolică. IV. Pentru că atacă pe sfinţii Părinţi din sinodul întâi ecumenic de la Niceea şi din Sinodul al doilea ecumenic de la Constantinopol, ca şi cum adică ar fi teologhisit nedesăvârşit despre Fiul şi Sfântul Duh şi ar fi trecut sub tăcere o asemenea însuşire a Dumnezeirii fiecăreia din cele două persoane, deşi era nevoie să fie lămurite toate însuşirile lor dumnezeieşti împotriva şi a arienilor şi a macedonenilor. V. Pentru că insultă pe Părinţii Sinodului al treilea, al patrulea, al cincilea, al şaselea şi al şaptelea ecumenic, cari au vestit în lume desăvârşit şi întreg dumnezeiescul Simbol, încât şi cu blesteme înfricoşate şi cu pedepse nedeslegate au oprit orice adaos sau scădere sau schimbare sau mutare fie şi de o cirtă, şi lor înşişi şi oricăror alţii[9]; ca şi cum[10] ar trebui să fie îndreptat şi mărit, şi prin urmare toată învăţătura teologică a Părinţilor catolici ar fi de schimbat, descoperindu-se parcă noi însuşiri tuturor celor trei persoane ale Fericitei Treimi. VI. Pentru că s-a strecurat la început în Bisericile Apusului, ca un ***lup în piele de oaie***, cu însemnare adică nu de purcedere, după înţelesul grecesc din Evanghelie şi din simbol, ci cu însemnarea de trimitere[11], cum se apăra papa Martin[12] faţă de Maxim Mărturisitorul şi cum explica Anastasie Bibliotecarul sub Ioan VIII[13]. VII. Pentru că forţează în chip deosebit, cu neînchipuită îndrăzneală, şi falsifică Simbolul însuşi, care este depozit comun al creştinismului. VIII. Pentru că a adus atâtea tulburări în Biserica cea

---

[7] Comp . II Corinteni XII, 9.

[8] Pentru justificarea cuvântului, vezi par.6

[9] Sinodul al III-lea ecumenic (Efes 431) a oprit sub pedeapsa excomunicării şi a depunerii întrebuinţarea altui simbol decât cel niceo (-constantinopolitan) sau schimbarea acestuia (canon 7), (v. şi şedinţa VI, la Hefele-Leclercq, *Historie des conciles*, t. II, partea I, Paris 1908, p.331). De văzut lunga şi importanta notă din Pidalion Πηδαλιον, ed 5 (Ioan Nicolaidis Kesisoglu) Atena 1908, p 176-178.

[10] Traducerea franceză Dallas p.33 şi Mansi p.40, col. 382 D, adaugă aici: *d'apres la doctrine de Rome*.

[11] Dallas, p.33 şi Mansi 40, 382: *la mision dans le temps*.

[12] Martin I (648-653). În Migne P.L. 87 nu se găseşte o epistolă sau scriere adresată lui Maxim Mărturisitorul.

[13] Ioan VIII: 872-882

liniștită a lui Dumnezeu și a dezbinat neamurile. IX. Pentru că a fost dezaprobată în chip solemn de la prima înfățișare de către doi papi de veșnică amintire, Leon III și Ioan VIII, care – acesta din urmă – în epistola[14] către sfântul[15] Fotie - a pus în rândul lui Iuda pe cei care au introdus-o întâi în dumnezeiescul Simbol. X. Pentru că a fost condamnată de multe sfinte Sinoade ale celor patru Patriarhi ai Răsăritului. XI. Pentru că a fost lovită cu anatemă, ca o inovație și adăogire în Simbol, la Sinodul al optulea ecumenic cel întrunit la Constantinopol pentru pacea Bisericilor răsăritene și apusene[16]. XII. Pentru că odată introdusă în Bisericile din Apus, fie a născut făpturi de rușine, fie a atras după sine în curând alte inovații, cele mai multe potrivnice poruncilor celor hotărât scrise în Evanghelie ale Mântuitorului nostru și ținute până la introducerea ei în Bisericile în care s-a furișat, ca: stropire în loc de botez, refuzarea sfântului Potir[17] laicilor, ridicarea uneia și aceleiași pâini frânte, dar folosirea de hostii, azimă în loc de pâine, lăsarea din liturghii a binecuvântării, adică a dumnezeieștii chemări a prea Sfântului Duh celui Care sfințește slujirea[18] și desființarea vechilor ceremonii apostolice ale Bisericii catolice, oprind de exemplu ungerea cu sfântul mir și împărtășirea cu prea curatele Taine a pruncilor botezați; necăsătorirea preoților, infailibilitatea și vicariatul lui Hristos în persoana Papii și celelalte, înlăturând astfel tot tipul vechi apostolic aproape al tuturor tainelor și al întregii învățături, pe care-l ținea vechea sfântă și dreptcredincioasă Biserică a Romei, pe atunci mădular prea cinstit al sfintei Biserici catolice și apostolice. XIII. Pentru că a îndemnat pe teologii Apusului, apărătorii ei, neavând nici un loc nici în Scriptură, nici în Părinți, pentru a da chip plăcut greșitelor învățături enumerate, nu numai la răstălmăcirea Scripturilor, cum nu vedem la nici unul din Părinții sfintei Biserici catolice, dar și la falsificarea textelor sfinte și neatinse ale dumnezeieștilor Părinți răsăriteni ca și apuseni. XIV. Pentru că a apărut ca ceva străin, nemaiauzit și blasfemiator chiar și pentru celelalte comunități creștine existente, care, pentru alte drepte pricini, au fost înlăturate din Staulul catolic[19]. XV. Pentru că nu se poate încă apăra nici măcar cu probabilitate din Scripturi, sau cel puțin în chip rațional din Părinți, cu tot zelul și cu toată lupta apărătorilor ei, în nici una din acuzațiile enumerate[20]. O asemenea părere poartă toate caracteristicile învățăturii greșite, ce provin din firea și din însușirile ei. Și deoarece orice învățătură greșită, care atinge cugetarea catolică cu privire la Fericita Treime și la progresiunile[21] dumnezeiești, și încă chiar existența Prea Sfântului Duh, este și se numește erezie, și cei care cugetă astfel eretici, după hotărârea celui întru sfinți Damasus Papă al Romei: *Dacă cineva va*

---

[14] Epistola 350, ad *Photum patriarcham Constantinopolitanum* (anno 879-882). De processione Spiritus sancti , *P.L.* 126, 944-946 locul citat este la col. 945 C: *Reverantiae italique tuae iterum significamus, ut de hac additione in Symbolo (et Filio scilicet) tibi satisfacimus, quod non solum hoc non dicimus, sed etiam quod eos qui principio hoc dicere sua insania ausi sunt, quasi transgressores divini verbi condemnamus, sicut theologiae Christi Domini eversores, sanctorum Patrum qui synodice convenientes sanctum Symbolum nobis tradiderunt, et una cum Iuda illos collocamus, quod eadem ipsa quae ille patrare non sunt veriti; non quia Dominicum corpus morti tradiderunt, sed quia Dei fideles, qui sunt ejus membra, schismate segregarunt et invicem diviserunt, et ita aeterno igni illos praecipites dantes, et multo magis seipsos ut fecit praedicius Judas indignus Christi discipulus, suffocarunt.*

[15] Fotie este pomenit de Biserica greacă la 6 februarie. Traducerea franceză Dallas, p. 33, Mansi 40, 384: *au venerable Photius*; cuvântul grec este însă ίερος.

[16] Sinodul ținut la Constantinopol 879-880 sub patriarhul Fotie, cu participarea delegaților papei Ioan VIII, a fost considerat uneori de ortodocși ca al optulea ecumenic, prin opoziție la sinodul ținut la 869-870 sub patriarhul Ignațiu, cu participarea delegaților papei Adrian II, pentru condamnarea lui Fotie, considerat de romano-catolici ca al optulea sinod ecumenic. De regulă enciclica socotește, cum a rămas statornicit, șapte sinoade ecumenice (par. 12, 13, 15, 16, 20, 21). În sinodul de la 879-880 s-a citit simbolul credinței în forma ortodoxă (în ședința a șasea, Martie 880) și s-a anatemizat oricine s-ar atinge de simbol, fie lăsând, fie adăogând, fie schimbând, fie falsificând (ουδεν αφαιρουντες, ουδεν προστιδεντες, ουδεν αμειβοντες, ουδεν κιβδηλευντεσ). Măsura era îndreptată asupra adaosului latin *Filioque* și s-a repetat în ședința următoare: *Cine se va atinge de simbol să fie anatema*. De văzut actele sinodului pentru ședințele citate, în Τομος χαρας Râmnicu-Vâlcii 1705, p. 96-102 (îndeosebi p. 97-98). Hefele-Leclercq, *op.cit.*, t. IV, partea I, p. 603-604, numesc hotărârea sinodului o *enormitate*. De fapt, sinodul repeta în cuvinte mai precise hotărârea sinodului III ecumenic (canon 7).

[17] Dallas, p. 34 și Mansi 40, 384 B traduc *ciboire*, iar în Mansi se observă în nota 1: *Calice*, non *ciboire* dicere oportuit. Caeterum translationem hanc vel *xenismis* refertam intactam placuit relinquere

[18] Τελεταρχικον, care prezidează ceremonia; cuvântul este greu de redat în românește. Dallas (p.34) și Mansi (40, 384) l-au lăsat netradus. Comp. și par. 13.

[19] Dallas p. 34 și Mansi 40, 384: du vrai bercail.

[20] εις ουδεμιαν των καταλεχθεισων κατηγριον. Dallas p.34-35 și Mansi 40, 382 formează din aceste cuvinte o propoziție fără sens în frază: qui ne sont parvenus a la classer dans aucune des categores precitees.

[21] των θειων προδων, la Dallas p.35, Mansi 40, 38: les attributs divins. Cuvântul προοδος nu însemnează atribut, ci este întrebuințat ca termen general pentru a arăta provenirile din Tatăl: nașterea Fiului și purcederea Sfântului Duh, cum rezultă din punctul I de la începutul paragrafului. Dacă am tradus "progresiunile" este pentru a nu întrebuința un cuvânt mai îndepărtat de sensul obișnuit al celui grecesc.

avea dreaptă părere despre Tatăl şi Fiul, dar nu va avea despre Sfântul Duh, este eretic (Mărturisirea credinţei catolice pe care Papa a trimis-o Episcopului Paulin al Tesalonicului[22]), de aceea Biserica una, sfântă, catolică şi apostolică, mergând pe urmele sfinţilor Părinţi, răsăriteni ca şi apuseni, a declarat odinioară pe timpul Părinţilor şi declară iarăşi astăzi în sinod, că această nouă părere mai sus arătată, că Duhul Sfânt purcede de la Tatăl şi de la Fiul, este în esenţă *erezie*, iar partizanii ei, oricine ar fi, *eretici*, potrivit cu sus numita hotărâre sinodică a Prea Sfinţitului Papă Damasus, şi adunările lor *eretice*, şi **orice comuniune duhovnicească şi religioasă a fiilor ortodocşi ai Bisericii catolice cu unii ca aceia neîngăduită,** mai ales în virtutea canonului 7 al Sinodului al treilea ecumenic[23].

6. Această erezie, care a atras după sine şi foarte multe inovaţii, precum s-a arătat, cunoscută fiind pe la jumătatea secolului al şaptelea[24], necunoscută şi anonimă la început, şi încă diferite însemnări având în provinciile apusene ale Europei, furişându-se cu încetul în timp de patru sau cinci secole, covârşind vechea Ortodoxie a acelor părţi prin nepăsarea Păstorilor de atunci şi prin protecţia Suveranilor[25], a dus la rătăcire puţin câte puţin nu numai Bisericile atunci ortodoxe încă ale Spaniei, dar şi pe cele germane, galice şi italiene, a căror ortodoxie se vestea odinioară în toată lumea, şi cu care adeseori comunicau dumnezeieştii noştri Părinţi, ca marele Atanasie şi Vasile cel până la cer strălucitor[26], şi a căror împreună bună înţelegere şi lucrare cu noi până la Sinodul al şaptelea ecumenic a păstrat neatinsă învăţătura Bisericii catolice şi apostolice. Dar în urmă, prin pisma celui care urăşte binele, inovaţiile ei cu privire la Teologia cea sănătoasă şi ortodoxă a Prea Sfântului Duh (a Cărui ***hulire nu se va ierta oamenilor nici în veacul de acum, nici în cel ce va să fie***, după hotărârea Domnului, Matei XII, 31-32) şi una după alta, inovaţiile privitoare la dumnezeieştile taine şi mai ales la taina cea de-lume-mântuitoare a Botezului şi a dumnezeieştii Împărtăşanii şi a Preoţiei, ca nişte făpturi îngrozitoare urmându-i, au pus stăpânire şi pe Roma cea veche însăşi, de unde luând caracter oficial în Biserică, au[27] primit spre a se deosebi şi numele de *Papism*. Căci episcopii ei supranumindu-se *Papi*, deşi la început unii dintre ei s-au declarat în chip ecumenic împotriva inovaţiei, ca Leon III şi Ioan VIII, precum am mai spus, şi au dezaprobat-o în toată lumea, unul prin acele plăci de argint[28], iar celălalt prin epistola sa către sfântul Fotie la Sinodul al optulea ecumenic şi prin cea către Sfendopulchros[29]

---

[22] În Mansi 40, 383 nota 1, se arată că este vorba de mărturisirea trimisă trimisă de Damasus lui Paulin al Antohiei (362-388) episcop în timpul schismei meletiene – în care cuvintele citate se găsesc în art.XXIII. Adnotatorul se miră, fără dreptate, că aceste cuvinte se aplică la *Filioque*. Iată nota: Lege: *Ad paulnum Antiochenum,* ad quem revera Damasus misit *Cofessonem fidei,* cuius art. XXIII ita se habet: *Si quis de Patre et Flio bene senserit, de Spiritum autem sancto non recte habuerit, haereticus est.* (Migne, *Patr. Lat.* XIII, 363 b). Scilicet: sive de Filio, sive de Spiritu sancto prave sentias perinde est, quia utroque casu Trinitatem negas. Qud haec ad processionem Spiritus sancti e solo Patre?
Adăugăm că mărturisirea trimisă de Damasus a fost primită de Paulin al Antiohiei la Tesalonic (Hefele-Leclercq, op.cit. II, I, p.58), de unde greşeala enciclicii, care socoteşte pe Paulin episcop de Tesalonic. Paulin se înapoia de la sinodul ţinut la Roma la 382.

[23] Canonul zice: "Fiind citite acestea [simbolul niceean şi un simbol nestorian], sfântul Sinod a hotărât, că nimănui nu-i este îngăduit să prezinte, să scrie sau să întocmească altă credinţă, decât cea hotărâtă de Sfinţii Părinţi cei adunaţi în oraşul Niceea, cu ajutorul Sfântului Duh. Iar cei care ar îndrăzni fie să întocmească altă credinţă, fie chiar s-o aducă sau să o prezinte celor care voiesc să se întoarcă la cunoştinţa adevărului, fie din păgânism, fie din iudaism, sau fie din orice erezie, aceştia dacă sunt Episcopi sau Clerici, Episcopii să fie scoşi din Episcopie, iar Clericii din Cler; iar dacă sunt laici, să se anatematizeze". (În continuare, canonul se referă în special la erezia nestoriană).

[24] În realitate, expresia *Filioque* a fost întrebuinţată întâi în Spania, într-o mărturisire de credinţă compusă de episcopul Pastor pe la 450 (F.X. Funk-Karl Bihlmeyer, *Kirchengeschichte* ed. 8,I *Das christliche Altertum*, Paderborn 1926, p.182) şi apoi într-un simbol de credinţă aprobat de sinodul de la Toledo 447 (Hefele-Leclercq, op. cit., t.II, partea I, p. 483); introdus în Simbolul niceeo-constantinopolitan de sinodul de la Toledo 589 (Hefele-Leclercq, op. cit., t.II, partea I,(1909),p.223-224. Dom H. Leclercq, *L'Espagne chretienne* (Bibliotheque de l'enseignement de l'histoire ecclesiastique),ed. II, Paris 1906, p. 280-281). În Răsărit *Filioque* a fost cunoscut mai târziu, prin epistola sinodală a papei Martin I.

[25] Carol cel Mare a favorizat introducerea lui *Filioque* în Simbol (Hefele-Leclercq, op. cit., t. III, partea a II-a,(1910), p. 1127,1129 (Sinodul de la Aix-la-Chapelle (Aachen) 809.

[26] Ουρανοφαντορ, la Dallas, p.36 şi Mansi 40, 386: divin.

[27] În textul grec singular (ειληχε), în dezacord cu subiectul.

[28] Se ştie că papa Leon III (795-816) a dezaprobat introducerea lui *Filioque* în Simbol, pentru motivul că sfinţii Părinţi şi sinoadele n-au cunoscut acest cuvânt, ba chiar au oprit orice schimbare în Simbol (Hefele-Leclercq, op. cit., t.II, partea II, p. 1132).Ceva mai mult, papa a pus să se graveze simbolul niceo-constantinopolitan în greceşte şi latineşte, fără Filioque, pe două plăci mari de argint, care au fost aşezate în biserica Sf. Petru.

[29] Svatopluc (Swetopluk, Swentopulk), regele Moraviei (†894). Epistola papei, în *Monumenta Germaniae historica*, Epistolae VII, 160 s.q. (v. despre conflictul dintre Metodiu şi Svatopluc, F. Dvornik, *Les slaves, Byzance et Rome au IX-e siècle (Travaux publiés par l'Institut d'études slaves.* IV), Paris 1926, p. 261-270).

pentru Metodiu episcopul Moraviei, cei mai mulți dintre urmașii lor, momiți de privilegiile antisinodale ce decurgeau pentru ei din erezie[30], întru apăsarea Bisericilor lui Dumnezeu și găsind în ele mult folos lumesc și câștig mult, închipuind conducerea monarhică în Biserica cea catolică și monopol al harurilor Sfântului Duh, nu numai au schimbat cât îi privește religia veche, despărțindu-se prin arătatele inovații de cealaltă veche și existentă încă formă de conducere creștină, ci s-au silit nu fără îngăduite tratative, cum ne încredințează istoria cea adevărată, ca să atragă cu ei de la Ortodoxie la apostazia lor și celelalte patru Patriarhii și să robească astfel Biserica cea catolică[31] voilor și poruncilor oamenilor.

7. Înaintașii și Părinții noștri de fericită amintire de atunci, întru osteneală și sfat îndeobște, văzând călcată în picioare învățătura strămoșească evanghelică și sfâșiat cu mâini nelegiuite veșmântul cel de sus țesut al Mântuitorului nostru, mișcați de dragoste părintească și frățească au plâns[32] pierderea atâtor creștini ***pentru care a murit Hristos*** și au depus mult zel și iubitoare străduință, și în sinoade și în particular, pentru ca, salvând învățătura ortodoxă a sfintei Biserici catolice, să coasă împreună la loc de vor putea ceea ce s-a sfâșiat, și ca doctori încercați au chibzuit laolaltă pentru mântuirea mădularului suferind, îndurând multe supărări și dispreț și prigoniri, numai ca să nu se despartă în bucăți corpul lui Hristos, numai ca să nu se calce în picioare hotărârile dumnezeieștilor și venerabilelor Sinoade. Dar istoria cea nemincinoasă ne-a încredințat de neînduplecata stăruință apuseană în rătăcire. Acești bărbați de fericită amintire au încercat în faptă și în această chestiune adevărul cuvintelor celui întru sfinți Părintelui nostru Vasile cel până la cer strălucitor[33], care zicea și atunci din experiență despre episcopii Apusului și îndeosebi despre Papa însuși: *Care nici nu cunosc adevărul, nici nu suferă să-l învețe, certându-se cu cei care vor să le anunțe adevărul și întinzând prin ei înșiși erezia*[34] (către Eusebiu al Samosatei)[35] și astfel cunoscând neîndreptarea lor după prima și a doua certare frățească, *lăsându-i în pace* și *evitându-i i-au lăsat la mintea lor cea neîncercată* (*căci mai bun este războiul decât o pace care desparte de Dumnezeu*, cum a spus și cel întru sfinți Părintele nostru Grigorie despre arieni)[36]. De atunci nu mai este nici o comuniune duhovnicească între noi și ei. Căci au săpat cu mâinile lor prăpastie adâncă, cea între ei și ortodoxie.

8. Dar pentru aceasta Papismul n-a încetat de a tulbura Biserica cea liniștită a lui Dumnezeu, ci trimițând pretutindeni așa numiți Misionari, oameni traficanți de suflete, ***înconjoară pământul și marea, ca să facă un prozelit***, să înșele pe vreunul dintre ortodocși, să strice învățătura Domnului nostru, să falsifice prin adaos dumnezeiescul Simbol al sfintei noastre Credințe, să arate de prisos Botezul[37] cel lăsat de Dumnezeu, inutilă împărtășirea cu Potirul Testamentului și câte altele nenumărate a insuflat demonul inovației scolasticilor, care au îndrăznit totul în evul mediu, și Episcopilor Romei celei vechi, care au cutezat toate pentru iubirea de stăpânire. Fericiții pentru evlavie înaintașii și Părinții noștri, deși în multe feluri și în multe chipuri supărați și prigoniți

---

[30] Ar părea poate falsă o asemenea afirmație, dacă declarațiile unor papi nu ne-ar arăta că episcopii romani și-au permis să treacă peste hotărârile Părinților și sinoadelor pentru interesul și plăcerea de a impune voința Romei ca normă de credință și de a ridica astfel autoritatea papală. Iată, de exemplu, declarația făcută de papa Ștefan V (885-891) moravilor după moartea lui Metodiu, în ciuda ortodoxiei bizantine a acestuia privitor la purcederea Sfântului Duh:
"Si dixerunt: Prohibitum est a sanctis Patribus symbolo addere aliquid vel minuere, dicite: Sancta Romana Ecclesia custos est et confirmatrix sanctorum dogmatum". (*Dacă vor zice: Este oprit de către sfinții Părinți a adăuga sau a reduce ceva în Simbol, răspundeți: Sfânta Biserică Romană este paznicul și confirmatorul sfintelor dogme*) la F. Dvornik *op. cit.* p. 287.

[31] De aici înainte, Dallas și Mansi traduc καθολικη mai mult "universelle".

[32] Expresie imitată probabil după enciclica de la 867 a Patriarhului Fotie, par. 25 și 26 (Migne, *P.G.* 102,732; în traducerea mea, *Studii teologice*. Publicație a Facultății de Teologie din București, an. I (1930) nr. 2, p. 68-69

[33] Dallas p.37, Mansi 40, 388: divin (comp. par. 6).

[34] Locul nu este citat întreg. Epistola zice: Iar dacă va mai ține mânia lui Dumnezeu, ce ajutor vom avea de la mândria apuseană [Sfântul Vasile zice figurat: sprânceana apuseană]? Care nici nu cunosc adevărul, nici nu suferă să-l învețe, și prejudecând cu bănuieli mincinoase, acelea le fac și acum, care (le-au făcut) mai-nainte cu Marcel [aluzie desigur la atitudinea occidentalilor în cazul lui Marcel al Ancyrei, condamnat în Orient ca eretic(336, 338, 339, 343), găsit ortodox la Roma (340 și Sardica 343)]; certându-se cu cei care vor să le anunțe adevărul și întărind erezia prin ei înșiși. Căci eu însumi voiam, fără forma comună, să scriu corifeului lor, nimic despre cele bisericești, decât numai cât să fac să înțeleagă că nici nu știu adevărul celor de la noi, nici nu primesc calea pe care să-l afle.

[35] Epistola 239, în Migne, P.G.,32,889-893. Citatul de mai sus, la col. 893 B.

[36] În cuvântarea a II-a ('Απολογητικος της εις τον Ποντον φυγης) la Migne P.G. 32, 488 C: Κρειττων γαρ επαινετος πολεμος ειρηνης χωριζουσης Θεου.

[37] Se înțelege botezul prin cufundare, în opoziție cu cel prin stropire.

dinăuntru şi dinafară, direct şi indirect de către Papism, ***încrezându-se în Domnul***, au izbutit să păstreze şi să ne predea şi nouă această nepreţuită moştenire a Părinţilor lor, pe care şi noi, cu ajutorul lui Dumnezeu, o vom trece ca pe un tezaur de mult preţ generaţiilor ce vor veni până la sfârşitul veacului. Dar nu încetează până astăzi şi nu vor înceta pentru aceasta Papiştii să atace după obiceiul lor ortodoxia, care le este zilnic mustrare vie înaintea ochilor ca unor apostaţi de la credinţa lor cea strămoşească. De ar fi dat Dumnezeu să îndrepte ei aceste atacuri contra ereziei, care a năvălit în Apus şi a pus stăpânire pe el! Cine se îndoieşte, că dacă zelul lor pentru distrugerea Ortodoxiei s-ar fi întrebuinţat cumva pentru distrugerea ereziei şi a inovaţiilor, după sfaturile cele lui Dumnezeu plăcute ale lui Leon al III-lea şi Ioan al VIII-lea, acei ultimi Papi ortodocşi de fericită pomenire, de mult n-ar mai fi rămas nici urmă din ea pe lume şi am putea acum să spunem *acelaşi lucru*[38], după făgăduinţa apostolică? Dar zelul urmaşilor lor nu era *pentru apărarea Credinţei ortodoxe,* ca zelul vrednicului de amintire întru fericiţi Leon al III-lea.

9. Până în timpul de acum, atacurile personale ale Papilor înaintaşi încetaseră şi nu mai erau decât cele ale misionarilor; de curând însă Papa Pius al IX-lea, care a primit episcopatul Romei la 1847[39], a dat la 6 ianuarie acest an o enciclică intitulată *Către Orientali*, având douăsprezece pagini în traducerea greacă, pe care trimişii săi au răspândit-o ca pe o miasmă venită de undeva din afară înăuntrul Turmei noastre ortodoxe. Această enciclică se adresează către cei care în diferite timpuri şi în diferite comunităţi creştine au apostaziat şi au dezertat la Papism şi prin urmare îi sunt partizani, dar se îndreaptă intenţionat şi către ortodocşi, nu în particular şi numindu-i, dar citând pe nume[40] (pag.3. r.14-18, pag.4 r.19 şi pag.9, r 5, 17 şi 23) pe dumnezeieştii şi sfinţii noştri Părinţi, calomniindu-i adică pe ei şi pe noi, moştenitorii şi urmaşii lor; pe ei ca ascultând zice-se de ordinele papale şi de hotărârile venite de la Papi, ca de la arbitrii Bisericii catolice, iar pe noi ca pe nişte neascultători de pildele acelora şi prin urmare calomniindu-ne faţă de Turma noastră cea de Dumnezeu încredinţată, ca pe nişte despărţiţi de Părinţii noştri şi nepurtători de grijă pentru datoriile noastre cele sfinte şi pentru mântuirea sufletească a fiilor noştri duhovniceşti. Şi uzurpând anume ca pe o proprietate a lor Biserica cea catolică a lui Hristos, pentru că deţin, cum se laudă, scaunul episcopal al Fericitului Petru, voiesc să amăgească astfel pe cei mai simpli cu apostazia de la Ortodoxie, adăugând acele cuvinte surprinzătoare pentru oricine s-a hrănit cu învăţătura teologică (pag.10, r. 29): *nici nu există motiv să pretextaţi contra întoarcerii la adevărata Biserică şi comuniune cu acest sfânt scaun.*

10. Desigur că fiecare dintre fraţii şi fiii noştri în Hristos cu educaţie şi instrucţie religioasă, citind cu atenţie şi cu înţelepciunea cea dată lui de Dumnezeu, observă că şi cuvintele Episcopului de acum al Romei, ca şi ale înaintaşilor lui de la schismă, nu sunt cuvinte de pace, cum zice (pag.7, r.8) şi de iubire, ci cuvinte de amăgire şi absurde, tinzând la interes, după obiceiul înaintaşilor lui antisinodali. De aceea şi suntem siguri că aşa cum nu s-au înşelat până azi, ortodocşii nu se vor înşela nici de acum înainte; căci cuvântul Domnului nostru este sigur (Ioan X, 5): ***Nu vor urma pe cel străin, ci vor fugi de la el, pentru că nu cunosc glasul celor străini.***

11. Cu toate acestea, am socotit de datoria noastră părintească şi frăţească şi ca o obligaţie sfântă, ca să vă întărim prin prezenta rugăminte[41] în ortodoxia pe care o ţineţi din strămoşi şi să arătăm totodată în treacăt netemeinicia celor gândite de Episcopul Romei şi ce este vădit că el cugetă. Căci nu cu mărturisirea sa apostolică îşi împodobeşte scaunul, ci cu tronul apostolic se sileşte să-şi stabilească autoritatea, şi cu autoritatea mărturisirea sa. Dar lucrul nu stă aşa. Căci nu numai că scaunul Romei se socoteşte a fi cinstit cumva de către fericitul Petru dintr-o simplă tradiţie, dar nici scaunul domnesc al fericitului Petru, mărturisit de Sfânta Scriptură, adică Antiohia, a cărei Biserică este de aceea mărturisită de sfântul Vasile (Epist. 48 către Atanasie cel Mare)[42] ca *cea mai însemnată dintre Bisericile din lume*[43], şi ceea ce este şi mai mult, Sinodul al doilea ecumenic scriind către Sinodul

---

[38] Το αυτο, adică să mărturisim aceeaşi credinţă.
[39] Greşit, în loc de 1846.
[40] Adică nu specifică Biserica Ortodoxă, dar citează Părinţi ortodocşi.
[41] Dallas p.41, Mansi 40, 390: par cette Lettre pastorale.
[42] În Migne P.G. 32, 424-425, *epistola 66* (din anul 371).
[43] Că trebuie început cu grija celor mai importante, după cei mai înţelepţi dintre medici, ştii mai bine ca oricine. Şi care poate fi mai importantă dintre Bisericile lumii decât cea a Antiohiei? (ibidem, col. 425 B).

Apusenilor[44] (prea cinstiţilor şi cucernicilor fraţi şi împreună-liturghisitori Damasus[45], Ambrozie[46], Britton[47], Valerian[48] şi ceilalţi)[49] mărturiseşte zicând[50]: *Biserica cea prea veche şi în adevăr apostolică din Antiohia Siriei, în care pentru prima dată s-a întrebuinţat cinstitul nume al creştinilor*[51], *nici aceasta, zicem, Biserica apostolică din Antiohia, n-a avut vreodată dreptul de a nu fi judecată cu Sfânta Scriptură şi cu hotărârile sinodale, ca una care în adevăr se poate mândri cu scaunul lui Petru.* Dar ce zicem? Însăşi persoana fericitului Petru a fost judecată înaintea tuturor ***după adevărul Evangheliei*** (Galateni II) şi a fost găsit, după mărturie scripturistică, ***vinovat şi nu drept mergând***[52]. Ce trebuie atunci crezut despre cei care se laudă şi se semeţesc numai cu ocuparea scaunului lui? Şi, într-adevăr, însuşi marele Vasile, cel până la cer strălucitor[53], acest didascăl ecumenic al Ortodoxiei în Biserica cea catolică, la care şi Episcopii Romei sunt nevoiţi să trimită (pag. 8, r.31)[54], lămurit şi curat ne-a arătat mai sus[55] ce consideraţie trebuie să avem pentru judecăţile nepătrunsului Vatican[56]: *Care nu cunosc adevărul, nici nu suferă să-l înveţe, certându-se cu cei care le vestesc adevărul şi întărind prin ei înşişi erezia.* Aşa că înşişi acei sfinţi Părinţi ai noştri, pe care admirându-i pe drept, ca pe nişte luminători şi învăţători chiar ai Apusului, ni-i enumeră Fericirea Sa şi ne sfătuieşte să-i urmăm (aceeaşi pagină), ne învaţă să nu judecăm Ortodoxia după sfântul scaun, ci scaunul însuşi şi pe cel de pe scaun să-l judecăm după dumnezeieştile Scripturi şi regulile sinodale şi după credinţa cea propovăduită, adică după Ortodoxia învăţăturii celei de totdeauna. Aşa au judecat şi au condamnat în Sinod Părinţii noştri şi pe Honorius Papă al Romei[57] şi pe Dioscur Papă al Alexandriei[58] şi pe Macedonie[59] şi pe Nestorie[60] Patriarhi de Constantinopol şi pe Petru Knafevs[61] Patriarhul Antiohiei[62] şi pe ceilalţi. Căci dacă şi ***urâciunea pustiirii a stat în locul cel sfânt***, după mărturia Scripturilor (Daniil IX, 27 şi Matei XXIV, 15), de ce n-ar fi şi erezia pe scaun sfânt? Şi de aici se arată dintr-o privire zădărnicia şi slăbiciunea şi a celorlalte argumente (pag. 8, r. 9, 11, 14) în favoarea puterii despotice a Episcopului Romei. Căci dacă Biserica lui Hristos nu s-ar fi întemeiat pe *piatra* cea neclintită a mărturisirii lui Petru (care era răspuns comun din partea apostolilor întrebaţi ***Voi cine ziceţi că sunt?*** - Matei XVI, 15): ***Tu eşti Hristosul, Fiul Dumnezeului celui viu*** (ibidem, 16), cum ne tâlmăcesc nouă dumnezeieştii Părinţi răsăriteni şi apuseni, s-ar fi întemeiat pe temelie greşită chiar pe însuşi Petru, dar încă pe Papa, care, după ce şi-a însuşit şi cheile Împărăţiei cerurilor, ce fel de întrebuinţare a făcut de ele se vădeşte din istorie. Dar şi însemnarea întreitului ***Paşte oile mele***, dumnezeieştii noştri Părinţi comuni de acord învaţă că nu era un privilegiu al fericitului Petru asupra celorlalţi Apostoli, şi cu atât mai puţin şi al urmaşilor lui, ci o simplă restabilire a lui în apostolat, din care căzuse prin *întreită lepădare*. Dumnezeiescul Petru însuşi se arată a primi astfel înţelesul întreitei întrebări a Domnului ***Mă***

---

44 La Teodoret de Cyr, *Ist. bis.*, V, IX, în Migne, P.G. 82, 1212-1218 (v. şi Hefele-Leclercq, *op.cit.* t.II, partea I, p. 54-55).

45 Episcopul Romei, 366-384.

46 Episcopul de Mediolanum (Milano), 374-397.

47 Poate episcopul de Treveri (Trier), 373-386 (menţiune la Hefele-Leclercq, *ibidem*, p.58; Ulysse Chevalier, *Repertoires des sources historiques du moyen age.Bio-bibliographie*, nouvelle edition, vol. I, Paris 1905, col.704, şi *Briton)*.

48 Episcop de Aquileia, 369-381 (menţiune la Hefele-Leclercq, op. cit. p.50; Ulysse Chevalier, op. cit. vol II, (1907),col. 4622).

49 După Valerian, adresa epistolei are: Asholios, Anemios, Vasilios şi celorlalţi sfinţiţi episcopi, adunaţi în marele oraş Roma…(col. 1218 B).

50 La Mansi 40,391, nota 1: Apud Migne, Patr. Lat. XIII, 1202 b.

51 Comp. Faptele Apost. XI, 26. Epistola explică alegerea lui Flavian pentru scaunul Antiohiei: Pe prea venerabilul şi de Dumnezeu iubitorul episcop Flavian al prea vechii şi în adevăr apostolicii Biserici din Antiohia Siriei, în care pentru prima dată s-a întrebuinţat cinstitul nume al creştinilor, conlucrând cei ai provinciei şi ai diocezei Orientului, l-au hirotonit canonic…(col.1217 B).

52 Comp. Galateni II, 14.

53 Iarăşi ουρανοφαντωρ (v. par. 6 şi 7); aici netradus la Dallas p.42 şi Mansi 40, 392.

54 Nu este numit Sfântul Vasile, ci vechii Ierarhi şi credincioşi ai provinciilor orientale, r.31-32.

55 Par. 7.

56 του Ουατικανου αδιτου, sanctuarului de la Vatican. Dallas p.42, Mansi 40, 392 lasă netradus cuvântul αδιτον, care ca adjectiv înseamnă inaccesibil, impenetrabil, sacru. Ca substantiv neutru, cum e aici, înseamnă sanctuar .

57 La Sinodul VII ecumenic, Constantinopol, 680-681, în şedinţa XIII (28 martie 681), v. Hefele-Leclercq, op. cit. t III, partea I (1909), p. 501-502.

58 Depus şi caterisit la Sinodul IV ecumenic, Calcedon 451.

59 La sinodul II ecumenic, Constantinopol .

60 La Sinodul III ecumenic, Efes 431.

61 Κναφευς sau Γναφευς, piuar (lat. Fullo, franc. Foulon). La Dallas p.42, Mansi 40, 392 lăsat afară.

62 Monofizit, uzurpator al scaunului pe la 470, exilat de împăratul Leon I.

iubeşti? şi ***mai mult*** şi ***decât aceştia*** (Ioan XXI, 16). Căci aducându-şi aminte de ***chiar dacă toţi*** s-ar scandaliza de tine, ***eu*** nu mă voi scandaliza ***niciodată*** (par.12), ***s-a întristat că i-a zis a treia oară mă iubeşti***. Dar urmaşii lui iau zicerea în chip oportun în înţelesul cel foarte plăcut lor[63].

12. Dar, zice Fericirea sa (pag. 8, r.12) că Domnul nostru a spus lui Petru (Luca XXII, 32): ***Eu m-am rugat pentru tine, ca să nu lipsească credinţa ta, iar tu întorcându-te oarecând întăreşte pe fraţii tăi.*** Rugăciunea Domnului nostru s-a făcut pentru cuvântul că Satan încercase (ibidem 31) să tulbure credinţa tuturor Ucenicilor, dar Domnul i-a îngăduit numai pentru Petru, şi tocmai de aceea anume, pentru că grăia cuvinte de iubire de sine şi se îndreptăţea pe sine mai presus decât ceilalţi (Matei XXVI, 33): ***Chiar dacă toţi s-ar scandaliza de Tine, eu nu mă voi scandaliza niciodată***. Dar această îngăduinţă a fost trecătoare, ***a început să blesteme şi să jure, că nu cunosc pe acest om***. Atât de slabă este firea omenească lăsată la puterea ei însăşi, ***duhul este osârduitor, iar trupul neputincios*** (Matei XXVI, 41), trecătoare, am zis pentru ca iarăşi venindu-şi în sine, prin întoarcerea sa întru pocăinţă, să întărească şi mai mult pe fraţii săi întru Acela pentru Care ei nici n-au jurat greşit, nici nu s-au lepădat. O, înţelepte judecăţi ale lui Dumnezeu! Cât de dumnezeiască şi tainică era cea din urmă noapte pe pământ a Mântuitorului nostru! Cina aceea sfântă este crezută a fi săvârşită şi astăzi în fiecare zi - ***aceasta să faceţi întru pomenirea mea*** (Luca XXII, 19). Şi ***ori de câte ori veţi mânca pâinea aceasta şi veţi bea paharul acesta, vestiţi moartea Domnului până ce va veni*** (I Corinteni XI, 26). Dragostea frăţească cea cu atâta grijă vestită nouă de către Învăţătorul nostru comun, ***întru aceasta vor cunoaşte toţi că sunteţi ucenicii mei, dacă veţi avea dragoste între voi*** (Ioan XIII, 35) ale cărei zapis şi condiţii Papii le-au sfâşiat întâi, apărând şi primind inovaţii eretice împotriva celor evanghelizate nouă şi rânduite de către Învăţătorii şi Părinţii noştri comuni, însăşi această dragoste, zicem, lucrează şi astăzi în sufletul popoarelor creştine şi îndeosebi al celor care le conduc[64]. Căci mărturisim cu tărie în faţa lui Dumnezeu şi a oamenilor, că rugăciunea Mântuitorului nostru (pag.7, r. 33) către Dumnezeu şi Tatăl Său pentru dragostea comună a creştinilor şi pentru unitatea întru una sfântă catolică şi apostolică Biserică, în care şi credem, ***ca să fie una precum şi noi una suntem*** (Ioan XVII, 22), lucrează în noi, ca şi în Fericirea Sa, şi aici dorinţa şi zelul nostru frăţesc întâlnesc pe ale Fericirii Sale, cu această singură deosebire, că în noi lucrează cu condiţia de a se păstra întreg şi neatins dumnezeiescul Simbol cel neprihănit şi desăvârşit al Credinţei creştinilor după glasul evanghelic şi după hotărârile celor şapte sfinte Sinoade ecumenice şi învăţătura Bisericii catolice celei de totdeauna, iar în Fericirea Sa pentru întărirea şi predominarea autorităţii şi funcţiunii celor care stau pe Scaunul apostolic şi cea a noii lor învăţături. Iată pe scurt capitolul întregii deosebiri şi neînţelegeri dintre noi şi aceia şi zidul cel din mijloc al despărţirii, care, după cum ne-a prezis Dumnezeu (ibidem X, 16), ***şi alte oi am, care nu sunt din acest staul. Şi acelea Mi se cade să le aduc şi vor asculta de glasul Meu***, (***care de la Tatăl purcede***), nădăjduim că, cu împreuna-lucrare a vestitei înţelepciuni a Fericirii Sale, se va ridica din mijloc în zilele noastre. Fie spusă acum şi cea de a treia. Căci dacă socotim după cuvintele Fericirii Sale, că rugăciunea Domnului nostru pentru Petru, care avea să se lepede şi să-şi calce jurământul, rămâne legată şi unită cu scaunul lui Petru şi că se reface virtual şi la cei care stau în timp pe el, deşi, cum s-a spus mai sus (par. 11) cu nimic nu contribuie la întărirea părerii (după cum din exemplul fericitului Petru însuşi din Scriptură aflăm, încă şi după pogorârea Sfântului Duh), încredinţăm totuşi din cuvintele Domnului, că va veni timpul când această dumnezeiască[65] rugăciune, cea pentru lepădarea lui Petru, ca să nu lipsească întru sfârşit credinţa lui, va lucra şi asupra vreunuia dintre urmaşii scaunului[66] lui, care va şi plânge amar ca el şi întorcându-se oarecând ne va întări şi mai mult pe noi, fraţii lui, în mărturisirea ortodoxă pe care o ţinem din strămoşi. Şi dea Dumnezeu ca acest urmaş al lui Petru să fie Fericirea Sa! Dar la această umilă rugăminte a noastră oare ce împiedică să adăugăm şi sincerul nostru sfat cordial în numele sfintei Biserici catolice? Noi nu îndrăznim nicidecum să zicem, cum a zis (pag 10, r 22) Fericirea Sa, *fără altă întârziere*. Zicem însă fără grabă, cu matură chibzuinţă, şi încă, de va trebui, cu sfatul Episcopilor şi teologilor şi învăţătorilor celor mai înţelepţi,

---

[63] Probă de traducere liberă la Dallas p. 45, Mansi 40, 394 B: Or, ses successeurs n'ont voulu voir dans cette parole du Sauveur que la plus haute bienveillance pour Pierre, parce que cela convenait a leur but.
[64] Dallas p.45, Mansi 40, 396 A: qui agit jusqu'a ce jour sur les ames des peuples restes fideles a l'enseignement du Christ, et plus partculierement sur les ames de leurs pasteurs.
[65] Dallas p. 46 şi Mansi 40, 396, netradus.
[66] Dallas p. 46 şi Mansi 40, 396, netradus.

mai evlavioşi şi totdeauna mai iubitori de adevăr şi nepărtinitori, de care destui au astăzi, după dumnezeiasca iconomie, toate popoarele din Apus.

13. Zice Fericirea Sa, că Episcopul de Lugdunum[67], Sfântul Irineu, scrie întru lauda Bisericii romane: *Toată Biserica, adică credincioşii de pretutindeni, trebuie să fie de acord, pentru întâietatea ei, cu această Biserică, în care totdeauna s-a ținut în totul de către credincioşii de pretutindeni tradiția cea dată de Apostoli*[68]. Deşi acest sfânt spune cu totul altceva decât ceea ce cred cei de la Vatican, le lăsăm înțelesul şi explicarea lor cea după bunul plac şi zicem: cine tăgăduieşte că vechea Biserică romană era apostolică şi ortodoxă? Şi nimeni dintre noi nu va pregeta să o numească şi pildă a Ortodoxiei[69]. Noi mai ales vom adăoga spre marea ei laudă, după istoricul Sozomen (Istoria bisericească, cartea III, cap. 13) şi chipul în care, până la un timp, a putut să păstreze Ortodoxia ce-i lăudăm şi pe care Fericirea Sa a părăsit-o: *Pentru că în general Biserica cea din tot Apusul, conducându-se curat de dogmele Părinților, a fost scutită de ceartă şi de rătăcirile ei*[70]. Oare cine dintre Părinți sau dintre noi înşine a tăgăduit întâietatea[71] ei canonică în ordinea Ierarhiei, *atâta timp cât s-a condus curat de dogmele Părinților*, alăturându-se regulii infailibile a Scripturii şi a sfintelor Sinoade? Dar acum nu găsim păstrată în ea nici dogma Fericitei[72] Treimi după simbolul dumnezeieştilor[73] Părinți adunați la sinodul I de la Niceea şi la al doilea de la Constantinopol, pe care l-au mărturisit şi l-au întărit şi sub atâtea blesteme au pus ca pe nişte caterisiți pe cei ce-l vor schimba, fie şi cu o cirtă, celelalte cinci sinoade ecumenice, nici forma cea apostolică a dumnezeiescului[74] Botez, nici invocarea Duhului celui de taină săvârşitor[75] asupra celor Sfinte, ci vedem în ea şi dumnezeiescul Potir socotit - fie departe de noi[76] – ca o băutură de prisos, şi foarte multe altele, necunoscute nu numai sfinților noştri Părinți, care au fost totdeauna canon şi dreptar catolic infailibil[77] al Ortodoxiei, precum şi Fericirea Sa învață cu respectul adevărului (pag.2), dar şi vechilor sfinți Părinți ai Apusului. Dar încă şi acest primat, pentru care pledează din toate puterile Fericirea Sa, ca şi înaintaşii săi, a decăzut de la un semn frățesc şi privilegiu ierarhic la supremație[78]. Ce trebuie deci să credem despre tradițiile ei nescrise, dacă cele scrise au suferit aşa transformare şi schimbare în rău? Sau cine este atât de îndrăzneț şi de încrezut în autoritatea Scaunului apostolic, încât să cuteze a spune, că dacă ar trăi din nou cel întru sfinți Părintele nostru Irineu şi ar vedea-o astăzi ruptă de vechea şi originara învățătură apostolică în atât de esențiale şi catolice articole ale creştinismului, nu s-ar împotrivi el cel dintâi la inovațiile şi la dispozițiile arbitrare ale Bisericii romane celei pe drept lăudate atunci, ca una *ce se conduce curat după dogmele părinteşti?* Văzând, de pildă, că Biserica romană nu numai înlătură din canonul ei liturgic după inspirația scolasticilor[79] străvechea şi apostolica invocare[80] a Duhului celui de taină sfințitor şi că mutilează Ierurgia[81] în chip deplorabil în partea ei cea mai esențială, dar se şi sileşte cu hotărâre ca să o scoată şi din liturghia celorlalte comunități creştine, calomniind în chip atât de nedemn Scaunul

---

[67] Λουγδουνων; forma obişnuită este singularul Λουγδουνον sau Λουγδουνως (comp. Eusebiu, *Istoria bisericească* V, I, 1 şi 3). Frază netradusă la Dallas p.47 şi Mansi 40,398 A.

[68] Dallas p. 47, Mansi 40, 396-398: Il faut que toute l'Eglise se rallie, c'est-a-dire, a cause de la preeminence de cette Eglise qui a fidelement conserve l'enseignement transmis par les Apotres sur tout ce que croient tous les fideles de l'univers.

[69] Frază netradusă la Dallas p.47 şi Mansi 40,398 A.

[70] Dallas p. 47, Mansi 40, 398: En general, l'Eglise de tout l'Occident, se gouvernant strictement d'apres la teneur des dogmes transmis par nos Peres, s'est maintenue exempte de toute scission et de toute aberrration,dans les questions religioses. Locul se găseştem în Migne, P.G.67, 1065 C.

[71] Πρεσβεια arată drepturile sau privilegiile celui mai mare în vârstă sau celui ma vechi, nu o supremație propriu zisă; prn urmare este vorba de o întâietate onorifică.

[72] Dallas p. 47, Mansi 40, 398: *sainte.*

[73] Dallas p. 47, Mansi 40, 398: *saints.*

[74] Dallas p. 47, Mansi 40, 398: *saint.*

[75] του τελεταρχικου Πνευματος. Dallas p. 47-48 şi Mansi 40, 398:*du Saint-Esprit.* Comp. Şi par.5.

[76] La Dallas p. 48, Mansi 40, 398, lăsate afară.

[77] Dallas p. 48, Mansi 40, 398: la regle univeselle et les guides infaillibles.

[78] εζ αδελφινου τυπου και πρεσβειου ΄Ιεραρχικου εις Κυριαρχικον μεταπεπτωκος. Dallas p. 48, Mansi 40, 398: suprematie transformee en souverainete temporelle, d'autorite fraternelle et de prerogative hierarchique qu'elle etait d'abord.

[79] Dallas p. 48, Mansi 40, 398: par l'instigation de quelques faux docteurs.

[80] Se înțelege epicleza (επικληδις).

[81] Dallas p. 48, Mansi 40, 398: *le service divin.*

Dallas p. 49, Mansi 40, 400:de l'ordre des mones latins appeles freres Mineurs.

apostolic cu care se laudă, că *s-au strecurat după schismă* (pag. 11, r. 11)[82], ce n-ar zice despre această inovație acest dumnezeiesc Părinte? El care ne asigură (cartea IV, cap.34, ediția Massuet[83], 18) că *pâinea cea din pământ, primind și evocarea*[84] *lui Dumnezeu, nu mai este pâine comună* etc., numind evocare *invocarea*[85]. Că prin ea crede Irineu că se săvârșește Misterul jertfei, a notat în chip deosebit și Francois Feuardent[86] din ordinul numiților călugări minori papali[87], care a editat la 1639 scrierile sfântului cu scolii, la capitolul 18 al primei cărți, pagina 114: *Panem et calycem commixtum per invocationis verba corpus et sanguinem Christi vere fieri*, că Irineu învață *pâinea euharistiei și Paharul amestecat*[88] *prin cuvintele invocării*[89] *devin adevărat trup și sânge al lui Hristos*[90]. Iar dacă ar auzi despre vicariatul și arbitrariul lui[91], ce ar zice el, care și pentru o mică și aproape indiferentă dispută despre serbarea Paștilor (Eusebiu, Istoria Bisericească V, 24) a reținut violența Papii Victor în Biserica liberă a lui Hristos, sfătuindu-l tocmai contrariul cu atât curaj și succes? Astfel că chiar martorul invocat de Fericirea Sa pentru primatul Bisericii romane arată că autoritatea ei nu este suverană și nici arbitrală, cum n-a avut-o niciodată nici însuși fericitul Petru, ci un privilegiu frățesc în Biserica cea catolică și o distincție acordată Papilor pentru faima și pentru privilegiul Orașului[92]. Așa cum și Sinodul al IV-lea ecumenic, pentru a menține independența Bisericilor cea hotărâtă de Sinodul al III-lea ecumenic (can.8)[93], urmând Sinodului al II-lea ecumenic (can.3)[94] și însuși Sinodului I ecumenic (can.6)[95] care, numind supremația arbitrară a Papii peste Apus *Obicei*, a decis: *Pentru că Orașul acela este capitală, Părinții i-au acordat pe drept τα Πρεσβεια*[96](can.28), nespunând nimic despre emanația apostolică de la Petru, cea însușită de ei și mai puțin decât orice despre vicariatul Episcopilor ei și despre Păstoria catolică[97]. Iar o asemenea tăcere profundă asupra unor atât de mari privilegii, și nu numai aceasta, dar și motivarea întâietății lor nu cu ***paște oile Mele***, nici cu ***pe această piatră voi zidi Biserica Mea***, ci pur și simplu cu *obiceiul* și cu *calitatea de oraș-capitală* și aceasta *nu* de la Domnul *ci de la Părinți* va părea cu atât mai paradoxală – suntem convinși – Fericirii Sale, care gândește altfel despre întâietatea sa[98] (pag.8. r.16)[99], cu cât el însuși, cum vom vedea (par.15), ține în mare stimă mărturia ce crede a fi găsit în favoarea scaunului Său apostolic a Sinodului al IV-lea ecumenic amintit, și cu cât Sfântul Grigore Dialogul, numit și cel Mare (cartea I, ep.25), obișnuia să numească aceste patru Sinoade ecumenice ca patru Evanghelii și piatră în patru colțuri, pe care s-a zidit Biserica cea catolică[100].

---

[82] Se referă la locul din enciclica papală unde se spune: Cât pentru cele privitoare la sfintele voastre rituri, trebuie înlăturate din ele cele ce s-au introdus după despărțire și se opun credinței și unității catolice.
[83] Ediția benedictinului R. Massuet s-a tipărit la Paris 1710 și retipărit la Veneția 1734. Este reprodusă în Migne, P.G. 7 (1857).
[84] εκκλησις.
[85] εκκληδις λεγων την επικλησις, lăsat afară la Dallas p. 49, Mansi 40, 400.
[86] Sancti Irenaei Lugdunensis episcopi adversus Valentini et similium haereticorum haereses libri quinque, Paris 1576 (reeditat Colonia 1596, cu adaosuri și după moartea lui – 1 ian. 1610 – la 1639).
[87] Dallas p. 49, Mansi 40, 400: Le pain de l'Eucharistie et le vin mele d'eau.
[88] Dallas p. 49, Mansi 40, 400: Le pain de l'Eucharistie et le vin mele d'eau.
[89] της επικλησεως.
[90] Nota este reprodusă în Migne P.G. 7, 1492 C: Eucharistiae panem, et calicem commistum, per invocationis verba corpus et sangvinem Christi, vere fieri, et utrumque per Christi ordinationem toto mundo, velut novi testamenti sacrificium, idque super altare per manus sacerdotum offerri, constanter frequenterque praedicat et prophetarum apostolorumque dsertis verbis confirmat, lib.c. 32, 33, 34, 45, et lib. V, c. 2.
[91] Dallas p. 49, Mansi 40, 400: du vicariat terrestre et de l'arbitrage universel que s'arrogent les Papes.
[92] Dallas p. 49, Mansi 40, 400: par egard pour l'anciennete et l'llustration de la Cite reine.
[93] Stabilește principiul libertății bisericești, în legătură cu situația Ciprului, declarat autocefal față de Antiohia. Lipsește din colecțiile romano-catolice, ca și can. 7, care oprește orice schimbare în Simbolul credinței.
[94] Recunoaște episcopului de Constantinopol rang de cinste după cel al Romei, fiind episcopul Romei celei noi.
[95] Stabilește privilegiile patriarhale ale episcoplor de Alexandria și Antiohia, după exemplul celui al Romei.
[96] Adică privilegiul întâietății onorifice, cuvenite orașului.
[97] Dallas p. 50, Mansi 40, 400: du droit d'etre le Pasteur universel.
[98] Iarăși τα Πρεσβεια.
[99] Unde se afrmă transmiterea privilegiului lui Petru asupra urmașilor lui, episcopii Romei, întrucât Biserica nu poate rămâne fără temelie.
[100] Epistola Ad Ioannem episcopum Constantinopolitanum et caeteros patriarchas, în Migne P.L. 77, 468-479. Locul citat este: Praeterea, quia corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem, sicut sancti Evangelii quattuor concilia suscipere et venerari me fateor… quia in his velut in quadrato lapid, sanctae fidei structura consurgit, et cujuslibet vitae atque actionis existat, quisquis eorum solditatem non tenet, etiam si lapis asse cernitur, tamen extra aedificium jacet. (col. 478 A, B).

14. Zice Fericirea Sa (pag.10, r. 12): certându-se între ei Corintenii au făcut arătare[101] către Clement Papă al Romei, care judecând cazul le-a scris, iar ei atât de mult au îmbrățișat hotărârea lui, încât o citeau și în Biserică[102]. Dar acesta este un argument foarte slab al autorității papale în Casa lui Dumnezeu. Căci atunci, fiind Roma centru al conducerii și capitală, în care rezidau împărații, trebuia ca orice chestiune de oarecare importanță, cum este cea istorisită a Corintenilor, să se hotărască acolo, mai ales dacă una din părțile ce erau în neînțelegere recurgea la ajutor dinafară, cum se întâmplă și până astăzi. Patriarhii Alexandriei, Antiohiei, Ierusalimului, în cazuri extraordinare și greu de rezolvat scriu patriarhului de Constantinopol, pentru că este în reședință imperială și încă pentru întâietatea lui sinodală[103]. Și dacă colaborarea frățească va îndrepta ceea ce este de îndreptat, bine! Dar dacă nu, se anunță lucrul și Conducerii după rânduială[104]. Dar acest concurs frățesc întru credința creștină nu se vinde prin robirea Bisericilor lui Dumnezeu. Acestea fiind zise și despre exemplele citate de Fericirea Sa din sfinții Atanasie cel Mare și Ioan Hrisostom (p.9, 5, 17) despre protecția frățească și cuvenită întâietății[105] Episcopilor Romei Iuliu și Inocențiu, a cărei datorință o cer de la noi astăzi urmașii acelora prin falsificarea dumnezeiescului Simbol, deși Iuliu însuși s-a indignat atunci contra unora, că *tulbură Bisericile nestăruind în învățătura de la Niceea* (Sozomen[106], Istoria bisericească, cartea III, cap. 7) și a amenințat (ibidem)...*sau în viitor nu vor fi tolerați, de nu vor înceta cu inovațiile*[107]. De notat încă, în cazul Corintenilor, că atunci fiind numai trei scaune patriarhale[108], cel mai aproape și cel mai indicat ca loc[109] pentru Corinteni era al Romei, către care și trebuiau să se îndrepte canonic. Nu vedem deci în acestea nimic extraordinar, care să arate supremația[110] Papei în Biserica liberă a lui Dumnezeu.

15. Dar zice, în fine, Fericirea Sa (aceeași pagină, r.20), că Sinodul al IV-lea ecumenic (pe care din greșeală, desigur, îl mută de la Calcedon la Cartagena[111]), a strigat după citirea epistolei Papei Leon I: *Petru a vorbit astfel prin Leon.* Lucrul este adevărat. Dar nu trebuia să treacă cu vederea Fericirea Sa și cum și după ce fel de lucrare au strigat Părinții noștri ceea ce au strigat întru lauda lui Leon. Pentru că aceea[112] poate din preocuparea de a fi concisă pare necompletă în acest punct necesar, care arată cu evidență cu cât stă mai presus autoritatea Sinodului ecumenic nu numai decât a Papei, dar și decât a Sinodului[113] lui, iată vom arăta noi în public faptul, așa cum a fost. Din cei peste șase sute de Părinți adunați de Sinodul de la Calcedon, aproape două sute, cei mai învățați dinte ei, au fost însărcinați de

---

[101] Nu Corintenii s-au adresat lui Clement Romanul, ci acesta a aflat din auzite, ca și alții, cele întâmplate la Corint și a scris în numele comunității. Prin urmare nu se poate vorbi de un apel la episcopul Romei, cum se credea mai înainte și cum crede încă F. Cayre, *Precis de Patrologie. Histoire et doctrine des Peres et docteurs de l'Eglise.* T. 1, Paris-Tournai-Rome, 1927, p.59. Vezi Otto Bardenhewer, *Geschichte der altkirchlichen Literatur*, t.I, ed. 2, Freiburg im Breisgau 1913, p.124; J. Tixeront, *Precis de Patrologie*, ed. 6, Paris 1923, p.16.

[102] επ Ἐκκλησιας, tradus de Dallas p. 50, Mansi 40, 400: *dans les Eglises.* Pentru motive sinctactice și istorice trebuie preferat singularul.

[103] Dallas p. 51, Mansi 40, 402: parce que cette ville est le siege de l'Empire et a cause de la preseance de ce siege dans les Synodes

[104] Ει δε μη, αναγγελλεται το πραγμα και εις την Διοικησιν κατα τα καθεστωτα. Amintesc că locul acesta a fost mult criticat de romano-catolici, ca arătând dependența Bisericii ortodoxe față de stat. De observat însă că enciclica zice: *lucrul se aduce și la cunoștința conducerii statului;* nu se spune că aceasta rezolvă chestiunea singură, ca supremă instanță, ci că de nevoie și în mod excepțional se face cunoscut cazul, după ordinea de lucruri stabilită, impusă Bisericii ortodoxe din imperiul turc de situația ei.

[105] τα πρεσβεια. Dallas p. 51, Mansi 40, 402: de l'autorite fraternelle due aux prerogatives.

[106] Mansi 40, 402 B citează *Soc,* greșeală care ar putea face să se creadă că este vorba de istoricul bisericesc Socrate.

[107] Migne P.G. 67, primul citat la col. 1052 D: Και τοις ανα την εω ΄επισκοποις εγραψε, μεμφομενος ως ουκ ορθος βουλευσαμενοις περι τους ανδρας, και τας ΄Εκκλησιας ταραττουσι, τω μη εμμενειν τοις εν Νικαια δοξασις. Al doilea în continuare col 1052 D-1053 A: Ὀλιγους δε εκ παντων εις ρητην ημεραν παρειναι εκελευσε, διελεγξον τας δικαιαν επ αυτης ενηνοχεναι την ψηφον η του λοιπου ουκ ανεξασθαι ηπειλησεν, ει μη παυσοιντο νεωτεριζοντες.

[108] Înțelege Roma, Alexandria și Antiohia, care nu erau încă scaune patriarhale, dar erau centrele bisericești cele mai de seamă.

[109] Dallas p. 51, Mansi 40, 402: et le plus convenable d'apres la division de l'Empire en provinces, explicând astfel pe θεματικωτερος.

[110] η δεσποτεια, cuvânt care arată și natura supremației papale.

[111] Traducătorul în grecește al epistolei latine confundă Calcedon (Καλκηδων) cu Cartagena (Καρχηδων). Mansi va avea o notă fără motiv aspră în care numește observația din enciclica ortodoxă *purum mendacium*. De notat însă că în Mansi 40, 402 se primește neîndreptată traducerea franceză a lui Dallas p.52, care zicând *de Chalcedoine a Carhedon* se mulțumește să transcrie cuvântul Καρχηδων fără a traduce, neștiind poate că este vorba de Cartagena (Carthage).

[112] Enciclica latină.

[113] Dallas p. 52, Mansi 40, 402: *a son college.*

Sinod ca să cerceteze şi după literă şi după sens amintita Epistolă a lui Leon[114], şi nu numai atât, ci să raporteze în scris şi sub semnătură părerea lor asupra ei, dacă este sau nu ortodoxă. Cele aproape două sute de aprobări şi cercetări parţiale ale Epistolei se găsesc îndeosebi în şedinţa a patra a numitului Sinod, cu acest fel de cuprins, de exemplu:

Maximos al Antiohiei Siriei a zis: *Epistola sfântului Arhiepiscop Leon al Romei celei împărăteşti este de acord cu cele expuse de către cei trei sute optsprezece sfinţi Părinţi de la Niceea şi cei o sută cincizeci de la Constantinopol noua Romă şi cu credinţa expusă la Efes de prea sfinţitul Episcop Ciril. Şi am subscris.*

Şi iarăşi:

Teodoret prea cucernicul[115] Episcop al Cirului: *Epistola prea sfinţitului Arhiepiscop domnul*[116] *Leon este de acord cu credinţa expusă la Niceea de către sfinţii şi fericiţii*[117] *Părinţi şi cu Simbolul Credinţei cel întocmit la Constantinopol de către cei o sută cincizeci şi cu Epistolele fericitului*[118] *Ciril. Şi acceptând sus numita Epistolă am subscris.*

Şi aşa mai departe, toţi mărturisesc: *Epistola concordă, Epistola este conformă, Epistola este conformă cât priveşte sensul* etc.; după atât de multă şi aşa de riguroasă cercetare făcută alături de sfintele Sinoade de mai înainte[119] şi după deplină informare asupra Ortodoxiei[120] ideilor, şi nu pentru că era pur şi simplu Epistolă a Papei, au scos, fără nici o pismă, această exclamaţie faimoasă, cu care şi Fericirea Sa acum lăudându-se se mândreşte. Dar dacă şi Fericirea Sa ne-ar fi comunicat lucruri conforme şi de acord cu sfintele şapte Sinoade ecumenice de mai înainte, în loc să se laude cu pietatea înaintaşilor săi cea vestită de înaintaşii şi Părinţii noştri într-un Sinod ecumenic, s-ar putea lăuda pe drept cu propria sa Ortodoxie, vestind adică în loc de onoruri strămoşeşti virtuţi proprii. Aşa că depinde şi acum de Fericirea Sa, ca scriindu-ne de acelea, de care, cercetându-le şi comparându-le cei două sute de Părinţi să le găsească de acord şi conforme cu Sinoadele mai sus pomenite[121], de el – zicem – depinde ca să audă şi de la noi păcătoşii astăzi nu numai *Petru a vorbit aşa*[122], şi orice alt se mai cuvine[123], dar şi: *Fie sărutată sfânta mână, care a şters lacrimile Bisericii catolice.*

16. Şi este permis întru totul să aşteptăm de la înţelegerea Fericirii Sale un lucru atât de mare, vrednic de adevăratul urmaş al fericitului Petru, al lui Leon I şi Leon III, cel care *pentru paza Credinţei ortodoxe a gravat pe table inexpugnabile dumnezeiescul Simbol fără inovaţie*[124], lucru care va reuni Bisericile Apusului cu Biserica sfântă catolică, în care sunt încă vacante şi gata de primire şi scaunul de întâi – stătător canonic[125] al Fericirii Sale şi celelalte scaune ale tuturor episcopilor Apusului. Căci Biserica cea catolică, aşteptând în tot cazul întoarcerea Păstorilor ce au apostaziat, împreună cu turmele lor, nu numeşte nominal[126] intruşi la locul de conducere al celor în funcţiune, traficând cu Preoţia[127]. Şi am aşteptat *cuvânt de mângâiere* şi-l nădăjduiam, cum scria sfântul Vasile către sfântul

---

[114] Epistola dogmatică a lui Leon I s-a citit în şedinţa a doua (10 oct. 451), în traducere greacă. Deşi episcopul Romei a fost aclamat în sinod, epistola sa n-a satisfăcut o parte din episcop (pe cei din Iliria şi Palestina), care au exprimat bănuieli asupra a trei locuri şi n-au aderat decât în şedinţa a patra (17 oct.), după explicaţiile date de legaţii papei, v. Hefele-Leclercq, op.cit. t.II, partea II (1908), p. 687-690, 701-702, unde totuşi nu se vorbeşte de examenul la care sinodul a supus epistola lui Leon I. De văzut în schimb alte aclamaţii analoage cu cele adresate acestuia, ce erau un lucru obişnuit în sinoade. La un răspuns al împăratului Marcian, care lăsa în competenţa sinodului IV o chestiune în care era întrebat, părinţii au strigat: *Aceasta este opera lui Dumnezeu* (ibidem, p. 703).

[115] ο ευλαβεστατος, netradus la Dallas p. 52, Mansi 40, 404.

[116] κυριου, netradus ibidem.

[117] Dallas p. 52, Mansi 40, 404: *par les venerables.*

[118] du venerable, ibidem.

[119] Dallas p. 52, Mansi 40, 404: en la comparant aux dogmes des saints Conciles anterieurs.

[120] ορθοτης, justeţe.

[121] Dallas p. 52, Mansi 40, 404: si Elle nous envoie des pansees telles que, deux cents Peres, apres les avoir examinees, les trouvent en accord parfait avec les premiers Conciles.

[122] Dallas p. 53, Mansi 40, 404: Pierre lui-meme a parle par sa bouche.

[123] Dallas p. 53, Mansi 40, 404: et d'autres louanges semblables.

[124] Dallas p. 53-54, Mansi 40, 404: pour conserver intacte la Foi orthodoxe, fit graver sur les tables a l'epreuve de toute atteinte.

[125] η κανονικη Προτοκαθεδρεια.

[126] Alăturare de cuvinte inevitabilă (ου δοριζει ψιλω τω ονοματι); vezi nota următoare.

[127] Enciclica vrea să spună că deşi papa şi episcopii romano-catolici au căzut în erezie Biserica Ortodoxă nu-şi permite să facă numiri de titulari în scaunele lor, pe care le-ar putea considera vacante, pe când, din contra, papa trecând peste canoane şi jignind grav Biserica

Ambrozie, Episcop de Mediolanum (Epistola 55)[128], *să se reînnoiască vechile urme ale Părinţilor,* când nu fără mare surprindere am citit numita enciclică adresată răsăritenilor, în care cu nemângâiată durere de suflet vedem şi pe Fericirea Sa cea lăudată pentru înţelepciune, ca şi pe înaintaşii ei de după schismă[129], vorbind cuvinte de falsificare[130], adică de falsă înscriere în sfântul nostru simbol cel fără defect[131], pecetluit de cele şapte Sinoade ecumenice[132]; de călcare a sfintelor liturghii, a căror numai cerească ţesătură şi numele celor care le-au întocmit şi aerul de venerabilă antichitate şi autoritatea ce le-a fost dată de Sinodul al şaptelea ecumenic (actul VI) ar fi amorţit şi ar fi făcut să se abţină chiar mâna nelegiuită şi a toate cutezătoare, care a pălmuit pe Domnul Slavei[133]. Din acestea am presupus în ce labirint de vătămare fără ieşire şi în ce ireparabilă greşeală de răsturnare[134] a dus Papismul chiar şi pe cei mai înţelepţi şi mai evlavioşi Episcopi ai Bisericii romane, încât să nu mai poată face altfel pentru menţinerea infailibilei şi prin urmare invidiatei autorităţi vicariale şi a primatului de stăpânire[135] cu cele ce decurg din el, decât să-şi bată joc şi de cele mai sfinte şi intangibile lucruri, şi să îndrăznească împotriva tuturor, şi aceasta îmbrăcaţi în cuvânt cu evlavia *antichităţii venerabile* (pag. 11, r. 16), în realitate însă mânia inovatoare rămâne înăuntru neînduplecată împotriva *Sfinţeniei* zicând *trebuie să fie înlăturate din acestea*[136] *cele introduse în ele după despărţire* !! etc. (ibidem, r. 11), amestecând astfel până şi în Cina Domnului[137] veninul inovaţiei. Şi se pare din aceste cuvinte[138], după cum crede Fericirea Sa, că s-a întâmplat şi în Biserica ortodoxă catolică ceea ce vede că s-a întâmplat şi în a Romei după Papism: adică schimbare dintr-odată în toate tainele şi stricare după vorbăria scolastică[139], în care încrezând-se, se mulţumeşte cu gândul că şi sfintele noastre Liturghii şi Taine şi Dogme au suferit la fel, respectuoasă totuşi totdeauna cu *antichitatea lor venerabilă!* şi din condescendenţă orişicum apostolică! fără – cum zice (pag.11, r.5) - *să ne întristeze cu vreo prescripţie aspră!* Dintr-o asemenea necunoaştere a rânduielilor noastre apostolice şi catolice a provenit în tot cazul şi cealaltă declaraţie a sa (pag.7, r.22): *Dar nici între voi nu s-a putut menţine unitatea învăţăturii şi a sfintei supravegheri*[140], atribuindu-ne în chip curios nouă propria lor suferinţă, cum oarecând şi Papa Leon al IX-lea scria celui întru fericiţi Mihail Cerularie, acuzând pe greci că au schimbat Simbolul Bisericii catolice[141], neruşinându-se nicidecum nici de demnitatea sa, nici de istorie. Dar suntem încredinţaţi că dacă Fericirea Sa şi-ar aduce aminte de arheologia şi de istoria bisericească, de învăţătura dumnezeieştilor Părinţi şi de vechile liturghii ale Galiei, ale Spaniei şi de evhologhiul vechii Biserici romane, va afla cu surprindere câte alte fiice monstruoase a născut Papismul în Apus, cari şi acum trăiesc, pe când Ortodoxia a păstrat la noi Biserica cea catolică mireasă curată pentru mirele ei, deşi fără să aibă nici o poliţie lumească, sau, cum zice Fericirea Sa (pag.7, r. 23) *supraveghere sfântă*, ci legată numai prin legătura dragostei şi prin afecţiunea pentru mama comună în unitatea Credinţei pecetluite cu ***cele şapte peceţi ale Duhului*** (Apocalipsa V, l), adică cu cele şapte Sinoade ecumenice, şi în ascultarea adevărului. Pentru câte *trebuiesc în adevăr să fie înlăturate din dogmele şi tainele papale de astăzi*, întrucât sunt ***porunci omeneşti***, pentru ca să se poată reîmpăca

---

Ortodoxă, numeşte episcopi ca simpli titulari la scaune din Orient, deci de pe teritoriul ortodox, pe care le consideră astfel ca lipsite de păstori canonici, dând însă titularilor alte însărcinări, în legătură cu misiunea printre ortodocşi. (Un asemenea episcop titular, de Ilion, este şi Mgr. D'Herbigny, cunoscut emisar al romano-catolicismului printre ortodocşi, în special în Rusia). Această practică scandaloasă a Bisericii papale are la bază concepţia că Orientul ortodox este o simplă *terra misionis* rezervată pentru episcopi *in partibus infidelium.*

[128] În Migne P.G. 32, 709-714, Epistola 197 din anul 375.

[129] Dallas p. 54, Mansi 40, 40: Sa Saintete si vantee pour sa sagesse, suivre l'exemple de ses predecesseurs depuis la separation.

[130] Ibidem: la langage de l'innovation.

[131] αμωμητος, ireproşabil.

[132] Dallas p. 54, Mansi 40, 406: deja irrevocablement fixe par les Conciles oecumeniques.

[133] Ibidem: qui frappa le Seigneur au visage.

[134] Ibidem: dans quel inextricable labyrinthe d'erreurs, dans quel cercle vicieux.

[135] Dallas p. 54, Mansi 40, 406: *la primaute absolue.*

[136] Dallas p. 55, Mansi 40, 406: *des liturgies.*

[137] Ibidem: jusque sur la celebration de la sante Cene.

[138] Ibidem: d'apres les paroles de Sa Saintete.

[139] σκολαστικη τερθρεια cuvinte întâlnite şi mai sus; τερθρεια = vorbărie înşelătoare, subtilă.

[140] Dallas p. 55, Mansi 40, 406: Vous n'avez pu conserver parmi vous l'unte de l'enseignement sacre et du gouvernement ecclesiastique.

[141] Amintim că este vorba de sentinţa de excomunicare depusă de cardinalul Humbert pe Sfânta Masă în biserica Sfânta Sofia la 16 iulie 1054, în care erau acuzaţi ortodocşii, între altele, că au tăiat pe Filoque din Simbol. De notat că şi la sinodul de la Ferrara, în şedinţa din 16 oct. 1438, latinii au pretins pe baza unui manuscris grec falsificat că Sinodul VII ecumenic (787) a întrebuinţat simbolul cu adaosul και εκ του Υιου, pe care grecii apoi l-au înlăturat. Învăţatului Ghemist Pleton nu i-a fost greu să vădească neseriozitatea acestei afirmaţii.

Biserica cea întru toate inovatoare a Apusului cu credința catolică ortodoxă cea neschimbată a Părinților noștri comuni, spre care, precum cunoaște după cele ce zice (pag.8. r 30), este zelul nostru comun *de a lua seama la învățătura cea păstrată de către strămoșii noștri*, bine face învățându-ne (ibidem r.31) să *urmăm vechilor Ierarhi și credincioși ai provinciilor orientale* care, de felul cum înțelegeau autoritatea învățătorească[142] a Arhiepiscopilor Romei celei vechi și ce idee despre ei trebuie să avem în Biserica ortodoxă și în ce fel trebuie să primim învățăturile lor, ne-au lăsat nouă pildă prin Sinoade (paragraf 15) și ne-a lămurit clar Vasile cel până la cer strălucitorul[143] (paragraf 17). Și cum trebuie să înțelegem și supremația, același mare Vasile formulează[144] în puține cuvinte *voiam să scriu corifeului **lor*** (ibidem), deoarece noi nu facem aici un tratat[145].

17. Din toate acestea conchide orice om instruit în învățătura catolică cea sănătoasă, dar îndeosebi Fericirea Sa, cât este de nepios și antisinodal[146] a se cuteza să se schimbe dogmele și liturghiile noastre și celelalte ierurgii[147], săvârșite și încă și mărturisite ca fiind de aceeași vârstă cu propovăduirea creștină, pentru respectul ce li s-a acordat totdeauna, și crezute intangibile chiar și de vechii Papi ortodocși, cărora altădată erau comune ca și nouă acestea. Și se înțelege cât este de cuviincioasă și sfântă[148] îndreptarea inovațiilor, a căror introducere în Biserica Romei noi știm în ce timp s-a făcut[149], și fericiții noștri Părinți au protestat la timp împotriva inovației. Dar sunt pentru Fericirea Sa și alte motive pentru ușurința acestei schimbări[150]. Întâi, că ale noastre au fost altădată respectabile și pentru Apuseni, care aveau aceleași ierurgii și mărturiseau același Simbol. Iar cele inovate[151] nici nu erau cunoscute Părinților noștri, nici nu pot fi dovedite fie măcar și din scrierile Părinților ortodocși apuseni, nici nu sunt recomandate fie prin vechimea, fie prin catolicitatea lor. Apoi la noi n-au putut niciodată nici patriarhi, nici sinoade să introducă lucruri noi, pentru că apărătorul religiei este însuși trupul Bisericii, adică Poporul însuși[152], care vrea ca religia să-i fie veșnic neschimbată și la fel cu a Părinților săi, cum au experimentat în faptă mulți dintre Papii de după schismă și dintre Patriarhii latinizanți[153], care n-au izbutit nimic, pe când în Biserica apuseană, cum au făcut în diferite timpuri Papii, au decretat cele noi fie ușor, fie prin constrângere, pentru iconomie, după cum se justificau către Părinții noștri, deși împărțeau trupul lui Hristos, tot astfel Papa poate, pentru dumnezeiască în adevăr și foarte îndreptățită iconomie[154], refăcând nu mreajă, ci însăși haina cea sfâșiată a Mântuitorului, să reconstituie cele vechi și respectabile *în stare să păstreze pietatea*, precum zice și Fericirea Sa (pag.11. r.16), pe care și el însuși le cinstește, cum zice (ibidem r.14), și înaintașii săi, adăugând cuvântul memorabil al unuia dintre fericiții săi înaintași (acesta este Celestin, în timpul Sinodului al III-lea ecumenic): *Desinat novitas incessere vetustatem - să înceteze noutatea de a ataca vechimea*. Și bucure-se măcar de acest câștig Biserica cea catolică din infailibilitatea de până[155] acum a declarațiilor Papilor. În tot cazul trebuie să mărturisim, că pentru o asemenea întreprindere, deși Pius IX este atât de

---

[142] Dallas p. 56, Mansi 40, 408: *magistrale*.
[143] ουρανοφαντωρ, tradus *le divin* ca și mai înainte.
[144] În text imperativ (υποτυπωσατω).
[145] επειδη ενταυθα ου πραγματειαν εκτιθεμεθα, tradus la Dallas p. 56, Mansi 40, 408: *pour ne pas entrer ici dans une dissertation inopportune*.
[146] Ibidem: contraires aux decrets des Conciles.
[147] Dallas p. 56, Mansi 40, 408: pratiques sacrees.
[148] Ibidem: salutaire et conforme a la religion.
[149] Ibidem: don't la date dans les annales de l'Eglise romaine nous est parfaitement connue.
[150] Dallas p. 57, Mansi 40, 408: Il existe encore d'autres raisons qui militent en faveur des reformes indiquees et les prezentent a la Sa Saintete comme tres-admissibles.
[151] Ibidem: les dogmes nouveaux.
[152] διοτι ο υπερασπιστης εστιν αυτο το σωμα της Εκκλησιας: ητοι αυτος ο Λαος, Dallas p. 57, Mansi 40, 408. Această afirmație a scandalizat pe romano-catolici ca un indiciu de protestantism în Biserica Ortodoxă. Enciclica nu vrea însă să spună că paza credinței o are poporul, ci că acesta ține atât de mult la religia strămoșilor, încât tradiționalismul lui vine în apărarea ei, chiar dacă ierarhia ar vrea să introducă inovații. Poporul nu legiferează în materie religioasă, dar se opune la inovații, ceea ce este firesc și adevărat. De altfel, dacă romano-catolicilor le place să înțeleagă acest loc în sensul că poporul se impune ierarhiei, nu trebuie să uite că aceasta se întâmplă nu la ortodocși, ci la ei înșiși. *Filioque* a fost o cerință populară; papalitatea l-a admis după ce l-a admis poporul. *Immaculata conceptio* deasemenea: *Conștiința creștină este gata să o primească și chiar o solicită cu strigăte*. La 8 decembre 1854 Pius IX îi va da satisfacție. De notat: Este vorba de o dogmă nouă, solicitată chiar lui Pius IX!
[153] Πατριαρχων Λατινοφρονων: Quelques Patriarches sectateurs de la Papaute, Dallas p. 57, Mansi 40, 408.
[154] de meme encore un Pape, cette fois par une mesure veritablement juste de menagement divin, ibidem.
[155] εκ του μαχρ τουδε, netradus la Dallas p. 58, Mansi 40, 408; în schimb: de l'infaillibilite presumee.

mare şi ca înţelepciune şi ca pietate şi ca zel pentru unirea creştină în Biserica cea catolică, precum zice, va întâmpina totuşi greutăţi şi osteneli şi dinăuntru şi dinafară. Dar noi suntem întru aceasta datori, mai ales, să amintim Fericirii Sale - să fie cu iertare această îndrăzneală! – însăşi tema Epistolei sale (pag.8, r.32) *că în cele privitoare la mărturisirea dumnezeieştii religii, nu există nimic atât de grozav, care să nu trebuiască îndurat şi pentru slava lui Hristos şi pentru răsplata din viaţa veşnică.* Revine Fericirii Sale ca să arate înaintea lui Dumnezeu şi a oamenilor că, aşa cum este începător al unui sfat plăcut lui Dumnezeu, tot astfel este şi cel care de bunăvoie apără adevărul evanghelic şi sinodal, încă şi cu sacrificiul propriilor interese, ca să fie cum zice profetul (Isaia LX, 17[156]): ***Prinţ* în pace *şi episcop,* în dreptate**[157]. Fie! Dar până să se întâmple această întoarcere dorită a Bisericilor apostate la corpul Bisericii una, sfântă, catolică şi apostolică, al cărei ***cap Hristos*** este (Efeseni IV, 15) iar noi fiecare ***membre în parte***, orice sfat venit de la ei, orice îndemn din oficiu[158], tinzând la distrugerea credinţei noastre celei fără pată păstrate de la Părinţi, este nu numai suspectă şi trebuie evitată, dar se şi condamnă sinodal pe drept, ca nelegiuit şi pierzător de suflet. Şi în această categorie intră în primul rând şi numita enciclică a Episcopului Romei celei vechi, Papa Pius IX, *Către Orientali* şi ca atare declarăm acest lucru în Biserica cea catolică.

18. Pentru aceea, iubiţi fraţi şi împreună – liturghisitori ai Smereniei noastre[159], ca totdeauna, aşa şi acum, mai ales în această împrejurare a publicării numitei Enciclice, socotim pentru noi ca o datorie de neînlăturat după obligaţia noastră patriarhală şi sinodală[160], ca să nu se piardă nimeni din sfântul Staul al Bisericii catolice ortodoxe, Mama cea prea sfântă a noastră a tuturor, să ne amintim în fiecare zi şi să vă îndemnăm şi pe voi întru aceasta, pentru ca amintindu-vă unii altora cuvintele şi îndemnurile fericitului Pavel către sfinţii noştri înaintaşi, pe care el i-a chemat de la[161] Efes, să repetăm unii către alţii: ***Luaţi seama la voi şi la toată turma, în care Duhul Sfânt v-a pus pe voi Episcopi ca să păstoriţi Biserica lui Dumnezeu, pe care a câştigat-o cu sângele Său. Căci ştiu aceasta, că vor veni după plecarea[162] mea „lupi răpitori" la voi, care nu vor cruţa turma, şi dintre voi înşivă se vor ridica bărbaţi vorbind lucruri stricate[163], pentru a smulge ucenici în urma lor. De aceea privegheaţi*** (Faptele Apostolilor XX)[164]. Atunci înaintaşii şi Părinţii noştri, auzind aceste sfinte porunci[165], au făcut plângere mare şi căzând pe grumazul lui îl sărutau[166]. De aceea dar şi noi fraţilor, auzindu-l sfătuindu-ne cu lacrimi[167], să cădem cu gândul pe grumazul lui şi sărutându-l să-l mângâiem cu statornica noastră făgăduinţă[168], că nimeni nu ne va despărţi de dragostea lui Hristos, nimeni nu ne va îndepărta de la învăţătura evanghelică, nimeni nu ne va rătăci de la călăuza cea sigură a Părinţilor noştri[169], aşa cum nici pe ei nimeni n-a putut să-i amăgească, cu toată silinţa ce şi-au dat în diferite timpuri cei ridicaţi asupra lor de către ispititorul, ca să auzim de la Stăpânul[170]: ***Bine slugă bună şi credincioasă***, înfăptuind scopul Credinţei[171], adică mântuirea sufletelor noastre şi a Turmei celei cugetătoare, ***căreia ne-a pus Duhul Sfânt Păstori.***

19. Această poruncă şi îndemnare apostolică o transmitem prin voi şi întregii adunări[172] ortodoxe, în orice parte a pământului s-ar găsi, Preoţilor şi Ieromonahilor, Ierodiaconilor şi Monahilor, într-un cuvânt întregului Cler şi poporului evlavios, conducători şi conduşi, bogaţi sau săraci, părinţilor şi

---

156 Această indicaţie de loc lipseşte din Dallas p. 58, Mansi 40, 410, poate pentru că în textul grec este greşită (Isaia XL, 17).
157 Αρχων εν ειρηνη και Επισοπος εν διαιοσυνη: Souverain dans la paix et Pontife dans la justice, ibidem.
158 αυτεπαγγελτος lăsat afară de Dallas p. 58, Mansi 40, 410.
159 Dallas p. 59, Mansi 40, 410: cooperateurs de notre mediocrite.
160 sous peine de responsabilite patriarcale et collective, ibidem.
161 Textul şi traducerea zic greşit: *la Efes;* adunarea a avut loc la Milet, comp. F. Apost. XX, 17.
162 Tradus după înţeles, căci cuvântul întrebuinţat este αφιξισ =sosire.
163 διεστραμμενα: falsificate, denaturate.
164 vers. 28-30.
165 Dallas p. 59, Mansi 40, 410: celestes admonitions.
166 Dallas p. 59, Mansi 40, 410 adaugă: a plusieurs reprises.συστημα: tradus la Dallas p. 60, Mansi 40, 410: societe.
167 Ibidem: dociles aux conseils de l'Apotre sanctifie par ses larmes.
168 Ibidem: par promesse formelle.
169 Dallas p. 60, Mansi 40, 410: de la voie trace par nos Peres.
170 Ibidem: C'est ainsi que nous meriterons d'entendre de notre Maître ces paroles .
171 Ibidem: recevant le salaire de la Foi.
172 συστημα: tradus la Dallas p. 60, Mansi 40, 410: societe.

copiilor, învăţătorilor şi şcolarilor, celor învăţaţi şi celor neînvăţaţi, stăpânilor şi servilor, pentru ca toţi întărindu-ne şi sfătuindu-ne unii pe alţii ***să putem rezista la meşteşugirile diavolului***. Căci aşa ne îndeamnă pe toţi şi fericitul Petru Apostolul[173]: ***Fiţi cumpătaţi, privegheaţi, că potrivnicul nostru diavolul ca un leu care răcneşte umblă, căutând pe cine să înghită. Căruia rezistaţi-i tari în credinţă.***

20. Căci credinţa noastră, fraţilor, nu este de la oameni şi prin om, ci prin descoperirea lui Iisus Hristos, pe care au vestit-o dumnezeieştii Apostoli, au întărit-o sfintele Sinoade ecumenice, au transmis-o prin succesiune prea marii Dascăli înţelepţi ai lumii[174] şi a confirmat-o sângele vărsat al sfinţilor Martiri. ***Să ţinem mărturisirea*** pe care am primit-o curată de la atâţia bărbaţi[175], evitând orice inovaţie, ca pe o insuflare a diavolului; cel care primeşte inovaţie vădeşte nedesăvârşită[176] Credinţa ortodoxă cea propovăduită[177]. Dar aceasta este pecetluită ca desăvârşită, nesuferind nici micşorare, nici adăugire, nici vreo schimbare oarecare, şi cel care îndrăzneşte să facă sau să sfătuiască sau să cugete la aceasta[178], a şi tăgăduit credinţa lui Hristos, s-a şi supus de bună voie anatemei veşnice, pentru blasfemie împotriva Duhului Sfânt, ca şi cum adică n-ar fi vorbit drept în Scripturi şi prin Sinoadele ecumenice[179]. Această înfricoşată anatemă, fraţi şi fii iubiţi în Hristos, nu o rostim noi astăzi, ci a rostit-o cel dintâi Mântuitorul nostru (Matei XII, 32): ***Celui ce va vorbi împotriva Duhului Sfânt nu i se va ierta nici în veacul de acum, nici în cel viitor;*** a rostit-o dumnezeiescul Pavel (Galateni I, 6): ***Mă mir că aşa de iute aţi trecut de la Hristos Cel ce v-a chemat în har la altă evanghelie, care nu este altceva, decât că sunt unii dintre voi, care vă tulbură şi voiesc să schimbe Evanghelia lui Hristos; dar chiar dacă noi sau Înger din cer va vesti vouă altceva decât v-am vestit, anatema să fie;*** au rostit-o cele şapte Sinoade ecumenice şi toată ceata de-Dumnezeu-purtătorilor[180] Părinţi. De aceea toţi cei care inovează sau prin erezie sau prin schismă, de bună voia lor s-au îmbrăcat, după psalmist (Psalm CVIII, 17), ***cu blestemul ca şi cu o haină***, fie că ar fi fost Papi, fie Patriarhi, fie clerici, fie laici. ***Chiar Înger din cer, anatema să fie, dacă cineva vesteşte vouă altceva decât aţi primit.*** Aşa cugetând Părinţii noştri şi ascultând de cuvintele cele de suflet mântuitoare ale lui Pavel, au stat statornici şi neclintiţi în credinţa cea prin succesiune încredinţată lor şi au păstrat-o neschimbată şi neîntinată printre atâtea erezii şi ne-au transmis-o nouă curată şi nefalsificată, cum curată a ieşit din gura celor dintâi slujitori ai Cuvântului. Aşa cugetând şi noi o vom transmite curată, cum am primit-o, generaţiilor viitoare, nimic schimbând, ca să poată înfăţişa şi aceia, ca noi, neavând a se ruşina[181], când vorbesc despre credinţa strămoşească.

21. De aceea, fraţi şi fii ai noştri iubiţi întru Domnul, ***curăţindu-ne sufletele cu ascultarea adevărului***, după cuvântul Apostolului (Petru I, 22) să luăm seamă la cele auzite, ca nu cumva să trecem pe lângă ele[182] (Evrei II, 1). Credinţa şi mărturisirea pe care o ţinem nu are a se ruşina[183], fiind învăţată în Evanghelie din gura Domnului nostru, mărturisită de sfinţii Apostoli, de către sfintele şapte Sinoade ecumenice, propovăduită în toată lumea, mărturisită şi de vrăjmaşii ei, care, înainte de a apostazia de la Ortodoxie la erezii, ţineau această Credinţă şi ei, sau măcar părinţii sau strămoşii lor. Este mărturisită de întreaga istorie, ca aceea care a triumfat împotriva tuturor ereziilor, ce au prigonit-o şi o prigonesc, precum vedeţi, până astăzi. Unii după alţii, sfinţii dumnezeieşti Părinţi[184] şi înaintaşi ai noştri, începând de la Apostoli, şi cei pe care Apostolii i-au pus urmaşi până astăzi, constituind un singur şi neîntrerupt lanţ[185] şi ţinându-se de mână, închid împreună o sfântă Incintă, a cărei ***uşă este***

[173] Epistola I, cap. V, 8-9.
[174] Dallas p. 61, Mansi 40, 412: les doctes et grands Precepteurs de l'univers.
[175] Ibidem: d'aussi grands hommes.
[176] ελλιπης: incompletă, defectuoasă, insuficientă.
[177] Dallas p. 61, Mansi 40, 412: *la Foi proclamee orthodoxe*.
[178] Ibidem: ou premediter un pareil acte.
[179] Ibidem: qu'il suppose avoir dogmatise d'une maniere incomplete dans les Ecritures et par le ministere des Conciles Oecumeniques.
[180] Ibidem: divins (greceşte: των θεοφορων).
[181] Ibidem: le front haut sans honte.
[182] μηποτε παραρρυωμεν (παραρρεω=a curge pe alături); Dallas p. 62, Mansi 40, 414: de peur que ne les laissons ecouler.
[183] ακατασχυντος εστι: tradus *irreprehensible* (ibidem).
[184] Οι αλληλοδασοχοι ιεροι θειοι Πατερες: la longue succession de nos saints Peres (ibidem).
[185] Dallas p. 63, Mansi 40, 414: faisant une chaine indissoluble.

Hristos şi în care toată Turma ortodoxă este păstorită în păşunile cele roditoare ale Edenului tainic, şi *nu pe cărări prăpăstioase şi aspre!*, cum crede Fericirea Sa (pag.7, r.12). Biserica noastră deţine înseşi textele sigure şi nefalsificate ale dumnezeieştilor Scripturi, traducerea cea adevărată şi dreaptă a Vechiului Testament, iar pentru cel nou însuşi originalul; ceremoniile sfintelor Taine[186] şi îndeosebi cele ale dumnezeieştilor Liturghii sunt înseşi acele strălucite şi mişcătoare ceremonii transmise de la Apostoli. Nici un neam, nici o comunitate creştină nu poate să nu se laude[187] cu Iacob, cu Vasile, cu Hrisostom; venerabilele Sinoade ecumenice, aceşti şapte stâlpi ai casei Înţelepciunii, în aceasta şi la noi s-au ţinut[188]. Aceasta posedă originalele sfintelor lor hotărâri[189]. Păstorii ei şi cinstitul Presbiteriu şi Cinul monahal păstrează însăşi demnitatea cea prea veche şi curată a primelor secole ale creştinismului, şi în vrednicie şi în viaţă, încă şi în însăşi îmbrăcămintea lor cea simplă[190]. Da, în adevăr, în acest sfânt Staul continuu au sărit şi sar, precum vedem şi în timpul nostru, ***lupi grei***[191], după prezicerea Apostolului, ceea ce arată că adevăraţii miei ai Arhipăstorului în el sunt adăpostiţi, dar el a cântat şi va cânta în veac ***înconjurând m-au înconjurat şi în numele Domnului m-am apărat de ei*** (Psalm CXVII, 11). Să adăugăm o amintire tristă[192], dar necesară pentru dovedirea şi încredinţarea adevărului cuvintelor noastre: Toate neamurile creştine, câte se văd astăzi cinstind numele lui Hristos, neexceptând nici chiar Apusul şi nici Roma însăşi, cum ne încredinţăm şi din lista primilor Papi, au fost învăţate credinţa cea adevărată în Hristos de către sfinţii noştri înaintaşi şi Părinţi, deşi mai târziu bărbaţi vicleni, dintre care mulţi Păstori şi Arhipăstori ai numitelor neamuri, cutezând cu gânduri ticăloase şi cu păreri eretice, au întinat, vai, ortodoxia acelor neamuri, precum ne învaţă istoria cea nemincinoasă, precum a prezis Pavel.

22. Pentru aceea, fraţi şi fii ai noştri duhovniceşti, să cunoaştem bine cât de mare este harul, pe care Dumnezeu l-a dat Credinţei noastre ortodoxe şi Bisericii Lui una, sfinte, catolice şi apostolice, care ca o Mamă credincioasă soţului ei ne creşte pe noi întru a nu fi de ruşine şi a ne apăra bine, cu curaj demn[193] ***pentru nădejdea cea din noi***. Dar ce vom răsplăti Domnului noi păcătoşii ***pentru toate câte ne-a dat nouă?*** Domnul şi Dumnezeul nostru cel fără de trebuinţă, Cel Care ne-a câştigat pe noi cu însuşi sângele Său, nimic altceva nu cere de la noi, decât numai devotament din tot sufletul şi din toată inima faţă de sfânta[194] şi nepătata Credinţă a Părinţilor noştri; iubirea şi afecţiunea pentru Biserica ortodoxă cea care ne-a renăscut[195] pe noi nu prin stropire inovatoare[196], ci prin dumnezeiasca baie[197] a Botezului apostolic; cea care ne hrăneşte pe noi după Testamentul cel veşnic al Mântuitorului nostru cu Însuşi cinstitul Lui Trup şi ne adapă din destul, ca o adevărată mamă, cu cinstitul Lui Sânge vărsat pentru mântuirea noastră şi a lumii[198]. Să o înconjurăm dar cu gândul ***ca puii pe cloşcă***, în orice parte a pământului ne-am găsi, la Miazănoapte sau la Miazăzi, la Răsărit sau la Apus. Să ţintim privirile şi cugetele noastre la dumnezeiasca şi prea strălucita ei faţă şi frumuseţe[199]. Să cuprindem cu amândouă mâinile haina ei cea luminoasă, cu care a îmbrăcat-o cu neprihănitele Sale mâini ***mirele cel frumos la vedere***[200] când a răscumpărat-o din robia celui viclean[201] şi şi-a împodobit-o ca pe o mireasă veşnică. Să simţim în sufletele noastre acel reciproc sentiment de durere de mamă iubitoare de copii şi de copii iubitori de mamă[202], când oameni cu gânduri[203] de lupi şi traficanţi de suflete se silesc şi

---

[186] Ibidem: les rites de la celebration des saints Mysteres.
[187] În traducerea franceză se adaugă: *d'avoir pour maîtres.*
[188] Ibidem: ont pris naissance dans notre Foi et dans nos pays.
[189] Ibidem: canons, pentru οροι, care însă nu înseamnează canoane, ci hotărârile sinodale privitoare la erezii.
[190] Ibidem: consservent cette antique et pure gravite des premiers siecles du Christianisme, et dans la graduation de leurs dignites, et dans leur existence collective, et jusque dans la simplicte de leurs vetements.
[191] Ibidem: *ravissants* (pentru βαρεις).
[192] Ibidem: *penible.*
[193] Dallas p. 64, Mansi 40, 416: nous eleve prets a repondre sans rougir et avec une noble assurance.
[194] Lăsat afară, ibidem.
[195] Ibidem: qui nous a purifies.
[196] Ibidem: non par une aspersion nouvellement invitee.
[197] Ibidem: mais par la divine immersion.
[198] Ibidem: de l'Univers.
[199] Dallas p. 65, Mansi 40, 416: attachons nos yeux et nos esprits sur sa vue divne, sur se beaute resplendissante.
[200] Ibidem: l'Epoux d'une beaute accomplé.
[201] Ibidem: de l'esclavage de l'erreur.
[202] Ibidem: d'une mere tendre et tendres enfants.

meşteşugesc[204], fie s-o ia pe ea roabă, fie să-i smulgă pe ei, ca pe nişte miei, de la mamele lor. Să întărim acest sentiment clerici şi laici, acum mai ales, când vrăjmaşul cel cugetător al mântuirii noastre, oferind înlesniri înşelătoare (pag.11, r.2, 25)[205], întrebuinţează asemenea instrumente şi umblă pretutindeni, cum zice fericitul[206] Petru, ***căutând pe cine să înghită***, şi când ***în calea aceasta, pe care mergem***, în pace şi fără răutate, pune cursele lui cele înşelătoare.

23. Iar Dumnezeul păcii, ***Care a ridicat din morţi pe păstorul oilor cel Mare***, ***Care nu dormitează şi nu se dă somnului păzind pe Israil***, va păzi ***inimile şi cugetele voastre*** şi va îndrepta căile voastre spre tot lucrul cel bun. Fiţi sănătoşi bucurându-vă în Domnul. 1848, luna Mai, indiction VI[207].

† Antim[208], cu mila lui Dumnezeu Arhiepiscop al Constantinopolului, Roma cea nouă, şi patriarh ecumenic, frate iubit în Hristos Dumnezeu şi rugător[209].

† Ierotei, cu mila lui Dumnezeu Patriarh al Alexandriei şi al întregului Egipt, frate iubit în Hristos Dumnezeu şi rugător.

† Metodie, cu mila lui Dumnezeu Patriarh al marelui oraş al lui Dumnezeu[210] Antiohia şi al întregului Orient, frate iubit în Hristos Dumnezeu şi rugător.

† Ciril, cu mila lui Dumnezeu Patriarh al Ierusalimului şi al întregii Palestine, frate iubit în Hristos Dumnezeu şi rugător.

Sfântul Sinod din Constantinopol

† Paisie[211] al Cezareii	† Antim al Efesului
† Dionisie al Iracliei	† Ioachim al Cuzicului
† Dionisie al Nicomidiei	† Ierotei al Calcedonului
† Neofit de Dercos	† Gherasim al Adrianopolului
† Ciril al Neocezareeii	† Teoclit al Veriei
† Meletide al Pisidiei	† Anastasie al Smirnei
† Dionisie de Melenic	† Paisie al Sofiei[212]
† Daniil de Limnos	† Panteleimon[213] de Drynopolis
† Iosif de Ersekion	† Antim de Vodena

Sfântul Sinod din Antiohia

† Zaharia al Arcadiei	† Metodie al Emesei
† Ioanichie de Tripolis	† Artemie al Laodiceii

Sfântul Sinod de la Ierusalim

† Meletie al Petrei[214]	† Dionisie al Betleemului
† Filimon al Gazei	†Samuil de Neapolis[215]
† Tadeu al Sevastei	† Ionichie al Filadelfiei
† Ierotei al Taborului[216]	

---

203 Ibidem: aux coeurs.
204 Ibidem: s'ingenient (pentru ambele verbe).
205 Unde enciclica papală asigură pe orientali că îi va primi cu bunăvoinţă părintească, în loc să-i lovească cu vreo prescripţie aspră!
206 Ibidem: *saint*.
207 Înaintea semnăturilor, traducerea Dallas, p.66 adaogă: Ont signe l'original.
208 Antim al VI-lea a fost patriarh de trei ori: 1845-48, 1853-55, 1871-73.
209 La Dallas, p.66, Mansi 40, 416: *frere en Jesus-Christ*, fără cuvântul ευχετης la toate cele patru semnături patriarhale.
210 θεουπολις, nume dat Antiohiei după refacerea ei de către Iustinian, în urma cutremurelor şi incendiilor catastrofale de la 526 şi 528, după sfatul lui Simeon Stilitul cel nou (J. Card. Hergenroether, *Antiochien I*, în *Wetzer und Welte's Kirchenlexcon*, ed. 2, t. (1882), col. 941).
211 La Dallas, p.66-67, Mansi 40, 416 adaogă după fecare nume: *eveque de*.
212 La Dallas, p.66: *Sophie* (în loc de Sophia sau Sofia).
213 La Dallas, p.66, Mansi 40, 418: *Panteleon* (citind probabil greşit numele prescurtat: Παντελεμη).
214 La Dallas, p.67, Mansi 40, 418: *Petra en Arabie*.
215 Ibidem: *Naplouse*.
216 Ibidem: Mont-Thabor.

EXPERIMENTUL PITEȘTI

EXPERIMENTUL PITEŞTI
SAU DESPRE TERORISMUL DIN ÎNCHISORILE COMUNISTE
PITEŞTI, GHERLA, CANAL, TÂRGU-OCNA

unde Traian Popescu vorbeşte despre atacul brutalităţii asupra conştiinţei; totodată ne este pusă înainte cea mai grea încercare prin care a trecut generaţia care s-a opus comunismului

Înainte de a face analiza celor petrecute în închisorile Piteşti, Gherla, Târgu-Ocna, ţin să fac următoarele precizări. Sunt unul dintre cei 3 sau 4 supravieţuitori care, trecând prin *demascări* şi aşa-zisa *reeducare*, poate aduce precizări şi în ceea ce priveşte ultima înscenare a Securităţii, din 1957, cu care s-a încheiat acest lung şir de crime, printr-un aşa-zis proces al *autorilor morali ai reeducării*. De asemenea, pentru o mai clară înţelegere a dimensiunii acţiunilor din închisorile amintite, am tratat această problemă în modul cum a fost abordat comunismul în volumele *Holocaustul Roşu* (1992 şi 1998) ale domnului Dr. Florin Mătrescu.

Analiza celor petrecute în închisorile Piteşti, Gherla, Canal, Tg. Ocna, Târgşor, în perioada 1949-1952 nu poate fi desprinsă de tot ceea ce s-a petrecut în răsăritul Europei din 1917 în Rusia şi din 1944 în statele *predate* U.R.S.S.-ului.

Pentru a putea prezenta şi înţelege factorii care au stat la baza acestor "acţiuni", este necesar a puncta cu câteva citate caracteristicile fundamentale ale teoriei şi practicii marxist-leniniste şi anume: violenţa şi teroarea mergând până la criminalitatea organizată la nivel de stat:

V.I. Lenin: *Voi ne-aţi provocat în octombrie la luptă, la această provocare noi vă răspundem cu teroare, cu o întreită teroare; iar dacă va fi nevoie vom recurge la o şi mai aspră teroare* (V.I. Lenin, *Gesammelte Werke* – traducerea în limba germană, ed. a 4-a, 1952, vol. XXXII, p. 193)

Ilya Ehrenburg scria în foaia sa volantă intitulată *Ucide* (101): *Nemţii nu sunt oameni. Noi nu vom vorbi, noi vom omorî! Ucide pe nemţi! Nu te sfii,* ***ucide****!!*

Generalul ceh Ingr: *Când va veni ziua noastră, întreaga naţiune va urmări strigătul de război al husiţilor: Loveşte-i, ucide-i, nu lăsa pe nimeni în viaţă!* (13 Nov. 1944 BBC)

Citatele pot fi mult mai multe şi toate converg către aceleaşi acţiuni de teroare. Vom mai reveni pe parcursul expunerii.

Răsăritul a fost incontestabil "teatrul unui experiment", iar Piteştiul un segment al acestuia. El a fost un "Laborator", ale cărui rezultate şi metode trebuiau extinse în toate închisorile, apoi în întreaga ţară. Dar, în acelaşi timp, Piteştiul a reprezentat şi un **fenomen**. El a cuprins, la cele două extremităţi ale sale, rezultatul efectului maxim la care se poate ajunge prin exercitarea unei terori permanente şi îndelungate, fizice şi psihice în acelaşi timp, după un minuţios şi *ştiinţific* program. La un capăt s-a produs o dezumanizare totală printr-o degradare psihică, morală şi fizică a elementului asupra căruia s-a acţionat, iar la celălalt capăt rezultatul torturii a fost martirajul. *Sfinţi şi mucenici* pe de o parte, *monştri* pe de alta. Între cele două extreme s-au manifestat toate posibilităţile de comportament uman în faţa terorii şi torturii maxime şi continue.

Acolo s-a experimentat acel principiu materialist: *acumulări lente cantitative duc la salturi bruşte calitative.* Rezistenţa umană acumulând cantităţi uriaşe de tortură poate ajunge într-un moment dat la o clipă când cel torturat cedează psihic, moral şi fizic, transformându-se din victimă în călău – cum se cerea de cel care îl tortura. Astfel s-au putut produce mutaţii psihice asemănătoare schimbării stării de agregare a materiei, când un metal sau un lichid se transformă în lichid sau gaz, din

momentul în care atinge punctul critic. Oameni care, în condiţii normale de existenţă, au dat dovadă de acte cu adevărat eroice, acum, supuşi torturilor şi presiunilor psihice permanente, timp de luni de zile sau ani, s-au transformat în *neoameni*. Unii, din *fericire* puţini – dacă aceasta se poate numi aşa – nu şi-au mai putut reveni niciodată, părăsind această viaţă tot în condiţii tragice *oferite* de cei care îi folosiseră. Mă refer la cei care în *Cazimca* de la Jilava, unde, zidiţi de vii în celule construite special de criminalul regim, şi-au aflat sfârşitul din această lume, rămânând în judecata Celui de Sus, după ce fuseseră folosiţi ca martori falşi. Dar şi la cei care în urma torturilor de la Piteşti nu au rezistat, o parte din ei – dar nu cei mai vinovaţi sau mai exact nu singurii vinovaţi – fiind preluaţi de Securitate în anchete după 1952 şi au clacat. Acestora Securitatea le aplică un diabolic şi criminal regim de tortură, determinându-i să afirme că atrocităţile comise în închisori s-au făcut din *ordin legionar*. Apoi îi trimte în faţa plutonului de execuţie.

Citez în sprijinul celor mai sus afirmate câteva fraze din *Procesul Verbal de Interogatoriu* luat deţinutului Juberian Constantin la data de 28 ianuarie 1954.

Întrebare: - *Ai fost forţat de cineva să te sinucizi? Prin faptul că nu ţi se pun în sarcină fapte ce nu-ţi aparţin, cât şi prin faptul că nu ai fost întrebat decât despre faptele criminale pe care le-ai săvârşit, dovedeşte că încercarea de a te sinucide ai făcut-o tocmai în scopul de a nu răspunde cinstit în faţa organelor de anchetă şi a ascunde atât faptele tale cât şi pe ale altora de aceeaşi categorie cu tine! Aşa a fost treaba?*

Răspuns: – *Prin încercarea mea de a mă sinucide nu am căutat să ascund faptele mele şi nici pe ale altor elemente împreună cu care am activat, şi această încercare de sinucidere am făcut-o pentru a termina cu viaţa.*

Câtă tortură fizică şi psihică s-a putut acumula de-a lungul anchetelor în fiinţa şi conştiinţa acestui om ca să încerce să-şi pună *capăt* zilelor?!

Continuând analiza celor petrecute în închisorile amintite, apelând din nou la origine, adică la esenţă şi anume la aparatul de teroare cel mai sângeros din istoria lumii, se pun întrebările fireşti, valabile atât pentru *Experimentul* comunist, cât şi pentru *Laboratorul* său, Piteşti, şi anume:

- Cine a conceput satanicul *experiment*?
- Cine au fost autorii proiectului?
- Cine au fost executanţii?
- Cine au fost sprijinitorii din umbră?
- Cine au fost colaboratorii?
- Cum s-au recrutat victimele şi călăii?
- Care a fost scopul organizării unui asemenea *experiment*?

Pentru a putea răspunde la primele două întrebări începem prin a face câteva precizări.
Sistemul comunist ultracentralizat nu permitea iniţiative personale, totul desfăşurându-se într-o perfectă respectare a ierarhiei şi a unei discipline oarbe; nimeni nu executa nimic fără ordin, iar după executare urmează raportarea în amănunţime asupra aducerii la îndeplinire a acestuia.

După 1945 ţara noastră s-a *bucurat* de o dublă guvernare, care în esenţă era una singură. *Guvernul şi conducătorii marilor instituţii centrale, în calitate de simpli executanţi, pe de o parte şi consilierii sovietici care îi dublau la toate nivelele, pe de altă parte*. Aceştia din urmă transmiteau directivele primite de la Moscova şi vegheau la stricta lor execuţie. *Vârful piramidei organizatorice era constituit de Comitetul Central P.C.R.. sau P.M.R.. şi organul său represiv, Securitatea, aceasta având "privilegiul" de a le controla şi pe primele*. Ambele organisme se aflau desigur sub directul control sovietic.

În felul acesta, ştiind structura organismelor statale la acea oră, răspunsul firesc la cele două întrebări iniţiale, *Cine a conceput satanicul experiment?* şi *Cine au fost autorii proiectului?* este:

Comitetul Central al P.C.R. sau P.M.R., respectiv Biroul său Politic şi în acelaşi timp Securitatea, iar peste ambele Consilierii Sovietici, cu experienţa lor de 30 de ani (1917 – 1947), deloc neglijabilă.

Din documentele apărute în ultima vreme, inclusiv monumentala lucrare *Holocaustul Roşu*, autor Dr. Florin Mătrescu, reiese clar experimentarea în spitalele de psihiatrie din Rusia a procedeelor de alienare psihică şi *spălarea creierelor* pentru opozanţii comunismului.

În continuare voi cita din *Manualul de instrucţiuni privind războiul psihopolitic, Spălarea creierului, Complotul psihopolitic al comunismului*. Volumul a apărut sub redactarea scriitorului Pan Izverna, a traducerii din engleză a Doamnei Mioara Izverna şi prefaţarea Domnului Sergiu Grosu. Cartea, editată de John Keats, alias Kennets Goff, fost membru al Partidului Comunist din America în perioada 1936 – 1939, conţine cuvântul adresat de Beria în 1936 studenţilor americani la Universitatea Lenin.

Menirea Psihopoliticii este, în prima etapă, aceea de a organiza supunerea şi de a orienta scopurile pe care aceştia trebuie să le urmărească şi, apoi, aceea de a menţine starea de supunere prin anihilarea acţiunilor persoanelor şi personalităţilor care ar putea să îndrepte grupul spre nesupunere.

După enunţarea rolului Psihopoliticii, le spune tinerilor: *În cazul când în grupurile de tineri există lideri puternici, agentul psihopolitic poate să acţioneze în mai multe feluri, folosindu-se de ei sau îndepărtându-i. Dacă liderul vizat, băiat sau fată, urmează să fie folosit, caracterul său trebuie schimbat cu grijă, îndreptându-l spre căi criminale, după care urmează să fie ţinut sub control sub şantaj sau prin alte mijloace.* Metoda, cum se va vedea mai departe, a fost aplicată de administraţia închisorii Piteşti, începând cu vara anului 1949.

Citez mai departe:

De exemplu, un soldat căzut prizonier poate fi maltratat, înjosit şi umilit până e adus într-o asemenea stare încât chiar şi cel mai neînsemnat gest al celor ce l-au chinuit îl va face să tremure de frică. El se va supune fără crâcnire sau îşi va schimba simţămintele şi credinţele la prima vorbă poruncitoare a asupritorilor săi. Dacă este degradat până la limita necesară prizonierul poate fi făcut să-şi ucidă chiar şi compatrioţii aflaţi în acelaşi lagăr cu el. Apreciez că acest paragraf nu necesită comentariu.

Omul – se spune mai departe – *nu trebuie să mai creadă despre sine sau despre cei din jurul său că ar fi apţi de "rezistenţă spirituală" sau de "sentimente nobile"*. De aceea se spune în continuare:

Religia trebuie să fie socotită demodată, prin îndoctrinare psihopolitică demonstrându-se că nu există suflet şi că Omul este un animal. Mincinoasele mecanisme ale Creştinismului l-au făcut pe om să săvârşească, fără nici un rost, tot felul de acte de bravură. Spunând oamenilor că există viaţă de apoi, teama lor de urmările pe care le-ar putea avea actele de curaj, făptuite în timpul vieţii, a scăzut mult. Dacă vrem ca poporul să asculte de ordinele noastre fără să crâcnească, această teamă trebuie mult mărită. Aşadar, credinţa în Biserică trebuie să dispară şi puterea Bisericii trebuie anihilată pas cu pas.

În programul său de degradare a Omului, agentul psihopolitic trebuie să se ocupe de fiecare familie profund religioasă şi să-i provoace unuia dintre membrii ei o stare de nevroză sau de nebunie, după care să susţină că această nevroză sau psihoză este rezultatul credinţei. Oamenii profund credincioşi vor fi consideraţi din ce în ce mai puţin responsabili de propria lor sănătate mentală şi vor fi trecuţi din ce în ce mai mult în grija agenţilor psihopolitici.

Voi încheia citatele cu cel de la pagina 84 – *Populaţia trebuie convinsă, prin diferite metode, că bolile mentale pot fi tratate numai prin şoc electric, tortură, lipsuri de toate felurile, umilire, discreditare, violenţă, mutilare, ucidere şi administrarea pedepsei sub toate formele ei.*

O dată conceput şi cunoscut programul diabolicului experiment, urmează să trecem la faza următoare, şi anume punerea lui în aplicare.

Cine au fost executanţii?

Aceştia au fost în ordine ierarhică:
Conducerea Ministerului de Interne, a Securităţii, a Direcţiei Penitenciarelor, precum şi a Administraţiei Penitenciarelor implicate.

Este arhicunoscut faptul că până la ministrul Marin Jianu din Ministerul de Interne, la generalul Nicolski, coloneii Czeller, Sepeanu, Dulgheru (Dullberger), Constantinescu – inspector – Nemeş, Alboiu, toţi aceştia s-au făcu vinovaţi de conducerea şi executarea criminalului *Experiment*. Ultimul citat mai sus, colonelul Alboiu felicită la Canal pe cei care l-au torturat pe doctorul Simionescu, împuşcat între *sârme*. Doamne! Aceasta seamănă cu felicitarea *minerilor* după devastarea Capitalei în 13-15 iunie 1990.

O întreagă pleiadă de conducători ai Securităţii şi Ministerului de Interne nu numai că nu au fost străini de acţiunile ce se desfăşurau la Piteşti, Gherla, Canal, Tg. Ocna, Târgşor, dar au fost executanţi direcţi ai ordinelor superioare, supervizând aducerea lor la îndeplinire. Mutările deţinuţilor de la un penitenciar la altul s-au făcut dirijat, organizat. Şi în perfectă cunoştinţă. Aceştia, ajunşi de la Piteşti la noile penitenciare, erau preluaţi de conducerile administrative şi politice, care le amenajau apoi camere speciale pentru acţiunea de *demascare-reeducare*. Mutările de la o celulă, sau cameră, la alta, cum era şi firesc, le făcea conducerea închisorii, în funcţie de *stadiul* în care se afla deţinutul în cadrul *Experimentului*.

La Piteşti, *acţiunea* s-a început cu concursul şi în prezenţa directorului închisorii Dumitrescu Alexandru şi a gardienilor: Mândruţă, Lăzăroiu, Georgescu, Dina, Nistor. Oficiantul sanitar Cioltan ridică pe deţinutul Niţă omorât în bătaie ca şi pe ceilalţi asasinaţi sau sinucişi. Doctorul penitenciarului, Ionescu, eliberează certificate de deces false, iar ofiţerul politic Marina supraveghează şi coorodonează împreună cu directorul Dumitrescu Alexandru întreaga acţiune.

La Gherla torturează în bătăi gardienii: Văşcanu, Nichi Dănică, Lazăr Simion, Gabor Tiberiu. Doctorul penitenciarului, Bărbosu, face acelaşi oficiu ca la Piteşti, eliberând certificate false, iar ofiţerii politici Avădanei şi Sucegan conduc şi urmăresc întreaga desfăşurare a *Demascărilor*.

Toţi ofiţerii politici au pus la dispoziţie în celule, hârtie şi creioane – care de fapt erau total interzise de regulamentul închisorilor – în scopul obţinerii de informaţii despre persoane nedeclarate în timpul anchetelor de la Securitate. Tot ei au urmărit mersul şi evoluţia torturilor, dirijând mutarea deţinuţilor dintr-o celulă în alta. Menţinând permanenta legătură cu forurile superioare, ofiţerii politici, în momentul primirii dispoziţiilor din partea acestora de mutare a deţinuţilor de la un penitenciar la altul, selectau pe cei care urmau să fie transferaţi. O dată ajunşi la noile penitenciare, ofiţerii politici îi preluau pe cei *reeducaţi*, oferindu-le camere speciale unde aveau loc torturile.

Elementele succint prezentate până în prezent ne duc clar la concluzia categorică că *Experimentul demascare – reeducare* a aparţinut în exclusivitate aparatului politic şi administrativ al Statului, sprijinit de consilierii sovietici care îi dirijau, îndrumau şi supravegheau: *sprijinitorii din umbră*. Aceştia au făcut parte tot din pleiada executanţilor şi *iniţiatorilor* care, transmiţând ordinele primite, verificau *la faţa locului* îndeplinirea lor întocmai.

Experimentul însă s-a bazat şi pe alte elemente şi anume:
- de cunoaştere a specificului, a structurii umane pe de o parte, cât şi pe necesitatea distrugerii pivotului de rezistenţă anticomunistă: conştiinţa creştină.
- Pe posibilitatea manevrării şi influenţării unor destine individuale şi colective, prin aplicarea de torturi îndelungate.

- De a avea un caracter ultrasecret şi conspirativ care să asigure păstrarea unei tăceri absolute privind scopurile şi metodele de executare a *Experimentului*.

Or, aceste condiţii nu puteau fi asigurate decât de aceia care duc de secole o luptă făţişă sau uneori subtilă de subminare şi combatere a spiritualităţii umane, de înlocuire a "teocentrismului" prin "antropocentrism", şi anume a "curentelor materialiste de toate felurile".

Colaboratorii şi cum s-au recrutat victimele şi călăii

Colaboratorii *Experimentului* pot fi împărţiţi în două categorii mari:

1- Câţiva, foarte puţini, care au trecut alături de Ţurcanu fără a primi nici o palmă, unii dintre ei fiind înspăimântaţi la gândul că îi aşteaptă cine ştie ce suplicii.

2- Alţii, tot mai puţini, care după ce au fost torturaţi, unii rămânând fără fese (cazul Pop Cornel), au cedat executând ordinele lui Ţurcanu.

La închisoarea Piteşti, în perioada iunie – septembrie 1949, un număr de circa 20 de deţinuţi au fost izolaţi la etajul II, la aşa-zisa secţie S.S.I. păzită de un comisar civil, Ţapu, unde erau încarceraţi foştii socialişti ai lui Titel Petrescu şi alţii acuzaţi de spionaj. Printre cei izolaţi au fost: Valeriu Gafencu, Ion Ianolide, Pandurescu, Adrian Cărăuşu, Romică Eutuşanu (toţi închişi din 1941), Comşa Ieronim, Nuţi Pătrăşcanu, Florian Dumitrescu, Voinea Octavian, Costache Oprişan, subsemnatul şi alţii de care nu-mi mai amintesc. Se pare că aceştia erau socotiţi mai reprezentativi, urmând a fi *anihilaţi* prin tortură printre primii. De altfel, aşa s-a întâmplat cu Comşa şi Pătrăşcanu.

La Suceava, în anul 1948, Bogdanovici Alexandru are un *vorbitor* cu tatăl său, prefect de Botoşani, întrevedere nesolicitată de el, ci înlesnită de afară. Bogdanovici, originar din Soroca, activase în *Frăţiile de Cruce*, făcuse închisoare în timpul perioadei *antonesciene*, iar după 1947 conducea Grupul Studenţesc Legionar Iaşi. În concepţia lui *reeducarea* trebuia să fie un act voit şi liber consimţit, nicidecum un act de constrângere şi violenţă. Astfel ia fiinţă la Suceava O.D.C.C. (Organizaţia Deţinuţilor cu Convingeri Comuniste), care în gândirea lui, Bogdanovici reprezenta un *joc politic* (mai mult ca sigur la rugămintea tatălui său) pentru salvarea lui şi probabil a celor cu care intrase în închisoare. Dar în acelaşi timp, se poate aprecia că *forurile conducătoare* care au gândit, condus şi supravegheat *Experimentul* au urmărit în această fază la Suceava *testarea* celor mai şovăielnici dispuşi să accepte acest demers criminal. Astfel se explică faptul că *Ei*, găsind în Ţurcanu colaboratorul ideal pentru punerea în practică a satanicului *Experiment*, îl folosesc instruindu-l asupra modului de desfăşurare a acţiunii. Se ştie că după plecarea studenţilor, majoritatea legionari, de la Suceava la Piteşti, Ţurcanu a lipsit un anumit timp din închisoarea Suceava, bănuindu-se că a fost dus la Bucureşti, iar dintr-o sursă care nu am calitatea de a o dezvălui, a fost şi la Moscova. *Omorârea lui Bogdanovici la Piteşti, ca "oportunist", de către Ţurcanu şi primii lui colaboratori, confirmă faptul că "iniţiatorii" au hotărât dispariţia lui în acea primă "fază", după ce el inconştient îşi îndeplinea misiunea de "turnesol"*. Trebuie menţionat faptul că *adeziunea* la O.D.C.C. a fost extraordinar de mică, insignifiantă, toţi ceilalţi deţinuţi proveniţi din cadrul Mişcării Legionare opunându-se în proporţie covârşitoare acestei acţiuni.

În ceea ce priveşte pe Ţurcanu, acesta făcuse parte din F.D.C. (Frăţiile de Cruce) în toamna 1940 – 41, după ianuarie 1941 nemaiactivând. El a fost coleg de clasă şi apoi la Facultatea de Drept din Iaşi cu Ştefan Caciuc. Acesta din urmă s-a întâlnit cu Ţurcanu în 1946 la examene, care i-a spus: *Ce faceţi voi vă priveşte, eu sunt comunist! Sunt prieten cu fraţii lui Emil Bodnăraş şi aceştia mă susţin şi mă ajută să fac carieră în politică. Aşa că aceasta este ultima dată când mai vorbesc şi mă întâlnesc cu tine* (*Mărturisiri din mlaştina disperării*, vol. I, Dumitru Bordeianu). Se înscrie în Uniunea Naţională a Studenţilor din România (organizaţie oficială procomunistă), ajungând în Comitetul de Conducere al acesteia. Apoi se înscrie în Partidul Muncitoresc Român, fiind selectat pentru a fi trimis la o şcoală de diplomaţi.

Ştefan Caciuc, în timpul anchetei, aminteşte de întâlnirea lui cu Ţurcanu, acesta fiind arestat şi adus la închisoarea Suceava toamna târziu, după ce anchetele erau aproape terminate. Urmează numirea lui ca *planton* şi instruirea lui în ceea ce va urma la Piteşti. Trebuie menţionat că anchetele Securităţii se făceau în incinta Securităţii Suceava.

Dintre primii şi singurii de fapt care s-au alăturat lui Ţurcanu la Suceava au fost: Gebac, Negură, Livinschi Mihai, Mărtinuş, Sobolevschi, Zbranca, Popa Alexandru (Ţanu), proveniţi dintre legionari. Ulterior, numărul celor care se pun la dispoziţia lui Ţurcanu se măreşte cu deţinuţi din alte categorii de arestaţi, care acceptă totul din oportunism, frică sau din simplă slăbiciune umană, văzând ce se petrece în jurul lor. La Piteşti şi apoi la Gherla, pe măsura amplificării torturilor, numărul celor care cedează creşte, dar în acelaşi timp şi al acelora care sunt omorâţi, se sinucid sau săvârşesc tentative de sinucidere. Majoritatea covârşitoare a celor care trec prin suplicii este copleşită şi tăcută. Din când în când, câte unul desconspiră celor netrecuţi prin *Demascări* urgiile *Experimentului*. Aceştia sunt desfiguraţi şi purtaţi prin camere pentru a se anihila asemenea tentative. (Cazul legionarului Tache Rodas de la Gherla). Totul ia aspectul unui sinistru şi macabru convoi al morţii. Zdrobiţi fizic, disperaţi sufleteşte, ei înfruntă muţi această urgie a secolului cu ultimele resurse umane, ascunse şi nebănuite, ce nu fuseseră totuşi distruse.

Din nefericire, *căderea* pentru unii a fost ireversibilă, ei sfârşind fără a-şi fi revenit, deşi rezistaseră eroic anchetelor Securităţii. (Dan Dumitrescu, Nuţi Pătrăşcanu, Popescu Aristotel, decedaţi la "Cazimca" din Jilava). Alţii au reuşit să se smulgă din dezastru, redevenind ce au fost înainte de a trece prin acest *cazan al supliciilor*.

Doresc în acest final de capitol să menţionez şi să accentuez că nu persoanele care au colaborat la acest "Experiment" trebuiesc aduse în primul plan al vinovăţiei. Acţiunea o dată concepută şi definitivată trebuia îndeplinită şi pentru aceasta se puteau găsi atâtea persoane de câte aveau nevoie "iniţiatorii". Planul trebuia îndeplinit, indiferent de persoana care era folosită. Ulterior însă *iniţiatorii au deturnat şi acest aspect, făcând uz în anchetele ce au urmat, numai de deţinuţi care au provenit din rândul Mişcării Legionare.* Asupra acestui aspect voi reveni în capitolul următor.

Scopul "experimentului" şi alegerea închisorii Piteşti ca loc de desfăşurare a lui

Această acţiune a avut un scop imediat care a constat în obţinerea, din partea Securităţii, a unor informaţii despre persoanele nearestate. Lucrul acesta s-a realizat în mare măsură făcându-se arestări şi procese cu opozanţi ai comunismului care nu fuseseră descoperiţi, în ciuda torturilor aplicate de Securitate primilor arestaţi. Unii dintre cei care rezistaseră cu adevărat eroic la Securitate la *Demascările* de la Piteşti sau Gherla capotează ca urmare a şocului psihic, pe de o parte, cât şi a torturilor inimaginabile şi îndelungate, pe de altă parte. La Securitate ancheta dura câteva săptămâni şi o făcea adversarul direct, acum însă *anchetatorul* era acela care sta lângă tine, te supraveghea şi tortura luni de zile – zi şi noapte – şi care îţi cunoştea intimităţile. Concomitent însă, *acţiunea* bine gândită şi programată pe etape se transformă în *Experiment*, aşa cum am precizat în primele pagini ale acestei prezentări.

Cedările au avut diverse forme şi s-au produs în etape diferite, în funcţie de o serie de factori:
- de menţinerea unui timp mai scurt sau mai îndelungat în *şoc;*
- de funcţia avută până la arestare, pentru a se putea influenţa asupra celorlalţi (torturile erau direct proporţionale cu scara ierarhică pe care se aflase cel asupra căruia se acţiona);
- de abilitatea cu care te puteai strecura *mimând* acceptarea sau căderea;

de gradul de labilitate al caracterului deţinutului;
- de rezistenţa la teroare, care de multe ori se sfârşea brusc (cazul multora ca Pop Cornel sau Voicu Andreescu, etc.);
- de firea mai fricoasă sau mai curajoasă a fiecăruia în faţa agresiunii fizice şi psihice;
- de obişnuinţa sau neobişnuinţa cu bătaia;

- de sadism (Tragedia Piteşti – Costin Merişca).

S-a mai întâmplat şi un alt *fenomen* cu unii care, după *cădere*, se înverşunau parcă să vadă alături de ei pe cei care se împotriveau eroic. Şi uneori au reuşit!

Experimentul urmărea ca prin torturi fizice şi morale asupra victimelor să se obţină transformarea lor, ştergerea conştiinţei etnice – de apartenenţă la un neam şi o cultură. Procesul ţintea extirparea centrului naţional din creierul deţinutului. Kominternul obţinuse lucrul acesta la toţi comuniştii care n-aveau nici o aderenţă la ideea de patrie, pe care o substituiseră cu ideea de *revoluţie universală* şi de *patrie proletară universală*.

Reeducarea întreprinsă la închisorile Piteşti, Gherla, Canal, Aiud, Târgşor, de către agentul regimului comunist, sovieto-kominternist, a fost un experiment identitar desfăşurat în mediu concentraţional şi carceral, cu scopul distrugerii identităţii etnice, religioase, morale, la scară inividuală şi de grup.

Rostul acestui experiment era acela de a depista mecanismele care pot contribui la modificarea identităţii şi de a determina condiţiile diseminării unor operaţii de schimbare a identităţii în sânul întregii societăţi, pentru a-i disloca sentimentul etnic religios şi de a declanşa astfel o mutaţie etnico-religioasă la scara întregii comunităţi naţionale (prof. univ. Ilie Bădescu şi Dan Dungaciu – *Experimente Totalitare – Modelul Reeducării Piteşti*, Gherla, Canal 1949 – 1952).

Piteştiul, devenind *Laborator* al *Experimentului* comunist, poartă şi o altă amprentă specifică luptei anticomuniste din ţara noastră. *La Piteşti s-a urmărit desfiinţarea acelei forţe care se opusese constant comunismului încă din anii 1919 – 1920, când s-a înlocuit drapelul roşu de pe Atelierele Nicolina şi de la Regia Monopolurilor Statului din Iaşi cu tricolorul românesc.* Lupta anticomunistă nu a reprezentat numai acţiuni şi atitudini cu caracter politic de *rezistenţă*. De-a lungul timpului, ea a îmbrăcat haina spiritualităţii creştine care s-a opus materialismului. Pe măsură ce omul luase locul lui Dumnezeu, devenea tot mai evident că va sosi momentul *răzbunării* satanice împotriva apărătorilor credinţei în Dumnezeu.

Acest rol de apărător şi-l asumase Mişcarea Legionară. Comunismul brutal şi agresiv, precum şi forţe nocive camuflate mult mai subtil nu-l puteau ierta. Dintre cele trei entităţi distincte, Individul, Colectivitatea Naţională şi Naţiunea, ultima a fost cea mai contestată şi în final agresată.

Neamul cuprinde:

1. Toţi Românii aflători, în prezent, în viaţă;
2. Toate sufletele morţilor şi mormintele strămoşilor;
3. Toţi cei care se vor naşte Români.

Neamul are:

1. Un patrimoniu fizic, biologic: carnea şi sângele;
2. Un patrimoniu material: pământul ţării şi bogăţiile lui;
3. Un patrimoniu spiritual care cuprinde:
   a. Concepţia lui despre Dumnezeu, lume şi viaţă;
   b. Onoarea lui ce străluceşte în măsura în care neamul s-a putut conforma, în existenţa sa istorică, normelor izvorâte din concepţia lui despre Dumnezeu, lume şi viaţă;
   c. Cultura lui: rodul vieţii lui, născut din propriile sforţări în domeniul gândirii şi artei. Această cultură nu este internaţională. Ea este expresia geniului naţional, a sângelui. Cultura este internaţională ca strălucire, dar naţională ca origine.

Toate aceste trei patrimonii îşi au importanţa lor. Pe toate un neam trebuie să le şi apere. Dar cea mai mare însemnătate o are patrimoniul său spiritual.

Ţelul final al neamul este viaţa? Dacă este viaţa, atunci nu interesează mijloacele pe care neamurile le întrebuinţează spre a şi-o asigura.

Ţelul final nu este viaţa. Ci Învierea. Învierea neamurilor în numele Mântuitorului Iisus Hristos. *...va veni o vreme când toate neamurile pământului vor învia, cu toţi morţii şi cu toţi regii şi împăraţii lor. Având fiecare neam locul său înaintea tronului lui Dumnezeu. Acest moment final – **învierea din morţi** – este ţelul cel mai înalt şi mai sublim către care se poate înălţa un neam.*

Neamul este deci o entitate care îşi prelungeşte viaţa şi dincolo de pământ. Neamurile sunt realităţi şi în lumea cealaltă, nu numai pe lumea aceasta. (Corneliu Zelea Codreanu – Pentru Legionari)

În *Laboratorul* Piteşti trebuia distrusă conştiinţa apartenenţe la un neam, trebuia nimicit *virusul spiritualităţii şi al îndumnezeirii omului.*

Ce a determinat alegerea Piteştiului ca loc al *Experimentului*?

Din anul 1949 închisorile destinate executării pedepselor erau profilate pe categorii sociale, şi anume: intelectuali – închisoarea Aiud; ţărani şi muncitori – închisoarea Gherla; studenţi – închisoarea Piteşti; elevi – închisoarea Târgşor; femei – închisoarea Mislea şi Miercurea-Ciuc.

1. Studenţii încarceraţi la Piteşti reprezentau factorul dinamic al societăţii, prin care aceasta se opunea comunismului.
2. Datorită tinereţii, ei aveau şansa cea mai mare de supravieţuire.
3. Din punctul de vedere al structurii politice, studenţii proveneau în proporţie de peste 85% din Frăţiile de Cruce ale Mişcării Legionare.
4. Studenţii arestaţi (nu numai cei proveniţi din Mişcarea Legionară) erau vârfuri în Facultăţi şi fuseseră premianţi în licee, condiţie necesară acceptării lor în Frăţiile de Cruce.
5. Prin distrugerea morală şi fizică a grupării de mijloc dintre elevi şi maturi, reprezentată de studenţime, se prăbuşea întreg edificiul.
6. Închisoarea Piteşti, prin poziţia ei în afara oraşului, permitea o izolare perfectă şi deci asigurarea secretului de care avea nevoie *Experimentul*.

O dată sfărâmat aici pivotul rezistenţei – tineretul – acţiunea urma să fie extinsă în celelalte închisori şi apoi în afara lor. Planul *Experimentului* minuţios pregătit a găsit că metoda cea mai eficientă de distrugere a Mişcării Legionare era cea din interiorul ei.

Noi (declara Ţurcanu) *facem altceva şi o facem mai bine: vă ucidem moral până vi se face scârbă de voi înşivă, să nu mai puteţi aştepta nimic, să nu mai puteţi dori "biruinţa legionară". Care dintre voi să dorească aşa ceva? Pop Cornel mai poate dori biruinţa legionară? ... Acum nu mai sunteţi decât nişte epave. Iată ce am reuşit să facem!*

Prin desconspirarea pe mai multe căi a celor ce se petrec la Piteşti şi în celelalte închisori, *Experimentul* încetează la 1 ianuarie 1952. Totuşi, organizatorii lui (Comitetul Central, Securitatea, consilierii sovietici) îşi continuă diversiunea, înscenând un proces al aşa-zişilor vinovaţi de organizarea demascărilor şi de atrocităţile comise în acest timp, uitând că ordinele au fost date de ei încă de la început. *Nu interesează câţi ochi sar*, spun Dumitrescu Alexandru, directorul închisorii Piteşti şi Marina, ofiţerul politic. Sau: *Le vom da un cutremur de nouă grade la urmă*, afirmă colonelul Sepeanu.

Dar în acest proces, stupoare, apar numai deţinuţi care au făcut parte din Mişcarea Legionară, chiar dacă ei nu au fost cei mai activi în comitete sau cei mai cruzi. Alţii care au omorât sau au condus comitete, manifestându-şi cruzimea în demascări, dar au provenit din alte formaţiuni politice, nu au fost nici măcar cercetaţi de Securitate. Aceştia au fost în număr mare, deşi nu reprezentau ca pondere în totalul deţinuţilor decât câteva procente. Cei mai mulţi dintre ei nu primiseră nici o palmă măcar,

dar cedaseră fie datorită fricii, fie, uneori, datorită *spectacolului* sinistru la care asistau, sau pur şi simplu oportunismului.

Regretatul Dr. Banu Rădulescu, trecut prin demascări neavând apartenență partinică, scrie în revista *Memoria*, nr. 15: *Alegerea n-a fost întâmplătoare, fiindcă se ştia că legionarii erau adversarii cei mai de temut ai regimului comunist şi ei nu se bucurau nici de simpatia marilor democrații din Occident. De aceea au fost lăsați deoparte acei conducători ai "reeducării" care aveau altă coloratură politică: țărănişti, regalişti, sionişti etc., deşi au fost tot atât de sadici ca şi cei condamnați, ba unii chiar mai sadici.* (vezi Nota).

În procesul Țurcanu, printre cei condamnați la moarte şi executați s-a aflat şi avocatul Cobâlaş Nicolae, legionar, care însă în tot timpul detenției a stat numai în închisoarea Aiud.

Dacă voi cita câteva nume din cele câteva zeci aflate în documentele Securității şi care au aparținut altor formațiuni politice, nu o fac pentru incriminarea lor, ci pentru a demonstra că pe organizatori nu i-a interesat pedepsirea unor vinovați de atrocități, ci incriminarea în demascări numai a legionarilor. Din cei mulți, foarte mulți, voi aminti câteva nume: Bogdănescu, Enăchescu, Furs, Steier, Dan Deaca, Titus Leonida, Burculeț Viorel, Rusu Gh., Griga Ion, Andreev Andrei, Doncea D., Stănescu Cezar, Gherman Coriolan, Zaharia Nicolae, Matei Alex., Reck Ştefan, etc. Privitor la Reck Ştefan, fost membru P.C.R. din ilegalitate, coautor al uciderii socialistului Flueraş la Gherla, voi prezenta un episod la care am fost martor, elementele lui doveditoare putându-se eventual găsi în arhivele Securității.

În 1950 mă aflam la închisoarea Jilava în Camera 6 Reduit, împreună cu alți 200 de deținuți (la un moment dat 245). Printre noi se aflau enorm de multe personalități marcante ale vieții culturale şi politice. Voi aminti numai numele a două persoane: Mircea Vulcănescu şi Ion Nedelescu. În una din seri, prin luna iunie, este scos din cameră Mircea Vulcănescu, care se reîntoarce după circa 3 zile bătut cumplit cu un sac de nisip, cum ne-a mărturisit. Bătaia a avut loc la o baracă aflată în curtea interioară a camerelor care formau Secțiile 1 şi 2. A fost ținut apoi şi în celula de pedeapsă cu apă pe jos din *Turela Reduit*. Aici a contractat o răceală puternică, apoi un TBC care i-a fost fatal la Aiud, unde a intrat în cele veşnice. După câteva zile este luat Ion Nedelescu, avocat, fost consilier juridic al ziarului *Universul* (director Stelian Popescu). El se întoarce după două zile, fără un dinte. Ne povesteşte cum a fost bătut în acelaşi mod, tot la baracă. Acolo nu a putut zări, pe sub gluga pe care o avea pe cap, decât pe milițianul Ivănică. La circa o săptămână sunt luat şi eu, dus la aceeaşi baracă, dezbrăcat şi ținut până dimineață cu lanțuri la picioare şi cătuşe la mâini, fără însă a mi se face altceva, şi fără a fi întrebat nimic. Din când în când auzeam în jurul meu zăngănit de lanțuri, dar atât. În 1952, după ce am trecut prin demascări, la Gherla sunt scos la lucru în fabrică. Într-una din zile sunt întrebat de Reck Ştefan, dacă îl cunosc. I-am răspuns că nu. El a replicat că mă cunoaşte spunându-mi: *Ştii de unde?*, precizând în continuare că de la baraca din Jilava unde conducea anchetele în calitate de deținut. Concluzia mea de mai târziu a fost firească. Anchetarea deținuților tot cu deținuți şi prin violență este cert că se aplica de către Securitate încă din 1950 sau poate chiar din 1949.

Procesul Țurcanu nu-i mulțumeşte pe *organizatori*. De aceea, încă din anul 1954, pe când se definitiva acest proces, Securitatea şi toți cei care au gândit şi executat *Experimentul* elaborează un nou plan, care în concepția lor trebuia să desăvârşească opera de compromitere definitivă a Mişcării Legionare. Pentru aceasta, din cei 22 de condamnați la moarte în procesul Țurcanu, sunt executați numai 17, fiind grațiați 5 şi anume: Popa Alexandru (Țanu), Popescu Aristotel (Aligo), Dan Dumitrescu, Voinea Octavian şi Nuți Pătrăşcanu. Această grațiere se face şi se comunică mai târziu, abia în octombrie 1957. Trebuie menționat că cei cinci, cu excepția lui Popa Alexandru, au *cedat* în timpul *Experimentului* ca urmare a torturilor ce li s-au aplicat.

Securitatea are grijă şi îi păstrează pe aceştia sub spectrul condamnării la moarte timp de trei ani, amintindu-le permanent posibilitatea execuţiei dacă nu acceptă absolut tot ce li se cere. În tot acest interval (1954 – 1957) sunt anchetaţi fără întrerupere şi li se inoculează *argumentele* pentru acuzarea celor din lotul 2, al aşa-zişilor *Autori morali* ai *Demascărilor*. Lotul acesta a fost format din: Valeriu Negulescu (deţinut permanent însă la Aiud şi neavând nici o legătură cu *Experimentul* Piteşti – fost în Comandamentul Legionar pe ţară); Constantin Oprişan (fost şef al F.D.C. pe ţară); Popa Aurel şi Dragoş Hoinic (foşti internaţi în lagărul de la Buchenwald din Germania); Calciu Gheorghe, Iosif Iosif, Bordeianu Virgil; Caziuc. În condiţiile anchetei celor cinci graţiaţi, era imposibil ca aceştia să nu ajungă într-o stare de alienare mintală care să fie folosită în procesul instrumentat în perioada 1955 – 1957. În scenariul acestuia, nu mai puţin macabru, sinistru şi neverosimil am fost implicat şi supus unei anchete cumplite de un an şi şapte luni.

Pentru o mai bună înţelegere a modului cum a fost creat scenariul acestui proces va trebui să fac un salt cronologic înapoi. La 30 decembrie 1949 sunt transportat de la închisoarea Piteşti la Securitatea din Bucureşti (aflată în fosta clădire C.C. din Piaţa Palatului) pentru un supliment de anchetă. După o săptămână sunt transferat la Jilava în camerele 1 – 12 din Reduit, unde am stat până în iunie 1951, cel mai mult timp fiind încarcerat în Camera Nr. 6. Aceste camere erau destinate celor condamnaţi care trebuiau să plece spre închisorile de execuţie, sau deţinuţilor veniţi în tranzit de la alte închisori, pentru diverse probleme. Tot timpul cât am stat în camera 6 am fost nedespărţit de un absolvent al Facultăţii de Arte din Bucureşti, proaspăt condamnat, Anghel Avram (Avrămuţ), din comuna Balomir, judeţul Alba. Îl menţionez nu numai pentru caracterul lui deosebit şi ataşamentul meu pentru el, ci şi pentru faptul că va mai juca un rol salvator pentru mine în *demascări*. Prin lunile mai-iunie au venit de la Piteşti în această cameră Iosif Iosif şi Păunescu Ion (Nelu). Aceştia mi-au relatat despre grozăviile care se petreceau la Piteşti, care, pe cât de incredibile pe atât de înfricoşătoare, mi-au creat o spaimă teribilă, îngrozindu-mă. Aproape în fiecare zi venea în curtea Reduitului *grefa* închisorii, cu dosare pentru trimiterea la închisorile de execuţie sau pentru formarea de loturi cu destinaţia Canal. Am avut surpriza plăcută să constat că grefier era un fost gardian al Jilavei, destul de isteţ, care mie şi altora ne făcuse legătura cu casa în anul 1948. Se numea Ioniţă. Mi-am luat inima în dinţi şi am ieşit şi eu la raport pentru *grefă*, reuşind astfel să-mi dau seama că m-a recunoscut. L-am întrebat care sunt criteriile de a ajunge la Canal, la care mi-a răspuns că am condamnare mare (20 de ani) şi nu am condiţii. După alte câteva zile, revăzându-l şi profitând de ocazia că nu mai era însoţit de nimeni, i-am strecurat printre dinţi rugămintea de a face tot posibilul să mă trimită oriunde, numai la Piteşti nu. După câteva săptămâni în care prezenţa lui devenise obişnuită, fiind însoţit de un maldăr de dosare, i-am spus în 2-3 fraze că la Piteşti se petrec lucruri îngrozitoare, să caute să-mi rătăcească dosarul, atât al meu cât şi al lui Avrămuţ, la care discret a dat afirmativ din cap. Din acel moment, dat fiind faptul că absolvisem Politehnica, m-am declarat inginer, cu ocazia fiecărui control oficial, gândind că voi ajunge la Aiud. În iunie 1951 grefierul mi-a spus că nu mă mai poate ţine, dosarul fiind foarte vechi şi că din păcate mă trimite la Piteşti de unde am venit.

Ajuns la Piteşti, am fost introdus într-o celulă împreună cu Avrămuţ, în care mai erau doi foarte buni prieteni, care însă nu mi-au putut relata nimic din cele ce se petrec acolo, ei înşişi fiind trecuţi prin demascări şi desigur sub permanentă teroare. De altfel, o relatare sau punere în gardă din partea lor nu le-ar fi adus decât chinuri inutile, pe mine neputându-mă ajuta cu nimic. În schimb eu le-am povestit ce ştiam de la Iosif şi Păunescu. Mult mai târziu (după ce am luat şi eu drumul *Demascărilor*), mi-am dat seama că starea lor vizibilă de tensiune nu fusese determinată de povestirile mele, ci de faptul că ei înşişi trăiau drame fără ieşire, din care totuşi Dumnezeu i-a salvat, pentru că în afara acelei tăceri pe care am socotit-o totdeauna înţeleaptă, conştiinţa lor a rămas la fel de pură ca mai înainte.

Către sfârşitul lunii iulie – începutul lui august, am fost adus în faţa unui colonel care, după spusele gardianului, se numea Czeller. Acesta vorbea prost româneşte. Între noi a avut loc un scurt dialog:

- Ce mai face la dumneata? Cum mai stăm cu cocleala din cap?
- Domnule colonel, îmi execut detenţia.
- Nu asta întrebăm, ci ce mai gândim?
- Domnule colonel, nimic deosebit.
- O să facem să fie şi la dumneata ceva deosebit!

În luna august, prin desfiinţarea închisorii Piteşti pentru studenţi, sunt transferat la Gherla.

Relatările ce vor urma sunt în mai mică legătură cu teza principală a prezentării *Demascărilor*, de aceea nu voi insista asupra desfăşurării acestora, care poate – cu ajutorul Celui de Sus – vor face obiectul unei alte scrieri. Voi puncta totuşi câteva momente care să-l ajute pe cititor să pătrundă în atmosfera acestui cutremurător *Experiment*, pe care cei supuşi lui l-au trecut cu o unicitate specifică fiecăruia.

Ajuns la Gherla, sunt introdus într-o cameră în care se mai aflau circa 10-15 deţinuţi. Aici foarte repede mi-am dat seama că totul este regizat. Se făceau rugăciuni în comun, dimineaţa, la prânz şi seara. Am refuzat de la început să particip, motivând – şi de fapt aceasta era realitatea – că îmi fac rugăciunea singur. Ştiam că aceste rugăciuni în comun, provocate de o parte din cei din cameră trecuţi prin demascări, dar pe care nu reuşisem să-i identific, se vor întoarce ca un bumerang, cu un plus de acuzare şi de chinuri pentru cei care le practicau. Aşteptam în fiecare seară ca o parte din cei din cameră să sară asupra celorlalţi şi să-i doboare în bătăi. Dar spre *satisfacţia* mea, timp de circa două săptămâni nu s-a întâmplat nimic, fapt care contribuia ca tensiunea mea psihică şi mintală să crească în proporţii insuportabile. În după-amiaza zilei de 3 septembrie am fost mutat la camera 99, tot la etajul 3. Aici, după configuraţia celor prezenţi, m-am lămurit cam care vor fi cei care urmează să intre în demascări. În total se găseau acolo cam 50 - 60 de tineri. După ora închiderii (18.00), un bărbat voinic, înalt, osos – Ţurcanu – ne-a anunţat că *aici se va desfăşura o acţiune de reeducare* şi că *s-a terminat cu banditismul unora* şi că *cei cinstiţi nu mai pot suporta să aibă alături criminali şi bandiţi*. Apoi a anunţat că cei care sunt de acord cu *reeducarea* să treacă în stânga lui, iar ceilalţi în dreapta. În acest timp un deţinut a început să închidă ferestrele. Eu ştiam de acum (ca şi Avrămuţ) că Ţurcanu era informat despre faptul că sunt în cunoştinţă de cauză în ceea ce priveşte *scenariul*. A trece de partea celor care nu acceptă *reeducarea* însemna un plus de tortură cu deznodăminte fatale pentru bravură, care pot duce la cedări ce îmi vor marca conştiinţa tot restul vieţii.

Faptul că aveam în faţa mea foşti colegi şi camarazi cărora le purtam consideraţie ştiindu-i mai buni, superiori mie, dar care nu rezistaseră torturilor, mă înspăimânta. Mi-am făcut o cruce în sinea mea, zicându-mi: *Doamne, mi-a venit în sfârşit momentul să intru şi eu în "rândul" celorlalţi! Doamne! Fă ce crezi cu mine!* şi am trecut de partea celor care *acceptă*. Deliberarea mea fost extrem de scurtă, probabil de câteva secunde, pentru că a urmat o comandă din partea lui Ţurcanu: *Pe ei!!* Apoi, o busculadă, fiecare din cei destinaţi a fi *reeducaţi* – indiferent de ce parte trecuseră – să fie trântit pe duşumea şi având doi-trei deasupra lui. O nouă comandă de încetare şi suntem nominalizaţi cei ce vom intra *în tură*, ordonându-ni-se *trecerea în poziţie*: stat pe rogojină cu picioarele întinse şi trupul la 90 de grade, iar mâinile întinse peste genunchi cu palmele spre vârful bocancilor. Eram circa 15 - 16. Cei de care îmi amintesc au fost : Zotu Vasile, Amitroaiei Mihai, Anghel Avram, Ion Ştefan Constantin, Herlea, Dezmeri Zoltan, Teja Constantin, Timaru Mihai, căpitanul Gheorghiţă Savel, Mandru, Florin Rusu, Măgirescu Nicolae, Drohobeţchi Atila. Alături de aceştia au fost aduşi ulterior Caravia Paul şi Ciuceanu Radu. Nu mai descriu cele ce au urmat. De mine s-a ocupat personal Ţurcanu.

Prin luna septembrie, în urma unor lovituri în ceafă, cu o coadă de mătură, pentru a înghiţi dintr-o singură dată suta de grame de pâine şi a sorbi pe nerăsuflate ciorba fierbinte, mi s-a fisurat o venă, din care a ţâşnit sângele ca la o pasăre tăiată. A fost adus doctorul (medicinist în ultimul an) deţinut Turcu, care mi-a prins vena cu două copci. În aceeaşi perioadă, într-o noapte, plantonul care ne supraveghea somnul a sesizat că sub mine este sânge. Leviţchi Mihai m-a scos în cămăruţa alăturată

și a constatat că urinam sânge. Mi-a dat să bea apă și am înghițit pe nerăsuflate șapte gamele. Aveam senzația că apa pătrunde în toți porii ca într-un burete. Mi-a pus în mână o bucată de săpun și o sârmă, șoptindu-mi că dacă vine Țurcanu să-i spun că am cerut să scriu nume de persoane nedeclarate la anchetele de la Securitate. Mi-am dat seama că și el, care făcea parte dintre *reeducați* încă de la Suceava, se temea totuși de Țurcanu. Același lucru mi s-a întâmplat și în noaptea următoare, de data aceasta cel care mi-a dat să beau apă – urinam totuși sânge în continuare – fiind un tânăr elev din Ardeal, Henteș.

Pe la începutul lunii noiembrie, într-o seară, Țurcanu m-a chemat la el și mi-a spus: *Tu zici că ai terminat cu trecutul. Trebuie să o dovedești: Aici se află unul încăpățânat care trebuie "convins": Anghel Avram. Uite această coadă de mătură. Du-te la el și lovește-l până se cumințește.* În acele clipe mi-a apărut figura luminoasă a lui Avrămuț, care avea o mare considerație față de mine și de care eram legat mult sufletește. Am răspuns pe loc fără nici o ezitare dar cu vocea tremurândă: *Domnule Țurcanu, asta nu o pot face!* A urmat un strigăt al lui Țurcanu: *Luați-l!* Am numărat până la 300 loviturile primite la tălpile goale, după care am leșinat. Mi s-a fisurat osul în talpa piciorului stâng, unde a apărut și o umflătură cât un ou de bibilică. La o săptămână, fiind mutat în altă cameră mai mică, pentru câteva zile, Avrămuț – care și acum era cu mine – m-a întrebat dacă nu cumva am înnebunit, pentru că râdeam prostește când nimănui nu-i mai ardea de așa ceva. I-am arătat talpa spunându-i că *merg pe rulmenți*, dar nu este mai puțin adevărat că în aceste clipe când nu mai vedeam în jur plantoane și nici nu mai ședeam *în poziție*, psihicul cvasidegajat reacționa nefiresc, asemeni unui arc destins brusc după o maximă comprimare. Nu mai eram un om normal! Un ultim moment din această perioadă pe care îl voi mai relata – perioadă care a abundat în sumedenie de suplicii și torturi – s-a petrecut prin luna decembrie. De la etajul trei am fost adus la parterul închisorii, mi s-au pus în picioare niște papuci de cârpă, spunându-mi-se că trebuie să frec pardoseala de mozaic a holului, mergând târâș ca pe un patinoar, și ținând mâinile la spate. În timp ce făceam această *operație*, plantonul de la parter (tot deținut) împingea cu piciorul pe lângă ușile celulelor o gamelă plină cu arpacaș, îndemnându-mă din ochi și discret din cap să o iau. M-am făcut că nu pricep, pentru a respecta consemnul de a nu vorbi cu nimeni. Ajuns cu frecatul până la capătul holului, plantonul disperat s-a apropiat de mine și mi-a spus printre dinți, dar răspicat și ușor indignat: *Mănânc-o, mă!* Am înșfăcat-o și hămesit cum eram, dar și antrenat în înghițirea gamelelor cu viteză, am terminat-o imediat. Pe cel care mi-o dăduse însă nu-l cunoșteam. Din acel moment și până am ajuns la loc sus la camera 99 a urmat un adevărat coșmar de proces. Dacă cel cu gamela mi-a întins o cursă, de conivență cu cei de sus din cameră, pentru a vedea cum reacționez? În această situație, ajuns în cameră trebuia imediat să raportez comitetului *incidentul*. Dar dacă gestul a fost unul simplu omenesc, născut din faptul că arătam ca o stafie? În acest caz, denunțându-l, îi făceam un mare rău, putându-l aduce lângă mine, *pe rogojină*. Drumul până la etajul trei a durat o veșnicie. N-am spus nimic! Și nici nu s-a întâmplat nimic! Am aflat mai târziu că și cel care îmi dăduse gamela își luase o măsură de precauție dacă ar fi fost văzut de cineva. El putea să spună ușor că nu mi-a înmânat-o, ci eu am luat-o fără ca el să mă vadă. Cel de care povestesc este Glodeanu Inocențiu (Cențiu), student din Cluj. Nu mă cunoștea, dar fusese probabil impresionat de halul în care eram. Am rămas prieteni pe viață și ne-am ajutat tot pe tăcute, în fabrica de la Gherla, împreună cu un al treilea, Gelu Gheorghiu, erou viu la *demascărilor*, în fața căruia spun mereu că stau drepți sufletește, și despre care voi mai aminti în finalul povestirii mele.

Spre uriașul meu noroc, am stat la camera 99 numai până la 31 decembrie 1951, când au încetat demascările. Dacă acele luni s-ar fi prelungit, așa cum s-a petrecut cu marea majoritate a studenților, iar momentul cu *punerea ciomagului în mână* s-ar fi repetat, probabil că n-aș fi rezistat și aș fi lovit! Nu știu! Dumnezeu a vrut altfel cu mine, poate mai mult decât meritam. După această incursiune, voi relua firul relatărilor legat de prezentarea *Experimentului*.

La 3 ianuarie 1955 sunt ridicat din Gherla și adus la S.S.I. (Serviciul Secret de Informații), în Calea Plevnei din București. Cele relatate în paginile anterioare vor avea legătură cu toată ancheta ce se va

desfăşura între 3 ianuarie 1955 şi iulie 1956. În toată această perioadă am fost complet izolat. Ancheta la S.S.I. a început-o un colonel civil – nu l-am văzut niciodată în haină militară – micuț de stat, grăsuț, cu glas pițigăiat, asistat de un locotenent - major. Timp de circa o săptămână, zilnic, am fost presat cu enorm de multe întrebări, în care mi se cerea să le explic, să le detaliez afirmația mea că *nu mai sunt un adversar al regimului*. Ştiam *lecția* că sub nici un motiv nu trebuia să amintesc de *demascări* sau *reeducare*, pentru că acest lucru m-ar fi putut readuce acolo de unde scăpasem, neavând nici un indiciu că nu se poate reedita. Nu ştiam absolut nimic despre Procesul Țurcanu, din toamna 1954, unde alții fuseseră martori, dar pe care eu nu-i întâlnisem. Noii anchetatori încercau să-mi smulgă un cât de vag indiciu în legătură cu *Demascările*. Întrebările curgeau, cerându-mi să spun prin ce camere am trecut la Gherla şi ce am făcut în fiecare. Venind vorba de camera 99, m-au întrebat cine era şef de cameră şi ce făceam acolo? Am răspuns timid că acolo se purtau discuțiile privind *reorientarea* noastră şi *reeducarea* în spiritul societății de afară, iar şef de cameră era Țurcanu Eugen. Trecuseră cred 10 zile şi la cuvintele *reeducare* şi Țurcanu, colonelul a izbucnit: *Auzi! Reeducare făcută de legionarul Țurcanu!* Chiar că nu puteam să-mi dau seama ce se urmăreşte. Ancheta a durat încă două săptămâni pe tema *activitate legionară sub masca unei aşa-zise reeducări*, după care am fost mutat la Ministerul de Interne, unde de altfel mai fusesem şi în 1948.

Aici am început să fiu din ce în ce mai circumspect, mai precaut, lăsându-i pe ei să-şi dezvolte *tema*. Anchetele se desfăşurau zilnic la etajul IV. Până în iunie inclusiv, expunerile lor care trebuiau să-mi intre în subconştient prin repetări zilnice susțineau cam următoarele *teze*:

- Legionarii din ordin au dus în închisoare acțiuni de compromitere a regimului.
- Legionarii din ordin şi-au continuat activitatea criminală în închisoare strângând informații despre cei nearestați, cât şi asupra armamentelor din afară neştiute de Securitate, informații pe care le-au transmis în exterior. Toate le-au făcut sub masca reeducării.

Aceste *prezentări* au fost foarte lungi, pe parcursul a multe săptămâni, menționându-se mereu că ele vin în *sprijinul* meu, care nu mai am nimic de ascuns, *totul* fiind cunoscut. Într-una din zile am izbucnit, spunându-le: *Pentru aceasta mi s-a spart vena în ceafă şi osul în talpa piciorului stâng? Vă rog să fiu consultat pentru veridicitatea celor afirmate*. Răspunsul anchetatorului a venit prompt: *Metodele dure care vi s-au aplicat au fost specific legionare pentru a fi "căliți", "fortificați" !! Până la schilodire şi moarte?*, am replicat eu. *Trebuiau să supraviețuiască numai cei "tari", cei "slabi", "nerezistenți" nu se puteau numi legionari, urmând a pieri în această selecție*, a fost răspunsul neîntârziat al locotenentului major.

Dar anchetatorii socotesc că demonstrațiile de până acum au fost insuficiente şi vin cu o nouă bombă. *Ordinul de "reeducare" de la Horia Sima l-ai primit prin Vică Negulescu şi Andrei Decebal la Jilava în camera 7 Reduit, după proces în ianuarie 1949, când ai stat cu ei. Acest ordin l-ai transmis la momentul oportun lui Țurcanu, iar apoi de la acesta ai primit informațiile din Piteşti pe care le-ai transmis afară în 1950-1951 când ai stat la Jilava. Tot atunci ți-ai îndeplinit misiunea de a face legătura între "Comandamentul Legionar din Aiud" şi Țurcanu cu aşa-zişii lui "reeducați"*. Am rămas înmărmurit, dar în acelaşi timp din ce în ce mai înspăimântat, că în lipsa lor de logică şi de scrupule nu vor da înapoi să recurgă la metodele pe care le practicaseră la Piteşti pentru obținerea din partea mea a declarațiilor pe care le doreau. Stupefiat, am reiterat insistent torturile care ni s-au aplicat în *demascări* şi care contraziceau flagrant *tezele* lor. Ancheta se desfăşura sub teroare psihică uriaşă, cu strigăte şi amenințări: *Îți vom aresta şi aduce pe toți ai tăi, sor-ta, profesoara aia cocoşată, ailalaltă de la Spitalul Brâncovnesc, pe mă-ta şi logodnica ta, care nu este străină de tot ce nu vrei tu să recunoşti*. Toate acestea aduceau elemente noi în anchetă şi anume: ce ştiau *ai mei* şi eu nu *recunoşteam*, pe de o parte, iar pe de alta faptul că *va trebui să recunosc ceva*, dar care pentru mine constituia încă o nebuloasă. Un moment de apogeu în această fază l-a constituit cel pe care îl relatez acum. Colonelul civil îi dă locotenentului major un briceag, apoi mi se adresează mie: *Astăzi discutăm despre problema "petecelor"*. Toată îmbrăcămintea mea, cămaşa, pantalonii şi o haină jerpelită erau numai petece, pe cămaşă în special fiind unele peste altele, ținându-mi în felul acesta

şi de cald. Colonelul continuă: *Spune de bună voie tot ce ai ascuns sub petece.* Natural, nu aveam nimic şi sunt convins că şi ei credeau acelaşi lucru. Totuşi ofiţerul a început să taie fiecare petecel, lăsându-l însă să atârne agăţat de un colţ. După câteva ceasuri eram tot ca o gâscă leşească, îmbrăcat numai în petecele care atârnau. Din când în când colonelul amuzându-se spunea pe un ton victorios: *Aha! Încă puţin şi descoperim mesajele acestui bandit!* Acţiunea îşi realizase efectul psihic scontat de ei. Tremuram din toate încheieturile, simţind că mă prăbuşesc. Totul a durat o dimineaţă întreagă. Când au terminat de descusut m-au trimis în celulă.

Dar în câteva zile constat că mi se umflă testiculele care devin extraordinar de sensibile, acuzând şi dureri mari. Sunt vizitat de un doctor, iar după două zile sunt transportat cu o furgonetă pe care scria Legume-Fructe, trezindu-mă într-o aripă specială a Securităţii la Spitalul Văcăreşti, unde, cu diagnosticul *orhiepididimită bilaterală TBC*, primesc câte două hidrazide pe zi, total insuficiente pentru tratarea bolii. Voi trece peste câteva lucruri inedite petrecute aici, pentru ca relatările mele să cuprindă numai elementele legate de anchetă. După două – trei zile liniştite, când am crezut că am scăpat, sunt luat din cămăruţa de infirmerie şi dus într-o alta din curtea spitalului. Şi aici ancheta reîncepe, de data aceasta cu doi ofiţeri deodată. Am fost întrebat ce am discutat la proces cu logodnica mea care a fost în lot cu mine. Am răspuns că am rugat-o să-şi refacă viaţa, pentru a fi eu cu conştiinţa împăcată. Răspunsul meu nu i-a satisfăcut, dar nici eu nu ştiam ce urmăresc.

Timp de câteva săptămâni, câte o dimineaţă întreagă, cei doi ofiţeri, alternând unul în picioare, celălalt cu mâna pe umărul meu, rosteau stereotip: *Ce i-ai spus şi ce i-ai dat logodnicei la proces?* Apoi numai: *Ce i-ai spus şi ce i-ai dat? Ce i-ai spus şi ce i-ai dat?...* După cele câteva ore veneam în cameră epuizat, istovit, şi încercam să dorm. Calvarul a durat cam 3 săptămâni, după care sunt readus la Interne, unde ancheta se reia pe un ton mult mai dur şi mai ameninţător. Mi se spune că îmi vor fi aduse ultimele dovezi al activităţii mele criminale din închisoare. Era prin iulie 1955. Într-una din dimineţi sunt confruntat cu Voinea Octavian, fost ofiţer şi student la Facultatea de Construcţii din Bucureşti, care fusese şeful lotului în care am fost judecat şi condamnat. După identificările de rigoare acesta reia tot scenariul inventat de Securitate.

- Popescu Traian, după procesul din ianuarie 1949, a stat la Reduitul Jilavei cu lotul Vică Negulescu şi cu Andrei Decebal. De la aceştia a primit "directiva-ordin de reeducare" în închisoare, aceasta fiind transmisă din partea lui Horia Sima. Tot de la ei a primit "ordinul" prin care se dispunea ca în închisoare să se ducă acţiuni de compromitere a regimului. Să se facă absolut orice pentru a se ieşi din închisoare, în vederea continuării acţiunilor teroriste afară. Acţiunile din închisoare vor fi dure, aplicându-se metode care să contribuie la "fortificarea" şi la "călirea" celor ce vor trebui să continue "lupta" după eliberarea din închisoare. La proces Popescu Traian a transmis logodnicei sale care era în acelaşi lot "codul" secret prin care urma să se transmită informaţiile afară, în legătură cu reorganizarea celor nearestaţi, a locului unde se află depozite de armament, etc. Acest "cifru" secret logodnica lui l-a transmis surorii lui Popescu Traian, medic la Spitalul Brâncovenesc.

A urmat descrierea cifrului secret pe litere. În momentul acela m-am blocat, făcând un efort uriaş de a nu înregistra nimic, pentru a nu-l putea reproduce în urma torturilor care îmi imaginam că vor urma. Creierul îmi zvâcnea, ochii îi simţeam că aruncă flăcări, care încet - încet îmi cuprindeau întregul trup, buzele îmi tremurau, palmele nu le mai puteam stăpâni. Nu era revoltă, nici urmă de aşa ceva, ci numai totala neputinţă de a mă mai stăpâni. Confruntarea continuă.

- Toate acestea Popescu Traian le-a transmis lui Ţurcanu Eugen, care le-a folosit după cum voi relata în continuare.

- În anul 1950 Popescu Traian a fost "lăsat" la Jilava unde a stat până în 1951. În acest interval Popescu Traian a fost elementul de legătură între "Comandamentul legionar" din Aiud şi închisoarea Piteşti, respectiv Ţurcanu Eugen, căruia i-a transmis "directivele" din Aiud.

- În 1950 Popescu Traian a fost contactat la Jilava în camerele de la Reduit de către Păunescu Ion (Nelu) şi Iosif Iosif, veniţi de la Piteşti. Aceştia i-au comunicat "mersul reeducării" şi i-au adus nişte chiloţi, pe care prin "cifrul" secret amintit se comunicau datele rezultate din "reeducare". Aceste obiecte Popescu Traian le-a transmis afară. La rândul lui, Popescu Traian a transmis prin cei doi "curieri" lui Ţurcanu "directivele" suplimentare primite de la Aiud în privinţa "reeducării".

Confruntarea a fost mult mai amplă decât aceste relatări, pentru că ea a durat două dimineţi. Nu am redat răspunsurile mele la aceste invenţii, ele demonstrând că la secretul desăvârşit al comunicării între noi în închisoare se adăuga şi faptul că deplasările de la o închisoare la alta se făceau numai cu ordinul Securităţii şi Direcţiei Generale a Penitenciarelor. În câteva rânduri, le-am spus că Voinea este alienat mintal. Aşa cum am mai relatat, nu ştiam că la acea oră Voinea era de peste jumătate de an condamnat la moarte. Dar în afară de aceasta, îmi puneam problema prin ce chinuri şi ce coşmaruri a trecut acest om, a cărui integritate o cunoşteam de afară dinainte de arestare.

Era sfârşitul lui iulie 1955. Mă aflam în aceeaşi stare psihică descrisă mai înainte, când aşteptam să intru în *Demascări*, indiferent ce s-ar întâmpla cu mine. După două, trei zile sunt dus din nou la etajul IV, într-o cameră destul de mare şi aşezat pe un scaun care avea în faţă la câţiva metri două stative cu becuri puternice. Ancheta a început să se desfăşoare într-un ritm infernal, de *mitralieră*, cu câteva fraze stereotipe: *Recunoaşte, recunoaşte, ce ai primit, ce ai dat, ce ai transmis??* etc. etc. Anchetatorii se schimbau neputând nici ei rezista acestei viteze. Lumina de la becuri începuse să mă doară, oboseala se aşternea ucigător. După primele 24 de ore, în uşa camerei a apărut un bărbat în civil, având faţa osoasă, prelungă, care a întrebat într-o românească cu accent străin:
- Cine este anchetatul? Recunoaşte?
- Tovarăş general, nu vrea, se încăpăţânează, a răspuns anchetatorul.
- Continuaţi cu el până recunoaşte!

În 1990 sau 1991 într-o emisiune TV l-am recunoscut după trăsături şi dicţie: Era generalul Nicolschi.

Această rundă de anchetă a durat două zile şi o noapte. Nu ştiu de câte ori am leşinat căzând de pe scaun. În a doua zi seara, leşinat, mi-am revenit călcat în picioare cu cizmele. Dus pentru puţin timp în celulă sunt readus către miezul nopţii, la etajul IV, într-un mic birou. Aici, colonelul civil şi locotenentul major m-au întrebat dacă acum, după ce mi-au adus toate *dovezile* posibile m-am hotărât să vorbesc şi să recunosc, întrucât *răbdarea* lor a ajuns la *limită*. Am răspuns că totul este o invenţie şi o mare minciună. A urmat un *Luaţi-l*. În uşă a apărut *vestitul* Brânzaru (o namilă de peste 100 de kilograme, cu fruntea lată de două degete, părul tuns scurt, ţigan, şofer de prin Obor, *bătăuşul Internelor*, cunoscut încă din 1948). M-a împins într-o cămăruţă alăturată unde se mai afla un colonel în haine militare. A urmat bătaia *clasică* la tălpi cu o ţeavă de locomotivă de 2 metri. Se luminase de ziuă. Cei doi alternau la bătaie. Brânzar în maiou, colonelul cu tunica scoasă. Eram suspendat între două mese şi din când în când îmi dădeau drumul pe podea. După mai multe leşinuri urmate de aruncarea peste mine a unei găleţi cu apă, ud leoarcă am spus: *Am transmis!* A urmat un *Daţi-l jos!* şi am fost dus în celulă. În ziua aceea am fost lăsat în pace. Până a doua zi când s-a reluat ancheta mi-am încropit propria *invenţie*, propriul scenariu cu elemente furnizate de ei, care însă să nu fie identice cu cele prezentate de Voinea. Aceasta pentru că două declaraţii identice, a mea şi a lui Voinea, îmi pecetluiau soarta, dar şi pentru faptul că nu mai puteam reproduce povestea cu *cifrul*.

Acest nou fals cuprindea următoarele date:
– După proces în 1949 stând cu Vică Negulescu, acesta ne-a "recomandat" ca, dacă ni se va cere, să nu ne opunem în acceptarea unor tentative de reeducare din partea administraţiei, în eventualitatea unei ieşiri mai repede din închisoare, dar fără "cedări de conştiinţă".

La Jilava în 1950 am primit prin Iosif Iosif şi Păunescu Ion chiloţi pe care era scris ceva cu aţă albă, dar nu ştiu ce anume. Ei proveneau de la Ţurcanu cu indicaţia de a-i trimite afară. I-am dat

cuiva care se elibera spunându-i să-i arunce în curtea Ambasadei americane sau engleze. Probabil că pe acei chiloţi era scris că la Piteşti unii deţinuţi îi torturează pe alţii.

Păienjenişul întrebărilor anchetatorului şi răspunsurile mele au creat o nouă situaţie foarte complicată şi de cele mai multe ori imposibil de clarificat.

Pentru ca dezastrul, la care acum aveam propria contribuţie, să fie cât mai complet, sunt confruntat într-o dimineaţă atât cu Păunescu Ion cât şi cu Iosif Iosif. Confruntarea a fost foarte scurtă. Am declarat că am primit de la ei nişte chiloţi trimişi de Ţurcanu. La întrebarea anchetatorilor ce era scris pe chiloţi, am răspuns că nişte semne cusute cu aţă albă, la care Păunescu Ion a răspuns că *într-adevăr, totul este cusut cu aţă albă*. Desigur ambii au negat totul pe un ton ferm, chiar vehement, făcându-mă nebun. În acele momente îmi reproşam că n-am mai putut rezista şi în felul acesta poate m-ar fi omorât. *Doamne! La ce bun să mai trăiesc, la ce-mi mai foloseşte viaţa, ce să mai fac cu ea? Această epavă nu merită să mai trăiască!*

În lunile august şi septembrie, ancheta se continuă cu accente dure. *Nu se leagă nimic din poveştile tale*, repeta anchetatorul. La începutul lui octombrie 1955, ameninţările se accentuează şi se înteţesc. *Intri iar la roată*, mă ameninţa locotenentul major. Ajung într-o stare de semialienare mintală. În celulă, după-masă, reîntors de la anchetă, râd şi plâng, trecând brusc de la o stare la alta. Sunt în totală degringoladă psihică. Aud prin uşa metalică ce da în coridor un glas de femeie. Seara ciocănesc uşor în perete improvizând un alfabet sui generis, nu ştiam Morse (litera A o bătaie, B, două, C, trei etc.). Se încropeşte un dialog prin perete. În celula alăturată se afla o maică de la mănăstirea Vladimireşti, Teodosia. Îi spun printre altele să se roage şi pentru mine, eu nemaifiind în stare de nimic. Se apropia ziua mamei, 19 octombrie. În zilele de 16, 17, 18 octombrie mi-au apărut în minte primele versuri din viaţa mea, pe care le adresam mamei. Ele se terminau cu versurile: *Printre lacrimi şi suspine / te rog să-mi asculţi chemarea / în genunchi căzând la tine / eu îţi spun iartă-mă mamă!* Plimbându-mă prin celulă am început să fredonez o melodie care *îmbrăca* versurile. Cum? De unde? Şi mai ales de ce mi-au apărut? Desigur de la Dumnezeu, dar nici ele nu mă mai ajutau. Sus la anchetă ameninţările se înteţeau, însoţite de acel *intri iar la roată*. În după-amiaza zilei de 19 octombrie – repet, ziua mamei – în genunchi şi în hohot de plâns repetam fredonând versurile pentru mama, însoţite de *Doamne, Doamne, dacă exişti, pentru ce m-ai părăsit? Eu nu mai sunt în stare să mă mai rog, poate de aceea nu vrei să mă mai ajuţi, fă ceva şi ia-mi viaţa!* Gardianul deschizând uşa mă întreabă: *Iar ai luat-o razna?* Am ridicat ochii spre el neputând articula nici un cuvânt.

Seara fiind scos la aşa-zisul program pentru WC am văzut pe sub ochelarii maţi pe Brânzaru. Întors în celulă mi-am spus că mi-a venit rândul, am avut un şoc, am luat 80 de hidrazide (strânse în ultimele săptămâni) şi mi-am tăiat venele cu un ciob de sticlă de la un bec spart găsit în WC. Am fost transportat la Văcăreşti, pe aceeaşi aripă a Securităţii unde până în martie 1956 nu am mai fost anchetat, iar după acea dată, numai de câteva ori, nu însă în problema *Reeducare*. Acel cântec de durere pe care l-am intitulat *Deznădejde* face parte din oratoriul *Calvar*, inspirat din Zarca Aiudului şi care în 15 noiembrie 1997 a fost interpretat de Corul şi Orchestra Naţională Radio. În august 1956 sunt scos din izolare şi internat în secţia TBC a Spitalului Văcăreşti. Nu redau această perioadă nefiind legată de *demascare-reeducare*.

În martie 1957 sunt dus ca martor al acuzării la un proces la inginerului Pârlea Mihai, condamnat în contumacie la 5 ani închisoare şi amnistiat în 1955. În ancheta amintită declarasem că în perioada 1946 – 1947 activase împreună cu mine în Grupul Facultăţii de Construcţii din Politehnică, fapt absolut real. Ajuns în instanţă a avut loc – aproximativ – acest dialog între mine şi Preşedintele Completului de Judecată.

– Uitaţi-vă în boxă şi spuneţi cine este persoana?
– Nu ştiu.
– Vă rog încă o dată, priviţi-l atent!

– Nu ştiu, nu-l cunosc, eu sunt arestat de 9 ani.
(În realitate îl recunoscusem imediat, după o pată de pe partea stângă a gâtului.)
– Este Pârlea Mihai.
– A, da, ştiu despre ce este vorba!
– Deci îl cunoaşteţi.
– Nu-l cunosc, dar ştiu despre cine este vorba.
– Ai o declaraţie că aţi "activat" împreună.
– Declaraţia mi s-a luat prin tortură.
– Tovarăşe Grefier, consemnaţi că declaraţia s-a luat cu forţa.
– Domnule Preşedinte, declaraţia mi s-a luat prin tortură.

La insistenţele Preşedintelui că declaraţia s-a luat *cu forţa*, acesta m-a întrebat ce se înţelege prin declaraţie luată *prin tortură*?

– Domnule Preşedinte, declaraţiile se pot lua "cu forţa" în mai multe modalităţi: stat la marginea patului 18 ore din 24, refuz de medicamente, ameninţări cu arestarea familiei, anchetă non-stop două zile şi o noapte, călcat în picioare cu cizmele. Când toate acestea s-au epuizat, am fost bătut la tălpi cu o ţeavă de locomotivă de 2 metri de căpitanul Brânzaru şi un colonel. Dacă mi se cerea să spun că mi-am omorât mama aflată aici în sală, spuneam că am făcut-o.

Pârlea Mihai a fost eliberat chiar din instanţă.

Am relatat acest episod pentru că are legătură cu finalul din procesul *demascărilor*, sărind peste perioada 1956 – 1957, care îşi are şi ea evenimentele ei, de data ceasta mai plăcute.

În aprilie 1957 sunt luat de la Aiud şi adus la Interne. Încă din aceeaşi seară mă trezesc la vechiul etaj IV în prezenţa anchetatorilor din 1955. Am înlemnit! Şi eu care mă credeam scăpat! Se reia vechea poveste cu demascările, inclusiv ameninţările. Ancheta până către dimineaţa a decurs în felul următor:
– Cum a fost cu "reeducarea", cine a făcut-o, cum aţi ticluit-o?
– Până la participarea administraţiei închisorii ştiu, dar mai sus nu ştiu nimic.
– Iar umbli cu cioara vopsită!
– Domnule Colonel, cred că aveţi suficiente dovezi că tot ce s-a declarat acolo a servit Securităţii.
– Uite la el! Banditul a prins curaj – vezi că mâine îţi vei vedea camarazii!
– Nu ştiu la ce vă referiţi!
– Ai să vezi, ai să te lămureşti!
- ....
– Repet, mâine îţi vei vedea camarazii. Să nu crezi că vei mai putea face ceea ce ai făcut la Pârlea!
- ....
– Nu face pe prostul. Văd că ai bocanci cu tălpile bune. Să nu crezi că ai scăpat de noi. Te vei întoarce tot aici şi vom sta altfel de vorbă, cum am mai stat.
(Am constatat că frica nu-mi dispăruse din oase, iar la mine nu mai aveam nimic să-mi iau zilele.)
- ...
– Mâine când îţi vei vedea camarazii răspunzi numai cu Da sau Nu, fără nici cel mai mic comentariu. Ne-am înţeles?
– Da.

Era către dimineaţă şi am fost dus în celulă. Credeam că voi fi martor al acuzării în cine ştie ce proces. Către ora 8 –9 sunt dus cu o dubă la Tribunalul mare de pe cheiul Dâmboviţei, unde în sală îi văd pe: Valeriu Negulescu (Vică), Constantin Oprişan, Dragoş Hoinic, Popa Aurel, Gheorghe Calciu (Dumitreasa), Iosif Iosif, Caziuc şi Virgil Bordeianu. Aflu spre surprinderea mea că sunt martor al apărării, propus de Popa Aurel. Dialogul între mine şi Popa Aurel a fost cam în felul următor:
– Ştie martorul că am trecut prin "demascări"?

– Da.
– Am fost bătut?
– Da.
– Am fost schingiuit?
– Da.
– Am bătut pe cineva?
– Nu! (foarte accentuat)
– Am maltratat sau torturat?
– NU! NUUU!!

Au urmat cam aceleaşi întrebări din partea lui Dragoş Hoinic şi Iosif Iosif. Am răspuns la fel favorabil cu da sau Nu. Dorind să-mi pună întrebări şi Gheorghe Calciu, Preşedintele îl întrerupe spunând că sunt numai martorul lui Popa Aurel. Vică Negulescu intervine vehement: *Domnule Preşedinte, vă rog nu intimidaţi martorul. Trebuie să se termine această mascaradă!*

Mi-am dat seama după întrebări, după vioiciunea din glas, că toţi cei din boxă aveau un moral extrem de ridicat. Gheorghe Calciu a fost cel care a dat peste cap tot acest simulacru de proces, printr-un moral inegalabil şi o ascuţime de minte care îl caracterizează.

Valeriu Negulescu este condamnat la moarte, dar i se comută pedeapsa în muncă silnică pe viaţă. Pentru toţi cei opt, cât şi pentru martorii acuzării, Popescu Aristotel, Dan Dumitrescu, Nuţi Pătrăşcanu, Voinea Octavian şi Popa Alexandru, se construiesc şase celule speciale în aşa-zisa *etuvă* de la Reduitul Jilavei. Mai sunt aduşi aici, fără nici o legătură cu procesul demascărilor, profesorul Nicolae Pătraşcu, secretar general al Mişcării Legionare, Pavel Grimalschi şi Marcel Petrişor. Se poate afirma fără exagerare că în aceste celule au fost practic zidiţi de vii. Lispiţi de aer şi hrană, respirând umezeala de pe pereţi, nu reuşesc să supravieţuiască: Valeriu Negulescu, Costache Oprişan., Dan Dumitrescu, Popescu Aristotel şi Nuţi Pătrăşcanu.

În timpul cumplitului cataclism au fost omorâţi ori s-au sinucis peste 30 de tineri, schingiuiţi peste 780 din care 100 au rămas cu infirmităţi grave (v. *Magazin istoric*, Apr. 1993). Din toţi cei care au cunoscut total sau parţial această înscenare finală, pe cât de macabră, pe atât de ridicolă, mai trăiesc numai trei: Gheorghe Calciu, Popa Aurel si subsemnatul.

EPILOG

Din aceste sinistre adâncuri au ţâşnit totuşi revărsări nu de ură, nici de răzbunare. Oblojindu-şi rănile trupeşti şi sufleteşti, cei care au supravieţuit au convertit suferinţa în creaţie. Unii şi-au aşternut amintirile în pagini cutremurătoare: Gheorghiţă Viorel, Costin Merişca, Mihai Timaru, Gheorghe Stănescu, Dumitru Bordeianu din Australia, Ion Munteanu, Nicolae Călinescu, Radu Ciuceanu, Paul Caravia; Dan Lucinescu devine membru al Uniunii Scriitorilor din România şi din Suedia, cu 7 volume publicate; Prof. Boldur Lăţescu, Sergiu Mandinescu, Virgil Constantinescu, Emilian Brânzei, Constantin Oprişan (postume); Maxim Virgil, Păunescu Ion (Daia), Şahan Eugen, Vişovan Aurel.

Alţii, aşa cum scrijelau în celulă cu un ac sau o sârmă pe un os rătăcit în mâncare, ajung sculptori. Aurel Obreja expune la Palatul Patriahal până în anul 2000, după ce a sculptat iconostasul Bisericii Ortodoxe din Siria. Nicuşor Purcărea expune sculpturi, de la miniaturi la unele monumentale, în Bucureşti, Paris şi Braşov, unde îndrumă şi noi generaţii care să-l urmeze. Ion Păunescu lasă în urma sa sculpturi valoroase fără a le vedea expuse. Mihai Tufeanu, pe cât de talentat pe atât de necunoscut încă, pictează în acuarelă şi ulei. Octavian Tomuţă şi acelaşi Dan Lucinescu (citat mai înainte) devin inventatori cu brevete cumpărate în străinătate, dar vândute de Statul român care a avut grijă să intre în posesia banilor până în 1989.

Printre toţi aceştia şi cel care semnează aceste rânduri compune (poate este prea pretenţios termenul, dar nu am găsit altul) fără hârtie şi creion, textul şi muzica a circa 20 de lucrări. Poemul – Cantată

Mântuire şi Oratoriul *Calvar* sunt interpretate în şase concerte (1991 – 1997) de către Orchestra Liceului de Muzică George Enescu, Corul Filarmonicii George Georgescu, Corul şi Orchestra Teatrului Muzical N. Leonard din Galaţi şi Corul şi Orchestra Naţională Radio. A treia lucrare, oratoriul *Patimile Domnului* nu se ştie când şi dacă Domnul Iisus va hotărî să fie auzită.

Cititorule, aceste rânduri au dorit a oferi o imagine a ceea ce a însemnat acel satanic *Experiment*, dar în acelaşi timp şi *Fenomen*. Cele inserate aici sunt simple jaloane care pot constitui – împreună cu miile de pagini ale celor mai înainte amintiţi – material de studiu pentru medici, psihiatri, sociologi, teologi, dar şi cineaşti sau dramaturgi, care până acum nu s-au încumetat să abordeze o asemenea temă. De fapt cei care au trăit drama sunt singurii care pot aduce informaţiile veridice şi care pot trage concluzii în ceea ce priveşte dimensiunile şi rezultatele ei: rezistenţa totală până la trecerea dincolo de această lume, sau chiar a supravieţuirii; revenirea din *cedări*, uneori chiar spectaculos, *concesii* prin tăcere şi în sfârşit căderi ireversibile, totul petrecut *într-un climat luciferic, premeditat şi conceput însă în creuzete străine acestui neam. Dumnezeu a vrut şi a hotărât altfel decât forţele întunericului.*

NOTĂ

Revista *Magazin istoric* din aprilie şi mai 1993 publică sub titlul *Arhipelagul ororii*, sub semnătura domnilor Constantin Aioanei şi Cristian Troncotă, două materiale privind ororile din închisoarea Piteşti, dar şi cele petrecute în anii 1949 – 1953 în coloniile de muncă de la Salcia, Cernavodă şi Capul Midia, în scopul declarat al *reeducării prin muncă*. Din torturile şi din bătăile curente prezentate în material reproduc numai câteva:

În ianuarie 1953 – declara fostul sublocotenent Ion Cârliga de la Secţia Strâmba – *a venit la Secţia Strâmba colonelul Coler Ştefan* (devenit mai târziu comandant al închisorii Aiud, n.n.), *împreună cu locţiitorul politic Szabo şi cpt. Dumitrescu. Seara după orele 9 a dat alarma, scoţând afară 300 de deţinuţi în cămaşă, izmene, desculţi şi cu capul gol, ţinându-i în curtea coloniei o oră şi ceva, culcaţi pe burtă, înconjuraţi de sentinele. După acest "exerciţiu", a doua zi am avut 50 de deţinuţi bolnavi care nu au putut ieşi la lucru.*

Deţinutul Andrei Rădulescu declară că într-o seară în luna ianuarie 1953 cumnatul său Lunca Dionisie a fost bătut de lt. Popa cu parul, ordonând apoi brigadierului (deţinut) Popovici să-l bată până îl va omorî. După bătaie deţinutul a fost băgat în carceră în pielea goală, iar a doua zi dimineaţa a fost scos mort. Acelaşi lt. Popa pune pe brigadierul Grigoraş să-l bată până la exterminare pe deţinutul Sotir Georgescu. După ce l-a bătut l-a pus pe o targă pe care bătuse piroane de fier. Când l-a adus la infirmerie de la Secţia Băndoiu era mort şi avea capul în întregime perforat. Atrocităţile sunt multe, enorm de multe. Nu voi insista asupra lor, ci numai asupra epilogului.

La 27 februarie 1954 au fost trimişi în judecată 24 de foşti ofiţeri şi subofiţeri, precum şi 13 deţinuţi brigadieri. Condamnările au variat între muncă silnică pe viaţă şi 6 ani închisoare corecţională. Prin decretul 409 din 22 august 1957 şi decretul nr. 484 din 1 octombrie 1957 foştii ofiţeri şi subofiţeri au fost graţiaţi. Din ordinul ministrului adjunct general-locotenent Gheorghe Pintilie (Pantiuşa), li s-a acordat salariul pe trei luni, conform încadrării avute la data arestării, au fost trimişi pentru o lună la casele de odihnă ale M.A.I. "pentru refacerea stării fizice" şi au fost încadraţi în toate drepturile ca lucrători în Ministerul Afacerilor Interne, la Direcţia generală a penitenciarelor şi coloniilor de muncă, începând cu data de 25 august 1957. Mai mult, Alexandru Drăghici a obţinut printr-un Decret al Prezidiului Marii Adunări Naţionale recunoaşterea vechimii lor neîntrerupte în muncă, deci şi pentru perioada cât s-au aflat în detenţie. Ulterior au fost graţiaţi şi brigadierii deţinuţi, condamnaţi (Magazin istoric, mai 1993). Magazinul istoric din aprilie 1993 consemnează la pagina 13: *Îl invităm pe cititorul care s-ar putea totuşi îndoi de faptul că acţiunea de "demascare" – sau fenomenul Piteşti – s-a desfăşurat cu aprobarea forurilor celor mai înalte de partid şi de stat, cel puţin a celor din Ministerul Afacerilor Interne şi din Securitate, să citească şi ultimul episod al articolului nostru.* (cel citat de subsemnatul anterior, n.n.) *Va vedea ce au "păţit" torţionarii de la Canal* – care nu au mai fost legionari (subl. ns.) – *şi va putea judeca mai limpede.*

LISTA PARȚIALĂ A NUMELOR CELOR ANGAJAȚI ÎN REZISTENȚA ROMÂNEASCĂ ANTICOMUNISTĂ, UCIȘI PRIN DETENȚIE, MUNCĂ FORȚATĂ, TORTURI, ASASINAȚI SAU EXECUTAȚI ÎN URMA CONDAMNĂRII LA MOARTE, DUPĂ 23 AUGUST 1944, ALCĂTUITĂ DE EUGEN ȘAHAN

(partea a IV-a)

1962. **DABIJA (?)**, (soția lui Nicolae), Turda, 06.03.1949, Muntele Mare, ucisă în luptă **1963. DABIJA NICOLAE,** maior, 42, Aradu Nou, 28.10.1949, Sibiu, executat **1964. DACHE NICOLAE, 1965. DALEA EMIL,** țăran, 33, Galda de Jos, Alba, 05.04.1950, Sibiu, ucis de securitate, **1966. DALEA GHEORGHE 1967. DAMIAN GHEORGHE,** șef gară, 25.05.1976, Aiud, ucis prin detenție **1968. DAMIAN GHIȚĂ 1969. DAMIAN MARTIN 1970. DAMIAN MIRCEA,** scriitor, 1948, Văcărești, ucis prin detenție **1971. DAMIAN TEODOR 1972. DAMIAN VASILE 1973. DAMU GRASU 1974. DAN CONSTANTIN 1975. DAN FLOREA 1976. DAN ILIE,** 47, 27.08.1949, Gherla, ucis prin detenție **1977. DAN PAMFIL,** învățător, Mogoș, Alba, 1950, Gherla, ucis prin detenție **1978. DANAIATA TOMA,** 69, 1969 **1979. DANCEA ILIE,** 29, Socolari, Caraș-Severin, 1952, ucis de securitate **1980. DANCI IOAN 1981. DANCIU CONSTANTIN,** profesor, 71, Turnu Severin, Mehedinți, 1959, Craiova, ucis prin detenție **1982. DANCIU IOSIF 1983. DANCIU NAPOLEON,** 25, 1952 **1984. DANCU CONSTANTIN,** sudor, 51, Bocșa Montană, Caraș-Severin, 24.01.1956, Aiud, ucis prin detenție **1985. DANEȘ AUREL 1986. DANEȘ REMUS,** profesor, 33, Dragomirna, Suceava, 10.04.1950, Aiud, ucis prin detenție **1987. DANILIUC CONSTANTIN,** 69, 1967 **1988. DANILOV GHEORGHE,** ofițer, 1959, Jilava, ucis prin detenție **1989. DANIȘ REMUS,** 33, 1950 **1990. DANIULUC GHEORGHE,** țăran, 50, Trifești-Bacău, Bacău, 27.09.1952, Cernavodă, ucis prin muncă forțată **1991. DANO IOAN,** muncitor, 51, Satu Mare, 16.03.1953, 5 Culme, ucis prin muncă forțată **1992. DANȚIS CORNEL,** țăran, 72, Spinești, Vrancea, 31.07.1952, Aiud, ucis prin detenție **1993. DANȚIS CONSTANTIN,** Păulești, Vrancea, 14.08.1950, Păulești, ucis de securitate **1994. DARABAN NICOLAE 1995. DARAC TACHE 1996. DARANDAN CONSTANTIN,** Ploiești, 1951, ucis la frontieră **1997. DARĂU TEOFIL 1998. DARIE ALEXANDRU,** inspector CFR, 1946, dispărut după arestare **1999. DARIE ELISEI,** ucis prin detenție **2000. DARIE GHEORGHE,** țăran, 63, Bârgăoani, Neamț, 21.04.1953, Gherla, ucis prin detenție **2001. DASCĂL IOAN,** muncitor, 22, București, 25.05.1953, 5 Culme, ucis prin muncă forțată **2002. DATCU ALIONTE,** 50, 1951 **2003. DATCU ANTON,** țăran, 25, Cireșu, Timiș, 20.08.1952, 5 Culme, ucis prin muncă forțată **2004. DATCU GHEORGHE,** Sucevița, Suceava, U.R.S.S., decedat în lagăr **2005. DATU MANEA 2006. DAVID ANGHELACHE 2007. DAVID CONSTANTIN 2008. DAVID CRĂCIUN,** 38, 1950 **2009. DAVID EMIL,** cismar, 26, Frumușica, Botoșani, 10.02.1948, Aiud, ucis prin detenție **2010. DAVID GHEORGHE 2011. DAVID HEINRICH,** 50, 1952 **2012. DAVID IOAN 2013. DAVID ION,** militar, 24, București, 14.05.1950, Aiud, ucis prin detenție **2014. DAVID ION,** preot, Gura Văii, Făgăraș, 07.01.1954, Porumbacu de Jos, ucis de securitate **2015. DAVID MIHAI,** 62, Bunești, Huși, 10.02.1953, Galați, ucis prin detenție **2016. DAVID NICOLAE,** 66, 1950 **2017. DAVID ȘANDOR 2018. DAVIDEANU IOAN,** țăran, Frătăuții Noi, Suceava, 07.08.1949, Frătăuții Noi, ucis de securitate **2019. DAVIDESCU DUMITRU,** țăran, 28, Urleasca-Pitești, Argeș, 09.03.1953, Poarta Albă, ucis prin muncă forțată **2020. DAVIDESCU NICOLAE,** scriitor, 68, Breaza, 1954, Ocnele Mari, ucis prin detenție **2021. DAVIDOGLU ERWIN 2022. DAVIDOGLU MIHAI 2023. DAVIDOVICI BRANCO,** Ciacova, Timiș, 1951-1956, Viișoara, Ialomița, decedat în D.O. **2024. DAVIDOVICI MAIER,** Basarabia, U.R.S.S., decedat în lagăr, **2025. DĂDÂRLAT DUMITRU,** comerciant, 57, Sibiu, 19.08.1950, Aiud, ucis prin detenție **2026. DĂNĂILĂ VASILE,** cismar, 65, Piatra Neamț, Neamț, 16.12.1952,

Peninsula, ucis prin muncă forțată **2027. DĂNESCU DAN,** 56, 1956 **2028. DĂNESCU DUMITRU,** 73, 1960 **2029. DĂNESCU MIHAI 2030. DĂNICEL CONSTANTIN,** 64, 1954 **2031. DĂNILĂ CONSTANTIN,** student, 26, Vaslui, 14.06.1954, Aiud, ucis prin detenție **2032. DĂNILĂ ELENA,** 1944, Bacău, asasinată de sovietici **2033. DĂNILĂ MATEI 2034. DĂNILĂ MIHAI 2035. DĂNILĂ NECULAI,** Spinești, Vrancea, 14.08.1950, Spinești, ucis de securitate **2036. DĂNILĂ SAVU,** țăran, 51, Giulvăz, Timiș, 15.03.1953, Poarta Albă, ucis prin muncă forțată **2037. DĂNILĂ SEBASTIAN,** elev, 27, Roman-Poienari, Neamț, 08.03.1956, Aiud, ucis prin detenție **2038. DĂNULESCU CONSTANTIN,** demnitar, București, 03.1953, Muncelu, decedat fiind fugar **2039. DĂNULESCU CONSTANTIN,** Constanța, 1961, Salcia, ucis de securitate **2040. DĂRAC TACHE,** 29, 09.06.1950, Gherla, ucis prin detenție **2041. DĂRĂMUȘ SAMUILĂ,** 38, 1954 **2042. DĂRĂSCU MIRCEA 2043. DĂRĂU TEOFIL,** 1951, Târgu Ocna, ucis prin detenție **2044. DĂSCĂLESCU VASILE,** 65, 1954 **2045. DÂMBU VASILE,** muncitor, 39, Brașov, 06.10.1950, Gherla, ucis prin detenție **2046. DÂNGĂ VASILE,** Basarabia, U.R.S.S., decedat în lagăr **2047. DEAC CAROL 2048. DEAC VICTOR 2049. DEBOSSY IULIU 2050. DEBREȚIU ION** muncitor, 21, Gai, Arad, 23.08.1947, Aiud, ucis prin detenție **2051. DECA CONSTANTIN 2052. DECAN LUDOVIC,** țăran, 42, Dumbrăvița, Mehedinți, 11.03.1953, Poarta Albă, ucis prin muncă forțată **2053. DECEAN PETRU,** student, 23, Mihalț, Alba, 03.08.1949, Bistra, ucis de securitate **2054. DECUSEARĂ GHEORGHE,** țăran, Fălticeni, Suceava, 1959, Periprava, ucis prin muncă forțată **2055. DEDIU TOADER,** muncitor, Chiojdeni, Vrancea, Aiud, ucis prin detenție **2056. DEDU (?),** Făgăraș, Brașov, 20.07.1949, Pui, ucis în luptă **2057. DEGERATU CONSTANTIN,** țăran, 47, 01.1953, Bicaz, ucis prin muncă forțată **2058. DEJEU ALEXANDRU,** medic, Margău, Cluj, 02.09.1958, Gherla, executat **2059. DEJEU AUREL 2060. DELAGNES GEORGES,** Auvergne - Franța, 1953, Mărgineni, ucis prin detenție **2061. DELAMARIAM ȘTEFAN,** țăran, 51, Aveneag, Arad, 01.10.1953, Peninsula, ucis prin muncă forțată **2062. DELCEA VOICU,** 22, 1953 **2063. DELCESCU ELIZA,** proprietară, 52, Craiova, 04.1949, Mislea, ucisă prin detenție **2064. DELIMANICI OLGA,** Checea, Timiș, 1951-1956, Frumușița-Brateș GL, decedată în D.O. **2065. DEMETER BELA, 2066. DEMETER IOSIF 2067. DEMETRESCU DORU,** inginer, 1944, București, asasinat de sovietici **2068. DEMIRSA RAIM,** 73, 1961 **2069. DENGEL MARTIN 2070. DEPMER ANDREI,** țăran, 58, Jibot-Rupea, 30.12.1952, Poarta Albă, ucis prin muncă forțată **2071. DERESTEI MARIA 2072. DESZKE ANDRAS 2073. DEZIDERATU NICOLAE 2074. DIACONESCU AMFILOHIE,** țăran, Calafindești, Suceava, 06.08.1949, Calafindești, ucis de securitate **2075. DIACONESCU CONSTANTIN,** 62, 1951 **2076. DIACONESCU CRISTACHE 2077. DIACONESCU DUMITRU,** colonel, Făgăraș, ucis prin detenție **2078. DIACONESCU ION,** tipograf, Târgoviște, 04.1949, Arnota, ucis în luptă **2079. DIACONESCU IONEL,** polițist, Făgăraș, ucis prin detenție **2080. DIACONESCU OCTAVIAN,** învățator, 52, Pucioasa, Dâmbovița, 04.03.1953, Capu Midia, ucis prin muncă forțată **2081. DIACONESCU PAUL,** comandor, 1952, Jilava, ucis prin detenție **2082. DIACONESCU PETRE,** 42, 1948 **2083. DIACONU AUREL 2084. DIACONU CONSTANTIN 2085. DIACONU DUMITRU,** 65, 1962, **2086. DIACONU GHEORGHE,** 57, 1954 **2087. DIACONU GHEORGHE,** tâmplar, 51, București, 01.04.1953, Peninsula, ucis prin muncă forțată **2088. DIACONU GHEORGHE, I. 2089. DIACONU GHEORGHE, V. 2090. DIACONU MARIN,** 50, Poiana Lacului, 22.11.1961, Aiud, ucis prin detenție **2091. DIACONU PETRE,** șofer militar, 06.12.1944, București, asasinat de sovietici **2092. DIAMANDI ALCIBIADE,** 55, 1948 **2093. DIANU CONSTANTIN,** căldărar, 24, Colțești, Gorj, 18.08.1947, Aiud, ucis prin detenție **2094. DIANU MIHAI 2095. DIANU PIERETTE,** contabilă, București, 1952, ucisă în anchetă **2096. DICU CONSTANTIN 2097. DICU CONSTANTIN DINCULESCU,** profesor, Mehedinți, Botoșani, ucis prin detenție **2098. DICU DUMITRU,** 62, 1961 **2099. DIENES JENÖ 2100. DIETER PAUL,** 25, 1946 **2101. DIJMĂRESCU DUMITRU,** țăran, 31, Tomnatec, Timiș, 15.05.1951, Poarta Albă, ucis prin muncă forțată **2102. DILĂ CONSTANTIN,** preot, Barboi, Dolj, 1961, Periprava, ucis prin muncă forțată **2103. DILĂ NUȚIU,** țăran, 35, Sâmboteni-Arad, Arad, 01.06.,1950, ucis prin detenție **2104. DIMA GHEORGHE zis BROASCĂ** 25, Casimcea, Tulcea, 19.10.1950, Canal, ucis prin

muncă forțată **2105. DIMA VASILE,** învățător, Puiești, Lunca Râmnicu Sărat, ucis prin detenție **2106. DIMCIU GAROFIL,** țăran, 33, Tulcea, 12.12.1950, Gherla, ucis în "reeducare" **2107. DIMITRIE (?),** călugăr, M-rea Ciolanu, Buzău, Salcia, ucis prin muncă forțată **2108. DIMITROPOL CONSTANTIN,** funcționar, 57, Negru Vodă, Constanța, 08.01.1951, Poarta Albă, ucis prin muncă forțată **2109. DIMITRU ION,** funcționar, 32, Brașov, 1952, Mt. Făgăraș, ucis de securitate **2110. DIMLEA MARIN,** țăran, 32, Drăgănești, București ?, 16.12.1952, Galeșu, ucis prin muncă forțată **2111. DIMOFTE AUREL,** țăran, 26, Vadu Roșca, Vrancea, 04.12.1957, Vadu Roșca, ucis de securitate **2112. DINA MIHAI,** țăran, 71, Tătărai, Prahova, 04.12.1954, Aiud, ucis prin detenție **2113. DINCĂ FILIP,** pastor, ucis de securitate **2114. DINCĂ GHEORGHE,** inginer, 34, Hunia, Dolj, 31.10.1953, Jilava, executat **2115. DINCĂ ION,** țăran, 40, Tulcea, 21.08.1951, Gherla, ucis în "reeducare" **2116. DINCU MIHAI 2117. DINCULESCU CONSTANTIN,** 59, 1960 **2118. DINCULESCU GHEORGHE 2119. DINCULESCU VIRGIL,** 1975, Poiana Mare, decedat în spital psih. **2120. DINDIRI OPREA, 2121. DINEAȚĂ ION,** funcționar, București, 04.1949, Arnota, ucis în luptă, **2122. DINESCU CĂLIN,** avocat, 44, Constanța, 27.09.1952, Capu Midia, ucis prin muncă forțată **2123. DINESCU HARALAMBIE,** preot, Șuici, Argeș, 1952, Șuici, ucis de securitate **2124. DINESCU ION 2125, DINESCU NICOLAE,** preot, Dolj, Periprava, ucis prin muncă forțată **2126. DINESCU TEODOR,** muncitor, 36, Brăilița, 11.1948, Brașov, ucis de siguranță **2127. DINOTRI OPREA,** țăran, 54, Cetatea, Constanța, 30.01.1953, Galeșu, ucis prin muncă forțată **2128. DINU ANA,** casnică, Dulgheru, Constanța, 25.03.1950, Dulgheru, ucisă în anchetă **2129. DINU ANTON 2130. DINU CONSTANTIN,** 58, 1962 **2131. DINU DUMITRU,** 64, 1959 **2132. DINU DUMITRU,** A., 52, 16.10.1953, Gherla, ucis prin detenție **2133. DINU DUMITRU, C. 2134. DINU EUGENIA,** 60, 1956 **2135. DINU GHEORGHE-DODICĂ,** țăran, Dulgheru, Constanța, 26.03.1950, Dulgheru, ucis de securitate **2136. DINU ILIE 2137. DINU NEAGU, ALEXANDRESCU,** învățător, 61, Măcrina, Râmnicu Sărat, 1959, Râmnicu Sărat, ucis în anchetă **2138. DINU PIERETA MARGARETA,** avocată, București, 23.08.1953, Văcărești, ucisă prin detenție **2139. DINU ȘTEFAN,** 68, 1960 **2140. DINU VASILE,** 33, 1953 **2141. DINULESCU CONSTANTIN 2142. DINUȚ (?),** 20.07.1957, Gherla, executat **2143. DINUȚ (?),** 1963, Grindu, ucis prin muncă forțată, **2144, DINUȚ (?),** student, 1951, Pitești, ucis prin detenție, **2145, DITCOV (?),** Tulcea, 1952, Ovidiu, ucis prin muncă forțată, **2146. DITMAR MARTIN,** pensionar, 52, Brașov, 28.05.1952, ucis de securitate **2147. DIȚĂ MARIN 2148. DLICIU GAROFIL,** 1950, Gherla, ucis prin detenție **2149. DOBRE ANDREI,** 70, 1953 **2150. DOBRE CONSTANTIN 2151. DOBRE DUMITRU,** țăran, 27, Ionești-Găești, 12.03.1953, Poarta Albă, ucis de securitate **2152. DOBRE GHEORGHE,** ministru, 11.1959, Rm. Sărat, ucis prin detenție **2153. DOBRE ILIE,** 46, 1953 **2154. DOBRE PAVEL,** țăran, 40, Revetiș, Arad, 28.05.1952, Păiușeni-Arad, ucis în luptă **2155. DOBRE ȘTEFAN,** 43, 1953 **2156. DOBREI PAVEL,** țăran, 40, Arad, , 1952, Păiușeni, ucis de securitate **2157. DOBRESCU AUREL,** ministru, Făgăraș, Brașov, 1963, Văcărești, ucis prin detenție **2158. DOBRESCU GHEORGHE,** student, 26, București, 16.03.1949, Aiud, ucis prin detenție **2159. DOBRESCU IORGU, 2160. DOBRESCU JEAN, 2161. DOBRESCU VIRGIL,** profesor, Piatra Neamț, Neamț, decedat în D.O. **2162. DOBRILĂ ALEXANDRU,** țăran, 56, Corbasca, Bacău, 01.02.1953, Poarta Albă, ucis prin muncă forțată **2163. DOBRIN NICOLAE,** economist, București, 1948, Aiud, dispărut în penitenciar **2164. DOBRIN ȘTEFAN,** muncitor, 48, Roșu, Ilfov, 11.12.1952, 5 Culme, ucis prin muncă forțată **2165. DOBROMIR NICOLAE,** țăran, 43, Casimcea, Tulcea, 10.03.1950, Timișoara, ucis de securitate **2166. DOBROSINSKI BORIS,** 51, 1958 **2167. DOBROTĂ MARIA 2168. DOBROVSCHI ALEXE 2169. DOCAN VASILE,** ofițer, 54, Vaslui, 16.11.1954, Aiud, ucis prin detenție **2170. DODE GHEORGHE,** funcționar, 39, Ploiești, 30.04.1953, Aiud, ucis prin detenție **2171. DODON ANTON,** 39, 1952 **2172. DODU MARIN,** țăran, 04.09.1944, Adunații Copăceni, asasinat de sovietici **2173. DOGARIU SAVU,** 65, 1961 **2174. DOGARU VALERIU,** 62, 1954 **2175. DOGEANU FLOREA,** 67, 1953 **2176. DOICA CONST. ("DASCĂLU"),** parlagiu, 39, București, 26.10.1952, 5 Culme, ucis prin muncă forțată **2177. DOICESCU CONSTANTIN-TITU 2178. DOICESCU DUMITRU,** 29, M. Kogălniceanu, Constanța, 20.03.1950, Pitești, ucis de securitate

2179. **DOINEA ION** 2180. **DOJE EUGEN,** 45, Ungar, Basarabia, 28.10.1951, Canal, ucis prin muncă forţată **2181. DOLGOPOLI GRIGORE 2182. DOLINEANU PETRE,** ţăran, 47, Gurbăneşti, Botoşani, 11.03.1953, Poarta Albă, ucis prin muncă forţată **2183. DOLINESCU VASILE,** preot, 65, Bârlad, Vaslui, 08.01.1953, Capu Midia, ucis prin muncă forţată **2184. DOLOMAN ION,** cismar, 22, Prejba, Vlaşca, 24.09.1947, Aiud, ucis prin detenţie **2185. DOMĂŞNEANU ILIE,** ţăran, 38, Petnic, Caraş-Severin, 09.09.1950, Timişoara, executat **2186. DOMĂŞNEANU PETRE,** comandor, Băile Herculane, Caraş-Severin, 16.07.1949, Timişoara, executat **2187. DOMENTI ADAM,** Basarabia, U.R.S.S., decedat în lagăr **2188. DOMIDE OCTAVIAN 2189. DOMIŢIANU STELIAN 2190. DOMNESCU CONSTANTIN,** ţăran, 44, Truşeşti, Botoşani, 02.07.1947, Aiud, ucis prin detenţie **2191. DON ILIE,** ţăran, 38, Curtici, Arad, 1955, Gherla, ucis prin detenţie **2192. DONCU CONSTANTIN 2193. DONDOCZI FRANCISC,** ţăran, 76, Viişoara, Cluj, 12.07.1947, Aiud, ucis prin detenţie **2194. DONESCU NICOLAE,** preot, Şuici, Argeş, 1951, Şuici, ucis de securitate **2195. DONICI MARIA,** ucisă prin detenţie **2196. DONOSE GHEORGHE,** 59, 25.03.1958, Gherla, ucis prin detenţie **2197. DONŢU GHEORGHE,** ţăran, 55, Cogarcea-Feteşti, Iaşi, , 21.02.1953, Poarta Albă, ucis prin muncă forţată **2198. DORAN NICOLAE,** 30, Socolari, Caraş-Severin, 1952, ucis de securitate **2199. DORCA NICOLAE 2200. DORCA VASILE,** ţăran, 37, Lehliu, Ialomiţa, 04.07.1952, Poarta Albă, ucis prin muncă forţată **2201. DORDAI AUGUSTIN 2202. DORDEA IOAN 2203. DORDEA VALERIU, 2204. DORDEA VASILE, 2205. DORGO IULIU,** preot, Băiţa, Mureş, ucis prin detenţie, **2206. DORNEANU TOADER, 2207. DORNESCU CORNELIU,** farmacist, 60, Paşcani, Iaşi, 12.1952, Capu Midia, ucis prin muncă forţată **2208. DOROBANŢ FRANCISC,** ţăran, Biharia, Bihor, 06.1949, Biharia, ucis de securitate **2209. DOROBANŢU CONSTANTIN,** învăţător, Cărpiniş, Argeş, 05.1949, Şuici, ucis de securitate **2210. DOROBANŢU NICOLAE,** mecanic, 50, Bucureşti, 04.11.1952, Aiud, ucis prin detenţie, **2211. DOROFTEI ALEXANDRU, 2212. DOROSAN AMILCAR GHEORGHE,** 20, Bârlad, Vaslui, 06.1950, Galaţi, ucis prin detenţie **2213. DOVLEAC VASILE 2214. DOXA GHEORGHE,** ţăran, 60, Ghindăreşti, Constanţa, 24.11.1952, 5 Culme, ucis prin muncă forţată **2215. DRACEA IACOB 2216. DRACIUC PETRE 2217. DRAGNEA DUMITRU,** 40, 1952 **2218. DRAGOMIR CONSTANTIN,** ţăran, 59, Cotu Văii, Constanţa, 13.02.1953, Poarta Albă, ucis prin muncă forţată **2219. DRAGOMIR LUDOVIC 2220. DRAGOMIR NICOLAE,** şofer, 38, Bucureşti, 15.11.1948, Aiud, ucis prin detenţie **2221. DRAGOMIR SILVIU,** 1962, Gherla, ucis prin detenţie **2222. DRAGOMIRESCU ANGHEL,** medic, 67, Bucureşti, 1954, Făgăraş, ucis prin detenţie **2223. DRAGOMIRESCU GHEORGHE,** inginer, 44, Paşcani, Iaşi, 1959, Periprava, ucis prin muncă forţată **2224. DRAGOMIRESCU GHEORGHE, N. 2225, DRAGOMIRESCU GHEORGHE-PUIU,** preot, Beceni, Buzău, 1959, Bacău, ucis în anchetă **2226. DRAGOMIRESCU PETRE,** ceferist, Pătârlagele, Buzău, Cislău, ucis în anchetă **2227. DRAGON GHEORGHE 2228. DRAGU TUDOR,** ţăran, 12.09.1944, Teleorman, asasinat de sovietici **2229. DRĂGAN DUMITRU,** 51, 1953 **2230. DRĂGAN EMIL,** 40, Turda, Cluj, 12.1952, Capu Midia, ucis prin muncă forţată **2231. DRĂGAN ŞTEFAN,** 50, 1959 **2232. DRĂGAN TRAIAN,** muncitor, 24, Jurjova-Oraviţa, Caraş-Severin, 22.03.1953, Poarta Albă, ucis prin muncă forţată **2233. DRĂGĂNESCU GHEORGHE 2234. DRĂGĂNESCU NICOLAE,** avocat, Galaţi, 1957, ucis prin detenţie **2235. DRĂGHICEANU CONSTANTIN,** 52, 1953 **2236. DRĂGHICEANU NICOLAE,** muncitor, 45, Vălenii de Munte, Prahova, 23.10.1947, Aiud, ucis prin detenţie **2237. DRĂGHICESCU NICOLAE 2238. DRĂGHICI ALEXANDRU,** Gherăşeni, Buzău, Galaţi, ucis prin detenţie **2239. DRĂGHICI FLOREA 2240. DRĂGHICI GHEORGHE 2241. DRĂGHICI ION 2242. DRĂGHICI SABIN,** ţăran, 34, Sibiu, , 1950, Gherla, ucis prin detenţie **2243. DRĂGHICI SOARE,** funcţionar, 55, Medgidia, Constanţa, 31.03.1953, Capu Midia, ucis prin muncă forţată, **2244. DRĂGHILĂ IOAN,** 38, 1959 **2245. DRĂGOI (?),** ţăran, Muscel, 1959, Mt. Făgăraş, ucis de securitate **2246. DRĂGOI GHEORGHE,** elev, 19, Buzău, 23.03.1951, Poarta Albă, ucis prin împ. în LMF **2247. DRĂGOI ION,** preot, 50, Nucşoara, Argeş, 18.07.1959, Jilava, executat **2248. DRĂGOI SABIN,** funcţionar, 42, Curăţele, Braşov, 20.08.1954, Aiud, ucis prin detenţie **2249. DRĂGOIU ION,** 53, 1961 **2250.**

DRĂGULĂNESCU CONSTANTIN, colonel, 58, Bucureşti, 10.04.1955, Aiud, ucis prin detenţie 2251. DRĂGULĂNESCU ION, Făgăraş, Braşov, 04.1952, ucis în anchetă 2252. DRĂGULIN SIMION, ţăran, Odăile, Buzău, ucis în anchetă 2253. DRĂGUŞIN ILIE, ţăran, 61, Cioceşti, Argeş, 13.10.1952, 5 Culme, ucis prin muncă forţată 2254. DRĂGUŢ ION 2255. DRĂGUŢ MILAN 2256. DREBOT ALEXANDRU 2257. DREISER (?), Sighetu Marmaţiei, Maramureş, 07.1952, Aiud, ucis prin detenţie 2258. DRESCHER SAMOILĂ, comerciant, 53, Bucureşti, 01.08.1952, Aiud, ucis prin detenţie 2259. DREXLER GEZA 2260. DROPOL ALEXANDRU, ţăran, 63, Niculiţel, Tulcea, 07.04.1952, Capu Midia, ucis prin muncă forţată 2261. DRUSZCZ ROMUALD, inginer, Bucureşti, 21.02.1951, Jilava, executat 2262. DUBNEAG FELIX, arhimandrit, Aiud, ucis prin detenţie 2263. DUCA IOAN, ţăran, 55, Arad, , 23.02.1953, Poarta Albă, ucis prin muncă forţată 2264. DUCA MIHAI 2265. DUCAI GHEORGHE, 40, 1961 2266. DUCKHORN EVA 2267. DUCU GHEORGHE 2268. DUDAŞ GHEORGHE, ţăran, 27, Hasmaş, Arad, 10.04.1958, Gherla, ucis prin detenţie 2269. DUDAŞ IOSIF 2270. DUDĂU CONSTANTIN, ţăran, 30, Zăneşti, Neamţ, 25.11.1947, Aiud, ucis prin detenţie 2271. DUDO LUDOVIC, 47, Tughin, Oradea, 14.10.1951, Canal, ucis prin muncă forţată 2272. DUDULESCU (?), ţăran, Tinca, Bihor, 1949, Tinca, ucis de securitate 2273. DUICU ION, ţăran, Plugova Orşova, 29.10.1950, Banta, ucis în luptă 2274. DUICU NISTOR, ţăran, Plugova Orşova, 1952, ucis de securitate 2275. DUINER IULIU, profesor, 63, Mediaş, Sibiu, 29.12.1952, Capu Midia, ucis prin muncă forţată 2276. DULA SIMEON, ţăran, 52, Timişoara, 05.03.1953, Poarta Albă, ucis prin muncă forţată 2277. DULAC DORA 2278. DULAMĂ GHEORGHE, funcţionar, 29, Peri, Mehedinţi, 14.09.1953, Aiud, ucis prin detenţie 2279. DULCA GHEORGHE, 47, 1960 2280. DULO GAVRIL 2281. DUMA IOAN, ţăran, Turdaş, Hunedoara, 24.03.1946, Turdaş, ucis de comunişti 2282. DUMA VASILE, ofiţer, 39, Mt. Apuseni, 24.05.1951, Sibiu, executat 2283. DUMĂCHIŢĂ GHEORGHE, contabil, 31, Bacău, 1949, Suceava, ucis prin detenţie 2284. DUMBRAVĂ ALEXANDRU 2285. DUMBRAVĂ ILIE, 51, 1959, ucis prin detenţie 2286. DUMBRAVĂ ION, ţăran, Tulcea, ucis prin detenţie 2287, DUMINICĂ IOAN, student, 24, Aluniş, Olt, 11.1951, Braşov, executat 2288, DUMITRACHE ANGHEL 2289. DUMITRACHE GHEORGHE, 33, 1952 2290. DUMITRACHE ILIE, cismar, 25, Târcov, Buzău, 07.10.1947, Aiud, ucis prin detenţie 2291. DUMITRACHE IOAN, ţăran, 42, Slobozia, Ilfov, 03.02.1953, 5 Culme, ucis prin muncă forţată 2292. DUMITRACHE ION, tehnician, 36, Pietroşiţa, Dâmboviţa, 20.04.1951, Peninsula, ucis de securitate 2293. DUMITRACHE ION, general, Aiud, ucis prin detenţie 2294 DUMITRACHE ION, N., lt. colonel, Câmpulung, Argeş, 11.05.1951, Jilava, ucis de securitate 2295. DUMITRACHE MARIN, 28, 1960, 2296. DUMITRACHE NESIU, ţăran, 09.10.1944, Ivăneşti-Putna, asasinat de sovietici 2297. DUMITRACHE TICĂ 2298. DUMITRAN ION 2299. DUMITRAŞ GHEORGHE 2300. DUMITRAŞ NISTOR, Hărădăuţi, Basarabia, Siberia, decedat în lagăr 2301. DUMITRAŞ VASILE 2302. DUMITRAŞCU ALEXANDRU 2303. DUMITRAŞCU DUMITRU, ţăran, Cucorani, Botoşani, 29.01.1953, 5 Culme, ucis prin muncă forţată 2304. DUMITRAŞCU SAVA, Cenad, Timiş, 1951-1956, Zagna, Brăila, decedat în D.O. 2305. DUMITRAŞCU TEODOR, ţăran, 66, Colceag, Prahova, 23.12.1952, Peninsula, ucis prin muncă forţată 2306. DUMITRAŞCU VASILE, 1953, Gherla, ucis prin detenţie 2307. DUMITREANU ION, 50, 1948 2308. DUMITREANU RODICA. 2309. DUMITRESCU (?), medic, Buzău, 08.1964, Salcia, ucis prin muncă forţată 2310. DUMITRESCU (?), avocat, Turnu Severin, Mehedinţi, Galaţi, ucis prin detenţie 2311. DUMITRESCU ALEXANDRU 2312. DUMITRESCU CON-STANTIN, CIURICU , 79, Cojanu, Buzău, 1963, Salcia, ucis prin muncă forţată 2313. DUMITRESCU CONSTANTIN, funcţionar, 76, 07.1952, Dumbrăveni, decedat în D.O. 2314. DUMITRESCU CONSTANTIN, 39, Bucureşti, 14.11.1952, Peninsula, ucis prin muncă forţată 2315. DUMITRESCU CONSTANTIN, 74, 1962 2316. DUMITRESCU CONSTANTIN, C., proprietar, Măgura, Buzău, 1949, Buzău, ucis în anchetă 2317. DUMITRESCU CONSTANTIN, V., funcţionar, Bucureşti, 1946, Braşov, ucis de comunişti 2318. DUMITRESCU DAN, student, 37, Iaşi, , 20.10.1960, Jilava, ucis prin detenţie 2319. DUMITRESCU DUMITRU, 51, 1953 2320. DUMITRESCU GHEORGHE, 56, 1959 2321. DUMITRESCU GHEORGHE, învăţător, 69,

Dumitreşti, Vrancea, 23.02.1960, Gherla, ucis prin detenţie **2322. DUMITRESCU GHEORGHE, D.**, 68, 1962 **2323. DUMITRESCU GHEORGHE, GH.**, proprietar, 1961, Grind, ucis prin muncă forţată **2324. DUMITRESCU GHEORGHE, I.**, avocat, 66, Bucureşti, 08.02.1954, Văcăreşti, ucis prin detenţie **2325. DUMITRESCU GRIGORE**, guvernator BN, Botoşani, ucis prin detenţie **2326. DUMITRESCU IANCU**, Orodel, Dolj, 12.1950, ucis de securitate **2327. DUMITRESCU ILIE**, 48, 1953 **2328 DUMITRESCU IOAN**, 60, 1961 **2329. DUMITRESCU ION**, avocat, Piatra Neamţ, Neamţ, 1952, Canal, ucis prin muncă forţată **2330. DUMITRESCU ION (IONEL)**, ziarist, 1949, Galaţi, ucis prin detenţie **2331. DUMITRESCU ION, LAZEA**, ziarist, 48, Bucureşti, 09.09.1946, Braşov, ucis în anchetă **2332. DUMITRESCU JENICĂ 2333. DUMITRESCU MANOLE**, preot, Radna, Arad, ucis prin detenţie **2334. DUMITRESCU MANTA 2335. DUMITRESCU MARIN**, ţăran, 55, Caraula, Dolj, 03.02.1953, 5 Culme, ucis prin muncă forţată **2336. DUMITRESCU MIHAI**, jurist, ucis prin detenţie **2337. DUMITRESCU MIRCEA**, avocat, 40, Turnu Severin, Mehedinţi, Galaţi, ucis prin detenţie **2338, DUMITRESCU NADEJDA**, Step-Orhei, Basarabia, Siberia, decedată în lagăr **2339. DUMITRESCU PETRE**, colonel, 05.05.1959, Jilava, ucis prin detenţie **2340. DUMITRESCU PETRE**, 54, 17.01.1959, Gherla, ucis prin detenţie **2341. DUMITRESCU POMPILIU**, 74, 20.12.1959, Gherla, ucis prin detenţie **2342. DUMITRESCU SAVA 2343. DUMITRESCU TEODOR**, 53, 12.10.1963, Gherla, ucis prin detenţie **2344. DUMITRESCU VASILE**, morar, 38, Bucureşti, 1953, Gherla, ucis prin detenţie **2345. DUMITRESCU VICTOR**, 55, Bucureşti, 01.02.1951, Capu Midia, ucis prin muncă forţată **2346. DUMITRIU GHEORGHE 2347. DUMITRIU NICU**, student, 24, Constanţa, 28.12.1948, Răstoliţa, ucis de securitate **2348. DUMITRIU SVETOZAR 2349. DUMITRIU ŞTEFAN**, 47, 1950 **2350. DUMITRIU VASILE**, 67, Călieni, Vrancea, 1953, ucis prin detenţie **2351. DUMITRIU VICTOR 2352. DUMITRIU VIRGIL 2353. DUMITROPOL CONSTANTIN**, 58, Suraia, Vrancea, 08.01.1951, Canal, ucis prin muncă forţată **2354. DUMITRU (?)**, ţăran, Lăpuş, Maramureş, ucis de securitate **2355. DUMITRU ANDREI**, ţăran, 59, Războieni, Neamţ, 23.05.1947, Aiud, ucis prin detenţie **2356. DUMITRU ANDREI zis IORGU**, camionar, 40, Bucureşti, 12.12.1950, Gherla, ucis în "reeducare" **2357. DUMITRU CONSTANTIN**, muncitor, 52, Bucureşti, 02.02.1953, 5 Culme, ucis prin muncă forţată **2358. DUMITRU CRISTEA**, învăţător, Glodeanu Siliştea Buzău, Aiud, ucis prin detenţie **2359. DUMITRU DESPA 2360. DUMITRU DINU**, 64, 1959 **2361. DUMITRU GHEORGHE**, ţăran, 70, Bucecea, Botoşani, 02.09.1952, Poarta Albă, ucis prin muncă forţată **2362. DUMITRU ILIE**, muncitor, 48, Bucureşti, 12.01.1953, 5 Culme, ucis prin muncă forţată **2363. DUMITRU ILIE**, 1948, Gherla, ucis prin detenţie **2364. DUMITRU ION**, muncitor, Bucureşti, Văcăreşti, ucis prin detenţie **2365. DUMITRU MIRON 2366. DUMITRU NEAGOE 2367. DUMITRU NICOLAE 2368. DUMITRU TOADER 2369. DUMITRU VASILE**, ţăran, 67, Focşani, Vrancea, 04.03.1953, Capu Midia, ucis prin muncă forţată **2370. DUNCA ION-JOLDEA**, preot, Ieud, Maramureş, ucis prin detenţie **2371. DUNCA VASILE**, cioban, Budeşti, Maramureş, Călineşti, ucis în luptă **2372. DURCOVICI ANTON**, episcop cat., 63, Iaşi, , 10.12.1951, Sighet, ucis prin detenţie **2373. DURGO IULIU 2374. DUŞESCU MIRCEA 2375. DUŞMĂNESCU NICOLAE**, comisar, 1954, Târgu Ocna, ucis prin detenţie **2376. DUŞU GHEORGHE**, 42, Cogealac, Constanţa, 04.11.1961, Aiud, ucis prin detenţie **2377. DUTCHEVICI GHEORGHE**, 48, Bucureşti, 1963, Târgu Ocna, ucis prin detenţie **2378. DUŢĂ GHEORGHE-GICU**, Lacu lui Baban, Vrancea, 20.06.1960, Galaţi, ucis prin detenţie **2379. DUŢĂ MANEA**, ţăran, 49, Râmnicu de Jos, Constanţa, 10.03.1950, Timişoara, ucis de securitate **2380. DUŢESCU DAN-ALEXANDRU**, farmacist, Râmnicu Sărat, Buzău, Baia Sprie, ucis prin muncă forţată **2381. DUŢESCU ION**, muncitor, 49, Craiova, 18.01.1953, 5 Culme, ucis prin muncă forţată **2382. DUŢESCU RADU**, farmacist, 45, Hârşova, Constanţa, 06.03.1951, Târgu Ocna, ucis prin detenţie **2383. DUŢIN JIVA**, Satchinez, Timiş, 1951-1956, Dâlga, Călăraşi, decedat în D.O. **2384. DVORSCHI (?)**, 1951-1956, Fundata, decedat în D.O. **2385. DZSINDZSEA LADISLAU 2386. ECKLES FRANZ 2387. ECKSTEIN FRANCISC**, 54, 1954 **2388. ECONOMU (?)**, inginer, Iugoslavia, ucis de U.D.B. **2389. ECONOMU (?)**, (soţia), Iugoslavia, ucisă de U.D.B. **2390. ECONOMU (?)**, (fiu), 16, Iugoslavia,

ucis de U.D.B. **2391. ECONOMU (?),** (fiică), 17, Iugoslavia, ucisă de U.D.B. **2392. ECONOMU ALEXANDRA 2393. ECONOMU ILEANA 2394. EDIP ALI MEHMET,** hogea, Bucureşti, 1958, Piteşti, ucis prin detenţie **2395. EDU RADU-RAOUL,** funcţionar, 42, Bucureşti, 08.10.1950, Aiud, ucis prin detenţie **2396. EFTIMIE CĂLIN,** 59, Aprozi Olteniţa, 07.02.1953, Galaţi, ucis prin detenţie **2397. EFTIMIE GHEORGHE,** 61, 1959 **2398. EFTIMIE VASILE,** 61, 26.12.1960, Gherla, ucis prin detenţie **2399. EFTIMIU (?),** colonel, ucis prin detenţie **2400. EFTIMIU CONSTANTIN,** ministru, general, 57, Bucureşti, 18.09.1950, Aiud, ucis prin detenţie **2401. EFTIMIU GHEORGHE,** elev, 18, Turnu Severin, Mehedinţi, 03.1949, Isverna, ucis de securitate **2402. EGED BELA 2403. EGUNOVA TATIANA,** artistă, Bucureşti, Bucureşti, dispărută din securitate **2404. EHLINGER MARIA 2405. EITEL ADOLF,** 73, 1950 **2406. ELEFTERESCU MIRCEA,** general, 60, Miercurea Ciuc, Harghita, 21.12.1953, Aiud, ucis prin detenţie **2407. ELEKES LAJOS 2408. ELIAD MIHAIL,** maior, Bucureşti, 13.12.1949, Jilava, executat **2409. ELIERT ELISABETA,** 24, 1954 **2410. EMILIAN MARCEL DIMITRIE,** actor, 38, Bucureşti, 13.12.1949, Jilava, executat **2411. EMIN NIHAT,** 41, 1969 **2412. EMINGER WALTER-WILLY 2413. ENACHE GHEORGHE,** 44, M. Kogălniceanu, 1950, ucis de securitate **2414. ENACHE GHEORGHE,** ţăran, 29, Craiova, 07.07.1952, Poarta Albă, sinucis în muncă forţată **2415. ENACHE GHEORGHE, GH.,** ţăran, 52, N. Bălcescu, Constanţa, 04.04.1959, ucis de securitate **2416. ENACHE ION-NICOARĂ 2417. ENACHE TEODOR,** funcţionar, 43, Bucureşti, 20.06.1952, 5 Culme, ucis prin muncă forţată **2418. ENACOVICI VLADIMIR,** student, Bucureşti, 1950, Piteşti, ucis prin detenţie **2419. ENAN CURTMOLA,** hogea, Muraţian, Aiud, ucis prin detenţie **2420. ENĂCHESCU EFREM,** mitropolit, ucis prin detenţie **2421. ENĂCHESCU IOAN 2422. ENĂCHESCU, STERE 2423. ENĂCHESCU VICTOR,** student, 24, Teişani, Prahova, 1945, Constanţa, ucis în anchetă **2424. ENCEA VICTOR,** 23, 07.1950, Jilava, ucis prin detenţie **2425. ENCEOIU ION,** comerciant, 61, Calafat, Dolj, 06.11.1952, Poarta Albă, ucis prin muncă forţată **2426. ENCIOIU COSTICĂ 2427. ENCIU MOISE,** ţăran, 42, Câlnic, Caraş-Severin, 14.12.1952, Cernavodă, ucis prin muncă forţată **2428. ENE DUMITRU,** ţăran, 55, Tg. Frumos, Iaşi, 09.02.1953, Capu Midia, ucis prin muncă forţată **2429. ENE IOANA,** comerciantă, 09.09.1944, Şt.cel Mare Vlaşca, asasinată de sovietici **2430. ENE MINEA,** căruţaş, 56, Ploieşti, 09.04.1953, Capu Midia, ucis prin muncă forţată **2431. ENE NICOLAE,** cercetător, Bucureşti, Aiud, ucis prin detenţie **2432. ENE ŞTEFAN,** ţăran, 20, Bărbuleşti, Ilfov, 17.10.1952, 5 Culme, ucis prin muncă forţată **2433. ENE VETA 2434. ENEA IOAN 2435. ENESCU ARON,** 71, 11.11.1951, Gherla, ucis prin detenţie **2436. ENESCU ION,** muncitor, 56, Iaşi, 15.10.1952, Cernavodă, ucis prin muncă forţată **2437. ENESCU ION,** 81, 02.1949, Sighet, ucis prin detenţie **2438. ENESCU MIHAI,** preot, 56, Valea Rumâ-neştilor Argeş, 22.06.1959, Aiud, ucis prin detenţie **2439. ENESCU NICOLAE 2440. ENULESCU (?),** general, Bucureşti, 13.12.1949, Jilava, executat **2441. ENULESCU CONSTANTIN,** şofer, 18.01.1945, Bucureşti, asasinat de sovietici **2442. ENULESCU PETRE,** Oltenia, Aiud, ucis prin detenţie **2443. EPURE DIAMANDI,** muncitor, 68, Şerdaru, Bucureşti ?, 10.10.1952, Poarta Albă, ucis prin muncă forţată **2444. ERCUŢA IOAN 2445. ERDEY LUDOVIC,** 70, 1955 **2446. ERDEYI FRANCISC,** pantofar, 52, Huedin, Cluj, 15.08.1947, Aiud, ucis prin detenţie **2447. ERDHARDT OMINIC 2448. ERDODI ALEXANDRU,** 56, Oradea, Bihor, 05.09.1952, Poarta Albă, sinucis în muncă forţată **2449. EREMIA CONSTANTIN 2450. ERGHICI NEDA 2451. ERIMESCU PANTELIMON,** ţăran, 08.02.1949, Cracu, Stânei, ucis în luptă **2452. ERNEST SIMION 2453. EROS TIBERIU,** 52, 1959 **2454. ERVES CAROL 2455. ESCHINOZI LAZĂR,** şofer, 50, Craiova, 10.02.1953, 5 Culme, ucis prin muncă forţată.

DRAGĂ OCCIDENTULE,

Într-un fel anume, mă bucur să văd şi să aud cum cele ce vin dinspre noi te interesează, (în limba română termenul este neologism, dar rămâne funcţional), că încerci să cunoşti mai îndeaproape cultura noastră, cea pe care, de-a lungul timpului şi de-a latul locului, memoria şi istoria o poartă. Doreşti să discutăm în continuare despre unele motive ale folclorului tradiţional. Bine, cred că în iureşul acesta de *post-totul*, nu strică să ne întoarcem privirea spre *înaintele trecut*, în ceea ce el persistă şi ne ajută să fim şi chiar să ne întâlnim unii cu alţii.

Îmi spui că peisajul actual al unei Europe ce se vrea unite este şi pentru tine derutant prin mobilitatea sa mentală, politică şi ideologică. Dacă lucrurile stau la fel pentru mine? Mă întrebi, încerc să răspund, nu ştiu dacă reuşesc. Pentru simplul fapt că memoria şi istoria sunt surori, chiar dacă vitrege, uneori. Vreau să spun că, pentru mine, unitatea europeană nu este ceva de făcut, ea este, aşa cum eşti şi tu, eu sunt şi apoi, împreună, conjugăm pe *a fi*, la persoana I plural. Nu am avut niciodată o perspectivă din exterior a locului ce-l numim continentul nostru, nici nu aş fi putut avea. Este o absurditate să căutăm semnificări pentru situaţii circumstanţiale atunci când vorbim despre o identitate, despre potenţialul ei de autogenerare, chiar şi în condiţiile acestea ale unei globalizări, despre a cărei inocenţă eu mă îndoiesc.

Mobilitatea peisajului. Din punctul tău de vedere, toate situările părţilor continentului sunt arbitrare, iar pentru a-ţi susţine ideea, te referi la marea împărţire, Europa Occidentală, Europa Orientală. Popular, în română, Europa Apuseană, Europa Răsăriteană. Din nou problema punctelor cardinale, cu calendarul lor de timpuri de atâtea ori, tragic, sincronizate. În scrisoarea precedentă am vorbit despre asta. Putem completa harta cu celelalte două puncte cardinale, Europa Nordică, Europa Sudică, Meridională. Dacă urmăm istoria, spui tu, popasurile riscă să fie, chiar în actualitate, prea puţin odihnitoare. Probabil. Dealtfel, îmi atragi tu atenţia, nici măcar aceste repere nu sunt de încredere, fiecare din ele se deplasează, se măreşte, se restrânge, încât despre o orientare cardinală nu avem ce povesti, decât, tot tu o spui, într-o epopee mai curând descurajantă decât exemplară. Nu cumva cauţi repere în trans-istorie? Sau în post-istorie? Îmi vei spune sigur, ştiu. Dintotdeauna, personal, m-am bazat pe sinceritatea ta, chiar dacă tu o consideri fapt spontan, sau, cum îi mai spui? Instinctiv?

Văzut de la locul unde te afli tu, în Europa Occidentală, ţi-ai ales numele şi pentru tine ca *individ*, eu prefer să spun persoană; locul unde trăiesc eu apare sub semnul unei şi mai acute mobilităţi decât cea caracteristică întregului peisaj continental. Ceea ce, zici tu, este derutant şi neliniştitor. O Europă Orientală devine un fel de monedă de schimb, mijloc de tranzacţie, cu modificabilele ei denumiri, diviziuni. Toate acestea, fără să se mai ţină cont măcar de realităţile geo-fizice. Şi, de aici, vii cu exemple cărora departe de mine gândul de a le contesta circulaţia şi impactul.

S-ar zice că Europa cea mai învecinată celei Răsăritene este Europa Centrală. Brusc, intervine şi o Europă de Sud-Est, implicând astfel un Sud care este mai cuprinzător în geo-continentalitatea lui. Cum toate aceste hotărniciri se întrec în dinamism, se apelează la configuraţii naturale, la forme de relief, cum le definesc manualele şcolare. Nu numai la cele care, prin natura lor, sunt dintru începuturile mitice investite cu principii de comunicare şi parcurgere, apele; mă refer desigur, la Dunăre, şi nu numai la ea. Dar, în cazul acesta, frumosul şi mutilatul nostru fluviu este, totuşi, cel mai important. Mutaţiile politico-ideologice sunt multiplicate şi la stările mai puţin supuse schimbărilor şi mişcării - munţii Balcani. Avem, nu-i aşa, o Europă Balcanică, şi, odată cu ea, un întreg repertoriu de referinţe de bază, din cele mai variate, cea mai larg răspândită fiind Balcanii = Butoiul de pulbere al Europei.

Ai dreptate, este de necrezut cu ce rapiditate şi cu ce consecinţe astfel de etichete, teorii, şcoli de gândire, concepte, sintagme, etc. fac durabile cariere şi se încrucişează, deloc armonios (nici n-ar avea cum) în mentalul elitar şi operaţional al *euro-conceiverilor* (noştri), chiar dacă ei nu au pus vreodată piciorul în Europa, necum prin aceste atât de supralicitate componente ale ei. Cred şi eu, ca tine, că europenii, ar fi timpul şi locul (popasul) să se cunoască mai bine pe ei înşişi şi, totodată, lucid, unii pe alţii. Proiectările mentale, solid ideologizate, ne pot plasa fără întârziere, într-o *Realitate Virtuală* de un concret fără ieşire. Am avut destule astfel de realităţi, nu mai este de dorit să le adăugăm noi orbite. Dintre cele două surori, memoria şi istoria, eu cred, ca şi tine, că prima este cea înţeleaptă, iar cea de a doua poate învăţa.

Unde este țara mea, România, în toate astea? Aş fi înclinată să zic, în toate, după istoria şi geografia celor care, îmi permit să afirm, habar nu au despre ce vorbesc sau, mai rău, vorbesc cu intenții ce nu sunt, în nici un fel, benefice vreunei Europe. Îmi aminteşti că, în cazul României, putem şi trebuie să includem şi un alt element geo-strategic (şi nu numai, aş spune eu) Marea Neagră. Mai rămâne de văzut ce facem cu Carpații, întrebi tu, oarecum retoric, dar, de fapt, foarte realist. Ce pot spune? Dacă ne referim la aceleaşi preocupări pe care le-am vrea şi inteligente şi integraționiste, realiste şi benefice, găsim România în numitul Grup de la Helsinki (!), configurat, sau prefigurat din decembrie 1999 şi care este: România, Bulgaria, Letonia, Lituania, Slovacia, geometrie economico-politică din care nici Dunărea, nici Marea Neagră, nici Carpații nu pot fi scoase, dar în care ele nu sunt nici circumscrise.

Mai sunt şi Balcanii, cu toată faima de care sunt însoțiți, numai că ei nu au trecut *niciodată* Dunărea, nici nu o s-o treacă, deci, nu au cum, într-o lectură cât de cât avizată, să includă România. Mă întrebi de ce este văzută România ca o țară balcanică; aş răspunde că dintr-o carență nu de informație, ci de educație şi de memorie, a celor care o situează astfel.

Şi acum, pentru a nu face din această scrisoare una prea extinsă, chiar dacă nu răspund la toate solicitările tale, să ne întoarcem la folclorul nostru. Adică, la una din constituentele patrimoniului nostru cultural-spiritual, pe care, de mult timp, îl îndrăgeşti şi cauți să-l cunoşti, să ți-l apropii; prin care, cum singur spui, ca într-o inițiere blândă, (*douce*, zici tu), te descoperi ție însuți, prin prezența celuilalt.

Să vedem cum ne regăsim de data aceasta. Nu mă uit acum la o epopee, genul epic, de fapt, nu mă atrage, chiar încerc să mă țin departe de el. Totuşi, mă opresc la un basm fantastic. Povestirea, ca şi actul povestitului au, pentru mine, o desfăşurare tainică, una ce este accesibilă prin cele mai sensibile registre ale memoriei celui care a ascultat şi a deprins din înțelepciunea ei puterea cuvântului. Basmul de acest tip este dincolo de genurile literare, el se spune singur, chiar fără audiență istorică, suscită în sensibilitatea şi în conştiința noastră simplitatea rosturilor împărtăşite.

N-o să-ți povestesc aici toată acea vreme a unei zile-nopți în care, undeva, o femeie a născut patru feciori. Le-a pus la fiecare nume, după momentul în care au venit pe lume. Unul era Apusul, altul Miazănoapte, al treilea Răsăritul, cel din urmă Miazăzi. Vezi că se ținuseră şi ei după mersul Soarelui, cum altfel? Numai că, de îndată ce s-au aflat slobozi din pântecele mamei, fiecare s-au şi pornit la drum, într-o parte a lumii, după rânduielile din alte porunci. S-a trezit biata femeie singură, că bărbatul ei era dus departe la lucru, erau săraci, zice povestea. Avea femeia acolo, cu ea, în casă, cămaşa ce o purtase la facerea pruncilor, îi era dragă şi se întreba ce putea să facă cu ea, dar mai ales, cum să-i aducă pe năzdrăvani acasă. Că erau năzdrăvani copiii. De abia ieşiți din sânul ei, fiecare crescuse ca din apă… Acum erau patru feciori în toată firea. Şi nici măcar nu ştiau că sunt frați. Şi uite minune ca în basme! Pe rând, au prins a veni acasă. S-ar fi bucurat femeia, doar că tot nu i se arăta a bucurie. Cum ajungea unul acasă, că soseau după rândul naşterii, cum se trântea pe pat şi adormea ca mort. Când să fie toți şi să le poată spune femeia ce şi cine erau, prindeau să se trezească, dar tot pe rând, şi uite aşa, povestea, adevărată ca toate poveştile, merge înainte.

Până odată, când a luat femeia cămaşa aceea, a întins-o frumos pe patul cel mare şi unul câte unul, au venit cei patru feciori de s-au culcat şi au adormit buştean. Mama, încet, a luat un ac cu ață şi, fără să-i trezească, i-a cusut pe toți patru în cămaşa fermecată. A dat unul să se scoale, apoi altul, al treilea, cel din urmă, în zadar. Până nu au aflat cu toți că sunt frați buni, nu i-a lăsat femeia să iasă din cămaşă. Şi de atunci, zice povestea, în locurile acelea sunt bune rânduielile ceasurilor, zilelor, vremilor, între toți oamenii, fiindcă timpul, chiar şi cel al firii (naturii), simte inima omului.

Erau, pesemne, tot după o vorbă de la noi, pe atunci, vremi de inimă curată. Una este dacă asculți o poveste ca asta, dacă o auzi, cu adevărat, alta este dacă o citeşti la repezeală şi fără luare aminte, iar dacă o scrii fără să mai ai cămaşa, să ştii cum să o coşi în una, se aleg vremi şi suflete despărțite, inconştiente. Cum dormeau frații aceia, ca morți.

Ca întotdeauna, aştept să-mi scrii, cu promisiunea că-ți voi răspunde, fie şi cu oarecare întârziere, dar cu aceeaşi prietenie şi apropiere peste locuri.

timpul omului

Atunki kând a murit Moșkiŏ, aŭ ynnit
Ozuvdule Și aŭ ajăbit lotul tzanslor mal
dintzănul kŭ arpe dulka, întzănul kŭ arpe
bozzatoe, du bekziui, ŭn ŭlkioz kŭ lotkrimi
– du ka plânoje? aŭ întzubat Ozuvdula.
– Il plânoz

ye Moșkiŏ,
a mŭrzmŭz- -at lotul. El
măi da miz- -aza, în fond
kŭ uzuri bin- -azul Kozză
i zu tuori ko- -ntumplu foă
r mubizuv da azzoozu.
Moșkiŏ uzor pzimob? – Sinu Ifui moui
binu kr finu pozbzŭmobuzoŭ Ozuvdula. Ru
mozlŭzila tolu dooz bŭ arluker el în pinkoe
zi zi Lotkul tolkŭ ŭn timp. – Il plânoz
ye Moșkiŏ, doz nu mi'am dat nikioda-
-ie bŭoamu ke uzor pzimob, ki zumtzŭ kŭ
în vdoŭntul azilor bŭi uzdaoit zzozziumi

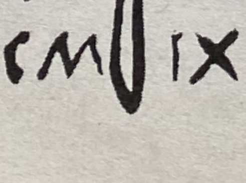

DESPRE CRIZA ŞI DECADENŢA LUMII

în care Marcel Petrişor arată că nu-i uşor să-ţi laşi averile şi mândria la o parte şi nici să-ţi înfrângi unele pofte într-o lume în care, tot mai multe fiind posibile, încearcă să fie tot atât şi de permise

În accepţia obişnuită a cuvântului criză lumea înţelege de obicei un fel de lipsă. Dar nu una obişnuită, adică lipsă de ceva mărunt, ci lipsă de ceva important, de ceva fără de care nu se mai poate. Un ceva însă fie de ordin material, fie sufletesc sau spiritual, dar despre care anticii spuneau c-ar fi fost la-nceputul începutului, *ceva ce era atunci şi care, dacă n-ar fi fost, s-ar fi născut, iar dacă s-ar fi născut, ar fi fost cu neputinţă să nu se nască din ceva*. Cam aşa gândeau cei de dinaintea lui Socrate în începânda lume greacă şi precreştină în care acel ceva încă nu se definise prea bine. Să vedem însă ce se întâmplă azi în lumea noastră cu aceste lipsuri?

Lipsa materială, lipsa a ceea ce e nevoie să fie consumat pentru ca viul să poată dăinui, când ajunge la apogeu devine criză. O lipsă foarte gravă adică, lipsă a cărei cauze sunt, dacă nu chiar necunoscute, în orice caz greu de înlăturat. Iar lumea ce face atunci? Două lucruri: ori rabdă până la dispariţia ei de la sine, ori se refugiază într-un alt domeniu sau spaţiu în care, fie că lipsa dispăruse, fie că, în acel domeniu sau ţinut, nici nu fusese sau existase o astfel de stare. Este cazul – în istoria omului de pretutindeni şi mai ales a celor de la începuturile ei – a marilor strâmtorări economice, şi a perioadelor de perindare sau migraţie a popoarelor dintr-un loc într-altul. Căutarea de fapt a ţinuturilor fără lipsuri sau crize materiale ori a cetăţilor în care, grija şi nevoia să nu-şi aibă locul sau să existe într-o cât mai mică măsură.

S-ar mai putea însă petrece şi altceva. Din marea lipsă sau criză materială neputând găsi ieşire într-un alt domeniu, în care aceasta să nu existe, lumea să se refugieze într-un alt plan, în cel spiritual, unde să afle totuşi o compensaţie. Când însă se iveşte şi-n acest domeniu lipsa a ceea ce a fost cândva căutat şi apoi găsit apare şi aici, tot la apogeu, criza spirituală; adică lipsa a ceva ce a satisfăcut cândva o nevoie compensatorie.

Aşa îi succede scopului material atins, idealul, mult sau chiar inconştient căutat, pentru ca-n cele din urmă, şi acesta să-i fugă omului dinaintea ochilor nelăsându-se prins de el o dată pentru totdeauna. Aşijderea apoi, căutătorii zeului pentru cetate, alungarea lui. Şi exemplele pentru aceste căutări a ieşirii omului şi a societăţilor din crize, sau pentru soluţionarea ori evitarea lor, în antichitate le găsim în încercările de realizare a unor cetăţi arhetipare, ceva mai târziu (în Anglia) a unei cetăţi utopice, iar în vremurile noastre în marile proiecte comuniste sau mondialiste ori globalizatoare (holiste), cum li se spune mai savant. În perspectivă creştină am zice oscilaţii între diverse cetăţi terene (*sivae diabolicae* cum le numea Toma d'Aquino), cea celestă sau divină, nefiind nici măcar băgată în seamă).

De unde însă eşecurile atâtor încercări mai mult sau mai puţin realizate? Şi răspunsul sau răspunsurile ni le dă tot istoria atunci când o cercetăm atât în proiectele cât şi în realizările sale.

În antichitate (ne spune Platon în Critias), modelul unei cetăţi perfecte, concepute arhetipal pentru a evita decăderea, disoluţia sau dispariţia, l-a oferit Atena şi acea faimoasă *Atlantidă* cu care a şi intrat în conflict. Cetăţi fără probleme, dar numai atâta vreme cât cetăţenii lor au respectat anumite conveniente sau legi după care se şi constituiseră. Ce le-a adus însă pieirea sau când au intrat ele în criza premergătoare sfârşitului?

Pentru Atena, cetate terestră – bine proporţionată, limitată şi închisă, cu trei clase sociale (aşa cum sunt descrise ele în Republica), armonios colorate, decăderea a început o dată cu apariţia hybrisului, a păcatului altfel spus, păcat constând în nerespectarea principiilor constitutive ale cetăţii. Dispar treptat virtuţile, se observă deci lipsa lor; şi cu aceasta începe criza – substituite fiind de aviditatea unei expansiuni teritoriale, de o creştere nesănătoasă a gustului de mărire, a dorinţei de dominare, a luxului, a îmbogăţirii nemăsurate. Pe scurt, lipsa virtuţilor arhetipale a favorizat apariţia păcatelor, care au dus la prăbuşirea cetăţii. În Atlantida, de al cărei model se serveşte Platon în elaborarea Republicii, lucrurile au stat la fel.

Pierderea sau obnubilarea moralei a dus la exacerbarea dorinţelor expansioniste, a fantasmului puterii, a unor creşteri nemăsurate a posibilităţilor tehnice şi a bogăţiei care, pe baza multiplicităţii posibilului generat de ea, a dus şi la neîngrădirea permisibilului. Or, unde mult este posibil şi totul permis, lipsa măsurii duce la dezechilibru. Oare nu se spune că, orice dorinţă împlinită, după aceea, izbucneşte şi mai tare?

Pe parcursul istoriei, acelaşi lucru s-a produs apoi şi cu Roma şi cu toate imperiile bântuite, înainte de cădere, de aceleaşi crize. Fapt care, în secolul al XV-lea, îl face pe Thomas Morus să conceapă Utopia. O cetate sau un loc (*toposul* inspirat de greci), într-un undeva nedefinit în care organizarea societăţii să se facă nu atât pe baze arhetipale, cât raţionale. O raţionalitate însă socială zice T. Morus, bazată pe o igienă mentală şi fizică perfectă, pe o puritate a gândului, a limbajului şi a moravurilor, asigurate, în integritatea lor şi de o neapariţie a claselor sociale, în urma nedivizării muncii (fiecare ins al Utopiei trebuind să facă de toate) şi de imposibilitatea imixtiunii străinilor în *Utopie*, aceasta refuzând şi accesul străinilor pe teritoriul său. O utopie deci, autonomă şi autarhică în acelaşi timp (autarhia exercitându-se printr-un control sever al populaţiei) şi-n care, neexistând diviziunea muncii, nu putea exista nici dezastruoasa diversificare a populaţiei în clase sociale.

Rezultatul utopiei? Crearea unui cetăţean conştient de faptul că trăieşte într-o cetate perfectă, tutelară şi atotprevăzătoare ca o mamă, şi care nu-i cere copilului în schimbul asigurării securităţii căldurii şi mâncării, decât renunţarea la libertatea individuală şi la orice dorinţă nepermisă de ea.

Un proiect deci de încheiere a istoriei şi de excludere a oricărei transfinitudini a ei. Umanist însă şi lăsând în urma lui, ca toate umanismele şi utopiile, drum liber tentativelor unor realizări al căror preţ nu s-a putut măsura decât prin hecatombele victimelor (vorba lui Berdiaev apropo de *calităţile* utopiilor) şi, tot ca proiect, nici realizat decât imaginar de T. Morus, iar pe parcursul vremii, devenit chiar dezastruos, prin ceea ce a sugerat Utopia unor *binefăcători* ai omului. Altfel spus o altă mare încercare umanistă, înscrisă şi ea în şirul celor ce, încercând să soluţioneze crizele sau impasurile istoriei, n-a reuşit decât să le amplifice.

Proiecte terestre şi deci diabolice, ar spune un tomist; cele celeste sau divine aparţinând însă cui? Religiilor, ar răspunde însă emulii credinţelor. Şi nu fără temei. Dar nu ca proiecte de cetăţi sau împărăţii terestre (pentru că Iisus spune că ***împărăţia mea nu-i din lumea aceasta***), ci ca revelări a ceea ce trebuie să se respecte şi să se facă în vederea evitării crizelor, a impasurilor, a relelor şi nenorocirilor din lumea aceasta, precum şi a unui mod de a fi pentru ca, în lumea de dincolo, raiul, atât de generos făgăduit de utopii şi ideologii pe lumea aceasta, dincolo, în lumea cealaltă, să poată satisface pe deplin sufletele fără a mai fi nevoie să se recurgă pentru aceasta la nici o asigurare ştiinţifică.

Şi de ce nu, când Bunul Dumnezeu, chiar izgonit din *Cetate* ne-a lăsat totuşi zece porunci de împlinit cu străşnicie şi o listă completă a păcatelor ce nu trebuie săvârşite tocmai pentru a nu intra în *diferite crize*. Ba mai mult, ajunşi la fundul *căderii*, ne-a trimis şi un *exemplu viu*, din păcate însă atât de greu de urmat. Pentru că nu-i uşor să-ţi laşi averile şi mândria la o parte şi nici să-ţi înfrângi unele pofte într-o lume în care, tot mai multe fiind posibile, încearcă să fie tot atât şi de permise.

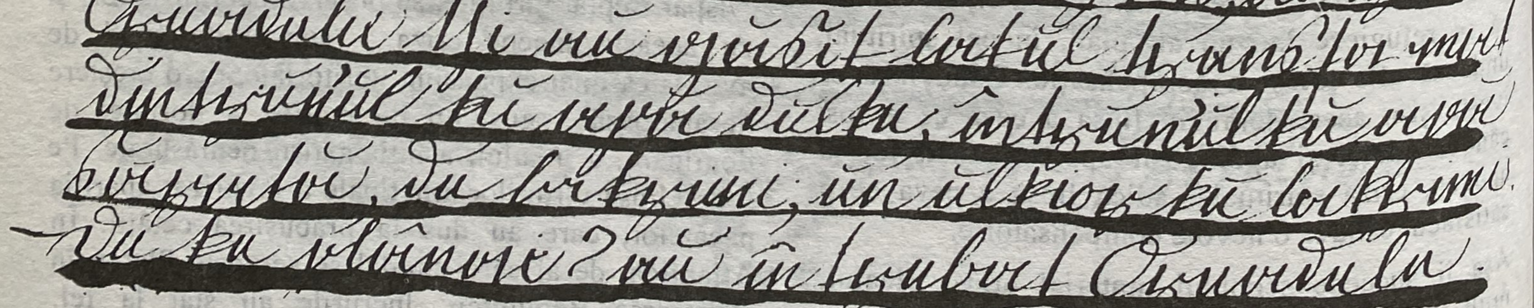

DESPRE TIMPUL ŞI MISTICA NEAMULUI

unde Adrian Botez va vădi că adevăratul ţăran e cel care nu trădează mistica pământului, iar adevăratul intelectual e cel care nu trădează mistica spiritualităţii neamului - pentru a îmbogăţi spiritualitatea umanităţii

Timpul Neamului Românesc nu se măsoară cu grabele apocaliptice (aşa cum îl măsoară neamurile vestice): el, Timpul Neamului Românesc, se măsoară cu Soarele şi Luna, cu ochiul clipire, cu sufletul. Se măsoară cu mulţumire şi împăcare sufletească – sau cu nemulţumirea şi zbuciumul (nu unul năuc, ci unul adânc sufletesc). Încă se măsoară cu roada pântecului şi cu roada pământului. Încă se măsoară pe tâmpla uşii: cât a crescut, în raport cu lemnul cosmic, în raport cu intrările şi ieşirile vieţii din lume (după poruncă divină) – copilul omului.

Serviciile la oraş, navetele pentru o foarte vagă slujbă, goana după câştig mai mare (necumpănit cu măsura *Dreptei Fiinţe* a sufletului) – au frânt *Copacul Crucii* din inima oamenilor, le-au stins, ca de furtună, icoanele – au întors pe dos, au năucit spiritele oamenilor. Românul are un ceas interior (infinit mai precis decât maşinăriile lumii), un ceas fără fierul demonic şi fără rotiţe: e ceasul anotimpurilor, ceasul luminii şi întunericului, al cocoşilor, al Soarelui şi al Lunii – ceasuri subordonate scopului rodului, al împlinirii misiunii de viaţă şi de iluminare, de pe pământul tot mai aburit de toate întunecările şi întunecimile.

Şi nu se grăbeşte românul nici la rod, nu siluieşte până la artificializare timpul rodului; rodul va ieşi din contemplare şi din dreapta chibzuinţă. Dacă nu în roata aceasta a anului – atunci în cealaltă roată. Dacă nu în roata de aici – atunci în roata de dincolo, roata cea sfântă. Roata este sfântă – nu capriciul, sub chip de voinţă falsă al omului. Omul care aparţine spiritului strămoşilor (căci, în definitiv, aceasta e percepţia noastră, în legătură cu *spiritul neamului*), are pipăirea tuturor lumilor (posibile şi imposibile) la care, prin graţie, l-a făcut şi-l face părtaş (dacă respectă regulile spirituale) Dumnezeu.

românul
nici
la rod
nu siluieş
până la
artificializ
timpul
rodului

Este un timp de trăit, un timp de nuntit, un timp de rodit – şi, fireşte, un timp de murit. *Toate la timpul lor.* Minunat şi extrem de exact (prin inexactitatea lui, ca o boare mistică, divină) acest adevăr. Câtă grijă, serioasă şi trează, pune Românul (acest "primitiv", *tatăl înţelepţilor lumii*) în drumul vieţii către moarte: nu uită nimic din ceea ce trebuie trăit – pentru a nu scăpa nici un amănunt al modului cum trebuie murit. Doar împăcând toate grijile – a fi sigur de împlinirea *rostului*, a misiunii sale pe pământ.

Lăsaţi diavolului "productivitatea" muncii, ca asasinare multiplă; crimă asupra ritmului cosmic al omului, siluire a diverselor forme materiale (care sunt distruse *disproporţionat*, faţă de capacitatea lor *naturală* de autosacrificiu, în vederea *rostului divin*, (deci a re-spiritualizării lor, progresive, prin datul lor interior), unilateralizare şi sărăcie demonică a plinătăţii şi eternităţii *rostului*: totul se mişcă (de fapt, este mişcat, prin consimţirea noastră complice, prin indiferenţa noastră spirituală – de către forţele ahrimanice) spre falsa şi demonica ţintă a *profitului-ban*.

Ţăranul s-a mişcat – şi trebuie lăsat iar să se mişte – spre ţelul polar: *viaţă-moarte* – din conjugarea misticelor demersuri pentru viaţă şi pentru moarte, răsărind, ca un fruct de aur, rostul omului pe pământ. Iar din unirea mistică a Rosturilor Neamurilor – se naşte Făt-Frumosul: rostul omului pe pământ.

Lăsaţi ţăranii **să fie** – şi, apoi, să fie iar ce-au fost: fii ai Pământului, de care să asculte ca de singura lor mamă bună. De fapt, pe mama noastră bună, a tuturor – a noastră mamă, pe care, în fiecare zi, o otrăvim cu perversitatea noastră - o sugrumăm, cu egoismul şi indiferenţa noastră rece, satanică.

Lăsaţi ţăranii să întârzie, cât mai mult: ei întârziind pe la icoanele sfinte ale Pământului, cu rugăciunile *rostului*, ne vor salva şi pe noi, rătăciţii în *labirintul grabei satanice – graba de nerost*. De disperare şi orbire.

Ţăranii sunt *ochii lui Dumnezeu pe pământ*. Striviţi aceşti ochi – şi, apoi toată mişcarea voastră în lume va fi doar zvârcolire oarbă, în trup de Satană şi cu *rost de Satană*: vom distruge, în zvârcolirea oarbă, tot

ce-i în noi acum încă bun – şi tot ce ar trebui să fie în noi, prin reînglobarea cosmică – *atunci*, la Judeca divină.

Nu mai huliţi, orbilor, încetineala aceasta ritualică (*încetineala-ritual*), încetineala-căutare, metodică înţeleaptă, a căii de reunire cu Dumnezeu. Sancţionaţi, mai curând şi cu folos, nechibzuinţa şi gra sinucigaşă (ucigaşe de seninătate a Cerului) – prin care, înţelegeţi o dată, vă predaţi necondiţiona Satanei.

țăranii sunt ochii lui Dumnezeu pe pământ

La Judecată, Sfântul Dumnezeu nu vă va întreba câte lucruri aţi apucat să faceţi – ci vă va întreba ce fe de lucru aţi făcut. Vă va întreba dacă aţi făcut singurul lucru pe care l-a cerut mereu, cu insistenţă, de noi – prin toate semnele, pe care, îndrăciţii de noi, am refuzat, cu superbie, să le înţelegem: dacă a urmat *chemarea sufletlui*, pe care suflet vi l-a dat drept călăuză, spre împlinirea acelei unice fap rotunde, ca rezultantă a tuturor micilor, dar bine îndrumatelor, de suflet, gesturi: *rostul vostru pe pământ*

Nu-I arătaţi cadavrele grabei bezmetice – aduceţi la picioare Pruncului Sfânt înţelegerea propriei fiinţe Nu furiile descreierate I le veţi pune la picioare - ci râsul naiv, surprins şi copilăresc, al *descoper luminii* pe care El v-a plantat-o, secret, în străfundul fiinţei voastre: să vadă: - vrednici sunteţi, au ba, găsiţi singurul ROST al trimiterii voastre în lume.

Opriţi maşinile infernale, cu o docilitate suspectă de ele – stingeţi focurile demonice, risipiţi fumuri otrăvite – opriţi ceasurile Satanei, care măsoară câtă vreme v-a mai rămas, până să-i cădeţi pra definitivă. Şi apoi, după ce aţi scăpat de ticăitul metalelor rele, după ce aţi scăpat de ticăitul vorbelor rele ale agenţilor Satanei (care îmbracă, perfid, chip de oameni-afişe, de savanţi scriitori) – ascultaţi-v bătaia, năvalnică spre stele, a inimii, *romantismul*. Dar romantismul acesta este sublimul realism divin.

Apoi, încet, ca atunci când luaţi, fără nici o pripeală, Sfânta Împărtăşanie: deschideţi ochii. Veţi vedea, sfârşit, lumina. Lumina este timpul adevărat, iar inima este *potirul* în care v-a dat Dumnezeu, spr păstrare tainică şi rodnică, timpul-lumină: deşteptarea sufletului nostru. Învierea!

Neam al Omului, deşteaptă-te în *timpul adevărat*! Învie! *Lazăre, vino afară*! Uită, ca pe arătarea noapte a Satanei – timpul fals, al nechibzuitelor grabe de a te uita pe tine şi de a-L uita pe Dumnezeu.

*

timp de mii de ani a existat conştiinţa neamului

Timp de mii de ani a existat conştiinţa apartenenţei la neam (o mistică a sângelui tribal – mistică pr care inima şi mintea se supuneau aceleiaşi credinţe şi aceleiaşi limbi – aceste forţe fiind înglobate, mod organic, într-o comunitate de semne).

Apoi, pe măsură ce semnele credinţei îşi pierdeau semnificaţia, adică spiritul pierdea aderenţa interiorul formelor (şi gestul rămâne gest, fără să antreneze cosmicul, lipsindu-l pe om de fiinţa dumnezeiască) – a rămas, totuşi, instinctul de apartenenţă la *moşie*, adică la o mistică a pământului, entitate spirituală imediată - mioapă, în raport cu cosmosul.

A rămas instinctul de apartenenţă la o limbă anume, la o realitate anume (la o Biserică instituţionaliza concretizată de nişte date interioare, specifice unui anume perimetru spaţial şi spiritual, de neînlocu pentru fiecare NEAM). Biserica ortodoxă, spre exemplu, nu este aceeaşi, ca atitudine interioară, dar şi semne exterioare, pentru fiecare neam ce se revendică de la ortodoxie: sunt mari deosebiri spiritual atitudinale între ortodoxia românească, cea grecească şi cea slavă, vorbind doar de zona europea Echilibrul interior al românului, veşnic situat în mijlocul unei seninătăţi native – este exteriorizat *bisericuţe zburătoare*, cu forme zvelte, graţioase, aerisite şi absolut lipsite de ostentaţie (cum lipsit ostentaţie este şi gestul crucii, la români – cumpănit şi făurit cu gesturi lente, de obicei) – în violen opoziţie cu trufaş-imperialele lăcaşuri sfinte ale slavilor şi cu gesturile lor pătimaşe, largi, ostentative, ale însemnării crucii. Grecii ortodocşi îşi ştiu meteahna *alunecării* spirituale – şi de aceea vor să se ascund sau să se ferească, prin biserici ca Meteora şi în general, complexul sacral de la Muntele Athos trădează vie nelinişte, în legătură cu profunzimile propriului sine – sine care, de atâtea ori, i-a trădat, le-a juc feste, le-a creat renumele de popor viclean şi alunecos, instabil. Veninos, cu paranoia şi tiran disimulate în *credinţă*.

Astăzi, tineretul (şi nu doar...), în România (şi nu doar....), trece prin cea mai gravă criză spirituală posibilă: nu mai are nevoi (zice el) de apartenenţa la un neam – şi această negare este tradusă, în plan profund, prin negarea oricărei mistici pozitive: neagă atât mistica cosmică a sângelui, cât şi mistica cuvântului, a pământului etc. (Bineînţeles că este dirijat, în mod subtil sau mai puţin subtil, de către cercuri internaţionale, cu susţinere internă – cercuri care, ele însesi, aparţin, esenţial, zonei mistice negativ-distructive). Tineretul (şi nu numai....) vorbeşte prost, numai cât să comunice nevoi fiziologice rudimentare de gândire, pentru stârnirea unor stări de veselie ori mânie (ca surescitări nervoase), de excitaţie sexuală etc. Dispare, vertiginos, simţirea (sentimentele pure, intuiţia, ca punte spre sacralitate). Acest tineret nu-şi dă seama că-l bat toate vânturile, că-l înglobează, în sistemul lor de semne, neamurile "naţionalist"-satanice (e vorba de semnele neantului spiritual, semnele antispirituale: însemnele dimensiunii luciferice ale economicului şi mercantilismului, auto invadatoare). Nu-şi dă seama că îmbracă portul altora, vorbeşte vorba altora, mănâncă şi bea băutura altora, gândeşte şi crede ce gândesc şi cred alţii (şi aceşti *alţii* nu reprezintă o spiritualitate superioară, ci, dimpotrivă, reprezintă antispiritualitatea Satanei: îmbrăcămintea, vorba, mâncarea, băutura, aşa-zisa "credinţă" a altora – şi, clar, o vorbă de american – cei mai agresivi antispiritualişti din lume – ei bine, toate acestea poartă semnul de neconfundat al neantului, căci în mod silnic şi parodic, tind la o aplatizare, pretinsă "modernizare" – la o desemantizare grosolană, pretinsă ca solidaritate spiritual-umană etc.). Ca o contrapondere (deocamdată extrem de firavă, necoagulată suficient, din păcate) la acest proces de infiltrare a mediului românesc cu miasme satanice – s-a născut în România mişcarea tineretului naţional-creştin (după modelul proto-spiritualităţii legionare, din epoca interbelică).

astăzi tineretul trece prin cea mai gravă criză spirituală

Întorcându-ne la discuţia despre procesul de descompunere spirituală, în cadrul actual, din România – trebuie să constatăm cauza: existenţa (ca impunere agresivă, dinafară, cu susţinere dinăuntrul corupt, mai ales la nivel social-politic, al ţării-naţiune) a unui „naţionalism" economic materialist, ca antinaţionalism, ca satanism, negator al diversităţii, în unitate, a lui Dumnezeu: acest pseudo-naţionalism satanic (impus prin economicul cel mai grosolan, prin idolatrizarea banului) sufocă naţionalismul autentic, spiritual. Pentru a fi naţionalist spiritual, pentru a nu te bate toate vânturile altora (vânturi-furtuni, care, de obicei, în acest secol XX, au componente luciferic – ahrimanice), deci, pentru a avea identitate spirituală (care să determine şi o identitate materială, o forţă economică naţională, forţă alimentată de elemente sănătoase, conforme cu natura *neamului*) şi a nu fi subjugat de semnele altora – semne încărcate, de obicei, de antinaţionalism satanizator - trebuie să faci mari eforturi spirituale. O muncă intelectuală pură nu este de ajuns: intelectualii sunt alt fel de ignoranţi decât vulgul (în plus, prin intelectualizare excesivă a unor elemente care ţin de spiritualitatea divină sau de intuiţia inimii, se introduce, în mod foarte periculos, elementul de pervertire, de confuzie interioară, de suficienţă şi trufie satanică), devenind cosmopoliţi, înainte de a-şi da seama cine sunt – ce sunt, de fapt, în esenţa, în profunzimea lor interioară. E nevoie de intuiţia *spiritului neamului* – şi această forţă nu se poate dobândi decât printr-o re-iniţiere în semnificaţia de dincolo de semnele lăsate goale, în trecut - re-iniţiere în clocotirile spirituale de dincolo de cuvintele reci, secate de semantica divină - re-iniţiere în modalitatea existenţială *credinţă*, dincolo de orice formalism.

naţionalismul economic materialist este satanism

Neam nu se mai numeşte mulţimea care se şterge din palma lui Dumnezeu, ne mai deosebindu-se de celelalte neamuri - dar nu aducând vreo contribuţie, în cadrul unei solidarităţi universal-spirituale – ci pur şi simplu, dispărând din peisajul multicolor şi multiform al lumii. Neam se numesc iniţiaţii (spiritual), şi care vor, într-o măsură sau alta, să se iniţieze în *mistica neamului.* Adică, mai exact, neamul nu mai există cantitativ, ci strict calitativ. Orgoliul de a fi, de a însemna ceva în faţa lui Dumnezeu – orgoliul paradoxal, orgoliul smerit, de a fi împlinitorul misiunii – misionarul neamului (orgoliul de a scrie litera neamului tău, în cartea lui Dumnezeu, pentru a putea Dumnezeu să citească lumea creaţiei sale, şi s-o îndrepte, nu s-o piardă, în Apocalipsa) - orgoliul acesta nu-l mai au decât câţiva.

O esenţă umană, o elită spirituală ascunsă. Neam nu mai înseamnă *proşti, dar mulţi* - ci puţini şi iniţiaţi. Astfel, *Cartea lui Dumnezeu*, probabil, se clarifică, în registrul mistic. E mai aproape de re-îndumnezeire această reducere a neamurilor la *pura calitate*. Există o oligarhie antispirituală internaţională (şi internaţionalistă, ca acţiune de influenţare) masonică - trebuie să re-trezească la veghe şi datorie sacră - oligarhia spirituală naţionalistă şi spiritualistă creştină.

Oligarhia spirituală naţionalistă - şi turma. Acesta este rezultatul operaţiunii mistico-reducţioniste, de care am pomenit mai sus. Dar se iveşte, imediat, întrebarea: e necesară turma - şi de ce? La ce mai sunt bune populaţiile cantitative – când am avea iniţiaţi întru neam – calitativi.

neam nu mai înseamnă *proşti, dar mulţi*... ci cei cu spirit treaz, cu spirit şi orgoliu misionar

Răspunsul aproape că se impune de la sine: nu poate exista păstor, dacă nu există turmă. Da, trebuie să existe, ca realitate necesară, turma fără (sau aproape lipsită de) ale iniţiaţilor, cât şi, implicit ale neamului, ca entitate divină, lăsată-încredinţată, spre identitate naţională: prin contrast, se vor preciza mai bine coordonatele de fiinţare – atât exprimare iniţiatorilor. Se va preciza, prin contrast faţă de existenţa şi mentalitatea gregară a neiniţiaţilor - rostul neamului, misiunea sacră a neamului, ocrotit de Arhanghel (în cazul românilor: Arhanghelul Mihail). Numai prin menţinerea tensiunii constant acute între oligarhia spirituală şi masa gregară – se va putea îndrepta neamul spre Judecata de Apoi, unde va trebui să dea seamă de *împlinirea rostului său în lume.*

Neam nu înseamnă pace: înseamnă stare de luptă continuă, între ignoranţa gregară a maselor în curs de ştergere (cu voinţa de ştergere a identităţii, de renunţare la misiune) şi intuiţia misionară (voinţa iniţiaţilor de a păstra *rostul neamului*, pentru a nu ne face neamul de râs, la Judecata lui Dumnezeu).

Iniţiaţii nu sunt, neapărat, dintr-o tagmă anume: nu ţărani neapărat (ţăranul, în adevăratul sens al cuvântului, a dispărut, aproape total, printr-o strategie a elementelor ahrimanice, strecurate în sânul naţiei noastre), nu intelectualii neapărat. Nu. Sunt cei cu spiritul treaz, cu spirit şi orgoliu misionar – în raport cu entitatea metafizică a neamului.

Naţionalismul, azi, e o revoluţie spirituală, cu atât mai profundă, cu cât e mai tăcută, mai înverşunată şi mai mistică. Cu atât mai profundă, cu cât e o revoluţie paradoxală: e o atitudine prin care se redobândesc şi păstrează - nu se schimbă începuturile omului (se readuc, în umanitatea despărţită şi, prin aceasta, îmbogăţită: rostul, misiunea) – nu se schimbă, în neant, totul.

Până când va dura războiul surd între elita misionară – şi turma-popor? Până când va fi dezgropat, din *spiritul mistic al neamului*, în întregime, rostul neamului. Atunci, ca dintr-un potir plin ochi cu mir, se va revărsa de neistovitul Sfânt Duh, care va produce revelaţia globală. Turma şi Elita se vor uni sub acelaşi har – şi vor păşi într-o lumină comună şi specifică, *lumina rostului neamului*, în lumina lui Dumnezeu, la Sfârşitul Lumii, la Judecata Luminilor, pentru a se reface atotînglobatoarea întoarcere în şi întru Dumnezeu. Până atunci, însă, mari nemulţumiri, hule, înjosiri şi războaie (gălăgioase sau mut-înverşunate) se vor duce în sânul neamurilor cu oligarhii naţionaliste. Dar oligarhia spiritual –naţionalistă nu trebuie să cedeze, cu nici un preţ, în faţa turmei – căci cedarea înseamnă pierderea rostului mistic al neamului: înseamnă, deci, furarea-sărăcirea, cu bună ştiinţă, a viziunii-Dumnezeu - înseamnă, deci, trădarea faţă de Dumnezeu.

Misiunea trebuie îndeplinită, fie şi cu preţul morţii multor oameni. Căci Misiunea este însăşi dumnezeirea. Plata sângeroasă e pentru mântuirea neamului, pentru regăsirea lui Dumnezeu. Deci, este necesară la modul absolut.

Vor muri oameni din neam, ucişi de oameni-turmă, din interiorul neamului! Vor muri oameni dintr-un neam, ucişi de oameni din pseudo-neamuri, infiltrate de spiritul ahrimanic. Misiunea, rostul - au prioritate absolută, faţă de arătarea instabilă, pur fizică, a indivizilor - căci moartea pentru ca Dumnezeu să nu fie trădat, pentru ca Dumnezeu să fie re-îmbogăţit cu spiritualitatea neamului - duce, deci, nemijlocit, la nemurire, la mântuire.

Misiunea este, deci, supraindividuală, individul iniţiat trebuie să accepte ideea autosacrificiului. Mădularele lui Hristos sunt neamurile (rosturile mistice ale neamurilor.). Fiecare neam conţine o picătură din sângele potirului Graal. Şi, pentru această picătură, fiecare neam îşi făureşte un potir Graal al său. La judecata neamurilor, toate picăturile de sânge se vor recontopi în lumină, toate potirele se vor topi în *potirul mântuirii divine.*

Adevăratul ţăran e cel care nu trădează mistica Pământului. Adevăratul intelectual e cel care nu trădează mistica spiritualităţii neamului – pentru a îmbogăţi *spiritualitatea umanităţii.* Nu poţi îmbogăţi (mistic) decât dinspre centru – spre centru: trebuie să vii dinspre *inima-neam* (mistic – pământească) – spre *inima-Dumnezeu* (mistic - celestă).

DESPRE CHIPUL CREŞTIN ŢĂRĂNESC AL LUI DUMNEZEU

unde Costion Nicolescu arată că ţăranul român percepe lumea ca pe o revelaţie continuă şi ca pe o permanentă teofanie

Nimic nu este mai dificil decât să spui *Cine* este Dumnezeu. Această dificultate nu ţine neapărat numai de nivelul intelectual al credinciosului, deşi se observă, adesea, la oamenii cu carte o tendinţă mai accentuată de a defini şi, ca atare, aceştia sunt pândiţi de un risc mai mare de a greşi. *Cine* pare să se refere mai mult la fiinţa unui subiect, or, după fiinţa Sa, Dumnezeu rămâne imposibil de cunoscut de către oameni. Este această incognoscibilitate, printre altele, şi una dintre consecinţele logice ale dumnezeirii Sale. Orice lucru sau persoană care ar putea fi cuprinsă şi definită ar înceta să mai poată fi supremă, superioară şi creatoare a tuturor celorlalte, deci să fie cu adevărat Dumnezeu, în sensul cel mai propriu al cuvântului.

O cimilitură spune că *Dumnezeu este o fiinţă care nu poate suferi pe altcineva asemenea* (GOROVEI, *Cimiliturile*, nr. 726, p. 154). Desigur, *nu poate suferi* are aici înţelesul de *a nu avea asemănare, a nu suferi comparaţie*.

Într-o altă cimilitură se spune că Dumnezeu este: *Cine nu S-a născut şi încă n-a murit* (*Ibidem*, p. 437). Este exprimat Dumnezeu prin veşnicia Sa, veşnicie care este într-adevăr o calitate pe care, la modul absolut (fără de început, deci), numai Dumnezeu o are. Pentru om nu există viaţă în afara lui Dumnezeu, nici nu poate fi conceput un astfel de *în afară:*

Începutul este cu Dumnezeu
Şi sfârşitul cu Dumnezeu.
(SEVASTOS, *Nunta*, *Iertăciune*, p. 398).

Pare acest distih o referire la textul Apocalipsei Sfântului Ioan: ***Eu sunt Alfa şi Omega, zice Domnul Dumnezeu...*** (1,8). În cazul acesta se încearcă exprimarea lui Dumnezeu prin calitatea Sa de Pantocrator, de creator şi susţinător în veac al întregii lumi.

Având în vedere imposibilitatea cunoaşterii lui Dumnezeu după fiinţa Sa, orice referinţă la El nu se poate face decât în legătură cu Ipostasurile, cu Persoanele divine, aşa cum ni S-au revelat Ele. Acest lucru este de căutat şi în exprimările ţăranilor. Prin simplitatea sufletului său şi prin contactul mai puţin mediat cu Dumnezeu, ţăranul poate ajunge uneori la un chip mai limpede al lui Dumnezeu şi la exprimări mai fruste, dar poate tocmai de aceea mai adecvate.

1. Problema cunoaşterii lui Dumnezeu în Biserica Ortodoxă

Conform învăţăturii creştine ortodoxe, fiinţa lui Dumnezeu este şi rămâne incognoscibilă pentru om. După spusa Sfântului Apostol Pavel (1 Timotei 6,16), Dumnezeu este: ***Cel ce singur are nemurire şi locuieşte întru lumina cea neapropiată, Cel pe Care nimeni dintre oameni nu L-a văzut şi nici nu poate să-L vadă.***

De remarcat această prea frumoasă expresie românească *lumină neapropiată* pentru lumina inaccesibilă a lui Dumnezeu. Incognoscibilitatea fiinţei lui Dumnezeu nu înseamnă că omul nu are totuşi acces la o anumită cunoaştere a lui Dumnezeu, şi anume Îl poate cunoaşte din lucrările Lui. În acest sens, Sfântul Maxim Mărturisitorul arată că: *Nu cunoaştem pe Dumnezeu din fiinţa Lui, ci din măreţia faptelor şi din purtarea de grijă ce o are pentru cele ce sunt. Căci prin aceasta înţelegem, ca pe nişte oglinzi nemărginite, bunătatea, înţelepciunea, puterea Lui...* (Dragoste, nr. 96, p. 53).

Maxim mai arată cum omul, contemplând cele nevăzute, caută raţiunile lor naturale, precum şi providenţa care se arată prin ele. În continuare mintea se ridică la Dumnezeu, fără a putea pătrunde în intimitatea fiinţei Lui, căci acest lucru este imposibil pentru om: *(...) ci se mângâie dimprejurul Lui, adică cu cele privitoare la veşnicia, la nesfârşirea şi la nehotărnicia Lui, la bunătatea, la înţelepciunea şi la puterea creatoare, providenţiatoare şi judecătoare a celor ce sunt. Numai aceasta se poate cuprinde dintre cele ale Lui: nesfârşirea. Iar a nu cunoaşte din El nimic, înseamnă a cunoaşte că este mai presus de minte, cum au spus cuvântătorii de Dumnezeu Grigorie şi Dionisie* (*Ibidem*, nr. 100, p. 53).

Părinţii au arătat că pentru om cea mai simplă şi mai apropiată cale de a afla, totuşi, ceva despre

Dumnezeu este raţiunea luminată de credinţă. Baza oricărei cunoaşteri a lui Dumnezeu, din punct de vedere creştin, constă în credinţă: ***De nu veţi crede, nu veţi înţelege!*** (Isaia 7,9). Mai explicit încă, Sfântul Clement Alexandrinul spune: *Credinţa este o cunoaştere scurtă a celor mai de seamă învăţături; cunoaşterea, însă, este dovedirea puternică şi sigură a învăţăturilor cuprinse în credinţă; prin învăţătura Domnului cunoaşterea este zidită pe credinţă; şi, cu ajutorul ştiinţei, ne duce la înţelegere şi infailibilitate* (CLEMENT, *Stromate*, VII, X, 57, p. 511-512). Când vorbim de *teologie ţărănească* ne referim tocmai la această *cunoaştere scurtă a celor mai de seamă învăţături*.

La îndemâna şi a celui mai simplu om se află natura (asemenea unei cărţi, cum s-a afirmat adesea), în care el poate să-L caute şi să-L afle pe Dumnezeu. Toate lucrurile din natură dau mărturie despre Dumnezeu, cu condiţia ca această mărturie să fie căutată. Este vorba de descoperirea naturală care conduce la cunoaşterea puterii, a înţelepciunii şi a iubirii lui Dumnezeu. Cu alte cuvinte este vorba de o cunoaştere a lui Dumnezeu prin atributele Sale. Privind lumea cu ochii raţiunii luminate de credinţă, omul *vede* efectele lucrărilor dumnezeieşti în lume şi, pe calea atributelor Lui, poate cunoaşte câte ceva despre El. Desigur, aceste atribute sunt în mare măsură *atribuite*, analogice, ele păstrând un caracter subiectiv şi analogic. Teologii au putut vorbi, în legătură cu această cale de cunoaştere, de o *teologie naturală*.

Lucrarea lui Dumnezeu în natură este vizibilă şi recognoscibilă la toate etajele şi de la lumea neînsufleţită până la *cununa creaţiei*, la om. Experienţa de viaţă a fiecărui om normal, precum şi experienţele sale îl vor conduce la cunoaşterea lui Dumnezeu, pe măsura capacităţilor sale, a deschiderii şi a vieţuirii sale.

Omul este singura fiinţă conştientă de sine şi de lume şi atunci ţine de natura lui să se întrebe şi să caute sensul existenţei sale şi a lumii. Sensul acesta este dat de perspectiva eternităţii existenţei şi omul va căuta, încercând să descopere şi să se apropie de suportul acestei existenţe eterne: *Noi vrem să iubim şi să fim iubiţi tot mai mult, tinzând spre iubirea absolută şi fără sfârşit. Iar aceasta n-o putem afla decât în relaţia cu o Persoană infinită şi absolută, o Persoană conştientă, ca să folosim un pleonasm. (...) Noi tindem prin toate acestea spre infinit, pentru că suntem persoană. Dar toate aceste aspecte ale unei realităţi infinite nu le putem afla decât într-o Persoană infinită, mai bine zis într-o comuniune de Persoane infinite în fiinţă, în iubire, în frumuseţe* (STĂNILOAE, *Dogmatica* 1, p.14).

Cunoaşterea lui Dumnezeu prin atributele, prin lucrările Sale, este posibilă datorită energiilor necreate care izvorăsc din fiinţa lui Dumnezeu, nedeosebindu-se şi neconfundându-se cu ea. În acest fel atributele lui Dumnezeu au, în acelaşi timp, origine divină şi umană, obiectivă şi reală, dar şi subiectivă. Modul în care un om sau altul ajunge să-L cunoască pe Dumnezeu, să intuiască cât mai apropiat despre El, depinde de deschiderea pe care o are şi o oferă acestei ploi a energiilor divine necreate, pentru a capta cât mai mult din ele. Lucrul este valabil la toate nivelurile: individual, etnic, eclesial etc.

Cunoaşterea naturală mărginită şi la îndemâna oricărui om care priveşte atent şi reflectează la lumea înconjurătoare este completată de cunoaşterea datorată Revelaţiei supranaturale păstrată în integritatea ei în Biserică. În acest sens Părintele Stăniloae scrie: *Creştinii văd la lumina Revelaţiei supranaturale cum Dumnezeu conduce şi prin lucruri, prin împrejurări, prin întâmplările bune şi rele din viaţa lor, prin glasul conştiinţei sau prin ideile lor, la tot mai multă comunitate cu El. (...) Creştinii văd cum revelaţia naturală este precizată şi completată prin Revelaţia supranaturală care culminează în Hristos. Amândouă duc spre Dumnezeu ca ţintă finală şi eternă* (*Ibidem*, p. 33).

Ţăranii sunt creştini aflaţi în această postură de receptori fideli ai Revelaţiei supranaturale, în primul rând a lui Hristos ca punct culminant şi împlinire a ei. Dar, aşa cum bine remarca Mircea Vulcănescu: *Nu numai arătarea lui Dumnezeu umblând prin lume, dar toată lumea e concepută de român ca o revelaţie continuă şi ca o permanentă teofanie* (*Existenţa*, p. 78)

În orice caz, formularea adevărurilor de credinţă în Biserică începe cu experienţa creştinilor, cu primirea de către ei a Revelaţiei sub toate aspectele, natural şi supranatural, şi continuând cu mărturisirea ei.

2. Biserică şi sat, religie şi viaţă religioasă

Nu putem decât să fim de acord cu Ernest Bernea atunci când afirmă că: *Cercetătorii folclorişti au ignorat în întregime rolul Bisericii în viaţa religioasă a satului şi a ţăranului român...* (*Civilizaţia*, p. 60). Şi dacă acest lucru s-a manifestat pregnant înainte de 1944, el a fost cu atât mai mult impus după aceea. Această lipsă de interes a folcloriştilor pentru manifestările creştine ca atare, integrate în viaţa curentă a ţăranului, are cauze multiple: o secularizare generală a ştiinţelor, accentuată în secolul al XIX-lea, concepţia că aceste manifestări aparţin *religiei oficiale* (expresie care aparţine, printre alţii, şi aceluiaşi Ernest Bernea), deci au fost impuse oarecum din afară şi ca atare nu ar spune atât de mult din punct de vedere antropologic, cât o spun diversele manifestări cu conţinut păgân sau (aparent) fără o marcă creştină prea evidentă.

Sigur că afirmaţia de mai sus este completată la Ernest Bernea de alta, referitoare la atitudinea celor care vin din câmpul teologiei: *...Teologii înclină să-nlăture tot ce este dincolo de dogma şi ritualul creştin* (*Ibidem*, p. 60).

Concluzia eminentului cercetător este aceea, firească, că trebuie operat cu toate instrumentele de cercetare şi trebuie luate în atenţie toate categoriile de fenomene: *Viaţa religioasă a satului românesc nu poate fi determinată şi înţeleasă fără studierea totală a acestor fenomene. Deşi pot fi deosebite mintal, cele două categorii alcătuiesc în realitate un întreg, un organism cu o tradiţie de milenii* (*Ibidem*). Împletirea în ansamblul credinţei ţărăneşti a unor elemente aparţinând limpede vieţii creştine (prezenţa extrem de răspândită a crucii, de exemplu) cu altele de nuanţă sau de conţinut *păgân* face adesea dificilă cercetarea, pe de o parte datorită posibilităţilor multiple de interpretare, pe de alta şi unei detectări şi developări superficiale a conţinutului fenomenelor analizate.

Pentru a se evita căderea într-o extremă sau alta Ernest Bernea propune să se opereze cu două noţiuni învecinate, dar cu o sferă de cuprindere diferită, necesitând instrumente de analiză în parte diferite: *Pe lângă noţiunea de religie, care cuprinde o sistematizare a credinţelor (dogmei) şi riturilor consacrate oficial, mai întrebuinţăm şi noţiunea de viaţă religioasă care are o sferă mult mai largă şi care cuprinde toate fenomenele ce exprimă în vreun fel ideea de sfinţenie, toate credinţele şi actele corespunzătoare populare, nu numai pe acele cuprinse în sistemul religios general şi oficial* (*Ibidem*, p. 61).

Ajunşi în acest punct al consideraţiilor lui Ernest Bernea este bine să amintim că noţiunea de sfinţenie este specifică creştinismului autentic şi, ca atare, în măsura în care un fenomen popular exprimă această idee, el aparţine conceptual sferei creştinismului.

În plus, ar fi greu de crezut că ar putea exista la nivelul unei naţii posibilitatea unei existenţe istorice îndelungate duble, schizoide: pe de o parte o religie *oficială*, propovăduind o anumită învăţătură de credinţă şi un mod de viaţă în consecinţă, pe de altă parte o *viaţă religioasă* scăpată din *chingile* respective ale *religiei oficiale*.

Această dihotomie are la bază o concepţie de sorginte occidentală, catolică, dar pătrunsă cu destul succes la noi începând cu secolul trecut. Ea tinde să considere că dogmele şi canoanele Bisericii ar fi constrângătoare pentru libertatea de manifestare a omului în general. Or, adevărul, sprijinit pe analiza spiritului doctrinei, este că Ortodoxia, cel puţin, a încurajat întotdeauna manifestarea personală, specifică, a credinţei atât la nivel personal, cât şi la nivel etnic. Unitatea la care a tins Biserica este în mai mică măsură unitatea formală externă (de unde şi o infinitate de forme de manifestare - vezi, de pildă, arhitectura - cu egală îndreptăţire şi susţinere teologică), ci una internă, de conţinut al credinţei. Unitatea internă, prin bogăţia cuprinsului ei, conduce aproape automat la o manifestare externă variată şi pluriformă.

Totodată considerăm pertinentă observaţia făcută de Părintele Stăniloae în 1938: *Să ne dezobişnuim de a mai considera pe ţărani nişte copii care nu înţeleg şi nu se preocupă de nimic din ceea ce formează conţinutul credinţei şi, prin urmare, îi putem purta cu vorbe goale spuse pe ton sentimental* (*Şcoala ţărănească*, p. 1).

Ar mai fi de amintit, în acest context, faptul că anumite *violenţe* ale creştinismului au avut în vedere numai esenţa credinţei (dărâmarea idolilor, de exemplu, atât la propriu, cât şi la figurat), dar în ceea ce priveşte anumite *cuceriri*

valabile ale lumii precreştine, creştinismul le-a considerat ca fiind *creştinism înainte de creştinism* şi a căutat să le asimileze, să le transfigureze.

În observarea şi analiza fenomenelor aparţinând *vieţii religioase* populare trebuie ţinut cont de acest filtraj pe care l-a făcut creştinismul, şi nu la nivelul unor organisme sau comisii speciale, ci tocmai la nivelul poporului credincios încadrat în Biserică, aşa cum se menţionează în *Enciclica patriarhilor ortodocşi* de la 1848.

Viaţa religioasă a ţăranului, viaţă în care intră total poziţia creştină (...), este totodată şi mai largă şi mai specifică din punct de vedere etnic, arăta Ernest Bernea (*Civilizaţia*, p. 61). Această *lărgime* şi *specificitate* au fost în parte neglijate şi pot constitui un câmp interesant de cercetare, în măsura în care se concede că o coordonată fundamentală a fiinţei poporului român o constituie creştinismul, care este ţesut în trăirea sa cea mai intimă.

3. Rolul "poporului drept-credincios" în cunoaşterea şi apărarea dreptei credinţe

O opinie comună în rândul specialiştilor (folclorişti, etnografi, etnologi, etc.) îi prezintă pe ţărani ca fiind o entitate etnică asupra căreia s-au exercitat două influenţe contrare, cea păgână şi cea creştină. Stratul primar, profund constitutiv, ar fi cel precreştin, în care s-a forat cu precădere pentru a găsi elemente primare autentice, pe baza cărora s-au forjat diverse teorii asupra datului fundamental al etniei. Aceste teorii pot fi reduse la următorul scenariu general: specificul naţional este dat de manifestările stratului păgân originar, în timp ce elementul creştin adăugat nu a făcut altceva decât să-şi însuşească şi să pună, în parte sub haină proprie şi în folos propriu, unele din manifestările rituale şi ceremoniale păgâne. Tot ceea ce ţine de creştinism este târziu, adăugat şi mai puţin interesant, deoarece vorbeşte de o vârstă mai înaintată a poporului şi sunt de influenţă *cultă*. Concluzia firească ar fi aceea că poporul a suferit la un moment dat o presiune evanghelizatoare din partea Bisericii.

Aici se pierde din vedere un lucru. În concepţia noastră creştină poporul formează Biserica, nu se situează în afara ei, nu este un apendice al ei. Mai mult chiar, în Ortodoxie rolul poporului credincios este fundamental în apărarea adevărurilor dogmatice, în menţinerea fiinţei Bisericii într-o corectitudine doctrinară. În acest sens se poate vorbi mai de grabă de o presiune pe care o exercită poporul asupra Bisericii, dar aceasta numai dacă, vorbind de Biserică, ne referim la suprastructura ei.

Din punct de vedere al învăţăturii dogmatice ortodoxe poporul drept-credincios reprezintă unul dintre factorii activi a ceea ce se numeşte *tradiţia dogmatică dinamică*: *Poporul drept-credincios participă în chip quasianonim la apărarea şi transmiterea adevărurilor de credinţă primite în Biserică. (...) Poporul se apropie de altar şi trăieşte credinţa lui ca o chestie de viaţă şi de moarte pentru el, nu de speculaţie ori de cunoaştere. Cunoaşterea pe care el o are este una de ordin practic, verificată prin experienţa zilnică şi provocată de rezonanţe puternice, pe care o au în cămara sufletului său cultul şi predica* (*Dogmatica* I., p. 197).

Despre faptul că, după învăţătura Bisericii Ortodoxe, problema apărării neştirbite a dreptei credinţe nu aparţine exclusiv *ştiinţei teologice*, se face menţiune, între altele, în *Enciclica patriarhilor ortodocşi* de la 1848, important document dogmatic având girul celor patru Patriarhate ortodoxe *clasice*: *La noi n-au putut niciodată nici patriarhii, nici sinoadele, să introducă lucruri noi, pentru că apărătorul religiei este însuşi corpul Bisericii, adică poporul însuşi, care voia ca religia să-i fie veşnic neschimbată şi la fel cu a părinţilor săi* (*Ibidem*, p. 296-297).

Acest rol decisiv al poporului credincios se referă, după cum se observă, la chestiunile cele mai importante din punct de vedere teologic, la cele ale adevărului de credinţă. Este evidenţiat caracterul conservator al poporului, precum şi rolul său de veghetor corect asupra Tradiţiei. Desigur, poporul împlineşte acest rol şi poate exercita valabil această funcţie numai întrucât constituie o Biserică cu fundamente apostolice neîntrerupte şi neştirbite. Or, adevărurile dogmatice pe care le apără acest popor în Biserică se referă toate la Dumnezeu, la o corectă percepţie a Acestuia şi a relaţiei ce se cere a o avea cu El. Şi apoi, recunoaştem la ţărani această calitate pe care o vedea Maurice Blondel ca pe o condiţie *sine qua non* a păstrării neştirbite a Tradiţiei în Biserică: *A păstra cuvântul lui Dumnezeu înseamnă să-l practici mai întâi. Lucrarea credincioasă e aceea a*

alianței în care sălășluiesc confidentele lui Dumnezeu, tabernacolul în care se perpetuează prezența în învățăturile Sale (M. Blondel, *Histoire et Dogme*, p. 57, apud *Dogmatica* I, p. 102).

Cunoașterea poporului este una practică, rezultată în primul rând din viața liturgică, cu ritualurile și ceremoniile ei care fixează mai bine decât orice școală acel minim de cunoștințe fundamentale, păstrându-le totodată nealterate. Ei sunt mai aproape de tainele lui Dumnezeu decât teologii învățați. Au o intuiție mai pătrunzătoare și un *instinct* mai prompt de respingere a abaterilor doctrinare (*Dogmatica* I, p. 197).

Un rol mai important, special, îl au acei oameni din popor care: *În chip excepțional (...) se învrednicesc și de unele iluminări duhovnicești, care, confirmate de Biserică, nu fac decât să întărească Descoperirea „publică”- și să învioreze trăirea ei mai în adâncime.(...) Ei privesc mai adânc în lumea de taină a lui Dumnezeu decât teologul învățat. Ei gustă, intuiesc ceea ce acesta caută să formuleze și se depărtează, instinctiv oarecum, de tot ce este fals și nesincer* (*Ibidem*).

În legătură cu reacția *oarecum instinctivă* a omului simplu la abaterile de la dreapta credință, trebuie avută în vedere și această remarcă atât de justă a părintelui Rafail Noica: *Tot omul este ortodox prin fire, iar ortodoxia, dincolo de culorile exterioare, ca să zicem așa, și de aspectul cultural, istoric, etnic ş.a.m.d. este esența omului. Deci, am văzut că esența omului a trăit toate înțelepciunile și toate gândirile lumii și a văzut cu uimire cât adevăr este în om și că, într-adevăr, omul prin fire este ortodox și tinde firesc către adevărul ortodox. Întotdeauna, într-un loc sau altul, se sminteşte dacă nu-l găseşte pe Hristos, pe Hristos Cel adevărat* (*Celălalt Noica*, p. 48).

Biserica Ortodoxă acordă un rol deosebit de important, în cunoaștere, iubirii. Învățătura dogmatică ortodoxă consideră că, în timp ce cunoașterea intelectuală Îl coboară pe Dumnezeu în tiparele minții omenești, cunoașterea prin iubire, din contră, îl urcă pe om până la El, ajutându-l să-și depășească limitările (*Dogmatica* I, p. 144).

Cine s-ar putea îndoi de accesul intens al țăranului la această cunoaștere prin iubire?

4. Trei moduri de raportare la divinitate

În principiu pot fi detectate trei feluri de raportare la divinitate și, ca urmare, trei tipuri de prezență pe care acestea le presupun:

- *Idolatria* vede prezența nemijlocită și materială a divinității în idol. Ținta este totuși una greșită, fiind falsă. Dumnezeul cel viu și adevărat nu este, practic, întâlnit. Avem de a face cel mult cu dorința și tendința de a-L afla și de a fi în contact cu El.

- *Simbolismul* îl apropie pe Dumnezeu *pe calea gândului*, al unor relații mentale biunivoce. Dumnezeu este prezent prin simbolurile Sale acreditate. El rămâne în depărtare, dar simbolurile amintesc de El și, într-un fel, Îl fac prezent, dar prezența nu este o prezență reală, ci prezența reprezentării lui intelectuale. Pe de altă parte, trebuie recunoscut că adesea simbolurile nu sunt o creație subiectivă, ci pot avea un caracter revelat, obținut fie pe cale naturală, fie pe cale supranaturală.

- *Iconicitatea* este singura care conduce la o prezență reală și nemijlocită, deși *neapropiată*, inefabilă a lui Dumnezeu. Prin energiile Sale divine necreate Dumnezeu nu numai că ne devine proxim, dar se *țese*, chiar, în noi, ne pătrunde, ne locuiește. Această concepție este specifică îndeosebi teologiei răsăritene ortodoxe. Fără a se anula prezența simbolică, ea este depășită în favoarea unei prezențe reale.

În alte confesiuni creștine, Dumnezeu rămâne încă o prezență depărtată, care fie guvernează lumea prin intermediul grației create, un fel de *pachete de Crăciun* pe care le trimite din când în când oamenilor, fie că predetermină, predestinează din veci întreg mersul ființei omenești, făcând inutil orice efort sau lucrare din partea acesteia în vederea mântuirii sale.

Reprezentarea creștină asupra lui Dumnezeu are la bază în mod determinant revelația, îndeosebi Revelația Supranaturală împlinită în chip maxim prin venirea lui Hristos în trup în lume. Receptarea iconică a lui Dumnezeu nu ar fi fost posibilă fără întruparea lui Hristos și fără *garanția* Învierii Sale.

Țăranul, membru activ al Bisericii, se înscrie în modul iconic de raportare la Dumnezeu, dar în gândirea și actele sale pot fi întâlnite destule manifestări simbolice și, mai rar, la nivel personal sau zonal, chiar idolatre.

5. Izvoarele cunoaşterii lui Dumnezeu

a) Familia

Întâile cunoştinţe despre Dumnezeu le primeşte copilul de ţăran, firesc, în familie. Aici aude el primele rugăciuni, îndeosebi la masă, dar, adesea, şi în alte împrejurări, cum ar fi, de pildă, înainte de culcare (există numeroase variante ţărăneşti versificate ale rugăciunii *Înger, îngeraşul meu*). În casele ţăranilor se găsea, adesea, câte o carte *sfântă*: *Ceaslovul*, *Psaltirea* sau chiar *Sfânta Scriptură*, fie în varianta integrală, fie numai *Noul Testament*. Tot în casă vedea şi primele icoane, în faţa cărora învăţa să se închine. În general, gospodăria ţăranului purta principalul însemn creştin, crucea. Ea se afla fie adăugată pe acoperiş, fie traforată în frontoanele podurilor sau pe porţi, fie desenată pe pereţii caselor, fie însemnată pe diverse acareturi, fie în alte locuri. Tot cu semnul crucii era însemnată *pita* înainte de a fi începută. Expunerea cu care s-a redeschis Muzeul Ţăranului Român a arătat, cu mare relevanţă, cât de puternic era marcată de cruce viaţa ţăranului. Atât cea spirituală cât şi cea materială.

În familie auzea copilul primele istorisiri despre Dumnezeu, despre Domnul Hristos şi despre Maica Domnului, despre diverşi sfinţi. Aici învăţa *calendarul*, ce anume se face sau nu se face la diverse sărbători. Aici vedea preotul venind cu *Botezul Domnului*, la Bobotează sau *cu icoana* la Naşterea Domnului, cântând troparele praznicelor respective. Tot acasă vedea slujbele de înmormântare, toată rânduiala care se adăuga lor. Copilul primea o educaţie religioasă firească, treptată, din mers, temeinică, practică, după modelul oferit de părinţi. Părintele Dumitru Stăniloae îşi amintea cum, copil fiind, îl auzea pe tatăl său, sculat în zori, bocănind prin casă şi spunând cu glas şoptit *Psalmul 50* în timp ce se pregătea să iasă la primele treburi ale gospodăriei.

Dar de cele mai multe ori mama era aceea care îşi asuma sarcina educaţiei religioase a copiilor. Iată şi o mărturie în sensul celor arătate mai sus: *Copiii învaţă colindele seara pe lângă vatră, din spusa părinţilor, cum învaţă şi rugăciunile în poala mamei.* (VICIU, *Colinde*, p. 10).

b) Biserica

Ţăranii îşi aduceau, în general, copiii la biserică de la o vârstă fragedă. Şi astăzi se pot vedea la hramurile mănăstirilor părinţi sau bunici care au purtat prunci cu ei pe distanţe lungi şi obositoare. În biserică copiii puteau auzi pericopele evanghelice şi cazaniile explicative, puteau deprinde comportamentul liturgic, puteau chiar să îşi adauge glasurile unor cântări şi rugăciuni care, de obicei, se rostesc de obşte. Ele se imprimau mai uşor şi mai persistent în memoria lor. Astfel ei aflau în biserică o altă casă a lor, în care prezenţa lui Dumnezeu este mai pregnantă. Sărbătorile şi hramurile cu fastul lor liturgic, cu bucuria şi veselia lor, reprezentau, de asemenea, momente din care se învăţa mult. Apoi se mai găseau în biserică zugrăvite tot felul de scene biblice şi numeroase chipuri de sfinţi, a căror poveste o puteau afla şi care făceau ca să se simtă şi mai familiari în comunitatea întregii Biserici, dintotdeauna.

Biserica rămânea însă o şcoală pentru întreg parcursul vieţii ţăranului. Experienţa vieţii, maturizarea în gândire, eventual chiar dobândirea, o dată cu trecerea anilor, a unei înţelepciuni, îl fac să înţeleagă mereu altfel, mereu mai profund, aceleaşi evenimente şi cuvinte, care se repetă în cadrul fiecărui an liturgic. În felul acesta învăţătura Bisericii va păstra mereu o nealterată prospeţime şi noutate.

Este de la sine înţeles că educaţia religioasă în biserică este dependentă în bună măsură de calitatea preotului. Totuşi, ritualul slujbelor, în Biserică Ortodoxă cel puţin, este astfel întocmit, încât un minim de cunoştinţe să transpară spre credincioşi în orice condiţii. În plus, ţăranul a avut această înţelepciune (care cuprinde, ce este drept, şi o doză de tristeţe) de a şti că trebuie *să faci ce zice popa, nu ce face popa*. În acest fel ţăranul poate depăşi situaţia precarităţii morale a unui slujitor al altarului, care, în unele cazuri, îl poate urmări, din nefericire, aproape toată viaţa. Nu o dată, în aceste cazuri, pentru a se mângâia, ţăranul apelează la asistenţa marilor duhovnici din mănăstiri.

Până astăzi poate fi constatată bucuria participării copiilor satelor maramureşene la pregătirile ce se fac cu mult timp înainte în cadrul bisericii, în vederea *procesiei* pe care o face fiecare sat la mănăstirea Moisei cu ocazia Sfintei Maria, la 15 august.

c) Comunitatea satului

Comunitatea satului constituia, în fapt, una cu comunitatea bisericii. Tot satul era un sat de creştini, un sat structurat în jurul bisericii.

Desigur că gradul de înscriere reală în viaţa bisericii era mult diferit de la un individ la altul, fără ca aceasta să afecteze însă condiţia generală a comunităţii. Se poate spune că în această calitate de comunitate bisericească, comunitatea satului exercita chiar o presiune asupra fiecărui membru al ei spre a rămâne, cât mai mult posibil, înscris în rânduiala creştină.

Astfel, absenţa de la biserică era remarcată uşor şi, în caz de repetare prelungă, amendată ca atare, prin scăderea prestigiului şi a poziţiei în comunitate. Acelaşi lucru este valabil şi în caz de nerespectare a tuturor rânduielilor impuse de tipicul unor sărbători sau de momente importante ale vieţi personale sau de familie (botezuri, nunţi, înmormântări, parastase, etc.).

În orice caz, în societatea sătească, un *om credincios* se bucura de mai mult respect decât unul *nedus la biserică*. Nu este tot una să fii *omul lui Dumnezeu* sau *om fără nici un Dumnezeu*. Întâmplările nefericite sau nenorocirile care se abat asupra unui om sau a unei familii erau raportate şi la viaţa lui religioasă şi privite, nu o dată, ca o reacţie a lui Dumnezeu la comportarea din acest punct de vedere.

Întâlnirile mai importante, în grup, ale ţăranilor se petreceau în legătură cu anumite marcaje ale timpului făcute de Biserică (posturi, sărbători, etc.) şi atunci era cât se poate de normal să se vorbească, printre altele, desigur, şi despre cele în legătură cu credinţa şi cu Dumnezeu. Avea loc şi cu aceste ocazii o transmitere de cunoştinţe în acest domeniu, adesea prin intermediul unor *texte* care tratează, direct sau indirect, şi teme religioase.

Un exemplu în acest sens îl constituie pregătirea pentru unele manifestări de grup cu prilejul anumitor sărbători. Astfel Alexiu Viciu relatează cum, în postul Crăciunului, *junii* satului repetau sau învăţau colinde la câte o *gazdă*, un fel de şezători, deci ele constituiau, ne spune autorul citat, o adevărată şcoală anuală, la care feciorii umblau cu drag. Ei aveau o mare grijă pentru păstrarea neştirbită a tradiţiei atât în ceea ce priveşte obiceiurile, cât şi-n ceea ce priveşte textele colindelor (*Ibidem*, p.9). Grija pentru tradiţie reprezintă un element foarte important din punct de vedere al cercetătorului vieţii ţăranului.

d) Şcoala

Când au început să apară şcolile în peisajul satelor româneşti, ele au fost ţinute mult timp de Biserică. Învăţătorii erau preoţi sau dascăli, de la care copiii auzeau, în primul rând, istoriile biblice, îndeosebi pe cele din Noul Testament, despre Iisus Hristos.

Cărţile după care se învăţa cititul şi scrisul erau cele de la strana bisericii, cu precădere *Ceaslovul*. Această deprindere de buche după o carte de rugăciuni nu putea să nu aibă urmări, atât în ceea ce priveşte realizarea unei legături reale cu Dumnezeu cât şi în felul de viaţă ulterior.

Chiar şi mai târziu, când învăţământul a trecut în grija statului şi s-a secularizat, copiii de ţăran se bucurau încă de asistenţa educaţională a preotului satului, în cadrul orelor de religie. Sigur că efectul nu mai putea fi acelaşi ca în cadrul şcolilor *confesionale*.

Totuşi, încă mult timp copiii învăţau la şcoală lucruri absolut necesare în vederea consolidării cunoştinţelor lor despre Dumnezeu: *În ceea ce priveşte colindele, copiii de şcoală învăţau odinioară de la dascăl troparul Naşterii care era inclus în repertoriul de colinde.* (*Ibidem*, p.10).

6. Catafatic şi apofatic în exprimarea credinţei ţăranului

Conform învăţăturii Bisericii de Răsărit, ca să preluăm formularea lui Vladimir Lossky, există două căi de cunoaştere a lui Dumnezeu: cea afirmativă - catafatică şi cea negativă - apofatică. Prima funcţionează exprimând calităţile şi atributele revelate ale lui Dumnezeu, cea de-a doua încercând să depăşească această expunere printr-o serie de negaţii.

Teologia catafatică caută să-L cunoască pe Dumnezeu în ceea ce El este, în timp ce teologia apofatică, conştientă de incognoscibilitatea lui Dumnezeu şi de imposibilitatea cuprinderii Sale conceptuale, încearcă să-L cunoască în ceea ce El nu este (LOSSKY, *Introducere*, p.37). Doi sunt teologii importanţi ai veacului nostru care au tratat cu mai multă insistenţă problema raportului dintre catafatic şi apofatic în cunoaşterea lui Dumnezeu: Vladimir Lossky şi Dumitru Stăniloae.

Vladimir Lossky a urmărit, în tratarea problemei teologiei apofatice, îndeosebi *axa* Părinții Capadocieni (Vasile cel Mare, Grigorie de Nyssa, Grigorie de Nazianz) - Sfântul Dionisie Areopagitul - Sfântul Maxim Mărturisitorul. El deduce, urmând îndeosebi Sfântului Dionisie, superioritatea teologiei apofatice în raport cu cea catafatică.

Părintele Stăniloae, în *Mistica* sa, a tratat şi el amănunțit raportul dintre cele două căi de cunoaştere a lui Dumnezeu, față de Lossky el stăruind îndelung şi asupra contribuției Sfântului Grigore Palama. La Părintele Stăniloae relația dintre cele două exprimări teologice apare mai organică şi mai nuanțată. Cele două căi nu se succed una pe cealaltă într-un raport simplu evolutiv, ci se implică permanent, nu pot fi niciodată complet izolate una de alta, având o existență oarecum ipostatică. Fiecare din ele are trepte şi faze, care se constituie într-un *urcuş duhovnicesc*: *Cugetarea foloseşte, alternativ cu conceptele şi cu expresiile afirmative, pe cele negative, iar după un lung urcuş duhovnicesc, aproape numai pe cele negative* (STĂNILOAE, *Morala* 3, p.189).

La rândul lui, Vladimir Lossky ține să sublinieze că: *Apofatismul nu este în mod necesar o teologie a extazului. El este înainte de toate o dispoziție a minții care refuză să-şi formeze concepte cu privire la Dumnezeu.* (LOSSKY, *Mistica*, p.67).

Din acestea se deduce, după Părintele Stăniloae, excluderea hotărâtă a întregii teologii abstracte şi pur intelectuale, *care ar vrea să adapteze la cugetarea umană misterele înțelepciunii lui Dumnezeu.* (STĂNILOAE, *Op. cit.*, p. 193). Este o trecere continuă de la speculație spre contemplație. *Pentru ortodocşi*, spune Părintele Stăniloae, *după cunoaşterea prin intermediul naturii a rațiunilor şi a energiilor divine, urmează cunoaşterea energiilor divine descoperite* (*Ibidem*, p. 195).

Prima ar genera cunoaşterea catafatică, iar cea de-a doua pe cea apofatică. Depistarea treptelor catafatismului este mai accesibilă, ea pornind de la afirmarea simplă a atributelor sau calităților lui Dumnezeu până la afirmarea lor cu ajutorul superlativelor absolute sau relative. Dar încă din treptele prime ale cunoaşterii catafatice se simte penetrând fiorul mistic al cunoaşterii apofatice. Dar cunoaşterea apofatică propriu-zisă înseamnă eliminarea aproape completă a elementelor pozitive de cunoaştere. În continuare Părintele Stăniloae sesizează trei grade de apofatism. Primul îl reprezintă *teologia negativă intelectuală*, în cadrul căreia are loc negarea mai mult intelectuală a conceptelor afirmate prin teologia pozitivă catafatică. A doua treaptă o constituie depăşirea şi a stării de negație şi intrarea *într-o stare de tăcere produsă de rugăciune*. Este ceea ce Părinții, îndeosebi Sfântul Dionisie Areopagitul (*Epistole*, *Epistola I, Lui Caius, monah*, p. 44) şi Sfântul Grigorie de Nyssa (*Viața lui Moise*, p. 32), au numit intrarea în întunericul dumnezeiesc, un întuneric provenit din orbirea pe care o produce asupra ochilor sufletelor noastre slabe abundența de negrăit a luminii dumnezeieşti.

Întunericul dumnezeiesc este lumină neapropiată, scria Dionisie diaconului Dorotei (*Epistole*, *Epistola a V-a, Lui Dorotei, diacon*, p. 54). Dacă Lossky pare să considere această stare ca supremă, Părintele Stăniloae, urmând Sfântului Grigorie Palama, crede că pentru cei foarte îmbunătățiți mai există şi o a treia treaptă, aceea a *vederii luminii dumnezeieşti*. Este o stare la care ajung numai foarte puțini, şi aceştia cu intermitență. Este starea în care omul realizează cu adevărat unirea cu Dumnezeu, după har. După Sfântul Grigorie Palama nici nu s-ar mai putea vorbi în acest caz de o teologie propriu-zisă negativă, aceasta fiind, de fapt, depăşită prin intrarea într-o nouă fază de afirmare, superioară, deplină, în care se iese din *orbirea* produsă de lumina dumnezeiască şi în care *ochii sufletului* încep să se obişnuiască cu ea *văzând-o*, devenind astfel *cunoştință mai presus de înțelegere* sau *neştiință în sens de depăşire* (PALAMA, *Lumina*, pp. 308-309; STĂNILOAE, *Op. cit.*, p. 201).

Părintele Stăniloae conchide că: teologia pozitivă are nevoie continuu de cea negativă, precum şi cea negativă de cea pozitivă (STĂNILOAE, Op. cit., p. 205). După acelaşi teolog *teologia pozitivă face bilanțul celor cunoscute până acum*, iar *teologia negativă dă asigurări pentru cunoaşterea viitoare* (*Ibidem*, p. 211).

Treapta superioară a teologiei negative reprezintă *un apofatism mai deplin şi mai existențial, realizat prin rugăciunea curată. E un extaz al tăcerii interioare, o oprire totală a cugetării în fața misterului divin înainte de a*

coborî, în mintea astfel oprită de uimire, lumina dumnezeiască de sus (STĂNILOAE, *Op. cit.*, p. 211; PALAMA, *Op. cit.*, p. 310).

Asistăm, în cazul Părintelui Stăniloae, la sublinierea caracterului extrem de dinamic şi, într-un fel, dialectic al relaţiei dintre catafatic şi apofatic în cunoaşterea lui Dumnezeu, ca împreună lucrând în vederea realizării dezideratului unirii mistice cu El. Pe nici o treaptă a ei *teologia negativă nu leapădă sau nu uită, ca fiind cu totul de prisos, conceptele pozitive culese din lumea creată* şi *nu poate cineva face teologie negativă decât în alternanţă cu cea pozitivă* (STĂNILOAE, *Op. cit.*, pp. 203, 205).

Cele două căi de cunoaştere provin, în ultima instanţă, din faptul că Dumnezeu este, în acelaşi timp, şi imanent, şi transcendent, cele două aspecte implicându-se reciproc (LOSSKY, *Introducere*, p. 37). Concepţia dogmatică creştină ortodoxă arată clar, după cum am mai spus, că Dumnezeu nu poate fi cunoscut după fiinţă, dar poate fi cunoscut în lucrările Sale dumnezeieşti. Prin intermediul Revelaţiei şi al revărsării necontenite peste lume a energiilor Sale necreate, putem cunoaşte, aşa cum arată Lossky: *Strălucirea slavei Sale, care este cu adevărat Dumnezeu* (*Ibidem*, p. 63).

Am prelungit acest excurs teologic în legătură cu cele două căi de cunoaştere a lui Dumnezeu pentru a stabili câteva elemente de corectă judecată în ceea ce priveşte caracterul cunoaşterii lui Dumnezeu la ţăranul român. Se poate oare vorbi, cu adevărat şi întemeiat la el, de existenţa acestor două căi? În ce măsură ele sunt accesibile *omului simplu* din lume, adesea fără cunoştinţă de carte şi prins peste măsură în grijile vieţii de zi cu zi şi în strânsoarea relaţiilor, determinate social, cu semenii?

Înainte de a încerca să răspundem, cât de cât, acestor întrebări, vom mai cita câteva din observaţiile lui Lossky: *Apofatismul teologiei ortodoxe nu este o tehnică de interiorizare. (...) Este o prosternare înaintea Dumnezeului Celui viu. (...) Apofaza este exprimarea în limbajul omenesc, în limbaj teologic, a tainei credinţei. (...) Această taină a credinţei, ca întâlnire personală şi participare ontologică, este unica temelie a limbajului teologic, limbaj pe care apofaza îl deschide tăcerii îndumnezeirii* (*Ibidem*, p.29). Orice experienţă religioasă creştină autentică, orice trăire în acest perimetru se înscrie, deci, în sfera catafaticului şi a apofaticului, care, aşa cum am văzut, interferează. Ţăranul afirmă despre Dumnezeu că este bun, drept, blând, milostiv, puternic etc., exprimări care constituie rezultatul cunoaşterii apofatice primare. De aici, ţăranul face saltul la exprimarea superlativă a acestor atribute şi calităţi prin folosirea adverbului *prea*: Dumnezeu este *preabun*, *preasfânt*, *preadrept*, *preaputernic* etc.

Conform *Dicţionarului limbii române* al Academiei, *prea: exprimă o nuanţă de exagerare arătând că acţiunea sau calitatea pe care o determină are un grad mai mare decât este necesar, de dorit, de aşteptat* (*DLR*, tomul VIII, partea a 4-a, p. 1239). Ca determinant al unui adjectiv *prea* semnifică *mai mult decât trebuie, peste măsură de..., din cale afară de..., excesiv de...* (*Ibidem*, p. 1239-1240).

Cu *prea* ne situăm deci în zona liminară, de frontieră, dintre catafatic şi apofatic. *Prea* aparţine în egală măsură ambelor sfere. El exprimă mai mult decât un superlativ afirmativ, exprimă o depăşire de necuprins a calităţii pe care o determină. O determină ne-determinând-o, ne-limitând-o nici măcar la pragul superior al afirmării. *Prea* poartă dincolo de limită în nelimitat, în de necuprins. Se poate afirma chiar că într-un fel, el depăşeşte şi prima treaptă de apofatism, intelectual negativă, pentru a accede spre treapta a doua, cea a *întunericului luminos*, la acea *cunoaştere mai presus de înţelegere* şi la acea *neştiinţă în sens de depăşire*, despre care vorbesc Sfântul Grigorie Palama şi Părintele Stăniloae.

Câteodată apofatismul este exprimat făţiş de ţăranul român prin conştiinţa ce o are că *nu poate pătrunde cu mintea sa taina lui Dumnezeu* (PAMFILE, *Văzduhul*, p. 96). De aici până la treapta rugăciunii curate nu mai este decât un pas, dar un pas foarte greu, pe care cei mai mulţi nu ajung să-l facă, iar cei ce-l fac nu pot, în general, să stăruie permanent pe această treaptă superioară. După Sfinţii Părinţii, rugăciunea este şi ea de mai multe feluri. În rugăciune se înaintează. Două sunt criteriile care *măsoară progresul rugăciunii: împuţinarea cuvintelor* şi *înmulţirea lacrimilor* (STĂNILOAE, *Op. cit.*, p. 213).

Starea de linişte a sufletului pe care o provoacă rugăciunea este şi ea o probă a stadiului atins. Este cert că ţăranul pleacă de la început pe calea rugăciunii fără prea multe cuvinte, ceea ce poate conduce la un spor de concentrare, la preeminenţa contemplativului faţă de speculativ.

Ţăranul parcurge după putinţă şi după străduinţă toate treptele rugăciunii, după cum vom arăta în alt loc. Unii dintre ei, mai legaţi de Biserică, mai râvnitori pe calea ascezei şi a misticii, ajung la practicarea rugăciunii curate. Rugăciunea cea mai propice pentru a conduce la starea de rugăciune curată este, conform practicii ascetice ortodoxe, *rugăciunea lui Iisus* sau *rugăciunea inimii*. Fără a recurge la metodele mai mult sau mai puţin complicate ale monahilor, sunt destui ţărani care practică această rugăciune (*Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte-mă pe mine păcătosul!*), în chipul cel mai simplu, încercând să o rostească cât mai des. Astfel, la sărbătoarea Cuvioasei Paraschiva de la Iaşi, în 1992, o ţărancă de 64 de ani din judeţul Bistriţa-Năsăud, Vica Poenaru (este drept, o obişnuită a mănăstirilor), venită în pelerinaj, mărturisea: *Ştiţi dumneavoastră care e principalul? Rugăciunea lui Iisus. Ştiţi care e? - Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte-mă pe mine, păcătoasa! - E şi rugăciunea minţii. Nu există să mă trezesc noaptea să ies pe-afară şi să nu o zic. Şi nu numai atunci, ci tot timpul. Am învăţat-o din cărţi.*

Aspectul apofatic al trăirii de către ţăran a legăturii cu Dumnezeu este mai greu de probat prin mărturii verbale, pentru că însăşi această experienţă rămâne inexprimabilă, şi asta indiferent de gradul de şcolire al credinciosului. Nu se poate accede cu instrumente de cercetare *ştiinţifice* în de-ne-pătrunsul suflet al omului. Dar anumite manifestări ale ţăranului nu pot fi incluse decât în sfera apofaticului. Ce altceva poate trăi el, de exemplu, în momentele când înconjoară de trei ori, pe coate şi pe genunchi, biserica mănăstirii la hramuri, în Transilvania. Sau când se roagă plângând pe la moaştele unui sfânt sau la vreo icoană a Maicii Domnului?

Nu înseamnă, desigur, că apofatismul este un fenomen de mase. Nici măcar în mediile monastice nu se întâmplă acest lucru. Exprimarea apofatică, verbală sau gestuală, este însă prezentă real la ţăran, dar ea ţine evident şi normal, de altfel, mai mult de nivelul trăirii personale. Fiecare ajunge, după felul în care-şi potriveşte viaţa cu voia lui Dumnezeu, pe o treaptă mai înaltă sau mai joasă a cunoaşterii mistice a lui Dumnezeu, a experierii unirii cu El.

Contactul permanent şi apropiat al ţăranului cu natura nu poate decât să-i faciliteze acestuia cunoaşterea catafatică a lui Dumnezeu, el având posibilitate să constate, nemijlocit şi pregnant, măreţia puterii creatoare şi proniatoare a lui Dumnezeu. Simplitatea pozitivă a sufletului său poate fi o premisă favorabilă ajungerii la unirea cu Dumnezeu în exprimări de credinţă apofatice.

7. Reprezentarea imagistică a lui Dumnezeu

Felul în care credinciosul şi-l reprezintă pe Dumnezeu este una din trăsăturile specifice fundamentale ale fiecărei religii sau credinţe. Tipul de reprezentare indică nivelul de accedere la divinitate şi structura relaţiilor cu ea. Reprezentarea divinităţii, în toate conotaţiile acestui fapt, poate deveni astfel principalul criteriu de „ierarhizare" a religiilor, prin faptul că ea grăieşte asupra gradului de adevăr atins. Cine este Dumnezeu, cum „a apărut" El, care sunt „trăsăturile" Lui specifice? Din felul în care se răspunde la aceste întrebări ne dăm seama de treapta de cunoaştere a lui Dumnezeu pe care se plasează o credinţă sau o religie şi, în consecinţă, de adevărul sau de rătăcirea ei.

Dar cum poate fi sesizată maniera de reprezentare de către ţăran a lui Dumnezeu, a dumnezeirii? Ce se petrece în mintea ţăranului atunci când îl vedem căzut în genunchi la rugăciune, cu capul în ţărână? Sau ce se petrece atunci când este singur pe cale, singur numai cu gândurile lui? Acestea nu le prea putem şti. Nici nu sunt lucruri pe care le poţi afla prin chestionare. În fond chiar şi credinciosul *cult* ar răspunde cu dificultate unor astfel de întrebări cu privire la Dumnezeu. Iar marii Părinţii ai Bisericii, după o viaţă de trăire ascetică în preajma lui Dumnezeu, după ce-şi dedică întreaga viaţă cugetării asupra lui Dumnezeu, ajung tocmai la această concluzie, că Dumnezeu nu poate fi cunoscut şi agrăit, ci numai intuit şi vieţuit. Şi atunci nu discursul direct al ţăranului este sursa de informaţii cea mai bogată, ci felul cum Îl zugrăveşte pe Dumnezeu, precum şi zicerile sale indirecte despre El (din textele *poporane* culese în diferite perioade istorice), şi nu în ultimul rând felul său de a se manifesta în

legătură cu Dumnezeu, maniera de a comunica cu El.

Încercând să reprezinte iconografic Sfânta Treime, ţăranul a folosit un trup cu trei feţe (DANCU, *Pictură ţărănească*, planşa 58), ceea ce chiar dacă este conform cu exprimarea textelor liturgice (un singur exemplu acum, dintre multele posibile, şi anume o cântare a Treimii din *Canonul cel Mare* al Sfântului Andrei Criteanul: *Pe Tine, Dumnezeul tuturor, unul în trei feţe, Te laud: pe Tatăl, pe Fiul şi pe Sfântul Duh*), din punct de vedere iconografic reprezintă o forţare a erminiei canonice.

Lazăr Şăineanu observă cum Dumnezeu apare în basme sub chipul unui moşneag blajin, dar lipsit de acea aură cu care Îl înconjoară cultul religios (Basmele, p. 35; Fiiuţul oii de Pop - Reteganul, p. 382; Azima mergătoare de Pop - Reteganul, p. 552). O înfăţişare asemănătoare o are Dumnezeu-Tatăl atunci când apare în tema Sfintei Treimi sau în aceea a Încoronării Maicii Domnului zugrăvit în chipul tradiţional acreditat de Biserică, al Celui vechi de zile (***Îmbrăcămintea Lui era albă ca zăpada, iar părul capului Său curat ca lâna; Tronul său, flăcări de foc; Roţile lui, foc arzător.*** - Daniel 7,9), chip ce apare descris cu destulă amănunţire şi în Apocalipsă (***Cineva asemenea cu Fiul omului, îmbrăcat în veşmânt lung până-n pământ şi-ncins pe sub sân cu cingătoare de aur. Capul Său şi părul Său erau albe ca lâna albă, ca zăpada; şi ochii Săi ca para focului.*** 1,13-14).

Adesea Dumnezeu este drumeţ Care, însoţit de Sfântul Petru, bate la poarta unuia sau altuia, încercându-i credinţa sau ajutându-l să depăşească situaţii critice, provenite de obicei din răutatea diavolului (*Ibidem*; *Originea cimiliturilor* de S. Fl. Marian, p. 245; *Povestea lui Ignat* de Silv. Moldovean, p. 246; *De când nu-i dracul* de Tuduceanu, p. 246). Ţăranul cunoaşte destul de bine, se pare, şi chiar aplică învăţătura evanghelică referitoare la comportarea faţă de cei flămânzi sau însetaţi, aflaţi la drum sau bolnavi, în general faţă de cei prinşi în diferite necazuri (Matei 25,34-46), comportare care este socotită ca a fi faţă de El Însuşi.

În basmul *Moartea ca cumătră* de Sbierea, Dumnezeu se înfăţişează în chipul unui cerşetor (*Ibidem*, p. 580). Se întâmplă ca sub aceste înfăţişări umile El să nu fie uneori recunoscut şi să fie respins pe nedrept de oameni (*Ibidem; Ioan Pripilă* de I. Broju; *Sf. Arhanghel şi lemnarul* de Stăncescu). În acest caz intenţia moralizatoare este clară: nu trebuie să cauţi la faţa omului, ci să fii conştient că prin fiecare om îţi vorbeşte într-un fel şi te încearcă Dumnezeu.

Dumnezeu este imaginat într-o poveste cu Pepelea cam bolnav: *Dumnezeu şedea pe scaunul său cu o faţă galbenă şi smolită, că era cam bolnav*. Fumul de tămâie al lui Pepelea Îl face bine (*Ibidem*, p. 605). Acelaşi lucru apare şi într-o poveste cu Păcală (*Ibidem*, p. 606).

În multe basme, în preumblarea sa pe pământ, Dumnezeu botează copii, iar apoi, în calitatea Lui de naş, îşi ajută finii în situaţii dificile (*Ibidem; Finul lui Dumnezeu* de Stăncescu, p. 319; *Agheran Viteazul* de Francul, p. 375; *Dunăre - Voinicul* de Ispirescu p. 379; *Busuioc şi musuioc* de Stăncescu, p. 429; *Urmă-Galbină şi Pipăruş Petru* de Pop-Reteganul, p. 442; în fond toate pornind de la basmul-tip *Finul lui Dumnezeu* de Sbierea, p. 555). Într-un fel, tainic dar real, cu adevărat Dumnezeu este naşul sau părintele duhovnicesc al tuturor celor botezaţi.

Văzut uneori în chip de bun gospodar, Dumnezeu - sfântul are *curţi* (*Ibidem; Zâna apelor*, p. 297). Nu e mai puţin adevărat că şi Dumnezeu - Împăratul Îşi are Curtea Sa. Aşa cum am menţionat, se mai poate vedea cum şi-l reprezintă ţăranul pe Dumnezeu din icoanele pe care le face, chiar dacă asupra acestui meşteşug s-au exercitat, din punct de vedere tematic, numeroase influenţe, venind în special din partea picturii *culte* de icoane, uneori de sorginte catolică (reprezentarea lui Dumnezeu-Tatăl în scena Sfintei Treimi, Încoronarea Fecioarei, Învierea cu plutirea lui Hristos peste mormântul gol cu lespedea de pe el prăvălită şi cu străjerii romani dormind etc.). Dincolo de naivitatea evidentă care marchează stilul celor mai multe dintre producţiile ţărăneşti, pot fi remarcate teme specifice picturii româneşti de icoane pe sticlă: Iisus şi viţa de vie (cu originea în legendele apocrife despre Procla, soţia lui Pilat), Prăznicarele, Înălţarea la cer, Iisus împărat, Intrarea în Ierusalim, Iisus rugându-Se în Ghetsimani, Iisus în trei chipuri (BIDIAN, *Icoane*, p. 1233).

Hristos apare, cel mai adesea, zugrăvit cu un chip de mare austeritate, cu elemente

fizionomice esențializate, trimețând totuși, într-o măsură, la cele ale țăranilor. Pe Sfântul Duh Îl vedem desenat, cum este și firesc, în chip de porumbel la Botezul Domnului în Iordan și la Buna-Vestire, în chip de limbi de foc la Pogorîrea Sfântului Duh.

Toată viața personajelor din icoane pare să se concentreze în ochi, în privire, prin ea exprimându-se o gamă foarte largă de sentimente și de stări (a se vedea, de pildă, icoanele din albumul DANCU, *Pictură țărănească*).

Bibliografie

BERNEA, *Civilizația* = ERNEST BERNEA, *Civilizația română sătească*, col. "Țară și neam", București, 1944.

BIDIAN, *Icoane* = AUG. BIDIAN, *Despre vechile icoane românești pe sticlă și tematicile lor*, în rev. "Biserica Ortodoxă Română", anul LXXXV (1967), nr.11-12.

Celălalt NOICA = *Celălalt NOICA*, mărturii ale monahului RAFAIL NOICA, însoțite de câteva cuvinte de folos ale părintelui SYMEON, Ed. Anastasia, București, 1994.

CLEMENT, *Stromate* = CLEMENT ALEXANDRINUL, *Stromate*, în vol. "Scrieri", partea a doua, col. "Părinți și Scriitori bisericești", numărul 5, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București 1982.

DANCU, *Pictura țărănească* = IULIANA DANCU, DUMITRU DANCU, *Pictură țărănească pe sticlă*, Ed, Meridiane. București. 1975.

DIONISIE, *Epistole* = Sfântul DIONISIE AREOPAGITUL. *Epistole*, Ed. ALL, București, 1994.

DLR = *Dicționarul limbii române*, tomul VIII, partea a 4 - a, litera P, Ed. Academiei Române, București, 1980.

Dogmatica I și II = *Teologia dogmatică și simbolică*, manual pentru Institutele teologice. vol. I și II. Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1958.

Enciclica = *Enciclica patriarhilor ortodocși de la 1848*, în rev. "Biserica Ortodoxă Română", anul LIII - 1935, nr. 11

GOROVEI, *Cimiliturile* = ARTUR GOROVEI, *Cimiliturile românilor*, Ed. Eminescu, București, 1972.

GRIGORIE de NYSSA, *Viața lui Moise* = Sfântul GRIGORIE de NYSSA, *Viața lui Moise*. în vol. *Scrieri*, partea întâia. col. "Părinții și scriitorii bisericești", numărul 23, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București 1982.

LOSSKY, *Introducere* = VLADIMIR LOSSKY, *Introducere în teologia ortodoxă*, Ed. Enciclopedică, București, 1993.

LOSSKY, *Mistica* = VLADIMIR LOSSKY, *Teologia mistică a Bisericii de Răsărit*, Ed. Anastasia, București, f.a.

MAXIM, *Dragoste* = Sfântul MAXIM MĂRTURISITORUL, *Capete despre dragoste*, în *Filocalia*, vol.II, Tipografia arhidiecezană. Sibiu, 1947.

PALAMA, *Lumina* = Sfântul GRIGORE PALAMA, *Cuvânt pentru cei ce se liniștesc cu evlavie: al treilea dintre cele din urmă. Despre sfânta lumină*, în *Filocalia*, vol. 7, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1977.

PAMFILE, *Văzduhul* = TUDOR PAMFILE, *Văzduhul* (după credințele poporului român). col. "Din viața poporului român. Culegeri și studii. XXVIII", Ed. Librăriile Socec & Comp., București, 1916.

ȘĂINEANU, *Basmele* = LAZĂR ȘĂINEANU, *Basmele române*, Ed. Minerva, București, 1978.

SEVASTOS, *Nunta* = ELENA D. O. SEVASTOS, *Nunta la români*. București, 1889, în vol. Literatură populară, vol. 1, ed. Minerva. București, 1990.

STĂNILOAE, *Dogmatica* 1, 2, 3 = Pr. Prof. Dr. DUMITRU STĂNILOAE, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, vol. 1, 2, 3, București, 1978.

STĂNILOAE, *Morala* 3 = Preot Profesor Dr. DUMITRU STĂNILOAE, *Teologia morală ortodoxă*, vol. III, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1981.

STĂNILOAE, *Școala țărănească* = Preot DUMITRU STĂNILOAE, *Despre spiritualitatea poporului român*, Ed. Scrisul românesc. Craiova, 1992.

VICIU, *Colinde* = ALEXIU VICIU, *Colinde din Ardeal. Datini de Crăciun și credințe poporane*, col. "Din viața poporului român. Culegeri și studii. XXII", Ed. Librăriile Socec & Comp., București, 1914.

VULCĂNESCU, *Existența* = MIRCEA VULCĂNESCU, *Dimensiunea românească a existenței*, Ed. Fundației Culturale Române. București, 1991.

NOTE PENTRU *SCARA*
în care Florica Elena Laurenţiu arată că omului îi este lăsat să creeze doar în spaţiul culturii, şi aceasta în baza rostului pe care Dumnezeu i l-a hărăzit la facere

Cultura poate fi văzută ca totalitatea semnificaţiilor pe care o comunitate umană le conferă mediului natural, tehnic, social, dar şi vieţii spirituale. Cultura este, deci, act conştient, şi nu rezultatul unui proces spontan. Semnificaţiile, de la cele atribuite unor lucruri concrete, la cele care acoperă abstracţiuni, sunt, pentru *oamenii aceia*, reale. Ele sunt asumate, recunoscute, afirmate, mereu propuse, prin specificul cultural, atât de dificil de definit, dar existent şi inconfundabil. Un specific prezent în viziunea despre existenţă, despre lume, în felul de a fi, de a se comporta. Altfel spus, *acei oameni* sunt purtătorii unei memorii culturale, ale cărei însemne, explicite sau implicite, sunt preluate de către generaţiile succesive, nu mecanic, nici circumscris, ci în trăirea persoanei şi a comunităţii, în timpul şi spaţiul pe care le împart cu alţi oameni, aşa cum Dumnezeu a hotărât aşezarea neamurilor şi hotarele dăinuirii lor. Termenii, conceptele acestea, timp, spaţiu, au, în limba noastră (cea obişnuită), corespondenţi apropiaţi, chiar mai semnificativi pentru noi: vreme şi loc. Cu înţelesuri profunde, cu reverberaţii ce-i poartă liberi în cele mai variate domenii, aceşti termeni vor parcă să ne oprească asupra unor reflecţii fără de care nu mai ştim prea bine încotro să ne îndreptăm.

Aceste concepte indicând temporalitatea şi spaţialitatea, au calitatea unor coordonate orientative necesare oricărei culturi. Dacă le urmărim în itinerarul lor cognitiv în peisajul nostru cultural, al românilor, vom descoperi că ele traversează şi fecundează o adevărată *pedagogie culturală*, a cărei esenţă o conţine şi o exprimă *tradiţia*, în modalităţile ei *formative*, nu numai *informative*, stocare de date. În culturile îndelung dăinuitoare, cum este şi a noastră, tradiţia însumează, pentru a le face operaţionale şi benefice în pedagogia culturală, multe corpus-uri de înţelepciune, de filosofie, etică, morală, estetică şi de *ontologie*. Există şi o teologie „populară" care, date fiind condiţiile istorice ale etnogenezei neamului nostru, nu s-a constituit în opoziţie, nici ruptă, izolată de tradiţia Bisericii Răsăritene. Aici, este necesar să vedem rostul, rolul Bisericii Ortodoxe Române, în lumea tradiţională rurală, ca şi în cea urbană, întrucât acesta a fost şi este esenţial; el rămâne focalizatorul tuturor înţelesurilor şi faptelor de viaţă ale neamului. Spaţiul este legat de lume, univers, creaţie; timpul este legat de vreme, de viaţă. Toate sunt, însă, inextricabil corelate între ele, lumea ca *fiind existentă, cu putinţă de a fi, de a dăinui,* dar *nu oricum, ci creată de Dumnezeu.* În această calitate, ori stare, lumea este *loc* pentru *timp, vreme, viaţă*. Prin aceste întrepătrunderi, intrăm în câmpul axiomatic al unei memorii culturale, o memorie ce beneficiază de o adevărată tradiţie creştină, ortodoxia, credinţa şi religia noastră. Pentru trăitorul unui atare câmp axiomatic, nu mai este necesar ca acesta să îmbrace un caracter demonstrabil; un alt reper cognitiv se oferă, *taina*. Prezenţa lucrării divine, a energiilor necreate, al căror primitor şi, cu care împreună lucrător este chemat să fie *omul*.

Prin capacitatea sa de sinteză, tradiţia instituie normele convieţuirii sociale proprii comunităţii respective. Impactul tradiţiei este mereu activ, asupra comportamentului individual şi colectiv, în organizarea habitatului uman, în sens general, asupra a ceea ce am putea numi mobilarea acestuia sau cultura materială. Tradiţia este un fapt viu, nu o abstracţiune, este loc de comuniune şi de viaţă, nu doar ceva moştenit din trecut şi care nu trebuie păstrat ci, eventual, respectat şi re-memorat.

În condiţiile actuale, de pierdere masivă a tradiţiilor, nu numai la noi s-au prefigurat tendinţe cultural-ştiinţifice de re-inventare a tradiţiei. În România, ca şi în celelalte ţări comunizate, s-au aplicat strategii riguros alcătuite de dezintegrare a tradiţiilor şi, mai ales, de anihilare a spiritualităţii identitare, prin atacarea nucleului ei, credinţa şi apartenenţa la Biserica Ortodoxă. Ceea ce nu înseamnă că alte religii au fost cruţate. În notele pe care le schiţăm aici ne referim la tradiţie ca la întreg patrimoniul etno-specific pe care memoria culturală l-a preluat, fără întrerupere - în toate părţile ţării şi chiar dincolo de delimitările actuale - în unitatea lui, pe care variantele locale nu au periclitat-o, ci, prin coordonatele orientative menţionate, au semnificat-o mai viu, mai adânc, au îmbogăţit-o, prin

geniu şi creativitate.

În perioada comunistă, s-a aplicat o adevărată tehnică de *mutaţie* a patrimoniului specific, simultan cu tehnica atât de strict întocmită şi ea, de *inginerie socială*, o tehnologie demografico-culturală. Toată această perioadă, pe care, prin multe modalităţi ce-i sunt tipice, o parcurgem şi acum, poate fi încadrată, fără să-i epuizăm parametrii, în: Teroare, Totalitarism, Tehnologie. În fiecare din aceşti T incluzând ansamblul procedeelor, dar şi corelarea acestora cu întreg procesul, în toată monstruozitatea lui. Dacă ne oprim să analizăm constituentele acestui proces, precum şi dinamica lui generală, vom vedea, imediat, că ele sunt o răsturnare deliberată, brutală şi abrutizantă a întregului cod pe care-l conţin şi-l transpun în viaţă, memorie culturală, prin semnificare, prin act-eveniment, prin solicitarea emoţională, prin imagine etc. şi, nu în ultimul rând, ca factor sau dimensiune a ei, anticiparea, *speranţa*. Cât despre celelalte două virtuţi teologice, credinţa şi iubirea, le putem vedea cum au fost şi sunt agresate prin răstălmăcire şi înlocuire. Putem, fără mare risc de exagerare, să vedem în aceste strategii ale comunizării, *urâciunea pustiirii*, în sensul ridicării răului la absolut, cu scopul de a se substitui binelui.

Revenind la cele două coordonate ale memoriei, locul şi vremea, vom găsi în comunizarea forţată, ca şi în cea inoculată, o altă spaţialitate, o altă temporalitate. Întreg locul omenesc a fost destructurat, de la cele mai modeste componente ale lui la cele semnificative, încât un *acasă* să nu mai fie posibil. În ceea ce priveşte timpul, vremea, toată alcătuirea lui a fost re-organizată, nu numai într-un alt calendar oficial, ci şi în cele mai intime experienţe, în fiecare mică unitate de existenţă personală, de familie, de vecinătate, de integrare socio-profesională etc. S-a operat o întrepătrundere de loc şi vreme, în care omul era deposedat de condiţia sa de persoană, de libertatea de mişcare, de posibilitatea prin care el să se desfăşoare în timpul tuturor vârstelor, în demnitate şi pace. Spaţiul şi timpul în modalităţile culturale în care sunt create şi trăite, nu sunt numai bun colectiv, ele sunt participare în unicitate a persoanei, omul fiind părtaş, având un nume, un loc, o viaţă, un rost. Or, toate acestea au fost confiscate prin comunizare, pentru a fi *creat Omul Nou*. Numai că nici omul, nici locul, nici vremea nu pot fi create de către oameni, nici Omul Nou al comunismului, nici Omul Neuronic al erei informaţionale. Lumea nu are cum să fie creată de către om, nici clonarea nu poate face din om un creator, un demiurg. Crearea culturii în nenumăratele sale modalităţi pe care seminţii, popoare, neamuri etc. le realizează, este act conştient, dar nu în virtutea unui mandat absolut, prin care omul să se facă pe sine Dumnezeu, ci prin rostul pe care Dumnezeu l-a hărăzit omului în vreme.

Fără să agreseze locul şi timpul în structurarea lor specifică, pe comunităţi, nici o strategie de des-integrare şi de instaurare a unei ordini nu poate avea succes. Aceste coordonate au calitatea, aşa cum am mai spus, unor parametri orientativi, numai că, tot ele sunt cele mai vulnerabile din tot ansamblul de datumuri identitare de care o comunitate, un individ, dispun. Modificarea acestor coordonate se produce, desigur, şi fără intervenţii exterioare brutale, prin confluenţa unor tendinţe interioare cu altele, venite dinafară, sau prin coeficientul ridicat de receptivitate pe care o cultură îl are în raport cu unii factori speciali, cei tehnici, de exemplu etc. Totuşi, o coerenţă de fond persistă, specificul cultural nu dispare, nici pentru comunităţi de neam, etniile, nici pentru grupuri de popoare, amerindienii, indo-europenii etc. Prin acest specific, harta umanului este vie, de o varietate şi de o bogăţie extraordinară, este lumea, cumva mai aproape de ea însăşi şi de cea care este menită, prin pronie divină, să fie.

Au fost totdeauna în istorie, în desfăşurarea timpurilor, situaţii de schimbare a locului, nu numai pentru neamuri, popoare, ci şi pentru indivizi, pentru grupuri, comunităţi mici. Împrejurările au fost diferite şi ele continuă să se modifice. Aceste împrejurări nu au fost, nu sunt aceleaşi, nici pentru comunităţi largi, nici pentru indivizi, chiar dacă schimbarea se face în aceeaşi perioadă, în acelaşi moment. Putem numi aceasta schimbare, înstrăinare, exil, emigraţie, deportare etc., de fiecare dată, cu fiecare denumire vom indica o realitate al cărei factor comun este în depărtarea de la *locul - acela*.

Idealizarea unui *timp anume*, despre care vorbeşte şi Mircea Eliade ca fiind o constantă a sistemelor mitologice, pare mai uşor de imaginat, de integrat într-o tradiţie culturală. Ar fi, chiar dacă în formule diferite, o raportare la trecut, o conştientizare pe care generaţiile trebuie să o realizeze, tocmai pentru a nu pierde un model mereu prezent, posibil prezent, în fiinţa lor. Chiar memoria re-aduce acea condiţie *arhetipală* şi, prin toate dimensiunile sale, o conferă în şi dincolo de timp, adică în trăirea simplă,

reală, personală şi colectivă.

Într-un fel, am putea vedea cum memoria culturală, cu diferitele sale modalităţi specifice, permite omului, comunităţilor, să fie mai lesne purtători ai timpului decât ai spaţiului, ai locului. Am putea chiar suspecta aceeaşi memorie de o funcţie stranie sau măcar preventivă, acordând orientării cognitive fundamentale mai multă libertate în experierea timpului şi devenind severă, referitor la spaţiu. Pentru a urmări mai îndeaproape validitatea unor asemenea impresii, ar fi necesare explorări profunde, îndelungate ale structurilor gnoseologice în diferite culturi, societăţi şi chiar la noi. Desigur, una dintre dificultăţile de care ne-am lovi ar fi chiar conţinutul conceptelor cu care operează cei observaţi în raport cu cele care fac parte din codul ştiinţific al observatorului. O altă dificultate - sensurile multiple ale fiecărui concept, funcţiile pe care acesta le are în diferite împrejurări de viaţă.

Tradiţia. Ea ne poate, ca de multe ori, ajuta. Dar şi în tradiţie, ca patrimoniu global, moştenire, etc. avem nenumărate tradiţii. Concret. Unul este timpul, într-un cântec popular, altul este el într-un text ceremonial funerar, iar altul, într-un basm, şi al câtelea altul, într-un descântec, să zicem. Totuşi, în acestea toate el, timpul, mai *rămâne*, ceea ce este, adică *trecere*, *schimbare*, *mişcare*. Chiar şi caracterul lui relativ, de instrument de orientare şi traversare a existenţei, este, într-un fel, mai conciliant. Şi apoi, iată, timpul este spiritual recuperabil, neiertător cum pare, el este prieten omului şi nu-l părăseşte niciodată. Am putea spune că tocmai natura inefabilă a timpului îl face mai apropiat, mai propriu omului.

Revenind la *loc*, la înstrăinare şi la felurile acesteia, oricare ar fi ele, cel sau cei în-depărtaţi tot se află prinşi în timp, îl au, îl duc cu ei, nu le poate fi luat. Termenul *înstrăinare* se raportează la loc, la cel de plecare, la cel de provenienţă, origine etc. Iar cel în-străinat devine, în alt loc, un străin. Or, statutul acesta nu este ontologic semnalat în memoria culturală, în coordonatele ei esenţiale, dar şi existenţiale, adică personale individuale. Cum stau lucrurile în experienţa celui sau celor care pleacă, nu se pot trasa desigur parametrii categorici. Chiar dacă memoria culturală menţionează faptul, o face prin creaţii din folclorul liber, nu prin cel major, ceremonial (doinele de înstrăinare, cele de trecere a apelor cu vaporul etc.). Exemplu: *...Şi-n vârful vaporului, şade mama dorului, încălţată cu opinci, şi-mi tot trece la voinici....*

Împrejurările înstrăinării, felul acesteia, nu au cum să fie neutre. Unele au caracterul unei strămutări, comunităţi importante ca număr, provenind din acelaşi loc, sau din aceeaşi zonă, pleacă şi ajung, se aşează, relativ compact, în noile locuri. Aceasta a fost strămutarea unui mare număr de locuitori din satele din Nordul Bucovinei, pe la sfârşitul secolului al XIX-lea, şi aşezarea lor în comunităţi închegate, în Canada, Alberta etc. Generaţia pionierilor. Orientarea lor a fost, simultan, mai dificilă, dar şi mai uşoară. Mai uşoară, fiindcă veniseră *împreună*, au rămas *împreună* şi au adus cu ei o fire culturală, spirituală, am spune. Chiar dacă, aşa cum zicea John Perozni din Boianul din Alberta, *obiceiurile nu au trecut oceanul*. Ei nu puteau trece peste *ape* tradiţia în întregul ei, dar o purtau în comuniune, o transmiteau urmaşilor prin viaţa de familie.

Centrele lor de reper individual, colectiv, chiar în noul mediu, şi el în bună măsură în plină efervescenţă, erau cele din *ţara veche*: biserica, şcoala, cimitirul, întemeierea de noi familii, pe cât posibil între cei de aceeaşi provenienţă, sau de aceeaşi credinţă. Fiecare istorie a unei comunităţi de pionieri are ceva asemănător, dar fiecare are şi pecetea locului în care s-a aşezat pentru a trăi şi aceasta se făcea, inevitabil, *altfel*.

Pentru această generaţie, în care nu numai pionierii viitorilor fermieri se înscriu, legătura cu locul de origine nu era uşor de ţinut. Plecarea a fost o strămutare, fără întoarcere şi fără aspiraţie de revenire. Era un fapt împlinit. Limba, obiceiurile, portul, rânduirea lucrurilor în casă, toate se schimbau, încet, sau mai repede, iar peisajul înconjurător, în plină dezvoltare tehnică, era străbătut de căi ale unor alte direcţii şi comunicaţii, spre modernitate. Calea ferată, şoselele etc. Este impresionantă re-constituirea, atât cât ea se poate face, a trăirii acestor oameni în *lumea nouă*, căreia ei îi spuneau *ţara nouă*, într-un faţă în faţă tot mai nedesluşit, cu *ţara veche*. Cred că în sufletul acestor oameni, ca şi în mintea, în atitudinile lor, îmbinarea locurilor s-a făcut cu ochii spre viitor, în vreme ce trecutul cu toate ale lui, putea să mai fie doar evocat. Ei au devenit oameni ai unui timp nou, ai unor promisiuni care puteau fi

realitate, cu ajutorul de sus, prin eforturi enorme şi inteligente, în condiţii mai prielnice decât în *ţara veche*. (În acea perioadă, Bucovina era sub dominaţie austriacă, iar unirea cu Transilvania nu era încă înfăptuită.)

Pentru generaţia următoare, a doua, totul este înţeles aşa cum este. Născuţi în locul nou, membrii acestei generaţii sunt *acasă*. Faptul că în familie se vorbeşte limba română nu mai are o importanţă covârşitoare, ei merg la şcoala în care învaţă în engleză şi sunt mai mult vorbitori ai acestei limbi, sunt imediat nu integraţi, ci locuitori prin naştere ai locului. Sunt canadieni, sunt americani etc. Participarea lor la dezvoltarea noilor locuri este egală cu a altora, este un mediu uman de alt tip, pentru ei, însă, natural. Situaţia generaţiilor succesive într-un mediu altul decât cel al ţării de origine nu este peste tot aceeaşi. Nu putem generaliza. Iar situaţia comunităţilor româneşti de veche aşezare în ţinuturi care au fost ale etnogenezei şi, treptat, sau brutal, au fost incluse în alte formaţiuni politice, este şi ea diferită, chiar de la o regiune la alta. Toate aceste situaţii trebuie văzute în ansamblul unei apartenenţe, cea etnică, dar şi în realitatea memoriei culturale, în condiţiile concrete, ce pot asigura continuitatea acesteia. Toată această situaţie nu este una a datelor statistice, nici a unei singure direcţii de acţiune care vine, fie din ţara *veche*, fie din partea celor aflaţi acum *pretutindeni*. Cred că ambele părţi sunt chemate la acest demers, numai că, impulsul, susţinut, continuu şi generator, ar trebui să vină din ţară, de aici. Impulsul generator de identitate.

Dacă în comunităţile româneşti din jurul ţării identitatea este mai puţin vulnerabilă decât la grupurile emigrate în diferite părţi ale lumii? La o primă vedere, s-ar părea că da. Numai că problema este alta. Populaţia de origine română, înstrăinată în jurul ţării, este regrupată, formează ceea ce se cheamă acum, minoritate naţională, dacă, bineînţeles, nu ne referim şi la Moldova - Basarabia, cu statutul ei anti-istoric şi cu un destin greşit asumat. Dar, chiar şi pentru basarabeni, întrebarea este de actualitate, iar răspunsul, unul necesar şi pozitiv, prin consecinţele sale, nu poate veni decât tot de aici, din ţara noastră şi a lor. Că avem de-a face cu o chestiune politică sensibilă, în toate părţile acestea limitrofe, Nordul Bucovinei, Herţa etc., nu este un secret. Poate fi, deci, pusă în lucru o cale pragmatică, una cu caracter general care să nu ignore, însă, specificul situaţiei locale, în fiecare caz? O cale care să fie concordantă cu mersul actual al politicii euro-identitare, ale cărei tendinţe nu vor fi, cred, lipsite nici ele de momente critice? Istoria, chiar a unei entităţi relativ bine definite, cum este Europa noastră, nu se desfăşoară într-un singur registru, nici măcar la ea acasă, adică în cuprinsul bietului nostru continent. Până nu demult, această entitate geo-fizică, având ca patrimoniu, mereu ignorat, o unitate de memorie culturală de invidiat, s-a impus sieşi şi peste mări şi ţări, ca un factor cu nenumărate feţe, purtător de o umanitate ce şi-a uitat rostul, ori şi-a abandonat revelaţia ce i-a fost încredinţată. Propagarea unei civilizaţii materiale nu are cum să suplinească o prezenţă de concordie spirituală şi de conlucrare, mai ales atunci când, pentru aceasta din urmă, calea şi modalităţile erau trasate şi chiar străbătute. Lucrarea păcii şi a iubirii. Întru Calea, Adevărul, Viaţa.

Desigur, se poate afirma şi încă susţine sus şi tare, cu probe şi cu exemple, nu numai peste mări şi ţări, ci şi peste secole şi milenii, că toate civilizaţiile au făcut acest lucru, nu au urmat cele ce erau pentru lume şi pentru om, spre bine şi pace, cuprinse în codurile lor de înţelepciune, în unele din tradiţiile lor scrise sau nescrise. Numai că, aici, pentru noi, cei ai Europei, lucrurile stau de două mii de ani într-un fel altul, clar şi neschimbat.

Creştinismul. În aceste note, idei, ori reflecţii sumare, nu voi face o enumerare a datelor de istorie rătăcită pe care am parcurs-o şi încă o parcurgem, le cunoaştem. Este totuşi un fapt ce nu se arată nouă, cei atât de ştiutori şi de înţelepţi, nu se arată ostentativ, nu se transpune pe sine în piatră, nici ca monumente, nici ca edificii eurocomunitare, nici ca mijloace de transport ultrarapide, nici ca bunuri de consum etc. Este un fapt oarecum ascuns, tăcut în toate cele realizate, şi totuşi, poate unul din cele mai puternic însămânţate cu viaţă şi cu adevăr, cu iubire şi cu pace. *Tot ceea ce nu am făcut şi nu facem pentru acestea.* Poate că, de ce nu, acest cuvânt viu al Domnului nostru Iisus Hristos ar trebui să-l avem întipărit pe fiecare act al nostru, în timpul nostru, în locurile noastre. Cred că în acest cuvânt, ca în toată învăţătura Sa, Domnul Iisus Hristos nu cere de la om, nici ca persoană, nici ca neam, ceea ce acesta nu poate, nu ar putea face. Iar condiţiile pe care Mântuitorul le aminteşte sunt, desigur, concrete, reale, fiecare şi toate, dar ele nu acoperă numai un înţeles, o situaţie. Am putea să le luăm

una câte una, ori să le reunim, să aplicăm totul la vremea aceasta, la locurile acestea şi să vedem, dacă vrem să avem ochi de văzut, ce actuale sunt ele şi ce mult, infinit, cer de la noi, de la fiecare şi de la toţi. (Matei, 25, 14-46) (Aici vom relua numai versetele de la 32 la finele capitolului.)

Împăratul, venind să-şi ia împărăţia, adună în faţa lui toate neamurile. ***...Şi se vor aduna în faţa lui toate neamurile şi-i va despărţi pe unii de alţii precum desparte păstorul oile de capre*** (v. 32). Este judecata pe neamuri. ***...Şi va pune oile de-a dreapta Sa, iar caprele de-a stânga*** (v. 33). Judecata este însă şi personală, fiecare va răspunde. ***...Atunci Împăratul va zice celor din dreapta Sa: Veniţi, binecuvântaţii Părintelui Meu, moşteniţi împărăţia cea pregătită vouă de la întemeierea lumii*** (v. 34). Iată marginile, dar şi desmărginirile istoriei, ale lumii, ale vieţii celei de aici şi de acum, în pregătirea dintru începuturi, în pregătirea întru întemeiere, adică în zidirea lucrării. Şi apoi, urmează, cu o iubire şi o solicitudine incomparabile cu orice trăire omenească şi totuşi, nouă, fiecăruia încredinţată, revelarea iubirii lui Iisus Hristos, Cel Viu în cei mai umili, în cei mai prigoniţi. Versetul 35: ***...Că am flămânzit şi Mi-aţi dat să mănânc, am însetat şi Mi-aţi dat să beau: străin am fost şi M-aţi primit.*** Foamea, setea, înstrăinarea sunt printre primele stări care cer fapta lucrării. Apoi, versetul 36: ***...gol şi M-aţi îmbrăcat, bolnav şi M-aţi cercetat; în temniţă am fost şi aţi venit la Mine.*** Goliciunea, ca simbol al sărăciei, boala, suferinţa trupului, întemniţarea, privarea de libertate. Numai că niciuna din acestea nu rămâne la ceea ce indică imediat, de fapt, imediatitatea fiecăruia este una ce le adună pe toate, iar sensurile nu sunt pur şi simplu ale condiţiei materiale, dar nici nu au un caracter simbolic abstract. Ele, aceste sensuri, sunt ale situării omului în viaţă, în lume, în toate condiţiile în care se poate interveni, trebuie să'se intervină, de la cele materiale, ajutorarea pentru traiul zilnic, prezenţa fără ezitare, fără discriminare, întru lucrarea spirituală, cea a iubirii întrupate în credinţă, în faptă. Dacă foamea şi setea corpului pot fi potolite mai simplu, putem noi afirma că facem aceasta pentru cei care le suferă? Nu. Cum va fi deci răspunsul, nu numai la Judecată, ci şi aici, acum, faţă de propria noastră conştiinţă? Dar dintru întregul a ceea ce vrem să fim ca neam? Şi cum răspundem la foamea cealaltă, la atâtea trebuinţe ale ei, la setea aceea? Ele sunt foame şi sete de adevăr, de dreptate, de cultură, de educaţie, de dăinuire în identitate, de limbă, de neuitare din partea neamului etc. Din uitare vin celelalte suferinţe, goliciunea, adică privarea de orice îmbrăcare spre apărare, de tot patrimoniul spiritual la care acel om, acei oameni au dreptul, pentru a nu fi înstrăinaţi. Căci nu este tocmai o înstrăinare a celui de alt neam venit şi primit aici la noi, ci este înstrăinarea celor de un neam cu noi şi trăitori, acum, în alte părţi, sub alte stăpâniri ale vremii. Primirea lor este şi una spirituală, la fel ca îmbrăcarea, cercetarea în boală, fiindcă este acolo suferinţă sufletească şi a memoriei, este, de asemenea, cercetarea celui întemniţat, căci este întemniţare, mai mult ori mai puţin aspră, dar este ruptură posibilă de identitatea de neam. ***... Şi răspunzând, Împăratul le va zice: Adevăr vă spun, întrucât aţi făcut unuia dintre aceşti foarte mici fraţi ai Mei, Mie Mi-aţi făcut...*** (v. 40). Iar la versetul 45: ***...Atunci le va răspunde zicând: Adevăr vă spun, întrucât nu aţi făcut unuia dintre aceştia foarte mici, nici Mie nu Mi-aţi făcut...***

Problema identităţii nu este una simplu de politică, pentru a fi mijloc de manipulare, de însuşire de laudă şi de cumul de putere, de orgoliu. Nici nu poate fi încredinţată, lăsată pe seama celui/celor care, decenii de-a rândul, au prădat, au despuiat oamenii, neamul, dar şi pe cei care sunt cu noi împreună-locuitori ai ţării, de toată identitatea legitimă, materială, intelectuală, sufletească, printr-o lucrare de ură, de asuprire, de incitare la cele mai cumplite metode şi practici de dezumanizare. Problema identităţii este o stare a omului, pe care o foloseşte în lucrarea iubirii şi a păcii, sau o actualizează individual şi cu cei care-i sunt solidari, în lucrarea împotrivitoare. Din aceasta din urmă, noi, aici, neamul, poporul, am avut şi avem încă o parte, fiindu-ne greu să ne eliberăm din ea, poate fiindcă nu vrem să ne vedem în: foamea, setea, goliciunea, boala, întemniţarea, înstrăinarea din jurul nostru, în cel care are nevoie de ajutor, în cel cu care Iisus Hristos Mântuitorul S-a identificat pe Sine însuşi. Este tot atât de adevărat că fiecare din noi suntem în nevoie, avem trebuinţă de ajutor, de celălalt, de neamul nostru, de aproapele nostru. Ajutorul. Este şi în aceasta, cred, un lucru ale lucrării, unul care ne depăşeşte, dar care se face, tainic, prin Hristos Domnul. Anume, cel pe care-l ajutăm, în orice fel de suferinţă, de nevoie, de fapt, mai mult ne ajută el pe noi. Ne ajută să fim mai prezenţi, mai făptuitori, mai buni, mai conştienţi de scăderile şi de ceea ce nu facem mereu, fără încetare, fără preget, de ceea ce ar trebui să facem, aşa cum ne mişcăm, aşa cum respirăm. Sunt în viaţă, în istorie, care este şi ea

una din fațetele vieții neamurilor, vremi și împrejurări în care condițiile sunt mai grele, dar sunt și din cele când condițiile sunt prielnice. Oricât de mică ar fi o asemenea împrejurare, oricât de aparent limitată, neînsemnată, ea are un sâmbure de rodire. Iar Cel care face să crească rodul este Dumnezeu. Acum, în plină eră de globalizare, cu atâtea componente alarmante, prin opțiunile și mijloacele adoptate de oameni, împrejurările bune sunt și ele accesibile. Se ivesc nu din întâmplare, nici din haosul ce ar putea fi organizat și dominat. Astfel de împrejurări vin din realitatea lucrării dumnezeiești, căci Duhul Sfânt Atotîmplinitorul nu se măsoară în putere lumească, nici nu se epuizează în efort omenesc. Lucrarea iubirii și a păcii este una, aceeași, neschimbată și neîntreruptă. Ea se face peste locuri, peste vremuri, dar și în ele, Neamul, neamurile sunt etniile, dar sunt și generațiile de oameni ale lumii, în succesiunea lor. Ca atare, nu putem să ne lăudăm nici ca etnie, nici de la o generație la alta, că am fi, fără abatere, buni lucrători ai secerișului.

La acest loc al notelor acestora ar trebui să stăruim îndelung și serios asupra prezentului de la noi, un timp ce ridică multe interogări. Nici măcar prin ele nu ajungem să ne acordăm într-o viziune, voință, verticalitate, așa cum sunt acestea necesare într-o misiune. La noi, discursul referitor la căi, la modalități de acțiune, este unul sacadat, superficial, cu opțiuni moderniste ori globalizante ce ajung chiar să trădeze o imaturitate cultural-cognitivă, sau, prelingând până la delir aberațiile și idealurile comuniste, în loc să lucreze pentru identitatea etno-spirituală, necesară aici, ca și celor din afara granițelor țării, o compromite și o erodează.

În ceea ce privește identitatea pe generații, există, chiar în țară, o vulnerabilitate cu multe componente pe care ar fi necesar să le conștientizăm. Referitor la generațiile emigrației, a treia, cele următoare, situațiile se cer apreciate local, nu numai general. Chiar dacă este vorba despre comunități cu oarecare vechime, generațiile nu mai sunt totdeauna integrate local, ele sunt mobile, sunt dispersate. Este tipul de societate în care acești oameni trăiesc și în care sunt acolo la ei acasă. O astfel de legătură se poate stabili cu țara de origine a părinților sau a bunicilor, diferită de cea a primei generații.

De altfel, generațiile emigrației sunt mereu deschise. În cazul nostru, al românilor, faptul este, am spune, tipic. Emigrația românilor, mai ales cea din perioada comunistă, dar și cea actuală, nu este una de grup, de comunitate. Este individuală, sau, în cel mai bun caz, de familie. Faptul acesta complică modalitățile de constituire a unor comunități în locurile noi, presupunând că așezarea se face pe o oarecare durată. Diversitatea umană a comunităților se amplifică cu fiecare nou venit. În ceea ce privește participarea la treburile obștești, putem accepta faptul, chiar dacă nu măgulitor, că nu excelăm prin simțul de solidaritate după cum nici aici, acasă, nu ne putem lăuda cu el. Fiecare neam, etnie, are părțile sale bune, dar și pe cele mai puțin bune. Iar deceniile de comunizare nu ne-au ajutat să le corectăm pe cele din urmă. Condițiile actuale, deloc ușor de suportat, accentuează individualismul conferindu-i o legitimitate chiar extremă, și aici ar trebui să facem o aprofundare a acestor stări de fapt. Este o dezorientare generală, sinonimă, cognitiv, cultural, emoțional, cu o stare de șoc prelungit. Este o situație socială ce se caracterizează printr-o dinamică fie haotică, fie dominată de cercuri de putere economico – politică bine constituite și acționând concertat pentru propriile interese. Condiția materială, cea a vieții de fiecare zi, pentru cea mai mare parte a populației este una de subzistență. Pe generații, situația celor în vârstă este dezastruoasă, a celor tineri, fără perspective imediate. Toate acestea, precum și multe altele, sunt, de acum, lucruri știute, ele fac parte din ambianța în care evoluăm.

Una din problemele ce-și află și ea locul în acest peisaj critic este existența, tot mai accentuată, a unor caste cultural – cognitive. Elitele și masele. Se omite faptul **real**, că există un **eu, un eu populația**, adică **omul, individul, persoana**, în fiecare membru al acestei unități pe care o numim neam, etnie, etc. dar care este locuitor cu un popor mai larg, cu o lume și mai largă, și în care sunt și cei de dincolo de locurile noastre vechi. Semenul. Aproapele.

Referitor la aceste realități, ceea ce noi numim, elegant, e drept, societatea civilă, ne furnizează opțiuni, paradigme, concepte, formatori de mentalități, etc. și totuși ... lucrurile nu merg cum ar trebui, cum ar putea să meargă. Odată cu mizeria materială, care nu se plimbă singură și curată printre noi, se adâncește și ruptura despre care vorbeam mai sus, cea cultural-cognitivă. Castele. În toate domeniile vieții, nu numai în cele legate, aparent, mai direct de cultură, de ceea ce, obișnuit se vrea să se

înțeleagă prin acest termen, literatura, arta, urbanistica etc.

În generațiile ce se succed acum, tot mai precipitat, într-un timp altfel semnificat cultural, cel al erei informaționale, globale etc. la noi, procesul de formare a unor straturi tot mai distanțate, în interiorul etniei, neamului, poporului, țării, etc. se accelerează uluitor. O mare parte din aceste categorii elitare, mai ales cei formați în domenii de viitor, emigrează și vor emigra. O înstrăinare în locul de baștină se produce însă și ea se va amplifica. Elitele reprezentative pentru partea creativă, speculativă a culturii, se vor separa tot mai mult de mase. Încă de acum, dacă vrem să facem sondaje referitor la limba pe care diferitele caste o utilizează și o înțeleg, vom avea mari surprize și le vom zice, nedumeriri.

Înțelegerea unei limbi nu este însă numai cea a fondului de cuvinte, ci a rostului acestora, a potențialului lor comun de a alcătui și a transmite, a dezvolta, o viziune a existenței, a lumii, un fel de a fi, adică o identitate (capacitatea de a alcătui acea pedagogie culturală, intrinsecă și cuprinzătoare, prin care, în care, persoana și comunitatea să se realizeze benefic, să se împlinească).

Ne putem întreba, în aceste situații, dacă *acasă*, aici, cu noi toți (și nu este deloc o întrebare retorică) suntem în stare să fim un model pentru cei plecați, înstrăinați, pentru cei care, de acum înainte vor pleca. Alăturarea spațială, cu despărțirile ei aduse, impuse de o istorie aspră, poate fi cea a unei unități de cultură, de spiritualitate, *de memorie imediată,* concret, *faptic prezentă.* Pentru cei care sunt răspândiți în locuri mai îndepărtate, trăind în comunități restrânse, ori chiar etno-cultural izolați, mai mult ca înainte comunicarea cu țara este posibilă, chiar dacă mai greu, mai limitat. Toate aceste posibilități nu țin de o realitate virtuală, ele sunt ale unui loc anume, cel al apartenenței la o comunitate de neam, de popor. Prezența și rolul elitelor este în aceste legături unul de prim ordin, nu ca o ierarhie de valori, ci, ca o obligație ce le revine am zice, de la sine. Și aceasta, în toate situațiile menționate aici. Fie că este vorba despre situația din țară, unde se produce înstrăinare între părțile constitutive ale neamului, fie în cazul românilor din afara granițelor, dar trăind în vecinătatea apropiată, fie chiar în situația celor care, în emigrație mai recentă sau mai veche, sunt acum în locuri îndepărtate.

În ceea ce privește generațiile tinere, ele vor fi singurele care vor învăța ce vor și ce pot să fie, numai că, și ele, au nevoie de un loc de reper; acel loc despre care vorbeam la începutul acestor note. Pare oarecum ciudat, dar tot *locul* se impune ca fiind centrul de referință identitară, dacă o atare dimensiune este resimțită ca necesară. Locul, în statornicia lui, având în el tradiția cu zidirea vie și mereu înnoitoare a credinței, îmblânzește timpul și timpurile.

DESPRE PROFEȚIE ȘI SEMN
în care Laura Bădulescu ne apropie de râul Vavilonului

Tipic, tipic, și la inimă nimic... Oare?! Reproșul în versuri, ca o zicală *den bătrâni*, se adresează unor cazuri speciale, nu vorbește cu toată lumea, ci doar cu o persoană din familia de cuvinte a *tipícului* și anume, *tipicarul*, pe care semantica sufletului nostru îl vrea mai aproape de peiorativ și lipsit de acea înălțime cu care se ridică de obicei, categoriile nobile. Fără a ține seama de multitudini, de particularități, acest mic Procust al cotidianului ne face să gândim mai mult la formă decât la conținut, la măsură, la cantitate și nu la calitate. În ierarhia valorilor universale, orice s-ar spune, conținutul este mai important decât forma sub care se prezintă, deși abia sub forma *sa* adecvată el își află împlinirea și rostește mai ales *adevărul nedisimulat*. Aceasta se întâmplă deoarece o formă neadecvată *ascunde* conținutul. Sinergia, însă, face echilibru, împlinește *inima* în natura lucrurilor și împacă termenii opoziției de mai sus (*tipic* versus *inimă*, cu toate implicațiile lor figurative) anulând printr-un ...*conținut*, distonia impusă de „*nimic*"... „*tipicului*" care, în mod firesc după conciliere, devine „típic", adică specificul, semnul său. Semnificanta răsturnare de sensuri o face aici ...buturuga mică, un invizibil „suprasegmental" pe care grafia obișnuită îl uită în mod constant.

Paranteza, preambulul de mai sus, se dorește a fi un ajutor pentru schimbarea de atitudine ce va aborda *tipicul*. Tiparul, îmbrăcămintea exterioară, semnalizează profanului conținutul. De aceea, pentru a situa la adevărata sa valoare noțiunea, *tipicul polieleului*, marea milă care se cere de la Domnul cu ocazia sărbătorilor deosebite, în duminicile lăsatului de sec de carne și de brânză, cere cântarea psalmului 136. (Psalmul ca noțiune și formă, izbitor fiind fără cap, fără titlu, este doar trup, trup din trupul bisericii, trupul lui Hristos.)

La râul Vavilonului, acolo am șezut și am plâns...

Jalea unui neam înrobit, adus cu sila pe meleaguri străine, mai umple oare cu lacrimi puterea noastră de a închipui supercivilizația celor 2000 și mai bine de ani săriți înapoi peste timp pentru a ajunge *acolo*...?

...Și iată, imaginea Babilonului peste milenii păstrează semnul său negativ din versurile profetice și din tradiție, chiar și în afara bisericii. Greutatea rostirii alese în sens metanoic încarcă rând pe rând imaginile, cu conotații binecunoscute. Ceea ce peste veacuri se dorește a se numi *semiotică*, mergând pe *râu* în sus, decelează bogăția aluvionară adusă în timp, prinde și surprinde semne și sensuri, o hidră de intertextualități ce obosește dar nu epuizează vreodată: „Babilon", (*contra*) „Ierusalim", „harfe atârnate", „începutul bucuriei", apoi „fiica Babilonului" și înfricoșătoarea „zdrobire a pruncilor săi"... imagini triviale pentru orice ne-sau neo-obișnuit al bisericii, multiviale ca semne cuprinse.

La râul Vavilonului...

Babilonul de atunci era în psihologia contemporanilor de *acolo* oarecum altul decât în cea a contemporanilor noștri. Unul din cele mai prospere cetăți din acea lume era *challanger*-ul Creatorului ascuns în cer, deținea cuceririle civilizației și culturii timpului. Și surprinzător, comédie peste veacuri, fonemele din „ziggurate" ne plimbă fără intenționalitate auzul către propria noastră limbă românească în care *z* și *g* zgârie cerul gurii ca și pe cel al norilor...Trivial!

Încurcarea limbilor punea *acolo* poate pentru prima dată în problemă societatea eclectică, cosmopolisul devenea polinom, când fiecare maestru ținea să se desprindă de trunchiul turnului Babel și să gândească independent, măiestria permițându-i să devină autonom. ...„o babilonie-ntreagă!"... Folosim Babilonul pentru a *desemna* dezordinea, aglomerarea de obiecte, haosul de mâna doua. Dar cetățeanul Babilonului era poate de altă părere; poate mai apropiată de cea a cetățeanului unui megalopolis actual? Opinia de azi poate ar suna jignitor pentru majoritatea urechilor de atunci, dar adevărul, pus de o parte, este vorbitor prin veacuri. Vaviloanele de hârtie din veacul nostru, cu mileniile lui ca un Ianus zăpăcit care a uitat granița dintre nimic și unu, se ascund de data aceasta savant și grațios printre ecrane. *Când* începe mileniul trei, când se sfârșește al doilea? Aritmetica presupune o schimbare de ritm sau de bătaie a inimii? În ce ritm se bat inimile, est sau vest? Zbaterea și încurcătura se materializează în cablurile computerului care nu mai ajunge la Dionisie cel Mic cu M mare. Dezordinea este la ea

acasă în Babilon şi la ordinea zilei postmoderne. Calamburul, farsa semantică, încâlcirea cuvintelor, înţelesuri forţate să devină multiple prin schimbarea unui caracter, domină preocupările unei culturi ce mondializează, aduce la vârf echivocarea... univocă. Disimularea prin limbaje, sugerarea prin metode de orice nivel, fac obiectul mai mult sau mai puţin ascuns şi entuziasmul cercetătorilor în categorii interdisciplinare. Limbaje, jargoane, pictograme, criptograme, coduri, simboluri, ne pândesc la tot pasul cu mesaje din cele mai noi cuceriri ale ştiinţei sau manticii.

Fiica Babilonului, ticăloasa! Fericit este cel ce-ţi va răsplăti ţie fapta ta ce ai făcut-o nouă.

Şi, Babilon peste veacuri, pofta nesăţiosului de toate zilele, ascunsă sub ecranele ochilor noştri – ochii văd, inima cere - ne înlănţuie, caracatiţă, rapid, până să ne aşezăm şi să plângem.

La râul Vavilonului, acolo am şezut şi am plâns...

Concupiscenţa,

fiica Babilonului, ticăloasa...

apare *iar şi iar* în gândurile nepieptănatului sfârşit de veac. Dar, precis că, aşa cum Babilonul de atunci nu este egal cu cel de acum, nici *sfârşitul de veac* nu este egal cu *fin du siècle*, noţiunea din franceză fiind mai bogată decât cea din româneşte şi mai rătăcitoare decât cea dintâi. Nesaţiul computerizat nu are acelaşi gramaj în accepţiunea noastră ca şi în cea de *dincolo*. Trecând cu privirea printr-un dicţionar de computere sau simplu navigând pe internet în căutarea unui lucru precis, capul românesc se poticneşte de noţiuni ca *daemon* sau *satan* ne mai punând la socoteală binecunoscutul şi acceptatul ...*áicăn*...*icon*

Oamenii din toate cele fac icoană şi simbol / Numesc sânt, frumos şi bine ce nimic nu însemnează
Împărţesc a lor gândire pe sisteme numeroase / Şi pun haine de imagini pe cadavrul trist şi gol.
(*Epigonii*, 1870)

Dar vai,

fericit este cel ce va apuca şi va lovi pruncii tăi de piatră ,

o, fiică a Babilonului... Sfârşitul numărătorii milenare aduce în simţurile contemporane un suflu de frumuseţe proaspătă din cadavrul babilonean. Alinierea la alienarea *noii ere* de magie şi hedonism presupune şi impune gestaţia monstruoasă a numiţilor prunci. *Furnicolei* în vorbele părinţilor pustiei, aceştia trebuie ucişi în faşă, pentru a nu ne stăpâni apoi fără de scăpare sufletul, în robie eternă, dincolo de era noastră, a noastră - timpul Celui profeţit de David.

La râul Vavilonului, acolo am şezut şi am plâns, când ne-am adus aminte de Sion.
În sălcii, în mijlocul lor, am atârnat harfele noastre.

La râul Babilonului, în liniştea sălciilor ar fi cu cale (trivial!) să ne aducem aminte de părinţii noştri, de darurile cu care ne-am născut şi să le punem pe cântar. Vai, am uitat să le sporim, e adevărat, dar nu numai atât: jalea este mai mare, prăpastia are *nebănuite trepte*: în puterea celor nefăcute de mâna noastră vieţuieşte de fapt, fericirea; pentru că *moştenirea* aceasta fără de osteneală *este începutul* bucuriei. Ea trebuie abia apoi sporită. Cele hăruite de Domnul dintru început şi tradiţia lor păşind prin moşi trăieşte în noi în ascunse feluri şi chipuri. Fără de acestea şi fără de aducerea aminte de părinţi, de Tatăl nostru al Cărui chip suntem, uitaţi vom fi, oricât vom fi de drepţi în faţa lumii semănând cu nimeni cunoscut.

De te voi uita Ierusalime, uitată să fie dreapta mea! Să se lipească limba mea de grumazul meu, de nu-mi voi aduce aminte de tine, de nu voi pune înainte Ierusalimul ca început al bucuriei mele.

În vestul contemporan se practică metoda *kidnapping*, furtul de copii, pentru a face rost de sume mari de bani. În cazul robiei de atunci, al unei particulare dezmoşteniri, avem de-a face cu furtul de părinţi, de identitate, în acelaşi scop. Această practică a dezrădăcinării, a ştergerii originii, confirmării şi consfinţirii, creează un avantaj din simplul dezavantaj al celuilalt, un artificiu savant, ascuns sub o banală durere.

Că acolo, cei ce ne-au robit ne-au cerut nouă cântare zicând: Cântaţi-ne nouă din cântările Sionului!

Cererea nu este doar surprinzătoare, stupefiantă,

Cum să cântăm cântarea Domnului în pământ străin?

ci şi foarte subtilă. Aparent, stăpânii vieţilor noilor robi doresc să facă un import cultural, să se veselească împreună, să se dovedească mentori ai artei robiţilor lor. Metoda reluată peste veacuri va răspunde unor necesităţi momentane ale politicii imperiale globalizatoare. Amăgirea, autoîncântarea

în condiţii nefireşti, bucuria indusă pe o stare jalnică, diversiunea cu ajutorul divertismentului, poate avea ca efect ştergerea cauzei ce a creat situaţia şi poate aduce ulterior uitarea. Stăpânul se ascunde printre versuri, sub masca regiei de teatru, iată regia politică. Regele Ne-bun cu bună ştiinţă, va săvârşi batjocura fără a juca teatru, dar urmarea acestui act o cunoaştem deşi nu ne-o amintim mereu.

Lunecoasa oboseală spre uitare e ştearsă din suflet de dor; de dor şi jale. Dureroasa amintire-dor mai ţine rădăcina unui dinte de dragul unui dinte.

Să se lipească limba mea de grumazul meu, de nu-mi voi aduce aminte de tine…

A consfinţi cu nebunia, o tragedie fără de soluţie, este egal cu distrugerea. Măcar de n-ar exista amăgirea. Sănătatea psihică ne cere să nu ne bucurăm la propria noastră cădere. Să atârnăm lira-n cui.

În sălcii, în mijlocul lor am atârnat harfele noastre.

Ah, de câte ori voit-am / Ca să spânzur lira-n cui
Să pun capăt poeziei / Şi pustiului să pui.
(*Singurătate*, 1878)

Luarea de cunoştinţă asupra stării adecvate a lucrurilor şi fiinţelor este un act de maturitate şi uneori de eroism. A recunoaşte adevărul este uneori egal cu mucenicia. Chiar şi după cei 2000 de ani, a-L recunoaşte pe Hristos implică dezavantaje şi riscuri, unele fiind chiar libertatea sau viaţa. Şi azi, ca şi acum 2000 sau 3000 de ani, împotrivirea faţă de o situaţie aberantă este singura cale de a deveni liber şi fericit, de a ajunge la începutul cel nou al bucuriei.

Unde-ai mai văzut vreodată aste ţări necunoscute?
Când se petrecur-aceste? La o mie patru sute?
(*Scrisoarea IV*, 1881)

Şi, bineînţeles că istoria se repetă, că în clipe de tristeţe chinul cel mai mare este reiterarea clipelor de fericire, că retorica poetului ne duce spre multe *monologuri în Babilon* (nu putem scăpa de *însumarea de harfe*, de acumulările intrinseci) sau în sfârşit, spre cuvintele celui ce strigă în pustie?

Că într-adevăr, sărmane Yorrik, în afară de Înviere, nimic nu e nou sub soare. De la acel Babilon până la acesta, ceea ce contează, ceea ce se numără la noutăţi, nu este decât Învierea şi *sângiuirile mucenicilor* cu fiecare nouă zi din calendar. Există un fel de jertfă obscură cu care suntem împovăraţi în calitate de creştini: a rezista ademenirilor vrăjitoreşti proprii minunatului sfârşit de mileniu, voite sirene ale erei noi. Deconstrucţia sensurilor sau demitologizarea mesajelor ne pot oare ajuta în încercarea de a ne opune şi impune vieţii în social? Căutând rubrica de ştiri externe dintr-un ziar oarecare, privirea se plimbă implicit pe frumuseţea îngerească a tinerelor goale sau pe horoscopul zilei. Tot acolo se demistifică viaţa unui artist iubit prin noi ştiri scabroase sau cel puţin scandaloase. Cu intenţie sau nu, această adunătură babiloneană ne numără printre antieroii săi. Părtaşi suntem dacă nu săvârşim actul cerut de morala care cere să facem măcar din fire cele ale legii, dacă nu din plinătatea conştiinţei.

Ieşit din fire este cel ce, conştientizând starea sa de robie, de bunăvoie se hrăneşte cu distorsiunea artistică, arta înălţată pe taraba bâlciurilor deşertăciunii. Carmina egal *kitsch*, sau invers? Nu se mai ştie. Aşa, uitarea devine la rândul ei a doua stăpână de sclavi. Uitarea ce l-a cuprins pe feciorul de împărat pornit în căutarea vieţii fără de moarte a fost curmată când a păşit în *valea plângerii*:

La râul Vavilonului, acolo am şezut, şi am plâns…

Suspinul, durerea, dorul din *valea plângerii* poartă în ele trezvia spre viaţa fără de moarte din realitatea lipsită de *mituri*, al cărui semn, însemnare şi însemnătate, semantică şi semen, au fost rostuite şi rostite în rai. Acestea au fost reluate la uşa de ieşire din rai, au fost grăite iar prin profeţi, în filogenie şi în ontogenie, in memoria texturii fireşti. Numele său este adevărul. Adevărul nu este un *mit*.

…Eu sunt Calea, Adevărul şi Viaţa …

Hristos *a înviat*!

Profeţia lui David şi semnul Babilonului au fost au devenit istorie.

…Cuvântul…

profeţie şi cuvântul *semn* au de

La început…

libertatea de a-şi alege adjectivele pe scala dintre „adevărat" şi „mincinos".

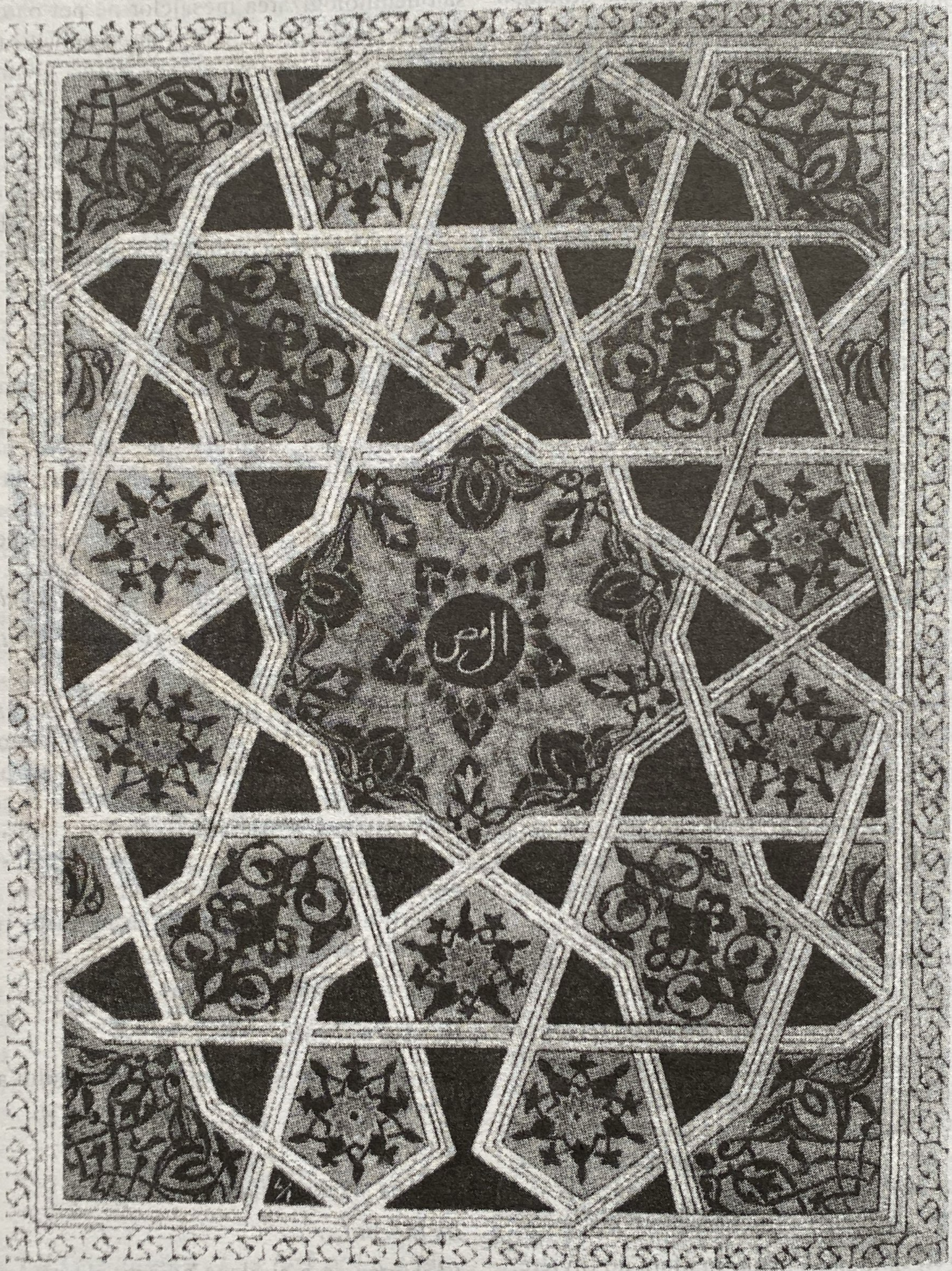

DESPRE SCRIERE CA SEMN ÎN LUMEA IMAGINILOR

în care Valeriu Pantilimon vorbeşte despre semn şi scriere în arta islamică

Lumea semnelor scrise este mai vastă decât bibliotecile şi muzeele, iar scrierea, o parte a acesteia ce trece cu discreţie în lumea formelor vizuale. Camuflată în banalitate nu pare mai spectaculoasă decât alte forme, însă ne reprezintă pe noi şi lumea în care trăim în cele mai intime nuanţe, cu o concizie de urmă perfectă.

Dezvoltarea şi ramificaţiile semnelor este comparabilă cu deschiderea unui arbore pe care se aşează părţi însemnate din memoria umanităţii. De la înălţimea acestor puncte de vedere suntem numiţi cu o drastică obiectivitate. Grav, ironic, maiestuos sau jalnic, într-o oglindire cu reflexe continue.

A spune o poveste exactă despre originile lor de o mare diversitate ar trece drept aroganţă. Pare evident însă că iniţial scrierea este strâns legată de intercomunicarea divinităţii cu omul şi de transmiterea unor comandamente ce se întrupează în tradiţie şi perpetuarea ei. Astfel, în Vechiul Testament, text recunoscut de toate religiile abramice, Dumnezeu dă oamenilor scrierea; El însemnând personal Decalogul[1]. Mai de timpuriu în mitologia egipteană zeul Thot (patron al scribilor, responsabil cu socotirea calendarului şi evidenţa faptelor muritorilor) dă faraonului, care este tot un zeu, semnele hieroglifice[2]. Putem considera aceste exemple ca protomodele. Mai târziu continuând aceleaşi principii formale, scrierea ocupă un segment important în exprimarea celor mai diverse idei şi informaţii, ba chiar ajunge un scop în sine.

Fie amprentate în grote, incizate sau sculptate în materiale dure, scrise pe suporturi fragile ori mâzgălite pe zidurile oraşelor, aceste semne-urme dezvăluie gândurile şi faptele celor ce le-au produs, martori oneşti sau nu ai timpului lor.

Astfel, codurile în piatră ale Mesopotamiei se regăsesc laolaltă pe ramurile acestui vast arbore al scrierilor cu producţiile tipografice, manuscrisele, răvaşele sau grafitti-urile. Istoricii, filologii sau grafologii sunt chemaţi să le desluşească.

Se poate spune că apariţia unui semn, ca parte a unui cod vizual de exprimare, concentrează în el simplificarea esenţială a unei imagini din natură. Acesta este acceptat în timp de cei care-l vor întrebuinţa ca mijloc de comunicare şi se adresează contemporanilor, dar şi celor dispuşi să-l reia în viitor. Impunerea şi acceptarea semnelor se datorează prestigiului dat de sorgintea lor sacră. De asemeni, este cunoscut traseul de la pictogramă-ideogramă[3] ce simplifica un element natural ce primea un sens strict de exprimare a unei idei, la inventarea unor semne din ce în ce mai simple ce corespund silabelor, iar mai târziu sunetelor.

Observând din punct de vedere plastic aceste coduri este evidentă relaţia dintre justificarea utilităţii lor şi forma estetică cu care se prezintă în faţa cititorului. Ele sunt mijloace de comunicare folosite în spiritul modelului arhetipal al *kalokagathia* (bunul şi frumosul deopotrivă), ce se aşează pe suport într-o compoziţie plastică de o remarcabilă unitate stilistică.

Fiecare dintre aceste coduri-alfabete începătoare poartă personalitatea spirituală a celor care le-au produs determinate, decisiv, şi de mijloacele şi materialele pe care le foloseau. Scopul acestor scrieri de la începuturile istoriei era de a transmite mesaje cu caracter sacru. De aici se determina forma şi

---

[1] "Şi Domnul a dat lui Moise, după ce a săvârşit vorbirea cu el, pe muntele Sinai, cele două table ale legii, table de piatră scrise cu degetul lui Dumnezeu." *Ieşirea*, 38,18.

[2] Străvechea tradiţie notează că, iniţial, faraonul le respinge şi îi reproşează lui Thot că odată fixate în scris cunoştinţele, oamenii se vor lenevi şi nu-şl vor mai folosi memoria care, prin repetarea unor rituri, îi leagă de originile creaţiei (Thot, zeu cu cap de ibis sau de babuin, este asimilat în mitologia greacă cu Hermes).
În societăţile arhaice, memorizarea era considerată o măsură esenţială a educaţiei prin care omul se leagă personal de o idee ce-l conduce spre desăvârşire. Exista convingerea că odată scrise informaţiile pătrund în medii neiniţiate, ducând în ultimă instanţă la fractura dintre ştiinţă şi conştiinţă.

[3] *Pictograma* (grama = semn < gr.) exprimă prin forme recognoscibile idei cu sens real ori simbolic, asemănătoare cu *ideograma* folosită pentru scrierea egipteană şi chineză care notează o idee sau un cuvânt.

sensul de exprimare. Atemporalitatea mesajului impune direcția scrierii: de la dreapta la stânga (sens opus acelor de ceasornic, sensul mişcării stelelor), pe verticală (în ambele sensuri) sau scrierea *bustrofedon*[4] care evoca mentalitatea unor comunități agricole, sedentare, ce venerau divinități ale fertilității.

Economia şi importanța mesajului determină alegerea materialului suport şi forma semnelor. Piatra, lemnul şi osul sunt materii primare, necorupte ce potrivit tradiției sunt purtătoare de spirit şi în consecință potrivite pentru aceste categorii de mesaje. Duritatea lor impune din punct de vedere tehnic semne care să fie pe potriva lor. Simplitatea plastică, geometria austeră a primelor înscrisuri-însemne se corelează ideal cu mesajul transmis. Atunci când scrierea începe să se întrebuințeze pe larg pentru texte profane (juridice, administrative, ştiințifice) se vor folosi materiale mai uşor de procurat şi prelucrat.

Caracterele scrierilor se vor fluidiza datorită uzului unor mijloace de notare mai suple. Apar scrieri pe materiale flexibile - piele, papirus, hârtie, care sunt notate cu pensula sau *calamul*[5] ce întrebuințează pigmenți lichizi. O consecință a acestei schimbări este inventarea ligaturilor dintre litere şi a pauzelor între cuvinte ce diversifică şi dau textelor forme noi de exprimare plastică. Scrierea se dezvoltă cursiv urmând unor reguli stabilite de gramatici tot mai nuanțate. S-ar putea face o legătură între desacralizarea mesajelor şi decadența formală a acestora, unde conținutul este treptat eludat şi forma tratată cu virtuozitate ajunge un scop în sine.

Aminteam mai sus de legătura firească dintre util şi estetic. Caligrafia, prezentarea frumoasă gestionează plastic aceste semne codificate, încercând compunerea unor imagini ce se străduiau să atingă armonia Creației din care fuseseră extrase. Inevitabil se închegau în compoziții mai mult sau mai puțin artistice ce aparțin ariei culturale. Regulile simulacrului au produs forme şi idei în măsura în care au putut fi exercitate coerent în timp, iar scrierea conține, mai mult decât oricare altă activitate umană, voința de personalizare şi desprindere de lumea naturală. În fond, animalele comunică, se organizează în comunități, însă nu scriu său numără.

Mai toate civilizațiile au produs sau modelat un cod de comunicare vizual după reguli culturale circumscrise unei mentalități proprii.

***

Arabii au făcut din scrierea lor un mijloc eficace şi elegant, dezvoltând în arborele scrierii o cale cu ramificații mistice, temperamentale, lirice. Caligrafia lor este răsfrângerea plastică a mesajului. Mod de interpretare comparabil cu actoria sau jazzul, arta scrierii este mai mult ca oriunde, forma ce cuprinde cel mai potrivit mesajul transmis, folosind cu virtuozitate şi eleganță punctul şi linia. Gama lor este aproape inepuizabilă, putând fi modelată plastic într-o uimitoare diversitate.

Rafinamentul unei asemenea producții se extinde într-o varietate de subtipuri, unele tăioase şi liniare, altele folosind linia curbă, având dinamismul compozițional al unor micelii fixate într-o riguroasă geometrie. Mai mult, aceste subtipuri ce au apărut şi mărturisesc dezvoltarea cronologică a civilizației islamului, folosite pentru un anumit mesaj cultural, se vor plia în forme specializate pentru uzul palatelor, al poeților sau al arhitecților. Cititorul unei caligrafii arabe se poate gândi la compoziția unei grădini al cărei plan urmează ordinea impusă de fizica apei distribuită în trasee arteziene sau la planul unei bătălii purtate între dune sau în stepe după o strategie şi etică orientală.

Strălucitoare sau modeste, aceste semne au dinamismul şi puterea de seducție a unor permutări numerice. Un număr limitat de semne poate forma module de o mare varietate şi bogăție expresivă. Fiindu-le interzisă imaginea ce reproduce Creația, în majoritatea spațiului islamic caligrafia preia pasiunea de interpretare formală, revărsându-se asupra obiectelor produse de om.

Enumerarea poate începe cu înscrisurile de pe arme - produs emblematic al spiritului cuceritor islamic. Pe lângă dificultatea tehnică de a încrusta în oțeluri, întreprinderea vădeşte un spirit poetic şi

---

[4] *Bustrofedon* (bous = bou şi strephein = a întoarce, < gr.) scriere întrebuințată de hitiți. Sensul şerpuitor al acesteia este inspirat din mersul boilor la plug arând: un rând de la stânga la dreapta, următorul de la dreapta la stânga, răsturnat ca în oglindă.

[5] *Calam* = termen arab pentru condeiul de trestie retezat drept sau oblic folosit ca instrument de scris.

cavaleresc. Dedicațiile de pe lamele săbiilor ori ale securilor de luptă erau adresate într-un elegant gest chiar adversarilor, ce astfel erau avertizați și onorați cu sofisticate metafore. Cronicile orientale abundă în figuri de stil unde violența este prezentată într-o manieră elegant ritualizată, iar senzualitatea se îmbină cu ingenuitatea.

O reprezentare ce adună geniul caligrafic într-o formă concentrată și expresivă este ceea ce am numi într-o modestă variantă occidentală, sigiliu, ștampilă ori semn heraldic. *Tughra* este un semn de recunoaștere caligrafiat ce conține numele deținătorului, al părinților acestuia și o formulă de urare rituală benefică sau un cognomen metaforic.

Tughra aparținea inițial marilor conducători și se aplica pe obiectele personale ale acestora ca un fel de monogramă sau pe acte diverse emise de ei. Concentrau semnele atât de organic integrate compozițional, încât nu mai erau propriu-zis citite, ci pur și simplu recunoscute dintr-o privire ca un semn clar al splendorii autorității. Probabil acesta este dezideratul ultim al unui caligraf: semnul produs de el să fie recunoscut ca orice alt element din lumea înconjurătoare bine determinat și înzestrat cu atributele formelor din natură - un act de personalizare ce devine obiect și componentă a lumii culturale care s-a emancipat de natură și mimarea ei, funcționând după legi proprii și distincte de aceasta.

Însă de departe cea mai spectaculoasă realizare a caligrafiei islamice o constituie manuscrisele și cărțile. Scrierea arabă, ca toate cele de origine semită, dă consoanei, în cuprinsul cuvântului semnificații ritmice. Pentru o mai ușoară recitare a textelor, la sfârșitul sec. al VIII-lea, vocalele, care notează în cuvânt respirările, sunt scrise cu semne diacritice deasupra și dedesubtul cuvântului sub forma unor puncte roșii[6]. Simplitatea și maleabilitatea acestor semne (linii și puncte) permit compunerea suprafeței pe principiul "pânzei țesute". Elementele constitutive ale acesteia realizează o suprafață animată și inevitabil unitară. I se poate adăuga aproape orice element care se integrează în compoziție, figurativ sau geometric.

Caligrafia funcționează pe baza unor reguli geometrice și ornamentale. Forma trebuie să reprezinte și să respecte mesajul cu fidelitate. Fiind de la bun început o artă sacră, cea mai reprezentativă pentru cultura islamică, caligrafiei i se atribuie convenții de exprimare proprii. Măsura acestora este unică și a fost stabilită de la virtuțile de expresie ale celui mai simplu semn lăsat pe suport de instrumentul de scris. *Calamul* sau condeiul de trestie atunci când este retezat drept notează punctul sub forma unui romb. De la acest semn elementar s-a măsurat proporția restului semnelor. Lungimea, înălțimea și diametrul literei elaborate după punct sunt direct proporționale cu acestea, o lungime fiind egală cu înălțimea sa. Atunci când calamul este tăiat oblic are capacitatea de a da o expresie dinamică mult mai flexibilă literei și deci întregii compoziții, producând alt stil.

Primul dintre aceste tipuri de scriere, *Kufi* corespunde perioadei de cucerire și apare în Irak, tradițională arie de cultură sasanidă[7]. Dezvoltată între sec. al VII-lea și al XII-lea, în perioada califatului Omeyyad, scrierea Kufi are o personalitate hieratică, monumentală iar expresia cea mai potrivită îi este dată de suporturile dure: piatră, stuc, mozaic. Este dreaptă și structurată pe o geometrie angulară. Se diversifică în alte substiluri, unde caracterele se alungesc și trăsăturile scurte devin eliptice. S-au păstrat subtipuri foliate, florale, buclate, geometrice, animate...

Cel de-al doilea, *Nashi* este cunoscut din perioada preislamică și cunoaște o strălucită dezvoltare începând cu califatul Abbasid[8]. Este produs în perioada de administrație stabilă a califilor. Nashi este scrierea de cancelarie, somptuoasă, suplă, fluidă. Liniile sunt delicate, curbele au o libertate alunecoasă, rotunjită. Aceasta scriere întruchipează cel mai bine în mentalitatea occidentală geniul

---

[6] Punctul are ca semnificație simbolică dar și geometrică originea și centrul oricărei forme: centrul geometric, ortocentrul, litera vocală *Yodh* cu profunde semnificații mistice. Punctul "există" atâta timp cât nu devine parte a unei forme ce-l cuprinde și pe care o constituie.

[7] *Sasanizii*, dinastie persană cu capitala la Ctesifon. Numele scrierii Kufi provine de la Kufa, oraș garnizoană întemeiat de omeyyazi (661-750) în Mesopotamia.

[8] *Abbasizii*, dinastie instalată în fruntea califatului de o revoltă pornită din Iran (750-1258). Epoca acestora este decisiv marcată de cultura iraniană. Se vor instala în Bagdad oraș întemeiat în apropierea Ctesifonului și vor fi înconjurați de o elită persană. Modelul politic și cultural al acestora se va impune în întreaga lume islamică.

cultural al arabilor din cele 1001 de nopți. Este apreciată de aceştia pentru decorativismul ei baroc, fiind într-un anume fel opusă sobrietății alfabetului latin. Prestigiul caligrafiei arabe în occidentul revoluțiilor industriale se datorează pasiunii pentru reprezentările exotice.

Asociat aproape automat culturilor Orientului Mijlociu, arabescul, este o marcă a culturilor islamice. Element pretențios şi dificil poate avea trăsăturile unui personaj principal capricios şi agresiv. Este structurat pe aceeaşi formulă compozițională cu caligrafia. Se pretinde a fi o moştenire antic-elenistică, modelată specific de cuceritorii arabi. Există similitudini între motivele decorative greco-romane târzii ale frunzei de acant sau ale viței de vie, dezvoltate în ondulații şi diviziuni succesive şi arabesc. Însă acest motiv se află pe nenumărate imagini mult anterioare, aflate de arheologi în Mesopotamia antică, ce reprezintă decorațiuni fitomorfe simbolizând arborele paradisului. Geniul propriu al islamului adaugă o evidentă tendință de stilizare, pentru ca apoi să se adapteze la mai toate tehnicile de reprezentare: carte, ceramică, metale, arhitectură.

Arabescul ocupă suprafețele pe care este aplicat cu o vivacitate războinică. Este un echivalent plastic comparabil cu metrica poeziei, modurile muzicale şi are o intensitate pasională proprie lumii islamului. Extinderea prin multiplicare a acestui element construieşte un labirint floral ordonat armonios şi continuu, de unde şi asocierea simbolică a arabescului cu infinitul, replica livrească a grădinii edenice.

Caligrafia asimilează aceste elemente decorative, ca un organism viu. Pe lângă elementele geometrice apar reprezentări figurative de animale sau oameni, stilizate sau nu. Acestea se produc în aria culturii iraniene şiite, unde interdicția reprezentării imaginilor nu a fost acceptată. Miniatura persană este însă alt caz.

Lucrarea de față este o luare la cunoştință şi găsesc potrivit de adăugat că asemenea oricărui concept cultural caligrafia are un mod propriu de acțiune şi interpretare formală ce ține de producători şi destinatari. Altfel spus, ideea mesajului îşi găseşte forma cea mai potrivită comunicării. Orientul Apropiat şi Îndepărtat unificate de cultura Islamului şi animat de temperamentul asiatic au produs o sinteză pasională şi fermă care s-a închegat strălucit în forme al căror culme este scrierea caligrafică.

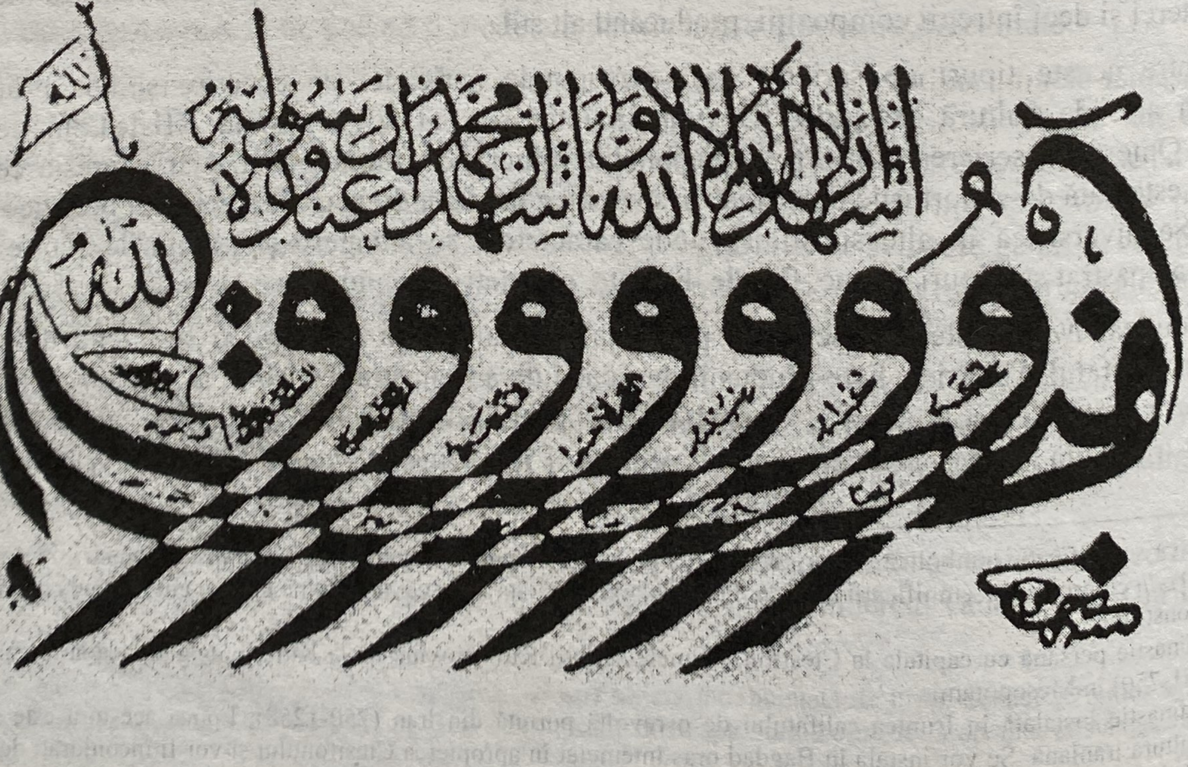

ÎNSEMNĂRI
ale lui Constantin Flondor care ne înfăţişează moduri în care pictorul cuprinde sensuri ale creaţiei

Deliciile grădinii.[1] Grădina poate fi un loc de întâlnire. Întâlnire între hărnicie şi lene, între faptă şi contemplaţie; întâlnire între geometrie, ca măsură şi înţelegere a pământului, şi nepriceperea cu mirare în faţa firii. Aici respiri, vezi şi mai ales asculţi. Sub ascultare, cele ascunse fiind, se dezvăluie.

Este grădina un peisaj?

Grădina nu poate fi un peisaj, tocmai pentru că ea nu stă sub semnul derizoriu al plăcerii estetice, ci este în primul rând o scriere despre bine şi adevăr. O scriere despre Cuvânt. Iar grădinarul însuşi, făptuieşte un text sub pana divină. De aici, transparenţa grădinii. De aici, văzduhul ei. În acest fel ea - grădina - ne cuprinde, ne învăluie şi ne dezvăluie dulceaţa.

Acum, grădina ni se oferă ca un fagure al deliciilor. Iar trecerea pictorului - ca trecerea unui degustător...

Mai există şi o grădină a insularului. Aici se cultivă prietenia, spiritul de artă. Grădina, din nou: un loc de întâlnire.

***

Pictura încotro?[2] Spiritul picturii. Există un spirit, un duh, un abur al picturii care poate fi regăsit dincolo de graniţele convenţionale ale ei, de mijloacele şi tehnologia ei. Duhul/spiritul picturii înseamnă mai mult decât tehnica picturii. Ea poate circula şi prin diverse medii: fotografie, instalaţie, video sau desen.

Există o stare de picturalitate în fotografiile lui Daguerre sau Degas, o stare de picturalitate în filmele lui Tarkowsky, după cum există, de pildă, o stare ne-picturală în descriptivismul didactic la unii din "peredvijnici".

Starea, duhul picturii, se află sub semnul *contemplaţiei.*

Tactilul, ascultarea şi aşteptarea. Dacă sculptorii au ochi în vârful degetelor, atunci pictorii au simţul tactil, *ascultarea* şi *aşteptarea* în privire. De aici şi caracterul de scriere al picturii. De scriere *a unui text văzut sau ascultat.* Iar ochiul nu-i decât un mecanism între inimă şi minte.

Pictura şi contemplaţia. Pictura îşi poate asuma *contemplaţia* datorită vecinătăţii acestui termen cu conceptele de *"a vedea"*, *"a privi îndelung cu admiraţie"* sau de *"a cunoaşte prin intuiţie şi revelaţie"*.

Contemplaţia însă nu poate funcţiona într-o *lume dezvrăjită,* aşa cum a fost ea proclamată de disperarea lui Nietzsche. În acest caz contemplaţia se retrage în *reflexiv,* privindu-se în oglindă sau în *tranzitiv,* privind spre vid. Ambele variante anunţă criza.

Dar, această lume este o carte deschisă care face să ne întrebăm asemenea marelui prooroc: ***Cine a măsurat apele cu pumnul şi cine a măsurat pământul cu cotul? Cine a pus pulberea pământului în baniţă şi cine a cântărit munţii şi văile cu cântarul?*** (Isaia 40, 12).

În acest fel *contemplaţia se* face prezentă în deplinătatea ei şi tot astfel *contemplaţia* repune în circuit şi autentifică statutul de re-prezentare a lumii prin pictură.

Pentru a vedea lumea materială ne este dat ochiul trupului, *contemplaţia naturală.*

---

[1] text apărut în pliantul expoziţiei personale din Dusseldorf, februarie 1998, şi în catalogul expoziţiei de la Bistriţa, noiembrie 1999.
[2] variantă la textul pentru simpozionul "Pictura Încotro", Universitatea de Arte Vizuale Cluj 1999 şi pentru catalogul expoziţiei personale "Între cer şi pământ", Muzeul Brukenthal, Sibiu, iunie 2000.

Pentru a percepe realitățile inteligibile avem ochiul minții, **contemplația realităților nevăzute,** iar pentru atingerea celor cerești avem nevoie de ochiul sufletului și al credinței, de **contemplația realităților providențiale.**

Luchian: *privim cu ochiul, dar pictăm cu sufletul.*

Pictura "în sine"? Pictura, o treaptă. Pictura nu poate deține pragul cel mai înalt, și nici să se mențină exclusiv într-o stare de narcisism, de autocontemplare. Ea nu poate să fie sieși suficientă. Dacă mă uit la cele întâmplate în ultimii 80 de ani în pictură, consider că e momentul să se depășească conceptul de *pictură în sine,* de pictură în oglindă, că a trecut timpul picturii doar ca discurs despre limbaj. Pictura este o treaptă și un mijloc, un canal, un canal vertical, unde sus se află *providența,* iar jos *pictorul.*

Cerul picturii (care...) se lasă dezvăluit. Nu doresc să vorbesc despre "invenția" unor limbaje în pictură, cât despre *reluările* și *descoperirile* lor prin raportarea pictorului la un *cer al picturii,* la un *dat* real și potențial.

Limbajul se transferă din potențial în real, prin dezvăluire și întrupare.

Individualizând sau utilizând limbaje nu putem vorbi despre o "creație din nimic", ci despre o creație în sensul revelării, traducerii unor ascultări, rememorării și rearticulării limbajelor existente sau descoperirii lor în universul potențial al picturii.

Tot acest joc al limbajelor conține, însă, raportarea la un referent.

Pictura laică și nostalgia Icoanei. Cred că între *iconoclast* și *iconodul* nu se află întotdeauna o diferență ireconciliabilă. Mă gândesc, de exemplu, la pictura laică de aspirație creștină. Opțiunea acestei picturi poate fi pentru o "via negativa", pentru o cale apofatică, de protecție și de năzuință față de divinitate. În acest caz, probabil, *iconoclasmul* nu refuză, ci include veșnica năzuință spre icoană. Aș putea mărturisi aici despre o asumare a neputinței sau despre o cale de a exprima inexprimabilul.

...Apofatismul, via negativa, obligă rațiunea să respecte taina.

Succesiunea și pierderea orizonturilor de referință...

Dumnezeu -
lumea (natura), de la panteism la ecologism-
pictura, arta în sine, tehnologia realităților virtuale -
egoul (pictorul), mitul individual

...și o re-alcătuire:

Dumnezeu

pictura lumea (natura)

pictorul

te ntrebînşelătorule unde îţi sunt legiu
nile şi unde cele o mie de suliţi de lurled
e pe culmile acestea spunea-i că se vede
alba copilărie şi acum nu aud nici tob
e, nici surle ascultă atent. auzi un flu
ierat lung dintre cei care a luat to
tul acum o mie de ani şi un nurui t prel
ung nu-ţi sapă urechea e viaţa
a unui băiat ce se plimbă pe sub casta
ni. din legiunile tale n-a rămas decâ
t un crivăţ care bate neîncetat, şi la
ncea de lemn care aparţine soldat
ului ce nu a existat.

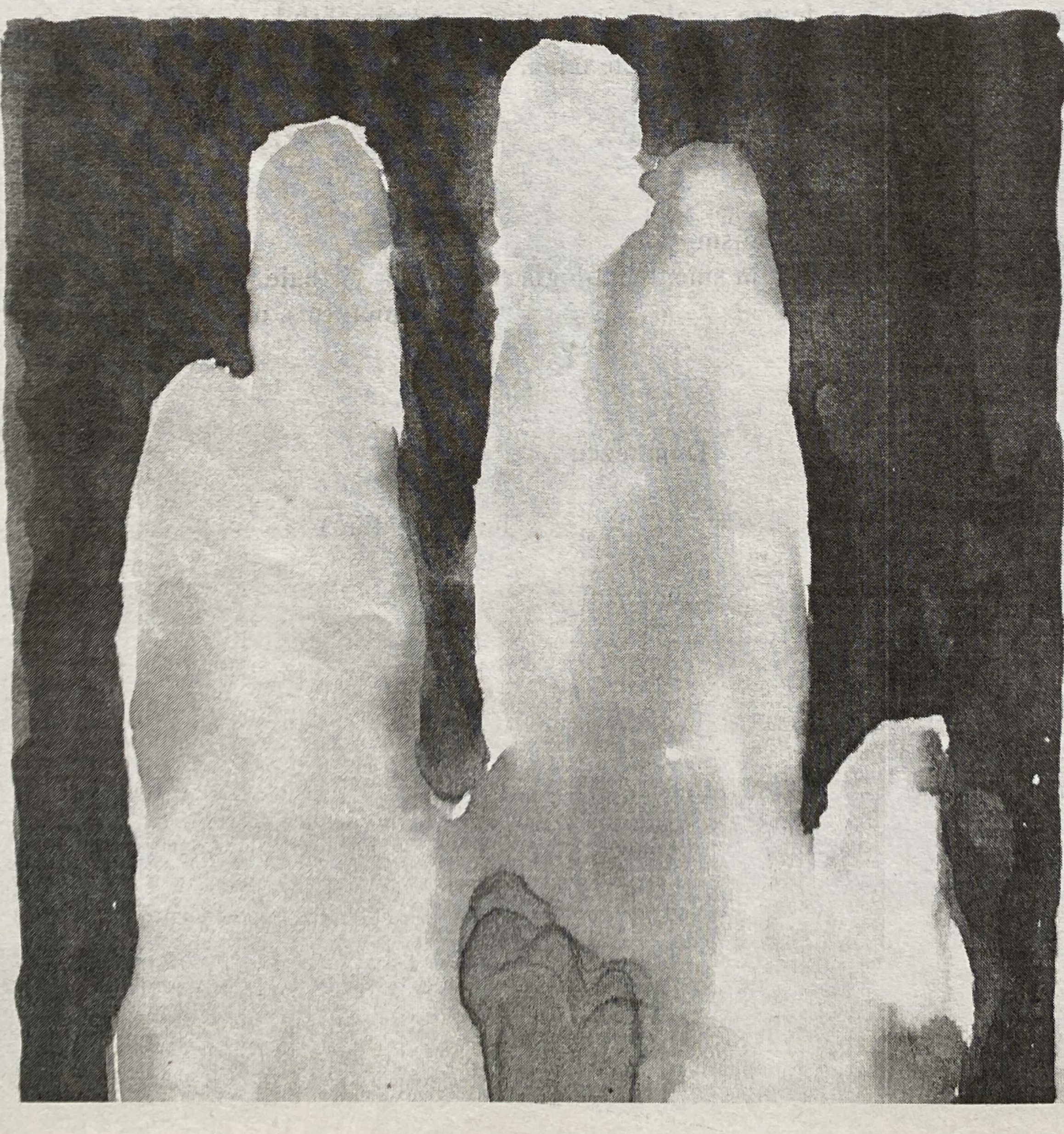

EPIFANII

piesă în trei acte în care Danion Vasile arată ceea ce se va vedea mai jos

Personaje:

Profesorul universitar MIHĂILESCU, 50 de ani.
ILIE, student la Filologie, 21 de ani.
OANA, studentă la Filologie, 26 de ani.
ANDREI, student la Teologie, 23 de ani.
RALUCA, studentă la Filologie, 20 de ani.
Portarul Facultăţii de Litere, 35 de ani.
Copilul portarului, 10 ani.
Femeia de serviciu, 50 de ani.
Personajul în negru, 40 de ani.
Iconarul, şeful de trib, tălmaciul, grupul de credincioşi,
grupul de preoţi, soldaţii, grupul de canibali.
DIOGENE - personaj central - apare la 30, la 50 şi 70 de ani,
interpretează şi cele două roluri de preot, ca şi rolul tatălui Oanei,
în aşa fel încât să i se recunoască identitatea.

PROLOG

DIOGENE (La intrarea în incinta teatrului stă Diogene, cam de 30 de ani, sprijinit de un butoi. Ţine în mână un felinar aprins şi se uită cu atenţie la toţi cei care trec prin faţa lui. După ce spectatorii s-au aşezat pe scaune, i se aude inima bătând cu putere. Apare Diogene care trece pe lângă ei, dacă se poate chiar printre rânduri. În sală e lumină. Cortina e trasă. Diogene, cu felinarul la nivelul capului, se uită cu atenţie la spectatori, ca şi cum ar căuta pe cineva. Caută insistent. Nu găseşte. Se urcă pe scenă. Când intră după cortină bătăile inimii nu se mai aud. Se sting luminile.)

ACTUL I

SCENA 1

ILIE, PERSONAJUL ÎN NEGRU, PRIMUL PREOT, PATRU CREDINCIOŞI

(Pe scenă e întuneric. Se vede doar Ilie, luminat de sus, în planul întâi, în stânga).

ILIE (continuând o frază):...şi eforturile de a-i convinge au fost zadarnice. Degeaba le-a vorbit de importanţa rugăciunii, degeaba a încercat să-i convingă să fie atenţi la slujbe. Oamenii veneau la biserică din formalitate, fără să participe câtuşi de puţin cu mintea la ceea ce se petrecea acolo. Se gândeau la mâncare, se gândeau la distracţii, se gândeau la vechii duşmani, la viitorii duşmani sau la emisiunile TV. De parcă biserica ar fi fost un apendice al lumii acesteia, de parcă biserica era un depozit de gânduri pământeşti şi nu un loc închinat Domnului.

Preotul a încercat tot ce i-a stat în putinţă pentru a-i schimba. Le-a sugerat chiar că el se poate muta în altă parohie, ca să le dea posibilitatea de a aduce în locul lui un alt preot, care poate le-ar fi folosit mai mult. Oamenii, indiferenţi, n-au luat în seamă această sugestie.

Exasperat, părintele a acţionat într-un mod original, chiar exagerat de original.

Venind într-o duminică la biserică, oamenii au văzut în locul catapetesmei bizantine o imagine tulburătoare. Aveau în faţă o veritabilă capişte păgână. Icoanele erau substituite cu tot felul de poze şi reclame care nu aveau nici o legătură cu sfântul lăcaş.

(În partea dreaptă a scenei se vede, vag, capiştea, care e structurată asemenea unei catapetesme, icoanele fiind substituite de imagini. Ele nu se văd simultan, ci sunt luminate pe rând, în timp ce Ilie le descrie).

ILIE: În locul icoanei Mântuitorului era pictat un teanc mare de bani. Cu toţii îşi doreau bani, de la cerşetorii din faţa bisericii până la cei mai bogaţi din parohie, dar atât de mulţi nu îndrăznise să îşi dorească nimeni.

(Apare Personajul în negru care, în linişte, studiază imaginile.)

Maica Domnului era substituită cu poza unei limuzine de lux, ultimul model. Nimeni nu avea o asemenea mașină în tot orașul. În locul praznicelor împărătești erau reclamele celor mai urmărite emisiuni TV. (Lumina trece de la stânga la dreapta, oprindu-se pe fiecare din cele douăsprezece imagini). La televizor erau atenți. Televizorul devenise pentru mulți icoana în fața căreia stăteau tot timpul liber. Televizorul avea în capiște poziția pe care o merita.
Cei doisprezece apostoli erau înlocuiți cu cei mai apreciați oameni politici ai zilei. În ei oamenii aveau toată nădejdea. Politica își recăpătase rolul de zeiță. În locul Sfinților Prooroci erau actori cunoscuți, fotomodele arătoase și cântăreți celebri. Sfântul Arhanghel Mihail era înlocuit de o sticlă de băutură și un cartuș de țigări.
(Lumina cade pe Personajul în negru care râde hidos).
ILIE (continuă): Binevestitorul Gavriil înlocuit de un bilet câștigător la bingo și o minge de fotbal. Ușile din mijloc, care substituiau ușile împărătești, aveau lipite titlurile celor mai citite ziare și reviste. Deasupra catapetesmei, lângă cruce, era o semilună a înțelegerii sub care scria cu litere mari; "Veniți aici toți cei pătimași și îndestulați!".
(Personajul în negru râde iarăși, aplaudând cu admirație capiștea care acum este luminată toată. Face o reverență respectuoasă înaintea ei).
Noua catapeteasmă arăta groaznic. Stând în fața ei, nimeni nu se mai putea simți într-un loc închinat lui Dumnezeu. Și totuși părintele ținea slujbele ca înainte, fără nici o schimbare.
Credincioșii au început să simtă nevoia peretelui cu icoane. Ca după o predică tainică, ei și-au dat seama că biserica era singurul spațiu care le dădea posibilitatea de a scăpa de frământările și obsesiile zilnice. Au început chiar să strângă bani pentru o catapeteasmă nouă și, într-o noapte, câțiva bărbați au venit pe ascuns la biserică să dărâme altarul păgân.
(În timp ce Ilie vorbește, din dreapta scenei apar patru bărbați având în mâini lumânări mari. Ei trag cu putere de capiște și o culcă la pământ pe scenă. În spate văd vechea catapeteasmă pe care o privesc cu mirare).
ILIE : Mare le-a fost mirarea când, după surparea capiștei idolești, au văzut că vechea catapeteasmă se mai afla în biserică. Părintele nu o aruncase. Doar o mutase mai în spate, să nu poată fi văzută de credincioși. Fusese până acum mascată de capiște.
Când, la lumina palidă a lumânărilor, au văzut icoanele (cei patru credincioși cad în genunchi), oamenii au căzut în genunchi. Parcă la vedeau pentru prima dată (credincioșii, în genunchi, se închină cu emoție). Icoanele de care aveau atâta nevoie se aflau în fața lor. Au început să se roage lăcrimând. Parcă își vedeau un copil pierdut. Parcă erau copii pierduți care își regăseau părinții. Parcă găsiseră o comoară. Se rugau în șoaptă suspinând. (Între ușile împărătești se vede figura duhovnicească a preotului - e Diogene la cincizeci de ani - care deschide ușile împărătești).
Liniștea nopții a fost întreruptă de vocea părintelui care, deși bătrân, se afla la ora aceea târzie în altar: "De când așteptam clipa aceasta...." (Preotul nu zice nici un cuvânt, vorbește doar prin gesturi. Lumina care cădea pe Ilie se stinge; pentru câteva clipe e luminat doar iconostasul. Lumina se stinge).

SCENA 2
ILIE, PROFESORUL, RALUCA, ANDREI, OANA, PERSONAJUL ÎN NEGRU, PORTARUL, COPILUL.
(Lumina cade pe Ilie, ca la începutul scenei 1. El, privind foile pe care le ține în mână, vorbește).
ILIE: Cam asta e. Cu mici modificări, cred că ideea e clară.
(Lumina cade pe Personajul în negru, apoi se luminează toată scena. O sală de curs în care lângă Ilie se află Oana și Raluca în bănci. Profesorul stă la catedră. O clipă de tăcere).
PROFESORUL (dând din cap admirativ): Frumos și neașteptat final. Ai grijă cum dezvolți totul.
OANA: Catapeteasma parcă e realizată de Hitchcock, imaginea e izbitoare.
PROFESORUL: Da, e de efect. (Ilie se așează în bancă). Dar pe cât e de originală ideea pe atât trebuie să fie de atent la redactare. Stilul trebuie să fie uniform; știi că asta e problema ta, nu ? (Ilie dă din cap afirmativ). Și să accentuezi nu numai regăsirea iconostasului, ci și tulburarea oamenilor când văd capiștea care le oglindește mințile.
OANA: Să ne spună cum i-a venit ideea.
ILIE: De multă vreme mă frământă faptul că mulți oameni, în biserică, participă prea puțin la slujbă. Se foiesc, se tot mișcă, vorbesc între ei. Alții chiar ies afară. Și asta nu se întâmplă numai la biserica la care obișnuiesc să merg. Și nu se întâmplă numai în zilele noastre. O pildă din Pateric m-a pus pe gânduri.

OANA: Din care dintre Paterice?
ILIE: Din cel egiptean. La o mânăstire era un părinte care era văzător cu duhul. La o slujbă a văzut că unii dintre oamenii aflaţi în biserică nu aveau capete pe umeri. Aveau trupurile fără capete. Iar alţii, care nu au putut să ajungă la slujbă, fiind rânduiţi de stareţ la diferite ascultări, dar erau cu inima la rugăciune, aveau capetele în biserică. Aşa vedea părintele.
OANA: Am citit şi eu întâmplarea.
RALUCA: Adevărul e că prin biserici sunt destule trupuri fără capete.
ILIE: Fără să judec pe nimeni vreau ca prin ceea ce am scris să atrag puţin atenţia asupra stării de fapt.
RALUCA: Ţie nu-ţi zboară mintea când eşti în biserică? Îţi aminteşti când am fost la slujbă la mânăstirea Sinaia ? Mi-ai zis că-ţi era gândul numai să ajungem la cota 2000.
PROFESORUL: Văd că acum, dacă ceilalţi ne-au părăsit şi au plecat în pelerinaj, a devenit şi Raluca mai înfiptă. Când sunt mai mulţi parcă este mai domoală.
ILIE (uitându-se la Raluca): Da, Raluca, de multe ori îmi zboară mintea, dar asta nu înseamnă că e normal ca în biserică mintea să zboare la tot felul de lucruri. Eu mă lupt cu gândul şi chiar dacă e greu, fac tot posibilul pentru a-l aduce înapoi ori de câte ori zboară.
(Bătăi în uşă. Intră Andrei, purtând ochelari cu dioptrii mari, având mâna dreaptă bandajată).
ANDREI: Scuzaţi-mă, am întârziat mult?
PROFESORUL: Intră Andrei! Ce ai păţit la mână?
ANDREI: M-am tăiat când curăţam cartofi. Nu-i grav.
PROFESORUL (către ceilalţi): Andrei e ultimul an la Teologie, îl cunosc din facultate.
RALUCA: Predaţi şi acolo?
PROFESORUL: Nu, dar am predat până anul trecut. (Către Andrei) Ţi-am spus că ceilalţi sunt în pelerinaj la mânăstirile din Oltenia. Ea e Oana, ea- Raluca şi (arătând cu capul spre Andrei) Andrei. Discutam despre faptul că mintea zboară la rugăciune. În cercul nostru de literatură religioasă creaţiile studenţilor sunt urmate de comentarii pe marginea ideilor expuse şi de multe ori s-a simţit lipsa unui student teolog. Poate te vei lega de noi, în timp.
RALUCA (dezinvoltă): Ţie nu îţi zboară mintea când te rogi. Sau, mă rog, toţi teologii sunt sfinţi?
ILIE: Raluca, ce-i cu tine de zgârii aşa?
OANA: A dat azi un interviu să se angajeze la un ziar şi n-au acceptat-o. O să-i treacă.
(Personajul în negru, pe care nu îl vede nimeni, până acum a stat retras. Acum se duce şi îi şopteşte ceva Ralucăi, care se răsteşte la Oana).
RALUCA: Ce mă faci de râs la toată lumea? Da, nu m-au angajat, ei şi?
OANA: Iartă-mă, n-am vrut să te supăr.
PROFESORUL: Raluca, nu mai fi răutăcioasă !
(Se aud împuşcături de mitralieră din ce în ce mai aproape).
Toţi în afară de Personajul în negru privesc spre uşă agitaţi. Uşa se deschide şi intră copilul portarului cu o armă de jucărie cu simulator de sunete. În urma lui se aud paşi. Intră în sală şi portarul).
PORTARUL: Iertaţi-mă, domnu' profesor. A fost ieri ziua lui şi i-a adus unchi-su asta. Că are bani. Şi deşi i-am zis să stea lângă mine liniştit la poartă, mi-a scăpat.
PROFESORUL: Nu-i nimic. Aşa sunt copiii.
(Personajul în negru îi şopteşte ceva portarului care îi dă două palme copilului).
PORTARUL: Na, mă, să fii cuminte altădată. Când i-oi zice lui maică-ta că m-ai făcut de ruşine...Scuzaţi-mă...
(Portarul şi copilul ies pe uşă).
PROFESORUL (către Andrei): Zi, Andrei, ce trebuie să facem să nu ne mai zboare mintea ?
ANDREI: Mintea omenească e greu de stăpânit. De aceea zboară atât de uşor. Dar, de câte ori zboară, în clipa în care ne dăm seama că ne gândim la altceva, cu puţin efort, să încercăm să o aducem înapoi. Chiar şi sfinţilor li s-a întâmplat să le zboare mintea la rugăciune. Dar, dacă ne rugăm mult şi des, încetul cu încetul mintea se adună. Aşa cum un sportiv îşi stăpâneşte trupul, aşa un om care se roagă lui Dumnezeu ajunge să-şi stăpânească mintea. Şi cu cât sporeşti în rugăciune, cu atât gândurile care îţi răpesc mintea sunt mai rare.
OANA: Da, mintea nu zboară numai când te rogi în biserică, ci oriunde te-ai ruga. Dar dacă ai răbdare şi te rogi mai mult mintea se linişteşte.

PROFESORUL: Păcat că Andrei n-a ascultat ce-a prezentat Ilie. Sunt curios cum i s-ar fi părut capiştea păgână.
(Către Ilie): Deşi în nici o biserică situaţia nu este ca în textul tău, căci mai există credincioşi care sunt atenţi la slujbe, e bine că ai exagerat. Pentru că impactul este mai mare. Oamenii nu înţeleg importanţa rugăciunii. Am impresia că mulţi dintre cei care vin duminica la Liturghie nu îşi dau seama la ce participă. Liturghia nu se face doar pentru folosul preotului, ci mai ales pentru folosul credincioşilor.
OANA: Sunt oameni care, văzând un meci de fotbal, mor şi învie de câteva ori până la sfârşitul jocului, sau care, văzând un film de dragoste plâng cu lacrimi, iar când vin la biserică, parcă ar sta în cuşcă. De-abia aşteaptă să se termine slujba.
ILIE: Ucigătoare amorţeală sufletească. Dacă preotul le-ar împărţi bani, ar juca de bucurie. Dacă le-ar da mâncare sau haine, ar fi tare mulţumiţi. Şi când te gândeşti că preotul le poate da ce este mai de preţ în lumea asta, chiar Trupul şi Sângele Mântuitorului Hristos, nu-i interesează.
ANDREI: Ce să vorbim de împărtăşanie, ei nu înţeleg nici măcar ce mare minune este rugăciunea. Tu, om, te adresezi lui Dumnezeu. Tu, om, vorbeşti cu Creatorul Universului. Tu, om, stai în faţa Maicii Domnului. Ce poate fi mai minunat? Rugăciunea, întâi de toate, este o întâlnire. De fapt numai rugăciunea care este o întâlnire este rugăciune. Când stai şi bolboroseşti cu gura, fiind cu mintea aiurea, nu te rogi.
ILIE: Nu mi-am dat seama până acum. Ai dreptate. Rugăciunea este o minune chiar şi numai pentru că te pune în faţa lui Dumnezeu, a sfinţilor sau a îngerilor. Indiferent ce ceri în rugăciune, cineva te ascultă. Cineva e de faţă. Rugăciunea poate umple golul din inimile atâtor oameni care suferă de singurătate.
ANDREI: Am prieteni care vor să ducă o viaţă creştină. Ajută săracii, ajută bolnavii, fac bine altora, dar se roagă foarte puţin. Nu înţeleg că cel mai important lucru în viaţă este să trăieşti după voia lui Dumnezeu. Şi dacă nu ne rugăm, dacă nu vorbim cu Dumnezeu, degeaba ne numim creştini.
RALUCA: Şi Dumnezeu cum răspunde când îi vorbim ?
ANDREI: La fiecare rugăciune pe care o spunem, Dumnezeu ne răspunde. Nu există rugăciune fără răspuns. Dar oamenii cer de multe ori lucruri care nu sunt de folos. Şi Dumnezeu, dacă le-ar da ceea ce cer le-ar face un rău.
OANA (întrerupându-l): Dacă un copil îi cere tatălui său un topor ca să se joace cu el, evident că nu primeşte nimic.
ANDREI: Mai mult. Dumnezeu, când îi cerem lucruri nefolositoare, nu numai că nu ni le dă şi prin aceasta ne face un mare bine, ci ne dăruieşte ceea ce ne trebuie cu adevărat. Părintele Ceresc nu va răspunde niciodată mecanic la cererile noastre, dându-ne otravă dacă îi cerem.
RALUCA (oftând): Şi totuşi, parcă de multe ori nu ne dă nici ceea ce ne este de folos...
ILIE: Înseamnă că nu ne poartă de grijă. Înseamnă că nu ne iubeşte. Înseamnă că nu e bun. Înseamnă că nu e Dumnezeu. Ai grijă, e foarte important modul în care te raportezi la Dumnezeu. Dacă te rogi Celui care te iubeşte, sigur te va ajuta. Trebuie să pricepem: Dumnezeu ne iubeşte şi ne vrea binele...
(Se aud bătăi în uşă. Intră portarul.)
PORTARUL (către profesor): Iertaţi-mă, m-a rugat decanul, poate găsesc ceva băieţi să ajute la descărcat nişte materiale.
PROFESORUL: Mai e decanul în facultate ?
PORTARUL: Da, la parter.
PROFESORUL: Ilie, vino cu mine. (Către Andrei) Tu, cu mâna bandajată, rămâi aici. Oana, vezi ce părere are de povestea ta cu ţara călugărilor.
RALUCA: Pot veni şi eu ?
PROFESORUL: Haide.
(Ies pe uşă. În sală rămân doar Andrei şi Oana).

ACTUL II
SCENA 1
ANDREI, OANA
(Andrei se plimbă prin sală).
ANDREI: Despre ce poveste vorbea domnul Mihăilescu?
OANA (zâmbind): O poveste pe care le-am spus-o data trecută. Despre o ţară în care cei mai mulţi oameni se călugăresc.

ANDREI (incitat): Spune-mi-o şi mie. Şi pe mine mă bat asemenea gânduri.
OANA: Nu ştiu dacă ai s-o înţelegi cum trebuie.
ANDREI: Vedem pe urmă.
OANA: E o poveste despre roadele dragostei dintre doi oameni care trăiesc într-o ţară în care căsătoria este înţeleasă aşa cum trebuie. Căsătoria - unirea a doi oameni care se iubesc şi vor să slujească lui Dumnezeu sprijinindu-se unul pe altul pe calea mântuirii.
ANDREI (ironic): Ai citat aproape identic definiţia din cursul de liturgică.
OANA: Da, teoretic aşa e căsătoria şi la noi. Numai că, practic, mulţi oameni se căsătoresc din tot felul de motive care nu stau în picioare. Unul dintre ele fiind dobândirea unei situaţii materiale mai bune, de exemplu.
ANDREI: Şi în poveste ?
OANA: În ţara respectivă au trăit, cu multă vreme în urmă, doi oameni care s-au iubit mult, mult de tot. Dragostea lor i-a convins că trebuie să facă tot ce le stă în putinţă pentru ca părerea oamenilor despre nuntă să se schimbe. Până la ei, şi acolo oamenii înţelegeau nunta cum o înţeleg majoritatea dintre noi. Iar excepţiile nu aveau curajul să îşi spună părerile în public.
ANDREI: Ce păreri ?
OANA: Că nunta este atât de preţioasă, că taina ei este atât de mare, încât cei care se căsătoresc fără să se iubească fac un păcat ireparabil.
Şi eroii din poveste au avut acest curaj: de a vorbi despre adevărata nuntă, în care doi oameni găsesc în dragostea lor şi în harul lui Dumnezeu puterea de a se jertfi pentru binele celorlalţi.
ANDREI: Căsătoria ca jertfă ?
OANA: De ce nu ? Oare pe doi oameni, dacă sunt căsătoriţi, îi opreşte ceva de a se ruga cât mai mult? Sau de a posti ? Sau de a-i ajuta pe săraci şi pe bolnavi?
ANDREI: Totuşi nimeni nu se căsătoreşte pentru a-i sluji lui Dumnezeu.
OANA: Asta e părerea ta. Ştii bine că nu toţi au chemare spre călugărie. Ce facem cu ceilalţi, care au chemare spre căsătorie? Cine are dreptul să le refuze slujirea lui Dumnezeu prin căsătorie ? Cine are dreptul să-i convingă că de fapt căsătoria e doar o eschivare de la o viaţă creştină autentică ?
ANDREI (domolind-o): Te-ai cam înflăcărat. Vezi lucrurile prea în roz. Pentru că aşa vrei să le vezi, nu pentru că aşa sunt ele. Am observat că unii din cei care vor să se călugărească sesizează că în familie sunt doar frumuseţi imaginare, e vorba doar de o spiritualitate fantomatică.
OANA: Asta pentru că ei vor să se călugărească pentru ca să fugă de lume, pentru că nu au ştiut să-i facă faţă. Nu pentru că au ales între slujirea lui Dumnezeu în mânăstire şi slujirea lui Dumnezeu în familie. Adevăraţii călugări nu sunt laşi, adevăraţii călugări nu dispreţuiesc căsătoria.
ANDREI (dându-şi seama că Oana are dreptate): Ştii cine a hotărât ca preoţii din lume să aibă voie să se călugărească ?
OANA: Nu au avut voie de la început ?
ANDREI: Ba da, dar în secolul al IV- lea a avut loc un sinod la care episcopii au pus problema celibatului preoţesc. Şi când aproape toţi erau de acord cu celibatul, un pustnic renumit, Pafnutie, şi-a spus punctul de vedere. Că nunta e sfântă în toate şi că familia nu numai că nu îl împiedică pe preot să-şi exercite misiunea, dar chiar îl ajută. Deoarece cunoscând problemele vieţii de familie din propria experienţă poate face faţă problemelor puse de credincioşi.
OANA: Aşa spune şi tatăl meu, după ani buni de preoţie, că familia l-a ajutat şi îl ajută mult....
ANDREI (mirat): Tatăl tău ? E preot ? Asta explică multe.
OANA: E preot. La ţară. E adevărat, faptul că el este soţ şi tată implică o sumedenie de responsabilităţi, o mare parte a timpului său e dedicată familiei. Dar acest timp nu este deloc pierdut. Fiind un soţ bun şi un tată bun nu numai că este un model viu pentru oameni, dar poate şi să îi înveţe pe alţii să aducă liniştea şi înţelegerea în casele lor.
ANDREI: Revino la poveste ! Ce se întâmplă în ţara călugărilor ?
OANA: Oamenii n-au mai avut curajul să se căsătorească din interes. Preferau să se călugărească, considerând că e mai bine să te lupţi cu propriile slăbiciuni în mânăstire decât să întemeiezi o familie al cărei fundament, dragostea, lipseşte. Apropo, tu ştii ce zicea Nae Ionescu despre căsătorie ?
ANDREI: Ce zicea?

OANA: Că materia care se sfințește în taina nunții - cum e la Botez apa, la Maslu uleiul, la nuntă lipsește. Ceea ce se sfințește la nuntă e iubirea celor doi. Dacă iubirea celor doi, materia nunții, lipsește, în realitate nunta nu are loc. Dacă doi oameni nu se iubesc, nici o slujbă, nici măcar Dumnezeu nu îi poate forța să se iubească.

ANDREI: De asta sunt atâtea divorțuri. Interesantă părerea filozofului... Chiar dacă, în unele cazuri, căsătoria schimbă radical în bine relația dintre doi oameni, de multe ori, dacă iubirea lipsește, relația se destramă. De asta au divorțat părinții mei.

OANA: Îmi pare rău.

ANDREI (îngândurat): Mă gândesc oare cât de mult m-a marcat pe mine neînțelegerea lor. Până să dau la facultate, anii de liceu pentru mine au fost un chin. Scandaluri, certuri, chiar și bătăi. Mama de-abia a rezistat. A făcut tot ce i-a stat în putință să nu divorțeze. A părăsit-o tata care acum a uitat cu totul de noi.

OANA: E firesc ca experiența aceasta tristă să te facă să vezi familia în negru.

ANDREI: Nu știu cum poate fi o astfel de familie. Am auzit multe, dar mi-e greu să am încredere în familie.

OANA: Nu, familia nu e cum crezi. Fratele meu s-a călugărit la Mănăstirea Sihăstria fericit că și-a găsit chemarea, fericit că a întâlnit sensul vieții sale în monahism. Dar, de câte ori ne-a scris, cu câți prieteni care au trecut pe acolo a vorbit, niciodată nu a avut vreun gând de dispreț față de nuntă.

ANDREI: Da, cei care disprețuiesc nunta stau sub osânda canoanelor bisericești.

OANA: Mihai, așa îl chema, acum se numește Benedict, a plecat la mânăstire pentru că acolo a găsit ceea ce sufletul său căuta: între frumusețea mânăstirii și frumusețea familiei a ales-o pe cea dintâi, fără a o disprețui pe cea de-a doua.

ANDREI: Tatăl vostru ce-a zis ? L-a lăsat să plece?

OANA: Tatăl i-a zis: "Băiete, dacă nu ai fi înțeles câte ceva despre frumusețea familiei, dacă erai un fricos și dacă fugeai de lume în mânăstire, martor mi-e Dumnezeu că nu te-aș fi lăsat".

ANDREI: Greu cuvânt.

OANA: "Dar pentru că știu că poți fi un vas al lui Dumnezeu, atât în lume cât și în mânăstire, ai toată binecuvântarea mea de a alege singur ".

ANDREI: Aș vrea să îl cunosc pe tatăl tău !

OANA: Cred că ți-ar fi de folos.

ANDREI: Mai spune-mi ceva de el.

(Oana trece lângă Andrei, în partea stângă a scenei).

OANA: Îți spun. Ceva ce o să-ți placă sigur. Mai mult decât povestioara despre țara călugărilor.

SCENA 2

OANA, ANDREI, TATĂL OANEI, ICONARUL

(Lumina cade pe Oana și Andrei, în stânga scenei. În dreapta întuneric).

OANA: Tatăl meu a avut o copilărie tristă. Rămas orfan de mic, nu a apucat să își cunoască părinții.

ANDREI: Eu credeam că părerea pe care o are despre familie se datorează părinților săi.

OANA: A fost crescut de bunica lui, o femeie deosebită, care i-a arătat toată dragostea ei. Când bătrâna a răposat, tata a căzut în disperare. Bătrâna îi fusese și mamă și tată. Câtăva vreme nu a vorbit cu nimeni. Nici la biserică nu-l mai vedeau oamenii. Încetul cu încetul, tata se rupea de toți și de toate. Suferința îl însingura. I se părea că Dumnezeu l-a părăsit. Și atunci l-a părăsit și el pe Dumnezeu. Nu se mai ruga deloc.

(În dreapta scenei, luminat slab, într-o cameră mică, stă tatăl fetei. E Diogene întinerit cam la 20 de ani. Îmbrăcat în haine de casă. Pe un perete o icoană mare cu Sfânta Treime).

Până când, odată, fiind în culmea deznădejdii, tata a început să se roage cu disperare: "Dumnezeul meu, pentru ce m-ai părăsit? Pentru ce? Dumnezeule unde ești ? Nu mă lăsa să mor de atâta suferință..."

(În timp ce Oana redă cuvintele tatălui ei, acesta se întoarce cu fața spre icoană - cu spatele la public - și ridică mâinile spre cer).

"Dumnezeule, ajută-mă...."

(Se aud bătăi la ușă. Tatăl trage zăvorul. În casă intră iconarul, îi dă un pachet, îl bate pe umăr și pleacă repede. Tatăl închide ușa).

OANA (continuă): Şi când disperarea şi singurătatea erau gata să-l copleşească, a auzit pe cineva bătând la uşă. Era iconarul satului. Iconarul era naşul de botez al tatălui meu. Îl ştia de mic, îi ştia sufletul. Făcuse tot ce-i stătuse în putinţă să-l ajute să depăşească tristeţea. Dar cuvintele lui au rămas fără răspuns. Atunci, amintindu-şi cu câtă evlavie asculta tatăl meu, în copilărie, când îi povestea din vieţile Sfinţilor, l-a supus unui veritabil examen de conştiinţă.
(Tatăl desface pachetul. În pachet se află o icoană mare cam de jumătate de metru. Omul este uimit de ce vede în icoană).
Exact când deznădejdea era gata să-l nimicească, i-a adus un fel aparte de icoană.
ANDREI: O icoană? La ce putea să-l ajute? Era făcătoare de minuni ?
OANA: Nu. Nici măcar nu era o icoană obişnuită. Era o icoană în care era reprezentat chiar tatăl meu.
(Omul ia icoana în mână, se freacă la ochi, nu-i vine a crede).
ANDREI: Ce-ai spus ?
OANA: Tata, când a privit icoana, stătea şi nu înţelegea. Pe icoană nu era scris numele celui reprezentat. Dar faţa din imagine îi semăna enorm cu propria sa faţă. Veşmintele celui din icoană erau asemenea hainelor de sărbătoare ale tatălui meu. Tata era foarte frământat.
(Omul ia o oglindă înrămată de mărimea icoanei din perete şi o aşează pe masă. Stă în aşa fel încât din sală să se vadă atât icoana - ce se afla pe masă lângă oglindă - cât şi imaginea reflectată de oglindă. Apoi, după câteva clipe, întoarce oglinda şi icoana ca să le vadă cât mai bine. Cu coatele pe masă, ia oglinda în stânga şi icoana în dreapta. Se uită pe rând la ele).
OANA(continuă): Din mila lui Dumnezeu şi pentru rugăciunile iconarului, tata a înţeles şi el că orice creştin este chemat la sfinţenie. Oricât de mari ar fi încercările, Dumnezeu ne dă puterea să le depăşim. Sfinţenia nu se dobândeşte călcând pe covoare de flori. Ci ducând crucea încercărilor. Tata a luat oglinda din perete şi a pus-o lângă icoană. S-a uitat la ambele chipuri. Cel din oglindă te respingea, cel din icoană te atrăgea. Şi-a dat seama că are de ales între două căi: calea oglinzii şi calea icoanei. Calea în care te laşi modelat de nimicnicia lumii acesteia şi calea în care te laşi modelat de Dumnezeu.
(Omul aşează icoana pe masă şi lasă oglinda. Pune oglinda lângă icoană).
Ştia că pe calea oglinzii a ajuns la disperare.
(Omul dă un pumn în oglindă şi o sparge. Cioburile rămân în ramă). Şi atunci a spart oglinda. S-a pus în genunchi în faţa unei icoane cu Sfânta Treime pe care o avea în cameră (Omul îngenunchiază în faţa icoanei cu Sfânta Treime) şi s-a rugat: "Doamne, prea mult te-am părăsit. Fă-mă al Tău ! Fără Tine mor ! Nu mă lăsa ! Cheamă-mă din nou în biserica Ta ! ".După rugăciune s-a întors la icoana primită şi şi-a dat seama că ea nu era altceva decât o scrisoare în culori. O scrisoare care trebuia citită o singură dată. Şi i-a dat foc. (Omul ia o lumânare şi dă foc icoanei. Ţine icoana care arde în mâna sa).
Pentru el, icoana primită a fost o revelaţie, o minune. (Accentuând). Şi-a dat seama că singurul lucru care îl poate împlini, în faţa tuturor încercărilor şi greutăţilor vieţii, este să trăiască pentru Dumnezeu. Şi-a dat seama că Dumnezeu este Cel care dă împlinirea oricărei vieţi.

SCENA 3
ANDREI, OANA, PORTARUL, COPILUL, PERSONAJUL ÎN NEGRU, FEMEIA DE SERVICIU.
ANDREI : E tulburător ce-mi spui. Convertirea lui e parcă scoasă din cărţi. E aproape de necrezut. Pare poveste curată. Şi cum a ajuns preot ?
OANA: Când şi-a dat seama că nu era singurul care a fost lovit de deznădejde şi de singurătate, când şi-a dat seama câtă nevoie au oamenii de cineva care să îi apropie de Dumnezeu, a hotărât să facă şcoala de preoţi. Şi, în câţiva ani, a luat locul părintelui bătrân din satul nostru.
ANDREI: Neapărat vreau să-l cunosc pe tatăl tău. Ştii, când ai început să vorbeşti de ţara călugărilor, te-am privit cu oarecare neîncredere. Credeam că eşti o filoloagă care vrea să se bage unde nu îi fierbe oala.
OANA: Filoloagă încerc să fiu.....
ANDREI: Îmi dau seama că se pot discuta cu tine şi lucruri serioase, nu numai poveşti.
OANA: Povestea despre ţara călugărilor e foarte serioasă. Deşi nu am timp să ţi-o spun acum, după atâtea paranteze, îţi spun ce vroiam să transmit prin ea. Că deşi aparent inversez ierarhia dintre căsătorie şi călugărie, descrierea pe care o fac nunţii nu numai că nu dăunează monahismului, ci dimpotrivă. Imaginea nunţii din poveste - cu soţi care se pregătesc pentru nuntă în post şi rugăciune, care se jertfesc pentru folosul celorlalţi, care pun binele aproapelui deasupra binelui propriu - e imaginea nunţii creştine aşa cum

ar trebui să fie înțeleasă de către toți. Chiar dacă există concepția că toți cei care vor să trăiască pentru Dumnezeu se călugăresc, povestea mea încearcă să dovedească contrariul.

ANDREI: Nunta din povestea ta e zidită din cărămizile monahismului. E adevărat, o poveste e doar o poveste, dar țara călugărilor e absolut utopică.

OANA: Evident că e utopică, însă dacă viața familiei din poveste o vezi zidită din cărămizile monahale, te înșeli. Ce a fost mai întâi ? Familia creștină sau mânăstirea ? Știi bine că mai întâi a fost familia.

ANDREI: Da, mânăstirile au apărut mai târziu.

OANA: Chiar dacă familia creștină și-a pierdut din importanță, și-a pierdut din strălucire, nu înseamnă că, dacă o vedem la justa ei valoare, o altoim cu monahismul.

ANDREI: Fie, ai dreptate.

OANA: Se poate trăi creștinește în lume. E greu, e dificil, dar nu imposibil.

ANDREI: Sfântului Antonie cel Mare i s-a descoperit că în vremea sa trăia un medic care cânta "Sfinte Dumnezeule" alături de cetele îngerești.

OANA: Iar Sfântului Macarie cel Mare i s-a descoperit că sunt în lume două femei care îi depășesc măsura duhovnicească.

ANDREI: Exemplele sunt multe.

OANA: Atunci ?

(Femeia de serviciu deschide ușa, cu o mătură într-o mână și o găleată în cealaltă).

FEMEIA DE SERVICIU: Porumbeilor, pot să mătur?

OANA: Nu, se întoarce imediat domnul profesor Mihăilescu cu studenții.

FEMEIA DE SERVICIU: A, e marți (face un semn cu mâna), e cercul ăla.

(Înainte să închidă ușa, prin spatele ei intră în sală Personajul în negru).

ANDREI: E bine să mă mai gândesc cu călugăria.

OANA: Neapărat.

(Personajul în negru se apropie cu un lanț mare de cei doi. Ei nu îl văd. Un capăt al lanțului îl prinde de piciorul stâng al lui Andrei, iar celălalt capăt vrea să îl prindă de piciorul ei).

ANDREI: Ne-am luat cu poveștile și nu am apucat să observ cât ești de frumoasă.

OANA: Atunci hai să mai spunem povești, până se întorc ceilalți, și după aceea vei avea și altceva mai interesant de observat.

ANDREI: Tu de ce ai scris povestea despre căsătorie? Fii sinceră! Nu pentru că te gândești la măritiș? (O ia de mână. Personajul în negru încearcă să lege piciorul drept al Oanei de lanț, fără să reușească).

OANA: Nu. În nici un caz. (Își trage mâna dintr-a lui Andrei). Ci pentru că...

ANDREI (întrerupând-o): Oana, tu crezi că viața de familie e așa cum ți-o imaginezi tu? Sunt curios cum vei vedea nunta după ce te măriți, după ce te lovești de greutățile gospodăriei. Spală haine, fă mâncare, ai grijă de copii.......

OANA: Sunt măritată, omule! (Îi arată verigheta de pe deget). Nu vezi ?

ANDREI(apropiindu-și capul de mâna ei): E verighetă ? E adevărată ?

OANA: Nu, e falsă. Bineînțeles că e adevărată. Așa că știu cum e cu gătitul și cu spălatul. Iar despre copii (se uită la ceas) am o fetiță. Acum o ia soțul meu de la grădiniță.

ANDREI (surprins): Nu-mi vine să cred că ai copil.

(Lanțul pe care îl avea Andrei legat în jurul piciorului se desface). Credeam că oamenii au o părere bună despre căsătorie numai înainte. Știi cum e vorba: după luna de miere urmează butoiul cu mizerie.

OANA: Nu știu cum e vorba, dar știu că pentru mine nu e valabilă. Eu nu m-am măritat pentru o lună de miere, ci pentru o viață în care apar și bucurii și încercări, toate cu voia lui Dumnezeu.

ANDREI: Atunci, dacă nu vorbești din cărți, înseamnă că vorbele tale au greutate.

OANA: Știi, când cânt la vioară și mă gândesc la familia mea...

ANDREI (nu o lasă să termine): Cânți la vioară ?

OAN: Am luat lecții prin liceu. (Arătând spre o cutie în care se află o vioară). De atunci o am.

ANDREI: Îmi place mult vioara. Te rog, cântă ceva.

OANA: Ce vrei să cânt ?

ANDREI: Balada lui Porumbescu. De câte ori o ascult mi se topește sufletul.

(Oana se îndreaptă spre vioară. Personajul în negru o ia înaintea ei în mână, o privește și o pune la loc. Oana se freacă la ochi).

OANA: Cred că sunt obosită. Nu mai văd bine.
(La vioara şi începe să cânte Balada. După câteva minute intră pe rând copilul, portarul, profesorul, apoi Ilie şi Raluca. Cortina se trage. Melodia continuă. Când se termină se termină actul şi începe pauza.
Spre sfârşitul pauzei apare pe scenă Diogene, acum îmbătrânit, pe la vreo 50 de ani. Se aude cum bate inima, bătăile sunt ceva mai rare decât la apariţia trecută. Felinarul îl ţine un pic mai jos. Coboară între spectatori, căutând în continuare ceva. Iese pe la ieşirea spectatorilor.)

ACTUL III
SCENA 1
ANDREI, PĂRINTELE, MISIONARII, TĂLMACIUL, ŞEFUL DE TRIB, CEILALŢI CANIBALI.
(În întuneric se aude, pe rând, vocea lui Andrei, apoi a profesorului, a lui Ilie, a Oanei repetând versetul evanghelic: "Mai mare dragoste decât aceasta nimeni nu are, ca sufletul să şi-l pună pentru prietenii săi". Se aude în continuare vocea lui Andrei, care vorbeşte).
ANDREI (ca şi cum ar continua): În satul de canibali nu se schimbase nimic. Deşi de sute de ani Hristos murise pe cruce pentru mântuirea tuturor păcătoşilor, nimeni nu venise să le vorbească şi celor din sat. Până când, într-o zi...
(Lumina slabă în dreapta scenei, de unde apare un alai impunător. Patru preoţi cu icoane mari, aurite, cu cruci lucrate frumos. Unul dintre ei ţine în mână o Evanghelie cu ornamente scumpe. Îl recunoaştem. E părintele care a apărut între uşile împărăteşti în scena ca catapeteasma păgână. Cu ei se află un tălmaci. În mijlocul scenei stau cam zece canibali, şeful de trib ieşind în evidenţă prin podoabele pe care le poartă).
...un grup de misionari au încercat să îi convertească. Au venit cu mare alai. Preoţii erau îmbrăcaţi cu veşminte strălucitoare, ţineau în mâini icoane poleite cu aur, cruci mari din argint încrustate cu pietre preţioase. Încercau să-i convingă prin semne exterioare de măreţia mesajului pe care îl purtau. Întâlnirea a fost scurtă şi tălmaciul nu s-a ostenit mult.
(Se poartă discuţii aprinse prin intermediul tălmaciului între şeful de trib şi unul din preoţi. Deşi nu se aude nimic, se văd numai gesturile lor; se înţelege că şeful de trib este ostil propovăduirii).
Zadarnic li s-a vorbit neoamenilor cu pielea şi sufletele arse de soare pentru care misionarii nu reprezentau decât o posibilă sursă de hrană.
(Şeful de trib face un semn cu mâna şi canibalii pun mâna pe suliţe, bâte, alte arme. Soldaţii scot săbiile din teacă, trecând între preoţi şi canibali). Şi dacă aceştia nu ar fi fost bine păziţi, le-ar fi rămas oasele în sat. S-au întors înapoi, obosiţi după un drum greu şi dezamăgiţi de faptul că nu au convertit pe nimeni.)
(Retrăgându-se misionarii, unul dintre preoţi arată prin semne că pedeapsa cerească va cădea asupra canibalilor).

SCENA 2
ANDREI, PĂRINTELE, TĂLMACIUL, ŞEFUL DE TRIB, CANIBALII.
(Andrei singur în stânga scenei. Se aude o muzică potrivită - ex: "Concerto de Aranjuez")
ANDREI: Dar unul dintre preoţi nu a vrut să se întoarcă acasă. A rămas cu tălmaciul în apropierea satului de canibali şi a stat acolo până când a învăţat limba mâncătorilor de oameni. Rugându-se lui Dumnezeu ziua şi noaptea, când a simţit că e timpul potrivit, s-a întors în satul de canibali.
(Din dreapta scenei apare părintele din scena cu catapeteasma păgână. Merge încetişor ţinând în mână o cruce de lemn. Canibalii se strâng pe lângă el. Se opreşte în mijlocul scenei, în faţa şefului de trib).
Era Joia Patimilor, când toţi ceilalţi misionari se aflau în biserică, participând la slujba celor 12 Evanghelii. Părintele însă participa la slujbă în felul său. Se întoarse în sat singur, având la el doar o cruce de lemn ce nu putea să-l apere. Era o pradă sigură. Mâncătorii de oameni s-au strâns în jurul lui, lacomi, şi nu mică le-a fost mirarea auzind cum un străin vorbeşte în limba lor. Aşa ceva nu se mai întâmplase niciodată.
(Părintele vorbeşte şi canibalii, uimiţi îi ascultă. Publicul nu aude nimic).
Părintele i-a invitat la un ciudat ospăţ, poate cel mai ciudat din istoria lumii. Le-a cerut dreptul de a le vorbi despre Dumnezeu, iar pentru efortul de a-l asculta le oferea în schimb picioarele sale. Picioarele de alb. Cum nu mai mâncaseră de mult.
Ei, lacomi şi vicleni, s-au învoit, dar au hotărât ca predica să fie ţinută după ospăţ. Se gândeau că nu o să mai fie cine să predice. Canibalii au început să îşi înfigă colţii în picioarele părintelui şi să muşte ca nişte fiare.

(Canibalii îl trântesc pe părinte la pământ. Se sugerează că au început să-i mănânce picioarele). Totuşi,...era primul om care nu urla la asemenea durere. Era primul care nu se zbătea. Era primul care răbda senin. Căci părintele era cu gândul în biserică, la slujba pătimirii lui Hristos.
(Şeful de trib face gesturi hotărâte. Doi canibali îl ridică pe părinte şi îl ajută să stea sprijinit. Ceilalţi canibali stau în picioare în jurul lor. Părintele nu se mai vede).
Foarte mirat, şeful de trib a poruncit să se întrerupă ospăţul, şi i-a cerut părintelui să spună tot ce avea de spus.
(Şeful de trib face un gest şi canibalii se aşează în jurul preotului. Acum, printre canibali, îl putem vedea cum vorbeşte. E palid şi gesturile lui sunt foarte firave).
Cuvintele lui udau inimile cum sângele său uda pământul. Până atunci canibalii credeau că numai femeile şi copiii plâng. Dar vorbele părintelui îi cutremurau şi ochii lor se umpleau de lacrimi. Stăteau în faţa părintelui ca în faţa unei minuni. Încetul cu încetul, după ce părintele i-a convins că şi ei sunt oameni, canibalii au primit Buna Vestire. Că Mântuitorul a venit pentru toţi păcătoşii, adică şi pentru ei. Dar bucuria le lipsea pentru că viaţa părintelui era aproape de sfârşit. (Părintele îşi pierde cunoştinţa, dar peste câteva clipe îşi revine).
Şeful de trib l-a întrebat dacă doctorii albi nu îi pot pune în locul picioarelor mâncate picioarele sale sănătoase.
(Şeful de trib îi arată părintelui că are picioare puternice).
I le-ar fi dăruit din tot sufletul. Părintele a mai vorbit puţin, lipsit de puteri, şi a murit botezându-i. Se făcuse tuturor toate...
(Părintele moare. Lumina se stinge. Se aude muzica. Se aude vocea lui Andrei, care vorbeşte rar).
ANDREI: În prima icoană a Răstignirii, pictată în sat (în dreapta scenei, pe o bucată mare de piele, un canibal desenează un Hristos răstignit care nu are însă picioare), Hristos pe cruce nu avea picioare...
(Lumina care cădea pe Andrei şi cea care cădea pe canibal se stinge. Icoana, terminată, se vede din ce în ce mai clar. Muzica se opreşte).

SCENA 3
ANDREI, PROFESORUL, ILIE, OANA, RALUCA, PERSONAJUL ÎN NEGRU, FEMEIA DE SERVICIU.
(Sala de curs, luminată).
PROFESORUL: Teologule m-ai surprins foarte plăcut.
ILIE: Parcă vedeam în faţa ochilor imagine după imagine.
RALUCA: E originală ideea ?
ANDREI(stânjenit):Da...bineînţeles, altfel...
RALUCA: Şi totuşi, cum de ţi-a trecut prin cap aşa ceva?
ANDREI: Sunt mulţi oameni în jurul nostru care trăiesc departe de Dumnezeu. Relaţiile dintre astfel de oameni sunt artificiale: interes personal, invidie, ură.
Îmi par un fel de canibali. Ei nu ştiu să caute în oamenii credincioşi decât atât cât le satisface patimile.
ILIE: Între cei credincioşi şi cei necredincioşi e un zid puternic, chiar dacă nu se vede.
ANDREI: Şi totuşi şi pentru necredincioşi S-a întrupat Hristos. Sunt rude cu noi, sunt prieteni cu noi, deşi se hrănesc numai cu materie. Sufletul lor e uscat. Şi m-am gândit că încercarea de a-i apropia de Biserică seamănă cu încercarea unui misionar de a converti nişte canibali.
OANA: Dacă vrea cineva să răspândească învăţătura creştină după capul său nu obţine nici un rezultat. Cum nu a avut nici grupul de misionari. Trebuie să ştie să vorbească pe limba celor pe care vrea să îi apropie de Dumnezeu.
ILIE: Nu există o predică standard care să poată fi ţinută tuturor.
RALUCA: Oamenii nu sunt roboţi, fiecare are personalitatea lui.
ANDREI: Şi este foarte greu să le vorbeşti în aşa fel încât să înţeleagă mesajul creştin în profunzime. Dacă vrei să vorbeşti despre Hristos, trebuie să te lepezi de tine. E important mesajul, nu faptul că îl duci tu.
RALUCA: Mesajul creştin îl duc preoţii, noi îl primim.
ANDREI: Mesajul creştin îl duc în primul rând preoţii, care nu numai că săvârşesc Sfintele Taine, ci răspândesc şi credinţa creştină. Ci şi noi, fiecare dintre creştini, avem aşa-numita preoţie împărătească.
RALUCA: Cum adică ?

ILIE: Fiecare din cei uniți cu Hristos prin Botez trebuie să facem tot ce putem pentru folosul Bisericii. Avem datoria de a încerca să vorbim despre credință celor din jurul nostru.
ANDREI: De ce nu vin mai mulți la biserică? Pentru că sunt predestinați la iad? Evident că nu. Oricine se poate întoarce la Dumnezeu. Însă mulți, mai ales în anii comunismului, și-au atrofiat simțul religios. Mesajul creștin nu mai ajunge până la ei. Și trebuie ca și noi, după putere, să îi ajutăm să își revină.
ILIE: Chiar dacă misiunea învățătorească e a preoților, noi putem, prin exemplul și prin cuvintele noastre, să-i ajutăm pe cei care încă stau departe.
OANA: Fără să fie nevoie să ne dăm viața precum misionarul între canibali. E mult mai ușor.
(Profesorul stă la catedră și îi ascultă).
ANDREI: Da, nu te omoară nimeni. Dar deși nu te omoară nimeni, prea puțini sunt cei care vorbesc despre Dumnezeu.
ILIE: Sunt atâția sectanți care vorbesc la colț de stradă, care de care mai orator, că oamenii nu prea mai sunt dispuși să asculte.
ANDREI: Nu am spus să mergeți la colț de stradă. Ci în familiile voastre, între prietenii voștri. Nu e ușor. Pe mama am reușit să o conving să se spovedească abia după doi ani de insistențe. Câți dintre prietenii voștri merg la biserică ? Să nu ne mințim. Prea puțini.
ILIE: Dacă ar fi măcar câteva sute de studenți în tot Bucureștiul care merg la biserică.
ANDREI: Sunt. Până în cinci sute. Dar sunt mii și mii de studenți care nu vin. Și pe noi ar trebui să ne mustre conștiința că nu facem nimic pentru ei.
PROFESORUL: Am ascultat discuția voastră. Mă bucur, Andrei, că te preocupă atât de mult ce se întâmplă cu cei din jurul tău. E o comoditate și un păcat să spui: "Îi las în grija lui Dumnezeu, eu îmi văd de viața mea."
Profesor fiind, mă așteptam ca, după așa-zisa revoluție, să văd tineretul creștin exprimându-se cu energie în spațiul cultural religios. Mă așteptam să văd reviste studențești bine scrise, să văd cărți scrise de studenți, să văd manifestări în care să vorbească studenții. Și nimic, aproape nimic.
(Bătăi în ușă. Intră femeia de serviciu. După ea, Personajul în negru).
FEMEIA DE SERVICIU: Domnule profesor, e cam târziu, trebuie să mătur. Mai stați ?
(Personajul în negru se duce înspre profesor. Face un gest prin care arată că ora e târzie).
PROFESORUL (uitându-se la ceas): Nu, terminăm imediat.
(Personajul în negru își freacă mâinile de bucurie).
De fapt...(se mai uită o dată la ceas). Mai stăm, măcar cinci minute. Faceți altă sală până atunci.
(Femeia, nervoasă, trântește ușa. Personajul în negru trece prin sala de curs, studiind fețele studenților).
ANDREI: În perioada interbelică studenții creștini erau mult mai hotărâți. Aveau curajul de a se exprima. Situația de acum nu se poate compara.
PROFESORUL: Am asistat la multe conferințe religioase, am asistat la tot felul de întâlniri cu studenții, mi se pare că le lipsește vlaga. Manifestările organizate de studenți nu exprimă, decât în foarte mică măsură, pulsul lor.
RALUCA: Vedeți un creștinism specific studențesc?
PROFESORUL: Nu mă înțelege greșit. Învățătura Bisericii e una pentru toți. Dar tinerii, cei în care e firesc să pulseze viața, ar trebui să fie mult mai activi. Oamenii mari…sunt mult mai greu de schimbat. Nădejdea mea sunteți voi.
ILIE: Și ce așteptați de la noi, domnule profesor ?
PROFESORUL: Ca fiecare, cu talanții pe care îi aveți, să faceți misiune creștină. Câte filme creștine sunt pe ecrane ? Nici unul. La televizor ? Nici unul. Au fost câteva, le-au dat de câteva ori, or să le mai dea de sărbători și gata. Studenții de la Academia de Teatru și Film ar putea să se pregătească pentru a fi capabili să facă ei altele…
OANA: Poate îi invităm odată și aici.
PROFESORUL: Câte ziare și reviste creștine am văzut? Prea puține. La noi în țară nu e nici un ziar creștin de mare tiraj. De ce nu cresc tirajele mici ale ziarelor religioase? Pentru că nu sunt făcute în așa fel încât să atragă. Nu citesc oamenii? Ba da. Ia vedeți cât de repede se vând reviste ca "Povestea mea" și "Întâmplări adevărate". Oamenii citesc numai ce le place. Dar sunt mulți care ar vrea să citească ceva religios și nu prea găsesc. Te duci la zece biserici în București, la pangar numai două din ele au tipărituri creștine de vânzare.
ILIE: Nu sunt fonduri.

PROFESORUL: Dar fondurile pentru ceea ce apare de unde sunt? Scrieți voi, scrieți bine și tirajele vor crește.
ANDREI: Iertați-mă că vă întrerup. Aici, la cercul dumneavoastră, ați tipărit ceva?
PROFESORUL: Avem, de curând, propria editură. Avem sub tipar două volume de poezii, o piesă de teatru. Și mâine apare primul număr al "Revistei de Cultură Creștină".
ANDREI: Interesant.
PROFESORUL: Toți se plâng că nu sunt bani. De parcă banii Îi lipsesc lui Dumnezeu și nu are de unde să ne dea. Lipsesc în primul rând valorile. De fapt, ele sigur există, dar se sfiesc să se exprime. Trebuie ca ele să înțeleagă că au chemarea de a se exprima.
ANDREI: Lumea are mare nevoie de cultură creștină. Are nevoie de o contragreutate la atâta balast de pseudo-cultură. Suntem intoxicați de o lume care Îl alungă pe Dumnezeu. Mass-media oglindește exact această situație.
PROFESORUL: Iar noi ne lăsăm intoxicați. De ce? Trebuie să punem început bun. Trebuie să încercăm să echilibrăm situația.
ANDREI: Există atât de puțină literatură creștină ortodoxă... Nu vă dați seama. Catolicii au cultivat toate genurile literare. Nu îți ajunge o viață să citești cât s-a scris.
ILIE: Au apărut și la noi câteva traduceri bune.
ANDREI: Protestanții, care nu au în spate sute de ani de scrieri duhovnicești, au scris literatură cu grămada. Am primit din Germania vreo cinci volume legate în piele, care au în ele și texte de nota 10. Scrise doar de un singur autor.
RALUCA: Iar literatura ortodoxă ?
ILIE: Prea puțină. În proză ne-a salvat Dostoievski, altfel nu aveam de ce să ne mândrim.
PROFESORUL: Aici exagerezi. Și nu e deloc bine.
ANDREI: Domnule profesor, ce e mai apropiat de sufletul omului, ortodoxia, catolicismul sau protestantismul? Ortodoxia. Fără inovații teologice, fără raționalisme abstracte, fără sentimentalism ieftin. Și literatura ortodoxă ar fi trebuit să domine de la înălțime întreaga literatură creștină, fiind cea mai naturală, cea mai firească. Ar avea o sumedenie de avantaje față de literaturile celorlalte confesiuni.
(Personajul în negru se duce în spatele Ralucăi și își pune palmele pe urechile fetei. Ea nu mai este atentă la ceilalți.)
PROFESORUL: Unii ortodocși înțeleg greșit viața. Consideră că dacă au Biserica, dacă au un duhovnic, dacă au cărți de rugăciuni, nu le mai trebuie nimic. Restul e de aruncat. Cultura nu e bună. Dar Hristos a venit să transfigureze omul și toate manifestările sale. Nu a venit să nimicească decât păcatul. Omul nu are numai aspirații religioase.
(Se aude cum sună un telefon celular. Raluca, căreia personajul în negru îi ține în continuare mâinile la urechi, scoate telefonul din geantă. Vorbește puțin în șoaptă).
RALUCA (către profesor): Iertați-mă, trebuie să plec.
PROFESORUL: Ca de obicei. Niciodată nu te lasă telefonul în pace.
(Raluca își ia lucrurile. Iese din sală, fără să își dea seama că Personajul în negru o ține de braț, elegant).

SCENA 4
ANDREI, ILIE, OANA, PROFESORUL
PROFESORUL: Da, e nevoie de cultură creștină cât mai dezvoltată. Cultura creștină trebuie să răspundă la multe din problemele pe care le pune societatea contemporană.
ILIE: Suntem acuzați că suntem rămași în urmă, că ne lăudăm cu o tradiție moartă.
ANDREI: E adevărat, există opinia că ortodoxia ar fi un fel de muzeu cu vechituri, o bibliotecă roasă de vreme și atât. Nu este deloc așa. Nimic mai fals. Tradiția cu care ne mândrim nu a apărut în întregime în prima sută de ani de la întemeierea Bisericii. Au fost sute și sute de ani în care Sfinții Părinți au dezvoltat, au completat și au lămurit ceea ce fusese afirmat până la ei. Ortodoxia este una și aceeași, dar într-un fel scria Sfântul Justin Martirul și Filozoful, în alt fel Sfântul Grigorie de Nazianz și în alt fel Sfântul Ioan Damaschin. Fiecare din ei, folosind cunoștințele din vremea sa, a exprimat învățătura ortodoxă. Teologia nu se poate spune că a evoluat, dar e cert că exprimarea ei a cunoscut o dezvoltare serioasă.
ILIE: Și de la Sfinții Părinți până astăzi ?

ANDREI: Fiecare generație, de la Sfinții Părinți până astăzi și până la sfârșitul lumii, trebuie să trăiască ortodoxia. Sfânta Tradiție nu e o comoară pe care o ținem în bibliotecă, ci o comoară care ne face pe noi să cunoaștem viața adevărată. O comoară pe care trebuie să o respirăm puțin câte puțin.
ILIE: De ce nu continuă șirul Sfinților Părinți până în zilele noastre ?
ANDREI: Chiar dacă marii luminători ai Bisericii ce poartă numele de Sfinți Părinți au trăit în primul mileniu, de atunci și până astăzi au fost destui sfinți ortodocși care au dus mai departe duhul dreptei credințe. Biserica a supraviețuit și supraviețuiește prin sfinții lui Dumnezeu și nu prin cărți. Cuvântul Domnului că "litera ucide, iar duhul dă viață" poate fi înțeles și așa. Că adevărata credință trece în Biserică de la om la om și nu de la carte la om.
ILIE: În mânăstiri duhovnicul nu își crește ucenicul cu cartea, ci cu viața. Acum să nu credeți că nu am toată evlavia față de Sfânta Tradiție. Dar un teolog, care se laudă că a citit toate Filocaliile și nu are dragoste de aproapele mi se pare mai departe de Dumnezeu decât un credincios care, fără multă carte, încearcă să împlinească ce aude citindu-se din Evanghelie duminica, la Biserică.
OANA: Ai dreptate.
ANDREI(aprins): Până la sfârșitul lumii, Dumnezeu va avea vase alese care vor duce mai departe duhul ortodox. E adevărat: cărțile, când nu le ținem în bibliotecă, ci încercăm să trăim după cum ele ne învață, sunt aur duhovnicesc. Să ne temem de responsabilitatea care ne apasă, să arătăm că Tradiția nu numai că nu ne îmbătrânește, ci ne face vii. Tradiția ortodoxă este viață adevărată și nimic altceva. Când Mahatma Gandhi al indienilor a spus că din creștinism Îl vrea doar pe Iisus Hristos, iar Biserica și Tradiția le lasă celorlalți, nu a înțeles că Biserica e însuși Trupul lui Hristos. Nu poți separa Trupul de Cap. Gandhi nu avea dreptul să vorbească de separarea dintre Hristos și Biserică decât dacă ar fi putut vorbi având capul separat de trup. Numai și numai atunci.
Să credem și să mărturisim că Biserica e școala care ne crește în Hristos. Să arătăm celorlalți că Tradiția noastră e o comoară fără de care viața nu ar avea sens și am pluti în derivă. Să arătăm că se poate trăi creștinește în acest secol al rătăcirilor. Căci Hristos ne-a spus:
" Îndrăzniți, nu vă temeți ! Eu am biruit lumea!"
(Cortina se trage. Se aprinde lumina în sală. Discursul lui Andrei pare că a încheiat piesa).

SCENA 5
DIOGENE
(Când spectatorii cred că piesa s-a terminat, se aud iarăși bătăi de inimă. De data asta se aud slab de tot. Apare Diogene, acum bătrân, la 70 de ani. Își face apariția pe la intrarea spectatorilor. E gârbovit și de-abia se mișcă. Felinarul îl ține și mai jos. Nu mai are putere. Se îndreaptă spre scenă. Cortina se trage. Întuneric. În mijlocul scenei, în fața cortinei, e un butoi luminat slab. Diogene cade. Se ridică și se târăște înspre butoi. Când ajunge aproape de el, cade din nou. Bătăile inimii se aud cu intermitențe. Pauzele sunt din ce în ce mai lungi. Nu se mai aud. Câteva clipe nu se întâmplă nimic. Felinarul arde în continuare).

SCENA 6
PROFESORUL, ANDREI, OANA, ILIE, PERSONAJUL ÎN NEGRU, PORTARUL, FEMEIA DE SERVICIU, COPILUL
(Cadrul este aproape același cu cel de la sfârșitul scenei 2. În plus, pe scenă se află în același loc Diogene, mort lângă butoi, și Personajul în negru).
PROFESORUL: E nevoie de cultura creștină. E nevoie de oameni de cultură care să răspândească mesajul creștin. Lumea are nevoie de acest mesaj și e o greșeală să punem bariere între cultură și cult. Dimpotrivă, cultul dă culturii puterea de a înnobila sufletele. Purtând mesajul creștin, cultura se întregește.
ILIE: Petre Țuțea spunea că e mai valoroasă o femeie credincioasă decât un intelectual cu nu știu câte diplome care e necredincios. Cultura ruptă de cult nu înnobilează decât superficial, la suprafață.
ANDREI: La Judecata sufletelor nu o să folosească la nimic colecțiile unora de titluri, de diplome, de medalii și ranguri. Atunci se va vedea cât i-a luminat cultura lor...
PROFESORUL: Întâlnirea de astăzi mi s-a părut deosebită. Chiar dacă am fost puțini. (Către Andrei și Ilie). Cele două creații pe care le-ați prezentat pe scurt astăzi mi se par promițătoare. Mă bucur mult și sunt foarte încântat că aveți curajul de a crea. Prin ceea ce creați vă puneți sufletele pe tavă. Catapeteasma păgână a lui Ilie este un simbol al zilelor noastre. (Către Ilie) Ideea ta e un semnal de alarmă. Literatura,

față de cuvântul rostit de la altar, are o mai mare libertate. Literatura poate completa cuvântul de la amvon. Sunt oameni pe care i-a întors la Dumnezeu o poezie religioasă. Nu avem cum să epuizăm posibilitățile pe care le oferă literatura. Curaj, curaj, curaj. Unui om care spune că ortodoxia e moartă îi pot arăta creațiile voastre. Căci se poate gândi creștinește. Nu suntem retardați, nu suntem învechiți. Ziua de astăzi are, poate mai mult decât altele, nevoie de mesajul creștin. Nu noi îl propovăduim. Ci preoții. Dar nu numai ei alcătuiesc Biserica. Biserica o alcătuiesc și credincioșii, adică noi. Și vă rog din tot sufletul, nu îngropați talanții. Ar fi mare păcat.
OANA: Domnule profesor, doar de asta venim aici, să ne ajutați să folosim talanții cum trebuie.
PROFESORUL: Nu e om să nu fi primit talanți de la Dumnezeu. Nu toți au darul de a scrie. Dar cei care îl au, să scrie.
ANDREI: Uneori mă gândesc că e prea devreme să scriu, că trebuie să mai aștept, să mai cresc.
ILIE (către profesor): Ce să facem?... Așteptăm să mai creștem?
PROFESORUL: Unii caută o viață întreagă, cu felinare, cu lanterne și reflectoare, să găsească un model creștin. Așa cum Diogene cinicul căuta cu felinarul în mână, la lumina zilei, un om adevărat. Scornim și căutăm un model, iar când îl găsim îi căutăm defecte. Știți, Alexandru cel Mare, marele cuceritor a spus: "Dacă nu eram Alexandru, aș fi vrut să fiu Diogene". Dacă L-ar fi întâlnit pe Hristos, cred că Diogene ar fi zis: "Decât să caut o viață și să rămân filozof, mai bine recunosc Adevărul și Îl urmez pe Hristos". Dar Diogene a murit căutând. Nu avem decât o singură viață. Nu două, nu trei. Dacă nu valorificăm talanții pe care ni i-a dat Dumnezeu, la bătrânețe vom regreta enorm. Și Cel care ni i-a dat ne va cere socoteală.
ANDREI: Greu moment.
PROFESORUL: Să nu murim ca Diogene, căutând, fără să facem nimic pentru cei din jurul nostru.
ANDREI: Fiecare după chemarea lui.
PROFESORUL: Voi, dacă aveți darul scrisului, trebuie să luați în serios această înzestrare. Să punem în valoare darurile de la Dumnezeu. E mai folositor un scriitor bun, care nu se lenevește să scrie, decât un geniu care nu comunică nimic cu ceilalți, așa că nu vă mâhniți că nu sunteți cine știe ce genii. Bucurați-vă că aveți darul de a scrie. După voi or să apară alții mai buni. E firesc. Vor fi încurajați de scrisul vostru. E nevoie de un început promițător. Și am convingerea, după atâția ani petrecuți la catedră, că voi puteți fi acest început. De asta ne adunăm.
OANA: Aveți cam multă încredere în noi.....
PROFESORUL: Cu frică de Dumnezeu, scrieți ce și cum puteți. Și încetul cu încetul, valoarea va ieși la iveală. Dacă ar fi să vă las un testament v-aș spune:
"Pentru fiecare gând frumos pe care îl așterneți pe hârtie, pentru fiecare floare pe care o împărtășiți altora, Dumnezeu vă va răsplăti. Încercați să împărtășiți cât mai multă lumină în jurul vostru !"
ANDREI: Așa să fie !
PROFESORUL: Pentru azi am terminat. (Către Andrei.) De obicei, când sunt și ceilalți, sala răsună de "Cu noi este Dumnezeu "...
OANA: Cântăm și acum ? Sau suntem prea puțini?
(Personajul în negru îi face semne disperate, dezaprobatoare profesorului. Acesta se gândește puțin și se uită iar la ceas).
PROFESORUL: Da, pe ceilalți îi suplinește Andrei. (Către Andrei) De obicei discuțiile erau centrate pe analiza literară; creațiile erau despicate în patru: se urmărea cam mult stilul, forma...Acum, că ai venit tu, discuțiile au luat o tentă predominant religioasă. Am compensat puțin golurile întâlnirilor trecute. Cântăm, nu ?
(Se ridică în picioare. Încep să cânte. Personajul în negru dă din mâini, nervos, coboară de pe scenă și fuge spre ieșire. Când se cântă a doua oară, Diogene se ridică, apoi intră pe ușă pe rând Raluca, credincioșii, portarul, copilul, femeia de serviciu, canibalii, șeful de trib, tălmaciul, iconarul. Cântă cu toți încă o dată. Cortina se trage).

SFÂRȘIT ȘI LUI DUMNEZEU LAUDĂ !

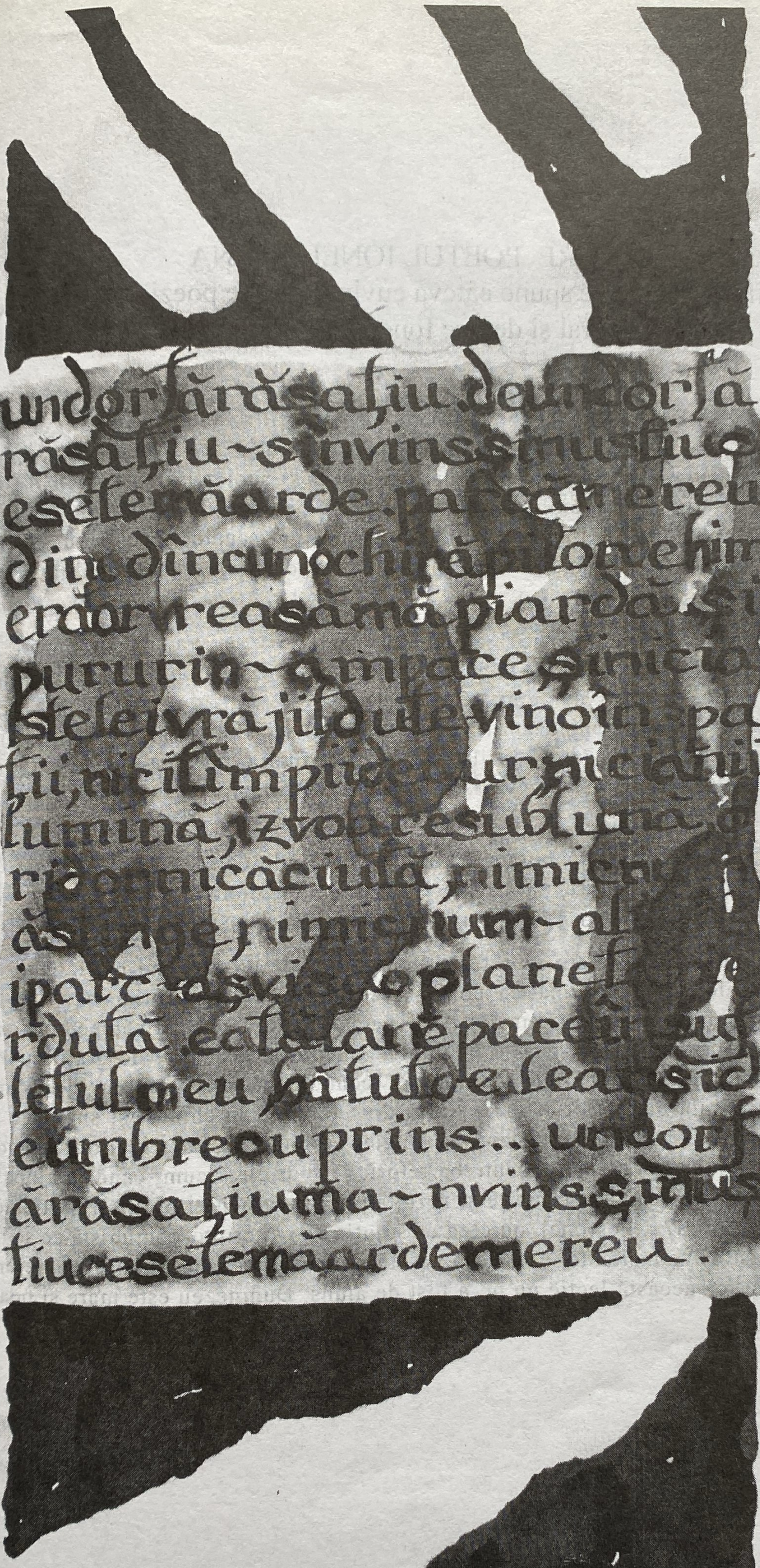
undorfărăsațiu deunaorfă
răsațiu-sînvinssinusfiu
esefemăarde.parcămereu
dinadîncunochirăpilorvehim
eraarvreasămăpiardășî
pururin-ampace,șinicia
stelelvrăjitdumevinoinspa
ții,nicilimpiducurmiciani
lumină,izvoarezsublumă
ridornicăcăciulă,nimien
ăstinge,nimicsum-al
iparteașvisoplanetpe
rdută.eatalarepaceînsuf
letulmeu,bătutdeleașid
eumbreouprins...undorf
ărăsațiuma-nvinsșinus
tiuceseleamăardemereu.

DESPRE POETUL IONEL ZEANA
în care Ilie Roşianu ne spune câteva cuvinte despre poezia din detenţie în general şi despre Ionel Zeana în special

Lirica doctorului Ionel Zeana, un sensibil interpret al pătimirii româneşti din anii de calvar trăiţi prin temniţele comuniste, înainte de a fi înţeleasă ca o mărturie zguduitoare a ce a fost universul concentraţionar al gulagului autohton, trebuie percepută şi subiectiv: ca acea *apă vie* care i-a fost suport moral şi leagăn sufletesc ce l-a ajutat să supravieţuiască acelor teribile încercări la care erau supuşi deţinuţii politici în regimul totalitar. În acelaşi timp, trebuie ţinut seama şi de faptul că ea a fost creată mental (nu scrisă!) în cei 15 ani de creaţie după gratii! Ceea ce reliefează originalitatea demersului său politic.

Unora, acum, această trăsătură specifică a creaţiei sale li se va părea, poate, vetustă sau nesemnificativă.Când ne gândim însă că tocmai în acest *amănunt* constă *atelierul* său de creaţie, materializat în nu mai puţin de opt volume de versuri, prin care a realizat o panoramare lucidă şi incisivă asupra a ceea ce au fost şi au reprezentat, umilinţele, jertfele şi sacrificiile fără seamăn trăite în detenţie, atunci vom înţelege de ce poezia lui - în condiţiile date - a devenit şi o formă a rezistenţei prin spirit, dar şi o nobilă pildă de spiritualitate prin care el a rezistat supliciilor prin care se încerca frângerea sa ca *trestie gânditoare*.

Asemeni altor poeţi ai rezistenţei anti-comuniste, cum au fost Radu Gyr, Nichifor Crainic, Nicole Valery Grossu şi alţii, Ionel Zeana şi-a oprit atenţia, ca şi aceştia, asupra explorării a ororilor petrecute în infernul Jilavei, al Aiudului, Gherlei, Sighetului, Piteştiului sau a Canalului Dunăre - Marea Neagră.

Lirica lui Ionel Zeana, pătrunsă de mare vibraţie sufletească şi de un profund patriotism, rămâne pentru prezent şi viitorime nu doar ca o dramatică confesiune lirică, ci şi o luminoasă pagină de istorie a rezistenţei româneşti în general şi a celei prin spirit în special. Iar din această perspectivă, şi un document inestimabil al pătimirii româneşti, a tot ce s-a întâmplat dincolo şi dincoace de gratii sub calamitatea şi tirania comunismului, fapt ce îndeamnă măcar la puţină recunoştinţă, dar, cred eu, şi la puţină meditaţie. Însă, cum această memorabilă pagină de istorie, scrisă din memorie în chinuri şi suferinţe inimaginabile, este şi expresia îngemănării – aşa cum spuneam - a magiei verbului cu forţa ideilor şi gândurilor pe care versurile sale ni le transmit, nu pot a nu mă întreba retoric: fi-vor ele, acum, când ţara noastră e bântuită din nou de nostagii comuniste (ce sunt în parte şi rezultatul incongruenţei politicii partidelor istorice), şi un prilej de reflecţie pe măsură?... Personal, nu cred că soluţia neo şi cripto-comunistă ce se prefigurează şi datorită indiferenţei noastre inconştiente, este ceea ce merităm după remember-ul tenebrelor prin care am trecut, dar se pare, totuşi, că această lecţie nu ne-a fost de ajuns. Dumnezeu este mare şi poate tot el ne va trezi la realitate.

IONEL ZEANA
Cântec de logodnă cu moartea

Eu m-am logodit cu tine,
Moarte, zână de smarald,
Într-o zi cu zări senine
Zugrăvite-n aur cald,

Ca o splendidă fecioară,
Cu cercei lungi în urechi,
Când doineau înalt prin ţară
Codrii mândri, codrii vechi…

Feţi-frumoşi, sub bolţi de ramuri,
Cetluiau ca în poveşti,
Dârji, cu mâinile pe flamuri,
Jurăminte haiduceşti.

Ce lumini purtau pe gene
Şi în inimi ce văzduh,
Când sorbeau chemări codrene
Şi sufla prin veac alt duh!

Era duh de primăvară,
Duh de noui ctitorii.
Înfloreau sus, peste ţară,
Crengi de zodii aurii.

Viforos tuna-n baladă
Sfarmă-Piatră din poveşti,
Când pe crcuce şi pe spadă
Pâlpâiau lumini cereşti.

Făreau alte calende,
Tinerii iluminaţi
Şi creşteau în veac legende
Cu arhangheli cruciaţi.

Parcă legiuni de îngeri
Coborâseră în lut,
Neamul din dureri şi plângeri
Să-l înalţe sus pe scut.

Drepţi, cu fruntea luminoasă,
Peste-al cărnii vânăt spasm,
Te cântau ca pe-o mireasă
Pentru nunta lor de basm.

Şi, vrăjit de-a lor chemare,
m-am încolonat şi eu
În cohortele prin care
Cuvânta-n veac Dumnezeu.

Hei, m-am logodit cu tine,
Moarte, într-o zi de mai,
Când doineau înalt în mine
Codrii pe-un picior de plai!

Dârz, cu paloşul şi scutul,
Fulger veacul cel năuc
Şi-ţi aştepţi senin sărutul
Alb pe fruntea-mi de haiduc.

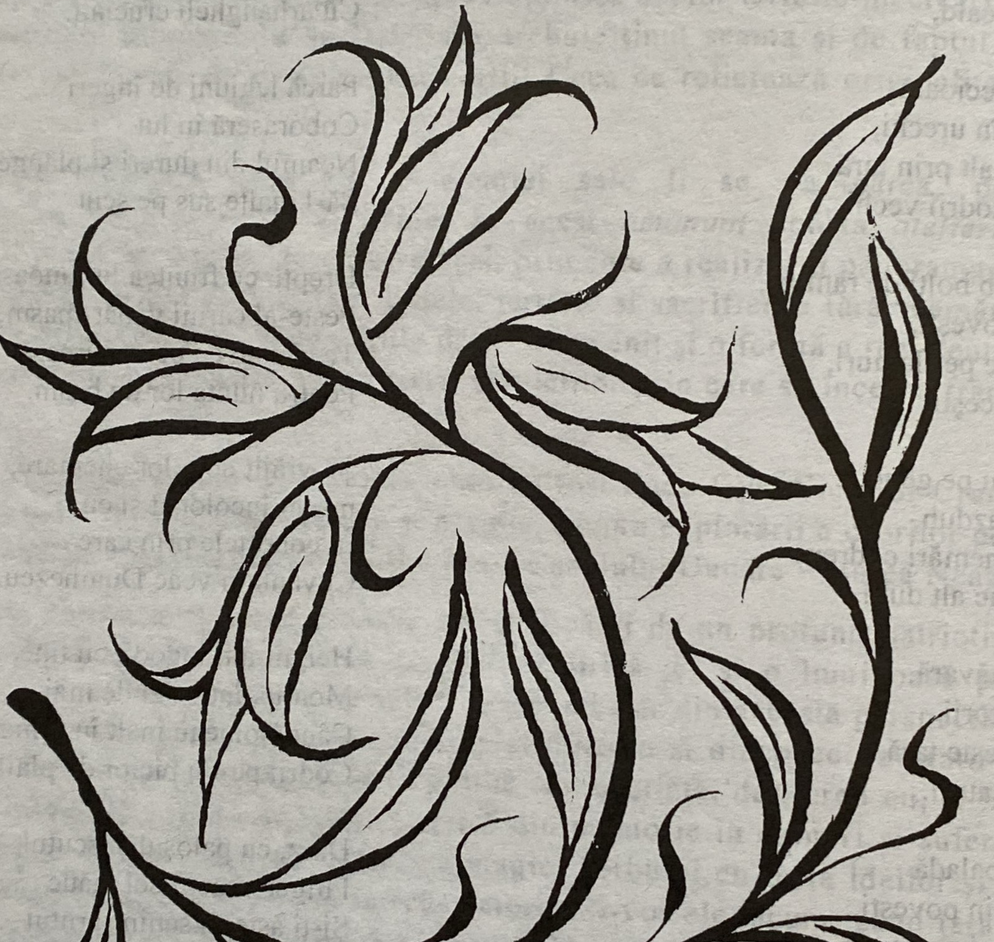

ÎNSEMNĂRI DE CĂLĂTORIE
Părintele Constantin Voicescu

15 octombrie 1996, marți

Budapesta. Aeroport. Observ că pe paginile carnetului sunt niște păsări. Ce-ar mai comenta unii dintre prietenii mei vis-a-vis de *păsări*! Și ar avea dreptate. Eu azi am zburat de-adevăratelea. Și am să mai zbor. Sunt în drum spre Germania. Trebuie să ajung la Stuttgart și de acolo mai departe. Am decolat de la Otopeni cu un avion al agenției maghiare MALEV. O zi splendidă, senină, cu soare. Am lăsat în urmă țara și ființe dragi... Într-un fel le-am luat cu mine. Pe de altă parte am rămas acolo. Sunt într-o lume de străini. Am auzit însă și vorbă românească. Mi-a fost de ajutor, ca să mă descurc aici, în aeroport, unde sunt în tranzit. În curând îmi voi continua zborul ...

16 octombrie, miercuri

Formalitățile de îmbarcare m-au făcut să întrerup însemnările de ieri. Am decolat la orele 17.35. A fost o călătorie plăcută. Locul de la fereastră mi-a oferit imagini ale pustei ungurești, în amurg și pe-nserate. Mai târziu, când s-a înnoptat, spectacolul orașelor și al șoselelor luminate, pe care alergau, ca niște scântei, automobilele, te făcea să te crezi într-o lume de basm. Aș fi vrut să împărtășesc și altora bucuriile mele... Avionul a ajuns fără întârziere la Stuttgart, unde mă aștepta Ioana Apreotesei. A ținut să mă întâmpine ea și să mă aducă la ea acasă, nu departe de Freiburg, unde sosiseră deja Nicu Apreotesei și Aurel Buzi, care, după un scurt popas, m-au dus la destinație. Aci, la Freiburg, gazdă îmi este Aurel Buzi. Nicu Apreotesei și-a luat sarcina să ne plimbe cu mașina.

Astăzi dimineață ne-am trezit mai târziu. A trecut timpul cu rezolvarea unor probleme administrative și a comisioanelor. Vremea a fost închisă, cu ploaie măruntă. După amiază am vizitat un mare magazin - o adevărată expoziție - unde nu știi ce să privești și să admiri mai întâi. Prețurile sunt destul de ridicate, pentru noi, străinii. Nu uităm însă că puterea de cumpărare a nemților este mult mai mare ca a noastră, a românilor. Am ieșit apoi din Freiburg, îndreptându-ne spre vest, către frontiera cu Franța. Am trecut pe la o statuie a Sfintei Fecioare, unde am mai fost cu Nicu Apreotesei și în 1991. Prin grija lui, acolo arde necontenit, de ani de zile, o candelă. Într-o localitate din apropiere am văzut un castel al lui Ludovic al XV-lea, unde acesta a locuit o singură noapte, cu prilejul unor conflicte pe care francezii le-au avut cu nemții din această zonă. Se înnoptase când am ajuns la Valea Rinului. La Breisach am vizitat Catedrala Sf. Ștefan, monument impunător, gotic. Tocmai începea o slujbă religioasă. Lume puțină. Era frig. Masivitatea și răceala pietrei dintr-o astfel de biserică sunt așa de departe de căldura cu care te învăluie o modestă biserică bizantină.

Seara, după ce ne-am întors, am dat câteva telefoane, bineînțeles și *acasă*... Mă duc la culcare mai liniștit.

17 octombrie, joi

Baden-Baden. Am plecat din Freiburg spre nord. Am ajuns după 105 km la vestita stațiune balneo-climaterică. Suntem în căutarea bisericii românești. A trebuit să ne învârtim mult în acest oraș de munte, cu străzi înguste și pronunțate diferențe de nivel, până să găsim, într-un parc splendid, capela ridicată de Principele Mihail Sturdza, în amintirea fiului său, Prințul Mihail, mort la vârsta de 17 ani. Capela este loc de veci al familiei, cripta aflându-se sub altar. Arhitectura, pictura pe plăci de cupru și grupurile statuare din marmură de Carrara, executate de artiști celebri, dau o notă aparte acestui sfânt lăcaș, care, în această parte de lume, este o mărturie românească a spiritualității ortodoxe. Părintele Radu Mironovici, care poartă de grijă acestei capele, ne-a primit cu dragoste și ne-a dat lămuriri în legătură cu biserica.

Vremea astăzi s-a îndreptat. Nu a mai plouat, ba a apărut, cu timiditate, și soarele. De aceea ne-am hotărât să profităm de timpul relativ frumos și ne-am întors pe același drum, după ce am servit prânzul la un restaurant dintr-o parcare. Într-o astfel de parcare se află de obicei un adevărat complex comercial. Totul este frumos, curat și util. Nădăjduiesc să fie și la noi cândva tot așa.

Nu ne-am oprit în Freiburg, şi am mers mai departe către N-E, pătrunzând mai adânc în masivul muntos Pădurea Neagră. Peisaj de munte, cu coline dulci, localităţi rurale deosebit de frumoase - adevărate orăşele. După cca. 15 km am ajuns la staţiunea climaterică St. Peter, situată pe o terasă însorită, la piciorul vârfului Kandel. Aci se află o celebră biserică, aparţinând unei mănăstiri, de care se amintea în 1093.

Am pornit mai departe şi am ajuns la o altă localitate unde se află o altă fostă mănăstire, St. Margen, care a şi dat numele comunei. La aproximativ 15 minute depărtare se găseşte o capelă închinată Sf. Iuda Tadeus. E multă linişte în aceste sfinte locaşuri. Te poţi reculege aici. Ne-am adunat şi noi gândurile şi am înălţat rugăciuni către Bunul Dumnezeu, pentru neamul nostru şi pentru toţi cei dragi de *acasă*. Ne-a apucat întunericul. A apărut o felie de lună pe cer şi s-a făcut destul de frig. Ne-am încălzit în maşină.

În seara aceasta am reuşit să iau legătura cu familia Vasiliu. Vor să vină să mă ia şi pe la ei. Locuiesc în nordul Germaniei. E trecut de miezul nopţii. Mai sunt şi alţii care nu s-au culcat la ora asta...

18 octombrie, vineri

O zi frumoasă, senin, soare. Dimineaţa am fost la cimitirul din apropiere, unde se odihnesc soţia şi fiica lui Aurel, amândouă victime ale comunismului. Soţia, nemţoaică de origine, a suferit ani grei de deportare, iar fiica, terorizată de securitate pentru că era fiica mamei sale şi nepoata unchiului care plecase în exil, s-a îmbolnăvit grav psihic. Am făcut un parastas, acolo la mormânt. L-am avut ca dascăl pe Nicu Apreotesei. Cimitirul este micuţ, dar foarte bine îngrijit, ca de altfel toate cimitirele de aici.

Am fost apoi de am făcut nişte cumpărături de la un magazin din apropiere. Am preparat prânzul, foarte repede şi foarte bun (gospodinele au într-o bucătărie toate înlesnirile: maşini de gătit electrice, cuptoare, fierbătoare, fel de fel de vase şi ustensile, şi mai ales alimente care îţi iau foarte puţin timp să le prepari). După masă, oleacă de odihnă. Ce-or face acum cei de *acasă* ?...

Direcţia în care am pornit pe la orele 16.00 a fost SE. Obiectivul: staţiuni balneo-climaterice, cu multe şi diferite sanatorii. În acest peisaj montan predomină lacurile (probabil de origine glaciară), care dau zonei un plus de frumuseţe. Despre calitatea aerului ce să mai spun. Le-am spus prietenilor gluma cu *Iţic, vezi un aer!* Am ocolit localitatea şi lacul Titisee, am poposit la Schichsee, unde am vizitat o biserică romano-catolică de construcţie recentă, cu pronunţat caracter modernist. Am avut senzaţia că mă aflu într-o sală mare, spaţioasă, de conferinţe sau concerte, împodobită cu opere de artă - mai ales sculpturi de lemn - realizate în manieră suprarealistă. Socot - judec după mine - că un creştin ortodox ar trebui să facă un efort mare ca să considere că se află într-o biserică.

După aproape 100 de km de mers, am ajuns la punctul terminus al excursiei noastre de azi, la localitatea St. Blasien, renumită prin sanatoriile sale, dar mai ales prin impunătorul dom - o biserică monumentală - în care predomină, strălucitoare, marmura albă. Aici a fost o mănăstire benedictină, ale cărei începuturi urcă până în secolul IX. E înconjurată de clădiri monumentale, care adăpostesc un colegiu iezuit, biblioteca ş.a.

Am plecat pe drumul întoarcerii pe la orele 19. Era încă lumină şi se făcuse destul de frig. Iar m-a apucat miezul nopţii scriind, gândindu-mă că poate vor interesa pe cineva aceste rânduri ...

Noapte bună, România ! ... După care: Trezeşte-te române ! ...

19 octombrie, sâmbătă

O zi mohorâtă, cu frig şi ploaie. Am plecat şi azi în drumeţie (cu maşina), în partea sudică a zonei muntoase Pădurea Neagră şi, după aproximativ 120 km, am ajuns la Konstantz, oraş de frontieră cu Elveţia, pe malul Lacului Constanţa (Bodensee), cu gândul să trecem dincolo, pentru a vizita localitatea şi biserica fostei mănăstiri Sf. Gallen. Spre stupefacţia prietenilor mei, n-am putut să ne realizăm dorinţa. Eu nu aveam viză şi pentru Elveţia, iar vameşii elveţieni din cele două puncte pe unde am încercat să trecem s-au arătat a fi foarte intransigenţi, ca să nu zic altfel.

Ne-am întors şi am trecut printr-un istm făcut de om într-o insulă a lacului Constanţa, Reichenau, care aparţine Germaniei. Am mai fost aici în 1991, cu Nicu Apreotesei. Sunt aici trei biserici deosebit de importante. Aci a fost o mănăstire benedictină, înfiinţată de Sf. Pirmin în anul 724. Într-una din biserici se află moaştele Sf. Marcu, într-alta capul Sf. Gheorghe, precum şi alte sfinte moaşte. Impresionantă

pentru noi este prezenţa picturilor murale din secolul X, asemănătoare cu cele din Răsărit. Pe o inscripţie săpată în piatră şi fixată în peretele uneia din biserici era numele Daciei. Am fotografiat inscripţia şi rămâne să o descifrăm.

Pe la orele 16 am terminat cu vizitarea monumentelor. Vremea s-a mai îmbunătăţit, dar s-a făcut frig şi ni s-a făcut foame. Am intrat într-un fel de restaurant - unde *ne-am împăcat cu vrăjmaşul*. E adevărat că am aşteptat cam mult ca să fim serviţi. Am nimerit acolo cu o nuntă (localnici din insulă). După aceea ne-am întors seara la Freiburg.

Azi am fost cam abătut. Vremea, eşecul cu Elveţia sau altceva ? Poate gândul trimis *acasă*.

20 octombrie, duminică

Zi mohorâtă, cu ploaie. Dimineaţa am fost la biserică. Comunitatea de aci - paroh părintele Dumitru Popa şi coslujitor Sorin Detcu - are la dispoziţie, pentru slujbe, o biserică romano-catolică. A fost puţină lume.

De la biserică ne-am hotărât să trecem în Franţa, unde stabilisem dinainte să ne întâlnim cu Ioana Apreotesei. Zis şi făcut. Fără nici o dificultate am trecut Rinul şi astfel am pus, pentru întâia oară, piciorul pe pământul francez. Ne-am simţit mai puţin străini. Ioana ne-a aşteptat în localitatea Selestat, orăşel cu monumente - biserici, turnuri etc. - datând din secolele XII şi XIII, amplasate pe locul altora mai vechi.

Am prânzit la o familie de francezi; părinţii - profesori de matematică şi copiii - elevi, unde ne-am simţit foarte bine. Gustarea, cu totul originală pentru mine, a însemnat prepararea diferitelor alimente - caşcaval, slăninuţă, ciuperci, măsline - pe nişte reşouri-tăvi aşezate pe masă. În loc de pâine, cartofi fierţi, garnitură de roşii şi salată. Şi coniac, vin, cafea, prăjituri şi fructe din grădina proprie. Am omis să precizez: ne aflăm în Alsacia, în apropierea munţilor Vosgi.

Am pornit spre nord şi, după aproximativ o oră de mers cu maşina, am ajuns la Mont Sainte-Odile, munte sacru, la altitudinea de 763 m, cu accentuată energie de relief, cu stânci şi ziduri megalitice-druidice, un loc sfânt încărcat de istorie.

Sfânta Otilia, născută oarbă şi tămăduită prin botez, a înfiinţat aci o comunitate monahală la sfârşitul secolului VII. Mai târziu, prin secolele XII şi XIII, s-au ridicat numeroase edificii monumentale, înglobându-le şi pe cele vechi. Se află aci şi mormântul Sfintei Otilia, care este simbolul Alsaciei. Muntele acesta este un loc de pelerinaj (un milion de vizitatori pe an).

Am admirat interiorul clădirilor, ca şi frumuseţile naturii din jur. A fost timp frumos, dar rece şi cu vânt destul de tare. Ne-am întors acasă târziu, pe întuneric.

Am dat telefon *acasă* ... Ce bine ! ...

21 octombrie, luni

O zi mai anostă, tot închisă şi cu ceva ploaie. Dimineaţa am fost prin oraş mai mult ca să vizităm, decât să facem cumpărături. Sunt multe de văzut, mai ales în centru, în oraşul vechi. Poţi spune că te afli într-un muzeu în aer liber. După amiaza, am primit nişte vizite, iar spre seară am trimis celor dragi nişte gânduri bune pe nişte ilustrate.

Am piedici la intrarea în Elveţia. Cum va orândui Dumnezeu.

22 octombrie, marţi

Ceaţa de dimineaţă s-a risipit şi a lăsat loc unei splendide zile de toamnă.

Azi ne-am îndreptat spre est şi, după ce am străbătut Munţii Pădurea Neagră, am ajuns pe şosele de înaltă altitudine, cu numeroase serpentine, la Sigmaringen, localitatea de obârşie a familiei noastre regale. Badea Cârţan a ajuns aici - ca şi la Roma - cu piciorul. Am vizitat castelul, admirând frumuseţile lui, încercând totodată şi un sentiment de mândrie, dată fiind legătura acestui splendid castel cu ţară noastră. Chiar de la intrare, ne-a întâmpinat un tablou în relief al Regelui Carol I.

Am stat o oră în castel. Ne-am plimbat apoi în orăşelul Sigmaringen, cu străzile lui înguste în pantă, cu clădiri vechi şi restaurante aranjate aşa fel încât să se păstreze alura medievală a localităţii, cu aspect de viaţă liniştită. După aceea, întorcându-ne pe alt drum, am ajuns la o veche şi mare mănăstire benedictină,

Beuron, aşezată într-o zonă împădurită de conifere. Am vizitat şi mănăstirea şi împrejurimile, atât cât am putut, preţ de vreo două ore. Am plecat pe înnoptate pe un drum prin pădure, drum asfaltat, de unde, din când în când, puteam admira luminiţele localităţilor de la poalele colinelor, pe care şerpuia, ameţitor câteodată, şoseaua noastră.

În jurul orei 22 am fost acasă, în Freiburg. A fost o zi plină, frumoasă, nu numai ca timp. Şi, pe deasupra, am mai auzit şi voci din ţară.

23 octombrie, miercuri

Prima jumătate a zilei a fost cu ceaţă. Împreună cu Aurel, am colindat centrul oraşului. Sunt multe de spus. Dintr-un punct al oraşului - Poarta şi Podul Şvabilor, unde urci pe trepte şi cu liftul - poţi avea o privire panoramică a acestei localităţi, unde construcţiile moderne nu au înlăturat pe cele vechi, care sunt cu grijă păstrate, restaurate şi puse în valoare, fie că e vorba de catedrale sau de alte edificii publice, fie că este vorba de locuinţe private. Păcat că ceaţa ne-a împiedicat să vedem prea departe.

După amiaza am trecut iar în Franţa pentru a ajunge în Soultzmatt. Aci, în apropiere, se află cimitirul românesc, unde odihnesc câteva sute de ostaşi români, luaţi prizonieri de nemţi în primul război mondial. La poalele unei păduri de brad, într-o uriaşă poiană, o cruce de piatră înaltă de câţiva metri domină pădurea de cruci mici, aliniate după disciplina ostăşească. Pe fiecare cruce, încrustat într-o plăcuţă de aramă, se află un nume de ostaş român. Pe crucea cea mare sunt săpate câteva cuvinte ale Reginei Maria, ca prinos pentru aceste jertfe româneşti.

Împreună cu Aurel Buzi şi cu Nicu Apreotesei am făcut slujba parastasului pentru cei ce odihnesc aci, şi pentru toţi ostaşii români, căzuţi pe toate câmpurile de luptă, pentru apărarea patriei şi a sfintei noastre biserici strămoşeşti. De-a dreapta şi de-a stânga crucii celei mari erau arborate drapelele român şi francez.

Într-o parte a cimitirului, pe un soclu înalt, o statuie turnată în bronz reprezintă un tânăr frumos, care parcă priveşte şi vorbeşte cu cei de sub crucile care se întind la picioarele sale. Mâna dreaptă adusă pe umărul stâng, iar cea stângă la piept vor probabil să sugereze ceva, în legătură cu eroii de aci. Surpriza plăcută a fost când am constatat că cel care semnează lucrarea este O. Han, şi că statuia a fost turnată în anul 1933, în România, la atelierele artiştilor plastici din Şos. Colentina nr.115 din Bucureşti (cum este săpat în bronzul monumentului).

Cimitirul este de o mare simplitate şi frumuseţe şi deosebit de bine îngrijit. Se ocupă de el, cu toată dragostea, un francez căruia i-a murit băiatul în primul război mondial. Aci se adună, anual, de ziua eroilor (a doua zi de fapt) românii din diaspora pentru a face pomenirea celor ce odihnesc aci şi, în felul acesta, pentru a se cumineca pe ei. Ne-am bucurat şi am mulţumit lui Dumnezeu că pe pământul şi sub cerul Franţei s-a înălţat şi-n ziua aceasta o slujbă de pomenire pentru eroii noştri.

Ne-am întors în Freiburg tot pe întuneric, gândindu-ne la pământul şi la cerul de acasă.

24 octombrie, joi

Lausanne. Iată-mă, în sfârşit, pe pământul Elveţiei.

Am plecat din Freiburg mai de dimineaţă. Cerul era senin, dar în apropierea văii Rinului ceaţa era destul de deasă. S-a menţinut aşa şi după ce am trecut pe teritoriul Franţei. În maşină, la începutul drumului, am citit *Paraclisul*. Şi-mi aduceam aminte cum făceam aşa şi în drumeţiile noastre din ţară... Nu se poate să nu te gândeşti mereu acasă...

Am pornit pe o cale lungă pe direcţia Mulhouse, Belford, Pontarlier, prin partea de est a Franţei. O regiune muntoasă, mai bine zis de podiş, cu altitudini şi de peste 1000 m. Vremea se făcuse frumoasă şi am putut admira din plin peisajul. Am ajuns cu întârziere la localitatea Les Hopiteaux Neufs, aproape de graniţa Elveţiei, unde ne aştepta Dorel Buzi. Am trecut fără probleme graniţa pe la Vallorbe. Masa de prânz am luat-o într-un restaurant dintr-un mic orăşel, numit Orbe, după care ne-am despărţit. Gazdele mele din Germania s-au întors înapoi, pe alt drum, pentru variaţie, iar eu şi Dorel am venit la Lausanne. Am mai fost în Elveţia acum cinci ani şi am văzut atunci oraşul în trecere. De data aceasta, cu voia Domnului, voi rămâne aici câteva zile, la Beta şi Dorel Buzi.

E seară târziu şi gândul zboară către Răsărit...

25 octombrie, vineri

Oraşul Lausanne este aşezat pe ţărmul de nord al lacului Leman şi are înfăţişarea unui amfiteatru, care, pornind de la cca. 400 m altitudine - suprafaţa lacului - ajunge până la peste 800 m, la ultimele trepte. Locuiesc aci cca. 200.000 locuitori.

De dimineaţă a fost ceaţă. Prima ieşire a fost după târguieli, apoi pe la prânz ne-am dus la o întâlnire cu Dr. François Mean la el la serviciu; este director al departamentului care se ocupă cu problemele medicale ale cantonului. Pe lângă aceasta, este şi preot al unei biserici locale, de esenţă ortodoxă veche. L-am cunoscut şi data trecută. Am dorit să-l revăd. Ne-a ajutat mult pe noi, românii. S-a interesat stăruitor şi pentru *Christiana*. Am ţinut să-i mulţumim şi să-i exprimăm recunoştinţa noastră.

Comunitatea românească de aci şi-a făcut un sfânt locaş de închinare, la subsolul unei biserici protestante. A fost amenajat cu grijă şi cu gust, ca să se oficieze Sf. Liturghie şi alte slujbe.

Seara am fost la biserică - hramul: *Sfinţii români* - şi împreună cu părintele Diaconu am săvârşit slujbele vecerniei şi litiei, ajutaţi şi de o măicuţă de la Schitul Sf. Maria de la Techirghiol, care va sta câteva luni la Casa Regală de la Versoix. Nu a fost multă lume, dar atmosfera a fost caldă. Am spus câteva cuvinte de învăţătură în legătură cu Sf. Dimitrie. Desigur, la Bucureşti este în timpul acesta o atmosferă specială, de evlavie, materializată prin prezenţa credincioşilor pe Dealul Patriarhiei, unde vin în număr mare să sărute moaştele Sf. Dimitrie din Basarabi. Eu anul acesta nu sunt acolo. Nădăjduiesc că cineva din cei ce vor ajunge acolo se va gândi şi la mine...

26 octombrie, sâmbătă - Sfântul Dimitrie Izvorâtorul de mir

M-am culcat târziu aseară. Cu gândul la cei de-acasă. Poate şi ei s-au gândit la mine: mi-au apărut în vis ... se făcea că ...

Astă noapte a plouat puţin. Dimineaţa, timp frumos. La biserica românească nu se face slujbă astăzi. Am trecut pe la cea grecească, unde nu începuse slujba. Am aprins nişte lumânări şi ne-am recules puţin, gândindu-ne la cei pe care îi purtăm în gândurile noastre, rugându-L pe Domnul să le poarte de grijă.

Apoi m-am dus cu Dorel la Grandvaux, spre răsărit de Lausanne, la locuinţa lui, pe care doreşte să o vândă. E un adevărat colţ de rai, la o altitudine de 740 m. În vale se află lacul Leman şi de jur împrejur grupuri de case, legate prin drumuri asfaltate. Poienile, ogoarele, pâlcurile de pădure colorează peisagiul cu verdele, galbenul şi arămiul toamnei.

M-am dus singur pe un drum dintr-o pădurice cu luminişuri şi deschideri spre vale. Era soare, dar un plafon de ceaţă, la picioarele mele, acoperea total lacul. M-am aşezat pe o bancă şi am citit *Sfânta Liturghie*, rugându-L pe Dumnezeu să mă socotească pe mine şi pe cei pe care-i port în sufletul meu, alături de cei care participă la Sfintele Slujbe, în biserica noastră - Sapienţei - şi în alte sfinte locaşuri.

După masa de prânz, am plecat cu Beta şi Dorel într-o plimbare, pe un drum pe care l-am mai făcut acum cinci ani. Am pornit cu maşina spre est, până la Vevey, după care am urcat spre nord, pe o şosea cu multe serpentine, până la un loc de parcare cu altitudinea de 1200 m. Am luat apoi un trenuţ cu cremalieră şi ne-am dus până la ultima staţie: Les Pleiades (altitudine peste 1300 m). Am băut o cafea pe terasa unui mic restaurant, de unde se poate vedea departe, dincolo de lacul Leman, în afară de munţii Elveţiei şi cei din Franţa. Ne-am plimbat şi apoi am poposit pentru scurt timp în aceste locuri minunate. Am făcut cale-întoarsă, cu gândul de a merge pe jos înapoi, coborând până la locul unde lăsasem maşina. Zis şi făcut. Numai că... socoteala de acasă nu se potriveşte cu cea de la târg. Vrând să tăiem drumul pe o scurtătură, am alunecat - pământul clisos şi iarba erau după ploaie - şi am căzut, cât eram de lung, resimţind o puternică durere în genunchiul stâng, care m-a făcut să şi strig. Cred că am alunecat cu dreptul şi m-am proptit prea mult pe stângul, cel cu artroza. M-am murdărit de noroi pe pardesiu şi pe pantaloni. Am fost ajutat să mă ridic şi, cu greu, sprijinit pe un baston şi la braţ cu Dorel, a trebuit să ne întoarcem la staţia de unde am luat trenuţul. Sigur, lucrul acesta ne-a umbrit puţin ziua. Am făcut o metanie zdravănă, poate pentru că n-am făcut azi metanii câte şi cum se cuvenea !

Acasă am fost doftoricit de Dorel. Piciorul îmi este umflat, dar nădăjduiesc să mi se amelioreze această stare până mâine, când doresc să slujesc Sf. Liturghie.

P.S. Am scris mai neglijent - inclusiv ca grafie - întrucât fac asta întins în pat. Să dea Domnul să am o noapte bună. Noapte bună şi zi bună doresc şi celor de acasă...

27 octombrie, Duminică

Dimineaţa am slujit Sfânta Liturghie împreună cu părintele Diaconu. A fost o atmosferă de familie. M-am simţit ca acasă. Le-am şi spus-o. Răspunsurile la Sf. Liturghie au fost date de toţi participanţii, care au cântat foarte frumos, mai ales că la strană era un nucleu de persoane mai pricepute, printre care un profesor de muzică şi o maică de la Schitul Sf. Maria - Techirghiol, care va sta la Casa Regală de la Versoix până la sfârşitul anului. Predica am ţinut-o eu. L-am întâlnit aci pe Şerban Mironescu, fost condamnat politic în lotul *Rugul Aprins*. Este destul de bolnav; are diabet, merge în baston. D-na Ana-Maria Marin a venit cu noi acasă şi am luat masa împreună. În pofida vârstei, deşi merge în baston, este o femeie cu mintea limpede şi este veselă.

După masă - odihnă. Ca timp, ziua de azi a fost foarte frumoasă. Dacă nu aveam necazul cu piciorul - e ceva mai bine ca ieri - am fi ieşit la plimbare. Nu-i nimic. Situaţia a fost compensată târziu, seara, când am auzit voci dragi din ţară...

Azi s-a schimbat ora, trecându-se la orarul de iarnă.

28 octombrie, luni

Azi am stat acasă. Pe la mijlocul zilei - frumoasă, însorită - am ieşit în oraş şi ne-am plimbat - piciorul mi-a îngăduit binişor - printr-un parc al oraşului. E construit în terase, cu vedere asupra lacului şi a munţilor de dincolo de el, are alei cu înclinare lină şi bănci comode, de unde poţi privi spre lac. La ora când ne-am dus noi parcul era aproape pustiu. Multă linişte şi puţini trecători - ca şi pe străzi, de altfel (la ora aceasta). Parcul are o mulţime de specii rare din lume, care au etichete cu numele latinesc (ştiinţific) şi numele franţuzesc al plantei respective. O mică grădină botanică.

După masă am făcut o plimbare în lume, răsfoind un minunat *Grand Atlas Mondial* şi admirând Elveţia prezentată într-un album de fotografii panoramice aeriene (e frumoasă geografia ! *On revienne toujour...*). Mi-e tare ciudă că nu pot să vadă şi alţii ce văd eu acum... De aceea, bucuria mi-e umbrită...

29 octombrie, marţi

Gândul cu care am terminat însemnările de aseară e valabil - bineînţeles - şi pentru azi. Ba încă mai mult ca ieri. (Scriu stând în pat, deci mai incomod şi mai neregulat. Ascult pe doctor. Trebuie să stau cu piciorul ridicat. Genunchiul e mult mai bine, dar gamba şi glezna sunt cam umflate. De!)

Am plecat cu Dorel de acasă pe la 8.30 şi ne-am întors pe la 17.40. O zi încărcată, dar deosebit de plăcută. Astă noapte şi dis-de-dimineaţă a plouat şi a fost destul de rece.

Primul obiectiv de azi a fost Versoix. Ne-am anunţat din vreme vizita şi am fost programaţi la orele 10.00. Cum am plecat, a început să se lumineze. Bătea un vânticel care alunga norii şi care a dat loc soarelui să ne lumineze şi să ne încălzească tot restul zilei. Mergând către apus, de-a lungul Lacului Leman, cam după 50 km, am ajuns la Versoix, o localitate despre care nu poţi să spui că e sat sau oraş; mai degrabă o poţi considera staţiune climaterică. Această constatare este valabilă pentru toate localităţile pe care le-am parcurs de-a lungul Lemanului.

Am intrat pe poarta deschisă, într-o curte destul de largă. Locuinţă în două laturi numai parter. Când ne-am dat jos din maşină, neştiind încotro s-o luăm (erau mai multe intrări), iată se deschide o uşă, în cadrul căreia apare Maiestatea Sa Regele Mihai. Ne-a primit deschis, cu simplitate, spunându-ne că secretara trebuie să vină după amiază. Ne-a poftit pe mine şi pe Dorel într-un salon, invitându-ne să luam loc pe nişte canapele, lângă dânsul. I-am spus că am venit să-i prezentăm omagiile noastre. Am stat de vorbă cam 20 minute. Dorel mi-a spus că de când îl cunoaşte el - având contact cu Maiestatea Sa în diferite ocazii - acum i s-a părut mai deschis şi mai vorbăreţ decât de obicei. Se ştie că este un om care vorbeşte puţin. Am vorbit de multe. S-a interesat de lucrarea Bisericii - pe care o consideră deosebit de importantă pentru ţară noastră - de raporturile cu greco-catolicii, de educaţia copiilor şi a tineretului pe linie religioasă, mai ales din punct de vedere al trăirii duhovniceşti. Am atins şi problema rezistenţei româneşti în munţi şi a participării oamenilor Bisericii la această rezistenţă, de *Memorialul durerii*, de simpozioanele de la Sighet (doreşte să aibă volumele cu comunicări, de care i-am vorbit, şi voi încerca să

i le trimit). I-am pomenit şi de Liga Studenţilor, de A.S.C.O.R., de Biserica Sapienţei, de pelerinajul de la Iaşi cu moaştele Sfintei Paraschiva şi cu moaştele Sfântului Andrei, de faptul că am fost în biserica Sfântul Gheorghe şi am slujit şi eu de Paşti, când a venit în ţară, că am mai văzut-o pe Regina Ana, chiar în anul acesta etc. Şi aşa a sosit vremea să ne retragem. Maiestatea Sa ne-a condus până la uşă, luându-ne rămas bun, în nădejdea ajutorului de Sus, pentru neamul şi ţara noastră.

Am plecat apoi la Geneva, să vedem biserica cea nouă a comunităţii româneşti de aci. Se circula cu mare greutate în acest oraş, dar până la urmă am ajuns cu bine. Într-o margine a Genevei, s-a înălţat o biserică de lemn maramureşeană, de toată frumuseţea. A fost lucrată în Maramureş şi transportată aci. Urmează să fie tencuită şi pictată. Se fac slujbe în zilele rânduite. Are o curte mare. Locuinţele din jur, cadrul în general în care e aşezată biserica, te fac să te crezi acasă, nu într-o mare metropolă apuseană. Au venit să mă vadă Ileana şi Şerban Mironescu, de care sunt legat sufleteşte cu mulţi ani în urmă. Ne-am amintit desigur de ilustrul lor părinte, profesorul Alexandru Mironescu, om de ştiinţă, scriitor şi poet, şi mai ales cunoscător şi trăitor al legii noastre creştine ortodoxe. A făcut închisoare cu lotul *Rugului aprins*. Ne-am luat rămas bun de la cei doi fraţi şi de la Părintele Diaconu care a venit să ne deschidă biserica şi am pornit înapoi, spre Lausanne. Pe la mijlocul drumului, în dreptul localităţii Rolle, am părăsit auto-ruta şi am început să urcăm în serpentine până undeva mai sus, cam la 700 m, într-o zonă amenajată special pentru recreere. Mai întâi, peisajul este de vis, mai ales că vremea era frumoasă. Lacul se vedea la picioare, până departe, spre Geneva. Pe malul celălalt, Franţa, cu numeroase localităţi la poalele unor munţi înalţi - unii din ei având pe creste zăpadă proaspătă. Nori de vată se perindau pe cerul albastru, ascunzând temporar soarele, care îşi trimitea fascicule de lumină, puse în evidenţă de umbra lor, a norilor.

Terenul amenajat de care am pomenit a fost realizat de un om care a ajuns bogat prin munca lui şi s-a gândit să întreprindă o adevărată operă socială. Societatea înfiinţată de el (Micgros) se întinde în toata Elveţia. Magazinele Micgros vând marfă bună şi mai ieftină. Locuri de agrement şi de odihnă ca cel pe care l-am văzut noi azi sunt şi în alte părţi. Am luat masa la restaurantul de aci, apoi am vizitat cât am putut împrejurimile admirând florile, arborii, aranjamentele florale şi peisagistice, locurile de sport, de odihnă, de joc pentru copii etc. Ne-a atras atenţia un foişor ridicat în 1826 pe care ctitorul a scris un verset din psalmi. E un loc care, se vede, a atras atenţia asupra frumuseţii lui.

Am plecat apoi şi, ajungând în Lausanne, ne-am oprit la o grădină publică din mijlocul oraşului, unde am admirat şi frumuseţea grădinii şi mărimea unor arbori seculari. Ne-a atras atenţia în mod deosebit un fag uriaş a cărui tulpină avea cam 2 m diametru şi o specie de tuia japoneză care avea tulpina de aproximativ 3 m diametru. Coroanele lor erau superbe. Nu mai puţin rădăcinile care se aflau la suprafaţă. În sfârşit, în această grădină se mai afla o clădire, cu nişte spaţii mari cu pereţi şi acoperiş de plasă de sârmă, în care zboară şi fac gălăgie o mulţime de papagali de toate felurile, mari şi mici, precum şi alte câteva păsări exotice. Cam atâtea s-au întâmplat azi !

30 octombrie, miercuri

O zi frumoasă, dar rece. Am stat mai mult în casă. Am mai citit şi am scris nişte ilustrate. Piciorul încă mă supără. Seara, am fost la biserica noastră şi am participat la o vecernie ortodoxă în limba franceză. Există în Elveţia o comunitate ortodoxă de limbă franceză, cu sediul la Chambery-Geneva. În Lausanne sunt găzduiţi să facă slujbe peste săptămână în biserica noastră (grecii de aici nu i-au primit !). Nu a fost lume multă, dar slujba m-a impresionat prin atmosfera caldă şi de familie. Un mic cor, la strană, a cântat plăcut, pe mai multe voci, melodiile, resimţindu-se de influenţa muzicii ruseşti. Pastorul comunităţii, Père Jean, este un om deschis, luminos şi un bun duhovnic - îmi spune Dorel. Am de la dânsul un fel de pensetă pentru cărbunele din cădelniţă.

Astăzi este ziua de naştere a Irinei. Împlineşte 39 ani. I-am dat telefon, urându-i la mulţi ani. Mi-a spus că se pregătesc pentru alegeri, că mâine e un miting al C.D.R., că într-un clip pentru Emil Constantinescu apar şi eu etc.

Acum 38 de ani, când Irina împlinea un an, am fost arestat, în legătură cu lotul Tg.Ocna. Mâine, doresc să mă întorc la Freiburg.

Doamne, ajută-ne ! Cred că, în țară, se roagă cineva și pentru mine. Și pentru întoarcerea mea, cu bine, acasă...

31 octombrie, joi

Cu ajutorul Domnului, am sosit cu bine la Freiburg. Ziua de azi a fost rece, dar frumoasă. Nicu și Aurel au venit din Germania în timpul dimineții. Am luat masa de prânz la Dorel (plăcintă cu brânză - a făcut-o personal), apoi am trecut pe la biserica românească și apoi ne-am luat rămas bun de la Lausanne. În drum am mai făcut un popas pe malul Lacului Leman, pentru a mai admira încă o dată priveliștea minunată a munților acoperiți pe vârfuri cu zăpadă proaspătă, care se oglindeau pe luciul apei. Soarele se pleca spre apus, scăldând totul în lumina lui molcomă de toamnă. Ne-am îndreptat apoi spre miazănoapte, străbătând Elveția de la sud la nord și admirând, cât a fost lumină, peisajul care se perinda înaintea ochilor noștri. Un loc deosebit de frumos a fost cel de pe țărmul lacului La Gruiere, pe unde am trecut și acum cinci ani. Fotografiile făcute aici și în alte locuri vor reda cât de cât frumusețea peisajelor, pe care eu doar le creionez.

Am trecut cu bine granița și am ajuns la Freiburg destul de târziu, din pricina greutății circulației pe auto-rută, în câteva porțiuni de șosea. Am vorbit cu Dr. Dan Vasiliu. Mâine, dacă va vrea Domnul, vor veni să mă ia la ei. Și mai e ceva: am dat telefon acasă...

1 noiembrie, vineri

Mihaela și Dan Vasiliu au venit pe la orele 14.00 să mă ia cu ei. După o pauză de aproximativ o oră, am pornit spre Wuppertal. Autobachn-ul pe care am parcurs cei 500 km urmează valea Rinului. Era încă lumină când am ajuns la Speyer, unde am făcut un popas. Am vizitat catedrala, care datează din secolul al XI-lea și apoi mănăstirea de maici dominicane, Sf. Magdalena. Centrul orașului păstrează, pronunțat, amprenta burgului medieval. Cealaltă parte a drumului - mai mult de jumătate - am mers pe întuneric. Până la destinație am tot povestit. Suntem foarte apropiați sufletește. Ei sunt catolici, însă cred că au mai mulți prieteni ortodocși.

Înainte de culcare Dan m-a doftoricit; piciorul meu stâng încă mă supără. A fost o zi mai obositoare. S-ar putea să dorm fără vise... Dar, cine știe?...

2 noiembrie, sâmbătă

E o zi închisă, umedă. În cursul dimineții am fost cu Mihaela în apropiere de Wuppertal, la o mănăstire franciscană. În afară de așezământul vechi, a fost ridicat unul nou, cu totul modern în ce privește arhitectura chiliilor și a bisericii. Aceasta este foarte mare și are forma unui masiv muntos cu multe piscuri de diferite înălțimi. Interiorul îți amintește de o uriașă grotă. Se află aci o icoană a Maicii Domnului foarte căutată de pelerini. Azi este o zi de pomenire a morților. Ne-am rugat și noi pentru cei adormiți ai noștri.

La vremea prânzului am mers de am făcut o sfeștanie într-o familie de români, unde am și luat masa de prânz.

Pe seară, deci pe întuneric, am pornit spre Belgia și am ajuns la Bruxelles pe la orele 22, după ce făcusem un mic popas la Banneux, din zona Ardenilor, un loc unde s-a arătat Sfânta Fecioara Maria în anul 1933. Rămâne ca mâine, la întoarcerea în Germania, să mai trecem pe aci ca să vedem aceste locuri pe lumină.

Un fapt care atrage atenția în Belgia este că în această țară autorutele, noaptea, sunt luminate *a giorno*, cum nu se întâmplă în alte țări. Tot teritoriul Belgiei parcă este presărat cu niște salbe de lumină. Cred că de sus se vede foarte frumos.

Rămânem în seara aceasta la o familie de prieteni ai Mihaelei și ai lui Dan, unde mâine le voi face sfeștania.

3 noiembrie, Duminică

Scriu aceste rânduri după miezul nopții, când, în sfârșit, ne-am ostoit după o zi foarte încărcată pe care am s-o înfățișez pe scurt.

Dorind să participăm la Sf. Liturghie, am ajuns la o biserică rusească greco-catolică, amenajată la etajul I al unui imobil. Slujba m-a impresionat în mod deosebit. Atmosferă de reculegere și de taină. Câțiva

preoți în vârstă, cor alcătuit din câteva persoane, melodii rusești grave, credincioși nu prea mulți, ordine și liniște desăvârșită. Am fost tare bucuros că am participat la această slujbă și că m-am împărtășit.

Am uitat să consemnez că înainte de a merge la biserică am făcut aghiasmă în familia care ne-a găzduit. După masă ne-am dus la legația română din Bruxelles și am votat. Apoi am vizitat din fugă orașul. Ne-am oprit puțin la Catedrala Sf. Mihail, la Palatul Regal și la piața cea mare a orașului, înconjurată de clădiri vechi și mărețe. În drum spre casă am revenit la Banneux, mai pe lumină. Am făcut câteva poze în acest însemnat loc de pelerinaj unde se află și două frumoase cruci românești, una ridicată în amintirea jertfelor din timpul comunismului, alta pentru unitatea poporului nostru.

De aci am plecat spre Bonn, unde am ajuns târziu, în familia doctorului Piți Vasiliu, fiul lui Piki Vasiliu. Un om cald și bun. Avem cunoștințe comune, printre care Dr. Constantin Daniel, Dr. Silviu Carp și Dr. Aurel Marin, pe care îl aprecia în mod deosebit pentru ținuta lui morală. (Mi-a povestit un caz impresionant).

Am ajuns târziu la Wuppertal, pe la orele 23.00. Radioul și televiziunea de aci ne-au dat informații despre alegeri, despre poziția bună a opoziției. Ne-au confirmat aceasta, prin telefon, cei de acasă... și ne-am bucurat.

4 noiembrie, luni

Azi am ajuns la Munster, la Anca, și la Dr. Tudorel Grigoriu, care mă aștepta să-i sfințesc casa, ceea ce am și făcut seara. După masă, către seară și pe înnoptat am vizitat Munsterul. În mijlocul orașului se află o vestită catedrală și diferite clădiri vechi. Este aci un centru episcopal. Universitatea este renumită. Orașul este liniștit și plin de verdeață. Vremea a fost închisă și ploioasă.

5 noiembrie, marți

E dimineață – 9.30 (La București acum este 10.30). Gazdele au plecat la rosturile lor. Se vor întoarce la prânz. Mi-au propus să merg și eu în oraș, sau măcar în jurul casei, ca să mă plimb. Din pricina piciorului, care mă necăjește oleacă, am preferat să stau în casă, mai ales că vremea este mohorâtă. De altfel se spune despre Munster că aci ori bat clopotele ori plouă, iar Duminica și plouă și clopotele le auzi. Sau că pe un locuitor al Munsterului îl cunoști după faptul că umblă permanent cu umbrela după el.

Casa în care mă aflu este situată la o margine a orașului, într-un cartier de locuințe tip vilă, cu multă vegetație, arbori și flori. Parcă te găsești într-o stațiune climaterică, mai ales că și aerul este foarte curat.

Știrile din România au provocat multă bucurie românilor de aci. Am în față un ziar nemțesc care relatează despre victoria opoziției și prezintă o fotografie a lui Emil Constantinescu înconjurat de mulțimea care ovaționează. Bunul Dumnezeu să-i lumineze pe toți și să le dea putere ca să lucreze pentru Biserică și Neam.

După amiaza ne-am întors la Wuppertal. Apoi, cu Mihaela, am mers în localitatea Solingen (aci este vestita fabrică de foarfeci, cuțite etc...).

Am sfințit casa unei familii tinere - el neamț, ea româncă - și am spovedit-o pe soție. Ea este de curând venită aci, dar a cunoscut duhovnici de la noi și viața spirituală ortodoxă și ar putea să fie de mare folos în această societate, pronunțat secularizată, în care trăiește. Ce-or fi făcând cei de-acasă ?...

De-abia aștept să ajung în țară... Ce ți-e și cu dorul ăsta!

6 noiembrie, miercuri

O dimineață mai anostă. Am probleme cu piciorul. Am citit ceva dintr-o carte de dialoguri cu Petre Țuțea. Parcă îl vedeam. Nea Petrache...

Azi am făcut sfeștanie și alte rugăciuni aici la familia Valeriu. După amiaza am fost la altă familie de români, în localitatea Gummers, care ne-au solicitat să le sfințim casa. Îl am dascăl pe Dan. Și el și Mihaela sunt creștini angajați și doritori să-i ajute pe frați, spre mântuire. Ei au dat de veste că mă duc la ei în vizită și m-au dus la diferite familii să le fac câte o slujbă. E mare nevoie de așa ceva aici.

Mai am o săptămână de stat în Germania. Cu ajutorul Domnului miercurea viitoare voi fi acasă... Îmi pare tare lung timpul până atunci...

7 noiembrie, joi

Mă pregătesc de plecare. Am dat telefon în ţară, acasă... Este extraordinar contactul cu cei dragi, chiar şi numai aşa, prin cuvânt... Piciorul astăzi parcă e mai cumsecade. Să vedem cum se va comporta de aici înainte. Doamne, ajută-ne!

Orele 23.30. Freiburg. Azi am văzut un film deosebit de frumos: Germania de apus, de-a lungul Rinului. Filmul a durat cinci ore. Sala: acoperită, mobilă. Ecranul, în aer liber. Am fost poate singurul spectator interesat. Ceilalţi probabil mai văzuseră filmul. Bucuria mea a fost umbrită - ca întotdeauna, în asemenea cazuri - de faptul că nu o pot împărtăşi, decât cu gândul... Şi iată subiectul. Trenul Eurocity-Intercity a plecat din Wuppertal la 13.27 (întârziere de 7 minute: foarte grav aci! a recuperat apoi pe parcurs). Bineînţeles că m-au condus la gară Dan şi Mihaela. Compartiment de clasa a II-a, dar mult mai elegant şi mai curat decât unul de clasa I de la noi. Trenul nu era aglomerat. Cu cele câteva persoane care s-au perindat prin compartiment am schimbat numai câteva salutări din cap. Astfel că am privit netulburat ecranul. Am plecat pe ploaie, dar după o vreme cerul s-a mai deschis şi a apărut, din când în când, soarele. Mare parte din drum trenul a mers de-a lungul Rinului. Începând de pe la Köln, am putut admira această vestită Vale a Rinului. Fluviul a fierăstruit o zonă muntoasă frământată tectonic, aşa cum se vede din straturile, de multe ori verticale, ale malurilor văii. Linia ferată şi şoseaua se află de-a lungul apei şi pe o parte şi pe alta. Pe apa fluviului circulă vapoare şi alte ambarcaţiuni, iar unele localităţi sunt porturi. Ceea ce impresionează însă mai mult sunt numeroasele şi vestitele castele medievale cocoţate pe stânci, mai ales, după cum am observat eu, pe ţărmul drept, care e mai înalt. Şi mai e ceva: viile în terase, ca nişte covoare agăţate pe stânci. Către sfârşitul călătoriei s-a făcut seară. La orele 18.00 am ajuns la Freiburg. Şi filmul s-a sfârşit. La gară mă aşteptau Nicu şi Aurel. Am trecut pe la Nicu pe acasă şi am servit cina împreună şi cu Liliana - soţia lui Nicu - pe care n-o văzusem până acum de când am sosit la Freiburg.

Piciorul nu s-a umflat prea tare, m-a necăjit mai puţin. Probabil că n-am avut vreme să mă gândesc la el. Şi acum, pe mâine...

8 noiembrie, vineri

Azi e ziua Sf. Arhangheli Mihail şi Gavril. Ne-am dus la o biserică romano-catolică şi ne-am rugat Domnului, prin mijlocirea Sf. Arhangheli, pentru cei pe care îi purtăm în inimile noastre şi au ca patroni pe aceşti mari arhistrategi ai oştilor îngereşti.

După masă imediat am trecut iar în Franţa ca să vedem Strasbourgul. Am putut vizita - cât a fost lumină şi mi-a îngăduit piciorul - centrul vechiului oraş şi mai ales catedrala. În oraşul acesta a studiat Părintele Benedict Ghiuş.

Numărătoarea inversă a început... de mult. Există nişte griji şi nişte îngrijorări ale plecării. Dar o să treacă şi asta. Mă gândesc la bucuria revederii...

9 noiembrie, sâmbătă

Zi frumoasă de toamnă târzie, cu soare, dar rece. Am făcut o excursie frumoasă, bineînţeles, cu maşina. Am pornit iar prin Munţii Pădurea Neagră, am trecut prin apropierea izvoarelor Dunării (pe care le-am vizitat acum cinci ani) şi am ajuns la castelul-cetate (burg) Hohenzolern. Cetatea e impunătoare. Se află pe un vârf de munte care domină zona de podiş din jur. Timp de o oră un ghid ne-a prezentat castelul. Ne-am bucurat când, încă din prima cameră am văzut numele Regelui Mihai scris într-un medalion din uriaşul arbore genealogic al familiei zugrăvit pe pereţii acestei încăperi. Cetatea are şi trei capele: catolică, luterană şi ortodoxă (în familie au fost şi principese din Rusia), pe care, din păcate, n-am putut s-o vedem. Am mai văzut un lucru care nu ne-a făcut plăcere: o placă de marmură, în biserica protestantă, care pomeneşte de întemeietorul marii loji masonice din Germania, placă pusă în 1991. Lăsând aceasta la o parte, aşa cum spuneam la început, ziua a fost minunată. Cu corectura respectivă...

10 noiembrie, Duminică

Am slujit Sf. Liturghie la biserica ortodoxă de aci, împreună cu părintele Sorin Petcu, fost coleg la cursurile de doctorat. Lume puţină în biserică: vreo 25 persoane. Unde au fost ceilalţi? Pentru că sunt foarte mulţi români în Freiburg.

La prânz, am avut o invitaţie de la Ioana Apreotesei, care locuieşte într-o comună (un adevărat orăşel), lângă Freiburg, Ettenhein. Am fost împreună cu Nicu, Liliana şi Aurel. I-am făcut şi ei sfeştanie şi sfinţirea casei.

Seara, prin telefon, am mai aflat veşti din ţară. Irina mi-a spus că D-na Maria Mărculescu a plecat la Domnul. A dus o viaţă sfântă. A fost un stâlp al Bisericii Sapienţei. Dumnezeu s-o odihnească cu drepţii.

11 noiembrie, luni
Am vizitat astăzi biblioteca română de aici. A fost înfiinţată cu intenţia de a aduna în această bibliotecă tot ce s-a publicat în exilul românesc, de-a lungul anilor de pribegie din cauza comunismului, cărţi şi reviste care tratează diferite aspecte ale acestui flagel. La acestea s-au mai adăugat şi alte lucrări. Biblioteca aceasta este o adevărată comoară pentru istoria românească din acest secol. Să nădăjduim că va fi pusă în valoare cât mai curând.

După masa de prânz pe care am luat-o în oraş (este foarte comod şi convenabil) m-am plimbat cu Aurel printr-un parc, cu lac, cu bărci şi foişoare. Pe lac, raţe şi lebede. Am stat pe o bancă şi am privit... Şi aici şi mai departe... Şi pentru că erau şi lebede, şi lac, şi toamnă... *Îţi mai aduci aminte, doamnă ?...*

Apoi, acasă... Oleacă de odihnă, iar seara am fost la Nicu acasă şi le-am făcut şi lor sfeştanie.

A trecut de miezul nopţii... Suntem deci în ziua de marţi, 12. Înseamnă că mâine sunt, cu vrerea Domnului, acasă... De-abia aştept...

12 noiembrie, marţi
Azi dimineaţă am depus bagajele mai grele la o companie de voiaj care mi le va aduce sâmbătă la Bucureşti.

Deşi a fost o zi cu ceaţă şi chiar cu ploaie - dar cu intervale de vreme frumoasă - am urcat la cotele cele mai înalte ale Munţilor Pădurea Neagră, nu departe de Freiburg. Şi anume, primul popas l-am făcut la Schaninsland (c.1300 m) de unde, aşa cum arată şi numele, poţi privi departe ţinutul din jur. Apoi am ajuns la Feldberg (c.1500 m). De aci am putut vedea departe Alpii Elveţiei cu zăpadă pe ei. Cel puţin două ore am mers cu piciorul pe drumeagurile bine întreţinute şi chiar asfaltate din zonă, bucurându-mă de peisajul şi aerul de aci. Nu puteam să nu mă gândesc şi la drumeţiile noastre din ţară...

Ne-am întors acasă seara, pe vreme de ploaie. A venit Ioana şi m-a dus la ea acasă, la Ettenhein, de unde o să plecăm mâine dis-de-dimineaţă spre Stuttgart, de unde urmează să zbor spre casă...

13 noiembrie, miercuri
Sunt la Stuttgart, în aeroport şi aştept ca peste 40 de minute să mă îmbarc în avionul care mă va duce - cu ajutorul Domnului - acasă...

Ne-am sculat din noapte, la 5, ca să pornim din vreme. Pe auto-bahn-urile de aci, mai ales la orele de vârf, se pot întâmpla oricând "embouteillage"-e. Tot timpul a fost ploaie puternică. Ne-am oprit la Baden-Baden, la un popas de un auto-bahn, unde se afla şi o biserică pentru călători. Sunt câteva astfel de biserici în Germania, ridicate relativ recent. E un fapt lăudabil ca la un popas să intri într-o biserică, să te reculegi şi să ceri ajutorul lui Dumnezeu. La ora când am ajuns noi (era în jur de ora 7), nu era încă deschisă. Am înălţat o rugăciune înaintea ei. Până la destinaţie am citit *Paraclisul Maicii Domnului*. Ioana, de care m-am despărţit înainte de a trece prin vamă, a spus că aşteaptă până pleacă avionul. Mai sunt 25 minute...

Budapesta, aeroport. Am plecat din Stuttgart pe vreme închisă. Totuşi, după decolare, o vreme solul a fost vizibil. Apoi am intrat în nori, care, pe măsură ce ne înălţăm, se făceau tot mai luminoşi, până când am văzut deasupra cerul albastru. Zburam pe deasupra norilor cu aspect de nămeţi de zăpadă proaspeţi. În apropierea Budapestei, norii s-au rărit şi am putut vedea bine satele, pădurile, ogoarele, Dunărea şi capitala Ungariei. Aştept ca peste o oră să pornim mai departe. Sper că vremea se va menţine frumoasă, ca să mă bucur de priveliştea unei părţi din ţară, aşa cum se vede ea de sus...

OMUL CREȘTIN

Țelul final nu este viața. Ci Învierea.
Învierea neamurilor în numele
Mântuitorului Iisus Hristos.

Corneliu Zelea Codreanu

NOI ŞI BISERICA

în care I.L. Caragiale ne arată, ca întotdeauna, situaţii vechi şi totuşi atât de actuale

Încă de mult, lumea noastră românească nu mai merge la biserică. Oamenii de sus, de mijloc şi de jos au uitat de mult cărarea ce duce la locaşul icoanelor. Boieri, ostaşi, meseriaşi, negustori, dascăli, slujbaşi, mari şi mici s-au lepădat de datoriile către legea lor creştinească – toţi sunt astăzi liber-cugetători. Şi, fireşte, dacă dumnealor sunt astfel, trebuie şi femeile dumnealor să fie tot astfel, adică liber-cugetătoare; şi, prin urmare, cum ar putea să fie copiii dumnealor altfel decât mamele, adică altfel decât liber-cugetători!

Dar să nu exagerăm!

Boierimea, ostaşii şi slujbaşii, deşi liber-cugetători, tot mai merg uneori să auză, dacă nu chiar să asculte, Evanghelia – anume când M.S. Regele se duce cu ceremonialul obicinuit, la zile mari, ori la Mitropolie, ori la Sf. Niculae-n Şelari, ori pe malul gârlii la Bobotează.

De altă parte, tinerimea şi damele se abat uneori la câte o biserică high-life şi spre cinstea lor, trebue să mărturisim că sunt pătrunse de tot respectul cuvenit casei Domnului: atât tinerimea cât şi damele se prezentă acolo cu toată-ngrijirea. Atât numai că vorbesc cam prea tare.

O fi aceasta bine sau rău – că s-a lăsat adică lumea noastră de biserică – nu o pot spune, căci n-am în această privinţă nicio părere hotărâtă.

Poate, după cum zic unii, să fie bine; poate că lipsa de aplecare spre religie să fie dovada unui spirit care se emancipează lesne de ideile învechite şi devine astfel mai susceptibil de idei noi, de progres intelectual şi moral.

Poate, dinpotrivă, după cum zic alţii, să fie rău; poate că lipsa aceasta să fie dovada unei porniri la descreierare, la o scădere, la o înjosire progresivă intelectuală şi morală, la o din ce în ce mai mare pierdere a omeniei.

Nu ştiu deocamdată cine să zic că au dreptate – pesimiştii ori optimiştii; trebue să mă mai gândesc mult la această întrebare. Dar până s-ajung a-mi da un răspuns, voiu să consemnez aici, în fuga condeiului, câteva observaţiuni, pe cari le fac de mult.

Pe câtă vreme bisericile noastre ortodoxe româneşti părăsite de credincioşi, mai ales în Capitală şi-n oraşele mari, decad pe văzute; pe câtă vreme toaca şi clopotele noastre fac sgomot de-a-surda, ne mai aflându-se urechi care să le înţeleagă glasul şi chemarea; pe câtă vreme o biată prescură şi câteva linguriţe de vin ajung unui trist altar pe multe dumineci – ce se-ntâmplă în altă parte?

Ia să vedem.

Treceţi, vă rog, foşti creştini ortodocşi, astăzi liberi-cugetători, treceţi duminecă dimineaţa pe la frumoasa catedrală catolică a Sfântului Iosef, pe la biserica protestantă şi pe la cea calvină; treceţi, vă rog, foşti creştini ortodocşi, compatrioţii mei, liberi-cugetători astăzi, treceţi vineri seara pe la sinagogile mozaice – şi vedeţi ce se petrece acolo, în acele locaşuri clădite de oameni pentru adăpostirea sfintei credinţe în Dumnezeu, lăsate lor dela moşi strămoşi.

Vedeţi, ce de lume! Ce de oameni, ce de femei şi de copii!

Priviţi-i! Bogaţi şi săraci, voinici şi neputincioşi, tineri şi bătrâni. Sunt între ei învăţaţi deosebiţi şi oameni de rând, fiinţe, pe drept ori nu, mândre şi fiinţe umile, oameni cu griji sdrobitoare şi oameni fără nicio grije; toţi vin acolo să se roage împreună Lui, cum I s-au rugat şi părinţii lor şi să-nveţe pe copiii lor a se ruga ca dânşii.

Sunt între ei bravii şi cuminţii Germani, Francezii cei subţiri la minte şi nobilii Italieni, şi alte neamuri strălucite ale Europei şi îndrăzneţii Unguri şi neînduplecaţii Evrei.

Intraţi, foşti creştini ortodocşi, astăzi, liber-cugetători; intraţi după aceşti credincioşi în sfântul, pentru ei, locaş. Ascultaţi cum răsună, legănându-se-ntre-nalte bolţi, acele cântări înălţătoare în slavă. Ia uitaţi-vă cum, cu

capetele plecate, se lasă acei oameni pătrunşi de binefacerea A-tot-Ţiitorului. Vedeţi voi, cari sunteţi totdeauna posomorâţi, cum, după ce s-au împărtăşit de acea binefacere, ies toţi cu feţele senine şi vesele.

Şi dacă, liber-cugetători, nu mai puteţi crede în Dumnezeu, căci nu mai sunteţi în stare să-L vedeţi, pe El care s-arată pretutindeni, afară decât în sufletul vostru, nu puteţi crede nici măcar în ce vedeţi la aceşti semeni ai voştri? Nu înţelegeţi voi, cari tot vă plângeţi de slăbiciunea "noastră" faţă cu ei, ce întăriţi ies după ce s-au rugat şi au primit binecuvântarea?

Şi dacă nici atâta nu-nţelegeţi, nu v-aduceţi aminte barem de o vreme nu tocmai depărtată, când părinţii nori, cari dorm sub umbra crucii, cunoşteau izvorul acelei întăriri binefăcătoare şi ştiau să s-adape la el?

Părinţii voştri!

Prăpastie de vreme nemăsurată între ei şi voi! Mii şi mii de ani de va fi trecut de la viaţa lor până la a noastră şi tot nu li s-ar fi şters mai bine din inimile copiilor, pomenirea şi dragostea şi evlavia şi felul. Ei au crezut şi s-au închinat şi sufletele lor găseau mângâiere şi tărie în închinăciune.

Noi nu ne mai închinăm fiindcă nu mai credem. Sufletele voastre nu mai au nevoie de mângâiere; inimile noastre nu mai au nevoie de tărie, fiindcă sunt de piatră şi din piatra aceasta scăpărăm scânteile liberei-cugetări, noi românii, foşti ortodocşi, cari suntem mai deştepţi, mai luminaţi, mai mândri, mai puternici decât toate neamurile lumii.

Închină-se Asia - bătrână înţeleaptă şi nobila şi ingenioasa ei fiică Europa! Închină-se Africa, cu toate negrele ei seminţii! Închină-se iscusita Americă!

Noi – nu ne închinăm. Închină-se nerozii!

Filosofia noastră se pune mai presus de nevoia închinăciunii! Clopotele – sgomot! Icoanele – fleacuri! Credinţa – moft!

Închiză-se bisericile, surpe-se zidurile lor!

Părinţii noştri cari le-au zidit erau nişte barbari, nişte primitivi, fără nici o cultură serioasă; ei nu aveau spiritul de examen. Noi suntem oameni moderni.

Mătură-se dărâmăturile bisericilor, ca să se deschidă locuri largi, pieţe vaste, pe cari, după cerinţele progresului, să se zidească oteluri măreţe şi cluburi politice, teatre de varietăţi şi burse de comerţ!

Şi nu care cumva să-ndrăznească a ridica glasul cineva! În cazul cel mai bun pentru dânsul ar fi un om ridicul. E destul că biserica e tolerată!

Un slujitor al altarului, când stetea sub loviturile unei cumplite prigoniri, unei năpăstuiri strigătoare la cer, izgonit şi maltratat ca odinioară Sf. Ignatius al Constantinopolei, mi-a spus cu adânc amar:
– Nu le e frică, fiule, de bătaia lui Dumnezeu?
– Nu, părinte, i-am răspuns; nu e frică nimănui de bătaia cui nu crede că este. Ai uitat că ai de a face cu o lume care nu crede în Dumnezeu? Cu o lume căreia nu i-a fost frică să prefacă în puşcării locaşurile sfinte, închinate credinţii străbune, unde zac oseminte de măreţi voievozi?

Se va mai schimba lumea noastră românească? Va mai vrea Dumnezeu să o reîntoarcă la Dânsul? Dumnezeu ştie. Deocamdată, copiii noştri vor merge pe calea noastră cuminte. De ce avem şcoli româneşti, în care urmează înaltele învăţături ale omenirii? Pentru ca să ni-i lumineze şi să ni-i crească. Din aceste şcoli naţionale, ies pe fiecare an sute şi mii de viitori cetăţeni luminaţi, toţi liberi-cugetători, plini de dispreţ pentru vechea rătăcită credinţă creştină, astăzi demodată, ridiculizată, scuipată!

Ei au învăţat o religie mai omenească decât cea creştină, o religie care predică nu mila şi îngăduinţa, nu blândeţea şi omenia, o religie aspră care predică omului: Eşti o fiară! Ghiarele tale şi colţii tăi sunt deşteptăciunea şi şiretenia; fii perfid, crud, neîngăduitor cu semenii tăi!

Nu te uita o clipă în sus pe cer; aici, în jos, pe pământ, uită-te cu ochii-n patru, ca şi cum ai avea patru picioare; aici pe pământ se isprăveşte tot pentru tine.

Eşti fiară, fii fiară. Fiarele n-au biserică; fiarele nu se-nchină; fiarele n-au Dumnezeu!

DESPRE CONCEPȚIA DE VIAȚĂ ORTODOXĂ

conferință ținută de ieromonahul Serafim Rose în anul 1982 în mănăstirea întemeiată de el la Platina, în munții Californiei, în care părintele ne pune în gardă asupra principalelor pericole duhovnicești ce ne amenință în ziua de azi

Înainte de a-mi începe cuvântul aş dori să spun două-trei lucruri despre importanța faptului de a avea o concepție de viață ortodoxă şi de ce este mai greu să ți-o formezi în zilele de azi decât în secolele trecute. În secolele trecute - de exemplu în Rusia secolului XIX – concepția de viață ortodoxă era o parte importantă a trăirii ortodoxe şi era sprijinită de mediul respectiv. Nici nu era nevoie să vorbeşti de ea ca de un lucru aparte - trăiai Ortodoxia în armonie cu societatea ortodoxă în care te aflai şi îți dobândeai o concepție de viață ortodoxă de la Biserică şi din societate.

În multe țări conducerea mărturisea Ortodoxia, ce era centrul vieții publice, iar conducătorul însuşi era cel dintâi laic ortodox, având responsabilitatea de a da exemplu creştin tuturor supuşilor săi. Toate oraşele aveau biserici ortodoxe şi în multe dintre ele se slujea zilnic, dimineața şi seara. Existau mănăstiri în toate marile oraşe, în târguri, în afara oraşelor şi la țară, în pustie şi în sălbăticie. În Rusia se aflau mai bine de 1000 de mănăstiri organizate oficial, fără să socotim numeroasele sihăstrii. Călugăria era un model general acceptat de viețuire. De fapt, majoritatea familiilor aveau în mănăstire o soră sau un frate, un unchi, bunic sau văr care era călugăr sau maică, pentru a nu mai vorbi despre alte exemple de viață ortodoxă, precum cel al pelerinilor care mergeau din mănăstire în mănăstire sau al nebunilor pentru Hristos. Pe toată calea vieții întâlneai dreptcredincioşi creştini al căror centru era, bineînțeles, călugăria. Tradițiile ortodoxe făceau şi ele parte din viața de zi cu zi. Majoritatea cărților citite erau ortodoxe. Viața zilnică era grea pentru majoritatea oamenilor; trebuiau să muncească din greu pentru a supraviețui, speranța de viață nu era ridicată, moartea era o realitate frecventă şi toate acestea întăreau învățătura Bisericii despre realitatea şi apropierea vieții de apoi.

A trăi o viață ortodoxă în aceste circumstanțe era acelaşi lucru cu a avea o concepție de viață ortodoxă şi era, de altfel, foarte puțină nevoie să se vorbească despre un astfel de lucru.

Astăzi, pe de altă parte, toate acestea s-au schimbat. Ortodoxia noastră este o mică insulă în mijlocul unei lumi care operează cu principii total diferite şi în fiecare zi aceste principii se schimbă cu altele mai rele, înstrăinându-ne tot mai mult de dreapta credință. Mulți oameni sunt tentați să-şi împartă viața lor în două secvențe foarte distincte: viața cotidiană pe care o petrecem la serviciu, cu prieteni lumeşti, cu treburile noastre lumeşti şi Ortodoxia, în cadrul căreia ne manifestăm Duminica şi cu alte ocazii, în timpul săptămânii, când avem timp pentru ea. Dar o concepție de viață a unei astfel de persoane, dacă o observi mai atent, este de multe ori o ciudată combinație între valorile creştine şi valorile lumeşti, valori incompatibile care nu se pot amesteca.

Scopul acestui cuvânt este de a înțelege cum oamenii care trăiesc în zilele noastre pot face primii paşi către o concepție de viață unitară, către o concepție de viață ortodoxă.

Ortodoxia este trăire. Dacă nu trăim Ortodoxia, pur şi simplu nu suntem ortodocşi, indiferent de convingerile formale pe care le putem avea. Existența în lumea noastră contemporană a devenit foarte artificială, foarte nesigură, foarte confuză. Ortodoxia, este drept, are o viață proprie, care nu este însă foarte depărtată de viața din jurul ei, astfel încât viața unui creştin ortodox, şi nu doar a celor cu numele, ci şi a trăitorilor, nu poate decât să reflecte lumea într-un anumit fel. Un anumit gen de nesiguranță, de dezorientare a pătruns şi în viața ortodoxă a vremurilor noastre. În acest cuvânt vom încerca să aruncăm o privire asupra vieții lumii contemporane şi apoi asupra trăirii ortodoxe, pentru a vedea cum ne putem îndeplini mai bine datoria creştină de a duce o viață care nu e a lumii acesteia în aceste vremuri destul de grele şi de a păstra astăzi o perspectivă creştină ortodoxă asupra întregii vieți, percepție care ne va ajuta să supraviețuim timpurilor acestora cu credința noastră întreagă.

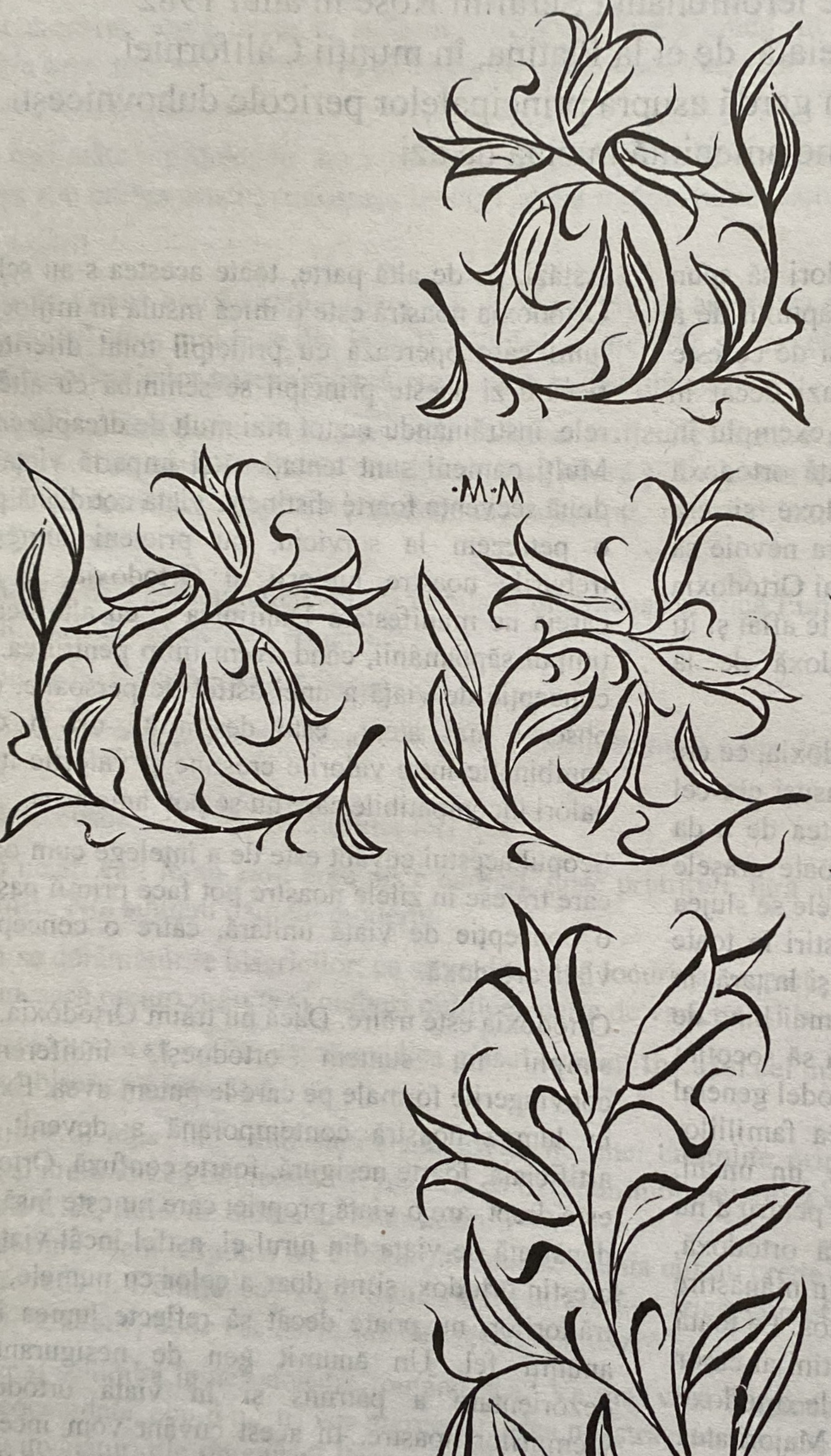
M.M.

Viaţa din zilele noastre este anormală

Oricine priveşte viaţa contemporană din perspectiva vieţii normale pe care o duceau oamenii în vremurile de mai înainte – să zicem Rusia, sau America, sau orice altă ţară din Apusul Europei din secolul al XIX-lea nu poate să nu-şi dea seama de cât de anormală a devenit viaţa de acum. Întregul concept de autoritate şi ascultare, de decenţă şi politeţe, de comportament public şi particular - toate s-au schimbat radical, au fost răsturnate cu excepţia câtorva comunităţi – de opinii creştine de un anumit tip – care încearcă să păstreze aşa numita concepţie de viaţă - *de modă veche*.

Viaţa de azi poate fi caracterizată drept autonomă şi răsfăţată. Încă din fragedă vârstă copilul de azi este tratat, ca regulă generală, ca o mică zeitate în familie: capriciile îi sunt alimentate, dorinţele îndeplinite; este înconjurat de jucării, distracţii, confort; nu este pregătit şi educat după principiile stricte ale comportamentului creştin, ci este lăsat să se dezvolte pe orice cale ar vrea el să o apuce. În general este de ajuns să spună *Vreau!* sau *Nu vreau să fac!* pentru ca indulgenţii părinţi să se încline în faţa lui şi să-l lase să facă ce doreşte. Probabil aceste lucruri nu se întâmplă întotdeauna în fiecare familie, dar se întâmplă destul de des pentru a fi considerată regulă de comportament în creşterea copiilor şi chiar şi cei mai bine intenţionaţi părinţi nu scapă în întregime de sub influenţa ei. Chiar dacă părinţii încearcă să-l crească pe copil într-un mod strict, vecinii încearcă să facă altceva. Părinţii trebuie să ia în consideraţie şi aceste lucruri când îşi educă copilul.

Când un astfel de copil ajunge adult, el, în mod firesc, se înconjoară cu aceleaşi tipuri de lucruri cu care era obişnuit în copilărie: confort, distracţii, şi jucării pentru adulţi. Viaţa devine astfel o goană după *distracţie*. Acest cuvânt nu se afla în nici un vocabular. În Rusia secolului XIX sau în orice altă ţară serioasă civilizată, unde nimeni nu ar fi desluşit înţelesul acestui cuvânt.

Viaţa aceasta, care este o fugă constantă după distracţii şi este lipsită de orice înţeles serios, l-ar face pe un vizitator dintr-o ţară de secol XIX, care s-ar uita la programele noastre cele mai populare de televiziune, care ar vedea parcurile de distracţii, reclamele, filmele, muzica, să creadă că a nimerit într-o ţară a imbecililor care au pierdut orice contact cu realitatea. De obicei, nu luăm această perspectivă în consideraţie, pentru că trăim în această societate şi o luăm de bună.

Câţiva analişti ai vieţii contemporane au numit tineretul de azi cu sintagma de *generaţia eu*, iar vremurile noastre *epoca narcisismului*, caracterizate printr-o slujire şi fascinaţie a sinelui care împiedică o dezvoltare normală a fiinţei umane. Alţii vorbesc de universul *de plastic* sau de lumea fanteziei în care mulţi oameni trăiesc acum, neputând să înfrunte sau să înţeleagă realitatea lumii înconjurătoare sau a propriilor probleme.

Când *generaţia eu* se îndreaptă spre religie – ceea ce se întâmplă frecvent în ultimele decenii - este de obicei spre *forma de plastic* sau fantastică a ei: o religie *dezvoltată prin sine* (unde sinele rămâne obiect de adorare) de *brainwashing* sau *mind-control*, de guru zeificaţi, de căutare a OZN-urilor şi a fiinţelor *extraterestre*, de stări spirituale anormale. Nu vom aprofunda aceste manifestări, care probabil vă sunt destul de familiare, ci doar vom discuta puţin mai târziu despre cum acestea influenţează viaţa duhovnicească a creştinului ortodox din zilele noastre.

Este important pentru noi a înţelege, în încercarea noastră de a trăi o viaţă creştină azi, că lumea care s-a format în vremurile noastre răsfăţate face presiuni asupra sufletului, fie în viaţa religioasă, fie în cea seculară, presiuni care sunt de natură totalitară. Aceasta se sesizează uşor la cultele care dezvoltă dependenţă psihică - care s-au bucurat de atâta publicitate în ultimii ani - şi care cer supunere totală faţă de un auto-proclamat *om sfânt*, dar la fel de evident este şi în viaţa seculară, unde omul nu se confruntă doar cu câte o ispită ici colo, ci cu o stare întreagă de ispitire care îl atacă, fie prin muzica de fond din pieţe sau de la locul de muncă sau în mijloacele de transport, fie prin indicatoarele publice şi hărţile oraşelor, prin muzica modernă adusă chiar şi în campinguri montane sau cantonamente, chiar şi acasă, unde televizorul ajunge de multe ori să fie stăpânul ascuns al casei, dictând valorile, opţiunile şi gusturile moderne.

Dacă ai copii mici ştii cât de adevărate sunt aceste lucruri; când au văzut ceva la televizor este foarte greu să lupţi împotriva acestei noi opţiuni care este întărită cu autoritate de către televizor. Mesajul acestei ispite universale care îl atacă pe omul de azi – destul de evident în formele seculare, dar de obicei mai ascuns în formele religioase – este: trăieşte pentru prezent, simte-te bine, relaxează-te, fii comod! În spatele acestui mesaj se află altul, mult mai sinistru, camuflat, care este dat pe faţă numai în ţările oficial atee, care se află cu un pas înaintea lumii libere din acest punct de vedere. De fapt ar trebui să

înțelegem că ceea ce se întâmplă în lume azi este foarte asemănător de la un loc la altul, indiferent că are loc în spatele Cortinei de Fier sau în lumea liberă.

Există mai multe varietăți, dar atacul este același pentru a ne câștiga sufletul . În țările comuniste există o doctrină atee oficială. Ți se spune deschis ceea ce trebuie să faci: să uiți de Dumnezeu și de orice altă viață în afară de cea prezentă; să-ți scoți din viață frica de Dumnezeu și respectul pentru lucrurile sfinte; să-i privești pe cei ce cred în Dumnezeu în modul tradițional ca dușmani pe care trebuie să-i extermini. Se poate lua ca simbol al vremurilor noastre lipsite de griji, iubitoare de distracții și auto-idolatrie, *Disneyland*-ul american; dacă-i așa, atunci să nu neglijăm a vedea în spatele acestuia-simbolul mult mai sinistru care ne indică încotro se îndreaptă cu adevărat *generația eu*. Gulagul Sovietic, lanțul de lagăre de concentrare care deja guvernează viața a aproape jumătate din populația lumii.

Două moduri greșite de apropiere de viața spirituală

Dar, cineva ar putea zice, ce au toate acestea de a face cu noi, care încercăm să ducem, pe cât ne stă în putință, o viață creștină ortodoxă sobră? Multe are, într-adevăr, de a face cu noi. Trebuie să înțelegem că lumea din jurul nostru, anormală cum este, este locul unde ne începem viața creștină. Indiferent de ce facem cu viața noastră, indiferent de adevăratul conținut creștin pe care i-l dăm, totuși încă are ceva din amprenta *generației eu* în ea și trebuie să fim destul de smeriți pentru a vedea acest lucru.

De aici trebuie să începem. Există două moduri greșite de a te apropia de viața din jurul nostru, căi pe care mulți pășesc de obicei azi, gândind că, într-un fel, aceste lucruri ar trebui să le facă un creștin ortodox.

Un mod de apropiere – cel mai obișnuit – este pur și simplu de a merge în pasul vremii: să te adaptezi la muzica rock, la gusturile și curentele moderne și la întregul ritm al vieții moderne. De cele mai multe ori părinții de modă veche vor avea foarte puțin contact cu această viață și vor continua să-și ducă viața mai mult sau mai puțin separat, dar se vor bucura să-și vadă copiii urmând ultima modă și vor crede că acest lucru este lipsit de primejdii.

Această cale este un dezastru total pentru viața creștină; este moartea sufletului. Unii încă mai pot duce o viață respectabilă în afara lumii, fără să lupte împotriva spiritului vremii, dar sunt morți sau pe moarte; și cel mai trist lucru dintre toate – copiii le vor plăti prețul cu numeroase boli și tulburări psihice și spirituale care sunt din ce în ce mai frecvente. Una dintre membrii conducători sectei sinucigașe, care a sfârșit atât de tragic în Jonestown cu patru ani în urmă, era fiica cea mică a unui preot ortodox grec; grupuri sataniste de rock precum *Kiss - Kids in Satan's Service* – sunt alcătuite din tineri ruși foști ortodocși; cea mai mare parte a comunității templului satanic din San Francisco, conform unui recent studiu sociologic, este format din tineri ortodocși. Acestea sunt doar câteva cazuri zguduitoare; majoritatea tinerilor ortodocși nu merg chiar atât de departe – ci doar se integrează lumii anti-creștine din jurul lor și încetează să mai fi exemple de trăire creștină pentru cei din jurul lor. Este rău așa. Creștinul trebuie să fie diferit de lume, cu atât mai mult diferit de lumea ciudată și anormală de astăzi și acesta trebuie să fie unul din lucrurile de bază pe care trebuie să le știe, ca parte a educației creștine.

Altă apropiere greșită și la extrema opusă este aceea care ar putea fi numită falsă spiritualitate. O dată cu accesul relativ ușor datorat traducerilor cărților ortodoxe despre viața duhovnicească și a răspândirii vocabularului ortodox despre lupta duhovnicească, se poate observa o creștere a celor care vorbesc despre isihasm, despre rugăciunea inimii, despre viața ascetică, despre stări înalte de rugăciune și de teologia înaltă a unor Sfinți Părinți precum: Sfântul Simeon Noul Teolog, Sfântul Grigorie Palama, Sfântul Grigorie Sinaitul. Este foarte bine să fii conștient de adevărata înălțime a vieții spirituale ortodoxe și să ai evlavie la marii sfinți care s-au împărtășit de ea; dar dacă nu vom cugeta într-un mod foarte realist și foarte smerit la cât de departe suntem cu toții astăzi de viața isihastă și cât de puțin pregătiți suntem pentru a o urma, interesul nostru față de ea nu va fi decât o altă expresie a egoismului nostru, a universului nostru de artificial. *The me-generation goes hesychast!* ("Generația-eu se apucă de isihasm") – aceasta încearcă să facă unii; dar în realitate ei numai adaugă un nou joc numit *isihasm* la atracțiile *Disneyland*-ului.

Există cărți cu acest subiect care sunt foarte cunoscute. Chiar romano-catolicii sunt foarte prinși de acest curent, sub influența ortodoxă, ei înșiși influențând pe alți ortodocși la rândul lor; de exemplu: preotul iezuit George Maloney, care scrie tot felul de cărți pe acest subiect și traduce din Sfântul Macarie cel Mare și din Sfântul Simeon Noul Teolog și încearcă să-i facă pe oameni să devină isihaști în viața de zi cu zi. Ei au tot felul de influențe, de obicei *carismatice*; se presupune că oamenii ar fi inspirați și își însușesc toate tipurile de

disciplină ascetică pe care le dau Sfinţii Părinţi, care depăşeau cu mult nivelul la care ne aflăm noi acum.

Acesta este un lucru foarte neserios. Mai este şi o doamnă, Chaterine de Hueck Doherty (care de fapt s-a născut în Rusia şi a devenit romano-catolică), care scrie cărţi despre viaţa pustnicească şi despre liniştire şi toate aceste lucruri încearcă să le promoveze precum o reclamă pentru o nouă bomboană. Este, bineînţeles, ceva lipsit de seriozitate şi este un semn foarte tragic al vremurilor noastre. Aceste lucruri înalte sunt folosite de oameni care nu le înţeleg. Pentru unii oameni poate fi doar un obicei sau un mod de a-şi pierde vremea, dar pentru alţii, care o iau în serios, poate fi o mare tragedie.

Ei cred despre sine că duc o viaţă foarte înaltă, când, în realitate, nu şi-au rezolvat nici măcar problemele interioare. Vreau să subliniez că ambele căi trebuie evitate – atât lumescul cât şi supra-duhovnicia – dar asta nu înseamnă că nu trebuie să avem o perspectivă realistă asupra cerinţelor legitime ale lumii sau că ar trebui să încetăm a mai urma sfaturile marilor Părinţi isihaşti ori a mai folosi rugăciunea inimii în funcţie de situaţie şi după puterea noastră. Să fie însă la nivelul nostru. Ideea, absolut necesară pentru supravieţuirea noastră ca ortodocşi azităzi, este că trebuie să înţelegem condiţia noastră de creştini ortodocşi în ziua de azi; trebuie să înţelegem profund vremurile în care trăim, cât de puţin cunoaştem şi trăim de fapt Ortodoxia, cât de departe suntem nu numai de sfinţii din vremurile de demult, ci chiar de creştinii obişnuiţi de acum o sută de ani sau chiar de cei din generaţia trecută şi cât de mult trebuie să ne smerim pentru a supravieţui ca şi creştini ortodocşi astăzi.

Ce putem face

Mai exact, ce putem face pentru a dobândi această trezire, acest discernământ şi cum poate el rodi în sufletele noastre? Voi încerca să răspund la această întrebare în două părţi: în prima - referindu-mă la conştientizarea lumii din jurul nostru, care, ca niciodată în istoria creştinismului, a devenit un duşman consecvent; iar în a doua - referindu-mă la conştientizarea Ortodoxiei, pe care mă tem că majoritatea o cunosc mult mai puţin decât ar trebui; mult mai puţin decât trebuie să o cunoaştem dacă dorim să o păstrăm.

Mai întâi, întrucât vrem sau nu ne aflăm în lume (iar efectele acesteia se simt foarte puternic chiar şi în locuri retrase cum este mânăstirea noastră de aici), trebuie să ne împotrivim ei şi ispitelor ei în mod onest şi realist, dar fără a ceda; în special trebuie să-i pregătim pe tineri pentru ispitele ce le vor înfrunta.

Trebuie să înţelegem că lumea din jurul nostru rareori ajută şi de cele mai multe ori stânjeneşte educarea copilului în adevăratul spirit ortodox. Trebuie să fim zilnic pregătiţi pentru a contracara influenţa lumii pe baza principiilor unei educaţii creştine înţelepte.

Aceasta înseamnă că tot ceea ce un copil învaţă la şcoală trebuie în mod constant controlat şi îndreptat în casă. Nu putem considera că tot ceea ce va învăţă la şcoală este pur şi simplu ceva bun şi lumesc şi că nu are nici o legătură cu educaţia lui ortodoxă. El poate învăţa meserii folositoare sau alte lucruri (deşi multe şcoli americane eşuează lamentabil şi sub acest aspect; mulţi profesori ne spun că tot ceea ce pot face este să-i ţină pe copii cuminţi în clasă chiar şi fără a-i învăţa nimic), dar chiar dacă învaţă ceva vor fi şi multe concepţii şi filosofii greşite.

Modul fundamental de raportare al unui copil la literatură, muzică, istorie, artă, filozofie, chiar la ştiinţă şi, bineînţeles, la viaţă şi la religie – nu trebuie să vină, mai înainte de toate, de la şcoală, pentru că şcoala le oferă prin prisma filosofiei moderne; el trebuie să vină în primul rând din familie şi din Biserică. Altfel copilul va fi destinat unei educaţii greşite în lumea de azi, unde sistemul de educaţie este în cel mai bun caz agnostic, iar în cel mai rău caz, întru totul ateist sau anti-religios. Bineînţeles, toate acestea în URSS sunt impuse cu forţa copilului, fără religie şi cu un program foarte activ de a-l face pe copil-ateu.

Părinţii trebuie să ştie exact ce li se predă copiilor la cursurile de educaţie, care sunt aproape universale azi în toate şcolile americane, şi să le corecteze acasă, nu numai printr-o atitudine deschisă asupra acestui subiect (în special între tată şi fii – lucru foarte rar în societatea americană), dar şi printr-o clară subliniere aspectului moral, lucru total absent din sistemul educaţional.

Părinţii trebuie să ştie ce muzică ascultă copii lor, la ce filme se uită (să asculte sau să vadă împreună când este necesar), la ce fel de limbaj sunt expuşi şi ce fel de limbaj folosesc şi să le imprime o atitudine creştină asupra acestora. Televizorul - în familiile în care nu este suficient curaj de a-l arunca pe fereastră – trebuie strict controlat şi supravegheat pentru a evita efectele otrăvitoare ale acestei maşini, care a devenit, în special în rândul tinerilor, principalul promovator al ideilor şi atitudinilor anti-creştine chiar acasă.

Am vorbit mai întâi despre creşterea copilului, deoarece acesta este ținta primelor lovituri pe care le dă lumea creştinilor-ortodocşi şi îl formează după chipul ei; odată formate atitudini greşite într-un copil, sarcina de a-i da o educație creştină acestuia devine de două ori mai dificilă.

Dar nu numai copiii, ci noi toți ne confruntăm cu această lume care încearcă să ne formeze ca anti-creştini, prin şcoală, televiziune, filme, muzică la modă şi toate celelalte influențe, care apasă asupra noastră, mai ales în oraşele mari. Trebuie să conştientizăm că toată încărcătura care se revarsă asupra noastră are aceeaşi sursă; are un anumit ritm, un anumit mesaj care ne este transmis, acest mesaj al auto-idolatriei, al relaxării, al nepăsării, al distracției, al renunțării la orice gând pentru altă lume, prin diferite mijloace, fie prin muzică, filme, televiziune fie prin şcoală, prin felul în care sunt reliefate subiectele, prin fondul care li se dă şi prin altele asemenea; este, practic, un anumit lucru care ni se inculcă. Este, de fapt, o educație în ateism. Noi trebuie să ripostăm prin cunoaşterea a ceea ce lumea încearcă să ne facă şi prin formularea şi comunicarea răspunsului nostru creştin-ortodox către ea.

Din observarea modului cum familiile ortodoxe din lumea de azi trăiesc şi transmit Ortodoxia, ar părea că acestă luptă este de mai multe ori pierdută decât câştigată. Procentajul creştinilor-ortodocşi care păstrează intactă identitatea lor ortodoxă şi nu sunt transformați după modelul lumii de azi, este cu adevărat mic.

Totuşi nu trebuie neapărat să vedem lumea din jurul nostru în întregime rea. De fapt, pentru supravieţuirea noastră ca ortodocşi trebuie să fim destul de înțelepți pentru a folosi tot ceea ce este bun în lume spre propriul nostru beneficiu. Aici voi atinge câteva puncte relativ la ceea ce poate fi de folos în lumea aceasta, care pare a nu avea nimic, în mod direct, în comun cu Ortodoxia, tocmai pentru a formula concepția noastră ortodoxă despre viață.

Copilul care a trăit într-un mediu unde se ascultă muzică clasică de bună calitate şi a crescut astfel nu va fi nici pe departe tentat de ritmul infernal şi de mesajul rock-ului şi al celorlalte forme de pseudo-muzică contemporane, spre deosebire de un copil care a crescut fără o educație muzicală. O astfel de educație muzicală, după cum au spus şi câțiva stareți de la Optina, rafinează sufletul şi îl pregăteşte pentru primirea lucrurilor duhovniceşti.

Copilul care a fost învățat cu o literatură bună, cu dramă şi poezie, şi le-a simțit înrâurirea în suflet, adică s-a bucurat de ele, nu va deveni cu uşurință un dependent de filmele contemporane, de programele de televiziune şi de romanele ieftine care distrug sufletul şi îl îndepărtează de la calea creştină. Copilul care a învățat să vadă frumusețea în picturile şi sculpturile clasice nu va fi atras uşor în perversitatea artei contemporane şi nici nu va fi atras de producțiile țipătoare ale publicității şi pornografiei moderne. Copilul care cunoaşte ceva din istoria lumii, în special din epocile creştine şi despre cum au trăit şi au gândit alți oameni, ce greşeli şi căderi au avut ei îndepărtându-se de Dumnezeu şi de poruncile Sale şi ce fel de viață plăcută şi ce bucurii au avut când i-au fost credincioşi Lui – îşi va forma discernământul relativ la viața şi filosofia vremurilor noastre şi nu va fi înclinat să urmeze prima filosofie nouă sau primul stil de viață pe care îl întâlneşte. Una din principalele probleme cu care se confruntă cel ce se ocupă de educația copilului din ziua de azi este că şcolile nu mai formează un simț al sensului istoriei. Este periculos şi fatal să lipseşti pe copil de înțelegerea istoriei. Asta înseamnă că el nu mai este capabil să se raporteze la exemplele oamenilor care au trăit în trecut. Şi, de fapt, istoria se repetă constant. Odată ce înțelegi asta, este foarte interesant să vezi cum oamenii rezolvă problemele, cum au fost oameni care s-au împotrivit lui Dumnezeu şi cu ce s-au ales din această confruntare şi cum alții şi-au schimbat viețile şi au devenit oameni de excepție, dând exemplu de urmat până în zilele noastre. Acest sens al istoriei atât de important trebuie comunicat copiilor noştri.

În general, o persoană care cunoaşte bine cele mai bune opere ale culturii seculare - care în Apus are aproape întotdeauna clare conotații religioase şi creştine – are mai multe şanse să ducă o viață normală, o viață ortodoxă fructuoasă decât cineva care cunoaşte doar cultura de masă azi. Cineva care s-a convertit la Ortodoxie direct din cultura *rock* şi în general oricine crede că poate combina Ortodoxia cu acest fel de cultură – mai are mult de suferit şi un drum dificil în viață până să ajungă cu adevărat un creştin-ortodox care să fie capabil să împărtăşească credința şi celorlalți.

Fără această suferință, fără această conştientizare, părinții ortodocşi îşi vor creşte copiii spre a fi devorați de lumea contemporană. Cultura de cea mai bună calitate a lumii însuşită corect, rafinează şi dezvoltă sufletul; cultura de consum azi dogeşte şi deformează sufletul şi îl împiedică să primească normal şi deplin mesajul Ortodoxiei. De aceea, în lupta noastră împotriva spiritului acestei lumi, putem folosi cele mai bune esențe pe care lumea ni le poate

oferi pentru a le transcede; tot ceea ce este bun în lume, dacă suntem destul de înțelepți să vedem, ne îndreaptă spre Dumnezeu și spre Ortodoxie și trebuie să ne folosim de ele.

Concepția de viață ortodoxă

Cu o astfel de atitudine – o perspectivă atât asupra lucrurilor bune cât și a celor rele din lume - este posibil să ne formăm și să urmăm o concepție de viață ortodoxă, adică să avem o perspectivă ortodoxă asupra întregii vieți, nu numai a subiectelor exclusiv bisericești. Există o falsă opinie, care din nefericire este larg răspândită în ziua de azi, aceea că este suficient să ai o ortodoxie limitată la lăcașul bisericii și la activitățile „ortodoxe” oficiale, cum ar fi rugăciunea la anumite ceasuri sau însemnarea cu Sfânta Cruce; în rest, conform acestei opinii poți trăi ca ceilalți, participând la viața și cultura vremurilor noastre fără nici o problemă, atâta vreme cât nu păcătuim. Oricine a ajuns să înțeleagă adâncimea Ortodoxiei și cât de integrală este asumarea care se cere unui creștin ortodox, iar pe de altă parte vede cerințele totalitare pe care lumea contemporană ni le impune, își va da seama ușor de falsitatea acestei opinii.

Ori ești ortodox în fiecare clipă a zilei, în fiecare situație a vieții, ori nu ești deloc ortodox. Ortodoxia noastră nu se manifestă doar în concepțiile religioase, ci în fiecare lucru pe care îl facem sau îl spunem. Mulți dintre noi nu suntem conștienți de responsabilitatea creștină pe care o avem în latura aparent lumească a vieții noastre. Persoana care are o adevărată concepție creștin-ortodoxă trăiește fiecare clipă a vieții sale ca ortodox. De aceea ne punem întrebarea: Cum putem noi hrăni și aplica această concepție ortodoxă în viața noastră de zi cu zi!

Prima și cea mai evidentă cale este de a fi în contact permanent cu tot ceea ce Biserica ne dă spre luminare și mântuire: Slujbele bisericești și Sfintele Taine, Sfânta Scriptură, Viețile Sfinților, scrierile Sfinților Părinți. Bineînțeles, fiecare trebuie să citească acele cărți care sunt la nivelul său de înțelegere și să folosească învățătura Bisericii în situațiile proprii ale vieții sale; apoi ne vor putea călăuzi și pe noi și ne vor putea ajuta să ne schimbăm într-un mod creștin.

Dar, deseori, aceste izvoare creștine fundamentale nu au un efect total asupra noastră, sau nu au nici un efect asupra noastră, deoarece nu avem o atitudine creștină potrivită față de ele și față de viața pe care ele ar trebui să o inspire. Permiteți-mi să spun aici un cuvânt despre atitudinea pe care trebuie să o avem dacă dorim să ne folosim cu adevărat de ele și dacă vrem să ne fie începutul unei concepții de viață ortodoxe. Mai înainte de toate, hrana duhovnicească creștină, prin însăși natura sa, este ceva viu și hrănitor; dacă atitudinea noastră față de ea este mai degrabă academică sau cărturărească, vom da greș în a obține foloasele pe care aceasta ar trebui să ni le dea. De aceea, dacă citim cărți ortodoxe sau suntem interesați de ortodoxie doar pentru a fi mai informați sau pentru a ne făli cu cunoștințele noastre în fața celorlalți, nu am înțeles nimic; dacă învățăm din poruncile lui Dumnezeu și din canoanele Bisericii doar ca să fim „corecți” și să judecăm „incorectitudinea” celorlalți. Aceste lucruri nu trebuie doar să ne influențeze ideile, ci trebuie să ne atingă în mod direct sufletul și să ne schimbe viața. În orice vreme de mari crize în cursul vieții umane - cum sunt chiar vremurile critice cu care ne confruntăm în lumea liberă – cei ce se vor întemeia pe cunoașterea exterioară, pe legi și canoane și pe corectitudine, nu vor fi în stare să reziste. Cei puternici vor fi aceia cărora educația ortodoxă le-a imprimat o trăire cu adevărat creștină, care au Ortodoxia în inimă și sunt capabili să atingă și inimile celorlalți.

Nimic nu este mai tragic decât să vezi pe cineva crescut în Ortodoxie, care cunoaște câte ceva din *Catehism*, care a citit din *Viețile Sfinților*, care are o idee generală despre ce vrea Ortodoxia, înțelege ceva din slujbele bisericești, dar nu înțelege ce se întâmplă în jurul lui și îi oferă copilului această viață împărțită în două categorii: una, cea urmată de majoritatea oamenilor, iar cealaltă-cum trăiește ortodoxul Duminica sau când citește ceva texte ortodoxe. Când un copil este astfel crescut este puțin probabil că va alege calea ortodoxă; aceasta va fi o foarte mică parte a vieții lui, deoarece viața contemporană este prea atractivă, prea mulți oameni se integrează ei, este într-o măsură prea mare o mare parte a realității de azi, dacă nu a fost cu adevărat învățat cum să se apropie de ea, cum să se păzească de efectele ei negative și cum să se folosească de lucrurile frumoase care se află în lume.

De aceea, atitudinea noastră, chiar din acest moment, trebuie să fie realistă și normală. Adică trebuie să fie aplicată circumstanțelor reale ale vieții, nu trebuie să fie un produs al fanteziei, al evadării și al refuzului de a ne confrunta cu lucrurile de cele mai multe ori neplăcute ale lumii din jurul nostru. O Ortodoxie care este prea înaltă și prea în nori, o Ortodoxie de seră, nu ne poate ajuta în viața de zi cu zi..... Lumea noastră este destul de crudă și rănește sufletele cu duritatea ei; trebuie mai întâi să răspundem cu o înțelegere și cu o dragoste creștinească realistă,

lăsând isihasmul şi formele avansate de rugăciune celor capabili să le primească. De asemenea, atitudinea noastră nu trebuie să fie ego-centrică, ci trebuie să iasă în întâmpinarea celor care îl caută pe Dumnezeu şi caută o viaţă dumnezeiască.

În zilele noastre, unde se înfiripă o comunitate ortodoxă, există ispita de a o transforma într-un club al mulţumirii de sine şi al gustării plăcerilor virtuţilor şi realizărilor noastre ortodoxe: frumuseţea lăcaşului de cult şi a podoabelor, splendoarea slujbelor, chiar şi puritatea doctrinei. Dar adevărata viaţă creştină, chiar încă din timpul Apostolilor, a fost întotdeauna inseparabilă de transmiterea ei celorlalţi. O ortodoxie vie, tocmai prin faptul că e vie, luminează şi celorlalţi şi nu mai este nevoie să deschizi şi un *departament de misiune* în acest scop; viaţa adevăratului creştinism se comunică şi fără aceasta. Dacă Ortodoxia noastră este ceva ce ţinem doar pentru noi şi ne mândrim cu ea, atunci suntem morţi şi îngropaţi – aceasta este exact starea multor parohii ortodoxe de azi, chiar şi a acelora care au un număr considerabil de tineri, dacă ei nu aprofundează credinţa.

Nu este suficient să spui că tinerii merg la biserică. Trebuie să întrebăm ce primesc aceştia în biserică, ce duc cu ei mai departe şi, dacă nu fac din Ortodoxie o parte a întregii lor vieţi, atunci este cu adevărat insuficient să spui că ei se duc la biserică. Astfel, atitudinea noastră trebuie să fie iubitoare şi iertătoare. Există un fel de duritate care s-a strecurat în viaţa ortodoxă de azi: *Acel om este eretic, nu te apropia de el; Acela este ortodox, se spune, dar nu poţi fi cu adevărat sigur; Acela este evident un spion*. Nimeni nu va nega că Biserica este înconjurată de duşmani azi, sau că există oameni care se îngrămădesc să profite de încrederea noastră. Dar aceasta se întâmplă din vremea Apostolilor, iar viaţa creştină a avut întotdeauna un factor de risc în practicarea ei.

Dar chiar şi atunci când se profită de pe urma noastră şi trebuie să ne luăm anumite precauţii în această privinţă, tot nu putem renunţa la atitudinea noastră principială de iubire şi încredere, fără de care pierdem însăşi temelia vieţii noastre creştine. Lumea care nu îl are pe Hristos este neîncrezătoare şi rece, dar creştinii, din contră, trebuie să fie iubitori şi deschişi, altfel vom pierde sarea lui Hristos din noi şi vom deveni asemeni lumii, buni doar pentru a fi aruncaţi în stradă şi călcaţi în picioare.

Puţină smerenie ne-ar ajuta să fim mai generoşi şi mai iertători. Ne place să judecăm pe alţii pentru ciudăţeniile comportamentului lor; le spunem *lunatici* sau *pocăiţi*. Este drept că trebuie să fim atenţi la oamenii cu adevărat deplasaţi care pot face mult rău Bisericii. Dar ce creştin ortodox serios nu este în zilele noastre puţin *nebun*. Nu ne potrivim în ordinea lumii de azi; dacă o facem în lumea de azi, nu suntem creştini serioşi. Adevăratul creştin de azi nu se poate simţi acasă în lume; el nu se poate simţi şi nu poate fi perceput de alţii decât ca un „nebun".

Doar pentru că ţii în viaţă idealul creştin, sau că te-ai botezat ca adult, sau pentru că să te rogi serios este suficient pentru a fi internat într-un ospiciu în Uniunea Sovietică şi în multe alte ţări, iar aceste ţări reprezintă modelul pentru restul lumii. De aceea nu trebuie să ne temem a fi consideraţi puţin *nebuni* de către lume şi trebuie să continuăm a practica iubirea şi iertarea creştină pe care lumea nu le va înţelege vreodată, dar de care inima ei are nevoie şi chiar tânjeşte pentru ele.

În cele din urmă, atitudinea noastră creştină trebuie să fie, în lipsa unui cuvânt mai bun, inocentă. În ziua de azi lumea pune mare valoare pe sofisticare, pe înţelepciunea lumească, pe „profesionalism". Ortodoxia nu pune valoare pe aceste calităţi; acestea ucid sufletul creştin. Şi totuşi, aceste tendinţe se strecoară consecvent în Biserică şi în vieţile noastre. Cât de des nu auzim în special pe convertiţii entuziaşti exprimându-şi dorinţa de a se duce la marile centre ale Ortodoxiei, la catedrale şi mănăstiri, unde se strângeau odinioară mii de credincioşi şi peste tot se vorbeşte de probleme bisericeşti şi oricine poate să-şi dea seama cât de importantă este, până la urmă, Ortodoxia. Ortodoxia aceasta este doar o picătură într-un ocean, când priveşti întreaga societate, dar în aceste mari catedrale şi mănăstiri se strâng atâţia oameni, încât pare că Ortodoxia este într-adevăr ceva important.

Şi cât de des nu îi vedem pe aceeaşi oameni într-o stare jalnică după ce şi-au împlinit dorinţa, întorcându-se de la „marile centre ale Ortodoxiei" morocănoşi şi nesatisfăcuţi, plini de bârfe şi critică bisericească, nerăbdători mai înainte de toate de a fi „corecţi" şi „cuviincioşi" şi cu o perspectivă lumească asupra politicii bisericeşti.

Într-un cuvânt, şi-au pierdut inocenţa, nelumescul lor, fiind fascinaţi de partea lumească a vieţii bisericeşti. În diferite forme, aceasta ne ispiteşte pe toţi şi trebuie să luptăm împotriva ei prin a nu ne permite să supraevaluăm lucrurile exterioare ale Bisericii, ci întotdeauna să ne întoarcem către *unicul lucru necesar*: Hristos şi mântuirea sufletelor noastre din această generaţie rea. Nu trebuie să ignorăm ce se petrece în lume şi în Biserică – de fapt chiar pentru

noi înşine trebuie să ştim aceste lucruri – dar cunoştinţele noastre trebuie să fie practice şi simple, nu sofisticate şi lumeşti.

Concluzii

Este evident pentru orice creştin-ortodox conştient de ce se întâmplă în jurul lui că azi că lumea se îndreaptă spre capătul ei. Aceste semne ale timpului sunt atât de evidente încât ai putea crede că lumea se dezintegrează chiar în acest moment. Care sunt câteva din aceste semne?

- Anormalitatea lumii. Niciodată nu au avut loc astfel de manifestări ciudate şi nenaturale şi un comportament care să fie acceptat drept obişnuit ca acesta din zilele noastre. Dar, priveşte lumea din jurul tău: ce este în ziare, ce fel de filme sunt prezentate, ce este la televizor, ce cred oamenii că este interesant şi amuzant, pentru ce râd, toate acestea sunt absolut ciudate. Şi sunt oameni care le promovează în mod deliberat, bineînţeles, pentru propriul profit, şi pentru că aceasta este la modă, pentru că există o dorinţă perversă de astfel de lucruri.

- Războaiele şi veştile despre războaie, fiecare mult mai rece şi mai nemilos decât precedentul şi toate umbrite de primejdia unui inimaginabil război nuclear universal, care poate fi declanşat de atingerea unui buton. Răspândirea catastrofelor naturale: cutremure şi acum vulcani – cel mai recent formându-se nu departe de aici, lângă *Yosemite Park* în centrul Californiei - catastrofe care deja schimbă clima întregii lumi. Centralizarea crescândă a informaţiilor asupra individului şi creşterea puterii asupra lui, reprezentată în special prin computerul enorm din Luxemburg, care are capacitatea de a stoca informaţia unui dosar pentru fiecare om care există; numărul codului său este 666, iar cei ce îl deservesc l-au poreclit *Fiara*. Pentru a uşura munca unor astfel de computere guvernul american îşi propune să înceapă din 1984 să emită ceasuri de Asigurări sociale (care se pare că includ numărul de cod 666 care se vor aplica pe mâna dreaptă sau pe frunte – care sunt conforme cu lucrurile scrise în Cartea Apocalipsei (cap. 13) că se vor întâmpla în timpul domniei antihristului). Bineînţeles, asta nu înseamnă că prima persoană care va avea aplicat semnul 666 este antihristul, sau slujitorul lui antihrist, dar odată ce eşti obişnuit cu aceste semne, cum îi vei putea rezista? Mai întâi te vor pregăti şi apoi te vor face să te închini lui.

- Din nou înmulţirea falşilor hristoşi şi falşilor antihrişti. Ultimul candidat a cheltuit numai în această vară probabil milioane de dolari făcând publicitate apariţiei sale pe canalele de televiziune, promiţând că va transmite la acea vreme un „mesaj telepatic" tuturor locuitorilor lumii. Lăsând la o parte forţele oculte care pot fi implicate în astfel de evenimente, cunoaştem deja destul de bine posibilităţile de a transmite mesaje subliminale prin radio şi în special prin televiziune, ca şi faptul că acest lucru poate fi făcut de oricine are tehnologia de a pirata semnalele de radio şi de televiziune, indiferent de câte legi există împotriva acestui lucru.

Reacţia cu adevărat ciudată la filmul de care întreaga Americă vorbeşte: *E.T.*, care a adus literalmente milioane de oameni aparent normali să-şi exprime afecţiunea şi iubirea pentru eroul, un *mântuitor* din spaţiu, care este pe cât se poate de evident un demon – o pregătire evidentă pentru venirea lui Antihrist. (Şi întâmplător, editorul ziarului Arhiepiscopiei greceşti din America, un preot ortodox, recomandă din toată inima acest film ortodocşilor, spunând că este un film minunat care ne învaţă despre iubire şi fiecare ar trebui să meargă să îl vadă. Există oarecare deosebire între cei care încearcă să conştientizeze ce se întâmplă în lume şi cei ce pur şi simplu se lasă duşi de valul vremurilor noastre).

Aş putea continua cu detalii asemănătoare, dar scopul meu nu este să vă înspăimânt, ci să vă fac conştienţi de ce se întâmplă în jurul nostru. Este cu adevărat mai târziu decât credem; Apocalipsa este acum. Şi cât de dureros este să vezi creştini, mai mult tineri ortodocşi, când această incalculabilă tragedie planează asupra capetelor lor, care cred că pot continua ceea ce ei numesc „viaţă normală" în aceste vremuri teribile, participând din plin la capriciile acestei stupide generaţii de închinători la sine, fiind total inconştienţi că paradisul nebunilor în care trăiesc ei este pe cale de a se distruge, ei fiind complet nepregătiţi pentru vremurile de disperare ce vor să vină.

Nu se mai pune problema de a fi un creştin ortodox „bun" sau „sărac". Întrebarea acuma este: va supravieţui Credinţa tuturor acestora? La mulţi nu va supravieţui; antihristul ce va să vină va fi mult prea atractiv pentru majoritatea oamenilor, va fi în spiritul lucrurilor lumeşti după care se tânjeşte acum, pentru ca majoritatea oamenilor să îşi dea măcar seama că şi-au pierdut deja credinţa creştină închinându-se lui.

Dar chemarea lui Hristos încă se aude; haideţi să-i dăm atenţie. Cea mai clară expresie a acestei chemări vine din lumea subjugată de ateism, unde se suferă într-adevăr pentru Hristos, iar viaţa are o seriozitate pe care noi o pierdem cu rapiditate sau deja am

pierdut-o. Un preot ortodox din România, Părintele Gheorghe Calciu Dumitreasa, care acum se află la limita supraviețuirii în pușcăriile comuniste pentru îndrăzneala de a-i provoca pe tinerii seminariști și studenți să dea la o parte încrederea oarbă în spiritul acestor vremuri și să se întoarcă la lucrarea pentru Hristos, după ce a vorbit despre deșertăciunea, despre vidul ateismului, el le spune tinerilor de azi: *Eu te chem la un zbor mult mai înalt, la abandonarea ta totală, la curajul care sfidează rațiunea, te chem la Dumnezeu. La ceea ce transcede lumea, ca să cunoști cerul infinit, cu bucuriile lui duhovnicești, cerul pe care îl bâjbâi acum în iadul tău, în căutarea ta și chiar în starea ta de revoltă nedeliberată... Hristos te-a iubit dintotdeauna, tinere, iar acum tu ai răspuns chemării Lui. De acum ești rânduit să mergi și să aduni roade care să rămână. Să fii, pentru lumea în care trăiești, un profet al lui Hristos. Să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuți și fiecare om să-ți fie un prieten. Să propovăduiești prin actele tale această iubire unică și nelimitată, care-l ridică pe om de la treapta de rob la aceea de prieten al lui Dumnezeu. Să fii profetul acestei iubiri liberatoare, care te scoate de sub constrângere, redându-te ție integral, pentru ca tu însuți să te oferi lui Dumnezeu.*

Părintele Gheorghe vorbind tinerilor care erau chemați să slujească Bisericii lui Hristos pentru că ei acceptaseră concepția omenească (obișnuită și, de asemenea, printre noi aici în lumea liberă), conform căreia Biserica se rezumă doar la niște clădiri și la o organizare lumească. Îi cheamă să înțeleagă mai adânc Biserica lui Hristos și să înțeleagă că *apartenența noastră formală* nu este suficientă pentru a ne mântui.

*Biserica lui Hristos este vie și liberă, în ea ne mișcăm și trăim prin Hristos, care este cap al Bisericii, având libertate deplină, căci în ea cunoaștem Adevărul (**și Adevărul ne face liberi** (cf. Ioan 8,32)). Când surâzi unui întristat, când ajuți unui bătrân să pășească mai ușor, când dai pomană săracului și-l vizitezi pe bolnav, când rostești: „Doamne, ajută-mă"- ești în Biserica lui Hristos: când ești bun și îngăduitor, când nu te superi pe fratele tău chiar când acesta ți-a rănit sensibilitatea, când zici: „Doamne iartă-l!" ești în Biserica lui Hristos. Când muncești cinstit acolo unde te afli și când seara te întorci ostenit, dar cu zâmbetul pe buze la ai tăi, aducând cu tine o lumină caldă și plină de omenie, când răscumperi răul prin iubire – ești în Biserica lui Hristos.*

Vezi dar, tânărul meu prieten, cât de aproape ești de Biserica lui Hristos? Tu ești Petru și Dumnezeu își zidește Biserica Sa pe tine. Tu ești „piatra" Bisericii Lui pe care nimeni și nimic nu o va clinti, pentru că ești o piatră liberă, un suflet care se realizează pe sine în această Biserică, nu un condamnat la încremenire. Să zidim biserici, prietene al meu! Să zidim biserici în inimile noastre fierbinți, în care străfulgeră soarele cel luminos al dreptății, Hristos, cel ce ne-a spus că prin credință suntem liberi de păcat. Să zidim bisericile credinței noastre, pe care nici o putere omenească nu le poate zdruncina, fiindcă temelia ultimă a Bisericii este însuși Hristos. Să-l simți pe semenul tău alături de tine, mereu prezent și să nu te întrebi niciodată: „Cine este omul acesta?", ci să-ți spui: „Nu este un străin. Este fratele meu. Este Biserica lui Hristos ca și mine".

Cu o astfel de chemare în inimile noastre, hai să începem cu adevărat să aparținem Bisericii lui Hristos, Bisericii Ortodoxe. Apartenența formală este insuficientă; ceva trebuie să se miște în interiorul nostru ca să ne deosebească de lumea din jurul nostru, chiar dacă acea lume se numește pe sine „creștină" sau chiar „ortodoxă". Trebuie să menținem și să hrănim acele calități ale adevăratei concepții de viață creștin – ortodoxe pe care am conturat-o mai devreme: trăirea, atitudinea normală, iubirea și iertarea, lipsa ego-centrismului, păstrarea inocenței și a nelumescului, chiar plini fiind de o smerită conștiință a propriilor noastre păcate și de puterea ispitelor lumești din jurul nostru. Dacă vom trăi cu adevărat după această concepție ortodoxă despre viață, credința noastră va supraviețui tuturor șocurilor care vor să vină și va fi o sursă de inspirație și de mântuire pentru cei ce încă îl caută pe Hristos în mijlocul acestui naufragiu, pe care îl trăiește umanitatea acum.

(Traducere de Ionuț Gurgu după "The Orthodox Word", vol. 18, nr.4 (105), iulie-august 1982, pag. 160-176)

DESPRE VALERIU GAFENCU, „SFÂNTUL ÎNCHISORILOR" DIN PRIGOANA COMUNISTĂ

în care Florin Popescu arată că ***unde s-a înmulțit păcatul a prisosit și harul*** prin mărturisitori și mucenici asemeni lui Valeriu Gafencu, trimiși de Dumnezeu într-o țară în care vrăjmașii lui Hristos păreau a se fi statornicit pentru totdeauna

Generația bunicilor noștri a trebuit să se lovească direct de tăvălugul comunist și să aleagă între mărturisire sau compromis. Părinții noștri s-au născut și s-au format și ei în vremuri la fel de grele. Generația noastră are, însă, neprețuitul dar al libertății de după 1989, când poate să ia contact mai ușor cu Biserica și cu adevărul ascuns până acum. Tinerii de astăzi nu mai sunt puși în fața pericolului de a-și pierde libertatea sau viața, dacă doresc să rostească adevărul. Rolul lor este altul, de a căuta acest adevăr și de a învăța din virtuțile și din greșelile părinților lor.

Nu putem sta nepăsători față de experiența Bisericii într-o prigoană atât de cumplită. Cărțile scrise în ultimul deceniu despre fenomenul concentraționar aduc cutremurătoare mărturii ale unei vieți trăite la extrem, din punct de vedere trupesc și sufletesc. Dacă unele dintre faptele relatate au fost acte de sfințenie ale unor noi sfinți, ele ni se adresează în primul rând nouă, cu ajutorul lor ne putem îndrepta viața în contextul acestui sfârșit de mileniu, pe drumul mântuirii. Suntem primii beneficiari ai exemplului acestor mărturisitori din închisori. Există deja mărturii că ajutorul venit de la ei este real. De exemplu, nu puțini sunt tinerii care spun că au tras multe foloase duhovnicești și au pus început bun în urma citirii cărții *Imn pentru Crucea purtată* a regretatului Virgil Maxim, care cuprinde, printre altele, adevărate acte martirice contemporane.

Numele lui Valeriu Gafencu apare în foarte multe dintre cărțile literaturii românești de detenție, unde este numit *sfânt* sau *sfântul închisorilor*. Deși nu toți autorii acestor cărți l-au cunoscut, vestea despre el a circulat încă înainte de 1989, astfel încât astăzi este cunoscut în cercuri mult mai largi. După anul 1989 au fost strânse mărturii de la cei care l-au cunoscut și s-a întocmit un dosar pentru a fi depus la Cancelaria Sfântului Sinod al B.O.R.. Fiecare dintre aceste mărturii reprezintă o schiță aghiografică.

Deși nu avem calitatea de a scrie despre faptele de sfințenie petrecute în închisorile românești din perioada comunistă, vom încerca să punem în relief dreapta învățătură care se desprinde din viața și faptele sfântului Valeriu Gafencu, în lumina tradiției ortodoxe.

Avem nevoie de noi sfinți?

Bucurați-vă că ceata voastră pururea
se mărește cu cei noi de pe pământ veniți.
(Acatistul Tuturor Sfinților, Icos 10)

Celor care mărturisesc faptele de sfințenie și despre sfinții din închisorile prigoanei comuniste li se poate replica: *Ne sunt suficienți sfinții din primele secole creștine și din calendarul nostru, cărora rugându-ne și cerându-le ajutorul, rămânem cu siguranță în tradiția Bisericii și nu greșim cu nimic. Ce nevoie avem de alți sfinți?* Sau: *Cei închiși au fost condamnați pentru că s-au opus comunismului*, iar *dintre arestați și deportați se exclud cei politici, politica n-are nimic comun cu Biserica*1.

Primul argument că avem nevoie de acești Sfinți (cu conștiința existenței lor) este ajutorul pe care îl putem avea de la ei. Acești noi sfinți au reușit să biruiască lumea, ascultând de încurajarea Mântuitorului din cuvântarea de despărțire (Ioan 13, 33), cu necazurile și ispitele acestui prag de nou mileniu, având de fapt aceleași virtuți pe care le-au avut toți sfinții, exercitate însă în alt context social.

---

[1] Petru Diaconu David, *Din istoria Sfinților poporului român*, Ed. Rompit, București, 1992; articolul *Eroi Martiri ai Revoluției 1989*, p. 68, reluat și în culegerea recent apărută *Sfinții din Transilvania*, a aceluiași.

Densitatea cea mai mare este întâlnită, fireşte, în perioadele în care Biserica a fost persecutată. Începând cu împăraţii romani persecutori preconstantinieni, continuând cu apostaţii şi iconoclaştii bizantini, apoi cu musulmanii şi cu ticluitorii Revoluţiei franceze, ultimii şi cei mai diabolici prigonitori ai Bisericii au fost cei care au implantat comunismul în Rusia la începutul secolului al XX-lea, iar mai târziu în celelalte ţări. Din *Protocoalele*... descoperite de intelectualii creştini încă dinainte de izbucnirea ciumei roşii, ca şi din cele mai recente studii, reiese că această prigoană a fost îndreptată în primul rând asupra Bisericii şi apoi împotriva naţiilor, ea depăşind în intensitate şi proporţii toate persecuţiile precedente[2].

În dicţionarul *Biserica întemniţată. România: 1944-1989*, editat de Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului, se dau deocamdată numele a 2.544 preoţi şi monahi deţinuţi, dintre care 2.398 – adică 72% – sunt ortodocşi; 15 mitropoliţi şi episcopi ortodocşi scoşi din scaun; 60 de monahi participanţi la lupta din munţi etc.[3] Aceste cifre îi desemnează numai pe cei care au putut fi identificaţi până în prezent. Nu s-au pus la socoteală creştinii simpli, ţărani, studenţi, muncitori sau intelectuali care au fost închişi pentru credinţa lor, nici monahii şi monahiile izgoniţi din mănăstiri, nici situaţia din Basarabia, cu deportările în Siberia şi mănăstirile desfiinţate.

Pentru a răspunde acuzelor începute încă din 1990 şi continuate până astăzi, că Biserica nu a făcut nimic în vremea comunismului, Î.P.S. Bartolomeu aduce aminte de Părintele Stăniloae, care *A avut atunci o reacţie aproape violentă: Cum adică, unde a fost Biserica?! Să ne întrebe pe noi, sutele de preoţi care am trecut prin beciurile Securităţii, prin Jilava, Periprava, Gherla şi Aiud!*...[4]

Sfinţii vremurilor de pe urmă sunt modelele cele mai la îndemână pe care le putem urma, ei au luptat şi luptă cu aceleaşi ispite cu care luptăm şi noi, în aceleaşi împrejurări ale vieţii. Ei sunt cei care, în mulţimea de oameni pesimişti, care contrazic purtarea de grijă a lui Dumnezeu şi frumuseţea lumii, confirmă deplin că lumea este opera iubirii lui Dumnezeu, destinată îndumnezeirii[5].

La români, primul mare aghiograf consemnat de istorie a fost Mitropolitul Dosoftei al Moldovei, care a tradus, a prelucrat şi a tipărit pentru prima oară *Proloagele* sau *Viaţa şi petrecerea Sfinţilor*, la sfârşitul secolului al XVII-lea. Preocuparea şi evlavia lui pentru a-i descoperi pe sfinţii români reiese şi din următoarele cuvinte: *Dar tocmai şi din Rumâni mulţi sunt care am văzut viaţa şi traiul lor, dar nu s-a căutat, fără numai Daniil de la Voroneţ şi Rafail de la Agapia; am sărutat şi sfintele moştii... Că Dumnezeu Sfinţia Sa, nici un neam din rodul omenesc pe pământ nu lasă nepartinic de darul Sfinţiei Sale. Că peste tot au tins mila Sa şi-a deschis tuturor uşa de spăşenie*...[6]

S-a întâmplat chiar ca anumiţi sfinţi români să fie mai bine cunoscuţi şi canonizaţi mai înainte de către alte neamuri. Până la declararea autocefaliei Bisericii noastre, în anul 1885, ea s-a aflat sub o anumită autoritate a Patriarhului de Constantinopol, ceea ce nu înlesnea deplina iniţiativă. Aşa s-a întâmplat în cazul Sfintei Teofana, fiica lui Basarab Întemeietorul, în secolul al XIV-lea, canonizată la sârbi şi bulgari; al Sfântului Ioan Valahul, în secolul al XVII-lea, cinstit la greci; al Sf. Antipa de la Calapodeşti, în secolul al XIX-lea, trecut în *Mineiele* ruseşti începând cu anul 1906 (fără o canonizare oficială!)[7].

Iată că unele canonizări oficiale au venit după mai mulţi ani, aşa încât ceea ce ţine de datoria noastră este să avem ochi ca să ne vedem sfinţii şi să-i urmăm. Pare-se că decizia de canonizare este mai puţin importantă, deşi – aşa cum spunea Părintele Dumitru Stăniloae – suntem lipsiţi de slujbele închinate lor. În anul 1987, în epilogul volumului *Sfinţi Români şi apărători ai Legii strămoşeşti*, Părintele Stăniloae trăgea câteva concluzii însemnate: *Creştinismul românesc a rodit şi el din sine mulţi şi minunaţi sfinţi, chiar dacă smerenia*

---

2 *Sinaxar Ortodox general şi Dicţionar aghiografic* îngrijit de Arhim. Ioanichie Bălan, Ed. Episcopului Romanului, 1998; vezi prefaţa Părintelui Ioanichie Bălan, ca şi prefaţa Patriarhului Alexei II la culegerea în limba rusă: *Mucenici, mărturisitori şi propovăduitori ai dreptei credinţe ai Bisericii Ortodoxe Ruse din secolul XX*.

3 *Biserica întemniţată. România: 1944-1989*, Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului, Bucureşti, 1998, p. 5 şi pp. 9-14.

4 Ibidem.

5 *Antologie aghiografică românească*, Ed. Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1994, introd. de Î.P.S. Nestor, p. 10.

6 *Antologie*..., p. 19 şi p. 117.

7 Ibidem, p. 13.

caracteristică poporului nostru sau alte împrejurări istorice nefavorabile în care a avut de trăit a făcut ca Biserica noastră să nu canonizeze decât un mic număr dintre ei, şi aceasta de-abia în 1955.

Pentru ca lucrurile să fie mai bine cunoscute, am extras din lucrarea Pr. Prof. Liviu Stan, *Despre canonizarea sfinţilor în Biserica Ortodoxă* (1950), criteriile de stabilire a sfinţeniei unui om fixate de-a lungul timpurilor şi în vigoare până în ziua de azi[8]. În primele secole, semnul doveditor al sfinţeniei era moartea martirică şi ea a rămas până în zilele noastre dovada cea mai certă a sfinţeniei unui om.

Alt semn a fost socotit de atunci *mărturisirea neînfricată a dreptei credinţe în faţa oricâtor ispite sau ameninţări, indiferent dacă o astfel de atitudine a atras după sine mucenicia şi moartea de pe urma chinurilor fizice şi morale sau nu, sau dacă a atras numai exilul, închisoarea sau alte suplicii suportate cu bărbăţie eroică.*

Al treilea semn al sfinţeniei a fost socotit şi a rămas până azi viaţa sfântă şi curată, de asceză şi plină de dragoste pentru cei din jur.

Al patrulea semn este săvârşirea minunilor.

Al cincilea semn este *lupta de apărare a dreptei credinţe şi lupta pentru biruinţa dreptei credinţe, deci lupta pentru Biserică, dată de orice credincios cu toate puterile lui.*

În fine, izvorul tuturor acestor fapte este *dreapta credinţă ortodoxă.*

În întreaga istorie a vieţii bisericeşti, iniţiativa pentru aşezarea eroilor creştini în rândul sfinţilor a avut-o întotdeauna poporul credincios. *Evlavia populară a fost aceea care a identificat pe adevăraţii sfinţi şi a început să-i venereze, creându-le un cult neoficial, local, sau general.* Un rol important l-a avut bineînţeles ierarhia, care a supravegheat procesul acesta. Totuşi ea nu a impus actul canonizării. Canonizarea nu are un caracter constitutiv, ci unul declarativ, deci *Biserica nu face decât să constate, să recunoască şi să declare, să mărturisească sfinţenia unui fiu al ei, care a fost proslăvit de Domnul cu puterea sfinţeniei.* Cu alte cuvinte, sfântul era sfânt şi înainte de canonizare, nu numai după ea.

Pr. Prof. Liviu Stan mai lămureşte un lucru (care contravine părerilor exprimate foarte tare şi des în ziua de astăzi): *nu este necesar ca de la moartea unui erou al credinţei până la canonizarea lui să treacă un anumit timp de verificare.* Deci dacă avalanşa pietăţii populare obligă, un om poate fi canonizat chiar imediat după moarte, rudele lui nu au nici o legătură cu problematica aceasta. *Este însă prea adevărat că niciodată Biserica n-a pus vreo grabă deosebită în actele de canonizare.*

După 50 de ani de ateizare a populaţiei, se pare că evlavia s-a mutat de la sate la oraşe, mai ales în rândul tinerilor. Este firesc, deci, ca nădejdea să stea în tineri, mai ales că ei nu au fost atinşi de microbul făţărniciei şi compromisului. Părintele Constantin Voicescu, devenit preot în urma atmosferei din închisorile prin care a trecut, mereu ne aducea aminte de faptul că evreii au trebuit să rătăcească sub Moise 40 de ani pe un petec de pământ pentru a intra în Canaan, până s-au schimbat generaţiile...

Viaţa de Sfânt a lui Valeriu Gafencu

De acum înainte nimeni să nu-mi mai facă supărare,
căci eu în trupul meu port semnele Domnului Iisus.
(Gal. 6, 17)

Între cei mai cunoscuţi martori/martiri care au suferit, trăind pe cele mai înalte culmi ale spiritualităţii creştine, se află Valeriu Gafencu. Este considerat în România drept cel mai reprezentativ dintre foştii deţinuţi politici din generaţia lui, intrat ca student în închisori[9].

---

8 Pr. Prof. Liviu Stan, *Despre canonizarea sfinţilor în Biserica Ortodoxă*, în Ortodoxia II (1950), 2, pp. 262-265.

9 *Studentul Valeriu Gafencu, „Sfântul închisorilor din România"*, studiu şi mărturii ale camarazilor de suferinţă şi corespondenţă; coord. şi cu cuvânt înainte de Nicolae Trifoiu, Ed. Napoca Star, Cluj, 1998, p. 11.

S-a născut la 24 ianuarie 1921 în comuna Sângerei, la 18 km spre Prut de oraşul Bălţi, reşedinţa judeţului cu acelaşi nume din Basarabia, într-o familie de gospodari ai târgului, Vasile şi Elena Gafencu. Tatăl, Vasile Gafencu, a fost încorporat în armata rusă la începutul primului război mondial, în 1914, şi a luptat pe mai multe fronturi. În februarie 1917, după izbucnirea Revoluţiei, a militat pentru autonomia Basarabiei, devenind apoi deputat în Sfatul Ţării. Împreună cu Ion Buzdugan şi Ion Pelivan, a ţinut legătura cu România până la intrarea trupelor române în Basarabia, în ianuarie 1918. La 27 martie a fost prezent în Sfatul Ţării, votând cu însufleţire pentru unirea cu patria română[10]. Din căsătoria cu Elena Cocoş se nasc patru copii: Valeriu, în 1921, Valentina, în 1924, Eleonora, în 1926, şi Elisabeta, în 1928.

Valeriu a urmat şcoala primară la Sângerei şi Liceul teoretic de băieţi din Bălţi, fiind un elev cu totul deosebit. Era un model de demnitate pentru toţi colegii lui. Era exigent cu el însuşi, dar şi cu surorile lui mai mici, cărora, deşi le arăta multă dragoste, le impunea o disciplină aparte: nu aveau voie să frecventeze cinematografele, nu le era permis să aibă prietenii cu orice fel de oameni. Erau verificate riguros la teme şi la pregătirea lecţiilor. Cei patru fraţi formau o familie atrăgătoare – model pentru colegi şi colege. Valeriu şi Eleonora erau înzestraţi cu frumoase voci muzicale.

A fost coleg cu actualul savant–romanist de renume mondial Eugen Coşeriu şi a debutat la revista *Crenguţa* a Societăţii de Lectură *B. P. Hasdeu*, cu o lucrare în proză: *De Paşti în sat* (în clasa a şasea – corespunzătoare clasei a zecea la noi). Mulţi profesori au contribuit la formarea lui intelectuală, mai ales profesorul de limba română, care era şi directorul liceului. În ultimele clase, pe Valeriu l-a preocupat în mod deosebit educarea şi formarea în spirit naţional şi creştin a colegilor de şcoală. A absolvit liceul în 1940, după care, în timpul ocupaţiei, a reuşit să se înscrie la Facultatea de Drept şi Filosofie din Iaşi. A moştenit de la tatăl său o înclinaţie firească spre lupta pentru adevăr şi dragoste de neam.

În momentul răpirii Basarabiei prin pactul Ribbentrop-Molotov, bătrânul îşi ia familia şi o trece Prutul, instalând-o la Iaşi. Bătrânul şi Valeriu revin, ca să lase gospodăria unui om de încredere, după care se îndreaptă spre Prut, îl trec înot, iar apoi tatăl îi încredinţează fiului familia sa şi se întoarce la fraţii de luptă. *La puţin timp este arestat şi trimis cu un lot de români basarabeni dincolo de cercul polar, unde, în condiţii groaznice de viaţă, moare, după un an de zile, cu gândul la Dumnezeu, Căruia I-a încredinţat pe cei dragi ai lui.* Cineva, scăpat de acolo, i-a povestit lui Valeriu aceste lucruri mai târziu[11].

La facultate, Valeriu se face degrabă cunoscut şi apreciat de către profesori. În 1941, student în anul doi, a fost arestat, condamnat la 25 ani de muncă silnică şi trimis la Aiud, din cauza activităţii sale în *Frăţiile de Cruce*. La proces au depus mărturie în favoarea lui mai mulţi profesori universitari, care au declarat că este unul dintre cei mai valoroşi studenţi şi că, fiind liber, ar putea aduce un preţios serviciu facultăţii şi ţării, prin capacitatea şi energia lui intelectuală. *La judecarea procesului său, profesorul de drept civil, Constantin Angelescu, s-a prezentat din proprie iniţiativă să-l apere, declarând că este unul dintre cei mai buni studenţi pe care i-a avut de-a lungul întregii sale cariere didactice*[12].

În iunie 1941, după dezrobirea Basarabiei, mama şi surorile lui Valeriu au rămas în gospodăria din Sângerei, dar în 1944, la năvălirea trupelor sovietice, s-au retras la Iaşi, sub ocrotirea celei mai mari surori, Valentina. Au supravieţuit cu greu, spălând rufele celor avuţi din târgul Iaşilor, sub permanenta ameninţare de a fi arestate şi deportate. În 1941, Valeriu Gafencu, ajuns la Aiud, îi întâlneşte aici pe: Anghel Papacioc (viitorul părinte Arsenie), preotul Vasile Serghie, avocatul Trifan Traian, avocatul Marian Traian şi pe alţii, împreună cu care trasează *o linie de conduită creştină şi românească, pentru toţi deţinuţii politici, valabilă nu numai pentru perioada de dictatură antonesciană, dar şi pentru întreaga viaţă a celor închişi, ca model de atitudine, indiferent de forma de asuprire şi de emblema stăpânirii: neacceptarea vreunei forme de conciliere şi supunerea şi acceptarea oricăror suplicii, consecinţa mărturisirii Adevărului Dumnezeiesc, în viaţa personală şi comunitară a neamului... Prin fiecare dintre cei ce acceptau jertfa supremă, neamul urca o nouă treaptă de lumină în împărăţia lui Dumnezeu*[13].

---

[10] Ibidem, p. 10.

[11] Virgil Maxim, op. cit., vol. I, p. 179.

[12] Aristide Lefa, *Mărturie despre Valeriu Gafencu*, Arhiva A.F.D.P.R., 1992.

[13] Virgil Maxim, op. cit., p. 180.

Pentru ei toți, Hristos nu era doar un ideal exterior, ci era însăși viața lor zilnică, dorința integrării în El ca stil de trăire permanentă. Valeriu nu dăruia, se dăruia. *Ardea... ardere-de-tot la propriu, în fața tuturor, ca o făclie de lumină spre care și de la care fiecare lua putere sufletească și trupească*[14]. Din mărturiile celor care l-au cunoscut pe Valeriu Gafencu pe parcursul unor anumiți ani din detenția sa, Aiud-Pitești (1941-1949) și Târgu Ocna (4 februarie 1950-18 februarie 1952), ca și din corespondență (1941-1949), se întrevede o evoluție spirituală la Valeriu Gafencu, de care este bine să se țină cont.

La început, de exemplu, cei care l-au întâlnit în 1942, la Aiud, mărturisesc că și-au dat seama că se află în fața unui om rar întâlnit și, în dorința lor sinceră de perfecționare, căutau prietenia oamenilor superiori lor, de la care puteau să se îmbogățească sufletește. Vom expune în continuare unele dintre faptele, minunile, suferințele și învățăturile lui Valeriu Gafencu, încercând să păstrăm cronologia lor. Colegul de facultate Jean Valjean Ionescu relatează că Valeriu Gafencu era dotat cu un bagaj superior de cultură: Eminescu, Eliade, Crainic, Nae Ionescu, Hasdeu, Blaga, Bernea. Printre cărțile de suflet se numărau *Roza vânturilor, Puncte cardinale în haos, Îndemn la simplitate, Urmarea lui Hristos*. Chiar din primele zile de detenție, Valeriu Gafencu vorbea despre rolul Bisericii ca o concepție ancestral-organică și era convins că cei asupriți trebuie neapărat să-L aibă alături pe Domnul Iisus Hristos[15]. În perioada anilor 1941-1943 se observă că, în multe dintre scrisori, Valeriu Gafencu își ruga insistent rudele pentru a fi ajutat cu alimente, haine și bani; lucru foarte firesc, deoarece, chiar în perioada lui Antonescu, regimul la închisoarea Aiud era destul de greu. În schimb, din relatările *dinlăuntru*, de la frații de suferință, aflăm cum își folosea Valeriu Gafencu bunurile primite de la familie. Părintele Vasile Boldeanu relata în 1991, la Paris, că într-o iarnă geroasă a fost transferat la închisoarea Aiud și era numai în cămașă și pantaloni; era aproape înghețat când l-a întâlnit pe Valeriu Gafencu, care, fără nici o vorbă, a dezbrăcat bundița lui îmblănită și l-a îmbrăcat pe părinte, salvându-l de la moarte[16].

O întâmplare asemănătoare ne este relatată de bunul lui prieten, Marin Naidim: *Când a intrat în închisoare, era îmbrăcat cu un costum dintr-o stofă englezească, vernil. Îi ședea bine, dar nu se mai simțea bine în niște haine șic și a căutat să scape de el. Eram în colonie la Galda. Într-o zi a întâlnit un om sărac și a venit la colonie fără haină. O dăduse. Când l-am întrebat unde și-a lăsat haina, el mi-a răspuns cu un cuvânt din Pateric:* **am trimis-o înainte**...[17].

Într-o altă relatare, care ne lămurește și mai bine poziția lui Valeriu Gafencu față de bunurile materiale, aflăm că la pretenția milițienilor de a preda toate hainele, mai puțin o pereche de chiloți și o cămașă, toți cei din celulă s-au revoltat, dar Valeriu Gafencu a spus: *Mântuitorul ne-a învățat să dăm Cezarului ce este al Cezarului și lui Dumnezeu ce este al lui Dumnezeu; deci eu mă supun cuvintelor lui Iisus.*

În 1946-1947, aflându-se în închisoarea Aiud, a făcut parte din lotul deținuților trimiși la Galda de Jos, pentru a îngriji via lui Albini, care solicitase închisorii Aiud deținuți politici pentru muncă. Albini le-a interzis să consume din struguri fără aprobarea lui, cu toate că aceștia lucrau toată ziua în vie. Valeriu Gafencu a fost singurul care a respectat absurda dispoziție, în ciuda protestelor celorlalți[18].

În colonie la Galda, Duminica, se scula cu noaptea în cap și se ducea pe câmp să adune flori. Venea cu picioarele ude de rouă și cu brațul plin de flori, ca să le ducă la biserică. Mă-ndemnase să fac și eu la fel. Adunasem și eu maci roșii, dar eu mă simțeam parcă jenat să merg cu brațul plin de flori prin satul acela. El nu. El făcea lucrul acesta foarte natural, el nu simțea nici un fel de jenă, nu avea simțul ridicolului[19].

Printre condițiile puse de deținuți la sosirea în colonia Galda, a fost și aceea de a nu munci Duminica și de a fi lăsați să meargă la biserică. La un moment dat, grupul lui Valeriu Gafencu a fost transferat la colonia Unirea,

---

14 Ibidem, p. 182.
15 Ibidem. Mărturia lui Jean Valjean Ionescu, pp. 63-65.
16 Studentul Valeriu Gafencu..., Mărturia ing. Mihai Colgiu: Valeriu Gafencu: un om, un sfânt, pp. 59-61.
17 Ibidem, Mărturia lui Marin Naidim, p. 46.
18 Aristide Lefa, *Fericiți cei ce plâng*, Ed. Eminescu, București, 1998, p. 80.
19 *Studentul Valeriu Gafencu...*, Mărturia lui Marin Naidim, pp. 46-47.

unde nu li s-a mai respectat acest drept. În acest context, semnalăm una dintre primele minuni palpabile petrecute în jurul lui Valeriu Gafencu, relatată de Virgil Maxim:

Duminica, noi, cei sosiți de la Galda, ne pregăteam să mergem la Biserica din sat. Dar cei doi gardieni ne-au oprit și ne-au dat ordin să mergem la strânsul fânului. Le-am amintit gardienilor dreptul de a nu lucra Duminica. Nervoși, au început să ne amenințe, să ne insulte. Au scos pistoalele, acuzându-ne de revoltă în colonie. Atunci Valeriu Gafencu le-a răspuns: «Puneți-vă pistoalele în tocuri! Mergem la muncă! Dar să știți că Dumnezeu n-o să vă ajute!». Am luat furci și greble, ne-am încolonat și am plecat. Până la fân erau trei kilometri. La ora nouă am ajuns. Am început să strângem fânul, să-l facem poloage, apoi clăi, să poată fi încărcat. În văzduh sunetele clopotelor anunțau intrarea la liturghie. Ne-am oprit din lucru și am rostit Tatăl nostru și Născătoare de Dumnezeu. Dl. Trifan, dl. Marian și Valeriu Gafencu întârziau să se ridice din genunchi [...]. Era 3-4 după-amiaza când am terminat. Abia atunci ne-am așezat să ne odihnim puțin. De pe vârful colinei un bărbat se apropia, era un gardian. Ne-a anunțat să așteptăm cele trei mașini mari și cele șapte căruțe pentru a încărca fânul până seara. Un vânticel ridica în văzduh puful păpădiilor și frunzele uscate de porumb de prin lanurile vecine. Cerul a început să se înnoureze și vântul, transformat în vijelie, smulgea vârful căpițelor; crescând în intensitate, s-a prefăcut în furtună și umfla în văzduh toate căpițele, purtându-le ca pe niște păsări jumulite peste culmile colinelor. În mai puțin de un sfert de oră nu mai era nici un fir de fân pe teren și o ploaie măruntă a început să cadă. Zarea se întuneca și fulgerele brăzdau cerul, însoțite de tunete năpraznice. Gardienii se uitau disperați la noi, ca și cum ar fi trebuit să facem ceva spre a salva situația. Ne-am încolonat și am plecat spre colonie, fără a aștepta comanda lor. Ne urmau de aproape. Apoi ploaia s-a oprit. Când am ajuns în colonie, se însera de-a binelea. Mașinile și căruțele așteptau în incinta coloniei. Milițienii au explicat delegatului ce se întâmplase pe câmp. S-a întocmit un raport care a arătat că, din cauza furtunii și ploii dezlănțuite, recolta de fân a fost compromisă. Ni s-a cerut confirmarea. Am dat-o, specificând că această calamitate a avut loc Duminică. Fără comentarii[20].

Un scurt portret spiritual de la sfârșitul primei perioade de detenție, din care rezultă dreapta credință și mărturisirea ei celor din jur, ni-l oferă Marin Naidim: *Citise mult în viața lui, dar acum (cât s-a mai putut citi în Aiud până în 1948) nu mai citea decât o singură carte: Biblia și ce era în legătură cu ea: Filocalia, Patericul, Urmarea lui Hristos. Și se ruga. În colonie, mergea între ruinele unei vechi biserici părăsite, ce se afla pe un deal, într-o lucerniște a coloniei, ce n-avea acoperiș, era expusă ploilor și intemperiilor, și el se ruga acolo. Când venea cineva de acasă pe la el, aborda cu ei totdeauna probleme de credință, căutând să convingă pe fiecare de importanța problemei mântuirii. Spunea către mine că, chiar de nu reușim noi să schimbăm lumea, măcar să trezim interesul, să o facem să nu se mai simtă bine când săvârșește răul, să creăm probleme, să-și pună întrebări, să-și schimbe pașii. Făcea mult haz de* conștiința păcatului, *pentru că erau mulți care considerau păcate numai curvia, hoția și crima, și mulți nu se recunoșteau păcătoși, fie că nu le aveau pe acestea, fie că le minimalizau, neacordându-le importanța cuvenită. Dar pierdeau din vedere că mai sunt și altele, și poate mai mari decât acestea, cum ar fi mândria:* **Celor mândri, Dumnezeu le stă împotrivă și celor smeriți le dă har.** *Pe omul care se grozăvește, Domnul îl lasă singur și, fără El, o să-și dea seama că nu poate face nimic, și atunci o să strige la El. De la el am deprins obiceiul de a ne spune frățește tot ce aveam pe suflet, practicam cum s-ar spune* mărturia frățească. ***Mărturisiți-vă unii altora păcatele.*** *Ne-am cultivat în felul acesta, la îndemnul lui, curajul moral*[21].

În devenirea spirituală a lui Valeriu Gafencu, o dată care trebuie subliniată este iunie 1943, când a avut o spovedanie deosebită, rezultată din îndelungi frământări asupra suferinței din închisoare și a adevăratului motiv al ei, lucru pe care-l aflăm de la el însuși, în scrisoarea din 21 ianuarie 1946:

După mult zbucium, după multă durere trăită, paharul suferințelor mi se umpluse, a venit o zi sfântă în iunie 1943, când am căzut în genunchi, cu fruntea plecată în pământ și inima zdrobită, într-un hohot de plâns. Câteva ore în șir, cu toată stăruința sufletului, îl rugam pe Dumnezeu să-mi dăruiască lumină. [...]
Și deodată, în timpul rugii mele fierbinți, am căzut în genunchi, cu inima plină de lacrimi, cu ochii uzi de lacrimi. Un hohot prelung de plâns. La această dată îmi pierdusem toată încrederea în oameni. Suferisem într-un chip îngrozitor. Îmi dădeam perfect de bine seama că mă găseam întru adevăr. Pentru ce dar

---

[20] Virgil Maxim, op. cit., p. 137.

[21] Studentul Valeriu Gafencu..., Mărturia lui Traian Popescu: Cu Sfântul închisorilor în celulă, pp. 116-117.

sufeream?! Din tot sufletul meu plin de elan, rămăsese întreagă Iubirea. Şi îmi pierdusem încrederea în sinceritatea omului, în bunătatea lui, dar iubeam. Nimeni nu mă înţelegea.

În plânsetul meu prelung, revărsat în valuri de lacrimi, am început să bat mătănii. Şi deodată... O minune! Ce mare eşti Tu, Doamne! Mi-am văzut tot sufletul meu plin de păcate, rădăcina tuturor păcatelor omeneşti am găsit-o în mine... Vai, atâtea păcate!... Şi ochiul sufletului meu, împietrit de mândrie, nu le vedea. Ce mare e Dumnezeu! Văzându-mi toate păcatele, am simţit nevoia de a le striga în gura mare, de a mă lepăda de ele! Şi o pace adâncă, un val sublim de lumină şi dragoste mi s-a aşezat în inimă!

O altă minune, petrecută în luna decembrie 1949, este relatată de Traian Popescu: *Într-una din seri, la începutul lui decembrie, ne-a rugat să-l frecăm uşor pe picioare, care îi erau reci. Afară ger, celulele erau neîncălzite, iar el începuse să se răcească suspect, de la picioare în sus. Conştient de ceea ce se petrece cu el, după miezul nopţii, ne-a şoptit: «Sunt fericit, mă duc la Dumnezeu. Rugaţi-vă împreună cu mine pentru sufletul meu şi al vostru»... Eram consternaţi, cutremuraţi, deznădăjduiţi, înfricoşaţi, dar şi descumpăniţi, pentru că ne aflam departe de a primi şi accepta senini, cu conştiinţa împăcată,* sfârşitul*; nu eram pregătiţi pentru* acest drum. *Ne simţeam zdruncinaţi, neputincioşi, părăsiţi. Doar el aborda acelaşi zâmbet odihnitor, el, pe care, mai târziu, N. Steinhardt l-a numit, într-un mod fericit,* sfântul închisorilor. *Dar minunea cu acest om continua. Către dimineaţă a început să se reîncălzească şi să prindă din nou o fărâmă de putere, în care să pâlpâie viaţa... Agonia aceasta a durat câteva zile, în care, extraordinar, l-am auzit spunând cu seninătate: «Domnul nu m-a vrut, nu sunt încă vrednic de Împărăţia Lui». A întredeschis ochii. A văzut feţele noastre descompuse, cu priviri pierdute şi neîmpăcate. «Nu vă temeţi – ne-a spus – nu poate fi fericire mai mare decât să te duci la El, Căruia I-ai rostit de atâtea ori numele, Căruia I-ai cerut ajutorul şi Căruia eşti gata să-I încredinţezi sufletul». Şi a continuat: «Rugaţi-vă cu mine»*[22].

Inginerul Traian Popescu (cel care a compus poemele cantate ale zărcii Aiudului prin inspiraţie) ne mai spune că în celulă cu Valeriu Gafencu şi-a făcut ucenicia în multe taine din trăirea creştină: *Printre primele lucruri care m-a învăţat a fost Psalmul 50, care m-a însoţit până azi în existenţa mea intimă, spirituală, împreună cu «Rugăciunea inimii»... Aceasta, spunea Valeriu Gafencu, se rosteşte în ritmul bătăilor inimii. Mi-a fost de mare ajutor în clipele şi zilele de mare cumpănă de mai târziu*[23]. Am reuşit să aflăm de la Traian Popescu că rugăciunea inimii o are până în ziua de azi...Vom mai afla despre practicarea rugăciunii inimii şi de la alţi fraţi de suferinţă, care au venit în contact cu *grupul de mistici* de la Aiud pomeniţi mai sus, ceea ce demonstrează lucrarea Duhului Sfânt în această închisoare.

În aceeaşi perioadă, în luna mai a anului 1949, deoarece se întrerupsese serviciul divin la cele două capele ale închisorii (ortodoxă şi catolică), iar preoţii duhovnici fuseseră eliminaţi de noua conducere instalată la cârma ţării, Valeriu Gafencu a cerut unor colonei sosiţi în inspecţie dreptul la asistenţă religioasă:

- Ce vreţi voi, mă?

Atunci am auzit răspunsul lui Gafencu:

- Eu vreau asistenţă religioasă, care ne este garantată de lege.

- Ce vorbeşti, mă? Vrei să-ţi aduc popă în celulă?

- Da, aceasta doresc; e dreptul meu.

- Ăsta-i nebun!

- Da, sunt nebun întru Hristos.

Exista la Valeriu Gafencu o linişte desăvârşită şi o concordanţă totală între ce spunea şi ce făcea[24].

Pe de altă parte, acelaşi om avea un respect deosebit faţă de gardieni, chiar faţă de Georgescu, care era cel mai crud! Putem să ne dăm seama din relatările fraţilor de suferinţă că Valeriu Gafencu ajunsese la un stadiu înalt, fiind un model pentru ceilalţi; deşi la început ei erau contrariaţi. Valeriu Gafencu reuşea să distingă demnitatea creştină de mândrie şi smerenia de laşitate. El spunea că *singura concesie care trebuie făcută «oprimatorului» este aceea de conştiinţă. Orice act care vizează sau lezează credinţa în Dumnezeu, morala*

---

22 Ibidem, p. 116.

23 Ibidem.

24 *Studentul Valeriu Gafencu...*, Mărturia lui Florian Dumitrescu, p. 74.

creştină, spiritualitatea ei, privirea în inferioritate a semenului său, trebuie respins, îndepărtat ca nedemn de om. Permanent să fim atenţi a nu deveni nevrednici faţă de semenii noştri, să fim neobosiţi în a preamări numele Domnului. Cel mai mare păcat care ne paşte este trufia, şi de multe ori suntem tentaţi să o confundăm cu demnitatea[25].

La Piteşti, în primăvara anului 1949, gardianul Georgescu găsea la percheziţii cruciuliţe sculptate cu o sârmă de ac, sau creion şi hârtie – obiecte interzise cu desăvârşire, ce constituiau delicte grave. I se plângea lui Valeriu Gafencu, spunându-i că este obligat să meargă să raporteze şi primea răspunsul că poate să se facă a nu vedea ceea ce este legat de numele Domnului, deoarece cruciuliţele Îl preamăresc pe Dumnezeu, că şi el s-a născut creştin[26]. Iată ce influenţă avea Valeriu Gafencu asupra unui gardian fără scrupule, care îi teroriza pe ceilalţi deţinuţi! Cu altă ocazie, Valeriu Gafencu l-a abordat pe gardianul Georgescu, relatându-i pericopa evanghelică cu femeia prinsă în adulter, pe care Mântuitorul nu a osândit-o, iar după câteva ore a primit de la acesta răspunsul: *N-au avut temei, de aia n-au omorât-o*. De atunci, Georgescu a avut o licărire de omenie şi respect pentru toţi cei aflaţi în celula de izolare, unde se afla Valeriu[27].

Multe fapte din relatări arată smerenia care-l caracteriza pe Valeriu. La închisoarea Piteşti, într-o noapte de iarnă, din cauza frigului, a avut prima hemoptizie, sângele curgând şuvoi din plămânii lui. Un coleg de celulă a bătut în uşă şi a strigat din răsputeri să vină doctorul. Când miliţianul a deschis uşa celulei, toţi au început să cânte *Cu noi este Dumnezeu*; dar când Valeriu şi-a mai revenit, a spus: *Liniştiţi-vă, fraţilor, căci eu vreau să mor în smerenie, neştiut de nimeni!*[28].

Smerenia sa ajunse câteodată până la acea *delicateţe a sfinţilor* despre care vorbeşte Părintele Stăniloae. Tot la Piteşti, în 1949, un coleg de celulă mai glumeţ fredona aproape zilnic un cântec lumesc, lucru care-l tulbura vizibil pe Valeriu Gafencu de la rugăciunea inimii. Un alt coleg l-a întrebat pe Valeriu dacă n-ar fi bine să intervină pe lângă cel glumeţ, să-l roage să mai rărească intonarea cântecului, dar i s-a răspuns: *Cine ne dă dreptul să-i luăm mica plăcere pe care o are?*[29].

Este cunoscut în istorie momentul anului 1943, când deţinuţilor politici din vremea lui Antonescu li s-au cerut declaraţii scrise de desolidarizare de simţămintele şi idealurile lor de dragoste de Dumnezeu şi Neam. În schimb, li se permite eliberarea sau posibilitatea de a lupta pe front. Manevra aceasta perfidă a fost depistată de Traian Trifan şi de toţi cei din grupul creştin de la Aiud. Valeriu Gafencu a răspuns: *Sunt ceea ce sunt; nu am de ce mă desolidariza; cred în adevăr şi în bine şi în biruinţa lor*[30].

Un scurt portret pentru trei dintre cei care au făcut parte din *grupul mistic* de la Aiud îl găsim în cartea *Mărturisesc... Robul 1036*, dedicată doctorului în drept Traian Trifan: *Dacă Valeriu Gafencu era inundat în chip firesc de Dragostea lui Dumnezeu, pe care o revărsa ca dintr-un vas prea plin în alte vase, care-şi aşteaptă împlinirea, dacă Anghel Papacioc trăia această Dragoste în actul ascultării desăvârşite* ***nu cum voiesc eu, ci cum voieşti Tu****, purtându-şi omorârea fiinţei sale pentru lume, în lume fiind monah în haină laică, Bădia Traian Trifan se regăsea în Dragostea Dumnezeiască şi harul lui Dumnezeu printr-un act conştient al voinţei lucrătoare, dezbrăcând orice raţiune a lucrurilor de tot înţelesul lumesc, de ingnoranţă şi de păcatul omenesc, proiectând-o în lumina Raţiunii Divine a Cuvântului întrupat, ca parte a trupului mistic al lui Hristos*[31].

Părintele Constantin Voicescu, vorbind despre închisoarea Aiud şi atmosfera ei, făcea legătura cu închisoarea Târgu Ocna: *Se născuse un curent spiritual în puşcării, încă din '41-'42, curent condus şi întreţinut de doi deţinuţi, un avocat şi un medic: Trifan şi Marian. Aveau o linie filocalică de vieţuire. Li se raliaseră şi Valeriu Gafencu, Ion Ianolide, studenţi pe atuncea, şi Marin Naidim, Virgil Maxim. Această direcţie spirituală s-a accentuat în perioada '44-'47, când deţinuţii au avut o viaţă mai liberă. Au fost vizitaţi de*

---

25 Ibidem. Mărturia lui Traian Popescu, p. 115.

26 Ibidem.

27 *Studentul Valeriu Gafencu...*, Mărturia lui Florian Dumitrescu, p. 75.

28 Traian Popescu, „Mărturie despre Valeriu Gafencu", Arhiva A.F.D.P.R., 1992.

29 Studentul Valeriu Gafencu..., p. 75.

30 Ibidem, Mărturia lui Nicolae Mazăre, p. 50.

31 *Mărturisesc. Robul 1036*, Ed. Scara, 1998, p. 50.

familii: lucrau în aer liber, la Galda, la vie. Aveau dreptul la cărți religioase, cum este Patericul. S-a format un curent de rugăciune intensă. Așadar, când am ajuns la Târgu Ocna, eram încunoștiințat că Valeriu Gafencu reprezenta acel grup de «trăitori» de la Aiud. El a fost bucuros că eu îi cunoscusem pe monahii Benedict Ghiuș, Daniel (pe numele de poet și publicist: Sandu Tudor), pe Sofian[32].

În perioada 1946-1948, fiind în colonia de muncă de la Galda, Valeriu Gafencu și cei împreună cu el au putut să meargă la Mânăstirile Sâmbăta și Râmeț, la Părintele Arsenie Boca și respectiv Părintele Oțea. În afară de *Pateric* și de *Mântuirea păcătoșilor*, au primit primele trei volume din *Filocalia*. Într-o însemnare din colonia Galda, din 1947, Valeriu Gafencu o roagă pe mama sa să se spovedească la Părintele Arsenie Boca, la Mânăstirea Sâmbăta, și să spovedească și toate păcatele soțului ei pe care le cunoaște, deoarece acesta (dacă mai era în viață) în Siberia nu avea un preot la care să se poată spovedi[33]. În treapta a patra a revistei *Scara* (decembrie 1999) a fost publicat *Îndreptarul la spovedanie* inedit alcătuit de Valeriu Gafencu, pe care îl trimitea atât familiei (scrisoarea din 29 ianuarie 1946), cât și prietenilor săi.

În anul 1949, Ministerul de Interne a hotărât ca toți cei bolnavi de plămâni din închisoarea Pitești – inapți pentru a rezista la probele de reeducare, ce trebuia declanșată în luna decembrie – să fie transportați la penitenciarul-sanatoriu Târgu Ocna. În acest lot a intrat și Valeriu Gafencu. *Valeriu era într-o stare gravă. De abia putea să se țină pe picioare. În timpul drumului, cu slabele noastre puteri, ceilalți l-am sprijinit și i-am purtat bagajul. În vagonul-dubă, cu obrajii stacojii din cauza febrei, el ne vorbea despre fericirea de a suferi pentru Hristos și a rezista, precum martirii de odinioară, prigoanei dezlănțuite de dușmanii credinței*[34]. *Când s-a urcat în mașina-dubă de la penitenciarul de tranzit Văcărești, spre Tg. Ocna, treapta acesteia fiind foarte înaltă, nu a reușit să se ridice pe ea și atunci s-a urcat în genunchi, făcând semnul crucii. Apoi a spus: «Bun este Dumnezeu; mi-a ajutat să mă urc în dubă»*[35].

În viața lui Valeriu Gafencu, perioada Târgu Ocna (4 februarie 1950-18 februarie 1952) a reprezentant cu siguranță momentul de apogeu. Pentru acești doi ani, faptele sale minunate, mărturisite de cei ce au venit în contact cu el, sunt mult mai multe și, pe viitor, vor trebui clasificate. Noi vom încerca să punem în evidență, în cele ce urmează, virtuțile sale, mai ales răbdarea și dragostea pentru ceilalți, duse până la jertfa supremă, câteva din învățăturile sale, câteva minuni petrecute cu el, printre care și trecerea lui la Domnul.

Iată un portret pentru anul 1950: *Era slab din cale afară și nu se putea ține singur pe picioare. Trupul său, care altădată trebuie să fi fost înalt și impunător, acum era ca un copac frânt și desfrunzit. Boala și suferința puneau pecete grea asupra trupului său. Privirea ochilor albaștri strălucea însă senină, plină de bunătate. Cine avea priceperea, putea să citească în ea mari sensuri ale iubirii de Dumnezeu și de oameni. Ochii lui mari, albaștri oglindeau cerul. Privindu-i, te simțeai atât de mic! Dar zâmbetul lui de nedescris îți dădea curaj și te făcea să cunoști ce este iubirea lui Hristos. Și oricât i-a fost de grea crucea suferinței, zâmbetul acesta n-a încetat să-i lumineze fața*[36]. *...Fusese distrus în anchete interminabile și sălbatice, dar n-au putut scoate nimic de la el. Ochii lui te țintuiau pur și simplu, prin lumina interioară hrănită de o credință fără margini în Dumnezeu. Citise enorm de multă literatură religioasă, trăia dogmele creștine și se bucura când izbutea să întoarcă pe drumul credinței sufletele rătăcite. Știa pe dinafară nenumărate rugăciuni. Când era singur, puteai urmări mișcarea ușoară a buzelor sale. Se ruga mereu, pentru iertarea păcatelor, ale lui și ale tuturor*[37].

De la sosirea sa la Târgu Ocna, nu putea părăsi patul. Trebuia să stea nu lungit, ci într-o poziție chircită, deoarece la începutul reeducărilor apucase să treacă prin *morișcă* – legarea mâinilor pe sub picioare și

---

[32] Mihai Rădulescu, *Chemarea lui Dumnezeu în temnițele comuniste*, capitolul „Chemarea la preoție a studentului deținut Constantin Voicescu", p. 69.
[33] Studentul Valeriu Gafencu..., p. 196.
[34] Ibidem. „Mărturie pentru recunoașterea sfințeniei și muceniciei lui Valeriu Gafencu" de Al. V. Ioanid, p. 87.
[35] Ibidem. p. 93.
[36] Ibidem. Mărturia lui A. Guță, p. 80.
[37] Studentul Valeriu Gafencu..., p. 76.

suspendarea pe un băţ cu care deţinuţii erau învârtiţi, loviturile venind în acest timp peste tot corpul[38]. Răbdarea lui Valeriu Gafencu este subliniată de către medicii deţinuţi care l-au îngrijit şi care mai trăiesc încă: Aristide Lefa şi Mihai Lungeanu. Nu se văita niciodată, iar la pansare nu scotea nici un sunet, aşa încât trebuia să ghiceşti până unde putea suporta durerea. În ochi îi apăreau lacrimi, iar pe frunte broboane de sudoare.

Iată o întâmplare care depăşeşte cu totul puterea răbdării umane, relatată de către mai mulţi dintre camarazii săi, inclusiv de către medici: *În vara anului 1951, pe lângă boala grea de care suferea, culmea, face şi o apendicită acută. La sanatoriu nu putea fi operat din lipsă de instrumentar şi materialul steril necesar unei intervenţii abdominale. Dna. Dr. Danielescu a obţinut aprobarea, cu greu, să fie transportat la spitalul din oraş. Acolo, chirurgul i-a făcut rahianestezie şi l-a operat. Sora care stătea la căpătâiul lui a văzut că transpiră mult, dar a pus aceasta pe seama bolii de plămâni. La sfârşitul operaţiei, cu un glas stins, îi spune doctorului: «Domnule doctor, m-aţi operat pe viu». Doctorul, surprins, îi spune să ridice un picior şi când a văzut că poate face aceasta şi-a dat seama că anestezia nu prinsese şi că l-a operat pe viu. «Bine, domnule, de ce nu ne-ai spus? Îţi făceam anestezie locală şi nu te durea. Cum ai putut să rabzi atâta durere?!». Întâmplarea a impresionat mult pe cei prezenţi, iar o soră i-a dat pe furiş o batistă, având lacrimi în ochi*[39].

Pare greu de explicat o asemenea întâmplare… Iată, totuşi, singura explicaţie care s-ar putea da; este tot o întâmplare relatată de medicul Lefa şi de alţii, care de data aceasta este impresionantă prin asemănarea sa cu experienţele pustniceşti: *Tot în cursul verii aceluiaşi an, într-o după-amiază, a făcut o criză de fibrilaţie arterială, cu toate consecinţele ei… Era cianotic, stătea cu ochii închişi, cu mâna pe cruciuliţă şi probabil se ruga… După administrarea celei de-a doua doze (de tropantină cu glucoză), am stat cu mâna pe pulsul lui, dar iarăşi nici o modificare… Când i-am luat pulsul, acesta bătea normal… Miracolul se produsese. A deschis ochii, m-a privit zâmbind, senin, ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Am dizolvat zahăr în apă şi i-am dat să bea. Era singura posibilitate să-i ajut cordul obosit. Când a băut, m-a privit cu acea unică privire a ochilor săi intens albaştri, care tremurau, şi mi-a spus: «Lui I-au dat fiere şi tu îmi dai miere?»*[40].

Probabil că Valeriu Gafencu nu se gândea atât la suferinţele sale, care îi impresionau pe cei de lângă el, cât la suferinţele Domnului, şi îşi purta crucea la umbra Crucii Domnului, căutând nu să-şi scape viaţa pentru ca s-o piardă, ci să şi-o piardă pentru Domnul, pentru a o mântui. Aşa putem înţelege şi cum a putut suporta operaţia pe viu, şi cum, după experienţa relatată mai sus, el a spus cuvintele lămuritoare: *Lui I-au dat fiere, iar tu îmi dai miere?* – cuvinte care vor rămâne în Patericul Românesc al secolului XX.

Tot de la el am învăţat că Împărăţia Cerurilor este deschisă *cu porţile în chipul crucii.*

Una dintre faptele cele mai semnificative care pun în relief modelul de dragoste desăvârşită dat de Valeriu Gafencu este relatată de mai mulţi deţinuţi de la Târgu Ocna: salvarea vieţii pastorului Richard Wurmbrand, evreu de neam, dar convertit la protestantism. La un moment dat, deţinutul Victor Leonida Stratan a obţinut aprobarea pentru streptomicina salvatoare de la rude, dar starea lui fiind între timp îmbunătăţită, i-a dăruit-o lui Valeriu Gafencu, fericit că poate să-i salveze viaţa. *Valeriu le-a primit şi a doua zi l-a înştiinţat pe Stratan că a hotărât să le cedeze pastorului Wurmbrand, spunând că acesta se află de asemenea într-o situaţie gravă şi că salvarea lui ar însemna mai mult pentru dezvoltarea creştinătăţii, deoarece este o personalitate recunoscută, cu relaţii internaţionale şi mare putere de influenţă*[41].

Dragostea aceasta dusă până la jertfa de sine este reprezentativă pentru Târgu Ocna; aici unii deţinuţi mai puţin bolnavi de T.B.C. au renunţat ani de zile la porţia lor de pâine, sau uneori de unt, pentru a o dona celor mai grav bolnavi. Ceea ce aduce nou Valeriu Gafencu prin gestul său este mai ales dragostea pentru cel de alt neam şi de altă credinţă, ştiut fiind că Richard Wurmbrand a fost evreu cu convingeri comuniste în tinereţe şi convertit mai apoi la credinţa protestantă. Cei care au asistat la convorbirile dintre cei doi, din camera 4, relatează că cel care biruia de cele mai multe ori era Valeriu, ba chiar că la un moment de maximă sinceritate

38 Cornel Drăgoi – mărturie orală.

39 Ibidem.

40 Ibidem.

41 Studentul Valeriu Gafencu…, p. 92.

pastorul a declarat: *Aş vrea să intru în Împărăţia Cerurilor pe aceeaşi poartă cu Valeriu Gafencu!*[42]. Zvonul că Wurmbrand s-ar fi botezat ortodox, primind numele de Valeriu[43], ar fi confirmat de faptul că mai târziu el a predicat în Catedrala Mitropolitană a Ardealului despre semnificaţia Crucii[44].

Dorinţa de desăvârşire a lui Valeriu Gafencu a fost pusă în evidenţă şi prin faptul că, în cazul eliberării, ar fi dorit să se călugărească[45].

O mare bucurie pentru Valeriu a fost aducerea la Târgu Ocna, ca deţinut, a unui preot, părintele Viorel Todea, care putea administra Sfânta Taină a Spovedaniei şi să oficieze în taină Sfânta Liturghie şi slujbe pentru morţi[46].

Peste şase luni de la sosirea la Târgu Ocna a lotului lui Valeriu Gafencu, a venit alt lot de la Piteşti, de aproximativ cincizeci de deţinuţi, dintre care jumătate trecuseră prin reeducare. Cu ştiinţa ofiţerului politic, câţiva dintre reeducaţi au încercat să înceapă şi aici tortura, însă nu au reuşit, în primul rând datorită atitudinii lui Valeriu Gafencu[47]. *Atunci s-au văzut roadele influenţei profunde pe care au avut-o Valeriu Gafencu şi prietenii săi asupra mesei de deţinuţi bolnavi. Ofiţerul politic şi reeducaţii nu au obţinut nici măcar un singur succes categoric. Au fost bolnavi cărora le soseau de acasă pachete cu medicamentul salvator, streptomicina, şi care, şantajaţi să devină informatori în schimbul primirii medicamentelor, au refuzat fără şovăire*[48].

O minune petrecută cu Valeriu Gafencu i-a fost mărturisită numai prietenului său cel mai intim, Ion Ianolide, care, la rândul său, i-a povestit-o după mulţi ani de zile numai lui Alexandru Virgil Ioanid: *Azi noapte, după o concentrare puternică în rugăciune, am simţit cum ies din mine. Simţeam anume cum duhul iese din trupul meu prin gură. Apoi m-am înălţat deasupra mea şi îmi vedeam corpul cum zace imobil în pat, iar lucrurile dedesubtul meu deveneau din ce în ce mai mici. Poate am fost răpit în Ceruri, cum spune Sfântul Apostol Pavel... Simţeam o pace şi o fericire de nedescris. Târziu, am reintrat în mine tot pe gură. ... S-ar putea să fie o ispită, ca să mă ândresc şi să mă cred ridicat acolo unde numai cei cu har deosebit se cuvine să ajungă*[49].

Tot lui Ion Ianolide i-a spus cu o zi înainte că va muri. *Mâine voi muri. Vreau să-mi iau rămas bun de la toţi...*[50] Cu câteva zile înainte de moarte, doctorul (şi actualul părinte) Mihai Lungeanu a aflat că i s-a arătat Maica Domnului cu cuvintele: *De acum înainte, eu voi fi iubirea ta*[51]. La numărătoarea de seară şi-a luat rămas bun de la gardieni: *Domnilor, în noaptea asta ne despărţim. Eu vă părăsesc. Dumnezeu să vă ajute şi dumneavoastră să vă puteţi mântui sufletele*[52].

Nicolae Itu ne povesteşte că încă din data de 2 februarie 1952, de Întâmpinarea Domnului, a fost rugat de către Valeriu să facă rost de o lumânare[53]. *Aşa a plecat la Domnul într-o bună zi, luându-şi «la revedere» de la toţi... Cu câteva zile înainte terminase, ca pe un testament,* Imnul celor căzuţi[54]:

Pe drumul veşniciei tu te-ai dus
Şi ne-ai lăsat ca testament Iubirea
Vestită de-mpăratul bun Iisus:

---

42 Mihai Rădulescu, Martiriul B.O.R., p. 75.
43 Studentul Valeriu Gafencu…, p. 101.
44 M. Rădulescu, op. cit., pp. 76-77.
45 Studentul Valeriu Gafencu…, p. 91
46 Ibidem.
47 Ibidem, p. 113.
48 Ibidem, p. 88.
49 Ibidem.
50 Ibidem.
51 Duhovnici români în dialog cu tinerii: Pr. Constantin Voicescu, "Cuvânt la înmormântarea martirilor de la Tg. Ocna", p. 242.
52 M. Rădulescu, Chemarea…, p. 72.
53 Studentul Valeriu Gafencu…, pp. 22-23.
54 M. Rădulescu, op. cit. , p. 242.

Prin ea găsi-vom pururi fericirea.

Te-ai dus şi ne-ai lăsat în urma ta
Nădejdea revederii-n Paradis;
Mereu vei fi cu noi şi-om aştepta
Să ne-ntâlnim cu sufletul deschis.

Ne-ndemni pe cei ce-n viaţă am rămas:
Luptaţi uniţi şi, în acelaşi pas,
Zidind lui Dumnezeu altare sfinte,
Păşiţi pe calea vieţii, înainte!

După ce i s-au făcut cele cuvenite şi slujba de înmormântare, ceilalţi au căutat să găsească măcar o floare, dar nu au reuşit. Trupul lui Valeriu Gafencu a fost aşezat în lada care-i transporta pe cei morţi la groapa comună. De la ieşirea din clădirea închisorii până la cimitir erau câteva zeci de metri. Pământul era uscat. În timp ce lada parcurgea drumul la groapă, a început să ningă cu fulgi foarte mari. În câteva minute, pământul a devenit alb. Câţiva au murmurat: *I-a trimis Dumnezeu flori*...[55]. Astăzi, trupul lui Valeriu Gafencu, cu o cruciuliţă în gură, se află printre sutele de oseminte ale gropii comune din cimitirul de lângă Sanatoriul Târgu-Ocna ...

Cultul pentru Valeriu Gafencu se află deocamdată în conştiinţa celor care l-au cunoscut şi a celor care au auzit despre el. În mărturii găsim mai multe declaraţii asupra sfinţeniei lui, concrete. Este foarte greu să selectăm dintre ele, o vom alege numai pe cea mai scurtă: *De câte ori îmi aduc aminte de Valeriu Gafencu, creşte în mine convingerea că am cunoscut un Sfânt* (Radu Constandache)[56]. În *Cuvântul de la înmormântarea Martirilor de la Tg. Ocna*, din 21 iulie 1991, Părintele Constantin Voicescu afirma că Biserica, mai devreme sau mai târziu, îl va canoniza. Din partea celor ce nu l-au cunoscut direct, există, de asemenea, o propunere de canonizare înaintată Sfântului Sinod. Este vorba despre Părintele Profesor Gheorghe Drăgulin de la Catedra de Istoria Bisericii Române a Facultăţii de Teologie din Bucureşti. Vestea despre el a depăşit spaţiul ţării noastre, ajungând până la Mănăstirile *Sfântul Paisie* din California sau *Sfântul Gherman din Alaska – Platina*, unde se înfiripează un cult real pentru anumiţi pătimitori din închisorile noastre.

Concluzii

Aduceţi-vă aminte de mai marii voştri care v-au grăit vouă cuvântul lui Dumnezeu; priviţi cu luare aminte cum şi-au încheiat viaţa şi urmaţi-le credinţa. (Evr. XII, 7)

Este lămurit faptul că nu este suficient să ne mulţumim cu o cinstire generală a Sfinţilor Români într-o zi din an, Duminica a doua de după Rusalii, după cum nici pe Toţi Sfinţii nu-i sărbătorim doar într-o zi din an; trebuie să-i cinstim pe fiecare în parte, aşa după cum deja s-a purces. În Icoana Tuturor Sfinţilor Români, pictată după canonizările din 1992, distingem parcă chipul fiecăruia dintre sfinţi. Întâmplător sau nu, după ce privim rândurile îngerilor, cuvioşilor şi mucenicilor, în rândul de jos, în partea dreaptă, privim o ceată de sfinţi care nu au pictată aureola de sfinţenie. Parcă aşteaptă şi ei să fie canonizaţi...

Dacă în ţară şi în lume s-a vorbit despre *fenomenul Piteşti* în sensul lucrării satanice de distrugere sistematică, fizică şi spirituală, a omului, trebuie să se vorbească cu atât mai mult de *fenomenul Târgu Ocna* ca lucrare divină de restaurare a omului, în plin iad comunist[57].

55 Cornel Drăgoi – mărturie orală.

56 Studentul Valeriu Gafencu..., p. 97.

57 Duhovnicii..., p. 242.

UN DOCUMENT PENTRU O LUME NOUĂ (I)

Valeriu Gafencu

Credința. Este o mare șansă să te naști într-o lume creștină, să primești harul botezului și prin el credința, adică concentrarea a tot binele în om, prin comunicarea cu Dumnezeu, binele devenind deci activ în lume prin credință. Credința este imboldul tuturor virtuților. Înainte de toate, credința este un har, de aici decurge caracterul ei sacru care înnobilează natura, deși natura însăși suspină în căutarea credinței. Credința naturală face din natură un templu și ajunge până la revelația naturală, totuși darurile ei, luminile ei, splendorile ei sunt depășite de credință prin har, care are ca templu pe Hristos și ca izvor revelația supranaturală. Numai certitudinea credinței izvodită(...) din har purifică, desăvârșește și îndumnezeiește omul și lumea. Între credința naturală și cea religioasă va fi permanent o deosebire calitativă, spirituală, sacră pe care o oferă prezența harului. Harul credinței creștine dă și superioritatea ei față de celelalte religii, căci există un unic Dumnezeu și Acela S-a revelat creștinilor. Credința este Dumnezeu potențial în om din care izvorăsc, tot binele, toate elanurile, toate energiile. Credința înnobilează viața, căci oamenii devin purtători de Dumnezeu; credința este adevărata viață. Viața păcătoasă, pătimașă, alienată, ateistă, duce pe om la disperare și descompunere, încât se face necesară credința, împăcare cu Dumnezeu pentru a se smulge din păcat și pentru a propăși în virtute (...). Oricât de ademenitoare este ispita vieții păcătoase, ea duce la scârbă de (...) dar viața este puternică în natură și nu acceptă moarte ci caută (...) pe care o găsește prin credință. Bine este a avea harul (...) în momentul trezirii conștiinței; ca să știi unde să te duci - (...) nu este botezat, în acel moment, va rătăci în deznădejde. Credința este vi(ața)..spiritului sfânt ce se oferă oamenilor atât prin propășirea în virtute cât și prin smulgerea din păcat. Credința ce iluminează sufletul (...) trezirii conștiinței este splendoarea celei mai pure și înalte spiritualități, dar tocmai de aici începe urcușul greu, căci de la viziunea credinței trebuie să ajungem la trăirea credinței; ori ăsta e un proces îndelungat, (...) complex și permanent. E un proces în care se angajează spiritul nostru dar și firea noastră. Credința e un proces intelectual dar și voluntar și afectiv. Cu cât înaintezi în virtuți cu atât se întărește și credința; dar toate virtuțile pornesc din credință. Credința îl însoțește pe om în lupta cu păcatul, în deznădejdile îndoielilor, în rătăcirea intelectului (cunoașterii), în confruntarea cu lumea, în confruntarea cu moartea și cu suferința, în zidirea lăuntrică, în simfonia vieții, în desăvârșire și ea va fi prezentă și în iluminarea taborică, căci Dumnezeu va rămâne mereu ascuns cu cât mai mult se va realiza transfigurarea. Plinul(?) din urmă al naturii îndumnezeite este atât de sățios încît nu mai există decât bucuria extazului, ea însăși fiind totuși (...) supremă și ultimă a credinței. Având deci în vedere rolul acesta suprem pentru oameni și natură al credinței, ea este o necesitate a vieții, este soluția existenței, este reclamată de lume. Rolul istoric, uman, natural al credinței este imperios reclamat de realități. Transcendența credinței are un uluitor rol pragmatic; misticismul credinței este energia salvatoare a energiilor naturale; spiritualitatea credinței este bagheta simfoniei vieții; viziunea credinței este adevărata viață și supunerea naturii în ordinea ei nealterată. Credința e o problemă de mărturisire și de trăire prin mărturisire ea se propagă iar prin trăire se plinește. Credința e o componentă a sufletului, este un plan existențial uman, este o modalitate sacră de a fi; cine nu o are este amputat de cea mai nobilă dintre virtuți. Credința necesită lămuriri intelectuale, raționale; deasemeni necesită acte de voință și strădanie, de căutare și experimentare, ea este și un avânt afectiv spre Dumnezeu, într-o ultimă analiză ea este dar, o facultate în sine, virtutea tuturor virtuților. În fața năvalei ateiste, a descompunerii morale, a haosului social, a crizei raționaliste, a limitării științifice, a descompunerii și alienării lumii este necesară nebunia credinței. Nebunia credinței nu este fanatism, nu este opacitate, nu este denaturare, nu este negarea realității, ci ea este un plus de luciditate care dă certitudine, ea este o cumpănire a tuturor realităților în simfonică armonie, este clarviziunea care descifrează tainele, secretele și viitorul lumii este forța care-l face pe om imperator în lume. Nebunia credinței este puternică dar calmă, energică dar prudentă, biruitoare dar smerită. Este credința maica

virtuților și a cunoștinței dar poate fi victima unor grave erori cum ar fi bigotismul ori fanatismul, adică tot ce degradează, demitizează ori întunecă conștiința, din care cauză este foarte importantă învățătura de credință. Pentru aceasta credem în Biserică, căci în ea aflăm adevărata învățătură. Într-o ultimă analiză, credința este sursa viziunii (...) concepției despre viață , lume și Divinitate într-o lume mai presus de cuvinte(?) (...)de Dumnezeu dă credință, forță și eficacitate căci prin ea conștiința capătă (...) criteriul deliberator, puterea de a te smulge din păcat și a trăi în virtute, (...) din teroarea naturii și din groaza omului față de oameni, și (...) prin conștiința demnității spiritului sfânt pe care-l (...). Deci frica de Dumnezeu este eliberatoare, iar frica de lume este înrobitoare. Frica de lume supune lumi, dar lumea îl degradează pe om – pe când frica de Dumnezeu supune lui Dumnezeu, Care-l eliberează, îl desăvârșește și-l face stăpân pe om în lume (înțelegem prin lume materia, natura, societatea). Deși frica de moarte este o cutremurare a conștiinței ea rămâne în ordinea naturală dacă nu este văzută în perspectiva justiției veșnice, deci a fricii de Dumnezeu. Frica de Dumnezeu conduce la frica de păcat, la conștiința responsabilității și misiunii umane căci ea este de fapt îndrăzneală în cele sfinte, în cele bune, în spiritul adevărului, deci este eliberare. Frica de Dumnezeu este paza libertății. Oamenii fiind imperfecți, libertatea este condiționată de frică de Dumnezeu, după cum robia este efectul libertății în păcat. Frica de Dumnezeu ține spiritul treaz, conștiința vie, viața neprihănită și lumea în orânduire sacră – iar frica de lume adoarme spiritul, dă confuzii de conștiință, împătimește viața și lumea devine insuportabilă. Cu frică și cu cutremur să stăm necontenit în fața lui Dumnezeu și vom fi fericiți pe pământ și-n veci de veci, fericiți în noi înșine și în relațiile dintre noi, căci conștienți de nimicnicia noastră ne trezim (?) în Hristos, îndrăznim în Hristos, biruim în Hristos.

Grija. Prin natura sa omul trăiește tensionat de griji, ca o preocupare lăuntrică, angajat fiind în întregime, dovedindu-se responsabil de sineși și de lume, proiectându-se în viitor și devenindu-și pe această cale factor creator.
Grija poate izvorî din bucuria de a trăi ori din frica de a trăi.
Grija poate fi materialistă dar și spiritualistă.
Grija se orientează în afara omului dar și în interiorul omului.
Grija poate fi temporală dar și eternă.
Grija poate să se angajeze și în rău dar și în bine.
Grija poate fi năzuință dar și degradare.
Grija senzorială împătimește sufletul și degradează viața – pe când grija spiritualizată desăvârșește omul, înfrumusețează lumea și tonifică viața.
Grija lumească, adică cea materialistă, senzorială, limitată, pătimașe, trebuie lepădată cu strășnicie, cu credință, cu convingere și decizie definitivă, dar (...) pentru că lumea e rea (?), nici grija nu e rea în sine (...) pentru a regăsi lumea în ordinea ei sacră și naturală, pentru a statornici relații sociale de iubire între oameni, pentru a reda sănătatea și vigoarea simțurilor (...) , pentru a primi în viață începutul nemuririi, deci pentru a fi fericiți și toate acestea prin învierea în Hristos, prin trăirea în spirit, prin înnobilarea vieții, prin bucuria de a fi stăpâni în lume. Depărtându-ne de grija lumească ne pregătim pentru lume și ne grijim de lume. Procesul de rupere este sever, procesul de înnoire transfigurează totul. Plăcerea ademenitoare a materialismului duce la epuizare și moarte – severitatea trăirii spirituale duce la bucuria și slava de a fi.

Când problemele lumii vor fi abordate cu grija spirituală, va rezulta o viață armonioasă și o societate frățească – precum abordarea lor în mod materialist duce la conflicte și neant atât în societate cât și în sufletele oamenilor.

E sfânta grijă pentru lumea pentru care Tatăl și-a jertfit Fiul, această grijă trebuie să fie mult mai puternică decât lumeasca mentalitate care a pricinuit sacrificiul Domnului Iisus Hristos.

Lepădând grija lumească (materială), creștinii își însușesc grija cerească (spirituală) și dau lumii un cer (spirit) nou și un pământ nou (viață și materie spiritualizată; adică (...) spirit). Creștinii nu sunt dușmanii lumii, ci (...) ei în condiție nealterată, trecând de la viziunea materială la una spirituală. Creștinii nu fug de lume, ci vin în lumea veche cu lumea lor înnoită în spirit, înnoind însăși lumea. Lumea este scopul creației întregi și al activității Divine, creștinii sunt păstrătorii spiritului sfânt care îndumnezeiește lumea și deci ei reprezintă în lume chipul lumii creștine, al lumii transfigurate, pe de altă parte prin ei, prin creștini se împlinește voia lui Dumnezeu în lume. Creștinătatea deci trebuie să fie limanul dar și chipul aevea al lumii desăvârșite. În mijlocul lumii, în luptă cu lumea, pentru transfigurarea lumii apostolii și creștinii sunt trimiși de Iisus, și aci se cuvine a se arăta chipul lumii creștine și fața ei dinamică. Grija care

este sădită în oameni prin natură trebuie să fie fecundată de Duhul Sfânt pentru a transfigura lumea.

Credința și frica de Dumnezeu formează conștiința păcatului, aceasta naște pocăința dureroasă pentru răul săvârșit și năzuința fierbinte pentru binele ce trebuie săvârșit, operație lăuntrică a înnoirii omului vechi printr-un om nou, renăscut prin harul spovedaniei. Harul botezului oferă credința, iar harul spovedaniei este permanenta luptă cu păcatul, permanenta înnoire în spirit, operațiunea necontenită și progresivă a (...)inței păcatului. Pornind de la păcatele grave materiale și (...),(...). păcatului judecă pe sineși în fața lui Dumnezeu, (...) exterioară , supremă și obiectivă, până ce se purifică gândurile și intențiile cele mai subtile din noi. Conștiința păcatului este dinamul(?) care purifică și desăvârșește (...) virtute, căci în fiecare virtute suntem nedesăvârșiți și (...),(...) grăunte sau la cel bun, operație care-i dă pocăinței un caracter general și permanent. Subiectivitatea și relativitatea judecății de sineși trebuiește înlocuită cu judecata obiectivă și desăvârșită, judecata lui Dumnezeu. Adesea conștiința este împietrită și trunchiată (?), trebuiesc folosite prilejurile de simțire a conștiinței care dă o transparență interioară a spiritului cât și o transparență rațională a lumii. Suferințele sunt dascălul cel mai eficace al conștiinței păcatului, deși, dacă nu există credință ele în loc să purifice vor înrăi și mai mult oamenii. Conștiința păcatului e o vedere a legilor li Dumnezeu, e un control necontenit de sine, e înnoirea care sfârșește în desăvârșire. Pocăința începe cu durere, regret și lacrimi amare și cu hotărâre de a nu mai păcătui, dar termină în bucuria armoniei interioare, în dulceața iubirii care desăvârșește, în negrăita contemplare a lui Dumnezeu. Deși plânsul cel amarnic de la început, cât și cel de pe calea purificării, ajung la negrăită comunicare cu spiritul sfânt, totuși chiar atunci conștiința smereniei, predarea deplină în mâinile lui Dumnezeu vor fi chezașul mântuirii. Nu conștiința păcatului, nu severitatea ci autenticitatea pocăinței purifică și desăvârșește, ci harul. Pocăința nu numai că ne smulge din egoism și trufie, dar eul moare pentru a via Hristos în om. Creștinul, prin conștiința păcatului, încetează de a se mai afirma pe sine în limitele imperfecțiunii și darurile sale, dar se îmbogățește cu îndrăzneala și capacitatea de afirmare a Domnului Hristos întru Care s-a înnoit. Afirmându-l pe Hristos avem sentimentul dublu al perfecțiunii adevărului Divin, alături de conștiința imperfecțiunii noastre. Conștiința păcatului este un salt calitativ care depășește condiția naturală, ea asigură efectul de îndumnezeire a omului. Este un mare pericol a lăsa conștiința păcatului în deznădejde, descurajare și decădere, transformându-se astfel în generator al răutăților, ci ea trebuie să se mențină la bărbăția și năzuința spre mai bine, spre desăvârșire. Sentimentul nevredniciei, ticăloșiei și nemerniciei, în pocăință, este focul ce arde păcatul, răul, eul și naște virtutea, binele, harul. Pocăința este (...) spre speranță. Conștiința păcatului dovedește capacitatea omului de a se învinge pe sine însuși, răul din lume, și duhurile satanice dintru înălțimi. Creștinul este biruitor nu prin orgoliu, dovadă a inconștienței, ci prin smerenie, dovadă a conștiinței limitelor condiției omenești. Conștiința păcatului ajunge a fi judecata cea dreaptă, măsura corectă a tuturor lucrurilor, în mișcarea dintre contrariile vieții, stabilind armonia și echilibrul simfonic și universal. În acest stadiu, al dreptei judecăți, conștiința păcatului este subtilă și generală, o vedere generală a vieții. De aceea asprimea umilinței din partea de început a pocăinței se transformă în blândețea smereniei de la sfârșit. Procesul e lung, dureros, necontenit și înălțător. Păstrăm necontenit regretul păcatelor trecute dar năzuim în același timp spre desăvârșirea în virtute, cunoștință și har. Experiența vieții condusă de conștiința păcatului duce la cunoașterea de sine și la cunoașterea lumii, iar în cele din urmă la cunoașterea lui Dumnezeu. Prin conștiința(?) păcatului energiile umane se înlocuiesc cu energiile Divine, valorile umane cu cele Divine, judecata umană cu judecata Divină, treburile umane cu cele Divine. Prin conștiința păcatului și prin spovedanie se pune în evidență spiritul, devenind coordonatorul conștiinței și vieții. Conștiința păcatului este o lucrare directă a harului, spovedania este lucrarea harului mediată prin sfânta taină. Spovedania este proces exhaustiv al conștiinței, el este o adevărată artă, ori știință, este atotcuprinzător și se face metodic. O eronată metodă a pocăinței conduce la grave erori de fond, ori la eșecuri repetabile. Nu-I nici o altă întreprindere mai fină decât lucrarea cu sufletul oamenilor, și încă o lucrare cu ce are omul mai intim și mai scump în el, o lucrare a maturității conștiinței. Duhovnicul are de îndeplinit, pe lângă rolul sacramental, pe acela de sculptor al lăuntrului oamenilor și de depozitar al conștiințelor. Nu putem încheia aceste gânduri despre conștiința păcatului fără a aminti că există în mod fortuit,

natural, ereditar, social, cultural ori politic şi o conştiinţă colectivă a păcatului, întru cât există un păcat colectiv şi o răspundere colectivă. Mântuitorul a purtat pe cruce păcatele lumii întregi, El ne îndeamnă să purtăm povara colectivităţii. Păcatul colectiv, prin dragoste şi solidaritate comunitară se însoţeşte de conştiinţa păcatului personal şi se ispăşeşte, dar purificarea şi desăvârşirea colectivităţii rămâne o lucrare a ei; precum prin Hristos ne-am izbăvit de păcate dar răspundem de păcatele la care continuăm a fi părtaşi. Conştiinţa păcatului colectiv este o contribuţie majoră la dragostea, solidaritatea şi unitatea colectivă. Comuniunea cu Sfintele Taine este şi o comuniune a dragostei comunitare, altfel nu ar avea sens. Responsabilitatea comunitară gradează responsabilitatea personală. Colectivitatea amorfă, întâmplătoare şi păcătoasă devine comunitate de viaţă şi comuniune spirituală prin exerciţiul conştiinţei păcatului. Binele comun este binele suprem al conştiinţei, deci conştiinţa păcatului elimină tot răul posibil ce se opune binelui comun. Binelui comun, în sens universal, I se opune atât falsul bine egoist personal, cât şi falsul bine comun parţial, cum ar putea fi familia, tribul, neamul, statul. Confesiunea ea însăşi poate fi un fals bine comun când sfărâmiţează unitatea în Hristos. Cu cât responsabilităţile sunt mai mari în lume, cu atât se cuvine a fi mai acută şi conştiinţa păcatului la cei ce le poartă. Este plin de interes să amintim că există aspecte specifice ale conştiinţei păcatului după domeniul de activitate, astfel preotul, omul politic, literatul, omul de ştiinţă, militarul ori economistul, au răspunderi suplimentare specifice. Cu atât mai vastă şi importantă apare misiunea duhovnicilor, cu cât mlădiază conştiinţele complexe şi majore ale elitelor lumii. Conştiinţa păcatului apare ca ştiinţa eliminării erorilor din conştiinţa trează, lucidă, vizionară. Largă şi profundă este înţelegerea omului, a vieţii şi a lumii prin conştiinţa păcatului, prin (...), îngustă şi nimicitoare este atitudinea oamenilor plini de ei înşişi şi de patimi; în această perspectivă funcţionează rolul orientator, diriguitor şi salvator al Bisericii. În afara Bisericii nici conştiinţa păcatului nu sete eficace, căci numai în Biserică ne găsim cu adevărat în faţa judecăţii lui Dumnezeu. Fericită va fi lumea când oamenii care iau decizii şi deschid orizonturi noi, cei ce fac legi, cei ce scriu, cei ce învaţă, cei ce cunosc, deci toţi cei ce înrâuresc colectivitatea prin activitatea lor şi în primul rând preoţii care lucrează cu cele sfinte, vor sta cu conştiinţele treze în faţa lui Dumnezeu în lucrarea ce o săvârşesc. Nu există nici un domeniu în care să nu funcţioneze în mod necesar conştiinţa păcatului spre purificare şi desăvârşire, iar acestea nu sunt posibile decât prin lucrarea harului

Înfrânarea. Este evident că omul este aşezat într-o lume a contrastelor: materia oscilând între plus infinit şi minus infinit; trupul între desfătare şi suferinţă; viaţa între eternitate şi neant; conştiinţa între bine şi rău, între toate acestea neexistând lege, ci opţiune conştientă şi responsabilă, omul fiindu-şi sieşi şi lege şi normă şi orientare. Nu este posibilă viaţa omenească pe extreme dar în om există spiritul care asimilează contrariile şi le armonizează în unitate. De asemeni trebuie să recunoaştem că nu trăim în absolut, cu toate că nu putem trăi fără absolut, năzuind spre absolut îl aflăm în Dumnezeu şi prin El avem atât viziunea corectă a condiţiei umane, cât şi energia de a-i statornici ordinea. Este condiţia de liberă opţiune pe care Dumnezeu a rezervat-o oamenilor şi pe care El o respectă. Echilibrul şi orientarea materiei cosmice este stabilit de Dumnezeu în legile universale, se pare însă că există o interdependenţă între natură şi oameni, atât în ceea ce priveşte echilibrul lor, cât şi finalitatea către care se dezvoltă, natura şi omul având un scop comun. Dacă este greu să dovedim influenţele cosmice, este evident că oamenii pot dezlega echilibrul materiei prin civilizaţia lor, după cum şi natura are mijloacele ei de a-i readuce pe oameni la ordine. Există însă o influenţă spirituală a oamenilor asupra naturii şi asupra vieţii. Este aci o formă superioară a responsabilităţilor umane care impune o cenzură severă a activităţilor umane în aşa fel încât să nu intrăm în conflict cu natura. Dacă oamenii nu vor găsi o frână a civilizaţiei lor , natura se va răzbuna după legile ei, provocând mari suferinţe. Abordând contratele vieţii, ele par evidente atât în ceea ce priveşte timpul cât şi conştiinţa. De fapt tot ce facem trece prin conştiinţă, deci ne face responsabili. Dacă simţurile sunt lăsate la întâmplare ajung la exces, la care se poate adăuga fantezia şi se ajunge la patimă, iar patima degradează şi distruge însăşi viaţa. Concepţia materialistă care pune la baza ei nesaţiul după plăceri, este nocivă prin definiţie, nu numai că nu ajunge la saţiu senzorial, dar anulează fondul moral din oameni, până la urmă îi împătimeşte şi spiritual şi epuizându-I în cele materiale, obosindu-I în plăceri nestăpânite, nemulţumiţi, goi, decăzuţi ajung a fi mai răi decât

animalele, dezlănţuindu-se în dezmăţ, denaturări ori în ură, mişelie şi bestialitate. Nimic nu trebuie făcut în exces. Nu avem dreptul să mâncăm decât cât e bine să mâncăm, nici mai mult, nici mai puţin, rău fiind şi-n dreapta şi-n stânga, dar simţurile nu au limită ci limita trebuie să o pună conştiinţa. Conştiinţa intră în aparent conflict cu simţurile, cât le înfrânează spre norma firească, dar şi simţurile intră în conflict cu conştiinţa când îndeamnă la exces (...). Limitele sunt necesare în toate domeniile, ele nu devin legi fixe, ci norme orientative întrucât sunt în funcţie de tot complexul conştiinţei umane, întru toate fiind necesară dreapta măsură. Dreapta măsură este operaţiunea dreptei judecăţi, o elaborare interioară amplă, profundă, plină de răspundere, vrednicie a omului liber, şi nu trebuie confundată cu compromisul măsurii de mijloc, ea nu e un compromis, ci un act voluntar eroic de cenzurare, înfrânare şi determinare a vieţii. Omul trebuie să fie stăpân pe el însuşi, să se zidească pe sine însuşi, pentru asta însă e necesar să se cunoască pe sine însuşi şi să facă transparente raţiunile lucrurilor. Materia are raţiunile ei, ea este interioară spiritului. Materia este, înjosită prin viziunea materialistă, căci poartă în ea o raţiune sacră, iar oamenii supuşi concepţiei materialiste sunt reducţionişti şi lipsiţi de vederea spiritului infinit şi etern, adică de componenta cea mai valoroasă a condiţiei umane. Prin viaţa religioasă, spiritul din oameni primeşte energiile şi luminile Divine care îi dau un plus de cunoaştere, o maximă capacitate de înfrânare şi o năzuinţă sacră. Deci trebuie să descoperim chipul adevărat al lumii, şi acesta nu este un proces strict intelectual, ci unul trăirist, adică un proces de rupere de lume prin înfrânare şi asceză, delimitând lumea trăită în păcat de lumea trăită în virtute. Nu se exclude lumea materială ori lumea spirituală, ci se stabileşte raportul fericit de imperiu al spiritului peste materie, inversul fiind dezastruosul materialismului. Nu simţurile sunt chemate să normeze conştiinţa, ci conştiinţa e chemată să pună ordine în viaţă şi lume. Conştiinţa iluminată de Dumnezeu ştie să statornicească ordinea în lume. Nu în afara lumii, ci în lume se dovedeşte eficacitatea spiritualităţii creştine. Dacă nu se face dovada că viaţa divină e bună prin disciplină, înfrânare, asceză, ordinea pe care o impune conştiinţa creştină şi această lume (?), imediat, în mijlocul lumii făurind lumea cea nouă, atunci nici nu e verosimilă viaţa eternă şi nici nu e veridică învăţătura creştină. Monahismul este o cale ascetică majoră, dar nu e un exemplu de viaţă şi de lume decât parţial, întrucât s-a desprins parţial din viaţă prin castitate; (...) său spiritual este însă imens, binefăcător şi necesar. Sfinţenia este deschisă şi monahilor şi laicilor. Evangheliile se adresează vieţii şi lumii în plinul lor, dar cu spirit, stil şi model deosebit de trăire. Lumea creştină trebuie să se dovedească reală prin chipul ei trăit. Cum nu e de aşteptat un mod de viaţă creştină de la milioanele de creştini botezaţi dar netrăirişti, este bine a se reveni la ierarhia valorilor creştine primordiale, când creştinii erau ierarhizaţi în trei trepte, în funcţie de desăvârşirea lor. Este adevărat că Dumnezeu urmăreşte îndumnezeirea lumii întregi, dar acest proces se face treptat, ierarhic, adesea sinuos. În vremea noastră, confruntaţi cu descreştinarea creştinătăţii, cu desacralizarea lumii şi cu fenomenul materialist ateu, este obligatoriu a se trece la ierarhizarea valorică a creştinilor, pentru că numai astfel se poate împlini mesajul evanghelic. Pe criterii spirituale creştinii cei botezaţi ar putea fi din nou chemaţi, aleşi ori servi: chemaţi la credinţă, aleşi în credinţă şi servi ai credinţei. În mistica ortodoxă există trei trepte: purificare, desăvârşire şi iluminare, şi ar corespunde celor trei grade de trăire: chemaţi, aleşi, servi. Pentru servi ar fi indicate trei voturi: ascultare, comunitate (sărăcie de bună voie) şi mesianism. Intrarea în primele trepte se va face nu prin vor ci prin legământ. Fiecare treaptă va avea de îndeplinit un mod de viaţă creştin specific stadiului respectiv, tinzându-se de la început spre cele trei voturi care integrează toată Evanghelia, deci de la început ele vor deveni normă de trăire şi comportament, iar la sfinţi vor fi vot, adică lege ce nu se mai poate părăsi. Votul ascultării este lepădarea de sine şi înnoirea în Hristos, de care e chemat să mărturisească votul comunităţii, este votul sărăciei de bună voie, pe care Mântuitorul l-a cerut celui bogat ce se dorea desăvârşit, căruia nu i-a cerut însă şi castitatea (?), e renunţarea la averi şi viaţă comunitară. Votul mesianismului cuprinde înseşi mesajele şi crucea evanghelică, care este actual în orice loc şi în orice timp, e valabil atât individului, cât şi colectivităţii, deci este modul de afirmare, acţiune şi viaţă creştină acum şi până-n veci de veci. Frumuseţea şi valoarea acestei viziuni creştine constă în valoarea ei spirituală, căci se optează liber, se deliberează liber, ca un stimul permanent al conştiinţei creştine: asceza, comportamentul, legea , modul de viaţă decurgând din trăirea în spirit. Este acceptarea conştientă a ascezei şi legii pentru virtute şi bucurie: numai

robindu-se lui Hristos omul este liber. Acest mod de rezolvare înlătură tirania, elimină materialismul, purifică viața, întăreşte oamenii, într-o ultimă analiză salvează lumea. Conştiinţa creştină a creştinilor botezaţi trebuie cutremurată de răspunderi în faţa voturilor ce-i dezvăluie lumea creştină. Nu se poate trăi la întâmplare viaţa, nu se cuvine nici a ne imagina că o putem încarcera în legi obiective, ci trebuieşte orânduită pe criteriile libere ale spiritului, el fiind creator de legi şi obiectivitate. Lumea creştină va accepta greu o astfel de idee, Biserica va ezita în a o canoniza, se vor găsi argumente potrivnice, dar această idee este evanghelică, este tradiţională, este raţională, este eficace şi prin ea creştinătatea va birui. Chemarea la asceză este bucuria vieţii şi pacea dintre oameni. Trebuiesc frânate patimile şi păcatele. La început se vor frâna patimile săvârşite cu fapta, apio cele săvârşite cu limba, în cele din urmă rădăcina patimilor din gând trebuie smulsă până la purificarea minţii şi a fanteziei. Deprinderea rea trebuie învinsă cu cea bună. Bătălia trebuie dată zilnic, prin riguros examen de conştiinţă şi prin severă decizie interioară de înfrânare. Postul subţiază mădularele trupului până ce devin transparente şi li se citeşte adevărata rostuire (?) de către minte. Postul este şi o admirabilă terapeutică pentru viaţă. Postul are rigorile lui şi pericolele lui, deci trebuie practicat disciplinat. Rugăciunea ajută mintea să vadă voia lui Dumnezeu, misiunea oamenilor, rostul vieţii şi raţiunile lucrurilor. Rugăciunea este irigarea cu har a oamenilor. Privegherea este necesară căci prin ea ne smulgem din preocupările cotidiene şi meditām la cele spirituale, la cele înalte, la cele sfinte, la cele eterne.

Somnul are în el normele lui ascetice ce dau adevărată valoare timpului subiectiv. Aici somnul nu poate fi excesiv în prea mult ori în prea puţin, dar treptat el devine sursă de energie divină şi creatoare. Lectura Bibliei şi lectura în general are o imensă înrâurire asupra oamenilor, de asemeni contactele cu oamenii se cer a fi bine orânduite. Mediul, în general, îl influenţează pe om şi trebuie să ştie să-şi afle mediul propice. Când mediul nu este eficace şi sufletul este asaltat de patimă vehementă, se pot lua măsuri mai severe care să disciplineze simţurile şi mintea. Munca, oboseala, gimnastica, sportul sunt mijloace cu eficacitate educativă. Boala, suferinţa, durerea sunt ocazii de redresare sufletească. Meditaţia în faţa morţii are mare înrâurire asupra conştiinţei. O imagine obsesivă pătimaşe prin plăcere poate fi contracarată cu o imagine voluntară a urâţeniei acelei acelei plăceri până ce se spulberă plăcerea însăşi. Trebuiesc evitate prilejurile care excită şi incită la patimi. Paza severă trebuie pusă în gând, că nu este numai individuală ci şi colectivă, chiar în cercuri restrânse, este o metodă ideală dar severă de purificare spirituală; pentru a nu se greşi este necesară diriguirea Duhovnicului. Dintre patimi ne vom opri în primul rând, la aşa zisa iubire de arginţi, căreia îi putem spune simplu materialism, ori egoism. Unii îi mai spun avariţie, dar avariţia este o maladie conservatoare, ori atitudinea creştină faţă de bunurile materiale este activă, dinamică, vie. Iubirea de arginţi este egoistă, exclusivistă, amorală, insensibilă, inumană. Nu numai a avea bunurile materiale, dar chiar a le râvni e păcat. Sărăcia cu duhul înseamnează tocmai spiritul care nu mai râvneşte la bunurile materiale. Deci trebuie o frână categorică în a avea şi în a râvni bunurile materiale dar numai în sensul lor egoist şi inuman, pe când în sensul natural şi generos, în sensul creator şi constructiv bunurile materiale sunt o poruncă a lui Dumnezeu, necesare vieţii, familiei şi societăţii. Ne smulgem deci de reducţia materiei pentru a nu fi robiţi de ea, şi pentru a deveni stăpâni ai ei. Facem din materie o modalitate a mărturisirii şi (?) lucruri spiritului. Smulgerea de materie este bună atâta timp cât face posibilă lucrarea spiritului asupra materiei, ea însăşi poate deveni nocivă dacă devine obligatorie, căci atunci omul devine sclav şi lipsit de maestitatea (?) sa. Nici un ideal nu are dreptul să vorbească oamenii (?). Oamenii lipsiţi prin lege de bunurile lor materiale îşi pierd independenţa şi devin robi. Obştea umană nu poate fi decât expresia conştiinţei libere fecundată de creştinism. Proprietatea individuală e o problemă discutabilă, dar libertatea individuală este indiscutabilă. Proprietatea individuală duce aproape fatalmente la egoism, avariţie, materialism, inumanitate şi deci la patimă, deci patima proprietăţii individuale trebuie smulsă din cuget şi înlăturată din viaţă, dar nu cu sacrificarea libertăţii individuale. De fapt, este o simplă amăgire să credem că ar exista o orânduire obiectivă care să legifereze proprietatea colectivă în aşa fel încât să elimine sclavajul, ba mai mult, proprietatea colectivă duce la munca forţată şi la sclavie, la tirania absolută, căci omul nu se mai poate apăra contra autorităţii ce guvernează colectivitatea respectivă. Iată deci că proprietatea individuală nu apare ca un mod de independenţă, demnitate şi libertate umană. Între

cele două forme ale proprietății obiective: individuală și colectivă, se ridică conștiința creștină a sărăciei de bună voie, care are un prim aspect de frână față de bunurile materiale și un al doilea aspect de folosire rațională și generală a lor. Două mari patimi s-au opus cu vehemență învățăturii lui Hristos: 1) iubirea de arginți; 2) pasiunea stăpânirii; cu alte cuvinte factorul economic și cel politic sunt foarte refractare creștinismului. Totuși creștinismul nu se poate erija în autoritate economică sau politică fără a călca el însuși în patimile respective, cât și în imperfecțiunea și relativitatea lor, ci, prin puterea spiritului să guverneze liber economia și politica lumii, deci prin starea de conștiință a acelor oameni și prin constrângere materială împărăția cerurilor este spirituală și umană și materialistă și sclavagistă. Împărăția spiritului guvernează solidar viața și societatea, deci și sub aspect economic și politic, dar cu metoda libertății, a dragostei, a conștiinței treze, pe când guvernările lumești sunt opresive, inumane, materialiste, egoiste, sclavagiste. Libertatea nu o dă nici egoismul proprietății individuale și nici tirania proprietății materialiste colectiviste, ci puterea spiritului de a frâna patima materialistă și de a orândui superior și uman bunurile materiale. Sunt necesare aceste precizări atât la nivel de conștiință, cât și la cel social, întrucât ele se află în interdependență și întrucât au creat grave erori în conștiință și istorie. Considerăm că punem în evidență necesitatea unei orânduiri economice (și politice) religioase, ca unică formulă salvatoare din contradicția extremelor materialiste. Noi ne menținem în spirit evanghelic, cu toate aceste sublinieri aici. Domnul Iisus s-a adresat atât individului cât și colectivității și chiar în jurul Lui s-a organizat prima colectivitate creștină, așa înțelegem și noi creștinismul. Credința în forța sufletească a creștinilor trebuie să fie formidabilă și mereu ascendentă pentru că de-a lungul istoriei se vor menține în mod liber, atrăgând oamenii prin frumusețea învățăturii și modului creștin de viață. Credința poate fi dinamul inepuizabil al economiei, dacă este luată în serios, deși, paradoxal, ea indică frânarea iubirii de arginți. Credința intră în competiție cu egoismul materialist în problemele economice, ori cu orgoliul dominației eului în problemele politice, și credem că va învinge. În bună parte degradarea vieții umane și conflictele sociale și politice se explică prin faptul că oamenii nu s-au putut înfrâna de la patima iubirii de arginți și a dominației. Pretindem că suntem inteligenți și conștienți dar pe acestea le folosim în sens egoist și materialist, degradându-le pe ele și viața și societatea, ori, inteligența și conștiința ar trebui să capete autoritatea guvernamentală peste bunurile materiale încât să producă bucurie, sănătate, pace și bunăvoire. Nu ne angajăm politic în acest mod de abordare, căci niciodată Biserica nu se va confunda cu statul, ci societatea se poate îndumnezei prin Biserică și prin aceasta va rezolva moral problemele lumii – i se cere deci statului să lase libertatea de lucrare a Împărăției lui Dumnezeu, iar creștinilor li se cere să-și trăiască credința. Repetăm, problemele economice, sociale și politice nu pot fi rezolvate pe cale raționalistă, obiectivă, pozitivistă, științifică, logică, materialistă, căci aci funcționează principiul contrastelor extreme și orice rezolvare are propria ei opoziție, orice lege are propria ei contra-lege, deci din definiție, din însăși structura lumii nu e posibilă o formulă perfectă și definitivă , ci lumea pe calea aceasta este hărăzită a oscila necontenit între contraste, suferind, sucindu-se (?), războindu-se într-un el de cerc închis, într-un fel de zădărnicie, așa e făcută lumea; e frumos că e făcută așa, întrucât trezește conștiințele la un plan superior existențial, planul religios, planul spiritual, plan în care contrastele se contopesc, cuprinse de același spirit pur și puternic. Spiritul ajutat de rațiunea, credința ajutată știință, poate crea acea armonie interioară a lumii, în care bunurile materiale să nu mai fie scopuri pătimașe, nici prilejuri de conflicte, ci mijloace ale bucuriei vieții și înfrățirii dintre oameni – pentru atingerea acestui mod de viață sunt necesare două condiții fundamentale: 1) trăirea în spirit; 2) guvernarea materiei de către spirit.

Aceste două condiții sunt complexe și implică viața în adâncimile ei și dacă nu sunt respectate pot da erori grave, și istoria cunoaște mulțime de astfel de erori. Trăirea în spirit este pace în raport cu trăirea în materie, dar ea însăși poate fi ispitită și supusă căderii, deci creștinii vor fi mereu atenți, vii, activi, dinamici încât să sesizeze și să statornicească binele și echilibrul în lume. Având în vedere ispita posibilă, lucrarea spiritului va fi făcută în libertatea oamenilor, căci împărăția spiritului este valabilă numai în măsura eficienței sale adică a conștiinței vii și active. Sunt necesare instituționalizări, legi, orânduiri, dar temporare și funcție de binele uman și de dreptatea socială. Materialismul crede într-o orânduire obiectivă și sucombează odată cu imperfecțiunea ei, cu toată

tirania pe care o exercită. Spiritualitatea creştină este o formulă perfectă, dacă este trăită perfect, deci nu în sine este viciată, cum e cazul materialismului, ci prin păcat şi (...) şi eroare. Deci pentru ieşirea din patima iubirii de arginţi este necesară o frână categorică pusă materialismului limitant şi tiranic, cu mutaţia conştiinţei în plan religios, spiritual şi moral.

Curvia este un păcat ce viciază sufletul şi trupul şi societatea. Instinctul perpetuării speciei se bazează pe plăcerea sexuală. În natură diversele specii au legi fixe de (...) omul are şi în domeniul sexual libertatea de conştiinţă. Apetitul sexual lăsat la voia întâmplării nu are margini, nu are legi, nu are limite materiale, epuizează, degradează, îmbolnăveşte şi distruge fiinţa umană însăşi şi dizolvă societatea. Este o crimă contra naturii şi contra umanităţii libertinajul sexual. Apetitul sexual este amoral, asocial, antiuman, antinatural, rezultatele aplicării lui libere fiind dezastruoase şi monstruoase. Libertinajul sexual dizolvă familia, societatea şi fiinţa însăşi, natura însăşi. Cu cât lumea este mai civilizată şi mai cultă, cu atât apetitul sexual devine mai pătimaş şi mai pervers, mai nimicitor şi mai hidos. Fantezia contribuie imens la dizolvarea sexuală libertină. Chiar dacă în unele societăţi primitive s-a practicat o sexualitate tribală, ea a contribuit la decăderea acelor oameni, care şi aşa erau atât de reduşi ca intelect încât nu făceau legătura între actul sexual şi naştere, deci nu aveau conştiinţa actului săvârşit, ori omul cult are conştiinţa actului sexual şi a inexplicaţiilor (...), sociale, morale şi spirituale, deci omul cult face din sexualitate p problemă de conştiinţă. La apetitul sexual deci se adaugă scrupulele de conştiinţă care-l coordonează. Apetitul sexual nu e păcat, el, prin conştiinţă, poate deveni patimă ori act natural. Patima este pervertirea naturii. Apetitul sexual trebuieşte îndeplinit ca o lege naturală. Plăcerea sexuală însăşi nu este un păcat ci o caracteristică naturală a sexualităţii şi deci trebuieşte satisfăcută. În acest punct al discuţiei este bine să remarcăm că abstinenţa este o decizie majoră, de înaltă tensiune spirituală, transformând energiile senzoriale în energii spirituale. Frânarea sexualităţii până la mistificarea ei este o lucrare foarte grea şi puţini oameni pot să o realizeze, dar acolo unde ea reuşeşte dă roade de frumuseţi spirituale maxime. Dăruirea monahilor este dificil de atins de oamenii căsătoriţi. Eficacitatea castităţii la spiritualitatea lumii este superioară, deci trebuieşte practicată; dar numai de puţini aleşi să poată suporta o astfel de cruce. În lupta monahilor cu sexualitatea, ei înfrâng o lege naturală şi le sunt permise mijloace ascetice de mare severitate şi austeritate. În lumea plină de tentaţii, lupta cu senzualitatea este cu mult mai grea. Trebuieşte fortificată necesitatea purităţii prin credinţă dar şi pe cale raţională, căci libertinajul sexual este destrăbălarea ce ucide deci trebuieşte un nu categoric patimei curviei şi perversiunii sexuale. Nu este posibilă o purificare a trupului fără să se fi ajuns la conştiinţa fermă a păcatului sexual, după cum nu este posibilă o viaţă morală la modul general dacă nu se disciplinează sexualitatea, într-o ultimă analiză, însăşi viaţa, societatea, istoria fac necesară conştiinţa păcatului sexual. Porunca "să nu curveşti" dată de Dumnezeu are toate argumentele de partea ei, din ea e discutată, într-o ultimă analiză, experimentele libertine (...) în adâncă şi dureroasă pocăinţă. Disciplina morală creştin ortodoxă este formula superioară a legii sexuale, a purităţii sexuale, a naturii sexuale, a frânării sexuale, a sensului sexualităţii. Sexualitatea trebuie respectată ca fenomen natural cu scopul perpetuării speciei şi cu caracteristicile ei fireşti, pentru care Biserica a instituit Taina Căsătoriei monogame, sfinţind-o. Familia este o instituţie în criză şi nu se pot trata problemele sexualităţii fără a aborda complexul de cauze ce au provocat criza. Considerăm că fundamentarea moralei sexuale este religioasă şi decurge din credinţă dar are şi implicaţii socio-politice şi economice care trebuiesc şi ele luate în ansamblul problemei. Oamenii trebuie să aleagă fără ezitare între viaţa morală şi viaţa imorală sau anormală. Imoralitatea sexuală nu aparţine naturii ci pervertirii ei; ea poate avea implicaţii economice căci adesea este coruptă de interese materiale; ea poate avea interese sociale când patima a ajuns un fenomen de masă care-i domină pe oameni şi nu mai pot gândi moral; ea adesea poate fi o speculaţie a unor interese politice care vor să dizolve o societate morală pentru a cuceri puterea; puterea politică ori economică sunt sursă de abuzuri sexuale, dacă nu sunt morale; Imoralitatea sexuală poate fi propagată de ştiinţa materialistă, ori chiar de false ştiinţe care sunt incapabile să vadă omul în întregime şi deci să sesizeze valoarea morală din el; chiar spiritul poate fi împătimit de senzualism, supus lui, şi forma aceasta de imoralitate inteligentă este cea mai gravă căci de obicei ajunge la perversitate, de unde decurge obligaţia culturii de a fi morală şi religioasă dacă vrea să fie folositoare oamenilor;

fantezia imorală degradează gândirea şi creaţia oamenilor, şi nimic nu e mai grav pentru o societate decât să ajungă la o gândire imorală, căci în acest caz răul se răspândeşte prin însuşi mediul social, fiecare a devenit o sursă a gândirii răului şi a făptuirii sale, încât pocăinţa este foarte dificilă, căci este greu să frânezi curvia, dar este mult mai greu când curveşti fără a avea conştiinţa păcatului respectiv, în acest caz operaţiunea de purificare nu se limitează la păcatul făptuit ci trebuie să curețe modul de gândire al oamenilor; curvia ca fenomen psihologic este patima sexualităţii ce a cuprins trup, mintea, a învins voinţa, a antrenat sentimentele şi a exacerbat fantezia; concepţiile libertine duc fatalmente la curvia psihologică, demenţă şi descompunerea vieţii, spiritului şi societăţii; plăcerea instinctului sexual numai prin exagerare şi degradare devine păcat şi patimă. Oamenii trebuie să dea prioritate problemei morale, deci să subordoneze aspectul social, economic, politic, cultural, cât şi însăşi natura să fie supusă disciplinei morale, altfel lumea se descompune şi sucombă. Gândind deci la păcatul curviei ne raportăm întâi la porunca lui Dumnezeu şi ne judecăm în faţa Lui, dar purtăm în conştiinţa noastră nu numai răul personal al păcatului ci şi pe cel colectiv. Este cu atât mai apăsătoare conştiinţa păcatului curviei cu cât a avut o înrâurire mai nocivă în popor. Nu numai curvia poate fi un fenomen de masă ci şi conştiinţa păcatului, purificarea şi puritatea pot fi fenomen de masă, căci în acest fel forţa sufletească de a lupta cu păcatul se amplifică şi capătă eficacitate. Puritatea este o aspiraţie, un ideal omenesc care contracarează patima murdară şi decadentă, dar puritatea însăşi se atinge pornind de la impuritate, prin conştiinţa păcatului; puritatea chiar când este realizată rămâne supusă ispitei, de aceea anumite atitudini ale purităţii sau dovedit exclusiviste şi nerealiste, deci trebuieşte gândită cu prudenţă. Pe înaltele trepte ale purităţii trebuie să (avem) o largă înţelegere a oamenilor. Fidelitatea este virtutea practică. Bătălia cu curvia trebuie începută de la săvârşirea ei în trup pentru care este necesară întâi trezirea conştiinţei, apoi frânarea trupului, în măsura frânării trupului se luminează conştiinţa şi se fortifică voinţa. Curvia însăşi are raţiunea şi voinţa (forţa) ei, ori aceasta trebuieşte combătută de o credinţă şi o voinţă cu mult mai puternică, din care cauză este necesar ajutorul harului. Sunt şi metode practice care ajută la procesul frânării curviei, dintre care amintim: postul, privegherea, suferinţa, retragerea de lume, ocolirea ispitelor, relaţiile bune, mediul sănătos, spovedania. Curvia trebuieşte urâtă cu toată puterea sufletului şi alungată din gând, din dorinţe şi din trup. Purificarea începe de la gândul curat, dar gândul nu va fi curat decât după terminarea purificării trupului. Există oameni care au ajuns la neputinţa bătrâneţilor dar care toată viaţa s-au destrăbălat fără pocăinţă, şi cu toată amorţirea lor senzuală ei rămân cu patima curviei psihice şi sunt propagatori ai concepţiei libertine – anormale – materialiste. Problema sexualităţii se ridică conştiinţei pentru toată viaţa, zămislire, stare intrauterină, naştere, copilărie, pubertate, adolescenţă, maturitate şi bătrâneţe. Ea nu trebuie ocolită căci va răbufni natural, nu trebuie nici abordată fără pudoare căci pierde valoarea morală, trebuie tratată religios dar şi raţional, trebuie tratată spiritual dar şi terapeutic, trebuie tratată individual dar şi colectiv. Preoţii, educatorii şi ceilalţi factori ce influenţează conştiinţa socială trebuiesc foarte bine pregătiţi pentru a corespunde profunzimilor şi implicaţiilor păcatului curviei. Lăcomia este un păcat ce izvorăşte din instinctul conservării speciei; deci nimic mai natural decât necesitatea de a vieţui. Necesităţile vitale nasc gândul necesităţilor vitale: până aici nimic rău, natura îşi cere drepturile şi ele trebuiesc satisfăcute, dar aceste necesităţi nu au limită, încât la o normă bună apare alta rea. Răul poate fi şi în stânga şi în dreapta binelui, adică în exagerarea spre extreme: prea mult ori prea puţin. Din prea mult reiese lăcomia, nesaţiul, pervertirea. Satana, luând prilej de la necesitatea fiziologică a hranei, îl îndeamnă pe om spre excesul lăcomiei ori al scârbei, lăcomia perverteşte simţurile, le oboseşte şi le degradează şi prin ele sufletul: Scârba de viaţă provine din mizerie şi degenerează în sila de viaţă până la sinucidere; dar tot un fel de sinucidere este şi lăcomia extremă. Conştiinţa e pusă să cugete, să cântărească şi să decidă măsura dreaptă a fiecărei necesităţi şi a ansamblului tuturor necesităţilor luate ca întreg. Este necesar un dublu proces: cunoaşterea de sine şi cunoaşterea lui Dumnezeu, încât de fiecare dată, mai bine zis clipă de clipă, bine cunoscându-te să te găseşte în faţa judecăţii lui Dumnezeu, deci decizia personală să coincidă cu decizia Divină, aceasta în mod obiectiv dar şi subiectiv, proces deplin de conştiinţă şi har. Este poruncă să cercetezi şi să cunoşti natura; este salvator să gândeşti prin iluminare harică. "Ce ar face Hristos în locul meu?" este întrebarea necurmată care trebuie să dea toate răspunsurile vieţii, mai bine zis, să întrebi "Doamne, care-i adevărul, care-i

voia Ta?" Când te aşezi la masă să cunoşti norma Divină ce corespunde necesităţii actuale. Când cugeţi la necesităţile vieţii să le vezi în orânduirea lor Divină, aceea care corespunde naturii nealterate. În lupta de frânare a necesităţii (...) devenită patimă şi exces, la început se depune un efort de voinţă până la epuizare, dar chiar atunci lucrează în adâncuri credinţa prin har, iar când simţurile au ajuns a fi stăpânite se simte lucrarea harului şi se diminuează efortul voluntar. Lăcomia nu se reduce la hrană şi la băutură ci la excesul tuturor necesităţilor omeneşti, toate trebuiesc frânate, disciplinate, normate, printre care enumerăm următoarele: îmbrăcămintea, podoabele, locuinţa, confortul locuinţei, transportul, munca, destinderea, distracţia, necesităţile estetice, necesităţile afirmării, necesităţile familiale, etc. Goana după plăceri epuizează şi face omul nefericit, pe de altă parte creează conflicte între oameni, este deci decadenţă materialistă; dar nu pledăm nici pentru mizerie şi suferinţă căci am văzut că duc la scârbă de viaţă, ci pentru dreapta măsură a necesităţilor. Adăugăm aci câteva observaţii care şi-ar fi găsit mai bine locul la iubirea de arginţi, care şi ea este tot o lăcomie, lăcomia de bunuri materiale. Prin bunurile materiale omul exploatează şi stăpâneşte omul, fie pe calea proprietăţii individuale, fie pe calea proprietăţii colective, aceasta din urmă fiind totală căci se exercită politic şi fără alternativă şi aceasta întrucât în numele colectivităţii se suprimă libertatea individuală. Proprietatea colectivă nu se poate realiza fără conducători şi conduşi, dar conducătorii trebuie să respecte libertatea şi voinţa colectivă, să o reprezinte, să o stimeze, şi în măsura în care conştiinţa comunităţii se desăvârşeşte, se estompează şi limitele dintre conducători şi conduşi, dar ele nu vor dispărea, şi deci libertatea trebuie menţinută atâta timp cât oamenii încă vor fi supuşi imperfecţiunii. Mântuitorul pledează pentru proprietatea obştească dar liberă, conştientă, creatoare în necontenită ascendenţă moral spirituală. Bogăţia e un furt şi trebuie restituită celor nedreptăţiţi, după exemplul lui Zaheu vameşul. Proprietatea este o funcţie socială. Atât proprietatea individuală cât şi cea obştească pot fi folosite moral, după cum pot fi folosite şi imoral. Proprietatea individuală imorală generează egoismul şi exploatarea omului de către om, dar şi proprietatea colectivă imorală generează tirania şi sclavajul. Proprietatea individuală s-a dovedit mai productivă decât cea colectivă, pe considerente strict economice căci ea se bazează pe interesul şi capacitatea individului, , pe când proprietatea colectivă a degenerat în indolenţă şi sclavaj, deci nu a fost productivă. Nu mulţimile ci indivizii vin cu idei, cu iniţiative, cu decizii, cu sisteme, cu putere de creaţie, în timp ce mulţimile participă numai cu munca, de aceea mulţimile care neagă capacităţile individuale, personalităţile, îşi leagă de mizerie propriul lor destin. Averile individuale sunt ele rezultatul capacităţii individuale dar şi al muncii colective, deci ele trebuiesc folosite ca funcţie socială. Libertatea individuală este necesară proprietăţii colective, după cum conştiinţa de funcţie socială este obligatorie proprietăţii individuale. Pe de-o parte proprietatea individuală asigură progresul, pe de alta însă degenerează în egoism şi abuz social, aşa se face că ea este contracarată de proprietatea colectivă, dar şi ea deci porneşte de la ideea echităţii sociale transmisă în indiferenţa maselor şi în tirania conducătorilor, ; rezolvarea pe cale obiectiv-ştiinţifică este relativă şi temporară, adevărata rezolvare este în ţinuta morală, în desăvârşirea conştiinţelor. Acolo unde funcţionează abuzul se face necesară revoluţia contrară, dacă e abuz individualist se tinde spre colectivism, dar dacă e abuz colectivist se impune libertatea individuală. Abuzul se combate prin lege, deci este o obligaţie, indiferent din ce parte vine creştinismul îndeamnă oamenii la conştiinţa echităţii în aşa fel încât să rezolve problemele economice fără silnicia revoluţionară şi legală. Istoria dovedeşte că au existat epoci de echitate socială, atunci când conştiinţa creştină a fost vie; tot istoria dovedeşte că societatea a suferit grave şi sângeroase revoluţii când conştiinţa creştină nu a fost capabilă să rezolve crizele socio-economice. Materialismul ateu face dovada totalei tiranii, până la abrutizarea oamenilor prin construirea "ştiinţifică" a societăţii. Avem vii, în faţă, atât experienţa capitalistă, cât şi cea comunistă, ambele structurate materialist şi monstruozitatea lor ne duce cu necesitate la Hristos, la credinţă, la suflet, conştiinţă, la morală, căci nu există o altă salvare. Dacă oamenii nu vor rezolva religios problemele socio-economice, vor pieri în conflictul materialist dintre extremităţile satanice ale proprietăţii. Pacea socială ori va fi religioasă , ori nu va exista. Pacea şi libertatea de care vorbesc materialiştii este o făţărnicie principială căci ascunde interese meschine şi tiranice. Pacea economică este râvnită nu numai pentru satisfacţiile senzoriale, cât mai mult pentru pofta dominării omului de către om, şi aceasta se poate realiza individual dar cu mult mai

grav se realizează colectiv, şi nu există ieşire din această contradicție decât in Spirit, în credință, în religiozitate. Egoismul şi tirania din oameni s-a opus rezolvării problemei socio-economice pe calea conştiinţei creştine, fie prin opoziţia din afara creştinismului, fie prin ştirbirea credinţei creştinilor, făcându-i vinovaţi de suferinţele cunoscute în istorie ca generate de această problemă. Numai o credinţă deplină, neştirbită, dinamică poate forma conştiinţa oamenilor care să rezolve fericit problemele socio-economice – altfel şi religiozitatea aer capcanele ei. Omul e o fiinţă activă. Activitatea este o componentă a mişcării. Activitatea este partea voluntară şi conştientă a oamenilor. Activitatea poate să se traducă în muncă fizică, în creaţie culturală, în descoperire ştiinţifică, în luptă pentru dreptate şi ideal, în gândire filosofică ori în trăire spirituală, cu alte cuvinte, se întinde pe tot evantaiul vieţii omeneşti. Răstălmăcim termenul dacă considerăm toate aceste forme active ca munci, munca fiind numai una din aceste manifestări, dar dacă cineva se va sminti din cauza noţiunilor n-are decât să citească în locul noţiunii de "activitate" pe acela de "muncă", dar în acest caz se va da acelaşi conţinut acestei noţiuni, cel pe care-l atribuim noi "activităţii". Totuşi activitatea este o noţiune cu origini spirituale, cu determinări ancestrale, cu sensuri ideale, ea presupune şi vădeşte originea divină a oamenilor, ea are implicaţii imanente dar şi transcedente, ea face parte din structura oamenilor , la ea participă înseşi energiile Divine, şi prin aceste calităţi se deosebeşte de conceptul ateist al muncii limitate la om, la viaţă şi la materie, deci şi rezultatele sunt substanţial şi esenţial deosebite. Activitatea este deci o necesitate naturală, şi totuşi şi ea este victima tendinţelor (...), fie că ar fi vorba de lene, fie că ar fi vorba de epuizare. Există resurse energetice colosale care se descoperă de către om în măsura activităţilor sale, adesea surprinzătoare. Prin lene mor în om energii creatoare latente, mor apoi şi cele active, în cele din urmă e o moarte sufletească şi fizică. Prin epuizare se istovesc energiile omeneşti într-un chip neraţional, nenatural, exagerat şi insuportabil. E drept că este foarte greu să prestabileşti limitele energiilor de care dispui, dar e sigur că ele sunt totuşi limitate şi au o iconomie a lor, ce trebuie respectată. E adevărat că energiile Divine penetrează şi gradează energiile umane, dar nu la modul absolut, ci în limitele condiţiei umane, deci mare atenţie la modul în care consumăm energiile. Pornind deci de la o trăsătură structurală a fiinţei omeneşti: activitatea, satana îl momeşte pe om când spre extrema dreaptă, când spre extrema stângă a activităţii, ambele nocive, ambele trebuind frânate, şi între ele fiind chemată conştiinţa să stabilească norma cea bună. Nu există normă generală nici pentru individ, căci în timp ea se schimbă funcţie de condiţii, nici în colectivitate, căci fiecare individ are norma strict personală. Şi totuşi se pot stabili nişte norme generale de muncă, dar nu absolute, făcându-se deci mereu necesară coordonarea conştiinţei, la rândul ei conştiinţa e şi funcţie de credinţă şi de viaţă, adică de spirit şi materie, ori de Dumnezeu şi de lume. Omul e situat între bine şi rău, dar răul e hărăzit a fi învins de bine. Activităţile oamenilor sunt adesea rele şi produc mari suferinţe, dar prin pocăinţă răul poate fi tradus în bine, acesta este supapa salvatoare a conştiinţei. Deci trebuie pusă o frână categorică oricărei activităţi rele, fie prin lene, fie prin epuizare, este necesară o largă înţelegere a erorilor oamenilor asemeni aceleia pentru Fiul rătăcitor, căci suferinţa pocăinţei purifică şi desăvârşeşte. Nu există viaţă bună decât prin smulgerea din rău şi nu există om care să nu fie supus răului. Reglarea între bine şi rău pe care o face conştiinţa nu este atât o problemă intelectuală, cât una spirituală, trăiristă, religioasă, mistică. Veniţi în lume să stăm în faţa lui Dumnezeu, inspirându-ne şi primind energii pentru activitatea care formează misiunea noastră pe lume, atent în tine însuţi, observând cu vigilenţă lumea, să ceri ajutorul lui Dumnezeu pentru a cunoaşte şi făuri tot binele necesar. Nu suntem vinovaţi numai pentru ceea ce am făcut rău, ci şi pentru binele pe care nu l-am săvârşit. Datoriile omului sunt identice cu investiţia naturală şi harică pe care Dumnezeu a sădit-o în el, deplină răspundere faţă de tine însuţi şi faţă de lume. Misiunea Fiului lui Dumnezeu este exemplul cel mai grăitor pentru creştini. Dinamismul nebuniei credinţei şi nebuniei (...) dezvoltă energii superioare calitativ şi cantitativ egoiste şi păcătoase. Credem în sensul moral al muncii şi activităţilor umane. Dăruirea este focarul energiilor morale şi jertfa este culmea dăruirii. Iubirea este sursa activităţilor, a dăruirii şi a jertfei; iubirea va înnobila şi idealiza viaţa pe pământ.

Nepătimirea trupească necesită nepătimirea gândurilor din minte. În măsura frânării simţurilor mintea se poate întoarce în sine însăşi, în ceea ce numim interiorizare, înaintând treptat şi gradat până ce va întâlni pe Hristos cel ascuns în inima

omului. Drumul de la "cap" la "inimă", ori (...).. minte la spirit, drumul de la lumea exterioară la cea interioară, drumul de la materie la spirit, drumul de la lume la Dumnezeu, toate aceste denumiri fiind corecte şi exprimând în fond acelaşi lucru, este cel mai lung, mai complex, mai laborios şi mai ademenitor drum pe care-l poate parcurge omul în viaţă. Omul neinteriorizat nu poate fi un om spiritualizat. Lumea regăsită de om prin spiritualizare (interiorizare) este adevărata lume, chipul ei nealterat şi sacru, pe când lumea senzorială şi intelectuală este limitată la material şi supusă patimilor, fenomen de care omul nu este conştient până ce nu se descoperă pe sine însuşi şi în sine însuşi nu ia contact printr-o calitate deosebită a minţii căreia îi spunem "simţirea minţii" de lume, dar cu sensurile ei ontologice, cât şi teleologice, deci pătrunzând dincolo de fenomen în substanţa ei spirituală, şi acesta este chipul fidel şi real al lumii. Modul material (exterior) şi cel spiritual (interior) de-a lua contact cu lumea modifică esenţial viziunea despre lume. Lumea spiritualizată apare conştiinţei omului după ce omul a descoperit în el pe Dumnezeu, dar până acolo este războiul nevăzut al gândurilor: bune şi rele. Deosebirea gândurilor se face prin lumina minţii şi prin har, harul primit prin Taina Botezului şi ascuns potenţial în adâncul minţii. Mintea cuprinde intelectul, raţiunea, conştiinţa, conştientul, cât şi simţirea prin dragoste a minţii. În minte se dă războiul dintre gânduri. Ele purced în "inimă", "inima" fiind subconştientul, ori fiind partea cea mai profundă, mai(...)(...)., mai cuprinzătoare, mai tainică a minţii, în care procesele se produc fără participare conştientă, care totuşi e descoperă treptat, căci în ea sălăşluieşte harul, Duhul Sfânt, Hristos, Dumnezeu. Deşi este o singură "inimă", totuşi ea are o componentă bună şi una rea, partea bună este lăcaş al gândurilor bune, al vieţii nealterate şi al lui Dumnezeu – iar partea rea este lăcaş al senzualismului, patimilor şi a lui satana. Dumnezeu şi satana tind să cucerească inima omului. Conştiinţa omului sesizează la nivelul minţii duhurile care o inspiră provenite din inimă: bune ori rele, şi se concentrează în sine pentru a o purifica, mintea caută locul "inimii". Interiorizarea necesită o smulgere completă din toată grija lumească, de preocupările şi imaginile lumeşti, chiar de chipurile îngereşti, concentrându-se mintea asupra lui Hristos cel ascuns în "inimă", ca prin El să primim lumea schimbată la faţă, transfigurată. Atât Hristos cât şi satana exercită o atracţie infinită asupra omului, care corespunde unei necesităţi interioare a lui, dar care în chip ontologic nu se găsea în el. Deci omul e atras infinit prin lucrarea lui Dumnezeu ori a lui satana asupra "inimii" sale, din care cauză această atracţie depăşeşte pe aceea pe care o exercită lumea, omul dovedindu-se o fiinţă metafizică. Lucrarea lui Dumnezeu cât şi a lui satana se prezintă iniţial ca o nebuloasă, ca un mister, ca o beznă, dar Hristos se descoperă ca lumină, ca principiu vieţii, ca sfinţenie şi ca spirit Divin, - pe când lucrarea satanică se descoperă intrinsec, principiul morţii şi nihilism material, negaţie existenţială. Altfel deci ar arăta interiorul omului dacă este pătruns de Dumnezeu ori dacă este pătruns de satana, şi pentru a se ajunge la un rezultat bun şi la evitarea satanizării este necesară purificarea gândurilor, în cele din urmă descoperirea inimii şi sălăşluirea lui Dumnezeu în ea, şi asta e o lucrare conştientă, voluntară a credinţei. Nu e posibil începutul spiritualizării fără credinţă şi nu e posibilă desăvârşirea spiritualizării fără har. Se începe de a închină şi a supune orice gând lui Hristos din tine însuţi. Orice gând bun ce apare în minte este dublat imediat de un gând contrar, duşman, rău. Atenţia minţii trebuieşte concentrată şi pusă de pază la hotarul conştiinţei, acolo unde apare gândul simplu, ca o deschidere de noi orizonturi, ca un imbold spre alte meleaguri, ca un potenţial energetic căruia sfinţii părinţi îi spun "momeală". Mintea este permanent invadată de gânduri, nu poate sta fără gânduri. De aceste gând simplu izvorât din inimă ori subconştient – deşi acesta nu se identifică cu inima în concepţia trăiristă – omul nu e vinovat, căci nu este elaborat de el, deşi s-a format în el, dar tocmai pentru că s-a format în el este necesară întoarcerea minţii în sineşi, pază făcând gândurilor, fiecare gând simplu fiind imediat închinat lui Hristos Cel ascuns în "inimă". Treptat "inima" se sensibilizează, vede, simte şi deosebeşte – calităţi prin care ea se purifică şi se face lăcaş Spiritului Sfânt, lui Hristos. Descoperirea lumii interioare se produce treptat, şi pe măsura pătrunderii în profunzimi, mintea este mai lucidă, simte orice mişcare lăuntrică, vede propria lumină lăuntrică, sesizează raţiunile lucrurilor şi în cele din urmă se iluminează prin Hristos. Hristos este realitatea spirituală din om care îl poate salva, deci de aceea orice gând trebuieşte dus imediat lui Hristos, căci nu omul ci Hristos poate purifica "inima" omului. La început ruperea de lume dă senzaţia deznădejdii, ori a împietririi, şi numai prin

rugăciune intensă pot fi înlăturate. De asemeni simțurile se revoltă și devin rebele prin frânarea la care sunt supuse datorită concentrării în spirit, dar până la urmă se vor îmbălsăma cu neprihănire. Când simțurile domină pătimaș sufletul, din "inimă" purced numai gânduri rele și procesul de purificare este foarte greu, în această condiție omul nu sesizează spiritul din el, ci numai în măsura sporirii în virtute se face cunoscut. Căci spiritul prin sine ar rămâne o potențialitate dacă n-ar sălășlui Hristos în el. Hristos e iubire, iubirea omului e aprinsă de iubirea lui Hristos, și așa este posibilă viața spirituală, conștientă și voluntară. În chip natural, interior, nealterat, involuntar și inconștient apar în om emoțiile ori afectele care izvorăsc gândul bun; urmează însă o acțiune secundară, completă, care pervertește simțurile, care e voluntară, sistematică și nihilistă și care este starea de patimă, ori pasiune, și din care nasc gândurile rele. Simțim în noi două imbolduri contrarii, două voințe contrarii, două rațiuni contrarii, una a virtuții sănătoase și alta a păcatului pervers, ambele încercând să acapareze afectul și însăși viața și ființa. Aproape toate patimile sunt erori ale cunoașterii, și lipsa de cunoaștere izvorăște erorile subtile ce-l urmăresc pe om până în cele mai înaintate stadii de sfințenie. Deci asceza, virtutea și viața spirituală nu numai că nu elimină cunoștința ci o reclamă, o amplifică, o intensifică și o sfințește. Procesul sfințirii cunoștinței trece prin toate meandrele condiției umane și este finalitatea victorioasă în fiecare domeniu, cât și în ansamblul problematicii umane. Cunoașterea lui Dumnezeu este esența cunoașterii creștine, cunoașterea lumii e fenomen natural dar se distilează și se elucidează prin iluminarea minții de har. Numai într-o oglindă lăuntrică Divină este posibilă oglindirea corectă și frumoasă a lumii; după cum și inversul e adevărat: cu cât sufletul este mai pătimaș și mai ignorant cu atât imaginea lumii suferă de deformarea noastră lăuntrică. Atât viața individului, cât și raporturile dintre oameni sunt funcție de trăirea în spirit a oamenilor. Acte și acțiuni identice în obiectivitatea lor au explicații lăuntrice foarte diferite prin spiritul care le proiectează. Mai mulți oameni pot privi un bănuț de aur, dar unul îi admiră frumusețea, altul cugetă la sensul lui caritabil, altul vede în el acoperirea unor necesități, altul vrea să-l fure, , altul ar dori aur mult, altul ar vrea să stăpânească lumea prin aur, iată numai câteva posibilități de a da conținut deosebit aceluiași material inert: aurul – dar acest fenomen este general, în toate domeniile, de pildă cineva face un act caritabil pentru a plini voia lui Dumnezeu. altul însă pentru a-și satisface amorul propriu, unul o face din milă, altul o face cu intenția răsplătirii ș.a.m.d. Trebuie să mai distingem între zămislirea patimei și stârnirea ei. Zămislirea este actul primordial, acrea re la bază natura nealterată a primului gând, gând nevinovat. dar prin neatenție și necunoaștere asociat cu gânduri rele și devenind patimă. Stârnirea este o activitate secundară, care urmează după ce patima s-a încetățenit în suflet și așteaptă prilej de a ieși la suprafață. Ne vom opri mai întâi asupra zămislirii patimilor în gând, deci la nivelul conștiinței. Gândul primar, natural, involuntar nu este păcat, el însă poate fi izvorât din natura omului, ori din patima cuibărită în om, dar nici într-un caz nici în altul el nu este un păcat în acest stadiu. Dar aci el trebuiește depistat și dus imediat la Iisus, aceasta este calea sigură și dreaptă, căci războiul gândurilor fără Iisus este un război pierdut. Duhul Sfânt este focul arzător care purifică gândurile. Sfinții părinți disting următoarele etape prin care trece gândul: 1) atacul; 2) însoțirea; 3) patima; 4) lupta; 5) robirea; 6) consimțământul; 7) făptuirea. Prin însoțire se înțelege dedublarea gândului prim cu alte gânduri, este deja un început de proces interior prin asociație și care face să dispară caracterul de strictă nevinovăție a primului gând. De aceea, în loc de a discuta gândul prim cu alte gânduri, e bine a-l duce pe acela la Hristos pentru a se lămuri în Spiritul Sfânt. Dacă se întârzie în asocierea de gânduri, atunci primul gând a fost deja acceptat și sufletul se atașează de el, transformându-l în patimă. Lupta cu gândul rău trebuie dată înainte de a deveni patimă, căci atunci el a căpătat amploare, a cooptat voința și rațiunea personală și a trezit simțurile, deci este foarte greu de învins. Patima începe să-l lupte pe om, să-l domine, să-l momească, să-l chinuie, să-l ademenească, să-l tulbure și aceasta ar fi lupta. Și în acest stadiu poate fi învinsă patima, cu mai mult efort, dar încă nu e prea târziu. După ce patima l-a luptat pe om, urmează robirea lui, capitularea voinței și orbirea rațiunii, antrenarea afectelor în sens pătimaș și angajarea simțurilor la patimă, rob patimei. Procesul lăuntric se focalizează pe patimă cu argumente și dorințe, cu planuri și năzuințe, cu imagini și perspective, totul fierbe în om sub arșița patimei. În acest stadiu mintea s-a întunecat. Dumnezeu s-a ascuns, strălucește fantasma pătimașă. Acest stadiu este îndelungat și laborios și din el se scapă foarte greu. Totuși păcatul în acest stadiu este intențional căci încă nu s-a

consimțit la plinirea lui. Patima are o înrâurire uriașe asupra minții robită de el și de cele mai multe ori, după oarecari oscilații, își dă consimțământul la faptă. Consimțirea patimei este păcat grav și greu de frânat, de aci înainte omul caută numai prilejul de a făptui, în care scop gândește îndelung, își arată toată iscusința, făurește planul de acțiune, stabilește condițiile și data faptei și în cele din urmă trece la faptă. Păcatul săvârșit este cel mai grav, repararea lui este plină de dificultăți și necesită suferință și lacrimi multe. Totuși este posibil ca patima chiar acceptată, chiar stabilite circumstanțele și momentul faptei, în ultimul moment păcatul să nu fie făptuit. Păcatul făptuit alterează ființa, degradează comportamentul viciază societatea, pătează natura, ori, prin pocăință, toate aceste consecințe ale lui trebuiesc reparate. Purificarea de păcate necesită nepătimirea interioară. Cum toate acțiunile trec prin conștiință, fiecare gând trebuiește curățit în spiritul lui Hristos din noi, în viziunea lui Hristos despre viață și lume. Viețuirea în spirit se traduce în fapte, în viață, în societate, în natură. Deși trăirea în spirit pare atât de personală și individuală, caracterul ei este comunitar, se produce într-o necurmată comuniune cu frații în care sălășluiește și lucrează același spirit și aceiași strădanie, căci mântuirea lumii nu e problemă individuală ci colectivă. Dar, pe lângă atmosfera spirituală a comunității care ajută la viața în spirit a fiecărui om, este tot atât de necesară o comunitate creștină, cu orânduire consecventă trăirii în spirit, altfel creștinii individual vor fi invadați de spiritul lumesc și niciunde nu se va concretiza un model de lume creștină. Credem deci că prin nepătimirea lăuntrică a oamenilor este de cuviință să se creeze și o lume nepătimitoare: lumea creștină.

Suferința este una dintre metodele cu care Dumnezeu întoarce pe oameni de la rău la bine, dar numai după ce oamenii n-au (...) calea libertății, a dragostei și a credinței. Suferința, necazul, încercarea, durerea, sunt consecința legii Divine încălcate de oameni și prin care Dumnezeu urmărește să-i aducă pe oameni la pocăință, adesea lăsându-i să suporte până la ispășire și la trezirea conștiinței. Suferința nu slăbește credința, nici activitatea și nici firea ce le stimulează, la o modalitate negativă, dar le stimulează. Suferința nu e un cop, ci o metodă de înțelepțire a oamenilor. Ea este un regulator al conștiinței și al firii omenești, căci dacă omul ar trăi numai în desfătări și bucurii, riscă degradarea și degenerarea, or, aci apare suferința care-l repune pe calea împărătească. Neștiind a păstra limitele esențiale vieții, apare suferința pentru a ne aminti că am rătăcit drumul și trebuie să facem cale întoarsă. Într-un sens creștin, prin suferință omul se înnobilează, vede binele, devine bun cu fiul risipitor. Nu trebuiesc căutate suferințele, ci ele vin ca o consecință a erorilor noastre, se cere însă a fi răbdate, interpretate spiritual și folosite ca metodă de mântuire, dar nu rămânând în ele ci dominându-le. Cu cât păcatul și rătăcirea lumii e mai profundă, cu atât crește gradul de suferință necesar pentru lecuirea și salvarea ei. Este aceasta un fel de lege limită până la care Dumnezeu tolerează abaterile oamenilor. Suferința nu are numai un caracter personal ci și unul comun, el se manifestă prin ereditate, prin cataclisme naturale, prin fenomene socio-politice, deci trebuie să cugetăm la toate aceste aspecte când conștiinței i se ridică în fața suportarea necazurilor, încercărilor și suferințelor, și să învățăm a suferi unii pentru alții adică să ne mântuim în comunitate, și, într-o ultimă analiză, comunitatea aceea este universală. Ce se petrece în lume are consecințe asupra persoanei, de n-ar fi să gândim decât la arma atomică care ne amenință, ori la civilizația tehnică care ne sufocă, ori la înmulțirea lumii care legiferează pruncuciderea (avortul),și să nu am timp de ateism, materialism, tot felul de dominații și tiranii care strivesc viața lumii. Conștiința persoanei umane este sesizată prin suferințele colective de universalitate, la care participă, de care răspunde, față de care are obligații. Suntem pedepsiți acum pentru păcatele și erorile noastre, după o iconomie care scapă controlului nostru, deci este independentă de noi, dar a cărei rațiuni Divine le putem sesiza și putem trage concluziile bune din ele. Se poate întâmpla ca suferința să ne facă și mai răi, dar, de data asta suntem cu atât mai vinovați. A ști să rabzi suferința înseamnă a ști să trăiești corect, drept, bine. Necazurile ne vin prin viață în mod curent, dar există o categorie de necazuri care ne vin ca ispite și la viața spirituală. Acolo unde omul a declarat război și gândurilor rele se strâng legiuni de demoni și provoacă descurajări(...).., tristeți; senzualism, orgolii, slavă deșartă, mânie, deznădejde, acestea și multe alte metode sunt fronturi de bătălie ce trebuie învinse până ce se ajunge la viețuirea în Hristos. Demonii, lumea, trupul, sufletul, însăși viața, însăși natura par a se opune viețuirii în Hristos, și provoacă suferințe ce trebuie învinse până ce lumea se va

primeni prin trăirea în Spiritul Sfânt calea prin care se evită suferința veșnică, consecință a judecății din urmă pentru cei ce nu și-au ispășit păcatele. Răbdarea suferințelor are deci un rol activ, pozitiv, constructiv, vital și spiritual dacă este făcută prin credință. Răbdarea suferințelor nu numai că nu secătuiește izvorul iubirii, ci-l amplifică, și-l purifică. Acesta este sensul nebuniei crucii, al jugului lui Hristos, al drumului celui îngust, cu esențiala deosebire că Hristos a fost nevinovat și le-a suportat pentru noi păcătoșii, în timp ce noi suntem păcătoși și le suportăm pentru păcatele noastre. Pofta trupească provoacă mari patimi, dar pofta sufletească este nimicitoare. Prin poftă sufletească constatăm că eul, spiritul din noi e cuprins de patimă care poate să se refere la lumea materială, dar îndrăznește a înfrunta pe Însuși Dumnezeu: eu, Dumnezeu! Aria ei de activitate este generală, de la lucrurile minore ale lumii, până la cele mai sfinte. Este mândri, căreia I se mai zice orgoliu, ori trufie, este slava deșartă, este umplerea de sine, este egocentrismul, este dorința de dominație; mândria însoțește toate păcatele, depășește toate păcatele și este ultima ispitire a omului. Este foarte subtilă și se identifică cu tot ce este mai adânc și mai înalt, mai pur și mai amplu în om din care cauză este pe cât de greu de depistat pe atât de greu de frânat. Așa se face că virtuțile contrare mândriei, adică smerenia, umilința modestia, conștiința limitelor personale și recunoașterea greșelilor personale sunt virtuțile cel mai greu de acceptat de către om. Omul mândru simte în smerenie degradarea , înjosirea , dezintegrarea și desființarea lui însuși, senzație cu totul falsă, subiectivă și (...). În fond mândria este o atitudine absurdă, irațională, îngustă și radicală. Invidia, pizma , gelozia sunt patimi minore punându-l pe om în postura de a urî și a regreta, de a râvni și revendica binele aproapelui – în timp ce mândria așază eul deasupra tuturor, fără asemănare, printr-un fel de autodivinizare. Mândria este patima care –l alungă radical pe Dumnezeu din sufletul omului. Dar și mândria are o rădăcină ,o origine sănătoasă și firească în om, eul este focarul conștiinței, capacitatea creatoare, capacitatea de afirmare, conștiința de sine, conștiința responsabilității, simțul demnității, condiția imperială a omului sunt tot atâtea componente majore ale sufletului omenesc care-I formează personalitatea și-i dau statutul de ființă liberă, rațională și creatoare, de ființă superioară, el însuși fiind un scop al naturii. Statutul de noutate al omului se bazează pe darurile spirituale ale sale. "eu" a devenit însă dușman al lui Dumnezeu, eu dușman al vostru și chiar dușman al nostru prin mândrie. Umplerea de sine , reducerea la sine, îngâmfarea îl face pe om dușman al oamenilor, centrul universului, din care decurge orgoliul și singurătatea omului. Egocentrismul este egoismul împins până la principiul existențial, încât toate preocupările se reduc la sineși; se limitează la sine și închid omul în sineși – prin această patimă lăuntrică răsturnându-se adevărata poziție de noutate a omului în univers. spiritul mândriei schimbă imaginea lumii, raporturile cu lumea și sensul vieții; el dă sentimentul părăsirii deși a pornit de la umplerea de sine, într-o ultimă analiză este golul interior creat de eul lipsit de Dumnezeu. Mândria este eul umplut de satana, de inconștiența autodivinizării, de iraționalitatea atotputerniciei, de (...) încrederii în sineși. Mândria pervertește lăuntric omul ca nici un alt păcat și modifică comportamentul. Pentru restabilirea credinței interioare este necesară umilința, necesitatea de a muri eul în fața lui Dumnezeu pentru ca Dumnezeu să vieze în tine. Nu este posibilă regăsirea de sine decât prin viețuirea și înnoirea în Hristos. Eul, odată pervertit prin mândrie nu poate cunoaște firea sa naturală decât prin Hristos. Suferința, eșecurile, înfrângerile nu sunt recunoscute de orgoliu ca abateri de la natura lui sine, ci sunt prilejuri de perverse justificări, de viclene explicații, de noi tentative păcătoase, de nesinceritate, care adaogă noian de păcate la păcatul existent Mândria face imposibilă pocăința căci absența rațiunii modifică judecata, răstălmăcește realitatea, desconsideră adevărul și toate le promovează în funcție de ea însăși, cu atât mai hidoase cu cât păcatul e mai adânc. Cele mai multe și mai grave conflicte între oameni nu sunt cele pornite din poftiri materiale, ci din mândrie, poftire sufletească. De n-ar însoți mândria un conflict de patimi materiale, s-ar găsi o soluție, dar ea îl face abisal, prin aceasta măreață suferință și face extrem de grea pocăința. Mândria pornește de la lumina minții pentru a o întuneca; de la binele (...) cu semenii pentru a le pune în conflict de la condiția naturală pentru a o răstălmăci. În nici un alt păcat nu este atât de evident că patima e un spirit, ceva imaterial, ceva lăuntric care preface și contraface sufletul, mintea și comportarea oamenilor. Mândria participă la procesele lăuntrice însoțind gândul din clipa acceptării sale și întărindu-I caracterul de patimă, apoi se continuă în expresie și în acțiuni. Orice act uman poartă în el spiritul în care a apărut gândul

acela în minte, deci este necesar să ştim în ce spirit trăim , căci viața nu depinde numai de partea materială şi fenomenală ci şi de cea interioară, intențională şi spirituală. Mândria se face insuportabilă altora şi pătimesc până la orbirea de sine. În mândrie (...) toate relele. Mândria este perversitate intelectuală, gol interior, supraestimare afectivă. Mândria poate sfida moartea ori, invers, poate dispreţui existența. Mândria, paradoxal dar adevărat, este sinucidere. Toate ne sunt îngăduite, dar valoarea ori e în funcție de spiritul în care le facem. Necunoştinţa este sursă de păcate şi erori, da cunoştinţa luciferică este eroarea erorilor şi ar fi suficient să meditäm asupra armelor atomice ori a poluării pentru a vedea eroarea gândirii progresiste, orgolioase, ateiste. Avem statut de stăpâni ai lumii, dar orgoliul care a degradat natura, care a făcut omul (...) omul în tendinţa de a stăpâni, se traduce în conflictul între civilizație şi natură. Ştim că va fi o țarină şi un păstor, dar imperiile tiranice ce vor să domine lumea sunt o răstălmăcire satanică a conştiinţei, iubirii şi frățietății creştine prin orgoliul ce le caracterizează. Nu aurul este rău ci tendinţa de a domina lumea prin el este viciată. Toate talentele şi calitățile sunt daruri ale lui Dumnezeu, dar prin îngâmfare slavă deşartă şi trufie ele devin nocive şi otrăvesc lumea. Până şi smerenia cunoaşte o pervertire prin mândrie. Nimic nu-mi aparține, nimic nu-i al meu, nimic nu-i vrednicia mea: eu sunt numai răspunzător pentru răul pe care-l săvârşesc; totul în mine e darul lui Dumnezeu; eu exist, sunt, cuget, lucrez, creez şi mă sfinţesc prin har. Hristos este totul în mine; trăiesc în Hristos; eu mor pentru a învia El în mine; mă purific pentru a se adânci el în mine; eu sunt nimicul, El este existenţa şi viaţa şi eternitatea. Înnoirea în Hristos este adevărata smerenie, este cunoaşterea de sine, este capacitatea creatoare, este sfinţirea, este nemurirea omului. Deci prin smerenie se cunoaşte omul pe sine însuşi, are conştiinţa misiunii sale regale, este împreună creator cu Dumnezeu, îşi potenţează la maximum darurile şi virtuţile, îşi făureşte personalitatea. Omul Hristos este pacea lumii, bunăstarea oamenilor, înfrăţirea şi unitatea oamenilor, în contrast cu omul mândru care este dezastrul acestei lumi şi pustiirea lăuntrică a individului. La începuturi de viaţă spirituală mândria e ademenitoare, iar smerenia înspăimântă, dar în finalitatea experienţei vieţii mândria este nimicnicia nimicului. iar smerenia este plinul spiritului sfânt.

Roadele mâniei. Omul aleargă după plăceri şi evită suferinţa încât împătimindu-se pierde plăcerea şi află suferinţa. Adesea viaţa îi stă omului împotrivă, atunci el reacţionează mânios, se revoltă, blesteamă, se scârbeşte de viaţă şi se întristează. Din mâne izvorăsc vorbele necugetate, reacţii violente, conflicte sângeroase şi crime. Există o mânie de durată şi o alta spontană. Mânia este iraţională, necontrolată, pătimaşă, oarbă. Mânia întreţine o stare de agitaţie şi nemulţumire interioară. Din punct de vedere social mânia este cheia marilor conflicte dintre oameni. Mânia poate fi contracarată prin răbdare, control de sine şi blândeţe; întâi trebuie să înveţi o răbdare urât, silnic, chinuit; apoi răbdarea să devină un control al reacţiilor(...).

DESPRE PĂRINTELE IOAN DE LA RECEA
în care Sorin Preda ni-l prezintă pe părintele Ioan Iovan și crezul ce l-a călăuzit în încercările iadului comunist

La Mănăstirea Recea, de lângă Târgu Mureș, Sfânta Împărtășanie se face în fiecare zi. În biserica înaltă, cu turle înălțate spre cer ca două mâini în rugăciune, vocea părintelui Ioan Iovan răsună puternic, asemeni unui clopot – mistic, răscolitor. Chiar și simplu privitor fiind, te cutremuri. Cuvintele părintelui vin din adânc. Au forță. Vorbește despre Hristos de parcă ar fi de față, chiar lângă el. *Mântuitorul e cu noi. E aici, pe sfânta Masă*". Nu există zi în care să nu predice despre Taina Împărtășaniei. *Să stăm drepți, să stăm cu frică.* Cuvintele lui au măsura și greutatea rugăciunii, a numeroșilor ani de temniță grea, în care – caz unic printre preoții ortodocși arestați – a săvârșit zilnic Sfânta Liturghie, înfruntând primejdii și opreliști greu de descris.

Întărit în credință, cu post și rugăciune neîntreruptă, părintele Ioan a transformat celula zăbrelită în altar. În loc de icoane a desenat pe tencuiala ponosită a peretelui semnul mântuitor al crucii, cu degetul muiat în apă. În loc de potir, avea asupra sa o cutiuță de ebonită sfințită. Legătura cu Dumnezeu nu stă neapărat în odoare scumpe și icoane ferecate în argint. Biserica suntem noi. Hristos nu are nevoie de comori. El vine și se odihnește în ieslea sărăcăcioasă dar curată a sufletului nostru. În 1955, în ziua arestării sale, huidumele de la securitate i-au confiscat *patrafirul,* ca pe un acuzator corp delict.

Părintele îi aștepta. Își cususe *antimisul,* obligatoriu în celebrarea Liturghiei, pe spatele maieului, iar căptușeala hainei ascunsese câteva bucățele de pâine sfințită. Calvarul putea să înceapă. Părintele Ioan era pregătit.

Nu e ușor să vorbești cu părintele Ioan. La mănăstirea Recea credincioșii așteaptă și 2-3 zile până să le vină rândul la spovedanie. În plus, părintele refuză – fără prea multe explicații – presa. La ce bun să-ți dezgolești în fața tuturor rănile, urmele adânci de cătușe, vizibile și acum la încheietura picioarelor? Atâta vreme cât trăiești, adevărata suferință și răbdarea de mucenic aparțin altora. Oftând în ascuns, părintele pomenește în mai multe rânduri de maica Mihaela, de ceilalți anonimi care s-au săvârșit în temniță ca niște martiri, mărturisindu-L neîncetat pe Hristos. Simplul fapt de a trăi nu e motiv de laudă, câtă vreme nimic nu-ți aparține. Totul e dat de Dumnezeu – și încercările, și puterea de a le trece fără să-ți vinzi sufletul. *Este un miracol că am ieșit viu din închisoare,* zice părintele, *dar cel mai mare miracol în celulă este să-ți păstrezi mintea întreagă, să rabzi până la capăt și să mulțumești lui Dumnezeu chiar și atunci când ești în cea mai neagră suferință.*

În camera morții, unde apa curgea neîncetat pe pereți

Este greu de imaginat cât de inventivă poate fi durerea. Arestat în urma unei înscenări grosolane, acuzat de instigare la terorism și condamnat la muncă silnică pe viață, părintele Ioan a suit pas cu pas, ca un călugăr îndârjit și singuratic, drumul crucii sale: Galați, Jilava, Văcărești, Gherla, Bacău, Aiud. Închis la Galați, într-o celulă fără geam și fără sobă, a trecut printr-o anchetă crâncenă, care i-a declanșat un TBC ganglionar, în timp ce – din cauza frigului și a mizeriei – mâinile îi crăpaseră atât de tare, încât își vedea prin rănile deschise falangele degetelor. La Gherla, după revolta din Ungaria, a trecut prin bătăile bestiale ordonate de comandantul Goiciu, care lovea cu ranga și cearceaful ud, în prezența medicului, gata să intervină când cel pedepsit leșina. Apoi, la Aiud, când dizenteria făcea ravagii printre deținuți, a fost obligat să stea săptămâni la rând într-o celulă mică și suprapopulată, unde, din cauza mirosului pestilențial de la tinetă și a geamurilor bătute cu scânduri, murea zilnic cineva spre uimirea cinică a gardienilor care exclamau aproape râzând, la inspecția de dimineață: *Numai doi au crăpat aici?*

Mai grele decât frigul, foamea și bătăile erau însă umilințele. Nu trupul, ci sufletul voiau securiștii să-l distrugă. Oftând tăcut, părintele se minunează și acum de puterea pe care i-a dat-o Dumnezeu să nu cedeze. Dacă la reeducarea de la Pitești studenții teologi erau obligați în batjocură să oficieze Sfânta Liturghie, ținând în mână o gamelă cu propriile lor excremente, la Bacău părintele era pus să stea ore în șir într-o poziție chinuită, cu mâinile la vârful picioarelor, ca apoi altcineva să-l încalece, zicând într-o grea profanare: *Acum intră Mântuitorul în Ierusalim, călare pe asin.*

Cea mai mare umilință – își amintește părintele – *aveam s-o trăiesc în ziua întâi de Paști, când, după Sfânta Liturghie săvârșită de colegii de suferință, vorbeam despre Învierea Domnului. Un gardian, tătar de naționalitate, poreclit de noi „Cap pătrat", mă asculta după vizetă și, deschizând ușa, m-a dat pe mâna*

ofițerului de serviciu, care a ordonat să-mi taie barba. Degeaba am încercat să mă apăr, vorbind despre dreptul deținuților de alte confesiuni, care puteau purta barbă. Opunându-mă, doi gardieni s-au repezit asupra mea, m-au prins cu forța și ofițerul m-a tuns cu o foarfece. Gestul lui m-a tulburat profund și i-am spus fără teamă: „Dumneata ești creștin ortodox, fiu de țăran din Mintiu Gherlei. Cum ești capabil să faci această batjocură în ziua de Paști?" Am plâns apoi, cu colegii mei de celulă, nu atât pentru suferință, cât din cauza umilinței provocate de un frate român. Ofițerul nu a uitat însă curajul meu de a-l înfrunta. A cerut drept pedeapsă mutarea mea în cea mai groaznică celulă din Gherla, unde apa curgea necontenit pe pereți, dirijată într-un fel anume. Pare de necrezut, dar paiele au putrezit sub mine în câteva zile. În mod normal, nimeni nu putea rezista în frigul și umezeala de acolo. Mai trăiesc acum doar printr-o minune.

Nu pot și nu vreau să uit închisoarea

Calm și liniștit ca o apă adâncă, părintele povestește lucruri cumplite: morții scoși din celulă ca niște baloturi de paie; cele 70 de lovituri cu ranga administrate aviatorului Dumitru Cucu; preotul Mircea din Liteni, care a murit auzind că soția a divorțat de el; deținutul politic de la Jilava lăsat special de către gardieni să sape o galerie pentru a-l prinde apoi în momentul evadării și a-l împușca. Dincolo de cruzimea amănuntelor, glasul părintelui trădează o anumită nostalgie, un regret ușor, ca o adiere venită de departe. *Nu pot și nu vreau să uit închisoarea. Acolo am trăit cele mai înălțătoare momente spirituale din viața mea. Acolo m-am născut a doua oară și Dumnezeu mi-a dat să trăiesc nenumărate minuni, să-i cunosc puterea. După `64 am fost anchetat și închis de încă trei ori. De fiecare dată, am regretat că am ieșit.*

Printre genele înzăpezite de ani, părintele vede cu ochii minții. Sunt scene și întâmplări tulburătoare, pe care timpul nu le va șterge niciodată: noaptea în care a visat-o pe mama sa, de pildă – un vis ca la lumina zilei, în care mama părintelui era înconjurată de flori superbe, în timp ce restul familiei veghea alături cu lumânări în mână. Sapte luni mai târziu, chemat fiind la vorbitor, îl va întreba pe tatăl său, venit singur: *Ce s-a întâmplat cu mama? Ce s-a petrecut pe 5 februarie?* Auzindu-l, bietul om a căzut zdrobit pe gardul de sârmă și abia a mai șoptit: *Mi-am rupt doliul, am băut un pahar de vin să prind curaj, dar văd că știi.* Într-adevăr, pe 5 februarie, în noaptea visului, mama părintelui murise.

Minunile nu sunt nici mari, nici mici. Ele se petrec pur și simplu, răscolitor și inexplicabil. Te uimești și te bucuri deopotrivă. Înseamnă că niciodată nu ești singur. Înseamnă că Dumnezeu îți dă semn de întărire. *Eram la Gherla* – va continua părintele Ioan. *Tocmai sosise un lot de prizonieri români grațiați de sovietici, prizonieri pe care securitatea română îi așteptase la Ungheni și, apoi, după o anchetă sumară, i-a condamnat din nou la ani grei de închisoare. Revoltat sufletește de această mârșăvie și știind că noii noștri colegi nu se împărtășiseră de mulți ani, am hotărât să le trimit Sfintele Taine. Mijlocul de transport era așa-numita „Măgărița", o pungă mai mare în care introduceai obiectul pe care vroiai să îl trimiți. Se lega cu o sfoară și, cu un scripete improvizat, punga era lăsată jos, printre obloane. În același timp, bătând în țeavă în morse, anunțam destinatarii. Pe la jumătatea drumului, reflectorul a surprins Măgărița și s-a dat alarma. Gardienii au venit direct la celula noastră. Chiar dacă, colegii mei au rupt punga în grabă și au vârât-o în colțul unei saltele, gardianul a venit la mine, întrebându-mă despre punga cu pricina pe care era cusută o cruce neagră. Știam ce mă aștepta dar, fără să ezit nici o clipă, am recunoscut tot ce făcusem pentru frații noștri, și așa chinuiți destul printre străini. În clipa aceea s-a întâmplat ceva. Gardianul, vestit pentru brutalitatea sa, n-a mai zis nimic. A pus capul în pământ, mulțumindu-se doar să mă avertizeze: "Pentru că ai fost sincer, n-o să pățești nimic. Altădată să nu se mai întâmple, căci altfel te pândește izolatorul". Că Dumnezeu înmuiase inima gardianului aveam să mă conving câtva timp mai târziu. Tocmai săvârșisem Sfânta Liturghie, la care aveam drept cântăreț pe părintele greco-catolic Nicolae Opriș din Bonțida, când, spre sfârșitul slujbei, același gardian a deschis vizeta și a intrat în celulă, împingându-l cu forța pe colegul de planton. Deși treceam printr-o mare primejdie, nu m-am întrerupt. Am continuat celebrarea Liturghiei ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat. La sfârșit, gardianul m-a chemat la vizetă, și, surprinzător, în loc de urlete și înjurături, mi-a spus cu o voce scăzută: „Pentru că n-ai întrerupt slujba și m-ai considerat și pe mine creștin, nu-ți fac nimic". Din clipa aceea a devenit aliatul nostru. De câte ori se pregătea o percheziție, el căuta să ne atragă atenția spărgând o sticlă de podea și strigând: „De ce dormi, mă, acolo!" Alți gardieni, mai câinoși, își lipeau pâslă pe tălpile cizmelor, pentru a nu fi auziți. Inventivi, colegii mei ingineri au găsit remediul la acest neajuns. Au presărat puțin nisip în dreptul ușii, astfel anunțându-ne orice mișcare. În temniță, cel mai slab se dovedește cel mai puternic. Când n-ai nimic, ai totul. Îl ai pe Dumnezeu.*

Poezii pe talpa bocancului și picturi pe gamelă

Închisoarea te învață multe, împlinind lucruri pe care nici cu gândul nu gândeai că ar fi posibile. În celulele

prigoanei comuniste deținuții scriau pe talpa bocancului, făceau picturi pe gamelă, scriau poezii pe bucăți de cârpă, împleteau din resturi de flanelă paltoane și scurteici călduroase, țineau prelegeri scurte, uimind auditoriul cu știința lor. Dinu Mateescu știa Noul Testament pe de rost, aviatorul Cucu „editase" un întreg dicționar englez pe spatele unei cămăși. La rândul său, părintele Ioan celebra zilnic Sfânta Liturghie… O făcea atât de aprins și de fierbinte, încât, duminica, la ora slujbei, pervazul celulei se umplea de păsărele, așteptând parcă și ele cântecele molcome și tăinuite ale deținuților. Pedepsit mereu, pentru că bocancii lui inegali (unul avea 46, iar altul 42) lăsau impresia că nu stă niciodată în poziție regulamentară, părintele a învățat în temniță răbdarea și virtuțile adânci ale smereniei. *La Jilava am trăit cel mai intens sentiment că sunt preot. Într-o zi am fost dus la fierărie, întrucât trebuia să fiu transferat la Gherla. Mi-am ales un lanț din mulțimea celor aruncate de către un deținut de drept comun. Apoi, l-am închinat și l-am sărutat, gândindu-mă la patimile Sfântului Apostol Pavel. Recunosc că nu am făcut o alegere prea bună a lanțului. În loc să iau unul mai gros și mai lung, am preferat pe cel care mi s-a părut mai scurt și mai ușor. Fierarul m-a prins și mi-a așezat piciorul pe nicovală, iar când a lovit niturile, metalul a mușcat cu sete din carnea vie a picioarelor mele – urme pe care le port și astăzi. Echipat în acest fel și cu cătușe americane la mâini, am pornit înapoi la celulă cu înjurăturile obișnuite: „Mișcă, banditule!" La jumătatea drumului, atent fiind să-mi păstrez echilibrul, m-am pomenit de o dată cu o lovitură cumplită în spate. Atunci am simțit minunea – m-am dezechilibrat, dar nu am căzut. Mai mult chiar, am simțit forța lui Dumnezeu care m-a întărit să-mi păstrez cugetul netulburat de ură și i-am zis gardianului ce mă lovise: „Domnul Dumnezeu și Mântuitorul nostru Iisus Hristos să te ierte pe tine, fiule duhovnicesc, după nume și să-ți șteargă toate păcatele, iar eu, nevrednicul preot duhovnicesc, cu puterea ce-mi este dată, te iert și te dezleg de toate păcatele în numele Tatălui, al Fiului și al Sfântului Duh." În momentul acela, am înțeles că sunt cu adevărat creștin și preot – făcusem dezlegarea din toată inima. Cel care m-a lovit, a amuțit pe loc și s-a dat speriat la o parte. Smerenia și iertarea învinseseră ura și bestialitatea.*

Speranța noastră: Suntem născuți, nu făcuți creștini

Părintele Ioan Iovan are multe să povestească: cum a fost salvat miraculos de mai multe ori de la moarte; cum un țăran simplu din Baia a murit după Sfânta Împărtășanie, zicând ca un adevărat mărturisitor al lui Hristos: *Te rog, părinte, să spui acasă că am murit creștinește, ca un bun român.* A îndurat, fără să cârtească, toate suferințele, dar a avut forța să strige la proces: *Poporul român nu e ateu… Dumnezeu nu ne îndeamnă să-i dăm Cezarului ateu ce e al Cezarului.* Sunt lucruri pe care tinerii sau cei ce se cred a fi în suferință ar trebui să le știe și să cugete asupra lor. Suntem mai puternici decât credem și mai slabi decât ne dorim. Privită de la înălțimea celor 78 de ani ai părintelui, viața apare ca o durere plină de lumină. *Să-l primim pe Hristos ca Mântuitor – îndeamnă fierbinte părintele. Altcumva, îl vom regăsi ca Judecător, atunci când nimic nu se mai poate face. Să luăm mereu aminte la cuvintele Lui: Îndrăzniți, Eu am biruit lumea. Nu vă întunecați la necazurile lumii. Dumnezeu nu ne părăsește niciodată. Să nu ne pierdem speranța și, deopotrivă, să închidem fereastra provocărilor lumești. Tot răul și cumplita disperare vin din necredință. Cum să nu crezi în Hristos, în veșnicie! De aici vin toate bolile și toate căderile lumii actuale.*

Smerit, părintele nu vrea să vorbească despre sine, despre numeroasele sale arestări și anchete. Dacă o face, ridicând ușor valul amintirii, este pentru că se gândește la cei tineri, la cei lipsiți încă de modele și îndemn. E greu de înțeles, dar fără suferință nu e posibilă mântuirea. Când a fost închis, părintele avea 33 de ani. *Mâncam foc și mă gândeam numai la o moarte de mucenic. Doream să mor în genunchi, rugându-mă. A trebuit să trec prin atâtea încercări, ca să-mi dau seama că celula temniței poate fi o chilie călugărească. Ca să fii puternic trebuie să-l ai pe Dumnezeu alături mereu. În închisoare mă gândeam în fiecare zi că Dumnezeu închide cheia celulei, nu gardianul. Oriunde te poți mântui. De aceea zic ca tinerii să-și revizuiască busola conștiinței, păzind ca îndreptarea lor să fie, neabătut, spre divinitate. Indiferența religioasă a lumii de astăzi e cea mai grea boală – an nou ateism. E ca și cum ai face cruce și altar pe comunismul vechi. Să nu rătăcim, ajungând în situația celui care jos nu vrea, iar sus nu poate. Avem o zestre enormă, aceea de a fi născuți și nu făcuți creștini. De aici vine și optimismul meu. Avem o vigoare creștină străbună, care ne va ajuta să vedem, în sfârșit, lumina.*

Așezat în jilțul sărăcăcios de călugăr, părintele nu predică. În realitate, vorbește din viața lui – apăsat, intens, cu litere de sânge și durere. A cunoscut durerea, frigul și foamea, pentru a trăi cu adevărat forța rugăciunii, a Liturghiei și a Sfintei Împărtășanii – nu deasă și nici rară, ci, așa cum ne cere Hristos: **continuă**. Fără Hristos, fără credință, zadarnică ar fi toată răbdarea și zbaterea noastră.

DESPRE SFÂNTUL IUSTIN POPOVICI

cuvânt rostit de ieromonahul Amfilohie Radovici, astăzi mitropolit, la înmormântarea părintelui său duhovnicesc, Sfântul Iustin Popovici în care vorbeşte despre viaţa unei personalităţi excepţionale a veacului nostru şi despre soluţiile pe care le-a dat ispitelor zilelor noastre

Un articol, de curând scris, al unui mare scriitor şi călugăr athonit, începe astfel: *Dumnezeu ne-a trimis un om. Numele lui era Iustin.* Şi acest om trimis de Dumnezeu în acest loc sfânt, neamului sârb, Bisericii ortodoxe, zace acum înaintea noastră. S-a născut în 1894, de Sărbătoarea Bunei Vestiri, într-o vineri, la ora 12 – mi-a spus asta în noaptea de dinaintea morţii. A murit de Buna Vestire, acum două zile, cu puţin mai mult de o oră după ora la care s-a născut. Ca o funie de foc zilele vieţii sale sunt cuprinse în cuvântul Arhanghelului: *Bucură-te ceea ce eşti plină de har, Domnul este cu tine*. Şi încă o dată întru aceleaşi cuvinte ale Arhanghelului: *Bucură-te cela ce eşti plin de har, Domnul este cu tine.*

Acest om sfânt a petrecut 85 de ani pe pământ. Toţi aceşti 85 de ani i-a dat ca pe un dar, până la ultimul; era numai o bucurie, o bucurie veşnic nouă, care a fost primită şi care durează de mii de ani. Era unul dintre numeroşii martorii ai Vestirii celei Bune. A mărturisit prin cuvântul său, prin viaţa sa şi chiar prin naşterea sa; şi mărturiseşte acum şi prin moartea sa.

Părintele Iustin era descendentul unei familii de clerici, ultima roadă a unei rădăcini care ne-a dăruit preoţi de-a lungul generaţiilor. Roade sfinte dintr-o rădăcină sfântă. Binecuvântate sunt generaţiile şi rădăcinile care poartă un rod ca părintele Iustin! S-a născut la Vranje, la întâlnirea mai multor influenţe spirituale. Din copilărie s-a îmbibat de frica şi de dragostea de Dumnezeu datorită mamei sale Anastasia şi tatălui său Spiridon. Că este aşa o spune şi vârsta tânără la care a fost acceptat în cinul monahal, în timpul celor mai grele zile ale istoriei neamului sârb. Când regele trecea cu armata sa prin Albania, urcând muntele Golgotei, când întreaga suflare a neamului sârb urca muntele Golgotei, tânărul Blagoje - acesta îi era numele - şi-a depus voturile monahale pe undeva pe lângă Skadar (Scutari). De aici, Mitropolitul Dimitrie al Serbiei l-a trimis cu un grup de alţi tineri la studiu în Rusia. Înteleptul şi înainte văzătorul Dimitrie se gândea la viitorul neamului şi al Bisericii. Tânărul monah Iustin a fost mult influenţat de evlavia poporului rus. Deşi a petrecut puţin timp în Rusia, această scurtă călătorie l-a marcat pentru toată viaţa. Nori negri se adunau deasupra poporului rus. A fost nevoit să părăsească Rusia mergând în Anglia unde şi-a continuat studiile pe care şi le-a terminat la Atena cu o lucrare de doctorat despre Sfinţii Părinţi, scriind unul din cele mai bune studii asupra Sfântului Macarie Egipteanul.

Ca profesor la seminarul din Karlovac, părintele Iustin, prin persoana sa, a lăsat o puternică impresie. Şi nu numai la seminarul de la Karlovac, ci oriunde s-ar fi aflat, persoana sa mişca lucrurile; dreptatea firii sale, natura sa arzătoare se ridicau deasupra mlaştinii întâmplărilor de zi cu zi. Aşa s-a întâmplat la Karlovac, tot aşa s-a întâmplat şi când a fost mutat la Prizren, după aceea la seminarul din Bitolj, când a fost trimis în Carpatho-Rusia; acelaşi om a rămas şi când a ajuns profesor la Şcoala Teologică de la Belgrad sau când (în 1945) a fost nevoit să rătăcească prin mănăstirile sârbeşti. Toate aceste evenimente furtunoase din viaţa sa au fost folosite de Dumnezeu pentru împlinirea vrerilor Lui. Într-un sfârşit, Părintele Iustin şi-a găsit liniştea în sfânta familie a mânăstirii Celije de unde nu vroia să mai plece vreodată.

Părintele Iustin a fost şi rămâne o personalitate excepţională. Unicitatea sa este evidentă în opera sa şi în întreaga sa viaţă. A fost poet. Nu trebuie decât să citeşti eseul *Căprioara în raiul pierdut* ca să-ţi dai seama că este una din cele mai bune lucrări din literatura sârbă. Maniera şi stilul în care Părintele Iustin şi-a scris lucrările sale de teologie dogmatică, închinate Sfântului Ioan Gură de Aur, Sfântului Sava şi Sfântului Petru de la Cetinje, limba traducerilor sale – toate acestea adeveresc şi demonstrează că lucrarea sa a continuat minunata, de Dumnezeu inspirata, poezie a Bisericii ortodoxe începută de

Cosma din Maiuma, Sfântul Ioan Damaschinul şi continuată de un alt mare fiu al neamului său – Sfântul Episcop Nicolae Velimirovici.

Părintele Iustin a fost un filosof în adevăratul sens al cuvântului. Poate de aceea el şi-a ales numele sfântului Iustin Filosoful, străduindu-se întreaga sa viaţă să-l urmeze în filosofie şi în mărturisire. A fost unul din fondatorii Societăţii Filosofice Sârbe (1938), împreună cu Misa Djuric, Brana Petronjievic, Slankamenac şi alţi gânditori contemporani. Totuşi filosofia sa nu era filosofie în înţelesul omenesc al cuvântului. Asta este ceea ce face unicitatea personalităţii extraordinare a părintelui Iustin. Nimeni în istoria acestui popor n-a simţit, n-a cântat şi n-a descris atât de adânc dumnezeiescul Cuvânt al Domnului şi Dumnezeului nostru, Dumnezeului-om Hristos, care s-a întrupat din Prea Sfânta Maică şi din Duhul Sfânt pentru mântuirea omenirii. În toate lucrările sale, în toate rugăciunile sale, în toată suflarea sa, într-un cuvânt - în întreaga sa viaţă a stăruit să cânte, să exprime, să descrie în cuvinte necuprinsa imagine a lui Hristos, să-şi exprime vulcanica dragoste către Domnul Hristos. Fiecare gând al său începea şi se sfârşea cu Domnul Hristos şi cu veşnicul Cuvânt al Domnului. Fiecare stea a cerului era o dovadă minunată şi o minunată exprimare a veşnicului Cuvânt al Domnului, care a devenit Cuvântul îmbrăcând un trup omenesc. Orice pârâu, orice şoaptă a frunzei erau mărturii şi simboluri ale prezenţei Cuvântului Domnului în lume. Dintr-o astfel de trăire şi din inspiraţia dumnezeiască s-a născut profundul său concept de înţelepciune a creaţiei, concept sprijinit pe învăţăturile sfinţilor părinţi apologeţi. Tot ceea ce există este de asemenea o reflectare, o icoană minunată a Cuvântului lui Dumnezeu. Întreaga creaţie n-a răsărit din ilogic şi nu duce la ilogic, nu se bazează pe negândire şi pe ilogic. Răsare din eterna raţiune, se sprijină şi merge spre eterna raţiune: veşnicul Cuvânt al Lui Dumnezeu, la plinirea vremii, a primit un trup omenesc din Prea Sfânta Sa Maică Maria.

S-ar putea spune că Părintele Iustin se repetă când vorbeşte despre Hristos în scrierile sale. Aceste repetări ale sale sunt cuvintele unui copil către iubita sa mamă. Sunt repetările dragostei: cu cât iubim mai mult pe cineva, cu atât repetăm mai des cuvintele dragostei noastre şi nu ne vom plictisi vreodată să repetăm, în orice moment, continuu, aceleaşi cuvinte. De aceea Părintele Iustin nu ostenea repetând numele Domnului Dumnezeu – mântuirea noastră, nu ostenea să reverse în faţa Sa tristeţea şi bucuria sa, să-şi ofere dragostea ca o jertfă binemirositoare, şi prin ea întreaga sa fiinţă.

De ce accentua Părintele Iustin atât de des personalitatea Dumnezeului-om Hristos? Pentru că mai mult decât orice alt contemporan, cu excepţia "învăţătorului" său Episcopul Nicolae, el a simţit că întreaga cultură europeană se îndreaptă către o cumplită fundătură; întreaga cultură occidentală se întorcea la anticul politeism, la idolatrie, uitând, expulzând din inima omului, din istoria şi cultura omenirii, din viaţa societăţii umane pe singurul Dumnezeu adevărat şi om adevărat, singurul Stăpân şi Mântuitor, singurul veşnic – Cuvântul lui Dumnezeu. El a simţit şi a mărturisit printre noi, ca nimeni altul, că Cuvântul lui Dumnezeu, prin actul Său de creaţie, prin întruparea Sa, a unit în Sine divinul şi umanul; că El este adevăratul Dumnezeu şi adevăratul om; că El uneşte în sine toate lumile; că El este Începutul şi tot El este Sfârşitul; că toate duc la El şi că totul creşte atâta timp cât creşte către El, către Hristos, până când toate îşi ating plinătatea în Hristos Dumnezeul-Om. Simţind acest înspăimântător pericol ce umbreşte toată civilizaţia europeană din cauza luptei pe care o duce împotriva duhului creştin, Părintele Iustin a subliniat întotdeauna importanţa imaginii lui Hristos pentru istoria omenirii, pentru trecut, pentru prezent, pentru viitor.

Din acest loc de unde ne aflăm, Părintele Iustin, ca un profet Ieremia al zilelor noastre, timp de treizeci de ani a trimis mesaje către poporul său şi nu numai către poporul său. Probabil că ce a spus el şi ceea ce a propovăduit aici nu a fost suficient de clar pentru monahiile cărora le era duhovnic aici, în Celije. Nu are importanţă. Vorbindu-le lor, părintele Iustin vorbea întregului neam, vorbea întregii Europe şi întregii lumi. Cuvântul său nu a fost niciodată gol şi ideea nu i-a fost vreodată seacă. Acesta este de asemenea unul din marile daruri cu care a înzestrat Şcoala de Teologie, în numele căreia vorbesc în acest moment. Părintele Iustin nu era un om rece nici în cuvânt, nici în gând sau în trăire. Totul la el era ardere. De aceea el numea dogmatica *filosofia ortodoxă a adevărului*. Adevărul era pentru el viaţa; de aceea când a făcut o revistă (a fost una dintre cele mai bune ce existau la noi înainte de război) a numit-o *Viaţa Creştină*.

Părintele Iustin îşi spunea de aici cuvântul arzător, inspirat de Dumnezeu, naţiunii căreia îi aparţinea şi lumii în care trăia. Şi vă întreb pe voi, care v-aţi adunat să vă luaţi rămas bun de la acest om sfânt, voi care mă ascultaţi: i-am ascultat noi cuvântul, ne vom supune mesajului său? N-am rămas cumva surzi la mesajul său? Nu cumva ni se va întâmpla şi nouă ca celor care au ucis profeţii după care le-au ridicat monumente? Se va repeta şi cu el ceea ce s-a întâmplat cu ucenicii Domnului, cu martirii, ceea ce s-a întâmplat cu Sfântul Ioan Gură de Aur, pe care Părintele Iustin nu întâmplător l-a iubit?

I-am auzit cuvântul? Îi vom urma exemplul? Dacă nu vrem să auzim şi să înţelegem, el ne va ierta cu marea dragoste ce-l împodobea; dar istoria şi viitorul nu ne vor ierta. Dacă nu ne destupăm urechile şi nu ne deschidem inimile către mesajul acestui om sfânt, al acestui sfânt mesager al eternului adevăr Hristos Dumnezeul-om, nu numai că nu-l vom merita pe Părintele Iustin, dar nu-i vom merita nici pe înfăptuitorii de istorie ai neamului nostru.

Iubite Părinte Iustin, te trimitem astăzi la odihna cea veşnică. Aici pe pământ ai fost acea *Căprioară în raiul pierdut*, căprioară care ai spus că este simbolul căinţei universului. Ne luăm rămas bun şi rămânem mai săraci pierzând un sfânt. Pleci, dar îmbogăţeşti Serbia în ceruri, mergi unde se află Dumnezeul tău, Căruia I-ai slujit credincios, unde sunt apostolii şi toţi sfinţii. În părerea noastră de rău pentru tine şi pentru noi, te rugăm: salută-l pe Simeon cel Bătrân Izvorâtorul de Mir şi roagă-l să ne ierte că n-am păzit hotarele sfinte ale pământului sârbesc, hotarele şi temelia lui spirituală. Salută-l pe Sfântul Sava, fiul său, întemeietorul neamului nostru, şi spune-i că nu ne luminăm cu lumina sa şi că n-am păstrat veşmântul bisericii noastre să nu fie amanetat. Soldaţii romani au aruncat zaruri ca să nu sfâşie veşmintele Domnului, pe când noi suntem mai răi decât soldaţii Romei. Închină-i-te marelui mucenic din Kosovo, Lazăr, şi spune-i că flacăra credinţei se stinge în Kosovo. Închină-te Sfântului Vasilie, făcătorul de minuni de la Ostrog, pe care l-ai vizitat şi în faţa căruia ai plâns pentru neamul tău. Închină-te Sfântului Petru, mucenicul de la Cetinje. Spune-le ceea ce ştiu deja: că poporul lor, pentru care ei au murit, stinge flacăra credinţei în Muntenegru. Spune-le, părinte, că bisericile pe care ei le-au construit şi pentru care ei şi-au dat vieţile sunt transformate în grajduri; spune-le că bisericile sunt profanate! Încă spune-le că sunt morminte ale celor căzuţi pentru sfânta cruce şi pentru libertate care sunt profanate şi pentru care nu are cine să aprindă o lumânare. Spune Sfintei Serbii din ceruri lucrul cel mai cumplit, împotriva căruia ai luptat şi ai suferit din greu, udând acest sfânt pământ cu sfintele tale lacrimi, spune-le că sfânta credinţă păleşte în sufletele copiilor sârbi. Dumnezeu este ucis în şcolile noastre! Sfântul Sava întemeietorul lor este izgonit din şcolile noastre! Salută-i pe toţi, părinte, şi împreună cu ei roagă-l pe Dumnezeu să ne ierte, căci ştim ce facem! Ai luptat lupta cea bună. Dacă există vreun om care să fi trăit pe acest pământ şi despre care să se poată spune cuvintele Apostolului, tu eşti acela: ***Am luptat lupta cea bună şi am sfârşit încercarea***.
De aceea, ajută-ne cu sfintele tale rugăciuni şi cu mijlocirea ta în faţa tronului Domnului, ca să ne pocăim, să înţelegem şi să împlinim testamentul şi mesajul tău, să-ţi urmăm viaţa, să devenim mesagerii şi vestitorii învăţăturii tale, să călcăm din nou pe căile Sfântului Sava şi ale Sfântului Simeon Nemanja, ale Sfântului mucenic Lazăr din Kosovo, ale Sfântului Petru din Cetinje şi ale făcătorului de minuni Vasilie de la Ostrog şi pe urmele tuturor sfinţilor. Roagă-te lui Dumnezeu pentru noi. Roagă-te lui Dumnezeu pentru întreaga lume şi pentru acest neam: să-şi găsească drumul, aşa cum tu l-ai găsit; să-şi găsească sufletul aşa cum tu ţi l-ai găsit; să-şi descopere inima inimii, Dumnezeul-om Hristos, aşa cum tu L-ai descoperit. Ca atunci, împreună cu tine, să preamărim pe Tatăl, pe Fiul şi pe Sfântul Duh, acum şi-n vecii vecilor. Amin!

DESPRE SFINȚI MUCENICI GEORGIENI CONTEMPORANI

în care monahul Alexie Kşutaşvili-Lenski cinsteşte şi face cunoscută jertfa poporului georgian, a ierarhilor săi, adusă în lupta contra comunismului

Secolul XX va rămâne în istoria omenirii ca unul marcat prin apariția unei noi ideologii şi a unui nou sistem politic, care s-a caracterizat prin totalitarism şi dictatură. Comunismul, în numele unei idei utopice, va persecuta spre a distruge tot ceea ce înseamnă cultură şi tradiție strămoşească, cu scopul de a crea un om depersonalizat, gol intelectual şi spiritual, dar în schimb uşor de manipulat. Cea mai mare problemă de rezolvat pentru noii *eliberatori* şi *aducători de fericire* a fost distrugerea Bisericii, văzută drept factorul principal de conştientizare națională şi spirituală a oricărui popor. De aceea se dărâmau biserici, se desființau mănăstiri, clericilor li se interzicea să slujească. Dar pretutindeni în noul şi artificialul spațiu ideologic, oamenii nu s-au lăsat înşelați şi s-au revoltat pentru apărarea țării şi credinței. Au început persecuțiile. Un istoric modern spunea că, din timpurile împăratului Diocleţian, Biserica Ortodoxă n-a mai cunoscut prigoană atât de crudă şi de sângeroasă ca în timpul regimului comunist.

Biserica Ortodoxă Georgiană a împărtăşit aceeaşi soartă cu alte Biserici surori din răsăritul Europei şi a dat mii de martiri care s-au jertfit în lupta contra duşmanului numit ateism. Mai jos vom prezenta doar câteva personalități din perioada aceea de persecuții religioase, şi astfel vom încerca să arătăm suferința şi lupta Bisericii pentru existența ei şi a poporului georgian.

Patriarhul Catolicos Ambrozie I (Helaia) s-a născut în anul 1861, a făcut Seminarul Teologic din Tbilisi, a fost hirotonit preot în anul 1885 şi a slujit într-o parohie din Georgia. În anul 1887 pleacă pentru studii în Rusia, unde devine student la Academia Teologică din Kazan. Încă fiind student în anul trei se călugăreşte, luându-şi numele de Ambrozie (numele de mirean fiind Visarion). În octombrie 1917, după restabilirea autocefaliei Bisericii Georgiei, este hirotonit episcop al Cicondidului (Georgia). În anul 1921 devine Patriarh Catolicos a toată Georgia, în perioada cea mai grea din istoria Bisericii Ortodoxe Georgiene, când, pe 25 februarie acelaşi an, țara este ocupată de armata Rusiei socialiste şi în Georgia se instaurează regimul comunist. Prea Fericitul Ambrozie a fost unul dintre primii care au ridicat vocea contra regimului bolşevic ateist.

În anul 1922, între 10 aprilie şi 19 mai, în Genova (Italia), a fost organizată o Conferință Mondială la care au fost prezenți delegați din 29 de țări. Conferința avea ca scop, printre altele, să cerceteze situația economică şi politică din Republica Socialistă Rusă, având-o în vedere ca un potențial partener de afaceri. Şi tocmai în acest moment important pentru Rusia comunistă, la dezbateri a răsunat cuvântul Patriarhului Catolicos a toată Georgia, Ambrozie I, prin memorandum-ul său trimis la această conferință, în care descrie în amănunt toată situația politică, socială şi religioasă creată în Georgia de regimul comunist rus. Mai jos prezint partea finală a acestui memorandum:

Cu tot curajul şi fără exagerare spun că toate aceste evenimente şi experimente fără nici o rațiune pe care le fac sovieticii asupra poporului meu, vor duce inevitabil la nimicirea sa fizică, la imoralitate şi sălbăticie duhovnicească! I se fură pământul strămoşesc care este udat de sângele şi plin de oasele strămoşilor noştri, pământ care în prezent se dă altora, veniți din alte țări.[. . .] Poporului i se umileşte şi i se persecută limba maternă, i se înjoseşte cultura națională; în fine, îi pângăresc Sfânta Sfintelor – credința, şi, sub steagul libertății conştiinței, poporului nu i se dă voie să-şi îndeplinească toate nevoile religioase; clericii sunt foarte persecutați; Bisericii, cea care întotdeauna a fost factorul hotărâtor în întărirea şi înălțarea conştiinței naționale, i se iau azi toate drepturile, încât n-are nici măcar voie, cu osteneala sa proprie, să-şi agonisească hrana şi cele necesare traiului zilnic al slujitorilor ei.

Într-un cuvânt, poporul suferă, dar n-are voie să spună nimic. De aceea, fiind în această stare, socotesc ca o îndatorire arhierească a mea proprie să spun în fața lumii: eu, ca reprezentant al Bisericii, nu intru în discuțiile de apreciere şi de reglementare a anumitor sisteme politice. Dar nu pot să nu doresc

poporului meu să aibă o anumită formă de conducere a statului care ar fi mai favorabilă pentru dezvoltarea şi renaşterea lui culturală. De aceea revendic:

Neîntârziat să fie retrasă armata ocupantă rusă afară din graniţele Georgiei, şi să fie garantată siguranţa teritoriului naţional.

Să i se dea posibilitatea poporului georgian să-şi decidă singur viaţa proprie, să promoveze forme ale vieţii politice care sunt cele mai potrivite şi care să fie responsabile pentru evoluţia spirituală, păstrarea tradiţiei şi culturii naţionale.

În anul 1924, pe 10 martie, a început procesul împotriva Patriarhului Ambrozie şi a celorlalţi membri ai Sfântului Sinod. Ei au fost acuzaţi de: trimiterea memorandumului la Conferinţa de la Genova; ascunderea tezaurului bisericesc şi neparticiparea la acţiunea de confiscare a unei biserici (Paraclisul Academiei Militare) de către statul comunist.

Prezint câteva mesaje rostite de Prea Fericitul Ambrozie în faţa judecătorilor săi în timpul procesului, care arată, la fel, dramatismul situaţiei în care se afla pe atunci Biserica şi ţara:

Pe noi, întreg Sfântul Sinod, ne-au găsit vinovaţi că n-am realizat porunca Guvernului şi n-am participat la confiscarea Paraclisului Academiei Militare şi că n-am vrut să dăm cu mâinile noastre această biserică spre folosirea ei în scopuri laice. Sfântul Sinod a socotit acest lucru inacceptabil şi aceasta i s-a socotit ca trădare, instigare la răscoală etc.

Religia nu este creată de nici un stat. Ea are o temelie independentă a existenţei sale. De aceea, Biserica şi statul sunt două instituţii cu funcţii diferite. În misiunile sale, amândouă merg independent. În Evanghelie este scris: ***Daţi Cezarului ce este al Cezarului, şi lui Dumnezeu cele ale lui Dumnezeu****. Statul nu intră în viaţa interioară a Bisericii, mai ales când ele sunt despărţite. Şi dacă Bisericii i s-au luat drepturile de persoană juridică, totuşi rămâne o singură sferă de activitate liberă, un singur colţ neatins – Sfânta Sfintelor – unde statul nu are voie să intre. Aceasta este viaţa sa lăuntrică religioasă, pusă sub canoane şi reguli date de la Dumnezeu. Dacă cineva dintre slujitorii Bisericii o să le încalce pe acestea, va fi trădător al credinţei. De aceea, în situaţia aceasta, după cum ne spune legea creştină, noi suntem datori să ascultăm de Dumnezeu mai mult decât de oameni (****Fapte*** *5,29). Aceste norme ale vieţii bisericeşti, aceste relaţii dintre Biserică şi stat sunt stabilite prin lege în orice altă ţară creştină, şi nu ne-am gândit că Guvernul nostru n-o să le aibă în vedere.*

Tocmai din acest punct de vedere noi am şi zis că această poruncă a fost inacceptabilă pentru noi. Pentru că, împlinind-o, noi am fi devenit trădători ai credinţei şi ai poruncilor dumnezeieşti. De când s-a instalat Guvernul comunist, în Georgia s-au desfiinţat 1200 (!) de biserici. Unele dintre ele au fost distruse complet, dar despre nici una dintre ele n-a fost anunţată conducerea Bisericii de către Guvern. Atunci, de ce confiscarea Paraclisului Academiei Militare ar fi fost imposibilă fără prezenţa delegaţilor Sfântului Sinod?

Credinţa este o necesitate spirituală pentru popor. Rezultatul prigoanelor este că această foame duhovnicească se va face tot mai puternică. Ea se va adânci o dată cu intensificarea efortului de ştergere a sentimentului religios din conştiinţa naţională. Aşa a fost peste tot, aşa va fi şi la noi. Georgia nu va face excepţie. Atunci oamenii vor avea nevoie de biserici, icoane, veşminte. Cine le va reda atunci bisericile distruse, cine le va înapoia veşmintele, icoanele şi celelalte lucruri necesare pentru viaţa Bisericii?

În sfârşit, spun că eu am îndeplinit datoria mea, iar cum o să privească tribunalul suprem la activitatea mea de apărare a intereselor naţionale, aceasta ne va arăta verdictul ce-l va pronunţa. Verdictul va demonstra dacă într-adevăr Guvernul sovietic asigură dreptul naţiunilor la autodeterminare, sau aceasta este doar un ideal a cărui materializare se va face doar într-un viitor necunoscut. Oricum, aşa cum strămoşilor noştri li se părea dulce primirea suferinţelor pentru patrie şi credinţă, la fel de dulce îmi va fi şi mie această pedeapsă pe care mi-o va da tribunalul suprem pentru că n-am tăcut în ceea ce priveşte apărarea Bisericii naţionale şi libertăţii poporului georgian. Aceasta va fi încununarea crucii pe care o port de o viaţă, anume de 37 de ani de când slujesc lui Hristos.

Vocea înălțată de către mine pentru apărarea intereselor naționale și sentința dată mie de către tribunalul suprem, vor găsi loc în inima fiecărui georgian care încă n-a pierdut credința și dragostea de patrie. De aceea mă consider fericit. Și, ca un credincios, voi spune – să fie voia lui Dumnezeu! – și mă adresez vouă cu cuvintele lui Hristos: ***Fiice ale Ierusalimului, nu mă plângeți pe Mine, ci pe voi plângeți-vă și pe copiii voștri (Luca** 23,28).*

În anul 1924, pe 19 martie, la ora 20, tribunalul suprem a dat următoarea sentință: *Patriarhul Catolicos Ambrozie, același cu Visarion Helaia, este condamnat la închisoare – 7 ani, 9 luni și 28 de zile, regim aspru și confiscarea averii.* Alți membri ai Sfântului Sinod au fost de asemenea condamnați cu diferite pedepse.

În același an, în diferite zone ale țării, a început revolta populației contra regimului comunist-dictatorial. Astfel, sub presiunea poporului, Guvernul a fost nevoit să cedeze, iar în luna aprilie a dat o amnistie prin care, după 2 ani de închisoare, erau eliberați toți membri Sfântului Sinod. Dar deja bătrânul și mult chinuitul Prea Fericit Ambrozie n-a mai trăit mult, trecând la cele veșnice în anul 1927.

În anul 1994, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Georgiene a hotărât canonizarea Patriarhului Catolicos a toată Georgia, Ambrozie I, ca Sfânt Mărturisitor; tot atunci a fost stabilită și ziua de prăznuire a sa pe 16 martie.

Printre alți membri ai Sfântului Sinod judecați împreună cu Prea Fericitul Ambrozie a fost și Mitropolitul Kutaisului, Nazarie. Î.P.S. Nazarie s-a născut în anul 1872, în familia unui preot. Urmează studii la Seminarul Teologic din Tbilisi. În anul 1893, este hirotonit preot. După moartea soției și a celor două fiice, în 1904 se călugărește, luându-și numele de Nazarie (numele de mirean fusese Iosif). Iar în anul 1918, pe 17 noiembrie, a fost hirotonit episcop și instalat ca Mitropolit al Kutaisului.

La procesul sus-amintit, împotriva membrilor Sfântului Sinod, Î.P.S. Nazarie s-a arătat ca unul dintre cei mai riguroși apărători ai Bisericii și patriei. La întrebarea judecătorului – *de cine a fost ascuns tezaurul bisericesc* – Mitropolitul Nazarie a răspuns fără frică – *de tâlharii cei răi* – referindu-se la conducerea țării de atunci. Sentința Tribunalului Suprem pentru Î.P.S. Nazarie a fost cea mai dură, anume condamnarea la moarte.

După amnistia sus-amintită, Î.P.S. Nazarie a fost eliberat în luna aprilie 1924, împreună cu alți membri ai Sfântului Sinod. Dar pe 27 august același an, fiind într-o misiune pentru sfințirea unei biserici, într-o comună nu departe de orașul Kutaisi, la miezul nopții, Mitropolitul Nazarie împreună cu alți 4 clerici au fost atacați și arestați de către miliția comunistă. Au fost molestați, apoi întemnițați și batjocoriți de către paznicii închisorii. După aceea, fără nici o judecată, Mitropolitul Nazarie împreună cu cei 4 clerici: Preot Simon (Mcedlidze), Preot Gherman (Geageanidze), Preot Ierotei (Nicoladze) și Diacon Visarion (Cuhianidze), au fost duși într-o pădure de lângă orașul Kutaisi și asasinați prin împușcare.

În anul 1994, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Georgiene a hotărât canonizarea Î.P.S. Nazarie, ca și a tuturor celor ce au suferit prigoană din partea regimului totalitar ateu comunist, numindu-i pe toți aceștia *Sfinții noi mucenici*, iar prăznuirea lor făcându-se în 14 zile ale lunii august.

În încheiere, ar fi spre folos să amintim ultimele cuvinte ale Prea Fericitului Ambrozie, rostite în fața judecătorilor săi: *Sufletul meu este al lui Dumnezeu, inima a Patriei, iar trupul meu vi-l dau vouă.*

Fie ca prin rugăciunile lor, Domnul Dumnezeu să Se milostivească și de sufletele noastre. Amin!

DESPRE BISERICA ÎNTEMNIȚATĂ

în care Paul Caravia arată prigoana prin care a trecut Biserica Ortodoxă la instalarea comunismului în România

Comunismul a dovedit şi dovedeşte încă un fapt greu de contestat şi anume: din principiu, în prelungirea *fundamentalismului* revoluţionar ateist, a dus aceeaşi politică negativă faţă de religie în două planuri diferite. Un plan - cel al *credinţei* - în care acţionează ca *atei*, urmărind să distrugă prezenţa lui Dumnezeu în sufletul şi în mentalul oamenilor, să distrugă imaginea lui *homo religiosus*. În acest sens, comuniştii au mers pe drumul *deicidului*, prin *demolarea* ideologică a credinţei, dar şi prin eliminarea sau izolarea fizică a credincioşilor şi a păstorilor acestora, din societate, din comunităţile naţionale ale lumii întregi. Un al doilea plan - cel al *instituţiei bisericeşti* - respectiv al legalităţii confesiunilor, al raporturilor cu Statul, al averilor, al recunoaşterii lor indiferent de gradul autonomiei sau al subordonărilor extreme acceptate prin tratate, concordate sau alte modalităţi care nu contravin ordinii constituţionale (culte care nu sunt acceptate prin lege).

România veacului XX a cunoscut un singur regim totalitar. A fost cel de *sorginte comunistă* şi de *inspiraţie sovietică,* după 23 august 1944 şi până în decembrie 1989. Regimul totalitar comunist a dobândit treptat caracterul *terorist de stat,* datorită *participării* impuse, prin variate metode ce veneau în contradicţie cu drepturile omului şi angajau toate instituţiile Statului în actele de control şi represiune contra *propriilor cetăţeni* (o adevărată interpretare a drepturilor omului dovedeşte milenara origine religioasă, chiar creştină a acestora).

Prin extensii internaţionaliste, aceste metode impietau asupra libertăţilor religioase din ţările anexate sau cuprinse în sfera lor de influenţă. La adăpostul aşa-zisei *teorii revoluţionare radicale,* instaurată, cel mai adesea, prin lovituri de stat, întreaga populaţie a fost obligată (neavând alternative de organizare liber consimţite) să devină obedientă, prin şantaj şi teroare, scopurilor urmărite de *puterea instaurată,* de *ideologia sa universală,* de *partidele unice* - instrumente ce aplicau, în practica socială, opera de distrugere a *duşmanilor de clasă.* Ele vizau *reeducarea* întregii societăţi; au exercitat teroarea, cu precădere împotriva religiei şi reprezentanţilor Bisericilor tradiţionale, socotite *conservatoare* şi *reacţionare.* Mărturii tragice aflăm în istoria revoluţiilor comuniste (indiferent cum se vor fi intitulat) de la Revoluţia Franceză, a celor inspirate de ea - 1848, Comuna din Paris, modalităţile de luptă anticreştină din America Latină contra *Bisericii coloniale* şi promovarea *Teologiei Eliberării*, strategia fărâmiţării unităţii creştine în nenumăratele secte din lumea celor două Americi - până la formele instituite ale revoluţionarismului comunist totalitar, începând din 1917 în Rusia şi urmate de vastele experienţe complementare din Asia şi, mai ales, din ţările Est-Europene, din 1944 până în 1984-1990. Spiritul comunist ce a inspirat ideologia *revoluţiei mondiale* a influenţat în cea mai mare măsură controlul mondial al luptei antireligioase şi mai ales anticreştine, fie prin politica dusă de Komintern (Kominform), de *mişcarea pentru pace*, de alte forme ale *solidarităţii mondiale* ateiste. Nu de puţine ori politica antireligioasă s-a cuplat cu interesele statelor, cu mişcările naţionale şi cu manipularea comunităţilor de către cele esoterice .

Asemenea stări de lucruri au generat rezistenţa instituţiilor religioase de pretutindeni, chiar când au trebuit să accepte compromisuri cu puterea statelor totalitare comuniste. Sub această incidenţă s-au aflat cultele: ortodox, catolic, budist şi mai puţin cel musulman, mozaic ori protestant. Un suport de mare însemnătate a fost menţinerea religiozităţii ca formă a culturii cotidiene, de la trăirile personale intime, la manifestările ascunse (botezuri, cununii, înmormântări cu ritualuri religioase) sau chiar publice (în Tibetul comunizat), la extrema represiunii comuniste, prin marea supravieţuire a credinţei în Albania, unde au fost distruse toate structurile vieţii religioase, ori în U.R.S.S., devenit pentru 70-80 de ani bastionul luptei marxist-leniniste antireligioase în sferele sale de influenţă: state, popoare, intelectuali, universităţi, sindicate, organizaţii zise ecumenice, etc.

Francois Furet ţine să sublinieze afirmaţia făcută de H. Arendt: *Lagărele de concentrare dezvăluie*

esența totalitarisrnului completând-o în sensul că inumanitatea fundamentală a acestor regimuri *ideologice* trebuie opusă *transcendenței Divine*, cum analizează, pertinent, Gurian. Acesta susține că *stânga intelectuală europeană, luată în întregul ei (..) este antifascistă, nu antitotalitară.* Motiv pentru care îl apreciază pe George Orwell, autorul cunoscutului roman *1984*, scris încă din 1949 şi, nu mai puțin, pe Raymond Aron, ce fac excepție de la conformismul intelectualității, prin capacitatea lor analitică.

Nu trebuie neglijat, însă, rolul atribuit de H. Arendt *terorii în totalitarism, terorii totale ca lege a mişcării Istoriei* în bolşevism, sau a *Naturii* la nazişti, înlocuind *legile pozitive;* teroarea totală devine *esență a guvernării* şi principiu al mişcării. Adevărata esență a tuturor *ideologiilor* a fost dezvăluită prin rolul pe care-l joacă în aparatul dominației totalitare, devenind independentă la restul experiențelor umane. Regimul totalitar a distrus toate tradițiile sociale, juridice şi politice ale țării, la care le adăugăm pe cele spirituale.

În orice țară în care se aplică regimul comunist, el exprimă totalitarismul terorist de stat şi că distrugerea religiei este unul dintre obiectivele importante care a fost urmărit cu o tenacitate şi cu o continuitate rar întâlnite în istoria lumii, chiar dacă ar fi trebuit să aştepte încă un secol pentru atingerea unor atât de profunde rădăcini ale religiei în ansamblu şi cu precădere ale creştinismului.

După experiențele ateiste ale secolului XX, înregistrăm astăzi următoarele valori privind răspândirea creştinismului în lume:
1) Catolici - 872 104 000, din care: romano-catolici - 862 422 000 şi uniați (răsăriteni)-9 682 000
2) Protestanți - 339 990 000, din care: biserica unită (reformați şi lutherani) - 65 400 000, lutherani - 44 900 000, reformați/prezbiterieni - 43 500 000, metodişti - 31 650 000, penticostali - 59 000 000, holiness - 6 *125* 000, adventişti - 6 200 000, congregaționişti - 2 900 000, anabaptişti (menohiți) - 1 250 000, moravi - 750 000, quakeri - 500 000 şi diverşi (alte secte neoprotestante) - 27 475 000
3) Ortodocşi - 139 380 000, din care: ruşi - 92 542 000, români - 18 000 000, greci - 13 430 000, sârbi - 8 100 000 şi diverşi - 7 326 000
4) Monofiziti - 30 267 000, din care: etiopieni - 17 333 000, copți - 7 919 000, armeni - 3 350 000, sirieni - 1 665 000
5) Anglicani - 52 500 000
6) Biserica nestoriană: - apropiati de protestanți - 30 500 000 şi apropiați de catolicism - 14 600 000

După terminarea celui de-al doilea război rnondial, țări precum Lituania, Letonia, Estonia, Polonia, România, Bulgaria, Cehoslovacia, Ungaria, Iugoslavia şi o bună parte din teritoriul Germaniei (până la Berlin) au rămas sub influența şi controlul direct al fostei U.R.S.S. Politica antireligioasă a ocupanților s-a manifestat imediat după august 1944 şi, mai cu seamă, după 1945, în condiții diferite după structura dominantă a confesiunilor religioase.

În Rusia, după 1917, partidul bolşevic n-a întârziat să pornească represiunea religioasă asupra Bisericii Ortodoxe (prescurtat B.O.) şi mai apoi asupra celorlalte confesiuni ce activau pe teritoriul U.R.S.S. Schițăm câteva aspecte ale represiunii bolşevice contra religiei şi a bisericilor.
- După revoluția comunistă din februarie 1917, are loc Sinodul pan-rusesc ce restabileşte independența patriarhului față de stat (autocefalia).
- Revoluția din octombrie 1917 declanşează dezagregarea unității B.O., laicizarea şi violentarea milioanelor de credincioşi, exilarea personalităților ecleziastice şi subordonarea Bisericii.
- Acțiunea de laicizare a intelectualității ruse şi a muncitorimii avea antecedente importante încă de la sfârşitul secolului XIX (vezi teoriile comunistului Gramsci).
- Perioada 1918-1948 (decretul de separare a Bisericii de Stat, nu şi a statutului juridic) marchează o luptă foarte cruntă deschisă contra B.O., confiscarea tuturor bunurilor (având-se în vedere toate confesiunile). În 1927 mitropolitul Sergiu recunoaşte autoritatea Sovietelor şi încetează opoziția față de Statul totalitar comunist.
- Represiunea - 150 de episcopi internați în lagărele de la Marea Albă; campanie ateistă de proporții; în cursul anilor 1917-1923 (*epoca* lui Lenin) au fost 14.590.000 de victime, dintre care 40.000 de preoți; în perioada 1924- 1947 au murit cca. 36.000.000 de oameni, dintre care 5.000 de preoți (pe baza legii

Kirov, care prevedea judecarea sumară şi executarea rapidă, lege promovată în 1794 de Couthon pentru *duşmanii* Revoluţiei Franceze).

- Cea mai mare Catedrală Ortodoxă din lume, inaugurată în 1883 (Catedrala *Hristos Mântuitorul*), construită în cursul a 45 de ani, este demolată în 1931, din ordinul lui Stalin, în patru luni. Dintre bogăţiile ei amintim: cupola centrală acoperită de 173 de tone de cupru; crucea masivă ridică înălţimea monumentului la 103 m; din cele 14 clopote, clopotul central al Ţarului cântărea 24 de tone; 12 porţi de bronz, 48 de basoreliefuri foarte înalte; 3 000 de sfeşnice; un iconostas monumental ornamentat cu smaralde şi aur, icoane, peste 170 de plăci de marmură comemorative etc.

- Un raport prezentat de Iakovlev (pentru Boris Elţân), care a condus *Comisia pentru reabilitarea victimelor politice*, consemnează martirizarea între 1917-1980 a 200 000 de clerici, iar 500 000 au fost deţinuţi şi deportaţi. Până în 1937 au fost deţinuţi 136 900 de clerici şi 85 000 asasinaţi. În 1938 au fost 28 000 arestaţi şi 21.500 executaţi. Numai în anul 1922 au fost asasinaţi 8.000 de prelaţi, inclusiv Mitropolitul Veniamin, în urma presiunilor exercitate de puterea bolşevică pentru acapararea tezaurului bisericesc evaluat la cca. 300 milioane de dolari. Au fost împărţite "săracilor" bunuri curente ale Bisericii, dar nu s-au predat odoarele de cult extrem de preţioase reţinute de "noua putere".

În Basarabia (devenită după ocupaţie Republica Socialistă Sovietică Moldovenească), în 1944-1945 existau 24 de mănăstiri şi schituri (9 de maici şi 15 de monahi) cu 1007 călugăriţe şi 440 de călugări. În 1954 se numără 7 mănăstiri de călugări şi 8 de maici, cu un personal de 1393 de persoane, faţă de 2414 în 1925 (redus deja prin represiunea din primii 7 ani de bolşevizare). Datele sunt extrase din revista *Destin românesc*, 4/1996, nr. 12, pp. 85-100.

Confiscările din B.O. s-au ridicat la fabuloasa valoare de 2,5 miliarde ruble-aur. Au fost distruse 40.000 de biserici şi jumătate din numărul moscheilor şi sinagogilor.

- Compromiterea clerului prin racolările KGB (cu menţiunea din raportul lui Iakovlev potrivit căreia mulţi membri ai clerului au acţionat împotriva propriei conştiinţe), sub represalii, fapt pentru care este greu *să-i arătăm cu degetul*.

- Dezlănţuirea unei furibunde acţiuni de ateizare a conştiinţei populaţiei, de la copii la bătrâni, prin cele mai abjecte practici de defăimare a credinţei (care, între altele fie spus, au fost întâlnite în crimele de reeducare teroristă organizate în închisorile din România asupra tineretului generaţiei 1948): editări ale literaturii ateiste, forme de batjocorire propagandistică a formelor de cult, interzicerea religiei în şcoli, încurajarea blasfemiilor cu precădere contra cultului creştin ş.a.

- Între 1959 şi 1964, sub Hrusciov, se resuscitează represiunea: din 20 000 de biserici rămân 13, din 77 de mănăstiri rămân 17, cinci din opt seminarii închise, înfiinţarea Consiliului Afacerilor Religioase pentru intensificarea controlului statului asupra Bisericii; între 1964-1989 au loc arestări şi încarcerări inclusiv în clinici psihiatrice; apar forme ale dizidenţei din rândurile clericilor. I. Andropov, fostul preşedinte al KGB-ului, a infiltrat Biserica în cadrul unei diversiuni demolatoare şi anume: promovarea acţiunilor proprii unei variante comuniste a *Teologiei Eliberării* în sânul Bisericii tradiţionale şi aşa devenită neputincioasă după zeci de ani de terorizare.

- Amintim că în cunoscutele *Directive de bază ale NKVD pentru ţările din orbita sovietică* (Moscova, 2.06. 1947 [strict secret] K-AA/CC 113, Indicaţia NK/003/47) la punctul 34 se recomandă *o atenţie deosebită asupra bisericilor. Activitatea cultural-educativă trebuie astfel dirijată ca să rezulte o antipatie generală împotriva acestora. E necesar să fie puse sub observaţie tipografiile bisericeşti, arhivele, conţinutul predicilor, al cântecelor, al educaţiei religioase şi cel al ceremoniilor de înmormântare*. Era în 1947, la începutul măsurilor antireligioase în ţările ocupate de sovietici.

Modelul sovetic va fi impus ţărilor din Estul Europei şi chiar celor din Asia (Tibetul), Coreea de Nord, Mongolia, China, din Cuba ş.a. ţinând însă seama de particularităţi strategice, confesionale sau politice.

- Represiunea din *Bulgaria* (1948- 1963) a fost mai reţinută şi Biserica Unită a rămas relativ autonomă.

- În *Albania*, represiunea a fost cruntă, am zice chiar absolută în ceea ce priveşte instituţia bisericească. Chiar şi musulmanii au numărat mii de persecutaţi.

- În ţările catolice biserica romano-catolică a fost tolerată uneori, iar alteori intimidată, nelipsind unele compromisuri în Ungaria, Polonia, Cehoslovacia şi ţările baltice. Cortina de Fier funcţiona în punctele ei cele mai sensibile.

- Biserica protestantă a fost obedientă față de stat, ceea ce explică și numărul redus de victime.

În timpul Conciliului Vatican II, 1962-1965, funcționau 150 de episcopi catolici în toată lumea comunistă, dar la lucrări au participat foarte puțini ierarhi și deloc din URSS, din România, China sau Vietnamul de Nord. Patriarhatul ortodox (Constantinopolitan) și Consiliul ecumenic al Bisericilor (creație sovietică) n-au trimis nici observatori.

În ce privește *România,* bisericile tradiționale și cultele au fost obligate să preia sistemul sovietic de subordonare impus de Partidul Comunist (deși se încălca principiul autocefaliei). Majoritatea populației ortodoxe va fi supusă unei acerbe terori, cunoscute fiind, pe de o parte, vechile rădăcini creștin-ortodoxe în conștiința oamenilor și, pe de altă parte, faptul că *dreapta* românească era pătrunsă de spiritul creștin. *Frontul* cvadripartit venit la putere după 23 august nu dorea să se ajungă la mișcări de rezistență anticomuniste, pe baza unor legături ce ar fi putut deveni operative, cu toate celelalte țări răsăritene invadate de armata roșie.

Totalitarismul sovietic avea și o veche experiență în privința impunerii programului său altor țări (din cadrul Uniunii sovietice și din afara țării lor, prin Komintern și prin alte rețele internaționale de influență - zise "ecumenice").

Modelul represiunii antireligioase aplicat în România, în perioada 1944-1989, a reprodus, în liniile sale esențiale, ideologia și politica Partidului comunist al Uniunii Sovietice și NKVD. Amintim mai jos componentele principale ale politicii represive.
- Preocuparea formării unui partid comunist, care lipsea cu desăvârșire. Metoda? Strângerea celor dornici de putere, a celor nedeciși, a celor ignoranți și a celor considerați *compromiși*, dezorientându-i prin promisiuni *democratice*. În toate domeniile importante ale vieții intelectuale s-au creat organizații *democratice*, tolerante și *larg deschise colaborărilor*. S-au format Uniunea Scriitorilor, a Juriștilor, a mișcării sindicale unite, Tineretul Progresist, Frontul Național Democrat, Comunitatea democrată a evreilor etc. Pentru clerul ortodox s-a format, după martie 1945, Uniunea Democratică a Preoților.
- Au ocupat funcția de miniștri ai Departamentului Cultelor, Gheorghe Pop, Constantin Burducea, preotul unei parohii comunale (martie 1945 - aprilie 1946) și Stanciu Stoian, care vor asigura ingerințele statului sovietizat, în activitatea Bisericilor; s-a dezlănțuit prigonirea fețelor bisericești încă din 1945.
- După arestarea lui Ion Antonescu noua guvernare a decis încarcerarea cetățenilor români de origine germană; au fost organizate primele lagăre de detenție pentru dușmanii regimului de tip sovietic, printre care și mulți preoți; epurări masive în Biserică, pe motive diferite, pretext de a reduce personalul ecleziastic; aplicarea obligațiilor ce decurgeau din Convenția de Armistițiu, a Comisiei Aliate de Control din România care, deși, cvadripartită, era dominată de sovietici, a Tratatului de Pace de la Paris, însoțite de documente complementare ori cerințe legate de împrejurările speciale (Protocolul NKVD, ordine venite prin consilierii sovietici direct de la Moscova, "vizitele" lui Andrei Ianuarevici Vâșinski etc.).
- În 1948, desființarea școlilor confesionale; campania de presă antireligioasă susținută; desființarea la 1 decembrie 1948 a Bisericii Greco-Catolice (unită cu Roma) prin Decretul nr. 358. Măsura a fost dictată de Biroul politic al Partidului Comunist Român și impusă samavolnic (Hotărârea PCR a fost luată de Gh. Gheorghiu-Dej, Theohari Georgescu, Ana Pauker, Vasile Luca și Emil Bodnăraș, ultimii doi cu răspunderi directe în "politica religioasă"). De altfel, chiar actul de la 1 octombrie 1948, semnat la Cluj, a fost supravegheat direct de Ana Pauker și Stanciu Stoian, membru al guvernului comunist.

Scaunele episcopale ale Bisericii Romano-Catolice au fost reduse, totodată, de la 6 la 2 episcopii, pe motiv că nu aveau suficienți credincioși pentru a justifica atâtea episcopii.

S-a restrâns, până aproape de desființare, viața monahală în bisericile tradiționale. Măsurile s-au accentuat după îndepărtarea monarhiei (1947) și concomitent cu dezlănțuirea campaniei de arestări a participanților la mișcarea de rezistență anticomunistă (cca. 200.000 de deținuți și de cinci ori mai mulți cei trecuți prin anchetele Securității) atingând proporții naționale până în 1964. Patriarhul Bisericii Ortodoxe murea în scaun în 1948. Numeroși ierarhi ai bisericii (precum Efrem Enăchescu, Mitropolit al Basarabiei, Vasile Lăzărescu, Mitropolit al Banatului, Irineu Mihălcescu, Mitropolitul Moldovei,

Mitropolit al Transnistriei, Tit Simedrea, Mitropolit al Bucovinei, în total 17 episcopi scoşi din scaun şi 15 exilaţi) au murit sau doar au fost epuraţi ori supuşi la forme de domiciliu forţat.

La 19 iulie 1948 fusese denunţat concordatul cu Vaticanul, eliminată religia din şcoli, în urma noii legi a învăţământului, confiscarea averilor acestor şcoli, noua lege a cultelor şi îngrădirea suprafeţelor destinate Bisericilor tradiţionale (ale B.O. în mare măsură).

- Au fost efectuate *importante arestări în rândul personalului ecleziastic ortodox*, Biserica majoritară a României, cât şi al celorlalte două biserici tradiţionale. Treptat, B.O. a fost deposedată de averile moştenite, ogoare şi construcţii, printr-o politică de secularizare.
- După datele cuprinse în monumentala lucrare *Dicţionar-Biserica Întemniţată* prezintă următoarele date privind personalul ecleziastic ce a suferit regim de detenţie în perioada comunistă: preoţi ortodocşi 1888, greco-catolici (Uniţi) 235, romano-catolici 172, pastori protestanţi 67, pastori neoprotestanţi 25, musulmani 23,mozaici 13. Conform Legii nr. 139/1947 au fost epuraţi 966 de preoţi, majoritatea lor ortodocşi. În Mişcarea Naţională de Rezistenţă au participat peste 60 de monahi ce au fost închişi.

- Asupra corpului ecleziastic au fost folosite metodele de anchetă, de detenţie foarte aspră, de tortură şi, nu mai puţin, de racolare de către organele ministerului de Interne. Presiunile urmăreau abjurarea faţă de confesiune, faţă de biserică, de Dumnezeu, libertinajul, corupţia, fapt care a influenţat evoluţia corpului ecleziastic.

Dacă avem în vedere că şi admiterea la Institutul de Teologie, la doctorat, la funcţii în ierarhie etc. se făcea pe criterii "de dosar" sau de acceptare a ingerinţelor politice, atunci vom înţelege că regimul comunist a dus o luptă continuă de destabilizare a instituţiei religioase, nuanţată de la o confesiune la alta, de la o naţiune la alta, de la o perioadă la alta, în rândurile intelectualilor sau ale laicilor din lunga dominaţie a totalitarismului comunist.

Jandarmeria şi Siguranţa erau informate să urmărească manifestările religioase şi mai ales, politice ale clerului, despre care conducerea PCR ştia că este, în masă, potrivnic regimului ce se instaurase după 1944. Prin ordinul nr. 7424/1947 al Inspectoratului Regional de Siguranţă Bucureşti s-a solicitat nu numai urmărirea preoţilor, dar şi *întocmire de fişe personale, după un model indicat*, care trebuiau înaintate organelor de represiune până la 1 decembrie 1947. Din păcate selecţia documentelor şi a conţinutului este puţin consistentă, adeseori partizană, sursele citate fiind din perioada comunistă.
- Distrugerile masive ale lăcaşurilor de cult (ortodoxe în cea mai mare parte, dar ale celorlalte biserici: moschei, sinagogi - vezi lucrarea recentă semnată de Lucian Schwartz şi Aristide Streja, *Sinagogile din România în perioada comunistă*, 1997) întregesc modelul represiunii antireligioase aplicat de comunişti.

Desigur s-au făcut şi acte reparatorii, în special pentru monumentele cu caracter istoric, de patrimoniu, ca parte a istoriei naţionale sau a valorii materiale propriu-zis (industria turismului, imaginea diplomatică, infiltrarea internaţională etc.).
- Au fost cazuri semnificative de convertiri în timpul detenţiei, de consacrare în secret a episcopilor greco- şi romano-catolici, de rearestări ale foştilor deţinuţi, care după eliberare au devenit preoţi sau monahi, după cum au fost mulţi care au murit în închisoare sau în *libertatea* condiţiilor neelucidate (în lupta de rezistenţă anticomunistă).
- Un caz special îl formează tragedia populaţiei creştine rămasă în URSS (ca R.S Moldovenească revenită la România în anii 1941-1944 şi rămasă apoi sub ocupaţie). Dispunem de o listă (cei care au fost depistaţi până în acest moment) a personalului ecleziastic din Basarabia refugiat în România. Mulţi dintre ei au ajuns în închisorile româneşti.
- Represiunea ia proporţii şi interdicţiile religioase opresc şi descurajează orice manifestare publică (prin "ordin strict secret" nr. 27936, din decembrie 1948). Condamnarea ideologică a acestor obiceiuri, de sorginte religioasă, generează fenomenul de evitare sau *conspirativitate* - căsătorii religioase, botezuri, înmormântări cu ritual religios, participarea la slujbe, respectarea sărbătorilor religioase ş.a. Populaţia încălca adesea aceste restricţii, ceea ce a dus la infiltrarea Bisericilor şi a personalului ecleziastic cu informatori pentru a se controla fenomenul de "reeducare" urmărit de regimul comunist ateist.

În studiile mele privind situaţia bisericii în perioada comunistă pe lângă arhive, am recurs la cercetarea literaturii de detenţie (memorii, jurnale etc.) apărută după 1989. Au fost citite cca. 170 de lucrări din care, o parte importantă, menţionau nume de preoţi (adeseori fără elemente suficiente de identificare). De asemenea, au fost cercetate reviste bisericeşti, apărute după 1989, în care sunt menţionate date folositoare cercetării noastre. Din păcate, colecţiile de la Patriarhia Ortodoxă sau de la Arhiepiscopia Catolică nu sunt complete şi nici organizate după reguli bibliografice.

Personal, spre exemplificare, nu am putut identifica un preot, un schimnic, cu care am fost în perioada noiembrie sau decembrie 1950 la Gherla, într-o cameră de reeducare, şi nu am reuşit nici astăzi, cu toate diligenţele făcute, să-l pot menţiona cum se cuvine. Am stat, de asemenea, cu un vicar romano-catolic de Oradea, din februarie până în octombrie 1950, în camera 5 Jilava secret, maghiar, scriitor, de origine cumană, ce nu figura pe tabelele Arhiepiscopiei Romano-Catolice. L-am găsit după doi ani cu ajutorul părintelui Fodor din Oradea. Fusese bătut rău la Securitate şi avea, ca şi mine, încălţările rupte, în urma bătăilor cu răngi de fier, la tălpi. Nu-mi amintesc, de asemenea, numele unui pastor considerat un conducător al cultului Adventist de ziua 7-a; era vegetarian şi am stat împreună prin 1952 sau 1953 la Securitatea Rahova (Bucureşti). Îmi fac datoria să-i reamintesc pe toţi cei neidentificaţi; să nu se uite că părintele Vasile Ţepordei din Cahul a fost judecat de un Tribunal sovietic la Constanţa şi trimis în lagărele din URSS, ale gulagului sovietic (gulag este denumirea rusească şi comunistă a penitenciarelor de detenţie politică şi de aceea nu este propriu pentru spaţiul penitenciar din România).

După cum se ştie multe nume apar în cărţile, în articolele sau în amintirile înregistrate ale foştilor deţinuţi politici, martori direcţi ai represiunii comuniste dar care, din păcate, nu cu date suficiente de identificare aşa cum am procedat şi noi. Există deci o serie de *referiri anonime* la preoţi pe care o ediţie ulterioară i-ar putea aduce la locul cuvenit. După cum studiul dosarelor Securităţii poate prezenta şi surprize privind aspecte mai întunecate ale acestor vieţi pe care le-am fi dorit scutite de cea mai neagră suferinţă, aceea a pierderii demnităţii în urma anchetelor Securităţii, în teroarea reeducării sau în cursul detenţiei. Să nu uităm însă a ne întreba, în primul rând şi întotdeauna, cine a dezlănţuit represiunea, cine a avut nevoie să maculeze demnitatea omului şi mai ales a slujitorilor bisericilor şi ai credinţei în Dumnezeu, cât de mare şi de tolerabilă a fost suferinţa pentru fiinţa oricăruia dintre deţinuţi, cu eroismul şi cu neputinţele lor. Să nu se uite că revoluţiile presupun, în esenţa lor, ideea satanică a "revoltei" şi, de aceea, indiferent de modul în care şi-au prezentat sau ascuns scopurile "intelectuale", "sociale" sau "morale" ele au lovit, dintru început, contra Bisericii, celei a lui Hristos mai cu seamă, chiar când a dat dovadă de intransigenţă dogmatică sau de toleranţă înţeleasă ca slăbiciune a iubirii dintre oameni.

Cunosc un eminent medic, fiu de preot, care n-ar fi avut şanse universitare, fapt pentru care a fost înfiat de un miner (cu har) până la terminarea facultăţii. Şi câţi alţii, chiar dacă n-au fost fii de preoţi. Amintesc aici şi pe cei patru schimnici de la Schitul Cetăţuia-Câmpulung, care ne-au adăpostit în august 1947; pe preotul *fără nume,* care ne-a adăpostit în locuinţa sa de la Patriarhie, după arestările din 15 mai 1948; sau pe preotul-paroh ce locuia pe şoseaua Mihai Bravu, tot în iunie 1948; sau pe parohul de la Biserica Delea Veche din Bucureşti; pe preoţii *rezistenţi* de la Mănăstirea Antim şi din grupul "Rugul Aprins".

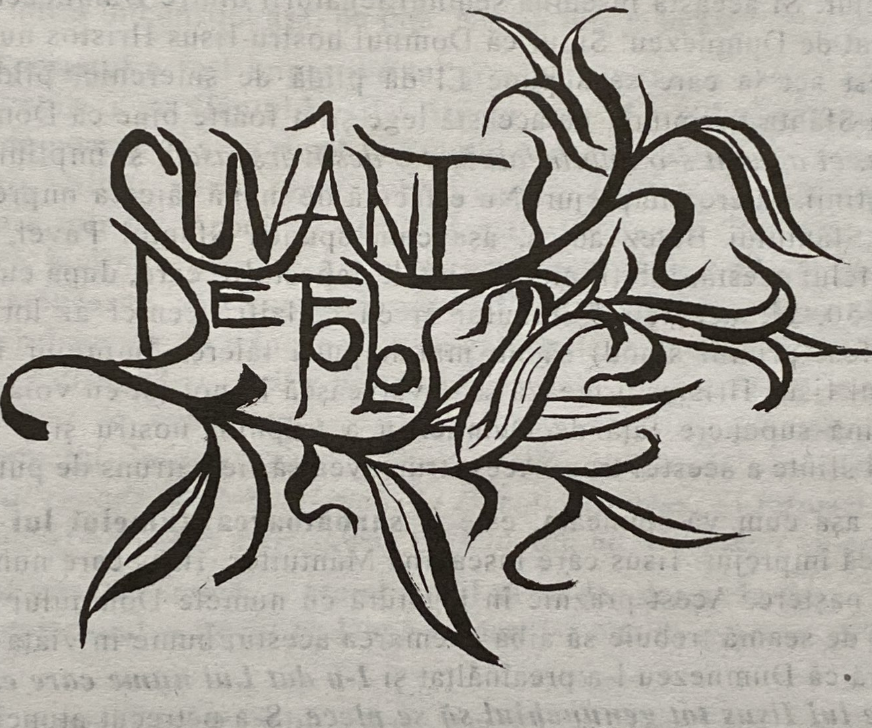
Cuvânt de folos

PREDICĂ
LA TĂIEREA ÎMPREJUR CEA DUPĂ TRUP A DOMNULUI (SFÂNTUL VASILE, ANUL NOU) A PĂRINTELUI CONSTANTIN VOICESCU

Praznicul împărătesc al Tăierii Împrejur şi al Punerii Numelui Domnului nostru Iisus Hristos, sărbătoarea Sfântului Vasile şi Anul Nou. Despre fiecare din aceste sărbători vom spune un cuvânt, aşa, ca să plecăm de aici, în această primă zi a anului, cu nişte adevăruri de credinţă pe care să le punem la inima noastră şi care să ne fie de folos cel puţin un an de zile.

În legătură cu prima sărbătoare: **Praznicul Tăierii Împrejur**. Era un ritual religios legiferat de Moise. A fost dus Domnul nostru Iisus la templu la opt zile pentru acest ritual. Acesta era un semn al legământului făcut de Dumnezeu cu Avraam, aşa după cum ştiţi, căruia i s-a impus pentru prima dată această tăiere împrejur. Şi aceasta însemna semnul legăturii dintre Dumnezeu şi poporul ales, popor care avea să fie înfiat de Dumnezeu. Sigur că Domnul nostru Iisus Hristos nu avea trebuinţă de acest semn, dar prin acest act la care se supune El dă pildă de smerenie, pildă de supunere faţă de rânduielile legii din Sfânta Scriptură. Pe această lege ştim foarte bine că Domnul Iisus a spus că *n-a venit s-o desfiinţeze, ci a venit s-o împlinească, s-o desăvârşească*, şi împlinirea acestei legi avea să fie, pentru noi, creştinii, tăierea împrejur. Nu e făcută de mână tăierea împrejur cea duhovnicească, tăierea împrejur a Sfântului Botez adică, aşa cum spunea Sfântul Pavel, dezbrăcarea de trupul păcatelor cărnii. În felul acesta, iubiţii mei, au înţeles apostolii, care, după cum ştiţi, în primul Sinod Apostolic, în anul 50, ei, ucenicii Domnului şi cu ceilalţi ucenici ai lor, au hotărât, acolo, la Ierusalim (unde a fost primul sinod) să nu mai impună tăierea împrejur în trup. Noul legământ întemeiat de Domnul Iisus Hristos urmează să săvârşească în noi (şi cu voia şi cu strădania noastră, bineînţeles) o deplină supunere faţă de Dumnezeu a trupului nostru şi a poftelor lui, o deplină pătrundere cu puteri sfinte a acestui trup. Acest trup avea să fie pătruns de puteri sfinte prin botez.

Astăzi, iubiţii mei, aşa cum vă spuneam, este şi **sărbătoarea numelui lui Iisus**. Atunci I s-a dat acest nume, la tăierea împrejur: Iisus care înseamnă Mântuitor, Iisus care nume I-a fost indicat chiar de înger înainte de naştere. Acest praznic în legătură cu numele Domnului nostru Iisus Hristos ne aduce aminte ce loc de seamă trebuie să aibă chemarea acestui nume în viaţa noastră duhovnicească. Zice Sfânta Scriptură că Dumnezeu l-a preaînălţat şi ***I-a dat Lui nume care este mai presus de orice nume, ca în numele lui Iisus tot genunchiul să se plece***. S-a petrecut atunci, la tăierea împrejur, o suferinţă în trup a Domnului Hristos. De altfel suferinţa aceasta a Domnului Hristos şi smerenia Lui a început de la naştere: S-a născut într-un grajd, într-o peşteră murdară, rece, a fost prigonit, a trebuit să fugă şi a continuat prin această tăiere împrejur. Picăturile de sânge de la tăierea împrejur sunt izvorul râului de sânge care a curs pe Golgota, râu de sânge care curge de atunci permanent în istorie ca un fluviu din potirele Sfintelor Jertfelnice ale Bisericii, râu de sânge care curge spre curăţirea noastră, spre învierea noastră, adică spre mântuirea noastră. Aceasta este în scurt semnificaţia praznicului împărătesc al Tăierii Împrejur.

Iată, în această primă zi a anului îl serbăm pe **Sfântul Vasile cel Mare**. A trăit în secolul IV, între anii 330 şi 379, deci 49 de ani. Şi totuşi a fost numit *cel Mare*. El a fost o personalitate uriaşă în istoria Bisericii universale. Ne-au rămas multe date în legătură cu viaţa Sfântului Vasile şi cele mai de valoare sigur că sunt cele scrise de Sfântul Grigore de Nazianz, prietenul lui. Spunea Sfântul Grigore de Nazianz despre această uriaşă personalitate: *El totdeauna nu urmărea decât un singur lucru: legea binelui*. Aceasta era legea Sfântului Vasile: urmărea legea binelui. Şi spune el un lucru pe care tare e bine să-l punem la inimă pentru noi, pentru fiecare: *Când iau tratatele sale morale şi practice* (lucrările lui morale şi practice, de viaţă, de împlinire a binelui) *sufletul meu şi trupul meu se purifică. Devin templu ales al lui Dumnezeu şi instrumentul supus al Sfântului Duh pentru a adăposti slava şi puterea Sa. Sufletul său pune în mine un ritm de armonie, mă simt devenind altul şi transformat în asemănarea cu Dumnezeu.*

Iubiții mei, e un text foarte important acesta. Nu numai în ceea ce privește persoana Sfântului Vasile, dar în ceea ce privește citirea lucrărilor scrise de Sfinții Părinți. În aceste lucrări Sfinții Părinți, care au fost inspirați de Dumnezeu, pun ei din sufletul lor și ne transformă prin contactul acesta cu ei datorită acestor scrieri. Zice: *Simt că în mine se petrece ceva, numai când citesc lucrările acestea.* Și erau prieteni buni. Și el era un sfânt și el. După înfrângerea lui Arie, aceștia nu s-au lăsat. Și alte erezii... Nu se cuvenea ca un asemenea luminător, cum a fost Sfântul Vasile cel Mare, să stea în liniște, în pustie. Nu putea lăsa lumea să fie dusă spre rătăciri și spre pierzanie. E un lucru foarte important, pe care îl găsim la Sfinții Părinți: se retrag ei în pustie, se mai întăresc acolo (cum se zice își mai încarcă bateriile), dar vin în lume iară, cum a fost Sfântul Antonie cel Mare. Iată, Sfântul Vasile a înțeles că el trebuie să fie în lume, și asta înseamnă un lucru, pentru cei care au darul de la Dumnezeu: harul dumnezeiesc trebuie să fie pus în slujba obștei, trebuie adică să înmulțești acești talanți. E o obligație.

Sfântul Vasile a luptat cu înverșunare împotriva ereziilor și în special împotriva arianismului, pe care îl îmbrățișaseră prea mulți, după Sfântul Constantin, chiar. După ce fusese condamnat Arie, Valens, împăratul din vremea Sfântului Vasile, urmaș al Sfântului Constantin, îmbrățișase arianismul. Cu Valens a intrat în conflict așa, pe față. Nu i-a fost teamă.

Vă spuneam că Iulian Apostatul a fost împotriva lui și până la urmă a vrut chiar să desființeze, să distrugă Cezareea și să-l exileze pe Sfântul Vasile. Atunci Sfântul Vasile împreună cu credincioșii s-au adunat la privegheri de noapte și s-au rugat la Sfântul Mucenic Mercurie; avea evlavie la Sfântul Mucenic, unul din Sfinții Militari. S-au rugat, iubiții mei, și până la urmă a rânduit Dumnezeu ca Iulian Apostatul să moară într-un război cu perșii și astfel să scape Cezareea și să scape Sfântul Vasile. Este celebră acea întâlnire pe care a avut-o prefectul Modest trimis de Valens la Sfântul Vasile, cu gândul să-l amăgească, să-l cumpere sau să-l și amenințe. Și sigur că Sfântul Vasile nu putea fi înduplecat la lucrul acesta. Și a început cu amenințările: a spus că îi ia toată averea. *Ei, poți să mi-o iei, că n-am decât niște cărți. Atât e toată averea mea, și hainele de pe mine.* La amenințat apoi cu exilul: - *Te trimit la marginea imperiului.* - *Nu-i nimic, și-acolo este pământul lui Dumnezeu.* Și-atunci prefectul, înfuriat, zice: - *Unde-ți stau picioarele o să-ți stea capul.* - *O, ce bine,* zice, *mă trimeți mai repede la Domnul meu, la Domnul Hristos.* Și înfuriat, a zis: - *Niciodată nu mi-a vorbit cineva așa.* Și Sfântul Vasile spuse: - *Niciodată nu ți-a vorbit un episcop creștin.*

Când odată Valens a fost într-o biserică, și era obiceiul să se dea daruri în timpul Liturghiei, pentru săraci, și le aduna chiar episcopul, a trecut pe lângă el, așa, l-a ocolit, n-a vrut să primească dar de la oricine pentru biserică.

Sfântul Vasile a fost un mare cărturar, iubiții mei. Am putea spune că a fost un spirit director al epocii sale. Ne-au rămas de la el vreo trei sute de scrisori. Dar știți ce înseamnă aceste scrisori ? Adevărate tratate. Nu avem vreme să ne ocupăm de ele. A scris o mulțime de omilii, adică niște predici, explicând mai multe, ca și Sfântul Ioan Gură de Aur, verset cu verset. Celebra omilie despre tineri, adresată tinerilor, cum îi învață să se ocupe de viața lor sufletească și intelectuală, cum îi învață să citească și să aibă cultura epocii lor, să se ducă la tot, să-i cerceteze și pe păgâni. *Dar să faceți,* zice, *cum face albina, care ia ce e bun de la fiecare floare.*

A făcut o mulțime de lucrări dogmatice care privesc adevăruri de credință și mai ales despre Sfântul Duh. A îndrăznit să atace problema aceasta; puțini Sfinți Părinți au atacat problema aceasta a Sfântului Duh. A scris și o mulțime de lucrări polemice, adică împotriva ereziilor.

E o lucrare celebră a Sfântului Vasile; se numește *Hexaimeron*, adică despre cele șase zile ale Creației. Explică cele șase zile ale Creației din Sfânta Scriptură a Vechiului Testament, lucrare în care și azi, iubiții mei, am putea găsi sugestii de armonizare a ipotezelor științifice cu adevărurile religioase. Bineînțeles că Sfântul Vasile avea datele științifice de la ora aceea, dar e vorba de principiile care au stat la bază.

A mai scris Liturghia pe care am auzit-o astăzi, Liturghia Sfântului Vasile cel Mare, care e ceva mai lungă decât cea a Sfântului Ioan Gură de Aur, care a mai scurtat-o pe cea a Sfântului Vasile cel Mare, pentru neputințele noastre. O mulțime de rugăciuni; ați văzut când citiți prin cărțile de

rugăciuni, cea înainte de împărtăşanie a Sfântului Vasile. Rugăciunile acestea, iubiţii mei, sunt lucrări ale Sfinţilor Părinţi care fac parte din Sfânta Tradiţie creştină. A scris aceste vestite molifte, sau exorcisme - moliftele Sfântului Vasile - pe care le vom citi şi noi astăzi. De obşte aşa se citesc, de ziua Sfântului Vasile. El e considerat de Sfinţii Părinţi cel mai mare exorcist, adică alungător de demoni, din Biserică. A scris de asemenea vreo 91 de canoane, nişte rânduieli (canon înseamnă rânduială) în legătură cu viaţa noastră, cu anumite oprelişti de la Sfânta Împărtăşanie, pe câţi ani şi aşa mai departe. Şi, de aspectul acesta practic, sunt destul de aspre aceste canoane, dar Sfântul Vasile este aspru şi cu el însuşi.

Şi, în sfârşit, sigur că aţi auzit de opera socială a Sfântului Vasile, vestita *vasiliadă* care este extraordinară pentru vremea aceea. Nu se pomenea atunci, în Imperiul Roman, ca cineva să se ocupe de oamenii necăjiţi (Imperiul Roman, care era mai mult un imperiu de robi). Ei bine, Sfântul Vasile a creat aceste aşezăminte complexe, a creat adevărate oraşe, cu spitale. Primul spital din lume este făcut de Sfântul Vasile cel Mare. Leprozerii, avea personal, surori de caritate. Personal îngrijea de bolnavi. Pe leproşi el îi spăla, îi curăţa, îi săruta. Sfântul Vasile a făcut ospicii pentru bătrâni, adăposturi pentru călători, ospătării, case de reeducare, până şi şcoli tehnice a făcut. Vedeţi ce a însemnat un episcop care ştia să se implice în viaţa poporului ăstuia pe care-l conducea, cu toate aspectele lui.

Beneficiau, bineînţeles, toţi nevoiaşii, indiferent de neam şi de credinţă. Aşa a încercat şi *Christiana* să facă, mergând pe această tradiţie şi pe alte tradiţii din istoria Bisericii universale şi româneşti. Dar, după cum ştiţi, aripile *Christianei* au fost, în parte, frânte. Nădăjduim că, aşa cum se zice de pasărea Phoenix care se naşte din cenuşa ei, să facem în aşa fel ca această idee a unui spital creştin să fie iarăşi în mintea noastră şi să o şi realizăm, să ştergem urmările acestea grele pe care le-am avut de îndurat.

Sfântul Vasile a murit la 1 ianuarie, anul 379; de fapt, n-a murit. Ziua aceea este ziua lui de naştere în Împărăţia Cerurilor. Noi când sărbătorim un sfânt, prăznuim moartea lui, dar moartea lui înseamnă naşterea în Împărăţia lui Dumnezeu. Cuviosului Efrem Sirul i s-a arătat ce a însemnat Sfântul Vasile în viaţa Bisericii.

Şi câteva cuvinte, iată, despre Anul Nou pe care l-am început. Pe la miezul nopţii biserica binecuvântează totul şi toate, şi binecuvântează şi începutul anului. Iubiţii mei, a mai trecut un an din viaţa noastră şi din viaţa lumii. E bine să mulţumim lui Dumnezeu pentru toate câte ne-a dat, şi bune şi grele, pentru darurile primite prin Biserică, iubiţii mei, să nu uităm. Dacă avem Biserică, dacă putem, să ne împărtăşim, cum ne-am împărtăşit şi anul acesta, din darurile Bisericii. Să nu uităm lucrul acesta, pentru că sunt extraordinare lucrurile acestea.

Binecuvântează, suflete al meu, pe Domnul, spunem noi în cântări. Da, e bine ca atunci când e vorba de un început de an, şi deci de un sfârşit de an, să ne facem un bilanţ. Nu trebuie să fii contabil ca să faci un bilanţ. Toţi ar trebui să ne facem un bilanţ. S-a scurs un an din viaţa de aici. Ce am făcut pentru viaţa care va să vie ? N-a fost cumva secetă în sufletele noastre ? Iubiţii mei, să nu ne mulţumim cu ce-am făcut, să nu fim mulţumiţi niciodată, să n-avem odihnă, asta se impune.

Să rugăm pe Domnul să ne dea putere pentru sporul duhovnicesc, aşa ca la anul, când ne vom mai face analiza cugetului, un bilanţ, să nu avem a ne face mustrări prea mari. Să rugăm pe Domnul Hristos să binecuvânteze cununa anului nou cu pace în suflete şi între neamuri, cu sănătate şi cu pâinea cea de toate zilele. Iar pe noi, neamul nostru şi Biserica noastră, să ne binecuvânteze cu păstori buni, cu mai mari buni, cu credinţă tare, cu dragoste şi cu jertfelnicie pentru neamul acesta, pentru dobândirea mântuirii noastre. Amin.

CUPRINS

DESPRE POMENIREA MORȚII – Cea de-a şasea treaptă a scării duhovniceşti a Sfântului Ioan, în traducerea părintelui Dumitru Stăniloae……………………………5

EDITORIAL – Mugur Vasiliu şi Rafael Udrişte……………………………………9

VEACUL

UNDE-S NEBUNII? – Demostene Andronescu………………………………………17

POLITICA, DRUMUL SPRE IAD? – în care Mircea Gherboveț încearcă să delimiteze politica iadului de iadul politicii, spre o mai corectă înțelegere a rosturilor noastre în *valea plângerii*……………………………………………………………………18

DESPRE HOMO EUROPÆUS ÎNTRE ONTOLOGIE ŞI IDEOLOGIE – unde Răzvan Codrescu arată că europenitatea sau europenismul nu reprezintă o afacere conjuncturală şi nu se întemeiază pe vreun decret ideologic, homo europæus fiind o realitate ontologică şi istorică, iar nu un produs aleatoriu al democrației moderne sau al umorilor contemporane…………………………………………………………………21

DESPRE SOCIETATEA DESCHISĂ ŞI PRIETENII EI – în care Roland Hoffman Negulescu (Germania) vădeşte faptul că filosoful politic amator Karl Popper nu este în nici un caz infailibil, deşi *idioții utili* şi *comisarii ideologici* de azi decretează aceasta; totodată ne arată câtă valoare poate avea trecerea pragului celei mai apropiate biserici……………………………………………………………………………24

ÎNTRE POSTINDUSTRIALISM IDILIC ŞI MONDIALIZARE CONSPIRATIVĂ – în care Bogdan Baltazar arată două modalități antagonice de raportare la sistemul social actual şi consecințele ce decurg din fiecare……………………………………27

DESPRE CÂTEVA ISPITE CONTEMPORANE -- unde Petre Goleşteanu (Australia) arată că stafia lui Marx bântuie nu numai Europa ci şi America, urmărind un singur scop: alungarea lui Hristos din viața popoarelor; totodată autorul ne atrage atenția asupra pericolelor cu care ne întâlnim în fiece zi……………………………………33

DESPRE NEW AGE: O PSEUDO-RELIGIE MONDIALĂ -- în care părintele Dan Bădulescu arată că *new age* înseamnă o nouă descriere a lui antihrist şi este în cel mai bun caz un ghiveci spiritual sincretist cu fragmente dintr-o religiozitate păgână……………………………………………………………………………39

DESPRE RECLAMĂ ÎN SOCIETATEA DE CONSUM – în care Andrei Boambeş arată că unul din stâlpii societății contemporane este producția de idoli……………………………………………………………………………53

DESPRE *EURO* ŞI ŢĂRILE DIN EUROPA -- în care părintele Gheorghe Calciu (SUA) arată că dorinţelor unioniste europene ale oligarhiei transnaţionale, statele mici le pot răspunde constructiv şi cu demnitate 56

DESPRE UN HOLOCAUST IMAGINAR – în care prof. univ. dr. Ion Coja, în numele Ligii pentru combaterea anti-românismului, se adresează autorităţilor statului şi opiniei publice referitor la autenticitatea holocaustului evreilor din România..58

DESPRE TIMP ŞI SPAŢIU ÎN FIZICĂ ŞI TEOLOGIE – în care drd. Adrian Lemeni arată că, după ce şi-a ajustat concepţiile şi sistemele filosofice după ultimele mode şi descoperiri ale ştiinţei, omul contemporan se întoarce din nou către lume ca spre creaţia lui Dumnezeu..63

PENTRU O APOBETICĂ A COMUNICĂRII UMANE – în care drd. Dan Ioan Mureşan (Franţa) arată de ce există *homo communicans* şi care este finalitatea acestei condiţii sine qua non a existenţei noastre ca fiinţe omeneşti..77

DESPRE ÎNVĂŢĂMINTELE UNUI VEAC DE EVOLUŢIONISM ŞI O ALTERNATIVĂ PENTRU MILENIUL TREI – unde prof. univ. dr. Emil Silvestru, preşedintele *Fundaţiei române pentru cercetarea creaţiei*, ne spune că socialul, politicul, economicul, culturalul, ba chiar şi religiosul – toate sunt adânc pătrunse sau chiar definite de ideea evoluţionistă; totodată că noi românii trebuie să avem curajul de a ne privi slăbiciunile în faţă, dacă vrem să înţelegem de ce suntem atât de departe de împlinirea aspiraţiilor noastre 81

DESPRE ALIMENTAŢIE, ENTROPIE ŞI POST – în care prof. Florea Tiberian arată că postul înseamnă pentru raţionalist hrană puţină şi deficitară în anumiţi compuşi, dar *celui ce crede* postul îi asigură toate cele necesare trupeşte şi sufleteşte..85

OMUL CULTURAL

POVESTEA UNEI TRAUME: CARTEA ROMÂNEASCĂ POSTBELICĂ – în care prof. univ. dr. Mihai Ungheanu ne arată că povestea României postbelice este şi povestea cărţilor ei distruse, mucegăite, macerate, arse sau păstrate cu evlavie în colţuri ascunse, neatinse de viforul vremurilor..93

DESPRE ÎNCEPUTURILE NEAMULUI CA TEOLOGIE – în care părintele Mihai-Andrei Aldea propune o altă înţelegere a formării poporului român, arătând că romanizarea populaţiilor traco-ilire s-a făcut prin creştinarea lor..101

DESPRE IOAN VI CANTACUZINO: ÎMPĂRAT, ISTORIC, MONAH – în care părintele lector univ. dr. Marin Cojoc ne vorbeşte despre întâlnirea în persoana conducătorului a dimensiunii duhovniceşti cu datoriile sale lumeşti 119

DESPRE ORIGINEA BASARABILOR – în care Petru Demetrescu Popescu arată autohtonia întemeietorului Valahiei..133

DESPRE IMNOGRAFIA BIZANTINĂ ŞI CÂNTĂRILE RELIGIOASE TRADIŢIONALE DIN MARAMUREŞ – în care cercetător dr. Ileana Băcescu arată că muzica religioasă din Maramureş este o parte a creaţiei folclorice de care va trebui să ţinem seama ca fenomen..139

DESPRE ICOANA MAICII DOMNULUI – în care Emanuela Munteanu prezintă, din perspectiva istoricului de artă şi a creştinului, diferite tipuri de icoane ale Maicii Domnului şi felurita cinstire ce li s-a adus şi li se aduce....................................149

DESPRE DESTINUL ISTORIC AL ROMÂNILOR DIN DREAPTA DUNĂRII ÎN SECOLUL XX –în care prof. univ. dr. Gheorghe Zbuchea arată lupta îndârjită pentru supravieţuire naţională a românilor sud-dunăreni..159

DESPRE STAREA ACTUALĂ ŞI PERSPECTIVELE ROMANITĂŢII SUD-DUNĂRENE – în care prof. univ. dr. Petar Atanasov (Macedonia) arată cum accelerarea stingerii neamului românesc din sudul Dunării coincide cu respingerea de către mulţi aromâni a unităţii naţionale şi lingvistice cu fraţii daco-români............................170

DESPRE BISERICA ROMÂNEASCĂ DIN BASARABIA – în care Eleodor Ghenoiu face istoricul unei lupte naţionale şi duhovniceşti ce se desfăşoară sub ochii noştri indiferenţi, care nu mai găsesc vreme să privească şi spre Răsărit, spre fraţii uitaţi, ci doar spre Apus, pentru săturarea pântecelui 174

DESPRE ANARHIA DEMOCRATICĂ. 1848 – în care Florin Stuparu arată începuturile României moderne, o bună ocazie de a ne înţelege prezentul..............................181

DOCUMENT

DESPRE COMPOSESORATELE DE PĂDURE DIN JUDEŢELE COVASNA ŞI HARGHITA – unde se va vedea originea şi însemnătatea composesoratelor de pădure şi ce vor să însemne astăzi pentru românii din Harghita şi Covasna.................................194

"CUM SĂ MAGHIARIZĂM NUMELE DE FAMILIE" – este un document în care Simon Telkes, preşedintele *Societăţii centrale de maghiarizare a numelui* în anul 1898, indică la nivel instituţional şi particular modalitatea de maghiarizare a numelor româneşti, ale cărei consecinţe le trăim şi acum..197

EPISTOLĂ ENCICLICĂ A BISERICII UNA, SFINTE, CATOLICE ŞI APOSTOLICE, CĂTRE ORTODOCŞII DE PRETUTINDENI – în care cei patru Patriarhi ai Răsăritului dau, la anul 1848, un răspuns ferm enciclicei *Către Orientali* a Papei Pius IX şi afirmă fundamentele Ortodoxiei contra tuturor ereziilor (tradusă de prof. univ. Teodor M. Popescu)...213

EXPERIMENTUL PITEŞTI SAU DESPRE TERORISMUL DIN ÎNCHISORILE COMUNISTE PITEŞTI, GHERLA, CANAL, TÂRGU-OCNA – unde Traian Popescu vorbeşte despre atacul brutalităţii asupra conştiinţei; totodată ne este pusă înainte cea mai grea încercare prin care a trecut generaţia care s-a opus comunismului.....................232

LISTA PARȚIALĂ A NUMELOR CELOR ANGAJAȚI ÎN REZISTENȚA ROMÂNEASCĂ ANTICOMUNISTĂ, UCIȘI PRIN DETENȚIE, MUNCĂ FORȚATĂ, TORTURI, ASASINAȚI SAU EXECUTAȚI ÎN URMA CONDAMNĂRII LA MOARTE, DUPĂ 23 AUGUST 1944, alcătuită de Eugen Șahan (partea a IV-a).......251

DRAGĂ OCCIDENTULE – prof. univ. dr. Elena Florica Laurențiu....................259

TIMPUL OMULUI

DESPRE CRIZA ȘI DECADENȚA LUMII – în care prof. Marcel Petrișor arată că nu-i ușor să-ți lași averile și mândria la o parte și nici să-ți înfrângi unele pofte într-o lume în care, tot mai multe fiind posibile, încearcă să fie și tot atât și de permise..265

DESPRE TIMPUL ȘI MISTICA NEAMULUI – unde Adrian Botez va vădi că adevăratul țăran este cel care nu trădează mistica pământului, iar adevăratul intelectual e cel care nu trădează mistica spiritualității neamului - pentru a îmbogăți spiritualitatea umanității..267

DESPRE CHIPUL CREȘTIN ȚĂRĂNESC AL LUI DUMNEZEU – unde Costion Nicolescu arată că țăranul român percepe lumea ca pe o revelație continuă și ca pe o permanentă teofanie 271

NOTE PENTRU *SCARA* – în care prof. univ. dr. Florica Elena Laurențiu arată că omului îi este lăsat să creeze doar în spațiul culturii, și aceasta în baza rostului pe care Dumnezeu i l-a hărăzit la facere..283

DESPRE PROFEȚIE ȘI SEMN – în care prof. Laura Bădulescu ne apropie de râul Vavilonului..291

DESPRE SCRIEREA CA SEMN ÎN LUME IMAGINILOR – în care Valeriu Pantilimon vorbește despre semn și scriere în arta islamică..295

ÎNSEMNĂRI – ale prof. univ. Constantin Flondor, care ne înfățișează moduri în care pictorul cuprinde sensuri ale creației 301

EPIFANII – piesă în trei acte, în care Danion Vasile arată ceea ce se va vedea mai jos..305

DESPRE POETUL IONEL ZEANA – în care Ilie Roșianu ne spune câteva cuvinte despre poezia de detenție în general și despre Ionel Zeana în special..320

CÂNTEC DE LOGODNĂ CU MOARTEA - Ionel Zeana..321

ÎNSEMNĂRI DE CĂLĂTORIE – părintele Constantin Voicescu..323

OMUL CREŞTIN

DESPRE NOI ŞI BISERICĂ – în care I. L. Caragiale arată, ca întotdeauna, situaţii vechi, şi totuşi atât de actuale..337

DESPRE CONCEPŢIA DE VIAŢĂ ORTODOXĂ – conferinţă ţinută de ieromonahul Serafim Rose în anul 1982 în mănăstirea întemeiată de el la Platina, în Munţii Californiei, în care părintele ne pune în gardă asupra principalelor pericole duhovniceşti ce ne ameninţă în ziua de azi..339

DESPRE VALERIU GAFENCU, „SFÂNTUL ÎNCHISORILOR” DIN PRIGOANA COMUNISTĂ – în care prof. Florin Popescu arată că unde s-a înmulţit păcatul a prisosit şi harul prin mărturisitori şi mucenici asemeni lui Valeriu Gafencu, trimişi de Dumnezeu într-o ţară în care vrăjmaşii lui Hristos păreau a se fi statornicit pentru totdeauna..349

UN DOCUMENT PENTRU O LUME NOUĂ (I) – Valeriu Gafencu...................362

DESPRE PĂRINTELE IOAN DE LA RECEA – în care Sorin Preda ni-l prezintă pe părintele Ioan Iovan şi crezul ce l-a călăuzit în încercările iadului comunist..379

DESPRE SFÂNTUL IUSTIN POPOVICI – cuvânt rostit de ieromonahul Amfilohie Radovici, astăzi mitropolit, la înmormântarea părintelui său duhovnicesc, Sfântul Iustin Popovici, în care vorbeşte despre viaţa unei personalităţi excepţionale a veacului nostru şi despre soluţiile pe care le-a dat ispitelor zilelor noastre 383

DESPRE SFINŢII MUCENICI GEORGIENI CONTEMPORANI – în care monahul Alexie Kşutaşvili-Lenski cinsteşte şi face cunoscută jertfa poporului georgian, a ierarhilor săi, adusă în lupta contra comunismului...............................386

DESPRE BISERICA ÎNTEMNIŢATĂ – în care prof. univ. Paul Caravia arată prigoana prin care a trecut Biserica Ortodoxă la instalarea comunismului în România..389

CUVÂNTUL DE FOLOS

PREDICĂ LA TĂIEREA ÎMPREJUR CEA DUPĂ TRUP A DOMNULUI (SFÂNTUL VASILE - ANUL NOU) A PĂRINTELUI CONSTANTIN VOICESCU..396

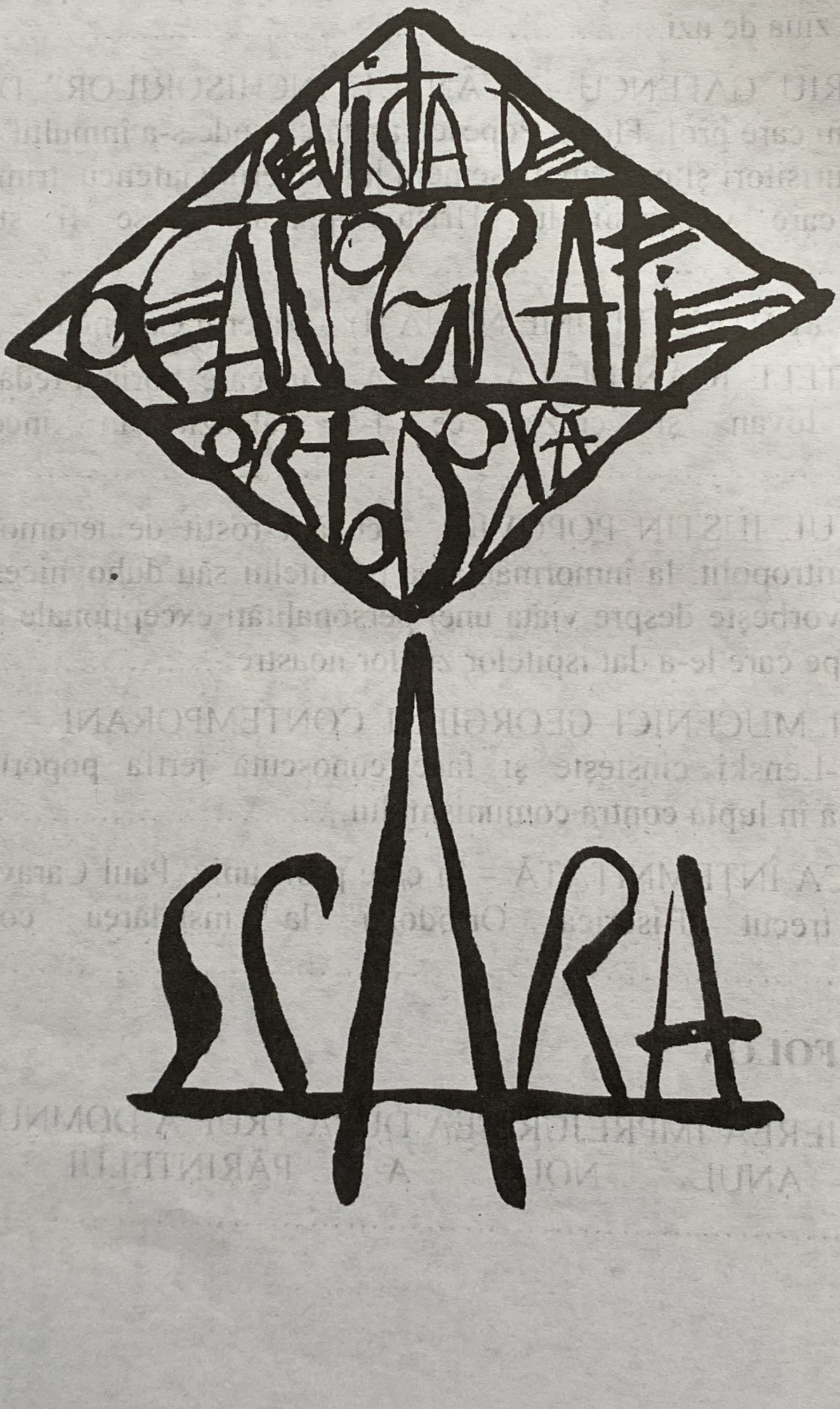
REVISTA DE
ORTODOXĂ
SCARA

GRUPAREA REVISTEI:
Virgil Anastasiu, Demostene Andronescu, Gabriel Aoşan, Sorin Apan, arhimandrit Arsenie Papacioc, părintele Mihai Andrei - Aldea, Î.P.S. Bartolomeu Anania, Ileana Băcescu, părintele Filoteu Bălan, arhimandrit Ioanichie Bălan, Cezar Bălăşoiu, părintele Dan Bădulescu, Eleonora Becea, ieromonah Amfilohie Brânză, Andrei Boambeş, Dumitru Bordeianu, Adrian Botez, Andrei Burz - Pânzaru, Nicu Butnaru, părintele Gheorghe Calciu, Paul Caravia, Dragoş Călin, ieromonah Calistrat Chifan, Grigore Chiş, preot Ioan Chirilă, Pavel Chirilă, arhimandit Cleopa Ilie, Răzvan Codrescu, Ion Coja, Ionuţ Corduneanu, părintele Marin Cojoc, Teodor Crăciunescu, Bogdan Cristel, Ştefania Croitoru, Dafina din Haţeg, Alexandru Dincă, Daniela Dumbravă, Mircea Dumitrescu, Eleodor Enăchescu, Mariana Ene, ieromonah Adrian Făgeţeanu, Andreea Flondor, Constantin Flondor, Gabriela Georgescu, Nae Georgescu, Eleodor Ghenoiu, Mihai Gheorghiu, Mircea Gherboveţ, Dragoş Gladcă, Traian Golea, Petre Goleşteanu, Ionuţ Gurgu, Roland-Hoffman Negulescu, Adrian Hoţoiu, Dan Ichimescu, părintele Alexie Kşutaşvili - Lenski, Florica Elena Laurenţiu, Adrian Lemeni, Iulian Liţă, Laura Lupuţi, Vladimir Manoliu, Corneliu Marcu, Dan Horia Mazilu, Dragoş Moraru, Ioana Moldovan, Mirela Moldovan, Emanuela Munteanu, Dan Ioan Mureşan, Vlad Mureşan, George Mutu, Marin Naidim, Mihaela Nedea, ieromonah Ioan Negruţiu, Costion Nicolescu, Valeriu Pantilimon, Viorel Pană, Bogdan Păltinean, protosinghel Iustin Pârvu, Dragoş Vasile Pâslaru, Marcel Petrişor, Dan Petruşcă, Alexandru Popa, Simona Popa, protosinghel Cristofor Popescu, Florin Popescu, Laura Popescu, Traian Popescu, Mitropolit Amfilohie Radovici, Vlad Ranetescu, Radu Răutu, Cristin Râşchitor, Teodora Roşca, Emil Silvestru, Alexandru Sfârâială, ieromonah Mihail Stanciu, Florin Stuparu, Eugen Şahan, părintele Florin Şerbănescu, Claudiu Târziu, Florea Tiberian, Dionisie Tomoae, părintele Alexie Ţârdea, Rafael Udrişte, arhimandrit Vartolomeu Androni, Danion Vasile, Mugur Vasiliu, Ion Vlăducă, Daniel Voicescu.

REDACŢIA:
Andrei Boambeş (director de marketing), Nicu Butnaru, Ionuţ Corduneanu (redactor şef adjunct), Bianca Enache, Gabriela Georgescu, Ionuţ Gurgu, Dan Ichimescu, Valeriu Pantilimon, Rafael Udrişte (redactor şef), Mugur Vasiliu (director)

GRAFICA:
Valeriu Pantilimon

FOTOGRAFII:
Constantin Flondor, *Scara*

Telefon/fax: +40.1.212.58.24; 094.388.244; 092.50.47.50; 095.133.795
Pagina web: www.scara.ro
Pentru corespondenţă: Revista *SCARA*, C.P. 1-46, Bucureşti sau e-mail: scara@dnt.ro

Manuscrisele nepublicate se înapoiază la cerere. Prietenii ideii pot sprijini material apariţia revistei *SCARA* (prin abonamente şi orice alt mod). Contul Asociaţiei Române pentru Cultură şi Ortodoxie este: 7215.1/ROL deschis la B.C.R - Agenţia Dr. Felix, Bucureşti

Coperta I - IV: Constantin Flondor, *Lemnul lui Hristos* / 1995-96 / ulei pe pânză / 160x206 cm

Mulţumim domnişoarei Simona Cseh pentru sprijinul oferit acestei publicaţii.
Mulţumim Băncii Comerciale Române.
Mulţumim tuturor celor ce şi-au dat osteneala la apariţia Treptei a Şasea a revistei *SCARA*.

Tiparul executat la Tipografia PUBLISTAR Bucureşti, telefon: 094.567.721, 094.567.724

I.S.B.N. 973 - 99955 - 1 - 9